BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
13 A
2

12 - 12 -

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VOCABVLARIVM VTRIVSQVE IVRIS,

EMENDATIVS ET AVCTIVS quàm vnquam antea,

Operâ

ALEXANDRI SCOT, IVRISCONSVLTI.

Acceſſerunt præterea Obſeruationes quædam Ælij Ant. Nebriſſ. in Accurſium : Iuris ciuilis Compilatio : Legum Romanarum, quæ de Iure publico erant, Index, ex variis Auctorum lucubrationibus collectus.

Della camera del Pre Aſſisten
te, di Portogallo

BIBL. DOM. PROF. ROM.
IHS
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,

Sumptibus Iac. Cardon. & Pet. Cauellat.

M. DC. XXII.

Digitized by Google

Digitized by Google

REVERENDISSIMO
Domino D.

GVLIELMO GHISOLME,

Epiſcopo Vaiſonenſi digniſſimo,

S. P.

NVSQVAM equidem illos laude dignos arbitratus ſum, Præſul ornatiſſime, qui morem antiquitus receptum, vt quiſque ingenij lucubrationúmque ſuarum opera, quæ in publicum prodire velit, illis nun-

cupet, quos amet, colat, aut reuereatur, tanquàm inſulſum & parùm liberalem criminentur. Cùm enim Plato tum demum rempublicam optimè habituram pronunciauit, cùm aut philoſophando Princeps, aut imperando Philoſophus ingenij neruos intenderit, rerumpublicarum curam gerentium auſpiciis priuatorum hominum otia dicari cœperunt, partim quoniam ita nos eis plurimum debere teſtantur, partim etiam vt ad philoſophandum hoc modo abhorrentes multorum mentes alliciantur. Eóque laudata hæc manauit conſuetudo, vt cæteris etiam hominibus aliquod doctrinæ opus inſcribere, amicitiæ, humanitatíſque ſignum

gnum

gnum reputetur non ignobile. Cæterùm, vt hoc VOCABVLARIVM IVRIS VTRIVSQVE, nunc primùm opera noſtra ab infinitis, quibus antè ſcatebat, mendis vindicatum, & plus mille non infimæ notæ dictionibus auctum, tibi potiſſimùm nũcuparem, ad communem hanc amicitiæ rationem, recèns mihi natę cauſæ acceſſerunt. Cùm enim feriis hiſce Paſchalibus ſalutandi gratia apud te diuertiſſem, politior qua me amplexus es humanitas, menſéque vno apud te poſito vix ægrè tandem dimiſiſti, tam arctis officij vinculis coartaſti, vt iniuriâ me ipſe afficerem, ni pro ſumma & præſtanti tua in me liberalitate, gratæ ſaltem mentis meæ indicia

 (quod

Digitized by Google

(quod re nequeo) rependerem. Gratius autem naturæque tuæ magis cõſentaneum litterario hoc munuſculo vbinam, quæſo, gentium inueniam? Tu enim, quem moderatrix humanarum rerum prouidentia, in altiſſimo dignitatis gradu collocatum perpetua grauiſſimorum munerum procuratione diſtrictum teneri voluit, inter tot, tam graues, tam multiplices curas, quotidie tamen aliquid temporis harum artium tractationi tribuis. Nimirum, & vnuſquiſque noſtrum naturæ ſuę, vt ait Poëta quidam, ſemina ſequitur. Et quibuſcum diu ac familiariter vixit, eorum mores & inſtituta viuendi facilè ac libenter imitatur. Tu enim

Digitized by Google

ſcilicet, qui virtutis & honeſti ſpeciem aſſiduè animo contemplaris, acerrimiſque mentis oculis contueris, eius incredibili amore inflammatus, nihil prætere admiraris, non emolumentum, non gloriam inanem, non auram popularem, non cætera, quæ cuiuis de populo contingere queant: vſque adeo vt illud, quod ex Platone Orator præclarè dictum tranſtulit, Virtutis ſpeciem oculis corporis non cerni: quòd ſi cernatur, mirabiles ſui amores excitaturam, in te comprobatum & confirmatum eſſe videatur. Parce nec cogitanti in tuas laudes, quas ipſe lubens non audis, prorumpenti. Porrò, cùm bonorum omnium humanorum honos

ſit maximum : cúmque diis immortalibus (quorum in hominum genus beneficia longè ſunt & plurima & maxima) nihil maius tribuere aut ſoleamus aut poſſimus, quàm honorem gratámque eorũ, quæ ab iis accepimus, memoriam: cùm denique, etiã ſi quæ viciſſim à nobis accipiũt, pro multitudine & magnitudine ſuorum erga nos munerũ pauca & parua eſſe intelligant, nihil maius tamen à nobis requirant, idque quod à nobis ſedulò redditur, æqui boni faciant: quemadmodum ego, cùm tuorum erga me meritorum admiratione obſtupeſcam, gratiam tibi qualemcumque poſſum referre, aut certè gratam voluntatem remetiri debeo:

beo: Ita te naturam in hoc tuam, quæ veram & ſolidam gloriam, non inanem gloriæ imaginem ſemper expetiuit, ducem ſecutum, tuorum benefactorum conſcientiâ fretum, nullam præterea aliam mercedem, quàm liquidiſſimam & ſinceriſſimam voluptatem, ex tua in homines benignitate natam ac profectam flagitare aut expectare, ipſaque honeſtate (quod facis) cõtentum eſſe decet. Neque enim beneficia tua fœneraris, ſed ad bene merendum de hominibus natura factus, honeſtatem ac pulchritudinem virtutis, vnicum & verum tuę beneficētiæ omníſque virtutis fructum eſſe putas. Quod reliquum itaque, oro, hoc qualecumque mo-

Digitized by Google

numentum, pignus, ac teſtimonium gratitudinis & reuerentię erga te meæ, tibi quidem, qui intima diuini iuris penetralia ipſe calles, non neceſſariũ, adoleſcentibus tamen, qui idem ingrediuntur ſtadium, ſatis per ſe laudatum, eodem animo quo à me offertur, grato videlicet & candido, accipias & tuearis. Vale. Lugdun. Prid. Kalend. Iunij, Anno partus Virginei CIↃ.IↃXCI.

C E L[ni] Tuæ dicatiſſimus

AL. SCOT.

AD

ADVERSVS INFANTES IVRISPERITOS, VERBORVM cultum non eſſe aſpernandum.

VOCVM *proprietas, ſignificatio ac interpretatio, quãti in ciuili prudẽtia ſit momẽti, hoc ipſo manifeſtum eſt: quòd Iuriſconſulti ferè ſimul ac edictum aliquod propoſitum eſt, mox ad verborum interpretationem properant: nec in edictis modò id obſeruant, ſed in cæteris quoque ferè omnibus iuris tractatibus. Hinc Labeo Antiſtius, teſte Gellio, iuris quidem ciuilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulentibus de iure publicè reſponſitauit: cæterarúmque bonarum artium non expers fuit: & in Grammaticam ſeſe, atque Dialecticam, litteráſque antiquiores penetrauerat, Latina-*

Latinarúmque vocum origines rationéſque percalluerat: eáque præcipuè ſcientia ad enodandos pleroſque iuris laqueos vtebatur. Hinc M. Fabius Quintilianus, Romanæ togæ gloria, quem omnibus ſine controuerſia ingenijs anteponit L. Vallenſis, exactiſsimi vir iudicij, quæſtionem omnem iuris verborum proprietate, aut æqui diſputatione, aut voluntatis coniectura contineri aſſerit. Sic quodam loco Cicero, tantus ille vir, vt Romanum forum ſimilem nunquam habuerit, proprietatem ſermonis Iuriſconſultorum peculiarem eſſe affirmat. Et planè Iuriſconſulti omnes, qui inter manus verſantur, hoc eſt, hi de quorum ſcriptis excerptæ ſunt Pandectæ (ne quid de priſcis illis dicamus, quorum ad nos ſcripta non peruenerunt) nihil eſt mea ſententia, inquit Valla, quod addi adimíve poſſe videatur, non tam eloquentiæ (quàm quidem materia illa non magnopere patitur) quàm Latinitatis atque elegantiæ, ſine qua cæca omnis doctrina eſt & illiberalis, præſertim in iure ciuili. Vt enim Quintilianus inquit, omne ius, aut in verborum interpretatione poſitum eſt, aut in æqui prauíque diſcrimine. Quod igitur leguleij iſti dicunt, prudentiam in rerum eſſe cognitione, orationis facultatem nihil ad rem pertinere, videamus qualiter conſtitui poſsit. M. Tullius libro tertio de Oratore,

de

de eloquentia loquens : Neque verò, inquit, hoc fugit ſapientiſſimum Regem Philippum ; qui hunc Alexandro filio doctorem accierit (de Ariſtotele loquens) à quo eodem ille & agendi præcepta acciperet, & loquendi. Nunc, ſiue quis volet eum Philoſophum, qui copiam nobis rerum orationiſque tradat, per me appellet oratorem licet: ſiue hunc oratorem, quem ego dicam ſapientiam iunctam habere eloquentiæ, Philoſophum appellare malit, non impediam, dummodò hoc conſtet, neque infantiam eius, qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat : neque inſcitiam eius, cui res non ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudandam. Item in Oratore perfecto, Res ſic ſe habet, compoſitè & ornatè ſine ſententijs dicere, inſania eſt : ſententiosè autem ſine verborum & ordine & modo, infamia. Et rurſus alibi, Illud verius, inquit, neque quenquam in eo diſertũ eſſe poſſe, quod neſciat, neque ſi id optimè ſciat, ignarúſque ſit faciendæ ac poliendæ orationis, diſertè quod ipſum ſciat dicere poſſe. Phœnix item apud Homerum, ad Achillem loquens, ita inquit, Pater tuus Peleus, cùm te primùm ex Phthia patria ad Agamemnona miſit paruulum adhuc & bellicarum rerum ignarum, me tibi ideo adiunxit, vt vtroque in genere inſtituendum te ſuſciperem. Cenſuit enim te & dicendi

præce-

præcepta accipere debere, & agendi. Vt iam manifeſtum ſit, iungendam eſſe cum eloquentia rerum prudentiam; & contrà, ſi quis modò non aut infans; aut inſanus dici velit. Proinde miramur noſtri temporis Iuriſperitos tam ab eloquentia alienos, in quibus vel peculiare eſſe debuerat, diſertè atque ornatè dicere: vt qui in maxima reipublicæ luce verſantur, atque omnium oculis: qui ſe conſultos, prudentes, peritos deniquè iuris dici volunt; dignóſque ſolos omnium litteratorum hominum exiſtimant: qui rerum humanarum diuinarúmque arbitrium diſceptationémque habeant: quíque viros principes, & ſupra humanum faſtigium euectos, ſoluere & illigare legibus interpretationibus ſuis póßint. Non me fugit quid Lactantius libro quinto ſextóque de eloquentia diſputauerit, vir ipſe loquendo lautißimus: ſed nos de Latinitate, & elegantia, & ſermonis puritate loquimur, vt ſcilicet illotis manibus (quod Caius Iuriſconſultus vetat) diuinarum humanarúmque rerum ſcientiam aggrediantur, ſed Latinitatis modò ac proprietatis verborum notitia inſtructi; non de diſerta illa & oratoria eloquentia, quæ iuris ſtudioſis noſtro ſæculo neceſſaria non eſt; tametſi olim vt quiſque iuris erat peritißimus, ita etiam in dicendo præſtantißimus. Sed nũc, proh pudor, nullam iſti verborum rationem habendam autumant,

dum

dum ſenſus aſſequantur: ſanguinem ſcilicet legum, non autem (vt eorum verbis vtar) atramentū: non florem, ſed frugem ſcientiæ conſectandam arbitrantur. Atque hæc ita dicunt, quaſi aut verba, rerum imagines eſſe neſciant, & ſenſuum inuolucra, quæ quàm maximè effingi congruenter & accommodatè rebus debent, aut quaſi Bartolus & Baldus, & reliqui eiuſdem ordinis, quos iſti verborum contemptores pro numinibus colunt, & quorum ſcripta inter ſacrorum vatum oracula in larariis habent, verba non ipſi appendere quaſi ad Critolai libram ſoleant. Vt enim ille quadam ſolertia in altera libra ſuæ lance animi bona imponens, in altera corporis & externa, multum admodum propendere illam animi lancem deprehendebat: ſic iſti Iuriſperiti vnumquodque verbū, atque adeò ſyllabam, in quibus commodum ſit locis ad conſtituenda ſua dogmata, ponderanda ſolerter admonentes, verborum vires extutere ſe, & ſcrupulari etiam differentia æſtimare credi volunt. Quos ſe ſibi imitandos iſti (id quod fatentur) propoſuerunt, niſi manifeſtè cum ratione inſanire velint, ſibi que pugnare, verba quoque ipſi curent neceſſum eſt, non ſenſum modò: quandoquidem ex verbis ſenſus dependent. In hoc enim comparatæ ſunt voces, vt id, ad quod ſunt inſtitutæ & audientibus & legentibus inſinuent: alioqui fruſtratoria

ſtratoria eſſet verborum inſtitutio, ſi non ſuo munere fungantur, ſed vel audientis vel legentis arbitrio deſeruiant. Fruſtranei eſſent tituli illi integri de Verborum ſignificatione, non in iure modò ciuili, ſed etiam pontificio. Sed age, viuant iſti ſuo more, & iniquiſſima tyrannide venerandam illam priſcam maieſtatem legum conculcent, opprimant, euertant: nos quod inſtitutum eſt noſtrum perſequamur, recti fiducia ſubnixi. Nec enim debet ob hoc à virtute quis deſiſtere, quòd paucior ſit numerus eorum, qui rectè viuūt: ſed eò magis ad probitatem contendere. Hæc habui quæ huic Lexico præponerem, poſcente loco, quo peruicaciam eorum refellerem, qui ſe verborum contemptores ex profeſſo iactitant, ne quis verborum proprietatem ac ſignificationem, quæ eſt huius libelli materia, negligendam, ab illis falſò perſuaſus credat. Vale, Lector candidiſſime, & noſtram diligentiam his quoque

minutiis benigno fauore

proſequere.

PROOE

PROOEMIVM VOCABVLARII VTRIVSQVE IVRIS.

QVONIAM *iuri operam daturum priùs noſſe oportet, vnde nomen iuris deſcendat, ff. de iuſtitia & iure. l.j. in princ. & (vt ait Philoſophus primo Elēchorum) qui virtutes vocabulorum ignorant, de facili paralogizantur, id eſt, decipiuntur. Niſi enim nomen rei ſcieris, cognitio rerum perit, ſecundùm Iſid. Turpe etiam videtur Patricio, & nobili viro, & cauſas oranti, ius, in quo verſatur, ignorare. ff. de orig. iur. l. ij. §. Seruius antē Sulpitius. & de Hæret. cùm ex iniuncto. xxxviij. diſt. ſedulo. Ex quibus omnibus habetur, quòd nemo debet ignorare ſcientiam, in qua verſatur. Quòd attendens legiſlator Vlpianus dicit, Bene eſt, priuſquàm ad verborum interpretationem perueniamus, pauca de*

Digitized by Google

ipſius ſignificatione tituli referre. ff. ſi certum petatur. l. j. Idcirco quorundam terminorum, qui in iure vtroque maximè frequentantur, neceßarium fore duxi deſcriptiones & ſignificationes clariùs exponere, tam ex ſummis AZo. & Goff. quàm aliunde collectorum, propter iuuenes maximè iuris vtriuſque candidatos. Et hoc breui & alphabetico ordine (vt eò meliùs memoriæ commendentur, & citiùs inueniantur) perſtringendo etiam cum allegationibus in locis ſuis: vt in iure modicum perfecti per ignota minimè procedentes, his cognitis principiis, & terminorum ſignificationibus, acceſſum faciliorē habeant ad vtriuſque iuris notitiam, quia omnium habere memoriam, & in nullo penitus peccare, potiùs eſt diuinitatis, quàm mortalitatis. C. de Veter. iur. enucl. l. ij. §. ſi quid autem. ver. quia omnium. Et notat Bern. de Reſcript. cap. cùm adeò. in gloſ. j. de confirm. vtil. vel inutil. c. porrecta. in gloß. ij. Ideoque, ſi lectori aliqua vocabula occurrerint, quorum expoſitio hîc non inueniatur, de hoc non miretur, quia nec omnium memoria potuit occurrere.

Voca

VOCABVLARIVM vtriuſque Iuris.

De littera A.

A Littera ſalutaris à Cicerone in ea pro Milone, quòd, vt ſcribit Aſconius, ſi videbatur iudicibus bona cauſa, abſoluebant reum: notámque abſolutionis, A litteram in tabella, quam à Prætore accipiebant, ſcribebant. Cicero: [quod niſi vidiſſet poſſe abſolui eum qui fateretur, cùm videret non fateri, neque quæri vnquam iuſſiſſet, nec vobis tam ſalutarem hanc in iudicando litteram, quàm illam triſtem dediſſet.] Eadem nota fuit in ſuffragiis & comitiis legum, qua ſe ciues repudiare rogationem ſignificabant. Nam duæ dari tabulæ ſolebant, quarum in altera V. R. id eſt, vti rogas, ſcriptum erat: in altera A, id eſt, Antiquo, antiqua ſequor, noua non placent: eſt enim, vt Feſtus primo libro ſcribit, Antiquare, in morem priſtinum reducere. Hotom.

A Certo hærede legare: certo hæredi vt legatum aliquod præſtet, mandare, ſic, vt ab illo debeatur ſolo. Cicero in Topicis, [Si paterfamilias vxori ancillarum vſumfructum legauit à filio, neque à ſecundo hærede legauit, mortuo filio mulier vſumfructum non amittet.] Idem pro Cluentio: Itaque ei teſtamento legat grandem pecuniam à filio, ſi quis natus eſſet ab ſecundo hærede nihil legat. Marcellus, l. 6. ff. de Auro & argento: [Seia ab hærede P. Mæuio ita legauit.] Iulianus l. quæſitum. 91. ff. de legat. & fid. 2. [Si filiusfamilias qui filium habebat, hæres inſtitutus fuiſſet, an ab eo filio eius legari poſſet? Reſpondi cùm poſſit à filio patri legari] &c. Item: Si mihi ſeruus à te hærede legatus fuerit. [Neratius leg. à Titio 64. de Furt.] A Titio hærede homo Seio legatus, ante aditam hæreditatem Titio furtum fecit. Hotoman.

A Dvvmviro, pro Imperio, vel permiſſu Duumuiri, Vlpianus l. ſi quis. 52. §. 6. ff. de Furt. [Si fugitiuum meum quis quaſi ſuum à Duumuiro, vel ab aliis qui poteſtatem habent, de carcere vel cuſtodia dimitteret, an is furti teneretur?] In vulgatis libris, Dimitteret, Acciperet: vt ſit, poteſtatem dimittere: quod mihi non probatur. Nam ita hoc dictum eſt, vt alibi ab aliquo ſe liberare. Idem Hotoman.

A LIBERIS, pro quandiu liberos habebit. Terentius, l. ſed ſi, 62. §.2. ff. de Condit.& demonſtrat. [Cùm vir vxori, ſi à liberis non nupſerit,in annos ſingulos aliquid legauit, quid iuris ſit? Iulianus reſpõdit, poſſe mulierem nubere, & legatum capere. Quòd ſi ita ſcriptum eſſet, Si à liberis impuberibus non nupſerit,legem locum non habere:quia magis cura liberorum, quàm viduitas iniũgeretur:]id eſt, Quandiu liberi erunt impuberes. Papinianus l. cùm tale 72. ff. eod. cùm tale legatum relictum eſſet Titiæ,ſi à liberis non deceſſerit: Similiter Paulus libro Sententiarum 11. cap.xxix.[Potior quis eſſe debet, inquit, non ſolùm à gradu generis, ſed & à ſubſtantia rei familiaris.] Similiter in Cluentiana Cicero dixit: [non modò dicendi à reo, ſed ne ſurgendi quidem poteſtas erat: id eſt,pro reo.

A SE prædia nulla venundari, vetuſtè Imperatores dixerunt, in l. 1. C. Debitor. vendit. pig. pro A ſua familia nulla ſua prædia. [Scriptura, inquiunt, teſtamenti complexus eſt debitor, nulla à ſe prædia venundari] id eſt, Caueir ne vlla ſua prædia vendantur. Accurſ. autem A SE, id eſt, ab ipſo creditore, quod abſurdum eſt. Hotom.

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere: vt Valerius Probus teſtatur: quæ perſonalis actionis fuit formula, quia perſona rei nominatim in agendo notabatur; & ſtricti iudicij, quia ſimpliciter, ait Cicero. Aſperè & directò oportere, de certa definitáque ſumma dicebatur. Aio verò antiqui pro affirmo & contendo dicebant, auctore Nonio: Vnde Aientia Cicero appellat quæ Græci forenſi & litigioſo verbo κατηγορικά. Hotoman.

A TITIO perſoluere, de Titij nummis perſoluere. Cicero ad Attic.lib.v. & pro Plancio. Plautus Menęchm. [Da ſodes à te, poſtea reddidero tibi. Mem.Imo da abs te.] Interdum tamen ab aliquo ſolui dicitur, cùm exacta à debitore pecunia numeratur. Vt Epiſtol. ad Attic.viij. [Quintus laborat vt tibi quod debet ab Egnatio ſoluat,] id eſt, exactam ab Egnatio debitore ſuo. Hinc natæ illæ ſunt prætorum formulę,ab aliquo poſſidere,pro alicuius certi hominis poſſeſſionem obtinere.Prætor,l.1.Vti poſſid. Ab aliquo vti re quapiam, qui illi præciſe rei ſuæ vſum ademit, eumque quoquo modo retinet.Prætor,l.1. ff.de Itin. actúque priu.Ab aliquo aquam ducere, id eſt, ex illius qui præciſè nominatur fundo deductam habere. Prætor in l. 1. ff. de Aqua quot.Ab aliquo abſolui, vide vocem[Abſolui.]

A QVANDO facit ſeparationẽ, & quando includit, & quando excludit, not.Io.Andr.de præb.c. ſtatutum li.vj.& Archi.de Elect. cap.j.eodem lib. Et à,& ab,in ſimili not.Archidiac. xxxj. diſtin. aliter. Et de à, in cap. prout.de dolo & contu. Et etiam à, & ab denotat ſeparationẽ. C. de nupt. l.à Caligato. & ibi per Cy. in gl. iij.l.ordinata. ff.de.Liber.cau. & ff.de duob. re. l. ſi ex duobus.vbi textus cum glo. ff.de actio. emp. l.iij.§. fin.Item A,vel AB, eſt dictio ſignificatiua primi termini à quo,ſicut dictio[vſque] termini ad quem.Hic autem terminus à quo,ſignificat excluſinè vel incluſiuè. de quo Bart. in l. patronus.

nus.ff.de leg.iij.Vnde A, vel Ab, ſignificat excluſiuè dicendo in ſtatuto, A pulſu campanæ, de ſero nullus vadat per vicos ſub pœna tali.Nam hoc ſtatutum intelligitur pulſata campana. Ideo ſi quis vadat quando pulſatur, non incidit in pœnam: incluſiuè ſignificat,ibi, A pulſu campanæ, de mane quiſque poteſt domum exire, quia ſtatuens ſic videtur intellexiſſe, &c.Et vide pleniùs de iſtis dictionibus per Ioannem de Ferra. in ſua practica in forma capituli, quando teſtes producuntur ad æternam rei memoriam. Adde hìc quòd aliquando hæc præpoſitio à, ponitur pro fine: vt l.j. ff. de Legatis iij.§.hi quibus.& ibi gloſſ. ſuper verſi. Apolides. & gloſſ. in l. quidam decedens.in princip.ſuper verbo, [alogiſtas.] de Adminiſtr. tuto. & de Ædil. edict.l.ſi quis ſit fugitiuus. § apud Labeonem. ſuper verbo aſylum.Aliquando ponitur cauſatiuè,xxvij. quæſtione ij.coniuges.&cano.coniunx.& c. ſic.§.ex his.Aliquando pro [ex.] vt ff. de Acquirendo rerum dominio.l. adeò. §. quod ſi ex vno. & xvj.quæſtio.iij. poſt quingentos. §. item ſi de rebus.& can.ſi ſacerdotes. Aliquando ponitur pro [per ,] C. ad legem Fab. de Plag.lege prima: ibi, [à quo,]id eſt,per quem.& l.ſeruo legato.§. primo, ff.de Legatis j. Aliquando ſubauditur à iure,vt ff.de Re militari. l.milites. ibi,[militia,] id eſt , à militia. & de Negotiis geſtis.l.liberto.§.litem. ibi,[ſententia,]id eſt, à ſententia.

De iſtis dictionibus A, vel A,B, an includant vel excludant , vide Bartol. in l. patronus. §. j. in fin. ff. de Legatis iij. & an ſeparationem denotent , Bartol. in l. meminiſſe. de Officio procon. & in l.ſi ex duobus.de Duo. reis.ff.

Adde , quòd præpoſitio A , exponitur aliquando pro poſt. l. ij. §.quod ad magiſtratus. de Orig. iur.

De A, ante B.

Ab aliquando ponitur pro [contrà,] vt l.commiſſa.ff. de Publica.ibi,[Ab heredibus.]id eſt, cõtra hæredes:ibi eſt AD. non AB. Aliquando ponitur pro OB. C. Si quis Impera. male. l.j.ibi, [ab iniuria,] id eſt,ob iniuriam.Aliquando pro [Per] Extrà. de Appo.A. ab eo, qui libro ſexto. Et differunt A,& AB, vt his verſib. continetur.

Quod facit A, facit A B: ſed in hoc differre videntur,
A B cum vocali, reliquis vult A ſociari.

de Ab no.ff.de Aqua quoti.& æſti. l.j. §. æſtatem. & Cod. de temp. appellat.l.final. in princip. & lv. diſtinct. c. qui partem.& lxxvij. diſtinct. in veteri xxxv. q. vj. ab iſto.xxxvij.diſtinct.à quibuſdam. & per Archidia. xxxj. diſtinct. aliter.

Ab , aliquando denotat ſeparationem: vt eſt gloſſ.expreſſa in cap. ſtatutum.de præben. in vj. gloſſ. in l. ſi ex duobus. In verbo [ab altero.]ff. de Duob. reis. & in l. iij.§.fin. in verbo [à Brunduſio.] ff.de Actio.empt.& vend.Bald.& Alexander de Imol. in l. prima, ff. Si quis cautio. Ioan. de Imol. & Domin. in capitul. frequens. ſuprà gloſſ. in verſ. xv. [arctatur tempus.] de Reſtit.ſpol. libro ſexto , cum concor. ibidem poſitis.

INTERDVM ponit pro [poſt] gloſſ. in l. neminem. C. de decurio. Quandoque pro [ſine,] veluti cùm dicitur ABRE, id eſt, ſine cauſa l. ſi quis ad finem. C. de Furt.

ABACES erant repoſitoria vaſorum pretioſorum. l. hæres. §. penultim. de leg. iij. Alciat. tamen libr. Parer. iiij. capitul. ij. legit baſes.

ABAX, is, [ſiue abacus abaci,] tabula eſt, in qua eſcaria, & potoria vaſa collocantur, quæ ſunt menſæ miniſterio parata. Iuuen.

Lectus erat Codro Procula minor, vrceoli ſex,
Ornamentum abaci. Auſonius,
Fictilibus fama eſt cœnaſſe Agathoclea regem,
Atque abacos Samio ſæpe oneraſſe luto.

Cicero v. Tuſculan. quæſtione [Abacos complures ornauit auro & argento cælato.] Idem in Verrē: [Abaci vaſa omnia vt expoſita fuerant ſuſtulit.] Sed [abacus] ab eo quod eſt ἄβακος Græcè, eſt inclinatum, quod teſte Priſcia. lib. vij. de octo partibus orationis, penultimam genitiui breuiauit, quod ſignificat prætera vaſa quædam viliora, in quibus pretioſiora reponuntur, [ataifor] Pœni vocant, de quibus Iauolenus Iuriſconſultus li. xxxij. Dig. qui eſt de Legatis tertius l. hæres. §. pen. [Cui Corinthia, inquit, vaſa legata eſſent, abaces huic quoque eorum vaſorum collocandorum cauſa paratas deberi Trebatius reſpōdit. Pro quo in codicibus recentioribus mendosè [baces,] a littera diſpuncta legitur. Accurſius non ratione aliqua, ſed veriſimilitudine ductus, capſulas eſſe interpretatur baces. Quod, cùm ſit nihili verbum interpretamentum quoque erit inane. Philippus Beroaldus quodam in loco ſuarum commentationum, baſeis legit vocem vulgi ſequutus. Sed de hoc lege verbum, [Corinthia vaſa.] Nebr.

ABACTOR ſecundùm Iſid. lib. x. etymon. eſt fur iumētorum vel pecudum, quem vulgò vocamus abigeum. Nam abigeus eſt qui crimen abigeatus committit. & propriè ille qui pecora alicuius à paſcuis & armentis ſubducit, abigendi ſtudio, hanc artem exercens, vt per aliquod ſignum, quod facit, ipſa animalia fugiāt, ſeparentur & diſpergantur, & ea ſic recipiat. ſ. cum panno rubeo: vel alias oues quaſdam ad nemora fugando, vt alius accipiat, & deprædetur. Et eſt abigeatus crimen capitale, C. de abigeis. l. vnica. Et maximus orator apud Græcos Demoſthenes differentiam ponit inter furem, & abigeum dicens quòd ille, qui vnam ſolam pecudem ſurripit, fur eſt, & vt fur coërcebitur: ſed qui totum gregem ſubtrahit, abigeus eſt, & crimine abigeatus tenebitur. Et ſine inſcriptione recipitur huiuſmodi criminis accuſatio, vt d. l. vnica, C. de abigeis.

ABACTORES ab oratoribus & hiſtoricis appellantur, quos Iuriſconſulti vocant abigeos. Ductum vtrunque nomen à verbo [abigo, is,] quod inter alios ſenſus ſignificat etiam à grege ſiue armento pecudem furto ſubducere: hinc abactores & abigei dicti huiuſmodi fures. Quod genus hominū in Hiſpania maximè inuenitur, dicente Virgil. in 3. Geor.

Aut

Aut impacatos à tergo horrebis
Iberos.

Quod Seruius interpr.abactores,& ſubdit: [nã omnes ferè Hiſpani, qui iidem ſunt & Iberi,acerrimi abactores ſunt.] Apuleius 7.de aſino aureo: [Abactorem indubitatum cruentúmque percuſſorem criminantes.] Ambr.in ſermone de hoſtibus carnalibus nõ metuendis, [Armenta diripiet: iſtud damnum abactorem tolerando iam didicit.] Sed quemadmodum diximus, à Iuriſconſultis potiùs abigei dicuntur, de quibus titul.eſt lib. xlvij. Dig.In cuius prima lege Vlp. his verbis ſcribit: [Abigej propriè ij habentur, qui pecora ex paſcuis vel armentis ſubtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigendi ſtudium quaſi artem exercẽt, oues de gregibus, vel boues de armentis abducentes: [Cæterùm ſi quis oues aberrantes aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, ſed potiùs furti.Eſt enim abigeatus ipſum abigei crimen, quod in Hiſpania grauiùs quàm alibi gentium debere puniri Hadrianus Cæſar proconſuli Beticæ reſcripſit:[Abigei,inquit, cùm duriſſimè, non vbique, ſed vbicunque frequentius eſt id genus maleficij.l.1.ff.de Abig. Atqui diximus ex auctoritate Virgilij & Seruij Hiſpanos maximè hoc crimine laborare.Neb.

Abalienare, vetus verbum eſt ciuilis iuris, hoc eſt,ciuium Romanor.proprium, peregrinis hominibus non ita commune: quo perfecta rei alicuius alienatio ſignificabatur.Itaque Vlpia.l. Abalienatum 67. ff. de Verb.ſignific. [Abalienatum, inquit, non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen certè dicitur.] Abalienatio verò eſt, eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt: vt ſcribit Cicero in Top. Quo ex loco tria notanda & obſeruanda ſunt: primum,cùm ſex ſint acquirendarum rerum modi, quos Vlpianus in Inſtitutiunculis enumerat, Emancipatio, traditio,vſucapio, in iure ceſſio, adiudicatio, lex: duos tantùm ſolos eſſe, quibus res à dominio noſtro in alienum traducantur, mancipationem ſcilicet, & in iure ceſſionem. Quod tamen Paulus,homo Græcus, litigioſus, natura controuerſus,& hoſtis antiquus, Iuriſconſultis additus,ſuo more cauillatur:in l.abalienationis.28.ff. de Verbor.ſignific. [abalienationis verbum, inquit, etiam vſucapionem continet: vix eſt enim vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi.] Quaſi verò quis ſciens prudens rem ſuam vſucapi patiatur: aut ſi fortè quis eo animo ſit, res ex maiore parte iudicandæ nõn ſint: aut ſi iudicandæ non ſint, qui patitur vſucapi, non pro derelicto rem ſuã haberet, ac proinde alienare non dicatur,quia verbum hoc certam & alienantis, & eius in quem alienatio fit, perſonã complectatur. l.in omnibus.ij. ff.de Oblig. & action. Tametſi vſucapionem tertium eſſe modum,quo res perfectè abalienantur,conſtet ex eodem Vlpiano cap. 1. & xix. Secundò,ex hac definitione intelligitur,abalienationem earum tantùm rerum dici, quæ mancipi ſunt: non etiam earum quæ ſunt nec mancipi. Sed cùm Vlpianus

in Inſtitiunculis traditionem dicat propriam eſſe rerum nec mancipi; quid eſt quod Cicero ait, Abalienationem traditione fieri? Subdifficilis nodus hic videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero non ſimpliciter traditionem dixit, ſed traditionem nexu: quo verbo mancipationem ſignificari Boëtius, non apertè ille quidem, ac nominatim, ſed tamen ita ſignificat, vt ſatis intelligatur. Cùm enim nexus formulam, ritúmque ex Caio I.C. deſcribit, indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, Abalienationem mancipatione & in iure ceſſione fieri: traditione autem nuda, hoc eſt, ſine nexu & libra, fieri non potuiſſe. Poſtremò ex eo loco conſtat, Abalienationem propriam ciuium Rom. fuiſſe, non etiam peregrinorum.

ABAMITA, eſt ſoror abaui. ff. de Grad. l. Iuriſconſ. §. auunculus.

ABARSACORAS lib. 8. C. tit. 41. l. 13. vide Barſacoras.

ABAVIA, eſt mater proaui vel proauiæ. ff. de Grad. l. Iuriſconſultus. §. quarto gradu.

ABAVVNCVLVS, eſt frater abauiæ ſecundùm Iſidorum. l. 3. ff. de Grad.

ABAVVS eſt pater proaui vel proauiæ. Abauus, inquit Feſtus, dicitur qui abeſt ab auo, & eſt auus aui. Hinc quartus pater à Virgilio nominatur, Æneid. 10.

Ille tamen noſtra deducit origine nomen:
Pilumnúſque illi quartus pater.

Hot.

ABBAS ante benedictionem appellatur abbas: ſecus in Epiſcopo. Ita Felin. in c. ea te. de Reſcript. col. v. verſ. iij. [reſtringitur] & ibi quæ ſit differentia inter Epiſcopum & Abbatem, vide ibidem Felin.

ABBAS habet dignitatem, cap. vt Apoſtolicæ. de Priuileg. in vj. & in Clement. & ſi principalis. de Reſcript. & ibidem Car. j. quæſt. imò Abbas omnibus prælatis poſt Epiſcopum debet præferri. de quo per Fel. in d. c. meminimus. de accuſ.

ABBATISSA habet dignitatem. cap. indemnitatibus. de Elect. in vj. in §. verum. & l. generali. C. de ſacroſ. eccleſ. Domi. de ſancto Gemi. in cap. indemnitatibus. Felin. in C. meminimus. de accuſ. verſ. [vlteriùs quæro.]

ABBREVIATVRA dicitur, inſtrumentum notarij non extenſum. Bar. l. chirographis. in princ. in ij. not. ff. de admin. tut.

ABDICARE, inquit Nonius, eſt familia abiicere: ſumptum autem à Græcis videtur, qui patrem ἀπείπειν, filium autem ἀποκηρύττειν, dicebant: Itaque Quintilianus lib. 3. c. 6. interpretatur Abdicatum, qui à familia patris alienatus eſt, quod per præconem fieri ſolitum. Græca illa Platonis locutio lib. xj. de legibus ſatis indicat.

ABDICARE ſe magiſtratu, eſt ante tempus magiſtratum deponere. Pompon. l. 2. §. 13. ff. de Orig. Iur. Papinian. l. penult. ff. de Offic. præſ. hoc Greci ἀφίστασθαι τῆς ἀρχῆς dicunt. Plato lib. xj. de legib. Moris enim erat, vt quibus imperium certa de cauſa abrogandum erat, ij dignitati & exiſtimationi ſuæ conſulentes, per ſe, & quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent, ſeſéque priuatos redderent.

ABDICARE, decreto recuſare ac denegare, Pomp. l. 2. §. 13. ff. de Ori.

Orig. Iur. Abdicandi verbo pro ablegare ſcriptores Latini vtuntur. Suetonius in Agrippa. Abdicate pro exhæredare, Cicero in Oratore.

ABDICARE, in ſolidum dare, lib. 5. C. tit. 22.

ABDICATVS. quis libr. 8. C. tit. 47. l. 6.

ABDICATIO quid ſit, vide l. ij. §. & cùm placuiſſet. ff. de Orig. iur. in l. liber homo. de Statu hom. & l. pen. de Offic. præſid. & l. abdicato. C. de Pat. pro.

ABDICATIONVM formæ ſunt duæ: altera criminis perfecti, vt ſi abdicetur raptor, adulter: Altera imperfecti, veluti adhuc in conditione poſiti, quales ſunt, in quibus abdicatur filius, qui non pateat patri: quæ abdicatio apud magiſtratum fieri ſolita.

ABDITAS, id eſt, abſconſas. l. vnic. C. de Theſaur. lib. x.

ABDVCI, eſt à veritate ſeparari. Item not. quòd Abduxiſſe non ſolùm is dicitur, qui per vim abduxit, ſed etiam qui perſuaſit alicui vt ab alio diſcederet. l. itē apud. §. abduxiſſe. de Iniur.

ABDVCI mulier dicitur à marito, cùm diuortium fit. Donat. in illud Terentij in Hecyra,

Et filiam abduxit ſuam.

Sic VIRGIL.

Et gremiis abducere pactas.

ABDVCERE furto. lib. 6. C. tit. 2. l. 10. Plagio eo. Abduxiſſe. ff. lib. 47. tit. 10. l. 15. §. 20. Abducendi poteſtas lib. 4. C. tit. 56. l. 1. Hot.

ABEAT ſine h, id eſt, recedat. ff. de In diem addic. l. j.

ABESSE quandóque dicitur qui in iure non eſt, vt l. iiij. §. abeſſe. ff. de Dam. infec. Quandóque qui à tribunali abeſt. l. non tantùm. §. Senatuſconſ. de fideicomm. lib. aliis quoque modis quis abeſſe intelligitur, vt inf. in vet. [abſēs.]

ABESSE non dicitur res, quæ caſualiter abeſt. Bat. in l. quæ ſitum. §. fin. ff. de leg. iij. & qui commodi cauſa, ac dolo malo abeſt, pro præſente numeratur. l. 4. §. 5. ff. Ex quibus cauſis maior. Et abeſſe quoque interdum dicitur, qui adeſt. Nam miles qui Romæ militat reipublic. cauſa, pro abſente numeratur. l. milites. ff. de quibus cauſis maior, & furioſus abſentis habetur loco. l. 2. §. 2. ff. de Iure Codicil. & tutor, qui dum pupillus contrahit, præſens eſt, ſed quid agatur non attendit, abeſſe dicitur. l. non multum. ff. de Auctor. tut.

ABESSE cauſa reipublicæ dicitur quis quamdiu durat officium, & finito officio quandiu redire potuerit ſecundùm qualitatem ſuæ perſonæ, ſcilicet à die receſſus vſque ad reditum, ſi ob commodum ſuum non abfuit. Bart. l. abeſſe. ff. Quib. ex cauſ. maior.

ABESSE reipubl. cauſa qui non videantur, libr. 4. tit. 6. l. 5. §. 1. l. 6. 33. §. 1. l. 44. 37. 38. §. 1. in fin. lib. 42. & qui videantur, l. 7. 32. 33. in princ. & §. 2. l. 35. 36. 38. & 45.

ABESSE arbitrio voluntatis ſuæ, C. 7. t. 43. l. 10. Ex iuſta, l. 40. t. 5. l. 28. §. 3. l. 26. §. 1. l. 5. §. 5. longè, C. 6. tit. 60. l. 8. §. 3. Mala conſcientia, C. 3. tit. 1. l. 15. Metus cauſa, lib. 4. t. 6. l. 3. Reip. cauſa, ff. 26. tit. 2. l. 30. ff. 49. tit. 16. leg. 1. libr. 50. tit. 7. l. 14. abeſſe voluntariè, C. 7. tit. 35. lib. 8. Hotoman.

ABIECTA perſona quæ dicatur, vide C. lib. 5. tit. 5. l. 7. Pudicitia, C. 8. tit. 56. l. 7. abiectus homo, C. lib. 9. tit. 4. l. 4.

ABHINC aliquando ponitur temporaliter, & reſpicit futurum tēpus, vt abhinc, id eſt, ab hoc tem-

Digitized by Google

pore in antea. C. de Sacroſanct. eccleſ. l. placet.

Ab hoc, id eſt, poſthac. ff. de Orig. iur. l. ij. §. & cùm placuiſſet.

Abhorrere aliquando ponitur pro differre. l. ſi tibi areæ. §. ſed ſi puerum. de Præſcr. verb.

Abigeatvs crimen quod abigendo committitur, l. 2. ff. eod. l. 5. §. qui deſertionis. ff. de re militari.

Abigei, inquit Vlpianus, propriè hi habentur, qui pecora ex paſcuis, vel ex armentis ſubtrahũt, & quodammodo deprædantur, & abigendi ſtudium tanquàm artem exercent, equos de gregibus, vel boues de armentis abducentes. l. 1. §. 1. ff. de Abigeis. [vide Abactor.]

Abigere, eſt à ſe expellere, vel crimen abigeatus exercere.

Abigere partum, eſt abortionem eiicere. l. Cicero. de Pœn. Vlpi. l. ſi mulierem. 8. ff. de Sicar. Vſurpatur etiam ſimpliciter à Marciano, l. 4. ff. de extraord. criminib. [Eam quæ data opera abegit, à Præſide in exilium dandam.] Hinc,

Abactvs venter dicitur à Paulo lib. 4. Sent. c. 9. pro fœtu venenis & medicamentis eiecto. [Aborſus, inquit, vel abactus venter, partum efficere non videtur.]

Abiicere eſt ſpernere, vt in Auth. quib. mod. natur. effic. legit. §. ſit igitur.

Abire in creditum, non omnino idem quod credere, ſed tantùm eas res credere, quæ accipientis fiunt, hoc eſt, quæ functionem non in ſpecie, ſed in genere recipiunt, veluti pecuniam, frumentum, oleum, ff. libr. 14. tit. 4. l. 5. §. 6. de Tribut. action. & tit. 6. l. 3. §. 3. Abire rem longè, ff. 42. tit. 1. l. 15. §. 7.

Ab Intestato, id eſt, ſine teſtamento. Inſt. de hæred. quæ ab inteſt. defer. in rubr. & in nigro.

Abivdicare & [adiudicare] differunt. Nam abiudicare idem eſt quod remouere & abdicare, adiudicare autem idem eſt quod applicare: facit text. & ibi not. in c. cùm venerabilis. in verſ. quia verò: ibi, [eidem epiſcopo adiudicauimus.] de Except. & in cap. auditis. in vet. adiudicantes. de præſcr. & c. cùm cauſa, in verſ. [adiudicare curauit.] de Re iud.

Abivdicatio propriè habet locum in his, quæ habent cauſam mixtam, id eſt, in communibus iudiciis. l. ſi quis fundum. §. officio. ff. Communi diui. & l. ſed & ſi res. in princip. ff. de Publicia. Aliquando exponitur adiudicare, id eſt, iudicare ad ſe ſpectare. vide Ioan. Mo. Archi. & doct. in cap. Abbate ſanè. in princip. & ibi Domi. de ſancto Gemi. in verſic. [Nota quòd præcedit concluſio, cum ſeq. verſ. de Repub. iudic. lib. vj.] Quandóque ponitur pro confirmare, vt in c. vt quis duas. in fin. de electíon. libr. vj. & vide Alberic. de Roſa. in ſuo diction. in verſ. [adiudicatio.]

Abivrare, eſt, vt Seruius Æneid. 8. ſcribit, rem creditam periurio negare. Cicero tamen primo ad Atticum, Abiurare dixit, pro ſponſionem factam iureiurando negare.

Ablativvs caſus aliquando reſoluitur in accuſatiuum & præpoſitionem [propter,] vt mandato, id eſt, propter. ff. Mand. l. ſi Mandato. §. fi. & l. cotem ferro. §. eam rem. de Pub. Aliquando in accuſatiuum & præpoſitionem In, vt quiete, id eſt, in quiete. C. de Primicer. l. j. li. xij. Item ablatiui abſoluti in cõtractibus non

diſpo

diſponunt, ſed reſoluuntur in conditionem, patet, quia agi non poteſt. ita not. Bartolus & Bald. in l. prima. C. Quando li. ab emp. diſcedere. facit l. euictis agris. ff. de Vſur. l. euicta re. de Euicto. l. acceptis. ad legem Falcidiam. Itẽ in vltimis voluntatibus, l. à teſtatore. vbi Bartolus & alij, ff. de Conditio. & demonſtrationibus. niſi verba referantur ad eum quẽ teſtator poteſt grauare, lege fideicommiſſa. §. cùm eſſet. vbi plenius Bartol. ff. de Legatis iij. & ibi latè per Iaſonem. Item adde quòd aliquando ablatiui abſoluti nihil important, vt eſt text. in l. ij. §. plane & ſi poſthumis. in verſiculo [ſed ſi extraneum] iũcta glo. in verbo [filio præcedente.] de Vul. & pupil. & l. adoptare. ff. de Adoptionibus. Item adde, quòd ablatiui abſoluti faciũt conditionem expreſſam; ſecundùm Bartol. in l. j. in vlt. col. ff. de Conditio. & demonſtratio.

ABMATERTERA eſt ſoror abauiæ. Inſtitut. de Gradib. §. ſexto gradu.

ABNEPOS eſt filius nepotis.

ABNEPTIS eſt filia pronepotis, vel proneptis. l. 10. §. 8. de Gradib.

ABNOCTARE ſignificat per totam noctem abeſſe. l. illud. de Offic. præſid.

ABNOCTARE, eſt extra vrbem noctem traducere. Marcianus l. illud. 15. ff. de Offic. præſid.

ABNVTARE, eſt ſæpè abnuere, Feſtus lib. 1.

ABNVTIVVM, diſſenſio, voluntas contraria, ſed ſine actione ad expediendum exprompta. Paul. l. 83. ff. de verb. oblig.

ABOLERE quid ad S.C. Turpil. l. 1. §. 10. lib. 48. ff. t. 16.

ABOLITIO eſt accuſationis inſtitutæ peremptio, vel abſolutio, qua quis nomen alicuius accuſauit, cùm, omni inſcriptione iã facta in totum aboletur, remiſſa neceſſitate accuſandi, & debet impetrari à principe, vel iudice, ab illo ſcilicet qui aliquam accuſationem inſtituerat, & in ea ſe inſcripſerat: talis enim citra infamiam deſiſtere non poteſt niſi abſolutionem impetrauerit: ſed quando talis impetrat quòd deſiſtar, & quòd illud quod per accuſationem inchoatum erat, deleatur, ritè fit. Eſt autem duplex abolitio, ſcilicet generalis & ſpecialis. De generali habetur C. de Abolit. genera. l. vlt. & ff. ad Turp. & de abol. l. abolitio. Et per hanc eximitur reus, quòd non incidit in Turpillianũ ſi nõ deſerat accuſatum. ff. de Abol. cri. l. ſi interueniente. Et ſi infra triginta dies poſt abolitionem generalem cauſa propoſita non poteſt probari, ad eam redire non poteſt. C. de abolitio. generali l. prima.

ABOMINARI eſt omen auerſari. Cicero, quod omen Deus auertat. Scæuola l. Lucius. 85. ff. de hæred. inſti. & l. Lucius 88. §. filiam, de lega. 2.

ABOMINATIO appellatur ſeruitus idolorum ſecundum Hieronym. in homilia. Largiùs tamen ſumitur in communi vſu loquẽdi, pro qualibet re turpi & abominabili. Vnde dicitur abominatione populi. extrà, de Cleri. ægrot. c. tua nos. Vel abominatio eſt Deo eleemoſyna facta de rapina, ſimonia, vel vſura. j. q. j. non eſt putanda. xiiij. quæſt. v. ſcriptum eſt.

ABOMINATIONEM etiam rectè appellabimus quam dicimus excommunicationem, & eũ abominatum qui eſt excõmunicatus.

Digitized by Google

catus. Sic enim plerumque eum appellat Alciatus noſter.

Abortivvs eſt, puer vel alter fœtus ante præfinitum tempus natus, & ideò ſic dicitur, quòd non oriatur ſed aboriatur, & excidatur ſecundum Iſidorum lib. decimo Etymol. quid Abortio, ff. lib. 48. tit. 19. l. 38. §. 5. & Abortus C. lib. 6. tit. 29. l. 2.

Abpatrvvs eſt frater abaui. vt Inſtitut. de Grad. cog. §. ſexto gradu.

Abre, id eſt, ſine cauſa, vt habetur in l. ſi quis ſeruo alieno. C. de fur. & l. conſentaneum. C. quomodo & quando iud.

Abrogare legi idẽ eſt quod tollere ſiue antiquare, quia à magiſtratu qui eam poteſtatem habet, populo interrogato, an velit iubeatque eam legem tolli, illo annuente, antiquatur tolliturque: quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata. vnde & lex plerunque dicitur, Rogatio. Cicer. lib. 2. de legibus: [Eas, inquit, tu leges rogabis quæ nunquam abrogentur] Liuius lib. 22. [Plebiſcitum primus ego antiquo abrogóque.] Eſt itaque abrogare legem, idem prope quod derogare. Iuriſconſultus tamen de Verborum ſignificatione, l. derogatur. inter vtrumque verbum nonnihil diſtare facit: [Derogatur, inquit, legi cùm pars detrahitur: abrogatur, cùm prorſus tollitur.] Adde tu, quòd abrogatur legi cùm prioris legis infirmandæ cauſa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari vulgari voce decepti, pro eo quod eſſe debet abrogare ſiue derogare legem ipſi reuocare dicunt, cùm ſit reuocare, vt auctor eſt Varro de lingua Latina: ruſus in cor vocare, hoc eſt renouare. Iuuenalis de Domitiano, qui legem Iuliam iam obliteratam dormientémque excitauerat, ſic inquit:

Qui tũc leges reuocarat amaras,
Omnibus atque ipſi Veneri Martique timendas.

Virgil. primo Æneid.

Reuocato à ſanguine Teucri.

Id eſt, renouato, quippe qui iam propemodum extinctus erat. Nebr.

Abrogare, eſt deſtruere vel delere in totum: vnde dicitur lex abrogata, quando in toto eſt ſublata vel deſtructa. Sed derogatur ei quando in parte tollitur vel ei detrahitur. ff. de Verborum ſignificatio. l. derogatur. Abrogare interdum eſt addere aliquid. Septem autem de cauſis aliquid abrogatur, vt nor. diſtinct. iiij. c. vlt. §. hæc & ſi legib.

Abrvptvm, id eſt, turpiter acquiſitum vel aliter, vt ff. quat. rerum actio non dat. l. j. §. ſi manumiſſo.

Abs præpoſitio à Græco deducitur ἀψ. ſignificat autem retractionem in partem poſteriorem. Feſtus lib. j. In accepti tabulis hæc præpoſitio vſurpatur, ferè eadẽ cum à & ab. Cicero de Orator. [Vna præpoſitio eſt abs, eáque nunc in accepti tabulis manet.] Hotom.

Abscise, id eſt, fixè & determinatè, l. ſemper. §. demonſtratur. de Iur. immu.

Absens quis dicitur in iure multis modis, vt tradit Iaſ. in §. rurſus. in princ. Inſtit. de actio. & poſt eum Alciat. in l. mulieris, §. vlt. & in l. abſentem. de verb. ſignific. de quo vide etiam proximè in verbo [abſentia.]

Absentia eſt quintuplex, & quando

quando quis obtentu abſentiæ in integrum reſtituatur: vide gl. l.fin.ff.de in integ. reſtitu. & Iaſ. in præællc. §.rurſus. Abſens autẽ propriè dicitur qui eſt extra prouinciam, vt C. de Bon.au.iudic. poſſ.l. fi.§. vlti. Tamen quandóque accipitur pro eo qui præſens non eſt eo loco vbi petitur. ff.de Verb.ſign. l.abſentem. vnde abſens multis capitur modis. Primò ille dicitur abſens, qui alium audire & intelligere non poteſt:ſic capitur ibi, cum dicitur,ſtipulatio non poteſt fieri inter abſentes. Inſtit.de Inu. ſtip. §. item verborum. Secundò abſens dicitur, qui non eſt in eadẽ prouincia, vt C. de Long. temp. præſcrip.l. fin. Tertiò abſens dicitur,vt hîc, cùm dicitur,teſtium productio non poteſt fieri parte abſente, ſi velit adeſſe. Et ſic dicitur abſens qui non videt producere vel iurare teſtes. l. ſi aliquando, C.de teſtib. Quartò abſens eſt qui non eſt in domo,ſeu loco, reſpectu cuius nunciandũ eſt nouum opus.ff. de No. oper. nunc.l.de pupillo.§.ſi quis. Quintò dicitur ille abſens, qui faciliter non poteſt inueniri,vt quia ſicut præſente principali,fideiuſſor non poteſt conueniri: ita abſente poteſt conueniri. C. de fideiuſſ.& man.Auth.præſente.Sic etiam accipitur in l. præſens. ff. de procur.vbi dicitur, [Præſens eſt qui in hortis eſt,] id eſt,qui faciliter poteſt inueniri. Sextò abſens dicitur qui ad lucrandas diſtributiones materiales præſẽtiarum abeſt.ſ.qui nõ eſt in choro hora determinata, & ita licèt ſit in Eccleſia, tamen extra chorũ,in certis horis,dicitur abſens.

Absentem eſſe aliud eſt, quàm haberi pro abſente. Bart. in l. ſi maritus.§.j.ff.de Adult.&quæ abſentia proſit,not. Bartol. ibid. & quæ abſentia iuuet abſentem aduerſus geſta contra eum. Bartol. in l.quia abſente.C.de Procur.

Absolvere, id eſt, reconciliare, xj.quæ.iij. cap.ad menſam.§. penultimo.

Absolvi impropriè dicitur creditor, cùm ſibi ſoluitur.l.in contraria. ff.de Vſur.

Absolvo, i. abſolutum eſſe oſtendo, xxiiij.q.j.audiuimus. de Iureiur. cap.ij.& gloſſ.in c. ex diligenti.de ſimon.quæ exponit abſoluimus,id eſt,abſolutum oſtendimus.

Absolvta dicuntur lecta & à partibus approbata, vel abſoluta ſubſcripta. ſic exponitur Inſtit.de Contrah. emp. §.j. & pro hoc C.de fid.inſtr.l.contractus.

Absolvte exponitur,id eſt,ex toto, extra de regul. c. beneficium. lib.vj. vel abſolutè,id eſt, præciſè.extrà, de Hæret. cap. contra Chriſtianos. lib.vj. & in authen. vt fratrum filij.§.j. Aliquãdo exponitur abſolutè,id eſt, liberè,vt in Authen.de Mand. prin.§. ſed neque.

Absolvere pignus, pro luere, Paul.lib. Sent.2. c.5. [Creditor ſi ſimpliciter ſibi pignus depoſitum diſtrahere velit, ter ante denunciare debitori ſuo debet,vt pignus abſoluat, ne à ſe diſtrahatur.]

Absolvtoria ſententia, [vide, ſententia.]

Absonans in princip. de Co.

Absolvtio differt à reuocatione,nam abſolutio fit à ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti, iuxta formam Eccleſiæ cum baculo, dicendo Pſalm. [Miſerere] & [De profundis,]& fit cũ ſolẽnitate.

Sed

Sed reuocatio, eſt ſententia verbalis ſine ſolennitate. Etiam abſolutio fit, ſi excommunicatio tenuit, & ſi non tenuit, fit reuocatio. Item abſolutio reddit quod excommunicatio abſtulit, præterquam fructus quos excommunicatus iuſtè perdidit, quia abſolutionem tales non recuperat, vt in Auth. vt cùm de app. cog. §. generalem. verſ. [ſi verò poſt hac.] Et abſolutio ex falſa cauſa ſuper voto impetrata non tenet, ſed eſt nulla, vt no. c. quod ſuper his. de fid. inſtr. Et licèt excommunicatio ſit lata ex falſa cauſa: ſemper tamen timenda eſt. xj. q. iij. cap. j. & de Offic. or. ex parte. in gl. Et an pecunia poſſit peti vel dari pro abſolutione, vide de ſimon. ad aures. & c. dilectus. & j. q. j. nullus Epiſcop.

Absqve eſt priuatiuum, vt in l. minus. C. de Acquir. poſ. & quandóque ponitur excluſiuè, & quãdoque incluſiuè not.. Archid. de Procur. qui generaliter. lib. vj. Adde quòd iſta dictio negat, & maximè in poſitionibus & articulis. Bar. in l. inter ſtipulantem. ff. de Verb. oblig.

Abstinere hæreditate, eſt idem quod repudiare hæreditatem. Hoc tamen differunt, quòd abſtinere pertinet ad ſuos hæredes, repudiare autem ad extraneos. §. extraneis. vbi gl. Inſt. de Hæred. qual. & diff.

Absvmere, C. lib. 5. tit. 38. l. 3. Abſumere res hæreditarias. C. lib. 3. tit. 36. lib. 19. In rem aliquam. C. l. 5. tit. 62. l. 14.

Absvrdvs intellectus, [vide Intellectus.]

Abvndantia quæ, C. lib. 6. tit. 23. l. 28. in princ.

Abvti veteres dicebant, pro eo quod eſt vtendo conſumere. Hinc apud Iuriſc. eæ res in abuſu non in vſu conſiſtere dicuntur, quarum vſus, niſi pereant, nullus eſt. Vlp. l. 5. §. 1. de vſufr. rer. quæ vſ.

De A ante C.

AC, aliquando ponitur pro, id eſt, vt C. de Sacroſ. eccl. l. decernimus. in princ. Aliquando ponitur copulatiuè, C. de Summa Trinit. l. nullus in fin. Aliquando ſimilitudinariè, in Clementin. j. de iudic. Inſtitut. quibus non eſt per. §. ex hoc. in fine, & ff. de Acquir. rer. domi. l. qua ratione. §. literæ. Aliquando adiicitur, & tamen pro nihilo ponitur. Inſtit. de Tutel. §. tutores autem. ibi, [vim ac poteſtatem] id eſt, violentam poteſtatem.

Acapna ligna dicuntur, quæ ſunt in furno, aut ad ſolem exſiccata, ita vt cùm focis admoueantur, non fumigent, dicta ab ἀ, particula priuatiua, & καπνός, quod interpretatur fumus, quaſi ſine fumo. Apud Martialem in diſtichis, lemma eſt ligna acapna, & Straboni lib. 9. mellis quoddam genus acapniſtõ appellatur: quod ita purgatum ſit, vt non ſapiat fumum. Vlp. lib. xxxij. Dig. qui eſt de legatis tertius, l. ligni. §. vlt. [Sed & titiones, inquit Iuriſconſultus, & alia ligna cocta ne fumum faciant: acapna volens ſignificare.] Ant. Nebr.

Acceptare eſt frequenter accipere, vel per acceptilationem liberare. ff. de pact. l. tales. §. poſt diuiſionem.

Acceptilatio eſt liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio, id eſt, diſſolutio. ff. eod. tit. l. j. Vnde acceptum fero, acceptum tuli, acceptilatum verbum

verbum compoſitum, à quo venit acceptilatio, id eſt, imaginaria ſolutio, quæ ſimulat debitorē ſuum ſibi ſoluiſſe quod non ſoluit, idq; faciat animo remittēdi, quia illa verba dicendo, [quicquid tibi per ſtipulationem promiſi, vel ex ſtipulatu debui, habes ne acceptum?]& tu reſpondeas, [habeo, acceptúmque fero,] quaſi dicas, perinde habeo ac ſi accepiſſem à te per veram ſolutionem. Et ſic ſicut vera ſolutione liberatus eſſes, ita hac acceptilatione liberaris, vt C. eo tit. l.j. in gl.ij. Item acceptilatio differt ab apocha. l. ſi accepto latum. eo. tit. de Accept. Acceptilatio à I.C. bifariam intelligitur. Aut enim Vulgaris eſt, aut Aquiliana. Vulgaris eſt, quæ vna ſtipulatione conſtat: cùm is qui verbis obligatus eſt à ſuo creditore ſtipulatur ſic, [Quod tibi debeo habéſne acceptum?] l. an inutilis. ff. de Accept. neque ad aliā quàm ad verborum obligationem hæc acceptilatio referri poterat. Aquiliana autem acceptilatio mutua & reciproca ſtipulatione cōſtat: & ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata eſt, quæ & ſola à Modeſtino definitur, l.1. ff. eod. liberatio per mutuam interrogationem, quo vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio. Hotom.

Acceptvm ferre, ſcribere ſe ab aliquo accepiſſe. Scæuola l.89. de Solut. ff. l.6. ff. de Manum. l.48. §.1. de Iure dot. ff.

Acceptvm facere, idem quod acceptum habere, l. 7. de Acceptil. & alibi ſæpè. Hotom.

Accepto liberare, eſt accepti rogatione liberare: cùm ei qui ſtipulatus eſt, an id quod promiſit acceptum creditor habeat, reſpondetur habere. l.8. §.1. & 3. de Acceptil.

Accepto vel acceptum rogare dicitur qui ſtipulatur, an id quod promiſit creditor acceptum habeat, vt patet ex l.6. & 8. §. 1. & 3. de accept. Hotom.

Accepto ferri, id eſt, approbari. C. de Suſ. & arca. l. ſecuritates. lib. x.

Acceptores rerum, id eſt, poſſeſſores. C. 6. tit. 48. authentic. Contra.

Accersiri in diſcrimen capitis. C.9. tit.2. l.17.

Accersitvs eſt, collectus, vocatus, vel circa ſe ſitus, lxiij. diſt. quia igitur. xiij. q.ij. quàm præpoſterum.

Accessionvm nomine intelliguntur ea generaliter omnia, quæ tunc ex re, qua de agitur orta ſunt, veluti fructus, partus, vſura: tum extrinſecus ei acceſſerunt, veluti id quod per alluuionem accreuit, aut vſusfructus qui per conſolidationem proprietati adiungitur. Propriè autem ea demum continentur, quæ extrinſecus accedunt. Cùm cauſæ appellatione generaliter hæc omnia comprehendantur. l. prætèrea. ff. de Rei vindic.

Accessio dicitur aliquid adiacens alteri, vel omne id quod eſt acceſſorium & neceſſarium principali, vt capiſtrum equo, vel veſtis ſeruo, vt ff. Depo. l.1. §. quæ depoſitis. Si enim ſeruum emeris, veſtem, in qua traditur, acquiris: etſi de ea mentio non ſit facta.

Accessorivm idem eſt quod acceſſio, & ſequitur naturam ſui principalis. Inſtit. de Re. diui. §. ſi tamen alienam. ff. Si quis caut. l. ſi eum. §. qui iniuriarum. & in regula acceſſorium. de Re. iur. lib.

lib.vj.Et quando acceſſorium venit officio iudicis mercenario, tunc ſublato principali tollitur & acceſſorium. C. Depo. l. iiij. Secus quando acceſſorium venit officio iudicis nobili.ff.de Cond. ind.l.fin.§. Lucius. in gloſſ. aliàs regulariter non tenet acceſſorium, vbi non tenet principale.l. cùm principalis.de Regul.iuris: niſi diuerſam habeant rationem, vt ibi tradit Deci. de qua regula latiſſimè Din.in d.c.acceſſorium. vbi videndum.

Accidere interdum ſignificat mori,l.in vulgari, §.final.de Verbor.ſignif.

Accipere aliquando ponitur pro recipere, vt in Auth.de Depo. & denun. circa princip.

Aliqvando accipere exponitur, id eſt, retinere, ibi, Noli timere accipere Mariam coniugem tuã, xxvij. quæſtione ij. priuſquàm. Accipere vel recipere dicitur quis verè, vel interpretatiuè: vt not.in gloſ.l. poſtulante.in fin.ff. ad Trebel.

Accipere non inducit dominij tranſlationem de neceſſitate.Bar. in l. naturalis. §. & ſiquidem. ff. de Præſcript. verb.

Accipere & capere differunt: Nam qui capit, rem ſuam facit: ſed qui accipit, non facit ſuam. Et qualiter intelligatur hoc verbum accipit, vide de acquirendo re[illegible]m dominio. l. in laqueum. in [illegible]loſſ. j. & ij. & ff. de fur. l. qui vas.in gloſ.ij. Aliquando accipere ponitur pro intelligere & cognoſcere.§.cúmque.in proœm. Inſtit.

Accipere iudicium, pro litem conteſtari. l.is qui.de Rei vendicatione.

Accipiat, poſitum in ſubſtitutione,eſt verbum directum.Bart. in l. Centurio.ff.de Vulga.& pupil. ſubſtit.

Accola eſt qui colit terram non non propriam: vnde,

Accola non propriam, propriam colit incola terram.

Et dicitur ab ad, & colo, quaſi qui adueniens colit terram.

Accommodare apud Iuſti.§.pen. in proœm. Inſtitut. eſt tribuere. Gordianus in l.ſi qua.C.fam.herciſc. poſuit pro impartire atque interponere.

Accommodandi verbo I.C.vtuntur, cùm quid benignè ex æquo & bono cõtra ſummi iuris regulas conceſſum ſignificant, veluti cùm vtiles actiones accommodari dicunt in l. vxor. de donat. inter vir. & vxor. l. eleganter.ff. de Pig.act. l. 1. C. de inoffic.teſt. l.vlt.ff.de tranſ.Iuſtin.§.rurſus.de act. Itaque Cicero 2. In Verrem præclaram rem accommodationem magiſtratuum dixit.

Accommode, id eſt, multùm commodè, de Elect. vbi periculum. lib.vj.

Accreſcat, hoc verbum inducit fideicommiſſum,Bar.l.codicillis. de vſufr. leg.per illum tex.

Accvmbere, pro iacere. l. hæc verba. §. ſubdiſiunctiuorum. de Verb.ſignific.

Accvrate, id eſt, diligenter, ſtudioſè, curialiter, vel compoſitè.

Accvsare, inquit Seruius, & incuſare hoc differunt: Incuſare propriè eſt ſuperiorem arguere: vt in Terentio, Quid me incuſas Clitipho? Pater ad filium. Accuſare vel parem vel inferiorem,vt ibidem ad maritum vxor, quam ob cauſam accuſare neſcio: & hoc proprietatis eſt,licèt vſus iſta malè corrumpat.

Accvsare, non à cudo, & cuſo, vt Priſcianus putat, ſed à cauſſa deductum coniugata verba oſtendunt, Recuſo, Excuſo, Incuſo. Fictum eſt enim inſtar Græci, αἰτιάομαι. Et ad publica iudicia tantummodo accommodum eſt.

Accvsatio, eſt eius criminis, cuius quis reus legitimè factus eſt apud iudicem cuius de ea re notio eſt, expoſitio. Quomodo autẽ differat à maledicentia declarat Cicero pro Cælio, ibi, [Aliud eſt maledicere, aliud accuſare, &c.]

Accvsator eſt ille qui aliquem coram iudice accuſat, & criminalem ſibi mouet quæſtionem. Et dicitur accuſator, quaſi cauſator, quia ad cauſam vocat, eúmque appellat, vt in ca. forus. de Verb. ſig. poſt medium. Accuſator quomodo à delatore differat, vide C.4.t.18.l.3.

Accvsare iure mariti eſt in accuſando certa habere ſpecialia, de quibus in l. iure mariti. & in l. quamuis. C. de Adul.

Acephalvs, id eſt, ſine capite, ab α, quod eſt ſine, & κεφαλὴ caput. xciij. diſt. nulla. in Auth. de appellat. §. generalem.

Acetvm non continetur appellatione vini. ff. de Vi. & oleo leg. l. ſi quis vinum. Bartol. in l. j. de Erogatio. milit. annon. lib. xij. Cod.

Acinacivm vinum, eſt quod ex vuarum folliculis aqua addita diffunditur. Græci δευτέριον οἶνον, id eſt, ſecundarium: Latini, tum loram, tum loren appellant. Varro in primo de re ruſtica: [Acinorum, inquit, folliculi in dolia coniiciuntur, eóque aqua additur, eáque vocatur lora, quod lota acina: ac pro vino datur operariis hyeme.] Nonius quoque Marcellus: [Loram, inquit, dicebãt in vindemia quum expreſſiſſent muſtum ex acinis, & folliculos in dolium conieciſſent.] Plinius lib. 14. c. 10. [Quæ Græci deuteria appellant, Cato & nos loream.] Scripſit autem id Cato in lib. de re ruſtica, dicens:

Lorea erit familia quod bibat.

Vlp. lib. xxxiij. Dig. tit. de Vino & triti. lega. l. Si quis. [Vinum, inquit, acinacium planè vino non continebitur.]

Accurſius acinaticium pro acinacio legit: interpretatúrque eſſe vinum ad vſum comparatum. Quid verò per tale vinum ipſe intelligat, ego non video. Nam ſi vinum quod eſt ad vſum comparatum vinum eſt, quid ineptius dici poteſt, quàm appellatione vini vinum contineri? Atqui Iuriſconſultus aliud proſpiciebat, quod poterat in dubitationem venire, an ſcilicet lora ſiue lorea, hoc eſt, vinum illud ſecundarium quod ex vuarum acinis expreſſo muſto atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, cùm præſertim maior pars aquæ ſit in eo permixta. Ant. Nebr.

Acinaticvm [vinum] appellatur vinum ſecundarium, hoc eſt, quod ex vuis expreſſo muſto additaque aqua maceratis conficitur. l. ſi quis vinum. de Vi. tri. & ol. lega.

Acitani, populi in Luſitania. ff. de Cenſib. lib. 50. tit. 15. & Cuiac. lib. 10. Obſer. c. 35.

Ἀκμὴ, id eſt, ætas 25. annorum, ſic dicta quòd ſit creſcendi finis, qualis perfecta, plena ac integra ætas à I. C. dicitur. Quæ ſequitur ætas παρακμὴ dicitur. l. cùm pater. §. 14. ff. de Legat. 2.

ACOLYTHI Græcè dicuntur ceroferarij vel accendentes Latinè: à deportandis cereis quando legendum eſt Euangelium aut ſacrificium offerendum, vt inquit tex. in c. cleros. ad fin. 21. diſt.

ACONITVM, ſpecies veneni. l. eiuſdem. §. alio. ad leg. Cor. de ſicar. l. 4. §. pen. ff. de Peric. & commo. rei vend.

ACONITVM, veneni genus quoddam eſt celebratiſſimum, dictum ab acone, quod interpretatur cos, quoniam, vt inquit Ouidius, ea herba ex cotibus colligitur: ait namque libro 7. Metamorph.

Quæ quia naſcuntur durâ viuacia caute,
Agreſtes aconita vocant.

Idem lib. 1.

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ. Iuuenalis,
--Sed nullis aconita bibuntur
Fictilibus.

A Græcis quoque παρδαλιάγχες, ſic dictum, quòd pantheras enecat. Sed quòd ferè ignoratur quæ ſit ea herba, aconitum vulgò pro quocũque veneno accipitur. Marcellus lib. 48. Dig. tit. ad legem Corn. de ſicariis & veneficis. l. eiuſdem. [Si quis, inquit, temerè cicutam & Salamandram & aconitum, pityocampas & bupreſtin dederit, &c.] Ant. Nebr.

ACOR & mucor ſunt vitia vini & panis quando muceſcit.

ACRIMONIA eſt propriè acerbitas, ſed ſecundùm legiſtas eſt pœna quæ infligitur ſacrilegis, ſicut incarceratio, vel exilium, vel relegatio, C. de Sacroſanct. Eccl. l. placet. quæ eſt canonizata. 16. quæſtione prima, capite placet. ſub §. nouarum. vbi etiam dicitur de hoc.

Ἀκρόδρυα, Caius in l. qui venenum. 236. ff. de Verb. ſignificat. ſcribit, apud Græcos omnes arborum ſpecies continere. Suidas tamen ἀκρόδρυα vocat πάντας τοὺς τῶν δένδρων καρπούς.

ACTA dicuntur publicæ ſcripturæ negotiorum quæ in iudicio aguntur, ordinem earum, modum & figuram continẽtes. Vel etiam ſunt proceſſus ſiue geſta curiæ. gloſ. in l. acta. de Re iudic. & cap. quoniam contra. de Prob. Sunt autem acta triplicia. Nam quædam ſunt acta iudicij ordinatiua, quæ valent ad ordinationem iudicij: vt eſt libelli oblatio, litis conteſtatio. Quædam valent ad veritatis indagationem, & dicuntur indagatiua veritatis, vt depoſitio teſtium, editio inſtrumentorum, & confeſſio partium. Et quædam litis deciſiua, quæ valent ad deciſionem cauſæ. Item acta etiam quandóque dicimus locum in quo reſidet iudex inſtructus de cauſa cognoſcens vbi acta deteguntur, vt quilibet factum ſuũ audiat ſeu videat, & ſuum conſequatur meritum: qui locus aliter etiam ius appellatur. de Iuſti. & iure. l. pen. §. fin. Porrò acta & geſta quemadmodum diſtent, oſtendit Iuriſc. in l. Labeo. de Ver. ſign.

ACTIO ſignificat tripliciter, ſtrictè, latè, & latiſſimè. Strictè ſignificat ius procedendi quod oritur ex obligatione. Latè ſignificat dum ſignificat iuriſdictionem iudicis. & ita nedum ſignificat perſonales, ſed etiam reales actiones. Latiſſimè, cùm etiam ſignificat officium iudicis, & hoc modo querela inoffic. teſtam. dicitur actio,

ctio. ff. de Leg. 1. l. cùm filius. in princip. facit l. actionis verbo. de Verb. ſignific. & l. actionis verbo. ff. de Actio. & oblig. Et hoc verbum actio ſignificat bene ſimul ius & factũ, nec eſt incõueniens.

Actio ergo ſignificat officium, id eſt, ius perſequendi, licèt officiũ ſit facti, & ponatur differentia inter iuriſdictionem & officium: Eſt enim actio, [ius perſequendi in iudicio quod ſibi debetur.] Inſtit. de Action. in princ. Et addunt quidam [quod ſuum eſt vel alienum,] ita vt illa definitio includat omnem actionem tam in rem quàm in perſonam: ſed illa definitio præmiſſa ſolùm comprehendit actionem perſonalem: illud autem quod tuum eſt, tibi non debetur. Si verò quod non tuum eſt, & quicquid eſt in iudicio, debet includi diuerſimodè, quod petitur & concluditur in actione reali & perſonali, quia in perſonali peto mihi debitum, in reali verò actione peto aliquid vt meum. Quare hoc verbum [actio] ſumitur aliter & aliter, vt præmiſſum eſt.

Et nota quòd hoc verbum, debet, quandóque largè ſumitur, vt cùm dicitur quicquid in iudicio tibi debetur, i. res, quam petis vt rem tuam, ſiue rei vendicatione, actione commodati, ſiue depoſiti, ſecundùm Azonem in Sum. tit. de Edend. circa principium. Olim dicebatur actio conceptio verborum formata à magiſtratibus. l. 2. §. 1. deinde ex his. ff. de Orig. iur. Vnde dicebatur formula vulgaris. ff. de fur. l. ſi ſeruus nauem. Hodie autem fit ſine interpretatione & conceptione verborum ſolenniũ. C. de formul. & impetrat. ſublat. per totum. Nec hodie eſt aliqua differentia inter interdicta & actiones, cùm interdictum nihil aliud ſit quàm actio prætoria. Dicitur ergo actio ius ciuile vel prætorium, quod debitum in iudicio à te exigere poſſum, vel petere rem mihi reſtitui, ſecundum Azonem & Goff. & facit de Iud. c. dilecti actio. Eſt autem de iure ciuili. Inſt. de iur. nat. gent. & ciu. §. ius autem. Et ſecundùm canones actio dicitur cauſa. c. forus. de Verb. ſig. Et ſecundùm leges actio debet poni in cauſa, quia nemo ſine actione experitur. ff. de Neg. geſt. l. ſi pupilli. in fi. c. examinata. de Iud. prohibentur tamen attentiùs nimis ſubtiles actionum intentiones, vt in c. dilecti. de iudic. Adde quòd [actionis] verbum modò ſumitur generaliter, modò ſpecialiter: Generaliter quidem accipitur pro omni actione, ſiue ſit in rem, ſiue in perſonam. Specialiter, pro actione perſonali tantùm. l. pecuniæ verbum. §. actionis. de Verb. ſig. Accipitur & multis aliis modis, quos annotauit gl. 2. Inſt. de Actio. in princ.

Actio [ad exhibendum] datur contra poſſeſſorem, vel aduerſus eum qui dolo malo poſſidet: vt rem exhibeat, id eſt, in publicum deducat: vt fiat aduerſario copia vendicandi ſecundùm Azonem in ſum. titul. ad Exhib. in princip. Nam exhibere, eſt rem in publicum deducere, & videndæ tangendæque & apprehendendæ rei facultatem præbere, & oſtendere: vt aduerſarius copiam habeat rem ſuam eſſe contendendi: vt cùm quis dicit, hæc eſt res mea, quia tacta ſeu viſa ab eo ſibi ſua videtur: vt ff. ad exhibendum. l. 2. cum ibi not. Et ſi erit inſtrumentum res ipſa exhibenda, debet fieri facultas legendi &

etiam deſcribēdi. ff. Quemadmodum teſta.aper. l.1.& 2. §.inſpectio. Et ſic exhibere dicitur propriè,quaſi extra ſecretum habere, & ſecundùm Placentinum, quaſi extra ſe habere.

Actio [arborum furtim cæſarum] habet condemnationem aduerſum eum,qui arbores furtim cædit, inſcio & inuito domino. Et competit contra ipſum damnum dantem ad duplum damni dati: in quo caſu etiam competit huic actio legis Aquiliæ, ita tamen vt deducere poſſit in condemnationem, quod actor conſecutus eſt altera actione: vt ff. arborum furtim cæſarum. l. 1. & appellatione arborum etiam vites continentur. ff.de Arbor.cæd.l.1. §. Arboris. Item continetur hedera; quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret.ff.Arborum furtim cæſarum. l. vitem. & in gloſſ. Etiam. & arundo non malè dicetur arbor. & idem de Salicto, quando iam radices immiſit: vt eadem l.vitem. iuncta gloſſa.

Actio [Caluiſiana] eſt per quam reuocantur ea, quæ in fraudem creditorum patroni libertus alienauit. ff. de Iure patron. l. ſi libertus.

Actio [commodati] eſt triplex, ſcilicet, directa, vtilis, & contraria. Directa competit ei,qui rem aliquam commodauit contra commodatarium ad repetendum ipſam rem: vt ei res & eius acceſſiones reſtituantur facto & expleto vſu, propter quem commodatum eſt.ff. Commod. l.1.ſecundùm Placent.

Actio [commodati contraria] ei competit, qui commodatum accepit,in eum qui commodauit,ad impenſas in re commodata factas, veluti ſi ægrum ſeruum curauit. Sed quod nomine cibariorum impendit, non repetit. ff. Commod. l.in rebus. §. poſſunt. cum §.ſequenti.

Actio [commodati vtilis] ſecundùm Placentinum competit, vbi non eſt verè commodatum: ſed interpretatiuè: vt ſi amicus ex confidentia rem amici ex propria auctoritate accepit. Et pone melius exemplum per l.1.§. final. cum l.2.& 3.in principio. ff.commodati.

Actio [communi diuidundo] inter eos datur, qui ſine ſocietate nec ex cauſa hæreditaria aliquid commune habent: vt id diuidatur: ſecundùm Placent. & Azonem. Item ſi ex cōtractu ſocietatis res illa ſit communis, habet locum hæc actio. ff.communi diuid. l.2. & de iſta actione not. ff de Iudiciis.l.in tribus.

Actio [conducti] competit ei,qui conduxit à locatore fundum, vel prædium,vel domum: & competit ei ad hoc, quòd liceat ſibi inhabitare, vel in vſu habere rem conductam: etiam competit contra locatorem,ſi aliquis expenſas vtiles vel neceſſarias ibi fecerit.

Actio [confeſſoria] eſt quæ competit ei, qui dicit ſe habere ius, vel ſeruitutem per fundum vicini eundi vel agendi, vel altiùs ædes ſuas leuandi, vel quamcunque aliam ſeruitutem in re ipſius,etiam inuito eo. Hæc autem actio in rem dicitur, vel realis, quia rem tuam corporalem, ſcilicet ius eundi per fundum, petis, quamuis ipſa ſeruitus ſit incorporalis: vt ff. Si ſeruitus vendic.l.2.in princip. Et dicitur confeſſoria, quia verbis affirmatiuis conſtituitur, & eius contraria

verbis

verbis negatiuis proponitur,quæ dicitur actio negatoria, ſecundùm Placen. ff. Si ſeru. vendic. l. ſi quando. §. cùm in domo.& ibi not. Vnde actio negatoria competit ei, qui dicit aliquem non habere ius vel ſeruitutem ad aliquid, quod facere volebat alter, & ipſum per hanc actionem prohibet: vt quando dominus fundi intendat aduerſus te ſolitum ire per fundum ſuum dicens, [Non eſt tibi ius ire per fundum meũ.] Et hæc actio ſimiliter in rem dicitur,quia dominus fundi vendicat libertatem, dum ipſam intendit verbis negatiuis, dicens quòd alter non habet ius eundi vel agendi per fundum ſuum,nec altiùs ædificandi ædes, ne luminibus ſuis noceat,& ſic per hanc dominus fundi ad hoc agit, vt fundus ſuus declaretur liber, & alter deſiſtat & prohibeat, ne eum de cætero inquietet. ff. Si ſeru. vendic. l.ij.& l.loci corpus. §.competit. & Inſtitut.de Actio. §.æquè.verſic.[contra.] Et Actio negatoria non competit de dominio, ſed de iure prædiorum, ſicut & confeſſoria: vt in præalleg.l.ij. in princ. Et licèt ſecundùm Placen. dicatur ideo negatoria, quia verbis negatiuis intentatur, tamen contrarium not. in l.ij.& d.verſic.[contra.] ſupra alleg. Nam quælibet earum, ſcilicet actio confeſſoria & negatoria, poteſt dari per verba affirmatiua,& etiam per negatiua. Non ergo ſumunt differentiam per formam verborum,ſed differunt ratione materiæ. Inde breuiter concludendo,ſiue per affirmationem, ſiue per negationem dentur, tamen in hoc differunt, quia confeſſoria datur ad tuendam ſibi ſeruitutem, & negatoria datur ad tuendam ſibi libertatem ſuam. Et notant Doctor.exempla in quibus confeſſoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis, in c. cùm Eccleſia Sutrina. de cauſſa poſſ.& propriet. vbi bona gloſſ.de his extra.de iud. in c.examinata.&.in d.l.ij.ff.ſi ſeru.vend.

Actio [criminalis] dicitur ex qua pœna fiſco eſt applicanda, licèt pecuniaria ſit.gloſ.& Bar.in l.iij. in princ.ff.de Sepulc.viola.

Actio [datiua] quæ,require infrà in verſ. [actionum xiij.ſpecies.]

Actio [depoſiti]eſt duplex,ſcilicet directa & contraria. Actio depoſiti directa competit depoſitori ad repetendum depoſitum & acceſſiones eius: & competit in ſimplum, niſi fortè res ſint ob incendium, ruinam,naufragium, tumultum,depoſitæ. Hoc enim caſu qui depoſitũ ſic receperit,& inficietur,& de hocconuincatur, in duplo condemnabitur: hæc probantur ff. Depoſiti.l.prima.§. ait prætor. Sed actio depoſiti cõtraria competit ei,penes quem res depoſita eſt, ad petendum impenſas; ſi quas circa rem depoſitam impenderit, & illas repetit, vel damnum datum per ſeruum depoſitum,ſecũdùm Placent. De illa contraria actione habetur ff.Depoſ.l.ſi apud.in pri. & l. actione.

Actio [de appoſito, vel ſuſpenſo quà iter eſt vulgò, cuius caſus nocere poterit] datur aduerſus eum, qui in ſubgrunda vel protecto habet id appoſitum vel ſuſpenſum quod nocere potuit: cuius condemnatio eſt decem ſolidorum, ff. de his qui deiec. vel effud.l.ſi verò.§.ait prætor.

Actio [de cõſtituta pecunia]competit aduerſus eum, qui ſine ſtipula

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

pulatione conſtituit pro ſe vel pro alio ſoluere. C. de conſtit. pecunia.l.2.Nam conſtituere largè dici poſſet quilibet qui pro alio ſe obligat. ſed C. de Conſtitut. pecun. [conſtituere] ponitur pro eo tantùm qui quod alius debet,ſe ſoluturum conſtituit: Nec diſtinguitur ex qua cauſa quis debeat, certa, vel incerta, vel ciuili, vel honoraria: dum tamen efficaciter debitum potuerit peti & exigi, vel ſaltem ſolutum retineri:vt quia tantùm naturale erat debitum.

ACTIO [de dolo] competit mihi quando damnum dolo malo à quouis eſt mihi datum, vel ſi quis aduerſus me verſetur doloſè conſulendo, vel malitioſè negotia mea adminiſtrando, nec ſupereſt aliqua alia actio qua poſſim experiri, ff.de Dolo.l.1.§. verba. ſed non datur niſi duos aureos excedat. l.ſi oleum. §.fi.iuncta l.ſeq.ff.de Dol.ma.Hæc autem non datur liberis contra parentes. Ratio: quia odioſa eſt,& in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur liberris contra patronos,nec humili aduerſus eum qui dignitate excellit, nec plebeio aduerſus conſularem receptæ auctoritatis, nec luxurioſo vel prodigo, aduerſus hominem vitæ emendatioris. Datur tamen hæc actio in factum contra prædictos,vt fiat mentio bonæ fidei, & verbis ſic temperandis in conceptione libelli, in qua nulla eſt faciēda mentio doli. hæc probantur ff.de Dolo.l.ſi oleum. §.finali, cum l.ſequenti.

ACTIO [de dolo, & furto eorum qui ſunt in miniſterio cauponum,ſtabulariorum,vel nauem exercētium,]datur aduerſus caupones,ſtabularios,& nautas, qui, quando officio malorum hominū vtuntur, in duplū tenentur, cùm dolus vel furtum commiſſum eſt in his rebus quas ſaluas fore recepêre. ff.Naut.cau.ſtab.l.1.& infrà.[actio in factum.]

ACTIO [de effuſis,& eiectis] datur aduerſum eū, ex cuius habitatione vel habitaculo aliquid effuſum,vel eiectū eſt contra iter publicum,vnde damnum datum alicui tranſeunti reſtaurādum eſt in duplum:& ſi liber homo inde periiſſe dicatur,in quinquaginta aureos hæc actio datur. Si verò viuat,nocitúmque ei dicetur,datur ob eam rem quantum videtur iudici ex bono & æquo,compenſatis impēſis factis,& operib. quib. eſt cariturus inutiliter. ff. de His qui deiec.vel effud.l.1.in princip.

ACTIO [de in rem verſo] datur aduerſus dominum, vel patrem: ſi ſeruus vel filius pecuniam in rem patris vel domini impendit quam mutuò accepit. ff. de in rem verſo.l.1.in prin.

ACTIO [de pauperie] competit aduerſus eū cuius animal damnū dedit contra naturā ſui generis. v.g. ſi equus non ex loci anguſtia vel nō inſtigatus calce percutiat, vel bos cornu petat ex naturali feritate. Secus tamē ſi inſtigatus vel ex loci anguſtia damnum dederit.In huiuſmodi actionis condemnatione,venit damni dati reſartio: aut in ſolutione venit ex lege duodecim tab.noxæ deditio. dominus enim noxali iudicio ſui nomine conuentus, ſeruū actori noxæ dedendo liberatur: Inſti.de noxa.acti.§.1.& ſi animalia noxæ dedantur, proficiūt reo ad liberationē.Inſt.ſi quad.paup.fec.dic.Et vtrum malit, aut ſoluendo damnum ſufferat, aut aliud pro noxa det animal hoc,ſi per eum ſtat.Et

pro

probantur hæc ff. Si quadr. paup. fec.dic.leg.1.in princ. & Inſtitut. eodem titul. §. primo. Et noxia ſignificat delictum : ſed delinquens vocatur noxa, Inſtitut. de noxa. in gloſſ. ſuper verbo [noxia] Vnde verſus.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

tamen ſæpe vnum pro alio accipitur:vt ibidem dicitur.

Actio [de peculio, vel peculio tenus,]comperit ei,qui cum filio familias, vel ſeruo peculium habentibus contraxit.ff. quod cum eo.l.1.cum ſeq. Quæ poſt mortem filij, vel ſerui eſt annalis, necnō poſt emancipationem, manumiſſionem,vel alienationem.ff. Quādo actio de pe. eſt annalis. l. 1. §. quandiu. vbi dicitur, Quandiu filius vel ſeruus in poteſtate eſt: de peculio actio perpetua eſt: poſt mortē autem eius, vel poſtquam emancipatus, manumiſſus, alienatúſve fuerit, temporalis eſſe incipit, id eſt, annalis: & competit hæc actio aduerſus dominum vel patrem : vt not. ff. de pec.l.1.§.verba.

Actio [de rationibus diſtrahendis] datur pupillo ad impugnandum rationem à tutore redditam, qui fortè res aliquas pupil. abſtulit, nec illas in lib. tat.deſcripſit : dicta ex eo quod rationis redditio per tutorem facta,diſtrahenda,id eſt, dilanianda & incidenda veniat per eiuſmodi actionem.l.1. de Tut. & ratio. diſtrah.

Actio [de reb.Eccl.venditis]cuſtodibus earū datur aduerſus eos qui ſacras res emerunt citra formam : nulla eis actione relicta contra ſacroſanctas eccleſias de pretio quod dederunt repetendo. Hæc actio datur in factum, cùm res in aliam rem eſt mutata : vt cùm ex phiala factus eſt ſcyphus. Si verò in forma ſua ſit, rei vendicatio locum habet, ſi alienetur: quòd ex l.datur.

Actio [de ſuperficie in rem]cōpetit ei qui ſuperficiem habet in alieno ſolo nomine conducti ad repetendum ſuperficiem ſi poſſedetat.ff. de ſuperfi.l. 1. §. qui ſuperficiem. in fine, & §.quod autem.verſiculo,[& ſanè.]

Actio [de tigno iuncto] datur ei cuius tignum ædificio alieno iunctum eſt ab eo qui exiſtimabat ſuum tignum eſſe. Si verò ſciens alienum is doloſè fecerit id, tenetur de tigno immiſſo & furti actione ad exhibēdum: non quod tignū cogatur eximere : ſed quod interſit præſtare. Et hæc probantur ff. de iniun.l.1.& ff. de Rei vendicatione. l. in rem. §.1. cum ibi notatis.

Actio [directa] eſt, quando aliquid directè petitur in ius : vt ex commodato, vel depoſito, & huiuſmodi.

Actio [vtilis]eſt quæ datur non ex iure aliquo directo, ſed vtiliter & ex æquitate cōpetit : vt in Publiciana & huiuſmodi, ſecundùm Placen.& Azo.de iſta actione vtili habetur & notatur ff. de Negotiis geſt. l. act. & ff. Si quadru.pauperiem fec. dicatur. l. penult.Et nota, quòd actio directa & vtilis eiuſdem ſunt effectus: vt in l.actio. præalleg. & nihil differunt, licet ſecundùm quoſdam differant : vt not.in l. ex legat.C. de Lega. & plenè per Cynum in lege prima, C.de Action.& obligatio. vnde directa datur ſecundum verba & mentem, vt interdictum vnde vi directū, quod datur tātū cōtra ſpoliantē vel mandātē ſeu ratā habentē ſpoliationē ſuo

ſuo nomine factam, quia verba & intentio prætoris hoc volunt in hoc interdicto: ſed idem interdictum vtile datur ex mente tantum, de æquitate quadam, non virtute verborum. Datur etiam contra eum qui aliàs ex iuſta cauſa rem poſſidet: non tamen prædictis tribus modis, ſed fortè poſſeſſionem vacuam intrauit, vel rem in domo ſua inuenit, credens eſſe ſuam. de quo in c. cùm ad ſedem. de Reſtitut. ſpoliator. Et dicit Angel. quòd habens ius vtile & intentans directum, malè libellat, & quando in principio detecta fuit ineptitudo, ſuccumbere debet.

ACTIO [ædilitia] competit multis modis. Et primò, ſi res vendita ſit redhibita propter vitium ſiue morbum: ſed tamen à venditore reſtituitur pretium emptori cum acceſſionibus & aliis quæ ædiles iubent, & hoc caſu eſt perpetua. de hac habetur ff. de Ædi. edict. l. ædiles. in principio, §. primo & fin. & l. illud. 2. reſponſo. & l. redhibitoria. eo. titu. Secũdò competit, quando ſit, vt ſi res vendita non placet, quòd reddatur: & tunc eſt temporalis vſque ad 60. dies: vt ff. eod. tit. l. quod ſi nolit. §. ſi quid ita venierit. Tertiò, competit ſi venditor non vult tradere ſeruum, vel mancipium, vel iumentum cum ornamento cum quo oſtenderat tempore venditionis, pro ipſo ornamento: vel vt fiat redhibitio rei principalis propter acceſſoria: & tunc competit etiam vſque ad 60. dies. ff. eo. tit. l. ædiles in princ. & §. vendendi. Quartò verò competit quando eo loco quà iter eſt vulgo habet quis canem, lupum, vrſum, aprum, verrem, pantheram, leonem, &c. vel animal aliud quod nocere poſſet: ſiue ſit ligatum ſiue ſolutum. ff. eo. tit. l. hi enim. §. deinde. & l. ſequenti. Et ſi homo liber perierit, ſolidi ducenti præſtabuntur: ſin aliter ei noceatur, in id quod æquum videbitur condemnabitur: vt l. quà vulgo ff. eodem titul. ſed plenius vide de his Guliel. Specul. in tract. libel. pro emp. & vend. §. nunc dicendum eſt.

ACTIO [empti] competit emptori ad rem petendam quam emerat: in qua venit commodum quod acceſſit. Et ſi quid in ſpeciali pacto comprehenſum ſit, in hac actione attenditur: prout quiſque ſibi paciſcitur. ff. de ac. empt. l. emptor. in prin. & Inſtit. de empt. & ven. §. ſed noſtra. in fine. Huic contraria eſt actio venditi, quæ competit venditori ad petendum pretium & intereſſe & vſuras tempore moræ, prout inter partes conuentum ſeu contractum eſt. de iſta habetur in l. Iulianus. §. ex vendito. eod. titul. & de Empt. & vend. In Inſtit. in §. præallegato ſed noſtra.

ACTIO [æſtimatoria,] id eſt, actio præſcriptis verbis, ſic cognominata eſt actio, quæ æſtimatio proponitur gratia dubitationis tollendæ quando res æſtimata vendenda datur. Dubitatum enim eſt an ex vendito ſit actio: an ex locato an ex conducto: an mandati, vt ſi rem meam tibi do: & æſtimo tibi eam decem, vt aut rem, aut decem reddas: ſi verò plus vendas, tuum ſit, vt not. ff. de Æſti. actio. in rubro & l. 1. Inſti. de actio. §. actionum autem.

ACTIO [ex ſtipulatu] naſcitur cũ de re certa in genere, ſed incerta in ſpecie ſit ſtipulatio, vt Inſt. de

de Verborum obligat. in princ. Nam ſi res eſſet ſimpliciter incerta, ſtipulatio non valeret. ff. eod. tit.l. ita ſtipulatus. in princip. Et ſtipulatio eſt verborum conceptio, vt cùm dico [ſpondes dare ſeruum?] vel [ſpondes te factum domum?] & tu reſpondes, [ſpondeo.] Pertinent autem ad actionem in perſonam quæ oriuntur ex contractu verborum. Et hæc colliguntur ff. de Actio. & oblig. l. 1. §. 1. & l. actionum genera. §. in perſonam. & Inſtit. de Oblig. §. fin. & de actio. §. 1. & verſ. [namque.] cum ſimil.

Actio [ex teſtamento] non ſolum ſcripto hæredi competit ad petēdum hæreditatem, ſed etiam contra hæredem ſcriptum à legatariis & fideicommiſſariis, C. communia de legat. & fideic. l. 1. Et ſapit naturam actionis bonæ fidei. l. in minorum. C. ex quibus cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſaria. Tamen dicit Bar. quòd re vera eſt ſtricti iuris: cùm non numeretur inter actiones bonæ fidei. in §. actionum. Inſtit. de Actio. vt not. in l. huiuſmodi. §. ædes. ff. de legat. 1.

Actio [exercitoria] ſecundùm Azo. in Sum. Cod. eod. tit. datur contrahentibus cum magiſtro nauis propter nauigandi neceſſitatem contra exercitorem nauis qui magiſtrum naui præpoſuit: quem æquum fuit teneri, vt tenetur qui inſtitorem tabernæ, vel negotio præpoſuit. ff. de exercitoria actio. l. 1. in princ. Hæc ergò actio non datur contra magiſtrum nauis: ſed contra eum qui magiſtrum naui præpoſuit, ſcilicet in eam cauſam, in quam præpoſitus eſt expreſsè vel tacitè: vt in ea. l. 1. §. non autem. & §. igitur præpoſitio. Eſt autem magiſter, cui totius nauis anchora & cura mandata eſt, l. 1. §. magiſtrum nauis. ff. eod. qui vulgari Lombardorum, & prouincialium lingua [comitus:] & in Theutonico & in Alemanico [ſteurſman] dicitur. Nec diſtinguitur an iſte magiſter ſit liber vel ſeruus, maior vel minor: imputatur enim ei, qui eum præpoſuit, l. 1. præallegata. §. cuius autem conditionis. Sed exercitor dicitur is, ad quem obuentiones quotidianæ, aut reditus, quæſtus & vtilitates nauis perueniunt & pertinent: vt ead. l. 1. §. exercitorem. ſiue verus dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem conduxerit ad tempus, vel in perpetuum: vt dicitur ibidem.

Actio [familiæ herciſcundæ] inter eos competit, qui communem habent hæreditatem diuidendam. ff. familiæ herciſcundæ. l. 1. & 2. Et dicitur actio familiæ herciſcundæ, id eſt, hæreditatis vel ſubſtantiæ diuidendæ ſecundùm Azo. in Sum. vt not. ff. eo. tit. in rubro. Nomen enim familiæ quandóque ponitur pro ſubſtantia & hæreditate: vt ff. de Verb. ſignif. l. pronunciatio. §. 1. Sed herciſco eſt verbum Græcum, idem ſignificās quod diuido: inde herciſcundæ, id eſt, diuidēdæ: vt not. gl. ff. eo. tit. in rub. Tu cogita.

Actio [Fabiana & Pauliana] ſic dictæ ſunt ab auctoribus & earum inuentoribus: & habent locum quando debitor in fraudem creditoris alienauit ea quæ obligata fuerunt creditori vt reuocetur ipſa alienatio. Datur etiam actio Fabiana patrono ad reuocandum alienata per libertum vel per debitores in fraudē patroni, vel creditoris, in qua veniunt fructus etiam poſt litem

 conteſt.

conteſt. præcepti: vt not. ff. quid in fraudem patron. l.2. & ibi per totum. Sed Pauliana datur propriè creditori ad reuocanda alienata in fraudem per debitorem, de qua ff. Quæ in fraudem credit. l.1.§. final.& l.hac in factum. In qua etiam veniunt fructus: vt eod. titul. ait prætor. §.per hanc. & §.præterea.quod intellige iuxta l. fin. §. non ſolum. eod.tit. de quibus ambabus ff. de vſu. l. videamus.2. §. in Fauiana.& Inſti. de Actio. 6.Itẽ ſi quis in fraudem.

ACTIO [finium regundorum] cõpetit pro finibus ad diſtinguendum vel ad iudicandum. ff. fini. regun. l.2.§. iudici. & l.ſeq.& inter eos agitur qui agros confines habent vel prædia. Inſtitur. de Action. §. item finium regundorum. & habet locum in ruſticis prædiis tantùm. ff. eod. titul.l.2. & non in vrbanis: quia vrbana prædia non ſunt confinia: ſed vicina, quia parietibus diſtingui conſueuere: ſed confinia dicimus, quæ adeò ſunt proxima vt nullus paries in medio interponatur.ff. eod. titu. l. ſed & loci. §. hoc iudicium.cum ibi not.Vrbana prædia dicuntur omnia prædia quæ habent ædificia: etiam ſi ſint in villa, quia vrbanum prædium nõ facit locus, ſed materia habitandi cauſa facta. Vnde ſi in vrbe ædificium, cauſa non habitandi, ſed gratia reponendorũ fructuum fiat, dicitur prædium ruſticum. Sed & horti in ædificiis conſtituti, niſi plurimum ſint in reditu, vineari forte, vel etiam olitorij, continentur appellatione vrbanorum prædiorum. ff. de Verb. ſignif.l.Vrbana 2. Ruſtica autem prędia vocantur agri nõ habentes ædificia. Et ſi inter te & me, cõtra quem ego finium regundorum, via publica vel publicum iter interuenit, non habet locum hæc actio: quia confinium non intelligitur: ſecus ſi riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorum agi poteſt contra dominum riui.ff.eod.titu.l.ſed & loci.§.fin.cum l. ſeq. & ibi notat. Eſt autem hæc actio duplex,quia in ea vterque eſt actor,& vterque eſt reus, extrà, de Probat. ex litteris.ff.eodem titul.l.iudicium Communi diuidundo. & l. familiæ herciſcundæ. & l.inter cohæredes. §.ſi familiæ. ff.famil. herc. Item eſt mixta:quia eſt in rem & in perſonam. Inſti. de act.§.quædam actiones.& §. item finiunt. Item perpetua eſt, vt C.eod.l.vltim.& ff.eod.l.iudicium Communi diuidun. & Inſtitut de Actio. §.quædam. Quod tamen non ſic intelligitur, vt ſi vicinus meus ampliores fines ei, qui vendiderat, oſtenderit, non poſſit ille qui emit,longo tẽpore pręſcribere, hoc enim falſum eſt, vt ff.pro empto.lege 2. §. ſed & ſi fundus. & lege qui fundum.§.ſi fundum. Sed ſic oportet intelligi ſecundum Azonem, vt etiam poſt decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finibus aliquid præſcripſeris. Nam & ſi ab initio ſine aliqua præſcriptione hoc conſtaret eſſe tuum,agere poſſem vt commodiùs termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occaſio, &c. Si quæras quando incipiat currere præſcriptio huic actioni, Reſpõdetur,ab eo tempore quo incepit poſſe hæc actio intentari. Et incipit poſſe intentari cùm fines cœperunt turbari, & ex eo naſcitur hæc actio ſecundùm Azo. in ſum.C.eod.tit.

Digitized by Google

Actio [funeraria] contra hæredem, bonorúmve poſſeſſorem datur.ff.de Reli.& ſumpt. fun. l. at ſi quis. §.final. & datur ei qui funerauit, non vt hæres, defunctum,ſed cauſa pietatis, vt d.l. at ſi quis.§. ſed interdũ.& §.ſi quis. cùm ibi notat. Per hanc enim actionem veniunt reficiendæ expenſæ ibidem à funeratore factę.

Actio [furti manifeſti]ſecundùm Azon. locum habet, quando furẽ tenens viſus vel deprehenſus fuerit,ſiue in publico, ſiue in priuato, vel à domino, vel alio antequàm perueniat ad locum quo perferre rem deſtinauit. Si talis deprehendatur,vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occurriſti ei, licèt abiecto furto aufugerit, furti manifeſti tenetur,l.ſi quis.1.§.ſed Celſus. ff. de fur.niſi ſubripientis mutetur ſtatus, vt mihi ſubripuiſti in ſeruitute,& manumiſſus in furto deprehenderis cum re furtiua, ſed ſi tu pertuleris, quò deſtinabas, teneris furti non manifeſti. cùm enim deprehenderis cum re furtiua prius,quàm eo loco pertuleris quò deſtinaueras illo die manere cum furto, tunc fur eſt manifeſtus. Hæc omnia dicuntur ff. de Furt.l.3. & ſeq. & datur actio furti manifeſti in quadruplum. Inſtit.de Obl.quæ ex deli. §.pœna manifeſti.& §.vlt.

Actio [furti non manifeſti] competit quandocumque prædictis modis furtum non manifeſtũ probatur,ff.eo,t.l.nec manifeſtum. & Inſtit. de Oblig. quæ ex deli.naſ.§. nec manifeſtum. Et etiam ſi vidiſti furtum fieri,te tamen abſcondiſti cùm furtum faceret, ne te occideret: non eſt manifeſtum.ff.eod tit. l.ſi quis in ſeruitute.§.cæterùm.& datur hęc actio in duplum.Inſt.de Obl.quæ ex deli.naſ. §. pœna manifeſti.

Actio [hypothecaria]vide Inſt. de actio.§.item Seruiana. Et hæc actio aduocat nudã poſſeſſionem. ff.de Euic. l.ſi cùm venditor. §.1.

Actio [in factum]dicitur quatuor modis, vt not.gloſ.in §.fin. Inſt.de Action.

Actio [in factum aduerſus iudicem qui litem fecit ſuam] datur aduerſus eum,qui per imperitiã malè iudicauit: & ideò videtur quaſi ex maleficio teneri, & in quantum de ea re æquum religioni iudicantis videbitur, pœnam ſuſtinebit: vt Inſtit. de Obligat. quæ ex quaſi delict.naſ. in prin.& ff.de var.& extraor.co. l.fin. Si verò dolo malo iudicauit, verè eſt ex maleficio obligatus actione in factum, vel actione de dolo ad omne intereſſe ei, quem læſit,& infamis eſt. Item tenetur crimine falſi: quod pœnam deportationis vel vltimi ſupplicij continet: vt ff.ad legem Cornel.de falſ. l.1.§. & qui iudicem.& §.vlt.& ff.de iudic.l. ſi filius. Item & tenetur crimine concuſſionis: vt ff. de concuſſ.l. vlt. Item ciuiliter poteſt conueniri ex edicto de calumniatoribus in quadruplum ab eo, quem debebat damnare per pecuniam, vt ff.de calum.l.1.& 3. §. illud.ſecundùm Azon. probantur hæc C.de pœn.iud.qui malè iud.l.2.& ibi not.in gl.fin. iuncta auth.nouo iure.ibi poſita, & l.ſi filiusfamilias.ff.de Iud.Iudex autẽ eccleſiaſticus malè inductus per gratiam,vel per ſordes, ab executione officij per annum eſt ſuſpenſus,ad æſtimationem parti quam læſit nihilominus condemnandus. Et ſi durante ſuſpenſione ſe diuinis ingeſſerit,irregularis eſt, noc

nec cum eo niſi per ſedem Apoſtolicam poterit diſpenſari, vt c. cùm æterni, de re iud.lib.vj.

Actio [In factum, de eo quod certo loco] datur vbi aliquid eſt promiſſum dari certo loco: ſi iudicium in illo loco conſtitui non poſſit: introducta eſt enim quædam actio arbitraria, vt poſſit etiam in alio loco agi. Prætor enim iniquum eſſe arbitratur non poſſe conueniri debitorem in alio loco, quàm in loco deſtinato ſolutioni, & hæc actio arbitraria ex ſui natura eſt ſtricti iuris, in qua, habita conſideratione aliarum actionum ſtricti iuris, quicquid eſſet omiſſum, deberet haberi omiſſum: tamen in illa venit etiam, quicquid æquum & iuſtum viſum fuerit religioni iudicantis: & propter hoc appellatur hæc actio arbitraria irregularis, quia contra naturam aliarum actionum ſtricti iuris eſt, gl. in rub. ff. de Eo quod certo loco.

Actio [in factum de dolo & furto eorum quorum miniſterio quis cauponam, aut nauem, vel ſtabulum exercet] datur aduerſus eos qui præſunt cauponæ, aut naui, vel ſtabulo: qui quoniam officio malorum hominum vtuntur: in duplo tenentur, quod dolo aut furto eorum commiſſum eſt in his rebus quas ſaluas fore receperunt. ff. naut. caup. ſtab. l.j. in princ.& §.idem Pomponius.& l. & ita.§.idem.& §.ait prætor.iuncta l.fin.§. hac autem actione. & ff. Fur.aduer. naut.caup. ſtab. l.j. Inſt. de Oblig. quæ ex quaſi delinaſ.§.item exercitor.

Actio [in factum ex edicto prætoris de alienatione iudicij mutandi cauſa facta] datur ei, in cuius fraudem & illuſionem facta eſt alienatio, & ſuis hæredibus, aduerſus eum qui rem alienauit: quē ad intereſſe conuenit, quanti intereſt actoris coram ordinario vel delegato. de qua Goffr. in ſumma de Alien. iudic. mutand. cauſ. fact. cap.j. extrà, eod. tit. in gl. Ceſſat autem hæc actio ſecundum Hoſt. in ſum. extrà, eod. quando is qui alienauit, eandem rem recuperauit, ff. eod. l. ex hoc. §. ſi quis. Idem ſi res non erat petitoris: vel ſi mortua eſt ſine culpa, niſi ſi quid actoris interſit ratione quæſtus, vel acceſſionum, vel expenſarum. ff. eod. non ſolùm. §. hæc actio. & de noxa. actio. electio. §. ſi is. Item ſi reus paratus ſit ſubire vtile iudicium: quod eſt intelligendum, quando eandem cauſam promittit ſe præſtaturum: putà promittit ſe reſtituere ſub maxima pœna: aliàs ſi diceret, rem non reſtituam, quia nec habeo, ſed quanti intererit tua: vel quanti in litem iuraueris, ſecùs eſſet: nam & ſi hoc non offert, tenetur ad idem, cùm dolo deſierit poſſidere: vt ff. de Rei vend. l. fin autem. §.j.& l. is qui dolo.

Actio [in factum ex iuramento, per quam requiritur, an actor iurauerit] ſecundùm quoſdam datur ei, qui cùm peteret rem ſuam, delato ſibi iureiurando ab aduerſario, eam ſuam eſſe iurauit. Ab eo enim rem ſuam petit actione in factum, qui iurauit ſuā eſſe, ff. de iureiurand. l. nam & poſteà. §. j. & §. fin. Si verò rem ſuam ſibi traditam poſteà amiſit: & ille qui detulit iuramentum, eam nactus ſit: aduerſus eum Publiciana competit actio. ff. de Publicia. actio. l. eum qui. §. ſi petenti. vbi dicitur, [Si petenti mihi rem iuramentum detuleris: iuraueróque rem meam eſſe, competit mihi Publiciana aduerſus te dumtaxat.

xat.] tamen quomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plenè. Solet autem iuſiurandum referri ei qui detulit. C. de Rebus cre.l. generaliter. §. omne igitur. verſ. [ſed iuramento.]

Actio [in perſonam] dicitur condictio, quando contẽdis aliquem dare, aut facere tibi oportere. Quando verò agis, vt reſtituatur tibi res tua, & ſpeciale nomen accipit, vt in depoſito dicitur ſimpliciter actio perſonalis, & non condictio. Hoc autem nomen [condictio] inde deſcendebat: quia olim iudicia erant ordinaria, & certis verbis concepta, & quę oportuit condici, id eſt, ſimul dici, vt ſi quis caderet à ſyllaba, caderet à tota cauſa. Sed poſteà illæ ſolẽnitates in deſuetudinem abierunt, attamen nomen remanſit: vt adhuc perſonales actiones, quæ ſolennibus verbis interpretabantur, condictiones vocentur, & hæc colliguntur ex Inſtitut.de Actio.§.appellamus.cum ibi not. & ff.eod.tit. l.actionum genera. Et harum actionum genera quædam naſcuntur ex cõtractu, quædam ex quaſi contractu, quædam ex maleficio & quaſi maleficio. Inſtit.de Oblig.§.ſeq.& de Actionibus.§.omnium. Require de omnibus his, & in verbo [actiones ex contractu.]

Actio [in rem] dicitur vendicatio rei, ſcilicet quando dicis, rem, de qua agitur, tuam eſſe: & aduerſarius dicit, vel oſtendit ipſam rem eſſe ſuam, ff. de actionib. & obligation.l.actionum genera. & Inſtitut.eodem tit.§.appellamus. Et harum actionum alia eſt directa in rem actio, vt rei vendic. actio confeſſoria & negatoria. Alia eſt actio in rem vtilis, quæ ſunt actiones de dominio: non directæ, ſed vtiles, quæ ex æquitate dantur, & quandoque non dominis, vt ſunt Publicianæ quæ ex diuerſis cauſis competunt. Et actio per quam quęritur, an actor iurauerit, & actio in rem de ſuperficie: & actio Fauiana & Pauliana, & Caluiſiana: & actio in rem, quæ competit inter dominum tabulæ & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, ſed de pignore agitur, ſicut Seruiana & quaſi Seruiana: de quibus vide loco ſuo. Et nota, quòd actio perſonalis non ſequitur fundum, ff. de Contrahend. empt. & vendit. l. Titi'.§.Lucius Titius. ff.ad Trebellia.l.1.§.ſi hæres. ff.de Iud.l.ſi fideicommiſſ. §. tractatum. & ff. de Alien.iudic. mut. cauſ. fact.l. iij. §. opus. in gloſſ. per Dynum in l.final. ff. de Nou. oper. nunt. Item actio perſonalis eſt ita affixa oſſibus creditoris, quòd in alium transferri non poteſt, niſi fictione iuris.ff.de peculio.l.quis ergo.

Actio [iniuriarum] competit ei, qui iniuriam paſſus eſt: vt not. Inſtitut.de Iniur. in rubric. contra eum qui intulit iniuriam, vel inferri procurauit. Inſt.eod.tit.§. non ſolum.& pulſauit vel verberauit, vel famoſum carmen ad alterius contumeliam ſcripſit, vel quoquo modo iniuria aliquem affecit. Inſtitut. eodem tit. §. iniuria. In qua iudex condemnabit quanti actor iurauerit ſe nolle illam iniuriam ſuſtinuiſſe: præmiſſa tamen iudicis taxatione. Inſtit.eodem tit.§. pœna. ff. eod. tit. l.Conſtitutionibus. Quidam enim dicunt, quòd iurare debet potiùs velle de ſuo perdidiſſe tantum, vel tantum, quàm talem iniuriam ſuſtinuiſſe. Et hoc

hoc videtur probare Hoſtien. in Sum. titu. de Iniur. & dam. dato. & Specul. eodem tit. Alii dicunt quòd ſufficiat eũ iurare ſic, quòd nollet lucrari tantũ vel tantũ pro eo quòd talem iniuriã ſuſtineret vel ſuſtinuiſſet. Primũ tamen videtur verius. Et actio iniuriarum ex pacto nõ naſcitur, ſed ex contumelia. l. ſed ſi vnius. §. ſi pactum. ff. eo. tit. & diſſimulatione aboletur lex. Nam ſi quis iniuriã reliquerit, hoc eſt, ſi ſtatim paſſus ad animum non reuocauerit: poſteà ex pœnitentia remiſſam iniuriam nõ poterit recolere. l. non ſolùm. §. 1. ff. de Iniur. & neq; in hæredem, neque hæredibus datur. l. iniuriarum actio. ff. eod. tit.

Actio inofficioſi teſtamenti, inofficioſæ dotis vel donationis, vide infrà in ver. [Querela.]

Actio [inſtitoria] ſecundùm Azon. datur cõtra illum, qui præpoſuit aliquem ſtationi vel negotiationi gerendæ contrahentibus cum præpoſito in eam cauſam in quam expoſitus eſt expreſſim vel tacitè. ff. de Inſtit. act. l. 1. & 2. & l. quicunque. §. non tamen. cum ibi not. & dicitur inſtitoria ab inſtitore præpoſito, quamuis exercitoria nominetur à præponente. Inſt. quod cum eo. §. exercitoria. & §. ſeq. Nam inſtitor dictus eſt ex eo, quod negotio gerendo inſtet, nec refert an tabernis ſit prępoſitus, vel cuique alteri: vt not. in d. l. quicunque. & l. inſt.

Actio [legis] vel [legis actio] quid eſſet apud antiquos, exponit eleganter Alciat. in l. pecuniæ verbum. §. actionis. de Verb. ſign. & Bud. 4. de Adopt.

Actio [legis Aquiliæ] duo cõtinet capita, vel tria, licèt vnum non ſit in vſu. vt ff. eod. tit. l. ſi ſeruus ſeruum. §. huius legis, & Inſt. eod. ti: Primum caput eſt de ſeruis occiſis vel quadtupedibus, quę numero pecudum continentur, vt in l. lege Aquilia. ff. eod. tit. vbi dicitur de animalibus, quæ gregatim habentur & paſcuntur: ſicut oues, capræ, & equi, muli, & boues, & aſini, & ſecundùm Labeonẽ ſues, ſed non canes. Et longè minùs beſtię, vrſi, ferę, & leones, &c. ſed elephantes, & cameli quaſi mixti ſunt. Et ideo primo capite eos contineri oportet, quo caſu tanti fit condemnatio, quanti plurimi ipſa res valuit anno præterito: vt in d. l. lege Aquilia. ff. eod. tit. & Inſtitut. eod. tit. in princip. Secundum caput in deſuetudinem abiit. Sed tertium caput huius legis eſt de eis vulneratis, feris, beſtiis occiſis, cæteriſque rebus ruptis, vt veſte, vaſe, & ſimilibus. Quo caſu quis condemnatur, qui damnum dedit, quanti res fuit triginta diebus retrò: rei pretium & valorem æſtimando, vt dicta l. ſi ſeruus ſeuuum. §. tertio autem capite. & Inſtitut. eod. §. capite tertio. cum §. ſeq. Et in hac actione ſi quis damnum ſe dediſſe inficiatur, id eſt, negat, condemnatur in duplum. ff. eod. l. 2. §. 1. dicitur autem lex Aquilia ab Aquilio plebis tribuno.

Actio [mandati directa] competit mandatori & eius hæredi. ff. eodem titul. l. ſi verò. §. final. & l. ſi mandato Titij. 1. reſponſo, & §. 1. & contra mandatarium vel procuratorem poſt mandatum ſuſceptum. ff. eodem, l. ſi verò non remunerandi. §. 1. Et in quantum intereſt id factum eſſe quod mandaui: puta, mandaui vt fundum emeres: ſi mea intererat emi, teneberis poſt mandatum

tum ſuſceptum: tamen ſi eundem fundum ego ipſe emo vel alius mihi, neque intereſt aliud, ceſſabit hęc actio ſecundùm Azonem. ff. eod. tit. l. ſi procuratorem. §. mandati actio.

Actio [mandati contraria] competit mandatario. ff. eodem tit. l. ſi verò non remunerandi. §. contrario: vel procuratori ad expenſas aduerſus mandatorem quatenus fines non eſt egreſſus. Si verò aliquid erogauerit vtiliter, in eo non habet mandati iudicium: ſed tantùm negotiorum geſtorum ſecundùm Mar. licèt Ioan. & Accurſ. contra, prout legi. & not. Inſtit. eodem tit. §. is qui. & ff. eodem. l. ſi pro te. cum l. ſequenti. in princip. & C. de Negotiis geſtis. l. finali, in gloſſa vltima. Si verò mandauerim tibi vt mihi fundum emeres, etiamſi nondum pretium ſolueris, ages mecum mandati, vt ſuſcipiam obligationem qua teneris venditori. Nam & ego agere poſſum vt cedas mihi actionem empti. ff. eodem titulo, ſi mandato meo. 1. reſponſo. Competit ergo breuiter actio mandati directa contra illum qui mandatum ſuſcepit adimplendum, cùm primis cogi non poſſet quin ſuſciperet mandatum, in quantum interfuir mandatoris factum fuiſſe quod mandatur. Et rurſus ipſi mandatario, qui mandatum ſuſcepit, competit actio mandati contraria ad impenſas, ſi quas fecit ratione mandati ſuſcepti, ſi fines mandati non exceſſit. Sed ſi mandati fines exceſſiſſet in expenſis factis, nõ repetet ipſas per huiuſmodi actionẽ.

Actio natiua quæ, [vide Actionum 13. ſpecies] infrà.

Actio negatoria. Require ſuprà [actio confeſſoria.]

Actio [negotiorum geſtorum] duplex eſt: ſcilicet directa, & contraria: Vnde negotiorum geſtorum directa eſt, qua agit dominus rei geſtæ contra eum, qui negotia eius geſſit, vt adminiſtrationis rationem reddat, vt puta, ſi ego fui abſens, & negotia mea cœperunt eſſe deſerta, & malè ſe habebant, tu hoc videns abſque mandato à me recepto mei contemplatione ex amicitia quam in me habes, gerebas negotia mea: mihi datur actio negotiorum geſtorum directa, ad hoc vt reddas mihi rationem adminiſtrationis, vt ff. de Neg. geſt. l. 2. & Inſtit. de Oblig. quæ ex quaſi contract. naſcun. §. 1. & §. ſicut.

Actio [negotiorum geſtorum] contraria competit illi qui ſine mandato ſe immiſcuit alienis negotiis gerendis aduerſus dominum negotiorum geſtorum, ad repetendum expenſas negotiorum geſtione factas. Et vendicat omnia quæ expendit de ſuo, neceſſariò, vel vtiliter, non tamen voluptuosè: & hæc colliguntur ff. eod. tit. l. 2. cum ibi not.

Actio noxalis ſecundùm Azonem dicitur actio quæ naſcitur vel oritur ex delictis ſeruorum, ff. eo. tit. l. 1. & Inſtit. eo. tit. in princi. Dicitur noxalis à noxia, quod ſignificat ipſum delictum: vel à noxa, quod dicitur ipſe delinquens. Verſus,

Noxia delictum: delinquens noxa vocatur.

Actio Pauliana, vide ſuprà [Actio Fabiana.]

Actio perſonalis, require infrà in verſ. [Actionum quædam.]

Actio pignoratitia directa competit debitori contra creditorem. Inſtit. Quibus modis re contrah.

Digitized by Google

trah. oblig. §. fin. vel contra eius tutorem, vel curatorem, ſi pignora acceperunt. ff eod. tit. l. ſolutum. §. fin. & habet locum ſoluto debito, vel aliter ſatisfacto, quemadmodum voluit creditor, licet nõ ſit ſolutum: vt ſi pignora alia data ſunt creditori, vt à primis recedat, vel fideinſſores, ſiue res aliæ, vel pretium: vel etiam nuda conuentio ſine pretio vel pacto. Quoties enim vult creditor recedere à pignore, videtur ſatisfactum, ſi vt ipſe velit, vel voluit, cautum eſt: licet in hoc deceptus ſit ſui facilitate, ſecundùm Azonem, vt ff. eodem titulo, l. ſi rem. §. omnis. & l. ſi neceſſarias. §. ſi vnus.

Actio [pignoratitia contraria] datur creditori cõtra debitorem: & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipſa re, vel eius propoſito: quia obligauit ei rem alienam vel alij pignoratam: tenebitur ei debitor pignoratitia contraria, ff. eo. tit. l. tutor. §. contrariam. iuncta l. ſi quis in pignore. §. fin. & ſi debitor malitioſè verſatus ſit, obligando æs vel ſtannum pro auro vel argento, ff. eodem tit. l. j. §. ſi quis. & in §. præalleg. l. ſi quis in pignore. 2. reſp. vel ſi obligauit ſeruum per quem damnum datum eſt: putà furtum, vel aliud huiuſmodi, & hoc ſi ſciuit, tenetur in ſolidum, id eſt, in totum: ſecus ſi ignorauit: quia tunc liberabitur noxæ deditione: ſcilicet, dando ſeruum pro noxa. In his competit hæc actio, ſecundùm Azonem & alios. Hæc probantur ff. eod. tit. l. ſi ſeruus pignori. Item ſecundùm Azonem agit creditor actione pignoratitia: ſi ſeruos pignoratos artificiis inſtruxit: ſi cœperant imbui antequam ſibi pignorarentur: vel debitoris voluntate creditor eos inſtruxit. Sed ſi nihil horum interceſſit, ſi quidem artificiis neceſſariis eos inſtruxit, ſecundùm Azonem erit actio contraria. ff. eod. tit. l. ſi ſeruus.

Actio [pignoratitia vtilis,] ſecundùm Placent. datur ei qui impignorauit rem alienam ſine conſenſu domini: & poſteà dominus pignoris factus eſt. ff. eod. tit. ff. rem alienam. & ff. de pignor. l. 1. §. 1. & l. ſi Titio. cum ſeq. & tam directa quàm vtilis dantur principali & ſuis hæredibus, & contra hæredes creditoris: vt poteſt probari Inſtit. de Perpet. & tempo. act. §. non autẽ omnes. & ff. de Act. & oblig. l. 1. §. creditor. & Inſtit. Quibus mod. re contrah. oblig. §. fin.

Actio [popularis] eſt, quæ ius ſuum populo tuetur, & competit vnicuique de populo. De actionibus popularibus vide gl. rub. ff. eod. tit.

Actio [præſcriptis verbis, ex contractibus innominatis deſcendit:] vbi ſcilicet ciuilis cauſa ſubeſt ſufficiens ad actionem introducendam: & cùm negotium non cadit in certum & ſpeciale nomen contractus, nec cauſa huiuſmodi actionis exprimitur: ſed hæ actiones exprimuntur ſic, do vt des, facio vt facias, do vt facias, facio vt des. Ex quibus naſcitur actio præſcriptis verbis nominata: aliàs ciuilis, quando mihi aliquid adeſt, vel abeſt, vel abfuturum eſt: nec tibi adeſt: nec adfuturum eſt: aut mihi non abeſt, nec tibi adeſt: aut ſi nec tibi adſit, nec mihi abſit, & ceſſes implere quod conuenit inter nos: ego autem ſi feci, in ſubſidium intentatur actio de dolo.

Digitized by Google

lo. Nam vbi vnus ceſſat implere quod in ſe eſt, quod promiſit alteri implere, locum habet hæc actio.

Actio [præſcriptis verbis,] quibus caſibus competat, vide pulchram gloſſ. in rubr. ff. eod. tit. & in §. actionum autem. in verſi. [ex permutatione.] Inſt. de Act.

Actio [pro ſocio,] quæ ex vtraque parte directa eſt, competit pro vſufructu quem ſolus alter ſociorum percepit, vel ſi dolum commiſit in rebus communibus. Nam locum habet, quando duo ineunt contractum ſocietatis. Et ſi aliquis ſociorum malè & doloſè verſetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio. Naſcitur autem actio demum, ſocietate finita, quæ finitur pluribus modis, prout loquitur Azo in Summa, eodem titulo.

Actio [pro tutelæ directa,] competit ei, cuius negotia geſſit quiſpiam, quaſi tutor, qui tamen tutor non erat. Contraria datur illi, qui exiſtimans ſe tutorem alicuius, tanquam tutor eius negotia geſſit, ad repetendum ſi quid neceſſariò vel vtiliter in rem pupilli expenderit. l. 1. & toto tit. ff. de Eo qui pro tut.

Actio [Publiciana ex æquitate,] datur ei qui rem bona fide emit à non domino: & rem ſibi traditã bona fide cepit: credens vendentem tẽmpore venditionis & traditionis dominum eſſe: & ſufficit emptori habuiſſe bonã fidem, licet vẽditor malam fidem habuerit: & callido conſilio vendiderit, vt ff. eod. l. eum qui §. prætor ait. Si ergo talis emptor ante completam vſucapionem à poſſeſſione cadat, petat rẽ à poſſeſſore iure quaſi dominij: Et appellatur actio Publiciana à Publicio auctore, qui eam inuenit. Inſt. de Act. §. aliæ. ad hoc vt actor obtineat, oportet iſtum probare iuſtum titulum, & rem ſibi fuiſſe traditam, & bonam fidem habuiſſe tempore emptionis & venditionis (quod præſumitur, niſi contrarium probetur) & quòd credat modò, venditorem vel donatorem tempore contractus dominum non fuiſſe, aliàs Publiciana non competeret. Permittitur autem tali venditori, ac ſi vſu cœpiſſet vendicare: niſi fortè verus dominus poſſideat, quia exceptio veri dominij Publicianam excludit. Si autem poſt vſucapionem à poſſeſſione cadat, tunc non competit Publiciana: ſed ciuilis actio, vel rei vendicatio: ſecundùm quoſdam vtilis, ſecundùm quoſdam directa. ff. de Public. l. 1. De hac materia vide not. per Ioan. And. de ſentent. & re iud. ca. Abbate ſanè. lib. 6. in gloſſ. in verb. [dominij.] vbi dicitur quòd rei vendicatio & Publiciana non ſunt contraria, ſed aduerſa, cùm ad eundem finem tendunt: ſecus cùm tendunt ad fines diuerſos.

Actio [Publiciana reſciſſoria,] datur ei, cuius res quam à non domino emit, credens eum dominum vt ſuprà, vſucapta eſt cùm abſens erat cauſa reipublicæ, vel ſtudij, vel peregrinationis, vel legationis ciuitatis, vel cauſa appellationis proſequendæ, vel teſtimonij ferendi, vel quia in captiuitate fuit, vel alia cauſa neceſſaria fuit abſens. Licet enim propter neceſſariam abſentiam infra annũ poſtquam reuerſus eſt reſcindere vſucapionem, vt dicat aduerſarium non vſucepiſſe, qui vſucepit per auxilium Prætoris: hoc auxiliũ ſibi datur. Si autẽ verè fuit dominus rei, tunc competit ei vendicatio reſciſſoria. Si verò

res talis erat pignori obligata, competit etiam hypothecaria reſciſſoria,& hoc in realibus actionibus.In actione autem perſonali cōditio reſciſſoria. De hac materia vide Gulielm. in Specul. de In integr.reſti. in tractatu libellorum,ſuper verbo [ſed ſcias,]& ſeq. & gloſ. prima in verbo[dominij, vel quaſi,] circa medium, in cap. Abbate ſanè. de Reg. iur. lib.6.

Actio [quanto minoris]quædā eſt Prætoria,quędā ciuilis.Prętoria locum habet cùm quis emit animal vel ſeruum morboſum,ſeu vitioſum, qui propter morbum vel vitium minus valet quàm emptus ſit,& datur ad petendum id quod minus valet:puta,ſi res non eſſet vitioſa vel morboſa, valeret viginti: nunc autem valet quindecim. Proponitur hæc actio ad petendum quanti minoris interſit emptoris. Hoc autem ſcias, quòd de vitio nunquam tenetur venditor niſi in tribus caſibus. Primus eſt, quando nominatim promiſit,& tunc agetur ex ſtipulatu.Secundus eſt,quando ſciebat ſeruum habere vitium,& emptorem non admonuit;& tunc tenetur ex empto, vel quòd redhibeatur,vel quòd admittere teneatur. Tertiò verò, ſi animo ſit admixtum vitium corporis. Datur autē infra annum vtilem.Sed ciuilis actio quanti minoris cōpetit quādo librum vel aliam rem vitioſā vel morboſam emit.propter quod res minus valet: agitur & quanti minoris eſſet empturus. De hac actione nihil dicitur in arbore actionum: ſed de Prætoria ſolum. vide ſimiliter de hac materia in Spec. tit.de Empt. & venditio.§. nunc dicendum. verſ. eſt & alia actio quaſi Seruiana, quæ etiam hypothecaria dicitur. Prætoria eſt,per quam rem mobilē vel immobilem tibi pignori obligatam, quam poſſidet aliquis,ſiue ſit debitor,ſiue alius, poteris ab eo reuocare ſeu petere: & eſt actio in rem vtilis, & datur creditori ad perſequendum pignus hypothecámve:vide de hoc Inſt.de Actio. §.quaſi Seruiana.

Actio [quod iuſſu perpetuo] datur contra patrem vel dominū quorum iuſſu cum filio vel ſeruo aliquis contraxit, ſiue dirigatur iuſſus ad contrahentem, ſiue ad ſeruum.Nec eſt in ea opus verbis aut ſcriptura, vel vt diſtinguatur ſecundùm Azonem, an videatur iuſſus vel iuſſio ſpecialiter in vno cōtractu,an generaliter, ita quòd volens cum ſeruo meo contrahere,id ſecurè poſſit. Videor enim omnia iuſſiſſe, niſi lex certa, id eſt condictio vel pactum contrarium prohibeat. Habet ergo locū actio quod iuſſu,quando domino viuente vel patre, ſeruus, vel filius contraxit: quia hac dominus vel pater eo quòd iuſſit tenebitur.

Actio [quod metus cauſa] datur ei qui probabili vel iuſto metu coactus rē ſuam vendidit, tradidit,vel promiſit, aduerſus eum qui metū intulit: ſed intra annū erit quadrupli,propter contumaciam nolētis rem reſtituere iuſſu iudicis ante litem conteſtatā.Poſt annum verò,ſimpli.vt in l.ſi cum exceptione.r. reſponſo. & §. poſt annum ff.Quod metus cau.

Actio [rei vendicationis,] eſt quando dicis rem corporalem eſſe tuam,& hunc ſeruum, hunc equum, hanc veſtem. Alia dicitur rei vendicatio, quam legiſtæ non habent, quæ datur pro re incorporali,vt not. per doct.in c. examinata..de Iudic.in antiq.

Actio [reſciſſoria] triplex eſt,vt ſuprà

ſuprà de Publiciana reſciſſor.

Actio [redhibitoria] datur emptori contra venditorem, vt ſeruum, vel animal morboſum recipiat, & pretium reſtituat: & datur intra ſex menſes vtiles, quia hæc actio tantùm ſex menſibus durat. vt ff. de Ædil. edict. l. 1. v.g. Si vendis mihi animal morboſum latētem morbum habens, vel aliam rē vitioſam tali vitio, quod vitium ſi ſciuiſſem, nullo modo emiſſem, mihi datur actio contra te, ad hoc quòd pretium receptum reſtituas intra ſex menſes, & tem tuā morbidam vel vitioſam reaſſumas.

Actio [rerum amotarum] competit marito aduerſus vxorē de reb. conſtante matrimonio cauſa diuortij ablatis. Datur autem poſt diuortium, & continet rei perſecutionem. Sed ſi pendente iudicio redintegretur matrimonium, ſoluitur iudicium rerum amotarum: & ſi redintegrato matrimonio iterum fiat diuortium, remanebit actio rerum amotarum ob res amotas prioris diuortij cauſa: Quo autem caſu actio furti daretur contra extraneum, eodē caſu actio rerum amotarum locū habet, dummodo illa cōcurrant, ſcil. vt res mariti dolo malo amoueātur, & è contra. Item quòd fiat amotio cōſtante matrimonio, vel aliquid fiat quod pro amotione habeatur. Item quòd fiat cauſa diuortij. Datur etiam hæc actio cōtra patrem filio vel filiæ, quatenus ex ea locupletior eſt factus, vel dolo malo eius factū eſt quominus fieret. De hac materia vide no. per Azonem in Sūma, eod. tit.

Actio [rei vxoriæ] ſublata eſt: in cuius locum ſubrogata eſt actio ex ſtipulatu, quæ datur marito vel eius patri vt dos reddatur. Si enim à datione dos inciperet, hęc actio locum non haberet, licet quidam dicunt contrarium, vt dicit Azo in Summa: eodem titulo.

Actio [reuocatoria,] datur in eos, quibus alienata fuēre bona debitoris in fraudem creditorum. vide ſuprà, [Actio Fabiana,] & §. item ſi quis in fraudem. Inſtitutionib. de Actionibus.

Actio [Seruiana] domino fundi vel domus competit, ad perſequendas res conductoris pro mercede domus quaſi pignoratas: quæ quamuis non conuentione pignorentur, tamen iuris conſtitutione obligantur tacitè pro locatione iure pignoris in vrbanis prædiis inuecta & illata, in ruſticis verò prædiis fructus tantum. De hoc vide in paragrapho, item Seruiana, Inſtit. de Actionibus.

Actio [ſerui corrupti,] competit non ſolùm aduerſus eum cuius hortatu vel conſilio ſeruus corruptus vel deterioratus eſt, ſed etiam contra eum noua lex datur qui ſollicitauit ſeruum, licèt bonos mores eius corrumpere non potuerit. Hæc autem actio in duplum habet condemnationem; ſcilicet quanti deterioratus eſt ſeruus, quantíve res fuerit à ſeruo ſollicitato ſubtracta: & tenetur qui corrumpit, ſiue ex bono malum, ſiue ex malo deteriorem fecerit. De hoc in l. ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit. C. de fu. vbi caſus de hoc.

Actio [ſtricti iuris,] require infrà actionum quædam, & de excep. in cap. cùm venerabilis. vide Inſtit. de Actio. §. actionum autem.

Actio [ſubſidiaria] dicitur, quia in ſubſidium & auxilium alterius, quę inefficax facta eſt, datur. vt ſi tutor res pupilli alienauerit

vel malè adminiſtrauerit, & ipſe tutor & eius hæres ſint non ſoluendo, id eſt, non ſufficientes ad ſoluendum, pupillo datur actio contra illum ad quem res eius alienatæ ſunt.

ACTIO [tributoria] datur creditoribus, qui cum ſeruo aut filiofamilias contraxerunt in merce peculiari, vt diſtribuatur pro rata crediti inter illos & dominũ ſeu patrẽ illius cum quo contraxerũt. §. introduxit. Inſti. Quod cum eo.

ACTIO [tutelæ ſubſidiaria] cõpetit pupillo, quando nec tutor nec hæres ſoluere habet, contra eum cui iura tradita ſunt à pupillo, vt cautionem exigat à tutore pro indemnitate pupilli, quando vel nullam vel parum idoneam admiſit cautionem.

ACTIO [tutelæ directa,] datur aduerſus tutorem ipſi pupillo, in quantum conuenit, ſi tutor in rebus pupillaribus damnum dedit dolo vel culpa ipſi pupillo.

ACTIO [tutelæ contraria] competit tutori aduerſus pupillum, ſi in rem eius aliquid de ſuo impẽdit, vel pro eo fideiuſſit, aut rem propriam impignorauit, vel obligauit pro pupillo.

ACTIO [venditi,] competit venditori ad petẽdum pretiũ & vſuras ex tẽpore moræ. Et ſi aliquid ſpeciali pacto cõprehenditur, prout is ſibi paciſcitur, vel inter partes conuentũeſt. Et huius contraria eſt actio empti, quã vide ſupr.

ACTIO [vi bonorum raptorum de rebus mobilibus vi ſurreptis datur,] & cui res mobiles per violentiam ſunt ablatæ, & competit reſtitutio infrà annum ad quadruplum, ita quòd in quadruplo contineatur ei reſtitutio, & hæc eſt vis ablatiua.

ACTIO. [vtilis. vide ſuprà,] Actio directa.

ACTIONVM quędam ſunt in rem, & quędam in perſonã. Actio in rem dicitur vẽdicatio rei: quãdo, ſcil. dicit aliquis rem de qua agitur, eſſe ſuam, & aduerſarius dicit contrariũ. Quãdo ergo petis rem aliquã, vt tuam, rei vendicatione; tunc agis actione in rem. Actio verò in perſonã, cùm petis ab aduerſario aliquid tibi dari vel fieri. Itẽ actiones quædã bonæ fidei dicũtur, quędã ſtricti iuris. Actiones bonæ fidei dicuntur, non ideo quia in eis debet ſeruari bona fides: quia etiam bona fides ſeruatur in actionib. ſtricti iuris, ſed dicũtur bonæ fidei ideo, quia maximè exuberare debet bona fides Inter contrahentes in eis, & vltra id etiam veniunt omnia acceſſoria, & ea, de quibus nihil eſt cogitatũ, vt in actione empti, vel vẽditi, venit etiã id quod expreſſè non eſt actũ, videlicet à tẽpore moræ quã alteri non reddit illud ad quod tenetur de natura cõtractus, veniunt etiam damna, & intereſſe, quę debẽt reſtitui: & ſic in eis multũ exuberat officiũ iudicis pinguius, quã in actione ſtricti iuris. Sunt autẽ actiones bonę fidei 17. quæ enumerantur Inſt. de Actio. §. actionũ. & ponuntur in glo. de Except. c. cùm venerabilis. in verb. [bonæ fidei.] Aliæ verò dicuntur actiones ſtricti iuris: vt actio ex mutuo, ex ſtipulatu, ex arbitrio, & conſimiles. Et in iſtis non venit acceſſorium, nec ea de quibus non eſt cogitatum: vt not. Bern. in glo. pręalleg. Nec in his à tẽpore moræ, qui alteri nõ reddit illud ad quod tenetur de natura cõtractus, veniunt dãna & intereſſe quæ debẽt reſtitui. Itẽ actionũ realiũ alię cõpetunt pro rebus corporeis, & ſic habet locum rei vendic.

vẽdicatio. Aliæ pro incorporalib. & pro ſeruitutibus acquirendis ſeruiẽdi & patiẽdi: & ſic competunt duæ actiones, quarũ vna vocatur confeſſoria, alia negatoria. Itẽ nota quòd actiones perſonales vſq; ad metas 30. annorũ exrẽduntur, vt C. de conſtit. pecun. l. 2. & C. de præſcrip. 30. annorũ. l. ſicut. Reales autem vſq; ad metas quadraginta annorũ, vt C. de Luir. pign. l. 2. & in gloſ. in verb. [actione ſubmota.] Eſt ergo (vt clariùs dicatur) actio realis, quę obligatũ eũ cõtra quẽ dirigitur, nõ ſupponit, ſed ideo competit, quia quis contendit reſtituere contra quem talis actio dirigitur. Verbi gratia, Intraſti domum meam violẽter, ego pero poſſeſſionẽ meam quam occupas. Tu nullo iure mihi obligatus es, nec aliquid mihi promiſiſti, nec tecum contraxi, ſed tantùm te conuenio, quia res mea apud te eſt. Sed perſonalis actio præſupponit debitorem, contra quem dirigitur, obligatum eſſe ex contractu vel maleficio, ſeu ex variis cauſarum figuris. Et iſta datur etiam ad rem, ſed præſupponit obligationem perſonæ, vt vẽdidiſti mihi librum, vel locaſti mihi domum, tu mihi obligaris ex contractu, licèt agam ad rem, ſcilicet librum vel domum.

ACTIONVM alię ſunt particulares, aliæ vniuerſales. Particulares dicuntur quæ dãtur ad res particulares, vel ſingulares, non autem ad id quod eſt vniuerſum vel generale, vt ſi peto veſtẽ & ago rei vẽdicatione, vel alia actione particulari, ſeu peto decem quæ tibi mutuaui. Harum autem actionũ aliæ dicũtur reales, vt quia competunt ad rem, & nõ dicũt perſonam obligatã. Aliquæ verò dicũtur perſonales, quia non ad rem, ſed in perſonam diriguntur: vt ſi ago ex empto, vel actione ex mutuo: dico enim perſonã obligatã, & non rem, nec pecuniam. Perſequere latiùs, vt Inſtit. de Actio. in princ. Actiones vniuerſales (vt dicit Innoc. in c. conquerente. de offic. ordin.) ſunt quatuor, quæ omnes cõpetunt pro hęreditate tantùm, cuius nomine cõprehenditur vniuerſum ius defũcti. l. nihil aliud. ff. de verb. ſignif. Sũt autem iſtæ, petitio hæreditatis, familię herciſcundę, actio ex teſtamento, quæ datur pro hæreditate ex Trebelliano reſtituenda, & actio ex empto, quæ datur quoties tota hæreditas emitur: & licet ibi dicat Innoc. quòd ſunt quatuor, intellige de iſtis de quibus iã faciunt mentionẽ apertè: ſed multę aliæ poſſunt dici vniuerſales ad ſimilitudinem harum quatuor, vt quando petitur villa ſeu caſtrum, vt ſentit idem Inno. in c. cùm ad ſedem. de Reſtit. ſpoliat. & clariùs per Bart. in l. 1. ff. de edend. Item quãdo petitur Eccleſia cum pertinentiis ſuis, vt eſt glo. in cap. ſignificantibus. de libell. oblat. & Innoc. in d. cap. cùm ad ſedem. & in cap. eam te. de Reſcri. Vel dic meliùs ſecundùm Bart. in d. l. 1. ff. de Eden. quòd actio vniuerſalis poteſt intelligi quando datur ad aliquid quod de ſua ſignificatione multa in ſe vniuerſaliter continet, ſiuè ſit vniuerſitas iuris, vt hęreditas vel bonorum poſſeſſio, & ſimilia, ſiue ſit vniuerſitas facti, vt peculium, de quo tamen dicendum eſt, vt ieg. 4. de Peculio. Actio verò generalis ex eo dicitur, vt dicitur in dicto cap. conquerente, quia competit ad id quod ſub ſe continet plura capitula, non tamen vniuerſum, vt eſt actio negotiorum geſto-

 rum,

tũ, tutelæ, &c. Nam multa potuit habere defunctus, quæ nõ peruenerunt ad filiũ, ſed continet ſub ſe multa capitula, vt adminiſtrationẽ frumenti, vini, olei, & ſimiliũ. Secus autẽ ſi ex ſe & ex proprio ſignificato nõ continet plura, ſeu vniuerſitatem: tunc enim licet petatur plura bona, non tamẽ dicitur petitio vniuerſalis vel generalis. vide Panorm. in dicto cap. ſignificantibus. nu. 10.

ACTIONVM 13. ſpecies enumerat gloſſ. in §. ſunt prçterea. Inſtit. de actionibus. Quib⁹ adde, actionum alias eſſe natiuas, alias datiuas. Natiuæ ſunt quæ habent materiam ſufficientem præexiſtentem, à qua oriantur. Datiuæ verò, quæ eiuſmodi materia carent, quod declarat Bart. in l. iuris gentium. §. 1. ff. de pactis. præterea actiones quædã criminales ſunt, quædam ciuiles. de quibus infrà in verbo, [iudicia priuata.]

ACTIONES ciuiles quæ ſunt, & quot, require in Spec. titul. de Actione. §. poſtremo. Et nota quod quãdoq; diſtinguitur actio ciuilis contra criminalem; & tũc idem eſt, quod actio intẽtata pro aliquo intereſſe. Quandoque diſtinguitur contra prætoriam & tunc idem eſt quod actio deſcendens ex aliqua parte iuris ciuilis veluti lege, ſenatuſconſulto, conſtitutionibus Imperatorum, ſecũdum gl. Inſtit. de Perp. & tẽp. acti. in princ. Prætoria autem dicitur, vt infrà, [actiones prætoriæ.]

ACTIONES ex contractu, ſunt de actionibus in perſonam. Inſtit. de actio. §. 1. quæ naſcuntur ex pacto, ſiue obligatio ſurgit ex re: vt, condictio certi, de numerata pecunia, cõdictio certitudinaria, cõdictio ob cauſam, actio cõmodati, depoſiti, pignoratitia; de quibus omnibus ſuo loco dicemus. Siue etiam conſurgit obligatio ex verbis, ſicut in actione ex ſtipulatu, quando res incerta in ſtipulationibus deducta eſt. Siue etiam oriatur obligatio ex litteris, de quibus condictio odio deſidiæ datur in eum qui cum ſpe futuræ numerationis, ſcribit ſe debere quod ei nõ eſt numeratũ. Numeratione autem non ſecuta intra biennium non repetit chirographum. Et eſt introducta & excluſa exceptione non numeratæ pecuniç, cum minimè cogatur ſoluere quod ſcripſit ſe habere quod nõ habuit. Siue etiã oriatur obligatio ex cõſenſu, veluti empti, vẽditi, locati, cõducti, pro ſocio, mandati, prçſcriptis verbis, & actio conſtitutæ pecuniæ, necnõ actio in factum. de Iureiur. Et de his actionibus in propriis locis ſecundũ ordinem patebit. Et iſtæ ſunt ſpecies actionum in perſonã, quæ oriuntur ex contractu, ſiuẽ re, verbis, litteris, aut conſenſu obligatio oriatur; de quibus vide ff. de Action. & oblig. l. 1. & 2. & Inſt. de oblig. §. 1. cũ §. & tit. ſeq. vſque ad tit. de Obligat. quæ ex quaſi contractu naſcuntur.

ACTIONES [ex quaſi cõtractu] ſunt de actionibus in perſonam. Inſtitut. de actio. §. 1. cũ ibi nota. quæ neque ex pacto, neque ex maleficio oriuntur, ſed tamen maiorem habent conuenientiã & affinitatem cum pactis quàm cũ maleficiis. De his actionibus videndũ, ff. de Act. & oblig. l. ex maleficiis. §. ſi quis abſentis. & §. ſeq. & Inſtit. de oblig. quę ex quaſi cõtract. naſ. & de ſingulis expoſuimus nominatim ſuprà ſuis locis.

ACTIONES vel obligationes ex maleficio ſunt actiones in perſonam. Inſtitut. de actio. §. 1. cum

eum ibi notatis, quibus delicta hominum coërcentur, quòd publicæ vtilitatis intereſt. ff. de fideiuſſo.l. ſi à reo.§.fin.& ff.ad legem Aquiliam.l.ita vulneratus.cũ ſimilibus,vt eſt condictio rei furtiuæ, actio arborum furtim cæſarum, actio furti,actio vi bonorum raptorum, actio legis Aquiliæ, actio iniuriarum, quod metus cauſa,de dolo,actio ſerui corrupti, actio rerum amotarum, condictio ob turpem cauſam, interdictum vnde vi, interdictum quod vi aut clam,interdictum de libero homine exhibendo, de vxore ducenda, de liberis exhibendis, interdictum quorum legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine ripáve publica, interdictum de itinere actúque priuato. De quibus omnibus require in loco ſuo.

ACTIONES vel obligationes ex quaſi maleficio, ſunt actiones in perſonam, Inſtitut.de action. §. 1.quæ neque ad pacta accedunt, neque ad maleficia:ſunt tamen ſimiliores maleficiis, quàm pactis: vt actio in factum aduerſus iudicem qui litem ſuam facit, & actio in factum de eiectis & effuſis.Et actio in factum de dolo & furto eorum qui miniſterium cauponum, aut ſtabulariorum, aut nauem exercent. ff. de Actio. & obligatio. l. ex maleficiis. §. ſi iudex. vſque ad finem.& Inſti.de oblig.quæ ex quaſi malef.naſ.per totum.

ACTIONES hæreditariæ dicuntur, quæ tranſeunt ad hæredes, vel contra hæredes, ſecundùm Azonem. Itẽ quæ ab hæredibus incipiunt vel contra hæredes, ff. de Act. & oblig.l. hæreditariarũ. Vt autem plenè ſciatur quæ trãſeunt ad hæredes vel non, diſtingue,aut naſcitur actio ex maleficio, vel quaſi, aut ex contractu, vel quaſi, prout perſequitur Azo in Sum.eo.tit.& ſecundũ Placen. in Sum. ſua,eo.titu. Hæ actiones competunt his qui ſuccedunt in ius, & non his qui ſuccedunt in rem, vt donatarij vel legatarij.

ACTIONES interrogatoriæ ad quid intentarentur olim, vide gloſſ.in rubr. ff. de interrog. act.

ACTIONES miſtæ dicuntur actio familiæ herciſcundæ, actio communi diuidundo, & finium regundorum.§.quædam.Inſtit.de Actio. Et quare appellentur miſtæ, & quid differant ab actionibus perſonalibus in rẽ ſcriptis,declarat ibi Iaſ. & in §. 1.eod.titul.

ACTIONES perſonales in rem ſcriptæ oriuntur ex contractu vel quaſi, ex maleficio vel quaſi, ſicut & merè perſonales,ſed quia comitantur poſſeſſores rerum inſtar realium, ideo in rem ſcriptæ appellatæ ſunt. Quæ ſint hæ actiones, docet Accur. in l. 3.§. eſt autem.ff.ad Exhib.

ACTIONES præiudiciales in rẽ eſſe dicuntur, per quas quæritur, an quis liber ſit,an libertus,& de partu agnoſcendo,vt in §. præiudiciales.Inſt.de actio. Sed illa per quam quæritur, an aliquis ſit liber,partim ciuilem cauſam obtinet, partim prætoriam. Ciuilem autem ſecundùm formam dominij:quia in ea directè agitur:prætoriam ſecundùm formam & modum petendi,quia tuum à teipſo non ab alio petis poſſeſſore. Cæteræ verò duæ formam capiunt ex prætoria iuriſdictione, & in rem dicuntur eſſe ad inſtar actionũ de ſeruitute,quia in hac de iure patronatus in re,in illa de proprietatis iure agitur. Præiudiciales autẽ dicũtur,quia queadmodũ exceptiones actionibus opponũtur,& ante primam quæſtionem

terminantur. Si autem quis quærat, quare non exceptiones, ſed actiones dicantur, illa poteſt eſſe cauſa, quia non eſt exceptio niſi ſit actionis excluſio. Hæ verò præiudiciales nullam actionẽ excludunt, ſed non competere dicũtur, & ideò actiones dicuntur & non exceptiones. Præiudiciales actiones pro tanto dici poſſunt, quòd in ipſis tractatur de magno præiudicio, vel quia quæſtioni motæ præiudicant: vt agis cõtra me & aliquid petis, oppono tibi quæſtionem ſtatus dicendo quòd es filius meus, vel ſeruus in poteſtate mea cõſtitutus, aut libertus: & ſic de conſimilibus: & præiudicabit actioni tuę cõtra me motæ. Sũt & aliæ in rem actiones, in quib⁹ nõ de dominio, ſed de iure pignoris agitur, vt Seruiana & quaſi Seruiana. Require loco ſuo.

ACTIONES prætoriæ quæ ſunt, & quot, require in Specul. titul. de actio. ſeu pet. propo. §. poſtremò. Dicuntur autem prætoriæ ſecundùm Azonem, quia à prætore ſunt inductæ, vt Inſtit. de act. in Sum. ſecundum eundem.

ACTOR eſt qui agit & pulſat aliũ, rem aliquam ab ipſo petens in iudicio. ff. de Iudic. l. in tribus. & ff. fin. regundo. l. iudicium. Nam in cõmunibus iudiciis quęritur quis actor ſit. Eſt ergo ille qui ſuo nomine agit, vel quia cõſtituitur ad agendum vel defendẽdum cauſas vniuerſitatis vel alterius. ff. Quod cuiuſque vniuerſi. l. item eorum. §. ſi decuriones. Vel dicitur qui conſtituitur à tutore vel curatore ante litem cõteſtatam. C. de procur. l. neque tutores. C. de Act. à tut. ſeu curator. dan. in rub. & in nigro, dictus ex eo, quòd tutoris vel curatoris perſonam agat. Nõnunquam actor ponitur pro villico, quẽ vulgò factorẽ à faciẽdo appellamus. l. legata. ff. de legat. 1. vnde ſeruus actor in §. pœna. Inſtit. de iniur. interdum etiam ſumitur pro eo, qui aliena bona adminiſtrat, l. cum alicui. de Negotiis geſtis.

ACTVARIAE naues, quæ remis aguntur. l. 2. ff. de capti. Bud. in l. 1. de exerci. actio.

ACTVARII ſunt notarij, à quibus acta ſcribuntur.

ACTVS, eſt quædam ſeruitus, qua is cui ea debetur, habet ius quòd poteſt per fundum, in quo ſibi hæc ſeruitus debetur, non ſolùm ambulare per ſe, ſed etiam iumẽtum & quadrigam ſecum ducere, ff. de Ser. ruſt. pręd. l. 1. ver. [actus.] & l. inter actum. & Inſtit. eod. tit. §. actus. Aliter capitur actus pro operatione. l. hæredes. in fin. ff. de Teſta. & l. duos. de duobus reis.

ACTVS legitimi dicuntur omnes quacunque iuris ſcripti parte inuenti. Iuris autem ſcripti partes ſunt ſex, videlicet lex, plebiſcita, ſenatuſconſulta, decreta principum, reſponſa prudentum, & magiſtratuum edicta, vt Inſti. de iure nat. gen. & ciui. §. conſtat & l. ius autem. ff. de Iuſt. & Iur. vide de hac materia Dynum in regula, actus. de Reg. iur. in Sexto.

De A ante D.

AD, præpoſitio compoſita cum dictionibus à conſonante incipientibus, mutat D, in conſonantem quæ ſequitur: id quod omnes qui de orthographia ſcribunt, annotauere: vt accurro, quod ex ad & curro componitur: affligo ex ad & fligo. In Pandectis tamen, quas Florentini ex præda Piſana in archiuo adſeruant, ſemper reperiuntur præpoſitiones integræ, quod & antiquos obſeruaſſe ex numiſmatis & monumentis litteratum marmoribus incuſis, etiam hodie videmus.

Itaque

Itaque in Codicibus illis archetypis nō legitur ex orthographo tum ratione, accreſco, affero, affinis, agnatus, appono, arrogo, aſcribo, aſſentio aſſideo, aſſiduus, aſtringo, & huiuſmodi, ſed adcreſco, adfero, affinis, adnatus, adpono, adrogo, adſcribo, adſideo, adſiduus, adſtringo, hoc eſt, ad præpoſitione integra. Hæc namque omnia & ſimilia (tametſi non mutant ſenſum) retinēda eſt tamē antiquorum librorum maieſtas in libris maximè legū, qui quo ſunt vetuſtiores, eo habētur maioris auctoritatis. Nam ſi quis per regulas artis Grammaticæ conaretur talia caſtigare, non minus peccaret, quā ſi pro repetundarū, & finium regundorum, & de familia herciſcunda, & de communi diuidundo cōtenderet: ſcribendum eſſe repetēdarum; & finium regendorū & familia herciſcenda, & communi diuidēdo, quod regulæ quæ tradūtur à Grāmaticis de formatione verborum id fieri debere præcipiant. Apud antiquos nāque gerundia & participia futuri in dus, à verbis tertiæ & quartæ cōiugationis inclinata, in vndus non in endus deſinebāt. Plautus in ipſo ſtatim initio Amphitryonis: [Vt nos in voſtris voltis mercimoniis emundis vendūdíſque,] per [emēdis] & [vēdendis.] Permanſit tamē hæc declinandi forma in hoc verbo eo, is, & ab eo cōpoſitis, vt eundi, eūdo, eundū, adeūdus, a, um, præter eundus, a, um. Dicimus quoque præeſſe quempiam iuri dicundo potiùs, quàm præeſſe iuri dicēdo.

AD ponitur pro iuxta. ff. de Serui. vrba. præd. l. quidā Hyberus. Bart. in lege militis Codicillis. ff. de teſtam. milit. Item pro contra, l. commiſſa. de Publican. Aliquādo ſignificat poſt. l. qui duos. de man. teſtam. vtrum autem faciat modum an cōditionem, docet Bart. in l. quibus. §. Termilius de Cōd. & demon. De hac dictione not. Archi. de Reſcr. ſi gratioſe. li. 6. & 78. diſt. presbyter. Et quomodo differant AD, & IN, vide ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. conuitium. quod nota pro ſtatutis dicentibus quòd aliquid fiat ad domum, vel in domo.

AD agnatos & gentiles, prouerbiū eſt è iure ſumptum, cùm aliquem mente captum eſſe ſignificamus: propter leg. 12. tabularū, ſi furioſus exiſtet, agnatorum gentiliūq; in eo pecuniáq; eius ius eſto. Ho.

AD beſtias dari bifariā vſurpamus. primum de dānatis qui lacerandi beſtiis obiiciūtur. l. quòd ad ſtatū. ff. de pœ. Tum præterea de iis qui operas ſuas vt cū beſtiis pugnēt, locare conſueuerunt, quos Cicero pro Sext. vocat beſtiarios. Sic accipienda l. 1. ff. de Ædil. edic. l. 3. §. le. Iul. ff. de Teſtib. l. 4. ff. de Acc. l. 1. §. qui operas. ad Tert. ff. Hotom.

AD reſponſum Græcè ἀναχρισιάριον dicebantur, qui vice magiſtri militū præſentialiū reſponſa militibus dabāt, & quaſi ab eo præſcripta edebāt, vt in Nouella de Prętor. Lycaō. ἐχέτω γε μὴν ἢ ad reſponsū, ἤτοι ἀποκρισιαρίους πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἐνοχλησίαν. Itē Nouell. ſeq. de Præt. Thrac. 26. & de Moder. Helenop. 28. Itē l. vlt. C. de Re milit. Et Scriniū auri ad reſpōſū. l. Scriniis. 7. C. de Pala. ſac. ſcrin.

ADAM nouiſſimus, id eſt, Chriſtus vt in Clem. de ſum. Trinit. c. 1.

ADDICO, is, xi, pro eo quod eſt adiudico, ſimpliciter accipitur, vt Cicer. in Offi. [addictus morti] dixit pro adiudicatus. Et Hor. l. de arte.

Nullius addictus iurare in verba magiſtri.

Aliquādo etiam inuenitur pro eo

Quod eſt vẽdo, vt apud Martialẽ, *Addixiſti Labiene tres Agellos.* Pro adiudicaſti, hoc eſt, vendidiſti. Gellius quoq; li. 10. [Liberos verberari addicique iuſſerunt ei, cui furtum eſt.] Et eſt vnum ex verbis tribus quæ Prætori accõmodantur, de quibus intellexit Oui. in 1. Faſtorum ſcribens:

Ille nefaſtus erit per quem tria verba ſilentur,

Faſtus erit per quem iure licebit agi.

Erit igitur tunc addicere ex venditione, aliquid alicui adiudicare. Apud Iuriſconſultos, lib. 17. Dig. tit. 2. eſt de in diem adiectione, pro eo quod eſſe debuit de die in diem addictione, quem errorẽ primus omniũ deprehendit, agnouitque Laurentius Valla. Verbũ quoque ipſum nihilominus corruptum cùm aliis in locis, tum in eodem titulo legitur, adiicio videlicet pro addico, vt in l. 2. ff. eo. his verbis, [Quoties fundus in diem adiicitur. Et ibidem, res [in diẽ adiecta ſit,] pro [addicitur.] & [addicta ſit,] quod in emẽdatioribus libris reperias. Item lib. 40. Dig. tit. de fideicom. liber. ſæpe legitur adiicio & adiectio in eadem ſignificatione, ſed corruptè, pro addico & addictio, in l. 4. ff. eo. Ant. Neb.

Addico, ex ad, & dico, componitur, & eſt vendere per licitationẽ, hoc eſt, in venditione publica, vbi alius alio maius pretium pollicetur, vt ſibi potiùs quã alteri venalia addicantur. Accipitur tamen & pro ſimpliciter vendere, vt in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emp. quandoque pro cogere. l. actuarij. 12. C. de Erog. milit. an necnõ pro iudicare ſeu damnare addictos. Cod. de appellationibus. & dicitur in diem addictio generaliter, quando vẽpo tibi rẽ hoc pacto, quòd ſi aliquis in diem talem meliorem conditionem attulerit, ſit tibi inempta. Et dicitur melior conditio offerri, ſi aliquid pretio ſit additum vel maturior ſolutio aut facilior afferatur, vel locus opportunior ſoluendo pretio adiiciatur, & ſic de aliis, vt in tit. ff. de in diem addict. & ibi per Azonem.

Addicere proprium eſt prætoris, rem alicui vt eius fiat pro poteſtate attribuentis. Traductum poſteà verbum in magiſtros auctionum à quibus in eos qui rem, niſi pretium intra diem certum augeatur, emptori attribuũt, poſteà deriuatum eſt. Metaphoricè dixit Cicero addicere dementem & inſanum rationibus neceſſariis, in Paradox. Addicere liberum, id eſt, liberum pronunciare. Idem lib. 7. ad Attic. Addicere litem, in XII. Tab. pro ſecundùm aliquem iudicare. Gell. lib. 17. c. 2. Addicere iudicem, pro dare & diſcernere, ſcriptum eſt, in l. Cùm furioſus. 39. de Iudic.

Addicti dicebantur apud veteres, qui pecuniæ damnati, quod iudicatum facere nõ poſſent, nexi in ſeruitutẽ creditoribus addicebãtur. Quint. li. 7. [Seruus cùm manumittitur fit libertinus. Addictus recepta libertate eſt ingenuus: Seruus inuito domino liber tatẽ nõ cõſequetur. Addictus ſoluẽdo citra voluntatem Domini cõſequetur] Cicer. pro Flacco [Iſte cũ iudicatũ non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt.]

Additamentum, eſt quod priſtinis bonis poſtea accedit. ff. de adminiſtratio. tuto. l. quoties. §. conſtat. & C. In quib. caſ. tut. hab. l. final. & de cura. fur. l. fi. §. tali itaque.

Adducor, id eſt, moueor. de fideicom. li. l. quidã in teſtamẽt. §. fin.

Adeo, id eſt, in tãtum, media correpta,

repta,vt de Reſcript. cùm adeò.

A Deo datus, eſt nomen Dauid Prophetæ, qui datus fuit à Deo ad liberationem Iſraël.

Adempta legata dicimus illa, quę teſtator ademit legatario,cui primo legauerat., mutata prima ſua voluntate, ff.de Adim.

Adeptus, id eſt, aſſecutus, cum omni iure, de conceſ.præb. c.ne captandæ. l.6.

Adaeratio dicitur quaſi æris præſtatio:inde adærata prædia dicebantur, ex quibus æs,ſeu pecunia præſtabatur, vt habetur C.de Collat.do.l.vnic.lib.10.Nam adærare, eſt ad pretium redigere, ſiue pretio æſtimare.

Adesse aliquando exponitur pro abeſſe,cauſa euitãdę cõtrarietatis. Bart.in l.quoties. C. de dign.l.12.

Adesse non dicuntur quæ caſualiter adſunt. Bart. in l.quæſitum.§.fin.de Legat.tertio.

Adhaerentes dicuntur hi, qui ſponte ſunt eiuſdem volũtatis,cuius eſt princeps, cap. ad Apoſtolicæ, de Re iudic.in 6.

Adhaerentia facit eſſe eiuſdem ſtatus eum qui adhæret, & eum cui adhæretur.not.Card. in Clem.1. de Relig.dom.vbi loquitur de adhærentia.

Adhibere, id eſt, conuocare, ſeu citare. ff.de Adopt.l. nam ita aliquando,id eſt,præſtare.ff. Qui ſatiſd.cog.l.de die.§.1.aliquando, id eſt, reiterare.1.q.7.ſi per illicitam.aliquando,id eſt,recipere ſeu admittere.ff.de teſt.l.1.aliquando exponitur,id eſt,habere,ff.de Off. proc. l.nec quicquã. §.obſeruare.

Adiacentes, id eſt,confines, in Auth.de Sanct.Epiſc.§.ſi autẽ.

Adiectivum appoſitum inter duo ſubſtantiua quid importat, vide Bar.in l.cum filio. in fi. ff.de Legat.1. & ſi duo adiectiua adiiciantur vni ſubſtãtiuo,an requiratur vtriuſque cõcurſus.Bart. in l.qui concubinam. in princ.ff. de Legat.3. vide Alb. in ſuo dict. in verb. [adiectiuum.]

Adiectio, melior conditio : cùm quis rei venditæ intra præſtitutã diem,pretiũ vel pecunia, vel qua alia ratione adauget. Vlpl. l.4.ff. de in diẽ addic.[Si res in diẽ addicta interciderit, vel ancilla deceſſerit, an partus vel fruct' eius nomine adiectio admitti poſſit, id eſt, pretij amplificatio.] Itẽ l. 10.& l.11.& alibi perſępè eod.tit.

Adigere, id eſt,compellere,ff. de in ius voc. l.adoptiuum.

Adimatur, id eſt,pro non dato habeatur. ff.de ademp. lib. l.vna.

Adimplere creditorẽ,eſt creditori perſoluere.l.cùm poſt mortem. §.1.ff.de adminiſtr.& peric.

Ad Instantiam, iſtæ dictiones ſonant,ſicut ſi diceretur, ad petitionem, ſeu preces talis. vide Fel. in cap. cùm M. Ferrar. verſ.not. ſecundò. de Conſtit.

Ad Instar, de hac dictione vide C.vnde vi. l.ſi de poſſeſſione. & de Epiſ.& cler.l.omnia priuilegia,de exercito.l.vlt.ff.de Publ. l.eum qui.§.Publ.C.de liber.exhiben.l.ſi ad inſtar.& de ſpõſ.c.2.& de præbẽ. c.dudum.circa finẽ,l.6.

Adire hęreditatem nihil aliud eſt, quàm velle eã habere. Nam adire non tam facti eſt,quã animi,imò in nuda & ſola voluntate conſiſtit. Nam hoc animo debet eſſe, vt velit eſſe hæres.§. fin. vbi vide Inſtit.de hæred.qual.& differ.

Aditus domus, eſt anterior pars, ſiue introitus. ff.de vſufr. l. æquiſſimum. §.ſed ſi ædium.

Adiudicare,vide abiudicare.

Adiudicare, id eſt, iudicio ſuo tribuere,aſſignare,proprium eſſe decernere, apud Scæuolam, l. 21. §. 3.

Digitized by Google

§.3. de Ann. leg. Adiudicare cauſam alicui, ſecundùm aliquem iudicare. Cicero de Orat. is qui nobis cauſam adiudicaturus ſit.

ADIVTOR idem eſt quod actor, Inſtit. de cura. §. fin. & ff. de tutel. l. ſolet, quandóque pro ſcriniario ponitur. C. de num. l. nulli. lib. 12.

ADIVTOR tutelæ dicitur, quẽ (vt ſcribit Pomponius) ſolet Prætor permittere tutoribus cõſtituere, qui nõ poſſunt ſufficere adminiſtrationi tutelæ: ita tamen vt ſuo periculo eum conſtituant. l. ſolet. 13. ff. de tutel.

ADIVTOR laborum, id eſt, ordo. C. de Offic. magiſt. Offic. l. 1.

ADMINICVLA dicuntur vehementia indicia, cap. cùm dilectus. de ſucceſſ. ab inteſtat. aliter accipiuntur in l. 1. ff. ſi vſusfruct. pet. & l. 2. C. de Conſt. pec.

ADMINISTRATOR, qui res alterius adminiſtrat: vnde adminiſtratores reip. quod rectè Accur. declarat in rub. C. de adm. reipub. lib. 12. at adminiſtratores ſerui dicuntur, qui miniſtrant domino in menſa, ſecundùm Alciat. in com. de verbor. ſignif. l. in lege.

ADMISSIONALES dicebantur, qui admittendis, ſiue introducendis ad imperiũ hominibus præerant, l. vlt. de diuerſ. Off. lib. Com. XII. Lamp. in Alex. [Salutabitur verò quaſi vnus de Senatoribus, patẽte velo, admiſſionalibus remotis.]

ADMITTERE eſt recipere, vt ff. de Inof. Teſt. l. Pap. §. ſi quis impuberi. Quandóque ſignificat delinquere. l. ſpurij. ff. de decurion.

ADMODVM, id eſt, valde, penul. correpta. ff. Quod cuiuſque vniuerſ. l. 1. in prin. aliquando profertur, accẽtu acuto, & tunc exponitur ad modum, id eſt, neceſſitatẽ, de vſufruct. l. item ſi fundi. in fin.

ADMOVERE probationi libr. 48. ff. tit. 18. l. 1. §. 1.

ADNOTARE, id eſt, reprehendere, ff. ſol. matr. l. ſi verò. §. de viro. & de leg. 2. l. debitor. aliquando ponitur pro notare, ff. de Inof. teſtam. l. cùm mater.

ADNOTATIO dicitur quæ fit proprio motu principis, vt not. C. de Pala. ſac. lar. l. non aliter. Vel adnotatio eſt reſcriptum principis, paucis adhibitis factum, C. de Sacroſ. eccl. l. iubemus. Quandóque dicitur adnotatio, actus qui ſine teſtibus expeditur. C. de Probat. l. inſtrumenta. in gloſſ. 1. aliquando adnotatio eſt ſcriptura facta propria manu principis. C. de Precib. Imp. offer. l. 1.

ADOLESCENS, propriè dicitur quis, quando exceſſit pubertatẽ. tex. in l. Aurelio. §. 1. ff. de Li. leg.

ADOPTANDI varij modi, l. 24. H.

ADOPTIO, eſt gratuita quædam electio, qua quis aliquem ſibi eligit in filium, & hoc faciunt plerunque hi qui filios habere non poſſunt ad ipſorum ſolatium. Et talis, qui ſic recipitur in filium, dicitur adoptiuus. Et ille qui ſic eũ adoptat, dicitur adoptiuus pater. Et quę ſit differẽtia inter adoptionẽ & arrogationẽ: vide infrà arrogare, & Inſt. de Adop. in prin.

ADOPTIVVS filius eſt, quem aliquis adoptat, vel accipit datum à patre. Et econtra pater adoptiuus eſt, qui filium adoptat. Inſt. de adopt. §. 1. & 2.

ADPLVMBATVRA & ferruminatio ſic differunt, quòd hæc per eandem materiam facit confuſionem, illa non idem efficit: ſed cõiungit & cõnectit tantũ, ait Paul. l. in rem. 23. §. 4. ff. de Rei vin. Hot.

ADPROMISSOR appellatur qui promiſſioni alterius accedit, hoc eſt fideiuſſor. lege Quinto. §. ſatis acceptio. de verbor. obligat.

AD

Ad qvid, id eſt, quare, de cenſ. pet ſent. vel qua de cauſa.

Adrogare,& adrogatio,adoptare & adoptio differunt,auctore Gellio lib.5. c.19.Noct.Atti.vbi ex æquo diſtinguit adrogationē ab adoptione,nec alteram ſub altera cadere putat. Ei⁹ verba ſunt: [Cùm in alienam familiā, inque liberorum locū extranei ſumuntur, aut per Prætorem id fit, aut per populum.Quod per Prętorem fit,adoptio dicitur: quod per populum,adrogatio.adoptantur autem cùm à parente,in cuius poteſtate ſunt,tertia mancipatione in iure ceduntur, atque ab eo qui adoptant, apud eum quem legis actio eſt,vindicātur,adrogantur ij, qui cùm ſui iuris ſint, in alienam ſeſe poteſtatē tradunt,eiúſque rei ipſi auctores fiunt.Et ſubdit:Adrogari non poteſt, qui iam veſticeps,id eſt,cùm ad annum 18.peruenerit. Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam tranſitus, per populi derogationē fit.Eius rogationis verba hæc ſunt:[Velitis iubeatis Quirites, vti L. Valerius L. Titio tam lege iuréque filius ſibi fiat, quàm ſi ex eo patre matréque familias eius natus eſſet,vtque ei vitæ neciſq; in eum poteſtas fiet, vti pariendo filio eſt. Hæc vti ita dixi, ita vos Quirites rogo.] Modeſtinus verò li.1.Dig.tit.de Adop.l.1. adrogationē ab adoptione eo differre putat, quo ſpecies diſtat à ſuo genere. [Adoptionis,inquit, nomen generale eſt.In duas autē ſpecies diuiditur, quarū altera adoptio ſimiliter dicitur, altera adrogatio,] quaſi velit dicere, adoptio duas habet ſpecies, quarū altera nomine caret,& ex doctrina Ariſt.nomine generis appellatur,altera verò eſt adrogatio.Accurſi⁹ adrogationē dicit appellari, non quòd populus rogaretur, vt ſcribit Gellius, ſed quòd adoptator interrogatur,an velit eum quem adoptat,ſibi iuſtū filiū eſſe, ex eo fortaſſe deceptus,ꝙ legerat libro 1. Inſtit. tit.de Adopt.adrogationē fieri ſolitā Imperatoris auctoritate,quia lege regia populus ei & in eum omne imperium ſuū & poteſtatē cōceſſit.l.1. ff.de Cōſt.prin.Quod ſi ita eſt,nō adoptator, ſed Imperator,qui in locū populi ſucceſſit,in huiuſmodi adrogationib⁹ faciēdis rogādus eſt.

Adscribere ſibi in teſtamento dicuntur, qui alieno in teſtamento ſibi aliquid quaſi à teſtatore attributum,vel ſua,vel eorū qui in ſua parte ſunt manu adſcribunt:Vnde Rubric.de his qui ſibi in teſtam.adſcrib.Hot.

Adscripti,inquit Feſtus,dicebantur, qui in Colonias nomina dediſſent,vt eſſent coloni.Hinc adſcriptitij agricolæ dicti ſunt,certis agris ſic attributi,vt iis adhærefcerent, quaſi poſſeſſionum ipſarum pars eſſent : bonáque omnia dominis prædiorum acquirerent, & ſimul cum iis alienarentur. l.6.& paſſ. C. de Agricol.& cenſ. [Vide Cenſiti.] Hotom.

Adsignare inſtrumenta, pro ſubſignare apud Scæuolam,l. 20. ff.de Auct. & cond.tut.

Adsistere, quod Cicero, Adeſſe, patrocinari,aduocatū eſſe: Vlp.54. ff.de Rei vindic. [Nec propterea quis,ſi poſteà cognouerit rē ad ſe pertinere,quòd alij eam vindicāri ſuam eſſe adſiſtebat , dominium ſuum amiſit.]Adſiſtere defenſioni cauſarum pupillarium , C. vt cauſſę poſt pubet.adſ.tut.li.5.t.48.

Advena dicitur, eò quòd aliunde adueniat,ſecundū Iſid.li.10.etym.

Advena dicitur quaſi incola,quod Græci

Græci ἀποικον, l. pupillus. §. aduena. ff. de Verb. ſignif. differunt tamen, vt ibi Alciat. annotauit; ſiquidē incola fixit pedem domiciliúmque conſtituit: aduena non. Vnde traditum eſt, populi appellatione non aduenas, ſed incolas tantùm cõtineri, vt tradit Fel. in c. Rodulph. de Reſcrip.

ADVENTITIA dicũtur, quæ fortuitò & aliunde, quã ex vſitata conſuetudine manarunt. Itaq; de teſtamentaria hæreditate loquens Cicero Verr. 3. [Homo Ligurem accuſare venit, qui in re aduẽti tia atque hæreditaria, tam diligens, tam attentus eſſet.] Idẽ in Orat. pro Poſthumo. [Aduẽtitia pecunia petitur ab eo, cui ſua nõ redditur.] Sic I. C. Aduẽtitiũ peculiũ, itẽ aduentitiã dotẽ, quæ aliunde q̃ à patre profecta eſt. Sic aduẽtitiũ lucrũ, l. nõ debet 41. de Re. Iu.

ADVENTITIVM peculium, vide infrà in ver. [Peculium.]

ADVERBIVM quandóque reſoluitur in ſuum nomen, & relatiuum quod, & verbum eſt, vt de Acquirenda poſſeſſione. l. 1. §. ſed furioſus. vtrum autem aduerbiũ inducat conditionem, an modũ, plenè Bart. in d. l. prima, de cond. & demonſtr.

ADVERSARIA dicta ſunt quæ raptim & tumultuariè ſcribuntur, ne ſcilicet memoriç excidãt, vt deinde pleniùs diligentiúſque cùm vacauerit, reſcribantur.

ADVERSARIVS plerumque ſumitur pro eo, qui aduerſus nos litigat, aliquando tamen ponitur pro eius procuratore vel aduocato, vt ff. de Calum. l. 1. §. 2. ſed aduerſarius principalis eſt inimicus. extrà, vt lit. non conteſtata. cap. Accedens. l. 2.

ADVERSVS, id eſt, contrà. l. non ſolùm. §. fin. de iniur.

ADVERSVS, inquit Feſtus, aut contrarium ſignificat, aut idem quod erga. Et Chariſi⁹, Aduerſus, inquit, ad animi motum refertur: vt aduerſus illum facio. Interdũ autem promiſcuè accipitur. Hinc aduerſus pro ſecundũ, Vlp. c. 20. Inſt. Idẽ c. 28. aduerſus tabulas, i. ſecundum. Caius l. 5. de Vſurp. & Vſucap. [Naturaliter interrũpitur poſſeſſio, cùm quis de poſſeſſione vi deiicitur, vel alicui res eripitur: quo caſu non aduerſus eum tantùm qui eripit, interrumpitur poſſeſſio: ſed aduerſus omnes,] id eſt, ipſius cõmodo, ſed omnium.

ADVERSVS aliquem ſupplicare, lib. 6. C. tit. 24. l. 7. legum ordinem. lib. 5. C. tit. 75. l. 6.

ADVIVERE, l. alumnæ. de Adim. leg. ff. in princ.

ADVLATIO, eſt blandus ſermo. 43. diſt. c. vlt. ff. ſi quis ali. teſt. prohib. l. vlt. Itẽ adulari dicitur quis tribus modis. gl. in c. vnum. in fin. in verſ. adulari 25. diſt.

ADVLTER dicitur, qui alterius nuptias violat.

ADVLTERARI rationes dixit Iuriſc. in l. 1. de Ser. corrupt. id eſt, conturbari, vel falsò deſcribi.

ADVLTERATORES monetæ, in l. aut facta. 16. ff. de Pœn.

ADVLTERINA ſcientia dicitur falſa: vt in procem. Dig. §. diſcipuli igitur. & adulterina moneta, id eſt, falſa. C. de falſã monet. l. 2.

ADVLTERIVM, eſt illicitus coitus cum vxore ſponſave aliena perpetrat⁹. Et dicitur adulterium, quaſi tranſitus ad alterius thorũ, vel ad alterum. Illud certè nõ eſt adulterium, quo maritus alicuius aliam ſolutã cognouit: idem & ſi coniugatã: nam & tunc non iudicatur adulterium: quia ab vxore diſcedit ſcilicet, ſed quia cognita eſt vxor alterius. Inter adulteriũ autem

autem & ſtuprum hoc intereſt, quòd adulterium propriè in nupta cōmittitur, ſtuprum in vidua vel virgine, ſeu qualibet alia muliere, quæ corpore quæſtum non faciat, item & in puero. l. inter ſtuprum. de Verb. ſig. & l. inter. §. ſtuprum. de Adult. Item ſecundū Lud. de Rom. pto adulterio ſtatutæ ſunt quatuor pœnæ de iure hodierno. Prima eſt, ſeparatio thori: ſecunda eſt, pœna detruſionis in monaſterium, vt ibi lacrymis lauet peccatum, quod eſt pudor fateri: tertia eſt, quod ſcinduntur in pannis & capillis, ante & retrò: quarta eſt, excommunicatio, licèt pœna adulterij de iure ciuili ſit pœna capitis, vt ff. ad leg. Iul. de adult. lege quamuis coërcendæ. ſcilicet C. eo. Paduæ eſt pœna 60. ducatorum, & hoc in viro, ſed in muliere eſt pœna detruſionis in clauſtrum: vt not. in l. mancipia. C. de Seru. fug.

ADVLTERINA res dicitur, quæ non eſt legitima, ſed ſuppoſititia: vnde filij adulterini dicti, ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ litteræ apud Apuleium li. 4. de aſino aureo, & adulterina clauis apud Salluſtium, & adulterina ſigna vocat Feſtus Pomp. li. 1. quæ ſunt alienis annulis facta. Ipſe quoque annulus, quo ſigna imprimuntur, adulterinus dici poteſt, vt lib. 47. ff. tit. ad leg. Cor. de falſ. legib. l. lege Corn. vbi Modeſtinus ait, [Qui ſignum adulterinum fecerit, vel exculpſerit.] Aphricanus quoque in eodem ti. ſi quis. [Quòd ſi teſtamentum inquit, adulterinum non eſſet.] In eodem quoque 48. lib. tit. ad legem Iuliā pecul. lege ſacrilegij. Vlpianus ait, [Non videntur adulterinā monetam exercuiſſe.] An. Nebriſ.

ADVLTERINVS dicitur, qui de adulterio conceptus, ſeu genitus eſt, vnde adulterina moneta, vel ſigillum, dicitur falſa moneta, vel falſum ſigillum, ad inſtar veræ vel veri facta.

ADVLTVS dicitur, qui 25. annum compleuit, vel qui à 14. annis vſque ad 25. procedit. Nam adolere in vno ſignificato eſt creſcere, in alio cremare, vel vrere. Et adoleſcens dicitur tribus modis, vt notat Archi. 26. qu. 8. alleg.

ADVOCATVS eſt, qui alterius nomine quaſi legatus, ſeu patronus vocatur, qui in forenſibus, ſeu extraneis negotiis præeminentibus præbet litigantibus ſuū patrocinium, cuius pretium honorarium vocatur, ſub antiquo nomine. Et inde venit verbum aduocare, quod eſt poſtulare pro opponente, & deſiderium eius coram iudice exponere, & patrocinium in cauſa præſtare. Et proptiè appellatione aduocatorum qui continentur, vide l. 1. §. aduocatos. de Vat. & extraor. cogn.

ADVOCATVS fiſci dicitur, qui patrocinium præſtat in cauſa fiſci.

[De A ante I, vide infrà, in littera I.]

De A ante E.

ÆDES ab aditu: quòd plano pede adibant. Itaque ex ædibus efferri præco etiā eos dicit, qui è tabernis efferuntur: & omnes in cenſu villas, inde etiam dicimus ædes. Hæc Varro lib. 4. de ling. Lat. Feſtus autem ſic: Ædes domicilium in aditu poſitū ſimplex atq; vni⁹ aditus. Florentinus autē in l. Fūdi. 3. de ver. ſignif. [In vſu, inquit, vrbana ædificia, ędes: Ruſtica, villæ dicuntur. Quod etiam Cicero & alij obſeruant. Duobus autem ædes conſtant: ſolo, ſiue area, & ſuper

ſuperficie. l.ſolū,49. de Rei vind. l.eum.qui.ff.de Vſurp. l.ſi ſundū. 81.§.3.ff.de Leg. primo. [Huto.] Aliquando tamen ædes accipiuntur pro omni ædificio,l.1.§.deinde de Cloac.[Vide in lit.E.]

Æ D I C V L A, eſt ſacellum, id eſt, ædis ſacræ appendix, l. Sacrilegi. ad leg.Iul.pec.

Æ D I F I C I V M perfeciſſe dicitur, qui ita illud conſummauit, vt iam in vſu eſſe poſſit. l. ædificia. ff.de Verb.ſignifi.

ÆDILIS dicebatur, qui non ſolum conſtituebatur à plebe,ad hoc vt præeſſet ædi. Vt ff. de Ori.Iur. l. 2.§.Itémque, vt eſſent.ſed etiam præfuit plebiſciris,qui etiam æditũus dicebatur à nomine ædes,& verbo tueor , eris , quia tuebatur ædes.Inſt.de Tut.§. tutores autē. proſpiciebat.n. ne in ciuitate eſsēt domus ruinoſæ,vel inordinatè poſitæ in præiudiciū Reipub.

Æ D I L E S curules ſunt conſtituti, poſtquam placuit creari etiam ex plebe cōſules:Nam vt aliquo pluris patres quàm plebs haberentur : placuit duos ex numero patrum conſtitui , & ita facti ſunt ædiles curules.l.2.§. deinde cùm placuiſſet. de Orig. Iur. Curules autē dicti ſunt à curru quo ſellæ ſuperpoſitæ inſidētes vehebātur: Vnde ſella curulis dicta. Qui etiā curabāt de ædibus patrum & negotiationibus,curā habebāt vendendorū animalium,vt ſana venderentur , vt not.ff. de Offi.præf. vigil.l.1.in gl.& de Ædil, edict.

Æ D I L I S Cerealis dicitur à Cerere, quia præfuit annonæ,id eſt, frumento diſtribuendo. Idem etiam dicitur præfectus annonæ, de quib. ædilib. in præal.l.1.& l. 2.§.deinde.ff.de Orig.Iur.

ÆDITVI ſunt , qui præſident ædibus & dicuntur quaſi quòd ædes tuentur.Inſt. de tutel. §. tutores.

Æ D I C V L A pro parua æde, hoc eſt,remplo paruo accipitur. Nam ædes,is,in numero ſingulari ſemper accipitur pro templo , vnde ſemper adiungitur illi cui Deo ſacrata eſt atq; dedicata , vt ædes Iouis, ædes Caſtoris , ædes Concordiæ.dicitur quoq; ædes ſacra. Ædes,dium,in numero multitudinis,ſignificat domum priuatam carétq; numero ſingulari. ab æde igitur ſacra fit ædicula pro alicuius Dei tēplo paruo,vt Plin.lib.35. [Supra ædiculā,inquit,iuuētutis: hoc eſt,Deæ præſidis iuuētæ ætatis.]Iuriſc.l.48. D.tit. ad legē Iul. peculatus.l. ſacrilegij , [Qui ædiculas,inquit,incuſtoditas tētauerint.] Quòd ſi ædiculæ nō eſſent ſacræ,tētare illas nō eſſet ſacrilegiū,atq; ex conſequēti ad l.penul. nō pertineret crimē. Ant.Nebriſ.

Æ N V M,Paulus in l.cùm de lanionis.§.2.ff. de Inſtr. leg. dicit eſſe vas quod ſupra focum pendet , in quo aqua ad potandum calefit.

ÆQVANIMITER, i. æquo animo.

Æ Q V V M dicitur quod vſquequaque par & ſimile eſt , propriéque in eo magiſtratu dicitur qui non variè ius dicit: vt potētib⁹ aliter, infimæ verò ſortis hominibus aliter: propriè autem nihil aliud æquum aut æquitas eſſe , quàm ius, ex Cicero, Partit. colligitur.

ÆQVITATEM I. C. aliam naturalē faciunt,aliā ciuilē: Naturalis eſt, quā vniuerſum genus hominū ſocietatis cōmunis retinēdæ cauſa, ſola natura duce ac magiſtra cōſtituerunt,veluti depoſitū reddere,emptorē acceptare, preciū ſoluere, mercedē opario pēdere.Ciuilis autē dicitur,quā nō oēs homines,ſed vni⁹ tm̄ ciuitatis participes, ſoli⁹ ſuæ ciuitatis eā cōſtituerūt. Vtriuſque autē exēplū eſt præclariſſimū apud Thriphō.l.31. ff.Depoſ.& l.1.ff. Si is qui Teſta.

Æ Q V A

Æqva lance ſeruari Modeſtinus dixit in l. non tantū 20. ff. de re iudic. prouerbiali loquēdi genere, pro pariter æquabiliterq;, vt apud Græcos ἴσῳ σταθμῷ, quod Imp. in l. cùm quis. in fi. ff. de Natur. lib. vna eadémque lance trutinari.

Æqvitas, eſt conuenientia rerum, quæ cuncta coæquiparat, & in paribus rationib. paria iura vel iudicia deſiderat, vt C. ad l. Fal. l. fi. v. g. mutuaſti mihi centum aureos mutuò: modò æquum eſt quòd iſti numerationi conueniat ſolutio ſecundùm eandem qualitatē & quantitatem, vt ff. ſi cert. pet. l. mutuum. Æquitas etiā dicitur quædam migratio temperans iuris ſcripti rigorem. Et in quibus caſibus talis æquitas præferatur rigori iuris, notat Ioan. Andreas Extra de Tranſac. c. fin.

Æqvitas nihil aliud eſt quàm naturalis ratio ſecundùm Bart. in l. 3. C. de Dot. promiſ. Et vide eundem Bart. in l. 1. in tertio oppoſ. ff. de Iuſt. & Iu. Et an æquitas præferatur rigori, vide omnino Iaſ. poſt alios in l. placuit. C. de Iud.

Ærarivm populi Romani, i. repoſitorium pecuniæ ab ære dictum in æde Saturni fuit, vbi & quæ ſignata in vrbe fuerat, & quæ ex vectigalibus deportata pecunia erat, condebatur. Eique tum Tribuni, tum Quæſtores ærarij præerant: & quæ pecunia ab Senatu alicui attributa erat, eam illi adnumerabant. Differt autem à fiſco ſic, vt illud populi, hic principis dicatur. Interdum tamen populi ærarium publicū dicebatur: fiſci verò priuatum. Interdum etiam Fiſcus & ærarium pro eodē vſurpātur. Martianus l. 1. §. 5. ff. ad Leg. Cor. de fal. Paul. l. 13. de Iur. fiſ. Ærarium autem poſtremis temporibus de ſolo principe vſurpatum eſt: fuitque duplex, vnde vtrumq; ærariū dicitur in l. 1. C. de Quæſt. lib. 10. Alterum enim largitionum ſiue rerū priuatarū, Auguſti Auguſtæve fuit. l. 1. C. de locar. præd. ciuil. Alterum ſacrarum largitionum, ſiue theſaurorum, qui tamē propriè fiſcus dicebatur. Vtriuſq; ærarij proprij erāt ſuſceptores, i. quos nūc receptores appellamus, proprij rationales: proprij comites. Imp. Zen. l. 2. C. de quad. præſcrip. ærarium priuatum principis ſubſtantiam appellat. Iuſt. autem in §. vl. de vſuc. Imperatoriam domum vocauit ærarium.

Ærosa pecunia, ære mixta. Scæuola l. 102. ff. de Solut. [Creditor oblatam à debitore pecuniā, vt alia die accepturus diſtulir. Mox pecunia, qua illa Reſp. vtebatur, quaſi ærosa iuſſu principis ſublata eſt.] Plinius aurum æroſum dixit lib. 33. cap. 5. Horo.

Æs, ſpecies eſt metalli, ab auro, argento, atque aliis metallis diſtincta. §. cùm ex aliena. Inſt. de Rer. diuiſ. Sed quia primis temporib. Romani æreis nummis vſi ſunt, factum eſt vt qualiſcunque pecuniā æris nomine contineretur. l. etiā. de Ver. ſignif. Sene. li. 1. de Benef. 5. Æs alienum habere dicitur, & qui aureos habet, & qui coriū forma publica percuſſum. Imo & quandoque æris nomen ad bona refertur, vt cùm lex noxium in Ære puniri mādat. nā in bonis & patrimonio exercēdam vltionem interpretamur. Æs alienum quod nos aliis debemus. Æs ſuum eſt, quod alij nobis debent. §. æs alienum. & l. cedere. ff. de Ver. ſignif.

Æstatem, inquit Vlp. incipere ſic peritiores tradiderunt, ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autūnali: & ita ſenis menſibus Æſtas atque Hyems diuiditur, l. 1. §. 23. ff. de Aqua quotid. & æſtiu. quot aurē mēſes capiat. vi-

de Bar.l.1.§.1.ff. Ne quid in fl. pu.

Æſtimata pœna ab antiquis ab ære dicta eſt, qui eam æſtimauerunt ære, ouem decuſſis, bouem centuſſis, hoc eſt, decem vel centum aſſibus.Feſtus.

Æſtimatoria actio, vide actio Æſtimatoria.

Æſtimo,as,pro eo quod eſt taxare a[illegible]pitur,verbum frequens in iure, ſcribitúrque per æ diphthongum, quod ab ære & time, quod eſt pretium,componitur.Sic quoque in Archetypis illis Florentinorum Pandectis ſemper ſcriptũ repetitur:neque ſcribendum extimo,as,id quod in libris recentioribus legitur. Hinc eſt apud antiquos pœna æſtimata, ab ære, inquit Feſtus lib. 1. quia æſtimauerunt eam ære,ouem decuſſe,i.decem aſſibus, bouem centuſſe, i. centum aſſibus. Hinc rurſus fit æſtimatio,æſtimator, & æſtimatorius,vt Vlpi.lib.19.Digeſt.tit.de æſtim.act.Nebr.

Æſtimare litem, eſt condemnare pecuniariter, vel quanti intereſt actoris,vide Bud.in l.7.ad leg.Iul. repetun.

Æſtimatio ſignificat taxationem, prout ſubiecta materia vel quoduis aliud ſignificare declarat. v. g. Res traditur æſtimata, hoc addito quòd reddatur æſtimatio, & non res:ex hoc ſignificatur emptio & venditio, vt in l. quoties.ff.de iure dot.Sed vbi res datur æſtimata hoc pacto quod res datur,& non æſtimatio, tunc enim eſt emptio: ſed ſignificatur quod re perempta vel diminuta, attendatur æſtimatio facta.l.ſi inter.C.de iure do. Nec periculum diminutionis vel peremptionis fit recipientis, niſi ſit in culpa, quia cùm rem traditam teneatur reddere,periculum debet eſſe domini rei:ſed in caſu præcedẽti periculum vel deterioratio rei tranſit in recipientem, vt l.æſtimatæ. ſolut. matri. Item vbi res datur æſtimata in dotẽ hoc pacto, quòd reddatur res vel æſtimatio, tunc ſignificat tranſire periculum peremptionis, ſed non deteriorationis.l.plerunque.§.fi. cum l.ſeq. de iur.dot. Et hoc ex natura contractus & alternatiuæ. Nam natura dotis eſt,quòd dominium tranſit in maritum,l.doce.C.de rei vend. & ſic periculum eſt ſuum. Sed ex natura alternatiuæ alterum horum ſufficit,aut rẽ reddi,aut æſtimationem, iuxta regulam, in alternatiuis,de reg.iur.lib.6.Sed res perempta reddi non poteſt,quę,ſi redditur, non eſt reddenda æſtimatio.

Æſtiualia, ſunt ocreæ, ſcil.calceamenta de corio, quibus etiam aliqui vtũtur in æſtate.Ioan.And. in Cle.ne in agro. §. in veſtib. de ſtat.mon.

Ætas legitima ſemper intelligitur de naturali, non de ea quæ per principis beneficium impletur,vt C.de His qui ve.æta.impet.l.vlt.

Ætas perfecta,dicitur ætas 25.annorũ,l.vlt.de his qui ve.æt.impet.

Ætas pupillaris eſt minor 14. annis in maſculis, & in fœmina 12. ff.de Ver.ſig.l.pupillus.

Ætas pubertatis diuerſimodè accipitur.Nam in nuptiis contrahẽdis ætas pubertatis eſt in maſculo 14.annorum,& in fœmina 12.annorum,vt Inſt.de nup. in princ.cũ ibi not. Non autem idem tempus requiritur, ſi alimenta relinquuntur vſque ad pubertatem,quę debentur maſculo ad 17.annum,fœminæ autem vſque ad 14. ff. de alim.& cib.leg.l.Mela ait.in prin.

Ætatis venia eſt priuilegiũ quod impetrat minor à principe,vt habeátur pro maiore. Impetrat eam maſculus maior viginti annis, fœmin

fœmina autem maior 18. vt l.2.C. de his qui ven.æt.imp.

Ætas virilis diuerſimodè ſecundùm canones & leges interpretatur.l.1.ff.de Mino.l.fi.C.de his qui ven. æt.imp.& illa diuerſificatio eſt,quia diuerſos habent effectus. glo.in c.epiſcopus.in ver.antequã 87.di.

Ætates ſunt ſex, quibus generatio & ſtatus hominis finitur. 35. q.4.& c.1.& Ioan. And. in princ. lib.6.Alij ponunt 7.ætates hominis,ſimiliter ſeptem mundi.vnde,

Infans, vnde puer, adoleſcens: poſt iuuenis, vir:
Dicitur inde ſenex, & poſteà decrepitus ſit.
Annos prima tenet ſeptem, poſt altera bis tot,
Terna quater ſeptem, ſed quadraginta quaterna.
Annos exultat ad quinquaginta iuuentus.
Sed ſi porrigitur ad ſeptuaginta, ſenectus.
Extunc decrepitus incerto tempore durans.

Item nota verſus de ætatibus mundi.

Primus Adam, iuſtúſque Noë, magnus pater Abram,
Et poſt hac Moſes, Dauid, natúſque Redemptor.
Septima fine caret, locat in requié que beatos.

De A ante F.

Affatim, i. generaliter, vel abundanter:& ſic eſt media breuis,ſed media longa, i. facundè. Vnde ſi dicas affatim, tunc ſignificabis abundè, affatim dicens, facundè ſignificabis: vt habetur in c. vnico.§.cunctos. de Relig. dom. l. 6. in gloſſ.affatim.

Affatus, id eſt, reſcripta quæ tardè cõceduntur per Imperatorem. C.de Epiſc.aud.l.3. in gloſſ. C. de Diuerſ.reſcri.l.ſacri affatus.

Affectare nuptias, 5. C.ti.35.l.2. Et affectatus error,eod.tit.5.l.4.

Affectus animi,l.225. ff. de Verb. ſignif. Indubitatus, C.5.t.27.Authent.licet.Paternus.C.1.tit.1.l.9. §.5.Supremæ voluntatis. 6.C. tit. 21.l.15.

Affectionem debere. 5. C.tit.34. l.2.affectione paterna aliquem habere,Cod.3.tit.28.l.34.

Afferre emolumentum, C.7. tit. 56.l.2.

Afficere tria ſignificat; Vnde,

Afficit, affirmat, punit, cupit, hæc tria ſignat.

Item dicitur,affectus non ſufficit, niſi ſequatur effectus: vbi ex neceſſitate opus eſt facto: vt c.vlt.de ſponſ.& de eo qui mit.in poſſ.c.1.

Afficere lucro,eſt lucrum afferre. de diuor.l ſi filia.ff.

Affictus penes vulgare Lombardorum & Thuſcanorum ſecundùm Petrum de Sam.& Abb.dicitur cenſus qui datur ratione prędiorum conductorum, prout videtur velle in Spec. de loca.& cõduct.§.ſequitur, in princ. inde affictare: & eſt locare ad fictum & ad firmum,vt in c.Piſanis.de Reſtit.ſpol.

Affidare, i. fidem dare alicui ſuper aliquo facto.c. ſuper eo. 2. de Teſti. & ibi Abb. in 1. nota. vide tex.in c.fi. in verbo [& ſe affidatam,]de Cogn.ſpirit.

Affinis eſt, qui habet conſanguineam alterius in vxorem, vel è contra quæ habet cõſanguineum alterius in maritum.

Adde, quòd aliquādo affines vocamus, conſanguinitate coniunctos. l. ſi mulier. de Donat.inter vir. & vxo. & ſimiliter affinitatem,conſanguinitatem.c. hæc ſalubriter 35.q.8.Et tradunt Archid. Ioan.Andr.& Dominic.in c.1. de Sponſal.lib.6.

Affinitas, eſt proximitas perſonarum ex coitu proueniens,omni carens parentela; & hoc de iure canonico:& ſic cōtrahitur affinitas, tam per coitum legitimum, quàm per fornicarium. Similiter dicit Goffred.affinitas eſt attinētia perſonarum ex copula prouenien s.Nam quando vir carnaliter coniungitur vxori,omnes cōſanguinei vxoris efficiuntur affines viro,& è contrà:ſed inter cognatos vtriuſque nulla naſcitur attinentia.de Conſan.& affin.c.quod ſuper his.& impedit matrimoniū contrahēdum, & dirimit iā contractum. Dicuntur autem affines quaſi ad alterius fines accedētes, vel affines quaſi propinqui,vel ex eo quod duę cognationes,quę inter ſe diuerſæ ſunt, propter nuptias vel coitum copulātur,& alter ad alterius cognationis finem accedit,ſecundùm Hoſtienſ. Sed ſecūdùm leges affinitas eſt regularitas perſonarū ex nuptiis coniunctarum,omni carens parētela, vt C.de Nup.l.liberi.Et tamen ſecundùm gl.l. contrahitur eriā affinitas per concubinam,vt 35.q.2. c.de inceſt.& ibi not.ff. de Concub.l.1. Etiā per coitum inceſtuoſum vel fornicariū, vt in c.diſcretionem:& c.tuę.de eo qui cognouit conſ.vxoris ſuæ:& 35.q.2. nec eam.alij tamen reputant abſurdū quod tale vinculum legitimum oriatur ex coitu damnato,cùm ex nuptiis proueniat,ff.de Grad.l.nō facile:§.affines.& §.ſciendum.Oritur tamen publicæ honeſtatis iuſtitia, ſecundùm Goffre. in tit. de eo qui cognouit cōſan.vxo.ſuę: Vbi dicit eriā quòd affinitas per fornicarium coitum contracta nō dirimit matrimoniū, ſed exactionem debiti interdicit, vt in d.c. diſcretionem. Quot ſunt autē genera affinitatis, & qualiter ipſa genera affinitatis inſurgunt:item vſque ad quem gradum in ſingulis generibus prohibeatur, vide pleniùs per Hoſtienſ. in Summa, eodem tit.

Affirmandi modi.3.C.tit.36.l.1.

Affirmatio exponitur quandoque per negatiuam, vt in c. licet. de Teſta. vbi dicitur, In ore duorum vel trium,ſcil.& non pauciorum: quandoque è conuerſo, vt diſt. 1.c.2. vbi dicitur,tranſire per agrum alienum fas eſt, ius non eſt:iure autē naturæ omnia ſunt communia.c.quo iure 8.diſt.adde, quòd affirmatiua prægnans parit negatiuam, ſecundùm Bart.in l. fin. C. de Hære: inſti. Item adde quòd affirmatiuè deponentibus plus creditur quàm negatiuè. ff. de Arbitr.l.dum proferre.§.ſi plures. & ibi gloſſ. & not.etiam per Ioannem And.c.1.de Reſcri.lib.6.

Affligere pro afficere, l. 2. C.de Lege Aquil.C.li.3.tit.35.l.2.& lib. 9.tit.14.l.1.

Affluere, i.affluentiam habere. C.de meta.l.met.l.1.lib.11.

De A ante G.

Agapae, diſtinct.42.ſi quis.dicuntur conuiuium pauperum.

Agaso dicitur cuſtos equorum, propriè tamen dicitur cuſtos vel paſtor aſinorum:iuxta illud [aſinorum paſtor agaſo :] habetur l. agaſo.ff. Si quadr.paup.fec.dic.

Agentes in rebus ſunt illi quibus cura euectionum mandatur, & erant

& erant olim plures diuersè diuiſi per certos numeros, & quilibet numerus habebat præpoſitum,C.de Offi. magi. Offi. l.1. & tales dicebantur principes. de Prin.ag.in reb.

Ager appellatur area, vel campus in rure, vel locus, ſcilicet vacuus, qui ſine villa eſt,vt in l.ager. ff.de Verb. ſign. ſed ager cum ædificio appellatur fundus, vel prædium vrbanum: & ager nudus vel area nuda,ſine ædificio, dicitur ruſticum prædium,vel ager ruſticus.

Ager aſſignatus ſiue limitatus appellabatur, qui certis limitibus inter veteranos diuidebatur. l. in agris.de Acquir.rer.dom.

Ager Dominicus, eſt ordo monachorum nigrorum,in Clem.ne in agro. de ſtat. reg. & vide ibi not. per Ioan.And.

Ager emphyteuticus, hoc eſt, in emphyteuſim datus.

Ager vectigalis, reſpice infrà, Vectigalis.

Agelli, parui agri,extrà,de pecul. Cler.cap.vltimo.

Agere, eſt generale ad omnia quæ fiunt tam re, quàm verbis, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate. l. Labeo. de Verb. ſignif. Nam faciens teſtamentum dicitur agere,ſicut & emens, & vendens,locans,&c.Sed gerere comprehendit tantùm illud quod fit re,& non verbis,& ſic faciens teſtamentum non dicitur gerere.ff. de Verb. ſignific. l. verba contraxerunt.20.

Agere plerunque ſumitur pro eo quod eſt iudicio perſequi: vt agere furti,agere interdicto, hoc eſt actionem furti, vel interdictum intentare. Agi quoque animalia dicuntur,l.ferri.235. de Verbor.ſignif.

Aggeres dicuntur munitiones quæ fiunt iuxta ripam fluminis, ne flumen excreſcens fluat per limites, & ſic in Rubric. de Nili ag.non rump. Bar. in l.fin.de immuni.nemi.conced.lib.10.C.

Aggregetur, expone, vt C. vbi quis de curia.cond.l.1.in fi.

Agitata res dicitur perfecta, extrà,de Offic. deleg. cum ſuper.

Agitator,id eſt,auriga,C.de maleſi.l.vlt. aliquando dicitur agitator equorum vel aliorum animalium ff. de His qui not. infam. l. athletas. in prin.quandoque agitator.i.aduocatus qui cauſas agit. C.de Aduo. fiſ.l.1.aliquādo,id eſt, diſcuſſor,vt extrà,de teſti. C.cùm à nobis.

Agitatores, inquit Alciat.in l.2. C.de ſpecta.lib.11. [erant aurigæ, qui in Circenſibus ludis curuli certamine ſe exercebant.]Vlp.lib. 4.ff.de his qui notant.infa.Et generaliter ita omnes opinantur,& vtile videtur:vt neque thumelici, neque xiſtici, neque agitatores, nec qui aquam equis ſpargunt, cæteráque eorum miniſteria qui certaminibus ſacris deſeruiunt, ignominiosè habeantur.] & l.43. in fin. de Act. empt. Planè ſi in tantum pretium exceſſiſſe proponas, veluti ſi ponas agitatorem poſteà factum, vel pātomimum.]

Agitare, pro agere,litigare.Paul. l.73.ff.de fideiuſſ.[poſtea victo eo dominus reuerſus iterum de ea re agitabat.]

Agmen aliquando dicitur multitudo militū, vt C.de Iuſtin.Cod. con. circa princ. aliquando dicitur officium.C.de Aduoc. diuer.l. penult.in gloſſ.

Agnati dicuntur filij poſt teſtamentum primum naſcentes:quādoque ſignificat agnatum fieri.l. qui in adoptionem. de adopt.

Agnati dicuntur qui per virilis ſexus lineam coniuncti ſunt in conſanguinitate, ideo ſic dicti

quod accedunt, & quaſi adnaſcũtur pro natis, dum ſcilicet deſunt.

AGNOMINATIO idem eſt quod agnomen: quandoque etiam dicitur fœdus coniugale.

AGNOSCERE exponitur, i. reddere. ff. de Hære. vendit. l. 2. §. ſi quid publici. aliquando pro acceptare: vnde agnoſcere bon. poſſeſſionem, & ſimilia.

AGNVS dicitur duntaxat ſex menſium, agniculus eſt minor. l. cum quæreretur. & l. legatis. §. fin. de legat. 3.

AGNVS, pro fœtu ouis, dictio Græca eſt, ſignificátque purum ſiue caſtum: dictúſque eſt agnus quòd ea ſit hoſtia pura & immaculata. Varro tamen de lingua Latina, agnum putat ab eo dictum, quod ſit pecori agnatus. Paulus lib. 32. Digeſtorum, qui eſt de legatis tertius. l. cùm quæreretur. [agni, inquit, legati quatenus viderentur, quidam aiebant agnum ſex tantum menſium eſſe. Sed eos legatos qui minores eſſent anniculis.] Hinc pelles agninæ dictæ, vt apud Vlpianum lib. 33. Digeſt. de auro & argento legato. l. veſtis. [Pelles, inquit, caprinæ & agninæ.] Nebriſ.

AGON eſt certamen, l. vnic. C. de expen. lud. li. 11. Inde agoniſta, qui pugnat vel certat.

AGON, agonis Græcè, eſt labor Latinè, quia qui laborat agit. Vnde Chriſtus dicitur fuiſſe in agone. inde agri & fundi agonothetici, qui dabantur certantibus in agone, vel cum agone. i. labore, vt C. de fund. patrim. leg. fin. lib. 11.

AGON tetraëtericus in l. Septitia. de polli. pro ludis qui quarto quoque anno inſtaurantur. Bud.

AGONOTHETAE, ſunt principes ludi, vt ff. de Pollici. l. Septitia.

AGONOTHETA, interpretatur certaminis diſpoſitor, & eſt qui certantibus proponit præmiũ quod detur victori. Hier. pri. in Iouini. lib.

Proponit agonothetes præmium, inuitat ad curſum.

Item ad Lucinium Bæticũ, [Non eſt inuidus agonotheta noſter: Nec alteri palmam, alteri parat ignominiam. Mod. lib. 50. Dig. de Pollicita. l. Septitia. [agonem, inquit, conſtituo trietericum. & ſequitur, agonothetę & præfecto ipſi certamini viro meo.] Accurſ. agonotheta legit, non minus falſo interpretamento, quàm falſa lectione.

AGONOTHESIA, agonothetarum munus. l. ſi filia. §. Neratius ff. fami. herciſcun.

AGRARIA lex, quæ de agrorum terminis lata eſt.

AGRICOLA dicitur quaſi agrum vel agros colens: & eſt nomen commune ad omnes agricolas. Sed nomina ſpecialia agricolarum ſunt illa, quia agricolarum quidã ſunt adſcriptitij, quidam cenſiti, alij perpetui, aliqui coloni conditionales, alij inquilini, alij originarij, alij ſimpliciter coloni nuncupantur, de quibus omnibus infrà locis ſuis dicetur.

AGRICOLAE & cenſiti, prout quidã dicunt, ſunt duo nomina ſubſtantiua per endyadyn figuram copulata, vt ſit ſenſus, de agricolis & cenſitis. i. de agricolis cenſitis, quaſi cenſualibus, & habetur ſimile ff. de Tut. l. 1. vbi dicitur quod tutela eſt vis & poteſtas. & exponitur, i. violenta poteſtas, ita exponetur, agricolæ & cenſiti, i. agricolæ cenſuales. Dicuntur autẽ quaſi cenſibus aſcripti, & conſtituũtur eo modo quo aſſcriptitij. Verumtamen inter cenſitum & aſcriptitium eſt differentia, ſed nõ certa. Quidã dicunt quod cẽſitus

tus ſit ille qui naſcitur ex aſcriptitio. Alij dicunt quòd illa ſit differentia, quia cenſitus eſt ille qui rei certæ annuatim præſtandæ obligatus eſt. Aſcriptitius autem, eſt obligatus ad rem incertam, puta, ad tertiam vel quartam partem fructuum ex fundo prouenientium. Aliquando tamen etiam cenſitus capitur largè, vt etiam aſcriptitium comprehendat.

AGRICOLAE perpetui vocabantur illi, qui validi erant in corpore, miſeramque inertiam ſimulantes, & ea quæ veris miſeris erant aſſignata ad ſuſtentationem ex publico percipienda diminuentes, quos proditor ſtudioſus etiam diligens detegens ad perpetuum colonatum redegit, ſi erant liberi. Si verò ſerui qui talia fingebant, dominus eis carebat, & proditori aſſignabantur, licèt quidam dicant quòd hoc ſit correctum per Authenticam de quæſtore: alij tamen dicunt quòd non. De aliis ſpeciebus & differentiis agricolarum inuenies loco ſuo ſuper verbo, [aſcriptitius & colonus.]

AGRIMENSOR eſt, qui agros menſurat & metitur, & fines per debitam menſuram diſtinguit, dictus quaſi agros metiens: & alibi vocatur libripens, qui ſi doloſè falſum fecerit, vel fines malè diſtinxerit, tenetur actione in factum. Vide de hoc de Præſcript, c. quia iudicante. in gloſſ. agrimenſoris.

AGRIPPINENSIS Colonia, ciuitas eſt Germaniæ inferioris ſiue Galliæ Belgicæ. Auctor Ptolomæus. Tempeſtate noſtra Colonia appellatur, de qua Paulus lib. vltimo Dig. tit. de cenſib. l. vltim. in Germania inferiori Agrippinenſes iuris Italici ſunt.

AGRIPPINENSES populi Germaniæ inferioris. l. finali, de cenſibus.

De A ante L.

ALAE in exercitu, quarum meminit Vlpianus in l. 2. de iis, qui notantur infam. ſunt equitum ordines, qui circá legiones dextra læuaque tamquam alæ in auium corporibus locantur.

ALBA eſt veſtis ſacra. Eſt & nomen oppidi, vnde Virgilius 1. Æneid.

Albanique Patres, &c.

Et dicitur vrbs Alba. Veſtitur presbyter alba, ſecundùm Ioannē Andream in Clementina ne in agro de Statu monachorum.

ALBERGARIAE, ſunt cenſus ſeu pactiones quæ debentur pro comeſtionibus. de hoc per gloſſ. in capitulo præterea. de Iure patronatus.

ALBAGARIAE, ſunt procurationes quas certæ villæ debent dominis ſuis ad eas venientibus. de Reſcript. cap. ad audientiam.

ALBVM, tabula erat, in qua iudicum nomina ſcribebantur, quod λεύκωμα Græcis dicitur, vt eſt apud Iuliū Pollucē, & Plin. in proœ. nat. hiſtor. [Quid te iudicem facias? cùm hanc operā condicerē, non eras in hoc albo.] Suetonius in Claudio Cæſare, [Iudicum, inquit, albo eraſit.] Idem in Domitiano, [Equitem Romanum eraſit Iudicum albo.] Seneca libro 5. Epiſtol. [Turpes infameſque etiam ad album ſedentibus exceptiones.] Vlp. leg. 4. ad edictum, cuius verba tranſcribuntur in 2. li. Dig. tit. de Eden. l. 1. [Eum, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtret quid

dictaturus eſt.] Sic enim in Pandect. Florentinorum prototypis legitur, non ad alium. Quo in loco Accur. multa hæſitatione ſeipſum atque alios torquet. Deprehendit hũc errorem primus omnium atque monſtrauit Angelus Politianus, cui ſæpe data fuit copia inſpiciendi libros illos.

ALBINI, quos Greci κονιατὰς appellant, aiunt Impp. l. 1. de Excuſ. art. C. lib. 10. ij dicuntur, qui calce pura parietes illinunt. Tectorium enim, quod ex calce pura fit, albarium opus vocatur Vitruuio, niſi fortè nomen ſpeciei pro genere vſurparunt, quod veriſimiliùs videtur. Hotom.

ALBVM prætoris, eſt quædam tabula dealbata quæ ponebatur in curia vel in turri prætoris in loco communi, in quo ſcribebantur, & ponebantur nomina vocatorum ad iudicium, & ad cuius inſtantiam quilibet citatus eſſet, Et ibi etiam proponebantur ſtatuta, & edicta prætoris in groſſa litera, ita quod ab omnibus legi poſſent. Et erat certa pœna contra illum qui delebat iſtud album, quod modò eſt ſublatum. De hoc in Clem. 1. de iudic. in authent. de litigioſis. §. omnem. in Spec. de dolo & cont. §. reſtat in princip. de Citatio. §. ſequitur. verſi. [& nota.] Et dicit quod loco huiuſmodi ſunt modò quaterni. Qui autem corrumpebat vel delebat, puniebatur in quinquaginta aureis per edictum de albo corrũpendo. l. ſi quis id. ff. de Iuriſdictione omnium iudicũ. Eſt album prætoris triplex. Vnum in quo ſcribuntur edicta Prætoris, vel lex ciuilis. dicta l. ſi quis. Aliud eſt in quo ſcribũtur citationes vt in §. omnem præal. in authe. de lit. Tertiũ eſt, in quo ſcribũtur nomina decurionum, vt ff. de albo ſcrib. per totum titulum.

ALEAE emptio dicitur à noſtris, cùm incertus euentus emitur: veluti cùm piſcator iactum retis vẽdit, vel auceps pantheram. Pomp. in l. nec emptio. 8. ff. de cont. emp. aliquando & ſine re venditio intelligitur, veluti cùm quaſi alea emitur, quòd fit, cùm captura piſcium, vel auium, vel miſſilium emitur, quia ſpei emptio eſt. Vlp. in l. nam hoc. 11. ff. de hære. vel act. vend. incertum rei venire dicit.

ALEATOR eſt, qui ludit alea & ille qui quaſi ſcholam illam tenet. Vel aleator eſt qui ludum aleæ conſueuit apud ſe cauſa ſui emolumenti exercere, ſicut in cauponibus dicitur. ff. Naut. caup. ſtab. l. 1. §. caupones.

ALGIDVM, oppidum erat trans montes Tuſculanos, 15. millibus paſſuum ab vrbe Roma: nunc vrbis tantùm veſtigia extant. Hor. 1. Carminum,

Quæcunque aut gelido prominet Algido.

Pomponius de origine iuris. l. neceſſarium. §. initium. [Virginius, inquit, recens à cæde, madenſque adhuc filiæ cruore, ad commilitones confugit, qui vniuerſi de Algido monte, vbi tunc belli gerẽdi cauſa legiones erant, relictis ducibus priſtinis ſigna in Auentinum montem tranſtulerunt.] atqui Algidum, vt diximus, oppidũ fuit, in cuius agro eo tẽpore Romanorum exercitus ab Æquis cęſus fuerat. Neque ab Algido, ſed à Vecilio monte tunc exercitus Romam venit, vt auctor eſt Liuius lib. 3. Nebr.

ALIAS, hæc dictio, ſignificat cõditionaliter, quandóque alterationem, vt promittis dare fundum, aliàs decem nomine pœnæ.

næ.ff.de in lit. iur.lege,aliàs, vbi re perempta iurauit,aliàs non, id eſt,ſi nō ſit perēpta.Secundò aliàs ponitur pro alio loco.leg.adeò. 7. §.inſula,3.verſ. [quod ſi toto alueo naturali relicto, flumen aliàs fluere cœperit,]i. in loco alio. ff. de Acquirēdo rerū dominio.Tertiò,id eſt, alia vice vel alio tēpore,vt in l.dicere.§. vnde vidēdum. ff. de arbitr. vbi dicitur aliàs eſt agitatum. i.alia vice vel alia quęſtione.Quartò.i.alio caſu, vt in l. qui teſtamento. 20. §. mulier. 6. de teſtamentis. vbi mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt: id eſt,in alio caſu,quàm teſtamēti. Quintò aliàs,id eſt,alio modo, l.1.§. illud tamen. 15. ff. de Aqua quotidiana & æſti. Et breuiter hęc dictio [aliàs,] ſignificat alterationē diuerſimodè, ſed in caſu particulari eo modò tātùm,ſecūdùm quē ſubiecta materia declarat,aliàs applicata caſui ſignificat alterationem eius quod eſt in oratione præcedente.

Alienare, eſt proprìè rem aliquā in dominium alterius transferre. Inde alienatiò eſt omnis pactio per quam transfertur dominium. de Rebus eccleſiaſticis nō alien. c.nulli.C.de fun.do.l.1.Itē alienatio ſumitur dupliciter. Vno modo pro dictione ſignificante trāſlationem rei vel iuris: vt in l. alienationis.28.ff. de Verb.ſignif. alio modo ſumitur alienatio pro ipſo facto quo rei vel iuris fit tranſlatio. Tale enim factum quo fit tranſlatio,eſt alienatio, & factum hoc alienatio ſignificat. Nam factis quandoque ſicut verbis declaratur voluntas. in l. de quibus.ff.de legatis. Diuerſimodè ergo ſignificat, prout ex eius medio & circunſtantiis adiacentibus infertur, vt latiùs oſtendit Alciatus in dicta lege alienationis. & in l. alienatum. 67. eodem titu. & Iaſon in §. item ſi quis in fraudem. Inſtitution. de Actionibus.

Aliculae recenſentur ab Vlp. inter pueriles veſtes in l. 23. §. 2. ff.de Aur. & arg. quo verbo quid ſignificetur hominem qui exponat inueni adhuc neminem. Sed & Alicubi vulgatis in libris legitur. Legendum putarem Aliculae,vt manicatæ tunicæ intelligantur,quæ pueris decoræ, grandioribus autem ſunt minùs honeſtæ apud Romanos erant,vt patet ex Gell.libro 7.cap.12.Nam vt ait Heſychius, ἄλλιξ χίτων χειρίδωτος. Allix,inquit,tunica chirodota, id eſt, manicata. hoc enim verbo Scipio Africanus apud Gellium vtitur.Hotom.

Alienare cauſa mutandi iudicium dicitur, qui credens ſe ab aliquo conueniendum, rem dolo in alium transfert, vt iudicium mutet & euitet, vt in tit. de alien.iudi.mut.cau.fa.

Alienigena, quaſi alienæ regionis vel aliena gente natus vel genitus,ſecundùm Iſid.lib.10. etymol.

Alimentorum appellatione continentur cibaria, calciamenta, veſtimenta, & habitatio, vt in l.legatis.ff.de alim.& ciba. leg. Hoc tamen alimenta & cibaria differunt, quòd alimentorum nomine ea omnia continentur, ſine quibus ali corpus non poteſt: cibariorum verò tantùm quæ ad cibum pertinent. Itaque lauolenus alimentorum legato & cibaria & veſtimenta, & habitationem contineri tradit, d. l. legatis. Vlpianus autem cibariorum legato, ea contineri negat, l.21.ff.eod.tit.de alim.& cib.

Alimentarii,quibus alimēta legata ſunt, eadem ratione qua

donatarij, aut legatarij.l.pen.§.1. ff.ad l.Falcid.l. 8.§. eam tranſact. de Tranſact.

ALIOQVIN, eſt dictio cõditionalis. l.ſi finita 15.§.ex hoc edict.11.ff.de Dam. infect. declarat Bar.in l. 2. n.12.de cond. & demon.vbi latiſſimè de virtute huius particulæ.

ALIQVANDIV, id eſt,per aliquãtulũ tẽpus,extrà, de eo qui mitti.in poſſ.c.1.Item hæc dictio aliquandiu,recipit moderationem ad arbitrium iudicis. ff.de iure delibe. l.1. & not.per Archi.extra, de reſtit.ſpo.c.2.lib.6.

ALIQVID,id eſt,aliquantulum.ff. ne quid in flum. pu. l. 1.§.ſunt.Aliquando ſumitur aliquid pro re ſinguiari & determinata, vt C. de ſent.paſ.l.ſi debitor.

ALIQVOT eſt ſignum partitiuum, & quod vnum eſt diuidi non poteſt, extrà, de præb.ca.ſi pro clericis.l.6.

ALIQVORVM res dicuntur, etiamſi non ſint communes, ſed vna vnius, alia alterius, vt ff.de Verb. ſignif.l.litus 96.§.fin.

ALITER, vide ALIVS.

ALIVS, iſta dictio refert ad ſimilia, Bart.in l.ſi fugitiui.verſi.[quæro hic dicitur.] C. de Ser.fugiti.& Bal.in l.ſed & reprobari.in prin. ff.de excuſ.tut. Felin. in ca.inter cæteras.de Reſc.verſ. [denũcias.] impropriatur tamẽ aliquando, vt cùm dicitur, crucifixus eſt Chriſtus,& cũ eo alij duo latrones, vt plenè p Bar. in d.c.ſed & reprobari.& in l.non ſolũ §.quæritur, ff. de Procu. denotat diuerſitatẽ, & implicat, l. quidã relegatus.ff. de reb.dub.Etiã alius.i.cõtrarius, 11. q. 3. cap.1.11. di.ſi quis.vbi dicitur, nullus alius quàm Petrus ꝑdicaſſe in Italia, Gallia, Hiſpania,& ceteris prouinciis.Itẽ alius & alter ſunt implicatiuæ qualitatis præcedentiũ, vt lege ſi donationis. C.de his quæ vi metúsve cauſa fiunt, licet gloſſa ibi velit, quòd implicet qualitatem cõtractus, aliter eſt denotatiuũ qualitatis,nõ autẽ ſubſtãtiæ.ff.de Verborum obligat.l. ſi quis cùm aliter.C.de Teſti. l.etiã. & quod ibi not. gloſſ. & etiã denotat diuerſitatem, non in ſubſtantia,ſed in qualitate, vt not. Franc.in l. certos nummos.ff.de Verb.oblig.

ALLECTI,inquit Feſtus,dicebãtur apud Romanos, qui propter inopiã ex equeſtri ordine, in Senatorum ſunt numerũ aſſumpti. Nam patres dicũtur, qui ſunt patricij generis: conſcripti qui in Senatu ſunt ſcriptis annotati.

ALLEGO,allegis,penultima breui,pro eo quod eſt cooptare, hoc eſt,in collegium adſciſcere, componitúrq; ex ad & lego,gis. Vlp. lib. 50. Dig. tit.de decurionibus. l.generaliter. [Allegi, inquit,id eſt, per electionem in ordinem aſſumi.] allego, gas,quod eſt cõpoſitũ ex ad, & lego, gas,penultima longa, eſt ad aliquẽ locum mittere. Vnde iuris profeſſores cõſueuerũt allegare leges, id eſt, citare teſtes ad id de quo diſputãt comprobandum, ſed non ſine barbariſmi vitio, quod pro allego penultima longa, proferunt à lego penultima breui.Nebriſ.

ALLEGARE,eſt argumentari ad probationes vel concluſiones ad communem iudicem pro commodo ſuæ cauſæ: & propriè pertinet ad aduocatos.

ALLEGATIO quãdoq; ſumitur pro allegatione iuris, ff. de Mino.l. minor autẽ. & C.de Iud.l.rem nõ nouam. §. patroni. aliquando pro allegatione iuris & facti. extrà de poſtula. prælat.ca. bonæ fi. §. nos igitur.aliquando capitur pro probatione, vt l. laudabile. C.de Aduoc. diuer.Iur.& de iur.Auth. iubemus,

iubemus, aliquãdo ꝑ exceptione dilatoria, vel peremptoria ſeu declinatoria. C. de iur. & fa.ign.l.1.& ibi no.& ff.de min.l.min.25.an.

Allegere ſignificat aſſumere & cooptare, vt cum quis aſſumitur ad aliquẽ ordinem, vt ſenatorũ & decurionũ generalit. §. 2.de dec.

Alloeotheta figura eſt, quando ſingularis numerus ponitur pro plurali: in not. ff.de Tranſact.l. qui cum tutoribus.§.fin.de petit. hæredit.l.diuus.

Allibrati dicuntur, qui deſcripti ſunt in libro ciuiũ, vel communitatis alicuius ciuitatis.

Allodium, eſt res libera alicuius, ex qua tamẽ pręſtatur tributum. glo.Guliel. de Cun.& Bar.in l.fi. fam.herciſ. in glo. fi.ibi, [quid ſi vni per diuiſionem iudicis aſſignetur totum allodium.] C. fam. herciſ. Bald. in c.1.in tit.de allo. in prin.vbi dicit, quod allodiũ eſt id, quod eſt propriũ alicuius, & à nemine alio recognoſcitur, niſi à Deo. Et de allodio vide l. at ſi quis §. ſed interdum. ff. de relig. & ſumpt. funer. Et allodiũ allodij dicitur hæreditas quã vendere vel donare poſſum, ſecundũ Hug. Hotomannus eius verbi originẽ Germanicã eſſe arbitratur: & ex ALS & LEVD conflatam: quaſi prædia illa non militib, quorum opera duces vſi fuerant, attribuerẽtur: ſed ſubiectis populis relinquerentur: vt ea iure optimo, id eſt, eo quo antea poſſederunt iure poſſiderẽnt. Hæc Hotom.

Allodium, id eſt, liuellariũ, vt c.2. & 3. ſi de feu. contro. fuer.in vſibus feud.& vide quod not.gloſ.in l.penultima C.de ingen.

Allusio quid ſit, vide ff.de Acquirenda poſſeſſione, l.1.in gloſ. & l.2.§.appellata.ff.ſi cert. pet.

Allusio ad ſimilitudinem dictionis pertinet, vt poſſeſſio, quaſi poſitio magiſtri, quod monſtrẽt. Etymologiæ verò eius veram deriuationem reſpicit Alc. in l.tabernæ.de Verb.ſig.

Alluvio, eſt latens incrementum veluti cum paulatim aquis abluẽdo arenã ex fundo meo vel vicini mei in fundum tuũ aliquid ita accreſcit, vt facilè modus nõ poſſit apprehendi qua hora ſit ablatum, vel hæc augmentatio facta. vide Inſti.de Rer.diuiſ.§.præterea. Sed videamus (inquit Hotoman.) ne Iuſtiniani definitio, ſi ad exactũ iudiciũ reuocetur, abſurda videri poſſit. Non enim alluere augere eſt, ſed attingere, & aſpergere: Cicero pro Sexto Roſcio. [Ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur:] & Verr.3. [nõ alluuntur à mari mœnia extrema, ſed influit in vrbis ſinum portus.] Alluuio ergo eſt adiũctio & appulſus fluminis ripam contingentis: Hinc,

Alluvius ager, quẽ paulatim fluuius in agrum reddit, id eſt, qui ex alluuione factus eſt: vt eſt in libro Variorũ auct. de limit. Sed cum iſto appulſu & attritu affluẽtis aquæ detractio illa cõglutinatioq́; contingeret, ac proinde per alluuionem acquiſitio fieret, acquirendi modum, quod incremẽtũ latens verè definitur, Iuriſconſulti alluuionem vocarunt: eíque definitionem illam accommodarunt, rerum vim, non verborum proprietatem ſpectantes.

Alma, id eſt, ſancta & nutriẽs, ab alo, alis. Quãdoq; alm⁹ ponitur ꝓ claro & illuſtri, vnde almus dies, alma vrbs lib. vnic. cap. ne neg. m.lib.12.

Altare dicitur, quaſi alta res, vel alta ara, in quo ſacerdos incẽtum adolebat, vel quia in eo ſacrificia ardebant. de conſec. d. 1. de fabrica, & ibi Arch. & ſignificat Chri-

Chriſtum.qui dator & cõſeruator eſt charitatis. 8. q.1. in ſcripturis.

ALTER refertur ad vtrunque ſexum.l.3.de negot.geſt. & dicitur etiam de pluribus, licèt propriè de duobus. gl.in l.quicunque.C. de hæreticis.

ALTERCATIONES, ſunt certamina verborum ſecundùm Ioan.And.in procem. Clement.

ALTERNATIO propriè eſt per vices ſucceſſio, vt Feſtus ſcribit. I.C.autem pro diſiunctione vſurpant: cùm dicitur illud aut illud. l.7.§.quod autem.4. ff. de Iniur.l. 2.§.2.ff.quod cert. loc. Vſurpatur etiam impropriè pro cõplexione; & ambarum rerum coniũctione. Vlp.l.9.ff.de ſeru. corrupt. [Qui cum extraneo egit, ſiue recepit, ſiue corruperit, agere poteſt: qui cum ſocio ſine alternatione.]

ALTERNATIVA, eſt coniunctio alternatiuè ſignificans, ſcil. quando ſignificat alterũ de coniunctis eſſe, ſeu orationẽ factam per hanc coniunctionẽ in altero verificari.Et quandoque variatur ſignificatum, vel ex coniũctionis natura,ſubiecta materia,ſeu quauis alia circumſtantia: v.g. Lego Stichum vel Pamphilũ, ſignificatur vtrunque eſſe in obligatione, ſed alterũ tantùm in ſolutione,vt alterũ ſoluẽdo debitor liberetur. ff.de Ver.obl.l.ſi duo.126. in fi.& effect⁹ alternatiuæ eſt,quod vterque eſt in obligatione, quia, vno mortuo, alter,qui ſupereſt,remaner in obligatione.Eſt autẽ alternatiua quadruplex. Quędã rerum, in qua electio eſt debitoris.l.plerunque.§.fi.ff.de Iur.do.& l.arbitraria.§.Scæuola. ff.de eo ꝙ cert. loc.facit c. in alternatiuis.de Re. iur.li.7.Secunda eſt locorũ reſpectu ſolutionis fiendæ, quia & in illa iterũ debitoris eſt electio ante litem conteſt. vt in §.Scæuola. præalleg. Tertia eſt locorũ,quantum ad iudicium inchoandũ, in quo loco debeat conueniri,in qua electio eſt actoris, §. prædicto. Quarta alternatiua eſt perſonarum, quando ſtipulatio eſt appoſita de ſoluendo: in illa iterum eſt electio debitoris,vt in §.item Iulianus.l.arbitraria. præall. Alij dicunt quòd alternatiua legis ſignificat, vt ea lex, ratio, vel ſubiecta materia ſignificare declarat. Sed alternatiua hominis ſignificat, vt proferẽtem verba ſignificare velle, vel ſubiecta materia, vel quæuis alia coniectura probabilis concludens declarat. Et de iſtis alternatiuis ſeu, aut, vel, require in ſuo loco.

ADDE,quòd alternatiua hodie vocatur à doctoribus, quæ à priſcis Iuriſconſultis diſiunctiua aut ſubdiſiunctiua, l.hæc verba, ille, aut ille.124.de Verb.ſignif.

ALTIVS non tollendi ſeruitus, differt ab illa, quæ conſtituitur, vt ne proſpectui officiatur. l.ædificia.ff. de Ser.vrb.præd.

ALVEVS, fluminis eſt vallis,ſiue foſſa, ſiue conceptaculum, & locus, per quem fluuius labitur, dum intra ripas notas currit:nam cùm euagatur, alueum tranſcendit. Pomponius Mela: [Ora,inquit,Aſiæ, cùm alueo Nili amnis deſcendit in pelagus.] In hac ſignificatione accipiunt in iure, cùm ſæpè aliàs,tum lib.41. tit.de acquir.rerum dominio.l. adeò.7. §.inſula.3.quæ eſt Caij. [Quòd ſi in toto,inquit,alueo naturali flumen aliàs fluere cœpit,prior quidem alueus eorum eſt, qui prope ripam prædia poſſident,] & ibidem ſæpè. aliàs alueus eſt apium receptaculum,vt in eod. tit. l.naturalem. [Ante quàm apes, inquit,in alueo à nobis concludantur.] Nebri,

ALVEVS propriè eſt venter fluminis, vt dicit Bartol. ſecundùm Hugo.in tract. de alueo,in princ. ſicut ſtomachus continet vinum, ita alueus ſupra ſe continet flumen, vt vulgariter lectum fluminis appellamus,quia ibi flumē cubat.Bal.in Rubr. de Rer.diu.ff.in 12.col.in verſ.[ne veniamus.] Verum etiam pro vaſe, vbi apes manent, aliquādo accipitur, vt Inſt. de Re.diu.§.apium. & aliquando pro vaſe,in quo lauantur pedes.

ALVMNVS eſt,qui alit aliquem, vel qui alitur ab eo, vel eſt filius ex concubina, vt in l.alumnus.C. quæ res pign.obl.poſſ.& ibi gloſ. ferè tamen accipitur pro eo,quem aluimus, & propriè refertur ad nutritium & nutricem, quæ ſignificant indifferenter actionem & paſſionem: vnde,

Hoſpes, Zelotypus, conuiua, vector, alumnus,
Actum ſiue pati ſub eodem nomine ſignant.

De A ante M.

AMATOR accipitur in malam partem.l.1.in fi.ff.de Ser.corrupt.

AMATORIVM poculum, de quo mētio fit in l.ſi quis.38.§.Qui abortionis.5. ff. de pœn. & l.3. §. 1.ff.de Sicariis. medicamētum ad alliciēdum accommodatum, quo potionatū Caligulam à Cæſonia vxore ſcribit Suetonius. Philtra autem à Græcis & Poëtis appellantur, de quibus Iuuenal. Sat.6.

AMBAGES,eſt dubia locutio vel effugatio ſermonis extra propoſitū.

AMBASSIATOR, eſt legatus principis in arduis negotiis, & ambaſſiata eſt huiuſmodi legatio conſiliariorum, vel principum in ſuis cauſis.

AMBIGVVM, eſt vbi opiniones ſunt,& iura varia videntur. C.de Sent.excom.inter alia. de iud.c.1. lib.6.Et de triplici ambiguitate: ſcilicet,iuris,facti & perſonæ,no. 33.diſt.c.fin.ſecundùm Io.And.in proœm.Clem.ſuper verb. [ambiguitatis] adde quòd dicant ambiguum, per Bar.in l.inter ſtipulantem.§.1.ff. de Verb.obl.& in l. ſi quis intentione ambigua. 60. ff.de Iud.& per Bart. poſt gl.in L ſiquidem.C.de excep.Et differunt ambiguum & obſcurum, vt not. gl.in l.veteribus. ff.de Pac.& Alciat.in l.nepos.de Verbor. ſignif.

AMBIRE, eſt propriè cupere honores.arg.de conſuet.c.1.lib.6.vnde ambitio, id eſt, cupiditas, per Arch. in c.vlt. de Reſcr.lib.6. Vel dic, quòd ambire, eſt honorum gradus & ordines per peccatum appetere.Cupere verò eſt terrena lucra optare: Vnde verſus,

Eſt cenſu cupidus vir, ambitioſus honore.

Not. per Card. in c. auaritiæ. de electio.lib.6.

AMBITIOSA decreta ſunt,quę per gratiam facta ſunt.l.ambitioſa.ff.de Decret.ab ord.fac.

AMBITIOSA diligentia,id eſt, nimia & anxia.l.ſi bene.ff.de Vſur.

AMBITVS ab ambitione diſtat, quòd ambitus in actu eſt, ambitio verò in animo & habitu:ambitione namque peccat, qui præter modū cupit honores,qui ambitioſus dicitur: ambitum verò committit,qui largitionib.magiſtratū conſequitur, quæ in rebus ſacris ſimonia in religione Chriſtiana vocatur: dictus ambitus, vt inquit Feſtus, ab ambitu ædificiorum, qui patet in latitudinē pedes duos,& ſemiſſem,in longitudinem idem quod ædificium. lib.48. Dig. tit. eſt, ad legem Iuliam de ambitu.l.vnic.vbi Modeſtinus: [Hæc,inquit,lex in vrbe hodie

hodie ceſſat, quia ad curiam Principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem, qui ſcilicet declaratur per ſuffragia.]

MBITVS dicitur crimen affectati honoris: ab ambeundo, hoc eſt, circumeundo & ſupplicando, & propriè eſt in actu. Inde ambitioſus, qui largitionibus magiſtratum affectat, quem lex Iulia de ambitu puniebat.

AMBVLARE, id eſt, tranſire: ſic dicitur ambulatoria voluntas defuncti vſque ad mortem, ff. de Adim. leg. 2. Dicitur etiam ambulatoria poteſtas legis, ff. de fundo dot. l. erit ergo. 10. Item ambulatoria actio. C. de furt. l. vlt. §. 1.

AMBVLATORIAM eſſe voluntatem teſtatoris vſque ad mortem, dicitur in l. quod ſi 4. ff. de Adim. leg.

AMBVLATORIAM cõditionem Papinianus appellat in l. Seruus. ff. de ſtat. lib. cùm eam ſignificaret, quæ non in vnius tantùm, ſed etiam in plurium heredũ perſona rectè impleri poſſit. Hinc legis,

AMBVLATORIA poteſtas in l. erit. de fund. dot. & obligàtiones cum capite ambulare, l. tutelas 7. §. 1. de Cap. minut. emptiones non per plures perſonas ambulaſſe, l. ſed vbi. 15. ff. de minoribus. Horom.

AMEN exponitur, id eſt, verum eſt, de Conſec. d. 2. re vera. Vel, id eſt, ita erit, vt not. Archidiac. in procem. lib. 6. in fin. Et de hac dictione amen, vide de conſe. diſt. 1. cap. hoc quoque.

AMETHYSTVS ἀμέθυστος gẽma quæ ex eo nomen inuenit, quòd vſque ad vini colorem accedens, priùs quàm eum deguſtet, in violam deſinit, fulgórque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens: vt ait Plinius lib. 7. cap. 9. eius facit Vlpian. mentionem in l. 19. §. 6. ff. de Auro & arg.

AMFRACTVM eſt ab origine flexum duplici, dictũ ab ambitu, & frangendo, ab eo leges iubent, in directo pedũ octo eſſe, in amfractu ſexdecim: id eſt, in flexu: Hæc Varro de Ling. 6. vbi legem notat, de qua ſcribit ſic Caius in l. 8. ff. de Seru. ruſt. [Viæ làtitudo ex lege 12. Tab. in porrecto octo pedes habet: in amfractum, id eſt, vbi flexum eſt, ſexdecim.]

AMICA appellatur, quæ cùm vxor non ſit, alicui tamen ſui copiam facit. l. Maſurius. 144. de Verbor. ſignif.

AMICOS appellare debemus, non leui notitia coniunctos, ſed quibuſcum fuerint iura honeſtis familiaritatis quæſita rationibus l. latæ. 223. amicos. de Verb. ſignif.

AMIÑEVM vinum ex celeberrimis Campaniæ, de quo Virgilius 2. Georgic.

Sunt etiam Amineæ vites firmiſſima vina.

Dictum Amineum (vt putat Seruius) quaſi ſine minio, id eſt, rubore: nam, vt ait, albũ eſt. Plin. lib. 34. [Principatus, inquit, datur Amineis propter firmitatem, ſenio quoque proficientẽ.] Idem quoq; Falernum & Cæcubum dicitur. Macrobius in tertio Saturnal. de generibus vuarum: [Aminea, inquit, à regione dicta, nã Aminei fuerunt, vbi nunc eſt Falernum.] Quod verò Amineum, Cæcubũ & Falernum ſynonyma ſint, teſtatur Galenus in ſexto Decameridôn, [In muſto, inquit, vuarum auſterarũ, quas vocam⁹ Amineas, eaſdẽ & Falernas.] Idem in libro de vinis: [Amineũ, quod antiqui Romani nominant Cæcubũ.] Idẽ in libro de Euchymia: [album, inquit, quale eſt Amineũ: nominant autem antiqui Latini Cæcubum.] Proculus libr. 33. tit. de vino

vino & tritico legato. l.vlt.§.fin. [Amineum, inquit, Græcum, & dulcia omnia.]Nebr.

AMINEVM vinum, ab Aminea regione. Meminit Proculus in l. fin. ff.de vin.& trit.leg.

AMISSA dicuntur & quæ corrupta ſunt, vt ſciſſa & fracta. l. prætor. §. amiſſa.ff. vi bonor.rap. item pro quibus perſequēdis nullam actionem habemus. l. Labeo & Sabinus.de Verb. ſignif.

AMITA, eſt ſoror patris.

AMITA magna, eſt ſoror aui.

AMITINVS, eſt qui ex ea generatur, ſcilicet, amitæ filius, vt 35.q.5. cap.vlt.

AMITTAT, hoc verbum non ſonat in præteritum,ſed in futurum,niſi addatur ipſo iure.Felin. in cap.Rodulphus.verſ. [publica ſunt bona.]de Reſcrip.

AMMINISTRATOR [ſiue adminiſtrator,] rerum publicarum eſt,qui temporalia gerit, ſed magiſtratus qui iuriſdictionem exercet, ſecundùm Azonem, C. de Admin.reipub.lib.11.in rubr.

AMOVERI quæ dicantur, liquet ex l.3.§.2. ff. Rer. amotar. ex l. ſi ſeruum.§.amouiſſe.de acq.hær.& l.qui tabulas.in fi.de fur. & l.3.§. non ſolùm. de inc. ruin. naufrag.

AMPHIBOLOGIA dicitur cū ambiguitas oritur,ſeu ex ſingulis dictionibus, ſeu ex coniunctis.

AMPHITAPA ἀμφίταπα, Veſtimenta vtrimque villoſa apud Vlp.l.23.§.2.ff.de Aur. arg. Nam, vt ait Heſychius, χιτὼν ἑκατέρωθεν ἔχων μαλλούς, id eſt, [Veſtis vtrimque villos habens.] quod idem Nonius tradit.

AMPHORA, vas eſt, ſed quantum capiat pauci nouerunt, illi maximè quorum id ſcire plurimum intererat. Eſt itaque ſpatium, quod circunſcribitur à ſex (vt ſic dixerim) ſuperficiebus, quarum latera ſunt pedalia,anguli verò recti,de qua Priſcianus, in libro de ponderibus & menſuris,

Pes longo ſpatio ſolido latóque notetur,

Angulus vt par ſit,quem claudit linea triplex.

Quatuor ex quadris medium cingatur inane.

Amphora ſit,cuius vim ne violare liceret,

Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Lib.31.Dig.qui eſt de leg.2. Hermog.in l.ſi quis.8. [Serui ex illo, inquit, dolio amphoras decem.] Et ibidem: [Vinum amphorarium.]item lib.33.tit.de penu legata.Scæuola in l.penu. [Sin autem,inquit,& in horreis amphoræ, an hæ quoque deberentur.] Accurſius vaſa tantùm eſſe dicit. Nebr.

AMPHORA, vas erat vinariū. l.vinaria.de Verb.ſign.vbi Alciat.

AMPLECTENS, id eſt, vndique circumplectens. C. de legib. l.non dubium.

AMPHORARIVM vinū,quod è dolio in amphoras eſt diffuſum: apud Proculum, l.vlt.§.1.ff. de Trit.vin.& oleo.

AMPLIATIO à comperendinatione hoc differt,quòd illa libera eſt, & in iudicum poteſtate poſita: hæc neceſſaria, & legis vi atque imperio inſtituta: Illa ſexies fieri poterat,hæc ſemel tantùm: illa in id tempus quod iudicibus placebat,alteram actionem differebat: hæc in perendinum diem duntaxat.Differentiarum autem rationes vide ex Hot. & Apparatu noſtro latinæ locutionis.

AMPLIARE & augere, licèt videantur idem ſignificare, tamen differunt, quia augere ſpectat ad

quan

quantitatem, ampliare verò ad pretium, quod fit diligenti rerum cultura. C. de ſacroſ. eccl. l. iubemus nulli. ff. de iur. fiſc. l. non intelligitur. §. diui.

AMPLISSIMVS ordo, id eſt, ſenatorius. l. nutu de leg. 2.

AMPLIVS, hoc verbum habetur ff. de Dam. infect. l. hoc amplius. & ibi includit, non tamen ſemper eſt exceſſiuum, vt ff. de verb. ſign. l. verbum amplius, & l. 1. §. hæc verba. ff. ſi cui plus, quàm per leg. Falc. Interdum eſt exceſſiuum, & habet in ſe vim repetitionis & exceſſus. ff. de Legat. 3. ſi ſic & l. ſi tibi purè. & de dor. præleg. l. qui ita. vbi de hoc. Item vltra ſupradicta adde de hac dictione ampliùs, quomodo repetit, vel comparatiuè ponatur. Bart. in l. ſi ſeruus legatus, & ſi ita ſcriptum. ff. de Legat. 1. §. in l. ſi tibi. de Legatis 3. & ibi an inducat quantitatem, vel conditionem: & de hac dictione pleniùs vide per eundẽ in l. lecta. ff. ſi certum petatur.

AMPVTARI, vide C. de Iur. delib. l. ſcimus. & l. vnic. de plus petit. & extrà, de Reſtitut. ſpoliat. cap. frequens. lib. 6.

AMVRCA, eſt ſanies, ſiue ſuccus ille igneus atque niger, qui ex oliua ſimul cum oleo exprimitur atq; ſubſidit: nam oliua ex quinque ſubſtantiis conſtat: oſſe, nucleo, ſenſa, oleo, amurca. Virgilius 1. Georgicor.

Profuit interdum nigrâ perfundere amurca:

quam Seruius interpretatur olei ſordes, ſed non exponit quas, cùm ſint duplices: nam, vt dixi, quod ſubſidit oleo, ex oliuarum expreſſione, dicitur amurca: quod verò poſt oleum in dolia conditum, quaſi ſecundum purgamentum, Fæces appellantur. Plin. lib. 15. [Oleum, inquit, amurca, ad multos vſus.] Vnde Cato de re ruſtic. [Dolia, inquit, amurcaria decem habeat.] Vlpianus libr. 33. Dig. tit. de penu legata. l. qui penum. Ariſto notat, etiam quæ eſui potuique non ſunt contineri legato, vt putà ea in quibus eſſe ſolemus, oleum fortè, garum, amurca. Accurſius ſalſamenti genera eſſe dicit, ſed quæ illa ſint, non exponit. Cùm verò in amurca nullus cibus, quod ego legerim, eſitari ſit conſuetum, forte pro [amurca] legendum eſt [muria.] Nebriſ.

De A ante N.

AN, de iſta dictione an, vide Inſt. de Rer. diuiſ. §. cùm ex aliena. & §. feræ. in fin & §. 1. Quib. mod. teſt. infir. l. an vſusfructus. de Vſufruct. & l. 1. §. Si vſusfruct. pet.

ANACRISIS accipitur pro examinatione negotij, quę per interrogationem accuſati fit. l. diuus. lib. 2. ff. de Cuſtod. reorum. & ideo cùm quis ἀνάκρισιν faceret, iubere oportet venire irenarchen.

ANADEMA ſimpliciter corona eſt. Nam diadema propriè regum habetur, dictũ anadema ab anadeo, quod eſt corono. Lucretius lib. 4.

Fiunt anademata, mitræ.

Paul. lib. 33. Dig. tit. de Auro & arg. legat. l. quamuis. Sicut mitræ, inquit, & anademata. Nebriſ.

ANADEMATA, coronæ. l. quamuis. ff. de Aur. & arg. legat. At Alc. legit ibi [anadeſmata,] quæ ſunt capitis ornamenta.

ANALESIS, id eſt, percuſſio ſeu reuerberatio. l. ſi arborem. de Ser. vrbanorum prædiorum.

ANALOGISTAE dicuntur tutores illi,

illi qui non tenentur reddere rationem turelæ adminiſtratæ, ab ἀνὰ præpoſitione, & λόγος ratio, vt ἀνὰ tollat rationem. Iulian. lib. 26. de admin. tut. l. quidam decedens. [Eos, inquit, analogiſtas eſſe volo,] & paulò poſt: [Teſtamento comprehenſum ſit vt analogiſtæ eſſent.]

Analogiſtæ appellantur, qui non tenentur reddere rationem adminiſtrationis, l. quidam. 5. §. 5. de Adminiſtra. tuto. Sed peritioribus videtur legendum eſſe potiùs alogiſtæ, aut aneclogiſtæ.

Anaphora figura, Latinè relatio dicta eſt, cùm idem verbum in principio plurium clauſularum reperitur, veluti in l. 2. in prin. C. de offi. præfec. præt. Afr.

Anathema vno modo eſt ſubſtantiuum, & eſt damnatio æternæ mortis, & non niſi pro mortali crimine debet imponi, & in illis qui aliter non patiuntur ſe corrigi. 11. q. 3. nemo epiſcoporum. in fi. Vel eſt excommunicatio, ſeu ſuprema maledictio. Et dicitur ab ἀνὰ, id eſt, ſurſum, & θῆμα figura: quia olim imprimebatur figura frontibus damnatorum. de hoc not. Ioan. And. de Iudic. cùm non ab homine. vbi poſt excommunicationem incorrigibilis anathematis mucrone feritur, id eſt, punitur, id eſt, ſolenni excommunicatione, cum 12. Epiſcopis candelas in terram proiicientibus & conculcantibus, vt in c. debet. 11. q. 3. Et anathema tale vel maledictio, ſolebat fieri per præfatos: vel dicitur, & melius à verbo Græco ἀναθεῖναι, hoc eſt à ſeponendo, quaſi quædam ſepoſitio & ſeparatio à Deo. Alio modo anathema eſt adiectiuum omnis generis indeclinabile, & dicitur excommunicatus, maledictus, ſeparatus vel damnatus: Vnde,

Qui frangit, rapit, ac vrit, ferit, eſt anathema.

Frangit ſcilicet eccleſias, rapit res alienas, vrit etiam eccleſias, ferit perſonas eccleſiaſticas. Inde etiam anathemarizare, id eſt, damnare vel excommunicare, maledicere, vel ſeparare vt ſuprà.

Anathematizatus dicitur qui tanquam impius à Deo ſeparatus eſt. Ponitur pro excommunicato, vt 24. q. 3. certum eſt.

Anatocismus ἀνατοκισμὸς regeneratio, renouatio. Cic. lib. Epiſt. ad Attic. ſexto poſuit, pro fructibus vſuræ in ſortem redactæ. latinè autem Epiſt. 5. interpretatur, [Confeceram, inquit, vt ſoluerent centeſimis ſexennij ductis cum renouatione ſingulorũ annorũ.]

Anceps eſt aliquid, ſeu aliquis huc & illuc fluctuans, & dubius in quam partem declinet, ſecundùm Iſido. lib. 10. etymo.

Anchora, retinaculum ſeu gubernatio nauis eſt, vt ff. de Exercit. l. 1. §. 1.

Anciani dicuntur præſidentes, vel priores, vel regentes, qui regunt vniuerſitatem, vel prouinciam. Ita dicit Panor. in c. fin. in prin. not. 2. de procurat.

Ancones, vaſa ſunt cubitalia: nam ἀγκων Græcè cubitus ſignificat. l. tabernæ. 13. ff. de fund. inſtr. Nebriſſenſ.

Ancones, ſpecies vaſorum cubitalium. l. tabernæ. 13. ff. de fund. inſtr. legato.

Aneclogistus, ἀνεκλόγιστος, rationibus reddendis liber ac ſolutus. Vlpia. l. 5. §. 5. ff. de adminiſt. tut. quidam decedens filiis ſuis dederat tutores, & adiecerat, eóſque aneclogiſtos eſſe volo. Et ait Iulianus: Tutores niſi bonam in adminiſtratione præſtiterint

fidem,damnari debere, quamuis teſtamento comprehenſum ſit,vt aneclogiſtæ eſſent. Idē plerumque dicuntur ἀνυπεύθυνοι. dicit quoque Scæuola l. 23. §. 2. ff. de pecul.leg.ἀνεξετάστους.

ANFRACTVS dicuntur viarum flexus.l.viæ.ff.de Ser.ruſti. præd.vnde & anfractus litigiorum:extrà, de ſepul.c.2. lib. 6.§.1. Et dicitur anfractus litigiorum,quia multas moras habet,vt ff.vt leg.no.cau.l. etiam.& incertos euentus habet, ff.de pecu. quod debetur. & ideo ſic dicuntur, quia vndique franguntur vel circumeunt. not. per Archid.de electioni. quorundam. in princip.lib.6.

ANGARIA, penultima longa,atque in eadem accentu, interpretatur coactio.Veget.li.1.de re milit. loquens de tyronibus:[In angariis, inquit,plurimum detinendi ſunt, procúlque habēdi à ciuitatibus.] idem lib.2. [ad vigilias vel angarias faciendas.] Accurſ. in illud Codic.Iuſtiniani,tit.de ſac.ſanct. eccleſ. neminem in angariis vel parangariis,&c.]angariæ,inquit, quæ ſunt in operis perſonarum. Parangariæ in quibus vtrumque vertitur, ſcilicet perſonarum & rerum impendia:]Verbum quoq; angario, as, quod interpretatur cogo,gis,ſicut angaria eſt coactio. Mat.c.27.atq; iterum Luc.15.[angariauerunt Simonem quendam Cyreneum. Vlpian.lib.50. Dig.de priuil.veteranorum.l.pe. [Naues, inquit, angariari poſſe.] Neb.

ANGARIÆ penultima longa, eſt iniuſta exactio vel compulſio.Nam angaria dicuntur perſonalia obſequia propriis ſumptibus pręſtita.ca.non minus.de immun. eccl. gloſſ.in l.neminem. C.de Sacroſ. Eccleſia. Sunt ergo quædam perſonales,quæ à vulgo dicuntur captiones.

ANGIPORTVS ſiue angiportum olim dicebatur anguſta via inter portus,id eſt,domos. l. portus.de Verb.oblig.vbi Alcia.

ANGVILLARIVS lacus, in Rutilia. de contraheu.empt. pro lacu anguillas producente.

ANGVLARIVS,pro angularis,id eſt, quadratus, vel triangulus, vt alij legere malunt.

ANGVSTA domus,id eſt,arcta,ff.de Seruit.ſi tam anguſti.

ANGVSTIA temporis, id eſt, breuitas.C.de leg.non tantum. & ff. ſi quis cau.l.2.§.ſi quis.verſ.niſi.

ANIMADVERTO, præter illam ſignificationē quam habet in prōptu,hoc eſt conſiderare,ſignificat etiam punire, ſed ab eo tantummodo, qui alterum puniendi habet poteſtatem, differtque conſtructione,nam dicimus,animaduerto te, pro conſidero te,Sall.in Cati.[Vt priùs,inquit,in eos animaduerteretur,] & paulò poſt: [verberibus animaduertebant in ciues.Vlp.lib.40.Dig.tit.de iniur. l.Item apud Labeonem §.ait prætor.[ait prætor,ne quid inſinuandi cauſa fiat, ſi quis aduerſus ea fecerit,prout quæque res erit animaduertam.] Et animaduerſio pro punitione. Vlp. 47.li.Dig.tit. de fur.l.meminiſſe. [Extraordinaria, inquit, animaduerſione coërcendam.

ANIMADVERSIO dicitur pœna, quia animaduertere eſt punire, vnde dicitur animaduertendum eſt in facinoroſos homines. Item animaduerſio dicitur cuiuſlibet operis determinatio, ſecundum quam quis pro mercede ſua ſuſcipit certum opus & determinatum ſuis impenſis faciendum, vt terram colendam, vel domū conſtruendam.Eſt etiam animaduerſio, conſideratio. §. 1. Inſt.de iis qui ſunt ſui vel alien.iur.

ANI

ANIMALIA ſunt in triplici differentia, quædam enim ſunt manſueta, vt gallinæ: quædam fera prorſus, vt lupi: quædam verò feta naturaliter, ſed accidenraliter manſueta, vt cerui, pauones, &c. Inſt. de Rer. diuiſ. in gloſſ. §. pauonum.

ANNALIS actio eſt, quæ finienda eſt anno, vt iniuriarum.

ANNICVLVS, inquit Valla, etſi formam diminutiui habet, diminutiuum non eſt, & dicitur tam de rebus animatis, quàm de inanimatis, quæ ſunt vnius anni, vt anniculus puer, anniculus agnus, anniculum vinum. Paul. de Verb. ſignifi. l. anniculus. 132. [anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur.] Et eod. tit. l. [anniculus, inquit, non ſtatim vt natus eſt, ſed trecenteſimo ſexageſimo quinto die incipiẽte, planè non exacto dicitur.] Item Aphricanus de leg. 3. l. cùm quæreretur. [agni, inquit, qui minores eſſent anniculis.] Nebriſ.

ANNICVLVS appellatur infans vnius anni, licet extremum anni diem duntaxat attigerit, non etiã perfecerit l. anni. de Verb. ſignifi.

ANNONA propriè dicitur de re frumentaria. Sed de aliis quoque rebus poſſe dici auctor eſt Cic. in ſecundo de Diuinat. [annonam, inquit, cariorem in macello.] Erat autem præfectus annonæ, de cuius origine Liuius lib. 4. ab vrbe condita. Dicta eſt autem annona, propterea quod ſit alimentum annuum. Neb.

ANNONA ſecundùm Azon. dicitur ſalarium quod cuique pro capite ſeu remunerationis cauſa datur. vnde titul. C. de anno. & cap. adminiſt. ſecundùm Azo. exponitur, id eſt, capitatione. Sicut enim ſecundum eum capitatio dicitur tributum quod datur pro capite: ita annona dicitur tributum quod datur magiſtratibus, vel cauſa ſalarij pro remunerando labore. Et dicitur capitatio de capite, quia eſt pretium debitum capiti, id eſt, dignitati. annona prætereà ſumitur pro tributo quod ſoluitur in auro, argento, vel ære, vt tradit gloſſ. in rubr. Cod. de anno. & trib. lib. 10. Item pro pane, vt in l. prima, C. de frument. vrbis Conſtant.

ANNONAE ciuiles ſunt, quę publicè dabantur iudicantibus, ciuitatibus, vel omnibus tempore neceſſitatis per ſingulos dies: vt C. de Ann. & trib. l. 11. lib. Etiam annona eſt ſeges vel frumentum vnius anni. Adde quòd annonæ ciuiles dicuntur in iure aliquando annui reditus, à fiſco percipiendi. Dabantur enim annuatim de publico, ſecundùm gloſſ. in l. hac edictali. §. ne his. C. de ſecun. nup.

ANNONAE militares dicũtur, quas milites ſingulis diebus conſequebantur: vt C. de Erog. milit. ann. l. vlt. vbi dicitur, quòd ipſi annonas & capita ſingulis conſequebantur diebus.

ANNOTATIO ſacra, eſt deſcriptio bonorum, vel eorum connotatio, ſeu conſignatio, veluti cùm aliquis cuiuſcunque criminis reus ſit, abſentat ſe, vocatus ad iudicium patietur bonorum annotationem, vt ſi intra annum venerit, & ſe purgauerit, bona ſua recuperat. Si autem non venerit, tunc fiſco applicentur. Et qualiter fiat annotatio, ponit Spe. in tit. de act. §. fi. verſ. [ſed qualiter] dicens quòd præſes ſiue Iudex veniet cum tabellione ad domum accuſati. & inquiret quot domus, quot prædia ruſtica, quot iugera terræ habeat in bonis eius. Et omnia bona illius qui non venit

nit citatus, ponit in banno fiſci, niſi venerit intra annum. ff. de Requiren. reis. l.1.§.1. Ab hac tamen ſententia conditionali poterit appellari, de Appel. prætereà. Et deſcribuntur bona, quæ tamen fiſcus de facto non occupat niſi poſt annum. Poſt hoc iterum per edicta requiritur accuſatus, & citans mittit litteras ſuas Iudici vel rectori loci, in quo degit accuſatus, vt per illum citato innoteſcat ſe accuſatum vel citatum, & bona eius eſſe annotata. Inde venit verbum annotare, vel è contra ab hoc verbo ipſum nomen.

Annotatio ſacra dicitur reſcriptum illud quod Imperator proprio motu mentis indulget alicui, conſtituens ſecundùm preces eius ſeu illius aliquid fieri vel non fieri. C. de Diuerſ. reſc. l. fin. & ibi in gloſſ. & not. Cardi. Zabar. in cap. ſuper litteris. de Reſcrip. differentiam inter annotationem & pragmaticam ſanctionem.

Annva, bima, trima die, id quod multis in locis apud Iuriſconſultos legitur, quo ſenſu accipi debeat, manifeſtauit Iuriſconſultus de annuis legatis. l. fin. legatum. [Si legatum, inquit, ſit relictum annua, bima die, fortè dena, per ſingulos debentur annos, licet non fuerit inſertum æquis penſionibus.] Ratio autem huius dicendi generis illa nimirum eſt quòd cùm dies in genere fœminino tempus ſignificet, vt apud Ciceronem [longa dies adimit ægritudinem.] Et illud Poëtæ,

Longa dies homini docuit parêre leônes.

Annus autem ſignificet quod eſt vnius anni: bimus, quod eſt duorum annorum: trimus, quod eſt trium annorum: erit annua, bima, trima die idem quod anno, biennio, triennio. Quod Iuriſcõſultus quoque expreſſit in tit. de Man. teſt. l. ſi ita [Si ita, inquit, ſit ſcriptum in teſtamento, Stichus ſeruus meus hęredi meo mille nummos annuo, biennio, triennio ſi ſoluerit, liber eſto.] Nebriſ.

Annva, bima, trima die, de ſignificatu horum verborum eleganter Iuriſconſ. in l. ſi legatum. de Ann. leg.

Annvli leues dicuntur, qui non excedunt valorem quinque aureorum. l. diuus. ff. de bo. dam.

Annvlvs ſignatorius, [vide ſignatorius.]

Annvo, id eſt, concedo. ff. de don. inter vir. & vxor. l. ea quæ à marito. Et aliter exponitur, vt ibi not. Item annuere domino exponitur, extrà, de iureiurando. cap. 1. §. ego huius.

Annvs quot dies & menſes habeat, no. gloſſ. in cap. ſi propter. de Reſcri. lib. 6. Nam annus continet 365. dies: vt in l. cùm hæres. §. Stichus. ff. de ſta. libe. Et quidam cõputant annum ab incarnatione Domini, vt 23. diſt. [in nomine Domini.] in ptin. alij à natiuitate Domini. de hoc gl. in §. forma. 2. q. 6. & in Spe. de Inſt. edit. in princ.

Annvs iubileus dicitur annus remiſſionis, quia eo anno debita remittebantur, ſerui Hebræi dimittebãtur liberi, & omnia reuertebantur in priſtinum ſtatum, & eſt annus quinquageſimus, vt in cap. iubileo. de pœn. diſt. 1.

Annvvs vel annuatim ex proprio ſignificato ſignificat multiplicationem ſimpliciter ſiue indeterminatè, ſed quando applicatur caſibus, ſignificat diuerſimodè, prout ex diuerſificatione materiæ concluditur proferentem intel

intellexiſſe: vt pacto ſeu ſtipulatione promittis 10. Titio annua vel annuatim, ſignificat multiplicationem perpetuam: quia ſignificat promiſſam ſummam deberi ei cui promittitur, eius hæredi, & hæredis hæredi, & ſic in infinitum, ideo dicitur in l. ſtipulatio.ff.de Verb.oblig.quod ſtipulatio annua eſt perpetua. Et not. quod annuum legatũ pro primo anno eſt purũ, & pro aliis annis eſt conditionale, quia pro quolibet anno debetur legatario ſi tunc viuit. Si verò mortuus eſt, tunc non debetur, nec ſi deportatus eſt, quia talis ciuiliter mortuus eſt, & non habet ius capiẽdi ex teſtamẽto quod eſt ciuile. l.cũ in annos ſingulos. ff. de AN. leg. Sed ibi promitto tibi 10.annua, vt ſis procurator meus in parlamento, ſignificatur multiplicatio tẽporalis ex cauſa, quæ apponitur de eſſendo procuratore, quia morte finitur, ſic & obligatio, quę ex hoc inducitur. De hoc vide leg.annua. §. fin. & tot.tit.de An.leg.

ANORMALVS ſucceſſor eſt, ſicut ille, qui ſuccedit hæredi non implenti defuncti voluntatem, vt Inſti. de eo cui li.ca. §.in primis.

ANQVIRERE pecunia & capite veteres dicebant, pro multã irrogare, vel ad populum ferre de multa, vel capite alicuius, vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. Liuius li.8. [Capite anquiſitum, ob rem bello malè geſtam, de Imperatore nullo, &c.]

ANSA, eſt nodus curſilis, & facilis ad ſoluẽdũ, ita factus, quod ſi rectè trahitur caput fili, omnino ſolutus eſt, vt not.Bar.in c.cũ olim. de Ver.ſig.propriè autem dicitur qua quippiam prehẽditur ac tenetur.l.in rẽ.§.2.de Rei vendica.

ANTAPOCHA, ſiue antipocha, ſiue antepocha, quod idem eſt ſecundũ aliquos, & ſec.AZO.in ſum.de fid. inſtr. verſ. [de antipochis.] vocatur chirographũ quod facit debitor creditori, in quo confitetur ſe ſoluiſſe tantum: & ſic eſt de ſolutis, & fit à debitore in hunc modum, cõfiteor me vſuratũ nomine vel pẽſionis ſoluiſſe: & datur creditori. Et ſic nõ dicitur ab ἀντὶ, quod eſt contra, ſed ab ante, ſecundũ Ioan. quia fit ante apocham, vel ab ἀντὶ, quod eſt ad, quia eſt inducta ad ſecuritatem creditoris, & fit etiam ante apocham. qui enim alieno nomine poſſedit & penſionem ſoluit, vel qui creditori vſuras repræſentauit, ſi quando dicat ſe ſuo nomine poſſediſſe, & ita dñm factum vel præſcriptione liberatũ contendit, ius agẽtis facit vacillare, niſi dñs vel creditor vſuras & pẽſiones præteriti temporis ſibi ſolutas cõprobet: probat autem per antipocham debitoris. C.de fide inſt.l. plures. vbi gl.dat tres modos dicendi. Vel, vt alij dicunt, antipocha eſt ſcriptura quã facit debitor obligando ſe, & in qua fatetur ſe debere, & fit contra apocha dicendo, [Confiteor me debere, &c.] & ſic dicitur ab ἀντὶ, quod eſt contra. Apocha autem, ſecundùm omnes, eſt ſcriptura creditoris confitentis ſibi à debitore ſolutum, & ſic apocha eſt de receptis, & fit à creditore, putà, [confiteor me recepiſſe tantum.] ff.de con.ind. l.fin.§.Titius.ff. de fur.l.quod tabulas. §. Apocha. & de acce.l.acceptilatio.§.1. Differt tamen chirographum ab antipocha vel Apocha, quia chirographum dicitur, cùm duo paciſcentes faciunt duas ſcripturas, & ſub eadem forma verborum conficiunt & mutuò tradunt.

ANTAE, ſunt populi Hiſtri fluminis accolæ, quos cùm debellaſſet Iuſtinian. Imper. Anticus dictus eſt. Sic enim legendum in inſcriptionibus vol. iuris ciuilis, non Atticus, vt vulgo impreſſum eſt.

ANTE ſignificat ante rem factam & bene inchoatam. ff. Si cer. l. 2. §. itẽ mut. vbi de hoc. & ff. de Ver. ob. l. qui ante. & l. cũ qui ita. §. quæſitũ.

ANTECESSOR quandóque dicitur doctor qui alios antecedit. in proœ. Digeſt. §. ſed cùm nos. Quãdóque exponitur ſucceſſor. in Conſtit. ff. citra prin. Aliquando anteceſſor dicitur neceſſitudine, C. de Ve. iur. enu. l. 1. §. quę omnia. aliquando antiquitate, 35. q. 6. de parentela. Aliquando officij prioritate, 3. q. 6. hoc quippe. & q. 5. c. accuſatores. Adde quòd anteceſſores appellati ſunt profeſſores iuris, ab antecedendo & præeundo diſcipulis, quos quaſi porrecta manu in penetralia iuriſprudentiæ deducunt, vt manifeſte probatur in d. §. ſed cùm. idque docuit Aldobrandinus meus in annotationib. quas iam tertio ab hinc anno edidit in Inſtit. iuris.

ANTESTARI quid ſit demonſtrat Acron his verbis, in Sermo. Horat. Denunciantes litem anteſtatos habebant, quibus præſentibus conueniebat, ita vt aurem illis tertio vellerent: ſolebant enim teſtium aures tenere, & ita dicere, memento quod tu mihi in illa cauſa teſtis eris, quod eſt anteſtari. Aliter olim qui anteſtabantur, auriculam contingebant. Ideóque poëta ait,

Libenter auriculam obtuli.

Tangens autem auriculam his verbis loquebatur: Licet anteſtari? ſi ille reſpondiſſet, licet: iniectione manus aduerſarium ſuum in iudicium trahebat: quòd ſi anteſtatus non eſſet, & manum ieciſſet, iniuriæ reus conſtitui poterat. Plautus in Perſa, leno ad Satyrionem paraſitum, Nonne anteſtaris? & Paraſitus, Tuáne ego cauſſa, carnifex, Cuiquam mortali libero aures atterã? Aliter Anteſtari, id eſt, teſtibus vti, quod iudicij cauſa volo manum iniicere: Nam hæc erat conſuetudo, Si quis vendito non paruiſſet, ei aduerſarius aliquem de præſentibus anteſtabatur, i. tangebat eius aurem, & dicebat, Licétne anteſtari? Si reſpondiſſet ille, licet: tũc iniiciebat vadatus manum in eũ qui non paruiſſet, & ducebat in iudicium: aliter, ſi inieciſſet manum, iniuriarum poterat accuſari. Hæc Acron. Plautus in Cur.

Licet anteſtari? M. non licet.

Ph. Iupiter te malè diſperdat, miles inteſtatus viuito.

ANTEVERTERE ſupplicium. C. lib. 6. tit. 22. l. 2.

Αντεξετάζοντες τὰ γράμματα. litterarum comparatores vocat Iulianus N. 49. cap. 2. §. 2. I.

ANTIADES & Pariſthmi à Græcis dicuntur, quæ ſunt Latinis tonſillæ: & ſunt inflammationes circa eas partes, quæ mala, id eſt, poma, à recentioribus verò amygdalæ appellantur. Celſus lib. 7. c. 11. [Tonſillas, quæ poſt inflammationem indurueruñt, Græci ἀντιάδας appellant,] Galenus lib. 6. Decameridôn: [Hortulanum, inquit, ab vulua & antiadibus & pariſthmis ſuffocationem patientem.] Idẽ verò li. 10. de medicina ſimplici,] pariſthmus ſiue faucib. vuluæ & antiadib.] Vlp. li. 21. ti. de Ædil. ed. l. quæritur. [Et ſi quis habeat antiades,] & ſic antiades ſunt quas exiſtimo, i. inueteratas, & quæ iam diſcuti non poſſunt. vtrobiq; mendũ eſt: antiachæ pro antiades, Accurſ. fauciũ tumores exponit,

exponit,nõ tamen dicit quos rumores: quod verò ſubdit: [vt ſcrofulæ] omnino falsũ eſt,cũ ſcrofulę ſint apud iuniores medicos quę ab antiquis dicuntur chæades Græcis, Latinis ſtrumæ. Ant.Ne.

ANTIADES,ſunt veluti glandulę quæ in guttute naſcuntur. l.cùm quæritur.de Ædil.edict.à Latinis tonſillæ nuncupantur.

ANTICHRESIS,eſt pignus quod ad hoc datur creditori, vt inde fructus percipiar,donec æs ſuum receperit, l.ſi pecuniã.de pict.ag.

ANTIDORVM,eſt contraria donatio gl.ſup ver.[antidora.]in l.ſed & ſi l.§.cõſuluit.in fi. ff. de Pe.hęr.

ANTIDORVM ex Græco interpretatur remuneratio, ſiue retributio,ab ἀντὶ,quod eſt re,& δῶρον, donum, quaſi doni redditio.Vlp. li.5.Dig.tit. de petitione hæred.l. ſed & ſi.[Planè ſi antidora acceperũt,dicendum eſt eatenus locupletiores factos, quatenus acceperũt.] Locus eſt in 5.Eth.Ariſt.l. hucuſque ab expoſitoribus non enatratus.vbi Leonardo interprete legitur, [vnde ſacra gratiarum ſunt:] quo in loco Ariſt.de hac remuneratione loquitur.Nebr.

ANTIDORA dicitur obligatio non efficax ad agendum,ſed æquitate ſubnixa excipiendum.§.cõſuluit.

ANTIDOTVM ſiue antidotus, eſt medicamentum, quo nos contra venenũ præmunimus ex eo quod contra detur, dicta.Gel.li.17.c.16. [Huius autẽ legis antidotus celebratiſſima eſt, quæ Mithridatios vocatur.] Serenus: [antidotus verò multis mithridatia fertur Cõſociata modis.]& Pli.li.7. [cõtra venena eſt præcipuũ antidotum,] Paul.l.33. Dig.tit.de penu leg.l.non omne.[Quo,inquit, numero antidotũ nõ eſt.]Itẽ l.18. ti. de contrah.empt. l.quod ſæpe [antidota,inquit,& alia quædam ſalubria medicamẽta.]Vtrobique Accurſius nihil aliud dicit quàm eſſe genus medicamenti, ſed non quid illud ſit.Nebriſ.

ANTIDOTVM ſoler dici,quod datur contra venenum, & ſic ponitur pro medicina,vt in cap.cæterum. de Iura.calum.Inde antidotarius, liber in medicina. de iureiurando.cap.1.in Clem.in gloſ.

ANTINOMIA poteſt interpretari, legum contrarietas, ab contra,& lex, vt C.Iuſt. tit.de Veteri iure enucleãdo.l. Deo autore. [Nulla, inquit, in omnibus prædicti Codicis membris antinomia. Sic enim à vetuſto Græco vocabulo nuncupatur.] Et paulò poſt:[Per ſuum vitium antinomias induxerunt.]Neb.

ANTINOMIA ponitur pro legum contrarietate. l. 1. §. nulla. C. de Vet.iur.enuc.

ANTIPHERNA,ἀντίφερνα,iuncto ex ἀντὶ & φερνὴ nomine, dicuntur ea quæ maritus conſtante matrimonio, vxori ſuæ quaſi remunerandæ dotis cauſa largitur. Iuſti.l. vlt.C.de Donat.ant. nupt.[Ita & in donationibus quas mariti faciunt, vel pro his alij, debet eſſe aperta licentia, & conſtante matrimonio talem donationem facere, quia quaſi ἀντίφερνα hæc poſſunt intelligi, & non ſimplex donatio.]

ANTIPHONA pro pignore ponitur. ff. de Pig.actio. l. ſi pecuniam.& ibi gl.vbi etiam aliter exponitur, & meliùs de Pig. l. ſi is qui. §.1, Item Antiphona poteſt Latinè interpretari, vox reciproca.in d. l.ſi is qui §. Sed verior lectio eſt antichreſis,de quo ſuprà.

ANTHYPOPHORIZAT,i.tacitæ quæſtioni reſpondet. de ſupp. negl. præl.c.2.lib.6.in princ.

ANTIPTOSIS, eſt figura quæ ponit caſum pro caſu, &c. diſt.9.

c.ego ſolus eis ſcriptorum,id eſt, ſcriptoribus, vbi ponitur genitiuus pro datiuo.

ANTIQVARE,verbum ſolenne, quo populus Romanus vtebatur cùm ſignificabat ſe legem quæ ferebatur non recipere. Itaque Feſtus lib. 1. [Antiquare, inquit, eſt in morem priſtinum reducere.]Cicero lib.3.de leg.[Vos, inquit,vt video legem antiquaſtis ſine tabella.]

ANTIQVIOR,potior,carior.Paul. leg.19. §. 4. ff. de Capt. & poſtl. [Quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibusRomanis, quàm caritas liberorum.]

ANTISTES dicitur ſacerdos;eò quòd ante ſtat, c. cleros. 21.diſt. communiter tamen ſumitur pro Epiſcopo, ſecundùm gloſ.in Cle. dudum.de ſen.

ANTONIVS & Seuerus quoties in libris Digeſtorum legitur, mendum eſt inſigne,pro eo quod eſſe debuit, Antonius & Verus,tum ex codicibus illis vetuſtis Florentinorum, tum etiam ex ipſa temporum hiſtoria.Nebriſ.

ANVS per vnum n, exponitur,id eſt vetula. ff. de Carbo, edi ct.l.3. §.duæ cauſæ.

De A ante P.

APERIRE viam quid ſit, vide ff.vi. pub.l. 2. reſp.Item aperire tabulas: vide ff. ad Syllan.l.ſi quis in gradi.§.aperire.

APEX, eſt ſummitas honoris,vel diſtinctionis nota.Nã quod in ſummo eſt, diſtat à pedibus vel infimis.Et hæc ſummitas reſpicit tẽporalia, vt in c. ſolitæ.de ma.& obed.Etiã ſumitur pro litera, vt dicit Chriſtus, [Minimus apex non peribit.] Item ſumitur pro ſubtilitate, dum dicimus,de apicibus iuris non diſputandum, ff, manda.l.ſi fideiuſſor.§.quædam.

APHEHITVS, qui aphehis laborat. Apheæ autem ſunt oris vlcera, præcipuè infantes vexantia.

APISCI pro Adipiſci. Vlp.l.40. de do. inter vir. & vxo.ff. & l.25. §.3.ff.de Hær. pet. Paul.l.1.§.2.ff. de acqui.& amit. poſſ.Hermogenianus.l.15.ff.de Carb.edict.

Αποκήρυξις,Abdicatio. Imp.l.6.C.de Pa. pot. [Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur.]

APOCHA,dictio Greca eſt,interpretatúrque receptio: nam tunc illã creditor dat debitori,cùm ab illo pecunias numeratas,aut rem quam illi debebat recepit. Vlpia. li.40. Dig.de accept.ſi accep.latũ [Inter acceptilationẽ, inquit,& apochã hoc intereſt, quod acceptilatione omnimoda liberatio cõtingit, licet pecunia ſoluta nõ ſit.Apocha non aliàs,quàm ſi pecunia ſoluta ſit.] Itẽ de fid.inſtr. l.plures apochis. de Apoc.pub.

APOCHA, ſupra in ver.Antapocha.

APOCRISIARII ſunt nuntij domini Papæ, quaſi ſecretarij. vt d.16.c. ſeptuaginta. dicti ex eo quod decedunt & proficiſcuntur in longinquas regiones, vt reſponſum mittentibus referant mandatorũ ſuorum.Nam Græci apocriſin dicunt deceſſorem & reſpõſum. De hac dictione vide etiam in lit.y.

APOCRYPHA vel [apocryphum] dicitur occultum vel ſecretum: inde dicitur Apocryphus, id eſt, liber ſecretus & occultus, cuius auctor ignoratur,vel de cuius veritate dubitatur, non tamen ab eccleſia recipitur,ſed reprobatur. quaſi diceret, non in eccleſia ſed remotè & lõgè ab eccleſia ſit legendus. De apocryphis habet.16. di. canone generaliũ.& ibi gloſ.

APO

Apolides Græcè dicuntur,qui extorres ſiue exules ſunt, dicti vel ab ἀπολέω, quod eſt deperdo, ſiue ab α, particula priuatiua, & πόλις, quod interpretatur ciuitas, vt Martianus ſcribit lib.47.Dig.de Pœ. [Quidam, inquit, apolides ſunt,id eſt, ſine ciuitate.] Vlpian. quoque de leg. 3. l. 1. [Nec teſtamenti, inquit, faciendi ius habent, cùm ſint apolides.]

Apolides dicuntur, qui ſunt ſine ciuitate, ab α, quod eſt ſine, & πόλις ciuitas.

Apologia eſt excuſatio vel reſponſio, vnde dicitur, Clerici, qui alios accuſant, iuſtam accipiant apologiam, & eſt apologia poſita in defenſione, vel negatione tantùm : nam in ea ſolent quidam accuſantibus reſpondere:vnde apologeticus, id eſt, excuſatorius vel reſponſorius. nota. per Archid.36.quæſt. 2. circa.

Apostasia ſecundùm Hoſt. eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis quam quis profeſſus eſt ſe tenere. Inde apoſtatæ, qui receſſerunt à fide, & qui egreſſi religionem quam profeſſi fuerant, iterum ad ſæculum redeunt, vt tradit Bart. in rub.eo.tit. ſic dicti, tanquam retro abeuntes, c. non obſeruetis. 16.quæſt.6.

Apostoli,orum, ex Græco interpretantur dimiſſoriæ literæ, ab ἀποςέλλω quod eſt mitto. Vnde eſt apoſtole,es,idem quod remiſſio. Tit.Liui. [apoſtolos,inquit, fregit in Senatu.] Titulus eſt apud Iuriſconſ.de literis dimiſſorijs, qui dicuntur apoſtoli lib. 50. Dig. Modeſtinus quoque de ver. ſig.l. dimiſſoriæ. [Dimiſſoriæ, inquit, literæ dicuntur, quæ vulgo apoſtoli dicuntur.] Neb,

Apostoli ſecundùm Hoſt. dicuntur literæ teſtimoniales, quia teſtificantur de appellatione facta, & ſecundum eundem, & Spe.in 3.par. in tractatu libel.§. ſequitur.verſ.] apoſtoli.] Ibi vide quid ſint apoſtoli,vnde dicantur, & de quadruplici eorum ſpecie, & eorum formis. Nam alij ſunt apoſtoli conuentionales, ſcilicet, quando pars admittit appellationem, ſiue in iudicio iudice refutante,ſiue tacente, ſiue extra iudicium, vt cap. ſæpe. 2. reſp. & oblat.de Appel.Alij ſunt teſtimoniales teſtificantes de appellatione facta, vt ſuprà. Alij dimiſſorij, per quos apparet quòd iudex detulit appellationi. Alij refutatorij, per quos apparet quòd Iudex non defert appellationi. Alij reuerendi, vel reuerentiales, ſcilicet, quando ob reuerentiam ſuperioris appellationi defertur, vt c. 1.de Appell. lib.6.in gloſſ.

Apotelesma ſignificat abſolutionem & perfectionem operis. l.rei.§.fin.de Verb.ſig.

Apotheca eſt arca,vel locus in quo aliquid ponitur cuſtodiendi cauſa,vel in quo merces venduntur,qui locus & alio nomine ſtatio vocatur, inde apothecarius,id eſt,ſtationarius, qui ſtat ad vendendum.

Apparere,id eſt,ad memoriam reducere, in Auth. de fide inſtru. circa princ. ſecundùm vnam expoſitionem. Aliquando apparere exponitur, id eſt, præſumere,vt extrà,de præſum.c.ſcribam.

Apparatio quandoque ponitur pro diſcuſſione, vt in leg. 1.C.de loc.præd.ciui.lib.11.

Appannagium,Francicum vocabulum, pro ea parte bonorum,quæ regis Franci liberis natu minoribus concedi ſolet poſt-

c.ego ſolus eis ſcriptorum, id eſt, ſcriptoribus, vbi ponitur genitiuus pro datiuo.

ANTIQVARE, verbum ſolenne, quo populus Romanus vtebatur cùm ſignificabat ſe legem quæ ferebatur non recipere. Itaque Feſtus lib. 1. [Antiquare, inquit, eſt in morem priſtinum reducere.] Cicero lib. 3. de leg. [Vos, inquit, vt video legem antiquaſtis ſine tabella.]

ANTIQVIOR, potior, carior. Paul. leg. 19. §. 4. ff. de Capt. & poſtl. [Quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm caritas liberorum.]

ANTISTES dicitur ſacerdos; eò quòd ante ſtat, c. cleros. 21. diſt. communiter tamen ſumitur pro Epiſcopo, ſecundùm gloſ. in Cle. dudum. de ſen.

ANTONIVS & Seuerus quoties in libris Digeſtorum legitur, mendum eſt inſigne, pro eo quod eſſe debuit, Antonius & Verus, tum ex codicibus illis vetuſtis Florentinorum, tum etiam ex ipſa temporum hiſtoria. Nebriſ.

ANVS per vnum n, exponitur, id eſt vetula. ff. de Carbo. edi &. l. 3. §. duæ cauſæ.

De A ante P.

APERIRE viam quid ſit, vide ff. vi. pub. l. 2. reſp. Item aperire tabulas: vide ff. ad Syllan. l. ſi quis in gradi. §. aperire.

APEX, eſt ſummitas honoris, vel diſtinctionis nota. Nã quod in ſummo eſt, diſtat à pedibus vel infimis. Et hæc ſummitas reſpicit tẽporalia, vt in c. ſolitæ. de ma. & obed. Etiã ſumitur pro litera, vt dicit Chriſtus, [Minimus apex non peribit.] Item ſumitur pro ſubtilitate, dum dicimus, de apicibus iuris non diſputandum. ff. manda. l. ſi fideiuſſor. §. quædam.

APHEHITVS, qui aphehis laborat. Aphex autem ſunt oris vlcera, præcipuè infantes vexantia.

APISCI pro Adipiſci. Vlp. l. 40. de do. inter vir. & vxo. ff. & l. 25. §. 3. ff. de Hær. pet. Paul. l. 1. §. 2. ff. de acqui. & amit. poſſ. Hermogenianus. l. 15. ff. de Carb. edict.

Aποκήρυξις, Abdicatio. Imp. l. 6. C. de Pa. pot. [Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur.]

APOCHA, dictio Græca eſt, interpretatúrque receptio: nam tunc illã creditor dat debitori, cùm ab illo pecunias numeratas, aut rem quam illi debebat recepit. Vlpia. li. 40. Dig. de accept. ſi accep. latũ [Inter acceptilationẽ, inquit, & apochã hoc intereſt, quod acceptilatione omnimoda liberatio cõtingit, licet pecunia ſoluta nõ ſit. Apocha non aliàs, quàm ſi pecunia ſoluta ſit.] Itẽ de fid. inſtr. l. plures apochis. de Apoc. pub.

APOCHA, ſupra in ver. Antapocha.

APOCRISIARII ſunt nuntij domini Papæ, quaſi ſecretarij. vt d. 16. c. ſeptuaginta. dicti ex eo quod decedunt & proficiſcuntur in longinquas regiones, vt reſponſum mittentibus referant mandatorũ ſuorum. Nam Græci apocriſin dicunt deceſſorem & reſpõſum. De hac dictione vide etiam in lit. y.

APOCRYPHA vel [apocryphum] dicitur occultum vel ſecretum: inde dicitur Apocryphus, id eſt, liber ſecretus & occultus, cuius auctor ignoratur, vel de cuius veritate dubitatur, non tamen ab eccleſia recipitur, ſed reprobatur. quaſi diceret, non in eccleſia ſed remotè & lõgè ab eccleſia ſit legendus. De apocryphis habet. 16. di. canone generaliũ. & ibi gloſ.

Apolides Græcè dicuntur, qui extorres ſiue exules ſunt, dicti vel ab ἀπόλλω, quod eſt deperdo, ſiue ab α, particula priuatiua, & πόλις, quod interpretatur ciuitas, vt Martianus ſcribit lib. 47. Dig. de Pœ. [Quidam, inquit, apolides ſunt, id eſt, ſine ciuitate.] Vlpian. quoque de leg. 3. l. 1. [Nec teſtamenti, inquit, faciendi ius habent, cùm ſint apolides.]

Apolides dicuntur, qui ſunt ſine ciuitate, ab α, quod eſt ſine, & πόλις ciuitas.

Apologia eſt excuſatio vel reſponſio, vnde dicitur, Clerici, qui alios accuſant, iuſtam accipiant apologiam, & eſt apologia poſita in defenſione, vel negatione tantùm: nam in ea ſolent quidam accuſantibus reſpondere: vnde apologeticus, id eſt, excuſatorius vel reſponſorius. nota. per Archid. 36. quæſt. 2. circa.

Apostasia ſecundùm Hoſt. eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis quam quis profeſſus eſt ſe tenere. Inde apoſtatæ, qui receſſerunt à fide, & qui egreſſi religionem quam profeſſi fuerant, iterum ad ſæculum redeunt, vt tradit Bart. in rub. eo. tit. ſic dicti, tanquam retro abeuntes, c. non obſeruetis. 16. quæſt. 6.

Apostoli, orum, ex Græco interpretantur dimiſſoriæ literæ, ab ἀποστέλλω quod eſt mitto. Vnde eſt apoſtole, es, idem quod remiſſio. Tit. Liui. [apoſtolos, inquit, fregit in Senatu.] Titulus eſt apud Iuriſconſ. de literis dimiſſorijs, qui dicuntur apoſtoli lib. 50. Dig. Modeſtinus quoque de ver. ſig. l. dimiſſoriæ. [Dimiſſoriæ, inquit, literæ dicuntur, quæ vulgo apoſtoli dicuntur.] Neb,

Apostoli ſecundùm Hoſt. dicuntur literæ teſtimoniales, quia teſtificantur de appellatione facta, & ſecundum eundem, & Spe. in 3. par. in tractatu libel. §. ſequitur. verſ.] apoſtoli.] Ibi vide quid ſint apoſtoli, vnde dicantur, & de quadruplici eorum ſpecie, & eorum formis. Nam alij ſunt apoſtoli conuentionales, ſcilicet, quando pars admittit appellationem, ſiue in iudicio iudice refutante, ſiue tacente, ſiue extra iudicium, vt cap. ſæpe. 2. reſp. & oblat. de Appel. Alij ſunt teſtimoniales teſtificantes de appellatione facta, vt ſuprà. Alij dimiſſorij, per quos apparet quòd iudex detulit appellationi. Alij refutatorij, per quos apparet quòd Iudex non defert appellationi. Alij reuerendi, vel reuerentiales, ſcilicet, quando ob reuerentiam ſuperioris appellationi defertur, vt c. 1. de Appell. lib. 6. in gloſſ.

Apotelesma ſignificat abſolutionem & perfectionem operis. l. rei. §. fin. de Verb. ſig.

Apotheca eſt arca, vel locus in quo aliquid ponitur cuſtodiendi cauſa, vel in quo merces venduntur, qui locus & alio nomine ſtatio vocatur, inde apothecarius, id eſt, ſtationarius, qui ſtat ad vendendum.

Apparere, id eſt, ad memoriam reducere, in Auth. de fide inſtru. circa princ. ſecundùm vnam expoſitionem. Aliquando apparere exponitur, id eſt, præſumere, vt extrà, de præſum. c. ſcribam.

Apparatio quandoque ponitur pro diſcuſſione, vt in leg. 1. C. de loc. præd. ciui. lib. 11.

Appannagium, Francicum vocabulum, pro ea parte bonorum, quæ regis Franci liberis natu minoribus concedi ſolet poſt-

quam natu maximus regnum patre mortuo adeptus eſt. Eius autem ius & conditio hæc eſt,vt directum dominium rex in ea patre retineat: & ſi poſteri virilis ſexus deficiant,ad regem redeant. A Germanis ductum vocabulum arbitratur Hotomã. Hodie enim, inquit, Germani Abbanen, Forbannen, Ausbannen, pro excludere vſurpant: dictum itaque appannagium quaſi pars excluſoria,B in P mutato.

Apparitores dicuntur qui apparent & præſto ſunt, obſequuntúrque magiſtratibus. Virgil.9.Æneid.

Quam ipſi cupiant regi apparere Latino.

Gell.libro 2. Poſteaquam lictor, qui illi apparebat, intellexit.Cicero lib.3.de legi. [Leges,inquit, ſunt quas apparitores noſtri volunt.] Hier. ad Saluinam: [Nihil nocuit militanti paludamentum & baltheus, & apparitorũ caterua.] Vlp.lib.21.tit.de Euictioni.l. ſi pignora. [Si pignora, inquit, væniet per apparitores.]Nebri.

Apparitores dicuntur,qui citant partes, & eas apparere faciunt in iudicio,hoc nomen inde trahentes: vel dicuntur ideo apparitores,quaſi apparetores,quaſi ipſi apparent in iudicio. Item dicuntur catholicani, quaſi communiter & vulgariter ſeruientes, vt bedelli ad iudicium.Item dicuntur officiales ſecundùm Azo.vel ſecundùm Iſido. apparitor dicitur ille, eo quòd appareat & videatur, & præſto ſit ad obſequium vel aliquid audiens teneat. Et de apparitore habetur in c. tua.de homi.& glo.magna,in ca. veritatis.de dolo & contu.

Appellare,eſt à minori iudice ad maiorem prouocare. Ex eo inducta appellatione ſecundùm leges, vt iniquitas, vel imperitia iudicantium corrigatur, licet nonnunquam bene latas ſententias in peius reformet. de Appellat. c. cum ſpeciali. §. porrò. vel ideo vt homines oppreſſi releuentur. 2. q.6.ad Romanam.2.& quis poſſit appellare, à quo, ad quem, quando, qualiter,quoties, intra quod tempus, & à qua ſententia, vide 2. q. 6. per totum. & Goff.in ſum.

Appellare debitorem eleganter & propriè pro eo quod crebriùs dicitur interpellare, id eſt, ab eo id quod debet repoſcere. Iul. l. 16. in fin. ff. de fideiuſ.Colum. lib. 1. ca.7. Optima nomina non appellando fieri mala.

Appellare,inquit Vlpian.eſt blanda oratione alterius pudicitiam attentare: & paulò poſt, Aliud eſt appellare, aliud adſectari. Appellat enim qui ſermone pudicitiam attentat: adſectatur qui tacitus frequenter ſequitur: adſidua enim frequentia quaſi præbet nonnullam infamiam. l.15.§. 17.ff.de iniur.

Appellatio ſecundùm Azo. eſt à minore iudice per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ latæ ſententię, receſſio.ff.de Min.l.præfecti.Item eſt de minore iudice ad maiorem prouocatio ſecundùm ſummuliſtas,de conſue.c. 2.lib.6.in glo.4. Vel aliter ſecundũ Hoſt. appellatio eſt iuriſdictionis prioris iudicis per inuocationẽ ſuperioris iudicis ritè facta ſuſpenſio,& hęc definitio ſecundum eum competit tam ſecundùm leges quàm ſecũdùm canones,vt extrà.de Offic. dele.c.paſtoralis. §. præterea. Vel ſic: Appellatio eſt ab audientia minoris iudicis ad maiorem propter grauamen, vel illatum vel
communa

comminatum prouocatio, de appel. vt debitus. & c. cum ceſſante. & ſi extra iudicium appellatur, tunc eſt ſuperioris inuocatio ſeu protectio ab iniuria vel grauamine irrogãdo. C. cùm ſit Romana. eod. tit. de Appell. relat. & recuſ. Et appellatio & recuſatio ſunt paria. de appell. ſuper eod. 2. reſp. & hoc quo ad modum, ſicut non admittitur fruſtratoria appellatio, ita nec recuſatio. Differunt tamen, quia recuſo etiam, ſi non grauor, non tamen appello à iudice in quem conſenſi niſi grauer, &c. vt de offic. deleg. cap. ſi contra. in gloſ. fin. lib. 6.

APPENDICIVS, a, um, dicitur quod ab alio pendet. Hieron. ad Furiã: [pudicitia ſine comitib. & appendiciis ſuis continentia & parcitate.] Vlp. lib. 20. Dig. de acquir. hær. l. ſi quis. [Sunt, inquit, appendiciæ præcedentis inſtitutionis.] Neb.

APPENDICIA quid ſit, vide ff. de acq. hæred. l. ſi quis hæres. & de admin. tut. l. tutores. & C. ſi tutor non geſſ. l. fin.

APPLICATIONIS ius fuiſſe videtur, vt qui peregrinus ſeſe in ciuis alicuius Romani, quaſi patroni fidem & clientelam ita dediſſet, ſi is inteſtatò mortuus eſſet, eius hereditatem patronus obtineret. Cic. 1. de Orat. [Si ſe ad aliquem quaſi patronum applicuiſſet.]

APPLVMBATIO, eſt diuerſarum materiarum conſolidatio, vt auri, argenti, aurichalci, plumbi, ſtanni, &c. & earum materiarum coniunctio dicitur applumbatuta.

APPVLSVS pecoris ad aquam, eſt ius adducendi pecus vel gregem ad aquam fontis alieni, vel riuum ad aquandum.

APVD quandóque exponitur pro id eſt, vt not. de præb. ſtatutum. li. 6. quandóque, apud, id eſt, contra, vt Marcellus apud Iulianum not. ff. de pet. hær. l. nec vllam. §. non ſolum. & de Requir. reis. l. 3. quandóque exponitur apud, id eſt, penes. C. vnde 6. l. ſi quis in tantam. & in quo differant apud & penes, vide ff. de Verb. ſignif. l. penes. 63.

APVD aliquem obligari, pro alicui obligati. Iulianus l. 16. ff. de fideiuſſ. [Fideiuſſor obligari non poteſt ei, apud quem reus promittendi obligatus non eſt.]

De A ante Q.

AQVA quotidiana & æſtiua, de aqua pluuiali arcenda, & aqua de caſtello educenda. [Require infrà interdictum de illis.]

AQVA & ignis interdicebatur olim rerum capitalium damnatis, cùm nec ſupplicium de Romano ciue ſumi liceret, nec is priùs amitteret ciuitatem, quàm in aliam receptus eſſet. Nam his duobus elementis, quæ humanã vitam maximè continent, priuabantur, vt vrbe Roma egrederentur, atque ita in aliam ciuitatẽ ſe conferrent. Id quod eleganter oſtendit Cicer. in Orat. pro domo ſua. [Demum introducta eſt deportatio, qua ius ciuitatis abſque huiuſmodi circuitu amittitur.

AQVA profluens, id eſt, de cœlo cadens. Inſtit. de rerum diuiſ. §. 1.

AQVAM euocare, pro aquam abducere, l. Proculus. 26. de damn. inf.

AQVARIVS, i. aquarum cuſtos. C. de Aquęd. l. decernimus. lib. 11.

AQVA [diurna] quæ interdiu ducitur, nocturna quę noctu. l. ſi prius. ff. de aqua & aq. pl. Aqua perennis, quę nunquam areſcit. l. 1. §. loquitur. ff. de Aq. quo. aquę ſalientes, quæ ex fiſtulis erumpunt, & supernè deſiliunt. l. 2. ff. de Supell. leg. l. Impenſæ. ff. de Verbor. ſign.

AQVACIVM eſt, inquit Feſtus, quaſi aquæ agiū, id eſt, aquæ ductus, Pomp. l. 3. §. 6. de Aqua quot.

AQVAEDVCTVS eſt ius ducendi aquam per fundum vel agrum alienum ad irrigandum agrum meum vel alterius iure ſeruitutis conſtitutæ, vt Inſt. de Seru. ruſt. præd. in prin. Aliter dicitur priuilegium, quod datur illis qui præficiuntur ad cuſtodiam formarū, per quas ducitur, vel per quorum fines formarum meatus tranſeūt, & quo purgant formam vel ductus aquarum. l. 1. C. de Aquæduc. li. 11. & l. decernimus. eo. t. & l. 2.

AQVAE hauſtus, eſt ius hauriendi aquam, & portandi, per agrum, fundum, ſeu prædium alterius ratione ſeruitutis. Et differunt: nam aquæductus fit in fiſtulis & meatibus terraneis. Sed aquę hauſtus fit per animalia portando. l. ſi priùs. §. 1. & 2. ff. de Aqua plu. arcen.

AQVILEGIA, nomen loci. ff. Locat. l. pen. §. 1. & dicitur quaſi aquis ligata, quia aquis eſt circundata, & habet Patriarcham. 9. quæ. 3. nunc verò legitur Aquileiam.

AQVILEGES, ſiue Aquilices dicuntur artifices inueniendorum fontium aquarúmque colligēdarum ad aquæ ductus. l. 21. ff. de Iur. im. vel, vt quibuſdam placet, ſunt qui curam agunt publicorum aquæductuum.

AQVILIAE actio, Require ſuprà [actio legis Aquiliæ.]

AQVILIANA ſtipulatio, eſt promiſſio, quæ nouat omnem contractum. Dicitur autē hoc nomine ab inuentore hoc ſtatuente, qui vocabatur Aquilius. Et debet fieri hoc modo. Si dicam ſic debitori meo, [Quæcunque mihi debes ex quacunque cauſa, illa mihi promittis animo nouādi, & dicat mihi [promitto.] cui tunc poſteà per acceptilationem tolletur obligatio. Ad cuius euidentiam, nota quòd ſic debet fieri acceptilatio, & Aquiliana ſtipulatio, & eſt quidam circuitus, ſicut quandóque quòd quis per ſe immediatè facere non poteſt, facit per alium: ita & hîc. Vnde ſupponendum eſt, quòd ſi mihi tenearis in centum libris, quas tibi mutuaui, hæc eſt obligatio naturalis & re contracta, modò immediatè per ciuilem obligationem, quæ verbis contrahitur, tolli non poteſt: quia ciuilis ratio ciuilia iura tollere poteſt, naturalia verò non: tunc ſi fiet: quòd illa naturalis re contracta, in ciuilem mutabitur per nouationem, vt dicēdo ſic, Illud quod ego mutuaui tibi, promittis, ſi tu dicas, Promittò, tunc obligatio illa prima efficitur ciuilis, & verbis contrahitur per Aquilianam ſtipulationē & nouationem. Pòſt, ſi te dicente mihi ſic, [id quod ego promiſi tibi, acceptum ne habes, acceptúmque fers?] reſpondeam, [Acceptum habeo acceptúmque fero,] id eſt, teneo me pro pagato: iſto modo tollitur obligatio per acceptilationem. Et ſic patet, qualiter debet fieri Aquiliana ſtipulatio & acceptilatio. De hac viſum eſt ſuprà, Acceptilatio.

AQVILICES, qui aquæ eliciendæ ſunt artifices apud Taruntenum. l. vlt. ff. de Iur. immu. de quibus vide Vitruuium libr. 8. c. 1. & Plin. lib. 26. c. 7.

AQVIMINARIVM vas eſt, quod quoquo verſum fundit aquas: vnde à Græcis ex Herodoto, interprete Valet. περιῤῥαντήριον dicitur, à περὶ circum, & ῥαντίζω ſpargo, ſiue irrigo. Pomponius lib. 34. de Auro & arg. l. & ſic de Aquiminario dubitatum eſt: §. ſi cui. Et puto

puto contineri, nam & hoc propter eſcam paratur. Et eod. tit. l. in argento. De aquiminario, inquit Caſſius, ſe conſultum reſpondiſſe.] Item de ſupellect. legata, l. id eſt, Aquiminarij ſæpè meminit Nebriſ.

AQVIMINARIVM, genus vaſis, quod ſecundùm aliquos, quoquò verſum erat, aquas fundebat. Mentio fit in l. in argento: & in l. etſi. ff. de Aur. & argent. §. ſed de Aquiminario.

De A ante R.

ARABIA prouincia eſt, vt l. pen. §. 1. de extraord. crim. ff.

ARABARCHES dicebatur præfectus exigendo vectigalia de pecuariis, quæ ex Arabia in Ægyptum adducebantur. Inde Arabarchia: cuius meminit l. vſurpationem. C. de Vectig. com.

ARARE, id eſt, colere. C. de Theſaur. l. 1. lib. 11.

ARATRVM inducere moris fuit Romanis, cùm vrbem aliquam euertiſſent, vt eam funditus delerent. Modeſt. l. 21. ff. Quibus mod. Vſusfruct. Et Cic. Philip. 11. Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis ante ducta, vt vexillum videres, & aratrum circumduceres. Horat. lib. 1. Car.

Iræ altis vrbibus vltimæ ſtetere
cauſæ cur perirent
Funditus, imprimerétque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.

ARBITER eſt, qui etiam compromiſſarius appellatur, & eſt ille qui ex compromiſſo, id eſt, ex conſenſu partium & ex litigantium electione, de cauſa cognoſcit, qui nullam habet iuriſdictionem propriam ſeu delegatã. ff. de Arbit. l. 1. Sed electus eſt partibus diſcordantibus ad earum litem ſua ſententia dirimendam. Ergo ab ipſo non appellatur, cùm ipſo iure non teneat ſententia eius, ſed metu pœnæ ſtatut ei, quod non tenet, reſcindi non poteſt. Hoc verùm in arbitro compromiſſario, ſecus in arbitro iuris. 11. quæſt. 1. peruenit. Cod. de iud. l. vlt. de Offic. delegat. ſuſpicionis. de Appell. cum ſpeciali. & Clement. 1. eod. tit. in gloſſ. 1. & cap. ab arbitro. de Offic. delegat. lib. 6. vbi gloſſ. Item arbiter ponitur quandóque pro teſte, vt in Geneſ. cap. 39. [Accidit, vt Ioſeph operis quippiam abſque arbitris faceret.] Eſt differentia inter arbitrum, & arbitratorem, & amicabilem compoſitorem. Nam arbiter & arbitrator poſſunt eligi cum pœna, ſed differenter, quia arbiter dicitur iudex per conſenſum litigantium electus, qui iudicis partes ſuſcipit, & finem controuerſiis ſua ſententia ſe pollicetur impoſiturum. ff. de Arbit. l. ſi de meis. §. recepiſſe. Et à ſententia talis non poteſt appellari. ff. de Arbit. l. diem profetti. §. ſtari. & l. 1. C. eod. tit. Sed arbitrator eſt, in quem aliqui compromittunt tali forma, vt poſſit cognoſcere & etiam iudicare altè & baſsè, & qui etiam dici poſſit amicabilis compoſitor, & à ſententia talis etiam non appellatur. Sed ſi fuerit lata contra ius conſtitutionis, irrita eſt ipſo iure. C. Quando prouocar. non eſt neceſſ. l. 2. Sed ſi lata eſt contra ius litigatoris, valet, redigitur tamen ad arbitrium boni viri. l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro Socio. Debet enim arbiter obſeruare iuris ordinem tanquam iudex ordinarius, & ſententia ei⁹, ſiue iuſta, ſiue iniuſta, ſemper eſt tenẽda, ſi pœna fuerit appoſita

2. q. 7.

2.q.7.indicib⁹. Sed arbitrator non tenetur ſeruare iudiciarium ordinem. Sed ſi profert iniuſtam ſententiam, recurritur ad audientiam ſuperioris, vel arbitrium boni viri. Et amicabilis compoſitor eſt ſine pœna, qui tentat & experitur, an litigatores patiantur controuerſiam ſuo conſilio vel auctoritate diſcuti. §. ſi quis. in præalleg.l.ſi de meis. Alias differentias multas vide per doct.plenè in c. Quintauallis. de iureiur. Arbiter autem eſſe poteſt, qui non prohibetur à iure. Arbitrorum duo ſunt genera, ſcilicet compromiſſarij, qui proprie dicuntur arbitri, qui eliguntur vt iudices, vt videlicet procedant ſeruato in ſubſtantialibus ordine iudiciario, & dantur ad cognoſcendum & diffiniendum: vt ſi petis à me domum, & ego denego, & fiat compromiſſum in aliquem, ille eſt verus arbiter, quia eligitur vt cognoſcat & diffiniat cuius ſit domus. Secundi ſunt arbitratores, qui non eliguntur vt iudices à partibus, vel ſuper re litigioſa, ſed vt componendo vel diuidendo inter partes diffiniant, vt ſi duo ſocij res ſocietatis diuidere velint ad arbitrium Petri, Petrus erit arbitrator. arg. ff.pro Soc.l.ſi ſocietatem.

Arbitratv alicuius cùm quid fieri mandatur, quomodo hæc verba intelligenda ſint, declaratur in l. illa verba, arbitratu, vbi Alciat. de Verb. ſignif.

Arbitrivm eſt actus certarum perſonarum exequentium compromiſſum, ſecundum Azonem. Nam arbiter exequitur veritatem inquirendo, vt iudex.30. quæſt.5. iudicantem. Nam actor vult vt obtineat, & reus vt ſoluatur, vel actor ad amplificandam cauſam, reus ad diminuendam eam. Sunt ergo in actu arbitrij tres perſonæ, ſcil. arbiter, actor, & reus. Ideo alij dicunt, [arbitrium eſt actus trium perſonarum ſuper ciuili quæſtione quaſi in iudicio contendentium.] Vel ſecundum Hoſt. [arbitrium eſt poteſtas aliena voluntariè tradita, & recepta ad pronunciandum in lite, prout arbitro viſum fuerit, aliquando certa pœna vallata & certis terminis limitata.] Sed compromiſſum eſt poteſtas arbitris data, quorum arbitrium eſt ſententia arbitralis, quæ etiam laudum dicitur. Et arbitrium ſeu arbitratus ſuo proprio ſignificato ſignificat libertatem arbitrandi & voluntatem ratione regulatam. Et vbi actus ponitur in arbitrio ſeu arbitratu, ſignificat per modum conditionis, vt actus valeat ſi arbitrio decernatur, & hoc diuerſimodè ſecundum diuerſitatem materiæ ſubiectæ, v.g. Promitto tibi equum arbitratu Titij: Titio non arbitrante, quia non vult, vel non poteſt arbitrari, nulla eſt promiſſio, nec recurritur ad arbitrium boni viri. l.ſi quis arbitratu. ff. de Verb. oblig. Ratio, quia contrahens de arbitrio illius tantùm intellexit, quod hæc verba important, vbi autem ſtat per illum, cui compromittitur, conditio ſtatim deficit, nec promiſſor de cætero ex illa promiſſione poteſt obligari, vt l.ſi quis.præalleg. E contrario ſi per promiſſorem ſteterit, conditio ſtatim habebitur pro impleta.arg.l.iur.ciu. ff.de Cond.& demonſt. vt promiſſio ſit efficax, ſiue ille arbitretur, ſiue non, ſecundum boni viri arbitrium, ad quod tunc recurritur. Et hoc ideo ne ſit in poteſtate debitoris ſe liberare à promiſſione.

Arbitrivm tutelæ, i. actio tutelæ.

telæ.de hoc ſuprà,[actio tutelæ.]

Arbor vento deiecta,non arboris, ſed ligni appellatione continetur.l.ligni. ff.de leg.3.

Arboris appellatione multa continentur,ff. Arbor.fur.cæſa.l.3. & 4.Itẽ vites continẽtur appellatione arboris.vt ff.de Arb.cęd.l.1.§.1. Adde,quod arborum verbo continentur etiam radices arborum, vt not.gl.in l.obligationum ferè. in ver. [ſic & in tradendo.] ff.de Action.& oblig.

Arbores furtim cædere, eſt ſcindere vel incidere arbores inſcio & inuito domino.

Arbores cæduæ dicuntur, quæ exciſè repullulant.

Arbores grandes, quarum mentio habetur in l. ſed ſi. ff. de vſufr.quæ ſint,eleganter explicat Alc.in l.Sylua.de Verbor.ſignific.

Arbvstvm, locus eſt in quo arbores ſunt ad fructum conſitæ:ſicut ſalicetum in quo ſunt ſalices, hoc & arboretum aliqui vocant, vt tradit Aulus Gellius,& meminit Paul. Iuriſconſ. in l.impenſæ neceſſariæ. de Verb.ſig.ff.

Arca pro monumento ſupra terrã,in qua cadauera conduntur. l.is qui.ff.de Relig.& ſumpt.fun.

Arca camerata, id eſt, arcuata & confornicata.l. ſed addes. §. ſi inquilinus. 5. ff. Locat.

Arcarivs is dicitur,qui pecuniam publicam adſeruat. Hieronymus in calce epiſtolæ ad Rom. pro eo quod in Græco eſt œconomus, ipſe arcarius interpretatus eſt: [Salutat, inquit, vos Eraſtus arcarius ciuitatis,] Scæuola lib.40. Dig.in tit.de fideicommiſs.liber. Thais. [Stichum,inquit,rationibus redditis manumitti volo: Stichus arcarius probante domino nomina fecit.]In Codice quoque Iuſtinianeo titulus eſt de ſuſceptori bus & præpoſitis & arcariis. Poteſt igitur arcarius eſſe publicè & priuatim. Nebr.

Arcarivs eſt qui præeſt arcę, in qua pecunia cuſtoditur, & ita ſumitur in tit.de Suſcep.& Præp. & arca. lib.10.C.

Archiatros ex Græco interpretatur princeps medicorum,dictus ab ἄρχων, quod eſt princeps, & ἰατρὸς medicus.Auguſtinus lib.3. de Ciu.Dei.[Vbi ſe,inquit,Æſculapius excuſabit, quòd archiatrum ſe,non obſtetricem profitebatur.] Hieron.ad Euagrium: Ne fieret,ait,aliqua plaga,quæ ſcientia noſtri lateret archiatri.] Iulius quoque Firmicus lib. 2. matheſeôn,] Mercurius in tertio ab horoſcopo loco conſtitutus facit archiatros.] in Codice Iuſtinianeo tit. de profeſſoribus & medicis,lib.10. [medicos,inquit,& maximè archiatros,vel ex archiatris.] & infrà, l. archiatri. [Archiatri,inquit, ſcientes annuaria ſibi commoda.] Neb.

Archiatri dicuntur medici principis, vt tradit Alciat.in rub. C.de Cõm.& arch. lib.12.

Archicancellarivs: require infrà cancellarius.

Archidiaconvs, eſt princeps diaconorum,qui imperat ſubdiaconis & Leuitis. Et dicitur ab ἄρχων, quod eſt princeps, & diaconus, quaſi princeps diaconorũ. Vnde quando vult præ aliis Euangelium legit,vel cui vult legendũ cõmittit.extrà,de Off.arch.c.2.in princ. Vel eſt oculus epiſcopi ad conſpiciendum, corrigendũ & emẽdandũ per epiſcopatũ,exceptis arduis.Et debet audire iurgia ſingulorũ, & habere curã & ſollicitudinẽ in eccleſiis,& de clericis, vt in c.ad hoc,de offic.arch. Inde venit archidiaconatus,& quando ſit per electionẽ,tũc eſt dignitas: ſi verò habitus ſit per collationẽ, non

non eſt dignitas, vt not. in c. decernimus. de Iudic. C.

ARCHIEPISCOPVS, eſt princeps epiſcoporum. 21. diſt. cleros.

ARCHIFLAMINES qui ſint, vide 21. diſt. in princ. 80. diſt. c. 1. & pen.

ARCHIGERON interpretatur princeps ſeniorum, quoniam γέρων Græcè eſt ſenior, ſiue ſenex. In C. Iuſti. tit. de epiſc. aud. l. archigerontes. [Archigerontes, inquit, & diœcetæ.] Accurſius, quod mirum ſit, archigerontes archipresbyteros interpretatur rectè: ꝙ presbyteros æquè ſeniores interpretatur, vt idem ſit archigeron quod archipresbyter.

ARCHIGVBERNVS interpretatur gubernatorum princeps ſiue claſſis præfectus: compoſitum nomen ex Græco & Latino, quod perquàm rarum eſt, aliquãdo fieri ſolet, vt Quintilianus li. 1. oſtendit, Iabolenus lib. 36. Dig. tit. ad Senatuſconſultum Trebel. l. eius [Saturnius, inquit, gubernius ex claſſe Britannica,] Nebr.

ARCHIGVBERNVS, præfectus claſſis, l. Seius, ad Senatuſconſ. Treb.

ARCHIMANDRITA interpretatur agminis ſiue gregis princeps: μάνδρα namque multa ſignificat apud Græcos, ſpeluncam interpretatur frater Ioannes Carmelitanus. Iuuenalis mandram poſuit pro mulione, cùm in tertia Satyra ſcripſit,

Stantis conuicia mandra.

Martialis pro ipſa malorum cõcatenatione, dicens,

Vixque datur longas multorum vincere mandras.

Atque idem alibi pro calculo in ludo, quem vocat vulgus, ſcaccorum, his verbis:

Sic vincas Nouiũque Publiũque mãdris & vitreo latrone eluſos.

In Codice tamen Iuſtin. eod. lib. 1. pro pontifice accipitur. [Reuerendiſſimi, inquit, archimandritæ.] Idem de monachis [Deo, inquit, amabiles epiſcopi & archimandritæ,] vtrobique pro paſtore. Nebr.

ARCHIMANDRITA eſt paſtor ouium: vnde,

Archimandrita ſit ouium tibi paſtor.

Et ponitur pro epiſcopo, 1. q. 7. diſpenſationes. quaſi princeps gregis, ab ἄρχων, i. princeps, & μάνδρα Græcè, quod eſt grex vel ſpelunca Latinè. etiam ponitur pro Abbate, vt in l. fin. C. de ſum. trin. ſiquidem initio monachi in eremis habitabant.

ARCHIMIMVS interpretatur princeps mimorũ. Sunt autem mimi, poëmata laſciuientia in turpitudinem: de quibus ſcripſit Ouid.

Scribere ſi fas eſt imitantes turpia mimos.

Et Martial.

Mimos ridiculi Philiſtrionis.

Mimus verò, auctore Diomede, dictus eſt, quòd omnia ſolus imitetur, à verbo Græco μιμέομαι, quod interpretatur imitor, cùm alia poëmata idem faciant, hic tamen peculiari quodam modo. Iulianus lib. 38. de oper. lib. l. patronus. [Nam ſi quis, inquit, archimimũ vel pantomimũ.] Nebr.

ARCHIMIMVS, mimorum princeps, & qui melius quàm alij, nouit in ſcena geſtus ſeu mores eorum, quos irridere vult, imitari. l. patronus. ff. de Oper. liber.

ARCHIOTAE, qui præſunt archiuo. l. vlt. ff. de muner.

ARCHIPRESBYTER, quaſi princeps presbyterorum, qui tamen ſubeſt archidiacono, cuius miniſterium & officiũ cum officio archidiaconi ponitur. 25. diſt. per

perfectis. Item duo ſunt genera archipresbyterorum, ſcilicet ciuitatenſis, vt c. officium. eod. tit. & ruralis, vt c. vt ſingulæ. de Offic. archipresby. ſecũdum Hoſtien.

Archisynagogvs, eſt princeps ſynagogæ.

Architectvs interpretatur princeps fabrorum: nam tecton eſt faber, lignarius maximè, ſed architecti negotium ad plura ſe extendit. Vitruuius lib. 1. de architectonica [Architecti, inquit, ſcientia eſt pluribus diſciplinis & variis eruditionibus ornata, cuius iudicio probantur omnia, quæ à cæteris artibus proficiſcuntur opera:] ea naſcitur ex fabrica & ratiocinatione. Hinc Paulus Apoſtolus tranſlatione vtens dixit in Epiſtola quadam, [Quaſi ſapiens architectus fundamẽtum poſui.] Calliſt. lib. 50. de Iur. immu. l. quibuſdam. [Veterinarij, inquit, architecti.] Nebriſ.

Architectvs, eſt princeps artificum, vel principalis ædificator, qui ſtructuris ædificiorum præeſt. l. fin. de Iur. immun.

Archivvm, interiecta v. à Latinis dicitur, quod eſt Græcis ἀρχεῖον, quod interpretatur principium, & eſt locus vbi monumenta litterarum publicè adſeruantur. Martia. in Philologię nuptiis: [Clotho & Lacheſis librariæ ſuperûm archiuiſq; cuſtodes.] Hierony. in prologo Eſter: [Librum, inquit, Eſter variis tranſlatoribus conſtat eſſe vitiatum, quem ego de archiuis Hebræorum reuelans verbum è verbo expreſſius tranſtuli.] Vlpianus lib. 48. titu. de pœnis. l. moris §. ſolet. Quo, inquit, in publico inſtrumenta deponantur archiuo forte vel grammatophylacio.] Nebr.

Archivvm publicum, id eſt, armarium publicum, ſcilicet vbi libri ponuntur, ſeu inſtrumenta ſeu acta, habetur C. de fide inſtru. in Auth. ad hæc. & not. 30. quæſt. 1. peruenit.

Arcvs, eſt pons lapideus, nec appellatione arcus venit pons ligneus. ff. de Aqua plu. arcen. l. ſupra iter.

Area, inquit Feſtus Pompeius, l. 1. locus eſt vacuus quaſi exaruerit, & non poſſit quicquam generare, qualis eſt in qua teruntur meſſes. Eſt quoque in vrbe ſolum, ſiue terræ ſuperficies, in qua nihil eſt ædificatum. Florentinus de Verb. ſigni. l. fundi [Locus, inquit, ſine ædificio in vrbe, area: in rure, ager appellatur.] Nebriſ.

Area locus in vrbe ſine ædificio. l. fundi. de Verb. ſig. Interdum ſignificat ruſticum locum vbi meſſes teruntur. l. vlti. C. de Serui. ſic dicta ab ariditate, quod in ea fructus areſcant.

Arelatensis ab eo eſt quod eſt Arelas, ſiue Arelate ciuitas prouinciæ Narbonenſis: nunc eſt Arles. Plin. lib. 33. [Pompeius Paulioni equitis Arelatenſis filius.] Scæuola lib. 33. Dig. de vſu & vſufructu. l. codicillis. [Ad rempublic. inquit, Arelatenſium pertinere.]

Arena plerunque pro amphitheatro ponitur, quo in loco beſtiæ conficiebantur, ſic appellatus, ab eo, quod arena in ſolo ſpargebatur, quæ ſanguinem effuſum ex vulneribus, ſiue ferarum, ſiue gladiatorum ebiberet. Iuuen.

Leonibus atque laniſtis
Libertas iuriſq; idem contingat arena.

Vlpia. lib. 48. Dig. tit. de accuſat. [Qui cum beſtiis, inquit, depugnandi cauſa in arenam intromiſſi ſunt.] Hinc & arenarij dicti, qui operas ſuas locabant, aut, obiiciendo ſe feris, aut congrediendo cum altero gladiatore: cuiuſmodi homines infames ſunt. Calliſtratus lib. 38. de operis libertorum. l. hæc demum. [Neque arenarius, inquit, manumiſſus &c.] Nebriſ.

Arena appellabatur amphitheatrum, quo in loco ſpectacula edebantur. l. qui iudicio. de accuſat. Indè arenarij, qui ibi depugnabant. l. ea demum. de oper. liber.

Arenaefodinae dicuntur loca in quibus arena foditur: quæ etiam arenariæ dicuntur, l. ſed & 2. de Public. tametſi quidam malint ibi legere arenæ.

Arenatores dicuntur, qui in arenis deiecta, & collapſa ſolent extrahere, & dicuntur humiles perſonæ, vt C. de Inceſt. nuptiis. l. humilem.

Arenga, eſt apta & concors verborum ſententia, quæ ponitur poſt ſalutationem in priuilegiis arduorum negotiorum.

Areopagus, locus erat Athenis vbi fuit olim ſummum concilium, quod de cædibus atque id genus iudicabat.

Arescusa nomen celebre eſt fœminarum in libris Digeſt. In libris recentioribus mendosè legitur Arethuſa. Neque ignoro Arethuſam nympham eſſe, & fontem eiuſdem nominis in Sicilia. de vtraque Virgilius in Bucolicis, & in quarto Georgicorum lib. Sed quod ad iuris rationem attinet nihil refert Areſcuſam dicas, an Arethuſam: nos puritatem lectionis defendimus; quod Grammatici proprium eſt Officium. Nebr.

Argentarius, non tam argenti opifex eſt, quàm is qui pecunias publicas exigit, aut pecunias ſub fide publica permutat, qui vulgò Campſores appellantur. Marcellus lib. 40. de Statuliberis. l. Stichus. [aut argentariæ, inquit, menſæ exercitores. Item lib. 2. Dig. tit. de Edendo. l. prætor. [Prætor ait, Argentariæ menſæ exercitores.]

Argentarii ſunt, quaſi campſores vel argentariæ menſę exercitores, qui ſingulorum ſolebant rationes, id eſt, cálculos & inſtrumenta conficere, ſcribentes accepta & data, ita quod ex ſcriptis eorum quæ erant communia, doceatur & ſciatur quantum datum ſit, & quantum acceptum, qui aliàs dicuntur numularij, vt infrà de N.

Argentifodinae, aurifodinæ, ſulphuriofodinæ, lapidifodinę, arenæfodinæ: ſunt loca in quibus huiuſmodi res fodiuntur.

Argentum eſcarium dicitur, quod in vſu habetur ad epulandum, id eſt, ad eſum & potum. l. ſed & ſi. §. cui. de Auro & argento legato.

Argentum factum quod dicitur, declarat Iuriſconſ. in l. Quintus. de aur. & argen. leg.

Argentum infectum appellatur, rudis materia argenti, id eſt, non facta. l. etſi. de aur. & ar. legat.

Argentum puſtularum apud Sueton. accipitur pro purgatiſſimo argento, de quo fit mentio etiam in l. naue. de Locat. licet Bud. arteſtetur ibi nō abſurdè legi poſſe poſtilarū, vt rudē argenti maſſam intelligamus. lege puſulatū.

Argumentum, eſt ratio rei dubiæ faciens fidem, de Hæreti. cum ex iniuncto. Et dicitur quaſi arguens mentem, vel quaſi argutè

gurè inuentum, vt no. Bern.in c. forus. de Verb. ſignific. aliquando ſumitur pro experientia, rerúmque vſu. vt Inſtit.in proœ.§.cúmque, ibi, [ſed quod in ipſis rerum obtinet argumentis,] id eſt, quod eſt in viridi obſeruantia.

Argvtvs dicitur ſecundùm Iſidor.qui citò inuenit argumẽta in loquendo,i.ſubtilis,& aſtutus.

Aridi fructus qui dicantur,explicatur C.de Vſur.Auth.ad hæc. & l. 1. C.Theod. eodem, l.vlt.in fin.ff.de Iur.fiſci.l.13. C.de ſuſceptor.quibus opponuntur fructus liquidi,d.Auth.adhæc. C.

Arma ſunt defenſoria.Et nomine armorum veniunt fuſtes, lapides,ferrũ, & omne illud quod manu & arcu mittitur,prout no. Ber. in cap.ſicut dignum. de homic. Et ſic tela comprehenduntur, licet arma propriè ſint quibus defendimur.Tela etiam,quibus impugnamus. Inſti. de public.iudi.§.lex Cornelia.& not.in Clement.in agro.§.quia.de Statu monac.in glo.ſuper verbo,arma. & l.armorum ff.de Verb.ſignific.

Armarivm, vel armamentarium, eſt locus vbi arma ponuntur.

Armenia, vide C. de Offic. magiſt. mili. l.vlti.& de agric.& cenſ.l.cùm antea.lib.11.

Armentvm, inquit Varro de Lingua Latina,dictum eſt,quòd boues maximè parabantur vt inde eligerent ad arandum: inde armenta dicta poſteà, tertia litera extrita, pro aramenta. Feſtus tamen Pompeius armentum id genus pecoris appellat, quod eſt idoneum ad opus armorum. Pomponius tit. de Ver. ſigni.l. boues. [Boues,inquit,armentorum magis quàm iumentorum nomine appellantur.]Nebriſ.

Armentvm, eſt magnorum animalium, vt equorum & boum: grex verò minorum, vt porcorum, caprarum, & ouium, licet etiam largè ſumatur pro maioribus. ff. de abigeis. l. 1. in fin. & Clem. 1. de Deci. Nam armenta propriè dicuntur pecora gregis: inde armentarius, id eſt,armentorum cuſtos.

Armillae,inquit Feſtus,erãt ex auro, quas viri militares ab imperatoribus donati gerebant: dictę quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. vnde arma ab his dependentia ſunt vocata. Vlpian. lib.34. Dig.tit.de Auro & argento leg.l.argumento. [inaures,inquit,& armillæ.] Nebriſ.

Armillae enumerantur inter muliebria ornamenta, l. argumento. §. ornamenta. de Aur.& argento legato.

Armvs eſt ſpathula aſſata alicuius animalis, vt in cap.vnico. circa medium, in verb. [principis vnctio.] de ſac. vnctio.& ibi per doct.1.Reg.9.eo.

Arrha, arrhæ,ſiue arrabo,arrabonis,propriè illud eſt quod datur pro emptionibus confirmandis.nam, quemadmodum Vlpianus ait,ſine pretio venditio nulla eſt, neque pretij numeratio, ſed conuentio facit emptionem. Sed(vt Gaius iuriſconſultus ait) quòd arrha pro emptione datur, non eò pertinet, quaſi ſine arrha conuentio nihil proficiat, ſed vt euidentiùs probari poſſit conueniſſe de pretio. Sed cur in ſponſalibus contrahendis ab ſponſo arrhæ dentur ſponſæ, vndéque ea res habeat originem, pauci nouerunt.Conſuetudo fuit apud maiores noſtros, vt ſponſus & ſponſa inituri fœdus matrimonij ſe inuicem coëmerent.

facta igitur pretij conuentione, & ſponſa emebat ſponſum dotis pretio, id quod Plautus expreſſit dicens:

Imperium accepti, dote libertatem vendidi.

Et Iuuenalis,

Veniunt an dote ſagitta,
Libertas emitur.

E cõtrario ſponſus emebat ſponſam. Vnde eſt illud Virgilianum ex primo Georg.

Téque ſibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Sed quia vtrumque pretium futurum erat in poteſtate viri, accipit ille dotem, quia emptus eſt ab ſponſa: illa verò tantùm accipit arrhas, quod eſt quaſi quoddam emptionis ſignum: aliquando tamen arrha pro pignore ſimpliciter accipitur apud auctores. Nebr.

Arrha dicitur in emptione & venditione id quod datur in teſtimonium vel ſignum venditionis. Eſt enim arrharum datio argumentum emptionis & venditionis contractæ.

Arrhae ſponſaliæ vel ſponſalitiæ ſecundùm Hoſtienſ. in ſum. de Sponſ. & mat. §. vnde dicuntur. Verſ. [ſed quia arrhæ] dicuntur donaria data inter ſponſum & ſponſam in ſignum matrimonij contrahendi & remunerandi cõſentientes : & fit hoc per verba affirmatiua, ſcilicet, Do tibi arrhas iſtas vt cum filio meo contrahas. Et hæ arrhæ dicuntur ſubannuli, quia fiunt per immiſſionem annuli: Iuxta illud, annulo ſuo ſubarrhauit me, vt patet per eundem §. quot ſunt ſpecies.

Arrhestitivs, i. poſſeſſus à dæmone.

Arrestare, eſt aliquem vel bona ſua per mandatum iudicis impedire ne moueatur à loco donec conquerenti reſpondeat, vt cap. 2. de Crimin. falſi. & l. relegatorum. ff. de interdictis & relegatis.

Arrogare, eſt aliquem qui ſui iuris eſt in filium recipere: inde arrogatus filius dicitur ille, qui ſic aſſumitur in filium. Et ſic arrogator eſt pater qui accipit aliquem hoc modo in filium. & eſt differentia inter arrogationem & adoptionem: quia ille adoptatur, qui non eſt ſui iuris, ſed alterius poteſtati ſubiectus, vt ſuprà viſum eſt. Sed arrogatur ille qui primò ſui iuris eſt, & per arrogationem tranſit in poteſtatem patris, ſcilicet arrogatoris. Vnde,

Arrogo qui ſuus eſt, ſed habet meus eſſe neceſſe.
Patris adopto ſuum, ſed patris permanet idem.

De hoc de cog. leg. capite vnico. in gloſſ. 1. Item arrogare in alia ſignificatione, i. adſcribere. Vnde dicitur arrogans, quaſi omnia ſibi adſcribens. Inde arrogantia, id eſt, ſuperbia. Differunt tamen, quia ſuperbia eſt inanis gloria de eo, quod quis habet, vt ſunt Philoſophi, Legiſtæ, & alij ſufficientes in arte ſua. Sed arrogantia eſt inanis gloria de eo quod quis non habet, & cùm quis credit ea ſe ſcire, quæ tamen neſcit.

Ars eſt collectio præceptorum, Inſti. de Iuſti. & iur. §. iuris præcepta. Vel ars ſecundùm Porphy. eſt de infinitis ſumpta doctrina. no. ff. de Iuſti. & iu. l. 1. ſuper verbo Ars. Item ars quandóque ſumitur in malam partem, vt C. de His qui ad ſta. confu. l. 1. & ideo dicitur

dicitur arte, id eſt, dolo. 22. q. 5. quacunque.

Ars quandóque dicitur cura animarum, vt de Ætat. & qual. cùm ſit. Item ſecundùm Archid. ars dicitur actus damnatus, vt in cap. vnico. de Vita & honeſt. cler. lib. 6. ibi, ſi per annum artem iſtam ignominioſam. Etiam baliſtarij dicuntur exercere artem de ſagit. cap. 1. & magi dicuntur exercere artem, & coqui. de Conſec. diſtinct. 5. c. ne tales.

Artanum, eſt idem quod aratrum.

Artemo, onis, trochleæ genus eſt, machina ad ſubleuanda onera, quæ Græcè dicitur ἐπαγων. Vitruuius libro 10. de architectura: [In radice, inquit, machinæ collocatur tertia trochlea: eam Græci epagonta, noſtri artemonem appellant.] Lucas in Apoſtolica Hiſtoria, cap. 27. artemone quaſi Græca dictione vtitur, cùm dicit: [Et leuato artemone ſecundùm auræ flatum, tendebāt ad littus,] nam in Græco artemona poſuit ſed fieri poteſt vt à ſermone Latino acceperit Lucas, cùm præſertim qui cum Paulo erant in ea nauigatione Romani eſſent, aut ſaltem Romanè loquerentur. Quòd ſi attemo dictio Latina eſt, non poteſt per th aſpiratum legi, id quod Iſidorus putauit, cùm nulla dictio Latina th, ſed neque vllam aliam conſonantem aſpiratam recipiat. Iabolenus de Verborum ſignificat. l. malum. [Malum nauis eſſe partem, artemonem autem non eſſe Labeo ait.] Nebriſ.

Artemon eſt id quod retro ponitur ad nauim gubernandam. l. malum. ff. de Verb. ſign. & Bald. in l. precibus. Codi. de Impuber. & aliis ſubſtitut. Sed Alciat. in d. l. malum. ait eſſe velum additum dirigendæ nauis cauſa, quod verius eſt.

Articulus eſt pars intentionis, continens illud quod actor probare intendit, facit c. veniens. 2. de Teſtim. & gloſſ. in c. præſentium. §. teſtes. eodem tit. lib. 6. Et articuli dicuntur capitula in iudicio probanda. eod. titul. per tuas. Et quandoque aſſertiones, & quandóque intentiones. c. ex parte A, in fine, de Teſtib. & not. Pau. in cap. cùm dilectus. de Fid. inſtrum. adde quòd articulus quandóque ſignificat idem quod ſtatim. l. fin. C. de offic. com. ſac. pal. interdum ponitur pro themate ſeu caſu, vt in l. non poſſunt. de Legibus. aliquando pro particula, l. triplici, de Verborum ſignific.

Artifex quid ſit, & nomina diuerſorum artificum, vide tex. iuncta gloſſ. quæ exponit ſignificata eorum. in l. 1. C. de Excu. ar. lib. 10.

Artificiales operæ ſunt, quæ ad artificium pertinent, veluti pictoriæ, & fabriles.

Aruspex quis dicatur, vide in c. 1. 26. q. 4. & not. gl. in l. nullus. C. de Maleſi. & mathe.

De A ante S.

As dicitur tota hæreditas, vel quicquid in 12. partes diuidi poteſt. In aſſe autem continentur certæ partes, ſcilicet 12. quarum quælibet habet proprium vocabulum. Sunt enim iſta nomina 12. partium aſſis. Vncia, ſexcunx, & eſt vncia cum ſemuncia. Sextans, quia ſextam partem ſignificat, id eſt, duas vncias. Quadrans quatuor vncias ſignificat. Triens tres vnciæ. Quincunx quinque, ſemis, ſeptunx, bes, dodrans, dex-

Digitized by Google

tans, deunx,as. De quibus omnibus require loco ſuo. & Inſti.de Hære.inſti.§. hæreditas.& in glo. ver.[ſeſcũnx.] As tamen in ponderibus idem eſt quod vnum. Etiam ponitur pro obolo. Vnde verſus.

As,obolus, pondus,as eſt profeſſio tota.

AX ASSE hæres dicitur, cui vniuerſa hæreditas relicta eſt. Hinc ex Aſſe auferri hæreditas, quæ vniuerſa aufertur.l. 2. Cod. de His quib.vt indig. Ex Aſſe debere,ht. ff. Vt legat. no. cau. Ex aſſe poſſidere.l.pen. Qui ſatiſ.cog.

ASCETERIA, ἀσκητήρια, loca exercitationi parata: nam ἀσκέω exerceo ſignificat, & ἀσκητὴς exercitator. Hinc ſeceſſus olim à Theologiæ ſtudioſis parati, in quibus ſe animo vacuo ac libero in eo ſtudio exercerent, Aſceteria nominantur, in l.omnia.33.C. de Epiſco.& Cler.

ASCRIPTITIVS glebæ dicitur ille qui adſcriptus eſt glebæ, fundo, ſiue ſolo terræ, & adſtrictus per ſcripturam in qua promittit domino ſoli ſe nunquam à ſolo diſcedere. Et ex illa ſcriptura aſcriptitius conſtituitur: ſed tamen per eam ſolum non probatus, imo ſecundùm Azon. & Hoſtienſ. aliquando ſcriptura eſt neceſſaria, in qua conſiteatur ſe eſſe adſcriptitiũ.Et à gleba quam colit, nec volens recedere permittitur, nec inuitus poteſt compelli ad recedendum, nec ſine gleba poteſt alienari. inter aſcriptitios glebæ & originarios colonos quidam hanc dicunt eſſe differentiam, quia adſcriptitij inhærent glebæ, ita vt ſine gleba non transferantur. Sed coloni originarij non ſic inhærent prædiis, quin quandoque ſine prædiis dominus fundi poſſit eos mutare. & transferre ab vno prædio in aliud. item inter ſeruos & adſcriptitios ſecundùm Azon.& Hoſtienſ. penè nulla eſt differentia.C.de Agric.& cenſit.l. ne diutiùs. librò 11. ideo autem dicitur notanter penè, quia ſeruus poteſt vendi ſine peculio, ſed adſcriptitius nunquam ſine ſolo: item adſcriptitij in prædiis, in quibus aſcripti ſunt, contra domini voluntatem ordinari poſſunt,& matrimonium contrahere:vt in Auth. de ſanct.epiſ. §.adſcriptitio:ſerui verò nõ,C.de Epiſ. & cler.l.iubemus.Inſt. de iur.perſonarum §.1.& ibi gloſſ.in verbo, [aut ſerui.] licet ſecundùm canones ſi contrahant matrimonium, tenet. Et aſcriptitij,quia tenentur colere terram, dicuntur coloni. Et quia aſcriptitij deputati ſunt ad hæc facienda, ex conditione ſua dicuntur aſcriptitij. Et quia ex ſui origine, vel patrum, vel auorum ſuorum, ita adhærent glebæ, vt ſine gleba vendi non poſſint, nec gleba ſine illis, ideo dicuntur originarij. Require, [agricola] & infrà [colonus] Breuiter dicas, quòd adſcriptitij ſerui ſeu coloni appellantur qui glebæ ſeu prædio colendo perpetuò addicti ſunt, inde nunquã receſſuri, dominiſque prædiorum annuos reditus præter ſumptum & victum reddituri.

ASPARGO, vitium ex pluuia vndáve contractum.Calliſt.l.4.§. 2.ff.ad Leg.Rhod.Aliàs Aſpergo, & conſpargo legitur.

ASSASSINI, fuerunt quidam infideles, qui ex quibuſdam falſis opinionibus nitebantur ad occiden

cidendum Chriſtianos, contra quos ſtatutæ fuerunt pœnæ grauiſſimæ, extrà, de homicid. cap. pro humani. lib. 6. Barto. autem in l. non ſolum §. ſi mandato. de Iniur. & in l. Cicero. de pœn. eos vocat aſſaſſinos, qui ob pecuniam quempiam interficiunt. De aſſaſſinis diffusè tractant Doct. in Authen. ſed nouo iure. Cod. de Ser. fugit. & in dicto cap. pro humani.

Assecla, i. ſeruus, eo quòd ſequatur aliquem cauſa lucri, ſecundùm Iſid. lib. 10. Etym.

Assectari quis dicitur matrem famil. aut puellam, qui tacitus libidinis cauſa frequenter inſequitur. l. item apud. §. appellare. de Iniur.

Assellare, eſt opus naturæ facere: vt dicitur, [dum aſſellaret emiſit inteſtina,]

Asserere manum, eſt admouere: quòd ea quoque quæ in terram dimittuntur, ſeri dicuntur. Terent. ego illam liberali aſſero cauſa manu.

Asserere, eſt in libertatem vindicare: vnde aſſertores dicuntur vindices alienæ libertatis.

Assertio ſecundùm Azo. in Sum. de aſſertione tollenda, erat quoddam vanum & friuolum iudicium quorundam, qui dicebantur aſſertores, eò quòd aſſerebant eum liberum, qui tamen erat ſeruus.

Assessores dicũtur qui aſſident iudici, non vt iudices, ſed vt approbaturi iudicis ſententiam, quomodo Saluator noſter diſcipulis dicit: [Sedebitis & vos ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſraël. [Iulius Firmicus libro 2. Matheſeon: [Mars, inquit, aſſeſſores maximos iudicum facit.] Paulus lib. 1. Dige. titul. de Officio aſſeſſoris l. 1. [omne Officium aſſeſſorum, quo iuris ſtudioſi partibus ſuis funguntur, in iis cauſis conſtat.] In Codice quoque Iuſtinianeo titulus eſt de aſſeſſoribus & cancellariis. Nebriſ.

Assessor dicitur, quaſi aſſidens iudici in cognitione cauſarum, ſuum præbens conſilium iudici, qui alio nomine dicitur officialis iudicis, & conſiliarius. Item dicitur domeſticus iudicis. de hoc vide Azon. in Summ. C. de Aſſeſſ. & domeſt. qui videtur ponere differentiam inter aſſeſſorem & domeſticum iudicis & cauſidicum. & Accurſ. C. de Domeſt. & protect. in rubrica, lib. 12.

Asseverare & profiteri quomodo differant, vide C. de probatio. l. non nudis.

Assidei, ſunt Iudæi qui ſemper cultui diuino inſidebant.

Assidve qualiter intelligatur, vide extrà, de præben. cap. ſignificatum. & de Offic. archipresb. cap. primo.

Assissii dicuntur vulgò manſionarij, quaſi aſſidui in miniſterio eccleſiæ, & ſunt beneficiati, non etiam canonici, vt not. gloſſ. in cap. cùm ad hoc. de Cleric. non reſidentibus.

Assignare fit nudis verbis teſtamento vel codicillis. ff. de Verbor. ſignif. aſſignare. & ff. de Aſſigna. l. 1. §. Aſſignare. Et not. Arch. in cap. appellati. de appell. l. 6. in gloſſ. fi.

Assignativus libertus, require infrà [libertus.]

Assistere, id eſt, cum aliis eſſe. Cod. de aduoc. diuerſ. iud. l. vlt. & ibi not.

Assisterium, eſt locus vel domus ſanctimonialiũ, ſicut monaſterium monachorum, in quo

ſeruiunt Deo, vt eſt t ex. in auth. hodie nouo iur. C. de Cuſt. reor. Item aſſiſteria eſt illa quæ præeſt aſſiſterio, quia ipſa curæ aliarum aſſiſtit principaliter. Et ſecundum quoſdam Azo videtur exponere aſſiſterias, id eſt, fœminarum debilium inſtatrices. in Sum. C. de Epiſc. & cler. §. nunc de orphanotrophis, vel aſceteria, id eſt, recluſa, ab aſſiſtendo, quia quotidie aſſiſtit orationi. Item ἀσκητήριον apud Græcos eſt locus, in quo vnus ſacerdos, quinque acolythi, quinque mulieres, quæ aſſiſteriæ dicuntur, ſunt manentes: vt 27. quæſt. 1. ſi quis rapuerit. in gl. In locis ſuprà citatis legitur aſceterium & aſceteria.

Assistrix, id eſt, ancilla, dominæ aſſiſtens ad ſeruiendum.

Assolatvs, id eſt, ad terram redactus, & inuenitur in Nathan Propheta.

Asta, vel potiùs haſta fiſcalis, eſt venditio quæ fit à fiſco ſubhaſtatione. Quandoque autem fiebat haſtatio cum dicebatur per præconem, Qui plus dederit infra menſem, ille rem habebit: licet ergo infra menſem aliter venderetur, tamen admittebatur adiectio infrà certum tempus, vt C. de fid. inſtrum. & iure haſtæ fiſcalis, & de Adiectio. l. 1. Si autem cum ipſo emptore conuentum eſſet, vt poſſet dare plus offerenti, eſſet pactum in diem adiectionis, vt ibidem in gloſ. l. ſi tempora, C. eod.

Astipvlator, à Cicerone dicitur qui vadimonij teſtis adhibetur. Nam pro Quintio, inquit, [Profecti ſunt familiares & Albij & Quintij, dicent hi quoque teſtimonium. Litteræ P. Quintij, teſtes tot, quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur, cum aſtipulatore tuo comparabuntur.]

Astrvere eſt affirmare, aſſerere, vel aſſimilare. de cau. poſ. & propri. cum eccleſia. & etiam eſt probare. de hæred. cum ex iniuncto.

Astvte, id eſt, malitioſè. C. de legib. l. 2.

Astvtia eſt, cùm aliquis ad aſſequendum aliquid, ſiue bonum ſiue malum, falſis viis & ſimulatis vtitur, vnde propriè accipitur in malum, non enim oportet etiam ad bonum finem vti falſis viis vel ſimulatis 2. Corinth. 4. [Abdicemus occulta dedecoris non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei.]

Asylvm interpretatur templum miſericordiæ, quo confugientes olim tuti erant, nec inde extrahi poterant. l. quis ſit fugitiuus. §. apud. de Ædil. edict. vbi Bud.

Assystatos, vt vulgati habent Codices. in l. qui quadringenta, ad l. Falcid. exponitur, id eſt, non conſiſtens ſtatus.

De A ante T.

At dictio aduerſatiua eſt, vel ſuperabundat, vt in Auth. de Trien. & ſemi. §. & quod ſæpe, aliquando [at,] ponitur pro certè, vt Inſtit. de fidu. tut. §. 1. & de Rer. diuiſ. §. inſula. & quib. alien. lic. §. at ex contrario.

Atavvs eſt pater abaui, & ataia eſt mater abauiæ.

Athleta interpretatur pugil ſiue certator, quia ἆθλος eſt certamen, & ἆθλον ipſum certaminis præmium: re quidem honorifica, non quemadmodum eorum qui artem ludicram exercent infamis. Iuuenalis.

Lenibus

Leuibus athletis & vaſa nouiſſima donat.

Vlp.lib.27. tit.de excuſationibus. [Athletæ,inquit, habent à tutela excuſationem.] Vlpianus lib.2. Dig. tit.de iis qui not.l.athletas. [athletas autem artem ludicram non facere.]Nebr.

ATHLETA dicitur pugil, ſiue certator, l. athletas. ff. de iis qui not. infam. vbi Bud.ait, athletarum verbo gymnicos omnes intelligi, hoc eſt, luctatores,curſores,pugiles, ſaltatores, item qui diſcum in ſublime iaculantur in ludo gladiatorum: & ad hoc quòd athleta habeat immunitatẽ tanquam victor, requiruntur tria. Primò quòd à tenera ætate fuerit in arte pugilandi. Secundò, quòd habuerit tres coronas victoriæ, & vnam ad minus in altera Roma. Tertiò, quòd obtinuerit aduerſariis incorruptis,ita Bartol.in l.vnic.C.de Athle.li.10. & ille text. facit pro trina examinatione fienda antè, quàm quis doctoretur, & trinam approbationem debet reportare, ſecundùm Bar.ibidem,quem refert Abbas in c. cùm ſecundùm Apoſtolum. de præben. numero 7.& in cap. cùm venerabilis.de exce. in prin.

ATHLETAE,ſecundùm Accurſium,dicuntur qui ſine mercede, gratia virtutum pugnabant,vt ff. de iis qui not. infa. l. athletas. & C.de Athle.in princ.lib.10.

ATNEPOS & atneptis,eſt filius vel filia abnepotis vel abneptis.

ATORNARI dicuntur procuratores apud acta conſtituti: in c. vnic.de Sta.reg.lib.6.§.porrò.

ATQVE pro [ſicut] ponitur.ff. de iur.dot.l.ſi pater mulieris. aliquando ponitur pro id eſt, ff. de adminiſt.tut.l.1.in princ.aliquando pro [ſed.] ff. de Neg. geſt.l. cum alicui. §. 1.aliquando, id eſt, perinde ff.de Pactis. l. item quia.

ATQVI ponitur pro [certè,] vel [atquin] pro certè. Inſtit. de fid. tuto.circa medium. ff. de Offic. prætor.l. Barbarius.verſ.[atquin verum eſt.]

ATRIENSIS [atriarius,]ſeruus eſt qui aliis ſeruis à domino præponitur, dictus quòd atrio, hoc eſt primæ domus parti, vbi apud antiquos diuitiæ adſeruabantur, cuſtos adhibebatur,de cuiuſmodi ſeruo Virgil. intellexit cùm in Æneid.dixit.

Fidúſque ad limina cuſtos.

Et qualis eſt aut fingitur Plautinus ille Saureas Atrienſis, qui ſit qua œconomus,ſiue villicus. Plinius Cæcilius in epiſt.

Sumptus atrienſium, topiariorum & fabrorum.

Seneca quoque in epiſtolis.

Sed habet villicus atrienſis colonus.

Vlpia.lib. 33. tit.de fundo inſtructo. l. inſtrumenta.in fi.[Si villa, inquit, cultior eſt,veluti atrienſes & ſcoparij.] Item de Verbor. ſig.l.in lege. 203. [Vtrum,ait,diſpenſatores, inſularij, villici, atrienſes] Accurſius atrienſes interpretatur qui purgant atrium.

ATRIARII ſunt ſerui ſine cuſtodes atrij, & iidem dicuntur etiam atrienſes. Honorum ſumma erat olim anctoritas, vt ex Plan.tradit Alc.in l.in leg.203.de ver.ſig.nã & negotia domini procurabant,& res venales diſtrahebant, & debita exigebant, & in alios non parum iuris habebant. imo,vt ibidẽ Alciat.ſcribit,Atriẽſes dicti ſunt, quòd in atrio cæteris ſeruis cibaria diſtribuerent.

ATROX, id eſt,immiſericors vel crudo

Digitized by Google

crudelis, quaſi atris ſit moribus, ſecundum Iſidorum lib. 10. etym.

ATROX iniuria, quaſi contumelioſior & maior appellatur. lege prætor. §. atrocem. de Iniur. & quot modis atrox iniuria fieri dicatur traditur in §. atrox. Inſt. de Iniur.

ATTELLANVS, na, num, ab Attella vrbe Campaniæ, de qua Silius lib. 11. Punicorum.

Iámque Attella ſuas iámque & Calatia adegit.

Inde Atteliani ludi, & Attellanæ comœdiæ. Iuuena.

Vrbicus ex odio riſum mouet attalena Geſtibus Autonoës.

Scęuola tit. de legatis 3. l. patronus. [Fundum, inquit, in regione Attellana legauit.] Nebriſ. In pand. Florent. eſt attelata.

ATTENTARI pudicitia alicuius dicitur, cùm id agitur, vt ex pudico impudicus fiat, l. attentari. de Iniur.

ATTESTARI, eſt abſenti denunciare. l. ſubſignatum. de Ver. ſig

ATTESTATIONES, ſunt dicta teſtium vel teſtimonia ordine iuris in ſcriptis redacta.

ATTILIANVS tutor dicitur, qui olim ex lege Attilia Romæ dabatur iis quibus nullus omninò fuerat tutor. Inſt. de Attil. tutor. in princ.

ATTONITVS media breui, eſt eleuatus, vel quaſi quodam pauore concuſſus.

ATTRITVS eſt afflictus, conſumptus, exhauſtus, imbecillis, vel feſſus.

ATYPVS, eſt qui malè exprimit verba, ſecundum Bud. in l. item Offilius. de Ædil. edict.

De A ante V.

AVARVS appellatur cæcus & ambitioſus. cap. quorundam. de Elect. lib. 6. quia ita excæcatur eius animus, vt agenda non videat, & à prohibitis non declinet. 47. diſt. virum. & c. ſicut hi. & differentia inter auarum, largum & prodigum, habetur de conſue. ex parte.

AVCTIO ponitur pro publica rerum venditione, qua plus offerentibus addicuntur.

AVCTOR dicitur is, à quo quiſpiam rem comparauit, aut aliàs adeptus eſt.

AVCTOREM fieri, eſt approbare quod geritur aut geſtum eſt. l. etiam. ff. de auct. tut.

AVCTORARE aliquem, eſt illum non obnoxium facere atque obligare, quoniam auctores dicuntur qui habenr poteſtatem aliquid faciendi, & ſine quorum auctoritate non poteſt aliquid fieri. Vnde tutores dicuntur auctores pupillorum, & milites dicuntur auctorari à duce ſiue pręfecto exercitus, id eſt, obligari in illorum verba iurantes. Vnde titulus eſt apud Iuriſconſultos, [de legendo, vel auctorando milite,] & inde auctoramentum pro ipſa obligatione. Vnde Seneca dicit: [Nullum ſine auctoramento malum eſt.] Et Cicero 1. Officiorum, [eſt enim illis ipſa merces auctoramentum ſeruitutis.] Vlp. lib. 26. tit. de auctorit. & con. tut. l. etſi pluribus. [Si tutor, inquit, auctoretur, cui adminiſtratio tutelæ conceſſa non ſit, [pro obligetur.] inde componitur exauctorare, pro eo quod eſt ab obligatione ſoluere. Vide in verbo exauctorare. Nebr.

AVCTORARI, eſt auctorem fieri & approbare. l. etſi. de aucto. tut. alias ponitur pro obligare, vndo auctorati milites, i. ære ſtipēdiario obſtricti, ſiue ſacramēto.

Avctoritas & conſenſus tutorum & curatorum, require infrà,[Tutor & Curator.]

Avctoritas præſtanda,not. ſecundùm Azon.in ſum.C.de Auctor.præſtand.Auctoritatem præſtare,eſt cùm quis dicat ſe approbare id quod agitur, hoc eſt, auctorem fieri. Præſtare auctoritates poteſt quilibet tutor in reb. minoris,ad quem ſpectat periculum adminiſtrationis. Et ſic auctoritas videtur idem quod conſenſus legitimorum tutorum & curatorum. Et differentiam inter auctoritatem & poteſtatem vide per Hoſtienſ. in ſumm. de ſacra vnct.§.refert autem.

Adde quòd [auctoritas] præter notam ſignificationem, aliquando accipitur pro iure vendicandi rem ſuam, qualibet vſucapione reiecta,vt cùm in l.Attinia dicebatur: [Quod ſurreptum erit, eius rei æterna auctoritas eſto.] Interdum ſignificat actionem pro re euicta.l.vlt.de Euict. item ius quod quis ab auctore, id eſt, vendirore conſecutus eſt, vt in l. vlt. de Pig. actio. ponitur & pro ſimplici conſenſu. l. cùm Adoptio. de Adopt. Habet prætereà alias ſignificationes,de quibus apud Alciat.lib. 2. parer. c.9.

Avctoratvs & auctoramentum, [vnde Exauctorare in litera E.]

Avctorizare, eſt cingulo militem, vel ordinibus clericum decorare vel ordinare.

Avthenticvm, eſt liber iuris ciuilis excerptus, quaſi quædam ſummulæ ex aliis legalibus libris, continentes 9. collationes & 9. partes principales. Sed authentica authenticæ,eſt lex vel §. incorporatus in libr. Codicis, & ergo ſemper allegatur auth.C.rit. tali vel tali,vt C.de Epiſc.& cler. Auth. generaliter: & ſic additur rir.ſed non additur numerus collar.Et dicitur authenticum,quaſi auctoratum & comprobatum.

Avthentica perſona quæ dicatur, vide not. per Archid.extrà,de Elect. c.licèt canon.

Avthentica ſcriptura quæ ſit,vide extrà, de fid. inſtr. c.1.& 2.per Bern.Innoc.& Hoſtienſ.

Avcvpivm dicitur locus aptus ad capiendum aues, vel rete, vel virga fiſcata, vel tugurium ad hoc præparatum.An aucupare liceat in fundo alieno. ff. de Seru. ruſt.præd.l.diuus. & Inſt.de Rer. diuiſ.§.ferè.

Avdax dicitur, qui nihil metuit,& ſumitur propriè pro arrogante. Et ita dicuntur audaces facientes contra ius.in Auth. de Admin.circa princ. col. 8. Quandóque ſumitur in bona parte, 8. q. 1. audaciter, in princ. 32. q.5. ſi Paulus.ver.caue quæſo.

Avdacia idem eſt quod temeritas, & accipitur in malo, cap.2.de cenſib.lib.6.diſt.4. factæ ſunt.& not.Arch.in cap.2.præal. in gloſſ. 2.

Avdenter pro temerè, audacter,liberiùs quàm par ſit.Vlp. l.1. §.5. ff. ſi pars hær. pet. [Non audenter itaque dicitur vbicunque meritò quis incertus eſt.]& in l.Gallus,in fin.ff.de lib.& poſthum. Niſi quòd licet audenter, poſſis dicere.

Avdiens, id eſt, obediens. ff. de arb. l.arbiter ex compromiſſo.

Avdientia licet etiam aliter capiatur, propriè tamen magis dicitur eſſe facultas & poteſtas loquendi coram ſuperiore alicui conceſſa: prout dicimus, data eſt illi audientia, vel, denegata eſt ei communis audientia.

Avditor in curia Papæ vocatur,qui vice iudicis alicuius cauſam

ſam vel cauſas audit in Clem.audito. de Reſcrip.

Avditor cameræ Papæ dicitur, qui audit negotia ſuper theſauro Papæ, & ſuper his quæ ad cameram Papæ,pertinent.

Avditor contradictoriarum dicitur in curia Papæ, qui audit impetrantes reſcripta ad lites, vel aliter ad ius commune pertinentes gratias.

Avditorivm, eſt forum cauſarum vel locus in quo cauſæ audiuntur. Sed tamen rectè poteſt dici auditorium magiſtrorũ vbi diſputant, & non magiſtri forus, ſed iudicis, cùm ſic in curia Papæ vocetur, & dicitur ab audiendo. Vnde pro ludo litterario ſumitur,l. 8. C. de Stu. lib.& auditor dicitur diſcipulus, l.2. §. pen.de Orig.iur.

Avditvs exponitur,id eſt,conſenſus, vt in Authent. vt immo. ante nup.dona.

Avellere, eſt auferre violenter vel extirpare, vt ff.de incend.rui. naufra.l.3.§.non ſolùm.

Averta,inquit Alciat.in l.quoniam.de curſ.pub. eſt pectorale equorum. Bud. putat eſſe lora latiora, quæ per terga equi iugalis excurrũt, ſub alis eius ſuccincta. Sed Alcia.tentat accipi poſſe pro capitis ornamento quo habenæ figuntur, ſic dicta quòd per eam auertantur equi prout ſeſſori viſum fuerit.

Avertere,id eſt,diſtrahere.C. de Naui.l.qui fiſcales.lib.11.

Aversione vel per auerſionẽ vendere aut locare,eſt(vt quidam interpretantur) cùm periculum venditor vel locator à ſe auertunt in emptorem vel conductorem.l.qui officij. de cõtrah. emp. & l.1. § Exercitorem. de Exer. actio. Alciat. verò lib.6.Parer.cap. 23. legit, aduerſione, & nouiter declarat.

Aves ſi legentur, quid veniat in legatum,docet Iuriſconſ. in l.auibus.de leg.3.

Avferre differt ab amouere & rapere, vt not.in l.3.§.non ſolùm.de Incen.rui.& nauf.

Avgere & ampliare non eundem habent ſignificatum, de quo ſuprà in Ver.[ampliare.]

Avgvstalis capitur pro dignitate quadam, quæ inter magiſtratus municipales erat, de qua in l. quinque. C. de Cur. Appellabatur & Auguſtalis præfectus Ægypti, vt ex titulo, qui eſt de Offi. præf. Augu. ſignificatur: ex eo dictus, quod ab Auguſto conſtitutus eſſet.

Avgvstvs, vt atteſtatur Tranquil. primus omnium vocatus eſt Octauianus, ab augendo Imperio, ex quo deinde & qui poſt eum imperarunt, id nomen ſibi aſſumpſere.

Avia, eſt mater patris & matris.

Aviaria, ſunt in quibus aſſeruantur aues. l. auibus. de Lega.3.

Avrevs, id eſt, ſolidus.Inſti. de pœn. temerè litig. §. fi. & 72. aurei faciunt libram auri. C. de Suſcept. & arcar. l. quoties. & not. de In ius voc. l. fin.& C. de ſer.fugit. l.quicunque. ſed 10. aurei faciunt libram argenti. C. de Argen. pret. quod infertur l. vni.lib.10.

Avrichalcvm dicitur ſecundùm Iſido. quod ſplendorem habet auri, & duritiem æris.

Avricvlarivs, eſt conſiliarius vel ſecretarius, cui ſolent ſecreta domini committi.

Avrifex eſt, qui operatur aliquid de auro,ſicut aurifaber.

Avrifodina,eſt locus vbi foditur aurum. Sed aurificina eſt locus

ſocus in quo fabricatur aurum.

Avrigenarii, vel auricentenarij, not. C. de cur. pup. l. quoniam. lib. 12.

Avrvm coronarium dicebatur, quod erat coronis faciendis aptiſſimum, & quantum poſſumus coniectura aſſequi, eſt illud quod ex inſulis Indorum nuper repertis aduehitur, non quodcunque, ſed quod vulgò dicitur [Guanim] neque enim eſt eiuſdem ſpeciei cum auro communi: quoniam igni purgatum, non pertingit gradum vigeſimum. In ſacris literis hoc genus auri [Cethim] dicitur, & inde [Cether] dicta eſt corona auri. Huius generis auri meminit Iuſtinianus in ſuo Codice, tit. de Iudæis. l. Iudæorum. [Quam formam, inquit, Patriarchæ quodam coronarij auri nomine poſtulabant.] Item libro 10. de Auro coronario, lege vnica. [Ad collationem, inquit, auri coronarij placuit neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum.] Sed cur illud auri, genus deſtinaretur coronis, illam puto fuiſſe cauſam, quòd ſplendore quodam peculiari fulget. Neb.

Avro legato non debetur pecunia, aurei autem annuli debentur. l. cùm aurum. & l. etſi. in princ. de Auro & arg. leg.

Avrvm coronarium dicebatur quod conferebatur ad coronationes principum, vel quod coronarum faciendarum nomine præſtabatur. Alij dicunt coronarium illud eſſe quod dabatur athletis, prout not. Azo, de Auro coronar. C. lib. 10.

Avrvm factum quod dicatur, definit Paulus Iuriſc. in l. pediculis. & Vlp. in l. Quintus. de Auro & arg. leg.

Avrvm obryzum appellatur, purgatiſſimum & excoctiſſimum: vnde obryzati ſolidi in l. 1. C. de Oblat. vot. lib. 12. ex purgatiſſimo auro conflati.

Avrvm publicum eſt, quod pertinet ad ærarium fiſci. C. de Aur. pub. per. libr. 10.

Avrvspex eſt inſpector momētorum vel horarum quo puncto aliquid ſit inchoandum. ita dicit gl. in l. nullus auruſpex. C. de Malef. & math. Sed veriùs appellatur Aruſpex, aut potiùs horuſpex, quaſi horarum ſpectator. cap. 1. 16. q. 4.

Avscvltare, id eſt, obedire, attendere & audire mandatum cum effectu, vt in c. illud. de Maior. & obedient. in gl.

Avspicivm iuris, idem eſt quod exordium litis, ſecundùm Ber. in cap. paſtoralis. de cauſ. poſ. & propriet. in gloſſ. 1. Sed ſecundùm Alber. & alios auſpicium, id eſt, augurium, quaſi auis garrium, vt 26. quæſt. 4. cap. 1. quia ſicut ille qui ſe committit augurio, id eſt, diuinationi, quæ fit in garritu auium, dubius eſt, ita ille dubius eſt, qui ſe committit liti.

Avt quandóque ponitur disiunctiuè, vt quando altero poſito neceſſe eſt alterum tolli, vt cùm dicitur dies aut nox. Quandóque etiam ponitur copulatiuè pro [&] Nam quandoque ſumus in materia, in qua requiritur vtrumque extremorum per talem disiunctiuam coniunctorum, vt in cap. ſi poſt præſtitum. de conſeſſ. lib. 6. De hac dictione habes in Authent. ſi quando, C. de Conſtit. pecun. & l. cùm quidam. ff. de Verbor. ſignific. & item ſæpè eo. tit. 2. quæſt. 5. [omnibus.] in gloſſ. 2. 20. quæſt. 1. cap. monachum. & c. cùm virum. de Regul. vlt. ff. de Verbor. ſignificat. [Sed autem] aduerſatur in facto & iure. ff. de Nego.

Negot. geſt. ſi autem. & qualiter accipiatur [autem,] vide Bart. & doctor. in l. hoc amplius. §. de his. ff. de Damn. infect. Et qualiter capiatur [aut] vide Archid. 47.

AVTHENTICAE tabulæ primariæ, vnde tamquàm ex fonte exempla deſumpta ſunt, Vlp. l. 41 in fin. fam. herciſc. & l. 8. eod. & l. vlt. ff. Teſtam. quem. aper. exemplum teſtamenti ab authentico diſtinguitur Imp. l. 3. C. de Diuerſ. reſcript.] Sancimus vt authentica ipſa atque originalia reſcripta, non exemplum eorum inſinuentur.]

AVTOMATA ſiue automatoria dicuntur opera, quæ ex ſe mouentur, cuiuſmodi ſunt horologia. lege cætera. §. final. de Legatis 1.

AVTOPHORVS, fur manifeſtus. l. 3. de furtis.

Αὐτόφυες, natiuum, non aduentitium. aut artificioſum. Vlp. l. 70. ff. de Leg. [Si cui lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non eſt, ſed αὐτόφυες, ſiue autem facta eſt, ſiue infecta, lanæ appellatione continetur.

AVVNCVLVS, eſt frater matris, & auunculus magnus eſt frater auiæ, inde proauunculus frater proauiæ, & abauunculus frater abauiæ.

AVVS patris vel matris pater.

AVXILIVM iuris, eſt ſuffragium & beneficium iuris, prout dicitur, contra hæc prodita iuris auxilia, vide de hoc ff. ad Syllanianum. lege cùm dominus. [Fruſtra auxilium legis inuocat, qui committit in legem.] ff. de minoribus. l. auxilium. de Vſuris, capitulo, quia fruſtrà.

De B ante A.

BABVRTVS, vel [baboſus] idem eſt quod ſtultus vel hebes, & babigor idem.

BABYLONICORVM, quæ lectis inſterni ſolent, meminit Vlp. l. 25. §. 1. ff. de Aur. arg. Plin. lib. 8. c. 48. De pellibus Babylonicis Marcianus lege vlt. ff. de Publicia.

BACCHARI, hoc eſt, baccharum more lymphaticè vaticinari. l. 1. §. fin. de Ædil. edict.

BACCHARI mulier ſeruili amore dicitur, in l. fin. Inſt. de ſucceſs. ſub. quæ ira ardenter ſeruum adamat, vt veluti furore correpta videatur.

BACCVLARII ſtructores, ſeu (vt Turneb. legit) Buccularij, ſunt, inquit idem Turneb. galearum ſtructores. Eſt enim Buccula pars galeæ. Alij tamen volunt eſſe buccæ tegumentum muliebre. Alij volunt eſſe inſtrumentum, in quo ſucula conditur, catapultis exercendis parata. l. quibuſdam. ff. de Iur. immunitat.

BAIVLARE, idem eſt, quod portare.

BALABITHENA quid, l. vlt. C. de Offic. Mag. mil. & Nouel. 31. cap. 1.

BALANVS, genus eſt glandis. l. carbonum. ff. de Verb. ſignif. licèt aliqui ibidē legant mendoſè [balariis] Acron verò ſcribit balanum eſſe herbam vnguentariam, & ab Horario pro vnguento myrobalano poſitam. Balanus etiam nomen eſt vrbis in Epyro, vt refert Strabo.

BALBVS dicitur balbutiens vel titubans, qui verba non explicat, ſed frangit, à balbando dictus. ſed blæſus dicitur, qui literas imperfectè profert.

BALIVVS, eſt officium domini temporalis, vt C. de Sentent. excom.

Digitized by Google

excom.dilecto.lib.6.& in Clem.1. de pœn.

Balliſtrarii Græco more pro baliſtrarij apud Paternum, in l.vlt.ff.de Iur.immun.pro balliſtarum artificibus.

Balucus, aurum eſt nondum purgatum, neque adhuc in maſſam redactum. Græcè χρύσαμμος dictum, & quaſi ab eo quòd ſit aurum imperfectum. Neque eſt verbum Latinum, quod Accurſ.putauit, ſed Hiſpanum. ſcribit Plinius libro 33.Natur.hiſtor. [Hiſpani, inquit, aurum quod minutum eſt, balucam vocant.] Iuſtinianus libro vndecimo, in titul. qui eſt de metal. & met. [Octonos, inquit ſcrupulos in baluca.] Et infrà l.ob metallum. [Quatuordecim, inquit, vncias in baluca.] Cuius legis ſenſus hic eſt, quòd ſi metallarij conduxerunt à principe aurifodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere eſſe purgatum, quod ſoluendum eſt. Quòd ſi voluerint ſoluere in baluca, debere pendere pro ſingulis libris quatuor denas vncias, hoc eſt pro intertrimento & ſpurcitia duas vltra duodecim. Eſt operæpretium audire ſomniantem Accurſium, [Baluca, inquit, vas lucens, quaſi in eo vaſe aurei illi vectigales principi deferrentur.] Sed quia hæc interpretatio ſibi non placebat, adiecit aliam non minùs ridiculam. [Vel baluca, inquit, quaſi baiulans lucem, hoc eſt, auri ſplendorem.] Dic mihi, ô Accurſi, hoc eſt, de quo tu gloriaris accurrere vel ſuccurrere legibus, an potiùs ea quæ dilucidè à legiſlatore dicuntur, tenebris inuoluere? Nebr.

Baluca, eſt publica vtilitas, vel eſt vas luteum. C. de Metal, & met. l.1.libr.11. ſecundùm Accurſium.

Balneum veteres dixerunt, ſiue Balineum: Nihil enim differt publicum à priuatis. In publicis autem fœminini generis, & quidem in numero ſemper plurali, frequenter Balneas & balineas: nec immeritò: Nam parſimoniæ cauſa vno igne duplex balneum calefaciebat, pariete interiecto, vt pudor viris mulieribúſque conſtaret. Hæc Chariſius lib.1. Varro lib.7. de Ling. Bina eſſe dixit ædificia coniuncta, lauandi cauſa, vnum vbi viri, alterum vbi mulieres lauarentur. Balineum & Balineæ ſic differunt, quòd illud priuatum, hæ publicæ. Var. lib.7. Item reprehendunt analogias, quòd dicantur multitudinis nomine publicæ balineæ, non balnea: contrà, quòd priuati dicunt vnum balneum, quòd plura balineas dicant, quibus reſponderi poteſt, non eſſe reprehendenda, quòd ita in vſum venerunt. Itaque video vſurpari balineum in l. ſi cuius. 13. in fin. ff.de Vſufruct.l.vlt. §.1. ff.de Aur. & argent. Balineas autem in l. patronis.§.3. & l. prædiis.§.4.de leg.3.Hotom.

Balneæ concameratæ. C. de Ædific. priuat.l.1.

Balneator, Balnearum præfectus, aut qui balneas exercet. l. Athletas, 4. §. 2. ff. de his qui not. inf.

Balneare argentum, dicitur, quo qui in balneo lauabant vtebantur. Scæuola in l.vlt.§.1. ff.de Aur.& arg. [Semproniæ dominæ meæ hoc ampliùs argentum balneare. Quæſitum eſt, an etiam id argentum quo diebus feſtis in balineo vti conſueuit, legato cedat.]

Balnearii fures, qui in balneis

neis furantur, Balneatores, qui miniſtrant in balneis.

Balneatorium inſtrumentum appellatur, quo vtimur in balneis. l. pictoris. de fund. inſtruct. leg.

Bannire ſecundùm dicta vulgarium, videtur idem eſſe quod proſcribere: & dicitur bannitus quaſi proſcriptus de ciuitate.

Bannitorium, eſt locus cauſarum, panditorium.

Bannum à recentioribus dicitur illa ſpecies exilij, quæ ab antiquis dicebatur proſcriptio. [Encartados, huiuſmodi exules Hiſpani appellant, Itali bannitos.] Hi ſunt de quibus in iure ciuili & apud auctores Latinos dicitur, quòd carent iure togæ, quibus aqua & igni interdictum eſt. Codice de Epiſcopis & clericis. in noua conſtitutione Federici, [Banno, inquit, imperiali ſubiaceant.]

Bannum, ſecundùm vulgares Gallicorum & Longobardorum, videtur eſſe edictum publicum, iuxta illud quod dicit Reyn. cap. quod clericis. de foro comp. quod præco Pariſienſis nunciat bannum nomine epiſcopi à Rege.

Bapheus interpretatur tinctor, & baphe tinctura: vtrumque ductum à βάπτω, quod eſt tingere, ſiue colore inficere. Seruius in illud Virg. lib. 4. Georg.

Hyali ſaturor fucata colore.

iuxta Terentium, inquit, [ſunt Baphia, vbi tingitur lana.] Iuſtinianus libro 11. Cod. tit. de Murilegulis. l. [Baphei, inquit, per quos & priuata noſtra ſubſtantia tenuatur, & ſpecies gynecij confectæ corrumpuntur.] Idem in titul. de veſtibus holoberis. leg. purpuræ. Ad baphia, inquit, phœnices. Nebr.

Baphius dicitur tinctor, & baphia taberna tinctoria. l. 2. C. de Murileg.

Baptismus eſt, ablutio corporis exterior facta ſub ordinata forma, de Conſe. diſt. 4. c. neceſſarium, & per totam diſt. De triplici Baptiſmo, Vide ibidem in cap. baptiſmi vicem.

Barbari ſunt, qui extra Romanum imperium ſunt: & maximè hoſtes. Inſtit. in proœm.

Barbaricharii, de quibus in l. 1. C. de Excuſ. art. lib. 10. ſunt qui barbaricas veſtes intexunt, aliter dicti phrygiones, quorum ars, vt ibidem ait Alcia. eſt ex auro & coloratis filis, in veſtibus hominum animaliúmque effigies exprimere.

Barboritae, hæreticorum ſecta. C. de hæret. & Manich. l. 5. quorum dogmata vide apud Athanaſ. Hæreſ. 36.

Bariles, dicuntur vaſa ſicut in alpibus ſolent haberi.

Bariona, id eſt, filius columbæ, ita dictus fuit Sanctus Petrus. diſtin. 19. ita Dominus. & Marc. 16.

Bartolus, lucerna iuris, ſic eum appellat Ang. in l. 1. C. de Iudic. in vrbe Saxoferrato natus, anno à Chriſto nato M. CCCIX. Iuris ciuilis ſtudio ſeſe Peruſij annum agens ætatis 14. adiunxit: in quo tantos progreſſus fecit, vt poſtea annum agens 20. Bononiæ publicè de Iure reſponderit, & anno inſequenti ibidem doctor creatus ſit, poſt acceſſor cauſarum criminalium factus eſt, quo in munere iuris imperitia lapſus iniuria quendam furti accuſatum damnaſſe furcę traditur, eúmque propterea in hominum offenſionē incurriſſe: propter quā ſeceſſiſſe dicitur, & priuatim ſua ſtudia magno conatu repetiſſe.

Itaque

Itaque annum agens 25. Piſas, poſt aliquanto Peruſiũ ad ius interpretandũ vocatus, magna in hominũ admiratione ac laude vixit. Præceptores habuit in iure ciuili Raymundũ de Formio, & Iacobũ Butrigariũ: vt ipſe teſtatur in l. filio præterito. ff. de Iniuſt. rup. commentarios in omnes Iuris ciuilis libros conſcripſit: tantóque in omne litterarum genus ardore animi fuiſſe fertur, vt etiam ſenex Hebræorum linguã & Mathematica didicerit. Cuius rei documento eſſe poteſt, is liber quem Tyberiadis nomine inſcripſit. Carus etiam Imperatori Carolo IIII. propter ingenij doctrinæque præſtantiam fuiſſe, ab eóque is doctorũ iuris ordo plurimus ornamentis decoratus eſſe traditur. Obiit Peruſij annum agens ætatis 46. anno à Chriſto nato M. CCCLV. plerique nothũ illum fuiſſe ſuſpicãtur ex iis quę ſcripſit in l. quidã cùm filius. ff. de Verbor. oblig. Tantam in iudiciis auctoritatem aſſecutus eſt, vt Paul. Caſtr. conſil. 288. ſcribat temerarium eſſe ab eius opinione diſcedere. Iaſon autẽ in Rub. C. de Iur. emphyt. ſcribit, ſe eius veſtigia ſemper adorare. Bartho. Socinus in conſil. 31. nu. 15. & Cõſi. 49. num. 6. Tom. 4. Bartoli opinioni in iudicando eſſe adhærendum, & eius auctoritatem in foro ſeruari. Hotoman.

Bases dicuntur orbiculi illi in quibus vaſa in mẽſis collocantur, ne toralia polluantur, quorum meminit Iab. in l. hæres meus. §. pe. ff. de Leg. 3. quamuis apud iuriſconſ. verba mendosè circũferantur. Sunt & aliæ maiores, vt ſeſſiones ſtatuarum, columnarum, ſeu ſtatuarum: ſunt & fabricarum, quæ à fundo conſurgunt, & ſuppoſitæ fabricæ ſuſtinent pondus, & de his intellexit Pompo. in l. pen. ff. de Verb. ſign.

Bases ſtructiles ſunt, veluti pedamenta, & ſedes columnarum ex lateribus calcéque, non etiam ſolido lapide compoſitæ. Alc. & Bud. in l. pen. de Verb. ſig.

Basilica dicitur Palatium Regis: & inde dicitur quælibet eccleſia baſilica, quia eſt palatium regis æterni. De hoc per Archid. 63. diſtin. non oportet. 2. & ibi concordiam. Adde, quòd baſilica dicitur eccleſia conſtructa antequam ſit conſecrata, poſt conſecrationem verò vocatur eccleſia. No. Io. Andr. in cap. nobis ſuprà, in verbo eccleſiam, de iure patro.

Basilicae viæ ſunt, quas conſulares vel prætorias vocant. l. 2. ff. Ne quid in loco pub.

Bastaya corruptum ex βάςαγα, ferculum portandis rebus fiſcalibus accommodatum: vti patet ex l. 3. de cohorta. lib. 12. C. Hotom.

Bastagarii, ſiue baſtazontes, dicuntur baiuli & corbulones, qui ferunt onera humeris, dicti à βαςάζω verbo Græco, quod eſt porto, as, Latinè. Iuſtinian. lib. 11. Codicis, tit. de Murileg. & baſtagariis. l. 4. [quod ad præſens, inquit, remedium pertinet, quintum animal baſtagariis pro reparatione præbeatur.] Accur. nihilo plus ſuccurrit, quàm ſolitus eſt. [Sunt, inquit baſtagarij qui cogunt ruſticos ad hoc, vel ſunt becharij, de domo principis.] Becharios Itali vocant lanios, ſiue laniones: ſed diuinat, vt ſolitus eſt aliis in locis. Nebriſ.

Bastagirarii ſecundùm quoſdam dicuntur quaſi beſtiæ ana-

gariæ, eo quòd ruſticos angariabant. id eſt, angebant ad quintam beſtiam præſtandam, vt C. de Muril.l.quod ad præſens. lib. 11. & ſecundum Accurſ baſtagiarij ſunt de domo principis, quaſi beſtiarij, primo modo, vel quaſi vaſtatores animalium, ſecundo modo, aliter beſtatores.

Adde quod baſtagiarij, ſecũdùm Alcia. in rub. C. de Muril. erant qui veſtes ad tincturam ferebant referebántque.

Basternae, ſunt tranſennæ ſeu protecta quæ habentur in ædibus tranſeundi vel ſpatiandi gratia. Alio ſenſu baſternæ vehicula ſunt, ſiue lecticæ, vel, vt eſt in gloſſ. veterum, eſſeda, quæ quòd plerunque ſpeculari lapide clauderentur, eadem gloſſ. illo loco. Iuuenalis,

Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.

rectè interpretatur baſternas. Antrum dixit, vt Hieron. caueam baſternatũ: Palladio amites baſternarum ſunt pertices quibus ea vehicula ſuſtinentur. Seruius Honoratus, [Pilenta ſunt vehicula, ſicut nunc baſternas videmus.[Lãprid.inHeliogabalo[dedit baſternas & rhedas.] Ammianus 14.[Baſternis per latera ciuitatis cuncta diſcurrunt.]Cuia.13. obſeruat. cap. 30.l.10.C.tit.10.de Ædif.priuat.l.12.§.4.

De B ante E.

Beare, i. prodeſſe, vnde beati appellantur diuites & fœlices, quia cæteris prodeſſe poſſunt & debent.l.bonorum. de Verb.ſignifi.

Beguardus, & beguina, vel begutta, ſunt viri & mulieres tertij ordinis, qui etiam aliter vocantur fratres de pœnitentiá. De his vide Clem.1.de relig.dom.vbi Hoſtienſ.& vide Cle.ad noſtram. de hæret. vbi damnatur ſecta talium beguardorum & beguenarum. Item cap. cùm ex eo.de Exce.prælat.lib.6. & Clem. cum ex eo.de Senten.excom.

Bellum iuſtum quid ſit, innuitur 23.quæſt.2.per Archidia. in Sun. & c.iuſtum bellum.Iuſtum videlicet, illud quod fit de præcepto principis, de rebus repetendis, vel propter iniuriam repellendam. Sunt autem ſeptem genera bellorum, de quibus vide Archid. in Roſario 23.q.2.cap.& iuſtum. Et ſciendum quòd belli appellatio accipitur dupliciter, ſcilicet, pro ipſo conflictu: vt in l. bello. in prin. de Excuſatio. tutor. & pro tempore militiæ, vt Inſtitut. de excuſatio.tutor.in princ.

Belos, dictio Græca, quæ idem ſignificat quod telum, l.ſi calumnietur.de Verb.ſignific.

Beneficium ſumitur latiſſimè pro omni liberalitate. Minus latè pro liberalitate principis.& ſic ſumptum ſignificat largè & ſtrictè. Largè, vt continet beneficium ſtrictè ſumptum, & cum hoc reſcriptum & priuilegium. Strictè dicitur beneficium principis, conceſſio facta à principe de aliqua re, vel iure: quod eſt principis concedentis, & per hoc differt à reſcripto vel priuilegio.& ita licet ſtrictè ſumatur, tamẽ eius interpretatio latiſſima eſt, l.pe.ff.de Conſtit. prin.c.cùm dilecti.in fi.de Donat. & Verbor. ſignific. cap. olim. Naturá enim princeps debet eſſe liberalis in his quæ ſua ſunt. verbi gratia, Princeps alicui concedit domum aliquam delatam ipſi principi, cum integro eius ſtatu. Hæc verbá

ba ſumuntur latiſſimè, ſcilicet,cum his quæ inſunt,& adiacentibus & omni iure ſuo. l. ſi quando. cum ibi not. C. de bon. vacan. lib. 10. Sed pone, princeps concedit domum, non apponendo,cum integro eius ſtatu: certè ſola domus conceſſa videtur, quia verbum domus, ad illa non poteſt extendi. videlicet curiam, viridarium, & adiacentia. facit l.ſi quando. præallega. niſi aliunde ſumeretur ſcientia,quòd princeps de illis intellexerit. Nam ſola liberalitas non eſt ſufficiens ſignificatum,niſi aliud ſignificatiuum concurrat, quia aliàs ſequeretur,quòd concedendo vnam rem, videretur aliam concedere.

Beneficium iuris, eſt id quod à iure conceditur vel indulgetur. Et horum beneficiorum iuris quædam ſunt ordinaria,quædam extraordinaria, vt illa quæ ex ſpeciali priuilegio quibuſdam ſpecialiter indulgentur,ſicut beneficium reſtitutionis in integrum eccleſiæ vel minori 25. annis conceſſum. facit de in integrum reſtit.c. 1. & ff.de Conſtit. princip.l.penul.

Beneficium epiſtolæ diui Adriani.Require infrà in epiſtola.

Beneficium nouæ conſtitutionis de fideiuſſore. Require infrà fideiuſſor.

Beneficium nouæ conſtitutionis de duobus reis ſtipulandi vel promittendi eſt, per quod ſubuenitur duobus reis debendi,vel promittendi, vt per ipſum poſtulare poſſint ſe non in ſolidum, ſed pro parte tantùm poſſe conueniri, niſi ſe obligauerint, & huic beneficio renuncietur, & hoc adiecta noua conſtitutione in actione de duobus reis promittendi & ſtipulandi, quia; vt dicit Azo in Summa, C. eodem tit.effectus duorum reorum promiſſionis fuit, vt ſi duo vel plures eandem pecuniam promiſerunt, aut ſtipulati fuerunt, ipſo iure ſingulis in ſolidum debeatur,& ſinguli debeant. Poterat ergo ab vno eorum in ſolidum peti,quia vnuſquiſque eorum in ſolidum erat obligatus.

Beneficium cedendarum actionum.Require infrà,Cedendarum actio. Quomodo autem renuncietur his inſtrumentis & beneficiis, require infrà Renunciatio. & de hoc in Spe. tit. de Renuncia. §.finiris partium. verſic. ſed not.

Beneficium eccleſiaſticum datur ratione officij, de Præb. cùm ſecundùm Apoſtolum, 80. diſt. ſi quis à modo. Ergo beneficium tale non confertur excommunicato. c. cùm bonæ. de Ætat. & qualit. quia officiari non poteſt, nec fructus percipit, ſecundùm Goffre.de Cler.excom.miniſtr.§, ſi tamen quæris.

Beneficium feudorum Federici, & beneficium fœminæ,hęc duo, require in lib.feudorum.

Benemeriti ſunt,qui aliquod inſigne ſeruitium fecerint. capit. ſi quis papa.79. diſt. nam pro præmio remunerandus eſt ſeruus libertate, c. epiſcopus. §.in criminali.12. q. 2. tamen benemeritus largè dicitur quicunque non demeruit.l. ſeruos. ff. de Manu.teſta. ſic quilibet dicitur dignus qui non eſt indignus. c. dudum. de præſumpt.

Beagenae vel Bargenæ, νεκροφόροι, l.nō plures.C.de Sacroſ.Eccl. Nouell.43.& 59.

Berones, ſunt ſacci, quaſi perones,à pera dicti.Bud.

Βίρχς Serica dixerunt veteres. C. l.4.quæ res ven.non poſ.R.

Beryllvs, cuius mentio fit in l. vlt. ff. de Publ.lapillus eſt in India originem habens, qui in ſexangulas formas atteritur, vt hebetem coloris leuitatem angulorum repercuſſu excitet ad vigorem, inquit Solinus: idémque Plinius,lib.37.cap.5.Hoto.

Berytvs,ciuitas eſt Syriæ Phœnices,prope Tyrum & Sidona, patria Vlpiani Iuriſconſulti. Plin. lib.5. [Berytus, inquit, Colonia, quæ Felix Iulia appellatur.] Scæuola lib.45. Digeſt.rit.de verbor. oblig. l. qui Romæ. §. Callimachus,[in prouincia, inquit,Syria, in ciuitate Beryto.] Paulus quoque in tit.de Cenſib. l.1. [Berytos, inquit, in Phœnicia.] Hinc Berytius, ria, tium. Vnde Plinio [Vina Berytia celebrantur,] lege ſtatim Biblij. Nebr.

Bes,i.octo vnciæ.§.hæreditas. Inſt. de hæred.Inſtit.

Bestias, inquit Vlpian. in l.1.de poſtul. accipere debemus magis ex feritate,quàm ex animalis genere.

ad Bestias damnati dicebantur, qui in exercitationem depugnādi cum feris in theatro addicti erant: quæ pœna longè mitior erat,quàm beſtiis obiectorum:hi enim protinus laniabantur à feris, quos beſtiis ſubiectos interdum Iuriſconſulti vocant, vt in l.pœna.ad legem Pompe.Bu.

Berytvs, vrbs eſt metropolitana, olim literarum ſtudiis celeberrima, hodie vulgò dicitur [Lauitus.]

De B ante I.

Biarcha vel Biarchus dicitur princeps 40. militū, à bis 20.& ἄρχων,Princeps dictus,vt colligitur l.3. C. de Agen.in reb.vbi apparet quod biarcha eſt minor dignitate quàm centarcha, cui eſt poteſtas centenarij, quia dux centum militum.

Adde quòd[biarcha] vel [biarchus] vocatur qui compararet neceſſaria ad vitam totius domus principis. βίος enim Græcè, vitam ſignificat,ἄρχων principem. Aliàs dicitur biarceus,quòd vitæ neceſſaria curet.

Biblivs,a,um,à Biblo oppido quoque Phœnices, de quo Strabo, Plinius,Mela. eſt & in eadē prouincia Palæbiblos,id eſt,antiqua Biblos. Bibliorum meminit Ezechiel Propheta,c.26. & 27. Iuſtinianus lib.10.Codicis,tit.qui eſt de Municipibus & originariis. l. 1. [Cùm te Biblium origine, incolam autem Berytium eſſe proponas.]Vtraq; enim Syriæ Phœnices eſt ciuitas, & altera alteri finitima eſt.

Bibliotheca locus eſt, vbi reponuntur libri: nam βίβλος interpretatur liber, theca repoſitoriū: quemadmodum Dactylotheca,vbi reponuntur annuli:Oporotheca,vbi fructus arborum: Pinacotheca, vbi tabulæ. Vlpian.lib.32. Dig.qui eſt deLegatis 3.l.librorū. [Libris, inquit, legatis, bibliothecas non contineri.

Bibliopola, eſt venditor librorum.

Bibliotheca, locus quo libri reponuntur, quod plenius explicat Vlpianus in l.librorum.de Legatis 3.

Bidens, tis, genus eſt inſtrumenti foſſorij, dictum ex eo quod duos habeat dentes, quemadmodum raſtri, quòd habent plures. Iuuenalis.

Vina

Viue bidentis amans, & multi villicus horti.

Vlpianus libro 33. Dig. l. inſtrumenta.[Legiones,inquit, farculi, falces putatoriæ,bidentes.]Nebr.

BIDENTES annumerat Vlpian. inter inſtrumenta ruſtica, l. inſtrumenta. de fund. inſtrum. Eſt autem bidens inſtrumẽtum foſſorium, ſic dictum, quòd duos habeat dentes.

BIFARIA, id eſt, bis nupta.

BIGAMVS ſecundùm Hoſtienſ. dicitur qui diuerſis temporibus & ſucceſſiuè, duas legitimas habuit vxores. 31. quæſtio. 1. aperiant. Sed largè & interpretatiuè dicitur, qui contraxit cum corrupta vel vidua. 32. diſtinc. ſeriatim, vel qui duas vxores habuit, vnam ante baptiſmum, & aliam pòſt, 34. diſtin. c. ſi quis viduam. vel qui caſtitatem promiſſam violauit. 27. quæſtio. 1. quotquot. vt ſubdiaconus vel monachus qui contrahit de facto, cùm de iure non poſſit, vel qui vnam de iure, alteram de facto, vel qui de facto duas duxit vxores, vel qui vxorem adulterã poſteà ſcienter cognoſcit. Nam non poteſt promoueri ad ſacra, cuius vxor adulterata eſt, etiam ſi eam virginem duxerit, dũ poſt adulterium eam cognouit, aliàs ſecus. 34. diſtinct. ſi cuius vxorem. Secundùm quoſdam autem diſtinctè bigamus cenſetur, etiam ſi ignoranter cognoſcat eam, ſicut qui publicam pœnitentiam egit, vel repudiatam duxit. l. diſtin. in capite ieiunij. Dicitur autem bigamus ſecundũ Innocent. iuxta vulgare Prouincialium,quaſi bis gamus, id eſt, ſtultus vel fatuus, quia ibi ſtultus dicitur gamus. Vel dicitur bigamus à[bis]quod eſt binum, & [gama] quod eſt mulier, quaſi homo binæ mulieris,vel bini cõiugij. Et licet bigamus ad ſacerdotium promoueri non poſſit, c. 1. de biga. quia prohibentur bigami, non propter culpam, ſed propter ſacramenti defectum.c. debitum. eod.titul. tamen in neceſſitate bigamus ordinatur in ſubdiaconum.34.diſtin.ſul diaconus. Et bigamus non eſt ille qui contrahit cum vidua ſi eſt cognita, cap. debitum præalle.Nec eſt bigamus contrahens cum vnica, & virgine.de Clet.coniu. c. ſanè.

BIGAMIA triplex eſt: vna videlicet, quoniam quis duas vel plures habet vxores. Alia eſt, cùm quis cõtrahit cum corrupta. Tertia eſt, quando quis caſtitatem promiſſam per votum ſolenne violat, vel quando ſcienter cognoſcit vxorem adulteram, & cum talibus non diſpenſatur: & qui tales ordinat priuatur officio & poteſtate ordinandi. Et ſimiliter ordinatus tali ordine priuatur,vt no. eod.tit.c.2.

BIMA, id eſt, duorum annorum. de Annu.leg.l.3. & de vſuf. leg. l. ſi vſusfructus.

BINI, æ, a, nomen eſt numerale diſtributiuum, ſiue diuiduum, hoc eſt, quod ſignificat tot res illarum quæ diuiduntur ſingulis competere, vt ſi dixeris, bini argentei ſunt viritim diſtribuendi, intelligimus quòd ſingulis viris competunt duo argentei. Poëtæ abutuntur hac ſignificatione, accipientes bina pro duobus ſimpliciter.Virgilius 1.Æneid.

*Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.*Idem in 8.

Fraráque bina meus quæ nunc habet aurea Pallas.

Accurſius huiuſmodi nomina in bis tantùm interpretatur, vt bina pro quatuor, quina pro decem, dena pro viginti, contra mentem legiſlatoris, magnóque ſenſus detrimẽto. Lege in dictione [deni.] Eſt alia ſignificatio huiuſmodi nominum, cùm iunguntur nominibus pluraliter declinatis, vt ſi dicas, binas literas tuas accepi, intelligo quòd accepi duas epiſtolas, ſed binas dixi, quia literæ, arum, pro epiſtola, carer numero ſingulari. Hinc eſt, quòd M.T. reprehendit filium Ciceronem, quia ſcripſerat ſe accepiſſe duas literas, cùm debuiſſet dicere binas: nam dicendo duas, ſignificabat quòd duo tantùm elementa accepit, puta, a, b. Neratius lib. 39. tit. de Damno infec. l. quod conclaue. [Binarum, inquit, ædium:] & in alia lege, de ſeruitutibus vrbanorum prædiorum, cuius initium eſt, [Binas ædes habeo, alteras tibi lego,] vtrobique ſignificat duas domos. Nam ædes pluraliter declinatum, vt diximus in dictione [ædicula] domũ priuatam ſignificat. Quòd ſi dixiſſet duas ædes, intelligendum eſſet quod habebat duo tẽpla: quandoquidem ædes templũ ſignificat in vtroque numero, aut, quemadmodum Accurſius interpretari conſueuit in bis tantum, quatuor templa.

Bispellio, idem opinor qui verſipellis, id eſt, veterator, Plinius, πολύτροπος. Marcel. l. 72. §. 5. ff. de Solutio. [Num ergo etſi biſpellionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idem ſit.] Vlpian. l. 31. ff. de Euict. [Si ita quis ſtipulanti ſpondeat, inſanum eſſe, furem nõ eſſe, biſpellionem non eſſe.] Vbi [Viſpellionem] in Floren. lib. legitur, vt & apud Metianum, in l. 7. ff. ad S.C. Trebel. Appellationis originem in Arcadum fabula poſitam eſſe aſſerit Hotomannus, quam Plinius lib. 8. c. 22. exponit. Ii certos homines ſtagnũ quoddam tranſmiſſos in lupos transfigurari tradunt: & poſt annos nouem, eo in habitu confectos idem ſtagnum remeantes, priſtinum habitũ recipere. Vnde verſipelles dicti, & apud Fabium eandem recipere veſtem. ad hanc fabulam alluſit ſine dubio Perſius Satyr. 5. his verſibus.

Sin tu, cùm fueris noſtra paulò ante farina,
Pelliculam veterem retinens, & fronte politus,
Aſtutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem:
Quæ dederas ſuprà repeto, funémque reduco.

Bissextus appellatur dies ille intercalaris, qui in quarto quoque anno interponitur, menſe Februario, die ſexto Cal. Martias, vnde biſſextus dicitur, quod bis numeramus ſexto Calen. Martij. Sed vt alterum ab altero diſtinguatur, in priori dicendum eſt 6. Calend. Martij, die intercalari, in poſteriori ſimpliciter ſexto Calend. Martij. Eſt autem intercalare ferè interponere. Cauſa verò adiiciendi illum diem, ea nimirum fuit, vt curſus ſolis cum numero dierum cõgrueret, quod fieri non poſſet, niſi quarto quoque anno dies vnus adderetur, qui colligitur ex quadrante, hoc eſt, ſex horis, quæ ad cõplendum ſolis

ſolis curſum poſt trecentos ſexagintaquinque dies ſuperſunt, de quo multa apud Macrobium in primo Saturn. Celſus de Verb. ſigni.l.cùm biſſextus, &c.vbi Accurſius multa delirat.Nebr.

Bissextus habet dies 366. vt not. in l. cùm biſſextus. ff. de Verb.ſign. Et vnde dicatur, not. Bern. in c. quæſiuit.de Verb. ſig. & not.ff.de Statulib. in leg. cùm hæres. §. Stichus.

Byssicus, a, um, ſiue [byſſinus, a,um,[eſt res ex byſſi materia cōſtans. Eſt autem byſſus genus lini candidiſſimi circa Elidem Achaiæ naſcens, neque vſquam ferè alibi: quemadmodum Carbaſus in Hiſpania iuxta Tarraconem: de vtroque Plin. eſt autor lib.19.Nat.hiſtoriæ. Byſſi meminerunt ſacræ literæ in vtroque teſtamento.Martianus lib.39. tit. de Publicanis. l. fin. Xylocinnamomum,opus byſſinum, vbi pro byſſico mendosè buſſicum legitur. Nebriſ.

De B. ante L.

Blachernae, nouum palatium Conſtantinopolitanum. l. 19. C. de Sacr. Eccle. vnde Blachernenſis portus, Blachernenſe templum,Blachernenſe ſuburbium.

Bladum, ſecundùm Accurſ. in l.triticum.de Verb. oblig. dicitur omne quod in area teritur: quæ diffinitio etiam Bartolo placet in l. prima, §. de eo opere. de Aqua pluuia arcend.

Blandiri ſibi apud Vlp. in l. 3. de Admi. tut. eſt ſeipſum fallere.

Blasphemare quid ſit,docet Bar. in l.item apud Lab.§. ait.de iniu.

Blaesi, teſte Budęo, ſunt qui certam aliquam literam exprimere non poſſunt. mentio fit in l.item Offilius.de Ædil. ædict. de quo & ſuprà in ver.[Balbus.]

Blatta, os naris anterioris purpuræ,l.1.C.Quæ res ven.non poſ. Lampridius in Heliogab.

Parauerat funes blata & ſerico & cocto intortos. Hinc,

Blattearii, in l.2. C. Theodoſ. de Excuſat.lib.12.titul. 4. & Blatta ſerica.l.vl.C.Theodoſ. de Murilegul.lib. 10. tit. 20. & pallium Blattoſericum apud Vopiſcum in Aureliano.

De B ante O.

Bodones ſiue Botones quid, ff. de Termino mot.

Boethi logiſtarum, adiutores eorum ſunt qui rationes publicas diſcutiunt. Et inde Boëthius nomen accepit, βοηθὸς enim Græcè, Latinè dicitur adiutor ſecundùm Accurſ.C.de tabulariis,ſcribis.&,log.lib.10.

Bolida vel [bolidis] eſt maſſa plumbi quam mittunt nautæ in mare ad experiendum profunditatem.vnde,

Per bolidam plumbi dic maſſam ſignificari,
Per quam nauta ſolet maris explorare profundum.

Bombycinus,a,um, quod eſt à bombyce. Eſt autem bombyx vermiculus, ex cuius capillamento depectitur, quod vulgò dicitur [ſirgo] ſiue [ſeda] Gallis [ſoye.] Nam ſericum longè aliud eſt, quàm quod putat vulgus incertus loquendi artifex, de quo in verbo [Sericum] Sunt igitur veſtes bombycinæ quas ignari harum rerum vocant ſericeas. Iuuenalis,

Hæ ſunt quæ tenui ſudant in cyclade quarum
Delicias & panniculus bombycinus vrit.

Vlpian.lib.33. titul.de aur. & arg. leg.l.veſtis.[Veſtimentorum, inquit, ſunt omnia lanea lineáque, ſerica vel bombycina.] Nebr.

BOMBYCINA veſtimenta appellantur, quæ ex bombycum vermium telis confecta ſunt. l. veſtis.de aur.& arg. leg.

BONA, orum, inquit Feſtus, dicuntur ſubſtantia rerum: ſic dicta, quòd viris bonis digna ſunt. Sed aliter vulgus accipit bona, aliter ſapientes. Vulgus nãque imperitum ea tantùm appellat bona, quæ ſunt fortunæ ſubiecta, cùm illa infimum gradum in genere bonorum obtineant, imò verò, ſecundùm Stoicos, neque omnino ſint bona ſimpliciter: cætera verò bona cum additamento, aut bona vtilia, aut bona iucunda. Iuriſconſulti tamen, quia cum vulgo & ad vulgum loquuntur, bona vocant patrimonium & cenſum cuiuſque, vt Vlpian. tit. de Verb. ſignific. l. bonorum appellatio.&c.Nebr.

BONA dicuntur ſic, à beando, eo quòd beant, i. beatos faciunt vel proſunt.Nam [beare,] idem eſt quod prodeſſe: & quod prodeſt, beat.l.bonorum. ff. de verbo. ſig. Sumitur autem hæc dictio pro omni bono vtili, delectabili vel honeſto, ſpirituali vel temporali, vt 1. de anima. In iure autem hæc dictio bona in plurali, & neutraliter, ſignificat res noſtras quæ ſunt in dominio noſtro vel quaſi.ind.l.bonorum. & ipſas res ſuo proprio ſignificato communiter accepto ſignificat, deducto ære alieno. Quandoque autẽ non deducto ſignificare concluditur. V.G.Teſtator legat alicui certam partem bonorum, & ibi bona dicuntur deducto ære alieno.l.cùm autẽ ff.de leg.2.Nã ſenſus eſt, ꝙ per hæredem deducto omni ære alieno de hæreditate, legatarius habeat quartam in bonis quæ ſuperſunt, i. quotam ſibi legatam, & ſine onere creditoris, vt in l. præalle. Sed vbi teſtator hæredẽ inſtituto legat Titio omnia bona, vel per fideicommiſſum vult reſtitui, ſignificat æs alienum nõ deduci, imo tranſire ad legatariũ vel fideicommiſſarium.Et ita idẽ ſignificat quod hæreditas l. nam quod.§. fi.cùm l. ſeq. ff. ad Treb. Finaliter hæc dictio [bona, [ſignificat latiſſimè omne quod quouis modo poteſt prodeſſe. Et prout in iure accipitur,in cõmuni ſignificato ſignificat quæ ſunt in noſtro dominio, vel quaſi deducto ære alieno.Significat etiam hæreditatem, quando probabile mediũ commodiùs hoc declarat. Et ſic bonorũ appellatio aut eſt ciuilis aut naturalis:ciuilis enim ſignificat ſicut lex, & eius ſignificatum ſe adaptat, & in bonis annumeratur, ſiquid eſt in actionibus, petitionibus, perſecutionibus.l.bonorum. ff.de Ver. ſign.

BONA aduentitia,caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, profectitia, quæ ſint, vide in ver.[peculium.]

BONA ciuitatis abuſiuè publica dicta ſunt. Sola enim publica ſunt, quæ populi Romani ſunt, leg. bona.ff.de Verb.ſig.

BONA materna & materni generis ſunt illa, quæ ex matre vel auia debentur filiis familias, vel emancipatis deferuntur,& quandóque pronepotibus, purà, res auiæ ipſorum.

BONA

Bona [vacare,] eſt ipſa dominum non habere,

Bonorum [poſſeſſor] dicitur ille qui de iure prætorio alteri ſuccedit, quia bonorum poſſeſſiones à prætore ſunt inuentæ. Et eſt differentia inter bonorum poſſeſſorem & hæredem, quia bonorum poſſeſſor de iure prætorio ſuccedit. Inſt. de bonorum poſſeſſio.§. 1.& ff.eod. titulo. per totum:& eſt nomen iuris, vt notat Ber. de cau.poſſeſ. & proprie. in gloſ. 4. & ff. de Verbotum ſignif.l.hæreditas. Aliud eſt poſſeſſor bonorum,duæ dictiones, non nomen compoſitum, ſignificans factum & non ius,ſed hæres ſuccedit de iure ciuil.

Bonorum [poſſeſſio] ponitur pro vna dictione ſecundùm Azonem, & ſignificat ius recipiendi perſequendíque & retinendi illud quod in bonis illius erat cui ſuccedit de iure prætorio:& differt à petitione hæreditatis, quæ eſt de iure ciuili:vt Inſtitut.& ff. præalleg. Item eſt ius quod perſequimur, & in hoc differt ab actione hæreditaria vniuerſali, ſ. poſſeſſoria hæreditatis petitione. Et quando ponitur pro vna dictione, vt bonorum poſſeſſio, ſignificat hoc ius. Si autem dicitur poſſeſſio bônorum,tunc ſignificat factum. Diuiditur autem bonorum poſſeſſio, quia alia eſt ordinaria, alia eſt extraordinaria. Alij diuidunt bonorum poſſeſſionem in has duas ſpecies, ſcilicet, bonorum poſſeſſionem ſecundùm tabulas teſtamenti,& bonorum poſſeſſionem contra tabulas teſtamenti,vt infrà dicetur.

Bonorum [poſſeſſiones] extraordinariæ ſunt duæ, ex teſtamento,ſcilicet,ſecundùm tabulas, & contra tabulas. Et quatuor ab inteſtato, ſcilicet bonorum poſſeſſio vnde liberi bonorum poſſeſſio vnde cognati: & bonorum poſſeſſio vnde vir & vxor: quarum deſcriptiones ſubiicientur.

Bonorum [poſſeſſio]extraordinaria dicitur duobus modis. Vel quia non eſt ſtabilita certa parte edicti,ſcilicet ex teſtamento tantùm, vel ab inteſtato tantùm, ſed vt vaga, quandóque ex teſtamento, quandóque ab inteſtato defertur, & competit tanrùm his qui vocantur ex nouis legibus, vt ecce, mater,aliis in teſtamento inſtitutis, poſteà in puerperio deceſſit, & filiũ quem geſtabat in vtero præteriit. Præſumitur enim filius hic inſtitutus, & habet bonorum poſſeſſionem ſecundùm tabulas, & ſeptimam partem extraordinatiam. Cuius bonum eſt exemplum ſecundùm legem Corneliam, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, quæ fingit eum qui moritur in captiuitate, deceſſiſſe ipſa hora captiuitatis.Et ideò quilibet poteſt ei noua lege Cornelia ex teſtamento & ab inteſtato ſuccedere, vt Inſt.de bon.poſſ.§. ſeptima. Dicitur autem extraordinaria poſſeſſio, quia ius non tribuit vt Carboniana,& quæ datur ventri, & quæ datur gratia litis agnoſcẽdæ, vnde & extraordinaria datur ſine cauſæ cognitione, quæ in ordinariis,quia omne ius tribuit, neceſſaria eſt. Item bonorũ poſſeſſio aliter diuiditur, quia alia dicitur bonorum poſſeſſio edictalis, vt quæ ex edicto prætoris mortui decernitur. Alia verò bonorum poſſeſſio decretalis, quæ à viuo prætore decernitur. Vel quia hodie non eſt neceſſarium eam decerni vel dari. Dicitur enim

enim decretalis, ſiue iudicialis, à iudicis præſentia, quæ in eius agnitione exigitur, ſecũdùm Azonem: poſſet & illud dici, vnam eſſe bonorum poſſeſſionem edictalem, & eandem edictalem, appellari decretalem vel iudicialem: ex eo quòd accipit efficaciam ex præſentia iudicis. Nec eſt differentia inter decretum & decretalem, licet quidam dicant contrarium. Repelluntur autem à bonorum poſſeſ. qui amiſerunt libertatem vel ciuitatem, vt ff. de Bonorum poſſeſſ. tit. generali. l. edicto. Petitur autem bonorum poſſeſſio à liberis intra annum vtilem: ab agnatis autem & cognatis infra centum vtiles dies: & ſi plures ſint in codem gradu, omnes admittuntur. Si autem repudiauerint, vel tempore ſint excluſi, ſtatim poſſunt admitti ſequentes, infra eadem tẽpora, vt Inſtitut. eodem titul. §. liberis itaque.

Addе quòd bonorum poſſeſſiones edictales appellantur quas ordinarias vocant quæ quidem ius tribuunt. Decretales verò ſunt quæ vulgo dicuntur extraordinariæ: & hæ ſunt facti, qualis eſt Carboniana, & quæ ventris nomine decernitur, & his ſimiles, quæ omnem vim ex decreto Præconis accipiunt, vt eleganter docet Alciatus in l. delata. de Verb. ſignif.

Bonorvm [poſſeſſio] ſecundùm tabulas, eſt ordinaria ex teſtamento. Et dicitur eſſe ex teſtamento ſecundùm Azo. non quia iuuatur ex voluntate defuncti, ſed quia non habet locum, niſi exiſtente teſtamento, & datur ſcriptis hæredibus, & eis deficiẽtibus vocantur ſubſtituti. Et inde ſubſtitutis deficientibus vocantur ſubſtituti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tantùm, nõ exẽplo. Item ſi fiat quæſt. de tabulis, debet probari cuiuſcunque intentio per ſeptem teſtes, & non per duos tantùm, ſecundùm Azon. licèt quidam dixerunt contrarium. Si autem teſtator non facit teſtamentum in ſcriptis, ſed in verbis, vel nuncupatione rerum vel hominum, datur bonorum poſſeſſio ſecundùm nuncupationem teſtamenti.

Bonorvm [poſſeſſio] contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur, ſecundùm Specul. in tractatu de libel. tit. de teſtam. §. ſequitur videre. vbi dicit: Eſt & alia bonorum poſſeſſio contra tabulas, quæ datur filio vel nepoti præterito contra teſtamenrum patris vel aui qui filium vel nepotem in teſtamento ſuo vel vita præteriit: & datur etiam in tabulis, ſi filio vel nepoti legauit, ipſe tamen legatum non agnouit, & ſecundùm Azo. in Sum. eo. tit. defertur liberis naturalib. & legitimis tãtum, puta adoptiuis. Item natis & naſcituris. item emancipatis præcipuè, & his qui erãt in poteſtate defuncti, & datur illis ex quibus potuit aut hæreditas, aut bonorum poſſeſſio peti de iure communi. Datur autem à patre naturali, & in adoptione nõ habet locum hæc bonorum poſſeſſio, niſi inſtituantur ab eo hæredes, & alius eis committat edictum. Item alia eſt bonorum poſſeſſio contra tabulas, ſecundùm Spec. ibidem, quæ datur patri vel matri, auo vel proauo, ſi ſint præteriti ex teſtamento filij vel nepotis emancipati gratis & ſine pecunia, cum quo

non

non eſt factum pactum ne pater vel auus inquietaret ſua iudicia: nec receptum eſt ab eo, quãtum ſatis eſt, qui etiam nec miles nec in militia deceſſit. Itẽ ſecundùm eundem ibidem eſt alia bonorum poſſeſſio cõtra tabulas quæ datur patrono præterito contra teſtamentum liberti, ſi ſit maior centenario ad recipiendum per patronum tertiam partem ſibi debitam de iure, & datur patrono ſi ſit præteritus omnino, vel etiam ſi ſit ſibi minus tertia parte legatum, & tunc datur pro ſupplemento vſque ad tertiam partem. Et differt in hoc ſecundũ Azo. à bonorum poſſeſſione quæ datur liberis, quia tunc hæc demum datur ſi hæreditas libelli ſit adita, ſaltem ab vno de hæredibus. Sed illa quæ datur liberis ſatis eſt quòd quis potuit eſſe hæres, licèt non potuit petere ſecundùm tabulas bonorum poſſeſſionem. Itẽ notãdum quòd querela inofficioſi teſtamenti ferè hoc idem operatur quod bonorum poſſeſſio contra tabulas, quia teſtamentum reſcinditur de facto. Sed Spec. dicit, quòd de iure ſciſſum & irritũ eſt. Sed in hoc differunt, quia bonorum poſſeſſiones omnes prætoriæ actiones ſunt, vel edicta prætoria. Querela autẽ inofficioſi teſtamenti ciuilis eſt. Et præmiſſæ bonorum poſſeſſiones ordinariæ ſunt, & competunt ex teſtamento. Aliæ bonorum poſſeſſiones competunt ab inteſtato.

Bonorvm [poſſeſſio vnde liberi] ſecundùm Specul. vbi ſuprà, §. viſo. datur filio emancipato quando pater decedit ab inteſtato: & eſt ordinaria, & eam non habent liberi in linea materna. l. quoties. C. de ſuis & legitim. hæredib.

Bonorvm [poſſeſſio vnde agnati vel vnde legitimi] ordinaria eſt, & ſecundùm Specul. ibidem datur proximis cognatis coniunctis per virilem ſexum poſt liberos ab inteſtato. Et nota, quod bonorum poſſeſſio vnde legimi, non eſt caput ſpeciale, ſed generale, concurrens cum aliis ſpeciebus bonorum poſſeſſionis, ſcilicet cum vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati, vnde ex lege & ſenatuſconſulto.

Bonorvm [poſſeſſio vnde cognati] ſimiliter ordinaria eſt, & ſecundùm Speculatorem datur his ab inteſtato, qui per fœmineum ſexum coniuncti ſunt, vt, ſi neque liberi, neque legitimi exiſtant, cognati proximi ſuccedant.

Bonorvm [poſſeſſio vnde vir & vxor] ſimiliter ordinaria eſt, & datur viro, muliere ab inteſtato decedente, agnatis vel cognatis non exiſtentibus, vel è contrà datur mulieri viro ab inteſtato decedente, agnatis, & cognatis non exiſtentibus. Et hæ omnes ordinariæ quatuor bonorum poſſeſſiones competunt ab inteſtato. Aliæ verò quæ ſequuntur, ſunt extraordinariæ.

Bonorvm [poſſeſſio extraordinaria eſt] quæ nomine caret, ſecundùm Spec. ibidem, & competit his qui ex lege, ſenatuſconſulto & conſtitutionibus principũ, tã ex teſtamento quã ab inteſtato veniunt, ſcilic. vt cùm aliquis vult ſuccedere patri ſuo quem ab inteſtato deceſſiſſe inuenit, cùm ab hoſtibus redit, vel cùm à captiuitate fuerit emancipatus, & ſic iure ciuili cum cognatis in ſucceſſione iure poſtliminij petit ſibi hanc bonorum poſſeſſionem concedi.

Bonorvm [poſſeſſio ex lege Cornelia]

Cornelia,] eodem modo datur filio emancipato de iure ciuili incognito, cùm vult ſuccedere patri decedenti ab inteſtato apud hoſtes in captiuitate.

BONORVM poſſeſſio extraordinaria ſeptima, datur vno modo patrono volenti ſuccedere liberto ab inteſtato decedenti ſine liberis. Alio modo filio volenti ſuccedere in bonis matris, vel è conuerſo. Et datur alio modo infanti, vel curatori eius, volenti ſuccedere ex teſtamento matris, quæ teſtamentum mutare non potuit, præuenta morte, cùm in puerperio deceſſit, & alios filios cohæredes inſtituit. Datur autem hæc bonorum poſſeſſio filio adoptiuo, vel arrogato volenti ſuccedere patri adoptiuo vel arrogatori ab inteſtato decedenti. Omnes autem bonorum poſſeſſiones præmiſſæ ius tribuunt, ſed quæ ſequuntur ius non tribuunt, licèt facti ſint.

BONORVM poſſeſſio Carboniana eſt illa, per quam filius impubes volens ſuccedere in bonis patris ab inteſtato, tanquam proximior, vel rumpere teſtamentum per contra tabulas, vel dicere ipſum nullum ipſo iure, cùm fuerit præteritus, cùm obiicitur ſibi controuerſia bonorum & filiationis, vel mouetur ſibi quæſtio ſtatus, puta quòd ſit ſeruus, petit per Carbonianum poſſeſſor inſtitui per controuerſiam motam de bonis, & filiationem & quæſtionem ſtatus, vſque ad tempora pubertatis ſuæ differri. Et datur ſolùm cognitione luminaria. Require infrà [Carbonianum.]

BONORVM poſſeſſio nomine ventris, datur mulieri prægnanti in bonis mariti, in quib⁹ ſecundùm dignitatem ſuam ſibi & familiæ ſuæ alimenta conſtituūtur.

BONORVM [poſſeſſio ex edicto diui Adriani tollend.] datur alicui volenti ſuccedere in bonis alicuius ex teſtamēto, in quo inſtitutus vel inſcriptus eſt, ex eo, quòd oſtendit teſtamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte ſua abraſum, ſecundùm Albert. Et datur volenti ſuccedere ab inteſtato, ſecundùm Goffr. quod probat ſecunda pars rubr. quæ dicit de ſcripto hærede. Sed ratio Goffr. dicit contrà in Sum. Hoc tamen notandum ſecundùm Spec. de bon. poſſ. quòd bonorum poſſeſſiones olim fuerunt vtiles, ſed hodie ſunt inutiles, prærerquàm in quinque caſibus. Primus, quando viuo teſtatore poſthumus præteritus deceſſit, quaſi videatur teſtamentum ruptum iuris ſolennitate, cùm nihilominus hæres ſcriptus ex iſto teſtamento petit bonorum poſſeſſionem, vt in l. poſthumus. ff. de Iniuſt. rup. & irrit. teſt. Secundus eſt in l. filius. eod. tit. Tertius, Inſtit. Quib. mod. teſtam. infirm. §. 2. Quartus in l. hæres. ff. de Decret. ab ordin. faciend. Quintus, in l. æquiſſimum. §. 2. eod. tit. & l. filius. C. de inoffic. teſtament.

BONORVM [poſſeſſio ex teſtamento militis in militia decedentis,] non datur patri, vel auo, vel proauo, vel contra tabulas, vt C. de Teſtam. milit. l. ne quidam. & l. milites.

BONAE FIDEI emptor dicitur, qui ignorauit rem alienam eſſe, vel putauit venditorem habere ius vendendi, ſcilicet eſſe procuratorem vel tutorem. ff. de Verb. ſignif. l. bonæ fidei.

BONAE fidei poſſeſſor eſt, qui credit ſe aliquam rem iuſtè retinere,

nere,ſed malæ fidei poſſeſſor eſt, qui iniuſtè ſcit ſe aliquam rem poſſidere,vt in regul.poſſeſſor.de Reg.iur.lib.6.& Inſtit.de vſucap. per totum.

BONVM & æquum,teſte Budæo, l.1.ff.de Iuſt.& iur.abſolutam bonitatem, æquitatémque ſignificat,& ceu iuris medullam.

BONVM nomen facere, dicitur creditor, qui debitorem delegatum admittit,exiſtimans ſoluendo eſſe. l.inter.§. abeſſe. ff.Mandati.

BOS cornupeta, eſt bos qui facilè cornu petit; id eſt, cornibus pungit.

BOVES non continentur ſub appellatione iumentorum, ſed pecudum vel armentorum. ff. de Verb.ſignif.l.boues. vnde ſi lego armentum, continentur boues. ff.de Legat.3.l.ſeruis. §.armento. ſed ſi lego iumenta, non continentur,l.legatis. §.iumentis.eod. tit.& ff.de Ædil.edict.l. ædiles.

BOVLEVTA, quem Græci βουλευτὴν, l. 53. C.de Epiſc. & Cler. in princip.

De B ante R.

BRABEVTAE, Latinè deſignatores appellantur. l. athletas. de iis, qui not.infam.Græcis βραβευταί. Sunt autem qui conſtituendis pompis præſunt, vnicuique incedendi locum & ordinem præſcribentes,non diſſimili munere eorum, qui Romæ vocantur magiſtratus cæremoniarum.

BRACTEARIVS eſt ille, qui ſecat aurum in tenuiſſimas laminas, quæ dicuntur bracteæ, vt apud Virgil.lib.6.Æneid.

Tenui crepitabat bractea vento.

Inde bractearius dictus. Iulius Firmicus libr.3.Matheſeon,[Venus,inquit,aurifices,inauratores, bractearios,& argentarios facit.] Iuſtinian.lib.10. Cod.de Excuſat. artif. l.1. [Artifices, inquit, bractearij.] Accurſ.Pentaburgos interpretatur, id eſt, qui faciunt quædam rotunda & infirma circa caput equi volubilia: ſed in qua lingua dicantur huiuſmodi artifices pentaburgi, ego fateor me ignorare: quemadmodum poſſum perſanctè iurare, Accurſium omnino non intellexiſſe, quid bractearij nomine ſignificaretur. Ant. Nebriſ.

BRACTEARII in l.1. C.de Excuſ.artifices dicuntur, qui aurum malleis fuſum,& ad quamuis tenuitatem ductile, rebus inaurandis inducunt. Nam bracteæ ſunt auri tenuiſſimæ laminæ. Bu.

BRAVIVM, victoriæ præmium.

BREPHOTROPHIVM, locus eſt, vbi infantes expoſiti publicè aluntur: nam βρέφος interpretatur infans, & τροφὴ alimentum, ſic orphanotrophium dicitur,vbi aluntur orphani, & ichthyotrophium vbi piſces, periſtotrophiū vbi columbæ. Iuſtinianus in C. tit.de ſacroſanct.eccl. l.illud. vbi mendosè bephotrophium legitur, expuncta ſecunda litera. Item & iterum l. ſancimus. atque iterum l. vt inter. habétque accentum in penultima. Nebr.

BREPHOTROPHVS appellatur gubernator infantium pauperum, & orphanorum, & brephotrophium locus vbi huiuſmodi infantes publicè aluntur.

BREVIARIAE rationes, quæ in breue contractæ ſunt.Scæuola, l.vlt.ff.de pec.legat. [An peculio prælegato, & centum aurei,& vſuræ eorum debentur, cùm rationibus breuiariis & ſortem & vſuras complexus ſit.] Vlp.l.3.§.6. tit.

tit.ſeq.Logarium opinor hoc appellat.Sueton.Calig. [Ordinario cuidam diſpenſatori breuiarium rationum afferenti, paropſidem leguminis porrexiſſe.]

Breviter, not. Ioan. Cald. in commento ſuo ſuper decreta, c. cùm dilectus.de cauſ.poſſ.& propriet.& Ioan.And.de teſt.c.1 li.6.

Brevis, breue,breuiarium, dicuntur epitomæ ſiue commentarioli rerum ſummas complectentes,quæ vocant ſummaria.

Breviatores qui ſint,not. in Auth.de Conſu.& ſunt etiam in curia Romana officiales, qui ſic dicuntur, qui ſcribunt & dictant reſcripta curiæ Romanæ.

Breviloqva, hæc dictio ſignificat ſubſtitutionem,quæ breuibus verbis continet ſubſtitutionem,cumulationem, ſeu multiplicationem. Etiam breuiloqua eſt illa ſubſtitutio, qua ſubſtitutionis vnius perſonæ ad aliam fit repetitio. Item breuiloqua illas tot & eodem modo ſignificat ſubſtitutiones,vt ſignificant eius verba,vel quæuis.aliunde ſumpta ſignificata.Et dicitur breuiloqua, quia breuibus verbis fit, & breuibus verbis comprehendit plures ſubſtitutiones,vt not.Accurſ. & Bart.ff.de Vulg. & pupil.ſubſt. De hoc vide infrà, [Subſtitutio breuiloqua.]

Brocardica materia dicitur,quæ eſt contrariarum opinionum rationibus inuoluta.

Brvtvs dicitur quaſi obrutus, quia ſenſu caret,& eſt ſine ratione & prudentia,ſecundum Iſido. vnde brutire, id eſt, infatuare.

De B ante V.

Bvbvlcvs, eſt cuſtos boum, aut qui bobus vtitur. Ouid.4. de ponto.

Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.

Cato de re Ruſtica:

Bubulcum vnum habeat, aſinarium vnum.

Paul.de Fund. inſtr. l.cùm de lanionis. [De bubulco,inquit, ſiue de eo qui ibi bobus arat.] Inde [bubulonicus, a, um, res ad bubulcum pertinentes.]vt in eod.t. l.ſed & ſtragulas veſtes. An.Neb.

Bvbvlcvs dicitur, tam qui bobus arat, quàm qui boues paſcit.l.cũ de lanionis.de fund.inſt.

Bvbalvs, eſt magnus & ſylueſtris bos, vnde bubalinæ ſtragulæ ex bubulorum pellibus confectę, ſed bubulus eſt paruus bos.

Bvccellarii, ſunt latrones, qui ponunt in ore captiuorum lignum, vt non clament. C. ad l. Iul. de vi.l. vlt. vel meliùs dicebantur equites cataphracti per orientem, qui ſuberant magiſtro militum,auctor Alc. in l.1. C. de Ero.mil.ann.

Bvccellanvs, vt ſentit idẽ Alcia.in præalle. l. 1.C. de Erog. mil. an. appellatur id genus panis, quem vulgo vocant [bis coctum,] nimirum ad diuturnitatem vſus excoctum.

Bvccinvm, genus conchyliorum eſt, ex quibus purpureus color fit,nam purpuræ annumerantur murices, buccina, quæ à Græcis dicuntur κήρυκας, & quæ proprio nomine dicuntur purpuræ .Vlp.lib.32. qui eſt de Legatis tertius.l. ſi cui.§. vlt.Purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccũ non continebitur: buccinum autẽ & ianthinũ continetur.Accurſ. coloris genus dicit. Ant.Nebr.

Bvccinvm, ſpecies purpuræ.l. ſi cui.§.fin.leg.3.

Bvcvs

BVCVS, eſt garrulus qui cæteros oris loquacitate non ſenſu ſuperat, ſecundùm Iſidorum.

BVLLA, eſt ſigillum Papæ, vel litera quam dat Papa, vel ornamentum ſchedulæ.

BVPRESTIS, vt ſcribit Plinius, beſtiola eſt rara in Italia, ſimillima ſcarabeo longipedi. Idem li. 13. [pollet, inquit, contra canthari des, bupreſtim, & pityocampas.] Apud Marcellum 48. Dig. l. eiuſdem. vbi pro bupreſti & pityocampis mendosè legitur buboſtris & pituocarpas. Siquidem bupreſtis dicitur quaſi bouis preſter. i. ſerpens, nam ſubit nares boum, atque ita enecat illos. N.

BVPRESTIS, animal eſt valdè noxium, haud abſimile ſcarabeo, de quo mentio fit in l. 3. ad leg. Cornel. de Sicar.

BVRDO, partus eſt ex equo & aſino: ſicut è diuerſo mulus ex aſino & equa. Hiſpani burdiegano appellant. In 4. Regum lib. c. 5. Hieronymo interprete: [Obſecro, inquit, concede mihi ſeruo tuo vt tollam onus duorum burdorum de terra.] hos Græci γίννους vocant, Theodorus Gaza, ex Ariſtotele, in libro de animalibus, Inos interpretatur. Vlp. li. 32. Dig. qui eſt de legatis tertius, l. irē legato. Vel lectica, vel burdones. NE.

BVRDO, partus eſt ex equo & aſina. l. irem legato. de Leg. 3.

BVRGOS vocant crebra per limitem habitacula conſtituta.

BVTTE ſcyphi genus Græci βύττις vocant. l. 206. ff. de Verbor. ſigni. C. hinc Burticulæ verrere Gloſ. dogas explicat quaſi δόχας.

De C litera.

CLITERA condemnandi nota erat, quam prætor in publicis iudiciis dare iudicibus ſolebat in tabella cerata ſcriptam: vt ſi reus damnandus videretur, eam in vrnam coniicerent. Itaque triſtis à Cicerone in oratione pro Milohe dicitur.

C, LITERA, Caius notatur, quæ inuerſa Ɔ mulierem declarat, quia tam Caias eſſe vocitatas, quàm Caios etiam ex nuptialibus ſacris apparet. Fabius lib. 1. cap. 7.

De C ante A.

CABALLATIO, munus alendi equos publicos.

CABALLVS ab equo diſtat, quòd caballus ferè nunquam ſine deriſione dicitur, atque ideo Satyrici poëtę, qui dum riſum excutiant nemini parcunt, caballo potiùs quàm equo vtuntur. Lucilius apud Nonium Marcellum. [Succuſſatori tetri tardíque caballi.] Et Horat.

Satureiano circumuectare caballo.

Equus verò non dicitur niſi de apto, & qualem Virg. Georg. 3. deſcribit dicens,

Cui ardua ceruix,
Argutúmque caput, breuis aluus, obeſáque terga,
Luxuriat que thoris animoſum pectus.

Pomponius libr. 33. tit. de fund. inſtr. l. ſi ita. [caballos, inquit, qui in piſtrinis eſſent.] Nam piſtrinis non delegantur niſi mali, & de quibus Iuuenalis dixit,

Dominos pretiis mutare iubentur
Exiguis, tritóque trahunt epiphedia collo
Segnipedes, dignique molam verſare nepotis.

Hos Hiſpani [rocinos,] illos cauallos] appellant, Anton. Nebr.

CACABVS, olla grandior eſt, ſiue illa ſit ex argilla, ſiue ex ſtanno, ſiue ex argento, vel alia quacunque metallica materia. Columella libr. 13. de Re ruſtica. [In cacabo figlino nouo coquitur vel ſtanneo muſti arbuſtiui aminei vrna.] Eccleſiaſt. 13. Quid com

Digitized by Google

communicabit cacabus ad ollam? quando enim ſe colliſerint, confringentur. Quaſi cacabus ſit ex metalli tantùm mareria & olla ex creata duntaxat figlina. Pomponius libr. 34. tit. de auro & arg. leg. l. & ſi. §. ſi cui. [certè, inquit, ſi cacabos argenteos habebat, vel miliarium argenteum, id eſt, vas ad coquendum milium.] Nebriſ.

CACABOS annumerat Paulus in l. cùm de lanionis. ff. de fund. Inſtr. inter inſtrumenta fundi. Sunt autem vaſa, in quibus coquirur pulmentarium.

CADAT ab omni iure ſuo. iſta verba important per ſenrenriam Fel. in cap. Rodulphus. in 18. verſ. [cadit ab omni iure ſuo] de Reſcript.

CADERE cauſſa pro litem perdere, ab antiquis dicebarur fortaſsè, quòd vti comœdiæ ſtare dicebanrur, quæ placebant, ſic & cauſſa. Terent. in prolog. Phorm. [Quòd ſi intelligeret, cùm ſtetit olim noua, actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua.] Vbi Donatus [agi, inquir, dicitur Fabula, cùm recitatur, ſtare cùm placet.] Sic Cicero in Epiſtola ad Lentulum, [Cùm in Senatu pulcherrimè ſtaremus, quod iam illam ſenrentiam Bibuli hoc, &c.] Paulus autem lib. 1. Sent. cap. 10. [Cauſa cadimus, inquit, aut loco, aut ſumma, aut tempore, aut qualitate.] Iuſtin. §. 12. de Action. [Si quis agens intentione ſua, plus complexus fuerit, quàm ad eum pertineat, cauſſa cadebat.] Paul. li. 45. §. 5. ff. de iur. fiſc. [de quo cauere compellitur, vt ſi vſus is contra edictum fuerit, cauſa cadat.] Papinianus l. 71. §. 3. ff. de Cond. & demonſtr. Quòd ſi maritus vitio ſuo ceciderit, neque ſoluendo ſit, &c. dici etiam pro eodem ſolebat.

CADERE formula. Fabius lib. 3. [In omnibus ferè cauſſis, in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hæ ſunt quæſtiones, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore liceat agere. Sueton. in Claud. [Nec ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiam leuitatémque multorum, ex bono & æquo moderatus eſt. Nam & iis qui apud priuaros iudices formula excidiſſent, reſtituit actiones.] Quo ex loco patet, Cadere formula in ſtricti tantùm iudicij actionibus vſurpari ſolitum, Cauſſa verò cadere in omnibus, &

CADERE in commiſſum, l. fin. ff. de publicanis & vectig. in prin.

CADVCA glans, quæ ex arbore cecidit. l. Sylua. de Verbor. ſignificarione.

CADVCA bona, quæ ad fiſcum deferuntur, l. penulr. de iis quæ in teſtam. delen.

CADVCVM, ex lege Papia, legatum erat, relictum ſub condirione, qua deficienre, vel viuo, vel mortuo teſtatore cadebat, & redibat, vel ad teſtatorem viuum, vel ad ſubſtitutum eo mortuo. vnde tit. eſt in Cod. Iuſtinianeo. de Tollend. Caduc. Iuuen.

Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.
Commoda præterea iunguntur multa caducis. Neb.

CADVCVM legatum, ſecundùm Azon. in Sum. de Caduc. tol. eſt, quod deficit poſt mortem teſtatoris quacunque ratione. Et quia quibuſdam modis & rationibus iniqui ſolim legata fiebant, quandóque caduca, ideo lex ponit vnam rub. Cod. de cadu. tol. Et differunt pro non ſcriptum, quaſi cadu

& caducum, & verè caducum. Legatum pro non ſcriptum, eſt quando legatur alicui damnato in metallum, vel non exiſtenti in rerum natura, putà non nato. Quaſi caducum eſt, quando non omnino cadit, ſed verè caducum eſt, quando legatarius vixit poſt mortem teſtatoris, & ſuperuenit ei conditio propter quam efficitur incapax legati. Sed in alio caſu legatur illi qui eſt in rerum natura, ſed moritur ante mortem teſtatoris. Primum accreſcit ſine onere, ſecundum verò cum onere.

CADVS, vas erat vinarium, in quo vinum diffuſum ſeruabatur, l. pen. de Vin. trit. & oleo leg.

CAECITAS, morbus eſt, vt ff. de Ædilit. l. 1. §. Sciendum.

CAECVS & de naturali, & de eo qui eſt à caſu vtroque lumine orbatus, & is non poteſt facere teſtamentum. Inſt. de Exhæredat. libero. §. cæcus autem.

CAECVS dicitur, qui supernæ contemplationis lucem ignorat. 49. diſtincti. hinc quandoque exponitur cæcus, id eſt, indoctus: & talis non eſt ordinandus, 49. diſt. cap. fin.

CAEDES, graue crimen, l. 1. de His qui accuſ. poſſ. C. Cædis auctores. l. Si ideo. de his quibus vt indig. hæred. C. Cædem mandare. l. minorib. eod. titul.

CAEDERE cum diphthõgo eſt, non ſolùm ſuccidere, ſed etiam ferire cædendi cauſſa. l. 5. Arbor. furtim cæſ.

CAEDERE pignora, pro vendere & auctione diſtrahere, Cicero in procœmio lib. 3. de Oratore, [An tu cùm omnem auctoritatẽ vniuerſi ordinis pro pignore putaris, eámque in conſpectu populi Romani conciderìs, me his pignoribus exiſtimas poſſe teneri, non tibi illa ſunt cędenda: ſi Craſſum vis coërcere, hæc tibi eſt excidẽda lingua, qua vel euulſa, ſpiritu ipſo libidinem tuam liberras mea refutabit.]

CAELARE, eſt inſculpere: vnde Cælatura, quæ propriè fit in metallis ſculptura, etiam in marmore, ebore, ligno, gemmis & vitro. l. Etſi. 6. quid ergo. de Aur. & arg. leg. & l. Ex argento. de Cond. furt. at Cærites tabulæ quæ dicantur Gell. lib. 16. cap. 13. his docet verbis: [primos municipes ſine ſuffragij iure cærites eſſe factos accepimus: conceſſúmque illis, vt ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, ſed negotiis tamen atque oneribus vacarent: pro ſacris bello Gallico receptis, cuſtoditíſque.] Hinc tabulæ cærites appellaræ verſa vice, in quas referre iubebant, quos notæ cauſa ſuffragiis priuabant. Pedianus in Diuinat. Qui plebeius erat, in Cæritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat; ac per hoc non erat in albo centuriæ ſuæ: ſcilicet ad hoc vt ciuis eſſet, ſed tantummodo, vt pro capite ſuo tributi nomine æra pẽderet.

CAESAR, fuit primò nomen proprium Iulij Imperatoris, à quo ad omnes Imperatores manauit.

CAESARIENSES & Cæſariani paſſim lib. Cod. pro miniſtris ſiue officialibus, aut apparitoribus procuratoris Cæſaris. Appellantur & Catholiciani ex leg. pen. §. vltim. Codice de Bon. præſcript. Hinc Cæſarienſis aduocatio libro 2. titul. 3. lib. 30. Cæſarienſis Colonia libro 50. Pandect. titu. 15. lib. 8. §. 7. & lege 1. §. 6. eodem Cæſarienſes aduocati

uocati.§.11.de Inutil.ſtipul.

Caesidia Longina, lege diui fratres.ff.de Iure patronat.

Caeso, onis eſt puer ſciſſus ab vtero matris, inde Cæſar, quia cæſus ex ventre matris, vt per Gloſſ. in Rubric. Inſtit.in verbo Cæſar.

Caesa quæ dicantur enarrat Iuriſconſultus in l. fundi.& l.ſeq. de act.empt. & in l.tut. de Verb. ſignifi.

Caetera, hæc dictio, habet importare in contractu, ea quæ veniunt, quæ ſunt de natura ipſius contractus, hoc eſt,de conſuetudine. vt not.in l. Si duo patroni.§.ſi quis iurauerit. ff.de Iureiur. & per hoc inferunt Doctor.quòd ſi in protocollis alicuius notarij inueniantur hæc verba, & cætera, quòd intelligatur ea veniſſe in contractu, quæ de natura vel de conſuetudine eius ſunt. Et dicit Bald. quòd per verbum cætera, nunquam intelligitur vt veniat promiſſio cum pœna: Ratio,quia pœna dicitur eſſe quid extrinſecum ab ipſo contractu : ideo non intelligitur venire niſi expreſsè appareat. arg. ex his quæ not. in lege ſciendum. ff. de Verb. oblig. & lege 2. Cod. de falſ. Si tamen ſecundum Bald. contractus eſſet conceptus ad conſilium ſapientis, & in ipſo verbum [& cætera] reperiretur, tunc bene poſſet apponi pœna in hoc contractu: & hoc operatur appoſitio illa, vt conſilium ſapientis dicat iſtum contractum, iuxta not. in lege ex ea parte. ff. de Verbor. oblig.& nota quòd dictio[& cætera]duplici modo ſcripta reperitur, & ſecundum hoc dupliciter profertur. Vno modo ponitur indeterminatè in fine orationis, ſic quòd non regitur ab aliquo verbo, & tunc debet ſcribi breuiter,vt ſic,[&c.] Secundo ponitur determinatè ſic, quòd refertur ad verbum in oratione poſitum,à quo regitur, & debet ſcribi longè pro duabus dictionibus,vt ſic, [& cætera.]Sic etiã profertur breuiter & longiùs, & vtroque modo ſignificat prout verba præcedentia, vel aliud medium ſignificare declarat. Nam breuitur, [&c.] ſignificat illud quod deficit,& ſupplet verba deficientia, vt in l. Gallus.verſ.credendum. ff. de liber.& poſth.vbi teſtator dicit, [Si me viuo nepos decedat,tunc qui pronepos,&c.] credendum eſt Gallum denotaſſe idem de pronepote, & ſic dictio, &c. ſupplet ibi verba ſecundùm quæ pronepos poteſt ſubſtitui, quæ ſunt in principio illius l. vt Gallus introduxit. Item ſi præcedit inſtrumentum extenſum locationis vnius domus factæ vni, & ſequitur inſtrumentum abbreuiatum emptionis alterius domus factæ eidem,dictio,[&c.] ſignificat clauſulas in præcedenti poſitas, quæ huic locationi ſunt applicabiles,quia præcedentia declarant ſequentia. l. ſeruus plurium ff.de Legat.1. Item quia in habentibus Symbolum facilior eſt tranſitus,l.in rem.§.item quæcunque. ff. de Rei vend.contractus autem emptionis & locationis ſunt ſimiles, lege 1. ff. Loca. Et eſt ſciendum quòd Notarius, quando notam poſitam breuiter in protocollo redigere vult ad inſtrumentum publicum, tunc ſignificata per dictionem, [&c.] debet extenſè ſcribere, quia ſcit quod actum eſt,& quod per hanc dictionem intellexit, tanquã teſtis ibi contentorum,

quia

quia diſpoſitionem contrahentium recipit: ergo mortuo primo Notario poſt protocollum, antequam redigeret illud in publicum inſtrumentum, ſecundus Notarius non debet ſignificata per dictionem, &c. in protocollo poſitam, extendere, niſi quantum ibi ſunt extenſa, l. contractus. de fide Inſtr. Sed talis nota protocolli legenda eſt partibus, coram teſtibus, & illos exponentibus verbum, [&c.] debet Notarius ſecundus ſuper hoc requiſitus expoſitionem illorum redigere in publicum inſtrumentum extenſum: aliàs index debet arbitrari ex præcedentibus & ſequentibus, & coniecturare quid per verbum, [&c.] ſignificetur. l. ſeruus plurium. §. 1. de leg. 1. & l. voluntas. C. de fideicommiſſ. Secundò ſumitur [&c.] prout longè ponitur, & ſignificat alia prætereà quæ enumerata ſunt in l. itē quæritur. §. exercitum. ff. Loca.

CAETERVM, not. Io. Cald. in commento decret. veſtra. de Cohabit. clerico. & mulier. & Pau. in comment. decret. nobis. de Iure patron.

CAETVS, vide ff. ad leg. Iul. de vi. l. qui cætu. & in Clement. de Elect. cap. hi, qui. Et quid cætus, & vnde dicatur, vide 15. diſtinc. Canones. in fin. Item quot homines faciant cætum. Vide Bart. in l. prætor. ff. Vi bon. rap.

CAEDVVS, a, um, à cędendo, id eſt, ſcindendo dicitur: vnde ſylua cædua dicta, quod illius arbores licitum eſt ſcindere: ſiue lignorum, ſiue materiæ cauſa. Nam ſylua nunquam dicitur niſi de arboribus. Plin. Cæcilius in Epiſtolis: [cæduæ, inquit, ſyluæ, cum monte ipſo deſcēdunt.] Cato de re Ruſtic. [Sylua, inquit, cædua,] &c. Papinianus 24. Dig. titu. Solut. matrimon. leg. diuortio [Si arbores, inquit, cæduæ fuerunt, vel germinales.] Item de Verb. ſignific. lege ſylua cædua.

CAEMENTVM dicitur à cædendo, nec eſt quod vulgus putat, ædificij fundamentum, ſed ſunt lapides, vt ait Nonius, quibus ædificia conſurgunt, citátque Siſennam in quarto Hiſtoriarum: [Formidine, inquit, oppreſſis, quod humilem cæmentis inſtructum oppidi murum ſciebat.] Vitruu. lib. 1. [Saxa quadrata, ſiue ſilex, ſiue cæmentum, ſiue coctus later.] Vlpian. libro 43. tit. de riuis. 21. l. Seruius. [Si tiuum cæmentitium velit facere, audiendum eſſe] hic pro lapidibus quadratis poſuit. Anto. Nebriſ.

CAIVS Iuriſconſul. fuit (pace aliorum dixerim) peritiſſimus omnium. Eius conſulta conſultiſſima citantur quàm ſæpiſſimè in libris Pandectarum, ſed in illis Florentinis ſemper per C, Caius: in recentioribus verò G, Gaius. cauſa verò erroris ab eo eſt orta, quòd Seruius Grammaticus ſcribit in 1. Georg. Virgil. libro, tria eſſe nomina quæ ſcribuntur per C, proferri debent per G. Cneus, Caius, Amurca: de Amurca ſuperiùs dictum eſt in ſuo loco, de Caio per C, debere ſcribi Quinril. eſt auctor libro 1. Orator. Inſtit. Anto. Nebriſ.

CALAMITAS, eſt infœlicitas vel miſeria quæ euacuatur omni bono, vel eſt pœna vel labor immenſus.

CALANTICA, tegmen muliebre quod capiti innectitur. M. T. Cicero in Clodium: [Tūnc cum vin-

cirentur pedes faſciis, cùm calāticum capiti accommodares.] Ex Nonio. Vlpian. in l. 25. §.4.ff.de Aur. & arg. [Ornamentorū hæc, vittæ,mitræ,ſemimitræ, calantica]Florentini tamen CALAVTICA.

CALATA comitia dicebantur, auctore Gellio, quæ pro collegio Pontificum haberi ſolebant, aut regis, aut flaminum inaugurandorum cauſa. Ea autem in duo genera diuidebantur, curiata videlicet, & centuriata, de quibus Dionyſius Halicarnaſſeus, & Liuius in 1.ab vrb.cond. ſcripſerūt. Comitia verò calata dicebantur ex eo, quòd populus vocatus in vnum locum ad ferenda ſuffragia cōueniebat. χαλῶ enim eſt voco. Comitia præterea à coëundo,hoc eſt, conueniendo, dicta ſunt. Iuſtinianus lib.2.Inſtit.tit.de teſtament.ordinandis: [Teſtamentorum, inquit, duo genera in vſu fuerunt, quorum altero in pace & otio vtebantur, quod calatis comitiis appellabant, i. ad cuius ſolennitatem requirebatur populi vocati conſenſus.Reliqua lege ibi.Neb.

CALATA comitia,de quibus fit mentio Inſtit. de Teſt. ord. quæ olim eſſent, enarrat eleganter Aul.Gel.lib.15.c.27.

CALCARIA eſt fornax, vbi calx ex coctis lapidibus conficitur. Vnde Plin.in Hiſt.nat.ſcribit,oliuas cinere ex calcariis lætari. Imperator in tit.de Pœn.l.aut damnum. pro fodina poſuit lapidum, ex quibus igni reſolutis calx ipſa conficitur: nam de damnatis ad metallum loquitur; ſunt autem lapides in genere metalli. Nam quod Accur. dicit calcariam eſſe opus calcandi terram,etiam pueri qui nondum ætate leuantur, intelligunt eſſe perinane. Nebr.

CALCARIA, locus vbi calx conficitur,l.Aut damnum.de Pœn.

CALCIARIVM, quantum ſatis eſt calceorum, pro perſonæ qua de agitur conditione. Vlp.l.8.§.7.ff. de Tranſact. [de Calciario quoq; arbitrio prætoris tranſigendum eſt.] Idem l.21.ff. de Alim.& cib. Tranquil. in Veſpaſian.[Claſſiarios, inquit, qui ab Oſtia & Puteolis Romam pedibus cōmeant, petentes conſtitui aliquid ſibi calciarij nomine,quaſi parum eſſet ſine reſponſo abegiſſe, iuſſit poſthac excalceatos curſitare.]

CALCIATVM, apud Paulum, l.3.§. 3.de Offic.præf. vig. legi arbitratur Hotoman. pro FALCIATVM, i.falcibus muralibus, (de quibus Cæſar & alij meminēre) quæ diruendis ædibus inflammatis parantur,inſtructum.

CALCITROSVS equus eſt,qui ſolet calce ferire, i. pedibus retrò ſe percutere.

CALCVLATOR propriè dicitur,qui per lapillos ruſticorum more computat:nam calculus eſt lapillus:vnde calculare,per lapillorum ſigna computare. Martia. [Nec calculator, inquit, aut notarius velox.] eoſdem appellamus & Calcularios. Modeſtin. libro 37. Dig. tit. de excuſ. tutor. l.ſpadonem.[Neque calculatores,inquit, quos vulgò ratiocinarios dicimus.]Nebr.

CALCVLATOR, ſecundùm Iſid. dicitur à calculis, id eſt, lapillis minutis, quos antiqui in manib. habuerunt, componendo numeros.

CALCVLVS, id eſt,computus. C.de Erro. calcu. l. vnic. Item eſt cauſæ cognitio & enumeratio, C. de iudic. l. rem non nouam. Item prima ſententia definitiua. C.de

C.de Appel. ſi actor.Vide aliquid de calculo, de fide inſtrum.cùm dilectus.

CALENDAE & calendarium, vide in littera k.

CALENDARIVM, liber erat rationum, non quaruncunque, ſed earum tantùm, quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorum nomina ſcribebantur: dictum, calendarium, quia primo cuiuſque menſis die, hoc eſt, Calendis, pecuniæ dabantur fœnori, & exigebantur cum Vſura: Ouid.

Si puteal Ianúmque times celeréſque calendas.

Celeres dixit, quia debitoribus citò redire videtur, terminus debiti ſoluendi. Horat.

Qui niſi cum miſero triſtes venêre Calendæ.

Triſtes autem ab effectu vocauit, quæ debitorem faciunt triſtem. Idem quoque in epodo de Alphio fœneratore.

Omnem redigit Idibus pecuniam, quærit Calendis ponere.

Scilicet ad vſuram. Seneca libro 1. de beneficiis: [Nemo beneficia in Calendario ſcribit, id eſt, in libro fœneratitiarum rationum, vt inde ſortem cum vſura recipiat.] Idem in 5. eiuſdem: [Quid fœnus & calendarium & vſura niſi humanæ cupiditatis extra naturam quæſita nomina?] Atque adhuc in epiſtolis: [Forum conterit, calendarium verſat, fit ex domino procurator.] Scæuola lib. 33. Dig. tit. de Fundo inſt. l. nepoti. 6. [Legauerat, inquit, nepoti prædia, vt inſtructa ſunt cum vino, grano, calẽdario.] Item Aphricanus de legatis tertio, l. qui filium. 64. [Certa prædia nepoti per fideicommiſſum dederat, excepto calendario.] Atque ibidem, l. nomen. 34. [Nomina, inquit, ex Calendario quæ elegerit.] Accurſ. nomina debitorum calendarium interpretatur, verè quidem, non ſufficienter: neque enim quodcunque debitum venit appellatione Calendarij, ſed tantùm quod ex fœneratione conflatur. Nebriſ.

CALIGATVS miles dicebatur, qui erat manipularis. Manipulos autem exercitus, Varro de lingua Latina, appellat minimas manus, quæ vnum ſequuntur ſignum: ex manipulis autem cohors componitur. Caligatus autem dicitur à caliga, hoc eſt, tibiali ſiue ocrea, quod erat crurum armatura, de qua Trãq. in vita Caij Cæſaris: [Caligula, inquit, cognominatus eſt, quia manipulari habitu eſt inter milites educatus.] De milite igitur caligato, hoc eſt, manipulari, ſiue infimæ conditionis, dixit Iuuenalis;

Cùm duo crura habeas offendere tot caligatos.

Quintilianus in declamationib. [Parere caligatum tribuno lex iubet:] & paulò poſt: [Commendem tibi ordinem caligati militis.] Vlpian. in tit. de iis qui notãtur infamia. [Ait, inquit, prætor, qui ab exercitu dimiſſus erit, dimiſſum accipere debemus militem caligatum; vel ſi quis alius vſque ad centurionem vel præfectum cohortis vel alæ, ſiue legionis.] Item de cuſtod. & exhibit. reorum. l. de militibus. & de

re militari.l.omne delictum.Ant. Nebriſ.

CALIGATVS, id eſt, miſerrimus.Inde caligatus miles dicitur qui habet ferreas ocreas,vel caligas de corio. Etiam idem eſt, quod infirmus vel obſcurus, has expoſitiones facit glo.in l.à caligato.C.de nup.

CALLIDITAS, require infrà [dolus malus.] eſt enim calliditas dolus adhibitus tacendo, vt notat.ff. de Do.matr.l.1. In gloſſ. Inde calidus, id eſt, fallax vel aſtutus.

CALVITVR, inquit Marcellus, eſt fruſtratur, tractum à caluis mimicis quæ ſint omnibus fruſtratui. Plautus in Caſina, Nam vbi domi ſola ſum, ſopor manus caluitur. Complura Nonius exempla protulit, ex quibus Caij reſponſum facilè intelligatur, in l.233.ff. de Verb. ſig. Si caluitur & moretur & fruſtretur, vt SI CALVITVR, verba ſunt legis duodecim tab.quam interpretatur cætera ſua,id eſt,gloſſæ & interpretationis. Erat autem in lege, SI CALVITVR PEDEMVE STRAVIT,MANVM ENDO IACTO. Hotom.

CALVMNIA, ſecundùm Hoſt.in Summ. eſt cùm quis ex certa ſcientia iniuſtè agit vel reſiſtit. ff. ad Turpil. l. 1. §. calumniari. Vel eſt petitio iniuſta ex certa ſcientia in iudicio facta: & iuſtæ petitioni iniuſta reſponſio: vel eſt falſi criminis impoſitio. ff. de Verborum ſignificat. l. ſi calumnietur.

CALVMNIARI, ſecundùm Azon. in Sum. Cod. de calum. eſt falſa crimina ſcienter intendere & alicui opponere, vel imponere. Et ex eo quòd quis non probauit crimen, calumniari videtur, licet textus videatur ſonare in contrarium, quod talis non ſit calumniatus, 2. quæſtion.3. cap. ſi quem. §. notandum. vbi dicitur: [calumniari, eſt falſa crimina ſcienter intendere: prævaricari, crimina vera abſcondere: tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere.], Sed non vtique qui non probat quod intendit calumniari protinus videtur, ſimilis textus in l. prima, ff. ad Senatuſconſultum Turpilianum.

CALVMNIATOR, eſt qui ſcienter alicui falſa crimina imponit vexandi occaſione,vt ff.ad Turp. l.1.in princip.vnde ſecundum Iſidor. calumniator à calumniando, id eſt, fruſtrando vel decipiendo dictus eſt. Et inde dicitur iuramentum calumnię ſcilicet, vitandę. Et eſt aſſertio veræ petitionis vel repulſionis,ſecundùm Goffred. cùm quis iurat ſe bona fide & non calumniandi animo cauſam mouiſſe, vel quòd venerit ad reluctandum, putans ſe bona iuſtitia vti. Cod.de Iura. calum. l. 1. §.1.& habet quinque capitula,vt cap. 1. de Iura.calum. vbi gloſſ.

CAMELASIA, ſiue [camelaria] eſt curatio camelorum, qui publicè, & ad vſus publicos alebantur:& camelarij,ipſorum camelorum curatores,quorum duo ſunt genera,alterum bactrianum quod vnum tantùm habet tuber, alterum Arabicum, quod duo tubera in dorſo habet: eoſdem & dromedarios ob velocitatem curſus vocant. Arcadius libro 50. tit. de muneribus.l.munerum. [camelaſia, inquit, perſonale munus eſt.] Et ibidem de camelario. Nebr.

CAMELARII ſunt ductores, curatoreſque

toréſque camelorum, & camelaſia munus agendi ac curandi camelos, nam cameli iumentorum operam præſtabant impedimentis exercitus comportandis.

CAMERATA arca, vehiculum contectum, quo matronæ & valetudinarij geſtantur. leg. ſed addes. ff. loca.

CAMVM, potionis genus, apud Vlp. in l. 9. ff. de Tritic. vin. quod ſibi ignotum eſſe fatetur Hotoman. Hieronym. Mercurialis 5. Variar. 1. putat eſſe potionis genus, ex variis rebus commixtæ, perinde ac ceruiſiæ, non abſimilis Sabaiæ potioni, quæ in Illyrico ex hordeo & frumento fiebat. Annianus 26. Cuia. 24. obſer. 39. His adde Alciatum lib. 1. prætermiſſorum.

CANNABIS herba eſt, & materia netilis, ex qua non modò texta fiunt, ſed etiam funes torquentur. Vnde Perſius:

Tibi torto cannabe fulto,
Cœna ſit in tranſtro.

Vlpian. libro 14. de exercitoria actione, l. 1. [Præpoſitus, inquit, eſt legumini & cannabi.] Anton. Nebriſ.

CANNABIS, herba notiſſima, ex cuius cortice funes fiunt. l. 1. de Exercit. actio.

CANCELLI, ſunt ligna inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, quibus tribunalia, ſcenæ, & feneſtræ muniri conſueuerunt: Cicero in Verrem. [Circundati cancellis videntur in ſua prouincia.] Idem 1. de Oratore: [Forenſibus cancellis circunſcriptã ſententiam.] Vtrumque per tranſlationem. Sed propriè Sidonius libro 1. de turba ſatellitum Theodorici regis: [Excluſa, inquit, velis, incluſa cancellis.] Canticorum cap. 2. Hieronymo interprete: Reſpiciens, inquit, per feneſtras, proſpiciens per cancellos, id eſt, per foramina cancellorum. Huiuſmodi quoque feneſtræ Clatratæ dicuntur. Aphricanus lib. 30. qui eſt de legatis primus, leg. cætera. [Si cancelli, inquit, ſint, vel vela.] Item titulo de fundo inſtructo. l. quæſitum. [Cancellos quoque inſtrumento contineri puto.] & aliis in locis. Nebr.

CANCELLI dicuntur ligna inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, leg. quæſitum. de fund. inſtruct.

CANCELLO, cellas, verbum videtur eſſe ductum à cancellis, in quibus vt tranſuerſa nectuntur ligna, ita cùm ſcripta expungenda ſunt, tranſuerſo calamo lineæ inducuntur: quod propriè illinire, ſiue allinire eſt, vnde litura. Horatius in arte poëtica:

Incomptis allinet atrum
Tranuerſa calamo ſignum.

Ac ſi dicat, cancellabit. Vlpian. lib. 28. tit. de iis quæ in teſtamento delentur. l. cancellauerat quis teſtamentum vel induxerat. & ibidem l. proximè. [Si quidem ſcripturam cancellaſſet.] Item lib. 22. titulo de probation. l. ſi chirographum cancellatum fuerit. Ant. Nebr.

CANCELLARE, eſt ſcripta tranſductis lineis, inſtar cancellorum, delere. gloſſa in lege ſi quis libertatem. de petition. hæredit.

CANCELLARIVS nomen accepit à cancellando: cuius officium

eſt reſcripta vel reſponſa imperatoris, & mandata inſpicere, & mala ſcripta cancellare, & bene ſcripta cum ſignaculo ſuo ſignare, & ſigillum eis imprimere. Inde etiam venit archicancellarius, quaſi princeps cancellariæ, ſecundùm Azo. in Summa.

CANCELLARIVS, idem opinor, qui actuarius, inde ducto nomine, quòd eius officium, id eſt, cellula in qua ſcribere conſueuit, cancellis munita ſit. Vnde tit. lib. 1. C. de Aſſeſſoribus, & Domeſticis, & Cancellariis iudicum. Nam cùm actuarij officium libellis ſiue chartulis ſit refertum, & frequenter habeat interuentores, neque ab illorum colloquio prohibetur, & ab amittendarum chartarum periculo abeſt. Cùm primus omnium hanc iſtius vocabuli notationem expoſuiſſem, & ab inueterata opinione cancellandorum, ſiue delēdorum actorū receſſiſſem: poſteà ſententiam hanc meam quam plurimis placuiſſe animaduerti. Vidi etiam præclara Veterum teſtimonia à nonnullis probata, quibus mea coniectura confirmatur. In his autem illud inſigne eſt ex Caſſiodori lib. 9. Variarum, [Hoc igitur laudabile præiudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam à 12. indictione Cancellorum tibi decus attribuit: vt conſiſtorij noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias; per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis moleſtat, iuſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expédias.] Et paulò poſt: [Reſpice quo nomine nuncuperis: latere non poteſt, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clauſtra patentia, feneſtratas ianuas. Et quamuis ſtudioſè claudas, neceſſe eſt vt te cunctis aperias. Nam ſi foris ſteteris, meis emendaris obtutibus. Si intus ingrediaris, obſeruantiam non potes declinare conſpectus.] Cancellarij etiam mentionem obſeruari in deſcriptione antiqui marmoris, quod Romæ eſſe aiunt, his verbis: [Ex auctoritate Tucci Aproniani V. C. vrbis. Ratio docuit vtilitate ſuadente, conſuetudine micandi ſummota ſub hexagio potiùs pecora vendere, quàm digitis concludentibus tradere, vt appenſo pecore capite, pedibus, & ſeruo lactante, vt ſubgulari lanio cedentibus, reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori ſub conſpectu publicè fide ponderis comprobata, vt quantum caro occiſi pecoris appendat, & emptor norit & venditor: commodis omnibus, & præda damnata, quam tribunus, officium, Cancellarius, & ſcriba de pecuariis capere conſueuerant, quæ forma interdicti & diſpoſitionis, ſub gladij periculo perpetuò cuſtodienda mandatur. [Extat & apud Flor. Vopiſcum in Carini vita mentio de Cancellario, quam ſubſcribam, [Amicos optimos quoſque relegauit: peſſimum quemque elegit, aut tenuit. Præfectum vrbi vnum ex Cancellariis ſuis fecit: quo fœdius, nec cogitari potuit aliquando, nec dici.] Quam tamē lectionem, vt liberè quod ſentio exponam, concoquere non poſſum: vereórq; nec ANGILLARIIS potiùs, ſit legendum, quo nomine ipſe idem vtitur, lenocinij ac libidinis miniſtros ſignificans. Hactenus Hotoman.

CANDIDATI principis erant

ex

ex Quæſtoribus, qui orationes epiſtolaſque principis in Senatu recitabant, l. 1. de Offic. Quæſto.

CANNIVM, potio eſt quæ fit ex hordeo & aliis frugibus, & eſt ſpecies ceruiſiæ, vt meminit Vlp. in l.ſi quis vinum ff.de vino, tritico & oleo lega.

CANON Græce, eſt regula Latinè.3. diſt. can.Et in vna ſignificatione eſt id quod in conſilio generali vel prouinciali ſtatuitur:& ſic capitur de Conſtit. cap. canonum ſtatuta.In alia ſignificatione videtur eſſe id quod ab emphyteuta de re emphyteutica ſoluitur, & ſic videtur ſumi ab Azon. in Sum. Cod. de iur. emphy. ver. [ex hoc autem contractu.] Etiam dicitur illud quod ſumitur pro pedagogio vel vectigali, vt in ru. ff.de Pub. & Vectig. Vnde & canonica illatio in l. placet.C.de ſacroſ. eccleſ. pro ordinaria tributi præſtatione.

CANONVM quidam eſt latæ ſententiæ, quidam ferendæ. Et primus exprimitur per verbum [innodatus]vel [eo ipſo.] Secundus per verbum [innodetur,] vt eſt gl.in c. quicunque. de hæret. lib. 10. Item canon habet ſub ſe quatuor ſpecies 25. q. 3. ſi quis dogmata.

CANON [frumentarius] vrbis Romanæ, eſt certus numerus menſurarum frumenti, quæ ſingulis annis mittebantur Romam, l.1. & 2.eod.tit.lib.11.quod erat etiam de oleo.

CANON[largitionalium titulorum, [eſt ſumma tributi, & præſtatur de regulari præſtatione à prouincialibus fiſco. Et dicuntur tituli, qui ex ſpecialibus titulis, id eſt, literis, breuibuſque chartis leguntur,C.de anno. & tribu. l.3.& l.1.de canone largi.titul.lib. 10.ſecundùm Accurſ.

CANONIA eſt ius quod prouenit electione & receptione in fratrem ; vel eſt ius percipiendi fructum præbendæ, ſiue reditus. cap.relatum. de Præben.

CANONIA eſt nomẽ tituli & iuris, præbenda verò nomen facti, & cadit in extraneum, vt not. Inn. in c. cùm M. de conſtit. quære infrà[Præbenda.]

CANONICA [monitio] eſt quando interuenit citatio cum tribus monitionibus, vel vna peremptoria tres continens:de qua in cap. conſtitutionem.de Sen.exc. lib.6.

CANONICA [portio] eſt, à canone deputata eccleſiæ parochiali de relictis à parochiano defuncto illi eccleſiæ, vbi elegit ſepulturam, cùm alibi quàm in parochiali elegerit eam, & ſecundùm varias conſuetudines alia & alia. Nã alicui medietas, alicui tertia, aliqui quarta datur. de Sepul.cap. certificari.

CANTARE & legere differunt quod not. pro ſtatutis, quia qui tenetur cantare officium, non ſatiſfacit diſpoſitioni legendo, ſed cui permittitur legere, permittitur cantare. Abb. in cap. quod in te. de pœniten. & remiſ. & in cap.vt quiſque.in 2. not. de vita & honeſt.cleric.

CANTHARIS, cantharidis, ſcarabei quædam ſpecies oblongioris eſt, maculas rubras tranſuerſarias habens. Hiſpanè in Bætica mea[cubiculas]vocant, aliis in locis [Abadeios:] in quo falluntur tempeſtatis noſtræ medici, pro cantharidibus vtentes quibuſdam vermiculis ad muſcarum ſimilitudinem. Plinius lib.18. [Eſt,inquit,cantharis dictus ſcarabeus paruus.] Galenus

nus præterea de medicina ſimplici,[cantharidum, inquit, ſiue ſcarabæorum.] Nam cantharus eſt ſcarabeus, cantharis verò ſcarabei habens effigiem. Marcellus lib. 48. titul. ad legem Corneliam, de ſicariis & veneficis. lege eiuſdem §. alio. [Et quod quis, inquit, luſtramenti cauſa dederit cantharidas.] Anton. Nebriſ.

CANTHARVS vás erat, quo vtebantur in ſacris Liberi patris, habens anſas, atque (vt ait Acron) patulum erat. Virgil. in Bucoli.

Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

Plin. lib. 33. [Cantharis potaſſe exemplo Liberi patris traditur.] Eſt intereà cantharus, illud aquæ conceptaculum, vnde ſalientes erumpunt, quemadmodum apud Aphricanum lib. 30. Dig. tit. de Legatis primo. lege cætera. §. hoc ſenatuſc. [canthari, inquit, per quos aquæ ſaliunt.] Anton. Nebriſ.

CANTHARIS, animal eſt venenatum. l. 3. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.

CAPERE, inquit Vlpianus, aliud eſt quàm accipere. [Capere cum effectu accipitur: accipere, etſi quis non accepit vt habeat: ideóque non videtur quis accipere, ꝙ erat reſtituturus: ſicut peruenisse propriè illud dicitur, quod eſt remanſurum,] l. 71. ff. de Verb. ſignific. Quibus ex verbis apparet, Capere eſſe iuris, recipere verò facti, cùm dicimus capere ex teſtamento, Capere hæreditatem, legatum, fideicommiſſum: i dem enim valet, quod iure ſibi acquirere, vt cùm ita ſcribitur, [LVCIVS Titius cùm capere potuerit, hæres eſto.] l. in tempus. 62. ff. de Hæred. inſtit. lege ſi is qui. 11. ff. de Vulg. & pupill. l. cùm autem. in fin. ff. de Ædil. edict. Vnde ſolidum non poſſe capere dicuntur, quibus id acquirendi ius non eſt, l. ſi quis. 72. lege qui non militabat. 78. in fin. ff. de Hæred. inſtit. l. ſi is qui. ff. de Vulg. & Pupil. l. 3. ff. de iur. fiſc. Vſque adeo autem verbum capere iuris eſt, vt etiam pecuniã cepiſſe dicatur, qui ab obligatione liberatus eſt, ff. de Calumniat. l. ſi quis 115. ff. de Reg. iur. l. Neſcennius, 22. in fin. ff. ad legem Falcid. Hinc

CAPERE vſu, & [capere poſſeſſione,] & præciſe [capere] ſine vlla adiunctione, pro acquirere, l. ei à quo. 21. & l. cum qui, 21. ff. de Vſurpat. l. bonæ fidei. 48. §. fin. de Acquir. rer. dom. Hinc,

CAPIO vſu, & [vſucapio] & præciſe ac ſimpliciter [Capio] in dict. l. bonæ fidei, & alibi paſſim ſub tit. de Vſurpat.

CAPI dicuntur virgines Veſtales, Flamines, Diales, Pontifices, Augures, cùm ſacerdotes creantur. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia Pontificis Max. manu prehenſa, ab eo parente in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. Gell. lib. 1. c. 12. Sic Vlp. Inſtit. cap. 10. [In poteſtate parentum eſſe deſinunt, quæ Virgines Veſtæ capiuntur.] Fortunat. Rheto. li. 3. [In elocutione proprietas verborum captanda eſt, vt ſi Dictatorem dictum dicas: Flaminem proditum: Veſtæ virginem captam.

CAPERE extero iure, lib. C. 6. tit. 20. l. 10. fructus li. 7. C. tit. 65. le. 5. Mortis cauſa, ff. li. 39. tit. 6. l. 8. in prin,

princip.l.12.21.31.§.2.Pignora,lib. 7.C.tit.53.l.1.2.Pignori, 8.C.titul. 14.l.11.Teſtimonia,4.Cod.tit.20. l.19.

Caperlatha poſſeſſio quid, l. Adrelio. 20. ff. de Liberati. leg.

Capessendi conditio. C.de Infirmand. pœn.cœl.l.1.

Capilli Indici qui, vide l. interdum.§.7. ff. de publica. Capillos demere ſolebant ſerui libertate donati, & caluo capiti pileum imponere,de Latina libert. l.1.§.5.A.

Capitale crimen quid eſt, vide ff. de Pœnis, l. rei capitalis. de Bon.poſſ. l. edicto.§. rei capitalis.

Capitalem fraudem admittere, eſt tale quid delinquere, propter quod delinquens capite puniendus ſit. l.cùm autem.§.excipitur.de Ædil.edict.

Capitales inimicitiæ ſunt, cùm quis alicui minatur mortem, cùm odit, vel eius mortem deſiderat, vel qui eum accuſauit criminaliter. Idem dic quando eſt quæſtio de omnibus bonis vel maiori parte,arg.in cap.frequens. de Reſtitut.ſpol.libr.6. nam bona temporalia ſunt vita hominum. l.aduocati.Cod.de Aduoc.diuerſ. iud.vbi eſt gl.in verb.vitam facit. text.in l. 2. Cod. de conſtit. pec. quem text. Bald. alleg. in capit. cùm cauſa. de Reiudic. ad hoc quòd pecunia deſeruit neceſſitati humanæ. de hoc vide Panormit. in cap.cùm oporteat, num. 2. de accuſat.

Capitales pœnæ tres ſunt: prima eſt mors corporalis. l. capitalium.ff.de Pœn. ſecunda eſt damnatio in metallum.l.quidam. ff.de Pœn. tertia eſt deportatio, & tali non perditur libertas, ſed ciuitas, de hac materia vide Fel. in cap. qualiter & quando. 2. de Accuſ.

Capitales triumuiri carceris cuſtodiam habebant, vt cùm animaduerti in aliquem opus eſſet, eorum fieret interuentu, lege 2. §.conſtituti. de Origine iuris.

Capitalia iudicia dicimus, quæ vltimo ſupplicio afficiunt, vel libertatem aut ciuitatem adimunt,l.2.de Pub.iud.l.1.& Inſtit. de pub.iud.in princ.

Capitalis cauſa intelligitur etiam vbi tractatur de exiſtimatione,l.licèt capitalis.de Verbor.ſignific.

Capitalis inimicus quis dicatur,vide Accurſ.ff.de arb.l.licet autem.in gloſſ. 3.& Barto.ff.de Quæſtion. lege 1. §. ſi quis dicatur.

Capitatio eſt genus tributi, quod pro cuiuſque capite infertur, nulla habita ratione facultatum.

Capitatio ciuium, cenſibus eximenda capitatio, id eſt, cenſus capitis, Vnde dicebantur ciues Romani per excellentiam exempti, & quædam orientales prouinciæ.lege vnic.Cod.cap.ciu. exim.

Capite cenſeri dicitur,qui dat cenſum pro capite, C. in quibus cauſ.colo, cenſit. domin. accuſat. poſſ. lib.11.

Capitis deminutio, eſt ſtatus commutatio, vt quando liber efficitur ſeruus. Et eſt triplex deminutio capitis, ſcilicet, maxima,media, & minima. Minima capitis deminutio eſt, quando quis, nec ciuitatem in qua moratur, nec libertatem amittit, ſed tamen patitur contra ſe ſtatus commutationem, vel minoratio

norationem circa familiam, vt qui iuris ſui eſt, alieno iuri incipit eſſe ſubiectus, veluti per arrogationem, aut cùm quis emancipatur, qui primò erat in aliena poteſtate. Et debet intelligi prædicta deſcriptio, cùm permutatur ſtatus hominis facto eius interueniente, vt in condemnando, vel in emancipando vel arrogando, vel adoptando, vel etiam in reuocando ex ingratitudine, vnde, licet patre alicuius mortuo mutatur eius ſtatus, quia ſui iuris eſt factus, non ideo capite deminutus eſt. Et ſtatus hic ponitur ſecundùm Azon. pro ciuitate & libertate, vel ciuitate tantùm vel patria poteſtate, ſeu propria poteſtate aut aliena. Tria enim ſunt quæ habet homo, ſcilicèt, ciuitas, libertas & familia. Et ſecundùm hæc tria, ſunt tres capitis deminutiones. Media capitis deminutio eſt, cùm ſalua libertate ciuitas amittitur, vt cùm quis deportatur ſeu relegatur ad exilium per quinquennium, vel bannitur. Maxima capitis deminutio, eſt cùm ciuitas amittitur, nec libertas retinetur, vt cùm quis in metallum damnatur, & ſic etiam bannitur in opus metalli, vel ſi maior 20. annis patitur ſe venundari ad pretium participandum, vel ſi manumiſſus, in ſeruitutem ex ingratitudine reuocetur: vide Inſtitut. de Capit. demin. per totum. Specul. titul. de tut. §. tutela. Effectus autem capitis deminutionis maximus eſt: nam ſi quidem fuerit capitis deminutio maxima vel media, certum eſt taliter capite minutum haberi pro mortuo: ergo non conuenitur à creditoribus, nec agit contra debitores niſi pro relicto legato in alimenta, vel pro habitatione legata, quæ legata potiùs conſiſtunt in facto quàm in iure. eius enim bona publicata ſunt, vel in alium deuoluta: datur tamen actio in eos ad quos bona eorum peruenerunt. Item non vocabitur ad tutelam vel curam, vt ff. de cap. demin. l. 2. & l. tutelas. §. vltim. ſi autem fuerit capitis deminutio minima, per eam non expirant publica iura: remanet etenim taliter capite minutus magiſtratus & ſenator & iudex, & in quolibet officio priſtino: Item nec per eam expirant tutelæ, niſi ſit legitima: illa enim expirat, quia defertur agnatis ſecundùm Azon.

Capitivm eſt capitis tegmen, vt inquit Nonius, citátque Varronem in 4. libro de vita patrum. In libro tamen de origine linguæ Latinæ 4. ab eo capitium dici putat: quòd capit pectus, id eſt, (vt antiqui putant) indutum comprehendit. Iob. ca. 30. [Quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt.] vbi interpres capitium pro collario videtur accipere. Vlpianus libro 34. de Aur. & argen. leg. l. veſtis muliebris, inquit, ſunt, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ. Ant. Nebr.

Capitivm eſt muliebris capitis tegmen, l. veſtis. de aur. & arg. leg.

Capitvlaria, id eſt, libri ſtatutorum, authent. caſſa. C. de Sacroſanc. eccleſ.

Capitvlenses, populi ſunt Italiæ, l. fin. de Cenſi.

Capitvlvm à Plinio libro 3. naturalis hiſtoriæ, eſt oppidum Italiæ: vnde poſſeſſiuum gentile ponitur, Capitulenſis. Paul. li. 50. Di. ti. de cenſi. l. fi. Similes his Capitulenſes. Nebr.

Capi

Capitvlvm vno modo eſt locus,vbi res capitales firmantur. Secundò ſignificat lectionem. Tertiò diſtinctionem, [vt illa habet quinque capitula.] Quartò ſignificat congregationem multorum, & præcipuè virorum Eccleſiaſticorum, vt not. Ioan. Andr. in c.capitulum.de Reſcrip. quandoque particulam operis, l. 1. de milit. teſtam.

Capsarii dicuntur, qui filiis nobiliorum ciuium ad ſcholas euntibus, libros deferunt in capſula. Iuuena. de ſeruo capſario:

Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ.

Suet. in Nerone, [Conſtat quoſdam cum pædagogis & capſariis vno prandio pariter necatos.] Vlpian. li. 40. t. de manumiſ. vin. l. ſi collacteanus. vbi exprimitur capſarij officium, id eſt, qui portat libros. Item de iure immun. l. quibuſdam. Nebriſ.

Capsarii dicuntur qui in balneis veſtimenta ſuſcipiunt cuſtodienda. Vel aliter ſunt illi qui portant aliis libros ad ſcholas.

Captare (inquit Alc. lib. 2. Parerg.) eſt illecebris, obſequio, donis, ſpe maiorum aucupari: hinc captatorias inſtitutiones appellari, quæ ideo factæ ſunt, vt ab aliquo quis inſtituatur aut legatum conſequatur.

Captare verba legis, eſt aliter interpretari, quàm ſenſerit legiſlator. l. pen. ad Exhibend.

Captio, id eſt, deceptio: inde captioſum, id eſt, deceptorium, vel deceptioſum, aut doloſum, vt not. Ioan. Andr. de offic. deleg. l. ſi duo. lib. 6. in gloſ. 1. in fin.

Captio cauſa mortis, aliàs capio ſecundùm Azon. eſt quando per mortem alicuius occaſio capiendi obuenit alicui, exceptis his capiendi figuris & cauſis, quæ certis & propriis nominibus nuncupantur, vt hæreditas, legatum, & fideicommiſſum, quia ſcilicet talis captio vel capio non incidit in naturam capionis hæreditatis, legati, vel fideicommiſſi. Et cauſa mortis capio ſecundùm Azo. in Sum. C. de Don. cauſ. mort. eſt, cùm poſt mortem alicuius aliquid datur alicui cauſa conditionis implendæ, vt aliquid peruenit ad aliquem mortis occaſione, nec tamen aliquo certo tranſlationis vel acceptionis nomine nuncupatur: verbi gratia, fundum tibi commiſi vt Titio dares: cùm tu poſt mortem meam non haberes fundum dare Titio, dediſti Sticho, qui fortè eſt hæres. Et Stichus tunc cauſa mortis capit, cùm fundus ei donatus meram obtinet voluntatem & non emptam vel conditionatam.

Capvt eſt membrum honorabilius inter cætera membra. Interdum ponitur pro ſtatu, vt Inſtit. de Cap. dim. in princip. & caput aquæ illud eſt, vnde aqua naſcitur, l. 1. §. caput. de Aqua quot. & æſtiu. Hinc armentis ac gregibus, quot beſtiæ ſunt, tot capita numerantur. l. 1. §. vltim. & l. 3. ff. de Rei vindic. l. 13. ff. de Pignor. hinc tributum capitis quod in ſingulas perſonas imperatur. l. 3. & l. vltim. ff. de Cenſib. Hinc apud Papinianum l. 11. §. 2. de bonor. poſſeſſ. qui ſe arrogandum dat, cum capite forunas quoque ſuas in aliam domum ac familiam transferre dicitur, id eſt, cum ſua perſona, vt vulgus loquitur. Hinc diuiſio in capita, cui opponitur ea quæ, in ſtirpes dicitus,

dicitur, De qua infrà in Dictione, In.

Capvt liberum, pro homine libero veteres dicebant. Vnde illa ſerui definitio in l. 1. ff. de Tut. Tutela eſt vis ac poteſtas in capite libero. Caput liberum facere, pro manumittere, Plaut. in Mercat. liberum caput ibi faciam paucos menſes. Pro capite pecuniam ſoluere, id eſt, pro libertate. Cicero 3. Officior. Vt ſi prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris. Iulianus in l. Seruus. 30. ff. pro Emp. & l. eo tempore. 50. §. vlt. ff. de Pecul. eandem locutionem vſurpat.

Carbonianvm, require ſuprà, Bonorum poſſeſſio Carboniana. vnde ſecundùm Azon. dicitur à Carbonio inuentore vel auctore. Et datur ſolo nato, & non naſcituro: in quo differt ab edicto de ventre in poſſeſſionem mittendo, quod ſubuenit naſcituro.

Carbonvm appellatione quid contineatur, vide ff. de Verbor. ſignif. l. carbonum.

Carcer, inquit Seruius, eſt vndecunque prohibemur exire, dictus, ſecundùm Varronem, quaſi arcer, ab arcendo: locum autem, in quo ſeruantur noxij, carcerem dicimus numero tantùm ſingulari. Hæc ille. Vlp. l. aut damnum. 8. §. ſolent. de Pœn. Solent præſides in carcere continendos damnare, vt in vinculis contineantur, ſed id eos facere non oportet: nam huiuſmodi pœnæ interdictæ ſunt. carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.

Carceraticvm, merces, quæ præfecto carceris datur ob cuſtodiam, l. pen. de bon. damn.

Cardamomvm, de quo Interdum. §. 7. ff. de Publ. vulgus naſturcium vocat. 17. Iſid. 9.

Cardinales dicti ſunt à cardine, quia ſicut oſtium regitur à cardine, ſic per eos regitur Eccleſia vniuerſalis: 34. diſt. presbyteri. Dicuntur etiam quandoque cardinales, id eſt, principales, quia per eos debet officium in Eccleſia regi.

Cardinalatvs eſt de iure diuino, quia per ſacerdotes leuiticos intelliguntur Cadinales: vt in cap. per venerabilem, qui fil. ſint legit. & ibi Abb. & idem Abbas & Hoſt. in cap. ex geſtis. de Cler. non reſid. Barb. latè in tract. Cardinal.

Carbat viribus, importat neceſſitatem ipſo iure: Felin. in ca. Rodulphus. in verſic. careat viribus. de Reſcript.

Carena dicitur à carentia hominum, vel cibariorum, nam per quadraginta dies ieiunant in pane & aqua, & includuntur in aliquo ſecreto loco iuxta Eccleſiam, vbi non habent conſortium hominum: vt not. Ber. in c. accuſaſti. de Accuſat. & Simile not. gloſſ. in c. 2. de Sponſ.

Carevm, genus eſt aromatis myropolis cognitum, nobis verò incognitum, quippe quod peregrinum ſit. Plin. lib. 19. [Peregrinum, inquit, eſt careum, gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale.] Galen. ad Paternianum c. de careo. Vtitur eo quoque Apitius de re coquinaria. Paulus lib. 33. Dig. tit. de penu legat. l. non omne. [Sed quòd quidam negauerunt piper ligiſticum, careum & laſer, eiuſmodi in penu non eſſe, improbatum eſt.]

Carevm in l. non omne, de penu legat. ſeminis ſpecies, de quo Dioſcorides & Pli. tractauerunt.

Cari

C a r i c a Plinio,lib.13.Hiſt.nat. c.5.ficus eſt quæ in Syria naſcitur. Propriè videtur eſſe ficus ſicca.ff. de Trit.vino,ol.l. qui vinum. §.1. & l.qui fundum.205. ff. de Verb. ſignific.ficuum autem hæ ſpecies numerantur à Macrob. 3. Satur. 20. Africa, Albula, Arundinea, Aſinaſtra, atra, paluſca, auguſta, bifera,Carica, Caldica, Alba, Nigra,Calpurniana, Chia,Cucurbitiua, Duricoria, Herculanea, Liuiana,ludia, leptoludia, Marſica, Numidica,Pompeiana pulla,Pręcox, Tellana atra.

C a r i n a , infima pars nauis. l. quod in rerum.§.fin.de leg.1.

C a r n i f i c a r e , eſt carnes facere,ſcilicet mactare. Inde carnifex , qui carnes facit & vendit. de Appel.ſignificante. etiam homicidæ ſolent dici carnifices : vt gloſſ.4.in Clem.1. de vit. & hon. clericorum.

C a r p e n t v m , eſt genus currus,in Auth. vt ordin. præfect.& ibi gloſſ.

C a r r v c a , vehiculi geſtatorij genus,l.vxori. de Aur.& arg.leg. hinc carrucarij.

C a r r v m , ſiue carrus & carruca,plauſtra ſunt oneraria,hoc eſt, comparata ad ferendum tantùm onera. Cæſar in 1. commentar. [Iumentorum , inquit , & carrorum quàm maximum numerum coëmere.] Ita commentario quoque Hiſpanienſi: [Per viarum anguſtias carra complura.] Martial.

O iucunda conuiua ſolitudo carruca magis , eſſedóque gratum.

Iuriſconſ.lib.39.tit.de donationibus l.ſi id.[Vel grex,ait, vel carrum, vel carruca.] Item Scæuola tit.de Aur. & arg.leg. l. vxori. [An carruca dormitoria debeatur.] Nebr.

C a r t h a g i n i e n s e s poſt n literam per i,non Carthaginenſes , i litera diſpuncta , vt nunc vulgus loquitur, debere ſcribi & proferri adſtipulantur Florentinorum Pandectæ,in quibus quoties Carthaginienſium fit mentio, ſic ſcribi adnotauit Ludouicus Bonogninus data ſibi copia libros illos ſæpè legendi. Sed & Priſcianus libro 4. de octo partibus orationis : [Si nomina , inquir , ſunt tertiæ declinationis, abiiciunt s,extremam genitiui,& aſſumunt enſis,vt Piſtor,piſtoris, Piſtorienſis: Carthago,Carthaginis,Carthaginienſis: hoc eſt, ſex ſyllabarum. [Atque ita in omnibus codicibus vetuſtis propè ſemper legitur. Oſtendit hunc locum primus omnium Laurentius Abſtemius , atque ab omnibus viris doctis eius inuentio eſt admiſſa. Nebr.

C a s e a r i a taberna apud Vlp. l.8.§.4.ff.ſi Seruit.vind.dicitur,in qua fumigari ſolent caſei. moris enim fuit in pleriſque Italiæ locis, colorandi ſiccandíque caſei gratia fumum aut ex culmis aut ex malignis viridibúſque lignis facere.Columella li.7.c.8.de caſei faciendi ratione loquens, Eſt,inquit , non ingrati ſaporis muria perduratus, atque ita maligni ligni , vel culmi fumo coloratus, Vlpian. non putare ſe ex taberna caſearia fumum in ſuperiora ædificia iure immitti poſſe.In Florent.lib.legitur Caſearia.Hotom.

C a s s a reſcriptio quid, lib.4.C. tit.61.l.6. Caſſata lex.lib.4. C.tit. 38.l.14.

C a s s i a n i , Sabiani, Proculiani

ni dicti ſunt, qui Caſſij, Sabini & Proculi inſtitutionem ſectámque ſecuti ſunt, de quibus Pomponius in l. 2. ff. de Orig. iur.

CASSIOPA ciuitas & promontorium eſt Epiri, Strabone, Ptolemæo, Plinio, atque aliis auctoribus. Vlp. 12. lib. Dig. tit. de Exercitoria action. l. 1. [Sunt, inquit, naues, quæ à Brunduſio, vel à Caſſiopa, vel à Durachio vectores traiiciunt.] Nebr.

CASITARE, eſt minutatim ſtillare.

CASTALDVS ſiue caſtaldio, idem qui actor vel villicus. gl. in §. pœna. Inſt. de Iniur.

CASTE viuere dicitur, etiam mulier tranſiens ad ſecunda vota. Bart. in l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Senatuſconſult. Trebellianum.

CASTELLANI milites, quibus limitum cuſtodia erat ab Imperatoribus commiſſa. Imperatores Romani, inquit Pithœus 1. Aduerſ. habuerunt in limitibus τὰ χορίσματα, quæ ipſi cluſuras appellabant: id ab Hadriano videtur inſtitutum. Spartianus per ea tempora & alia frequenter in pluribus locis, in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus diuiduntur, ſtipitibus magnis in modum muralis ſepis, funditus iactis atque connexis Barbaros ſeparauit. horum cluſorum propugnacula, caſtella & Burgi, vnde Caſtellani milites, de quibus libr. 11. C. titul. 59. l. 2. & l. 2. de offic. præfect. vrb. §. 4. C.

CASTELLVM, eſt aquæ conceptaculum, vnde ex aquæ ductu publicitus diſtribuenda eſt per vrbem aqua. Feſtus ab antiquis ait caſtellum diuidiculum fuiſſe appellatum, ex eo dictum, quòd inde aquæ diuiderentur. Apud Plinium, Vitruuium, & Frontinum de aquæ ductibus, ſæpè caſtellum in ea ſignificatione legimus. Aphricanus de leg. 1. l. cætera. Si cancelli, inquit, ſint vel vela, legari poterunt, non fiſtulæ vel caſtella. Item libro 43. de Aqua quotid. l. 1. quid ſit, Vlpian. ſatis clarè interpretatur. [Ex caſtello, inquit, id eſt, ex eo receptaculo quod aquam publicam ſuſcepit.] Caſtellanos Frontinus quoque illos appellat, qui caſtellorum curam gerunt. Ant. Nebriſ.

CASTELLVS, ſecundùm Albert. vel caſtellum, ſecundùm alios, dicitur ſecundùm Spec. receptaculum quod aquam publicam ſuſcipit, quæ ducitur ad aliquod prædium irrigandum. Require infrà [interdictum, de aqua caſ. educ.] & ff. de Aqua quotid. & æſt. l. 1. §. æquiſſimum. Aliàs id eſt caſtrum. ff. de Legat. 2. l. Titia. §. fin. vulgò autem accipitur pro arce.

CASTITAS violata. 9. C. tit. 10. l. 1. Caſtitatis affectio. 1. C. tit. 3. l. 19.

CASTRAMETOR, id eſt, pono, figo, vel diuido caſtra.

CASTRATVS, caſtè natus. gloſſa in l. ſed & quæſitum. §. ſpadonem. ff. de liber. & poſthum. vel ſecundùm alios, eſt cui virilia ſunt amputata.

CASTRENSE peculium: require infrà, [peculium.]

CASTRVM ſi vendatur, ius patronatus ei annexum accedit, ſecus ſi vendo palatium, vbi eſt Eccleſia, vbi habeo ius patronatus, de hoc vide Innoc. in cap. ex literis. de iure patron. & Hoſtienſ. in Sum. de iure patron. §. qualiter. 2. q. 7. accuſatio.

Caſtrvm diſtinguit Bart. à villa in l. 1. §. ſiue. de Ope. no. nunt.

Castra autem numero plurali locus eſt, vbi milites fixerunt tentoria. l. 4. §. menſor. de Re milit.

Casvs à Iuriſconſultis dici conſueuit, pro controuerſia quæ nata eſt: quaſi quæ acciderit, & caſu contigerit. Cicero verò cauſſam appellat. Vt Verr. 3. [tantum quòd hominem non nominat: cauſſam quidem totam perſcribit.] Item, [nuſquam enim ſcribis neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, niſi eam cauſam pro qua pecuniam acceperas.]

Casvs fortuiti dicuntur à Iuriſc. qui prouideri humano conſilio non potuerũt. l. 2. §. 7. ff. de Adminiſt. rer. quales ſunt latronum, piratarúmve inſidiæ, naufragia, incendia, illuuiones, mortes non oblatæ. l. in rebus 18. ff. Commo. Itaque fata, damna fatalia appellantur in l. 1. ſi magiſt. ff. de Magiſtr. conuenien.

Catadromvs interpretatur decurſus: nam καταδρομέω eſt decurro: decurſio autem per catadromum non ſine periculo erat, quod & Iuriſconſultus ſignificat lib. 19. Digeſtorum. de Act. empt. l. ſi ſeruus tuus. [Eum, inquit, fuiſſe ſeruum, qui per catadromum deſcendere, aut in cloacam demitti ſolitus eſſet.] Suetonius in Nerone: [Notiſſimus eques Romanus elephanto ſuperſedens per catadromum decurrit.] Quod autem ludicri genus catadromus eſſet nemo dixit, quod ego ſciam, neque auſim diuinare. Ant. Nebriſ.

Catadromvs Latinè decurſorium dici poteſt: ſignificat autem ſtadium, in quo equites decurrere ſolent imaginario prælio. Budæus.

Κατάπλους, portus ad quem plurimum appelli ſolet. Vlp. l. 4. §. 4. ff. de offic. procon. [Ingreſſum etiam hoc eum obſeruare oportet, vt per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris eſt, quas Græcia ἐπιδημίας appellat ſiue κατάπλους obſeruare, in quã primùm ciuitatem veniat vel applicet: magni enim facerent prouinciales ſeruari ſibi conſuetudinem iſtã, & huiuſmodi prærogatiuas.]

Κατὰ πόδας iiſdem veſtigiis ſubſequendis, quaſi dicas ad pedes eorúmque veſtigia, Iuſtinianus de Compoſit. ff. §. 17. [Niſi tantùm ſi velit eas in Græcam vocẽ transformare, ſub eodem ordine, eáque conſequentia, ſub qua & voces Romanæ poſitæ ſunt: hoc quod Græci κατὰ πόδας.

Catechizare, eſt imbuere, docere ſeu inſtruere, vel benedicere. Inde Catechiſmus: nam ante baptiſmum inſtrui debent baptizandi in fide, & præcipuè adulti, de conſecr. diſt 4. ante.

Catechvmenvs, inſtructus dicitur, vel qui baptizari proponit: medio tempore Symbolum Dei diſcens. 48. diſtinct. §. 1. c. quoniam multa. vel dicitur audiens, eo quod doctrinam ante valuas Eccleſiæ audiat cùm ſuſcipere velit baptiſmum.

Categorica propoſitio notatur, ff. de Acquir. rer. domin. l. quæ ſitum. in fi. & ibi in glo.

Cathedra ſecundùm Hugonem, eſt Græcum, & ponitur pro excelſa ſede iudicis præſidentis. Et ponitur etiam pro ſede doctoris. ita dicit gl. in Clemen. dudum. de Sepul. Vnde,

Rex ſolium, doctor cathedram, iudéxque tribunal.

CATHEDRALIS eccleſia,i.epiſcopalis vel regularis & collegiata,extra, de elect. ne pro defectu. per Innoc.& Hoſtienſ.& vide Archi. de Reſcri.c.ſtatutum.ſuper verb. [cathedralibus.]

CATHEDRATICVM eſt quod ſoluitur annuatim epiſcopo à ſuis clericis ſuæ diœceſis in ſignũ ſubiectionis vel obedientiæ, & etiã ſuſtentationis, & eſt duorum ſolidorum, vt 10.q.3. placuit. Et dicitur cathedraticum, quia ſoluitur ad honorem cathedræ epiſcopalis.

CATHOLICIANVS, καθολικιανὸς, id eſt,vniuerſaliter deſeruiens,vt C. de iudic. l. antepenult. & vlt. & in auth. de iud. §. his qui cauſas præparant. & de defenſ.ciuit. §. ex prouinciali.

CATHOLICIANOS Alcia.ait dictos apparitores præf. præt. Orientis. nam is propter ampliſſimam iuriſdictionem catholicus, id eſt, vniuerſalis dicebatur.

CATHOMVS eſt flagellum ex virgis factum in modum ſcopæ, & tali vtuntur religioſi in capitulis.

CATILLVS, eſt ſuperior pars molæ. ff. de fid. inſtru. l. cùm de lanionis.

CATONIANA regula, eſt M.Catonis ſententia,ſiue axioma ex plurium legum mente notatum atque obſeruatum. [quod ſi teſtamenti facti tempore deceſſiſſet teſtaror,inutile foret:id legatum quandocunque deceſſerit nõ valere.]l.1.& poſt.ff.de Reg.Caton. cuius hæc regula atque æquitas videtur eſſe, quia cùm teſtatoris certam mentem atque voluntatem eſſe oporteat,eum præſentis temporis conditionem ſpectaſſe, déque ea ſtatuiſſe iudicamus:non autem incerto futuri temporis euentui rem commiſiſſe: quippe cùm alioqui teſtamenta, non ex teſtatorum mente,quæ in iis dominari debet, ſed ex fortuna & caſu penderent. Plura in obſeruat.lib.11.c.3.Cuiac.

CATVLLVS, i. ſapiens, media producta,ſed media breui eſt animal. Vnde,

Eſt animal catulus:fruitur ratione Catullus.

CAVERE variè accipitur:nam idem ſignificat quod ſecurum facere: ſecurus autem quis fit non ſolùm fideiuſſorious ab aduerſario præſtitis vel hypotheca, l. habere. de Ver.ſig.ſed quandoque etiam nuda promiſſione.l.ſancimus.C.Ver. ſig.qua de re copioſè Alc. in d. l. habere.& in l.ſatiſdationis. eod. tit. Interdum cauere idem ſignificat quod diſponere vel ordinare,vt l.epiſtola.ff.de Pact. & Inſt. de legi.parr.tut.At cauere ab aliquo, ſignificat cautionem exigere.l.ſi ſciente. ff.ad l.Pom.de parricid.

CAVILLARI variis modis in iure ſumitur. cauillatur calumnioſè agens, cauillatur qui breuiter & falsè aduerſarium ſermone captat, aut irridet. cauillatur item qui ſciens vt ſuam ſententiam tueatur, falſa prodit. Specialiùs verò cauillari dicitur, vt infrà in ver.[cauillatio.]

CAVILLATIO eſt, quando ab euidenter veris tranſitur ad euidenter falſa per quandam verborum inuolutionem vel ſophiſmata. c. venerabilis.de Indi.

CAVILLATIO, inquit Nonius Marcellus,eſt iocoſa calumniatio, & cauillari, iocari. Valla, [Cauillatio, inquit, eſt ſubdola quædam ratio, quam nos conſcij nobis mendacij,vincendi cauſa proferimus.

mus.] Vlp. tit. de Verborum ſignificatione. l. natura cauillationis,&c.Item de Regulis iuris.Ea, inquit, eſt natura cauillationis, quam Græci σωρειτικὴν vocant.

Cavma, atis, color, ſiue incendium interpretatur: καύω enim eſt calefacio, ſiue incendo. Vlpianus de lega primo, l. cùm res. [Si fundus, inquit, caumate perierit.] Atque alibi. [Prædia, inquit, quæ caumate perierunt.] Atque adhuc alibi: [Si caumate alióve caſu pars fundi perierit.] quibus in locis chaſma pro caumate legitur: chaſma namque per ch, aſpiratum aliud ſignificat: hoc eſt, cœli hiatum ſiue receſſum. Auctores ſunt Ariſtoteles in Meteorologicis, Plin. in 2. Nat. hiſto. Seneca in 1. naturalium quæſtionum, Seruius lib. 9. Æneid.

Cavpo dicitur propriè qui vinum vendit: caupona verò eſt mulier quæ vinum quoque vendit. Eſt etiã caupona locus, in quo vinum vẽditur, auctor eſt Priſcianus. Apuleius libro 1. de aſino: [De quadam, inquit, amica caupona illico percontor.] Gellius libro 7. Quòd in caupona deliteſceret: quòd ad veſperam perpotaret. Apud iuriſconſultos titulus eſt libro 47. Digeſtorum, furti aduerſus nautas, caupones, & ſtabularios, vbi ea propemodum quæ apud Horatium in 1. ſermonum leguntur. Nebr.

Cavpo, qui cauponã exercet, eiúſque inſtitor. l. 1. ff. nau. cau. ſtabu.

Cavpona quomodo differt à taberna, vide ff. de rit. nup. l. palam.

Cavsa eſt, ex quo aliquid producitur, vt pater eſt cauſa filij, & contractus cauſa obligationis. l. & an ea. §. actiones. ff. de Excep. rei iudi. Itẽ cauſa eſt finis ex quo impulſio datur faciendæ diſpoſitioni, & ita ſumitur in titu. de condi. & demonſt. & cauſis & modis earum, vbi patet quòd cauſa differt à modo, quæ eſt de futuro, & à conditione, quæ eſt de futuro, & ſuſpẽdit etiam à demonſtratione, quæ tantùm declarat rem vel perſonam: verbi gratia: Patronus poteſt compellere libertam vt nubat, vt ciuitates repleantur, eſt cauſa condendæ legis, ideò dicitur quòd ceſſante cauſa ceſſat lex, vt l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. Et vtimur promiſcuè illis verbis, ceſſante cauſa legis, vel ceſſante ratione legis; differunt tamen cauſa & ratio, quia ratio eſt oculus cordis, diſcernens rem per medium. Sed cauſa eſt quod in facto accidit per quod ratio diſcernit quid iuris. Dicitur etiam cauſa efficiens, id eſt, conditor legis in contractibus contrahendis: cauſa materialis in legibus eſt materia de qua in illis diſponitur. Et cauſa formalis eſt modus tractandi & forma contrahendi vel diſponendi, quæ additur contractui vel diſpoſitioni. Dicitur etiam cauſa inſtrumentalis, vt eſt inſtrumentum artificis. Et breuiter quicquid ad eſſe alicuius rei concurrit, cauſa dicitur: aliter & aliter tamen. Et ſignificatur cauſa per dictionem ſi, vt dicendo, dono vel lego illi ſi negotia mea geſſerit. l. demonſtratio. §. 1. ff. de Cond. & demonſtrat. Item per dictionem [quia.] Inſti. de lega. §. longè magis. Et dictionem [quoniam] nam exponitur per [quia.] Itẽ ſignificatur vt in dictionibus illatiuis, cauſa, dicendo, Titius negotia mea geſſit, ideo vel idcirco ſibi lego.

Item in dictione [cùm] vt dicẽdo, [cùm Titius negotia mea geſſerit, lego ſibi, &c.] Etiam in dictione [ſiue,] vt ſiue Titius negotia mea geſſerit, ſiue aduocatus fuerit, &c.] Item in præpoſitione pro, vt ibi, lego vineas pro alimentis. l. fin. §. 1. ff. de ali. & cib. leg. Vnde ſenſus eſt, quòd ex cauſa alimentorũ lego vineas. Item ſignificatur cauſa per dictionem [nomine,] vt dicendo, lego vxori 40. nomine dotis.] l. cùm quidam vxori. ff. de lega. 2. Cauſa dicitur à caſu quo venit: nam caſus eſt materia & origo negotij, nedum diſcuſſionis, examine patefacta: quæ dum proponitur, cauſa eſt: dum diſcutitur, iudicium: cùm diffinitur, iuſtitia. c. forus de Ver. ſig. vbi Ber. dicit in gloſſ. Cauſa eſt res in dicendo poſita cum interpoſitione certarum perſonarum, ſcilicet actoris, rei, iudicis, & teſtis: & dicitur à caſu, quia caſualiter occurrit præter hominum voluntatem. Et differunt cauſa & actio: nam cauſa eſt negotium vel contractus ex quo quis mouetur ad petendum vel litigandum, vt eſt venditio vel locatio rei, ex qua oritur obligatio, eſt cauſa proxima obligationis, quæ obligatio parit actionẽ, cùm obligatio mater ſit actionis. Et eſt duplex cauſa, ſcilicet proxima & remota, quæ differunt in actione reali & perſonali: nam in perſonali, remota eſt ipſum factum, proxima eſt ipſa obligatio: & in perſonali non ſufficit exprimere cauſam proximam, dicendo, ago contra te, quia obligaris mihi in decem, ſed oportet exprimere cauſam remotam, vt dicendo, conuenio te quia mutuaui tibi decem. In reali proxima cauſa eſt dominium. Sed remota, eſt ex qua conſequitur quis dominium, & non eſt neceſſe exprimere remotam, vt dicendo, ago contra te, quia emi domum à Ber. ſed ſufficit exprimere proximam cauſam dicẽdo, ago cõtra te, quia ſum dominus domus illius & hæc not. in gl. & per doct. in c. dilecti filij. de Iud. de diuerſis ſpeciebus cauſarum vide bonã gloſ. 11. q. 1. in Sum. Eſt enim quædam cauſa ſpiritualis, vel annexa ſpirituali, vt illa quæ fit de iure patronatus: quædam ciuilis vt cùm agitur ſuper rei vendi. in cauſa pecuniaria: quædam criminalis, vt cùm agitur directè de crimine: quædam miſta, vt cùm agitur de crimine ciuiliter, vt de adulterio ad ſeparationem thori. In his tribus vltimis caſibus iurátur de calumnia. In primo non iuratur de calumnia, ſed tantùm de veritate dicenda.

Cavsa minima, eſt duorum aureorum, vel decem aureorum, vel quinquaginta ſolidorum: vel illa quæ non ſufficit ad ſumptus iudiciales.

Cavsa cadere dicitur, qui malè agendo cauſam amittit. §. ſi quis agens. Inſt. de action.

Cavsam dicere, eſt defendere: vnde cauſam dicere ex vinculis, in l. 2. de Cuſtod. reor. id eſt, interim, dum quæſtio criminis peragitur, in cacere detineri, atque ibi defendi.

Cavsae criminales dicuntur, quibus agitur ad vindictam, ſiue ad pœnam: & hoc etiam dicitur quandoque agi criminaliter, quãdo agitur ad vindictam publicam: quandoque dicitur agi ciuiliter, quando agitur ad pœnam per modum inquiſitionis, denunciationis, vel ad intereſſe partis per viam accuſationis, de

quo

quo & ſuprà in ver. actio criminalis.]

CAVSAE fauorabiles ſunt quatuor, ſcilicet de libertate, matrimonio, dote, & teſtamento. cap. duobus. de Re iudic.

CAVSARIA miſſio in re militari eſt quæ propter aduerſam valetudinem indulgetur. l. 2. ff. ex quibus cauſ. infam.

CAVSARII dicuntur, qui cauſam habent ex morbo, vt muneribus vacent. Liuius libro 6. ab vrbe condita. [Tertius, inquit, exercitus ex cauſariis & ſenioribus.] Seneca libro 6. epiſtolarum. [In animo noſtro ſunt quaſi cauſariæ partes quibus adhibenda curatio eſt.] Spartianus in Adriano, [Omnes cauſarios ſubleuauit.] Plin. lib. 5. cauſariis vel latere vel faucibus. Martianus libro 49. titu. de re militari. l. milites. [cauſaria, inquit, miſſio eſt, quæ propter valetudinem laboribus militiç ſoluit.] Modeſtinus de excuſationib. tut. [Propter ægritudinem, inquit, cauſariam vocatam, cauſariam remiſſionem acceperint.] Nebr.

CAVSOR, aris, eſt cauſam rei geſtæ afferre ſiue excuſationem. Quintilianus: Ne cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur. Virg. in Bucolicis.

Cauſando noſtros in longum ducis amores.

Vlp. lib. 40. tit. de fideicommiſſ. lib. l. generaliter. [Neque enim cauſari debere quo minus illi relictum ſit.] A. Nebr.

CAVSOR, cauſaris, id eſt, conqueror. Aliquando cauſari eſt in excuſationem defenſionémque aliquid allegare. l. generaliter. §. planè. de fideicom. lib. & l. 1. §. ſi quis tamen. ff. ſi quis cautio,

CAVTELA, eſt deminutiuum à cautione, & tamen quandoque ſuperabundantiam importat, vt cùm dicitur, abundans cautela non nocet. l. teſtamentum. in fin. C. de teſtam. Quinque, quæ propter cautelam fiunt, notat Archid. 50. di. presbyteros. Inde cauteloſus, id eſt, prouidens, circumſpectus, vel plenus cautelis. Ant. Nebr.

CAVTERIVM, ferramentum eſt chirurgicum ad inurendum vulnera. eſt præterea cauterium inſtrumentum pictorium, quo vtuntur in ea pictura, quæ dicitur encauſtice, de qua Plin. lib. 35. & Martialis.

Encauſtus Phithon tabula tibi pictus in hac eſt.
Quid tibi vis Dipyron, qui Phaëthonta facis?

De eadem quoque Ouid. dixit,

Tabuláſque coloribus vris.

Martianus de fundo inſtru. l. pictoris: [Peniculi, inquit, & cauteria, & cōchæ,] vbi mēdosè, pro cauterio, cautheræ legitur. Nebr.

CAVTIO, hæc dictio ex proprio ſignificato ſignificat nudam promiſſionem, ex qua inducitur firma obligatio. C. de Verb. ſign. l. ſancimus. vt quis tenetur cauere de euictione, de vitiis & morbis. Et intellige nudam à fideiuſſoribus, & pignoribus, ſed non à ſtipulatione: nam aſtrictus cauere, debet ſtipulatione cauere vt obligatio ſit firma. l. penul. §. docere. ff. Ne quis eum qui in ius voc. vi eximat, & de clericis non reſi. c. relatū. Quādoq; ſignificat cū pignoribus, vel fideiuſſoribus, quādo hoc aliud verbū ei adiunctū declarat, vt mādaui procuratori vt recipiat idoneā cautionē à debitore, aliàs non daret dilationem

tionē, ibi cautio intelligitur cum fideiuſſoribus, vel pignoribus. l. ſi mandato. §. ſi. ff. Mand. Ratio ſignificati ſumitur ex verbo idonea, quod apponitur vt addat, & fortiorem cautionem exprimat, qualis non eſſet per ſtipulationē ſolam. Item prætor vbi iubet pro collatione bonorum facienda rectè caueri, vt l. 1. §. iubet. ff. de colla. bo. ſignificat cum fideiuſſoribus vel pignoribus: vt §. caueri. ea. l. & hoc ratione verbi rectè. Quandoq; ſignificat cũ fideiuſſoribus & non cum pignoribus, vt quando cautio de procuratore exigitur, l. 1. C. de Proc. per l. prætoriæ. ff. de Præto. ſtipu. & hæc eſt cautio prætoria requirens fideiuſſores ex lege poſitiua prætoris præal. quæ eſt facta propter honeſtatem iudicij, vt. n. prouiſio legis aliquid operetur, & non inutilis ſit, l. ſi quando. ff. de leg. 1. tunc ex iuſta cauſa, quando debitor bona dilapidat, iudex facere debet quod caueat creditori.

Cavtio eſt generale nomen omnium ſecuritatũ quoties quis ſecutus redditur de eo quod ſibi promittitur. Vnde,

Cautio priuata cum trino teſte notata.

Hoc ius eſt nacta quod cautio publicè facta.

Et diuiditur in multas ſpecies, quia alia eſt cautio hypothecaria, alia chirographica. Et poſſunt dici ſatiſdationes. Etiã cautio dicitur charta, in qua ſcribitur computatio, vt Luc. 16. [Accipe cautionem tuam, &c.]

Cavtio rati danda eſt, cùm de mandato dubitatur. C. de proc. l. 1. Et dicitur illa ſecuritas quæ requiritur à procuratore auctoris pro domino, cuius nomine agit, quod ratum habebit omne illud quod in iudicium per illum factum fuerit. vnde cauere de rato vel ſatiſdare, eſt procuratorem actoris promittere velle perſeuerare vſque ad finem litis.

Cavtio fideiuſſoria, eſt quando interuenit fideiuſſor principali obligationi. Et dicitur ſatiſdatio. & hæ ſunt multæ, vt de lite proſequenda, iudicio ſiſti, iudicatum ſolui, & de rato.

Cavtio fidei propriæ interuentu dicitur, quæ fit per fidem præſtitam ſine ſolennitate iuramẽti.

Cavtio iuratoria eſt, quando promiſſio iuramento firmatur, vt quando iuro ſolenniter me debere aliquid, vel impleturum promitto.

Cavtio nudo pacto, eſt cùm aliquis fiduciam tantam habet de me, quòd contentus ſit nuda promiſſione mea. Et hoc propriè dicitur pollicitatio vel pollicita conuentio. Sed ſatiſdatio propriè eſt cùm duo paciſcentes duas ſcripturas ſub eadem forma verborum inter ſe conficiunt, & mutuò tradunt: & pollicitatio & ſatiſdatio cautelæ dici poſſunt propriè loquendo.

Cavtio pignoratitia, ſiue hypothecaria, eſt cùm pignus traditur, aut hypotheca ſupponitur: & dicitur etiam ſatiſdatio.

Cavtio de euictione dicitur, quando ſecuritas præſtanda vel præſtita emptori à venditore fit ea conditione, vt ſi ab eo euincatur, venditor ei reſtituat æſtimationem rei in duplum vel in ſimplum, prout inter eos prius conuentum eſt.

Cavtio de damno infecto, eſt quæ præſtatur cùm tua domus ruinoſa ruinam minatur domui meæ, vel etiam præſtatur ſecundum

Digitized by Google

cundùm quoſdã, cùm timeo quod aliquis mihi inſidietur, quia poſſum agere vt mihi præſtet cautionem ne offendar.

CAVTIO de opere demoliendo quam præſtat ille quandoque cui nuncietur opus nouum, ſcilicet quòd ipſum opus demoliatur ſi conſtiterit eum iniuſtè ædificaſſe.

CAVTIO de vſufructu, in qua de duobus cauetur, ſcilicet quòd vſufructuarius re non malè vtatur, & quòd etiam vſufructu finito reſtituat quod ex re ipſa ſuperextat.

CAVTIO qua hæres cauet ipſi legatario, cùm hæres dat fideiuſſores legatario de legato præſtando.

CAVTIO, qua legatarius cauet hæredi, eſt illa qua legatarius ſatiſdat hæredi, vt ſi Falcidia locum habeat, quod amplius nomine legati recipit quàm ratio legis Falcidiæ patitur, id hæredi reſtituat.

CAVTIO arrogatorum, qua arrogator ſtipulatur ſeruo publico, quod reſtituat arrogato quæ ab eo habuit, vel eis ad quos peruentura ſint, & quòd dabit ſibi quartam partem de bonis ſuis, ſi eum ſine cauſa emancipauerit ſeu exhæredauerit.

CAVTIO qua cauetur ei cui reſtitutio fieri debet, per quam rogatus reſtituere bona alicui, ſi ſine liberis deceſſerit, quidquid poſt mortem de hæreditate extabit cogitur cauere illi cui debet fieri reſtitutio, quòd ſeruabit ei quartam partem.

CAVTIO Muriana à Mutio Iuriſconſulto dicta eſt, & debet fieri in vltimis voluntatibus, vt cõmuniter, ſecundùm Doct. non in contractibus, & fit in conditionibus negatiuis. puta, ſic dicendo, [Si Titius Capitolium non aſcenderit, ſi ſeruum non manumiſerit, lego ei 10.] l. Murianæ cautionis. ff. de cond. & demon.

CAVTIONVM autem aliæ multæ poſſunt eſſe ſpecies, prout ad diuerſas materias applicantur, vide Spec. in tract. libel. titul. de pignoribus. §. ſequitur. vbi quaſdam alias ſpecies cautionum proſequitur.

CAVTORIA inſtrumenta ſunt inuſtoria, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes coquuntur, & de his intellexit Iuriſconſ. in l. pictoris. ff. de Fund. inſtru. quamuis apud eum mendosè legatur [cauteris.] cauteris etiam vtuntur medici in remediis quibus morbi alioquin inſanabiles inuruntur. Hinc illud notum diui Hiero. Prouerb. [Putridæ carnes ferro curantur & cauterio.]

De C ante E.

CEDA idem eſt quod charta, inde cedula, parua charta.

CEDENDARVM actionum beneficium eſt, per quod poſtulare poſſunt fideiuſſores & alij qui obligati ſunt in vna obligatione, ſibi cedi in alia contra confideiuſſores, & alios qui ſunt obligati: alioquin niſi cedatur eis, poſſunt recuſare ſolutiones, vt Inſtitut. de ſatiſdat. §. ſi autem. & ff. de Solutionib. l. Stichum aut Pãphilum. §. pen. De hoc vide in Spec. tit. de renunciatio. §. finitis. verſic. [poſtremò dicendum.] De beneficiis & aliis require ibidem, §. parum autem. verſi. & nota. & vide infrà in verb. renunciatio.

CEDERE, propriè eſt abire: Hinc

CEDERE diem, ſignificat incipere

deberi pecuniam. Venire diem, ſignificat eum diem veniſſe, quo pecunia peti poſſit. Ex Vlpiano in : r qui eſt de Ver.ſig. l. cedere di n. Cedere poſſeſſionem vel vſumfructum, vel ius, eſt alteri poſſeſſionem, vel vſum, vel ius tradere. Ambroſius ad Marcellum [Quid ſibi profuturum quod iura poſſeſſionis cederes?] Virgil.11.Æneid.

Cedat ius proprium Regi.

Idem in tit. de Leg. 2. & ſimiliter. [Si vſumfructū, inquit, mortis cauſa ceſſerit.] Et in titul. de acq.poſſ.ſæpe. Ant. Nebr.

CEDERE actioni, eſt ius actionis mihi competentis in alium transferre, & ipſum quaſi in locum meum ponere, ita vt dicta actione poſſit vti aduerſus eos contra quos actio talis poterat intentari.

CEDERE bonis, eſt ab vniuerſitate bonorum ſuorum recedere, & eis abrenunciare, veluti quando aliquis oneratus debitis, vel obligatus pluribus, non habens vnde ſoluat, vt ſatisfaciat omnibus creditoribus, abrenunciat bonis ſuis vniuerſis, cedens illis. Vide infra, [ceſſio] Etiam cedere, eſt in alium transferre, vt cedere poſſeſſionem, vſumfructum, & huiuſmodi. l. ſi dubitet. ff. de fideiuſſo. & hoc nota pro ſtatutis. Et cedens bonis non liberatur etiam à ciuili obligatione. l. qui bonis.l.fi. de ceſ. bo. vbi not. Accur. licet contrarium tenuerit gl. & malè in l. vbicunque. ff. de fideiuſſ. Item non auditur debitor fiſci vel Reip. volens cedere bonis ſecundum Bar. in l. is qui. ff. de Ceſſ. bo. quamuis videatur tenere oppoſitum in l. 3. iuncta gl. C. de ceſſ. bo. & beneficio ceſſionis renunciari non poteſt, ſecundum Barr. l.alia. §. eleganter. ff.ſol. mat.licet Cyn. videatur tenere contrarium in l.1.C. qui bo. cede. poſſ. Et bonis cedi poteſt, non tantùm in iure, ſed etiam contra ius, & ſufficit per nunciū & per epiſtolam id declarari, l.fi. ff.de Ceſſ.bo.

CEDERE diem, eſt incipere diem debiti, vt ſi debes mihi centum in feſto Ioannis Bap. adueniente feſto dicitur venire dies debiti. l.ced.diem. ff.de Verb.ſign. Item cedere diem legati vel fideicommiſſi dicimus reſpectu transmiſſionis, vt docet Accur. in l. vnic. §.cum igitur.C. de Cad toll.

CEDERE lite dixit Caius, pro victum ſe fateri, & à iudicio victum abire: [Si hæres ſcriptus, inquit, reſtituerit hæreditatem, & poſtea de hæreditate controuerſiam paſſus, victus ſit, aut lite ceſſerit, durare actiones conſtat, &c.] Sic in l.ſi de communi, ff.ſi ſeruit. vind.

CEDERE tempora in iure dicuntur, quorum pars abiit. l. 1. ff. de iur.& fac.l.4.de Adulte.& l. 6. ff. de Calum.

CEDERE operæ eadem ſignificatione dicuntur, qua cedere Legata. præciſa enim vtrobique locutio eſt: quæ plena ſic effertur, Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Vnde illud Vlpiani, l. ſi quis. ff. de Oper. lib. [Iudicium de operis tunc locum habet, cùm operæ præterierint: præterire autem nō poſſunt, antequam incipiant cedere: & incipiūt, poſtquam fuerint indictæ: ex l. quoties. eodem. [Operæ in ſtipulationem deductæ, ex die ſtipulationis cedunt: & eæ quas patronus à liberto poſtulat, confeſtim non cedunt, ſed poſtquam

indictæ

indictæ ſunt, id eſt, qui ſtipulationes operarum tacitè, ac vi ipſa præſtitutũ tempus, habent, atque in diem conceptæ ſunt, diebus tribus quatuórve ſine præſtatione operarum elapſis rectè dicemus, tot dies aduerſus libertum à ſtipulatione facta ceſſiſſe. Quæ verò operæ ſine ſtipulatione debentur, earum dies non ante indictionem cedunt: quippe cùm tempus earũ præſtandarum, non ante indictionem præſtitutũ ſit.]

Cedere hæreditatem Seruius, explicans illud 3. Æneid.

Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.

dici putauit, pro Competere, vel delatam eſſe, aut quæſitam. Videamus tamen ne locutio hæc ex eodem potius genere ſit, quo illæ proximæ: cùm aut Legata aut operas cedere dicimus, quarum dies ceſſit: Hot.

Celare ſine diphthongo quam habeat ſignificationem, vide in l. 1. ff. de Act. emp.

Celeblare creationem tutorum, 5. C. tit. 37. l. 28. §. 2. Donationes, Cod. 5. tit. 74. l. 3.

Celebris ciuitas, id eſt, inſignis & frequens hominibus, l. ſi in aliquam. de Offic. proconſ. & celeberrimus, id eſt, plurimorum ſermone idoneus habitus. l. ſi res pupillaris. de admi. tut.

Celeriter, id eſt, ſummariè. Bar. in l. ſi quis. C. Depo.

Cella dicitur à celando, id eſt, occultando. c. priuilegium. de Ver. ſig. in glo. in 6.

Cellarium, dicitur locus à reponendis celandíſque eſculentis poculentíſque dictus. Apud Columellam de Re ruſti. caput eſt quo pacto villica tractare debeat cellaria. Iuriſconſultus de leg. 3. l. vxorem. [Cellarium, inquit, iunctum eidem diætæ.] Cellarius verò eſt qui cellæ, vinariæ præſertim præponitur. Plaut. in captiuis, [Sume, poſce, pro me quiduis, te facio cellarium.] Vlp. lib. 33. de fundo inſtr. l. quæſitum. [Cellariũ, inquit, id eſt, qui ideo prępoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint.] Et alibi ſæpe Nebriſ.

Cellarius, qui ideo præpoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint. l. quæſitũ. §. cellarium. de fun. inſt. Cellarium verò neutro genere, locus eſt quo penus ſiue eſculenta poculentáque aſſeruantur.

Cementarii dicuntur operatores murorum, iidem qui latomi, quia cæmento calcis & arenæ vtuntur.

Coenaculum, eſt locus aptus ad cœnandum vel comedendum, in quo quis magis de die quàm de nocte ſolet reſidere cauſa refrigerij. vide [cœnaculum.]

Coenobium, eſt locus religioſorum. & dicitur à κοινὸν, id eſt, commune, quia ibi omnia debent eſſe communia. c. cùm dilectus. de Conſuet.

Cenodoxa, eſt vana & mundi gloria.

Cenotaphium interpretatur inane ſepulchrum. i. quod ſine cadauere in memoriam tantùm defuncti conſtructum eſt: quale apud Virgil. 3. Æneid.

Hectoreum ad tumulum viridi quem ceſpite inanem.

Vlp. lib. 11. de Religioſis, &c. l. vel quæ [Si cenotaphium, inquit, ſit, venire dicendum eſt,] & eo tit. l. monumentũ. [Monumentum, inquit, memoriæ cauſa factũ, quod Græcè cenotaphium dicitur.] Et tunc ſcribitur per e, ſimplex. Nam per æ, diphthongum, ſignificat

cænotaphium, nouum ſepulchrum, quale fuit illud in quo Saluator noſter fuit ſepultus, de quo in Euang. Sed per œ, diphthongum, Cœnotaphium, ſignificat commune multorum ſepulchrum, quod Græcè πολυάνδριον quoque dicitur. τάφος namque ſepulchrum interpretatur. Cenos autem ſine diphth. vacuus, cœnos per œ diphthongum ſignificat commune. N.

CENOTAPHIVM eſt inane ſepulchrum, id eſt, monumentum ſine corpore, quod conſtat ad memoriam defuncti, vt ff. de Rer. diui. l. in tantum. §. in fin.

CENSEO, es, eſt arbitrari, vnde cenſores dicti, ad quorum cenſionem, i. arbitrium cenſeretur populus, vt ſcribit Varro de lingua Latina. Feſtus quoque, [Cẽſores, inquit, dicti ſunt, quòd rem ſuam tanti quiſque æſtimare ſolitus ſit quanti illi cenſuerint.] Hinc dicuntur cenſiti, quorum res eſt æſtimata certa quadam ſumma, & per eam in claſſem ſuam redacti, qui etiam Opitecenſi, id eſt, opibus cenſiti dicebantur: & capitecenſi, qui nullo aut paruo ære cenſebantur. Auctor eſt Gell. lib. 15. & Valerius vbi de Mario. In Codicis Iuſtiniani lib. 11. titul. eſt de Agricolis cenſitis, &c. In quibus cauſis coloni capite cenſiti dominos accuſare poſſunt. Pompo. tit. de acqui. re. do. l. ergo. [Cenſitorum, inquit, vice funguntur.] Nebr.

CENSERE, eſt iudicare, iudicium conſtituere, præcipere, vt not. Io. And. in gl. verbi cenſemus. in Cle. 1. de conceſ. præb. ff. de Ver. ſignu. l. cẽſeri. Inde nomen cẽſoris ſumptũ eſt. Prædia etiã dicũtur cẽſeri, quia cẽſum præbẽt. Etiam cenſeri eſt in cenſum conſcribi, vt C. in qui. cau. pig. ta. contra. l. 1.

CENSERE eſt æſtimare, conſtituere, vel deliberare: vnde ſenatum cenſere, eſt cùm ſententiam dicat de de eo quod ſibi videtur. inde cenſores nomen traxiſſe videntur. Aſſentire verò dicitur ſenator, cum alienã ſententiam approbat.

CENSITI dicuntur, qui cenſentur, id eſt, cenſum præbent, require ſupra [agricolæ & cenſiti,] & infrà [colonus.]

CENSITOR, eſt qui recipit præſentationes collectorum coloni, & pignoris iure vendit prædium ſi cenſus non ſoluitur, vt ff. de cenſi. l. forma. §. illam. & l. cùm poſſeſſor. §. pro pecunia. Item cenſor dicitur iudex. l. ergo. de Acquir. rer. dom.

CENSORES à cenſu æris, id eſt, pecuniæ ſunt dicti, quia cenſum tollunt. Cùm enim auctus eſſet cenſus in vrbe Romana, adeò vt conſules non ſufficerent, conſtituti ſunt cenſores: & cenſoris nomen inde videtur eſſe tractum, quia ſenatum aliquid cenſuiſſe dicimus. l. cenſeri. præall. Item cenſor eſt iudex. Inde cenſura, id eſt, iudiciũ: & per cẽſurã eccleſiaſticã ſignificatur interdictũ, ſuſpẽſio & excõmunicatio. ca. quærenti. de Ver. ſig. Etiã cẽſores Romanos procuratores dicimus.

CENSORIVS, vir qui cenſor fuit, vel qui dignus eſt, vt cenſor ſit propter morum grauitatem, qui alios vindicet.

CENSORIVM, quod ad cenſorem pertinet.

CENSVRA [eccleſiaſtica] quid ſit, vide extrà de Sepul. cap. vlt. & vt lit. non cont. c. tuæ. Item quid importet, vide extrà de Ver. ſign. cap. quærenti. & in Clem. de iud. cap. 2. de foro. competent. cap. 1.

CENSVS, tributum, & penſio publica

publica idem, vt Cod. in quibus cauſ.pignus tac.contr. l.1.& Cod. ſi propter penſionem publicam. l.ſi accipitur. Vnde,

Censvs idem eſt quod penſio, quæ ſoluitur de prouētibus. Cenſus etiam dicitur patrimonium, l.de creationibus.C.de epiſc.aud.

Censvs propriè eſt actio ipſa cenſorum,ciues R. & eorum bona recenſentium, de quo apud Pomp.in l.2. §. poſt deinde. ff.de Reg.iur. Duplex enim cēſus fuit, vnus perſonarum, cùm ciues ſinguli in ſua tribu, claſſe,centuria, nomina ſua,vxorum, liberorum, libertorum, ſeruorúmque ſuorū, item cuiuſque ætatem, & quam Vrbis regionem habitarent,ureiurando dato profiterentur. Alter cenſus erat bonorum, cùm iidem patresf. ſua prædia tum vrbana tum ruſtica,ſeruorum pecudúmque numerum,fundorum inſtrumenta, ſupellectilem, pecuniæ denique numerum profitebantur. Quod & Dionyſ. Halicarn. tradit lib.4.T.Liuius lib.7.& 39.

Censvs, pro bonis fortunïſque omnibus. Cic.pro Q.Roſcio Comœdo.[Quem tu ſi ex cenſu ſpectas, ciuis Rom.eſt.] Vlp. l.cogi. 36.ff. ad Treb. Cenſu manumitti dicebantur ſerui, qui illuſtrati cenſu Romæ iuſſu dominorum inter ciues Romanos cenſum profitebantur, ait Vlp. c.1. Inſtit.

Censvi cenſendo agri propriè appellātur, inquit Feſtus,qui emi & venire iure ciuili poſſent.Cic. pro Flacco, [Illud quæro, ſintne iſta prædia cenſui cenſendo? habeant ius ciuile? ſint nec ne ſint mancipi?Subſignari apud ærariū, apud cenſorē poſſint?in qua tribu deniq; iſta prędia cenſuiſti.]Hinc

Censvs dictus eſt tributum, quod prædiis prouincialibus imponebatur, ac fiſco pendebatur. Conſtant.l.2.C.ſine cenſ.& reliq. Qui comparat, cenſum rei comparatæ agnoſcat,neque liceat alicui rem ſine cēſu vel comparare, vel vendere. Sic l.2.C.Th.de contrahenda empt. item l.vlt.C.eod. tit. Omnes pro iis agris, quos poſſident, publicas penſitationes agnoſcant.Reliqua autem ibidem dicuntur cenſus,quos venditores prædiorum fiſco debent, neque dum perſoluerunt. Hinc,

Censvalis forma apud Vlp. l.4.& paſſim.ff.de Cenſib.Et cenſualis profeſſio, l.7. C. de Donat. Cenſuales tabulæ,ac libri,l.4. C. de Agric. & cenſ.& Cenſuale officium,l.18. C.de reſtib.

Centenarii dicuntur à noſtris, qui centum millia H.S. in bonis habent, & ſcribit Imp. §.2. de ſucceſ.lib.qui,vt ait Aſconius, more veterum cenſi dicebantur. De centenariis Vlp.frequenter in l.6.de Iure patron. & ſub Rub.ad leg. Falcid. qua de cauſa Suidas κεντενάριον,inquit,νομισμάτων ποσότης. Quod autem apud Imper.§. ſeq. legitur, centum millia H. S. centenis aureis comprehendi,falſum eſt: non enim centeni, ſed milleni aurei,ſiue ſolidi, centum ſeſtertium millia conficiunt:quapropter aut hallucinatum eſſe Tribonianum, aut locum corruptum in Inſtit.commentariis docuimus. Hactenus Hotom.

Centenarii dicuntur duces vel magiſtri centum militum, quorum poteſtas dicitur centena.

Centesima vſura dicitur, quæ centeſimo quoque menſe ſortem æquat: Vel ſic,

Centesima vſura eſt,cùm ob centum aureos pro toto anno penduntur aurei duodecim, hoc eſt,

eſt, propter centum aureos vnoquoque menſe aureus vnus, qui ſi cum centum iſtis aureis conſideretur, omnino centeſimus eſt: quare nec iniuria talis vſura centeſima appellatur. Eadem verò ratione intelligi oportet vſuram quadrantem, trientem, ſemiſſem, beſſem. Harmenop. tit. de Vſur.

Centesimis calendis dare ſpondes? ſermo eſt ex fœneratorum conſuetudine deductus, pro eo ac ſi dicatur: Intra centum menſes, à quo & centeſima vſura.

Centies aureorum, præciſa locutione, pro centies centena millia aureorum, Celſus l. 88. de Verbor. ſignif. [Tantum quiſque pecuniæ reliquit, quantum ex bonis eius refici poteſt. Sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, cæteríſque ſimilibus rebus habet.] Paul. l. 97. de Legar. & fid. lib. 32. [pone, inquit, in condito centies aureorum eſſe, quæ in vſum ſumi ſolerent.] Sic decies ſeſterrium, pro decies centena millia H. S. paſſim apud Ciceronem in Verrem.

Centones, ſunt cilicia ex pilis caprarum, ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorum colorum conſuti. Plaut. in Epid.

In alium quæras cui centones ſarcias.

Iuuenalis,

Intrauit calidum veteri centone lupanar.

Cato de re ruſtica, [Priùs veterem ſagam accipito, vnde fiant centones.] De huiuſmodi ruſticis centonibus loquitur Iuriſconſultus Vlpian. lib. 33. Dig. de fund. inſtruct. [centones, inquit, funes perticæ.] Accurſ. Vgutij auctoritate, centones interpretatur puluinaria. i. opus factum ad modum puluinarium. Quid verò per puluinaria ipſe intelligat, ego non video, cùm, auctore Seruio, puluinaria ſint lectuli, qui ſterni templis conſueuerunt. Principum quoque puluinaria dicuntur, vt apud Iuuen.

Lupanaris tulit ad puluinar odorem.

Catullus quoq; de nuptiis Pelei,

Puluinar verò diuæ geniale vocatur. Nebr.

Centones, ſunt cilicia ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorum colorum, de quibus in l. quæſitum. §. item centones. de fundo inſtr.

Centvmviralia iudicia dicta à centum viris: nam cùm eſſent Romæ xxxv. tribus, quæ & curiæ dictæ ſunt, tres ſingulis ex tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui centum viri appellari ſunt: & licèt quinque ſuper centum fuerint, tamen quo faciliùs numerarentur, centum viri dicti ſunt.

Centvmviralis quæſtio quæ, vide l. 3. C. quando tut. vel cur. eſſe deſ. I.

Centvria in re militari centum continet homines: qui ſub vno centurione ſint, quorũ centenarius iuſtus eſt numerus, ſed centuriæ in agris ſignificant ducenta iugera: centuria à centum iugeribus vocabatur, ſed mox duplicata nomen retinuit.

Centvrio miles dicebatur, qui præerat centum militibus, & cohors illa, cui præerat, appellabatur centuria. Centurionis inſigne, vitis erat, ſiue ſarmentum ex vite. Plinius: [centurionum, inquit, in manu vitis.] Iuuenal. de Mario centurione conſtituto:

Nodoſam

Nodoſam poſt hac frangebat vertice vitem.

Lucan.in 6.de Lælio centutione:

Latiam lōgo gerit ordine vitem.

Et Silius libro 6.

-Leuianus ab alto (honorè.

Priuerno vitis Latia præſignis

Et Martial.

Varro Paretonias Latia modò vite per vrbes.

De vite quoque centurionū meminit Iuriſconſultus lib.40.Dig. de Re mil.l.milites agrum.[Si vitem tenuit,militiā mutat.]Nebr.

CENTVRIO, eſt qui præeſt centum militibus. gl.ff. de Vulg. & pup.ſubſtit. l. centurio.

CENTVSSIS, id eſt,libræ centum, à decem decuſſibus dicitur, & à centum aſſibus, qui erant nummi breues ex ære,vt centuſſe licet, id eſt, centum libris vendit per auctionem.

CEPISSE quis dicitur, quamuis alij acquiſiuerint. l. cepiſſe. de Verb. ſignif.

CERDO dicitur vilis homo, qui artes exercet illiberales, quodlibet lucrum ſectans, κέρδος enim Græcè,lucrum Latinè dicitur.De eo meminit Iuriſconſ.in l.cerdonem.ff.de Oper.lib.

CEREALES ædiles, ſic dicti à Cerere,eò quòd frumento præeſſent,l.2.§. deinde.Cod.Iulius, de Origine iuris.

CERIMONIA, eſt ritus ſacrificandi. Dicuntur enim cerimoniæ ſacrificia & ſolennitates Iudæorum,quæ cereis exercebantur, & ſic in veteri teſtamento peccata purgabantur.

CERIMONIALIA [præcepta,] ſunt quæ ad cultum Dei pertinent, de quibus ratio reddi non poteſt ſecundùm Ioa. Theut. diſt. 6. §. his itaque reſpondetur, quia ad literam fuerunt mandata, [vt non arabis in boue & aſino, non indues veſtem lino lanáque contextam, & non ſeres agrum diuerſo ſemine.]

CERNO dictum à creo, id eſt, à creando, ab eo quòd cùm quid creatū eſt,tunc denique videtur. Hinc illud in teſtamento.[Facito videant te eſſe hæredem.] Itaque in cretione adhibere iubent teſtes.Varro lib.9.de Ling.Itémque lib.6. apud Plaut. Cùm ego antea te amaui, & mihi amicam eſſe creui,valet cōſtitui. Itaque hæres, qui conſtituit ſe hæredem eſſe, dicitur cernere, & cum id fecerit, creuiſſe. Hinc,

CRETIO certum dierum ſpatium definitur ab Vlp.Inſtit.c.22. quod dabatur hæredi inſtituto, ad deliberandum vtrum expediret ei hæreditatem adire, necne. Et Iſid. lib.5. Etym. [Cretio, inquit, eſt certus numerus dierum, in quo inſtitutus hæres, aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur: nam ita dicitur[ille hæres mihi eſto,cernitóque intra dies tot.] Hinc eod. loco Vlp.[Cernere,inquit,eſt verba cretionis dicere ad hunc modum, Cùm me Mæuius hæredem inſtituerit,eam hęreditatem adeo cernoque.]

CERNERE, & pro hærede gerere,hoc differunt, quod qui cernit, verba cretionis pronunciat, quæ retulit Vlp.c.22.Inſt. [Cum me Mæuius,&c.] Qui pro hęrede gerit,re tantum ipſa hæredem ſe eſſe declarat, vt ſi auctionem faciat,ſeruis cibaria mandet.Itaque Paulus in l. 9.ff.de Acquir.hęred. [Pupillus, inquit,ſi fari poſſit,id eſt, ſi verba cretionis pronunciare poſſit.]

CERO

Digitized by Google

CEROFERARII, acolythi ſunt 21.diſt.cleros.23.diſt. ſi quis poſt. §.deſeruientes.

CERTARE, id eſt,pugnare,quaſi certum ſe dicens habere: quod fit etiam diſputando.Cod.de poſthum. hæred. inſtit.l. quod certum de leg.at cum quidam.

CERTARE cum vſuris fructibus prędiorum dicuntur,quorum vectigalia vix, aut nec vix quidem vſuris perſoluendis paria eſſe poſſunt. Cicero Cati.2. [Meo beneficio tabulæ nouæ proferentur, verùm auctionariæ: neque enim iſti, qui poſſeſſiones habent, alia ratione vlla ſalui eſſe poſſunt: quod ſi maturiùs facere voluiſſent,neque(id quod ſtultiſſimum eſt)certare cum vſuris fructibus prædiorum, locupletioribus his, & melioribus ciuibus vteremur.]

CERTAMEN, pro ludo in quo eſt contentio, vbi etiam victori ab agonotheta præmium proponitur. Scæuola tit.de Ann. leg.liberto. [certamina,inquit,ſub nomine ipſius celebrarentur,] id eſt,ludi. Nebr.

CERTATORES dicuntur monachi,in Auth.de Monach. §. cogitandum.

CERTVM dicitur non dubium,vnde alias definitur certum eſſe quod apparet quod,quale,quantúmque ſit.l.certum.ff. Si certum petatur.

CERTVM in iure dicitur, id cuius qualitas & quantitas apparet, l. Stipulationũ.74.ff.de Ver.obl.vbi Caius ſcribit, Certum eſſe, quod ex ipſa pronunciatione apparet, quid,quale,quantúmque ſit Hinc

CERTVM corpus, propriè I.C. appellant, quod Dialectici indiuiduum: Incertum verò quod illi genus: qua de cauſa inter ſe opponuntur in l.1. §. non ſolum. ff. ad Leg. Falcid. Hinc,

CERTVS locus qualitas & quantitas definita eſt, l.ita ſtipulat⁹.115. de Verb.obl.l.4.ff. pro Emp.l.1.ff. de Euict.l.6.ff.de Seruit.Incertus verò dicitur, cuius qualitas & quantitas non apparet, l. cùm poſt.§.cum gener. ff.de iur.dot.

CERTVS homo, cuius qualitas definita eſt, quæ dignoſcitur aut nomine aut demonſtratione:Nomine vt Pamphilus, Dauus. Demonſtratione vt ſi digito monſtremus: vt filius Areſcuſæ. l. Quintus.de Aur.& argen.Contrà vero incertus homo, cuius qualitas definita non eſt,veluti cùm in genere teſtator ſcripſit: Hominem illi do,lego. l. vbi autem. ff. de Verb.oblig.

CERTA dies, cuius numerus definitus eſt: incerta autem,cuius tempus incertum eſt. l.ſi dies. ff., quando dies leg.qua de cauſa Vlpian.in l.talis ſcriptura.ff.de Leg. 1.diem incertum conditionem appellat.

CERTVM vinum aut frumentum dicitur, cuius & qualitas & quantitas apparet: incertum autem cùm aut neutra,aut alterutra tantùm definita eſt: Quin etiam certum dicit, qui vinum quod in apotheca eſt, aut triticum quod in horreo dicit, quæ omnia traduntur in l.ſtipulationum.74. & ſeq.l.triticum.94. ff.de Verb.obl. l.cum res.47.§.1.de Leg.1.

CERTAM legẽ in rem afferre, quod vulgus dicit allegare legem, in propriis terminis ad Heren. lib.1. [Hic certa lex in rem nulla affertur, & tamen multæ afferuntur, è quibus ratiocinatio naſcitur.]

CERTI conditio competit ex omni obligatione & ex omni cauſa, ex qua aliquid certum & determinatum petitur, ſiue ex contra

contractu, ſiue ex cauſa legati, ſiue ex ſuo nomine, ſiue obligetur hæreditario: & ſunt duæ certæ conditiones, vna generalis in omni contractu, vbi certum petitur, alia ſpecialis in contractu mutui. Et licèt nulla lex hoc manifeſtè dicat, poteſt tamen colligi ex text. Inſtit. Quib. mod. re contrah. obligat. §. 1. in fin. ibi, ex eo contractu, ſcilicet mutui, naſcitur certi condictio, quaſi pronomen [eo] demonſtret ſpecialitatem in mutuo. Poſſet etiam probari ex rub. ff. de Reb. cred. & ſi cert. pet. & de certi condit. Quæ rubrica habet tres partes, vbi in ſecunda tangitur certi condictio ſpecialis, & eſt gl. Inſt. §. præal. ſimilis gl. in l. certi condictio. in prin. ff. ſi cert. pet. & in l. 1. in princ. ff. de triticaria, &c. Et nota quòd in libello non procedit certa condictio generalis, quia non inſtruitur aduerſarius an debeat contendere, an liti cedere, dicendo, te conuenio, quia ad centum mihi teneris.

CERTIOREM facere quempiam, eleganter dicitur, & non facere certum. Nam quòd Virg. in Æneid. dixit:

Anchiſen facio certum.

carminis neceſſitate excuſatur, quòd certiorē in verſu non potuit collocari, quoniam ſyllaba breuis eſt inter duas longas, quod heroicum carmen reformidat.

CERTIORO, as, vtuntur I.C. quod apud eos, qui purè loquuntur, in vſu non eſt. Vlp. lib. 27. Dig. tit. de eo qui pro tutore. l. 1. [Sed neceſſarios, inquit, pupilli non certiorauit.] Idem quoque lib. 17. titul. mandati. l. ſi fideiuſſor. [cùm certiorare poſſet, inquit, eum, non fecit.]

CERTIFICO verò, & certificatio nuſquam, quod meminerim, legitur, niſi in lib. Dig. tit. de exc. [Honores, inquit, & immunitates certificauit ſcribens.] Item de pignoribus & hypothecis, l. cùm tabernam. quæ eſt Scæuolæ, libr. 20. Dig. [Non certificationem, inquit, ſed ſuppoſitionem à me accipere.] Nebr.

CERVI ſunt animalia de numero habentium naturam feram, licèt quidam ita manſuetos habeant, vt in ſyluam ire & redire ſoleant. Inſtit. de Rerum diui. §. ceruos quoque.

CERVICALIA veſtis nomine contineri, Vlpia. ſcribit in l. 25. §. 1. ff. de Aur. & arg. Quod ſi ad muliebrē mundum ea pertineat, ſignificari putarem eo nomine, quæ Græci περιτραχήλια nominant, quæ Iul. Pollux in mundo muliebri recenſet: Sin virilia ſint, ea dici putarem, quæ frigoris vitandi cauſa ceruici circumdantur.

CERVISIA, [vel cereuiſia, vel ceruiſium.] potio eſt ex hordeo, ſiue tritico, ſiue ex pane confunata, & eſt ferè quam ſacræ literæ ex Hebræo ſermone interpretantur Siceram, & idem quòd zythum. Sicera verò Hier. ait, eſt omnis potio quæ poteſt inebriare præter vinum. Vlpianus libro 33. Digeſt de Tritic. & vin. lega. ſi quis. [Nec camum, inquit, nec ceruiſa continebitur.] Et paulò antè, [certè zythum quod in quibuſdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur.] Strabo lib. 27. in deſcriptione Ægypti, ſcribit commune illis populis eſſe poculum, & fieri modis variis: appellatur autem à Græcis zythum, ab interprete ceruiſum. Ant. Nebr.

CERVISIA vini appellatione non

non continetur.ff.de vino & oleo legat. l.ſi quis vinum.

CERYTIA dicuntur à Græcis, quæ Latini vocant caducea.l.ſanctum.de Rer.diuiſ.ff.ea ſunt quæ Legati Græcorum ferre ſolebant,ne quis eorum corpora violaret.

CESSARE agtum dicitur, cùm non laboratur.

CESSARE & extingui differunt, l.qui res.§.aream.de Solutio.

CESSARE impropriè dicitur pro nunquam fuiſſe, Papin.l.97.ff.de Solut. [Cùm ex pluribus cauſis debitor pecuniam ſoluit, vtriuſque demonſtratione ceſſante,] id eſt,ſine vlla demonſtratione.

CESSICVS tutor,& Ceſſitia tutela[vide tutor ceſſicus,& cedere.

CESSIM ire, id eſt, retrò ire.l.ſi plagis. ad legem Aquil.

CESSIO, eſt iuris & actionis tranſlatio: nam per ceſſionem iura & actiones in eum, cui ceſſit, transferuntur: quia ſicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis neceſſaria eſt traditio,quantum ad dominij tranſlationem: ita ad tranſlationem rei incorporalis, ſcilicet,iuris & actionis, vtimur ceſſione, quæ reputatur pro traditione. Item ceſſio ſecundùm Iſid. lib. 6. Etymol.propriè eſt rei conceſſio, ſicut eſt illud Ruth 4. [cedo iuri propinquitaris:]Nam cedere dicimus quaſi concedere, vtpote ea quæ propria ſunt: nam aliena non concedimus,ſed reſtituimus. Cedere etiam propriè dicitur qui contra veritatem alteri conſentit,vt Cic. [ceſſit auctoritati ampliſſimi viri, vel potiùs paruit.] Et eſt ſciendum, quòd in inſtrumento ceſſionis dicitur quòd cedens eum,cui cedit,cõſtituit procuratorem in rem ſuam. Ad cuius euidentiam notandum, Si cùm Titio ex mutuo contraxiſti, tibi competit contra eum actio directa & perſonalis, quia cum eo in tua perſona contraxiſti.Tibi etiã competit actio vtilis, quia vtiliter & cum defectu debitum ipſum tanquàm rem tuam proſequeris.Si autẽ mihi iura & actiones contra debitorem tuum ex cauſa venditionis, vel ex alia cõmiſeris, transfertur in me vtilis actio, qua vti poſſum ad ipſum debitum tuum tanquam meum exequẽdum. Directa verò & perſonalis remanet apud te,cùm à te per ceſſionem non potuerit ſeparari etiam ſi velis: adeò tibi adhæret.ff.pro Socio.l.3.Et ſic patet quòd in directa actione & perſonali ſum procurator tuus, quia aliter non poteram vti: licèt enim directa non poſſit cedi, poteſt tamen mandari eius exercitium.Et nota quòd ceſſio actionũ præſumitur ſimulata ex tribus quæ notat Accur.in l.1.& pe.C.de Ma.& ibi do.& c.fi.de alie.iu.mu.cau.fa.

CESSIONARIVS dicitur ille in quem trausfuſa eſt obligatio vel nomen, & debet certiorare debitorem, quod nomen eius in ipſum transfuſum ſit, nòtificando vel oſtendendo inſtrumẽtum, & legendo,& copiam ſi velit habere,dando.vt l.nomen. Quæ res pig.oblig. poſſ.C. aliàs alteri ſoluere poſſet debitum,non credens ſe obligatum ceſſionario. l.1. §.1. ff.de Noui operis nunc. & l.1. C. de obl. & actio.per Bart.

CETEROQVIN, alioquin.Vlp. l.29.ff.de Iur.ſiſc. Sed enim hæc pœna magis eſt, vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit. cæteroquin aduerſus hæredem eius tranſire non debet.Item l.35. §.3. ff. de Hæred. inſtitut.

inſtitut. Cæteroquin, ſi tempore quo tranſtulit in alium locum, &c.

Cæterorvm & reliquorum appellatione, ait Vlp. etiam omnes continentur, vt Marcellus dixit, circa eum cui optio ſerui legata eſt, cæteri Sempronio. Nam tentat ſi non optet, omnes ad Sempronium pertinere. l. 160. ff. de Verb.ſignif.l.17.de Opt.leg.

Character,eris,interpretatur figura,vel ſignum,vel forma. Cice. ad Brutum in oratore: [In omni re difficillimum eſt formam,quę character Græcè dicitur, exponere.] Sed & ſtyli genus character ab auctoribus dicitur Vlp. libro 27. Digeſt. tit. de teſta. l. ad teſtium.[Dum tamen,inquit,habuerit characteres.] Characteres dixit pro figuris literarum. Nebriſ.

Character propriè eſt ſignaculum quoddam quo aliud inſignitur vt ordinetur ad aliquem finem, ſicut charactere inſignitur denarius ad vſum commutationis. Et milites charactere inſigniuntur, quaſi ad militiam deputati.

Charisticon pro remunerationc,l.penult.de bon.damnator. In quibuſdam legitur[catciaticon.] vt & in Pand.Flor.

Charta,eſt pagina ſcriptioni apta, ex quacunque materia illa ſit,ſiue ex plumbo,ſiue ex cortice, ſiue ex linteis,ſiue ex papyro, ſiue ex corio,quæ dicitur membrana. De chartarum generibus Plinius multa lib.13. Nat. hiſtor. Vlp.tit. de leg.3.l.[Librorum, inquit,appellatione omnia volumina continentur, ſiue in charta; ſiue in quauis alia materia: neque enim membrana excluditur à chartæ appellatione, cùm charta mebrana appellatur.]Idem quoq; ibidē [Si quis, inquit, chartas legauerit puras, membranæ non continebuntur. [quaſi dicat,niſi addatur,charta mēbrana.] Idem quoque Vlpianus titul. de bonorum poſſeſſ. ſecundùm tab. l. chartæ appellatio etiam ad nouam chartam refertur.Neb.

Chartæ appellatione venit charta papyri, non etiam membrana. l.chartis.76.& ibi Bar.ff. de leg.3.

Charta,ſeu inſtrumentum,ſeu reſcriptum,dicitur falſa,ſeu falſum bene quatuordecim modis,vt no. in c.in memoria.diſtinct.19.gloſ. verb.falſam,

Chartiaticvm, merces quæ officialibus pro chartis datur. l. 6. ff. de Bon. dam. eodem fortè modo dictum quo à Cicerone,3.in Ver. Cerarium, quod pro cera penditur,appellatum eſt.

Chartophylacivm eſt armariū vel locus in quo chartæ ſeruātur. Et dicitur à charta, quod eſt inſtrumentum, vel ſcriptura,& φυλάττειν conſeruare,quaſi,&c.vt nor.in c.1.de probatio. & c.2.90. diſtinct.

Chartoprati, chartæ venditotes,vel qui chartis quæ in vrbem ex prouinciis comportabantur, vendendis præerant. Græci χαρτοπρᾶται vocant.

Chartvlarii iudices dicebantur olim illi, qui ab Imperatore habebant poteſtatem iudicandi, & illos ſolum, qui coram eis eligebant litigare,poterāt eligere ſine conſenſu propriorum iudicum: ſicut traditur in gloſſ. l. 1. ff. de iudic.

Chasma, χάσμα, id eſt,hiatus terræ,l.ſi veditione. de Peri,& com. rei vend.

Chiliarcha, eſt princeps ſuper mille homines.

Chirembolvm, in l.1. ff. Nau. cau. ſtab. dicitur manus immiſſio, quod Alcia. in Pater. interpretatur.

Chirographvm, eſt pictura ex manu propria, quam autographum etiam appellant. Sueton. in Auguſto: [Nihil æquè elaborauerant, quàm vt imitarentur chirographum ſuum.] Differt autem chirographum à ſyngrapha, quòd in chirographo tantum quæ geſta ſunt ſcribi ſolent, in ſyngrapha etiam contra fidem veritatis pactio ſcribitur. Idem in eodem: [cuius pacti non dubitauit à quibuſdam iuſiurandum, à quibuſdam ſyngrapham petere.] Per ſyngrapham intelligit Suet. Chirographum propria eorum qui paciſcebantur manu ſcriptum, in quo talis pactio ſcripta erat, nec negare poſſent. Paulus lib. 42. ff. tit. de priuil. cred. l. bonis. à chirographo chirographarium formauit, quod ſignificat eum qui à debitore autographum debiti habet. chirographariis, inquit, creditoribus. Nebr.

Chirographvm eſt, cùm duo paciſcentes duas ſcripturas ſub eadem forma verborum inter ſe conficiunt & mutuò ſibi tradūt. vel dicitur inſtrumentum ſeu illa litera in qua debitor confitetur ſe eſſe obligatum creditori; idem quod antapocha, & chirographa, dum væneunt, nomen ſiue corpus væniſſe videtur. l. ſeruum filij. §. eum qui chirographum. ff. de leg. 1.

Chirographvm inane dicitur, cùm id quod debitum, perſolutum. Vlp. l. 18. ff. de Solut. Solutione chirographo inani facto. Idem l. 41. ad l. Aquil. l. 5. §. 6. ff. Commod. Hinc,

Chirographarius creditor dicitur, qui ſibi chirographo cauit. Paul. l. 38. §. 1. ff. de priuil. cred. Reſpub. creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Opponitur autem iis qui Hypothecarij dicūtur, l. cùm tibi 10. C. qui pot. in pig. & l. 4. & l. 6. C. de priuil. cred.

Chirographarivs debitor, qui ſua manu cautionem creditori dedit in l. pen. C. de Nouat.

Chirographaria pecunia, quæ ſine pignore per chirographum ſolùm debetur, tit. Cod. etiam ob chirog. pecun.

Chlamis, eſt veſtis militum, purpura regum, ſtola ſacerdotum, toga aduocatorum, birrus ruſticorum vel cuſtodum, cucula monachorum: vt C. de veſti. holo. & aura. lib. 11. & l. fortiſſimi. C. de mil. veſte. lib. 12. prout not. Azo in ſum. C. de offic. præfe. præt. Sed in l. veſtis. de Auro & arg. leg. connumeratur inter veſtimenta puerilia.

Choma, ex Græco interpretatur agger, eris. Eſt autem agger, vt inquit Seruius in illud Virgil. 10. Æneid.

Atque ipſis prælia miſcent Aggeribus.

Terra illa, quæ facto vallo propius ponitur. Vnde titu. eſt apud Imp. de aggeribus Nili non rumpendis. Illi igitur aggeres propriè dicuntur χώματα Græcè. Vlpian. lib. 47. Dig. tit. de extraor. crimin. l. ſaccularij. [Chomata, inquit, ſunt aggeres qui ſolent aquam Niloticam continere.] Et ibidem ſæpe: vbi pro choma per ch, & o, longum, coma, atis per c, exile mendosè legitur.

Chomata dicuntur aggeres qui

qui ſolent aquam Nili continere, l. ſaccularij. ff. de extraordin. criminib.

Chorus quid ſit, vide l. ſi chorus. de leg. 3. & l. cùm einſdem. de Ædil. edict.

Chresis ponitur pro vſu. l. ſi habitatio. ff. de vſu & habit.

χρυζαμμος Græcè dicitur, quam, vt ait Plin. Hiſpani [balucam] appellant, de qua ſatis multa ſcripſimus in verbo [baluca] dicta à χρύσος, quod eſt aurum, Iuſtiniani Codicis, lib. 11. tit. de metallariis. [Octonos, inquit, ſcrupulos in baluca, quæ Græcè chryſammos dicitur.] Accurſius nõ minus in chryſammi delirat interpretatione, quàm ſuprà fecerat in baluca: [Chryſammos, inquit Græcè, Latinè vtilitas,] vt ſit chryſãmos, id eſt, in vtilitate publica: cùm tantum diſtet chryſammos à χρήσιμος, quod interpretatur vtilis, quantum Thais ab Hermione. Illud namque per ipſilon, υ, hoc per η ſcribitur. Nebr.

Chrysammos, vel, vt alij legunt, chryſoma, vas eſt, in quo aurum infundebatur, vt exponit Alciat. in l. 1. C. de metal.

Chrisma fit ex duobus liquoribus, ſcilicet oleo, per quod puritas mentis & nitor conſcientiæ intelligitur, & ex balſamo, per quem odor famæ figuratur, vt eſt text. in cap. vnico, de ſacra vnctione.

Chrysolithus χρυσόλιθος, Gemma aureo colore tranſlucida, vt ait Plin. lib. 37. cap. 9. quaſi dicas lapis aureus, cuius meminit Vlp. in l. 19. §. 6. de Aur. & arg. leg.

De C ante I.

Cibariorum appellatione neque habitatio, neque veſtiarium, neque calcearium continetur, ſed tantùm cibus l. diatiis. de Alimen. & cibar. leg. cibi verò appellatione, potum quoque contineri Archidiacon. prodidit c. in quibus. de Conſecra. diſtinct. 2.

Cicatrix dicitur quæ vultum excæcat vel deturpat, & poſt ſanatum vulnus remanet. Bart. in l. ſi quis in metallum. C. de Pœn.

Cicera, eſt omne quòd bibitur 33. quæſt. 2. admonere. circa medium, in princip.

Cidonium malum, idem eſt quod cotoneum, & vinum cidonium quod ex malorum cidoniorum conficitur ſucco. Vlpia. tit. de vino, tritic. lega. l. ſi quis. [cidonia, inquit, & ſi qua alia ſunt vina, quæ non ex vinea fiãt.] Eã verò, vt diximus, ſub ceruiſia ſiue zytho contineri videntur. Ant. Nebriſ.

Cidonium [vinum] ex cidonij mali ſucco confectum. l. ſi quis. de vino lega. Nebriſ.

Cilicium propriè dicitur textum ex lana caprina, ad vſum maximè tentoriorum ſiue caſtrorum, vt dicit Virgil. lib. 3. Georg. Vnde cilicina ſaga fiebant ad pluuias arcendas, Exod. cap. 26. [Facies, inquit, & ſaga cilicina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi.] Vegetius quoque libro 4. de re militari, ſaga cilicina prætendi præcipit, ad excludendos impetus ſagittarum. Vlpianus lib. 33. Dige. titul. de fun. inſtructo. l. quæſitum. §. ſi domos. [Vela, inquit, cilicina inſtrumenti eſſe Caſſius ait, quæ ideo parantur, ne ædificia vento laborent.]

Cilicium, textum ex lana caprina: vnde cilicina vela in l. quæſitum. de fund. inſtru.

Digitized by Google

Cimeliarcha, id eſt, cuſtos vaſorum & aliarum rerum pretioſarum eccleſiæ. C. de ſacroſan. eccleſ. l. iubemus in gloſſ.

Cymbium, poculi quoddam genus eſt, dictum à ſimilitudine cuiuſdam nauigij. Eſt autem cymbium in forma diminutionis ab eo quod eſt cymba.

Inferimus tepido ſpumãtia cymbia lacte.

Paul. 34. Dig. tit. de auro & argen. 2. leg. pedicul. 32. [cymbia, inquit, argẽtea cruſtis aureis illigata.] N.

Cimeliarchium, locus eſt vbi reponitur theſaurus. Cod. de bon. auctor. iud. poſſ. l. fin. §. ſin autem. & de Agr. & cenſi. l. litibus.

Cimiterium, vide cœmiterium.

Cinctus, pro eo qui ad militiam cõſcriptus, miles factus eſt. Marcell. l. Tirius. 25. de Teſtam. mil. [Titius priuſquam tribunus legionis factus eſſet, teſtamentum fecit, & poſtea cinctus manente eodẽ teſtamento deceſſit.] Paul. l. quod dicitur. 38. §. 1. ff. eod. [Miles teſtamentum fecerat, deinde non ignominiæ cauſa miſſus, rurſum cinctus eſt in alia militia.] Moris fuit antiquis, vt togati ciues Romani eſsẽt in militia, ſed prælium inituri præcingerentur, inde teſtamenta in procinctu. Sed eo more ſublato cingulum manſit perpetuò. Vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebantur plerunq; diſcingebantur: qua pœna vſum Marcellum Liuius lib. 7. teſtatur. Auguſtum vero Suet.

Cingere arborem, eſt illam deglabrare, ſiue deribrare, hoc eſt, decorticare, ſiue corticem detrahere, encernardar Hiſpani dicunt, quo facto arbores inareſcunt. Paul. lib. 47. Dige. tit. arborum furtim cæſarum. l. cædere. [cingere, inquit, arborem, eſt illam deglabrare.] Item ff. eodem, l. furtim. & Alphenus lib. 19. Dig. tit. Locati & cond. l. in lege locationis. Néve quem cingere, cædere, vrere ſinito. Ant. Nebr.

Cingulum quandoque exponitur, i. adminiſtratio in Au. vt liceat ma. & auiæ. §. quia verò quędam. Quandoq; pro enſe vel pro titulo dignitatis. C. de præpoſ. ſac. cub. l. vltima, lib. 12.

Circa, eſt ſignificationis reſtrictiuæ, non autem ampliatiuæ, vt in l. Rutilia Polla. ff. de cõtra. empt. & hoc nota pro ſtatutis. Et quid dictio [circa,] operetur in teſte, vide Bart. in l. Celſus. ff. de vſucapionib. Et [circa] pertinet ad tempus, [circum] ad locum, [circiter] ad numerum.

Circeienſis, e, nomen poſſeſſiuum gentile, ab eo quòd eſt Circeij, orum, oppido Italię in Latio veteri, atque promontorium eiuſdem nominis, quondam inſula, vt inquit Plin. auctoritate Homeri, vaſto mari circumdata. Illic Circe venefica illa decantatiſſima regnaſſe dicitur, quo tempore Vlyſſes orbem pererrabat. Hinc Plin. de oſtreis: [candidiora, inquit, Circeienſibus.] Liuius [Circeienſium quidam cogniti & coloni à Velitris.] Paul. lib. 22. Dig. tit. de in. & fa. ign. l. regula eſt. [Ad opus, inquit, aquæductus reipu. Circeienſium.] Circenſes ludi appellantur qui in circo magno Romæ fiebant, atque inde dicti ea forma qua ab Hiſpali Hiſpalẽſes. Ex quo Seruij Grãmatici & quorundam aliorum error conuincitur, qui putant, Circenſes ludos eſſe dictos, quod vbi ſuo tempore metæ fuerunt, olim gladij ponebantur, quos circuibant: vnde ludi Circenſes, quaſi Circumenſes.

ſes. Virgil. lib. 8. Æneid.

Magnis Circenſibus actis.

Et Iuuenalis,

Si potes auelli Circenſibus optima Sors.

Hermoge.lib.50. Dig.tit. de muneribus.l.1. [Equorum, inquit, Circenſium ſpectacula.] Et Paulus lib. 30. Dig.qui eſt de legatis primus.l.ciuitatibus. [Ludos,inquit,ſcenicos, vel ludos Circenſes.] Ant.Nebriſ.

CIRCENSES ludi,qui Romæ in circo maximo fiebant.

CIRCITORES dicuntur,qui vigilias nocte circumeunt.Hiſpani [rondas] vocant.Veget.lib.5.de re militari. [Tribuni, inquit, eligunt qui vigilias circumeunt, vt renuncient ſi qua emerſerit culpa, quos circitores appellant; nunc militiæ factus eſt gradus.] Ouid. in Priapeia,

Quid mecum tibi eſt circitor moleſte?

Ad me quid prohibes venire furem?

Vlpianus lib. 4. Dig. tit.de inſtitoria actione. l. quicunque.circitores vocat, qui circumferunt merces per vicos & vrbes, vendendi cauſa.

CIRCVITORES dicuntur, qui circumeunt vel circumdant patrias, à nundinis ad nundinas deferentes res venales. Et dicuntur alio nomine circummeatores.

CIRCVLATORES circunforanei dicuntur,qui publicè offucias quaſdam & præſtigia faciunt, vt videant deuorare gladios,& geſtare ſerpentes, & talia quædam facere. Apuleius in 1.de aſino: [circulatorem aſpexi equeſtrem ſpatham præacutam mucrone infeſto deuoraſſe,ac mox eundem inuitamento exiguæ ſtipis venatoriam lanceam,qua parte minatur exitium,in ima viſcera condidiſſe.] Paul.lib.13.dig.tit.de extraordinariis criminibus.l.vlt.[In circulatores, qui ſerpentes circumferunt & proponunt,ſi cui ob eorum metum damnũ datum eſt.] Ant.Neb.

CIRCVLATORES,qui ſerpentes circunferunt & proponunt. l.fin.de extraord.crimi.

CIRCVMDVCERE literam, eſt eam circumducta linea damnare: & ſic differt à cãcellare, & ſuppũctare.

CIRCVMLVVIO, inquit Feſtus, eſt ius quoddam prædiorum, vel (vt alij malunt) prędiatorum. Eſt autẽ circũluuio cùm parte aliqua diuiſum flumen agrum alicuius ita ambit, vt inferius vnitum illum in inſulæ formã redigat. l. Adeo. 7.§.quod ſi.ff.de acq.rer.dom.

CIRCVMFORANEVS ſecũdùm Iſid. lib.10. dicitur qui ad modum rotæ circumfertur.

CIRCVMSCRIBERE, eſt fraudibus cauillationibúſq; in iudicio vti, vt cauſam obtineas, vincáſq; aduerſarium: Ambroſius in Lu.c.4. [Vtitur diabol⁹ teſtimoniis ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt circumſcribat,& fallat.] Idem ad Conſtantinum: [Nec quiſquam aut viduam ſpernat, aut circumſcribat pupillum.] & ibidẽ,[Quid circumſcribitur fratri? fraudatur mercenarius?] Inde circumſcriptio.Idem Ambroſius ad Irenęũ, [Omnia plena fraudis,plena circumſcriptionis.] Et circumſcriptor,oris:Iuuenalis:

Pupillum ad iura vocantem Circumſcriptorem.

Iulianus lib.44. tit. de exceptionibus. l. exceptiones. [Pro minore,

nore, inquit, vigintiquinque annis circumſcripto.] Nebriſ.

Circumſeptus, eſt circundatus vel vndique cinctus: vt notat. in procem. Clem.

Circumſcriptio quid ſit Bartolus in Authentica ex cauſa. C. de liber. præterit.

Circumſtantia alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bart. in l. item apud Labeonem. §. conuitium ff. de iniur.

Circumvenire in eadem propè ſignificatione accipitur, qua circumſcribo, vnde illi propriè dicuntur circumuenti, quos graſſatores quaſi ex inſidiis adoriuntur. Cæſar in commentario Hiſpanienſi: [cùm vndique ſe circumueniri animaduertiſſet.] Ambr. in illud Euang. [Reddite quæ ſunt Dei Deo.] Nec intereſt apud Deum, vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet. tit. de doli mali except. l. apud Celſum. Nebr.

Circumvenire, eſt adhibita calliditate decipere. l. 1. de dolo.

Ciſiarius, auriga ciſij, quod genus eſt vehiculi geſtatorij. l. item quæritur. ff. loca.

Ceſta pro capſa. l. 1. depo.

Ciſterna, pluuialis aquæ conceptaculum eſt dicta, vt inquit Feſtus, quòd ineſt in terra. Martia.

Sit ciſterna mihi quàm vinea malo Rauennæ.

Vlpianus libr. 43. Dig. de fonte deducendo. l. vnica. [ciſterna, inquit, non habet perpetuam cauſam, nec viuam aquam. Sed vinum condatur in conceptaculo ciſternæ ſimili.] Ciſterna quoque per tranſlationem poteſt appellari. Vlpianus libr. 47. de furtis. l. vulgatis. [Et quidem, inquit, ſi ciſterna vini ſit.]

Ciſterna eſt locus in quo congregantur aquæ pluuiæ, & ibi collectæ vſui reſeruantur. l. vnic. ff. de fon.

Citatio, eſt in ius vocatio vel inuitatio, cùm quis de aliquo conqueritur, & querimonia ſua coram iudice depoſita, iudex emiſſo citationis edicto ad eius inſtantiam vocat, vel inuitat illum ad ſe in quem agere deſiderat qui conqueſtus eſt. Si verò in edicto iudex vel prætor adiiciat hanc clauſulam, ſi in die præſcripto non veneris, quaſi contumax condemnaberis, vel reputaberis, tunc edictum olim dicebatur peremptorium: hodie autẽ ſufficit quòd dicatur, citamus talem peremptoriè. Et eſt quadruplex modus citandi, ſecundùm Gulielmum de Mont. Laud. Primus per nuncium literis citatoriis. Secundus per præconem. Tertius per edictum, Clem. 1. de iudic. Quartus fit ex iuris diſpoſitione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, ca. conſuluit. de offic. deleg. Item quædam eſt verbalis, quædam realis vel actualis ducendo ad iudicem. Item citationis ſunt tres actus. Primus eſt impoſitio, cùm iudex imponit nuncio, vt citetur reus. Secundus manifeſtatio, cùm nuncius denunciat citato vt veniat. Tertius relatio, cùm nuncius refert iudici ſe talem in tali loco citaſſe. Additur etiam quartus, ſcilicet comparitio citati, & quando citatus teneatur comparere, & ſi non comparet, mulctetur. not. per Doct. in c. præterea. de dila. Et de illis actibus in c. fin. de feriis. Et nota quod citatio eſt de iure naturali, vt in Clement. paſtoralis. de re iudi. & citatus ad locum

morboſũ,ſeu vbi aër eſt peſtilentialis vel corruptus, non tenetur ire, cũ ſalutis hominum ſit ratio habẽda.l.ſed ſciẽdũ. ff. ad Trebel. & ibi per doct. Nec citatus perẽptoriè poteſt dici contumax ante libelli oblationem. l. ſi finita. §.ſi plures.ff. de Damno infecto.

Citò aduerbium,id eſt, infrà 20. dies, in Auth. de mand. princip. §.ſed & ſuſcipientes.

Citra quandoque ponitur pro præter.de Calum. l. vlti. quandoque habet effectum priuationis vel negationis.ff. fam. herciſcun. l.ſi filia.§.Papin. Quandoque ponitur pro fine,in Authentic. vt iudi.ſine quoquo ſuff.§. quod autem à nobis.Quandoque exponitur citra quàm,id eſt,aliter quàm in Authent.iuſiurand.quod preſt. ab his §. iuro quoque. Quandoque exponitur citra, id eſt, contra.ff.de noua.l. ſeruus. Aliquando id eſt,ante. Extrà, de teſtibus. cap.dilecto.

Citreæ menſæ, id eſt, ex citri materia, celebrantur apud auctores, & fuerunt in tanto pretio, vt cùm aliquando viri obiecisſent fœminis nimios ſumptus, quos in coëmendis margaritis faciebant,[& vos,inquiunt,menſis citreis vrimini.]Sed cùm apud omnes conſtet, citrum arborem, & mala citrea eſſe, quæ poſtea cœpta ſunt cognominari mala rancia,quorum materia neque firma, neq; odorata, neque quicquã habens quod laudabile ſit: ſuſpicor aliquid erroris ſubeſſe circa has arbores iam inde ex antiquitate contractum, vt citrum videlicet pro cedro accipiatur, hoc eſt [alerze] cùm præſertim arbor illa ſylueſtris ſit, copioſéque proueniat in monte Atlante. Vnde Martialis de menſa citrea dixit,

Accipe fœlices Atlantia munera ſyluas.

Idem alibi.

Cùm poſſint Libycas ſuſtinuiſſe trabes.

Paulus libr. 19. Digeſtorum, de actione empti & venditi. l.ſi ſterilis. [Veluti ſi menſas quaſi citreas emat,quæ nõ ſint.Ant.Nebr.

Citreæ menſæ, ex citri arboris ligno confectæ l.ſi ſterilis. de Actio.empt.

Ciuilis actio. Require ſuprà [actio.]

Ciuile[debitum]vide in gloſſ. 1.c. ſi. de ſolut. Et quandoque ciuile, idem eſt quod vrbanum & elegans, vt in gloſſ.in l.ciuile eſt, C. de fur. Sic inciuile,id eſt, inurbanum vel indecens. leg. inciuile. ff. de Legib.

Ciuilia verba, quæ etiam directa in iure appellantur, verba ſunt formularum ciuilium, hoc eſt quæ ad ius ciuile accommodatæ olim à Iuriſconſultis fuerunt. Ex eo nimirum quòd hæc pars iuris propriè nonnunquã ius ciuile appellatur. Vti Pomponius docet l.2. de Orig. iur. Siue quòd vernaculum eſſet, neque ab exterarum gentium inſtitutis ſumptum: ſiue quòd ſoli ciues iis legis actionibus ac formulis vti poſſent. Papinianus l. 7. de Vulgar. & Pupil. [Verbis ciuilibus ſubſtitutionem poſt quartumdecimum annum ætatis fruſtrà fieri conuenit.[Vlp.c.25.Inſtitut.fideicõmiſſum eſt quod non ciuilibus verbis,ſed precatiuè relinquitur.] hoc eſt, non iis formulis quæ ad hæredum inſtitutionem accommodatæ ſunt, ſed precatiuis.

Ciuiliter eo modo,eáque formula quam Iur. excogitarunt & tradiderunt: Hinc Pompon. in l. pen.

Digitized by Google

pen.ff.de Solu.ſcribit: Verborum obligationem ciuiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac ſubſtantiam, id eſt, conſenſum & pactum ſpectans: ſed modum ac formam aduentitiam, cùm Vlp.in l.8.in fin. ff.de Acceptilat. apertè dicat acceptilationem eſſe iuris gentium quatenus ſcilicet pactum conuentum, id eſt, ſubſtantiam ipſius actus conſideramus: vt acceptilationis materia ſit iuris gentium, forma verò iuris ciuilis. Hotom.

Civitas dicitur, quaſi ciuium vnitas, & murorum ambitu terminatur. de Senten. excom. ſi ciuitas. cuius appellatione etiam comprehenduntur Burgenſes. ff. de Verbo. ſignif. l.2. Item ciuitatis appellatione comprehenduntur mille paſſus à muro ciuitatis, ff.eod.tit.l.mille.& ff. de penu leg. l. quod liquidè. §. ſi ita legatur. Item comprehenduntur horti.arg.ff.de procu.l.præſens. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur diœceſes, nec è contrà. Vocatur autem propriè ciuitas, quæ habet Epiſcopum, vt 80. diſt.in illis.

Civis, eſt natus in ciuitate.l. ciues. C. de Appella. vbi gloſſ. Sed quid de natis in comitatu? Dicitur in Auth.quibus mod. na. effi. ſui.§. ſi verò non ciues.

Civium appellatione veniunt non ſolùm illi de comitatu, ſed etiam illi de territorio. Felin. in cap. Rodulphus.verſic. [quarta concluſio.] de Reſc. Adde quod ciuium appellatione veniunt illi qui ſunt de ciuitate, diœceſi, vel comitatu. Doct. in rubr. ff. Solut. matrim. licet gl.aliter ſentiat in d. c. Rodulphus. Bart. in l. 1.ff.ad municip. Adde quòd Bartol.in l. 3. C. de Nat. lib. dicit ibi per illum text. quòd ille qui oritur ex villico vel ex vico, ſortitur originem ex ipſa ciuitate cui ſubeſt vicus, & an repræſaliæ conceſſæ contra ciues, comprehendant conciuitatenſes. Bald. in l. vbi alij. ff.de Offi. Proconſ.

De C ante L.

Clabula, eſt genus vehiculi quo vtebantur in tranſitu militum, legatorum, armorum. l. 4. ff.de Veter.mil.& Cuiac.ad tit.de curſ.public.

Clades, id eſt, calamitas.l.1. C. de iure emphy.

Clam [poſſidere,] id eſt, occultè poſſidere.

Clandestinus, na, num, à clàm particula deriuatur, notámque habet ſignificationem, neque ob aliam cauſam hoc in loco poſuimus, niſi quòd vulgò accentu barbaro ab omnibus profertur, hoc eſt, accentu in antepenultima, cùm penultimam habeat longam, & iuxta regulas Latinæ linguæ in eadem accentus debeat collocari. Quòd verò penultima longa ſit probatur carmine Manilij in 1.Aſtronomicôn dicentis,

Et clandeſtinis ſurgentia fraudibus arma.

Silius quoque Italicus in libris Punicorum,

Ceu clandeſtino traheretur fœdere bellum. Nebriſ.

Clandestinum coniugium, eſt deſpecta perſonarum præſentia, vel iuris ſolennitate, vel denunciatione non præmiſſa, ſine ſacerdotis benedictione, occultum matrimonium.

Clandestina [electio] dicitur, quæ in cameris per occulta conuenticula fit, vel illa quam

cano

canonici inter ſe ſecretam tenent.

Clarissimatvs, eſt dignitas. C. de Prox. ſacr. ſcrin. l. peculiari. Aliquando accipitur pro conſulatu. C. de equeſt. dig. l. 1. & ibi no. de Dom. & prot. l. 2. lib. 12.

Clarissimvs dicitur etiam qui eſt ſpectabilis: eo quòd claram habeat dignitatem. Cod. de prin. agen. in te. l. fi.

Clarissimarvm fœminatum nomine, Senatorum filiæ, niſi quæ viros clariſſimos ſortitæ ſunt, non habentur. Tandiu igitur clariſſima fœmina erit, quandiu ſenatori nupta eſt vel clariſſimo, vel ſeparata ab eo alij inferioris dignitatis non nupſerit. l. 8. ff. de Senato. le. 22. §. 1. ad munici.

Classis, id eſt, nauis, inde claſſicus, id eſt, numerus claſſatorum id eſt, nauium ad bellandum. Et qui cenſetur, vel voluerit ſe huic miniſterio deputare, dicebatur incenſitus: vt C. de Claſſ. lib. 11.

Clavstrvm dicitur, quaſi claudens, ſiue caſtrans, id eſt, priuans habitantes in eis, ne euagentur. 7. q. 1. §. vlt. & no. per Archi. de ſtatu reg. ca. vno. §. verum. libr. 6. ſuper verbo, [moræ] & eſt locus religioſus, extrà, de Conſt. cap. 2. in princ. Aliquando clauſtrum dicitur inſtrumentum ad claudendam domum vel partem eius, ff. de Actio. empt. & vend. l. fundi.

Clavsi dicuntur etiam vincti, ſi ita vincti ſunt, vt vincula erumpere non poſſint. l. ſi quis in graui. §. clauſo. ad Silla.

Clavsvla codicillaris dicitur, quæ in teſtamentaria ſcripturа ſubiungitur: vt ſi minus teſtamenti, ſaltem codicillorum vim atque auctoritatẽ obtineat. Eius autem duæ formulæ fuerũt. Prior hæc, vt ſi iure teſtamenti non valeat, iure codicilli valeat. l. vlt. C. de codicil. l. ſi iure. 11. C. de Teſtam. manumiſ. l. cohæredi. 41. §. 2. de Vulgar. ſubſtitut. Altera ſic, ὅτῳ τρόπῳ ἐξουσίας, quacunque ratione poterit: quoquo modo poterit. l. ex ea ſcriptura. 26. ff. de Teſta. l. 3. ff. de Milit. teſta. l. Lucius. 89. §. vlti. ff. de Leg. 2. Quin & rogatio legitimorum hæredũ, ſine vlla ſcriptura pro clauſula codicillari valet. l. ex teſtamento. ff. de fideic. libet.

Clavsvla derogatoria ſtatutorum. 7. C. tit. 39. l. 4. in princ. A. in libellis, [ſaluo iure addendi.] 2. C. tit. 1. l. 3. N.

Clavsvlaris curſus, erat quod Galli [cheuaux de munition ou d'artillerie,] vulgò vocant. l. 4. ff. de Vetera. mil.

Clavvs in veſte erat verruca ex auro, vel ex cocco, aut aliis coloribus veſti intertexta, ad ipſius veſtis ſplendorem adhibita. Quintil. libr. 8. [Vt affert, inquit, lumen clauus purpuræ ſolo inſertus.] Hinc & laticlauij & anguſticlauij dicebantur ab antiquioribus, qui poterant huiuſmodi genere veſtium vti. Varro de lingua Latina: [Si quis, inquit, tunicam ita conſuat, vt altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis, vtraque pars carebit analogia.] Suetonius in Auguſto, [Vſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis, clauo neque lato neque anguſto.] Vlp. lib. 34. de Aur. & argen. le. l. cùm aurum. [claui aurei & purpuræ pars ſunt veſtimentorum.]

Clavvs, morbus eſt in ſimilitudinem tuberculi coloris albi. fit in plantis digitiſque pedum maximè. Celſus libro 5. de clauo

 eiuſque

eiúſque curatione multa ponit: [clauus,inquit, nonnunquam etiam alibi, ſed in pedibus maximè naſcitur, ſed præcipuè in contuſo:]à Græcis ἧλος dicitur,vt apud Galenum libro 10.& 11. de medicina ſimplic. Hoc morbo periit Silius Italicus, vt auctor eſt Plinius Cæcilius in epiſtolis.Vlpianus libr.21. titul. de ædilitio edicto. l. qui clauum. [Qui clauum, inquit, habet, morboſus eſt.] Nebriſ.

Clavi in re veſtiaria quid ſint, facilè eſt intelligere ex leg. cum aurum. in fine. & l.ſeq. & veſtis, de Auro leg. ſunt enim, vt puto, fibulæ,& veluti clauiculi quidam qui veſtibus inſuuntur, vel ad ornatum, vel ad illas annectendas,quod ferè fit in ea parte, qua pectus contegitur.

Clavvs, præter notum ſignificatum, ponitur pro genere morbi.l.qui clauū. de Ædil. edict. & quibuſdam videtur id tuberculum eſſe, quod digitis tum pedum tum manuum plerumque innaſcitur, & ab Italis vel porrus vel callus nuncupatum.

Clerica, dicitur corona clericorum raſa: vt no.Io.And. de vita& honeſt.cler.c.clerici.

Κλῆρος Græcè, eſt ſors Latinè, vel hæreditas. Sunt ergo dicti clerici quia de ſorte domini ſunt. 21. diſt. cleros. vbi ponuntur nomina omnium graduum in Eccleſia Chriſti deſeruientium. Et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi: licèt non è contrà, quia ſunt etiam electi in ſortem domini, 12. quæſt. 1. duo ſunt genera. Et hoc maximè in cauſis fauorabilib. ſed in odioſis ſecus, vt nota.in capit. 1. de iuramen. vbi etiam appellatione clerici non venit monachus,quia ibi poſtea ſpecificat. vide c. cùm ſecundùm Apoſtolum.de præbendis.& cap. cleros.pt.alleg.

Cleronomia, idem eſt quod hæreditas diuina.

Cliens dicitur ille, cuius cauſam aduocatus tuetur & defendit.Inde clientulus diminutiuum, & idem eſt, ſecundùm Iſido. Vel dicitur quaſi colens, à colendis patronis.

Clipevs & ſcutum ſignificat & imaginem, vti docet Chariſius lib.1.& Plinius lib.35.ca.3. Atque in hac ſignificatione vſurpatur ab Vlp. in l.ſi verò,§.Si id, quod. ff.de his qui effu.[Nam cùm pater in pergula clipeum vel tabulam expoſitam habuiſſet.] Hotom.

Clivi appellantur foſſæ terreſtres per gyrum.ff. de Seruit. vrb, præd.l.ſeruitutes. §.ſi domo. Vel veriùs dicuntur loca in ſublime ſurgentia, cuiuſmodi ſunt aſcenſus montium. l. ſi ex plagis. §. in cliuo. ad l. Aquil. vnde cliuoſam viam & planam, vt oppoſita diſtinxit Vlp.in l.1.§.deteriorem. ff. Ne quid in loco pub.

Clivosa dicuntur loca in ſublime clementer ſurgentia, nam cliuus eſt montis latus. Vnde decliuis ex monte deſcendens, accliuis ad montem aſcendens: Virg.1.Georg,

cliuoſi tramitis vndam
Elicit. Et Iuuenalis.
Cliuoſæ veneris dum per monumenta Latina.

Vlp.libr.43.titul. ne quid in lo.l. prætor.[Via cùm plana fuerit, ſi cliuoſa fiat.]

Cloaca, alueus eſt per mediam vrbem, in quem latrinarum ſordes confluunt. Itaque latrinæ ſunt,

ſunt, quemadmodum Hiſpani dicunt, priuatæ: dictæ ab eo, quòd lateant, Cicerone auctore. Cloacæ verò ſunt publicæ: quod eleganter Columella vno verſu expreſſit, dicens:

Immundis quæcunque vomit latrina cloacis,

id eſt, quod ex foris priuatis ſordes confluunt in cloacas publicas, & inde emittuntur extra vrbem. Vnde Iuuenal. de Tiberino piſce dixit:

- Pinguis torrente cloaca.

Vlpianus libr. 44. de cloacis. l. 1. [cloaca eſt, inquit, locus concauus, per quem colluuies quædam fluat.] Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet. Vlpianus libr. 7. de vſufruct. & quemadmodum quis vtatur. l. ſi pendentes. [Si quid, inquit, cloacarij nomine debeatur.] Ant. Nebr.

CLOACA dicitur locus concauus, vbi ſordes confluunt ex quocunque vili loco, vel effluunt de viis & plateis, vel vbi ſtercora recipiuntur, ſcilicet latrina. ff. de cloac. l. 1. Vel cloaca eſt locus cauus, per quem colluuies quædam fluit, & ponit prætor ibi duo interdicta de cloacis. Primum eſt prohibitorium, quo prohibetur vicinis facere vim, quominùs cloaca purgetur & reficiatur. Secundum eſt reſtitutorium. Et appellatione cloacæ tubi & fiſtulæ continentur, ex l. 1. præalleg. ff. de cloacis. Inde cloacarius qui cloacæ curam habet, & cloacarium, quod ob cloacarum purgationem ſoluitur. l. ſi pendentes. de Vſufr.

De C ante O.

COACTILIA, in l. argumento. ff. de Aur. & arg. leg. dicuntur pelles ſeu lora, quibus inuoluuntur alligantúrve veſtimenta: quæ omnia ſunt inſtrumenti viatorij. l. 5. §. fin. de Supell. legat. à cogendo, id eſt, adſtringendo, coarctandóque dicta.

COACTIO eſt duplex, abſoluta, & conditionalis. Coactio abſoluta eſt, cui reſiſti non poteſt, vt cùm quis violenter trahitur ad aliquid faciendum, quo caſu quis omnino excuſatur. 50. diſtinctio. presbyteros. & 1. quæſt. 1. conſtat. Coactio conditionalis eſt, quæ metum cruciatus, vel aliquid graue minatur, quæ ſi excuſat à tanto, non tamen à toto. c. ſacris. de his quæ vi metúſve cauſ. fiunt. in gloſſ. verbi [attenuet.] ſecundum Goſ. in Sum. eod. tit. & etiam in c. cùm dilectus. eod. tit. vide Bart. Brix. in gloſſ. verbi [inuita.] diſt. 5. ad eius verò. vbi bene diſtinguit. Et coacta voluntas etiam voluntas eſt. 15. q. 1. merito. ff. quod met. cauſ. l. ſi mulier. §. ſi metu.

COALERE eſt cohærere, & quemadmodum Vlp. ait, [vnitatem facere:] l. non amplius. de dam. inf. aliquando eſt concreſcere. l. per omnes. C. de defen. ciu.

COALLVERE eſt per alluuionem aliquid augere. Pomponius lib. 41. tit. de Acquir. rer. do. l. ergo. Paulatim aliquid coalluendo locum eminentem ſupra alueum fecit, & eum alluendo auxit. Nebr.

COARCTARE, id eſt, reſtringere, vt exponunt Hoſt. & Arch. de Reſcript. c. diſpend. in princip. libr. 6. habetur hæc dictio extrà, de immun. eccl. cap. 1. in fin. & de offic. deleg. conſuluit.

COCCVM non continetur appellatione purpuræ. leg. ſi cui, de Leg. 3. A cocco coccinus, vnde coccina
veſtimenta

veſtimenta, id eſt, cocco frutice infecta, de quo apud Plinium & Dioſcoridem eſt.

Coccvm eſt granum quod in quiſquilia inuenitur frutice, [grana] Hiſpani appellant, vnde purpura adulteratur. Plin. lib. 9. [Coccum Gallatiæ rubens granum aut circa Amaricam Hiſpaniæ in laude eſt.] Idem libr. 16. [Quercus dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc, primóque acu ſcapus fruticis paruæ aquifoliæ ilicis cuſculium vocant, penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat.] Vlpianus libr. 32. Dig. qui eſt de Legatis tertius. l. ſi cui. [Purpura, inquit, & coccum, quia nihil natiui coloris ſunt, contineri arbitror.] quod Accurſius exponens neſcio quas nugas affert: [coccum, inquit, bis tinctum in conſtructione tabernaculi erat quidam pannus ſericeus duorum colorum,] & videtur extrà viridis, & intra ruber. Ant. Nebr.

Cocvs venit appellatione artificis, quia cocum eſſe, eſt ars. l. ſi quis venditor. §. 1. & 2. ff. de Æ. dil. edict. Imo cocus Imperatoris habet dignitatem. ad quod Bald. allegat text. in l. 1. quis cocorum. in Vſibus feud. hæc Lud. de Rom. in ſing. ſuis.

Codex, eſt quilibet liber, qui continet in ſe diuerſos libros partiales, & hoc generaliter. Sed propriè eſt liber, qui continet diuerſa præcepta Imperatorum. Vnde ante tempus Iuſtiniani erant tres Codices, ſcilicet Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, & multæ conſtitutiones extra illos diuagantes. Videns ergo Iuſtinianus tantam legum multitudinem, de iſtis tribus Codicibus extrauagantibus, fecit fieri vnum Codicem, quem ſuo fœlici nomine nuncupauit Codicem Iuſtiniani.

Codicilli dicuntur Codices parui, id eſt, libelli, in quibus cùm aliquis impeditur aliqua neceſſitate, ne faciat teſtamentum de rebus ſuis, diſponit in vltima voluntate, ſecundùm Azon. in Sum. C. de Codicillis. In hoc autem differunt à teſtamento. In Codicillis hæreditas neque dari, neque adimi poteſt directè, ne confundatur ius teſtamentorum & codicillorum. Nec in eis poteſt exhæredatio ſcribi, nec conditio hæredi inſtituto poteſt adiici, nec ſubſtitui in eis directè poteſt, ſed per fideicommiſſum in eis hæreditas directè relinquitur, vt Inſt. eod. §. codicillis. & §. directò. & plura alia quæ not. Azo & Hoſtienſ. in Sum. titul. de Teſtam. & Spec. tit. de Inſtr. edi. §. viſo.

Codicillvs eſt, ſcriptura vel littera, in qua teſtator voluntatem figurat ſuam, nulla indigens ſolennitate, ſed ſola teſtatoris voluntate, qualicunque ſcripturæ ſignificatione expreſſa, cuius beneficio ſubuenitur voluntatibus defunctorum propter deficientem ſolennitatem verborũ legalium, vel certè propter neceſſitatẽ adhibendorum ſolennium, quia minor eſt numerus teſtium, &c. vt ex modernis doct. Gul. de Cun. tenet eum gl. in fi. C. de cod. hæc Bal. de Peru. in quodam conſ.

Coelebs dicitur ille, qui non vult contrahere matrimonium. & hîc ſecundùm Azonem fortè orbus dicebatur, quia ſine matrimonio & ſine liberis erat: & illi olim non poterant cauſa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, vt patet C. de Infirmand.

pœn

pœnis cœlibatus & orbitatis. dicitur autem cœlebs, quaſi cœlo beatus, quia talis eſt ſecundùm Iſidor. qualia ſunt lumina cœlo quæ abſque connubiis ſunt.

Coelibatvs venit inde, & eſt ſtatus vel modus permanendi, ſeu viuendi ſine coniugio: vnde, prout dicunt Theologi, cœlibatus Ioannis, id eſt, virginitas, vel caſtitas, non præferebatur coniugio Abrahæ.

Coeliaci dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis aluini dicuntur: nam κοιλία Græcè, Latinè interpretatur aluus. conſiſtit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Græcis πυλωρὸς dicitur, ex Cornelio Celſo lib. 4. Iuriſconſultus in tit. de Ædil. edict.

Coelicolae dicuntur, qui cœlum, vel planetas cœli, id eſt, Solem & Lunam, & ſtellas quaſi Deum colunt, vt C. de Iudæ. & cœlic. l. cœlicolarum. & quaſi per totum tit.

Coelvm, id eſt, cœleſtis altitudo imperij, vel expone aliter, vt notat. C. de Sum. Trinit. l. vlt. in princ. ſuper verb. [cœlum,] Vel cœlum, id eſt, vniuerſalis Eccleſia, Extra. de Maior. & obed. c. ſolitæ. Vel cœlum, id eſt, aër. ff. de Vſufruct. l. æquiſſimum.

Coemiterivm interpretatur dormitorium, diſtinctum à κοιμάομαι, quod eſt dormio, non cimiterium, quemadmodum vulgus nunc loquitur: conditoria verò, ſiue ſepulcra mortuorum in noſtra religione dicuntur cœmiteria, id eſt, dormitoria, quoniam propter ſpem reſurrectionis, mortuos conſueuit dormientes appellare, & eoſdem dormire in domino. Nebr.

Coemiterivm, locus vbi mortuorum corpora conduntur.

Coemptio dicebatur, cùm vir & vxor ſe inuicem emerent, vnde matrimoniū per coëmptionem. Seruius in illud Virg. 1. Geor.

Téque ſibi generum Thetis emat omnibus vndis.

quòd ait emat, inquit, ad antiquum nuptiarum pertinet ritum, quo ſe maritus & vxor inuicem emebant: ſicut habemus in iure. vide Vxor. Horom.

Coenacvlvm, inquit Valla, etſi formam diminutiui habet, diminutiuum non eſt, neque eſt locus, in quo cœnatur tantùm, ſed ſuperior domus contignatio. Feſtus, [cœnacula dicuntur ad quæ ſcalis aſcenditur.] Liuius lib. 39. ab vrbe condita, [cœnaculum ſuper ædes datum eſt, ſcalis ferentibus.] Paulus lib. 44. Dig. tit. vti poſſid. l. ſi duo. [Sed ſi ſupra ædes quas poſſideo, cœnaculum ſit.] & ibid. ſæpiùs. Item in tit. de iis, qui eiec. aut effud. ſæpiſſimè. Nebr.

Coenacvlvm præter vulgatam ſignificationem, de qua ſuprà in verbo cœnaculum, appellantur loca ſuperiora domorum, ad quæ ſcalis aut cochleis aſcenditur. cœnacula antiquitus incolebāt tenuiores & inquilini: hinc

Coenaclariam exercere in l. ſi verò. de iis qui deiec. hoc eſt, domus totas conductas per ſingula cœnacula inquilinis locare; & [Cœnacularius cœnaculorum locator. Item cœnacularium, penſio quæ ſoluitur pro conducto cœnaculo.]

Coenobivm κοινόβιον, vnde dicatur, & quamobrem ſic appellentur monaſteria, docet Iuſt. Nouel. C X X I I I. de Eccleſiaſt. diuerſ. §. ἐν πᾶσι. vide cœnobium.

Coer

COERCERE, tum de pecuniaria, tum de corporali pœna vſurpatur: nam & coërcere pignoribus dicitur in l.4.§.1.ff.de damn. infect. Cicer.3.de Legib. [Magiſtratus ciuem nec obedientem multa, vinculis verberibúſque coërcendo.] Sic in l.6.ff.de Pœn. l. nemo. 70. ff.de Reg.iur. l.2.in fin.ff.de Pub.iudic. Hinc Coërcitio, animaduerſio in facinoroſos, quæ duplex eſt, grauis & modica. Grauis eſt veluti cum gladio, aut metalli pœna, aut deportatione, aut verberibus animaduertitur: quæ etiam capitalis dicitur, l. noxis. 200. de Verb.ſignif. ff. Modica eſt, veluti vt quis in carcerem ducatur, aut virgis cædatur. l.2.ff.de In ius voc.l.vlt.ff. de Offic.eius cui mand. l.ſi quid. de Offic. proconſ. Hotom.

COERRARE, Paul.in l.3.§.3.ff. de Offic.præf.vig.vſurpat.pro oberrare, &, vt opinor, cum aliquo comitatu. Sciendum eſt, inquit, Præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërrare calciatum, cum hamis, & dolabris.

COAESTIMARE, ſimul æſtimare apud Celſum.l.67. §.1.ff.de Furt.

COAETANEI ſunt homines paris ætatis, ſecundum Iſid.

COETVS, vide Cetus.

COGERE exponitur, id eſt, congregare. ff.vi bon.rap.l.2.in princ. & §.dolo.

COGNATIONIS nomen, ait Paulus, à Græca voce dictum videtur. συγγενεῖς enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus. Agnati ſunt per patrem, cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tantùm nominãtur. Inter cognatos igitur, & agnatos hoc intereſt, quod inter genus & ſpeciem: nam qui eſt agnatus, & cognatus eſt, non vtique autem qui cognatus eſt, & agnatus eſt, l.10.§.1.ff. de Grad. & affin.

COGNATI, ait Modeſtinus, ab eo dici putantur, quòd quaſi vnà communiterve nati, vel ab eodem orti progenitíve ſunt. l.4.§.1.ff.de Grad. & adfin.

COGNATI, inquit Vlpianus, appellati ſunt quaſi ex vno nati, aut, vt Labeo ait, quaſi commune naſcendi initium habuerint. l.1. ff. Vnde cognati. Hotom.

COGNATIO legalis ſecundũ Hoſt. eod. tit. eſt quædam proximitas proueniẽs ex adoptione vel arrogatione: vt not. in Rub. de co. Leg.

COGNATIO ſpiritualis eſt propinquitas vel attinentia quæ prouenit ex ſacramenti datione, vel ad ſacramentum recipiendum atteſtatione, vel attentione, vnde ex cognatione ſpirituali, quæ in baptiſmo contrahitur, nouem propinquitates naſcuntur. Prima filiatio inter Sacerdotem baptizãtem & baptizatum. Secunda, compaternitas inter ſacerdotem & patrem baptizati. Tertia, commaternitas inter eundem & matrem baptizati. Quarta, inter filios ſacerdotis & baptizatum, ſcil. fraternitas. 30.q.1.omnes. & q.3.ita diligere. Quinta, filiatio inter baptizatum & ſuſcipientem de baptiſmo. Sexta, filiatio inter eundẽ & vxorem ſuſcipientis. Septima, fraternitas inter baptizatũ & filios ſuſcipiẽtis. Octaua, cõpaternitas inter ſuſcipientẽ & patrẽ ſuſcepti. Nona, maternitas inter eũdem & matrẽ pueri. 30.q.3.per tot.

COGNOMEN dicitur à cognatione. ff.de Lib.& poſthum. l.1. & Inſt. de Leg.§.ſi quis in nomine. & C. de Teſtam. l.ſi in nomine.

COGNO

Cognomina debent poni, quando ex nominibus propriis reſultat incertitudo. Bart. in Conſtit. 1. ff. ver. [quęro numquid ſit neceſſe.]

Cognoscere inſtrumenta, eſt ea relegere & recognoſcere.

Cohors, id eſt, ſocietas. ff. ad leg. Iul. repet. l. 1. de Offic. præfect. vigil. l. 3. in princ.

Cohortalis, eſt apparitor qui obnoxius eſt cohorti. l. ſi cohortalis. C. eod. tit. lib. 12.

Coire, tam in bonam quàm in malam partem accipitur, vt coire ſocietatem, & coire, id eſt, conſpirare. l. 2. de concuſſ.

Coetus, conuentus eſt, ſiue congregatio, à coëundo dictus. Virgil. 1. Æneid.

Et cœtu cinxere polum.

Vnde in Decret. diſt. 15. Qui cœtum fecerit, vt inquit Seneca in declamationib. capitale eſt, id eſt, dignus morte. Nebr.

Collactaneus dicitur, qui eiſdem mammis nutritus eſt.

Collaterales dicuntur, qui ſe attingunt vel ſibi attinent tranſuerſaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam aſcendentem, vel deſcendentem, vt conſanguinei vel conſimiles. Dicuntur etiam collaterales generaliter omnes æqualiter quaſi lateribus conſidentes.

Collatio ſecundùm Azon. in Sum. Cod. de Col. eſt ius quo res quædam, non hæreditaria fit hæreditaria, id eſt, redigitur in commune. Et dicitur collatio quaſi in cõmune latio. Nam quod erat proprium, dicitur ibi medium: & confertur, id eſt, communioni ſubiicitur. Vel eſt confuſio ſiue coadunatio rerum conferentis in res communes ſeu cum rebus communibus diuidendis, vt notatur in l. ſi ſoror. C. de Collationibus.

Collatio inſtrumentorum eſt: quando duo inſtrumenta inſpiciuntur & examinantur ſimul, vtrum in vno ita ſit ſicut in altero, vel vt videatur per modum & formam ſcripturæ effectus eius.

Collatores dicuntur à conferendo, quia conferunt in fiſcum, ſiue ordinaria ſit collatio, ſiue extraordinaria.

Collectarii, appellantur campſores. l. quiſquis. Cod. ſi cert. pet. ſecundùm Alciat. lib. 4. diſp. cap. 22.

Collectiva dictio dicitur, quæ ſignificat collectiuè ex ſua impoſitione, quandóque etiã ex ſignificato ſumpto aliunde ex quauis alia materia ſubiecta ſignificationi. Verbi gratia ibi [omnes ferunt lapidem] vel [trabem,] ſignificat collectiuè. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. Sed ibi, [omnes ſtudent auaritiæ,] ſignificat diſtributiuè. Ratio, quia in primo exemplo ex vnitate lapidis ſumitur ſignificatum verbi: ſed in ſecundo exemplo ſenſus eſt, quòd quilibet homo ſtudet auaritiæ.

Collega, ſecundùm Iſidorum, dicitur à colligatione ſocietatis vel complexu amicitiæ, & eſt idem quod ſodalis in officio alterius paris poteſtatis.

Collegarius, etiam eſt vnus ex talibus ſociis.

Collegiati dicuntur, qui ſunt de aliquo corpore, id eſt, congregatione vel artificio hominum, veluti piſtorum, fabrorum, monachorum, & quorundã aliorum collegium habentium.

Collegium, vt ſcribit Neratius Priſcus tit. de Verbor. ſignificat. l. Neratius, à tribus fieri

poteſt

poteſt, quàm plures videantur in collegio contineri. Sed cùm duo tantùm ſint conſules, atque alter alterum collegam appellat, nonne dicemus collegium conſulum? quandoquidem collega & collegium coniugata ſunt. Numa Pompilius inſtituit collegium tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum & figulorum. Erit itaque collegium illorum, qui ſunt eiuſdem ordinis & profeſſionis: vt Papinian. lib. 22. tit. de excuſationib. l. qui in collegio piſtorum ſunt, à tutela excuſantur. Item lib. 42. Dig. de collegiis illicitis, ſæpè.

COLLEGIVM, eſt congregatio, quam ad minus tres facere poſſunt. Nam duo faciunt congregationem, collegium tres, populum decem, turbam viginti quinque, gregem quinque porci, vel decem oues, vt notat Bernar. de Elect. c. 1. in gl.

COLLES intelliguntur homines inferioris vitæ. C. de Sum. Trin. l. final. in princip. ſuper verbo [collis.]

COLLISVM argentum quid ſit, vide ff. de aur. & argent. leg. l. quintus. 2. §. cùm autem.

COLLOBIVM, eſt toga vel veſtis ſine manicis.

COLLVCTATIO, fit dum aliqui ſimul luctantur pugnis vel calcibus: vel verius quando pugnantes non ſtant certo loco. ff. ad Leg. Aquil. l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. in gloſſ.

COLLVDERE, in fraudem tertij eſt conuenire. Vnde eſt colluſio dictum, quòd ſimul ludant, id eſt, illudant tertium: quod in libris Dig. ſæpè legitur. Eſt præterea titulus de colluſione detegenda. Nebriſ.

COLLVSIO, ſecundùm Bernardum in gl. in cap. audiuimus. de Colluſione detegenda. & ca. cùm Clerici. de Cenſit. eſt inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio, per quam alter in iudicio ſuperari ſe permittit.

COLLYRIVM, eſt vnguentum ad oculos. Inſtit. de Rerum diuiſ. §. cùm ex aliena.

COLONARIA conditio, 8. C. tit. 52. l. 3. Colonarium ius quale. Nouell. 7. in præfation. §. 1.

COLONARIVM ius & Emphyteuſis differunt. 1. C. tit. 2. l. 24. §. 1.

COLONATVS perpetuus, 11. C. tit. 25. l. 1.

COLONIA ciuitas eſt à matrice ciuitate deducta, id eſt, metropoli. quandoque agrum colono locatum ſignificat. l. ſi in lege. ff. Locat.

COLONVS, eſt qui prædium habet agri colendi cauſa. Differt autem colonus ab inquilino, quia hic in rure, iſte autem in ciuitate moratur; habet plures ſpecies agricolarum, ſecundùm Azon. quia alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originatij, alij coloni ſimpliciter nuncupati, &c. de quibus infrà patebit. Pro differentia coloni ab vſufructuario, vide in gl. Inſt. de Rer. diuiſ. §. is verò.

COLONVS ſimpliciter ſecundùm Ioannem dicitur qui ſub certa annua mercede in pecunia numerata, prædia colenda accipit. Nam ſecundùm eum non eſſet locatio ſine pecunia. ff. Depoſit. l. 1. §. ſi quis ſeruum.

COLONI [conditionales] dicuntur, quaſi ex ſua conditione prædium vel agrum colere debentes, & ſecundùm Ioan. ſic conſtituuntur, quòd primò in ſcriptis, vel ſine ſcriptis perpetuo in iure colonos

colonos ſe eſſe in fundo promittunr, vt poſtea per viginti annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos eſſe adſcriptitios conditionales, tamen ſecundùm Ioan. malè putant, quia colonus temporis tranſcurſu poteſt liberari, adſcriptitius verò minimè, vt C. de Agric. & cenſ. l. cùm ſcimus. lib. 11. require ſuprà Adſcriptitius.

Coloni dominici dicebantur, qui colebant agros Imperatoris, vt C. de Præd. & omnib. reb. libro 11.

Coloni Illyrici, aliàs, & meliùs, Illyriciani, de Illyrico, id eſt, de Sclauonia dicuntur, & habetur in l. cùm quærebatur. C. vnde vi. vbi dicitur inter Illyricianã aduocationem. gloſ. inter Aduocatos de Illyrico. C. de Col. Illyric. lib. 11.

Colonvs inquilinus, licèt ſecundùm quoſdam inter colonos cõditionales & inquilinos nulla ſit differentia, pro quibus videtur facere l. definimus. C. de Agric. & cenſit. lib. 11. tamen, ſecundùm Ioan. hæc eſt differẽtia, quia inquilinus minus adſtrictus eſt quàm colonus conditionalis, vnde inquilinus bene poteſt in alia parte cuiuſlibet ſuburbij domum conducere & inhabitare, ſed conditionalis colonus non audet cum ſua familia recedere à fundo quem colit, nec alibi habitare.

Colonvs originarius, ſecundùm Ioannem dicitur, coloni conditionarij filius, ex eo quòd originaliter cõditioni colonariæ ſubiectus eſt, nec refert ſecundùm Ioannem, ſiue in ſolo fuerit natus, ſiue extra ſolum, quia tanquam originarius ad terram illam reducendus eſt, quam pater ſuſcepit colendam.

Coloni [Palatini,] habetur de colon. Palatin. l. vnic. lib. 11.

Coloni [Palæſtini] ſunt de Palæſtina prouincia dicti.

Coloni [partiarij] dicuntur illi, qui terram colunt pro communi damno & commodo. Et competit contra eos actio pro ſocio.

Colonvs [ad nummum conductus,] eſt ille qui ſtatim cùm fructus fuerint à ſolo ſeparati, vt vſufructuarius intelligitur, ſecundùm Ioannem ff. de furtis. l. ſi apes.

Colonvs [ſuperficiarius] eſt, qui aream conducit ea conditione, vt ſibi liceat in ea ædificare, & domum tollere cùm voluerit.

Color pro prætextu lege 2. de inofficioſo teſtamẽto, vnde color quæſitus in l. ſed Iulia. ff. ad Macedonian. cùm id quod verè agimus, ſimulatione aliqua obtegimus.

Colorata donatio, lib. 4. C. tit. 35. l. 23. in princip. Coloratum Sacramentum lib. 6. Cod. tit. 40. l. 2. circa med. [Ne ex neceſſitate legis, & colorato Sacramento periurium committatur.]

Colvm [niuarium,] inſtrumentum erat ad percolandum aquam ſiue vinum ex niuibus, eratque colum illud ex viminibus, vt apud Virgilium lib. 2. Georgic.

Tu ſpiſſo vimine quales,
Coláque prælorum fumoſis deripe tectis.

Aut ex ſacro cilicino, ſiue lineo, vt Martialis in diſticho cuius index eſt, Saccus niuarius.

Attenuare niues norunt & lintea noſtra

Frigidior colo non ſalit vnda tuo.

Aut erat ex argento, vt Pomponius de auro & argento leg. 1. in argẽto. [In argento, inquit, potorio, vtrum id dumtaxat ſit in quo bibi poſſit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum eſt: veluti colum niuarium & vrceoli.] pro quo mendosè legitur [columnarium,] nihili verbum. Ex Martiale poëta, in diſticho, cuius titulus eſt, Colum niuarium.

Setinos moneo noſtra niue frange trientes.

Sed de hoc in obſeruationibus noſtris plura. Anton. Nebriſſenſ.

Colvmbarvm oſculum vocant Græci καταγλώττισμα, ὅταν ἀνὴρ ἐν καιρῷ τῆς συνουσίας τὴν γλῶτταν αὐτοῦ τῷ τῆς γυναικὸς ἐμβάλλῃ στόματι. Vide D. Augu. 21. de ciuit. Dei cap. 11. & l. Si à ſponſo. 16. C. de donat. ante nuptias.

Comes, cùm ſit nomen ad aliquid dictum, referatúrque ad ducem, quod vtrumque eſt nomen honoris; aliquando tamen dicitur abſolutè, vt apud Horatium in 1. Sermonum.

Hoſpitio modico rhetor comes Heliodorus.

Comitatus verò dignitas multiplex fuit, puta comes conſiſtorij, comes largitionum, comes ſacri palatij, comes rerum priuatarum, comes prouinciæ, comes orientis, comes ſcholarum, de quibus cùm aliis in locis, tum in Codice Iuſtiniani multa leges. Nebr.

Comes, qui comitatur & ſequitur, leg. itemque. §. comitem, de Iniur.

Comes domorum, Iuſtiniano eſt præfectus domeſticorum principis.

Comes [horreorum,] de quo in poſterioribus libris C. curator erat piſtrini principis, qui habebat mancipia quædam purgãdis horreis, coquendóque pani principis adſcripta.

Comes [orientis,] ſecundùm Azo. in ſum. eo. titulo, fortè erat procurator rerum Cæſaris quas habebat in oriente.

Comes [Palatinus] dicitur qui curam gerebat præcipuam, vt miſſorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à prouincialibus tributa exigeret, & conſueta depoſceret, ita quòd nõ in prouincialibus, ſed præcipuè iuſſus eſt vt iudicibus, & eorum Officialibus præceptor immineret & ſupereſſet. C. de offi. comi. ſacrarum largitionum & de offic. rect. prouin.

Comes [rerum priuatarum] ſecundum Azonem, erat fortè procurator Cæſaris in priuatis rebus. Alij dicunt quòd priuati commodi & fiſcalium rerum habuit adminiſtrationem, vt eas conſeruaret, & in eis negotiaretur.

Comes [ſacrarum largitionum] ſecundum Azon. erat ille per quem principes ſua ſtipendia largiebantur: & hic fortè erat procurator reipubl. qui Græcè λογιστὴς nuncupatur. Alij dicunt quòd per hunc Imperator liberalitatem ſuam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

Comes [ſacri matrimonij] erat qui Imperatoris procurabat patrimonium, qui in hoc differt à comite rerum priuatarum, quia hic tenet cuſtodiam rerum priuatarum, & exercet negotiatio-

nem

nem circa mobilia, ſcilicet, ille patrimonium & immobilia procurat. & hæc differentia ſumitur ex verbis, C. de offic. comi. rer. priuat. & de Offic. proconſ. Cæſar. l. 1.

COMITES [conſiſtoriani] ſunt illi qui ſteterunt in principis conſiſtorio, qui dici meruerunt etiam ſpectabiles, & proconſulibus æquipatantur. C. de Comi. conſiſt. lib. 12. l. 2. Vel conſiſtoriani dicebantur, qui præerant caſtris principis ordinandis, & erant plures, & eligebantur decani de conſiſtorianis & miniſterianis, vt eodem titulo præalleg. Alio modo conſiſtoriani dicebantur caſtrenſiarij, & apud nos hodie caſtellani vocantur, licet apud alios vocentur omnes, quibus prouiſum eſt de certis reditibus, vt in caſtro aliquo pro defenſione & cuſtodia commorentur. de Com. rer. milit. & qui prouincias regunt, &c. vide C. de comit. rei mil. lib. 12. cum ſuis tit.

COMITES [iudicum] qui intelligendi, in l. in comites. 5. ad leg. Iul. repetund. explicat ibi eleganter Bud. ſunt aſſeſſores.

COMITES [ſcholarum,] vt tradit Hegendor. dicuntur comites locorum in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni ſcholarum appellantur.

COMESTOR, vel comeſſor, idem eſt quod guloſus.

COMITATVS propriè de Imperatoria aula dicitur: hodie & territorium appellatur, cuius rei rationes affert Alciat. in l. pupillus. de Verb. ſignific.

COMITATENSES [milites,] dicuntur milites ſtipendiarij, à comitatu dicti, quia militant non ſoli, ſed in comitatu. Sed ſecundùm Alciat. dicuntur Palatini omnes qui eunti Imperatori aſſiſtunt.

COMITIA dicebantur apud Romanos, conuentus populi: dicta à coëundo, hoc eſt, conueniendo in vnum locum ad ſuffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt autem comitia calata quæ rurſus in centuriata & curiata diuidebantur, quemadmodum ſuprà diximus, in verbo calata comitia. Neb.

COMITIVM, locus, in quem populus ſuffragiorum cauſa conueniebat, inde calata comitia dicta, quòd populus vocatus ad ferenda ſuffragia, eò ſe conferebat.

COMMAGENAM Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſa parata ſint. Plinius lib. 10. cap. 22. & lib. 29. cap. 4. Ex Comagena Syriæ parte nomen ſumſiſſe, fieríque ex adipe anſerino in vaſe æreo cum cinnamo multa niue obruto ac rigore gelido macerato. COMAGENA tamen ea regio dicitur à Plinio, Ptolemæo, & reliquis. Hotoman.

COMMATA, id eſt, aggeres. ff. de extraord. crimin. l. pen. §. pen. & ibi not. ſed ſcribi debet per ch.

COMMEATVS, duo ſignificat, nam omnia quæ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine continentur. Salluſtius Catilina: [commeatus abundè, municipia atque coloniæ patebunt.] Eſt prætereà commeatus, facultas quæ datur militi abeundi ex exercitu ad præſcriptum tempus. Feſtus, commeare, inquit, eſt vltro citróque ire: vnde commeatus dicitur tempus quo ire & redire quis poſſit. Liuius lib. 21. ab vrbe condita, de Hannibale milites ſuos poſt expugnatam Saguntum alloquente, [Si quis, in-

 quit,

quit, veſtrûm ſuos viſere vult, [commeatum do.] Idem libr. 22. [Magna pars militum ſine commeatibus dilabebatur.] Marcellus lib. 48. Dig. tit. de pœnis. l. relegati. [commeatum, inquit, remeatúmve dare.] Item de re militari, l. 1. & l. deſertorem. Item ad municip. l. quoties. & l. Titius.

COMMEATALIS miles dicitur, qui in ſtipendij partem accipit alimenta ex commeatu, id eſt, ex alimento publico: nam (quemadmodum diximus) cõmeatus in priori ſignificatione accipitur pro cibariis, atque alimentis exercitus. Iuſtinianus in titul. de offic. præfect. prætorio Africæ. l. quas gratias, [Nullum audeant duces vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere, nedum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant prouincias:] & paulò poſt, [Non de commeatibus militum, aut de eorum ſtipendiis lucrum facere.]

COMMEATVS eſt, quod vulgò dicitur [ſaluus conductus,] i. tranſitus, à commeando deſcendens.

COMMEATVS etiam dicuntur quæcumque ad publicum victum pertinent.

COMMENDA; eſt cuſtodia eccleſiæ alicui commiſſa. cap. nemo deinceps. de Electiõn. lib. 6. vbi glo. in verb. commendare.

COMMENDARE eſt deponere. ff. de Verb. ſignifi. l. commẽdare. Etiam capitur pro laudare, vt in gl. præalleg. d. c. nemo.

COMMENDATARIVS dicitur nudus miniſter, vt patet in lege Lucius. ff. depoſit.

COMMENDATITIAE litteræ, ſunt dimiſſoriæ, quibus clericus dimittitur & abſoluitur à poteſtate ſui epiſcopi, in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius teſtimonium.

COMMENDO, eſt verbum importãs fideicommiſſum. Bart. in l. fideicommiſſa. §. ſi ita. ff. de legat. 3.

COMMENTARIENSIS ab Aſconio Pediano is dicitur, qui præeſt à commentariis, id eſt, libris & rationibus publicis. Hier. in 2. Reg. cap. 8. [Ioſaphat autem præerat à commentariis.] Paul. l. 46. ff. de iure fiſci. l. in fraudem. §. quoties. [Ea, inquit, manu commentariẽſis annotanda ſunt.] Neque dictus eſt quia acta ei committuntur, vt ait Accurſ. Aliàs pro carceris cuſtode accipitur, vt C. de Cuſtod. reorum. l. ad commentarienſem.

COMMENTARIENSIS dicitur cuſtos in carcere poſitorum. & C. de cuſt. reor. l. ad commentarienſ. aliàs ponitur pro eo cui cõmiſſa ſunt acta, l. in fraudẽ. de iure fiſci.

COMMENTARIVS, ſeu [commentarium,] liber eſt, quem ſibi quiſque priuatim conficit, in quo capita tantùm & ſummæ rerum, de quibus agimus, memoriæ cauſa annotari ſolent. Huiuſmodi libellos ſibi conſcripſiſſe Romanos Principes obſeruauit diligentiſſimus Bud. in leg. abeſſe. Ex quib. cauſ. maio.

COMMENTVM ſignificat deceptionem vel occultum ſeu malitioſum tractatum. de reſtitut. in integ. cap. 1. lib. 6.

COMMENTVM, ti, eſt fictio, ab eo quod eſt comminiſcor, comminiſcetis. Terentius in And.

Ipſis commentum placet.

Virgilius in 2. Æneid.

Timidi commenta retexit
Naupliades animi.

Papi.

Papinianus libr. 48.l.miles.11.§.3. de adulteris.[Socer cùm nurum adulterij accuſaturum ſe libellis præſidi datis teſtatus fuiſſet, maluit ab accuſatione deſiſtere, & lucrum ex dote magis petere:quæritur, an eiuſmodi commentum eius admitti exiſtimes?] Accurſius pro commento, [commeatum] legit. Item Marcellus libr. 49. Digeſtorum titulo de iure fiſci.l.res quæ.[Dignum fuiſſet puniri pro tam turpi, támque inuidioſo commento.] hic Accurſius pro voluntate inſpecta exponit. Item Vlpianus titulo de rebus eorum.l.quamuis.[Tam callidum commentum in exemplum coërcere debeat.]

COMMENTITIVM ius,id eſt, nouum & recens introductum, quod recentiores ius poſitiuum vocant.l. ſi pœna.de pœnis.

COMMERCIVM ſecundùm Iſid. lib. 5. eſt deriuatum à mercibus, qua res venales nuncupamus. & eſt commercium quaſi commutatio mercium. Etiam dicitur copula, dicendo, carnale commercium.

COMMERCIVM,inquit Vlp.Inſtit.cap.19. eſt emendi vendendíque inuicem ius, id eſt,rerum legitimo aliquo modo acquirendarum, vt l. 5. ff. de Iuſt. & iure. Hinc,

COMMERCIVM earum rerum non eſſe dicitur, quarum acquiri dominium non poteſt. l. 6. & 34. §.omnium.ff.de Cont.empt.l.1.§. 1. ff. Quæ res pig.l.vlt. ff. de Act. emp.quales ſunt ſacræ,ſanctæ,religioſæ, publicæ. Hinc,

COMMERCIVM certæ rei non habere dicitur, cui non licet eam rem ſibi acquirere. l. multum intereſt.34.ff.de Verb.oblig.§. 1. de Inutil.ſtipul. Hotoman.

COMMILITIVM ſocietas militiæ, quam inter ſe commilitones habent. Tryphonius l.19.ff.de Caſtr. pecul. [De hæreditate ab agnato commilitone data, Scæuola noſter dubitabat:quia potuit & ante notus & amicus dare: potuit & nō dare,niſi commilitiū caritatē auxiſſet:nobis ita videtur,ſi ante commilitium factum ſit teſtamentum non eſſe peculij caſtrenſis eam hæreditatem.] Hoto.

COMMINATIONES,ſunt minæ per iudicem impoſitæ, nec tamen habent auctoritatem rei iudicatæ,ſecundùm Azo.

COMMINVS, id eſt, ſtatim,vel ad minus.ff.de pig.act.l. ſi qua.& de rei vend.l. fin. à bonæ fidei.& de Verb.obl.l.continuus. Aliquādo comminus exponitur, i. tota ea die:C.de fr.& lit.exp. l. terminato.& ibi not.vel comminus, id eſt,præſentialiter.C. de legib.l. ſi imperialis. in prin.

COMMISSORIA lex, vide [lex commiſſoria.]

COMMISSVM, delictum non ſoluti vectigalis.l. Imperat.de publica.

COMMISSA dicuntur,inquit Aſconius, quæ cōtra teſtatoris voluntatem facta,ab hærede mulcta aliqua & pœna plectuntur. Hinc,

COMMISSA hæreditas ea dicitur, in qua id commiſſum eſt, quamobrem alteri debeatur. Iuſſus hæres fuerat in foro ſtatuas ponere:Niſi poneret Veneri Erycinæ,mulctatus eſt:mortuo teſtatore non poſuit: commiſſa mulcta dicitur & hæreditas,quoniam id commiſſum eſt, quamobrem ei auferatur.

COMMISSA dicuntur in iure,& in commiſſum cadere, quæ fiſco propterea debentur, quia quid factum, aut non factum eſt. Veluti

luti ſi quis apud Publicanos profeſſus non eſt. l.vlt. de Publ. Vlp. l.commiſſæ.14. eod. Quod commiſſum eſt, inquit, ſtatim deſinit eius eſſe, qui crimen contraxit, dominiúmque rei vectigali acquiritur. Hinc,

COMMISSA pœna dicitur, quæ debetur. l. 4. §. Cato. & l. ſeq. ff. de Verb. oblig. Item ſub tit. de Recep. arb.

COMMISSA ſtipulatio, cùm id quod per eam promiſſum eſt debetur, paſſim ſub tit. de Verbor. oblig. & commiſſa obligatio, l.1.§. vlt. ff. de ſtipul. ſeruo. & Commiſſa deuotio capitis à Cicerone pro domo ſua, cùm ſe reum fateretur, & caput douotum deberet. Hotoman.

COMMITTERE inter alia ſignificat etiam pugnam conſerere: vt apud Lucan. in 1.

Exiguum dominos commiſit axylum.

Et Martialis,

Victores committe Venus.

Iuriſconſult. lib. 9. Digeſt. titul. ſi quadrupes pauperiem. l. 1. [Cùm arietes, inquit, & boues commiſiſſent, & alter alterū occiderit,] ſubaudiendum eſt enim pugnam. Nebr.

COMMITTERE modò ſignificat delinquere, aliàs ad contentionem & concertationem exhibere, vt in l. qua actione. ad leg. Aquil. Interdum quod vulgò [confiſcare] dicunt, l. debitor. de Neg. geſt. accipitur & pro irritare ad pugnā. l. 1. §. cum arietes. ſi quadrupes paupe. fec. di. Sæpe pro concedere ſeu tradere, vt in l.1. de offic. præfect. vrb.

COMMODARE, eſt rem ad vſum alicuius quamdiu velit concedere.

COMMODATARIVS eſt ille, cui res aliqua datur vtenda, videlicet ipſum commodatum.

COMMODATI actio, require ſuprà [actio commodati.]

COMMODATVM, eſt alicuius certæ rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſſio. Adde quod ad certum tempus tacitum, vel expreſſum, ſec. Ioan. And. in c. vnico. de Commo. & differt à precario, per vſum ſpecialē, item quia precarium poteſt reuocari, ſed commodatum non poteſt reuocari, niſi expleto vſu ad quem datur.

COMMODATVM alienatio non eſt, oportet enim illud reſtituere. 4. C. tit. 23. l. 2. Eſt contractus bonæ fidei, eodem tit. l. 2. Hoto.

COMMODATI & vtendum dati differentia traditur, 13. ff. ti. 6. l. 1. §. 1.

COMMODVM ſecundùm Iſido. lib. 5. Ety. eſt illud quod eſt noſtri iuris, & etiam ad alios temporaliter tranſlatum eſt, cum modo temporis quandiu apud eos ſit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine commodatum.

COMMODVM [cùm erit] qualiter intelligantur hæc verba, traditur in l. nepos. de Verb. ſign.

COMMONITORIVM, pro conuentione tacita & facta abſque ſcriptura. l. vnic. C. de ſuffragiis.

COMMVNE pro repub. vt vulgò dicitur [communitas.] Ouidius 12. Metamorph.

Gētiſque ſimul cōmune Pelaſga.

Horat. 2. Carm.

Priuatus illis cenſus erat magnum commune.

Cicero 3. in Verrē. Quomodo iſte commune Miliadum vexauit. Scæuola lib. 46. tit. de appellat. l. Imperator Alexander, communi, &c.

COM

COMMVNI diuidundo ſecundùm Iſidorum, libr. 5. eſt inter eos quibus res communis eſt. require ſuprà, [actio communi diuidundo.]

COMMVNIA dicuntur, quæ cùm ſint in vſu omnium animantium occupantibus conceduntur, vt lapilli, &c. Inſt. de re. diui. in gl. ſuprà. §. litorum. & quomodo differat commune à publico quære ibidem.

COMPARARE & [emere] differunt, vt no. in l. 1. §. pe. ff. de cont. empt. & vend. C. de rer. permut. & vide l. 1. ff. de pri. cred.

COMPARATIVVS capitur interdum pro poſitiuo: vt latiùs, id eſt, latè, ca. auaritiæ. de Elect. lib. 6. ſicut interdum poſitiuus capitur pro comparatiuo, vt in Pſalm. 117. [Bonum eſt confidere in Domino, quàm in homine. Bonum eſt ſperare in Deo, &c.] ibi bonum, id eſt, melius.

COMPASCVVS ager, in quo vicinis communiter compaſcendi ius eſt. Scæuola. l. pen. ff. ſi Seruit. vind. [Plures ſaltum communem, vt ius compaſcendi habeant, mercati ſunt.] Et paulò poſt: [An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.]

COMPEDITVS, qui compedibus, quæ genus ſunt vinculi, coërcetur. §. fin. Inſt. de lege Aquil. Neb.

COMPENDIVM, in via, eſt contractio quædam & breuitas, quàm maxima eſſe poteſt, ſicut è contratio, diſpendium, via per ambages. Modeſtinus lib. 50. Dig. titu. de legationibus. l. eundem. [Itineris, inquit, compendium ſuadeat.] Et per tranſlationem, tit. de admi. l. Titium. Vtrũ compendium negotij, an vſuras præſtare debeat, &c. Neb.

COMPENDIVM, pro lucro & vtilitate, ſiue pecuniæ, ſiue temporis, ſiue operæ, vel alterius rei. l. Titium. de admi. tut. ff. de legatio. l. eundem plures. Inde & pro breuitate ſumitur. l. Mæuius. de leg. 2.

COMPENDIOSA [ſubſtitutio] dicitur, quia ſub verborum compendio plura complectitur tempora, & quandoque plures ſubſtitutiones. Vide infrà [Subſtitutio compendioſa.]

COMPENSATIO, ſecundùm Azo. in Summ. cod. titu. eſt debiti & crediti ad inuicem, id eſt, ab vtraque parte inter contrahentes contributio. Dicitur enim quaſi communis penſatio, vel eſt debiti ad debitum hinc inde facta deductio: vt debeo tibi 40. tu mihi centum, dum peto à te centum tu deducis 40.

COMPERENDINATIO & ampliatio ſic differunt, quòd in lege comperendinationis numerus actionum duarum præſtitutus eſt. Ampliationis nullus eſt certus numerus. Præterea in ampliatione indicari primò poterat, in comperendinatione non niſi poſt ſecundam actionem. [Vide ampliatio.]

COMPETENTER, pro eo quod eſt mediocriter & cõueniẽter, & cõpetentia pro ipſa mediocritate & conuenientia. Gell. lib. 1. [Omniũ membrorũ inter ſe competentia.] Idem li. 13. [Plures ſimul ad eandem competentiam naſci non queunt.] Martian. [Memoratum arbitror competenter quæ ſint faſtigia litterarum.] Iuriſconſult. ti. ſoluto matr. l. ſi cùm patri & filię competenter conſulatur. Ne.

COMPETENTER, not. gl. 24. q. 3. votum. & vide quod not. ca. quanquam. de cenſit. lib. 6.

COMPETERE dicitur, cùm ius eſt ad petendum illud quod petitur. not. in gloſſ. ff. de damno infec. l. damnum. in princip. Item competit exponitur, i. conuenit, vt in auth. de æqualit. dot. §. his conſequens.

COMPETERE, verbum eſt Iuriſconſultis familiare, pro idoneum & aptum eſſe. Itaque,

COMPETENS iudex paſſim dicitur, cuius de re controuerſa vel iuriſdictio, vel iudicandi poteſtas eſt. l. pen. ff. de iur. om. iud. l. 2. ff. Si quis in ius vo. l. pe. ff. Iud. ſol. & ad differentiam iudicis dati dicitur, l. pen. ff. Iud. ſol. l. ſed & hæ. 35. ff. de Procur.

COMPETENS tribunal, apud quod ius fuit de re cognoſci. leg. Sed & hæ. ff. de Procur.

COMPETENTES vſuræ, l. 1. C. ſi maior fact.

COMPETERE actio dicitur, cum alicui propriè conuenit. l. qui habebat. §. Scripti. ff. de Manum. teſtam.

COMPETERE libertates quæ ex teſtamento debentur, l. 7. ff. de Petit. hær. l. 8. ff. de Inoffi. teſtam.

COMPETITORES, qui in magiſtratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l. 3. §. pen. de decurio.

COMPILARE, eſt facto impetu in quempiam graſſari, quod propriè latronum eſt. Horat. 1. Serm. [Serui ne te compilent.] id eſt, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo quod eſt aliorum ſcripta & inuenta furari, vt idem in eodem, [Ne Criſpini ſcrinea lippi compilaſſe putes.] Macrob. lib. 1. Saturn. Poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuò compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. 48, tit. ad leg. Iul. peculatus, l. ſacrilegi. Sũt, inquit, ſacrilegi, qui publica ſacra compilauerint. N.

COMPILARE [leges,] ſiue [componere,] eſt leges ab aliis ſcriptas in vnum volumen redigere: aliàs compilare eſt furari. l. ſacrilegi. ad l. Iul. pecul.

COMPILATOR ſecundùm Iſid. libro 10. eſt ille qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarij in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Horat.

-Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit
æqua poteſtas.

Hoc ſcelere quondam accuſabatur Mantuanus ille vates, cùm quoſdam verſus Homeri transferens ſuis permiſcuiſſet, & cùm compilator veterum ab æmulis diceretur, ille reſpondit, [magnarum eſſe virium clauam è manu Herculis extorquere.]

COMPINGERE, eſt res diuerſas in vnum coagmentare, atque conglutinare. Vnde eſt illud Iob c. 10. Hierony. interprete: [Oſſibus & neruis compegiſti me.] Celſus lib. 6. [Tenuiſſimis minutiſſimíſque oſſiculis caput compingeret.] Paul. libro 46. Dige. de Sol. qui res. [Si nauem, inquit, eiſdem tabulis compegerit.] Neb.

COMPITA dicuntur loca vbi plures viæ conueniunt ſimul, vt 12. q. 2. de viro. in princ. ibi per abrupta itinera & compita.

COMPLACITA pactio quæ dicatur, vide l. Donatio. 25. Cod. de donationibus.

COMPLEXVS vel [copulatio,] dicitur plurium in idem in vnitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, vt l. triplici. ff. de Verb. ſign. Nam aut eſt complexus

plexus vel copulatio nominum tantùm, ſcilicet, verbis, quando vnum nomen ſequitur aliud immediatè cùm copula, vel ſine. verbi gratia: [Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.] l. re coniuncti. 1. reſp. ff. de leg. 3. ibi, iſti non ſunt re coniuncti, ſed verbis tantùm, quia vnum ſequitur aliud immediatè cum copula, & idem eſſet ſine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg. in §. videamus. Aut ſecundùm rem tantùm, quando per rem tantùm fit complexus, vt, [Titio lego fundum, & eundem fundum Mæuio lego.] l. prealle. re coniuncti. in princ. Aut tertiò re & verbis, ſimul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Titius & Seius ſunt coniuncti verbis, propter verbum complexum: & re, quia eadem re copulantur. Et ſic teſtator cenſetur cuilibet inſolidum legaſſe eam rem, vt §. ſi eadem res. Inſtitu. de legat. Et ex complexu prædictis modis facto, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantũ, vel re & verbis ſimul: ſi vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel aliàs non admittitur in perpetuum, vel interim aliter in totũ admittitur iure non decreſcendi, l. ſi ſeparatim. ff. de cond. & demon. Nam non poteſt partem agnoſcere & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. 2. & l. vnica, §. ſin autem ad deficientis perſonam. C. de Cad. toll. & res inſolidum cuique aſſignatur. d. l. vnica. §. ſi verò. Sed in cõiunctis verbis tantùm, ſi vnus coniunctorum repudiat, vel aliàs deficit, alter admittitur ad partem deficientis iure accreſcendi, & cum onere impoſito, ſocio deficiente, vt l. planè. §. coniunctim. ff. de leg. 1. & l. vnic. §. ne autem hoc. de caduc. tollendis. prælleg. Item ſi ſocius interim non admittitur, ſcilicet, ſpes eſt quòd admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l. ſi duobus. in princ. ff. de legat. 1. Sunt & aliæ differentiæ ex complexu vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de Verb. ſig. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniũctio ſignificat diuerſimodè, ſecundùm quòd ſunt coniungendi modi vel quoduis aliud ſignificatum ſignificare declarat: coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & ſignificat id quod ipſa lex vel alia ex ſuis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo ſignificare debeat.

COMPLICES qui dicantur, vide Bartol. in l. 1. C. ſi rector prouinciæ.

COMPROMISSARIVS dicitur, cui ſimpliciter vel ad tempus committunt, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extrà de Elect. capit. quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligendum datus: vt ibidem cap. ſicut. cùm per formam. ibidem de Re iud. cum ab vno. lib. 6.

COMPROMISSVM, id eſt, arbitrium.

COMPROMISSVM, dicunt certa pecunia ab vtroque litigatore mutuo promiſſa, ni arbitri ſententiæ pareant.

COMPROMISSVM plenum appellatur, quod de rebus, controuerſiiſve, compoſitum eſt. Nam ad omnes controuerſias pertinet. lege 21. §. 6. ff. de Recept. arb.

Compromissarius iudex, id eſt, ex compromiſſo ſumptus in l.41.ff. de Accep. qui arb. l. vlt. Cod. de teſtib. l.pen. C. de pactis.

Compromittere, eſt cauſam executoriam vel executiuam ad dictamen arbitrorum dare, & ſecundum dictamen rectæ rationis pro vtraque parte appoſita explicari ab ipſis.

Concameratio, eſt ſtructura fornicata ſiue teſtudinea: nam Camera eſt fornix ſiue teſtudo: vnde concamerare, eſt cameram ſtruere. Plinius lib.34. [Dinocrates Alexandri architectus Arſinoës templum concamerare inſtituerat.] Vitruuius lib. 2. [Neque paries, inquit, concamerationes recipit.] Idem lib. 6. [Si hypogea concamerationéſque inſtituerentur.] Labeo li.32. Dig. de leg.3. l. ſi cui ædes. [Aliquod, inquit, conclaue, quod ſupra concamerationem.] Neb.

Concameratio ſtructuræ genus arcuatum. l. ſi cui ædes. de Legatis tertio.

Conceptum furtum dicitur, ait Imp. cùm apud aliquem teſtibus præſentib. furtiua res quæſita & inuenta ſit. Nam in eũ propriè actio conſtituta eſt, quamuis fur non ſit: quæ appellatur concepti, §.4. de oblig. quæ ex delic. & apud Paul. 2. lib. Senten. cap.31.

Conceptio pro formula, l. libellorum. de Accuſ. Vnde conceptis verbis iurare, id eſt, dictatis à deferente iuramentum.

Concha apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit. l. eti. de auro & arg. leg.

Conchylia à concha dicuntur, inde conchylegulus, legens conchas, vel conchylia. Cod. de Muriſe. l. qui aut à patre. lib. 11.

Concilium, eſt euentus aliquorum tractantium arduas cauſas totam Chriſtianitatem concernentes. Et dicitur à verbo concalare, id eſt, conuocare. Vel à communi intentione dictum eſt, eo quòd exiſtentes in concilio, in vnum dirigant omnem mentis obtuitum. Vel dicitur quaſi concidium d, in l, litteram tranſeunte, 15. diſtinct. ca. 1. Vbi etiam ſynodus, cœtus, & conuentus exponuntur.

Concinnare, inquit Feſtus, eſt aptè componere: nam cinnus, vt ait, mixtio eſt. Plin. lib.14. [Cato iubet vina concinnari ad cinnũ.] Inde concinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta. Paul. lib.33. Dig. titu. de penu legata. l. inſtrumentum. [Vaſa, inquit, concinnatoria inſtrumento non continentur.] Nebr.

Concinnare, aptè componere: Hinc concinnatoria vaſa in l. pen. de pe. leg. i. ad concinnandum apta. & concinnatores cauſarum in l. quicquam. de Offic. procõſ. qui ſimulatis captionibus cauilliſque in longum lites ducere moliuntur, cùm iure agere non poſſunt.

Concinnatores litium, id eſt, architecti, fabricatores, ſtructores, Vlpian. l. 9. §. 2. de offic. procõſ. Nec adeò diſſimulare, ſi quos cauſarum concinnatores vel redemptores deprehendat: id eſt, qui lites calumnioſè conflare ſoleant. Nam concinnare antiqui pro facere. Plaut. [Qui me inſanum dictis concinnat ſuis.]

Concipere eſt exprimere, l. quidquid. de Verborum obligat. & propriè ad certam formulam. Vnde concipere iuſiurandum eſt iuraturo certam iuramenti formulam præſcribere.

Conclaue, quid ſit, omnes norunt,

rorunt: nam eſt in domo locus ſecretior: ſed ideo poſuimus hoc in loco, quia in præferendo accentu plerique omnes peccant. cùm enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horatius 2. Serm. [currere per totum pauidi conclaue.] clauis namque primam producit. Vlpia. lib.25.tit.de ventre inſpic.l.1.[In quo, inquit, conclaui mulier paritura erit.]Item Neratius lib.39. Dig. titul. de dam. infec. l. quod Cornelius[conclaue, inquit, binarum ædium.]Neb.

CONCLAVE dicitur cella, vel thalamus ſecretus, ad quem per multas claues venitur: vide gloſſ. in verb. conclaue.l. quod conclaue, ff.de Damno infect.& ideo in electione Papæ Cardinales intrant conclaue.

CONCLVSIO, eſt terminus excluſiuus probationum & allegationum. Panor. in cap.cùm dilectus.de fid.inſtr.in fi.

CONCRATITIVS paries in l. ſi fratres. pro ſoc. dicitur paries ex cratibus inſertis factus, ſeu ex aſſeribus arrectis tranſuerſiſque in modum cratis, Alciat in l. quàtum.de Verb.ſign.

CONCVBINA ſumitur duobus modis. Primò dicitur illa, quam quis cognoſcit fornicario affectu: & talis non impedit ordinis promotionẽ. Secundo dicitur illa quam aliquis cognoſcit vxorio ſiue maritali affectu: & talis impedit promouendum ad ſacros ordines; 33. diſtinct. Si quis de laicis. de Præſump. cap. illud. de clan.deſponſ. per totum.

CONCVBINATVS, eſt crimen merè eccleſiaſticum, vnde debet puniri per iudicem eccleſiaſticũ, non per ſæcularem. Felin. in capit.eccleſia ſanctæ Mariæ. verſic. decimoſeptimo, de Conſtit. quia ſecundum leges non eſt crimen. l.in concubinatu.in fi. ff. de concubin.

CONCVSSIO, interprete Alberico, eſt, cùm officialis à ſubditis per metum aliquid extorquet, aut nõ facit iuſtitiam niſi pecunia recepta: vel aliquid vltra debitum ſalarium extorquet, vel cùm quis accuſat vel ab accuſatione deſiſtit propter pecuniam.

CONCVSSIONIS crimen dicitur, cùm quis ab eo, quem iudicij magiſtratuſve terrore affecit, eius periculi deuitandi cauſſa pecuniam extorquet: Nam concuſſum metu dicimus, pro perculſum & perturbatum. vnde Rubr. de concuſſione, libr. 47. Pandectar. apud Ciceronem 4. Tuſcul. Terror definitur, metus concutiens.

CONDEMNARE, aliquando pro condemnari facere. l. furti. §.mandati.de iis qui notant. infamia.

CONDICERE, eſt rem ſuam in iudicio petere, perſonam pulſando, vel inquietando,& ipſam dicendo obligatam ſibi eſſe ad aliquid dandum vel faciendum. Vnde dicitur indebiti condictio, & tractum eſt hoc verbum à veteri obſeruatione: quia olim erant in vſu ſolennia verba, quæ oportebat actorẽ, cùm litigabat, coram iudice condicere, id eſt, ſimul dicere quando litigaret, vt ſi caderet à ſyllaba caderet à tota cauſa. Et quia in perſonalibus actionibus hoc obſeruabatur, ideo perſonales actiones dicebantur condictiones. Deinde præfata ſolennitas in deſuetudinem tranſiit; hoc tamen nomen adhuc remanſit, vt perſonales actiones adhuc dicantur condictiones

ctiones, quamuis non ſit neceſſe hanc ſolennitatem obſeruare. Et ex hoc datur intelligi, quòd condictio non eſt aliud niſi perſonalis actio. Et condicere aliquid, eſt illud per actionem perſonalem petere.

CONDICERE, inquit Imperator, priſca lingua eſt denunciare: nunc verò abuſiuè dicimus Condictionem actionem in perſonam eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit, §.15. de Action.

CONDICERE, eſt ſimul dicere: Nam Feſtus lib. 3. Condictum interpretatur ſimul dictum. Ergo condicere, eſt diem locúmque communi conſenſu conſtituere, quo quid fiat. Hotom.

CONDICTIO multiplex eſt: Nam quædam eſt condictio certi, quæ competit ex vna cauſa & omni obligatione ex qua aliquid certum petitur, ſiue ex certo contractu, ſiue ex lege Aquil. agatur, ſiue ſuo nomine ſiue hæreditario obligetur: Vnde manifeſtum eſt, quòd iſta condictio concurrit cum actione mandati, depoſiti, & cæteris, vbi quid certum petitur. Et ideo ſecundùm diuerſitatem cauſarum nunc re, nunc verbis, nunc litteris, nunc conſenſu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quaſi contractu, nunc ex delicto competit: in mutuata tamen pecunia ſola illa competit.

CONDICTIO ex lege, ſecundùm Azonem eodem titul. locum habet, quando ex noua lege ſurgit obligatio, nec in eadem lege cautum eſt quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate cauſarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur vel cauetur, qua actione agatur.

CONDICTIO furtiua competit domino rei contra furem, eiúſque ſucceſſores ad ipſam rem perſequendam, vel æſtimationem eius quanti plurimi fuerit, poſtquam ablata fuit, eò quòd fur ſemper eſt & fuit in mora.

CONDICTIO indebiti competit ei, qui per errorem, indebitam pecuniam ſoluit alicui, credens ei teneri, cùm non teneatur, vel cùm à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante. Eſt ergo condictio indebiti ſecundùm Azon. in Sum. eod. tit. poſtquam ſoluta indebita repetuntur, ſiue per ignorãtiam facti, etiam non probabilem, vt quia errauit quis in facto ſuo, ſiue per ignorantiam iuris talia indebita ſoluũtur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando: vt ff. de Iur. & fact. ignor. l. iuris ignorantia.

CONDICTIO, [liberationis] competit ei, qui, quod omnino non debuit, promiſit.

CONDICTIO [ob cauſam datorum,] ſecundùm Azon. eod. t. competit, & locum habet vbicũque hi contractus innominati interueniũt, ſcil. do vt des, do vt facias, facio vt facias. In illo autem contractu innominato, ſ. facio vt des, datur actio de dolo. Et (prout alij dicũt) competit ad rem petendam quæ ob cauſam honeſtam (vtpote in cauſam futuram vel præteritam) data eſt, cauſa non ſecuta: poteſt enim condici, cauſa non ſecuta, ſi pœnituerit dantem, re integra. Si verò dediſti decem, vt Bononiam irem, & aliquid erogaui ad profectionem præparatam habes condictionem, tamen vt præſtetur mihi indemnitas.

CONDI

Condictio ob turpem cauſam, per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri, cauſa non ſecuta, ob quam data ſunt: ſi turpitudo tantùm ex parte accipientis verſetur. Alioquin ſi ex parte dantis & accipientis repeti non poteſt, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. c.in pari. de Reg.iur. lib.6. & ſecundùm Azon.eod.t. ponitur exemplum, Ego dedi tibi vt ſacrilegium non faceres: ab hoc enim debuiſti abſtinere nullo tibi dato. Et ideo etiam cauſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi.

Condictio ob cauſam, hanc condictionem parit res apud alium conſtituta, ſiue ab initio, ſiue iam, ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa, poſteà ad inſtantiam rediit, vt chirographum apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem repetit. Sed hanc condictionem ob cauſam putant quidam ex contractu prouenire, quia non competit, niſi alij contractus præcedant. Alij ex quaſi contractu credunt deſcendere, ad ſimilitudinem condictionis indebiti: quia qui ob cauſam condicit actori, primum contractum diſſoluit.

Condictio ſine cauſa competit, quando aliquid primò ex iuſta cauſa eſt apud alterum, ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet: v. g. mutuaſti mihi centum, feci tibi inſtrumentum, in quo confeſſus ſum me tibi teneri, ſoluo tibi, modò inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſa, per quam repeto ipſum. competit ergo condictio ſine cauſa, finita cauſa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu, qui iam finitus eſt, vnde videtur deſcendere. Item ſi ſine cauſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet vbicunque ſine cauſa aliquid quod apud te eſt, mea intereſt me habere.

Condictio triticaria generalis, eſt de aliis rebus omnibus competens, præterquam de pecunia numerata, ſiue mobiles, ſiue immobiles ſint. Ideóque fundus & vſusfructus, & cæteræ ſeruitutes prædiorum per ipſam repetuntur. Rem autem ſuam nemo petit hac actione, niſi ex certis cauſis, vt ex cauſa furti vel rapinæ.

Condictitia actio, quæ & præciſè Condictitia dicitur, nihil aliud eſt quàm condictio. Imp. §.1. Quib.mod.re contr. Datúrque agenti contra reum propter repetitionem Condictitia actio. Item Vlp. in l.13.§.2.ff.de Iureiur. [Atque adeò, inquit, neque furti, neque condictitia teneri, quia condictitia, inquit, ſolus fur tenetur.]

Conditio eſt diſpoſitionis ſuſpenſio ex euentu incerto futuro ei appoſito, in quem euentum eius diſpoſitionis facta eſt collatio.ff.ſi cert.pet.l.itaque.v.g. promitto, vel lego ſi Titius fuerit conſul. Hæc diſpoſitio eſt conditionalis, ex incerto appoſito, [ſi Titius, &c.] Et per hoc diſpoſitionis fit ſuſpenſio, & eueniente caſu quo Titius ſit Conſul, purificatur, & non plus ſuſpenditur. Inſt.de Verb.oblig.§.ex conditionali.& ff. de Condit.& demonſt. per totum. Poteſt autem capi cõditio dupliciter. Vno modo pro temporis ſuſpenſione, quod ſolet apponi in contractibus, aut vltimis voluntatibus, de quo in tit. præalleg.de Cond.& demonſt.&

in tit.

in rit.de Cond.inſtitutionum.Secundo modo, quando aliquid ſolutum eſt,& illud intendimus repetere,& appellatur conditio addita litera, c. quaſi ſoluti repetitio. de iſta tractatur in titul. de Condit.cauſ.data. ff. & tit.ſeq.Et not.quòd conditio differt à modo & à cauſa,& à demonſtratione, ſecundum gloſſ.in Rubr.ff.de cond.& demonſt.Bar.ſic definit, [Conditio eſt quidam euentus futurus, in quem diſpoſitio ſuſpenditur.] Intelligitur autem de euentu in facto,vel in iure.l.multum intereſt, de Cond.& de fine conditionis affirmatiuę vel negatiuæ.l.in teſtam. eod.tit. Et dicit [futurus,] quia de præterito & præſenti propriè non eſt conditio,quia non ſuſpendit. l. cùm ad præſens.cum duabus ſeqq. ff. Si cert.petat. Bald. vero ſic definit: [Eſt adiectio quædam, per quam diſpoſitum habet in ſui eſſe pendentiam, exiſtentiam, vel defectum. Et hæc generalis eſt ad omnem conditionem inductiuam, & extinctiuam,de præterito,præſenti,vel futuro. Petrus de Peruſio ſic definit: Conditio eſt verborum adiectio in futurum ſuſpendentium, ſecundùm quam diſponens vult diſpoſitum regulari. Significatur autem conditio per dictionem [ſi,] vt in hoc exemplo,lego ſi Titius fuerit Conſul.Item per aduerbium [cùm,] dicendo,cùm Titius Conſul fuerit. Sed eſt differentia inter ſi, & cùm,non quoad conditionem faciendam, ſed quo ad modum ſignificandi, quia dictio[ſi,]ſignificat principaliter conditionem vel ſuſpenſionem, & per conſequens tempus dilationis, & diſpoſitionis in euentum futurum. Et quia ille eſt incertus,ideo conſecutiuè ſuſpenſionem ſignificat.l.ſi Titio.ff.Quando dies leg. ced & l.qui promiſit. ff.de Cond. & demonſtr.Item dictio [niſi,] ſignificat conditionem,vt vendo tibi librum, pro decem, ita quòd vendirio valeat,& perficiatur,niſi alius conditionem meliorem intra menſem faciat. l.2. cum ibi notatis.ff.de In diem addic. Item dictio, [alioquin,] conditionem facit, vt promittis mihi ſcribere librum intra menſem, alioquin decem nomine pœnæ. nam ſenſus eſt, ſi non ſcripſeris, &c. l. ſi finita. §. ex hoc edicto. ff. de damn. infecto. Idem in dictione [aliàs,] quia eodem modo exponitur.id eſt, ſi nõ ſcripſeris. Item in dictione [ſiue,] dicendo promitto ſi nauis ex Aſia venerit, ſiue Titius Conſul fuerit. Et quæ illarum conditionum disiunctiuarum prior fuerit, purificat diſpoſitionem. Item in alternatiua, vt dicendo, aut relinquas prædia propinquis, aut libertis. l. cùm pater.§.penult. ff. de legat.2.nam ſenſus eſt, ſi non ſint propinqui, veniant liberti, & hoc ſignificato ſumpto ex maiori affectione propinquorum, quibus teſtator primò relinquere voluerit, vt patet ex ordine ſcripturæ. Item in aduerbio [quandiu,] vt tibi promitto vel lego ſingulis annis decem, quamdiu res meas vel hæredis mei geſſeris: nam ſenſus eſt, ſi geſſeris habeas decem. l.pater. §.finali. ff.de Conditionib. & demonſtrationib.Item in dictionibus [quoad, donèc, quouſque,] quia idem ſignificant. Item in dictione [dum,] dicendo, lego vxori, dum cum filio meo erit. l. qui concubinam, §. vxori. ff. de Leg.3. Idem in dictione [quandocunque,] vt vir legat vxori, quando

quandocunque filios habuerit. l.cùm vir.ff.de Condition.& demonſtration. Idem de [quando] vt, lego pupillæ quando nupſerit. Idem de [vbi,] dicendo, lego filio vbi nupſerit. Idem de [quatenus,]vt,lego quatenus hæres meus erit, quia ſenſus eſt, ſi in toto vel in parte. l. Stichum, ff.de Leg.1. Idem de [poſtquam,] & [ad,] vt lego ad tempus liberorum. l.ſi vxori.ff.de Condit.& demonſtr. Idem de præpoſitione [cum,] vt ancilla cum liberis libera eſto, intelligendo quòd ancilla libera non ſit niſi cum liberis.l.ſi ita fuerit. ff.de Manumiſſis teſtament. Idem de[in,]vt lego Titio in diſciplina. l. nec ſemel.§.ſi in habitatione.ff.quando dies legat.ced. Idem in nomine, vt,promitto tibi partum Agnetis, vel fructus fundi talis. l. interdum,ff.de Verbor.oblig. & l.1. in fine. de Condit. & demonſtrat. & pendet diſpoſitio ex incerto futuro euentu,id.eſt,ſi pariat,vel fructus creſcant. Idem ſi dicam, promitto centum nomine dotis, id eſt. ſi matrimonium ſequatur. l.ſi ſtipulationem. ff. de Iure dotium. quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt, ergo ſic intelligitur. Idem de donatione cauſa mortis,l.ſi mortis cauſa.ff.de Donatione cauſa mortis. & hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex communi modo ſic agendi. Idem in pronomine, vt veſtem quæ mea erit, lego.l.nuper.ff. de Legat.3. Idem de[quiſquis.] vt quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo. l.qui liberis.§.hæc verba. ff. de Vul.ſubſtit. Idem de quiſque, vt Titium & Seium pro quanta parte quiſque hæredem me fecerit, ipſum inſtituo.l.hoc articulo. ff.de Hæred.inſtit. Idem de [qui,]vt qui prius aſcenderit Capitolium. l.ſi fuerit. ff. de Rebus dub. Idem de [quicunque,] vt quicunque profeſſus fuerit, &c. l. edicto. ff. de Iure fiſc. & hoc ex ſignificato non tantum pronominis,ſed verbi futuri temporis. l.2.ff.de Hær. inſtit. Similiter ibi, emo piſces qui capientur, emptio eſt conditionalis. Idem in participio, vt acceptis centum à Titio,inſtituo eum hæredem. l.à teſtatore. ff.de Cond.& demonſt.Nam licet,[acceptis,]ſit præteriti temporis,tamen ſignificat ibi futurum, ſcil. ſi accepero, &c. Idem ibi, lego Stichum futurum meum, argum. l.Stichum.ff.de Legat.1. Idem in gerúdio,vt ſum inſtitutus adeundo repudiante Titio. l. ſi tu ex parte.ff.de Acquir. hæred. Idem in ſupino, vt lego vel promitto euntibus ſpatiatum in die Dominico,& ſic de ſimilibus.

CONDITIONVM duo ſunt genera, aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis: poſſibilis quæ per rerum naturam admitti poteſt, impoſſibilis quæ non poteſt, Paul.lib.3.Sent.c.6.

CONDITIONVM poſſibilium genera ſunt tria, aut enim ex caſu & fortuna pendent, veluti ſi filius naſcatur: quæ idcirco Caſuales à Iuſtiniano appellantur. Aut ex hominis voluntate,veluti ſi ſeruum manumittat:quas idem Iuſtinianus poteſtatiuas vocat: aut miſtæ ſunt, quarum euentus, ait idem, ex fortuna & perſonæ voluntate pendet: veluti ſi victoriam reportet,l.1.§. Sin autem aliquid.C.de Cad.toll.

CONDITIO alia certa eſt, alia incerta. Certa conditio eſt, quæ omnimodo eſt extatura, veluti ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non

luti ſi quis apud Publicanos profeſſus non eſt. l. vlt. de Publ. Vlp. l. commiſſæ. 14. eod. Quod commiſſum eſt, inquit, ſtatim deſinit eius eſſe, qui crimen contraxit, dominiúmque rei vectigali acquiritur. Hinc,

Commissa pœna dicitur, quæ debetur. l. 4. §. Cato. & l. ſeq. ff. de Verb. oblig. Item ſub tit. de Recep. arb.

Commissa ſtipulatio, cùm id quod per eam promiſſum eſt debetur, paſſim ſub tit. de Verbor. oblig. & commiſſa obligatio, l. 1. §. vlt. ff. de ſtipul. ſeruo. & Commiſſa deuotio capitis à Cicerone pro domo ſua, cùm ſe reum fateretur, & caput douotum deberet. Hotoman.

Committere inter alia ſignificat etiam pugnam conſerere: vt apud Lucan. in 1.

Exiguum dominos commiſit azylum.

Et Martialis,

Victores committe Venus.

Iuriſconſult. lib. 9. Digeſt. titul. ſi quadrupes pauperiem. l. 1. [Cùm arietes, inquit, & boues commiſiſſent, & alter alterũ occiderit,] ſubaudiendum eſt enim pugnam. Nebr.

Committere modò ſignificat delinquere, aliàs ad contentionem & concertationem exhibere, vt in l. qua actione. ad leg. Aquil. Interdum quod vulgò [confiſcare] dicunt, l. debitor. de Neg. geſt. accipitur & pro irritare ad pugnã. l. 1. §. cum arietes. ſi quadrupes paupe. fec. di. Sæpe pro concedere ſeu tradere, vt in l. 1. de offic. præfect. vrb.

Commodare, eſt rem ad vſum alicuius quamdiu velit concedere.

Commodatarius eſt ille, cui res aliqua datur vtenda, videlicet ipſum commodatum.

Commodati actio, require ſuprà [actio commodati.]

Commodatum, eſt alicuius certæ rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſſio. Adde quod ad certum tempus tacitum, vel expreſſum, ſec. Ioan. And. in c. vnico. de Commo. & differt à precario, per vſum ſpecialẽ, item quia precarium poteſt reuocari, ſed commodatum non poteſt reuocari, niſi expleto vſu ad quem datur.

Commodatum alienatio non eſt, oportet enim illud reſtituere. 4. C. tit. 23. l. 2. Eſt contractus bonæ fidei, eodem tit. l. 2. Hoto.

Commodati & vtendum dati differentia traditur, 13. ff. ti. 6. l. 1. §. 1.

Commodum ſecundùm Iſido. lib. 5. Ety. eſt illud quod eſt noſtri iuris, & etiam ad alios temporaliter tranſlatum eſt, cum modo temporis quandiu apud eos ſit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine commodatum.

Commodum [cùm erit] qualiter intelligantur hæc verba, traditur in l. nepos. de Verb. ſign.

Commonitorium, pro conuentione tacita & facta abſque ſcriptura. l. vnic. C. de ſuffragiis.

Commune pro repub. vt vulgò dicitur [communitas.] Ouidius 12. Metamorph.

Gẽtiſque ſimul cõmune Pelaſga.

Horat. 2. Carm.

Priuatus illis cenſus erat magnum commune.

Cicero 3. in Verrẽ. Quomodo iſte commune Miliadum vexauit. Scæuola lib. 46. tit. de appellat. l. Imperator Alexander, communi, &c.

Com

COMMVNI diuidundo ſecundùm Iſidorum, libr. 5. eſt inter eos quibus res communis eſt. require ſuprà, [actio communi diuidundo.]

COMMVNIA dicuntur, quæ cùm ſint in vſu omnium animantium occupantibus conceduntur, vt lapilli, &c. Inſt. de re. diui. in gl. ſuprà. §. litorum. & quomodo differat commune à publico quære ibidem.

COMPARARE & [emere] differunt, vt no. in l. 1. §. pe. ff. de cont. empt. & vend. C. de rer. permut. & vide l. 1. ff. de pri. cred.

COMPARATIVVS capitur interdum pro poſitiuo: vt latiùs, id eſt, latè, ca. auaritiæ. de Elect. lib. 6. ſicut interdum poſitiuus capitur pro comparatiuo, vt in Pſalm. 117. [Bonum eſt confidere in Domino, quàm in homine. Bonum eſt ſperare in Deo, &c.] ibi bonum, id eſt, meliùs.

COMPASCVVS ager, in quo vicinis communiter compaſcendi ius eſt. Scæuola. l. pen. ff. ſi Seruit. vind. [Plures ſaltum communem, vt ius compaſcendi habeant, mercati ſunt.] Et paulò poſt: [An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.]

COMPEDITVS, qui compedibus, quæ genus ſunt vinculi, coërcetur. §. fin. Inſt. de lege Aquil. Neb.

COMPENDIVM, in via, eſt contractio quædam & breuitas, quàm maxima eſſe poteſt, ſicut è contrario, diſpendium, via per ambages. Modeſtinus lib. 50. Dig. titu. de legationibus. l. eundem. [Itineris, inquit, compendium ſuadeat.] Et per tranſlationem, tit. de admi. l. Titium. Vtrū compendium negotij, an vſuras præſtare debeat, &c. Neb.

COMPENDIVM, pro lucro & vtilitate, ſiue pecuniæ, ſiue temporis, ſiue operæ, vel alterius rei. l. Titium. de admi. tut. ff. de legatio. l. eundem plures. Inde & pro breuitate ſumitur. l. Mæuius, de leg. 2.

COMPENDIOSA [ſubſtitutio] dicitur, quia ſub verborum compendio plura complectitur tempora, & quandoque plures ſubſtitutiones. Vide infrà [Subſtitutio compendioſa.]

COMPENSATIO, ſecundùm Azo. in Summ. eod. titu. eſt debiti & crediti ad inuicem, id eſt, ab vtraque parte inter contrahentes contributio. Dicitur enim quaſi communis penſatio, vel eſt debiti ad debitum hinc inde facta deductio: vt debeo tibi 40. tu mihi centum, dum peto à te centum tu deducis 40.

COMPERENDINATIO & ampliatio ſic differunt, quòd in lege comperendinationis numerus actionum duarum præſtitutus eſt. Ampliationis nullus eſt certus numerus. Præterea in ampliatione indicari primò poterat, in comperendinatione non niſi poſt ſecundam actionem. [Vide ampliatio.]

COMPETENTER, pro eo quod eſt mediocriter & conueniēter, & cōpetentia pro ipſa mediocritate & conuenientia. Gell. lib. 1. [Omniū membrorū inter ſe competentia.] Idem li. 13. [Plures ſimul ad eandem competentiam naſci non queunt.] Martian. [Memoratum arbitror competenter quæ ſint faſtigia litterarum.] Iuriſconſult. ti. ſoluto matr. l. ſi cùm patri & filię competenter conſulatur. Ne.

COMPETENTER, not. gl. 24. q. 3. votum. & vide quod not. ca. quanquam. de cenſ. lib. 6.

Competere dicitur, cùm ius eſt ad petendum illud quod petitur. not. in gloſſ. ff. de damno infec.l.damnum.in princip. Item competit exponitur, i. conuenit, vt in auth. de æqualit. dot. §. his conſequens.

Competere, verbum eſt Iuriſconſultis familiare, pro idoneum & aptum eſſe. Itaque,

Competens iudex paſſim dicitur, cuius de re controuerſa vel iuriſdictio, vel iudicandi poteſtas eſt.l. pen.ff.de iur.om. iud. l. 2.ff.Si quis in ius vo.l. pe.ff. Iud. ſol.& ad differentiam iudicis dati dicitur, l. pen.ff. Iud. ſol. l.ſed & hæ. 35.ff.de Procur.

Competens tribunal, apud quod ius fuit de re cognoſci. leg. Sed & hæ. ff.de Procur.

Competentes vſuræ, l.1. C. ſi maior fact.

Competere actio dicitur, cum alicui propriè conuenit.l. qui habebat.§. Scripti. ff. de Manum.teſtam.

Competere libertates quæ ex teſtamento debentur,l.7. ff. de Petit.hær.l.8.ff.de Inoffi. teſtam.

Competitores,qui in magiſtratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l. 3. §. pen. de decurio.

Compilare, eſt facto impetu in quempiam graſſari, quod propriè latronum eſt. Horat. 1. Serm. [Serui ne te compilent.] id eſt, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo quod eſt aliorum ſcripta & inuenta furari,vt idem in eodem, [Ne Criſpini ſcrinea lippi compilaſſe putes.] Macrob. lib.1. Saturn. Poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuò compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. 48, tit. ad leg. Iul. peculatus, l. ſacrilegi.Sūt,inquit, ſacrilegi,qui publica ſacra compilauerint. N.

Compilare[leges,]ſiue[componere,]eſt leges ab aliis ſcriptas in vnum volumen redigere : aliàs compilare eſt furari.l.ſacrilegi. ad l. Iul.pecul.

Compilator ſecundùm Iſid. libro 10. eſt ille qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarij in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Horat.

-Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Hoc ſcelere quondam accuſabatur Mantuanus ille vates, cùm quoſdam verſus Homeri transferens ſuis permiſcuiſſet, & cùm compilator veterum ab æmulis diceretur, ille reſpondit, [magnarum eſſe virium clauam è manu Herculis extorquere.]

Compingere, eſt res diuerſas in vnum coagmentare, atque conglutinare. Vnde eſt illud Iob c.10.Hierony. interprete : [Oſſibus & neruis compegiſti me.] Celſus lib.6. [Tenuiſſimis minutiſſimiſque oſſiculis caput compingeret.]Paul.libro 46. Dige. de Sol.qui res. [Si nauem, inquit, eiſdem tabulis compegerit.]Neb.

Compita dicuntur loca vbi plures viæ conueniunt ſimul, vt 12. q. 2. de viro.in princ. ibi per abrupta itinera & compita.

Complacita pactio quæ dicatur,vide l.Donatio. 25. Cod. de donationibus.

Complexus vel [copulatio,] dicitur plurium in idem in vnitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, vt l. triplici. ff. de Verb. ſign. Nam aut eſt complexus

plexus vel copulatio nominum tantùm, ſcilicet, verbis, quando vnum nomen ſequitur aliud immediatè cum copula, vel ſine. verbi gratia: [Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.] l. re coniuncti. 1. reſp. ff. de leg. 3. ibi, iſti non ſunt re coniuncti, ſed verbis tantùm, quia vnum ſequitur aliud immediatè cum copula, & idem eſſet ſine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg. in §. videamus. Aut ſecundùm rem tantùm, quando per rem tantùm fit complexus, vt, [Titio lego fundum, & eundem fundum Mæuio lego.]. l. præalle. re coniuncti. in princ. Aut tertiò re & verbis, ſimul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Titius & Seius ſunt coniuncti verbis, propter verbum complexum: & re, quia eadem re copulantur. Et ſic teſtator cenſetur cuilibet inſolidum legaſſe eam rem, vt §. ſi eadem res. Inſtitu. de legat. Et ex complexu prædictis modis facto, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantũ, vel re & verbis ſimul: ſi vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel aliàs non admittitur in perpetuum, vel interim aliter in totũ admittitur iure non decreſcendi, l. ſi ſeparatim. ff. de cond. & demon. Nam non poteſt partem agnoſcere & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. 2. & l. vnica, §. ſin autem ad deficientis perſonam. C. de Cad. toll. & res inſolidum cuique aſſignatur. d. l. vnica. §. ſi verò. Sed in cõiunctis verbis tantùm, ſi vnus coniunctorum repudiat, vel aliàs deficit, alter admittitur ad partem deficientis iure accreſcendi, & cum onere impoſito, ſocio deficiente, vt l. planè. §. coniunctim. ff. de leg. 1. & l. vnic. §. ne autem hoc. de caduc. tollendis. præalleg. Item ſi ſocius interim non admittitur, ſcilicet, ſpes eſt quòd admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l. ſi duobus. in princ. ff. de legat. 1. Sunt & aliæ differentiæ ex complexu vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de Verb. ſig. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniũctio ſignificat diuerſimodè, ſecundùm quòd ſunt coniungendi modi vel quoduis aliud ſignificatum ſignificare declarat: coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & ſignificat id quod ipſa lex vel alia ex ſuis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo ſignificare debeat.

Complices qui dicantur, vide Bartol. in l. 1. C. ſi rector prouinciæ.

Compromissarius dicitur, cui ſimpliciter vel ad tempus committunt, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extrà de Elect. capit. quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligendum datus: vt ibidem cap. ſicut. cùm per formam. ibidem de Re iud. cùm ab vno. lib. 6.

Compromissum, id eſt, arbitrium.

Compromissum, dicunt certa pecunia ab vtroque litigatore mutuo promiſſa, ni arbitri ſententiæ pareant.

Compromissum plenum appellatur, quod de rebus, controuerſiiſve, compoſitum eſt. Nam ad omnes controuerſias pertinet. lege 21. §. 6. ff. de Recept. arb.

COMPETERE dicitur, cùm ius eſt ad petendum illud quod petitur. not. in gloſſ. ff. de damno infec.l.damnum.in princip. Item competit exponitur, i. conuenit, vt in auth. de æqualit. dot. §. his conſequens.

COMPETERE, verbum eſt Iuriſconſultis familiare, pro idoneum & aptum eſſe. Itaque,

COMPETENS iudex paſſim dicitur, cuius de re controuerſa vel iuriſdictio, vel iudicandi poteſtas eſt.l. pen.ff.de iur.om. iud. l. 2.ff.Si quis in ius vo.l. pe.ff. Iud. ſol.& ad differentiam iudicis dati dicitur, l. pen.ff. Iud. ſol. l.ſed & hæ. 35.ff.de Procur.

COMPETENS tribunal, apud quod ius fuit de re cognoſci. leg. Sed & hæ. ff.de Procur.

COMPETENTES vſuræ, l.1. C. ſi maior fact.

COMPETERE actio dicitur, cum alicui propriè conuenit.l. qui habebat.§. Scripti. ff. de Manum.teſtam.

COMPETERE libertates quæ ex teſtamento debentur,l.7. ff. de Petit.hær.l.8.ff. de Inoffi. teſtam.

COMPETITORES, qui in magiſtratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l. 3. §. pen. de decurio.

COMPILARE, eſt facto impetu in quempiam graſſari, quod propriè latronum eſt. Horat. 1. Serm. [Serui ne te compilent.] id eſt, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo quod eſt aliorum ſcripta & inuenta furari, vt idem in eodem, [Ne Criſpini ſcrinea lippi compilaſſe putes.] Macrob. lib.1. Saturn. Poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuò compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. 48, tit. ad leg. Iul. peculatus, l. ſacrilegi. Sũt, inquit, ſacrilegi, quę publica ſacra compilauerint. N.

COMPILARE [leges,] ſiue [componere,] eſt leges ab aliis ſcriptas in vnum volumen redigere: aliàs compilare eſt furari. l.ſacrilegi. ad l. Iul.pecul.

COMPILATOR ſecundùm Iſid. libro 10. eſt ille qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarij in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Horat.

-Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Hoc ſcelere quondam accuſabatur Mantuanus ille vates, cùm quoſdam verſus Homeri transferens ſuis permiſcuiſſet, & cùm compilator veterum ab æmulis diceretur, ille reſpondit, [magnatum eſſe virium clauam è manu Herculis extorquere.]

COMPINGERE, eſt res diuerſas in vnum coagmentare, atque conglutinare. Vnde eſt illud Iob c.10.Hierony. interprete: [Oſſibus & neruis compegiſti me.] Celſus lib.6. [Tenuiſſimis minutiſſimíſque oſſiculis caput compingeret.] Paul.libro 46. Dige. de Sol. qui res. [Si nauem, inquit, eiſdem tabulis compegerit.] Neb.

COMPITA dicuntur loca vbi plures viæ conueniunt ſimul, vt 12. q. 2. de viro. in princ. ibi per abrupta itinera & compita.

COMPLACITA pactio quæ dicatur, vide l.Donatio. 25. Cod. de donationibus.

COMPLEXVS vel [copulatio,] dicitur plurium in idem in vnitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, vt l. triplici. ff. de Verb. ſign. Nam aut eſt com-

plexus

plexus vel copulatio nominum tantùm, ſcilicet, verbis, quando vnum nomen ſequitur aliud immediatè cum copula, vel ſine. verbi gratia: [Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.] l. re coniuncti. 1. reſp. ff. de leg. 3. ibi, iſti non ſunt re coniuncti, ſed verbis tantùm, quia vnum ſequitur aliud immediatè cum copula, & idem eſſet ſine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg. in §. videamus. Aut ſecundùm rem tantùm, quando per rem tantùm fit complexus, vt, [Titio lego fundum, & eundem fundum Mæuio lego.] l. prælle. re coniuncti. in princ. Aut tertiò re & verbis, ſimul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Titius & Seius ſunt coniuncti verbis, propter verbum complexum: & re, quia eadem re copulantur. Et ſic teſtator cenſetur cuilibet inſolidum legaſſe eam rem, vt §. ſi eadem res. Inſtitu. de legat. Et ex complexu prædictis modis facto, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantũ, vel re & verbis ſimul: ſi vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel aliàs non admittitur in perpetuum, vel interim aliter in totũ admittitur iure non decreſcendi, l. ſi ſeparatim. ff. de cond. & demon. Nam non poteſt partem agnoſcere & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. 2. & l. vnica, §. ſin autem ad deficientis perſonam. C. de Cad. toll. & res inſolidum cuique aſſignatur. d. l. vnica. §. ſi verò. Sed in cõiunctis verbis tantùm, ſi vnus coniunctorum repudiat, vel aliàs deficit, alter admittitur ad partem deficientis iure accreſcendi, & cum onere impoſito, ſocio deficiente, vt l. planè. §. coniunctim. ff. de leg. 1. & l. vnic. §. ne autem hoc. de caduc. tollendis. præalleg. Item ſi ſocius interim non admittitur, ſcilicet, ſpes eſt quòd admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l. ſi duobus. in princ. ff. de legat. 1. Sunt & aliæ differentiæ ex complexu vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de Verb. ſig. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniunctio ſignificat diuerſimodè, ſecundùm quòd ſunt coniungendi modi vel quoduis aliud ſignificatum ſignificare declarat: coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & ſignificat id quod ipſa lex vel alia ex ſuis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo ſignificate debeat.

COMPLICES qui dicantur, vide Bartol. in l. 1. C. ſi rector prouinciæ.

COMPROMISSARIVS dicitur, cui ſimpliciter vel ad tempus committunt, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extrà de Elect. capit. quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligendum datus: vt ibidem cap. ſicut. cùm per formam. ibidem de Re iud. cùm ab vno. lib. 6.

COMPROMISSVM, Id eſt, arbitrium.

COMPROMISSVM, dicunt certa pecunia ab vtroque litigatore mutuo promiſſa, ni arbitri ſententiæ pareant.

COMPROMISSVM plenum appellatur, quod de rebus, controuerſiiſve, compoſitum eſt. Nam ad omnes controuerſias pertinet. lege 21. §. 6. ff. de Recept. arb.

Compromissarivs iudex, id eſt, ex compromiſſo ſumptus in l.41.ff. de Accep. qui arb. l. vlt. Cod.de teſtib.l.pen.C.de pactis.

Compromittere,eſt cauſam executoriam vel executiuam ad dictamen arbitrorum dare, & ſecundum dictamen rectæ rationis pro vtraque parte appoſita explicari ab ipſis.

Concameratio,eſt ſtructura fornicata ſiue teſtudinea: nam Camera eſt fornix ſiue teſtudo: vnde concamerare, eſt cameram ſtruere.Plinius lib.34. [Dinocrates Alexandri architectus Archinoës templum concamerare inſtituerat.] Vitruuius lib. 2. [Neque paries,inquit, concamerationes recipit.] Idem lib. 6. [Si hypogea concamerationéſque inſtituerentur.]Labeo li.32. Dig. de leg.3.l.ſi cui ædes.[Aliquod, inquit, conclaue, quod ſupra concamerationem.] Neb.

Concameratio ſtructuræ genus arcuatum. l. ſi cui ædes.de. Legatis.tertio.

Conceptvm furtum dicitur, ait Imp. cùm apud aliquem teſtibus præſentib. furtiua res quæſita & inuenta ſit. Nam in eū propriè actio conſtituta eſt,quamuis fur non ſit: quæ appellatur concepti,§.4. de oblig. quæ ex delic. & apud Paul.2.lib.Senten. cap.31.

Conceptio pro formula,l.libellorum. de Accuſ. Vnde conceptis verbis iurare, id eſt, dictatis à deferente iuramentum.

Concha apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit. l. etſi.de auro & arg. leg.

Conchylia à concha dicuntur, inde conchylegulus, legens conchas, vel conchylia. Cod. de Muril.l.qui aut à patre.lib. 11.

Concilivm, eſt euentus aliquorum tractantium arduas cauſas totam Chriſtianitatem concernentes.Et dicitur à verbo concalare, id eſt, conuocare. Vel à communi intentione dictum eſt, eo quòd exiſtentes in concilio, in vnum dirigant omnem mentis obtuitum. Vel dicitur quaſi concidium d,in l, litteram tranſeunte,15.diſtinct. ca. 1. Vbi etiam ſynodus,cœtus,& conuentus exponuntur.

Concinnare, inquit Feſtus, eſt aptè componere:nam cinnus, vt ait,mixtio eſt.Plin.lib.14.[Cato iubet vina concinnari ad cinnū.] Inde concinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta. Paul. lib.33. Dig. titu. de penu legata.l. inſtrumentum. [Vaſa, inquit, concinnatoria inſtrumento non continentur.]Nebr.

Concinnare, aptè componere: Hinc concinnatoria vaſa in l.pen. de pe.leg.i. ad concinnandum apta. & concinnatores cauſarum in l. quicquam. de Offic. proconſ. qui ſimulatis captionibus cauillisque in longum lites ducere moliuntur, cùm iure agere non poſſunt.

Concinnatores litium,id eſt, architecti, fabricatores, ſtructores,Vlpian.l. 9. §. 2. de offic. procōſ.Nec adeò diſſimulare, ſi quos cauſarum concinnatores vel redemptores deprehendat: id eſt, qui lites calumnioſè conflare ſoleant. Nam concinnare antiqui pro facere. Plaut. [Qui me inſanum dictis concinnat ſuis.]

Concipere eſt exprimere, l. quidquid. de Verborum obligat. & propriè ad certam formulam. Vnde concipere iuſiurandum eſt iuraturo certam iuramenti formulam præſcribere.

Conclave, quid ſit, omnes norunt,

norunt: nam eſt in domo locus ſecretior: ſed ideo poſuimus hoc in loco, quia in præferendo accentu plerique omnes peccant. cùm enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horatius 2. Serm. [currere per totum pauidi conclaue.] clauis namque primam producit. Vlpia. lib.25.tit.de ventre inſpic.l.1. [In quo, inquit, conclaui mulier paritura erit.] Item Neratius lib.39. Dig. titul. de dam. infec. l. quod Cornelius[conclaue, inquit, binarum ædium.]Neb.

Conclave dicitur cella, vel thalamus ſecretus, ad quem per multas claues venitur:vide gloſſ. in verb. conclaue.l. quod conclaue, ff.de Damno infect.& ideo in electione Papæ Cardinales intrant conclaue.

Conclusio, eſt terminus excluſiuus probationum & allegationum. Panor. in cap.cùm dilectus.de fid.inſtr.in fi.

Concratitius paries in l. ſi fratres. pro ſoc. dicitur paries ex cratibus inſertis factus, ſeu ex aſſeribus arrectis tranſuerſiſque in modum cratis,Alciat in l. quâtum.de Verb.ſign.

Concubina ſumitur duobus modis.Primò dicitur illa, quam quis cognoſcit fornicario affectu: & talis non impedit ordinis promotionẽ. Secundò dicitur illa quam aliquis cognoſcit vxorio ſiue maritali affectu: & talis impedit promouendum ad ſacros ordines, 33. diſtinct. Si quis de laicis. de Præſump. cap. illud. de clan.deſponſ. per totum.

Concubinatus,eſt crimen merè eccleſiaſticum, vnde debet puniri per iudicem eccleſiaſticũ, non per ſæcularem. Felin. in capit.eccleſia ſanctæ Mariæ. verſic. decimoſeptimo, de Conſtit. quia ſecundùm leges non eſt crimen. l.in concubinatu.in fi. ff. de concubin.

Concussio, interprete Alberico, eſt, cùm officialis à ſubditis per metum aliquid extorquet, aut nõ facit iuſtitiam niſi pecunia recepta: vel aliquid vltra debitum ſalarium extorquet, vel cùm quis accuſat vel ab accuſatione deſiſtit propter pecuniam.

Concussionis crimen dicitur, cùm quis ab eo,quem iudicij magiſtratuſve terrore affecit, eius periculi deuitandi cauſſa pecuniam extorquet: Nam concuſſum metu dicimus, pro perculſum & perturbatum. vnde Rubr. de concuſſione, libr. 47. Pandectar. apud Ciceronem 4. Tuſcul. Terror definitur, metus concutiens.

Condemnare, aliquando pro condemnari facere, l. furti. §.mandati.de iis qui notant.infamia.

Condicere, eſt rem ſuam in iudicio petere, perſonam pulſando, vel inquietando,& ipſam dicendo obligatam ſibi eſſe ad aliquid dandum vel faciendum.Vnde.dicitur indebiti condictio, & tractum eſt hoc verbum à veteri obſeruatione: quia olim erant in vſu ſolennia verba, quæ oportebat actorẽ, cùm litigabat, coram iudice condicere, id eſt,ſimul dicere quando litigaret, vt ſi caderet à ſyllaba caderet à tota cauſa. Et quia in perſonalibus actionibus hoc obſeruabatur, ideo perſonales actiones dicebantur condictiones. Deinde præfata ſolennitas in deſuetudinem tranſiit: hoc tamen nomen adhuc remanſit, vt perſonales actiones adhuc dicantur condi-

ctiones

ctiones, quamuis non ſit neceſſe hanc ſolennitatem obſeruare. Et ex hoc datur intelligi, quòd condictio non eſt aliud niſi perſonalis actio. Et condicere aliquid, eſt illud per actionem perſonalem petere.

CONDICERE, inquit Imperator, priſca lingua eſt denunciare: nunc verò abuſiuè dicimus Condictionem actionem in perſonam eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit, §.15.de Action.

CONDICERE, eſt ſimul dicere: Nam Feſtus lib.3. Condictum interpretatur ſimul dictum. Ergo condicere, eſt diem locúmque communi conſenſu conſtituere, quo quid fiat. Hotom.

CONDICTIO multiplex eſt: Nam quædam eſt condictio certi, quæ competit ex vna cauſa & omni obligatione ex qua aliquid certum petitur, ſiue ex certo contractu, ſiue ex lege Aquil. agatur, ſiue ſuo nomine ſiue hæreditario obligetur: Vnde manifeſtum eſt, quòd iſta condictio concurrit cum actione mandati, depoſiti, & cæteris, vbi quid certum petitur. Et ideo ſecundùm diuerſitatem cauſarum nunc re, nunc verbis, nunc litteris, nunc conſenſu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quaſi contractu, nunc ex delicto competit: in mutuata tamen pecunia ſola illa competit.

CONDICTIO ex lege, ſecundùm Azonem eodem titul. locum habet, quando ex noua lege ſurgit obligatio, nec in eadem lege cautum eſt quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate cauſarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur vel cauetur, qua actione agatur.

CONDICTIO furtiua competit domino rei contra furem, eiúſque ſucceſſores ad ipſam rem perſequendam, vel æſtimationem eius quanti plurimi fuerit, poſtquam ablata fuit, eò quòd fur ſemper eſt & fuit in mora.

CONDICTIO indebiti competit ei, qui per errorem, indebitam pecuniam ſoluit alicui, credens ei teneri, cùm non teneatur, vel cùm à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante. Eſt ergo condictio indebiti ſecundùm Azon. in Sum. cod. tit. poſtquam ſoluta indebita repetuntur, ſiue per ignorãtiam facti, etiam non probabilem, vt quia errauit quis in facto ſuo, ſiue per ignorantiam iuris talia indebita ſoluũtur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando: vt ff. de Iur. & fact. ignor. l. iuris ignorantia.

CONDICTIO, [liberationis] competit ei, qui, quod omnino non debuit, promiſit.

CONDICTIO [ob cauſam datorum,] ſecundùm Azon. eod. t. competit, & locum habet vbicũque hi contractus innominati interueniũt, ſcil. do vt des, do vt facias, facio vt facias. In illo autem contractu innominato, ſ. facio vt des, datur actio de dolo. Et (prout alij dicũt) competit ad rem petendam quæ ob cauſam honeſtam (vtpote in cauſam futuram vel præteritam) data eſt, cauſa non ſecuta: poteſt enim condici, cauſa non ſecuta, ſi pœnituerit dantem, re integra. Si verò dediſti decem, vt Bononiam irem, & aliquid erogaui ad profectionem præparatam habes condictionem, tamen vt præſtetur mihi indemnitas.

CONDI

Condictio ob turpem cauſam, per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri, cauſa non ſecuta, ob quam data ſunt: ſi turpitudo tantum ex parte accipientis verſetur. Alioquin ſi ex parte dantis & accipientis repeti non poteſt, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. c.in pari. de Reg.iur. lib.6. & ſecundum Azon.eod.t. ponitur exemplum, Ego dedi tibi vt ſacrilegium non faceres: ab hoc enim debuiſti abſtinere nullo tibi dato. Et ideo etiam cauſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi.

Condictio ob cauſam, hanc condictionem parit res apud alium conſtituta, ſiue ab initio, ſiue iam, ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa, poſteà ad inſtantiam rediit, vt chirographum apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem repetit. Sed hanc condictionem ob cauſam putant quidam ex contractu prouenire, quia non competit, niſi alij contractus præcedant. Alij ex quaſi contractu credunt deſcendere, ad ſimilitudinem condictionis indebiti: quia qui ob cauſam condicit actori, primum contractum diſſoluit.

Condictio ſine cauſa competit, quando aliquid primò ex iuſta cauſa eſt apud alterum, ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet: v. g. mutuaſti mihi centum, feci tibi inſtrumentum, in quo confeſſus ſum me tibi teneri, ſoluo tibi, modò inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſa, per quam repeto ipſum. competit ergo condictio ſine cauſa, finita cauſa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu, qui iam finitus eſt. Vnde videtur deſcendere. Item ſi ſine cauſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet vbicunque ſine cauſa aliquid quod apud te eſt, mea intereſt me habere.

Condictio triticaria generalis, eſt de aliis rebus omnibus competens, præterquam de pecunia numerata, ſiue mobiles, ſiue immobiles ſint. Ideóque fundus & vſusfructus, & cæteræ ſeruitutes prædiorum per ipſam repetuntur. Rem autem ſuam nemo petit hac actione, niſi ex certis cauſis, vt ex cauſa furti vel rapinæ.

Condictitia actio, quæ & præciſè Condictitia dicitur, nihil aliud eſt quàm condictio. Imp. §.1. Quib.mod.re contr. Datúrque agenti contra reum propter repetitionem Condictitia actio. Item Vlp.in l.13.§.2.ff.de Iureiur. [Atq; adeò, inquit, neque furti, neque condictitia teneri, quia condictitia, inquit, ſolus fur tenetur.]

Conditio eſt diſpoſitionis ſuſpenſio ex euentu incerto futuro ei appoſito, in quem euentum eius diſpoſitionis facta eſt collatio. ff. ſi cert.pet. l.itaque. v.g. promitto, vel lego ſi Titius fuerit conſul. Hæc diſpoſitio eſt conditionalis, ex incerto appoſito, [ſi Titius, &c.] Et per hoc diſpoſitionis fit ſuſpenſio, & eueniente caſu quo Titius ſit Conſul, purificatur, & non plus ſuſpenditur. Inſt.de Verb.oblig.§.ex conditionali. & ff. de Condit. & demonſt. per totum. Poteſt autem capi cōditio dupliciter. Vno modo pro temporis ſuſpenſione, quod ſolet apponi in contractibus, aut vltimis voluntatibus, de quo in tit. prælleg. de Cond. & demonſt. & in tit.

Frigidior colo non ſalit vnda tuo.

Aut erat ex argento, vt Pomponius de auro & argento leg. 1. in argẽto. [In argento, inquit, potõrio, vtrum id dumtaxat ſit in quo bibi poſſit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum eſt: veluti colum niuarium & vrceoli.] pro quo mendosè legitur [columnarium,] nihili verbum. Ex Martiale poëta, in diſticho, cuius titulus eſt, Colum niuarium.

Setinos moneo noſtra niue frange trientes.

Sed de hoc in obſeruationibus noſtris plura. Anton. Nebriſſenſ.

Colvmbarvm oſculum vocant Græci κατακλώπισμα, ὅταν ἀνὴρ ἐν χαιρῷ τῆς συνουσίας τὴν γλῶτταν αὐτοῦ τῷ τῆς γυναικὸς ἐμβάλλῃ στόματι. Vide D. Augu. 21. de ciuit. Dei cap. 11. & l. Si à ſponſo. 16. C. de donat. ante nuptias.

Comes, cùm ſit nomen ad aliquid dictum, referatúrque ad ducem, quod vtrumque eſt nomen honoris; aliquando tamen dicitur abſolutè, vt apud Horatium in 1. Sermonum.

Hoſpitio modico rhetor comes Heliodorus.

Comitatus verò dignitas multiplex fuit, puta comes conſiſtorij, comes largitionum, comes ſacri palatij, comes rerum priuatarum, comes prouinciæ, comes orientis, comes ſcholarum, de quibus cùm aliis in locis, tum in Codice Iuſtiniani multa leges. Nebr.

Comes, qui comitatur & ſequitur, leg. itemque. §. comitem, de Iniur.

Comes domorum, Iuſtiniano eſt præfectus domeſticorum principis.

Comes [horreorum,] de quo in poſterioribus libris C. curator erat piſtrini principis, qui habebat mancipia quædam purgãdis horreis, coquendoque pani principis adſcripta.

Comes [orientis,] ſecundùm Azo. in ſum. eo. titulo, fortè erat procurator rerum Cæſaris quas habebat in oriente.

Comes [Palatinus] dicitur qui curam gerebat præcipuam, vt miſſorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à prouincialibus tributa exigeret, & conſueta depoſceret, ita quòd nõ in prouincialibus, ſed præcipuè iuſſus eſt vt iudicibus, & eorum Officialibus præceptor immineret & ſupereſſet. C. de offi. comi. ſacrarum largitionum & de offic. rect. prouin.

Comes [rerum priuatarum] ſecundum Azonem, erat fortè procurator Cæſaris in priuatis rebus. Alij dicunt quòd priuati commodi & fiſcalium rerum habuit adminiſtrationem, vt eas conſeruaret, & in eis negotiaretur.

Comes [ſacrarum largitionum] ſecundum Azon. erat ille per quem principes ſua ſtipendia largiebantur: & hic fortè erat procurator reipubl. qui Græcè λογιστὴς nuncupatur. Alij dicunt quòd per hunc Imperator liberalitatem ſuam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

Comes [ſacri matrimonij] erat qui Imperatoris procurabat patrimonium, qui in hoc differt à comite rerum priuatarum, quia hic tenet cuſtodiam rerum priuatarum, & exercet negotiatione-

nem

nem circa mobilia, ſcilicet, ille patrimonium & immobilia procurat. & hæc differentia ſumitur ex verbis, C. de offic. comi. rer. priuat. & de Offic. proconſ. Cæſar. l. 1.

Comites [conſiſtoriani] ſunt illi qui ſteterunt in principis conſiſtorio, qui dici meruerunt etiam ſpectabiles, & proconſulibus æquiparantur. C. de Comi. conſiſt. lib. 12. l. 2. Vel conſiſtoriani dicebantur, qui præerant caſtris principis ordinandis, & erant plures, & eligebantur decani de conſiſtorianis & miniſterianis, vt eodem titulo præalleg. Alio modo conſiſtoriani dicebantur caſtrenſiarij, & apud nos hodie caſtellani vocantur, licet apud alios vocentur omnes, quibus prouiſum eſt de certis reditibus, vt in caſtro aliquo pro defenſione & cuſtodia commorentur. de Com. rer. milit. & qui prouincias regunt, &c. vide C. de comit. rei mil. lib. 12. cum ſuis tit.

Comites [iudicum] qui intelligendi, in l. in comites. 5. ad leg. Iul. repetund. explicat ibi eleganter Bud. ſunt aſſeſſores.

Comites [ſcholarum,] vt tradit Hegendor. dicuntur comites locorum in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni ſcholarum appellantur.

Comestor, vel comeſſor, idem eſt quod guloſus.

Comitatvs propriè de Imperatoria aula dicitur: hodie & territorium appellatur, cuius rei rationes affert Alciat. in l. pupillus. de Verb. ſignific.

Comitatenses [milites,] dicuntur milites ſtipendiarij, à comitatu dicti, quia militant non ſoli, ſed in comitatu. Sed ſecundùm Alciat. dicuntur Palatini omnes qui eunti Imperatori aſſiſtunt.

Comitia dicebantur apud Romanos, conuentus populi: dicta à coëundo, hoc eſt, conueniendo in vnum locum ad ſuffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt autem comitia calata quæ rurſus in centuriata & curiata diuidebantur, quemadmodum ſuprà diximus, in verbo calata comitia. Neb.

Comitivm, locus, in quem populus ſuffragiorum cauſa conueniebat, inde calata comitia dicta, quòd populus vocatus ad ferenda ſuffragia, eò ſe conferebat.

Commagenam Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſa parata ſint. Plinius lib. 10. cap. 22. & lib. 29. cap. 4. Ex Comagena Syriæ parte nomen ſumſiſſe, fierique ex adipe anſerino in vaſe æreo cum cinnamo multa niue obruto, ac rigore gelido macerato. Comagena tamen ea regio dicitur à Plinio, Ptolemæo, & reliquis. Hotoman.

Commata, id eſt, aggeres. ff. de extraord. crimin. l. pen. §. pen. & ibi not. ſed ſcribi debet per ch.

Commeatvs, duo ſignificat, nam omnia quæ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine continentur. Salluſtius Catilina: [commeatus abundè, municipia atque coloniæ patebunt.] Eſt prætereà commeatus, facultas quæ datur militi abeundi ex exercitu ad præſcriptum tempus. Feſtus, commeare, inquit, eſt vltro citróque ire: vnde commeatus dicitur tempus quo ire & redire quis poſſit. Liuius lib. 21. ab vrbe condita, de Hannibale milites ſuos poſt expugnatam Saguntum alloquente, [Si quis, in-

quit, veſtrûm ſuos viſere vult, [commeatum do.] Idem libr. 22. [Magna pars militum ſine commeatibus dilabebatur.] Marcellus lib. 48. Dig. tit. de pœnis. l. relegati. [commeatum, inquit, remeatúmve dare.] Item de re militari, l. 1. & l. deſertorem. Item ad municip. l. quoties. & l. Titius.

Commeatalis miles dicitur, qui in ſtipendij partem accipit alimenta ex commeatu, id eſt, ex alimento publico: nam (quemadmodum diximus) cõmeatus in priori ſignificatione accipitur pro cibariis, atque alimentis exercitus. Iuſtinianus in titul. de offic. præfect. prætorio Africæ. l. quas gratias, [Nullum audeant duces vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere, nedum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant prouincias:] & paulò poſt, [Non de commeatibus militum, aut de eorum ſtipendiis lucrum facere.]

Commeatus eſt, quod vulgò dicitur [ſaluus conductus,] i. tranſitus, à commeando deſcendens.

Commeatus etiam dicuntur quæcumque ad publicum victum pertinent.

Commenda; eſt cuſtodia eccleſiæ alicui commiſſa. cap. nemo deinceps. de Electiõn. lib. 6. vbi glo. in verb. commendare.

Commendare eſt deponere. ff. de Verb. ſignifi. l. commẽdare. Etiam capitur pro laudare, vt in gl. præalleg. d. c. nemo.

Commendatarius dicitur nudus miniſter, vt patet in lege Lucius. ff. depoſit.

Commendatitiae litteræ, ſunt dimiſſoriæ, quibus clericus dimittitur & abſoluitur à poteſtate ſui epiſcopi, in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius teſtimonium.

Commendo, eſt verbum importãs fideicommiſſum. Bart. in l. fideicommiſſa. §. ſi ita. ff. de legat. 3.

Commentariensis ab Aſconio Pediano is dicitur, qui præeſt à commentariis, id eſt, libris & rationibus publicis. Hier. in 2. Reg. cap. 8. [Ioſaphat autem præerat à commentariis.] Paul. l. 46. ff. de iure fiſci. l. in fraudem. §. quoties. [Ea, inquit, manu commentariẽſis annotanda ſunt.] Neque dictus eſt quia acta ei committuntur, vt ait Accurſ. Aliàs pro carceris cuſtode accipitur, vt C. de Cuſtod. reorum. l. ad commentarienſem.

Commentariensis dicitur cuſtos in carcere poſitorum. & C. de cuſt. reor. l. ad commentarienſ. aliàs ponitur pro eo cui cõmiſſa ſunt acta, l. in fraudẽ. de iure fiſci.

Commentarius, ſeu [commentarium,] liber eſt, quem ſibi quiſque priuatim conficit, in quo capita tantùm & ſummæ rerum, de quibus agimus, memoriæ cauſa annotari ſolent. Huiuſmodi libellos ſibi conſcripſiſſe Romanos Principes obſeruauit diligentiſſimus Bud. in leg. abeſſe. Ex quib. cauſ. maio.

Commentum ſignificat deceptionem vel occultum ſeu malitioſum tractatum. de reſtitut. in integ. cap. 1. lib. 6.

Commentum, ti, eſt fictio, ab eo quod eſt comminiſcor, comminiſceris. Terentius in And.

Ipſis commentum placet.

Virgilius in 2. Æneid.

Timidi commenta retexit
Naupliades animi.

Papi

Papinianus libr. 48.l.miles.11.§.3. de adulteris.[Socer cùm nurum adulterij accuſaturum ſe libellis præſidi datis teſtatus fuiſſet, maluit ab accuſatione deſiſtere, & lucrum ex dote magis petere:quæritur, an eiuſmodi commentum eius admitti exiſtimes?] Accurſius pro commento, [commeatum] legit. Item Marcellus libr. 49. Digeſtorum titulo de iure fiſci.l.res quæ.[Dignum fuiſſet puniri pro tam turpi, támque inuidioſo commento.] hîc Accurſius pro voluntate inſpecta exponit. Item Vlpianus titulo de rebus eorum.l.quamuis.[Tam callidum commentum in exemplum coërcere debeat.]

Commentitium ius, id eſt, nouum & recens introductum, quod recentiores ius poſitiuum vocant.l. ſi pœna.de pœnis.

Commercium ſecundùm Iſid. lib. 5. eſt deriuatum à mercibus, qua res venales nuncupamus. & eſt commercium quaſi commutatio mercium. Etiam dicitur copula, dicendo, carnale commercium.

Commercium, inquit Vlp. Inſtit.cap.19. eſt emendi vendendíque inuicem ius, id eſt, rerum legitimo aliquo modo acquirendarum, vt l. 5. ff. de Iuſt. & iure. Hinc,

Commercium earum rerum non eſſe dicitur, quarum acquiri dominium non poteſt. l. 6. & 34. §.omnium.ff.de Cont.empt.l.1.§. 1. ff. Quæ res pig.l.vlt. ff. de Act. emp.quales ſunt ſacræ, ſanctæ, religioſæ, publicæ. Hinc,

Commercium certæ rei non habere dicitur, cui non licet eam rem ſibi acquirere. l. multum intereſt.34.ff.de Verb.oblig.§. 1. de Inutil.ſtipul. Hotoman.

Commilitium ſocietas militiæ, quam inter ſe commilitones habent. Tryphonius l.19.ff.de Caſtr. pecul. [De hæreditate ab agnato commilitone data, Scæuola noſter dubitabat:quia potuit & ante notus & amicus dare: potuit & nõ dare, niſi commilitiũ caritatẽ auxiſſet:nobis ita videtur, ſi ante commilitium factum ſit teſtamentum non eſſe peculij caſtrenſis eam hæreditatem.] Hoto.

Comminationes, ſunt minæ per iudicem impoſitæ, nec tamen habent auctoritatem rei iudicatæ, ſecundùm Azo.

Comminus, id eſt, ſtatim, vel ad minus.ff.de pig.act.l. ſi qua.& de rei vend.l. fin. à bonæ fidei.& de Verb.obl.l.continuus. Aliquãdo comminus exponitur, i. tota ea die:C.de fr.& lit.exp. l. terminato.& ibi nót.vel comminus, id eſt, præſentialiter.C. de legib.l. ſi imperialis. in prin.

Commiſſoria lex, vide [lex commiſſoria.]

Commiſſum, delictum non ſoluti vectigalis.l. Imperat.de publica.

Commiſſa dicuntur, inquit Aſconius, quæ cõtra teſtatoris voluntatem facta, ab hærede mulcta aliqua & pœna plectuntur. Hinc,

Commiſſa hæreditas ea dicitur, in qua id commiſſum eſt, quamobrem alteri debeatur. Iuſſus hæres fuerat in foro ſtatuas ponere:Niſi poneret Veneri Erycinæ, mulctatus eſt:mortuo teſtatore non poſuit: commiſſa mulcta dicitur & hæreditas, quoniam id commiſſum eſt, quamobrem ei auferatur.

Commiſſa dicuntur in iure, & in commiſſum cadere, quæ fiſco propterea debentur, quia quid factum, aut non factum eſt. Veluti

luti ſi quis apud Publicanos profeſſus non eſt. l. vlt. de Publ. Vlp. l. commiſſæ. 14. eod. Quod commiſſum eſt, inquit, ſtatim deſinit eius eſſe, qui crimen contraxit, dominiúmque rei vectigali acquiritur. Hinc,

COMMISSA pœna dicitur, quæ debetur. l. 4. §. Cato. & l. ſeq. ff. de Verb. oblig. Item ſub tit. de Recep. arb.

COMMISSA ſtipulatio, cùm id quod per eam promiſſum eſt debetur, paſſim ſub tit. de Verbor. oblig. & commiſſa obligatio, l. 1. §. vlt. ff. de ſtipul. ſeruo. & Commiſſa deuotio capitis à Cicerone pro domo ſua, cùm ſe reum fateretur, & caput douotum deberet. Hotoman.

COMMITTERE inter alia ſignificat etiam pugnam conſerere: vt apud Lucan. in 1.

Exiguum dominos commiſit azylum.

Et Martialis,

Victores committe Venus.

Iuriſconſult. lib. 9. Digeſt. titul. ſi quadrupes pauperiem. l. 1. [Cùm arietes, inquit, & boues commiſiſſent, & alter alterū occiderit,] ſubaudiendum eſt enim pugnam. Nebr.

COMMITTERE modò ſignificat delinquere, aliàs ad contentionem & concertationem exhibere, vt in l. qua actione. ad leg. Aquil. interdum quod vulgò [confiſcare] dicunt, l. debitor. de Neg. geſt. accipitur & pro irritare ad pugnā. l. 1. §. cum arietes. ſi quadrupes paupe. fec. di. Sæpe pro concedere ſeu tradere, vt in l. 1. de offic. præfect. vrb.

COMMODARE, eſt rem ad vſum alicuius quamdiu velit concedere.

COMMODATARIVS eſt ille, cui res aliqua datur vtenda, videlicet ipſum commodatum.

COMMODATI actio, require ſuprà [actio commodati.]

COMMODATVM, eſt alicuius certæ rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſſio. Adde quod ad certum tempus tacitum, vel expreſſum, ſec. Ioan. And. in c. vnico. de Commo. & differt à precario, per vſum ſpecialē, item quia precarium poteſt reuocari, ſed commodatum non poteſt reuocari, niſi expleto vſu ad quem datur.

COMMODATVM alienatio non eſt, oportet enim illud reſtituere. 4. C. tit. 23. l. 2. Eſt contractus bonæ fidei. eodem tit. l. 2. Hoto.

COMMODATI & vtendum dati differentia traditur, 13. ff. ti. 6. l. 1. §. 1.

COMMODVM ſecundùm Iſido. lib. 5. Ety. eſt illud quod eſt noſtri iuris, & etiam ad alios temporaliter tranſlatum eſt, cum modo temporis quandiu apud eos ſit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine commodatum.

COMMODVM [cùm erit] qualiter intelligantur hæc verba, traditur in l. nepos. de Verb. ſign.

COMMONITORIVM, pro conuentione tacita & facta abſque ſcriptura. l. vnic. C. de ſuffragiis.

COMMVNE pro repub. vt vulgò dicitur [communitas.] Ouidius 12. Metamorph.

Gētiſque ſimul cōmune Pelaſga.

Horat. 2. Carm.

Priuatus illis cenſus erat magnum commune.

Cicero 3. in Verrē. Quomodo iſte commune Miliadum vexauit. Scæuola lib. 46. tit. de appellat. l. Imperator Alexander, communi, &c.

Commvni diuidundo ſecundùm Iſidorum, libr. 5. eſt inter eos quibus res communis eſt. require ſuprà, [actio communi diuidundo.]

Commvnia dicuntur, quæ cùm ſint in vſu omnium animantium occupantibus conceduntur, vt lapilli, &c. Inſt. de re. diui. in gl. ſuprà. §. litorum. & quomodo differat commune à publico quære ibidem.

Comparare & [emere] differunt, vt no. in l. 1. §. pe. ff. de cont. empt. & vend. C. de rer. permut. & vide l. 1. ff. de pri. cred.

Comparativvs capitur interdum pro poſitiuo: vt latiùs, id eſt, latè, ca. auaritiæ. de Elect. lib. 6. ſicut interdum poſitiuus capitur pro comparatiuo, vt in Pſalm. 117. [Bonum eſt confidere in Domino, quàm in homine. Bonum eſt ſperare in Deo, &c.] ibi bonum, id eſt, melius.

Compascvvs ager, in quo vicinis communiter compaſcendi ius eſt. Scæuola. l. pen. ff. ſi Seruit. vind. [Plures ſaltum communem, vt ius compaſcendi habeant, mercati ſunt.] Et paulò poſt: [An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.]

Compeditvs, qui compedibus, quæ genus ſunt vinculi, coërcetur. §. fin. Inſt. de lege Aquil. Neb.

Compendivm, in via, eſt contractio quædam & breuitas, quàm maxima eſſe poteſt, ſicut è contrario, diſpendium, via per ambages. Modeſtinus lib. 50. Dig. titu. de legationibus. l. eundem. [Itineris, inquit, compendium ſuadeat.] Et per tranſlationem, tit. de admi. l. Titium. Vtrũ compendium negotij, an vſuras præſtare debeat, &c. Neb.

Compendivm, pro lucro & vtilitate, ſiue pecuniæ, ſiue temporis, ſiue operæ, vel alterius rei. l. Titium. de admi. tut. ff. de legatio. l. eundem plures. Inde & pro breuitate ſumitur. l. Mæuius. de leg. 2.

Compendiosa [ſubſtitutio] dicitur, quia ſub verborum compendio plura complectitur tempora, & quandoque plures ſubſtitutiones. Vide infrà [Subſtitutio compendioſa.]

Compensatio, ſecundùm Azo. in Summ. eod. titu. eſt debiti & crediti ad inuicem, id eſt, ab vtraque parte inter contrahentes contributio. Dicitur enim quaſi communis penſatio, vel eſt debiti ad debitum hinc inde facta deductio: vt debeo tibi 40. tu mihi centum, dum peto à te centum tu deducis 40.

Comperendinatio & ampliatio ſic differunt, quòd in lege comperendinationis numerus actionum duarum præſtitutus eſt. Ampliationis nullus eſt certus numerus. Præterea in ampliatione indicari primò poterat, in comperendinatione non niſi poſt ſecundam actionem. [Vide ampliatio.]

Competenter, pro eo quod eſt mediocriter & cõueniẽter, & cõpetentia pro ipſa mediocritate & conuenientia. Gell. lib. 1. [Omniũ membrorũ inter ſe competentia.] Idem li. 13. [Plures ſimul ad eandem competentiam naſci non queunt.] Martian. [Memoratum arbitror competenter quæ ſint faſtigia litterarum.] Iuriſconſult. ti. ſoluto matr. l. ſi cùm patri & filię competenter conſulatur. Ne.

Competenter, not. gl. 24. q. 3. votum. & vide quod not. ca. quanquam. de cenſit. lib. 6.

COMPETERE dicitur, cùm ius eſt ad petendum illud quod petitur. not. in gloſſ. ff. de damno infec. l. damnum. in princip. Item competit exponitur, i. conuenit, vt in auth. de æqualit. dot. §. his conſequens.

COMPETERE, verbum eſt Iuriſconſultis familiare, pro idoneum & aptum eſſe. Itaque,

COMPETENS iudex paſſim dicitur, cuius de re controuerſa vel iuriſdictio, vel iudicandi poteſtas eſt. l. pen. ff. de iur. om. iud. l. 2. ff. Si quis in ius vo. l. pe. ff. Iud. ſol. & ad differentiam iudicis dati dicitur, l. pen. ff. Iud. ſol. l. ſed & hæ. 35. ff. de Procur.

COMPETENS tribunal, apud quod ius fuit de re cognoſci. leg. Sed & hæ. ff. de Procur.

COMPETENTES vſuræ, l. 1. C. ſi maior fact.

COMPETERE actio dicitur, cum alicui propriè conuenit. l. qui habebat. §. Scripti. ff. de Manum. teſtam.

COMPETERE libertates quæ ex teſtamento debentur, l. 7. ff. de Petit. hær. l. 8. ff. de Inoffi. teſtam.

COMPETITORES, qui in magiſtratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l. 3. §. pen. de decurio.

COMPILARE, eſt facto impetu in quempiam graſſari, quod propriè latronum eſt. Horat. 1. Serm. [Serui ne te compilent.] id eſt, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo quod eſt aliorum ſcripta & inuenta furari, vt idem in eodem, [Ne Criſpini ſcrinea lippi compilaſſe putes.] Macrob. lib. 1. Saturn. Poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuò compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. 48. tit. ad leg. Iul. peculatus, l. ſacrilegi. Sũt, inquit, ſacrilegi, qui publica ſacra compilauerint. N.

COMPILARE [leges,] ſiue [componere,] eſt leges ab aliis ſcriptas in vnum volumen redigere: aliàs compilare eſt furari. l. ſacrilegi. ad l. Iul. pecul.

COMPILATOR ſecundùm Iſid. libro 10. eſt ille qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarij in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Horat.

-Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Hoc ſcelere quondam accuſabatur Mantuanus ille vates, cùm quoſdam verſus Homeri transferens ſuis permiſcuiſſet, & cùm compilator veterum ab æmulis diceretur, ille reſpondit, [magnarum eſſe virium clauam è manu Herculis extorquere.]

COMPINGERE, eſt res diuerſas in vnum coagmentare, atque conglutinare. Vnde eſt illud Iob c. 10. Hierony. interprete: [Oſſibus & neruis compegiſti me.] Celſus lib. 6. [Tenuiſſimis minutiſſimíſque oſſiculis caput compingeret.] Paul. libro 46. Dige. de Sol. qui res. [Si nauem, inquit, eiſdem tabulis compegerit.] Neb.

COMPITA dicuntur loca vbi plures viæ conueniunt ſimul, vt 12. q. 2. de viro. in princ. ibi per abrupta itinera & compita.

COMPLACITA pactio quæ dicatur, vide l. Donatio. 25. Cod. de donationibus.

COMPLEXVS vel [copulatio,] dicitur plurium in idem in vnitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, vt l. triplici. ff. de Verb. ſign. Nam aut eſt complexus

plexus vel copulatio nominum tantùm, ſcilicet, verbis, quando vnum nomen ſequitur aliud immediatè cùm copula, vel ſine. verbi gratia: [Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.] l. re coniuncti. 1. reſp. ff. de leg. 3. ibi, iſti non ſunt re coniuncti, ſed verbis tantùm, quia vnum ſequitur aliud immediatè cum copula, & idem eſſet ſine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg. in §. videamus. Aut ſecundùm rem tantùm, quando per rem tantùm fit complexus, vt, [Titio lego fundum, & eundem fundum Mæuio lego.]. l. prælle. re coniuncti. in princ. Aut tertiò re & verbis, ſimul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Titius & Seius ſunt coniuncti verbis, propter verbum complexum: & re, quia eadem re copulantur. Et ſic teſtator cenſetur cuilibet inſolidum legaſſe eam rem, vt §. ſi eadem res. Inſtitu. de legat. Et ex complexu prædictis modis facto, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantũ, vel re & verbis ſimul: ſi vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel aliàs non admittitur in perpetuum, vel interim aliter in totũ admittitur iure non decreſcendi, l. ſi ſeparatim. ff. de cond. & demon. Nam non poteſt partem agnoſcere & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. 2. & l. vnica, §. ſin autem ad deficientis perſonam. C. de Cad. toll. & res inſolidum cuique aſſignatur. d. l. vnica. §. ſi verò. Sed in cõiunctis verbis tantùm, ſi vnus coniunctorum repudiat, vel aliàs deficit, alter admittitur ad partem deficientis iure accreſcendi, & cum onere impoſito, ſocio deficiente, vt l. planè. §. coniunctim. ff. de leg. 1. & l. vnic. §. ne autem hoc. de caduc. tollendis. prælleg. Item ſi ſocius interim non admittitur, ſcilicet, ſpes eſt quòd admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l. ſi duobus. in princ. ff. de legat. 1. Sunt & aliæ differentiæ ex complexu vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de Verb. ſig. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniunctio ſignificat diuerſimodè, ſecundùm quòd ſunt coniungendi modi vel quoduis aliud ſignificatum ſignificare declarat: coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & ſignificat id quod ipſa lex vel alia ex ſuis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo ſignificare debeat.

COMPLICES qui dicantur, vide Bartol. in l. 1. C. ſi rector prouinciæ.

COMPROMISSARIUS dicitur, cui ſimpliciter vel ad tempus committunt, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extrà de Elect. capit. quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligendum datus: vt ibidem cap. ſicut. cùm per formam. ibidem de Re iud. cum ab vno. lib. 6.

COMPROMISSUM, id eſt, arbitrium.

COMPROMISSUM, dicunt certa pecunia ab vtroque litigatore mutuo promiſſa, ni arbitri ſententiæ pareant.

COMPROMISSUM plenum appellatur, quod de rebus, controuerſiiſve, compoſitum eſt. Nam ad omnes controuerſias pertinet. lege 21. §. 6. ff. de Recept. arb.

COMPROMISSARIVS iudex, id eſt, ex compromiſſo ſumptus in l.41.ff. de Accep. qui arb. l. vlt. Cod.de teſtib.l.pen.C.de pactis.

COMPROMITTERE, eſt cauſam executoriam vel executiuam ad dictamen arbitrorum dare, & ſecundum dictamen rectæ rationis pro vtraque parte appoſita explicari ab ipſis.

CONCAMERATIO, eſt ſtructura fornicata ſiue teſtudinea: nam Camera eſt fornix ſiue teſtudo: vnde concamerare, eſt cameram ſtruere. Plinius lib.34. [Dinocrates Alexandri architectus Arſinoës templum concamerare inſtituerat.] Vitruuius lib. 2. [Neque paries, inquit, concamerationes recipit.] Idem lib. 6. [Si hypogea concamerationéſque inſtituerentur.] Labeo li.32. Dig. de leg.3.l.ſi cui ædes. [Aliquod, inquit, conclaue, quod ſupra concamerationem.] Neb.

CONCAMERATIO ſtructuræ genus arcuatum. l. ſi cui ædes. de Legatis tertio.

CONCEPTVM furtum dicitur, ait Imp. cùm apud aliquem teſtibus præſentib. furtiua res quæſita & inuenta ſit. Nam in eũ propriè actio conſtituta eſt, quamuis fur non ſit: quæ appellatur concepti, §.4. de oblig. quæ ex delic. & apud Paul. 2.lib. Senten. cap.31.

CONCEPTIO pro formula, l.libellorum. de Accuſ. Vnde conceptis verbis iurare, id eſt, dictatis à deferente iuramentum.

CONCHA apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit. l. etſi.de auro & arg. leg.

CONCHYLIA à concha dicuntur, inde conchylegulus, legens conchas, vel conchylia. Cod. de Muril. l.qui aut à patre.lib. 11.

CONCILIVM, eſt euentus aliquorum tractantium arduas cauſas totam Chriſtianitatem concernentes. Et dicitur à verbo concalare, id eſt, conuocare. Vel à communi intentione dictum eſt, eo quòd exiſtentes in concilio, in vnum dirigant omnem mentis obtuitum. Vel dicitur quaſi concidium d, in l, litteram tranſeunte, 15. diſtinct. ca. 1. Vbi etiam ſynodus, cœtus, & conuentus exponuntur.

CONCINNARE, inquit Feſtus, eſt aptè componere: nam cinnus, vt ait, mixtio eſt. Plin. lib.14. [Cato iubet vina concinnari ad cinnũ.] Inde concinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta. Paul. lib.33. Dig. titu. de penu legata. l. inſtrumentum. [Vaſa, inquit, concinnatoria inſtrumento non continentur.] Nebr.

CONCINNARE, aptè componere: Hinc concinnatoria vaſa in l.pen. de pe.leg.i. ad concinnandum apta. & concinnatores cauſarum in l. quicquam. de Offic. proconſ. qui ſimulatis captionibus cauilliſque in longum lites ducere moliuntur, cùm iure agere non poſſunt.

CONCINNATORES litium, id eſt, architecti, fabricatores, ſtructores, Vlpian. l. 9. §. 2. de offic. procõſ. Nec adeò diſſimulare, ſi quos cauſarum concinnatores vel redemptores deprehendat: id eſt, qui lites calumnioſè conflare ſoleant. Nam concinnare antiqui pro facere. Plaut. [Qui me inſanum dictis concinnat ſuis.]

CONCIPERE eſt exprimere, l. quidquid. de Verborum obligat, & propriè ad certam formulam. Vnde concipere iuſiurandum eſt iuraturo certam iuramenti formulam præſcribere.

CONCLAVE, quid ſit, omnes norunt,

norunt: nam eſt in domo locus ſecretior: ſed ideo poſuimus hoc in loco, quia in præferendo accentu plerique omnes peccant. cùm enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horatius 2. Serm. [currere per totum pauidi conclaue.] clauis namque primam producit. Vlpia. lib.25.tit.de ventre inſpic.l.1. [In quo, inquit, conclaui mulier paritura erit.]Item Neratius lib.39. Dig. titul. de dam. infec. l. quod Cornelius[conclaue, inquit, binarum ædium.]Neb.

Conclave dicitur cella, vel thalamus ſecretus, ad quem per multas claues venitur:vide gloſſ. in verb. conclaue.l. quod conclaue, ff.de Damno infect.& ideo in electione Papæ Cardinales intrant conclaue.

Conclusio, eſt terminus excluſiuus probationum & allegationum. Panor. in cap.cùm dilectus.de fid.inſtr.in fi.

Concratitius paries in l. ſi fratres, pro ſoc. dicitur paries ex cratibus inſertis factus, ſeu ex aſſeribus arrectis tranſuerſiſque in modum cratis, Alciat in l. quãtum.de Verb.ſign.

Concubina ſumitur duobus modis.Primò dicitur illa, quam quis cognoſcit fornicario affectu: & talis non impedit ordinis promotionē. Secundò dicitur illa quam aliquis cognoſcit vxorio ſiue maritali affectu: & talis impedit promouendum ad ſacros ordines; 33. diſtinct. Si quis de laicis. de Præſump. cap. illud. de clan.deſponſ. per totum.

Concubinatus, eſt crimen merè eccleſiaſticum, vnde debet puniri per iudicem eccleſiaſticũ, non per ſæcularem. Felin. in capit.eccleſia ſanctæ Mariæ. verſic. decimoſeptimo, de Conſtit. quia ſecundùm leges non eſt crimen. l.in concubinatu.in fi. ff. de concubin.

Concussio, Interprete Alberico, eſt, cùm officialis à ſubditis per metum aliquid extorquet, aut nõ facit iuſtitiam niſi pecunia recepta: vel aliquid vltra debitum ſalarium extorquet, vel cùm quis accuſat vel ab accuſatione deſiſtit propter pecuniam.

Concussionis crimen dicitur, cùm quis ab eo, quem iudicij magiſtratuſve terrore affecit, eius periculi deuitandi cauſſa pecuniam extorquet: Nam concuſſum metu dicimus, pro perculſum & perturbatum. vnde Rubr. de concuſſione, libr. 47. Pandectar. apud Ciceronem 4. Tuſcul. Terror definitur, metus concutiens.

Condemnare, aliquando pro condemnari facere. l. furti. §.mandati.de iis qui notant.infamia.

Condicere, eſt rem ſuam in iudicio petere, perſonam pulſando, vel inquietando,& ipſam dicendo obligatam ſibi eſſe ad aliquid dandum vel faciendum.Vnde dicitur indebiti condictio, & tractum eſt hoc verbum à veteri obſeruatione: quia olim erant in vſu ſolennia verba, quæ oportebat actorẽ, cùm litigabat, coram iudice condicere, id eſt, ſimul dicere quando litigaret, vt ſi caderet à ſyllaba caderet à tota cauſa. Et quia in perſonalibus actionibus hoc obſeruabatur, ideo perſonales actiones dicebantur condictiones. Deinde præfata ſolennitas in deſuetudinem tranſiit; hoc tamen nomen adhuc remanſit, vt perſonales actiones adhuc dicantur condictiones

ctiones, quamuis non ſit neceſſe hanc ſolennitatem obſeruare. Et ex hoc datur intelligi, quòd condictio non eſt aliud niſi perſonalis actio. Et condicere aliquid, eſt illud per actionem perſonalem petere.

CONDICERE, inquit Imperator, priſca lingua eſt denunciare: nunc verò abuſiuè dicimus Condictionem actionem in perſonam eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit, §.15. de Action.

CONDICERE, eſt ſimul dicere: Nam Feſtus lib. 3. Condictum interpretatur ſimul dictum. Ergo condicere, eſt diem locúmque communi conſenſu conſtituere, quo quid fiat. Hotom.

CONDICTIO multiplex eſt: Nam quædam eſt condictio certi, quæ competit ex vna cauſa & omni obligatione ex qua aliquid certum petitur, ſiue ex certo contractu, ſiue ex lege Aquil. agatur, ſiue ſuo nomine ſiue hæreditario obligetur: Vnde manifeſtum eſt, quòd iſta condictio concurrit cum actione mandati, depoſiti, & cæteris, vbi quid certum petitur. Et ideo ſecundùm diuerſitatem cauſarum nunc re, nunc verbis, nunc litteris, nunc conſenſu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quaſi contractu, nunc ex delicto competit: in mutuata tamen pecunia ſola illa competit.

CONDICTIO ex lege, ſecundùm Azonem eodem titul. locum habet, quando ex noua lege ſurgit obligatio, nec in eadem lege cautum eſt quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate cauſarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur vel cauetur, qua actione agatur.

CONDICTIO furtiua competit domino rei contra furem, eiúſque ſucceſſores ad ipſam rem perſequendam, vel æſtimationem eius quanti plurimi fuerit, poſtquam ablata fuit, eò quòd fur ſemper eſt & fuit in mora.

CONDICTIO indebiti competit ei, qui per errorem, indebitam pecuniam ſoluit alicui, credens ei teneri, cùm non teneatur, vel cùm à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante. Eſt ergo condictio indebiti ſecundùm Azon. in Sum. eod. tit. poſtquam ſoluta indebita repetuntur, ſiue per ignorãtiam facti, etiam non probabilem, vt quia errauit quis in facto ſuo, ſiue per ignorantiam iuris talia indebita ſoluũtur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando: vt ff. de Iur. & fact. ignor. l. iuris ignorantia.

CONDICTIO, [liberationis] competit ei, qui, quod omnino non debuit, promiſit.

CONDICTIO [ob cauſam datorum,] ſecundùm Azon. eod. t. competit, & locum habet vbicũque hi contractus innominati interueniũt, ſcil. do vt des, do vt facias, facio vt facias. In illo autem contractu innominato, ſ. facio vt des, datur actio de dolo. Et (prout alij dicũt) competit ad rem petendam quæ ob cauſam honeſtam (vtpote in cauſam futuram vel præteritam) data eſt, cauſa non ſecuta: poteſt enim condici, cauſa non ſecuta, ſi pœnituerit dantem, re integra. Si verò dediſti decem, vt Bononiam irem, & aliquid erogaui ad profectionem præparatam habes condictionem, tamen vt præſtetur mihi indemnitas.

CONDI

Condictio ob turpem cauſam, per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri, cauſa non ſecuta, ob quam data ſunt: ſi turpitudo tantùm ex parte accipiẽtis verſetur. Alioquin ſi ex parte dantis & accipientis repeti non poteſt, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. c.in pari. de Reg.iur. lib.6. & ſecundùm Azon.eod.t. ponitur exemplum, Ego dedi tibi vt ſacrilegium non faceres: ab hoc enim debuiſti abſtinere nullo tibi dato. Et ideo etiam cauſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi.

Condictio ob cauſam, hanc condictionem parit res apud alium conſtituta, ſiue ab initio, ſiue iam, ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa, poſteà ad inſtantiam rediit, vt chirographum apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem repetit. Sed hanc condictionem ob cauſam putant quidam ex contractu prouenire, quia non competit, niſi alij contractus præcedant. Alij ex quaſi contractu credunt deſcendere, ad ſimilitudinem condictionis indebiti: quia qui ob cauſam condicit actori, primum contractum diſſoluit.

Condictio ſine cauſa competit, quando aliquid primò ex iuſta cauſa eſt apud alterum; ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet: v. g. mutuaſti mihi centum, feci tibi inſtrumentum, in quo confeſſus ſum me tibi teneri, ſoluo tibi, modò inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſa, per quam repeto ipſum. competit ergo condictio ſine cauſa, finita cauſa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu, qui iam finitus eſt, vnde videtur deſcendere. Item ſi ſine cauſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet vbicunque ſine cauſa aliquid quod apud te eſt, mea intereſt me habere.

Condictio triticaria generalis, eſt de aliis rebus omnibus competens, præterquam de pecunia numerata, ſiue mobiles, ſiue immobiles ſint. Ideóque fundus & vſusfructus, & cæteræ ſeruitutes prædiorum per ipſam repetuntur. Rem autem ſuam nemo petit hac actione, niſi ex certis cauſis, vt ex cauſa furti vel rapinæ.

Condictitia actio, quæ & præciſè Condictitia dicitur, nihil aliud eſt quàm condictio. Imp.§.1. Quib.mod.re contr. Datúrque agenti contra reum propter repetitionem Condictitia actio. Item Vlp.in l.13.§.2.ff.de Iureiur. [Atque adeò, inquit, neque furti, neque condictitia teneri, quia condictitia, inquit, ſolus fur tenetur.]

Conditio eſt diſpoſitionis ſuſpenſio ex euentu incerto futuro ei appoſito, in quem euentum eius diſpoſitionis facta eſt collatio. ff. ſi cert.pet.l.itaque.v.g.promitto, vel lego ſi Titius fuerit conſul. Hæc diſpoſitio eſt conditionalis, ex incerto appoſito, [ſi Titius, &c.] Et per hoc diſpoſitionis fit ſuſpenſio, & eueniente caſu quo Titius ſit Conſul, purificatur, & non plus ſuſpenditur. Inſt.de Verb.oblig.§.ex conditionali.& ff. de Condit.& demonſt. per totum. Poteſt autem capi cõditio dupliciter. Vno modo pro temporis ſuſpenſione, quod ſolet apponi in contractibus, aut vltimis voluntatibus, de quo in tit. prælleg.de Cond.& demonſt.& in tit.

in tit. de Cond. inſtitutionum. Secundo modo, quando aliquid ſolutum eſt, & illud intendimus repetere, & appellatur conditio addita literâ, i. quaſi ſoluti repetitio. de iſta tractatur in titul. de Condit. cauſ. data. ff. & tit. ſeq. Et not. quòd conditio differt à modo & à cauſa, & à demonſtratione, ſecundum gloſſ. in Rubr. ff. de cond. & demonſt. Bar. ſic definit, [Conditio eſt quidam euentus futurus, in quem diſpoſitio ſuſpenditur.] Intelligitur autem de euentu in facto, velin iure. l. multum intereſt, de Cond. & de fine conditionis affirmatiuę vel negatiuæ. l. in teſtam. eod. tit. Et dicit [futurus,] quia de præterito & præſenti propriè non eſt conditio, quia non ſuſpendit. l. cùm ad præſens. cum duabus ſeqq. ff. Si cert. petat. Bald. verò ſic definit: [Eſt adiectio quædam, per quam diſpoſitum habet in ſui eſſe pendentiam, exiſtentiam, vel defectum. Et hæc generalis eſt ad omnem conditionem inductiuam, & extinctiuam, de præterito, præſenti, vel futuro. Petrus de Peruſio ſic definit: Conditio eſt verborum adiectio in futurum ſuſpendentium, ſecundùm quam diſponens vult diſpoſitum regulari. Significatur autem conditio per dictionem [ſi,] vt in hoc exemplo, lego ſi Titius fuerit Conſul. Item per aduerbium [cùm,] dicendo, cùm Titius Conſul fuerit. Sed eſt differentia inter ſi, & cùm, non quoad conditionem faciendam, ſed quo ad modum ſignificandi, quia dictio [ſi,] ſignificat principaliter conditionem vel ſuſpenſionem, & per conſequens tempus dilationis, & diſpoſitionis in euentum futurum. Et quia ille eſt incertus, ideo conſecutiuè ſuſpenſionem ſignificat. l. ſi Titio. ff. Quando dies leg. ced & l. qui promiſit. ff. de Cond. & demonſtr. Item dictio [niſi,] ſignificat conditionem, vt vendo tibi librum, pro decem, ita quòd vendirio valeat, & perficiatur, niſi alius conditionem meliorem intra menſem faciat. l. 2. cum ibi notatis. ff. de In diem addic. Item dictio, [alioquin,] conditionem facit, vt promittis mihi ſcribere librum intra menſem, alioquin decem nomine pœnæ. nam ſenſus eſt, ſi non ſcripſeris, &c. l. ſi finita. §. ex hoc edicto. ff. de damn. infecto. Idem in dictione [aliàs,] quia eodem modo exponitur, id eſt, ſi nõ ſcripſeris. Item in dictione [ſiue,] dicendo promitto ſi nauis ex Aſia venerit, ſiue Titius Conſul fuerit. Et quæ illarum conditionum disiunctiuarum prior fuerit, purificat diſpoſitionem. Item in alternatiua, vt dicendo, aut relinquas prædia propinquis, aut libertis. l. cùm pater. §. penult. ff. de legat. 2. nam ſenſus eſt, ſi non ſint propinqui, veniant liberti, & hoc ſignificato ſumpto ex maiori affectione propinquorum, quibus teſtator primò relinquere voluerit, vt patet ex ordine ſcripturæ. Item in aduerbio [quandiu,] vt tibi promitto vel lego ſingulis annis decem, quandiu res meas vel hæredis mei geſſeris: nam ſenſus eſt, ſi geſſeris habeas decem. l. pater. §. finali. ff. de Conditionib. & demonſtrationib. Item in dictionibus [quoad, donec, quouſque,] quia idem ſignificant. Item in dictione [dum,] dicendo, lego vxori, dum cum filio meo erit. l. qui concubinam. §. vxori. ff. de Leg. 3. Idem in dictione [quandocunque,] vt vir legat vxori, quando

quandocunque filios habuerit. l.cùm vir.ff.de Condition.& demonſtration. Idem de [quando] vt, lego pupillæ quando nupſerit. Idem de [vbi,] dicendo, lego filio vbi nupſerit. Idem de [quatenus,]vt,lego quatenus hęres meus erit ; quia ſenſus eſt, ſi in toto vel in parte. l. Stichum, ff.de Leg.1. Idem de [poſtquam,] & [ad,] vt lego ad tempus liberorum. l.ſi vxori.ff.de Condit.& demonſtr. Idem de præpoſitione [cum,] vt ancilla cum liberis libera eſto, intelligendo quòd ancilla libera non ſit niſi cum liberis.l.ſi ita fuerit. ff.de Manumiſſis teſtament. Idem de[in,]vt lego Titio in diſciplina. l. nec ſemel.§.ſi in habitatione.ff.quando dies legat.ced. Idem in nomine, vt,promitto tibi partum Agnetis, vel fructus fundi talis. l. interdum,ff.de Verbor.oblig. & l.1. in fine. de Condit. & demonſtrat. & pendet diſpoſitio ex incerto futuro euentu,id.eſt,ſi pariat,vel fructus creſcant. Idem ſi dicam, promitto centum nomine dotis, id eſt, ſi matrimonium ſequatur. l.ſi ſtipulationem. ff. de Iure dotium. quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt, ergo ſic intelligitur. Idem de donatione cauſa mortis,l.ſi mortis cauſa.ff.de Donatione cauſa mortis. & hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex communi modo ſic agendi. Idem in pronomine, vt veſtem quæ mea erit, lego. l.nuper.ff. de Legat.3. Idem de[quiſquis.] vt quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo. l.qui liberis.§.hæc verba. ff. de Vul.ſubſtit. Idem de quiſque, vt Titium & Seium pro quantá parte quiſque hæredem me fecerit, ipſum inſtituo.l.hoc articulo. ff.de Hæred.inſtit. Idem de [qui,]vt qui priùs aſcenderit Capitolium. l.ſi fuerit. ff. de Rebus dub. Idem de [quicunque,] vt quicunque profeſſus fuerit, &c. l.edicto. ff. de Iure fiſc. & hoc ex ſignificato non tantùm pronominis,ſed verbi futuri temporis. l.2.ff.de Hær. Inſtit. Similiter ibi, emo piſces qui capientur, emptio eſt conditionalis. Idem in participio, vt acceptis centum à Titio,inſtituo eum hæredem. l.à teſtatore. ff.de Cond.& demonſt.Nam licet,[acceptis,]ſit pręter iti temporis,tamen ſignificat ibi futurum, ſcil. ſi accepero, &c. Idem ibi, lego Stichum futurum meum, argum. l.Stichum.ff.de Legat.1. Idem in gerũdio,vt ſum inſtitutus adeundo repudiante Titio. l. ſi tu ex parte.ff.de Acquir. hæred. Idem in ſupino, vt lego vel promitto euntibus ſpatiatum in die Dominico,& ſic de ſimilibus.

CONDITIONVM duo ſunt genera ; aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis: poſſibilis quæ per rerum naturam admitti poteſt, impoſſibilis quæ non poteſt, Paul.lib.3.Sent.c.6.

CONDITIONVM poſſibilium genera ſunt tria, aut enim ex caſu & fortuna pendent, veluti ſi filius naſcatur: quæ idcirco Caſuales à Iuſtiniano appellantur. Aut ex hominis voluntate,veluti ſi ſeruum manumittat:quas idem Iuſtinianus poteſtatiuas vocat: aut miſtæ ſunt, quarum euentus, ait idem, ex fortuna & perſonæ voluntate pendet : veluti ſi victoriam reportet,l.1.§. Sin autem aliquid.C.de Cad.toll.

CONDITIO alia certa eſt, alia incerta. Certa conditio eſt, quæ omnimodo eſt exſtatura, veluti ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non

non venerit. l.neceſſariò.8.§.1.ff. de Pericul. & commod. Incerta conditio eſt, quæ an impleatur incertum eſt, vt ſi nauis ex Aſia venerit.

Conditio rurſus alia dicitur faciendi, alia dandi: illa cùm appoſita lex eſt vt quid fiat: hæc vt quid detur.l.31.§.1.ad Trebell. l.68.ff.de Solut.l.82.ff.de Condit. & demonſtr.

Conditio interdum nihil aliud eſt quàm pactio. vt apud Ciceronem II. de Inuent. & in Topic.Hinc,

Conditio pro pactione nuptiarum: in l.vlt.ff.de Sponſal. l. vlt.de proxenet.l.19. & l.36.ff.de Ritu nupt.l.65.ff.de Iudic. Hinc Feſtus, Conuenta, inquit, conditio dicebatur, cùm primus ſermo de nuptiis, & earum conditione habebatur. Hinc,

Conditione tua non vtor, formula erat renunciandi ſponſalibus. l.1.ff.de Sponſalib.Hot.

Conditionalis creditor quis ſit, habetur in l. Conditionales.de Verb.ſignific.

Conditionalis ſtipulatio. Require infrà Stipulatio.

Conditionales Imperat. Leo tabularios interpretatur in l. Scriptura. II. C. Qui pot. in pig. nimirum qui ea conditione munus illud adepti ſunt, ne ad vllum alium aſpirent. Conditionales ſerui appellantur in l. Defenſionis. 7. C.de Iur.Fiſc.

Conditionaliter, pro ſub conditione, l. quæ res. ff. de Verb.oblig.

Conditura, eſt illud quod ferculis aliiſque eſculentis concinnandi condendiue gratia ſolet adhiberi. Apud Columellam lib. 3. de Re ruſtic. [caput eſt de oliuarum conditura.] Vlpianus lib.33.Dig. de tritico & vino leg. l.ſi quis. [Quod potiùs, inquit, conditura loco ſit.]

Conditura, quòd ferculis condiendi gratia adhibetur. l. ſi quis.de Vin.trit.& oleo leg.

Conducere dicitur ille, qui rem aliquam ab aliquo data mercede, vel promiſſa, accipit vtendam. Vnde, [Conducit, qui dat, ſed qui locat, accipit illud.] Interdum tamen, per contrarium euenit, vt locatur qui pretium dat, conductor qui accipit, vt in l.2.in princip. ad l.Rhod. de iact. & aliàs ſæpe, vt ibi annot. Budæ.

Conducti actio. Require ſuprà, Actio conducti.

Conductor eſt, qui vel rei alienæ vſum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recipit.

Conductor operis, pro redemptor. Iauol.l.44. ff.de fideiuſ. [Et quia opus effectum non erat, alij locaſti: & cùm poſterior conductor ſatis non daret, ipſe opus feciſti.] Hotom.

Confessio eſt duplex, ſcilicet, iudicialis, & pœnitentialis. Et ad hoc, quòd confeſſio iudicialis præiudicet, debet habere hæc ſex, [Vnde, maior, ſponte, ſciens, contra ſe, ius ſit, & hoſtis. Nec natura neget, fauor aut lis, iúſve repugnet.] Vide hoc cum allegationibus ſingulorum, in gl. cap. nos in quenquam. 2.q.1. in verb. [confeſſum.] Et confeſſio iudicialis eſt certa, & clara aſſertio, id eſt, reſponſio eius, de quo quæritur in iure coram legitimo iudice facta. Et fit in iure tripliciter, ſcilicet ore, facti euidentia, & interpretatiuè, ſcilicet contumacia. c.nullus dubitat.de Præſum. Et præiudicat, dum fit in iure, id eſt, in iudicio coram iudice competente,

petente, & aduerſario præſente: quod intelligitur per dictionem hoſtis, ſuprà poſitam. Item per litem conteſtatam, nec fit contra naturam, vt eum occidiſſe, qui viuit, nec de re litigioſa, nec in cauſa fauorabili ſecundùm Bern. in gl. prææalleg. Et confeſſio facta in pœnitentia ſacerdoti, non facit fidem coram iudice ſæculari. C. de Epiſcop. audien. l. archigerontes, & ibi per doct. Sicut nec præiudicat confeſſio extra iudicium facta; niſi cauſa adiiciatur, vt, confiteor me debere tibi centum ex cauſa mutui. C. de Non nume. pec. l. generaliter. gloſ. not. 3. q. 9. c. teſtes. §. de his.

CONFESSORIA actio. Verbum è Græcorum Iuriſcōſultorum fontibus deriuatum, pro actio verbis agentibus concepta, cui opponitur negatoria. Vſurpatur autem in ſeruitutum vendicationibus, cum quis ſuam eſſe ſeruitutem petit. l. 2. & l. 4. §. 1. ff. Si ſeruit. vindic. l. penul. §. vlt. ff. ſi Vſusfr. petat. Neque vnquam niſi verbis aientibus concipitur, ne in caſu quidem l. 4. ff. Si ſerui. vindic. dicitur & cōfeſſoria actio in lege Aquil. quæ ex confeſſione rei, id eſt, aduerſus reum qui confeſſus eſt. Inde Neratius 23. §. vlt. l. proinde. 25. §. 1. ad leg. Aquil. Vide ſuprà Actio confeſſoria, & Hotom. in Commentariis Inſt.

CONFESTIM intelligitur, cùm priùs vel quàm priùs poterit. l. 2. §. penult. ff. ad Trebel.

CONFINIA dicuntur ea quæ adeò ſibi proxima ſunt, vt nullus medius paries interponatur, ſed vrbana parietibus diſtingui conſueuerunt. Et ideò non ſunt confinia, ſed magis dicuntur vicina. ff. fi. regun. l. 3. §. hoc iudicium.

CONFIRMARE, eſt alicui iuri vel facto firmitatem præſtare.

CONFIRMATIO eſt iuris priùs corroboratio, vt colligitur de fide inſtrum. cap. inter dilectos. Alio modo: vt ſacramentorum adminiſtratio, ſcilicet in fronte chriſmatis aſſignatio. Et fit confirmatio primo modo dicta his verbis: [Confirmamus te ſicut ritè poſſides, vel ſicut ſine prauitate facta eſt electio, vel ſicut prouidè facta eſt.]

CONFISCARI, eſt fiſco applicari, vel in fiſcum induci. vnde fiſcus eſt regius ſaccus in quem reducuntur bona damnatorum & proſcriptorum. Vnde dicitur, [Facta eſt omnium bonorum confiſcatio.]

CONFISCATVS tutor dicitur in l. 9. §. penul. ff. de Tut. & rat. diſt. cuius bona fiſco commiſſa ſunt. Sueton. Caligula, [Prætereuntes duos equites Romanos locupletes, ſine mora corripi confiſcaríque iuſſit.] Hotoman.

CONFLATVM vas, i. factum. §. cùm ex aliena. Inſti. de Rer. diuiſ.

CONFVNDERE, eſt commiſcere. §. ſi duorum. Inſtitut. de Rerum diuiſione. Nonnihil tamen inter ſe differunt, vt not. gloſ. in §. quòd ſi frumentum. eod. tit.

CONFVNDI obligatio dicitur, cùm debitor in creditoris ius ſuccedit, l. debitori, l. grauius. ff. de fideiuſſ. l. 6. & 14. C. ad leg. Falcid. & ſimiliter Confundi ſeruitutes, cùm prædium quod ſeruit, & cui ſeruitus debetur, eiuſdem domini efficitur, l. 1. & 15. ff. Quemad. ſeru. amitt. & l. 7. ff. de fund. dot. Confundi vſusfructus, cùm proprietatem vſufructuarius adipiſcitur, l. 4. ff. de Vſufru. quemad. cau.

CONFVGA, qui ad aſylum confugit, l. præſentis. 5. C. de iis qui

ad Eccleſ.cōſ.l.ſi qua. C.de epiſc. & cler.

CONGIARIVM, ſportula erat, qua diurni cibi nomine comitibus, anteambulonibus, aſſeclis, ſtipatoribuſque ſuis potentiores cibos diſtribuebant: dictum à congio vini menſura ſextarios ſex capiēte. Plin.lib.14. [Tribus congiis epotis vno impetu,]hinc cōgiarium: Martialis: [Centum miſelli iam valete quadrantes, Anteambulonis congiarium laſſi.] Pau.lib.33. Digeſt.de fundo inſtr. l.tabernæ.[Vrnæ,inquir,æreæ & congiaria & ſextaria.]

CONGIARIVM, præter alia ſignificata, genus eſt menſuræ vinariæ. l.tabernæ.de fund.inſtru.

CONGREGATIO apud Canoniſtas dicitur etiam de duobus. cap.1.de Elect.quod an generaliter verum ſit, tractat Alciatus in l. deteſtatio.§.fi.de verb.ſig.

CONIECTIO cauſæ, Paul.in l.1.ff.de Reg.iur.[Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur,&,vt ait Sabinus, quaſi cauſæ coniectio eſt.] Hoc quid ſit declarat Aſconius. Cùm, inquit, in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent,poſcebant Iudicem qui dabatur poſt trigeſimum diem. (Hotomanus legendum arbitratur poſt tertium diem) quo dato, deinde inter ſe perendinum diem, vt ad iudicium venirent denunciabāt, quò cùm eſſet ventum, antequā cauſſa ageretur, quaſi per iudicem rem exponebāt, quod ipſum dicebatur cauſſæ coniectio, quaſi cauſæ ſuæ in breue coactio: Hæc ille.

CONIECTVRA, eſt veriſimilis ratio ſuſpicionem inducens, non de neceſſitate perſonarum vincens.

CONIICERE, eſt perpendere vel præſumere.

CONIVGIVM, idem eſt quod matrimonium, & dicitur coniugiū, quia communi iugo & æquali coniuges vitam trahere debent, licet aliquando diſpari tractu.

CONIVNCTIO quandoque ponitur pro diſiunctione: vt cùm dicitur, mihi hæredique meo.ff. de Verb. ſign. l.coniunctionem. & diſiunctio quandoque pro coniunctione,vt ff.eo.l.ſæpe.

CONIVNCTIONIS materia, de qua in l.re coniuncti.ff.de leg. 3. vide ſuprà in ver.complexus.

CONIVNCTIO in hæreditatibus & legatis triplex obſeruata, aut re, aut verbis,aut re & verbis ſimul. l.re cōiuncti. ff. de leg.3.l.triplici. 142.ff.de Verb.ſig.Re coniunctio eſt,cùm duobus ſeparatim res eadem legata eſt, hoc modo, Titio fundum Tuſculanum do lego. Eundem fundum Mæuio lego. Verborum coniunctio eſt, cùm pluribus res eadem definitis partibus legata eſt.Re & verbis hoc modo coniunctio dicitur, Titio & Seio fundum lego.

CONNIVERE, eſt oculos claudere: & interdum ponitur pro diſſimulare,vt cùm dicitur conniuentibus oculis.Quandoque conſentire,vt conniuens conſentiens dicitur, & Conniuentia conſenſus. l.quiſquis.C. de poſtu.

Qui mihi cōniuet oculis ſignum mihi prabet.

CONNVBIVM, eſt vxoris iure ducendæ facultas.Vlpian.cap.25.Inſti.Seruius autem.[Connubium, inquit, eſt ius legitimi matrimonij.

CONSANGVINEI, qui inter ſe ſanguine coniuncti ſunt. l. 1. §.pen. de ſuis & leg. hæred.

CON

Conſangvinitas, eſt attinentia perſonarum ex eo proueniens, quòd vna deſcendit ab alia, vel ambæ ab eadem: vel eſt vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum. Vel eſt conuentio vnius perſonæ ad aliam proueniens ex parentela: & dicitur conſanguinitas, quaſi ſanguinis vnitas.

Conscripti patres dicebantur, quoniam eorum nomina ſcripta erant in aliquo loco, vt in corona capitis eorum, vel aliàs, vt gl. Inſt. quib. mo. ius pa. po. ſol. §. ſed ex conſtit. in verb. [patritiatus.]

Consensvs, & auctoritas tutorum. require ſuprà auctoritas præſtanda.

Consensvs autem eſt quadruplex, ſ. negligentiæ, conſilij, cooperationis, & auctoritatis, vel defenſionis. Primo & ſecundo modo conſentiens minus punitur, quàm faciens, tertio æqualiter, quarto verò plus. De hoc glo. optima in cap. 1. de Offic. delegat. ſuper verſ. [pari pœna.]

Consensv dicitur obligatio contrahi, velut in emptione, locatione, conductione, permutatione, mandati, pro ſocio, & ſimilibus. In quibus dicitur ideò obligatio contrahi conſenſu, quia abſque eo, quòd res in præſenti datur, hinc inde naſcitur, & erit obligatio vtilis & efficax ad agendum.

Conseqvens, id eſt, conforme, Inſtitut. de Don. §. eſt & aliud.

Conseqventia litterarum, dicitur conſequens ordo ſcripturæ, ſcilicet quando ſcribitur ſine titello, vel titellis, id eſt, ſine omni abbreuiatione. Et dicitur tenor litterarum: ſeu tenorem dicimus textum litterarum, quamuis titellis ſcribatur.

Conserere manus dicebantur in vindiciis, qui vim moribus, feſtucas inter ſe, quaſi haſtas dicis cauſa committentes, faciebant. Lex autem duodecim tabularum, de qua Gel. lib. 20. cap. 9. commemorat, his fortaſſe verbis concepta erat, ſi qui in iure manum conſerunt, vtrique ſuperſtitibus præſentibus vindicias ſumunto. Vnde illud Cicero. 1. de Oratore, [multiſque præeſſem qui te ex iure manu conſertum vocarent.]

Conservator, eſt iudex datus ad defendendum aliquos cõtra manifeſtas iniurias, iudiciali indagine non vtens. de Offic. deleg. c. ſtatuimus. lib. 6. Et non ſunt niſi epiſcopi, vel eorum ſuperiores Abbates, vel dignitates aut perſonatus in cathedralibus eccleſiis obtinentes. de Offic. deleg. c. vlt. lib. 6. vbi ponitur differentia inter conſeruatorem & delegatum.

Consiliarii dicuntur, eo quòd alter alteri ſuum præbeat conſilium.

Consilivm, eſt de aliqua re faciẽda vel non facienda excogitata deliberatio. Vnde dicitur etiam locus, quo plures conſultandi gratia conueniunt. gloſſ. in §. eadem. Inſtit. Quibus ex cauſis ma. non lic. ſæpe tamen ponitur pro iis qui conſilij audiendi gratia vnum in locum cõuenerunt. Item conſilium dicitur hominis intentio, ſeu propoſitum, vt ff. de furtis. l. ſi quid fur. 22. §. 1.

Consistoriani, require ſuprà, Comites.

Consistorivm idem eſt, quod prætorium vel tribunal: locus, ſ. in quo ius redditur ex more. Et eſt vulgare Italorum ſeu

Digitized by Google

Lomb. Cle. paſtoralis. de re iud. 2. q. 6. anteriorum. de Appell. ex inſinuatione. Et dicitur à conſiſto, conſiſtis.

Consobrini dicuntur, duarum ſororum filij, quaſi conſororini. etiam poſſunt dici ex duobus fratribus nati, licet propriè dicantur fratres conſanguinei vel patrueles. Inſtit. de Grad. §. quarto gradu.

Consolidatio, eſt proprietatis cũ vſufructu coniunctio. Imp. §. 2. de Vſu. Vel ex contrario, ſi vſufructuarius proprietatem rei acquiſierit, quæ res quoque conſolidatio appellatur. Hinc fructuarius proprietatem acquirens conſolidare dicitur. l. 3. & 6. de Vſuf. accreſ. & Iauol. l. à libertis. ff. de bo. liber. Solida proprietas dicitur in qua vſusfructus ineſt. Itemque apud Paul. l. Sempronius. 26. §. 1. de Vſufruct. lega. Hotoman.

Consortes eiuſdem litis dicuntur illi qui ſimul agere vel conuenire poſſunt.

Consortium idem eſt quod matrimonium: & ita dicitur, quia omnis ſocietas inter eos communicari debet: vt not. per gloſſ. Inſtit. de patr. poteſt.

Conspiratio, eſt quædam fraudulenta confœderatio facta in præiudicium alicuius perſonæ vel dignitatis: & dicitur à ſimul ſpirando, quando ſcilicet plures ſpirant, flant, & tendunt in vnũ: & fit ſine iuramento, à ſpiritu ſuperbiæ & elationis: & omnis talis eſt illicita, ſecundùm gloſ. in cap. exhibita. de iudi. Eſt tamen quandoque licita, iuſta & approbata, vt ſi canonici conſpirent de non obediendo prælato excommunicato, vel de non eligendo indignum. in dubio tamen præſumitur illicita, vide 2. q. 3. cap. coniurationem. & c. conſpirationum. Nam coniuratio eſt plurium in vnum iuratio.

Consponsores Cicero vocat eos, qui à Iuriſconſultis correi debendi, id eſt, eiuſdem obligationis debitores dicuntur. lib. 12. Epiſt. ad Atticum. Conſponſos antiqui dicebant fide mutua obligatos. Feſtus.

Constitvere poteſt quilibet qui pro alio obligaturum promittit, vel obligat, ſecundùm Azo. in Summa de conſtit.

Constitvtio ſpeciali vocabulo dicitur, Imperatoris vel alterius principis qui conſtitutionem facere poteſt: & deſcribitur ſic, [Eſt ius relatum in ſcriptis, redactũ.] Vel ſecundùm Goffr. eſt ius ſcriptum, diſt. 1. §. cùm itaque. Dicitur autem cõſtitutio, quaſi commune ſtatutum. Nam Papa cum fratribus ſuis Cardinalibus, & cæteri prælati cum capitulis & canonicis ſuis conſtitutiones faciunt. de ſent. exc. inter alia. Et de his quæ fiunt à prælatis per totum. Item legatus, ſynodus prouincialis, ſynodus epiſcopalis, principalis, princeps cum proceribus, præfectus prætorio, populus Romanus, collegium approbatum, capitulum facere poſſunt conſtitutiones, ſecundùm Gof. in ſum. eod. tit. §. namque Papa.

Constitvtionvm aliæ generales ſunt, aliæ perſonales. Generales quæ ad omnes pertinent. Perſonales verò, in quibus propter certæ perſonæ rationem à iure communi receſſum eſt, quæ & priuilegia appellantur. l. 1. & l. 3. C. de legib. & §. quod principi. de Iur. nat.

Constitvtor dicitur qui pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua

aliqua factum, & alterius in ſe transfert vel ſuſcipit obligationem.

CONSTITVTVM, vocabulum ad ius ciuile pertinẽs, & ſignificat tempus communi conſenſu indictũ, quo ſe aliqui in loco certo ac cõſtituto ſiſtant. Cicero pro Cælio: [Cùm ſit iis confitendum, nunquam ſe ne congreſſu quidem & conſtituto cœpiſſe de tantis iniuriis experiri.]

CONSTITVTORIA, ſiue conſtititia actio dicitur, quæ in eum, qui ſe ſoluturum conſtituerit, datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniam cõſtituiſſe, eámque pecuniã cùm conſtituebatur, debitam fuiſſe, neque Mæuius aut ſoluat, aut faciat id quod cõſtituit: ac per actorem non ſteterit quo minus fieret quod conſtitutum eſt, tum Mæuius damnetur. l. 16. l. 17. l. 18. ff. de Conſtit. pecun.

CONSVETVDO dicitur ius quoddam morib. i. aſſiduis actibus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur cùm lex deficit. 1. diſt. conſuetudo. Quæ enim in ſcriptis redacta eſt, vocatur lex ſiue conſtitutio: quæ autem in ſcriptis nõ eſt, retinet nomen ſuum conſuetudo, di. 1. §. cùm itaque. Et dicitur conſuetudo, quaſi communis aſſuetudo. gloſſ. Inſt. de iur. na. gen. §. ex non ſcripto, & ad hoc quod confirmata ſit, requiritur vſus decem annorum, vt ff. qui & à quibus manu. non li. l. ſi cum fideic. §. Ariſt.

CONSVL, olim dicebatur ſenatus, magiſtratus, vt Inſtit. de iur. nat. gen. & ci. §. lex. Hodie tamen conſul ſumitur à conſulendo, quia Reipublicæ conſulit. Exactis enim à Romana ciuitate regibus, conſtituti ſunt conſules qui Reipublicæ conſulerent.

CONSVLARIS dicitur, qui conſulatum geſſit. Conſulares autem fœminas intelligimus vxores conſulum & conſularium, non etiam matres. l. 1. de ſenat.

CONSVLTATIO dicitur, in qua alicui Papa de iure reſpondet. Item deliberatio futurarum rerum rectè conſultatio nuncupatur.

CONSVLTVS, i. interrogatus, ſic ff. de pac. l. item quia. Vnde,

Conſulo te, quæro, tibi conſulo, conſilium do.

Conſultor poſcit, quod conſultus bene noſcit.

CONSVMPTVM vel [conſumptio] eſt raſio, videlicet quando dictio vel ſyllaba abraditur, & alia ſcribitur.

CONTESTARI [litem,] quid ſit, patet ex dictis.

CONTESTATIO [litis,] ſecundùm Hoſt. eo. tit. eſt per petitionem in iure propoſitam, & congruam reſponſionem ad eam ſecutam animo conteſtandi litem, facta narratio, &c. rei reſponſio in iudicio facta. l. vni. C. de lit. con.

CONTEXTA [lana] dicitur, cui tantùm deeſt prætextura, quam vulgò cimoſiam vocamus, vt à textrinis inſtrumentis detrahi poſſit. l. veſtimentum. de aur. & arg. leg.

CONTIGNATIO, eſt trabium coaſſatio ad tabulata, cœnaculáque conſtituenda. Plin. lib. 31. [Seſquipedalis paries non amplius quàm vnam contignationem ſuſtinet.] Liu. l. 21. ab vrb. cond. [Bouem in tertiam contignationẽ ſua ſponte ſcandiſſe refert.] Papinia. lib. 2. Dige. de ſeruit. vrb. præd. l. binas quis. [Binas, inquit, quis ędes habebat vna contignatione tectas.]

CONTINENS plerunque pro conti

continuus, hoc eſt, continuatus accipitur. Cic. 1. Tuſc. quæſt. Continentem orationem audire malo. Celſus lib. 3. [Et multò magis ſi continentes febres ſine remiſſione ſunt.] Triphon. lib. 27. Dig. de excu. tut. l. Titius. [Teſtamento, inquit, Romæ confecto, vel in continentibus.] Item Vlp. lib. 39. de aqua plu. arc. l. 1. [Noceat loco, qui eſt intra continentia ædificia.] Pau. de Verb. ſign. l. vrbis appellatio. [Romæ, inquit, continentibus ædificiis.] Nebriſ.

CONTIGNATIO dicitur, lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. vnde duæ ædes dicuntur eſſe ſub vna contignatione, hoc eſt, ſub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES prouinciæ dicuntur, quæ Italiæ coniunctæ ſunt. l. notionem. de Verb. ſign.

CONTINENTIA vrbis appellantur ſuburbia, inde dicta quòd cum ipſa vrbe ſe teneant, contiguáque ſint. l. qui in continentibus. de Verb. ſignif.

CONTINVE recipit quandoque interuallum per Bar. in l. Celſus. ff. de Vſu. Qualiter etiã continuè intelligatur, ponit Bar. in l. ſi quis ita. ff. de con. & demonſt. Nam qui tenetur cum aliquo cõtinuè morari, non tenetur quolibet momento cũ eo morari. facit hoc ad quæſtionem ſi teſtes debeãt probare quòd Titius decẽ annis continuè poſſedit fundum: ſufficit deponere quòd viderunt eum omni anno colligere fructus vel arare, &c. licet enim non continuè ſteterunt in conſpectu Titij & fundi, tamen intelligũtur continuè per decem annos vidiſſe.

CONTINVÒ, id eſt, ſtatim. l. ſtipulatus ſum. de Verb. oblig.

CONTRACTVS eſt duorum, vel pluriũ in idem conſenſus. Et ponitur quandoque pro omni pacto vel conuentione, vel quaſi contractu, vt ſi quis geſſit alterius negotia, vel tutelam: de hoc vide Archid. in §. contrahentes. c. Romana. de for. comp. libr. 6. in gl. ver. inuitos, ideóque dicimus quòd paciſcendo diuerſas in vnũ trahimus volũtates. Et nota quòd etiam aliquæ obligationes dicuntur oriri ex quaſi contractu, in quibus fingitur tacitè conſenſus interceſſiſſe, dato quòd non interceſſerit expreſſe: vtpote hæres adeundo hæreditatem, obligatur creditoribus hæreditariis, & legatariis. Et in pluribus aliis caſibus, de quibus infrà.

CONTRACTVS etiam eſt nomen iuris, quando naſcitur obligatio, & eſt nomen facti, quando nõ naſcitur obligatio. l. Labeo. §. cõtractum. ff. de Ver. ſig. & ibi per Bar. ſicut in ſimili dicimus de teſtamento. l. tabularũ. ff. quemadmodum teſta. aper. & ſecundùm alios in Auth. ſacramẽta puberũ. C. ſi aduerſus vend. Et in ſuo generali nomine cõtractus prolatus cõtinet tam innominatos, quàm nominatos cõtractus, vt eſt gloſ. ſuper. verb. [in ſuo nomine.] in l. iuriſgentium. ff. de Pac. Et hoc valet pro ſtatutis. Bal. not. triplicem eſſe cõtractum, ſ. propriũ, impropriũ, & impropriiſſimum. Primus eſt quando vltro citróque, i. hinc inde ex vtraq; parte oritur obligatio. §. contractum. in l. Labeo. prælleg. vt in emptione & locatione. Secundus ſcilicet improprius eſt, quando ſolùm vna pars obligatur, vt in donatione ſolus donans ad tradendum, & aliquando de euictione, vt no. l. Ariſto. ff. de do. cau. mortis. & in mutuo

mutuo ſolummodo recipiens obligatur ad tantundem reſtituendum.ff.Si cer.pet.l.2. Et in ſtipulatione, quando ſolummodo vna pars obligatur: nam tunc non eſt propriè contractus: & ita intelligitur glo.Inſt.de diui. ſtip. §. conuentionales.ſuper verbo [cõtrahendarum.]Tertius, ſ.impropriiſſimus, eſt, quando ex nulla parte oritur obligatio, ſed potius diſſoluitur obligatio facta, vt eſt tranſactio facta nudo pacto,ex qua non agitur ante complementum conditionis. de hoc Salicet.in l. ſiue apud acta. C. de Tranſact. vt etiam eſt liberatio per acceptilationem. Inſt. Quib. mod.tol.oblig.§. 1. & in l.vbi pactum.C. de tranſa.per Bart. Ergo ſi ſtatutum facit mentionem de contractu,intelligitur de proprio tantùm, quia verba ſtatutorum ſunt propriè intelligenda,l.1.§. ſi is qui nauem. ff. de exercitoria actione, niſi diceret omnem contractum,vt in gloſ.§.contractum. præallegat. Item contractus appellatione intelligitur de validis,non de inualidis, vt in Auth. ſacramenta puberum, præallegat. & continetur inſtrumentum, ff. de duobus reis. l. eandem. Item continetur donatio. C. quod metus cau.l. ſi donationem. Et generaliter omne illud ex quo naſcitur obligatio, appellatione contractus intelligitur. leg. ſi ab eo.ff. de Legatis ſecund.

CONTRADICTOR quando dicatur legitimus ad contradicendum alicui actui de mittendo aliquem in poſſeſſionem, vide Bart.in l.à diuo Pio.§. ſi ſuper rebus.ff.de Re iudic.& Innoc. in c. cùm ſuper. de Re iud. & Spec. in titu. de Action. §. ſupereſt. & contradicere ſibi ipſi quando quis dicatur, vide in verbo Variare.

CONTRIBVTIO perſæpe pro cõiũctione & cumulatione variarum ſummarum,velut in leg.Falcid.ratione ineũda, cum varia legata cumulantur, vt de dodrantis quantitate appareat,Contributio fieri dicitur. l. 1.§. interdũ omnimodo.l.in ratione.11.§.quod vulgo.ff. ad le Fal.& l.1.in princip.ff. ſi cui plus quàm per leg.

CONTVBERNALES appellantur,quicumque ſimul habitant,vt tradit Alc. in le. inde.de Ver. ſig. Quapropter in te quoque militari contubernales dicuntur qui in iiſdem tabernaculis ſeu tentoriis militant: nam taberna omnem habitationem complectitur, Itidem fit vt contubernales ſeruorum, intelligantur eorum vxores & nati.l. quæſitum. §. contubernales.de fund.inſtr.

CONTVBERNIVM, eſt matrimonium contractum, & propriè ſeruorum. Inſt. de nupt. in gloſſa ſuper verbo,ciues.

CONTVMAX à contemnendo dicitur. Et ſecundùm Iſid. eſt qui comparere debet in iudicio, & nõ comparet. Et dicitur quandoque verè, quandoque fictè, vel præſumptiuè.Verè contumax dicitur qui expreſsè dicit iudici vel eius ſeruienti,ſ.nuncio ipſum citanti, quòd non comparebit coram ipſo, vel qui dum comparet illicentiatus recedit. Fictè verò contumax eſt qui citatur,non tamen venit, vel latitat, aut facit, quòd citatio ad ipſum non veniat, aut eum non apprehendat,vocem vel qui iudicis audire negligit. Sed iſto vltimo caſu potiùs dicitur verè contumax.

CONTVMACIA, eſt erga iudicem vel prælatum commiſſa

inobedientia. Et eſt multiplex, Aliquando enim committitur in non veniendo. Aliquando in non reſpondendo. Aliquando in latitando, abſentando, vel procurando ne ad citatum veniat citatio. Aliquando in non reſtituendo. Aliquando in non emendando delictum. Aliquando in non exhibendo. Vide Goffre. de ſent. excommu. §. excommunicatio fieri debet, in Summ. & Gulielm. Spec. titul. de contumac. §. 1. verſic. & nota.vbi diſtinguit duplicem contumaciam. Primò, ſcilicet, veram & præſumptam. Secundò triplicem, ſcilicet veram, euidentem & præſumptam, vt in gloſſ.not.in Clemen. vnica, de do.& contum.quæ eſt glo. fin. & per Inno. in cap. querela. de Procur.Bart.in le. fin. ff. de in integr.reſtitut. & in l.ex conſenſu. §.2.ff. de Appellat. Cyn. & Petr. poſt Iaco.Butr.in l.properandum. §.ſin autem reus.C.de Iud.

CONTVMELIA à contemnendo dicta eſt, capitur ſæpe pro iniuria. Inſt. de Iniur. in princ.

CONTVRBO, as, præter illum ſignificatum quē habet in promptu, ſignificat etiam decoquere, ſiue fidem frangere, nec creditori velle aut poſſe ſoluere. Martialis:

Conturbabit Atlas, & non erit vncia cœlo,
(Deum.
Decidat tecum qua pater ipſe

Iuuenalis.

Sic Pedo conturbat, Matho deficit,exitus hic eſt.

Alphenus lib. 15.in tit. de in rem verſo.l.quidam fundum.[Poſteà, inquit,conturbauerat, qui boues vendiderat.]Idem de Inſtit,actio. l.cuiuſcunque. §. idem Labeo.[Si quis piſtor ſeruum ſuum ſolitus fuit ad certum mittere locum ad panem vendendum, deinde conturbauerit.] Accurſ. id eſt, non fecit quod conuenit,exponit. Ne.

CONTVRBARE, interprete Bud. in l. cuicunque. de Inſtit. actio. eſt decoquere, & patrimonium diſſipare:propriè autem dicitur, qui ſoluēdo non ſunt quod à dominis acceperunt. l. quidam. de in rem verſo.

CONVENIRE,eſt ſimul in vnum locum venire. Etiam dicitur conuenire quod alicui competit, ſecundùm conditionem ſuam, vt iſtud conuenit illi. Item conuenire capitur quandoque pro conuentione,id eſt,pacto,ex conſenſu de aliquo faciendo.

CONVENIRE etiam quandoque ſumitur pro alium in iudicium vocare, vel facere euocari. Item eſt placere. Vnde conuenire inter aliquos eſt complacere inter eos, vt conuenit inter te & me vt des mihi hoc.

CONVENIRE mihi,eſt congruere mihi vel adeſſe mihi quod me decet honeſtúmque eſt.

CONVENIRE me, eſt alloqui me ſuper aliquo facto.

CONVENTICVLA, pro illicitis congregationibus.

CONVENTIONIS nomen generale eſt ad omnia pertinens de quibus negotij contrahendi tranſigendíque cauſa conſentiunt, qui inter ſe agunt,ſiquidem nullus eſt contractus, nullaque obligatio, quæ in ſe conuentionem non habeat, l.1. ff.de pacto. Conuentionum autem tres ſunt ſpecies, de quibus in l. conuentionum.& ſeq.de pact.

CONVERSATIO,habitatio.Vlp.l.12. §.1.de Relig.& ſump. Senatuſcōſulto cauetur, ne vſus ſepulchrorum, permutationib.polluatur:id eſt,

eſt, ne ſepulchrum aliæ conuerſationis vſum accipiat: hoc eſt, ne quis aliam ob cauſam quàm ſepulchri & religionis ibi habitet, aut verſetur, vt ex edicti verbis intelligitur, quæ idem Vlpia. refert in l. 3. ff. de Sepul. viol. Ho.

Conversi & oblati differunt quia conuerſi portant habitum religioſorum, & profitentur ſolemniter, ſed non ſunt clerici: oblati verò portant aliquando habitum, & aliquando non, & poſſunt recedere, niſi ſint perpetuò oblati, quo caſu æquiparantur aliis profeſſis. Domin. de ſancto Gemin. in cap. per exceptionem, de Priuil. in 6.

Conversi veniunt appellatione monachorum, & gaudent immunitate religioſorum. Felin. in cap. non dubium. de Senten. excommunic.

Convicium dicitur quaſi conuocium, ſ. quando in vnum plures voces conferuntur, & iniuriā eſſe Labeo ait. ff. de Iniur. l. item apud Labeonem. §. conuicium.

Copiarum negotium, in lege ob negotium. de compen. dictum videtur pro mercimoniis rerum victualium quæ ad exercitum deferuntur.

Copiatae, 1. Cod. tit. 2. l. 4. E & 4. C. tit. 63. l. 5. k.

Copulativa oratio dicitur, in qua plura copulatiuè ponuntur, vt in omnibus verificetur, & ideo ad verificationem ipſius omnium concurſus exigitur ex proprio ſignificato. Sed hunc cōcurſum quandoque diuerſimodè ſignificat, prout diuerſa materia, vt alius quiuis modus ſignificandi ſignificare declarat. verbi gratia, ibi, interrogatus promitto, [lego Stichum & Pamphilū,] ſignificat vtrumque eſſe in ſtipulatione vel diſpoſitione. le. inter ſtipulantem. 6. ſed ſtipulante. ff. de Verb. obli. l. ſcire debemus. in prin. eodem titul. l. quoties. ff. de leg. 2.

Copulativa etiam quandoque ſignificat concurſum alterius tantùm, prout ex ſignificandi modo concluditur: nam quandoque ponitur pro diſiunctiua, l. ſæpe. de Verb. ſign.

Coracinum colorem, cuius meminit l. quæſitum. §. coccum. de Leg. 3. Alcia. in Parerg. interpretatur nigrum.

Coram not. Paul. in comment. de confeſſ. c. ex parte. de Elect. vt circa libro 6. Et intelligitur ita vt præſentes intelligant. ff. de Arbitr. l. diem. §. coram.

Corbis, textum eſt vimineum, quod Græcè, vt Priſcianus ait, κόφινος appellatur, ſed propriè corbis eſt quo meſſes excipiuntur. Varro lib. 4. de lingua Latina: [corbis, inquit, dicta ab eo quòd ſpicæ aliudve quid eo corruebat.] Sed cum grammaticis ſub genere fœminino relinquatur. Seruius in 1. Georgic. auctoritate Ciceronis ſub fœminino proferendum eſſe dicit, qui dixit, [meſſoria ſe corbe contexit.] Vlpian. lib. 33. Dig. de fun. inſtr. l. inſtrumenta. [Inſtrumenta, inquit, cogendi fructus, quemadmodum torcularia, corbes, falces meſſoriæ, falces fœnariæ.] Nebr.

Corbis refertur inter ea fundi inſtrumenta, quæ fructus cogendi gratia parantur. l. inſtrumenta. de Fund. inſtr. leg.

Corepiscopi, hi remoti ſunt ab eccleſia, vt 68. diſt. cap. corepiſcopi. Et poterant conſtitui in villis vel caſtris, epiſcopi vero non niſi in ciuitatibus, conferebant tamen minores ordines.

Corinthivm æs,& vaſa Corinthia ab ære Corinthio dicta, quòd Corintho vrbe Achaiæ à Romanis euerſa & incenſa,ex variis ſit metallis conflatum. Plinius de ære Corinthio: [caſus,inquit,hoc miſcuit,Corintho cùm caperetur incenſa.] Sed auctor oſtendit, opifices nobiles Corinthiorum vaſorum Corinthi excidium præceſſiſſe.Martialis,

Conſuluit nares an olerent æra Corinthon.

Suetonius in Auguſto: [Propter vaſa,inquit, Corinthia inter proſcriptos curaſſe referendos.] Iabolenus Priſcus, de legat.3.l.hæres.§.penul.cui Corinthia,inquit, vaſa legata eſſent.& paulo poſt: Proculus verò rectè ait, ſi æneæ quidem ſint abaces, ſi autem Corinthiæ, non deberi. Accurſ. Corinthiæ,id eſt,de vili materia, puta palea vel herba paluſtri, exponit, putans pretioſiora eſſe vaſa ænea quàm vaſa Corinthia: atque ita lectionem cum ſenſu perturbat. Erit igitur ordo & litteræ ſenſus talis.Proculus verò ait: ſubaudi abaces deberi, quia vaſa Corinthia erant in tanto pretio, vt vna libra permutaretur aliquando quingentis. Æquitas itaque legis in hoc conſiſtit, quòd abaces ex viliori materia debentur, ex pretioſiori tamen non debentur. Nebr.

Cornicvlarii dicuntur illi, qui gerebant cornua vel aciẽ in bello, vel qui in aures iudicum vota perferrent ſua. Sed in l. 2. C. de Prox.ſac. ſcrin. accipiuntur pro adiutoribus principis,cuſtodis, vel officialis,vt eo in loco atteſtatur Alciat.

Cornvpeta, require ſupra [bos.]

Corona, quæ etiam clerica dicitur,eſt ſignum regni & perfectionis, cùm ſit circularis, carens angulo, in ſignum carentiæ ſordium, quia vbi angulus, ibi ſordes. Se igitur & alios virtutibus regere,& à ſordibus mundare debent qui coronas gerunt,& ſic in Deo regnabunt. 12. q. 1.duo ſunt. & quomodo raſura, tonſura, & corona differant, & quid ſignificent, vide glo.in verb.tonſuram, in Cle. 2. de vita & hone.cler. Et differẽtiã inter diadema, coronã, & ſertũ vide in Cl.vni.de iureiur.

Coronarivm aurum appellatum eſt, quod ciuitates & oppida nouis Imperatoribus offerebant: de quô extat tit.lib.10.Cod. de Aur. cor.

Corpvs pro collegio à Iuriſcõſultis nonnumquam accipitur, vt Calliſtrat. lib. 27. de excuſ. tut.l. non tantum.[Non omnia,inquit, corpora vel collegia vacationem tutelarum habent.]Item Pomponius lib.41. titulo de Vſucap.l.rerum. [Corporum,inquit,tria genera.] Iuſtinianus quoque C. de Legib.& conſtit.l.quæ ex relationibus. [Quibuſlibet corporibus, inquit,aut legatis.]Ant.Neb.

Corpore vitiati dicuntur,qui ſunt mutilati in membris, vel debilitati propriè, ſicut qui membrum habent, ſed inefficax,vt oculum cœcum, manum aridam, crus confractum, &c.ſic mutilatus propriè dicitur, qui caret aliquo membro.

Corporati, id eſt, collegiati.require ſuprà collegiati.

Corporatvs vrbis Romanæ, dicitur,qui in aliquo corpore,& precipuè vrbis,ſcribitur, ſicut quodlibet membrum hominis dicitur corporatum, vel ciuis factus, vel incola, vt C.lib.11.de Priuil.cor. vrb.Rom.

Cor

CORPVS quandóque dicitur collegium ſiue vniuerſitas, cuius caput eſt Prælatus. cap. nouit. de his quæ fiunt à Prælat. Et tale corpus poteſt habere vnum ſigillum. de Excep. prælat. c. dilecta. Dicitur etiam congregatio cuiuſcunque ciuitatis, vel villæ, vel caſtri habere corpus. Item quælibet congregatio pro iuſtitia facienda, vt congregatio Scabinorum, vel totius vniuerſitatis. Item ſocietas cauſa religionis, cui permiſſum eſt corpus habere, debet inſtar reipublicę habere res communes, ſcilicet actorem ſiue ſyndicum communem, per quem agere poteſt, &c. ff. Quod cuiuſq. vniu. no. aga. l. 1. Item epiſcopus cum capitulo ſuo facit vnum corpus, cuius ipſe caput eſt. Sed cum clero ciuitatis vel diœceſis non dicitur facere vnum corpus: ſic nec Abbatiſſa cum clericis ſuis, licèt ſit caput, vnum corpus facit.

CORPVS etiam vnum dicitur, quod vno clauditur ſpiritu, vt animal. Etiam dicitur quod habet partes integrales, ſiue ſibi cohærentes, vt domus: vel habet partes diſtantes, vt grex, populus, collegium, ſecundùm Bern. de Exceſs. prælat. c. vnic. lib. 6.

CORRADERE pecunias, eſt vndecunque illas eruſcare atque conquirere. Teren. in Adelp. [Minas decem corradet alicunde;] Idem in Phormione: [Munus hoc ei corraditur.] Vlpianus tit. de bonis damnatorum. l. diuus. [Plerunque, inquit, corraſas pecunias Præſides ad fiſcum tranſmiſerunt.] Idem l. 5. ff. de Adminiſt. & per. tut. [Ita autem depoſitioni pecuniarum locus eſt, ſi ea ſumma corradi, id eſt, colligi poſſit, vt comparari ager poſſit.]

CORRECTORES prouinciarum in Iuriſconſultorum libris appellantur, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita eſt. l. ex omnib. 10. & l. pen. ff. de Offi. præſ. Trebel. in Tetrico tyranno: [Eum quem triumphauerat correctorem totius Italiæ fecit.] Sic in l. vlt. C. Vt omnes Iud. & apud Marcellinum lib. 15.

CORRIVALES dicuntur, qui ex eodem riuo ſimul aquantur, &, per tranſlationem, qui eandem amicam habent communem. Vlpianus lib. 44. de aqua æſtiu. l. 1. [corriuales, inquit, id eſt, qui per eundem riuum aquam deducũt.] Nebriſ.

CORRIVALES, Vlpiano ſunt, qui per eundem riuum aquam ducunt. l. 1. de aqua quotidian. & æſti.

CORROGARE, eſt quaſi ſimul rogare, & ſimul colligere, vel adunare.

CORRVMPERE, hoc verbum latè patet, vt Inſtit. de leg. Aquil. §. capite. & l. ſi ſeruus ſeruum. ff. eod. tit. Et quandóque ſignificat ſtuprare, vt in l. ſi quis aliquid. de pœnis. Seruus etiam multis modis corrumpi dicitur, vt intelligere licet ex tit. de ſeruo corrupto. ff. & C.

CORRVPTELA eſt peruerſa conſuetudo, ſacris canonibus inimica. de Conſuet. c. cùm venerabilis. de vita & honeſtate cleric. c. cùm decorem, &c.

COSTVM Marcianus in l. vlt. §. 5. ff. de Public. inter ſpecies ad vectigal pertinentes recenſet. Plin. lib. 12. c. 12. ſic ſcribit, [Radix & folium Indis eſt maximo pretio: Radix coſti guſtu feruens, odore eximio, frutice aliàs inutili.] & lib. 22. c. 24. [Odorum cauſa, vnguentorúmque & deliciarum, ſi placet etiam ſuperſtitionis gratia emantur,

emantur, quoniam thure ſupplicamus & coſto. Hotom.

Cotidie per c, & non quotidie per q, debere ſcribi, Quintil. eſt auctor libr. 1. de Orator. inſtit. [Frigidiora, inquit, his alia, vt quicquid c, quartam haberet: & quotidie, non cotidie. verùm hæc iam inter ineptias euanuerunt:] Frigida eſſe, & inter ineptias numerat Quintil. quòd quotidie per q, literam debeat ſcribi. Victorinus quoque in libro de orthographia cotidie per c, literam debere ſcribi his verbis oſtendit: Quamuis, inquit, cocus à coquendo, & cotidie à quoto, & die, deriuata ſunt, per c, non tamen per q, ſcribenda ſunt.] Adnotarant & hoc Angel. Politianus, & Laur. Abſtemius, & Ludouicus Bogononinus in annot. ſuis.

Cotoria, æ, vena eſt, vnde coſes exſcinduntur, ſicut Sulphuraria, vnde ſulphur eruitur: Stypteria vnde alumen. Alphenus libr. 39. de publica. & vectigal. l. Cæſar. [cùm inſulæ Cretæ cotorias locaret, ſegem ita dixerat.]

De C ante R.

Crabatus, κράβατος, lectulus meridiando idoneus. Scæuola l. 20. §. 8. ff. de Inſtit. [Inſtructis domibus legatis crabatus argento inaurato, lectus mortis Titiæ tempore, in domibus non eſt repertus, ſed in horreis tantiſper conditus.] Hotom.

Cretaefodina, dicta eſt, vnde creta effoditur. Sed cùm multa ſint cretę genera, cymolia, ſarda, vmbrica, ſaxea, argentaria, figula, de cymolia creta intelligendum eſt dixiſſe Iuriſc. lib. 27. Dig. tit. de reb. eorum qui. l. ſed ſi. [Cretæ fodinas, inquit, vel argentifodinas vel aliud ſimile.] Caius lib. 39. de Public. & vectig. l. ſed & ij. Eſt autem creta cymolia, qua vtuntur in laniſicio pannarij, ad lanæ duriciem molliendam.

Crassari, eſt quaſi crudeliter gradi. 2. Reg. vlt. [Ceſſet interfectio, quæ craſſatur in populo.] facit 23. q. 2. militare. ff. de pœn. l. capitalium. ad medium. Et not. Ioan. Andr. in Clem. 1. de pœn. in verbo [craſſantibus.]

Crassaturae dicuntur, quæ fiunt à latronibus in itinere, dum crudeliter contra tranſeuntes eraſſantur. de pœn. diſtinct. 1. à craſſaturis. Et craſſatores ſunt, qui prædæ cauſa aliquid faciunt, & proximi latronibus habentur, & ſunt ad malum nitentes. vt eſt text. iuncta gloſſ. in leg. capitalium. §. craſſatores. ff. de Pœn. & dicitur à [craſſor, craſſaris,] aliàs [graſſor.] idque rectiùs.

Cratitius paries, qui rectis cratibus infixis, tum aliis tranſuersè circumplicantibus conſtat. Vlp. l. 52. §. 2. ff. pro Socio. [Si vicini ſemipedes inter ſe cōtulerunt, vt ibi cratitium parietem inter ſe ædificarent, ad onera vtriuſque ſuſtinenda, &c.

Creditor, eſt qui alienam fidem ſequitur mutuatam pecuniam numerando. Generaliter verò creditor dicitur, qui ex cauſa quacunque alienam fidem ſequitur. Et dicitur ideo creditor, quia credit debitori.

Creditores dimittere, eſt ſoluere quod illis debetur. leg. à diuo. §. quòd ſi. ff. de re iud.

Creta, eſt terræ ſpecies qua figuli pręcipuè vtūtur. l. ſi cretę. ff. de fur.

Cretio, id eſt, additio. l. cretionū. C. de iu. deli. vide ſuprà, Cerno.

Crimen, eſt peccatum, querela, id eſt, accuſatione & damnatione di

ne digniſſimum : vnde & pro accuſatione ipſa ſumitur : vt in l.2. de crim.expil.hæred.

Criminum alia ſunt priuata, vt illa quorum executio, Id eſt, accuſatio vel denunciatio pertinet tantùm ad illos, quibus inferuntur, vt furta, damna illata, & iniuriæ. Alia ſunt publica, quorum accuſatio datur cuilibet de populo, quoniam ad publicam vtilitatem ſpectat, ne maleficia maneant impunita, vt ſunt homicidia, parricidia, adulteria: poſt ſexageſimum tamen diem, l.iure mariti. C. de adult. Item crimen læſæ maieſtatis. Item ſunt quædam crimina excepta, ſcilicet ad quorum accuſationem & teſtificationem etiam laici contra clericos admittuntur, ſi bono zelo procedant: & ſunt iſta, crimen ſimoniæ, hæreſis, & læſæ maieſtatis, & ſacrilegij, de quibus vide concordantias in gloſ. ſum.2.q.7. vbi additur crimen dilapidationis, &c. cùm P. Manconella. de accuſ. & nota quòd crimen dicitur quinque modis. Primò ſumitur pro quolibet peccato, ſiue ſit mortale, ſiue veniale ſit. Secundò pro crimine irrogante infamiam, quod eſt accuſatione & damnatione dignum. Tertiò, pro peccato, ſiue mortale, ſiue veniale ſit, quod non deletur niſi per pœnitentiam. Quartò, quod ſemel commiſſum ſufficit ad condemnationem, non tamen infamat. Quintò, quod irrogat perpetuam infamiam : vt not.25.diſt.c.vnum orarium.§.nunc autem.& 81.diſt. Apoſtolus. vnde, Si quilibet eſt peccator, non tamen quilibet eſt criminoſus.

Crimen concuſſionis committit, qui prætextu officij ſibi commiſſi, extorquet, comminando aliquid ab inuito, & tali crimine punitur quis pœna quadrupli. 1. q.7.ſancimus.in fin.& tam laicus quàm clericus punitur pœna concuſſionis, 23.q.1.militare. cuius contrarium tenet gl. in verb. [quadruplum.]diſt.18.§.porrò.

Crimen eccleſiaſticum, eſt quod pertinet ad iuriſdictionem eccleſiæ, vt hæreſis, ſacrilegium, ſimonia, periurium, vſura, adulterium.

Crimen merè eccleſiaſticum, eſt quod principaliter ortum à canonibus ſumpſit: & ſolùm coram iudicibus eccleſiaſticis cognoſci debet, de cuius cognitione iudices ſæculares ſe nullatenus intromittere poſſunt, vt eſt crimen hæreſis. Sed crimen merè ciuile per oppoſitum eſt delictum, legibus ciuilibus prohibitum, aliàs in ſe non peccatum, vt in ciuitate ire de nocte poſt ſonum campanæ, vel conſimile. crimen verò mixtum, eſt quod ſpectat ad forum vtrumque, vt eſt ſacrilegium, quod ſpectat ad forum eccleſiaſticum, & poteſt etiã iudex ſæcularis de pœna eius cognoſcere, & ſacrilegium punire, ſecundùm gloſſ.in verb. [audiuimus.]in c.fœlicis.de pœn.libr.6. de hoc eſt gl.in ſum. 11. q.1.

Crimen expilatæ hæreditatis, eſt cùm res hæreditariæ ſubtrahuntur, antequam hæres earum poſſeſſionem adipiſcatur.

Crimen fraudatæ annonæ, eſt cùm portitores furantur victualia à republica ad exercitũ miſſa.

Crimen fraudati cenſus committitur, cùm quis furatur publicam pecuniam ſibi accommodatam.

Crimen hæreſis, in multis conuenit cum crimine læſæ maieſtatis, & huiuſmodi ſecundùm can. eſt propriè læſæ maieſtatis, quia lædit

lædit rempublič. Imperatorem etiam diuinum & cœleſtem.

Crimen læſæ maieſtatis, eſt vbicunque quis contra vrbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hoſtes, vel illos iuuat qualicunque cauſa, ſcil. armis, conſilio, vel pecunia, vel qui ſubiectas prouincias nititur facere rebelles, vel ſeditiones aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magiſtratum, vel principem occidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & occupat contra rempublicã. Et idem dicitur crimẽ perduellionis, i. e. hoſtile. nam perduelliones dicuntur hoſtes. Secus ſi committatur hoc crimen, non contra rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, ſed ſimpliciter læſæ maieſtatis. Et nota, non ſubditus crimen leſæ maieſtatis non committit, vt in §. rurſus. in Clem. paſtoralis. de re iud. vbi Rex Siciliæ Robertus non eo modo ſubfuit Henrico Imperatori, quòd crimẽ leſæ maieſtatis in eum cõmiſerit.

Crimen peculatus ſecundùm Azon. eod. t. locum habet pro pecunia publica intercepta, vel quocunque modo contaminata, vt ſi in aurum vel argentum vel æs publicum aliquis ferrum, vel ſimile aliquid inducat, id eſt, adiiciat. Idem eſt in ſacra re, vt in vaſis eccleſiæ. idem eſt in religioſis ornamentis ſepulchri, &c.

Crimen piaculare, eſt quod morte expiatur.

Crimen ſacrilegij, ſecundùm Azon. & ſecundùm leges, fit propriè quando ſacrum de ſacro auffertur. Ac etiam, ſecundùm eum, ſi quis non ſacrum de ſacro recipit, vel ſacrum de non ſacro. Sed ſecundùm leges, tunc ſacrilegium non eſt: quia quando res priuatæ auferuntur de ſacro, tunc actio furti locum habet. Hoſt. tamen dicit, quòd ſi accipiatur ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, ſemper ſacrilegium fit, vt 17. q. 4. quiſquis. verſ. [ſimiliter.] Et ſic ſecundùm ll. requiruntur duo vt fiat ſacrilegium. Primò, vt auferatur res ſacra. Secundò, de loco ſacro. Quorum alterum ſufficit ſecundùm can. Sed pone, ſtatutum eſt quòd faciens ſacrilegium ſic puniatur, quæro an intelligatur ſecundùm ius ciuile, vel canonicum. Solutio. Si ſtatutum ſit à ciuitate, intelligitur ſecundùm leges. l. omnes populi. ff. de Iuſt. & iur. Si ſit per epiſcopum, intelligitur ſecundùm Can. Do. Cato putat quòd etiam primo caſu intelligatur ſecundum can. quia diſponit de rebus eccleſiaſticis, ergo debet intelligi ſecundùm materiã ſubiectam. l. 1. C. de edict. ſucceſſ. vbi eſt caſus à cõtrario, quòd gradus cõmutantur ſecundùm leges, exceptis cauſis matrimonialibus.

Crimen ſtellionatus, ſecundùm Azon. eod. t. dicitur à quodam animali reptili, quod dicitur ſtellio, & eſt quaſi ſimile ſerpenti: ſtellionatum, quaſi diuerſis coloribus pictum, ſicut cœlum ſtellis. Et committit hoc crimen qui ex varietate animi rem aliquam alteri pignori obligatam ſiue pignoratam alij poſteà obligat: & dicitur à ſtellione, quia ſicut ille vermis eſt varius in coloribus, ſic ille qui committit hoc crimen, eſt varius in ore, & inconſtans in mente. Deinde tamen illud crimen locum habet generaliter, quando deficiente in criminibus alia ſpeciali actione, æquum eſt alicui ſubueniri contra delinquẽtem. Sicut enim in pecuniariis cauſis actio datur de dolo in

ſubſi

ſubſidium,ita in criminibus quibuſcunque,vbi titulus deficit criminis, crimen ſtellionatus obiicitur,vt ſi quis vendidit tibi maſſam electri pro argento vel ſimile,aut aurichalcum pro auro.

Crina Pompon. l. 21. §. 1. ff. de Aur.& arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſſa ſunt parata. Niſi fortè Crinonia legẽdum ſit,vt ſit oleum ex lilio confectum,& odoramentis conditum: nam Crinõnis Plin. li. 21. c. 5. meminit, quòd lilium rubens appellat. alij tamen Crina retinent, vt ſit lilium poſitum pro vnguento crinino. Hotom.

Crinale, ornamentum capitis eſt ad cingendum capillos, ne turpentur euagẽtúrque. Ouid. 3. Metamorph.

Nec torques collo, nec habens crinale capillos. Idem in 5.

Curuum crinale capillos.

Virgil. Æneid. 11.

Pro crinali auro, pro longa tegmine palla.

Vlpianus libr. 34. de Auro & argento leg. l. argumento 25. §. 4. [Faſciæ, inquit,crinales peduléſque.] Philip. Beroal. non legit crinales, ſed [faſciæ crurales peduléſque:] quaſi faſciæ ſint crurum pedúmque munimenta quædam.

Crinales faſciæ dicuntur,quibus crines coërcentur, ne euagentur. l. argumento. de Aur. & arg. leg.

Crocuphantia opinatur Hotom. eſſe ornamenta villoſa, quæ ſub reticulis contexta, per eorum plagulas apparent, quod & origo vocabuli κροκύφαντος declarat. Vlp. in l. 25. §. 10. ff. de Aur. & arg. [Ornamentorum, inquit, vittæ,mitræ,ſemimitræ,reticula, crocuphantia.] Alciatus autem & alij eruditi homines vocabulo conquirendo mirabiliter exercentur.

De C ante V.

Cubicularii dicuntur ſerui, qui cubiculum domini ſui procurant.

Cubicularii officium quod ſit,& an ſit dignitas,vide Bartol. in l. 1. C. de Præpoſ. ſac. cub. lib. 12.

Cubitus propriè eſt menſura pedis cum dimidio.

Cucuma quid ſit, nondum liquet mihi, neque enim ego is ſum, qui incognita pro cognitis habeam. Angelus Politianus obſeruationem fecit de cucuma,ſed quid ea eſſet non oſtendit. Nam cùm dicit Martialis ad Torquatum:

Cucumam fecit Otacilius.

videtur eſſe genus ædificij tugurij pauperis. Ambroſius in vita B. Agnes pro vaſe quodam æreo videtur poſuiſſe: [Dij, inquit, tui,ærei ſunt, ex quibus cucumæ meliùs fiunt.] Vnde cucumelam inter vaſa poſuit lib. 8. Dig. tit. ſi ſeru. vend. l. ſi quando. §. 1. [Seius, inquit, ſyluam ſcuiſſet,in qua labra & crateras,& cucumelas poſitas haberet.] pro genere verberis cuiuſdam poſuit Martianus lib. 24. ad legem Cornel. de ſicar. l. 1. [Si claua, inquit, percuſſerit, aut cucuma,] Petronius Arbiter pro fornace videtur poſuiſſe. Anton. Nebriſ.

Cucuma genus vaſis, vnde cucumella. l. ſi quando. ſi ſerui vend.

Cucurbita ſecundùm gloſſ. in l. ſi inimicitiæ. de iis quib. vt indi. eſt verbum iniurioſum. Inde verbum cucurbitare, in c. 1. quib. mod. feud. amit. in vſib. feud.

CVCVRINA quid ſit, declarat Accurſius in l.vnic.C.nulli licer. in fre.lib.11.

CVLCITRA generali nomine dicitur omne ſtragulum, in quo aliquid quieſcendi gratia inculcatum ſit, l.3. de ſupel.leg.

CVLLEVS, vter eſt ex corio bouis capiens viginti amphoras. Priſcian.de ponderibus & menſuris:

[*Culleus hac maior nulla eſt menſura liquoris.*]

Plin.lib.14.[Septenos culleos ſingula iugera muſti.] Vlp.li.33.Dig. de fun.inſtru.l.quæſitum. [Cuppæ,inquit, & cullei.] Item Scæuola eodem lib.tit. de annuis leg. l.legatum. [Vini,inquit, Falerni, quod domi naſceretur,quotannis binos culleos.] Eſt præterea culleus menſura frumentaria, tantundem capiens. Scæuola libr.13. Dig. tit.de pignorat.action. l.vlt. [Pecuniam ſub pignore culleorum accepit.] Eſt præterea culleus publica parricidarum pœna, ex leg.Pomp. de parricidis. Hinc Iuuenalis de Nerone parricida:

[*Cuius ſupplicio non debuit vna parari*
Simia,nec ſerpens vnus,nec culleus vnus.]

CVLLEI ſunt ſacci de corio. ff. de pign.action.l.vlt.§.fin.& C.de his qui parent.vel fil.occi. l.vnic. Et proceſſit illa pœna à Tarquinio Rege Romanorum, vt patet apud Valerium Maximum libr.1. cap.14.

CVLLEVS vel culcipenus eſt idem quod ſaccus, in quo portatur triticum,& maximè de corio, qui ſupra ponitur equum.Vel dicitur ſaccus coriaceus in quo ponuntur interficientes parentes l. vnica.C.de His qui par. vel fil.occi. vbi dicitur inſutus culleo cum cane, & gallo gallinaceo, vipera & ſimia. Erat item culleus menſura vinaria capiens viginti amphoras, de qua meminit l. legatum. de Annuis leg.

CVLPA, dolus & fraus quomodo differunt, not. 50. diſt. §. dolus. Item quotuplex ſit culpa, quæ ſit leuis,leuior,& leuiſſima: item quæ lata & latior, vide per Bart. latiſſimè in l.quod Nerua. ff. depoſ.& infrà in verb. Dolus.

CVM accipitur interdum pro[&,] ff.de legat. 1. l. Titiæ. §. nihil. & de Verb.obl.l.quodcunque.§.non ſolùm. etiam interdum accipitur pro [ſi,] & principaliter notat tempus,& non conditionem,niſi in conſequentia. l. centeſimis.in fin.ff.de Verb. oblig. Etiam facit adiunctum videri acceſſorium, non principale ſicut coniunctio, vt l.ſi cui fundum.ff.de fun.inſtr. & not.quòd dictio [cùm,] inuenitur in duabus partibus orationis. Vno modo eſt præpoſitio,& conſtruitur cum ablatiuo. Alio modo eſt aduerbium temporis. Primo modo ſignificat dupliciter, ſcil. acceſſoriè & principaliter. Acceſſoriè,vt lego ſeruū cum veſte, equum cum capiſtro, fundum cum eius inſtrumento. l. 1. ff.de pecul. l.ſi cui fundum. ff.de fund.inſtruct.& inſtr.leg.Idem in contractu,vt depono ſeruum cum veſte.l.1.§ quę depoſitis.ff.depoſ. & ibi not. per gloſſ. & Doct. & eſt effectus quòd non debet depoſitarius reſtituere acceſſorium ſine principali, & ſi ſeruus moritur ſine culpa depoſitarij, veſtis per ſe peti poteſt, aliàs locupletaretur depoſitarius ſine cauſa cum iactura aliena, quod eſſet iniquum, de Reg. iur. locupletari.

cupletati. libro 6. Principaliter autem ſecundo modo coniungit, quando res coniungit, quarum vna non eſt alteri acceſſoria, vel cùm perſonas coniungit, & patrem aut matrem. l. 3. & 4. ff. de Pecul.& §.ſi eius.Inſtit. de legat. & licet inter filium & matrem aut patrem non ſit æqua principalitas, quoad honorem debitum & reuerentiam, quæ debentur parētibus à liberis, & non è contra, eſt tamen principalitas æqualis inter eos quoad effectum iuris: nam ſi extinguitur legatum in patre vel matre, non ſequitur ergo, quòd in liberis extinctum ſit, quia anima, quæ principalis eſt in perſona, eſt à Deo & non à patre vel matre. item & ex communi modo loquēdi dictio [cum] ſignificat acceſſionē honoris inter perſonas, vt dicendo, veni mecum, ſignificat te mihi accedere aſſociando acceſſoriè. ſecus in dictione [&,] vt dicendo, ego & tu eamus, quia ſignificat vtrumque principalem. Sed dominus vobiſcum, non poteſt ſignificare, quòd Dominus accedat vobis, quia hoc non patitur ſumma & immutabilis maieſtas. Et non refert ſi præponatur acceſſorium ſic dicendo, depono capiſtrum cum equo, lego inſtrumentum cum fundo. argumen. l. præpoſterè. C. de teſtam. niſi eſſent aliæ coniecturæ, ex quibus concluderetur voluntas teſtantis, legantis, vel contrahentis. item dictio [cum] poſita circa numerum, non includit. verbi gratia, Teſtator depoſuit apud Seium 200. & legando bona dixit, Seio 300. cum 200. quæ apud eum depoſui, lego, non includūntur cum 300. l. ſi is qui ducenta. in principio. ff. de rebus dubiis. Sed cùm, prout eſt aduerbium, ſignificat tempus & dilationem, quandoque ex conditione, quandoque etiam accelerationem temporis & dilationem ſignificat, vt ibi, promitto cùm Titius morietur, l. nam & ſi. ff. de condit. & demonſt. tempus & conditionem ſignificat, ibi, lego Titio impuberi cum 14. annorum erit. l. ſi Titio. ff. quando dies legat. cedat. Item ſignificat tempus & non conditionem, ibi, lego Titio cùm ipſe morietur. l. hæres meus. in princ. ff. de condit. & demonſtration. Quandoq; nec tempus, nec dilationem ſignificat, vt ibi, promittis decem cùm petiero, vbi ſtatim cùm petit, ſoluere tenetur. Quandoque etiam nihil ſignificat, & fruſtratoriè ponitur: vt ibi, lego cùm hęres adierit hereditatem. Bart. prædicta ponit in l. Gallus. §. 1. ff. de Lib. & Poſt. vbi ponit differentiam inter [&] & [cum] vt not. in l. Stichum qui meus. ff. de lega. 1. An inducat cōditionem vel demonſtrationem, de hoc text. ſingularis in l. ſi ita fuerit. §. fi. ff. de manumiſ. teſtam. & quandoque inducit copulam in l. Illi cum illo. ff. de Vſufruct. legat. & quandoque eſt coniunctio non faciens conditionem, in l. demonſtratio. ff. de Condit. & dem. & quandoque eſt aduerbiū, tunc iungitur verbo futuri temporis, & principaliter notat tempus, & in conſequentia conditionem, vt not. Bar. in l. 1. ff. de cond. & dem.

Cumulatio ſecundùm Bart. in l. edita. C. de Eden. eſt vnius actionis cum alia coadunatio. verbi gratia, egi tecum actione depoſiti, & quia dubito non poſſe probare depoſitum, volo cumulare aliam actionem in libello, per quam probare poſſum intentionem,

nem,hoc eſt,cumulare,id eſt,plures actiones ad idem ex diuerſis cauſis competentes coaceruare.

CVNICVLVS, eſt riuus coopertus. ff.de damn.infect. l. Proculus.eſt etiam animal minus lepore, & ei ſimile.

CVPPA & cuppula, vaſa ſunt vinaria, hoc eſt, in quibus vina conduntur.Nonius Marcellus de generibus vaſorum cuppas ponit & tinas. Vlpia.de fundo inſtru.l.inſtrumenta.vbi cuppas exponit vaſa vinaria lapidea,vel de terra facta,cùm illa ſint dolia,cuppæ verò ex lignis conſtent. Item de leg.3.l.Lucius.§.pe.[Vaſa,inquit, vinaria,id eſt,cuppę & dolia,quę in cella defixa ſunt.]Inde cuppula,parua cuppa,vt de tri.&vi.le.l. ſi cui.[In cuppis,inquit,ſiue cuppulis.]Neb.

CVPPAE, ſunt vaſa facta cauſa portandi fructus.

CVRATOR dicitur, qui curam alicuius gerit defendendo ipſum, à prætore ſecundùm leges legitimè datus. Vel, ſecundùm alios, eſt qui res adoleſcentis adminiſtrat.Datur autem ſecundùm eos curator principaliter rebus,& ſecundariò perſonę:tutor verò primò & principaliter datur perſonæ,& ſecundariò rebus vel patrimonio.Et hæc eſt differentia vna inter tutorem,& curatorem.Alia eſt differentia, quia tutor datur pupillis infra 14.annum exiſtentibus. Sed datur eiſdem vlteriùs ad 25. annum, maſculis quidem ab ætate 14. annor. & fœminis ab ætate 12. Et ſimiliter datur adultis furioſis,vel ſimilibus. Inſtitut.de curat.in 1.& §.furioſi.& §.ſed & mente captis.

CVRAX pro diligenti & ſollicito, Caius l.18. ff. de Ædilit.edict. Si conſtantem aut laborioſum, aut curacem, vigilacem eſſe, aut ex frugalitate ſua peculium acquirentem affirmauerit.

CVRIA, media breui, eſt locus vbi redditur ius: vel habitatio principis. Sed media longa eſt meretrix:[vnde,

Curia ius curat,meretrix eſt dicta curia.]

Appellabantur curiæ & triginta illæ partes in quas Romulus populum Ro.diuiſiſſe fertur: vnde & curiatæ leges dictæ,vt differit Pomp.in l.2.de Orig.iur.

CVRIALIS dicitur ille, qui eſt de officio curiæ, vel iudici obnoxius,id eſt, obligatus. Vnde curialis vel curiales dicimus omnes, qui quacunque conditione obligati ſunt curiæ alicuius publicæ poteſtatis,ſiue milites,ſiue aduocati ſint, ſiue iudices, ſiue officiales, ſiue hiſtriones,& breuiter quoſcunque, ſiue habentes officium honeſtum, ſiue inhoneſtum.

CVRIOSI ſunt, qui in curia principum vel magiſtratuum commiſſa delicta denunciant, l. 1. C.de Curi.lib.12.aliàs curioſi dicuntur nimium diligentes, vt in l. 3. §. pen.de in rem ver.

CVRIOSITAS ſumitur pro ſubtilitate nimia cura exquiſita, de renunc.c.1.li.6. Nam curioſi de his, quæ non multum expediunt,ſæpe diſceptant.de Re iudic.Abbate ſanè.lib.6.

CVRSOR propriè eſt, qui pedibus celeriter literas defert.l.ſeruis vrbanis.de leg.6.

CVRSVS publicus,vt tradit Bud.erat vehicularis. Antiqui olim non equis ſingulis & expeditis,vt hodie, quos poſtas, quaſi poſitos collocatoſque certis in locis, vocamus,

camus, ſed vehiculis vtebantur.

Cvrvles equi, not. C. de ſpect. l. nemo.lib.11. Ædiles curules quare ſic dicantur, vide ff. de Ædil. edict. l. 1. in princ.

Cvrvvs dicitur qui non habet corpus rectum. de Ædil. edict.

Cvstodia & exhibitio reorum, vt dicit Azo, ſecundum Legiſtas, eſt cuſtodia quæ fit in carceribus publicis, & etiam ponitur pro carcere, & pro ipſis perſonis in carcere incluſis. l. ad commentarienſem. C. de Cuſt. reo.

Cydonivm κυδώνιον. Plinius Cotoneum appellari latinè ſcribit. Vlp. in l. 9. ff. de Trit. vin. Cydonium vinum appellat, ex malis cotoneis confectum. [Cydonium, inquit, & ſi qua alia ſunt, quæ non ex vinea fiunt, vini appellatione non continebuntur.] Hotom.

Cylindri, lapilli teretes & oblongi Cylindrorum inſtar, de quibus Plin. lib. 38. cap. 5. Paul. in l. 32. §. vlt. ff. de Aur. & arg. [cùm quædam ornamẽtum mammillarum ex cylindris triginta quatuor legaſſet.]

Cymbia, Seruius pocula eſſe ait ad cymbæ ſimilitudinem facta. vide ſuprà Cimbivm.

De D littera.

D Littera datum ſignificat, vt in extrema præfatione Inſtitutio. D.C.P. Datum Conſtantinopoli, & alibi frequenter. Hotoman.

De D ante A.

Dactylotheca interpretatur anulorum repoſitorium, nam δάκτυλος digitus, & anulus interpretatur, & θήκη repoſitorium. Plinius lib. 37. Dactylothecam primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Martialis, [Dactylothecam, inquit, non habet.] Paul. lib. 32. de legat. 3. l. argento. [Anulis legatis dactylothecæ non cedunt.] atque ibidem iterum, [in dactylotheca, inquit, legata.] A. Neb.

Dactylotheca, eſt vas in quo anuli reponuntur. ff. de legatis 3. l. argento.

Dalmatica, eſt veſtis, qua modò vtuntur omnes diaconi ex conſuetudine in ſolennitatibus: vt 76. diſtinct. de ieiunio. Antiquitus tamen ſine conceſſione Papæ nec Epiſcopis, nec Diaconis licebat hæc veſtis. diſt. 23. cap. communis filius.

Damno, as, præter illam notam ſignificationem ſignificat etiam obligare, vt Virg. in Buc.

Damnabis tu quoque votis.

tit. de Diuortiis. l. ſi filius. [Damnandum, inquit, eum quanti mulier litem iurauerit.] Item de leg. 1. l. cum filio. [Hæredem, inquit, mihi date damnauerit.] Hinc ſæpe legitur damnatus, pro obligatus. nam mendum eſt vbicunque legitur damnas nihili verbum, cùm legi debeat damnatus, vt apud Horatium 2. Serm.

Gladiatorum dare centum
Damnati populo paria.

Nebriſſenſ.

Damnare & reprobare differunt. Nam damnare, eſt reum, ſine remedio ſubleuandi, tormentis, ſeu ignominiæ ſententialiter deputare. Reprobare verò eſt, rationibus euidentibus reum facere, iſtam differentiam aſ-

 ſignat

ſignat.Panor. in c.damnamus. in 1.nota. de ſumma Trinitate, & fide catholica.

Damnas,in iure ciuili quandoque eſt nomē adiectiuum omnis generis, idem valens quod damnatus,vt in l.damnas eſto. ff. de vſu & vſufruct.legat.

Damnum,eſt diminutio vel ademptio patrimonij. & dicitur à demo vel diminuo ſecundùm text. ff.de damno infect. l. 3. Etiam quandoque damnum eſt lucrum ceſſans. Et diuiditur damnum ſicut actio, quia alia eſt de damno dato, alia de damno infecto: & actio de damno dato competit ex lege Aquil.require ſuprà [actio legis Aquil.] Differtque damnum à periculo, quòd damnum propriè refertur ad res ſeu pecunias: periculum autem ad perſonam. Et de duplici damno circa rem, & extra rem, vide infrà, [damnum infectum] vbi complura de damno.

Damnum infectum ſecundùm Spe. de Nou. ope. nuncia. in tract. libellorum, §. nunc dicamus.dicitur ſi ædificium alicuius ruinam minatur ædificio vel prædio alterius vicini: tunc enim ædificij iſtius vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minantis petere poteſt, quòd ſibi caueatur nomine damni infecti: quæ ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini. ff. eod. titu.l.in hanc ſtipulationem. & l. ſed & ſi conducere. & l.damni infecti. Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit: non quando accreſcit. Quando autem lucrum amittis, damnum non patetis. Etiam quoddam damnum ſiue intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtrumenta quibus poſſeſſio firmatur,teneris ad damnum quod contingit propter ablationem inſtrumentorū. Et quoddam damnum eſt extra rem. Differunt etiam damnum & iactura,vt not.Ioan.Andr. in Nouella de Electiõn. quia ſæpe. libro 6.

Daphnenſis lucus,nemus eſt ſuburbanum Antiochiæ Epidaphne, id eſt,ad Daphnem poſitæ, id eſt, ad Lauretum quod decem mille paſſuum ambitu patet in Syria curua, quo in loco Antiochenſium conuentus agitabatur, ex Strabone. fuit autem hic lucus à Cneo Pompeio magno conſecratus,Euſebio auctore. Eſt quoque Antiochiæ porta Daphnitica: de qua Hieronymus in vita Ignatij: [Reliquiæ, inquit, corporis eius Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam in cœmiterio.] Iuſtinian. libro Codic. 11. de cupreſſis ex luco Daphnenſi. l.[Si quis autem Daphnenſis luci in Syria arborem amputauerit.] Nebriſ.

Daphne, erat ſuburbanum iuxta Antiochiam valde amœnum, quod 80. ſtadiorum ambitu continebatur. In eo erant ſpectatiſſimæ lauri, à quibus nomen ſumpſit.Erant ibidem & cupreſſi miræ amœnitatis, de quibus non excidendis vel vendendis ſpeciali titulo cautum eſt.C.de Cupr.ex luco Daph.

Dapifer dicitur ferens dapes, & eſt nomen officij magnæ dignitatis in Curia Imperatoris, vnde inter proceres eligentes Imperatorem computatur.

Dapſilis, eſt ille qui liberaliter ſecundum menſuram communicat.

Dardanarius dicitur,qui imitatur Dardanum quēdam hominem ſceleratum, de quo Sidonius

donius lib.5.Epiſtol. [Omnia in Dardano crimina ſimul execrarentur.] ab hoc Columella dixit in horto, [Dardaniæ veniant artes.] Dardanarij quoque dicuntur propolæ, qui omnia præemunt, vt poſtea cariùs vendant. Cic. contra Piſonem, [Panis tibi de cuppa atque propola.] Plautus in Dardanarij præpropera emptione: [Flagellabat, inquit, annonam.] Vlp.lib.47. de extraord. crim.l.annonam. [Annonam vexare Dardanarij ſolent.] Item de pœnis.in l.Dardanarios.Ant.Nebriſ.

Dardanarii dicuntur à Græcis propolæ, qui omnia præemunt, vt poſtea cariùs vendant. vulgò reuenditores appellantur.

Dare in arte notariatus dupliciter accipitur, ſcilicet propriè & impropriè. Propriè quando res data tranſiit in dominium accipientis, vt in inſtrumentis in quibus agitur de rerum alienatione & dominij tranſlatione, in quibus transfertur dominium, ſi tradens erat dominus, aliàs non. Vnde dare propriè eſt accipientis facere: aliter enim non datur, niſi ſic detur quòd in ipſum cui datur, ſtatim dominium transferatur. Impropriè capitur in inſtrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis: vbi ille qui locat vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et eſt differentia inter dare, donare, & tradere. Nam tradere dicitur qui ſolùm poſſeſſionem transfert, & non dominium. De hoc not.23.q. 6.§.vlt.

Dare intelligitur qui remittitur. l.& generaliter. ff. de calumn.& l.ſi mulier.ff.de condit. cau. dat. Bart.in l.Modeſtinus.ff. de ſolut.

Dare facere, vetus fuit formula actionis in perſonam, quia id quod aliqua de cauſa debebatur, peti ſolebat: ſiue id in dando, ſiue in faciendo conſtaret. l.actionum. ff. de obliga. & acti. ſoluta enim pro ſeparatis in ea formula accipiuntur, l.ſæpe.53.ff.de verb. ſignif.hoc eſt, vt alterutrum tantùm debeatur. Vſurpatur in l.vlt. ff.Commu.præ. l.18.§.1. de Accepti.l.12.ff.de Inoff. teſt.

Data vel datum eſt caracterizatio in fine conſtitutionum vel litterarum inſcripta, ex qua cognoſci poteſt quo anno, menſe; vel die inſtrumentum, vel quælibet litera emanauit, & à quo tempore obliget conſtitutio, vel proſit gratia in ſcriptis facta. vide de hoc Ioan.in fin.libro 6.ſuper verbo [data.]

Datio in ſolutum, eſt datio pro ſotione & ſatisfactione, verbi gratia. Cùm Petrus deberet Ioanni centum, agitur inter ipſos vt Petrus det ei in ſolutum, id eſt, pro ſolutione & ſatisfactione eiuſdem vnam domum.

Datiuus quandoque reſoluitur in ablatiuum per præpoſitionem: vt ei, id eſt, ab eo.l. 2. de condic. tritic.ff.vſu. quemadmodum cau. l.huic.ſi cer.petat.l.fin. §. ſi duobus.vbi exponitur vtri eorum, id eſt, à quo.

Datiuus quid importet, vide Bar. in l. impuberem. §. fin. ff.de falſis.

Datiui tutores propriè ſunt qui neque lege neque teſtamento inſtituti, ſed à magiſtratu dati ſunt, Attiliani ſcilicet & Iuliani. l.datiuus.7.ff.Rem pupil.ſal.l.generaliter.40. C. de Epiſc.& cler. l. vlt. C. de legit. tuto. Vlpianus tamen cap. 11. Inſtitut. datiuos appellat qui teſtamento dati ſunt.

Datviri, vetuſtè, pro datum iri. Vlp.l.38.§.15.ff.de verb.oblig. [Si quis ſtipulatus à Mæuio fuerit fundum Titio daturi.]

De D ante E.

De, iſta præpoſitio quandoque auget, vt in dictione [depoſitū.] vt not.ff.depo. l. 1. in princ. Aliquando priuat,vt 35. diſtinct. epiſcopus. Item quandoque exponitur [de,] id eſt, [propter,] vt de re familiari,id eſt,propter rem familiarem. C. quando ciui. ac. præiu.crim.l.vnic.in princ. Aliquando,id eſt,[pro,]vt ff.de aqua plu.arc.l.poſt venditionem. Aliquando ponitur pro[à.]l.ſi is qui rem.§.ſi ſur.ff. de fur. Aliquando de, mutat ex toto ſignificatum dictionis cui adiungitur, vt deſtruo,dedecus,degener. Aliquando nec addit, nec minuit, vt detergere,id eſt,tergere,in Auth.de mona.in princ.Et regulariter ponitur declaratiuè.ff.de Arb.l.ſi de meis. cum aliis concordant. Interdum ponitur pro [ſuper.] C.ſi à non compe. iud.l.3. interdum ponitur pro [valdè.] vt deproperat, id eſt, valdè properat. C. de vet.iu.enu.l.2.§. ſed quia diuinæ. Aliquando ponitur pro [ſecundùm] vt de libellis,id eſt, ſecundùm libellos. 20. diſt. de libellis. Aliquando pro [turpiter,] vt depectus, id eſt, turpiter pactus. ff. de calumn.l.& generaliter. Aliquando ſubauditur à iure. ff. de Adult.l.2.§.lenocinij. in fin. Aliquando denotat cauſam materialem:vt ff. de coniun. cum emanc. lib.l.1.§.nunc videamus. Item an iſta præpoſitio[de]ſignificet cauſam proximam vel remotam, vide Bart.in l.ſi finita. §. deinde,de dam.inf.

Debet, & [oportet] aliquando dicunt neceſſitatem, aliquando honeſtatem. vide Ioan. Andr. in cap.fin. de iur. calum. ſuper verb. [per teipſum.] & not. in c.intelleximus. in verbo,poteſt. de Iud. Et nota quòd verbum, debet, in propria ſignificatione importat neceſſitatem, vt eſt glo.in clem. attendentes.in verbo,debeant. de Statu monach. Sed honeſtatem ſignificat vbi æquitate ſuadente verba poſſunt improperari. C. de pig. l.3. Nota tamen vbi materia eſt indifferens,verbum,debet,regulariter importat neceſſitatem: gl.in cle.attendentes. de ſta.‸mo. Item dicitur quòd quacumque actione debetur. l. pecuniæ verbum.§.fin.de Verb.ſig.

Debiti diem venire, eſt debitum poſſe petere.

Debitor eſt,qui accipit pecuniam à creditore.Item ſecundùm Marcel. dicitur, qui nactus eſt exceptionem iuſtam, nec à naturali æquitate abhorrentem,id eſt,diſcrepantem ſecundùm Accurſ. in l. Marcellus. ff. de Reg. iur. Sed propriè is eſt à quo inuito exigere poſſumus.l.debitor. de verb.ſignific.

Debitvm eſt, in quod aliquis alteri naturali vel ciuili obligatione tenetur. Et debitum intelligitur remitti in redditione chirographi vel inſtrumenti, non autem ſic in redditione pignoris. Item debitum eſt quod exigitur ab inuito.ff. de Verb.ſign.l. debitor.& eſt gl.in clem.1.de dec. Et debitum ciuile poteſt capi duobus modis. Vno modo efficaciter & propriè, prout eſt in chirographo poſt biennium, vel in obligatione ciuili reſultante ex ſententia, l. Iulianus, ff. de conditione indebiti. Secundo

modo

modo impropriè & inefficaciter, prout eſt in omni debito regulariter, cui obſtat exceptio, vel etiam pone exemplum ſecũdum gloſ. in l. 1. ff. de Cond. inde. ſcil. in chirograph. ante biennium.

DEBITVM grauius quod dicitur, vide Bart. in l. ſi quid ex famoſa. ff. de ſol.

DEBITVIRI vetuſtè pro debitũ iri. Vlp. l. 1. §. 3. de dote præleg. Item l. 11. §. 17. ff. de Legat. & fideicom. lib. 32. & l. 14. de nox. act. & l. 10. & l. 28. de Rebus cred.

DECANICA dicuntur carceres, in Auth. apud quos opor. §. pen.

DECANVS nomen dignitatis eſt eccleſiaſticæ, ſic dicta quòd fortè ab initio decani præerant decem clericis, ſicuti & in re militari decani appellantur qui decem præſunt militibus, vt accipitur in titu. C. de Deca. lib. 12. Significantur tamen quandoque hac appellatione etiam archipresbyteri, vt in cano. in cap. 50. diſtinct. Interdum & clerici eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. l. non plures. C. de ſacroſanctis eccleſiis. eò quòd in decanias eſſent diuiſi.

DECAPROTIA, id eſt, decemprimatus: annumeratur inter munera ciuilia mixta, l. fin. ff. de Mun. Erant enim decaproti ſeu decemprimi ex decurionibus, qui tributa exigebant fiſcalia.

DECEDERE contrarium eſt ei quod eſt ſuccedere: vt ſi dixeris, Appius Clau. ſucceſſit in prouincia Ciceroni, & Cicero deceſſit Appio. Vnde dicti ſunt ſucceſſores & deceſſores. Vlpian. lib. 48. Dig. ad leg. Iul. maieſt. l. quíve. [Quíve, inquit, de prouincia cùm ei ſucceſſum eſſet, non deceſſerit.]

DECIDO, cidis, eſt cum creditore ſuper debito trãſigere. Cic. 3. in Verrẽ: [Niſi cum muliere, inquit, decideretur.] Idem 4. in eundem [cum reo tranſigat, cum accuſatore decidat.] Idem in 5. [Qui ſeptingentis decidere noluiſſet, mille promiſit.] Plin. lib. 7. [Abũdè igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non queat fœlix.] Martia.

Conturbabit Atlas, & non erit vncia cœlo. [*Deum. Decidat tecum, qua pater ipſe*

Scæuola lib. 26. de admin. & peric. tuto. l. cùm hæreditas. [Cum pleriſque, inquit, creditoribus ita decidit.] & paulò poſt: [cum pleriſque creditoribus ita deciderunt.] Nebr.

DECEDERE aliquando ſignificationem habet contrariam verbo accedere: vnde & deceſſio pro deminutione, l. pecuniæ verbum. §. 1. de verb. ſignif. Magiſtratus autem decedere dicuntur, qui ei qui ſucceſſor miſſus eſt, cedunt.

DECEMPRIMI, qui plerunque *δεκάπρωτοι* nominantur, erant decemuiri ex decurionum ordine conſtituti, qui tributorum exactioni ita præerant, vt ſi qua detrimenta fiſcus defunctorũ culpa contraheret, ipſi ſuis ſumptib. reſarcirent. Eorũ namque adminiſtratio nequaquã in Reip. gubernatione ciuitatéque regẽda ac defendẽda verſabatur: ſed potiùs in ſumptibus Reip. cauſa faciẽdis. Illa autẽ munera Iuriſcõſulti perſonarũ, hæc verò patrimonij appellant. Herm. l. 1. ff. de mun. & hon. Patrimonij ſunt munera rei vehicularis, itẽ nauicularis, decem primatus. Arcad. aũt in l. 8. eiuſd. tra. [Decaproti & Icoſaproti tributa exigẽtes, & corporale miniſteriũ gerũt, & pro omnibus defunctorũ detrimenta reſarciunt.]

DECEMPRIMATVS, Decemprimorum munus.

DECEMVIRI litibus iudicandis, quo tempore, inquit Hotom. creati fuerint non reperio, lites autem eos cauſsáſque priuatas, in quibus de iure controuerſia erat, tractaſſe, multis ex locis conſtat. Ouid. ad Piſonem.

Seu trepidos ad bella decem citat haſta virorum,

Et firmare iubet centeno iudice cauſas.

Pomponius l. 2. §. 16. de Origin. iur. [Deinde cùm eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ præeſſet, decemuiri litibus iudicandis ſunt conſtituti.]

DECEMVIRI quando primùm creati, & qua de cauſa, vide lib. 2. §. & cùm placuiſſet. de orig. iur.

DECESSIO, vide [Decedere.]

DECESSOR dicitur qui obiit nullo medio, prædeceſſor qui ante deceſſorem, anteceſſor, qui ante prædeceſſorem. 94. diſtin. cap. 1. per Archid. Apud Iuriſconſultum eſt, cui è prouincia abeunti ſucceſſor miſſus eſt. leg. 4. de offic. Proconſul.

DECIDERE eſt tranſigere. l. cùm hæreditas. de Adminiſt. tut.

DECIMA, ſecundùm Hoſtienſ. in Sum. de deci. §. 1. eſt omnium bonorum mobilium licitè quæſitorum pars decima Deo data, diuina conſtitutione debita: vt colligitur de decim. cap. 1. & cap. parochianos. cap. non eſt. capit. tua nobis. §. verùm. cap. cùm non ſit. Et eſt danda de omnibus bonis iuſtè acquiſitis. eod. tit. ca. ex tranſmiſſa. & cap. commiſſum. ſcilicet, de lana, fœno, & piſcariis, nullis deductis expenſis. cap. paſtoralis, eod. tit. & ca. cùm homines. etiam de iis quæ proueniunt de molendino ad ventum. c. ex tranſmiſſa. prꝗalle. Item de apibus & omni fructu. capite nuncios. eo. tit. & debentur decimæ in ſignum vniuerſalis dominij, nec ſunt retinendæ, ſed ſoluere compelli debent per Eccleſiam. de Deci. cap. tua nobis. 2. in fine. De hoc vide gl. in verb. [præmoniti.] in cle. 2. de iudic.

DECIMARVM tres ſunt ſpecies ſecundùm Hoſt. in Sum. ſcilicet, quædam perſonales, quæ debentur ex opere perſonali, vt ex artificio, ſcientia, militia, negotiatione, &c: quædam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis, vt vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ ſunt illi eccleſiæ in cuius parochia ſita ſunt prædia. de Decimis. c. ad Apoſtolicæ. etiam decimas prædiales tenentur ſoluere Iudæi. c. de terris. eod. titul. Item debent ſolui de diuerſis ſeminibus vnius agri, non tantùm de vno, ſi fuerint ſucceſſiuè ſeminata. cap. ex parte canonicorum. eod. tit. Etiam Ciſtercienſes & alij, qui nullo gaudent priuilegio, dare tenentur decimas de terris de nouo acquiſitis licet eas propriis manibus excolant. capit. nuper. eod. tit. Quædam ſunt decimæ miſtæ, ſecũdùm Hoſt. ibidem & poſſunt dici hæ de quibus dubitatur vtrum ſint prædiales, vel perſonales, vt de agnis & fœtibus aliorum animalium, quæ ſunt in paſcuis, & gregatim paſcuntur.

DECISIO, onis, ab eo quod decido, idis, in ſuperiori ſignificatione, vt ſit deciſio idẽ quod trãſactio. Cicero de prouinciis conſularibus. [Cum tyranno, inquit, deciſiones & direptiones.] Ambroſius ad Titianum: [Promptior eſto deciſioni, cuius & ſpes potior

tior & fructus eſt.] Paulus libro 35. ad legem Falcidiam. l. ſi hæres:[& hæres,inquit, cum creditoribus deciderit, ne ſolidum ſolueret, & ob eam deciſionem factum ſit vt aliquid retineret.] Ant. Nebriſ.

Decisio eſt lex Imperatoris, de quo vide C. de contrahenda & commit. ſtipulat. l. veteris. & de emen.Iuſtin. Cod. in princ. ſuper verbo [deciſiones] & Inſtitut.de nup. §. vnde quæſitum. Aliquando ponitur pro tranſactione. l. ſi hæres.ad legem Falcid.

Declinare ſententiam, eſt paulatim illam infirmare, & ideò niſi ſententia declinetur rebus iudicatis ſtabitur.

Decoqvere, eſt conſumpto patrimonio creditores ære credito fraudare: vnde decoctores, quos vulgò vocamus fallitos, vt opinor, quòd creditoribus fidem fefellerint.

Decoctores, dicuntur qui cùm non ſint ſoluendo, vertunt ſolum,atque aufugiunt.vnde Catullus: [Decoctoris amica Formiani,] & Valerius de varietate caſuum: [poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem.] Seneca libro 5. de beneficiis: [Quomodo fœnerator quoſdã debitores non appellat, quos ſcit decoxiſſe.]Iuſtinian.libr. 10. de decurionibus. le. quilibet. [Quilibet principalium, vel decurionum ſiue decoctor pecuniæ publicæ fraudulentus.] Hinc decoctorem videtur poſuiſſe,non tam pro eo, qui cùm ſoluendo non ſit,fidem publicam frangit, quã pro eo qui depeculatus eſt pecuniam publicam. In quo ſignificatu accipit Martialis, cùm ait:

Nihil colonus, villicúſq; decoxit:

Hoc eſt, defraudauit atque intercepit. Accurſius non intelligens quid eſſet decoctor, officij nomen eſſe dixit. Nebr.

Decolorari, pro infamia notari,l.eum, qui. Co. de epiſc.& clericis.

D. C. S. De conſilij Sententia: Auctor Valerius Probus: apud quem tamen Conſulis mendosè legitur pro Conſilij. Cicer. 7. in Verr. [Cũ conſilium cauſam Mamertinorum cognoſcit, & de Conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentum non imperare pronunciat.] Harum autem ignoratio notarum errorem apud Vlpianum peperit in l.vni. ff. de offic.conſ.vbi ſic legitur,[Cùm ipſe ſit, qui ex S. C. Conſilij cauſam examinat,]pro **Ex sententia Consilii**.

Decretalis bonorum poſſeſſio quæ ſit, vide ſuprà [bonorum poſſeſſio extraordinaria.]

Decretalis epiſtola eſt, in qua Papa ad cõſultationẽ alicuius reſpondet.de Reſcr.c.1.ſiue ſolus, ſiue de conſilio fratrũ, vt de Electio. bonæ memoriæ. 1. Vnde,

Decretum ſtatuit, decretaliſque reſpondet.

Et de differentia horũ nominum, decretalis epiſtola,decretũ, canõ, dogma, mandatum, interdictum & ſanctio, eſt gloſſ. in Summa, diſt.3.in verbo [omnes.]

Decretvm ſecundùm Spec. dicitur multis modis,vt in tit. de primo & ſecundo decreto.§.dicitur ergo. Quandoq; dicitur ſẽtẽtia definitiua, vt ff. de Re iud. l. decreta,vel interlocutoria, vt ff. de aſſeſſ.l.1.in fi. Quandoque dicitur quod Papa conſtituit, ſeu ſtatuit de conſilio Cardinalium, nulla facta conſultatione,& tũc in ſcri-

ptis redigitur, vt de reſ.præſenti. 20. diſt.ſi decreta.&c.ſeq.Quãdoque eſt cõſequẽs cõſenſus eligẽtiũ in ſcriptis redactus, vt 2.q.1.legũ. & de Elec.c. innotuit. Quandoq; eſt illud,quod capitulum, vel ordo,vel vniuerſitas, vel maior pars ordinauit. vt ff. quod cuiuſ. vni. no. l. planè. & quaſi per totum. Quandoque eſt iudicis auctoritas in alienationibus rerum præcipuè minorum interpoſita, vt C. de prædiis minorum. le. inter. & per totum. Quandoque decretum dicitur auctoritas principis in reſcriptis beneficialibus interpoſita,vt de reſcript. cap. gratiæ. lib. 6. & ſecundùm Azonem, illud decretum eſt confirmatorium gratiæ, quia ex hoc princeps inſinuat ſuam voluntatem, quæ ſeruanda eſt, etiam ſecundùm eum ligat ignorantes. Eſt etiam quoddam decretum decurionum, quod in inuitos ſuper muneribus rerum tribui poteſt, exceptis qui in liberalium ſtudiorum laboribus ſunt, & qui medendi cura funguntur. C. de Decret.decurio.l.exceptis. lib. 10. Quandoque decretum eſt iuſſus iudicis, quo mandat bona alicuius propter eius contumaciam poſſideri, & illud diuiditur in primum & ſecundum decretum. Decretum primum, eſt primus iuſſus iudicis quo mandat bona propter contumaciam in pœnam contumacis detineri. Vel ſic deſcribitur, Primum decretum eſt alicuius rei prohibitæ vel permiſſæ regulariter, in certo caſu facta prima prohibitio, vel permiſſio, referendo ſingula ſingulis. Secundum decretum eodem modo deſcribitur, niſi quòd ibi ponitur ſecunda prohibitio vel permiſſio: & taliter dicitur primum reſcriptum ſecundi. Quandoque interponitur primum decretum, & non ſecundum, quia in aliquibus non eſt opus ſecundo, vt not. in capite quoniam frequenter. §. in aliis. vt lit. non conteſt. ſuper verbo [conſtituitur.] Et illud decretum habet locum in actione reali vel perſonali, licèt diuerſimodè, vt dicto §. & §. ſequen. & interponitur ante litem & poſt, quotieſcunque aliquo contumace exiſtente adhuc non ita liquet de cauſa, quòd diffinitiua ſententia valeat terminari: vt in dicto capite quoniam. præalleg. Decretum ſecundum eſt ſecundus iuſſus iudicis, quo licet bona alicuius propter contumaciam poſſideri, quæ priùs ex primo decreto detinebantur, vt de eo, qui mit.in poſ.cap.primo.in gloſ. vltima. Et habet locum ſecundùm quoſdam in actionibus perſonalibus tantum, quia ſecundùm Ber.in gloſſ. vbi ſuprà, in realibus ſolùm lapſus anni conſtituit miſſum ex primo decreto verum poſſeſſorem: nec opus eſt ſecundo: ſecundùm alios tamen habet locum tam in realibus, quàm in perſonalibus. de hoc plenè Bern. in capit. contingit. de Dolo & contumac. in gloſſa vlt. Vel ſic, ſecundùm Ludou. de Ro. Eſt prima iudicis aggrauatio punitiua contumaciæ, & ſic ſuo modo diffinitur ſecundum decretum. Et ſecundum non poteſt interponi niſi contra latitantem. Et latitatio eſt debitoris abſconſio fraudulenta in damnum creditoris.l.Fulcinius. §. ſi quis poſſidet.ff. quib. ex cauſis in poſ.ea. quod eſt verũ,niſi periculũ ſit in mora, tunc enim interponitur ſecundum decretum contra non latitantem

titantem debitorem, vt not. Ioan. Andr. in cap. conſultationibus, de Offic. deleg. in Nouella. & Bald. dicit in cap. 1. de mil. vaſ. qui conſt. eſt, in vſib. feud. Sed vtrum ſecundum decretum ſit ſententia interlocutoria vel diffinitiua, effectus eſt magnus, vt in c. cum ceſſante. de Appellat. & l. quod iuſſu. de appellat. vbi per Bart. & C. de Epiſcop. aud. l. 2. per Bald. & l. ſi finita. §. ſi fortè. ff. de Damn. infect. vbi per Dyon. Sed Lud. de Rom. dicit quòd ſecundùm decretum eſt ſententia interlocutoria. allegat. gloſſ. ſingularem in præſenti. §. cùm autem. in verbo [admodum.] C. de his, qui ad eccleſiam confugiunt. not. Ioan. Andr. in gloſſ. magna in fine, cap. 1. de Rebus eccleſiaſt. non alienand. libro 6. & ibi vide iura de hoc.

DECVBVERIT, id eſt, in lecto iacuerit, ff. ſi quis cautio. l. 2. §. ſi non propter valetudinem.

DECVRIONES, in coloniis & municipiis dicuntur qui Romæ Senatores appellantur: dicti à numero equitum, quibus in militia præerant. Auctores ſunt Nonius Marcellus, & Feſtus Pompeius: dignitas verò ipſa Decurionatus dicitur: de officio decurionum, & de illorum dignitate, lege in libris Digeſtorū, titulum ad Municipales. l. quoties. & l. libertus. Item de Decret. ab ord. l. ambitioſa. Omnino decurionum officium eſt, pecuniam publicam habere, tractare, & exigere. Nebr.

DECVRIO dicitur, qui decimam partem de bonis ducit, vel qui eſt ſuper decem milites conſtitutus in curia dominorum vel principum, ſicut centurio ſuper centum, qui aliàs etiam vocatus eſt centenarius. Et vtuntur illo vocabulo Theologi, quia dicitur 1. Machabæor. 3. quòd Iudas conſtituit duces populi, tribunos & centuriones. Beda tamen dicit ſuper illud Luc. 23. & Marc. 15. [Ioſeph nobilis decurio,] quòd decurio vocatur ideo, quia eſt de ordine curiæ, & officium curiæ adminiſtrat. Qui etiam ſecundùm eum dicitur curialis à procurando, quia procurat munera ciuilia & curialia. Vide de hoc ff. de Decurionib. & fil. eorum. Quidam autem dicunt decuriones appellari ex eo, quòd cùm ciuitates & municipia conſtruebantur, cuiuſque loci, gratia conſilij, decima pars hominum colligebatur, vt ff. de Verb. ſignif. l. pupillus. §. decuriones. Etiam quidam dicunt decuriones eſſe ex eo dictos, quòd cùm Coloniæ ducerentur, decima pars eorum, qui ducebantur, in conſilium publicum conſtituebantur: & decuriones vrbis Romanæ à muneribus excuſabantur, vt C. eod. tit. lib. 11.

DECVSSATE, id eſt, ornatè.

DEDECVS, quando aliquid dicitur fieri cum dedecore, vide Bart. in l. 2. §. ſi emancipatus. ff. de Bonor. poſſeſſ. contra tab.

DEDERIT, id eſt, dare voluerit. ff. de Verbor. oblig. l. ſi ſtipulatus ſum. Aliquando dederit exponitur, id eſt, reddiderit. ff. locat. l. in naue Saupheli.

DEDISSE, inquit Paulus intelligendus eſt etiam is qui permutauit vel compenſauit. l. 76. ff. de Verb. ſignif.

DEDITITII ſerui dicuntur, qui ex obſidione ſe dediderunt in poteſtatem victoris. formam autem deditionis ſcribit Liuius lib. 1. ab vrbe condita.

[Obſeſ

[Obſeſſor, inquit, interrogauit: Eſtíſne vos legati oratoreíque miſſi à populo Collatino, vt vos populúmque Collatinum dederitis? Sumus. Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate? eſt. Deditíſne vos, populúmque Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtenſilia, diuina, humanáque omnia in meam Romaníque populi ditionem? dedimus. Et ego recipio.] De ſeruis dedititiis Iuſtinianus in 1. Inſtitutionum lib. titu. de libertinis, & quomodo manumiſſi obtinebant infimum libertinitatis gradum; [quoniam illorum, inquit, peſſima conditio eſt.] Nebr.

DEDITITIA libertas ſecundùm Azon. in Sum. eod. tit. hodie ſublata eſt, ſed olim eorum dicebatur dedititia libertas, qui ſic ſeruiebant, vt toto tempore vitæ ſuę ſeruili iugo detinerentur, poſt mortem verò eriperent in libertatem. colligitur in lege vnica. C. de Lat. liber. tol. & Inſtitut. de ſucceſ. lib. §. vlt. & l. vnica. C. de Dedit. lib. tol.

DEDITITII liberti olim erant, & dicebantur, quia hi, qui ſe dedebant timore deſtructionis ſuæ, hanc talem libertatem conſequebantur, & dicebantur liberti, fortè propter ſpem libertatis. Vel veriùs liberti vocabantur, quia verè liberti erant, licet ſeruire cogerentur: hodie verò nõ ſunt. Azo in Sum. C. de Dedit. liber. tol. Erant autem hi peſſimæ conditionis, quia toto tempore vitæ ſuæ erant ſerui, & in morte liberti, vt dictum eſt, In Inſtitu. de liber. §. libertinorum autem. & dicunt doct. quòd tales non erant ſerui, ſed coacti erant ad ſeruiendum: & erant inducti ex l. Ælia Sentia, quæ etiam multa alia (ſcilicet mala) induxit: vt in gloſſ. Inſtit. tit. prælleg. Sed de dedititiis alitet & veriùs Theophilus & Caius in Inſtit.

DEDVCTIO, eſt defalcatio.

DEDVCTIO & compenſatio hoc differunt, vt notat Cuiacius lib. 8. obſeru. cap. 3. quod compenſatio ipſo iure fiat, deductio vi exceptionis. l. 15. ff. Ratam rem. Secundò, deductio eſt partis, compenſatio totius, interdum & partis. l. ſi quis. 11. C. Depoſit. vel com.

DEFALCARE, idem eſt quod deducere & detrahere.

DEFECTAE ſenectutis homo, id eſt, ſenectute confectus, exacta ætate, Vlpian. l. 12. §. 3. ff. de Vſufr. Vt puta ægrotanti ſeruo, vel infanti, vel defectæ ſenectutis homini. Sic,

DEFECTVS ætate eadem ſignificatione dicitur, l. 3. §. ignoſcatur. ff. ad Silan.

DEFENDERE, eſt vicem domini ſubire, vel illud facere quod faceret dominus in lite, & pro eo reſpondere.

DEFENDI in maioribus in integrum reſtituendis non is videtur, cuius ſe defenſor ingerit, ſed qui requiſitus ab actore, non eſt defenſioni defuturus. l. 21. §. 3. ff. ex quib. cauſ. maior.

DEFENDI rectè, hoc eſt, iudicium accipere vel per ſe, vel alium, ſed cum ſatiſdatione; nec ille videtur defendi, qui quod iudicatum eſt non ſoluit. leg. 63. ff. de Iudic. Hotoman.

DEFENSIO quotuplex eſt, vide Bar. in l. de pupillo. §. 1. ff. de Noui operis nunciatio. & quo iure eſt introducta: idem Bart. in l. vt vim. ff. de Iuſti. & iure. & quot modis ſumatur defenſio. Bart. in l. liberto. in fin. ff. de Nego. geſt.

Quando

Quando aliquid dicitur fieri ad defenſionem, vide Bart. in l.1.C. vnde vi. Interdum ſumitur pro excuſatione, vt l. Sed etſi. de Vſur. aliquando pro exceptione, vt l. ſiquidem. C. de exceptionibus.

Defensor eſt ille, qui ſine mandato cautione præſtita de iudicato ſolui, alium defendit, vel eius defenſioni ſe offert, vt ff. de Procuratoribus. l. ſi procurator. §. finali.

Defensores ciuitatum ſecundùm Azon. in Sum. eod. tit. C. de def. ciu. ſunt hi qui in omnibus tanquàm patres, potiùs quàm vt iudices ſe habere debent, vt ita nominis ſui vtantur officio. C. eod. tit. l.3. & Authent. vt iudices ſine quoquam ſuffrag. §. eos. Ineſt autem officio defenſoris huiuſmodi præbere auctoritatem his, quæ aguntur apud eum ex voluntate partium, vt adoptionis, emancipationis, manumiſſionis, teſtamentorum, inſinuationis. vt in Auth. eodem tit. §. ſed neque proprias. Item donationis inſinuatio. In contentioſa autem iuriſdictione habet cognitionem vſque ad trecentos aureos, vt in Authent. præalleg. §. & iudicare.

Deferre aliquem, eſt eum accuſare: ſed deferre alicui, eſt grates, reuerentias ſibi facere. ff. de accuſ. l. libellorum. & ſic dicimus, plus Deo deferendum eſt, quàm homini. deferre autem appellationi, eſt illam admittere. differunt autem deferre & accuſare in hoc, quia deferre fit reo abſente, ſed accuſare fit reo præſente.

Deferre iuramentum, eſt aliquem arctare vel adſtringere ad iurandum, & quandoque defertur à iure, & quandoque à iudice, quandoque à parte, quandoque etiam delatio à parte parti defertur. de omnibus his not. C. de iureiur. l.1.

Defervescere iram alicuius dicimus, cùm ex irato mitis redditur. l. quis ſit. §. idem ait. ff. de ædil. edicto.

Deficere dicuntur, qui ab iis, quorum ſub Imperio ſunt, deſiſtunt, & in hoſtium numerum ſe conferunt. l. amiſſione. de cap. dimin.

Deficere debitores dicuntur, quorum facultates ita imminutæ ſunt, vt iam ſoluendo non ſint. l.3. §. multa. ff. de Iur. fiſc. vnde defectus facultatis apud Vlp. l. ſi extraneus. 33. ff. de Iur. dot.

Deficere conditio dicitur, cùm non exiſtit. l.2. & paſſim, ff. de Condit. inſtitut. & paſſim ſub Rub. de Cond. & demonſt.

Defectus & defici conditione dicitur, cui conditionis euentus non reſpondet, l. quæ ſub 8. in fin. ff. de Cond. inſt. l.10. & l. mulieri. 74. de Cond. & demonſt. l. ſi quis. 13. de Statu lib.

Deficere hæredes dicuntur, qui hæreditatem non agnoſcũt: & Deficientes partes, quarum nemo hæres extitit. l.5. ff. de Vulg. & pup. l.8. de Alim. cib. Horom.

Definio & definitio, non diffinio & diffinitio, notatum à Ludouico Bonognino, ſemper legi in Pandectis Florentinis: & ferè nunquam aliter legitur in libris vetuſtiſſimis, qui reperiuntur ſcripti, etiam in aliis facultatibus. Nebr.

Definitio, eſt plurium rerum ſummatim facta traditio: quod idem eſt cum regula l. omnis definitio. iuncta l.1. de Reg. iur. diffinitio autem eſt propria & breuiter comprehenſa rei ſubſtantię enun

enunciatio,quæ conſtat ex genere &differentiis.Bar.in l.1.de teſt.

Deflorare virginem quid ſit, not.per Archid. extrà, de deſponſation.impuberum. cap.vnico,libro 6.

Defrvtvm, muſtum eſt quod decoquitur, quouſque pars tertia relinquatur.Plinius tamen lib.14. [Sapa, inquit, fit muſto vſque ad tertiam menſuræ partem decocto, quod vbi factum ad dimidiam eſt, defrutum vocamus.] Virgil.4.Georg.

Aut igni pingui a mult

Defruta.

Vlpianus lib. 33. Dig. de fundo inſtruct. l. quæſitum. [Vas, inquit, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fieret.] Item de vino & tritico legato.l.qui vinum. [mulſum, inquit, paſſum, defrutum.] Defrutum dictum eſt quòd auctore Plinio ſit ad dimidias defraudatum: aut, quemadmodum vult Nonius Marcellus, quòd ad tertiam redactum.fit. Non, quod Accurſius hallucinatur, quod de vſu ſit ſublatum, vt quandiu poſſit ſeruetur: quaſi ſit dictum à fruor,eris. Nebr.

Defrvtvm, muſtum eſt, quod decoquitur quouſque tertia pars tantùm relinquatur.

Defvnctio, eſt à debito liberatio, inde defunctus,id eſt,liberatus. Secundò idem eſt quod mortuus. Et fortè dicitur ideo mortuus defunctus, quia liberatus à miſeria cõditionis humanæ.

Defvnctorie & [perfunctoriè]idem ſonant quod tranſitoriè, vel incurioſè,& negligenter.Vlp.l.2.§.16. ff.ad S.C.Trebel. & l.vn. C.qui num.tut.

Deglabrare, eſt delibrare ſiue cingere,hoc eſt,arborem decorticare:nam glaber propriè dicitur qui læuis eſt,& pilis caret: ſed hic deglabrare pro leuem facere, poſuit I.C. Paulus lib. 47. Digeſt.tit. arborum furtim cæſarum. l. cedere. [Cingere, inquit, arborem,eſt deglabrare ſiue delibrare.] Ant.Nebr.

Deglabrare ſeu[deglubere]eſt corticem eximere.l.cędere. ff.Arbor.fur.cæſ.

Degradare, eſt deponere de ordine,vt 81.diſt.dictum.Qualiter autem debeat fieri degradatio, not.de Pœn.c. degradatio. libr.6. nam deponere fit ſimplici verbo, ſicut ſuſpendere: degradare autem cum ſolennitate.

Deiectio duplex eſt, armata & non armata:qui armata deiicitur, quamuis non poſſideat, aut vitioſè poſſideat,reſtituitur.l.14. ff. de Vi & vi arm. Qui non armata,nequaquam, niſi poſſideat.

Deierare, eſt falsò iurare. c. in litteris.de teſtibus. & c. litteras. de Præſumptionibus.

Deinceps, id eſt, de cætero. C.de Epiſ.audi. l.nemo deinceps.

Deinde, vide Inſtit. de rer.diuiſ. §. inſula.

Delata hæreditas intelligitur quam quis adeundo conſequi poteſt, lege delata. ff. de Verbor. ſignific.

Delator, eſt alicuius criminis denunciator,dummodo ad officiũ ſuum non pertineat ea denunciatio.hoc genus hominum odioſum habetur. Martial. de delatoribus.

Turba grauis paci, placidaque inimica quieti,
Quæ miſeras ſemper ſollicitabat opes. Idem,
Et delator habet quod dabat exilium.

Pro

Pro denunciatore tantùm poſuit Iuriſconſ. Papin. tit. de Diuerſ. & temp. pręſ. l. intra. [Intra quatuor, inquit, annos vacantium bonorum delator.] In tit. tamen de iure fiſci propria delatoris ſignificatione vtitur ſæpè. Nebr.

Delator, eſt idem quod accuſator, vel qui bona aliqua tanquam vacantia fiſco denunciat, id eſt, manifeſtat. Et nota quòd deferre dicitur multis modis: Primò, id eſt, afferre, ſeu offerre, vnde dicitur hæreditas deferri: vt l. 2. C. de Carbon. edict. Item accuſare de quolibet crimine, vt l. iubemus. C. ad l. Iul. repet. Item delator, id eſt, bonorum nunciator. l. intra. ff. de diuerſ. & temp. præſcr. & Bart. in Rubr. de delat. & de hac materia vide plenè per Bartol. in dicta Rubr. de delator. libr. 10. Cod.

Delegare plura ſignificat: primò eſt aliquem iudicem loco ſui, & auctoritate ſui iudicaturum conſtituere, vel ſubſtituere: vt l. præcipimus. C. de appell. circa medium. & l. ſeq. in fin. Quandoque eſt in locum ſuum, vel vice ſui alium reum creditori dare, vel cui iuſſerit creditor. Et hoc modo inter delegatum & eum cui fit delegatio, oportet interuenire ſtipulationem, vel litis conteſtationem. His enim modis fit hæc delegatio. l. delegare. ff. de Nouation. & Azo in Sum. eo. tit. de Nouat. Delegare enim poſſum, id eſt, vice mea debitorem meum dare creditori, & ex delegatione liberor ego à creditore meo, & extinguitur ipſa obligatio qua tenebar. vt quando tibi ſum obligatus, & alium habeo debitorem mihi obligatum, & iſtum tibi aſſigno vt debitum ab eo recipias: te & ipſo volentibus, hæc eſt delegatio quædam. Interdum delegare eſt deſtinare ſeu aſſignare, vnde in l. 2. ad leg. Iuliam. pecunia delegata, id eſt, deſtinata.

Delegatus, eſt cui cauſa committitur terminanda vel exequenda, vices delegantis repræſentans, & in iuriſdictione nihil proprium habens: vt ff. de Offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. 1. in fin. & extrà, de Offic. deleg. ſanè quia. & c. cùm olim. & Hoſt. in Sum. eod. tit. Vel ſic, Delegatus eſt is, cui à ſummo Pōtifice, vel ordinato vel delegato Principis cauſa committitur. Inde venit [ſubdelegatus,] qui dicitur reſpectu delegati. Item is, cui principium cauſæ vel medium committitur, & ſic iudex propriè dici non poteſt: vt cap. ſuper quæſtionum. §. porrò. eod. tit. Delegatus tamen propriè delegare poteſt principium, medium & finem, in §. intentionis. cap. ſuper quæſtionum. præalleg. Vel ſecundùm Specul. eod. tit. in princip. eſt is, qui alterius commiſſione recipit alicuius cauſæ iudicialem cognitionem: nam & ſubdelegatus eſt, cui per aliquem habentem iuriſdictionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum, non iure proprio, ſed de iure mandantis. Et differt à ſubrogato & conſeruatore. Nam ſubrogatus habet iuriſdictionem iure proprio, & merum imperium, ſicut iudex principalis, cui ſubrogatur, ſed conſeruator nullam habet iudicialem cognitionem, ſed tantùm poteſtatem ſuper nororiis & manifeſtis. capit. ſtatuimus. de Offic. delegati, libro 6. Iudex autem delegatus habet iuriſdictionem in eccleſiaſticis perſonis, non propriam, ſed

enunciatio,quæ conſtat ex genere & differentiis.Bar.in l.1.de teſt.

DEFLORARE virginem quid ſit, not.per Archid. extrà, de deſponſation.impuberum. cap.vnico,libro 6.

DEFRVTVM, muſtum eſt quod decoquitur, quouſque pars tertia relinquatur.Plinius tamen lib.14. [Sapa, inquit, fit muſto vſque ad tertiam menſuræ partem decocto, quod vbi factum ad dimidiam eſt, defrutum vocamus.] Virgil.4.Georg.

Aut igni pingui a multa
Defruta.

Vlpianus libr. 33. Dig. de fundo inſtruct. l. quæſitum. [Vas, inquit, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fieret.] Item de vino & tritico legato.l.qui vinum. [mulſum, inquit, paſſum, defrutum.] Defrutum dictum eſt quod auctore Plinio ſit ad dimidias defraudatum : aut, quemadmodum vult Nonius Marcellus, quòd ad tertiam redactum.ſit. Non, quod Accurſius hallucinatur, quòd de vſu ſit ſublatum, vt quandiu poſſit ſeruetur: quaſi ſit dictum à fruor,eris. Nebr.

DEFRVTVM, muſtum eſt, quod decoquitur quouſque tertia pars tantùm relinquatur.

DEFVNCTIO, eſt à debito liberatio, inde defunctus,id eſt,liberatus. Secundò idem eſt quod mortuus. Et fortè dicitur ideo mortuus defunctus, quia liberatus à miſeria cõditionis humanæ.

DEFVNCTORIE & [perfunctoriè]idem ſonant quod tranſitoriè, vel incurioſè,& negligenter.Vlp.l.2.§.16. ff.ad S.C.Trebel. & l.vlt. C.qui num.tut.

DEGLABRARE, eſt delibrare ſiue cingere,hoc eſt,arborem decorticare:nam glaber propriè dicitur qui lænis eſt,& pilis caret: ſed hîc deglabrare pro leuem facere, poſuit I.C. Paulus lib. 47. Digeſt.tit. arborum furtim cæſarum. l. cedere. [Cingere, inquit, arborem,eſt deglabrare ſiue delibrare.] Ant.Nebr.

DEGLABRARE ſeu[deglubere]eſt corticem eximere.l.cędere. ff.Arbor.fur.cæſ.

DEGRADARE, eſt deponere de ordine,vt 81.diſt.dictum.Qualiter autem debeat fieri degradatio, not.de Pœn.c. degradatio. libr.6. nam deponere fit ſimplici verbo, ſicut ſuſpendere : degradare autem cum ſolennitate.

DEIECTIO duplex eſt, armata & non armata:qui armata deiicitur, quamuis non poſſideat, aut vitioſè poſſideat,reſtituitur.l.14. ff. de Vi & vi arm. Qui non armata,nequaquam, niſi poſſideat.

DEIERARE, eſt falsò iurare. c. in litteris.de teſtibus. & c. litteras. de Præſumptionibus.

DEINCEPS, id eſt, de cætero. C.de Epiſ.audi. l.nemo deinceps.

DEINDE, vide Inſtit. de ret.diuiſ. §. inſula.

DELATA hæreditas intelligitur quam quis adeundo conſequi poteſt, lege delata. ff. de Verbor. ſignific.

DELATOR, eſt alicuius criminis denunciator,dummodo ad officiũ ſuum non pertineat ea denunciatio.hoc genus hominum odioſum habetur. Martial. de delatoribus.

Turba grauis paci , placidæque inimica quieti,
Quæ miſeras ſemper ſollicitabat opes. Idem,
Et delator habet quod dabat exilium.

Pro denunciatore tantùm poſuit Iuriſconſ. Papin. tit. de Diuerſ. & temp. præſ. l. intra. [Intra quatuor, inquit, annos vacantium bonorum delator.] In tit. tamen de iure fiſci propria delatoris ſignificatione vtitur ſæpè. Nebr.

DELATOR, eſt idem quod accuſator, vel qui bona aliqua tanquam vacantia fiſco denunciat, id eſt, manifeſtat. Et nota quòd deferre dicitur multis modis: Primò, id eſt, afferre, ſeu offerre, vnde dicitur hæreditas deferri: vt l. 2. C. de Carbon. edict. Item accuſare de quolibet crimine, vt l. iubemus. C. ad l. Iul. repet. Item delator, id eſt, bonorum nunciator. l. intra. ff. de diuerſ. & temp. præſcr. & Bart. in Rubr. de delat. & de hac materia vide plenè per Bartol. in dicta Rubr. de delator. libr. 10. Cod.

DELEGARE plura ſignificat: primò eſt aliquem iudicem loco ſui, & auctoritate ſui iudicaturum conſtituere, vel ſubſtituere: vt l. præcipimus. C. de appell. circa medium. & l. ſeq. in fin. Quandoque eſt in locum ſuum, vel vice ſui alium reum creditori dare, vel cui iuſſerit creditor. Et hoc modo inter delegatum & eum cui fit delegatio, oportet interuenire ſtipulationem, vel litis conteſtationem. His enim modis fit hæc delegatio. l. delegare. ff. de Nouation. & Azo in Sum. eo. tit. de Nouat. Delegare enim poſſum, id eſt, vice mea debitorem meum dare creditori, & ex delegatione liberor ego à creditore meo, & extinguitur ipſa obligatio qua tenebar. vt quando tibi ſum obligatus, & alium habeo debitorem mihi obligatum, & iſtum tibi aſſigno vt debitum ab eo recipias: te & ipſo volentibus, hæc eſt delegatio quædam. Interdum delegare eſt deſtinare ſeu aſſignare, vnde in l. 2. ad leg. Iuliam. pecunia delegata, id eſt, deſtinata.

DELEGATVS, eſt cui cauſa committitur terminanda vel exequenda, vices delegantis repræſentans, & in iuriſdictione nihil proprium habens: vt ff. de Offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. 1. in fin. & extrà, de Offic. deleg. ſanè quia. & c. cùm olim. & Hoſt. in Sum. eod. tit. Vel ſic, Delegatus eſt is, cui à ſummo Pōtifice, vel ordinato vel delegato Principis cauſa committitur. Inde venit [ſubdelegatus,] qui dicitur reſpectu delegati. Item is, cui principium cauſæ vel medium committitur, & ſic iudex propriè dici non poteſt: vt cap. ſuper quæſtionum. §. porrò. eod. tit. Delegatus tamen propriè delegare poteſt principium, medium & finem, in §. intentionis. cap. ſuper quæſtionum. præalleg. Vel ſecundùm Specul. eod. tit. in princip. eſt is, qui alterius commiſſione recipit alicuius cauſæ iudicialem cognitionem: nam & ſubdelegatus eſt, cui per aliquem habentem iuriſdictionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum, non iure proprio, ſed de iure mandantis. Et differt à ſubrogato & conſeruatore. Nam ſubrogatus habet iuriſdictionem iure proprio, & merum imperium, ſicut iudex principalis, cui ſubrogatur, ſed conſeruator nullam habet iudicialem cognitionem, ſed tantùm poteſtatem ſuper notoriis & manifeſtis. capit. ſtatuimus. de Offic. delegati, libro 6. Iudex autem delegatus habet iuriſdictionem in eccleſiaſticis perſonis, non propriam,

ſed

ſed à ſuperiore commiſſam, vide Goffr. in Sum. eodem tit. & delegatus in cauſa ſibi delegata maior eſt ordinario. de Offic. deleg. ſanè. 2. & de Offic. ordin. paſtoralis. quia talis vices gerit delegantis.

DELIBRARE, quod eſt librum, hoc eſt, corticem arbori detrahere. lege ſuprà, in verb. [cingere arborem.] & verb. [deglabrare.] Nebriſ.

DELIBERARE, eſt factum diligenter tractare, vel in mente reuoluere, vel cum amicis ſuis explorare, an expediat ſibi illud admittere de quo quæritur, putà hæreditatem agnoſcere vel adire: vt l. Ariſto. in principio. ff. de Iure deliberand.

DELIBERATIO, eſt prouida cauſæ circumſpectio, cum qua ratio totum agit, & furor ſibi nihil vendicat, 11. q. 3. illa præpoſitorum. & cap. ſeq.

DELICTVM, dicitur quaſi derelictum. & nota, prout ſuprà tetigi in verb. [contractus.] quòd ſicut actionum quædam proueniunt ex contractu vel quaſi contractu, ita actionum quædam proueniunt ex delicto, aliæ verò ex quaſi delicto. Ex delicto proueniunt actiones, vbi delictum perſonæ verè & directè comprehenditur, vt eſt videre in furto, rapina, homicidio. Ex quaſi delicto, vbi perſonæ delictum verè & directè non comprehenditur, ſed interpretatiuè, vel iuris fictione: vt ſi iudex per imperitiam ſuam malè iudicauit, tenetur parti, quã læſit ex quaſi delicto. Item ſi teaes in domo vel officina aliquem prauum hominem, qui damnum dedit mihi, teneris ex quaſi delicto, eò quòd in culpa ſis vtendo malorum hominum ope. Et eſt delictum deſertio boni. Peccatum vero prauus actus. Sed crimen eſt peccatum graue accuſatione & damnatione digniſſimũ. Hæc eſt differentia ſecundum Ang. 81. diſt. c. 1. & not. de Pœnit. diſtin. 1. ſi peccatum. & per Ioan. And. in regula peccatum. Et pro differentia inter delictum & peccatum eſt bona gl. in l. 1. ſi aduerſus delict. vbi dicit Accurſ. Delictum eſt genus generaliſſimum, ſiue veniat ex animo, ſiue non. Crimen verò genus ſubalternum. Continet enim ſub ſe furtum, adulterium, & alia quæ ex animo proueniunt, id eſt, conſcientia. Adde quòd delictorum quædam ſunt publica, quædam priuata. de quibus infrà in verſ. [priuata.] Item aliud eſt delictum generale, aliud ſpeciale: Generale eſt, quod certa appellatione plurima eiuſdem naturæ crimina complecti poteſt, vt furtum, homicidiũ, falſum: quod Doct. noſtri nominatum delictum appellant. Speciale verò delictum Iuriſconſulti intelligunt quod Doct. innominatum dicunt, vt cùm quis in ius vocatus non paret, cùm temerè appellat. hæc enim facta pluribus ſpecialibus verbis deſignantur, non vno generali, vt copioſius declarat Alc. in l. aliud eſt fraus. de Verb. ſignif.

DELINIMENTA pro blanditiis. l. 4. de Inoffic. teſtam.

DELPHI, orum, ciuitas eſt Phocidis, ad montis Parnaſſi radices poſita, vbi Apollo ſolitus erat reſponſa dare, ſed quemadmodum ait Iuuenalis:

Nunc ceſſant oracula Delphis.

titul. de Cenſibus.

DELPHICAE menſæ à Delphis vrbe Apollini ſacra dictæ ſunt: & erant

& erant ex ære, quas veteres cortinas vocabant. Plin. lib. 34. [Ex ære, inquit, facti tauerunt cortinas tripodũ nomine delphicas.] Cic. ſexta in Verrem, [Menſas delphicas è marmore.] Martial.

Argentum atque aurum non ſimplex Delphica portat.

Florentinus titul. de ſupellectili legata. l. 3. [Trapezophora, inquit, delphicæ, ſubſellia.] An. Ne.

Delvdit, i. decipit, & ſic deluſio non approbatur à iure, extrà, de alie. iudi. mut. cauſa fac. cap. 1. & ff. de iudic. ſi prætor. ibi, deluſoria eſſent prætorum decreta.

Demens eſt, qui neſcit vel non poteſt exprimere quid velit aut nolit. c. caſtoris. de cle. ægro. lib. 6. vbi bonus tex. & glo. ibi ſuper ver. remittit.

Demens à furioſo diſtinguitur: & is appellatur qui non vſquequaque, ſed ex parte tantùm errore mentis affectus eſt, quem Cicero ſtultum appellat, velut is fuit de quo D. Pius loquitur in l. his qui. 12. ff. de Tuto. & curat. dat. exempla extant in l. ſi furioſi. 25. ff. de nupt. l. 2. ff. de Inoff. teſt. l. tam dementis. 21. C. de Epiſ. aud. l. 6. ff. de Curat. fur. l. vlt. §. 1. C. de Admin. tut.

Deminvo, is, & deminutio, onis, non diminuo & diminutio, vt paſſim legitur in libris Digeſtorum, debere ſcribi adnotauit Ludouicus Bonogninus ex Pandectis Florentinorum. Eſt autem capite deminutus, vt ait Feſtus, qui ciuitate mutatus eſt, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui in hoſtium poteſtatem venit, & cui aqua & igni interdictum eſt. Nebriſ.

Deminvtvm de hæreditate intelligitur, ſi quid vſucaptum eſt, & ob id de hæreditate exiit, l. 21. ff. de Hæred. pet. Voc. iur.

Deminvtvm capite, [vide ſuprà, Capitis deminutio.]

Demolior, demoliris, eſt illud quod extructum eſt diruere. Nam moliri eſt ædificare, cuius contrarium eſt demoliri. Virgilius 1. Æneid.

Molirique arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa.

Apud antiquiores demolio, is, declinabatur, vt Diomedes teſtimonio Varronis oſtendit, quem citat in libro poëtico: [Non demolio, inquit, aſtra.] Et Næuius in corollaria, [Hęc demolite,] inquit Vlp. tit. de vſufructu. l. heres. [Ante quàm vſufructu prohibuerit, demolierit.] Et demolitus paſſiuè vt in titul. de vſucapi. l. Eum qui. A. N.

Demoliri, eſt diſſipare vel deſtruere. Matth. 6. [Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi tinea non demolitur.] Vnde demolitio, i. deſtructio. l. ſtipulatio, de ope. no. nunc.

Demonstratio idem ſignificat quod oſtenſio. Nam omne verbum vel factum per quod aliquid oſtenditur, demonſtratio dicitur. Ideò dicit tex. in l. certum. ff. ſi cert. pet. [Certum eſt quod nomine proprio vel alia demonſtratione quæ vice nominis proprij fungitur, oſtenditur, & ſequitur. Non refert an proprio nomine res appellentur an digito oſtendantur.] Et licet falſa demonſtratio non ſit demonſtratio, tamen ex ea quandóque ſumitur ſignificatum ad inualidandum actum, qui aliàs ea non expreſſa, eſſet validus: verbi gratia, Teſtator dicit, le-

go vxori meæ veſtem quæ cauſa eius parata eſt. Hæc verba [quæ cauſa eius:] &c.ſunt demonſtratiua. Sed pone quòd nihil eſt paratum cauſa eius: tunc demonſtratio eſt falſa, & dicit tex.in l. Quintus Mutius.ff.de Aur.& atgen.leg. quòd nullum eſt legatū. Secus ſi diceretur, Veſtem meam purpuream quæ cauſa eius facta eſt: quia licet demonſtratio ſit falſa, tamen apparet de re legata per verba præcedentia, vt in l. quintus Mutius. prælleg. Et ſi vis ſcire pleniſſimè, an & quādo falſa demonſtratio vitiet diſpoſitionem, tradit Bartol. in l. demōſtratio.ff.de Cond.& demōſt. Porrò demonſtratio ſic differt à conditione, quòd demonſtratio plerumque factam rem oſtendit, conditio verò futuram.l.ſi nominatim.eod.tit.

Deni, denæ, dena, nomen eſt diuiduum diſtributiuum, quale illud bini, binæ, bina, & ſimilia.cuiuſmodi nomina Accurſius ſolitus eſt exponere in bis tantùm, cùm re vera ſignificent cuilibet tantùm, quod latuit Bartolum. Is enim exponens legem quæ habetur de legat. 1.ſi quis teſtamēto Titio & Seio decem dari iuſſerit: nullam hæc verba recipiunt ambiguitatem, vt dena dixiſſe videatur, qui decem dixerit: putauit per dena viginti intelligi. ait námque: [Qui reliquit decem non videtur relinquere viginti.] Nam cùm inter decem & dena illa ſit differentia inter oratores obſeruata, quòd decem numerum ſimplicem, hoc eſt, decem vnitates ſignificet, dena verò cuilibet decem, erat ſenſus legis: quod qui Titio & Seio legauit decem, non legauit dena, id eſt, cuilibet decem, ſed decem ſimpliciter, hoc eſt, cuilibet quinque. In titul.de Verb. oblig. l.ſi ita. Accurſius dena pro bis interpretatus eſt. Idem de annuis legatis. l. ſi legatum, exponens illud, [Si legatum fortè ſit relictū annua, bina, trina die, fortè triginta dena per ſingulos debentur annos: licèt non fuerit adiectum æquis penſionibus,] dena pro decem interpretatus eſt, cùm dena non ſimpliciter decē, ſed per ſingulos annos decē ſignificat. N.

Dena, i.decem, ſed diſtributiuè, vt ſi legem Titio & Seio dena, intelligor ſingulis decem legaſſe. ff.de Verbo.obligat.l.ſi ita ſtipulatus. & ff.de legat.1.l.ſi quis teſtamentò.

Denariales manumiſſi qui, explicat Godofr.de Latin.liber.tollen.l.1.C.H.

Denarius dicitur à numero decem.de conſe. diſtin. 5.ieiunium.

Denique no.Arc.4.d.denique.

Denunciare, eſt crimen alicuius ſuperiori nunciare, vt præpoſitio de, augeat nunciationem, vt in ſimili ff.Depoſ.l.1.in prin.Hoſtien. autem in Summ.tit. de Accuſ. & rub.de denunc.§.1.dicit quòd denunciatio eſt criminis alicuius apud iudicem ſine inſcriptione facta delatio ad pœnitentiam agendam, vel aliam legitimā pœnam imponendam, vel etiam ad vtrumq; in §.ſeq. ipſe diſtinguit denunciationem, dicens quòd quædam eſt denunciatio pœnitentialis & Euangelica, & ad illam quilibet admittitur, quædam verò iudicialis & canonica, & ad illam non quilibet admittitur. Vide ibi de illa, & in reportationibus Ioan.And.cap.nouit.de Iudic. Eſt & denunciatio ſpecies proteſtationis, quæ ad aliū mittitur, vt cùm aliquem admoneo, vt ab

ab emptione deſiſtat: vt defendendæ cauſę adſit: vt à matrimonio cauſa legis Iuliæ exercendæ abſtineat. Alciat. in l.deteſtatio. de Verb.ſignific.

Denvo, i.de nouo, vel iterum.

Depacisci, eſt turpiter paciſci. Inde depectus, i.turpiter pactus. l.3.de calum.

Depectvs participium eſt, ab eo quod eſt depaciſcor, quod ſignificat turpiter paciſci: vnde depector apud Apuleium in oratione pro magia: [Eſt, inquit, litium depector, omnium falſorum commentator. Vlpian.lib.3.de calumniato.l.& generaliter. [Hoc, inquit, edicto tenetur qui depectus eſt.] Nebriſ.

Depactvs, inquit Vlpian. dicitur turpiter pactus, l.3.§.1.ff. de Calũ. quaſi verò & non depaciſci aliquis honeſtè poſſit. Sed edictum de calumniatorib[9] Vlp. interpretabatur, præterea, quod ad illius excuſationem valet plurimũ, homo erat Afer, non Romanus. Depaciſci, eſt pactione trãſigere, inquit Donatus in illud Terent. in Phorm. Iam depaciſci morte cupio. Cic.3.de nat.Deor. [In quo nõ extimeſco periculum: cùm enim tot impendeant, cur non honeſtiſſime depaciſci velim?] Idẽ pro S.Roſc. [Ipſe ſibi tria prædia depactus eſt.] Conſt.l.1. C.TH. de Rap.vir. Si quis nihil cum parentibus puellæ ante depectus inuitam eam rapuerit, &c.

Dependere, ſoluere, & præſtare. l. 3.§.in iis. de Vſur.

Deperditvm dicitur quod deſiit eſſe in rerum natura. l. deperditum. de pet.hæred.

De plano aliquid dicitur fieri, quod iudex ſine figura & ſtrepitu iudiciario facit, de cuius verbi ſignificato habes hodie plenè, de Verb.ſign.in Clemen.ſæpe. Arch de elect. c.indemnitatibus. lib.6 ſuper verb.ſtrepitu & figura.] Dicitur ergo iudex aliquid facere de plano, quando ſcilicet non eſt in conſiſtorio, vt ſcilicet reſidens in loco in quo iudicare cõſueuit, & aliqualiter inſtructus, ſine iuris ſolemnitate aliquid facit, ſtatuit, aut determinat.

De plano, id eſt, ex æquo loco, veluti vnde magiſtratus in tribunal, quod editiore in loco poſitum erat, conſcendebat. Itaque de plano & pro tribunali opponuntur. Vlpia.l.3.§.6.ff.de bon.poſſ. Si cauſa cognita bonorum poſſeſſio detur, non alibi dabitur quàm pro tribunali: quia neque decretum de plano interponi, neque cauſa cognita bonorum poſſeſſio alibi quàm pro tribunali dari poteſt. l.2.§.1.ff. Quis ord.in bon. Sed non ſeſſionum dies numerabuntur: ſi modò ea ſit bonorum poſſeſſio quæ de plano peti potuit: quod ſi ea quæ cauſſæ cognitionem pro tribunali deſiderat, vel quæ decretum expoſcit? Similiter in l.1.§.4.ff.ad S.C.Tur. & l.18.in fi.ff.de Quæſtor.& l.9.§.3.de Offi.proconſ. Hotom.

Deportare, eſt aliquem perpetuo exilio damnare: ſed relegare etiã ad tempus, vt ff.de Interd. l. relegatorum. §. hæc eſt differentia. & in gl.Inſtit. quib. mod. ius pa. po.ſol.§.relegati.

Deportatio, exilij ſpecies atrociſſima, cùm quis ita ciuitate ſua multabatur, vt vinctus neruo aut compedibus, in nauim aliquam imponeretur, ſeruiſque publicis, vt eum in inſulam certam tranſferrẽt, traderetur. Teren.in Phor.

Tantáne affectum hominem quemquam eſſe audacia?

Nónne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier in ſolas terras.

Deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis ſucceſſit. l.2. §.1.ff.de Pœn.l.3.ff. ad leg. Iul.de Pecul.

Deponere pro demoliri, & diruere.l.3.§.ſed etſi.ff.fin.regun. l. 2. §. ſi quid. ff. Ne quid in loco publ.Hinc,

Depositio ædificij apud Vlpianum in l.metum.9.Item ff.Quod met.cauſ.

Depositvm, eſt quod cuſtodiendum alicui datum eſt,l.1.ff.eo.Et dicitur à[de,& poſitū,] ſic quòd præpoſitio[de,]augeat, vt oſtendatur totum fidei eius commiſſum, apud quem ponitur quoad cuſtodiam, & videtur ſeparata cuſtodia à deponente. Eſt ergo aliud pono, aliud depono, vt ff. eo.l.1. Quid ſit actio depoſiti directa & contraria, require ſuprà, [actio depoſiti.]

Depositvm, eſt contractus quo res aliqua ea lege apud alterum deponitur, vt is dolum tantùm, & nonnullam in ea ipſa reddenda culpam præſtare debeat.

Depositvm in ſequeſtre, propriè dicitur, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque traditur. l. 6.ff.Depoſiti.Hotom.

Depositarivs eſt,apud quem res aliqua deponitur cuſtodienda.Et differt à ſequeſtro,quia depoſitarius ad hoc præciſè tenetur, vt depoſitori rem reſtituat: tenetur etiam maximam diligentiam adhibere. Sed ſequeſter neutri litigantium tenetur præciſè rem reſtituere, ſed indeterminatè illi qui vicerit.Alia differentia habetur in l.licet.ff.depo.

Deprecatio à deprecari,quod eſt precibus rogare. l. deprecatio. ff. ad leg.Rhod.

Depreciatvs, vilior factus,cuius pretium imminutum eſt. Paul. l. 22.ff. ad Leg. Aquil. Sed & eius ratio haberi debet, quo cætera corpora depreciata ſunt.

Deprehendere aliquē, eſt quod barbarè dicunt, in ipſo facto capere.l. quod ait.ff. ad leg. Iuliam de Adul.

Deprimere nauim, eſt demergere.l.cùm depreſſa.ad l.Rho.

Deprimere vitem dicitur à Catone de Re ruſt.c.31.qui eam in terram deductam defodit, vt anno inſequenti renouetur. Venuleius l.ſi vitē. 22.ff. Quod vi aut clàm. [Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum depreſſeris, eáque in fundo tuo coaluerit, vtile eſt interdictum, Radices quæ in fundo meo ſint tuas fieri, quia his acceſſiones ſunt.

Derectarii, qui domos alienas furādi animo introëunt, Vlp.l.7. de Extraor.cri.Item,qui derectarij appellantur, hoc eſt qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furādi animo, plus quàm fures puniendi ſunt. Paul. lib. Sen.5. c.4. Quoties quis pulſatur, vel cuius domus introitur, ab iis qui vulgo derectarij appellantur. Vtitur & Vlp.l.1.ff.de Effractoribus.

Derelictvm dicitur illud quod caret poſſeſſore, vel quod in nullius eſt poſſeſſione, vt Inſtit. de re.di.§. hoc amplius.circa finem.

Derogare eſt deminuere, vel in parte tollere, vel detrahere,vt ff. de Ver.ſign.l.derogare, & differt ab abrogare, ibidem. require ſuprà[abrogare.]

Describere,eſt exemplum ſumere,quod,Barbari dicunt copiare.

Deserere propriè militum eſt, qui relinquunt locum in acie,aut ſine

ſine commeatu diſcedunt ex caſtris, vnde eſt deſettor & deſertio, de quibus ſæpè in libris Dig. tir. de Re militari. Nebr.

Desertores dicuntur clerici, qui propriæ eccleſiæ miniſteriis deſtitutis, ad aliam vitio fugæ ſe transferunt, vel confugiunt, vt 21. q. 2. placuit. & hoc ſecundùm Canones. Sed ſecundùm leges, deſertores dicuntur milites vitio fugæ ſuam militiam deſerentes, vt l. 3. de re milit.

Desertum, eſt locus non habitatus penitus, neque cultus vltra memoriam hominum: vt c. 1. de Verb. ſign. lib. 6. vnde & deſertus pro neglectus. l. 3. C. de agri. & cenſit. lib. 11.

Deserta cauſa dicitur, cùm altera parte abſente, fertur ſententia.

Desideria, paſſim in Iuriſconſultorum libris, pro libellis quibus quid à principe magiſtratuve poſtulatur ac deſideratur. Vulgus Requeſtas vocat. l. 4. §. ingreſſus. l. 9. §. obſeruare. ff. de offic. procon. l. 3. de Appel. recep. l. 3. C. de Poſtu. Sic Sueton. Aug. [Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeũtium deſideria excipiens, vt quẽdam ioco corripuerit, quòd ſic ſibi libellum porrigeret, quaſi elephanto ſtipem.]

Desidero præter illam notam ſignificat etiam deficere. Cæſar in commentariis, [Deſiderati ſunt, inquit, eo die ſagittarij circiter ducenti,] i. defecerunt: hoc eſt, interempti ſunt. Sueton. in Auguſto, [Deſiderauit nonnunquam M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis taciturnitatem.] Quem locum Eutropius & Sextus Aurelius non intelligentes, decepti huius verbi ambigua ſignificatione putauerũt, quòd Auguſtus eſſet æquè patiens atque Agrippa, & taciturnus vt Mæcenas: cũ apud Suetonium deſiderare accipiatur pro deficere illud, quod deſideramus. In quo ſenſu accepit Iuriſconſ. in tit. ſi libertus ingenuus eſſe dicatur. l. quoties. [Siue officium, inquit, deſideretur] i. deficiat in eo qui debet obſequi & obtemperare. Nebriſ.

Desidia ſimilis eſt imperitiæ, C. de teſtam. l. ambiguitates. & quid eſt deſidia, not. per Arch. 30. q. 1. deinde deſides, i. negligentes. C. de Anno. & trib. l. iudices. lib. 10.

Designatus, i. electus, l. Barbarius. de offic. prætο.

Designatores qui, vide ſup. in verbo, brabeutæ.

Designatores, Donatus in Adelph. Terent. dicit fuiſſe, qui ludis funebribus præerant: ob eam cauſam fortaſſe, quòd ipſis ludis multa fiant noua & ſpectanda. Deſignare enim, inquit, eſt rem nouam facere. Sed videamus ne ex eo potiùs nomen inuenerint, vt Vlp. l. 4. ff. de his qui not. infa. quòd præmia victoribus deſignent, i. decernant. Atque, vt nũc loquimur, aſſignent, quæ poſtea ex deſignatorum decreto eis perſoluantur. Vnde & deſignati cõſules dicuntur, quibus decretus eſt Conſulatus. Et locum ſepulchro pedes triginta deſignare, dixit Cicero, pro eo quòd dicimus aſſignare. Horat.

Deſignatorem decorat lictoribus atris.

Desinere propriè eſt in perpetuũ, vt rurſus non redeat. l. fi. de Aſſig. lib. Deſinere autem res vel abeſſe quando dicatur, explicat Iuriſc. in l. mulieris. de Verb. ſignifi.

Desistere, eſt à negotio iam ſuſcepto abſtinere. l. deſtitiſſe. de Iud.

Iudic. & ad Turpil.

Destitvtvm teſtamentum, id eſt, deſertum, ex quo nullus eſt hæres. Inſtit. de hæreditat. quæ ab inteſt. §. cùm autem.

Desvetvdo & conſuetudo differunt ſecundùm Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Nam conſuetudo eſt quando fit contra legem per ipſam conſuetudinem, ſed deſuetudo eſt quando non vtimur aliqua lege in iure poſita.

Dvsvltores erant, qui in ludis duos equos abſque ephippiis agitantes ex altero in alterū mira pernicitate deſiliebant. l. apud. de præſcrip. ver.

Detegere, id eſt, publicare, vel teſtibus probare. C. de malefic. l. ſi excepta.

Deterrere, præter vulgatum ſignificatum, eſt & à propoſito auertere. l. quòd ſi. §. qui mancipia. de Æ. dil. edicto.

Detestari, eſt abſenti denunciare teſtibus adhibitis, vt l. ſubſignatum. §. 2. ff. de Verb. ſig. & l. ſeq. Aliter autē deteſtari, eſt facta alicuius abrenunciare, ſpernere, vel abominari.

Detestatio, eſt cum teſtibus facta denunciatio.

Detexta lana dicitur cùm perfecta eſt, & à textrinis inſtrumentis detrahi poteſt.

Detrectare pro vitare, fugere, auerſari: vnde detrectatio. l. qui cum. §. qui poſt. de re mili. & l. ſi maritus. ad leg. Iul. de Adult.

Detrvsvs in l. quicumque C. de Epiſ. & cler. eſt quem canoniſtæ vocant depoſitum, Latini verò [exauctoratum.]

Devnx eſt vna pars aſſis quæ ex 11. vnciis perficitur. Inſt. de hær. inſtit. §. hæreditas.

Dextans, eſt pars aſſis quæ x 10. vnciis perficitur.

Devs dedit eſt proprium nomen. cap. tanta. de ſimon. Similiter Deodatus. eo. tit. c. 3.

De D ante I.

Diabathrarii in l. 1. C. de excuſ. artific. ſunt coriarij. Aliis tamen ibi aliter legēdum placet de quo vide Alciatum ibidem.

Diacatharotia in l. quicumque. C. de omni agro deſert. eſt id munus, cùm Imp. priuatis fundos concedit, vt purgentur: quod latiùs explicat ibi Alcia.

Diacatoche (vt quidam legūt in præal. l. quicunq;) ſignificat titulum poſſeſſoriū prædij.

Diaconvs Græcè, dicitur miniſter Latinè, quia ſicut in ſacerdote conſecratio, ita in diacono miniſterij diſpenſatio habetur. Et hypodiacones Græcè dicūtur ſubdiaconi Latinè, quia ſubiacent præceptis Leuitarum. Et apud Hebræos Nathanei vocantur: vt habetur 21. diſt. cleros.

Diadema propriè eſt corona Imperialis.

Diacopi παρὰ τὸ διακόπτειν, Inciſa, ſiue Incilia. i. aditus in aggeribus Nili patefacti, per quos aqua influere poſſit in arua. Vlp. in l. pen. ff. de extraor. cri. [Commata etiam diacopi, qui in aggeribus fiunt.] Hotoman.

Diaeta locus eſt in domo, vbi per otium verſamur. Papinius in 2. ſyluarum:

Vna tamen cunctis procul eminet vna diætis.

Sidonius Apollinaris in Epiſto. [Ex triclinio fit in diætam ſiue cœnaculum tranſitus.] Iuriconſ. tit. de leg. 3. l. ligni. §. lignis. [Cellarium, inquit, iunctū eidem diætæ.] Inde diætarius dictus eſt ſeruus ſiue miniſter in diæta deſeruiens.

Digitized by Google

uiẽs. Meminit Vlp. in tit.de fun. inſtr.l.quæſitũ. Eſt præterea diætarius,qui ex diæta quippiam furatur,vt Vlp.in titu.de effract.l.1. [Simili, inquit, modo,& diætarij,[ibi legitur directarij,]& ſaccularij puniuntur.] Pro quo mendosè legitur [derrectarij.] Idem in tit. de effractoribus. l. ſaccularij.[Qui directarij,inquit, appellãtur,hoc eſt, quod in aliena cœnacula ſe dirigunt furãdi animo.]

Diaetarii dicuntur qui in cœnacula aliena ſe dirigunt animo furandi, à diæta ſecundùm primam ſignificationem ſic dicti: & ſic exponitur in l. ſaccularij. in prin. ff. de extraor. cri. licèt ibi legatur in text. [directarij.] Sunt & diætarij ſerui deſeruientes in diæta. l. quæſitum.§.oſtiarij. de fun. inſtr. Itẽ cuſtodes nauis, non pretio aliquo conducti, ſed ob ſolum victum.l.1. nau.cau. ſtab.vide ſuprà derectarij.

Diarium, præter ephemeridis ſignificationem, refertur etiã ad vnius diei cibum, vel ad id quòd alicui datur,vt ſingulis diebus ſe alat: quo ſenſu plerunque in iure accipitur.l.diariis.de adim. leg.

Diastoli vel [diaſtolex] dicitur cum aſtu dictatores vel diſtinctores λόγων,hoc eſt,publicæ rationis. Et ſecundùm hoc accipitur in gloſ.de tab.ſcri.logo. C.li. 10.l.4.

Diathetum videtur eſſe genus poculi, ſicut ſyntheton ſiue ſynthesis. Iuriſconſ. ad legem Aquil. l. ſeruus. [Si calicem, inquit, diathetum faciendum dediſti.]Iuſtin.quoque li.10.l.1.[Artifices,inquit, diathetarij. i. calices diatheros fabricantes.]Neb.

Diathetum διάτρητος Græcè, tornatile aut factum torno ſignificat. Vnde apud Vlpian. in l. ſi ſeruus. ad leg. Aquil. calix diatretus, & diatretarij pro tornatoribus in l.2. C.de excuſ. artific.

Dicere de Inofficioſo, pro inofficioſum teſtamentum dicere. Scæuola l.20.ff.de Inoff.teſt.

Dicere doti & promittere dotem differunt.Dicere eſt certis ac ſolẽnibus verbis ſine ſtipulatione polliceri : promittere verò cũ ſtipulatione.Vide Vlp.c. 6. Inſtit. & Caium 2. Inſt.ca.9.Hinc dictio dotis, à promiſſione ac ſtipulatione diſtinguitur, inl. 3. C. TH. de Inc.nu. & l.vlt. C. Th.de doti.

Dicere legem,eſt conditionem in contractu apponere. Nam lex contractus appellatur, pactum in principali negotio appoſitum. Vlp. in l.quo tutela 73. de Reg.iur.[Nec paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam alij cauere poteſt.] Sic in l.legem.C. de pact. l.1. Cod. de Pact.conuen.

Dicere vindicias, pro dare vel addicere,in le.2. §. initium. ff. de Orig.Iur.

Dicere ſententiam, exiſtimatur arbiter, quiea mente quid pronunciat, vt ſecundùm id diſcedere eos à tota controuerſia velit. l.19.§.1.ff.de Recep.arbi.

Dicis cauſa Varro antiquã eſſe locutionẽ ſcribit, lib.5. ling. Latin. ca.vlt. & eadem ab origine deductã vt verbum dico. Vnde coniecturam facere, Dicis caſũ eſſe à recto Dex,declinatũ,vt ſit dex, dicis,à Dico,vt Iudex,dicis, à iudico. Omnes autem vno ore conſentiunt,dicis cauſa id fieri,quod alia nulla de cauſa fit niſi vt factum eſſe dicatur, vt cùm ſcribit Caius in l. 4. ff. Commodati. [Sæpe enim ad hoc commodantur pecuniæ, vt dicis gratia numerationis loco intercedunt.]

Itémque in omnibus adumbratis & imaginariis contractibus, quibus vno nummo emptio perficiebatur. Nummus enim aliam nullã ob cauſam tradebatur, niſi vt qui ei conttactui quaſi teſtis ac ſpectator intereſſet, dicere ac teſtari poſſet pecuniã fuiſſe traditam. Si cùm Vlpian. ſcribit in l.1.ff.ad S.C.Syll.§.34. [Excuſantur ſerui qui auxilium tulerunt ſine dolo malo, nam ſi finxerit quis auxiliũ ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit.] Hoc ſignificat ſi non animo domini defendendi, ſed tantum propter Dicem, i. propter eum qui aderat. ac dicere poterat ſeruũ conatũ eſſe ſuũ dominum defendere, hæc ſimulatio nihil illi proderit: Vtuntur Cicero Vertina 6. & Plinius lib. 22.hæc Hotoman. Nuſquam probanda Accurſij ſententia,qui Dicis,à Diuite ductum arbitratur.

Dictare actionem vel iudicium, eſt intendere actionem vel agere.Vlp.l.1.ff.de Edend.

Dictatores olim dicti fuerunt qui ſummum magiſtratum gerebant, & quorum erat in maioribus cauſis ſententias ferre vel dictare:vt ff.de Orig.iur.l. 2.

Dicticae, ſunt colũnæ eccleſiæ in quibus imagines patrũ in ſuo catologo ponũtur. Vel ſunt tabulæ ſcribẽdi vel pingẽdi,à dicto dictę.

Dictvm à promiſſo eleganter diſtinguit Vlp. in l.ſciendum. de ædil. edict.

Didragma, eſt denarius valens duos denarios, ſtater valet duo didragmata: vnde, Valet nũmos didragma duos, ſtater duplicat. idem notatur per Archid.11.quæ, 1.magnum.

Didvcere eſt diuidere & diſtinguere.Inſtit.de oblig.

Dienses, populi ſunt Macedoniæ à Dio colonia dicti.hos Pauſanias Diaſtas appellat, apud quos gymnicum certamen agebatur.Pau.l.vlt.in tit.de cenſib. l.fi. [in Macedonia,inquit, iuris Italici ſunt Dienſes.] Ant. Neb.

Dies eſt duplex, naturalis & artificialis.Natutalis eſt ab ortu ſolis vſque ad occaſum.Ciuilis eſt,à media nocte, in ſequentẽ mediã noctem. l. more. de feriis. Eccleſia verò Romana exorditur diem ab occaſu ſolis,& finit in ſequẽtem occaſum. Hæc Alciatus in l. 2,de verb.ſign.licet Accurſ. aliter definire videatur in d.l. more.

Diem cedere vel [venire] obligationis quando dicatur, declarat apertè Iuriſconſ. in l.cedere. de verb.ſig.

Diem diffundi, (vel, vt quibuſdam placet,diffundi,) olim dicebatur, cùm res de qua erat controuerſia, in ſequentem diem cognoſcenda reiiciebatur.

Diaeta in vna ſignificatione eſt cœnaculũ, in quo die magis quã nocte ſolent homines reſidere: vt ff. de Donat. l. Lucius. vel domuncula conſtructa in hortis pro colligendis fructib. ſeu oblectationis gratia:ita capitur in l.ſenatus §.Marcel.ff.de l.1.In alia verò ſignificatione dicitur ſpatiũ vnius diei vel lapſus. Quartò eſt vnius diei certa & determinata comeſtio. Continet autem diæta legalis 20.millia Italica.Diæta vulgaris dicitur illa quæ habetur ſecundum conditionem regiminis.

Diffamator quis ſit, & quis dicatur diffamare, vide Barto. in l.turpia. ff. de legat. 1. & quando quis diffamari dicatur de maleficio, an ſufficit in genere vel ſpecie mali fieri requiratur: vide ibidem Barto.

Difficile dicitur quandoque quod nullo modo fit, 2. q. 6. biduum.ver.[ſi aduerſus.] & gloſſ. fin.de teſtib.cap. præſentium. exponit non de facili,id eſt, nullo modo. Adde quòd difficilè interdum exponitur,id eſt,rarò, vt ff. de leg.3. Seio. & l. hæres meus.§. vxori. Aliquando difficile, id eſt, [nunquam]1.q.1.ſi quis neq; &c. principatus & ibi not. Aliquando difficile exponitur, id eſt, laborioſum. in Auth. vt hi qui obl. ſe hab. perh. res mi. §. quoniam a utem. Aliquando, id eſt, vix. 47.diſt. quantumlibet. & ibi not. Item qualiter difficile & facilè intelligitur, vide de hæred. inſtit.l.ſeruus.

Difficultas & impoſſibilitas ſæpe parificantur,vt pulchrè ponit Fel. in cap. eccleſiæ ſanctæ Mariæ. in 39. col. ver. [ſecundum notabile eſt quòd eccleſia.] de conſt.

Diffinitio,vide Deffinitio.

Diffinitiva ſententia. Require infrà, [Sententia.]

Diffindere diem,& diffiſio diei, quid ſignificet, non eſt in promptu, neque cur ſic dicatur. Gel.lib.14.c.2.[Iuſſi,inquit, diem diffindi:]& iterum: [In dierum diffiſionibus & comperendinationibus.]Vlpia.lib. 2. Dig. tit. ſi quis cautionibus le. non extinguemus. Si quis, ait, in iudicio ſe ſiſti promiſerit, & valetudine vel tempeſtate, vel vi fluminis prohibitus ſe ſiſtere non potuit, exceptione adiuuatur, non immeritò. Cùm enim in tali promiſſione præſentia opus ſit,quomodo poterit ſe ſiſtere, qui aduerſa valetudine impeditus eſt? Et ideò etiam lex 12. tabularum, Si iudex vel alteruter ex litigatoribus morbo ſontico impediatur, iubet diem iudicij eſſe diffiſſum.]Sic enim legitur in Pandectis archetypis Florentinorum, non diffuſum, videtúrque ſignificare diē interciſum, ſiue intercapedinatum atque dilatū. Neb.

Diffundi vina propriè dicuntur, quæ poſtea quàm defæcata ſunt, in doliis conduntur tranſuaſantúrque. Iuuenalis.

Ipſe capillato diffuſum conſule potat. Et Horatius,

Vina bibes iterū Tauro diffuſa.

Vlpian. libr. 32. de leg. 3. l. cùm quæreretur. [Nam ſi vina diffudiſſet,habiturus vſui.] Item Proculus libr. 33. de Tritico & vino legat.l. [Cùm vinum, inquit, hæres damnatus eſt dare quod in amphoris ſeu cadis diffuſum eſt] Ant.Neb.

Diffundere, vel [diffindere] diem, quid ſit, vide ſuprà in ver. diem.

Diffundi vina propriè dicuntur, quæ ex vaſis in quibus deferbuerunt, poſteà quàm defæcata ſunt, in alia vaſa transferuntur.leg.cùm vinum.de tritico,vino & oleo legat.

Digestum ſecundùm Azonem in ſum. de Veteri iure enucl. dicitur legalis liber, qui alio nomine vocatur Pandecta, ſeu liber Pandectarum, ex eo quòd omnes diſputationes & deciſiones legitimas in ſe habet, quem in quinquaginta libros partiales digeſſit Imperator. Collectus autem fuit iſte liber ex veteri iure quod ab vrbe Roma condita & à Romuli temporibus vſque ad tempora Iuſtiniani ferè per mille & CCCC. annos confusè ſtatutum obtinuit. Et extendebatur in duo millia penè librorum, & tritices

centena millia verſuum vel reſponſorum: vt patet C. de Veteri iure enucle. l. 2. §. ſed cùm omnia. Et dictum fuit Digeſtũ, eo quia omnia ibidem decidentia digeruntur & ſoluuntur, ſecundum Accurſiũ in procem. Inſtitutionum. Dicitur autem Pandecta à πᾶν quod eſt totum, & δέκτη doctrina, quia ibi eſt tota doctrina omnium Iuriſconſultorum, vt in §. præalleg. ſed cùm omnia decidentia ibi digerantur & ſoluantur, ſecundùm Azonem ac Dinum in principio Inſtitut. Et notat Ioannes Andreas in procemio Clementinar. quòd Digeſtum capitur alibi pro decoctum. de Conſec. diſtinct. 5. ne tales. & cap. præcedent. Quidam dicunt quòd iſte liber olim per duplex dd, ſcribebatur, vel per d, & g, quod poſtea per vitium ſcriptorum corruptum ſit. Sed tario videtur melior, ſcilicet quòd Digeſtum ſcribatur contra morem omnium legalium librorum per duplex ff. (quamuis illæ duæ litteræ nec in principio, nec in fine huius nominis Digeſtum ponantur:) ideò quia ille liber fuit Digeſtus ſecundariò per duos Fredericos Imperatores, à quorum cuiuslibet nomine ſumpta eſt prima litera f, ſic erunt duo ff. licet iſta ratio aliis non placeat, quia neuter illorum Imperatorum aliquid fecit, exceptis paucis conſtitutionibus poſitis in vſibus feudorum. Dicunt ergo eſſe vitium ſcriptorum. Et vnus illorum librorum nominatus eſt infortiatum, quia cùm Romæ eſſet ſtudium amiſſum, & Bononiæ inoleret, eius recuperatione facta Rauennæ cum eſſet amiſſum ius eſt redditum, fortè cùm multa adſint quæ deerant, & ſic ſumitur in pro [valde.] Alij dicunt quòd fortes leges in eo ſunt, ſed certè & in veteri. Alij ab inuentore ſeu auctore ſic nominatum dicunt. Vel dicitur quòd nomina magiſtralia ſunt, quare non eſt de eis diſputãdum, ſed relinquitur pertinacibus, ſecundum Tullium, & quia plura ſunt negotia quàm vocabula, ff. de Præſcript. verb. l. natura enim. Alij ab inforciſim Chaldæorum vocabulo, quod eſt diſpoſitio, dictum volunt, quia vltimæ diſpoſitiones in eo ſunt. Vnde:

Sum liber fortis diſponens ſpolia mortis,
Et clauſis portis, me diſcat lector in hortis.

Hæc in gloſſ. huius libri. Adde aliam rationem meliorem, quare libri Digeſtorum ſcribantur per duo ff. quam ponit Alciatus in libro Diſpunct. Nam Græci Pandectas per π, cum accentu circumflexo notabant: quod poſteriores per ignorantiam Græcarum litterarum putantes eſſe duplex ff, hoc ſigno abuſi ſunt. P.

Digitus aquæ: eſt modulus, vnde ſaliẽtes tali menſura cenſentur. Frontinus de aquæductibus. [Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum menſuram redigendi ſunt. Eſt autem digitus ſextadecima pars pedis, vncia verò duodecima. Quemadmodum igitur inter vnciam & digitum diuerſitas, ita & ipſius digiti; nam alius vocatur quadratus, alius rotundus.] Hæc Frontinus. Paulus libr. 8. Digeſt. de ſeruitutibus ruſtic. præd. l. Lucius Titius. [Digitum tibi

tibi dono aquæ.] Accurſius per aquæ digitum intelligit, quantum fluit per digitum ſtatuæ. Nebriſ.

Digitvs non eſt membrum, ſed membri officium, ff. de Stat. hom.l.non ſunt liberi. Adde Bar. in l.2.ff.de pub.Iud. in verſ. [ſed quæro quid appellatur.] Adde Felin.in c.ego N. verſ. [digitus.] de iureiur.vbi limitat in ſex caſibus. & fallit ſecundùm Bart. ad hoc quando quis eſſet notabilis artifex, quia ſi amittit digitum, dicitur amittere membrum, & iſta confirmat Bart.vide Ioan. de Ana. in c. cùm ex coniuncto. de hæred.in 6.Fel.in c.cùm illorum. de Excom.verſ. [& not.limitat.] vide ibidem latè per eum. Adde quòd digitus eſt etiam genus menſuræ. l.Lucius. de Ser.ruſtic. præd.eſt autem ſextadecima pars pedis ſecundùm Aciat.in l.mille. de Verb.ſignif.

Dignitas quid ſit ſecundùm Archid.patet de conſue. c.1.lib.6. in gl. Dignitas quandóque idem eſt quod poteſtas vel conditio, vel prærogatiua ſæcularis, vt 23. q.5. adminiſtratores. & C. de Dignit.libr. 12. Et ſic iudex dicitur habere dignitatem, vt ff.de Albo ſcrib. l. vlt. de hac etiam not. 4. q.3. ſi teſtes.in princ.Item dignitas eſt quædam præeminentia eccleſiæ,vel in eccleſia. c. quamuis.de Verb. ſignif. Et quot modis ſumatur dignitas, not. de reſcript. ſedes apoſtolica. in gloſſ. ſuper verbo,[maiores,]quę incipit, ſed [quas perſonas] & Bart. in l.1. C.de dignit.lib.12. Quandóque autem ſumitur ſtrictiùs pro eminentia prærogatiuæ perſonæ eccleſiaſticæ: quæ prerogatiua etiam dicitur perſonatus,qui cognoſcitur quando aliquis habet prærogatiuam in choro, vel capitulo,in optionibus,in proceſſionibus,in vocibus dandis,& ſimilibus, pluſquàm alij canonici ſui ordinis, vt in d.c.1.de conſue. cum ſimilib. Et illa cognoſcitur his modis: primò, quando quis habet adminiſtrationem rerum eccleſiæ cum iuriſdictione. Secundò quando habet nomen dignitatis & prælationem ſeu prærogatiuam, tam in choro, quàm in capitulo. Tertiò, quando ex conſuetudine eccleſiæ habetur aliquis in dignitate: vide Archi. vbi ſuprà. Etiam dignitas ſignificat latiùs & ſtrictiùs ſecundum vſum eccleſiarum, nam quòd in vna eccleſia continetur ſub nomine dignitatis, in aliqua continetur ſub nomine officij, & è contrà: prout cuiuſuis Eccleſiæ vſus habet. Reperitur etiam latiſſima ſignificatio pro quauis excellentia. Sed de his omnibus & aliis huc pertinentibus latiſſimè Bart.in d.l.1. C. de Dignit.

Dilapidare, eſt res vel bona prodigaliter & indifferenter erogare, ſecundùm quod notat. Arch.de reſcrip.ſtatutum.lib.6.& de Elect.quia ſæpè.eod.tit. Et ſic ſumitur in l.ſi pro ea.C.mandati. ff.de Minor. l.verum.circa fin.

Dilatio, eſt temporis in cauſa prorogatio, Et dilationum ſecundùm Hoſtienſ.in Sum. tit.de dilation. §.1. aliæ ſunt citatoriæ, quæ dantur vocato ad cauſam, ad veniendum ad iudicem ante litem conteſtatam,intra quas citatus ſe præparabit vt veniat in termino,& nihilomin⁹ poſt mortem,vt extrà de Offic.deleg.conſuluit. de quibus ff.de Iudic. lege ad peremptorium, cum ſequente vſque ad leg. de qua in reg. Et aliæ ſunt reſtitutoriæ,quæ dantur his

his qui ſpoliati fuerunt ſeu ſunt, vel dantur ad appellandum, quæ ſunt 10. dierum, vel ad reſtitutionem in integrum petendam, quæ olim intra annum vtilem, hodie intra quadriennium continuum dantur, vt C. de In integr. reſtit.l.fin. Aliæ ſunt deliberatoriæ, quæ dantur reis ad deliberandum, de quibus C.de lit.cont. in Auth.offeratur. hodie canonizata.3.quæſt.3. cap.de induciis. §. offeratur. Aliæ ſunt reparatoriæ, quæ dantur volenti probare: de quibus in l. 1. C. de dilat. Aliæ ſunt executoriȩ, quæ dantur condemnato ad hoc quòd ſatisfaciat. de his lege 2. C. de vſu rei iudic. Aliæ ſunt reuocatoriæ, quæ dantur habentibus ius reuocandi domum, de quibus habetur lege 2.§.legatis. ff. de Iud. Aliæ ſunt vacatoriæ ſiue feriales, vt in lege 1. ff. de Fer.& 25. quæſt.3. per totum. Aliæ ſunt perſecutoriæ, quæ dantur ad appellationem perſequendam, de quibus in Authent. ei qui appellat.C.de temp. appellat. Aliæ ſunt ſaluatoriæ, vt pœnitentiales. Aliæ præceptoriæ, de appellat.cap.præterea. Aliæ electoriæ, vt de conuerſ. coniugat. c.ex publico. de Elect. ne pro defectu. Aliæ ſunt expetitoriæ, vt extrà de frigid. & malefic.laudabilem. Aliæ exemptoriæ, vt qui matrimonium accuſar.poſſ. c. fin. & C. de Ingen. manu.l.diffamati. Aliæ ſunt repræſentatoriæ, vt de Appellat. cap. perſonas. & cap. 2. requiris. & cap. ſæpè. de Elect. dudum. 1. de Renunc. cap. veniens. Aliæ exceptoriæ, ſcil.ad proponendas exceptiones conceſſas à iure. de except. paſtoralis. Hos modos & ſpecies latiùs proſequitur Hoſtienſis ibidem, & Specul.eodem titul.& plures addit Specul. vide ibidem & gloſſ. ſum. 3. quæſt. 2. declarat notabiliter quinque ſpecies induciarum, vel dilationum. Spec.autem enumerat quindecim in tit.de dilat. §.1. & Hoſtienſ.in Sum.eodem tit. §.1. Nam reſtitutoriæ induciȩ dabantnr olim ſpoliatis, vel eiectis, & tandem reſtitutis, intra quas à iudiciorum ſtrepitu quieſcebant, & erant non minores ſex menſibus, nec maiores anno. 3. quæſt.2. eiectis. Vel veriùs & erant arbitrariæ. cap. ſi epiſcopus.ead.quæſt. Et deliberatoriæ dantur ante litem conteſtatam. Cùm enim citatus venit ad iudicem, porrigitur ei libellus, quo oblato, dantur à iudice induciȩ viginti dierum, in quibus deliberat reus, an cedat vel contendat, ſiue iudicem recuſet. Et talis exceptio dilatoria eſt, ideo ante litem conteſtatam proponenda, de Re iud. c. cùm inter monaſterium. & exceptio recuſatoria iudicis debet prima eſſe inter dilatorias: qua omiſſa, ſi aliæ proponantur, ad ipſam rediri non poteſt, niſi ex noua cauſa. Dantur etiam ante litem conteſtatam, quæ paternales adiectiones induciarum dicuntur, vt 5.q. 2. præſenti. Præparatoriæ verò dantur poſt litis conteſtationem probare volentibus, intra quas præparent ſuas probationes, quarum ſpatium moderandum eſt, vt dicit tex.3.q.3.§.ſpatium. Et dantur tam actori, quàm reo, & tantùm ſemel, vt in §.ſpatium.præal. niſi caſus emergat inopinatus. Iudicatoriæ autem dantur condemnatis, & ſunt quatuor menſium, & Re iud.c.ad conſultationem. Nec habent locum in cauſis criminalibus, in quibus executio non differtur, niſi in quatuor caſibus,

ſibus,vt not.Goff.de Iud.§.partibus.Et nota quòd in ciuilib⁹ cauſis pro qualibet cauſa neceſſariò datur vna dilatio. In criminalib. verò tres ſunt reo,& duæ actori. Hæc Goffr.in Sum.eod.tit.

DILATIO poteſt etiam ſic deſcribi ſecundum Baldum, [Eſt tempus,quod habet certum principium & certum finem.]vel ſic, [Eſt tempus datum à lege vel iudice partibus ad veniendum.] Et lis eſt duplex,ſcil.prima,quæ datur ab homine,vel iudice: ſecunda quæ datur à iure vel à lege, vt patet in Ru. de feriis.

DILIGENTER verbum exponitur ſecundùm ſubiectam materiam,ſecundùm Corſetum ſingulari incipiente,[Verbum diligenter] in litera D, vbi dicit quòd aliquando refertur ad oculum intellectus,& ad ſubtilem modum inueſtigandi,& optimè probatur ſecundùm eum in capitulo quàm graue.& capitulo licèt. de Crim. falſi.

DILIGENTIA eſt, quæ culpæ è regione reſpondet, l. ſi cum.68. ff.de Contrah.emp.Ea autem triplex eſt, Infima, mediocris, & ſumma. Infimæ è regione reſpondet culpa lata: Mediocri culpa leuis: Summæ cupa leuiſſima. Hotom.

DIMINVTIO capitis, require ſuprà[Capitis deminutio.]

DIMINVTVM intelligitur quod vſucaptum eſt.leg.deperditum.de Pet.hæred.

DIMISSORIAE litteræ ſunt, per quas cauſa ad iudicem appellationis dimittitur, quæ vulgò dicuntur apoſtoli. l. dimiſſoriæ. de Verbor.ſignific.

DIMITTERE, pro relinquere, in Auth.de Eccleſiaſt.tit.§.ſi quis autem.

DIMITTERE creditorem, eſt ei ſatisfacere, ſic vt ampliùs moleſtus non ſit. Vlp.l.ait Prætor.ff. Quæ in fraud.cred. [Cæterùm,ſi creditores dimiſit,& alios ſortitus eſt: ſiquidem dimiſſis prioribus quos fraudare voluit.] Item in l.quæris.28. ff.de Pact.dot. l.1. de diſtr.pig.l.16.qui pot. in pig.l. 3.in fin.D.de Separ.

DIOECESIS per œ diphthongum in ſecunda ſcribitur, & non diocesis,vt vulgò legitur: neque accentu in tertia à fine, vt omnes proferunt,ſed in penultima.Item diœcetes,non diocetes, pro diœceſeos præfecto. Eſt autem diœceſis gubernatio ſiue diſpoſitio, & diœcetes gubernator ſiue procurator.Cic.in Epiſt.[Ex prouincia Ciliciensi, cui ſcis tres diœceſes aſiaticas attributas eſſe.] Iuſtinianus tit. de epiſcop. aud. lege Archigerontes, & diœcetæ. Nebr.

DIOECESIS, ſecundùm Arch. de reſcript.ſtatutum.lib.6.dicitur diſtinctio vel diuiſio, ſiue gubernatio, quia diuiſa & diuerſa eſt ab eccleſia alterius epiſcopatus, & commiſſa gubernationi vnius, vt patet 10. quæſt. 1. epiſcopum. Aliquando ſumitur pro regione vel prouincia,& ſic fortè capitur in l. præſides. C. de offic. rector. prouinc. Aliquando ſumitur pro parochia. Vide de hoc Archid. ibidem. Et nota quòd appellatione diœceſis non comprehenditur ciuitas, quia dignius ſub minori comprehendi non debet: ſed appellatione ciuitatis, bene diœceſis comprehenditur, vt notat.in c.Rodulphus. de Reſcript. Et quòd nomen ordinarius plura comprehendat, quàm nomen diœceſanns,vide gloſſ.2. Clem.1. de vita & honeſtat. clericor. &

melius

meliùs gl.in verbo[diœceſanus.] in Clem.1. de iure patron.

Diplomata, ſunt codicilli, ſiue libelli, in quibus beneficia à principibus impetrantur, quales noſtro ſunt tempore, quas appellant bullas, dicta, quòd in duplicibus tabellis ſolitæ ſunt concedi ſupplicibus: Suetonius in Auguſt. [In diplomatis libelliſque & epiſtolis ſignandis.] Idem in Nerone: [Diplomata ciuitatibus ſingulis obtulit.] Cicero in Epiſt. ad T. Appium, [Diploma,inquit, ſtatim non eſt datum.] Apud Iuriſconſ. accipitur pro itineris feſtinatione, hoc eſt, cùm per dies ſingulos duplicia itinera conficiuntur. Venuleius lib.45.Dig.de Verb.oblig. l. continuus. 137. §. 2. [Qui æſtimet, quanto tempore diligens paterfamil. efficere poſſit, quod facturum ſe promiſit,is qui Epheſi daturum ſe ſpoponderit, vt neque diplomate,id eſt,diebus ac noctibus,& omni tempeſtate contempta,iter continuare cogatur.] Et paulò pòſt: [Quòd ſi diplomate vſus,ac fœlici nauigatione,maturiùs quàm quiſquam perueneriti Epheſum, confeſtim obligatus eſt.] Modeſtinus lib.48.ad legem Corneliam. de falſis. l. eos qui. [falſo, inquit, diplomate, commeauit vias.]

Diplomata ſunt, quas literas patentes vulgò appellamus, cuiuſmodi ſunt bullæ Pontificię. Iureconſultus autem vſus eſt pro itineris duplicatione, in l.continuus.137.§.cùm ita ſtipulatus. 2. de Verb.oblig.

Dipondius, eſt genus ponderis leuiſſimi,ex duobus aſſibus compoſiti, vt dicit Beda ſuper illud Luc.12.[Nonne quinque paſſeres væneunt dipondio ? vel eſt as duplicatus,videlicet 24.vncię, vt not.Inſt.de hæred.inſt. §. & ſi plures vnciæ.

Directa in Iure dicuntur, quæ ſimplicia ſunt, atque ita per ſe conſtant,vt aliunde non adiuuentur. Hinc,

Directa actio,vide Actio directa.

Directum verbum eſt in teſtamento, quando ſignificat illũ cui relinquitur, vel in quem diſponitur,vt ſua manu recipiat.Sed obliquum verbum eſt quod ſignificat,vt de manu alterius accipiatur. Et commune verbum eſt, quod vtramque ſignificationem habet: v.g. directum verbum eſt inſtituo, quia ſignificat quòd inſtitutus ſua & non alterius manu accipiat.ff.de hęred.inſtit.per totum. Idem in verbo[hæres eſto,] eod.tit. & in verbo[accreſcat,]vt in tit.Cod. Quando non pet.par. petentib.accreſcunt.Idem in verbis [accipiat, lego,capiat,] quia ſunt directè ſignificantia. Obliquum verbum eſt[reſtituo.] l.reſtituta. & per totum titul. ff. ad Treb. Item ibi, [volo quòd talem hęredem recipias] quia tunc per fideic.pars hęreditatis eſt illi reſtituenda.l.pater filium. §.fi.ff. de leg. 3. Item ibi, [rogo vt Titium hęredem facias.]l.ex facto. in princ. ff.ad Treb. nam per hoc videtur velle intelligere, quòd hęreditatem ſuam ſibi reſtituat, & ſic non directè hæredem illũ facit.Idem in verbo[detur.]l.ſun. Trebat.ff.de vſuf.leg. Et breuiter omne verbum ſignificans quòd quis de manu alterius accipiat,eſt obliquum de communi verbo, vt [ſubſtituo:] nam ſi paganus ſubſtituit filio impuberi, quandocũque deceſſerit per verbum [ſubſtituo,] hæc ſubſtitutio eſt fideicommiſ

commiſſaria, vt in l. Centurio.ff. de Vulg.ſubſtit. Si autem ſubſtituit filio, ſi hæres non erit ſubſtitutus admittitur ex directo ſuo iure. Eſt ergo commune, quia habet vtramque ſignificationem. Et rationem quare non eſt directū, ſicut illud verbum [inſtituo,] ponit Bar. in præal. l. Centurio. quia magis generale eſt: nam in loco alterius qualitercunque poſitus, dicitur ſubſtitutus etiam in ſingularibus.leg. ſecus de verbo [inſtituo.] Idem in his verbis [perueniat, pertineat, habeat, retineat, reuertatur, deuoluatur, conuertatur, ſuccedat.] Et breuiter quodcunque verbum ſignificat ſic vtroque modo, quòd quis ſua manu habeat, vel ab alia, dicitur commune, vt not. Bar. in l. Centurio. præall. Hinc directa inſtitutio & precaria opponuntur in l. quærebatur. 19. ff. de Teſtam. mil.

DISCEPTARE, eſt ambigere, cōtenderéque, vt in iudicio fieri ſolet. Aliquando ſignificat iudicare. cap. forus. §. iudex. de Verb. ſignif. Inde,

DISCEPTATOR, qui iudicis officio & munere fungitur. Vlp. l. 3. §. 1. ff. de Arbit. [Quoniam non deberent decipi, qui eum quaſi virum bonum diſceptatorem inter ſe elegerunt.] Hinc,

DISCEPTATIO, pro cognitione & Iudicio. Vlp. l cùm hi. 8. §. Si cui. ff. de Tranſact. [Hæc omnia habent diſceptationem prætoris, & pro vtilitate alimentarij recipienda ſunt.

DISCRETIO, id eſt, differentia, C. de ſacroſ. eccl. l. fin. in princ. & diſcretum, id eſt, diſtinctum. l. diſcretis. C. qui teſt. fac. poſſ.

DISCRIMEN, id eſt, damnum. C. de fide inſtr. l. 2. & dic vt ibi. & extrà, de Elect. vt quis duas. lib. 6. Aliquando diſcrimen, id eſt, differentia. Inſt. de liber. §. fin. & ibi not. Aliquando, id eſt, periculum. ff. de iniur. l. prætor edixit. & C. de Pœn. iud. qui malè iudic. l. 2.

DISCVTERE, eſt diſiicere & diſturbare: vnde diſcutere matrimonium in l. 2. de Donat. inter vir. & vxor. pro dirimere, & diſſoluere: & diſcuſſū periculum in l. nihil. de Nau. fœnor. hoc eſt, ſublatum.

DISCVSSORES ſub Rub. C. de diſcuſſoribus, dicuntur qui in prouinciis fiſcalibus rationibus ſubducendis præfecti ſunt, eatúmque confectionem ſuo periculo præſtant: quantum enim illis deeſt, tantum de ſuo præſtare coguntur. l. 1. C. illo titul. eorum mentio fit in l. penult. C. quorum appell. non recipiat. Hot.

DISERTIONES, ait Feſt. ſunt diuiſiones patrimoniorum inter conſortes.

DISERTVS eſt idem quod facundus, inde venit ſuperlatiuus diſertiſſimus: vt C. de Aduoc. diuerſo. iud. l. petitionem.

DISIVNCTIONEM appellant veteres Iuriſcon. quam recentiores alternatiuam, qualis eſt [aut, vel, ve, ſeu,] l. alienationis. & l. Coniunctionem. de Verb. ſignif. Interdum tamen disiunctiuè ponuntur pro coniunctis. l. ſæpè. eodem titulo.

DISIVNCTI dicuntur, quibus ſeparatim res eadē delegata eſt. vel ſic,

DISIVNCTIM legatum dicitur iis, quorum ſinguli ſingulis enunciationibus ad rem eandem vocantur, l. vni. C. de Cad. toll. l. 1. §. interdū. ff. de Iure accreſ. veluti, Titio Dauum do lego, Mæuio Dauum do lego. §. Si eadem. 8. Inſtit. de leg. l. triplici. 142. ff. de Verbor. ſignif. l. re coniuncti. 89. ff. de leg. 3. Vbi re coniunctio hæc vocatur.

Nam

Nam qui rem coniungit, verborum quidem & linguæ ſono disiungit, mente verò atque intelligentia coniungit, quoniam vnius eiuſdémque rei communionem inter illos inducit.

DISIVNCTIVVM eſt, veluti cùm dicimus, aut dies eſt aut nox, quorum poſito altero neceſſe eſt tolli alterum. l. hæc verba. ff. de Verb. ſignif. Hinc,

DISIVNCTIM legari dicuntur, quæ ſub alternatione legantur. l. cum illud. 25. ff. Quando dies legat. l. ſub diuerſis. 51. l. cùm pupillus. 78. ff. de Cond. & demonſt.

DISPENDIVM dicitur damnum vel detrimentum. Aliter dicitur longum & inutile, compendium verò breue & vtile, de Accuſat. cap. qualiter & quando. 2. ad fin. & c. diſpendia. de Reſcript. libr. 6. in gloſſ. 2. & Clem. diſpendioſam. de Iud. facit regula, quod ob gratiã, de Reg. iur. lib. 6. inde diſpendioſus, id eſt, damnoſus. Clem. præalleg. de Iud. vbi concord. in gloſ. Quandóque diſpendium dicitur idem quod tædioſum, abſque tamen vtilitate, vt in iur. præalleg. c. diſpendia. & c. qualiter.

DISPENSARE idem eſt quod diſponere, vnde diſpenſatores dicuntur, eò quòd domum alicuius vel res diſponunt, & ita accipitur in l. diſpenſatorem. ff. de Solutio. Et dicitur diſpenſare, quaſi diuerſa penſare, videlicet rigorem iuris relaxare per eum qui hoc facere poteſt. Et ſi aliter ſit, non eſt diſpenſare, ſed diſſipare.

DISPENSATIO eſt iuris cõmunis prouida relaxatio, vtilitate ſeu neceſſitate penſata, ſecundùm Guliel. in Spec. tit. de diſpen. §. 1. Vel ſic, eſt rigoris Iuris per eum, ad quem ſpectat, canonicè facta relaxatio. 1. quæſt. 7. c. requiris. §. niſi rigor. & cap. ſeq. Quandóque enim diſpenſatio ſumitur impropriè, ſcilicet, pro iuris declaratione, vt in cap. Quintiuallis. de Iureiuran. prout ponitur in Specul. titul. de Diſpenſat. §. 1. Item ſecundùm Ioan. Andr. (quem ſequitur dominus Ant. de Butr.) diſpenſatio eſt quædam communis menſuratio ad ſingula, & eſt de iure conceſſa propter impoſſibilitatem prouidendi de omnibus particularibus, ſicut nauigantes quædam proiiciunt, vt alia ſalua ſint. 1. q. 7. diſpenſationes. Et traxit originem à Deo, qui ex ſola miſericordia & diſpenſatione vniuerſa creauit, & ea ſubiecit homini. Inſt. de Rer. diui. §. in pecudum. Et diſpenſatio eſt quadruplex, ſcilicet, ſemiplena ad maiores. 1. q. 1. ſi quis hæreticæ. Plena ad ſacerdotium. 1. q. 2. conuenientibus. Plenior ad epiſcopum. 12. diſt. nos ad conſuetudinem. Et pleniſſima ad primatum, omnes ordines & dignitates. 23. quæſt. 4. ipſa pietas, vt not. Ioan. Andr. in gloſſ. cap. præalleg. nos conſuetudinem. Et debent tria mouere diſpenſantem, neceſſitas, vtilitas, & euidens prærogatiua meritorum. 1. q. 7. tali coniugio. & cap. exigunt. Item diſpenſatio non conceditur cuiquam, niſi habenti legem concedere & tollere: & ſic per principem & Papam vel eorum auctoritatem fieri poteſt.

DISPVNGERE, ſiue expungere, eſt tranſuerſo calamo rationem cancellare. Seneca de breuitate vitæ: [Diſpunge, inquit, ac recenſe vitæ tuæ dies.] Apuleius de deo Socratis: [ſi cotidiana eorum diſpungas, inuenies multa rationibus prodigè diffuſa.] Item de Verb. ſign. l. cognoſcere. [Diſpungere

gere,inquit, eſt conferre accepta & data,& ex ea collatione,vt ait Accur. cancellare quod eſt redditum.Hinc eſt diſpunctio,onis,pro ipſa rationis cancellatura, vt apud Tertul.in Apologetico: Ad vtriuſque, inquit, meriti diſpunctionem. Vlpian.lib.42.Dig.titu. de bon.aut.iudic.poſ. l. cùm plures. An recognitio, inquit, & diſpunctio concedenda ſit creditoribus:nam quod in quibuſdam codicibus legitur diſputatio, pro diſpunctio,mendum tamen eſt.N.

Dispvngere eſt conferre data & accepta,vt in l.cognoſcere. §.1.de verb.ſignific.

Dispvtare, eſt allegare, & videlicet intentionem ſuam per probationem in iudicium deductam oſtendere, & eam pro viribus aſſeuerare & roborare,vt 9. quæſt. 3.aliorum, & 23.qu.8.conuenior. & de fide inſtr. inter dilectos. & de Re iud.cap.Abbate ſanè. lib.6. cum ſimilibus. Quòd autem huiuſmodi allegationes & diſputationes fieri debeant ſuper teſtibus, & aliis actibus, patet in capit.in cauſis.de Teſt. De hac materia vide Specul. tit.de diſput.§. all.

Dissidere, eſt diſcordare, vnde diſſidium pro diuortio. l. miles. §.vlt.ff.de Adult.

Dissidivm inter virum & vxorem, idem eſt quod diuortium, hoc à diuertendo,illud à diſſidendo appellatum.Terent.in And.

Valeant qui inter nos diſſidia quærunt.

Idem in Hecyra.

Nihil mali eſt quod ſit diſſidio dignum.

Papinianus lib. 48. ff.ad le.Iul.de adult. l. miles. Quæro,inquit,an cauſam diſſidij præſtitiſſe videat.

Voc. iur.

Distrahere,pro eo quod eſt vendere aut actioni exponere.Suetonius in Veſpaſiano, Coëmendo quædam tantùm vt poſtea diſtraheret.Gellius lib.19.[Sicut nunc, inquit, bona vænum diſtrahuntur.] Vlpian.in titu.de tranſact.l. ſi vni. [Si vni,inquit,pluribúſve fundus fuerit diſtractus.]Titulus eſt præterea lib.20. Digeſt.de diſtractione pignorum. Ant. Nebriſ.

Distrahere, eſt vendere, vt ff. de Contrahen. empt. l. ſi ita diſtrahatur.& l.rem alienam. & l.quoties. eod. tit. cum multis ſimilibus.Generaliter tamen ſignificat diſſoluere:vnde diſtrahere matrimonium in l. 2. de Diuor. & diſtractu, pro reſolutione contractus.§.penul.Inſtit.de obligat. ex quaſi contract.

Distractio ponitur pro diuortio. Authen.de nupt.§.nuptias.& ibi in gloſſ.

Distribvit non eſt verbum directum in ſubſtitutionibus. Bart.in l.Centurio. ff.de vulg. & pupilla. & eſt verum quod dicit Bart. de ver.[diſtribuantur:]quia eſt obliquum ſi eſt ſimpliciter prolatum, ſecus ſi cum adiuncto, ſcilicet per fideicommiſſarios ſeu executores, quia tunc eſt directum, vt ibidem per Bar. in verſicu. [ſed quid ſi teſtator dicit,] &c. & melius per Barto. in l.fundi Trebatiani. in fi. ff. de Vſufr. leg. dum loquitur de verbo[dentur.] De natura diſtributiui vide Bart.in l.ſi Stichum. §.ſtipulatio. ff.de verb.oblig. & in l.ſi quis in fundi vocabulo. §.1.ff. de leg.1 & in l.qui filiabus. §.fin.eod.tit. Et quæ ſint nomina diſtributiua, Barto.in l.hoc articulo. ff. de hæred.inſtit.

Distribvtivvm dicitur quod diſtributio

Digitized by Google

diſtributionem ſignificat, & hoc diuerſimodè, prout diuerſitas ſubiectæ materiæ, vel aliud medium probabile habet diuerſificare. Verbi gratia ſic dicendo, [quilibet fert lapidem,] ſenſus eſt quòd vnuſquiſque per ſe in ſolidum, fert lapidem. Ideò ſi teſtator dicat, [quilibet hæredùm meorum det Titio decem,] tunc quot ſunt hæredes, toties Titius habebit decem. l. ſi pluribus. & ibi not. gloſſ. de leg. 2. Si autem teſtator oſtendens duos vel tres cum digito, & dicat; [quilibet veſtrum hæres mihi eſto,] ſenſus eſt, quòd quilibet ſit hæres in parte, non in ſolidum. l. hoc articulo. in fi. de Hære. inſtitu. Nam materia ſubiecta non patitur de pluribus quemlibet in ſolidum eſſe, cùm impoſſibile ſit cuilibet eandem hæreditatem in ſolidum attribui. Item ibi, [quiſquis mihi heres erit, det Titio centum,] ſiue vnus ſolus hæres ſit, ſiue plures, Titio debentur centum ſolùm. l. ab omnibus. in prin. ff. de l. 1. & l. ſi quis in fundi vocabulo, in fin. eod. tit. Et ſi in eodem caſu teſtator poſteà prohibet vnum hæredem dare Titio, vel eximi eum à dando, adhuc centum debentur Titio ab aliis. l. ab omnibus. in prin. præalleg. Item ibi, [quicunque primò ingreſſus fuerit caſtrum, habebit centum,] duo ſimul ingrediuntur, quilibet admittitur, quia hæc diſtributiua verificatur in vno ſolo, & etiam in pluribus vel omnibus concurrentibus, quia primus eſt, qui aliud ante ſe non habet, & actus primi verbi diſtribuitur cuilibet in ſolidum: ideo etiam actus ſecundi verbi: ergo quilibet qui primò ingreditur, habet centum. l. qui filium. §. 1. ff. de leg. 1. Sed ſi dicatur, [quicunque ingreſſus fuerit primò, habebit illum equum, vel hunc fundum,] tunc pluribus ſimul ingredientibus nullus debet habere in proprio ſignificato verbi, quia vnum tantum requirit. Item ibi, quicunque ceperit vexillum Bohemorum, habeat centum: duo ſimul capiunt: hi duo ſimul centum tantùm habebunt. Ratio Bart. quia actus primi verbi, ſcilicet habendi cẽtum: & eſt ſimile, ſicut cùm duo ſimul portant trabem, & nullus eorum per ſe. l. ita vulneratus. §. 1. ff. ad l. Aquil.

DISTRICTVS idem eſt quod territorium. Cle. ne Romani. de Elect. licet non deſint qui exiſtiment latiorem habere ſignificationem verbum diſtrictus, quàm territorium, vt tradit Alciat. in l. pupillus. 239. §. territorium. 8. ff. de Verborum ſignific.

DISTRICTE, prorſus, omnino, profectò ita eſt, certè ſic ſe res habet. Vlp. l. 7. §. 5. ff. de minorib. Diſtrictè, pro præciſè, religioſè, Vlp. l. 13. de procur. [Hæc neque paſſim admittenda ſunt, neque diſtrictè deneganda.] Idem l. 15. de recep. arb. [Licet autem prętor diſtrictè edicat ſententiam ſe arbitrum dicere coacturum.]

DISTRICTIO, difficultas, anxietas, impedita ratio. Paul. l. 16. ff. de recep. arbit. [quod ſine diſtractione ipſius interdum futurum eſt.]

DITIO eſt idem quod poteſtas: vt ff. de Origin. iuris. l. 2. §. capta. Inde iuriſdictio.

DIV ponitur pro biennio. ff. de Re iudic. l. fin. & ff. loca. l. cùm domini. Quandoque ponitur pro tribus menſibus. 63. diſtin. lectis. in gloſſ. Aliquando pro decennio. Inſtit. de lit. oblig. §. fin. & ff. qui & à qui. l. ſi cùm fideicommiſſaria,

rla.§. Ariſto. Ponitur etiam aliis modis:vt ibi nota. Aliquando pro triennio: ff. de vſuca. l. 1. & l. quamuis aduerſus. Aliquando ponitur pro anno. ff. de Succeſ. edict. l. 1. §.largius. & §. quibus. Aliquando momentum ſignificat. C. de Acq. poſſeſſ. l. 2. Item quando diu fieri intelligatur, vide extrà de electión. quia propter. & cap. 1. de mutu. pet. cum multis iuribus.

DIVERSORIVM Accurſ. in l. 3. ff. In quibus cau. pign. rectè ſic interpretatur, Statio in qua diuerſi generis merces afferuntur. Aliis locis diuerſorium eſt mercenarium hoſpitium, quo ex itinere aliquantiſper commorandi cauſa diuertimus.

DIVERTERE, eſt diſcedere diuortio, id eſt, contractum matrimonium ſeparare, vnde dicitur, mulier diuertit ſe à viro ſuo: l. 3. ff. de Diuort. & l. ſi filia. eodem titulo.

DIVISIO, auctore Accurſ. in §. 1. Inſtit. de oblig. eſt immunerabilis materiæ breuis compoſitio. Et propriè diuiſio eſt generis in ſuas ſpecies: Partitio verò totius in partes. Nonnunquam tamen vnũ accipitur pro altero: vt in l. ſtipulationes non diuiduntur. de Verb. oblig.

DIVINVS aliquando exponitur, id eſt, Imperatorius: vt in l. ad inſtructiones. C. de ſacroſan. eccleſ.

DIVINATIO accipitur tripliciter: Primò, pro ſcientia theologiæ à qua theologi dicuntur diuini. Secundò, pro ſcientia infuſa à Deo, & ſic accipitur, Prouer. 16. [Diuinatio in labiis Regis, in iudicio nõ errabit os eius, &c.] Tertiò pro ſcientia magica vel fallaci prophetatione, vel prophetizatione, quia falſi prophetæ & magi fingunt ſe præuidere vel præſcire futura: vt capitur in l. nemo. C. de Malefic. & mathe. &c. & ſic dicitur diuinatio, à diuino, as, are, id eſt, vaticinari, vel futura prædicere. Genus autem diuinationis à Perſis fertur eſſe allatum. Et diuini dicti ſunt, quaſi Deo pleni. Sunt autem duo genera diuinationis, cuius quidem quatuor dixerunt eſſe genera. Et habentur hæc omnia 26. quæſt. 3. can. 1. in principio.

DIVORTIVM, vt paulo antè diximus, idem eſt propè quod diſſidium, hoc dictum ab eo quòd vir & vxor diſſideant, id eſt, diſſentiant inuicem, illud quòd in diuerſas partes vertantur. Fiebat autem diuortium per illa verba quæ ſunt apud Plaut. [Res tuas tibi habe: quæ mea, redde mihi.] Paul. in tit. de Verborum ſignificatione, l. inter. 191. inter diuortium & repudium hoc intereſſe dicit, quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non rectè autem ſponſa diuertiſſe dicitur, quòd diuortium ex eo dictum eſt, quòd in diuerſas partes eunt, qui diſceduut. Eſt præterea titulus de Diuortiis, lib. 23. Digeſt. Nebr.

DIVORTIVM, ſecundùm Goffred. & Hoſtienſ. in Summ. eod. tit. §. 1, eſt inter virum & mulierem legitimè facta ſeparatio. Et dicitur legitimè, quia [quos Deus coniunxit, homo non ſeparet,] ſcilicet violenter & abſque ratione. Non enim homo ſeparat, quos pœna damnat, quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat. 32. qu. 2. ſolet. & de conſang. & affin. cap. de infidelibus. Et dicitur à diuerſitate mentium, quia illi

illi qui matrimonium diſtrahũt, in diuerſas partes eunt: vt ff. eod. tit. l. 1. & l. 2. & ff. de ver. ſig. l. inter ſtuprum. §. diuortium. & l. inter diuortium.

DIVORTIVM, inquit Modeſtinus, inter virum & vxorem fieri dicitur, repudium verò ſponſæ remitti videtur, quod & in vxoris perſonam non abſurdè cadit. l. 101. ff. de Ver. ſig.

DIVORTIVM, inquit Paulus, & repudium hoc differunt, quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non autem rectè ſponſa diuortiſſe dicitur, quòd Diuortium ex eo dictũ eſt, quòd in diuerſas partes eunt qui diſcedunt. l. 191. ff. de verb. ſignifi.

DIVTVRNVM quomodo intelligatur, tradunt interpretes in §. ex non ſcripto. Inſt. de iure nat. gen. & ciui. & l. diuturna. de leg.

DIVVS, idem eſt quod ſacer vel diuinus.

DIVALEM accipere, id eſt, epiſtolam Imperialem, per quam reuelata eſt quantitas quæ ſolita erat dari in ordinatione Pontificis.

De D ante O.

DO, lego, perinde ſignificat, ac lego, vel do, ſolùm. l. 1. ad leg. Falc. & de proprietate verbi do, vide in dictione dare.

DO, dico, addico: verba ſunt quibus vniuerſa prætoris iuriſdictio continebatur, de quibus Ouid. 2. Faſt.

Ille nefaſtus erit per quem tria verba ſilentur:
Faſtus erit per quem lege licebit agi.

DOCIBILIS propriè dicitur liber, ſed docilis eſt homo doctrinalis: ponitur tamen vnum pro reliquo. 23. diſtinct. qui epiſcopus. in princip. Et Petrus in Epiſtola, [Erunt omnes dociles Dei.] 36. diſtinct. c. qui eccleſiaſtic. §. ecce.

DODRANS, ſunt nouem vnciæ.

DOLARE, verbum fabrorum, cùm lignorum aſperitas complanatur. l. ferri. de verb. ſig.

DOLIVM, vas fictile eſt, vino, atque aliis rebus cõdendis aptiſſimum. Plinius lib. 13. [Mitiores, inquit, plagæ doliis condunt vina, infodiũtque.] Cato de re ruſt. [Dolia olearia decem habeat.] Vlp. lib. 33. Dige. de fundo inſtru. l. inſtrumenta. [Dolia, inquit, licet defoſſa non ſint, & cuppæ.] Idem de Auro & arg. lega. [Dolia, inquit, fictilia, quibus terra adiecta eſt.] Inde doliarius, qui facit dolia: & doliarius, a, um: & doliaris, re, ad dolia pertinens. Plin. lib. 3. [A figlinis, inquit, doliariorum.] Et Pau. de fund. inſtruct. l. tabernæ. [Doliaria, inquit, vaſa, & ancones.] Item l. ſi vinum. [Si doliare, inquit, vinum emeris.] Nebr.

DOLIA, vaſa erant tam vino quàm etiam aliis rebus condendis apta, l. vinaria. de Verb. ſignifi. Hinc vinum doliare in l. 1. §. vltimo. de peric. & com. rei vendi. quod in doliis conditum eſſet. In dolia enim veteres muſtum conſiciebant efferueſcendi cauſa: vbi verò deferbuiſſet, ac defæcatum eſſet, vel vendebatur, vel in amphoras, aut cados, vt meliùs inueteraſceret, diffundebatur. l. pen. in fin. de vin. legat.

DOLONES, haſtæ ſunt, in quibus tanquam in vaginis latent pugiones: dicti ab eo quòd dolus ſubeat. Virg. lib. 7.

Sanóſque gerũt in bella dolones.

Sueto.

Sueto.in Claudio: [Cum dolone ac venatorio cultro præſtolātes.] Alphenus lib.9. Digeſt. ad legem Aquil.l.ſi ex plagis. Flagello, inquit,quod in manu habebat, in quo dolon inerat, vulnerare tabernarium cœperat:]vbi mendoſè pro [dolon] legitur [dolor,] neque minus falſo Accurſij interpretamento locus enarratus. Nebriſ.

Dolones dicuntur flagella quędam, intra quorum virgam latet pugio de quibus meminit Iuriſc. in l.ſi ex plagis.§.1.ff.ad l. Aquil.

Dolus malus ſecundùm Hoſtienſ. eod.tit.in Sum. & Goffr. eſt calliditas, fallacia, aut machinatio ad circumueniendum, decipiendum, ſeu fallendum alterum adhibita: vt ff. de Dolò. l.1. §.1.& committitur calliditas talis in tacendo vel diſſimulando. Vnde Salomon: [Qui diſſimulat iniuriam callidus eſt.] Prouer.12.Poteſt autem poni exemplum in venditore,qui ſciebat ſeruitutem deberi, vel rem alienam, vel alij obligatam eſſe, nec certificauit emptorem, tenetur ei, quia dolo malo verſatus eſt. De hoc de reſcript.cap. ſuper literis.Sed fallacia committitur in mentiendo, & falſum aſſerendo contra conſcientiam. Vnde Auguſt. [Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio,cum voluntate fallendi]22.q. 2.c.beatus.§.ille ergo. Machinatio committitur ex parte verborum. 22.q.5.quacunque arte verborum: nam machinatio eſt occulta inſidiatio. Dicitur autem [dolus malus,] ad differentiam [boni doli:] nam dolus bonus eſt quando aduerſus latronem vel inimicum quis machinatur, multo fortius in hoſtem publicum,22.q.2.vtilem.& c.quęritur, & 23.q.8.vt pridem.ff. de leg.2.l. cùm pater.§.Titia. ad fin.& talis dolus fraudem excludit.ff.de leg. 2.l.præall. Eſt tamen hoſti fides ſeruanda fidem ſeruanti. 33.q. 1. noli exiſtimare.

[Sed frangenti fidem, fides frangatur eidem.]

vt C.de pact.cùm proponas.in gl. Accurſ. Vnde veteres[dolum bonum] vocabant ſolertiam: vt ff. eo.tit. l. 1.§. non fuit.Vnde dicimus:] [Iſte eſt bonæ indolis:] quaſi bonum dolum intus habēs. i.ingenium & ſolertiam.Vnde & Salomon in iudicando meretrices, bonum dolum adhibuit, id eſt,ingenium, de Præſumpt.cap. afferre. Item [dolus bonus]fraudem excludit.præalleg. l.cùm pater.Item,dolus, fraus, & ſimulatio ſunt nomina reatuum, quæ nunquam permittuntur à canone, & qui peccat non peccat de legis auctoritate. 23.q.4. qui peccat.Et vtilis ſimulatio eſt de his, quæ vi metúſve cauſa fiunt. Vnde,nihil refert, armis contingat palma,dolóve.

Nam dolus eſt virtus quam quis in hoſte requirit.

Et quomodo ex dolo detur actio doli,quæ dicitur ſubſidiaria,cùm nullum aliud remedium ſupereſt, de hoc vide Goffre. Et nota differentiam inter iſta quinque nomina, dolus, lata culpa, leuis culpa, leuiſſima culpa, & caſus fortuitus. Nam dolus eſt inſidioſa vel ſtudioſa machinatio ad aliquem decipiendum: vt ſuprà dictum eſt de dolo malo, verbi gratia,Depoſuiſti penes me librū, & ego doloſè, ad finem quod Titium (quem ſcio furem eſſe,& qui vult furari librum tuum) in

domum meam intrare faciam dimitto oſtium apertum vt intret & furetur: ego teneor depoſiti ſubtracti, quia commiſi dolū. Sed lata culpa eſt, non intelligere quod omnes intelligunt, vel neſcire quod omnes ſciunt, vel quod maior pars ſcit. Leuis culpa eſt deſidia vel negligentia. Sed leuiſſima culpa eſt, quæ aliquo modo potuit præuideri. Caſus fortuitus eſt inopinatus rei euentus, qui à nullo quantumuis diligenti potuit præcaueri, vt inundatio, naufragium, ruina, incendium, tempeſtas, incurſus latronum, de quibus Inſt. Quibus modis contrah. obli. §. Item is cui. & ibi melius quàm aliqua alia lex, & C. de Pigno. actio. l. quæ fortuitis. Item dolus eſt fraus, & non è conuerſo. ff. de Pact. l. iuriſgentium. §. dolo. Sed contrà, ff. de Reg. iur. l. fraudis. vbi dicitur quod fraus non fit ſine dolo. Solut. Fraus fit dupliciter, Vno modo de re cum conſilio, & ſic fraus numquam fit ſine dolo. Alio modo de re ſine conſilio, vt aliquando aliquis decipit aliquem reipſa ignoranter, & ſic fit ſine dolo.

DOLI capax eſt proximus pubertati, ſcilicet, quando mas habet duodecim annos & dimidium, tunc enim poteſt delinquere, præterquam in adulterio, ſecundùm Accurſium. Fœmina verò quando habet vndecim annos & dimidium: vt notat. ff. de Regu. iur. l. pupillum, Auguſtinus verò dicit in Epiſtola ad Renatū quod puer dicitur doli capax cùm eſt ſeptem annorum: quia tunc mentiri & verum loqui poteſt. de hoc not. in c. vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſ.

DOMESTICVS quis dicatur vide Bar. in l. 1. in princ. ff. ad Sylla. & in l. 1. 2. C. de teſtib. in l. præſenti. §. ſanè C. de his qui ad eccleſ. conf. & bon. gl. 3. q. 5. in ſumma. Fel. in ca. cùm oporteat. ver. nec obſtat quod habetur. de accuſat.

DOMICILIVM alicuius eſt ibi, vbi maiorem partem fortunarum ſuarū conſtituit, vel magnā partem bonorum ſuorum, vel ſi ibi habet larem, id eſt, familiam, vt C. de Incol. l. ciues. 7. lib. 10. vel tametſi nihil ibi habet, aſſiduè tamen conuerſatur: ſola tamen domus non conſtituit domicilium: ſed magis ibi erit vbi ſummam rerum ſuarum conſtituit: vnde rurſus diſceſſurus non ſit. Vnde cùm profectus fuerit, peregrinari videtur, & ad quem locum cùm redierit, peregrinari deſinit. de hoc Innoc. de foro compe. ex parte. Abbas tamen non poteſt habere domicilium niſi in ſuo monaſterio, licèt alij ſæculares clerici, ſicut & laici, bene poſſint plura domicilia, ſi diuerſis locis ſe ita inſtruxerint, vt non minus in vno quàm in alio ſe collocaſſe videantur. Poteſt etiam quis eſſe ſine domicilio: ſecundum Goffr. de for. competen. Et quamuis Goffr. ſcripſit quòd clericus ibi habeat domicilium vbi larem cōſtituit, & non ſemper vbi eccleſiam habet, Archid. tamen not. quòd locus vbi clerici ſeu loca in quibus clerici tenentur ad reſidentiam, ſemper debent pro domiciliis reputari, licet etiam aliqui contradicant: & ſic etiam not. Inno. Hoſt. de priui. c. ex ore. vide de hoc Archid. de reſcript. ſtatutum. lib. 6. in gl. ſuper verbo [actor & reus.]

DOMINI appellatione qui contineantur, docetur in l. 1. ff. ad Syllan.

DOMINI minores magiſtratus ſic

ſic dicti, quia domini recti: quia ſuffragio duorum eligebantur: vnus conſtituebatur à plebe, alter à maioribus. v. C. de iudi.

Domini recti, erant quidam officiales defenſores ciuitatum vel municipiorum.

Dominium directum ſecundùm Azonem in Sum. de iure emphyt. circa fin. dicitur habere ille qui poſſidet ciuiliter tanquam dominus, & illud dicitur dominiũ directum, quia ſolus dominus directus habet ciuilem poſſeſſionem: vt not. in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquirend. poſſeſſ. Vel ideò dicitur habere dominium directum: quia ſine omni alia obligatione liberam poteſtatem habet rei, qualiter non eſt in illo qui habet dominium vtile vel mixtum.

Dominium [merum] fortè idem eſt quod directum, licet de illo dominio & ſequenti rarò legatur: dicitur tamen quòd illa duo dominia [merum] & [mixtum,] ſunt potiùs duæ differentiæ, quæ diuidunt hoc genus imperium, vt ſic omne imperium aut ſit merum, aut mixtum, vt in l. imperium. ff. de iuriſdictione omnium iudic.

Dominium mixtum eſt illud, quod partim conuenit cum directo dominio, & partim cum vtili.

Dominium [vtile,] ſecundùm Azon. dicitur habere ille qui ſolùm naturaliter poſſidet, & non ciuiliter: vt emphyteuta, vſufructuarius, & feudatarius, quod Ioan. non placet, vt l. 3. §. ex contrario. ff. de Acquir. poſſ. Sed quidam, vt Azo refert in ſumm. C. de iure emphyt. dicunt emphyteutam habere quandam ciuilem poſſeſſionem, & vtilem rei vindicationẽ. ff. Si ag. vec. l. 1. Et differt dominium à poſſeſſione, vt l. ſi quis vi. ff. de Acquiren. poſſeſſ. in §. differentia. & ibi no. Bartol. quid ſit dominium, & quotuplex. Et quamuis communiter dominium tradatur rei traditione, datur tamen caſus quo dominium traditur ſine rei traditione, ſaltem noua, quando videlicet quis priùs habet rem aliquo titulo, ſcilicet, pignori obligatam, ex locato, vel conducto, & creditor dicit debitori: placet quòd habeas pignus in ſolutum: & alter reſpondeat, placet: vt not. in l. cùm dominam. C. de pign.

Domus ſumitur quandoque pro agnatione. l. cùm vnus. in princip. ff. de alim. & ciba. lega. & ad Syllan. l. 1. in princip. Item pro omnibus cohabitantibus in domo. C. de li. po. patr. li. præ. l. 1. in fin. Accipitur etiam pro omnibus gerentibus eadem ſigna vel arma. Etiam communiter domus eſt, quæ conſtat ex parietibus, tecto & fundamento, protegens nos à chaumaribus & imbribus. Si omnes de domo nobilium dicuntur, an baſtardus comprehendatur. Et reſpõdetur quod capiendo pro agnatione, tunc non comprehenditur. Si pro deſcendentibus ex eodem ſanguine, tunc comprehenditur: vt leg. pronunciatio. in fin. ff. de Verbor. ſignifi. Si capiatur pro habitatione, tunc attenditur an ſit habitans, vel ne. Similiter accipiendo pro portantibus idem ſignum, eſt videndum an portet, vel ne. Et dicit Bartol. quòd ſecundùm communem modum Lombardiæ, dicendo omnes de domo, intelliguntur omnes de eodem ſanguine deſcendentes: ſed quan-

do ſimpliciter ſit mentio de domo, tunc capitur pro loco.de hoc vide Bart.l. tutelas. ff. de Capitis demin. Nam appellatione domus ſecundùm Bartolum non comprehenditur porticus, niſi fiat extenſio vocabuli, & ſic ſtatuta de domo non comprehendunt porticum. Alij contra, in l. cætera.ff.de legat.1. in §. ſed & ſi quis ad opus. Stante ergo ſtatuto quòd puniatur repertus ſine lumine in nocte extra domum, ſecundùm illos non punietur repertus ſub porticu domus ſuæ.

DOMVM reuocare, eſt dicere te non debere litem pati eo loco quo conueniris,ſed ibi vbi domũ habes. Vnde legatus qui mittitur Romam, vel vocatus à principe pro neceſſitate vel vtilitate reipublicæ non tenetur ibi tunc reſpondere, ſed habet ius reuocandi domum. De hoc vide quod legitur & nota.de for.comp. cap. vlt.& de dilatio.expoſuit.& ff. de de Iud.l.2.§.legatis.

DONARIA, inquit Valla, contra Seruium, non ſunt loca in templo vbi dona reponuntur, ſed potius ipſa quæ offeruntur dona. Virg.3. Georg.

Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Luc. in 9.

Nec eõis ſplendẽt donaria gẽmis.

Paul.lib.49.de Re milit.l.qui excubias. donarium pro donatione poſuit. Item C. de ſacroſanc. eccleſ. ſancimus. pro dono poſuit Iuſtin.dicẽs:[vaſa vel veſtem cæteráque donaria.] Neb.

DONARIA pro donis. l. ſancimus. C. de ſacroſ. eccleſ. iuncto §.ſacræ.Inſtit.de rer. diuiſ. interdum pro donatiuo.leg. qui excubias de re milit.

DONATIO,ſecundùm Azon. in Sum. C. de donat. & ſecundùm Hoſt.in Sum.eo.tit.§. 1. eſt rei licitæ nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio, vt ff. eo.ti. de don. l. donati. Nam illicita donatio non tenet. Et dicitur [donatio,]quaſi doni datio. vt ff. de donat.cau.mor.l.ſenatus §.donatio. Donationis autem diuerſæ ſunt ſpecies, prout not. Azo,& Hoſtienſ.ibidem, quia alia eſt inter viuos,alia eſt cauſa mortis, & hæc ſunt duo genera donationum, vt Inſt. eo.ti.in prin. Item donationum inter viuos, alia eſt ob cauſam interpoſitam,alia ſimpliciter. Et illarum ſimplicium alia eſt ſimplex,pura & perfecta: alia imperfecta ſeu conditionalis. Et ſub hac ſpecie donationis ob cauſam,fortè cadunt donationes inter virum & vxorem, imò quandoque ſunt ſimplices, & tunc regulariter ſunt prohibitæ, propter cauſas,quæ not.C.de dona. ante nup. l. fin.ante medium, ibi, [ſimplices] interdum enim donationes illæ fiunt ob cauſam honeſtã & licitã, & ſunt permiſſæ,vt in caſibus qui ſunt ff.de Donat. inter virum & vxorem. le. ſi ſpõſus.§.cõceſſa. vſq; ad §. ſi maritus.& quæ in illo §.etiãconſueuerunt notari per Docto. ſcilicet caſus plures, inter quos ſunt aliqui,in quibus etiã ſimplex donatio valet: ideò dictũ eſt ſuprà regulariter. Et ſponſalitia donatio ſemper in dubio ob cauſã futuri matrimonij præſumitur facta: vt not.in l. cùm veterũ C. de donat. ante nuptias. Donationum etiam cauſa mortis tres ſunt ſpecies, non tantùm ſecundùm ordinem regularem, ſed etiam ſecundùm ordinem alphabeti, vt in titu. de Donat. propter nup. A quo iure

verò

verò deſcendat, vide Inſt. de donat. in gloſſ. de don. §. 1.

DONATIO ante nuptias vel propter nuptias ſecundùm Azon. in Sum. C. eo. tit. eſt illa quam facit ſponſus, vel aliquis nomine eius ſponſæ, vel alteri nomine ſponſæ: & hæc donatio eſt ob cauſam. Fortè tamen ſic dicitur, l. fi. Cod. eod. titu. vbi hoc expreſsè habetur, quòd non ſit donatio ſimplex, quia ſicut ſine matrimonio dos eſt nulla, ita hæc donatio ſine mattimonio nulla eſt. Hinc eſt quòd illa donatio vocatur ἀντιφέρνη, quaſi contraria donatio. Et dicitur ab ἀντὶ, quod eſt, contra, & φέρνη, id eſt, dos: vt præalleg. l. fi. Cod. eod. titu. Maritus enim ab vxore accipit dotem, id eſt, donationem ob matrimonium: ſic è contrario ipſe donat vxori propter nuptias: & ideò, licet olim diceretur donatio ante nuptias, tamen quia hodie conceditur fieri poſt nuptias, ideò hodie vocatur donatio propter nuptias. vt Inſtit. de donat. §. eſt & aliud genus. & d. l. fi.

DONATIO cauſa mortis ſecundùm Azo. in Sum. eo. tit. eſt cùm quis vult magis ſe habere quàm eum cui donat, ſubaudi. tradendo, vel ſe obligando, ne hæc definitio legatum contineat per verba ibi poſita. Dicitur enim tradendo vel ſe obligando, vt non referatur ad teſtatorem. Differt autem hæc donatio, ſcilicet cauſa mortis, à legato, iuxta ea quæ no. Inſtit. de donat. §. 1. Hoſt. autem eod. tit. in ſumm. §. 1. eam ſic definit, [Donatio cauſa mortis, eſt timore mortis imminentis, vel futuræ alicuius rei, prouidè & liberaliter facta collatio.] Et huius tres ſunt ſpecies ſecundùm Hoſtienſ. titul. de donat. in Sum. quas ponit ſub §. quod eius. ſub verb. donationum. Nam donationum cauſa mortis prima ſpecies eſt, cùm quis donat metu mortalitatis futuræ, & non inſtantis. Secunda eſt cùm quis donat metu mortalitatis inſtantis, deſperans omnino de conualeſcentia, & hæc donatio comparatur ei quæ eſt inter viuos. Tertia eſt quando magis vult ſe habere quàm eum cui donat, & magis donatarium quàm ſuum hæredem. Prædictæ ſpecies poſſunt colligi ex l. ſenatus. §. mortis. iuncta le. 1. ff. eod. titu. & ſunt expreſſæ in l. 2. eo. tit.

DONATIO inter virum & vxorem, ſecundùm Azo. in ſum. Co. eo. ti. eſt quæ fit conſtante matrimonio, quæ ſecundùm leges eſt prohibita, ideò, ne mutuo amore inuicem ſpoliarentur, donationibus non temperantes, ſed profuſa ergo ſe facilitate abutentes, nec eſſet eis ſtudium liberos potiùs educandi: & illa eſt ratio, ſecundùm Azonem, quia ſæpè futurum eſſet vt matrimonia ſepararentur, & matrimonia venalia eſſent. Omnia prædicta habentur eod. tit. l. 1. & 2. Aliter tamen accipitur. de hoc vide Hoſt. in ſum.

DONATIO inter viuos ſecundùm Azon. in Summ. eſt quando rem quam dono, malo habere illum cui dono, quàm me. Hæc definitio colligi poteſt ex l. 1. in princip. ff. de Donatio. Et hæc quinque cauſis poteſt reuocari, gloſſ. Inſtitut. de don. §. ſciendum.

DONATIO inter parentes & liberos, ſecundùm Azo. in Sum. C. de Donat. inter virum & vxorem, omnia illa quæ dicuntur de donationibus inter virum &

vxorem, intelliguntur etiã de donatione inter parentes & liberos. Hæ enim (vt not. C. eod. tit. l. donationes.) iuris impoſſibilitate prohibitæ ſunt, cum vna & eadem perſona iuris artificio æſtimentur pater & filius, genitor & genitus, vt Cod. de impub. & aliis ſubſtitut. leg. final. ad finem. Si enim alter alteri donat, ſibiipſi donare videtur, & ideo nulla eſt donatio niſi in caſibus; putà in dote, & donatione propter nuptias: vt ff. familiæ herciſcund. Pomponius Philadelphus. ff. de collat. bon. per totum, quæ æquis paſſibus ambulant, vt leg. final. Cod. de donationibus ante nuptias. Item cùm donat mobilia filiofamilias eunti in caſtra, vt Cod. familiæ herciſcundæ. l. 4. Item valet remiſſio vſusfructus in rebus aduentitiis, vt C. de bonis quæ liber. l. cùm oportet. §. ſin autem res. Et de omnibus prædictis caſibus, ſcilicet in quibus tenet hæc donatio, eſt gloſſ. not. Cod. de Inoffic. donatio. l. 1. in verbo [ex duabus.] Item donatio facta eſt in alimentum. Aliàs non tenet donatio, ſed tamen ſi facta eſt in filium tanquam in extraneum, vel collata in eum ſupremo iudicio, confirmatur eodem modo & cum eadem determinatione, qua confirmatur donatio facta inter coniuges: vt l. donationes. præalleg. C. de donationibus inter virum & vxorem.

DONATIO mera eſt eadem cum ſimplici, ſcilicet quando inter viuos donatio fit, quæ etiam dicitur pura liberalitate fieri, non ob cauſam ſecuta. Si verò fit ex cauſa præcedente, tunc dicitur remuneratio potiùs quàm donatio; vt Cod. de bon. quæ liber. l. cùm oportet. §. cùm autem.

DONATIO [facta ob cauſam interpoſitam] ſecundùm Hoſt. in Sum. eod. tit. §. quot eius ſpecies. eſt quædam donatio inter viuos, quæ fit ob cauſam interpoſitam, & denotat vt aliquid fiat vel non fiat, vel propter quid ſit donatio ſecuta, iuxta ea quæ habentur l. 1. §. 1. ff. de Donatio. vt etiam ſuprà dictum eſt.

DONATIO perfecta & pura eſt ſpecies donationis ſimplicis, & eſt, quando ſtatim pura liberalitate transfertur dominium rei datæ. de iſta C. de donat. & ff. eo. tit. generaliter per totum. & maximè. ff. eod. tit. l. 1.

DONATIO autem imperfecta ſiue conditionalis vel ſub modo, eſt etiam ſpecies donationis ſimplicis ſecundùm Hoſtien. ibidem. Et eſt quando ſtatim transfertur dominium rei datæ, & non niſi ſub conditione, vel modo, vel in diem, vt dono tibi ſi Rex intrauerit Italiam, vel dono ita quòd tuum ſit hinc ad annum, vel aliquid huiuſmodi. De iſta materia require C. de Donat. quæ ſit ſub modo & con.

DONATIO ſimplex eſt, quæ cauſam non habet, & cùm donator nullo caſu vult ad ſe redire quod dedit vel daturum ſe promiſit, vt ff. de Donat. l. 1.

DONATIO ſub modo comprehenditur ſuprà ſub donatione perfecta vel imperfecta.

DONATIO ſponſalitia ſecundùm Azon. in Sum. Cod. de don. ante nupt. §. ſponſalitia. dicitur illa, quæ à ſponſo ſponſæ fit, vel è conuerſo, licet rarò accidat. Cod. tit. præalleg. l. ſi à ſponſo. §. quòd ſi ſponſa interueniẽte. Hęc donatio fit intuitu mulierum, & ideo non poteſt dici verè pro-

pter nuptias donatio, ſed ſimpliciter. Conditio autem ineſt, ſi ſteterit per dantem, vt C. de don. ante nup. l. cùm veterum ſenten.

Donativvm, largitio eſt Imperatoris in milites. l. qui excubias. de Re milit. Bud. ibi.

Donvm eo differt à munere, quo genus à ſpecie: nam munus eſt cum cauſa, puta natalis vel nuptiarum. l. inter donum. de Verb. ſignificat.

Donec, vt notat Ioann. Cal. in commento Decreta. poſt ceſſionem. de probatio. ſignificat diuerſimodè, prout quodunis medium probabile ſignificare declarat. verbi gratia: Lego filiæ decem donec nubat, ſignificat legatum eſſe annuum. l. legatum. ff. de Annuis legatis. Ratio, quia hęc dictio ſignificat limitationem. Et ex hoc ſequitur quòd teſtator voluit facere multiplicationem, cuius ſit limitatio ad tempus nubendi, vt ex tunc non debeatur. Item ibi, lego filiæ fundum Cornelianum, donec nubat, vel donec Capitolium aſcendat, non ſignificat legatum annuum, quia ſubiecta materia non patitur, quæ non eſt multiplicabilis, ſed tantùm ſignificat extinctionem aduenienre tempore nuptiarum vel aſcenſionis Capitolij. Item ibi donec inuentarium ſcribitur, non licet creditoribus & legatariis hæredem conuenire, lege finali, §. donec. Cod. de Iure delib. quia ſubiecta materia hoc declarat. Nam inuentarium debet incipi & finiri intra certum tempus, vt in eadem l. dicitur. Item ibi, creditor facit debitori pactum de non petendo, donec Titius fiat conſul, ſignificat limitationem exceptionis per euentum, & ſic etiam conditionem, vt ſi Titius fiat conſul, finiatur exceptio pacti, ſi non, ſed moriatur antequā fiat conſul, fiat perpetua exceptio. leg. ſufficit. ff. de Condit. & demonſt. Nam ex euentu incerto futuro ſignificatur conditio. l. itaque. ff. ſi cert. pet. Item ibi locus eſt condictioni furtiuæ, donec dominium à domino recedat, ſignificat limitationem, & quòd ipſo iure dominio ab eo recedente non eſt locus condictioni. leg. fine. §. tandiu. ff. de Condict. furtiua. Item promitto decem ſingulis annis donec Titius conſul fiat. Titio exiſtente conſule, adhuc obligatus ſum ipſo iure, ſed petentem repellam. leg. eum qui ita. §. qui ita. ff. de Verb. obligat. Ratio, quia non eſt in poteſtate diſponentium obligationem limitare tempore, vt ipſo iure finiatur tempore. Item lego fundum donec Titius fiat conſul: ipſo exiſtente conſule, finitur legatum, dominium ipſo iure ad hæredem reuertitur, lege final. Cod. de Legat. quia in poteſtate teſtatoris eſt facere legatum certo tempore finiri ipſo iure, vt ibidem. Item ibi, Dono tibi prædium, donec Titius fiat conſul: Titio exiſtente conſule non finitur donatio ipſo iure, nec reuertitur dominium ad donantem: argu. l. ea leg. C. de Condi. ob cauſam. Ratio, quia non eſt in poteſtate contrahentium facere contractum finiri tempore, vel dominium transferri. Et ſic de conſimilibus.

Dos, ſecundùm Azon. in Sum. C. de iure dotium, eſt quod datur à muliere marito; vt l. ſi rem æſtimatam. ff. de Iure dot. vel ab eius patre; vel extraneo, vt in §. accedit. l. vnica. de rei vxor. actio Codic. cum infinitis aliis, in quibus

bus dos ſemper marito datur, vel eius patri, vt l. fundus. ff. familiæ herciſcun. & l. ſi maritus & l. ſi filia. §. hoc amplius. eo. tit. & hoc propter onera matrimonij, vt l. pro oneribus. Cod. de Iure dot. vt perpetuò ſit penes eum, vt l. 1. ff. de Iure dot. & durat quandiu durat matrimonium, niſi maritus vergat ad inopiam. Hoc ideo dicitur, quia dos ſoluto matrimonio debet redire ad vxorem vel eius hæredes, ſicut donatio propter nuptias ad maritum vel eius hæredes. C. de pactis conuen. ſuper dot. l. penult. & in Authent. de æqualit. dot. & propter nupt. don. vbi dicitur quòd bonum eſt argui de dote ad donationẽ propter nuptias. Fallit hoc in caſibus in gloſſ. vnica, circa medium, in c. peruenit. de Emptio. & vendit. Diuiditur autem ſecundùm Azon. vbi ſuprà, dos in profectitiam & in aduentitiam.

DOS aduentitia ſecundùm Azon. eſt quæ non proficiſcitur à Parẽte, vt ſi extraneus dederit patri vt dares in dotem. l. profectitia. §. ſi quis certam. ff. de iure dot. Vel ſi pater non tanquam pater, ſed vt extraneus dedit, puta quia debebat filiæ, & eius voluntate dedit in dotem viro, vt d. l. profectitia. §. fin. verſ. [cæterum.]

DOS profectitia eſt quæ à patre & tanquam à patre vel ab auo, vel proauo paterno profecta eſt, ſcilicet, de bonis eius, vel facto eius, pro filia vel nepte eius, vel quam alius de mandato eorum conſtituit, vel præſes, aut curator dedit de bonis alicuius eorum, ſi erat parens prodigus vel furioſus. Nec refert an filia vel neptis ſit in poteſtate conſtituta vel emancipata. Non enim iùs poteſtatis, ſed nomen parentis facit profectitiam. A parente ergo videtur data, ſi ipſe dedit, vel iuſſit alium dare, vel præſes, vel curator eius dedit, vt dictum eſt. Idem eſt ſi negotiorum geſtor eius dederit, & ipſe ratũ habuerit: quæ omnia habentur in d. l. profectitia. in princ. iuncto §. 1. & fin.

DOTEM legare, & pro dote legare, idẽ ſunt, l. 3. §. 1. de dot. præleg.

DOTALIS fundus quid ſit, docet Accurſ. in Rub. de fun. dot.

DOTALITIUM, i. donatio propter nuptias vel res paraphernales, id eſt, vltra dotem datæ. doctor. in c. ex parte. de for. comp. & in c. nuper. de Donat. inter vir. & vxor.

De D ante R.

DROMONES dicuntur qui præerant nauibus ad ſeruandum traiectum maris, in hoc reipublicæ militantes, & maris tranſitum tenentes, vel tuentes. C. de Offic. præfect. prætor. Afric. l. 2. vnde etiam adhuc eorundem naues nomine vulgari [dromones] appellantur.

De D ante V.

DUBIUM eſſe non dicitur illud de quo eſt regula, licet ſint aliqui caſus ſpeciales, niſi de caſib. ſpecialibus mentio fiat. Bartol. in l. quoties ff. Si quis cautio.

DUBIUS in fide eſt infidelis, de hæret. c. 1.

DUCENARII dicũtur duces vel magiſtri ducentorum militum, quorum dignitatem dicimus ſubſtantiuo genere ducennam.

DUCES factionum, id eſt, malorum operum. ff. de appellatio. l. conſtitutiones.

DUCERE, verbum eſt proprium dominorũ, qui ſua mancipia abducunt. hinc duci in caſibus libe-

ralibus dicebantur ſerui, contra quos vindiciæ in ſeruitutem datæ fuerant. l.duobus.30. ff.de Liber. cauſ. Duci obærati dicebantur qui addicti creditoribus in ſeruitutem fuerant.in l.12. Tab. [Aſt qui & endo iure vim dicit ſecum ducito.] ducere pugnum, cædere pugno. Paul. l. 4. ff. de Iniur. [Si cum ſeruo meo pugnum ducere vellem, in proximo te ſtãtem inuitus percuſſerim.] Duci vxor, quæ ritu præſcripto ex domo patris in mariti domũ deducebatur.

Dvdvm, id eſt, ante, in Auth. vt lib.de cæt. §. quapropter. & hæc dictio aliquãdo non reſpicit multum retro, in Auth. de hæred. & Falci. §. ſi verò aut. & §. ſi verò nullus.& §.ſi verò nulla. Quandoque [dudum], id eſt, [cùm.] in Authenti. de non elig.ſecund. nub.§.Gregoria.

Dvellvm dicitur ſingularis pugna, quæ fit propter probationẽ alicuius, ita vt qui vicerit probaſſe credatur, & victus in probatione defeciſſe,& dicitur quaſi duorum bellum, factũ ad probationẽ veritatis, ac ſi per teſtes quis intentionem ſuã fundaſſet, vt capitu. 2. de Purg. vulga. Quomodo autem ſit licitum vel non, not. gloſſ. in l. qua actione. §. ſi quis.ff.ad legem Aqui.

Dvm, idem quod donec & quandiu.l.boues. de Verb.ſign.

Dvmmodo, vbi gloſſ.in ca.non poteſt. de Præben.lib.6.

Dvntaxat, de hoc vide Archid. de reſcri.ſtatutum. §.in nullo.lib. 6.& de Iureiur.cap.1.eod.libro,& Bartol.in l.cùm ita.de Condit.& demonſtr.

Dvo rei ſtipulandi & promittendi quomodo conſtituantur, traditur per Imp. Inſtitut. tit. de Duobus reis.

Dvplicatio, eſt allegatio quæ datur reo ad infirmandum replicationem actoris, vt Inſtit. de repl. §.rurſus. & no. in Specul.de Excep. §. nunc de replicatione. Vel, ſecundùm alios, eſt eliſio vel annihilatio replicationis, & debet fieri à reo contra replicationem actoris.

Dvplae ſtipulatio committitur, cùm res reſtituta eſt petenti, vel eſt damnatus emptor in litis æſtimatione, vel eſt poſſeſſor conuentus ab emptore abſolutus.l. Euicta. de euict.

Dvplois, vel dyplois, eſt dupla veſtis.

Dvploma, vt habetur ff. de Verb. oblig. l. continuus. §. cùm ita. eſt iter duplicatum vel celeritas, ſecundùm gloſſ. ibidem, nam text. ibi exponit.

Dvpondivs, nummus erat bilibris, duos aſſes valens: hinc dupondij iuuenes, in proœmio ff. ſtudiis tantùm initiati, quos vulgò pupillos dicimus. Sunt enim adhuc modici valoris. Dupondius quoque dicitur hæreditas in viginti quatuor vncias diuiſa, quaſi duo pondo, id eſt, aſſes. §. ſi plures. Inſt. de hæred.inſt.

Dvracinae vuæ dicuntur,& duracina Perſica. De vuis duracinis, lemma eſt apud Martialem in diſt.de duracinis Perſicis. Plin. lib.15. [Duracinis, inquit, hæret corpus.] Iuriſconſ.de Verb.ſignif. l.qui fundum. [Qui fundum, inquit, vendidit, pomúmque excepit, ficus, nuces,& vuas duracinas duntaxat & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, & quas non vini cauſa haberemus, quas Græci Troximous appellãt.] Lego in verb. [Troximos.] Ant. Nebriſ.

Dvracinae vuæ, ſunt vuæ duriores, quæ eſus dũtaxat cauſa, non

non etiam vini habentur. l. qui pomum.de Verb.ſignif.

DVVMVIRI, id eſt,magiſtratus municipij, qui curiæ præſunt. C. de Decur. l. duumuirum. libr.10.

DVVMVIRATVS pro ipſo magiſtratu,l.1.ff.de Alb.ſcrib. l.1.C. de Tempor. appell. Hinc,

DVVMVIRALIS, qui duumuiratum geſſit. dicta l.1. de Albo ſcrib. ff.

De littera E.

E PRAEPOSITIO, aliquando excludit.extrà, de Renunc.c. 1.ibi,emeritum,id eſt,indignum: aliquando includit;vt in Lucano: [Quæ rura dabuntur Emeritis,] id eſt,bene meritis.

EADEM ſunt, quorum ſubſtantia eſt eadem. Bald.in l.neque leges. ff.de leg.

EATENVS quot modis capiatur, vide Bart.in l.1.in princ.ff.de Noui oper.nunc.

EBRIETAS refertur ad ſuperfluitatem potus, & eſt immoderatus vſus vini, & duo ſunt effectus ebrietatis. Nam inducitur mentis exilium,& prouocatio libidinis, & ideo olim patres abſtinebant ab eſu carnium & vini. capitulo, ab exordio. & capitulo ante omnia.& 35.diſt.

De E ante C.

ECCE, not. Paul. in commento. c.tertio loco.de probat.

ECCLESIA. ſecundùm Archid. de Ele.fundamenta.lib.6.in princip. multis modis dicitur. Quandoque dicitur collectio ſanctorum,vt 27.quæſt.1 nuptiarum.32. quæſt.4.recurrat. in fin. Secundò eſt catholicorum vel fidelium collectio. de Conſecr. diſtinct. 1. eccleſia.& ſic ſumitur 3.quæſt.4. Engeltrudam. Et not.quòd ſicut ex decreto Iulij Papæ c. 2. ſumitur, eccleſia eſt nomen Græcum, & dicitur Latinè conuocatio, propter hoc quòd omnes ad ſe vocat. Et de expoſitione huius nominis eccleſia,vide cap.querelam. Ne prælat. vi. ſub. an. cen. conce.in gloſſ. vbi not. Nam ſynagoga eſt congregatio,quæ propriè eſt Iudæorum.Sed conuocari propriè eſt vtentium ratione. Congregari autem ſolent pecora, vt dicit Hugo. Et dicitur Catholica, id eſt, vniuerſalis, quia per vniuerſum mundum eſt conſtituta, ita exponit gloſſ. Cod. de Sum. Trinit. & fide cathol.ſuper rub. Vel vniuerſalis dicitur, id eſt, generalis in eadem doctrina ad inſtructionem vel adminiſtrationem, vt in præalleg.c.Iulij Papæ. Tertiò eſt collectio malignantium. Pſalm. [Odiui Eccleſiam malignantium.] Quartò eſt murorum ambitus. Et vide gloſ. in verb. [matricem.] in Clem.1. §.nos igitur. de ſent.excomm.ibi concordantiæ. Et quandoque ſumitur pro materiali eccleſia & eccleſiæ parietibus. Quintò, eſt corpus Chriſti. Sextò,prælaturæ eccleſiæ. Septimò, obuentiones eccleſiaſticæ prouenientes ratione eccleſiæ. Octauò, epiſcopalis eccleſia. Et hanc deſponſat epiſcopus quando conſecratur. Nonò, viri eccleſiaſtici. 63. diſtinct. c.1. Decimò, canonici matricis eccleſiæ 13. quæſt. 1. §. vlt. Vndecimò, maior pars capituli, 56. diſt.apoſtolica. Duodecimò, ſignificat epiſcopum tantùm. 7. q. 1.ſcire. Decimotertiò, eſt quælibet eccleſia prouinciæ Cathedralis, non Romana. Nam appellatione eccleſiæ matricis intelligitur

tur eccleſia cathedralis, ſed non Romana: vt in c.cùm ſuper.de vſu pallij.vide gl.in c.cùm clerici. de Verb.ſignif.& 10.q.1.c.1.Antiquo eccleſiæ Cathedralis nomine etiam intelligitur epiſcopus & capitulum illius eccleſiæ, & non alij clerici. Item eccleſia ſumitur pro iure patronatus, vt dicetur in verb.[ius patronatus.]Et Eccleſiarum bona ſunt Dei, licèt omnia ſint eius, hæc tamen ſpecialiùs. Et earum res & perſonæ diuino & humano iure ab exactionibus ſæcularium perſonarum ſunt immunes. cap.quanquam.de Cen. lib. 6. & eccleſia non debet ditari cum aliena iactura. 54. diſtinct. generalis.de Pœn.ſuam.ff. de cond.indeb.l.nam hoc natura.

Ecclesia collegiata quæ dicatur, & quomodo cognoſcatur, vide latè per Abb.in c.nobis.verſ. in gloſſ.in ver. in conuentuali.de Iur. pat. & per Arch. in c.monaſterium.16.q.7.vide etiam aliquid per Card. in Clem. 2. de Ætat.& qualit.in 4.quæſt.& per Fel.in c. accedentes. in 2. col. verſ. [dicit etiam Oldra.] de præſcript.

Ecclesiarum appellatione in materia odioſa & pœnali non venit hoſpitale, niſi ſit religioſorum, Domin. de Sancto Gemin. in c.cupientes. §.1.de Ele. in 6.in 4.col.Felin.in cap.de quarta.in 6. col.ver. & quòd omne hoſpitale. de præſcript.

Ecvlevs, eſt genus tormenti ad modum crucis diſpoſitū. C.de Malef.& math. l. & ſi excepta.in fin.de hoc 23.q.1.c.1.per Archid.

De E ante D.

Edere, id eſt, extrà dare, quapropter & partus edi dicitur, cum naſcitur, l. Arethuſa. de ſtat.hom. & rationes eduntur, cùm exhibentur, & copia deſcribendi fit. l. ſi quis.§.edere.ff.de edend.

Edere actionem ſecundū Azo. in Sum.C.de Edend.eſt exprimere vel deſignare ius, quo quis petit aliquid ab aliquo in iudicio. Fit autem editio actionum vel per libellum iudici oblatum, ſcilicet vt per eum reo detur, & ipſe deliberet, vel in alio quem ipſe deſcripſit, vel ſine libello dictante, auctore, vel ſapiente ſuo, quid tunc eſt dictaturus, aut quo iure eſt vſurus. ff. eodem titul. l. 1. §. edere.

Edere & reddere rationes multum differunt, ait Pomponius, nec is, qui edere iuſſus ſit, reliquum reddere debet, nam & argentarius redderet rationem, etiamſi quod reliquum ſit apud eum non ſoluat.leg.89.ff.de Verbor. ſignific.

Edere. diem eſt, vel tradere, vel dictare libellum, vel Codicem proferre.l.6.§.6. ff.de Edend.

Edere nomen, eſt profiteri nomen, vt in numerum referatur. Vlp.l.1.ff. de Offic.conſ. [Conſules, & ſeorſum ſinguli manumittant, ſed non poteſt is, qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum manumittere.]

Edere operas dicitur libertus, pro dare, præſtare, præbere operas. Vlp.l.9.ff.de Oper.lib. [Proprietas earum, & in edentis perſona, & in eius cui eduntur conſiſtit.]Iauol.l.21.[Operæ loco edi debent, vbi patronus moratur ſumptu & vectura patroni.]

Editio inſtrumentorum ſecundū Hoſt. in ſum.de fide inſtr. §.an inſtrumentum edi poſſit: & qualiter fiat, poteſt dici captatio, vel communicatio facta coram iudice, vel eo præſente, ſiue aduerſa

aduerſarius ſit præſens, ſiue non, ſaltem cum conſule, vt l.1.§.editiones.ff.de Edend.vbi de editione inſtrumentorum,in gl.ibidem. Nam edere eſt oſtendere, & copiam deſcribendi facere,vt notat in cap. 1. de probation.

Edictvm quandóque idem eſt quod mandatum Principis, ſecundum illud Luc.2. [Exiit edictum à Cæſare Auguſto.] Quandoque idem eſt quod generale ſtatutum Principis: vnde,

Edicunt Reges, indicit feſta ſacerdos.

Et differt à reſcripto, vt oſtendit Bart.in l.poſtquam. §.Imperator, vt leg.vel fid. nom.cau. Item differt à conſtitutione, quia conſtitutio poteſt eſſe generalis vel ſpecialis, vt l.1.ff.de Conſt. prin. & ſic accipitur C. de Edicto diui Adriani tol. & ſimilibus. Quandóque idem eſt quod ſtatutum vel mandatum prætoris, ſicut omnia prætoria edicta,vt edictum de albo ſcribendo, & de in ius vocando,& de huiuſmodi,de quibus vide Specul. de act. ſeu petit. proponendis. §.poſtremò. verſic. [nunc dicamus de edictis.] Et quædam alia edictorum eſt diuiſio: quia quædam ſiunt prohibitoria, vt edictum de teſtibus & matrimonio: quædam permiſſoria,vt de iureiur.

Adde quòd **Edictorvm** aliud eſt monitorium, aliud conuentionale, aliud citatorium, aliud peremptorium, de quibus per gl. in l. ad peremptorium. de iud.

Edictvm prohibitorium eſt illud in quo regulariter omnis admittitur, qui non prohibetur, vt in procuratoribus & in teſtibus.ff.de Teſtib. l.1.de Tranſlat. epiſc. cap.inter corporalia.

Edictvm permiſſorium ſecundùm Ioan.Cald.de ſupp. negl.prælat.c. Romana. lib.6. eſt illud quod regulariter eſt prohibitorium, & tamen in certis caſibus permittitur,vt in c. Romana. prælleg.

Edictvm Carbonianum: require ſuprà[Carbonianum.]

Edictvm D. Adriani ſecundùm Azon.in Sum.Cod.de Edict.diui Adria.tol.cõtinebat quòd ſi ſcriptus hæres poſtularet ſe mitti in poſſeſſionẽ,non aliter fieret miſſio niſi viceſima pars daretur reipublicæ.Et quia multæ erant interpretationes & diſtinctiones circa hoc edictum factæ,ideo hodie ſublato hoc edicto fit miſſio in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, iuxta diſpoſitionẽ quam ibi diſponit ſeu ponit Azo, & ideo ponitur vnica Rub.de Edic. D.Adriani tol.in 6.lib.C.

Edictvm ædilitium dicitur idem quod actio ædilitia. Nam actio ædilitia ab edicto ædilitio deſcendit, vt l. cùm autem. §.hæ actiones.iuncto§.ædilitiæ.l.ſi tamen. ff.de Ædil. edict. de hoc require ſuprà, [Actio ædilitia.]

Edictvm prætorium eſt quod prætor edicit iubendo, mandando, vel conſtituendo, vt facit in edicto de dam.inf. vt ff.de dam.inf. l.prætor ait. & ff.nau.cau.ſtabul. l.1.& ne quid in flum.pub. l.1. & in aliis pluribus.Fortè pro eodem ſumitur hic mandare & iubere, vt not. ff. Quod iuſſu. l. 1. in gl. ſuper verbo [quemadmodum.]

Edictvm ſucceſſorium ſecundùm Azon. in ſum. C.eod.tit. eſt quo prouiderut creditoribus. Et dicit ibi gl. quod eſt quòd prioribus non patentibus, ſequentibus patentibus permittitur. Fit enim quandóque ſucceſſio de gradu in gradum, & de capite in caput.

caput. C. de ſucceſſ. edi. l. 1. nam illud edictum propter creditores inductum eſt. ff. eod. l. 1. vbi illa ſcripta quaſi de verbo ad verbum poſita ſunt, & hoc ideo ne creditoribus longior mora fieret, dum bona hæreditaria vacua ſine domino diutiùs iacerent. Bene igitur putauit prætor præſtituere tempus his quibus bonorum poſſeſſiones detulit, & dare ſucceſſionem inter eos, vt citiùs poſſent creditores ſcire vtrum habeant cum quibus congrediantur, an bona vacantia fiſco delata ſint, an potiùs ad bonorum poſſeſſionem procedant, quaſi ſine ſucceſſore defuncti.

Edictvm perpetuum quid eſſet, vide Budæ. in l. 2. ff. de ſtatu homin. & Alciatum lib. 2. Diſpunct. capit. 27.

Edictvm tranſlatiuum, hoc eſt, nõ nouum: ſed ab interioribus prætoribus factum, & quaſi ex eorũ albis tranſlatum.

Edictvm circunducere, eſt illud delere, l. & poſt. de iudi. ff.

Edictales bonorũ poſſeſſiones, lege ſuprà in ver. [bonorum poſſeſſ. extraordinariæ.]

Edictales dicebantur, & hoc nomine decorabantur, qui annum vnum in legum ſtudio verſati, alterum etiam adiungebant: ducta ſcilicet appellatione ab edicto, cui cognoſcendo nunc operam nauant. Imper. in Epiſt. ad anteceſſores. §. 3. [In ſecundo autem anno per quem ex edicto eis nomen antea poſitum & à nobis probatur.]

Editvs bouis, pro ſtercore quo in quibuſdam regionibus vtuntur: dictus ab edendo, i. extra mittendo. Iuriſconſultus in tit. de leg. 3. l. ligni appellatione. [In quibuſdam prouinciis editu boum ad hanc rem vtuntur.] Nebriſſenſ.

Edvcare, eſt ad victum neceſſaria præſtare. ff. de ali. & cibar. lega. l. vltima.

Edvlivm, id eſt, comeſtio. ff. de offic. proconſul. & leg. l. ſolent. [Sed meliùs ibi edulia pertinent.] & in d. l. [edulium] eſt caſus genitiui.

De E ante F.

Effoeminati dicuntur, quibus virilia exciduntur, vel ſodomitæ.

Efferveſcere, eſt ebullire: vnde metaphoricè, efferueſcere iracundiam in l. quis ſit. ff. de Ædilitio edicto.

Effectv, re ipſa, & (vt vulgus loquitur) de facto. Paul. l. is qui in. de Legat. præſtand. [Quia effectu fratris aufert partem dimidiam.] & l. 5. in fin. Commod. verùm in vehiculo commodato, pro parte quidem effectu me vſum habere. Item l. 5. §. 1. ff. Quod cum eo. l. 1. §. qui minorem. ff. vt Lega. nomi. cau. l. ſi habitatio. 10. ff. de Vſu & hab. l. 14. in fin.

Effeta, id eſt, aperire, de conſecra. diſtinct. 4. capit. poſtea tanguntur.

Effractores dicuntur, qui ſiue diurni ſiue nocturni furandi cauſa ſolent domos effringere, vt ff. de Effracto. & Expil. l. 1. & 2. vel qui carcerem vel aliud frangunt vt euadant.

Effractvra, pro violenta diſruptione, l. 3. de Offi. præfect. vig.

Effringere, eſt furandi cauſa ianuas frangere. Terent. in Adelphis,

Fores effregit, atque irruit in ædes alienas.

Inde effractores dicti. Iulius Firmicus, [Mercuri⁹, inquit, in arie-

te octauo ab horoſcopo loco effractores facit.] Vnde in libris dig.titu.eſt de effractoribus, ſiue de iis qui carcerem effregerunt, ſiue iis qui furandi cauſa ianuas domorum priuatarum inuaſerunt. Nebriſſ.

Effvsionis verbum abundantiam ſignificat.16.q.1. reuertimini.41. diſt.ſæpe.vide glo.de ſent.excom. c. cùm illorum. in verbo,effuſionem ſanguinis.

Effvsio & eiectio, require ſuprà actio de effuſis.

De E ante G & I.

Egere,ſecundùm Bartol.dicuntur qui non habent vnde ſe alant,vnde egeſtas, cuius mentio in l.bona.ff.Depoſi.

Eiicere, verbum eſt ad immaturum partum pertinens. l. ſi mulier.ad l.Aquil.vnde eiecti & eiectitij partus,pro abortiuis.

Eiecta nauis dicitur, quæ vndarum vi in litus delata impulſaque eſt, l.1.de Incen.ruin.nauf.

De E ante L.

ἐλαιώνης curator oleo coëmendo. Arc.l.vlt.ff.de Mun.& hon. Cura quoque emendi frumenti, olei. nam harum ſpecierum quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt.

Electio ſecundùm Io.eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem vel fraternitatem ſiue ſocietatē, ſeruata forma canonicè facta,vocatio: & hoc modo electio ſumitur ſtrictè, quamuis eligere ad multa ſe habeat,vt etiā not.Goff. in Sum.eo.tit.§.1.in princ. Vnde ad electionem tria requiruntur, ſcilicet auctoritas, numerus, & zelus. Auctoritas conſideratur in dignitatibus & meritis vitæ, zelus conſiſtit in animo,vt ſine carnali animo fiat,ſed ſecūdum meritum perſonæ eligendæ. 8.q.1. ſi ergo.de numero patet. Debet ergo electio fieri ſecūdum iſta tria habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum.Si tamen ex vna parte ſit dignitas, & zelus melior tam reſpectu eligentium quàm electi: & ex alia parte numerus maior, certè præualebit dignitas cū zelo ipſi numero,extrà,de Electio.cap. eccleſia veſtra.Item differunt electio,collatio,& præſentatio.nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa confirmat, & quodlibet collegium debet eligere prælatum ſuum,niſi aliud ſit de conſuetudine vel priuilegio,vt extrà de elect.& pote.cap.1. Collatio fit ad beneficium ſimplex, & pertinet de iure communi ad epiſcopum per totam diœceſim cum conſenſu capituli, niſi aliud habeat conſuetudo vel priuilegium, & dat plenum ius, nec indiget confirmatione.Sed præſentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum ius præſentato, ſed requiritur inſtitutio & inueſtitura epiſcopi, vt per totum titulum de iure patronat.

Electio canonica quæ dicatur, vide Ioan. And. in c. non poteſt, in verbo,canonicè.de preben.lib. 6.Specul.in tit.2.§. videndum reſtat.verſic.nunquid nocet. & debet fieri loco determinato, aliàs eſt nulla,niſi cauſa ſubeſſet, c.venerabilem.de elect. gl.in c.in nomine.domini.in verſ.fieri.23.diſt.

Electri duo ſunt genera, alterum eſt lacryma defluens ex arbore gleſſaria, in inſulis Germaniæ ſeptentrionalibus, quas Gleſſarias ſiue Electrides dicunt, quæ deinde congelaſcens in lapidis duritiem vertitur. Virgil.in Bucoli.

Pin

Pinguia corticibus ſudent electra myrica.

A Latinis ſuccinũ appellatur: de quo in verbo ſuccinum. Alterum electri genus eſt metallicum, idque duplex, aut cui per artem in auro argenti quinta pars miſcetur, aut quod per naturã ſic mixtum reperitur. Plin. lib. 33. Vbicũque, inquit, pars quinta argenti portio eſt in auro, electrum vocatur. Silius lib. 1. Punicorum:

Electri gemino pellent de ſemine vena.

Iuſtinia. in libris Inſtitutionum, in titu. qui eſt de rer. diuiſ. [Si diuerſæ, inquit, materiæ ſint, & ex iis diuerſa ſpecies facta ſit, vt ex auro & argento electrũ.] Item de leg. 3. l. pediculis. [Vaſis, inquit, electrinis legatis, nihil intereſt quantum ea vaſa argenti atque electri habeant, ſed vtrum argentum electro, an electrum argento cedat] Illud quoque de leg. 1. [Si quis putat electri appellatione argentum vel aurichalcum contineri.] Accurſius nunc dicit eſſe pretioſam materiam quæ iungitur argento, nunc genus metalli, nunc genus vaſis. Nebr.

Electrvm genus eſt vaſis, vel ſpecies metalli. ff. de Aur. & ar. lega. l. pediculis. §. Neratius. & Inſtit. de rerum diuiſ. §. ſi duorum.

Elaeemporia, olei publicè emẽdi cura. l. vlt. §. patrimoniorum. de muner. & honor.

Elementa prima ſunt quatuor, ex quibus omnia corpora conſtituuntur: quorum viribus totus mundus gubernatur, ſcilicet, terra frigida & ſicciſſima, aqua humida & frigidiſſima, aër calidus & humidiſſimus, ignis ſiccus & calidiſſimus: primum melancholicum, & ſecundum phlegmaticum, tertium ſanguineũ, & quartum cholericum: vnde factum eſt, vt omnia principia dicantur elementa, vt not. in gloſſ. procem. Inſtit. ſuper ver. [prima elementa.]

Elenchvs, lapillus eſt ex genere margaritarum. Plin. lib. 9. de vnionibus, hoc eſt, grandioribus margaritis loquens: [Elenchos, inquit, appellant faſtigiata longitudine.] Et Iuue. de inauribus fœminarum:

Auribus extenſis grandes commiſit elenchos.

Pau. in tit. de Auro & arg. leg. l. pediculis. [Item cùm inaures, in quibus duæ margaritæ & elenchi & ſmaragdi duo, legaſſet, & poſtea elenchos detraxiſſet.] Neb.

Elenchvs, ſpecies margaritæ. l. pediculis. de Aur. & arg. leg.

Elices ſulci ſunt aquarij, per quos aqua educitur à liris. l. 1. de Aqua plu. arcen. Haloander tamen ibi aliter legit.

Elidere pro excludere & perimere. l. ſi vnus. §. pactus. de pac.

Elimatvm, i. purgatum. C. de vet. iur. enuc. l. 2. ſed cùm proſpeximus.

Elogivm, eſt teſtificatio de aliquo, honoris vel vituperationis cauſa. Cicero in primo Tuſculanarum, [Quid ipſa monumenta, quid elogia ſignificant.] Idem de Senectute, [in quem illud elogium vnicum plurimæ conſentiunt gentes.] Vlpianus libro 21. de Ædi. edicto. leg. ædiles aiunt. paululum deflexit ſignificationem cùm dicit, [Elogium huic edicto ſubiectum eſt.] De elogio in propria ſignificatione; hoc eſt, pro teſtimonio, ſed in malam partem. Martianus libr. 48. Dig. tit. de cuſtodia & exhibit.

reorum. l.Diuus Hadrianus. [qui cum eo,inquit,elogio mittuntur, ex integro audiendi ſunt.]Et infra in eodem tit.in l. Celſi, cuius initium eſt, Non dubium, [Remittat,inquit, illum cum elogio ad eum qui ei prouinciæ præeſt, vnde is homo eſt.] Nebr.

Elogivm idem eſt,quod teſtamentum:vel dicitur etiam eulogium, vt infrà dicetur.

Elogia,i.epiſtolæ.ff.de cuſto.reor. l.diuus.& de Re mili.l.3.in princip. Aliquando id eſt, generalis ſermo.de Ædil. edic.l.ædiles.2.§. iumentorum. Quandoque,id eſt, panis benedictus.1.q.1.non liceat. Adde quòd Elogivm dicitur teſtificatio de aliquo honoris vel vituperationis cauſa.Inde mittere reum cum elogio in d.l.diuus. & d.l.3.id eſt, cum informationibus,&(vt vulgus Barbarorum forenſium loquitur) proceſſu.

Elvsco,as,eſt aliquem altero oculo orbare:nam luſcus eſt qui altero oculo caret, non (vt quidam putauerunt)qui lumine adhibito nihil videt. Vlp. lib.13. Digeſt.de condict.tritica. l. in hac actione: (Si quis,inquit, poſt moram ſeruum eluſcatum dederit.) Idem lib.9.ad leg. Aquil. [Iulianus,inquit, ſcribit Aquilia teneri eum qui eluſcauerit in diſciplina diſcipulum.] Inde eluſcatio, onis, pro eluſcandi,hoc eſt,altero oculo priuandi actione. Nam quod Vlpia.ſcribit in tit.de Ædil.edict. Litem Offilius. Eluſcationē eam quidam putant vbi homo lumine adhibito nihil videt.Qui id dixerunt non ſunt audiēdi, quia nulla freti auctoritate id dicūt Quid enim luſcus ſignificet, ſuo in loco videbis.

Elvscare,eſt altero oculo orbare, l.5.ad l.Aquil.vnde eluſcatio:licet quidam eluſcationem accipiant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. l. item.de Ædil.edict. ſed Haloander ibi legit nuſcitionem, non eluſcationem.

Elvsorivm,id eſt,vanum.l.ſi prætor.de Iudic.

De E ante M.

Emancipatio ſecundùm Azon. eod.tit.eſt relaxatio patriæ poteſtatis coram iudice facta. & dicitur quaſi extra manum, (i.poteſtatem patris,)poſitio:quia quando filius extra manum patris ponitur,tunc emancipatur,vt in tit. C.de emancip.liber.

Emancipatvs dicitur filius vel nepos qui à iugo & poteſtate vel manu patris vel aui eſt relaxatus & ſui iuris effectus, quia emancipare eſt à poteſtate, manu, & iure patriæ poteſtatis dimittere vel liberare.Sed manumittere eſt ſeruum à ſeruitute eripere, vel emittere ſeu ſinere,& ſic emancipatio pertinet ad liberos, & manumiſſio ad ſeruos.

Emancipati duobus modis intelliguntur,aut ii qui ex patris iure exierunt,aut ii qui aliorum fiunt dominij, quorum vtrumque fit mancipatione. Feſtus lib. 5. apud quem Dominii in genitiuo legendum non dubito:vt ii ſignificentur, qui verè ac non ſimulatè venditi ſunt. Nam (vt multis ex locis conſtat)

Emancipare veteres dicebant, pro alienare & vendere,vt in Catone maiore. [Senectus ita honeſta eſt, ſi ſe ipſa defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini emancipata eſt.] Et apud Plaut.in Bacchid.

Nunc

Nunc mulier tibi me emancipo: tuus ſum, tibi operam do.

E**MANERE**, eſt diutius extra caſtra vagari. l. 3. §. is qui. ff. de Re militari. Hinc,

E**MANSOR** miles, is dicitur qui extra caſtra vagatur animo reuertendi, eóque diſtat à deſertore: quemadmodum & erro dicitur ſeruus, qui eo quoque animo errat, vt ad tempus reuertatur, ſicut fugitiuus qui non habet animum reuertendi. Modeſtinus lib. 49. Digeſt. de re militari. l. deſertorem [Emanſor, inquit, eſt qui diu vagatus ad caſtra reuertitur.] Nebr.

E**MANSOR** dicitur qui diu vagus fuit extra caſtra, tandem rediens ad caſtra, vt ff. de re mili. l. 3. §. emanſor. Vel dicitur qui imminente lite fugit extra caſtra, & pace reformata redit.

E**MBAMMA** à Græco ἐμβάπτειν, id eſt, intingere, vnde intinctum Plinius appellat. & eſt condimẽtum ex aceto intingendis obſoniis paratum. Vlp. l. 9. ff. de cõtrahen. emp. [Cæterùm ſi vinum non acuit, ſed ab initio acetum fuit, vt embamma, aliud pro alio veniſſe videtur.] Item l. 9. §. 1. de tri. vi. [Si acetum quis legauerit, embamma continebitur, quia aceti numero fuit.] Ergo ſimile quiddam eſt, vt quod Roſaceum aut Hyacinthinum, aut Sambucinum appellamus.

Ἐμβατευτικὸν ius Alciat. lib. parerg. 1. cap. 36. id interpretatur, quod & quandam detentationem reſpicit, & rei poſſidendi facultatem, tametſi proprietas vera ad alium pertineat, quale eſt ius ſuperficiarij, vel eius qui fundum vectigalẽ poſſideat, ἀπὸ τοῦ ἐμβατεύειν. quod eſt ingredi, & intro pedem ferre. Vlp. lib. 3. §. 4. De reb. eor. qui ſub. [Si ius ἐμφυτευτικὸν vel ἐμβατευτικὸν habeat pupillus, videamus an diſtrahi hoc à tutoribus poſſit.] Alciat. hactenus, cui ſubſcribit Hotom.

E**MBATAE** ſeu epibatæ naues, quæ vectoribus traiiciendis aptę ſunt. l. 1. §. igitur. de exer. act. vbi Bud. Nebriſſenſis autem legit Emphractæ, interpretatúrque nauigia tecta.

E**MBLEMATA**, ſunt quædam ornamenta vaſorum, quæ addi atque detrahi poſſunt: dicta ab emballin, quod eſt imponere ſiue interſerere. Plin. lib. 31. Vlyſſes, inquit, & Diomedes erant in phialę emblemate. Cic. quoque in Verrem, emblematum in vaſis meminit. Vlp. in tit. de Aur. & arg. l. ſi gemma. [Emblemata legantur, & ſeparantur, & præſtãda ſunt.] Et in eod. tit. l. & ſi. quæ eſt Pomponij, [ea quæ inaurata ſunt non deberi, neque aurea emblemata.] Item Vlp. lib. 10. ad exhibendum. l. tigni. [Si anſam ſcypho iniunxeris vel emblemata phialæ.] Nebr.

E**MBLEMATA**, ornamenta erant vaſorũ apud veteres, quæ cùm libitum erat, eximi poterant. l. ſi gemma. de Au. & arg. le. & l. 3. §. 1. de vino leg. ſecundum Bud. in l. tigni. ad exhi.

E**MBOLA** fœlix appellatur, vel Romanorum iuuentus exreſcens: Vnde annus biſſextilis dicitur emboliſmus vel emboliſmalis, quia creſcit in vno die. de hoc C. de ſacroſ. eccleſ. l. iubemus in gl. Sed rectiùs Alci. ibi, & Bud. in l. 3. de mino.

E**MENDICATA** ſuffragia in l. ſinguli. C. de accuſat. ſunt quæ leuiter cauſam adiuuant, vt potentium commendationes, &

ciuitatum in alicuius honorem decreta. A verbo emendicare, quod eſt mendicantium more aliquid petere.

EMERGERE, eſt aliquid ſubitò euenire vel accidere. Et nota differentiam inter illa, quæ ſit quæſtio emergens & incidẽs, & quomodo differant, eſt glo. optima, in c. 1. de Ord. cog. Et dicũt ibi Doct. quòd incidens reſpicit negotium principale, & tangit merita eius, ſiue ſit acquiſitum ante, ſiue poſt litem conteſtatam. Emergens verò tantùm proceſſum reſpicit, & tendit ad ipſum impediendum, ſiue etiam ante, ſiue poſt litem conteſtatam oriatur. Et dicitur emergens id quod extrinſecus euenit, & nihil commune habet cum negotio principali. Sed incidens intrinſecus reſpicit negotium principale. Quamuis enim vtrumque oriatur ex circunſtantiis, tamen in hoc intereſt, quia incidens eſt ex circunſtãtiis cauſæ vel negotij principalis, & emergens ex circunſtantiis iudicij vel proceſſus. Vnde,

[*Incidens perimit, emergẽs iurgia differt.*]

Et ad ſaluandam gloſ. præallegatam, quæ videtur deficere in differentia quam ponit, quia incidens etiam in iudicio poteſt oriri, ſcilicet opponendo pactum de non petendo, & emergens quandoque ante litem conteſtatam, vt ſi excipiatur de excõmunicatione ante litis conteſtationem dicas quod incidẽs dicitur habere cauſam vetuſtiorem ad negotiũ principale, ſed emergens dicitur de nouo oriri, quia tendit ad impugnandum, & ante proceſſum de nouo factum eſſe non poterat, cùm non poſſet impugnare non eos. Facit cap. ad diſſoluendum. de Deſponſ. imp. & eſt gloſſ. bona in l. quod iuſſit. ff. de re iudica. quę dat exemplum incidens, vt ſi actor dicitur ſeruus: emergens, vt teſtem non admittendo.

EMERITA ſtipendia appellantur quæ peracta ſunt, vt cùm iam milites miſſionem vt veterani impetrauerunt. Emerita verò numero plurali dicũtur etiam præmia veteranorum, quo ſenſu intelligenda eſt l. 3. §. ſed ſi. de Re mili. vt aliàs annotauit Budæus.

EMERITI dicuntur milites qui ſunt exauctorati, hoc eſt, militiæ ſacramento ſoluti, quibuſque iam donatiuum eſt perſolutum: dicti ab eo quòd mereri, hoc eſt, ſtipẽdium facere deſierint. Lucan. in 1. Quæ ſedes erit emeritis? Modeſt. de Re militari. l. deſertorem. [Si expleto tempore militiæ redeat veteranus, reſtituatur, & emerita accipiat.]

EMERITA, & Emeritenſis colonia, ciuitas eſt Luſitaniæ nominatiſſima, Auguſta cognominata: nam (vt ſcribit Dion) deuictis Cantabris, & Aſturibus, eam vrbem illis qui ſuprà ætatem eſſent, emeritis, Auguſtus habitandam conceſſit. Vnde vrbs appellata Emerita Auguſta, ex nomine conditorum & Auguſti. Paul. lib. 50. Digeſt. tit. de cenſibus. An Luſitania, inquit, Pacenſes & Emeritenſes. Neb.

EMERITI dicuntur milites veteres qui iam ſunt à militia ſoluti. vt in titul. ff. de Vete. & milit. ſucceſſione.

EMIOLA, id eſt, ſeſcupla, compoſitum ab ἥμι, id eſt, dimidium, & ὅλον, totum, quaſi continens totum & dimidiũ, & eſt vſura quæ continet totum, & alteram eius partem,

partem, vt ſi de quatuor ſolidis accipiantur in fine anni ſex.

Emiseni, populi in Emiſena regione Apamenacœlês Syriæ, vbi & Emyſia ciuitas eſt, de quibus & in eodem titulo de cenſibus, [Paulus inquit, Imperator noſter Antonius ciuitatem Emiſenorum coloniam iuris Italici fecit.]

Emiseni populi in Emiſena regione Syriæ.l. fin.de cenſib.

Emissa manus, pro cautione manu facta l. quidam.de probationibus.

Emissarius dicitur qui faciliter ſalit ſuper aquas vel per aquas & foſſata.

Emologari, aliàs homologari, eſt confirmari, vt dicimus quod arbitrium emologatur, id eſt, confirmatur ſilentio decem dierum tacitè, vel expreſsè, ſecundùm Goffr. in Sum. de Arbit. §. effectus.

Emolumentum capitur pro lucro & vtilitate. l. Imperator de legatis.1.

Emphanastica ἐμφανάστικα Nouella LVI. παρὰ τὸ ἐμφανίζειν, quod eſt profiteri, publicare dicuntur, quæ clerici dare ſolebant cùm in numerum & ordinem clericorum magnæ Eccle. Conſtantinopolitanæ coaptarentur. Sic ἐμφάνισιν διατάξεων, promulgationem conſtitutionum appellat in Rub. Nouell. LXVI. Vetus interpres inſinuationes vſitato verbo appellat. Hotom.

Emphracte, vide ſuprà Embate.

Emphyteosis, interpretatur inſitio.ab ἐμφυτεύω, quod eſt inſero ſiue planto: nam φυτὸν eſt planta. Et quod in libris Iuriſconſultorum dicitur emphyteoſis, & fundum dari in emphyteuſim, propriè dicitur, hoc eſt, in plantationem. Impropriè dicitur de omnibus aliis puta de area, & quæcunque poſſunt, vt ipſi dicunt, recipere meliorationem. Inde deducitur emphyteoticus, & emphyteuticarius.

Emphyteumata vel emponemata, ſecundùm Azonem, eodem titulo, ſunt res melioratæ, & ita exponit textus, l.3. Cod. de Iure emphyteutico vel meliorationes quibus ager labore ſic retinentis melior efficitur.

Emplemata dicuntur impoſitiones, vnde ἐμπλῶ Græcè, eſt impoſitio Latinè: vel ſunt ſuperſtitiones ſiue ſuperabundantia. Item emplema eſt eminens ſcriptura. Et dicit Accurſius in le.tigni. ff. ad exhi. quòd emplemata ſunt ornamenta vaſorum, vel ornatus aut varietates colorum vt ff. de vino, tritico, & oleo legato. l. 3. §. 1. Imò verò emblemata legendum eſt, non empleumata, quod nihil eſt. Et dicitur emblema à Græco verbo ἐμβάλλω quod eſt immitto, inſero, ſeu iniungo, vide Budæum, ff. ad exhibendum. l. tigni. Empleuma verò cuius auctor meminit, nuſquam legi.

Emphyteusis ſecundùm Azonem in Summ. Cod. de Iure emphyteutic. & ſecundùm Goffred. in Summa. Rubrica, locati & conducti. §. quod ſit emphyteuſis: dicitur quod emphyteuſis, Græcè, eſt melioratio Latinè. Ab initio enim ſterilia tantùm per hunc contractum concedebantur, vt is qui acciperet rem, in meliorem ſtatum deduceret, & ſterilem fertilem redderet. Poſteà tamen

permiſſum eſt de rebus fertilibus & fructuoſiſſimis emphyteuticari poſſe, vt C.de iure emphyteut.l.1. in princi. Et dicitur emphyteuſis vel emphyteuticus contractus ille, qui in meliorationibus & in rebus ſoli tantùm conſiſtit. Eccleſiaſtica autem emphyteuſis conſiſtit in his immobilibus quæ ad hoc congrua videntur œconomo & aliis gubernatoribus, vt C. de Sacroſan. eccleſ. in Auth. perpetua. & Auth. ſi quas. Et prout communiter dicitur, tunc emphyteuſis eſt media inter locationem & venditionem. Et ita definit Zeno Imperator, imò dicit dictum contractum eſſe quoddam tertium genus ab emptione & locatione ſeparatum, leg.1.Cod. de iure emphyteut. quæ eſt lex Zenonis. Sed Hoſti. ſuam diffinitionem ſecundùm hanc intellexit, vt puta quẽadmodum Hoſtienſis dicit, & eſt hoc ideò, quia decretalis potuit emphyteutam ponere ſub titulo de loca. & condu. quia magis ſimilis eſt emphyteuſis locationi quàm vẽditióni, cùm dominium retineatur, & aliquid certum annuatim recipiatur, vide Spec. de Locat.& conduc. §. nunc aliqua. inde emphyteuticus adiectiuum: vnde dicitur emphyteuticus contractus, emphyteutica conceſſio, & emphyteuticũ inſtrumentum. Inde etiam emphyteutico, cas, id eſt, in emphyteuſim concedere. Et eſt natura huius contractus, vt ſoluatur penſio ſicut conuentum eſt, niſi res ex toto pereat. Item quòd licèt domino auctoritate ſua emphyteutam & eius ſucceſſores expellere, per triennium ceſſauerit ſoluere penſionem, ſed emphyteuta eccleſiæ repelli poteſt, ſi per biennium non ſoluerit penſionem.

EMPHYTEVSIS perpetua regulariter prohibita in rebus eccleſiæ: & dicitur perpetua etiam ſi fiat ad 30. annos. Panormit. in cap. nulli. in vltim. not. de rebus eccleſ. non alienand.

EMPHYTEVTA vel emphyteuticarius dicitur ille, qui agrũ conduxit, vel accepit ad tempus, colendum ſub certo pretio. Cuius contrarium dominus Vuiraldus tenuit, videlicet, quòd nunquam ad tempus, ſed bene perpetuo tempore conducit quam diu viuet hæreditario iure tenendum, & colendum ſub certo pretio & certis conditionibus, prout inter ipſos contractum eſt, per leg.1.Cod. de iure emphyteut. ibi, perpetua ſtabilitate. ff. ſi ag. vectigal.vel Emphyteut.pet.l.1.§. qui in perpetuum. & dicit hoc expreſſum eſſe in l.1. & l.quicunque. C. de fun.patri.vel perpetua ſcriptura interueniente, & conſenſu vtriuſque, id eſt, domini & emphyteutæ adhibito, in hoc ſcilicet, vt ſtatim dominus aliquid pro re accipiat, ſcil. quod inter eos conuenerit, vel pecuniam, vel aliam rem, putà prædium aliquod, vel ſimile, vt proprium ſit domini: item vt hic emphyteuta de cætero annis ſingulis vel duos venetos, vel ſimile ſoluat in ſpecie reditus, prout dicit Azo in Sum. C. de Iure emphyt.

EMPHRACTA, nauigia dicuntur quæ ſunt tecta, à verbo Græco ἐμφράττω, quod eſt tego ſiue claudo: ſicut è contrario aphracta dicuntur quæ non ſunt tecta, ſed aperta. De quibus Cicer. ad Atticum.

[Nos Rhodiorum aphractis tranquillita

quillitates aucupaturi eramus. Vlpianus libro 14. Digeſt. de exercitoria actione lege 1, [Quædam, inquit, ſunt naues onerariæ, quædam emphractæ,] nõ emphatæ, vt plerique omnes codices habent. Ant, Neb.

Emplastrvm, vt inquit Celſus libro 5. hoc diſtat à paſtillo, quòd emplaſtrum liquati aliquid accipit: in paſtillo tantùm arida medicamenta aliquo humore iunguntur: dictum emplaſtrum ab ἐμπλάσσω, quod eſt fingo ſiue formo. Caius lib. 41. Dig. de acquirendo rerum dominio. l. ideò. Neb.

Emplastrvm vulgò vnguentum appellatur.

Emponemata, vide emphyteumata.

Emptio contrahitur poſtquam de pretio conuenerit, ea mente vt pretium ſoluatur. Nam ſi imaginariè & per ſimilitudinem de pretio conueniretur, emptio nulla eſſet, & contrahitur ſolo conſenſu, ſiue inter præſentes, ſiue inter abſentes, per nuntium, vel per epiſtolam, vt probatur Inſtitut. eodem titul. in princip. & ff. eodem, lege 1. §. vlt. & l. 2. §. 1. & arræ datio eſt argumentum emptionis.

Emptor bonæ fidei dicitur eſſe qui aut ignorauit rem alienam, aut putauit eum qui vendidit habere poteſtatem vendendi.

Emptvm hoc differt à parato, quo ſpecies à genere. l. ſi quid. de Lega. 3. Aliquando etiam emptum dicitur quod ex permutatione vel in ſolutum datione cõſecuti ſumus. Item & quod lite æſtimata retentum eſt. le. ſciendum. §. penultim. de Ædil. edict. & leg. final. quibus ex cauſis in poſſeſſ. eat.

Emvlatio, id eſt, inuidia, & habet plures ſignificationes, vt 44. diſt. ſcimus.

Emvnitas ſecundùm Goffredum in ſum. eod. titulo, eſt libertas conceſſa eccleſiis vel eccleſiaſticis perſonis, & rebus aliis ad eas ſpectantibus. Vel eſt priuilegium eccleſiaſticæ libertatis vel perſonarum vel rerum ad eam pertinentium. Dicitur autem emunitas quaſi extra munia, id eſt, officia vel onera à quibus eccleſiæ ſunt immunes, vt eod. tit. c. eccleſiæ. vnde locus conſecratus, ſcilicet eccleſia, habet emunitatem, id eſt, libertatem vt inde nullus trahatur per vim, niſi in caſibus, ſcilicet ſi fugiens ad eccleſiam ſit publicus latro, vel nocturnus depopulator agrorum, id eſt, deuaſtator fructuum in agris. Vel dicitur quaſi extra munia, id eſt, munera. Non enim eccleſia ſubit ſordida munera, vt calcis coquendæ, & ſimilia, de quibus vide Hoſtienſ. in ſumm. eod. tit.

De E ante N.

Encaenia, erat feſtiuitas dedicationis templi, Græcè enim καινὸν, id eſt, nouum.

Encavstvm, ἔγκαυστον Imper. Leo appellat Reſcripta principis purpurea inſcriptione inſignita, hoc eſt, cocti muricis & cruore triti conchylij. leg. C. de Diuerſ. reſcrip.

Endiadys vel (vt peritiores loquuntur) Endiadyo, figura eſt, cùm ex duobus vnum dicitur. Id quod etiam Accurſius annotauit in leg. 1. §. 1. de Pact. &

Alciatus libro 4. de Verbor. ſignific.

ENDO procinctu, inquit Feſtus, id eſt, in procinctu, ſignificat autem cùm ex caſtris in prælium exitum eſt, procinctos quaſi præcinctos, atque expeditos. Nam apud antiquos togis præcincti pugnaſſe dicuntur. Hotoman.

ENERGVMENI ſunt à dæmonibus obſeſſi, vel qui in defectu lunæ patiuntur defectum mentis. not. de Conſec. diſtin. 5. capit. omni die.

ÆNIGMA, id eſt, ſubtilis dubitatio, Cod. de legib. lege finali, circa fin. & extrà, de Relig. & vene. ſanct. cap. 1. libr. 6. alibi exponitur, id eſt, figura. Cod. de vet. iu. enu. lege 1. §. final. aliter ſumitur in Auth. de æqua. dot. §. 1. verſi. ille autem.

ENIM, id eſt, certè, exponit gloſſ. in Authen. de nup. §. nuptias. Aliquando exponitur enim, id eſt, quia. Cod. de Crim. ſacri. l. 2. Aliquando ponitur continuatè cum ſuperiore, vt ff. de Milit. teſtam. l. neque enim.

ENORMIS læſio quando dicatur, gloſſ. in ca. cùm illorum. de ſent. excomm. dicit, quòd ſtatur arbitrio iudicis. Felin. in ca. cùm illorum verſic. [in ea gloſſ. ibi relinquitur,] de ſent. excom.

ἐν πλάτει, id eſt, largo quodam modo. lege penultima. ff. de condict. tritic. & lege ſi arbiter. ff. de probat.

ENTHECA in Decretis Canonicis, eadem ſignificatione ponitur, qua apotheca & horreum, videlicet pro loco gazæque repoſitorio.

ENVCLEARE vetus ius, id eſt, extra nucleum obſcuritatis ponere. Nam prout Azo dicit Cod. de vet. iur. enucl. ſicut in nuce inuenitur quod eſt amarum, ita & in veteri iure erant tot multitudines, quòd nemo eas habere vel legere poterat. Nam ſicut in nucleo dura teſta inuenitur, ita ibi duræ & iniquæ ſententiæ erant. Item ſicut nucleus cum inutili pellicula tegitur & latet, ita & in illa multitudine tanta & ſublata ſuperfluitate antiqua, & neceſſariis & vtilibus collectis, prout meliùs fieri potuit, ius vetus enucleatum eſt. Nam meliùs eſt pauca & idonea effundere, quàm multis inutilibus homines prægrauari: vt Cod. eodem titul. lege 2. ſed & ſi aliquid. Item dicitur vetus, quia ab vrbe Roma condita, & à Romuleis temporibus vſque ad tempora Iuſtiniani ferè per mille quadringentos annos confusè ſtatutum obtinuit, vt Co. de Veter. iur. enu. l. 1. §. 1. ibi, [reperimus autem,] &c.

ENVNCIATIO, pro clauſula vel oratione. leg. hæc enunciatio. 232. de Verb. ſignifi.

ENVNCIATVM verbum de ſe tantum ſignificat, quantum ſonat, ſcilicet, enunciationem eius quod eſt, vel quod non eſt, ſicut nuncius dicitur, quia refert voluntatem domini ſui, ſcilicet quid velit, & quid non velit, vt in leg. & licet. ff. de Conſtitut. pecun. Quandoque tamen verbis enunciatiuis ſignificatur diſpoſitio, quando hoc ſignificari concluditur ex quouis probabili ſignificato: prout latè declarat Bartol. in lege ex hac ſcriptura. de donat.

De E ante O.

E ò, id eſt, propterea. l. id. de conſtit. pecun.

Eo ipſo, iſta verba important abſque alia ſententia. Felin. in cap. Rodulphus.verſic. [quoties.] de Reſcriptis.

Eo loci, pro eo loco.l.ſed & ſi. de iudiciis.

Eo potius, pro eo ampliùs, leg.item ait. Ex quib.cauſ.mai.

Eousque, id eſt,in tantum.§. illud. Inſt. de rer.diuiſ.

De E ante P.

Epibatae, vide ſuprà Embatę.

Epidemia, acceſſus in vrbem.l.3. ff.de offic. proconſ.

Epidemitici, dicuntur hoſpitiorum metatores in vrbe, dicti ab ἐπιδημία,quod interpretatur in vrbem aduentus. vnde in Cod. Iuſtin. tit. eſt de epidemiticis & metatis.Lege verbum[metor,]ſiue[metatus.] Nebr.

Epidemitici dicuntur, qui habebant ſub ſe menſuratores, qui menſurabant hoſpitia, & in eminenti loco deſcribebant nomina eorum, qui ibi debebant hoſpitari.

Episcopus, ſpeculator, ſiue explorator interpretatur, dictus ab ἐπισκοπέω,quod eſt conſidero. Cicero ſcribit ſe epiſcopum deſignatum à Põpeio, vt oram Campaniæ maritimam ſpecularetur. Arcadius de Muneribus. l. munerum.[Epiſcopi,inquit,qui præſunt pani, & cæteris rebus vænalibus rebus.]

Episcopus dicitur ab ἐπὶ, quod eſt ſupra,& σκοπεῖν, intendere,quaſi ſupra intendens, quia habet curam ſuperintendendi ſuper omnes laicos & clericos ſibi commiſſos. 8. qu.1. qui epiſcopatum.21. diſt.clerus. vbi etiam interpretatur ſpeculator, eò quòd ſpeculetur ſubiectorum mores & vitam. Sed in iure ciuili epiſcopi etiam dicuntur qui præſunt pani & aliis rebus vænalib. quæ quotidianum victum ſuggerunt. leg. vlt.de Mun. & honor.

Episcopi appellatio in materia odioſa & valde exorbitanti, intelligitur ſolùm de conſecrato. Felin. in cap.eam te.verſic. [nouiſſimè autem.] de Reſcript.

Episcopalis audientia,eſt iuriſdictio ipſius epiſcopi.

Epistola decretalis. Require ſuprà[decretalis epiſtola.]

Epistola D. Adriani ſecundùm Guliel. in Spec.de Renunc. verſ.[in primis ergo.] ſub §.finitis. locum habet inter fideiuſſores,mandatores & conſtitutores, item inter tutores: & eſt illius epiſtolæ effectus, quòd quamuis aliqui ſint obligati, tamen per eius beneficium ſi omnes partes ſint ſoluendo tempore litis, poſſunt poſtulare vt diuidatur actio inter eos, vt vnuſquiſque pro virili portione conueniatur. Alioquin, niſi dicto beneficio iuuarentur,poſſet creditor quem mallet inſolidum conuenire. vt C. de Conſtit. pec.l.fin. & Inſt.de fideiuſ.§.ſi plures.& ff.de fideiuſ.leg. inter fideiuſſores. & l. ſi dubitatur. Si ergo huic beneficio [illegible] renunciatum, poterit creditor quẽ maluerit conuenire. Quomodo autem renuncietur huic beneficio,vide ibidem.

Epistomium, inquit Merula,eſt foramen per quod aqua defluit ex concha, labro,vel cratere. Varro de re Ruſt. lib. 3. [epiſtomiis verſis ad vnumquemque factum.] dictum, inquit,quaſi in ore: vel potiùs ab ἐπιστομίζειν, quod eſt obturo, vt ſit epiſtomium canalis operculum. Vlpianus

nus lib.19.tit.de actione empti & venditi. l. fundi. [Caſtella plumbea, opercula puteorum, epiſtomata.] Legitur & epitomium apud Senecam lib.13.epiſt. [Niſi aquam,inquit,rigentem epitomia fuderint.]& apud Vitruuium lib. 10.ſæpè in eodem ſignificatu ponitur. Interpretatur autem epitomium ligamentum. Nebriſ.

Epistomia Græcè, Latinè oris obturacula. Sanè apud Iuriſconſultos capiuntur pro obturaculis ſalientium, quæ vulgò (vt Alciat. ait,) Spinæ appellantur. epiſtomiorum meminit l. fundi. de Action.empt.

Epitaphium, eſt ſcriptura ſiue titulus in lapidibus ſepulchrorum ſculptus.

Epithesis in l. lex Cornelia. de iniuriis.ſignificat inſcriptionem factam in contumeliam alicuius.Epitima in l.ſcire.de tut. & curat. pro illabeſacta nominis honoriſque fama.

Epitimium, eſt ſuſpenſio vnius ſeptimanæ, vel eſt quædam increpatio, vel genus pœnæ, ſecundum Ioan.Andr.in gl.21.q.4. omnis iactura.

Epitimia, id eſt, voluntate teſtatoris.ff.de tut.& cur.da. ab his.l. ſcire oportet.§.ſed & ſi quis.

Epitocium eſt veſtis,vel tabardus ſuperior clerici.Et dicitur ab ἐπὶ,id eſt,ſupra, & tego, quaſi ſuperiùs tegens. not.in gl. in clc. 2.de vit.& hon.cler.

Epitome interpretatur breuiarium, id eſt, vbi res in compendium rediguntur,vt Vlpianus lib. 46.de acceptilationibus.l.an inutilis. [Epitomarum,inquit,liber Labeonis.] vbi eſt peithanôn. Vtroque enim modo declinatur, epitome,es : & epitoma, atis.

Epitome, & epitoma Latinè breuiarium dicitur,vbi ſ.res in compendium rediguntur, ſecundùm Bud.in l.qui leuandæ.ad l.Rhod.

Epitonia, ἐπιτόνια,ab ἐπιτείνεσθαι, id eſt,intendi, ſunt inſtrumenta, quibus funes intenduntur,qualia pleriſque in Germaniæ locis cernuntur rota inſtructa, & puteis applumbata, eo ordine, vt terni vel quaterni ſimul aquam eodem ex puteo haurire poſſint, funiculo per rotam demiſſo. Vlpianus leg.17.§.5.ff.de Action.empt.[Caſtella plumbea, putea,opercula puteorum, epitomia fiſtulis applumbata, aut quæ terra continentur, quamuis non ſint affixa, ædium eſſe conſtat.] Hotom.

Epulum, inquit Valla,eſt conuiuium, numeroſis ciuibus exhibitum in honorem Deorum, aut in oſtentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. Gellius libr. 11. [Solenni die epulum Ioui libaret, atque ob id ſacrificium Senatus in Capitolio epularetur.]Horatius 2. Sermonum,

[Gladiatorum dare centum
Damnati populo paria,atque epulum arbitrio Arri.]

Iuriſconſultus de legatis,in quadam lege, cuius initium eſt, ad munus: [Vel ſi epulum, inquit, relictum fuerit.]Ant.Nebr.

De E ante Q.

Equestris dignitas erat in his, qui Romam cuſtodiebant: nam & hi habentur pro abſentibus reipublicæ cauſa. Et dicit Accurſ. quòd aliqui erant præſidentes, quia ſimplex militia non eſt dignitas. De hoc vide eod. tit.in rub. C.lib.12.

Eqvitivm, eſt grex equorum, ſecundùm Accurſ. in l. quid ergo. ff. de vſufruct. & quemadmodum quis vtatur.

Eqvitivs dicitur cuſtos equorum.

Eqvvli, id eſt, pulli equorum, vel parui equi. Inſtit. de rer. diuiſ. §. in pecudum.

Eqvvs calcitroſus dicitur, qui ſolitus eſt calce ferire.

De E ante R.

Erb, id eſt, ex vtilitate, vel ex præſenti materia, l. 1. ſecundùm editionem Haloandri, & in Pan. Florent. ff. ſi cert. pet.

Erania pecunia, in l. creditor. de ſolu. quid ſit, vide Alciat. lib. 2. Diſpunct. cap. 25.

Erciscere, eſt diuidere: vnde iudicium famil. erciſc. id eſt, hæreditatis diuidendæ. de quo ſuprà in verſ. actio fam. erciſc.

Eremodicivm, interpretatur, deſertio ſiue ſolitudo, nam eremus deſertum interpretatur: & eſt eremodicium, quando reus damnatur ex eo, quod in iudicio non comparuit, quaſi deſolatum ſiue deſertum ſit iudicium propter rei abſentiam. Pomponius lib. 4. Dig. tit. de Minoribus 25. annis. l. & ſi. Reſtitutionem eremodicij præſtari debere: pro quo mendosè hermodicium. Nebriſ.

Eremodicivm dicitur, cùm abſente altera parte fertur ſentẽtia, quaſi Latinè dicas, deſerta cauſa.

Ergasterivm, interpretatur officina, vbi ab artifice aliquod fit opus. nam ἔργον eſt opus ſiue officium. Vt in Codice Iuſtiniani, tit. de epiſcopis & cleric. l. omnis, [Ex ergaſteriis, inquit, & tabernis conquirere potuit.] Item lib. 11. de epidemiticis & metallis. l. 2. [In quælibet, inquit, ergaſteria, quæ mercimoniis deputantur.] Papin. lib. 43. de via publica. l. ædiles. [Vt ante ergaſteria nihil proiectum ſit.]

Ergasteria, ſunt ſtationes operariorum, & dicitur ab ἔργον, id eſt, opera, vel opus, & ςάσις ſtatio, quaſi operarum ſtatio, vt not. C. de epiſcop. & cler. l. 2.

Ergastvla dicũtur carceres vel preſſiones, & dicitur ab er, quod eſt lis, & ſtolon miſſio. Item ergaſtula dicuntur loca, in quibus ſerui vincti opus facere cogebantur.

Ergagabi, dicuntur operarij laborantes in ſtationibus ſuis, & dicitur ab erga, quod eſt opera, & gabor, quod eſt labor. Rectiùs tamen legas ergolabi.

Ergo, not. Ioan. Andr. de ſumma Trin. damnamus. in princ.

Ergolabi, vide Ergagabi.

Eriperb, eſt de manibus auferre per raptum.

Erit: hæc dictio interdum etiam præteritum, nec ſolum futurum tempus demonſtrat. l. verbum erit. 123. de Verb. ſignif. ff.

Ermaphroditvs eſt quilibet qui habet vtrumque ſexum. Rectius autem ſcribitur per aſpirationem hermaphroditus.

Erogare, pro exponere & diſtribuere. l. ciuitatibus. de leg. 1 & C. de Erog. mil. ann.

Errare, eſt aliud pro alio putare. 38. diſtinct. quamuis. 22. q. 2. in quibus. in fin. & not. Ioann. Andr. in Clem. 1. de Iudic. ſuper ver. certa ſcientia. & nota quòd differunt errare, titubare, & ignorare, vt declarat gloſ. rub. ff. de iur. & fact. ignor.

Errones ſerui dicuntur, qui vagantur ſine cauſa, animum tamen habent redeundi ad dominos. Fugitiui tamen qui eo animo fugiunt,

fugiunt, vt non redeant. eo quoque modo ex proportione habent ſe deſertores & emanſores. Arrianus lib.49.de re militari.l.qui cum. [erro,inquit,in ſeruis eſt,vt emanſor in militibus.] Item lib. 21.qui eſt de ędilitio edicto.l.quis ſit fugitiuus.[Sed propriè,inquit, erronem ſic diffinimus, non qui fugit,ſed qui frequenter ſine cauſa vagatur.] Labeo ita definit,erronem paruum fugitiuū eſſe.Neb.

ERRO eſt puſillus fugitiuus, qui non quidem fugit,ſed ex conſuetudine quadam aberrare ſolet, & frequenter ſine cauſa vagatur, temporibuſque in rebus nugatoriis conſumptis, tandem,licet ſero, redit ad domum, vt l. quis ſit fugitiuus.17.§. erronem. 14. ff.de Ædilitio edicto.

ERROR, eſt quando aliquid aliter contingit, vel aliud eſt quàm creditur vel putatur. de quo cap. præalleg. in fine.

ERROR calculi,ſecundùm Azon. in Sum. eod.tit. eſt error computationis.Veteres enim computabant per lapillos, qui calculi vocabantur, pro eo quod pedibus quādoque calcātur: vnde Perſius:

Hunc Macrine diem : numera meliore lapillo.

Quia pro bono die ponebant bonum lapillum. eſt gl.in l.vnic. C. de errore calculi.

ERROR quadruplex eſt, conditionis, perſonæ, fortunæ & qualitatis : & quis eorum matrimonium impediat,declarat Panorm. in c.propoſuit. de Coniur. ſer.

ERROR intolerabilis, eſt error à iure reprobatus.& nota quòd error ſumitur pro facto, ſiue ſit error iuris ſiue facti, quia licèt ſit iuris,in quantum eſt error facti, tamen eſt, cùm ſit in alio, quàm in veritate.

ERVTA cæſa, dicuntur omnia quæ cæduntur & eruuntur. Ruta cæſa, apud peritiores dicuntur, non eruta, vide Budæ. ff. de Act. empt.l.fundi. §.ſi ruta.

De E ante S.

ESOPVS eſt humilis herba & medicinalis,cuius radix petrę inhærere dicitur,& purgat pulmonem inflatum,vt not.gl. ibi. [Aſperges me Domine hyſſopo.] Pſ. 50.&c.per Archid.50.diſ.cum exaudiero. Hyſſopus omnino ſcribendum eſt per aſpirationem cum y,& gemino ſſ,media longa.

ESCALE argentum pro Eſcario, apud Modeſtin.l.s.ff.de Sup.leg.

ESSE verbum ad veritatem refertur, non ad id quod vltra veram rei æſtimationem intereſſe contingit.l.hæc verba.ff.de Verb. ſignif. Quandóque ponitur pro remanere, vt in l.2.de concub.

ESSE in poſſeſſione & poſſidere, valdè differunt. l.ſi quis ante. de Acquir.poſſeſſ.

EST, hoc verbum interdum etiam præteritum tempus demonſtrat. l.Verbum erit. 123. de Verb.ſign.

De E ante T.

ET hæc coniunctio licèt propriè copulet.ff.de Cond. inſt.l. ſi hær. tamen aliquando ſumitur pro vel. ff.de Verb.ſignif.ſæpè cùm ſi. Aliquando repetit qualitates præcedentes. ff.de fun.inſtr.& inſt.leg. l.Seiæ. §.Gaio. Aliquando pro id eſt,vt c.2.de ſpon.Et in gl.Inſt.de libertinis,verbo,&c.

ETIAM not.in cap.2.de Reſcrip. vbi de hoc.Vnde hæc dictio[&,] coniungit principaliter ſimul & ſucceſſiuè, prout infertur ex ſignificato,

gnifica to, tunc hoc dictitante. & ſecundùm quod voluntas diſponentis quouis medio ſignificare declaratur: nam quandóque eſt coniunctiua rerum principaliter, quarum tamen vna eſt alteri ſucceſſoria, dicendo, [Lego fundum & eius inſtrumentum. Principaliter enim ſignificat inſtrumentum legatum, licèt ſit acceſſoriū ad fundum, & extincto fundo legato, non extinguitur legatum inſtrumenti.

Secus nō in prępoſitione[cum] quæ coniungit acceſſoriè. facit l. qui fundum.ff.de fun.inſt.& inſt. leg. Poſſet tamen etiam faciliter trahi ad coniūgendum acceſſoriè, pro voluntate diſponentis qui exprimit[&,]pro[cum.] Significat etiam ibi ſucceſſiuè [filium meum & nepotem hæredes inſtituo.]nam intelligitur quòd filius prior admittatur, & eo deficiente nepos.l.Gallus.§.1.ff.de lib. & poſth. Ratio, quia non ſimul admittitur cum filio, & hoc ex ordinata charitate ſeu naturali affectione. arg.l.generaliter.C.de inſtit.& ſubſtit.ſub cond.fa.l.Lucius.ff.de hær.inſt.vbi disiunctiua reſoluitur in coniunctiuam, propter voluntatem quę concluditur ex charitate, facit l. cùm pater. §. cùm pater. ff. de leg. 2. Idem in contractibus, ſi quis emit reditus vel fundum pro ſe, & liberis, & nepotibus: ibi enim[&]cōiungit ſucceſſiuè, ſ.quòd primò pater ſolus admittatur, pòſt liberi, deinde, his deficientibus, nepotes.

Et cætera, quandóque ſcribitur extensè pro duabus dictionibus, & ſic diſponit ſecundùm quod relatiuum ſequitur, ſi ſaltem aliquod ſequitur, vt dicendo & cętera quę ſunt ſcribenda. aliàs reſpicit omnia quæ præmiſſa ſunt. Quandoque ſcribitur abbreuiatè, vt &c. & ſic omnes comprehendit clauſulas conſuetas apponi in tali contractu. De hoc traditur in l. Gallus.in princ.ff.de lib.& poſth. & not. in c. quoniam contra falſam.de probat.vide ſuprà in lit.C.

Etiam particula eſt conſentientis, ſicut[Non,]eſt negantis. Priſcianus lib. 7.interroganti, legis? etiam, vel non, reſpondemus. Plinius Cæcilius in epiſtola: [Studes? inquam: reſpondit, etiam.] Et illud ex Euangelio.[Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei, Etiā.] Iuriſconſ. de Verb.oblig.l. 1. §.ſi quis. & reſponderit quidni, etiā. nam vtrumque conſentientis eſt.

Etiam, illa dictio implicat. C.ſi tutor, vel curator.l.etiam.& l. final.

Etiamnum, pro [adhuc,] apud Plinium & Cornelium Celſum frequenter legimus. Ouid. 13. Metamorph.

[*Etiamnū libera cœlo Brachia.*]

id eſt, [adhuc.] Item lib.14.

[*Spectantem vultus etiamnum cæde madentes.*]

pro [adhuc.] vtrobique Vlp. tit. arborum furtim cæſarum.l. Item etiamnum reponi poteſt. Nebriſ.

Etiamnum, ſeu etiam nunc, accipitur pro [adhuc.] l.3. arbor. furtim cæſ.

Etsi, idem eſt quod quamuis. de ſimon. etſi quæſtiones.

De E ante V.

Evangelium, præter notum ſignificatum ſumitur quandoque pro mercede quæ datur lætum nuncium afferenti. l. falſus. de furt.

Eucharistia, Græcè dicitur panis

panis & calicis ſacramentum, & Latinè bona gratia interpretatur, & quid melius corpore & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti. 1.q.1.multi.

Evectiones appellantur duplomata, vtentium curſu publico, quibus exhibitis & agnitis, qui publico curſui præſunt, ſtatim equos accommodant. l.3.C.de cur. pub.lib.12.

Everricvlvm, rete eſt piſcatorium, à verrenda aqua ſic appellatum. l. iniuriarum. de iniur.

Evertere patrimonium, diſperdere, Vlp.l.1.ff. Si fam.furt.feciſ. [Ne cùm plures furtum admiſerint, euertant domini patrimonium, ſi omnes dedere, aut pro ſingulis æſtimationem litis offerre cogatur.] Sic apud Cic. pro Sext.Roſc. [Hunc funditus euertit bonis.] & 1.in Ver. [Euertere aliquem omnibus fortunis.]

Eversor pro prodigo, diſſoluto, qui patrimonium ſuum profundit. Caius lib.1.Inſt.tit.8. [Sub curatore ſunt minores ætate, maiores euerſores, inſani: qui euerſores aut inſani ſunt, omni tempore vitæ ſuæ ſub curatore eſſe iubentur.]

Evestigio, pro continuò ſiue ſtatim. Priſcian.lib.18. [Romani, inquit, eueſtigio dixerunt, vel quod ſtans aliquis in eodem veſtigio facit: vnde ſtatim quoque dicitur, vel quantum tempus eſt in vno veſtigio faciendo, quod eſt breuiſſimum. Scæuola lib.3.de negotiis geſtis. l. diuortio facto. [Non, inquit, eueſtigiò in officio deliquit.] Accurſius, quid eueſtigio eſſet, non intelligens, in principio geſtionis exponit. Nebriſ.

Evestigio, id eſt, ſtatim, vel continuò, vt in c. vnico, de ſtatu reg. lib 6. §.verum.

Evidens eſt, quod ſemper palam eſt, & euidenter apparet. 1.q. 1. vt euidenter.

Evidentia. ff.de Cont.emp. l.ea quæ.

Evincere, eſt aliquid ab aliquo extorquere vel eripere, vel per ſententiam iudicis acquirere. Res etiam euicta dicitur cùm eſt amiſſa.

Evictio ſecundùm Azon. in Sum.C.de Euict. ſecundùm quoſdam ita definitur, [Euictio eſt rei emptæ vel ex alia iuſta cauſa acceptæ, per iudicis ſententiam abductio, vel (vt puto) alio euincente, cauſæ amiſſio. nec enim ſemper eſt neceſſarium rem abduci, vt videatur euicta. vt ff.de Euict. l.euicta.§. 1. Et euictionis cautio ſolet præſtari à venditore ipſi emptori, ad hoc vt ſi aliquis ab emptore rem emptam tanquam ſuam petat, dicens eam ſibi eſſe obligatam, aut aliquod ius in ea habere, emptor recurſum & regreſſum habeat ad venditorem, cui denunciare hoc tenetur, & venditor debet aſſiſtere & defendere emptorem in cauſa euictionis. Et dicitur euictio [alicuius rei in cauſam alterius abductæ per iudicem acquiſitio.] Vide ſuprà [cautio,] de euict.

Evlogivm idem eſt quod teſtamentum, vt in cap. nos quidem de teſtam. & in l.iubemus. C. de Iure deliber. ita exponit Bart. de teſtam. & l.quidam eulogio. C. de Teſtam. Apud nos autem aliter accipitur, vt ff.de Re milit. l.deſertorem. circa princip. Dicitur ab εὖ, quod eſt bonum, & λόγος ſermo, quaſi, &c. vnde aliquando ſumitur pro benedictione, vt 1.q. 1. cap. non liceat. vel dicitur ſecundùm Hoſt. ab εὖ, quod eſt flebile, & λόγος ſermo, quia vt pluri

plurimum ſit in extremis. & eſt nota doloris. ibi tamen legitur eulogia in fœminino genere. Etiam eulogia dicuntur xenia quę olim portabantur Metropolitanis ad concilium prouinciale: vt 18.diſt.cap.de eulogiis.vbi ſecundùm gl.eulogia dicuntur munera quæ deferunt ſubditi ſuis prælatis.

Evnvchi, ſecundùm Azo.in ſum. C.de eunuch. dicuntur ſpadones tantùm, & non caſtrati. Sed de his longè eruditiùs Alciat. in l. ſpadonum.128.de Verb.ſig.

Evocare ſacra, erat apud antiquos, euocare deos alicuius loci præſides & tutelares: quod fiebat cùm locum quempiam profanum efficere volebant, vt ſcilicet ſacrilegij nomine exoluerentur, quod innuit Iuriſconſultus in l. ſacra.9. de Rer.diuiſ.vbi Bud.

De E ane X.

Ex, not. Archid.4.q.5.quiſquis. & pleniùs Ioan.Calde.in cap.veſtra. de Cohab.cle.& mul.Ioan. Mon. de hæret. accuſatus. lib. 6. etiam Arch. de præben. cùm in illis.eo. lib.& Panorm.in c.in litteris. de Reſtit.ſpoli. etiam not.C.de leg. l.non dubium. & quandoque in compoſitione ſtat augmentatiuè pro valde,vt exæquare,id eſt,valde æquare,vt l.1.ff.de leg.1.

Exacta, dicuntur illa quæ ſunt perfecta,& ad quę vltima,vt aiũt, manus impoſita eſt. aliàs exacta ſunt quæ iam prærerierunt. Virgilius 1.Georgic.

Exactũ ad menſem pluuia ventiſque carebit. Idem in 3.
Exactis grauida cũ mẽſib. errãt.

Paulus libro 44. tit. de actio. & oblig. l.1. Exactiſſima,inquit,di-

ligentia:in priori videlicet ſignificatione. Neb.

Ex animi ſententia iurare veteres dicebant, pro Sancire liquidò, ex animo,ſine dolo malo. Ci.2.Academ. Quam rationem etiam maiorum comprobat diligentia, qui primum iurare ex animi ſui ſententia quemque voluerunt, deinde ita teneri ſi ſciens falleret.

Ex bonis & in bonis differunt; Nã in bonis propriè eſſe dicuntur ea quæ ſitu & poſitione intra rem aliquam noſtram cõtinentur: Ex bonis verò, quæ naturaliter ſunt extra rem, ſed tamen ad eã pertinent, vt decem quæ in arca mea ſunt,in bonis meis eſſe dicuntur: at quæ Titio dedi mutuò,ex bonis: Item vſusfructus quẽ alieno in prædio habeo, in bonis meis non eſt: ſed ex bonis. Paul. ff. de Vſufr.leg.[Nec vſus, nec vſusfructus itineris,actus viæ, aquæductus legari poteſt: quia ſeruitus ſeruitutis eſſe non poteſt: nec erit vtile ex S. C. quo cauetur vt omnium quæ in bonis ſunt vſusfructus legari poſſit, quia id neque ex bonis nec extrà bona ſit.] Iuſtinianus §. 2. De vi bon. rapt. [Sanè in hac actione non vtique exſpectatur rem in bonis actoris eſſe:Nã ſiue in bonis ſit, ſiue nõ, ſi tamen ex bonis ſit, locum hæc actio habebit.] Quæ igitur quaſi manu non tenentur,ſed conſequi per actionem poſſumus,ea ex bonis noſtris dicuntur:at quę intra ditionem ac fines noſtros ſunt,in bonis. Vnde ſeruus iuſſu prætoris abductus,in bonis noſtris eſſe dicitur.l.2.in fi.ff.Si ex nox. cauſ. & l.26.de Nox.act.

Exacta pecunia dicitur, non ſolùm per ſolutionem,verumetiam ſi per delegationem ſatisfactum eſt.l.verbũ, exactę.187.de Ver.ſig.

EXACTIO, id eſt, petitio: nam exigere eſt rem ab alio petere.

EXAGGERARE, eſt accumulare. nam agger, aggeris, eſt terra accumulata. Cæſar in commentario Hiſpanienſi: Mortes mortibus exaggerabant: & per tranſlationem Cic. [Nihil eſt ad exaggerandum orationem accõmodatius.] Vlp. tit. de itinere actuque priuato. [vnde aut deprimat, aut exaggeret iter.] Neb.

EXAGGERARE & deprimere opponuntur. l. 3. §. fin. de itin. actuque priu. nam exaggerare eſt accumulare, ab aggere, quo terra accumulata ſignificatur.

EXAMEN tripliciter accipitur, aliquando pro vniuerſitate apium, aliquando pro approbatione, & aliquando pro iudicio: vt C. de aduoc. di. iu. l. nemini. vt Inſtit. de re. diui. §. Apium.

EXAMINATIO ciuilis pro iudicium priuatum ac pecuniarium. Vlp. l. 1. §. 3. ff. de Abig. Qui pecora, de quorũ proprietate faciebat controuerſiam, abegit, ad examinationem ciuilem remittendus eſt.

EXARARE, delere, ductum ex more aratri ducendi, dirutis vrbibus. Paul. l. 4. §. 4. ff. fin. regund. Si dicantur termini deiecti vel exarati, iudex qui de crimine cognoſcit, etiam de finibus cognoſcere poteſt.

EXARCHIATRI, qui archiatri dignitate functi ſunt, in l. 6. Cod. de Profeſſ. & med. lib. 10.

EXARMARE, armis ſpoliare. l. 2. ad l. Rhod. de iact.

EXAVCTORARE, eſt militem ſacramento militiæ ſoluere, quemadmodum è diuerſo auctorare, eſt militem ſacramento ſibi obligare. Plinius Cæcil. in epiſt. [Cæſar excuſſis probationibus, centurionem exauctorauit,] Seneca in 4. lib. epiſtolarum: [Exauctoratus ac liber qui viuit vita priuata.] Vlpianus tit. de iis qui notantur infamia. l. quod ait. [Sed & ſi eũ, inquit, exauctorauerit, inſignia militaria detraxerit.] Quòd ſi per inſignia militaria Iulianus intelligit honorum inſignia, falſum eſt interpretamentum: nam poteſt quis exauctorari, & non amittere inſignia honorum: emeriti namque exauctorantur citra honorum amiſſionem. Eſt enim (vt diximus) exauctorari à militia dimitti. Itaque commodiùs expoſuit Arrianus in titulo de liberali cauſa, l. qui de libertate. [Exauctoratus, inquit, id eſt, à militia remotus.] In quo ſignificatu accipiendum eſt in titulo de Re militari. Nebriſ.

EXAVCTORARE, eſt, militem cingulo, vel clericum ordinibus ſpoliare: vt in leg. qui cum vno. 1. §. non omnis. 8. ff. de Re mili. Vel eſt ſtatum alicui vel auctoritatem auferre. idem ſonat quod degradare.

EXCANDESCERE, eſt ſubitò iraſci, habendo ſimilitudinem inter furorem, & æſtuantis ferri candorem.

EXCEPTIO, eſt rei defenſio per quam ſe reus defendit & tuetur ab actore, ſecundùm Azo. in Sum. C. de Exce. Quandoque ponitur largè & impropriè pro omni defenſione prout reo competit, etiam ſi nulla actori competit actio: & tunc quidam vocant eam exceptionem facti: vt quando ſine actione quis calumnioſè petit. Sed Azo vocat eam exceptionem intentionis. Et de exceptionibus intentionis, quæ ſint, not. ff. eod. ti. l. 1. in prin. & l. 2. §. illud. & talis non poteſt de iure experiri, quia nemo poteſt experiri, ſine

ſine actione: & cùm tunc nulla ſit actio, nulla poteſt dici actionis excluſio: ſed dicitur contra intentionem actoris defenſio: vt quando quis ſe in aliquo inſtrumento obligat ad aliquid ſine exceptione iuris vel facti, ſenſus eſt quòd contra hoc nullam faciat defenſionem de iure vel de facto. Differunt tamen exceptio & defenſio. Nam defēſio propriè dicitur, quæ ipſo iure actionem tollit: vt ſolutio, quæ eſt eius quod debetur redditio, & acceptilatione omnis obligatio tollitur. Inſtit.quibus mod.oblig.tol. in princ.& §. item per acceptilationem.Item renunciatio dicitur defenſio.ca. ſuper hoc. de renun. concordat gloſſ. in cap. 1. de lit. conteſt.lib.6.vbi not. Item largè dicitur etiam exceptio replicatio,quæ datur actori:omnis enim replicatio eſt exceptio: vt ff.eod. titul.l. 2. §.replicatione. & ſicut ſe habet exceptio ad actionem, ſic replicatio ad exceptionem ſecundùm Goffr. de Proba. in ſum. Strictè verò & propriè exceptio ponitur pro illa defenſione quæ competit reo contra actionem competentem in eum, & ſic dicitur actionis excluſio.& hæc eſt exceptio iuris,vt ſi petis à me debitum, & ego excipio quòd remiſiſti mihi,vel quod feciſti mecum pactum de non petendo, vel quòd non venit dies præfixus.& ſumitur vtraque exceptio. ff.eodem.titul.1.2.1. reſponſo. & §.replicationi. Et quòd exceptio ſit actionis excluſio, habetur extrà,de Elect.c. dudum. ſuper ver. [irritari] in gloſ.Exceptio autem diuiditur in plura genera, quia aliæ ſunt temporales & dilatoriæ, aliæ perpetuæ & peremptoriæ: vt ff. eod. titul. l. 2.§.fina.& l. exceptiones. aliæ ſunt odioſæ: vt Macedonianæ. Aliæ fauorabiles:vt Velleianæ.Hęc diuiſio colligitur ex l.qui exceptionem.40. ff.de condict.indeb. Itē aliæ ſunt in rem: aliæ in perſonam: vt ff. eo. tit.l. exceptiones. 2. Item ſecundùm Hoſt.& Spec. aliæ ſunt anomalæ, aliæ mixtæ:& multas alias diuiſiones dicti doctor.proſequuntur. vide eos.

EXCEPTIO dilatoriā, eſt quæ cauſam differt:vt Inſtitu.eo.§.appellantur. & iſtarum eſt multiplex diuiſio, de qua aliquantulum notatur in l. exceptionem. C.de Probatio. eſt enim quædam dilatoria ſolutionis: quæ ſapit iſtam naturam, quò reſpicit actionem nimis tempeſtiuè intentatam, & debet opponi ante litis conteſtat. ſed probatio eius fit poſt litis cōteſt. c.inter monaſteriū.de Re iud. Quædam eſt dilatoria iudicij, quæ opponitur propriè ad impediendū iudicium ante litis conteſt & probatur tāquam præiudicialis:& expedienda venit ante litis conteſtationē. Et idem dicendum eſt de replicatione eiuſdem. Quædam eſt declinatoria fori, vt ibidem notatur. Item colligitur hæc diuiſio ex l.4.in fi. ff.eod.tit.vide de hoc Spec.eo.tit.Et not.quòd declinatoriæ iudicij ſunt in initio proponendæ: & ſunt illa quæ contra iuriſdictionem iudicis opponuntur.Ratio,ne ſi eis ſcienter omiſſis ad alia procedatur, videatur quis in iudicem conſentire. Co. de except.leg. vlti. not. Goffr. de dilat.§. ſunt & aliæ. in fin. Sunt etiam iſtæ probandæ in initio,vt priùs ſciatur de iuriſdictione iudicis, antequam procedatur ad vlteriora:habent tamen etiam locum poſt ſententiam, & ex ignorantia

rantia omittantur.de Sent. & re iud. ad probandum. C. ſi à non competenti iudi. l. vlt. Etiam dilatoriæ proponendæ & probandę ſunt ante litis conteſtationem.c. inter monaſterium. præalle. & c. paſtoralis.de Excep.C.de proba.l. penul. Dilatoriæ ſolutionis ſunt proponendæ ſimiliter in initio cauſæ, i.ante litis conteſtationē, & probandæ poſtquam actor ſuā intentionem fundauerit: Sed peremptorias probabit reus poſtquā actor ſuam intentionem probarit. de hoc vide Goffre. de proba. §.reſtat.

Exceptio peremptoria ſecundùm Spe. vocatur ſic, quia actionē vel intentionem agentis perimit ſecundùm Io. Andr. c.1.de lit.cont. lib. 6. ſeu ius lædit: vt Inſtit. de perpet.& tempe.act.§. perpetuæ. vt pactum de nō petendo in perpetuum, & iuſiurandum de non agendo vel accuſando: videlicet, petebam à te centum,& tu excepiſti quod pepigi tecum de non petendo in perpetuum,vel iuraui non agere vel accuſare, quæ ipſo iure tollunt naturalem obligationem.vt ff.de Iureiur.l.fin.circa princ.quod Doctores intelligunt eſſe verum de voluntaria & conuentionali: ſecus autem de neceſſaria. Ciuilem autem ipſo iure non tollunt, ſed ope exceptionis elidunt, & ſecundùm Azonem ſemper obſtant hæc agenti, etiam ſi ceſſauerit agere per mille annos.

Exceptio perpetua, eſt quæ perpetuum habet effectum, vt cùm petis à me debitum,& excipio quòd tu remiſiſti. Hæc exceptio perpetua dici poteſt, & perpetuò competit quandocunque actor agit, quia exceptio non competit niſi quis agat. ff. de exceptio. l. exceptio.

Exceptio temporalis,eſt quæ ad tempus vtilis eſt:vt cùm petis debitum, & excipio quòd tu feciſti pactum mecum de non petendo. Hæc exceptio vſque ad annum vtilis eſt,poſteà verò non, de qua de Reſcript. c. plerunque. & de Officio ordin. cap. paſtoralis.in fin.& ff.eodem titulo. l.exceptiones. §. temporales. & hæc etiam dilatoria dicitur, quia differt & prolongat cauſam, non autem aufert. Aliud exemplum: conuenio te coram iudice non tuo, & tu excipis te non eſſe de foro eius. Vide gloſſ. in Verbo [excuſari]c.ſi autem. de Reſcrip. in antiq.

Exceptio anomala, eſt quæ non ſequitur normam aliarum, quia poteſt opponi ante litem conteſtatam & poſt litis conteſtationem, vt exceptio excommunicationis, & aliæ, ſcilicet de quibus dubitatur an ſint perpetuæ, an temporales, vt exceptio matrimonij, & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, vt not.Inſtit. de excep. §. appellantur & plures aliæ ſecundum Hoſtienſem & Speculatorem eodem titulo: vt exceptio quæ competit fideiuſſoribus ex epiſtol. diui Adriani contra creditores,vt not.Inſt.de fideiu. §. ſi plures.

Exceptio rei iudicatæ non poteſt opponi niſi quando fit ſuper vna & eadem re,& quando eſt ex eadem re, & quando eſt ex eadem cauſa & eadem perſona.

Exceptio doli eſt quadruplex, vt not. Accurſ. in gloſſ. l.qui ſe debere.ff.de condi.cau.dat.cau. non ſec.

Exceptor pro librario: hoc eſt qui aliquid deſcribit, vel qui alio

alio dictante ſcribit.l. ſed addes. 19.§.fin.ff.loca.

Excipere veteres dixerunt pro paciſci. Vlpian. l. Si tibi. 13. ff. de Præſcrip.verb. [Quia ſibi certum pretium excepit,] id eſt, pactus eſt,& l.Si venditor.ff.de Religioſ. [Si venditor fundi exceperit locum ſepulchri, ad hoc vt ipſe poſteríque eius illo inferrentur.] Item in l.in emptionib. 43. ff. de Pactis. Hinc,

Exceptio, pro pactio.l.3.ff.de Reſcind. vendit. l. pacta conuenta. 72. in fin. ff. de contrahend. emp.l.Iuriſgentium.7.§. adeò. ff. de Pactis.

Excommvnicatio, eſt extra communionem eccleſiæ ſeparatio, vel cenſura eccleſiaſtica, excludens à communione fidelium.11.q.3.cap.nihil. & §. euidenter. Vel eſt æternæ mortis damnatio.11. quæſt. 3. nemo epiſcoporum.Vel ſic generaliter,[eſt à qualibet licita communione vel legitimo actu ſeparatio, vel à ſacramentis excluſio.] Species excommunicationis infinitæ poſſunt eſſe, quia tot quot ſunt ſpecies communionis. Duæ tamen ſunt ſpecies eius, quæ præcipuè ſecundùm canoniſtas communiter vſitantur, ſcilicet maior & minor.de vtraque illarum habetur 3. quæſtione 4. Engeltrudam. Nam vna excommunicatio, quæ maior eſt,dicitur anathema, & excludit ab ingreſſu eccleſiæ, & à communione fidelium, & à ſacramentis, hæc vocatur maior,& fertur cum ſolemnitate, de qua etiam datur præcedens deſcriptio, cùm dicebatur, [Eſt à qualibet licita communione hominum vel legitimo actu & ſacramentorum ſeparatio.] Alia dicitur minor, & illa tum ſeparat à ſacramentis, & hæc eſt duplex: vna per præceptum à iure,vel per ſententiam ab homine:alia ſeparat à communione fidelium, non ſacramentorum,vt quæſt.2. præſenti. ſecundùm Goffredum,& de Cleric. excommunicat. §. item ſciendum. Eſt enim quædam excommunicatio iuris, a qua abſoluit epiſcopus, niſi abſolutio ſit ſummo Pontifici reſeruata. de Sentent. excommunic. nuper. Alia hominis, vt epiſcopi vel ſui vicarij vel delegati.de Offic.ord. cum ab eccleſiarum,de maior.& obe.c. vni. libr. 6. in gloſſ. Etiam excommunicatio dicitur mucro epiſcopi. 16. quæſt. 2. c. viſis. in fin. Item dicitur anathema impropriè,ab ἀνὰ, id eſt,ſurſum,& θέμα, figura olim in frontibus damnatorum impreſſa: & ſic quaſi anathema dicitur, & hæc maior dicitur, quæ duplex eſt. Quædam ſine ſolennitate: Alia ſolennis, quando 12. epiſcopi vel presbyteri candelas in terram proiiciũt, & pedibus calcant:& non differt ab alia, niſi in ſubſtantia, quia maior eſt terror & confuſio. De his duabus in c.cùm non ab homine.de Iudi.

Excommvnicationis appellatione intelligitur de maiori. ita text. in cap. pen. de Sent. excommun. Adde quòd videtur dicendum contrariũ, quia in peioribus mitior pœna eſt infligenda.Hoſt.in d.c.pen. dicit quòd ex quo excommunicatio eſt medicinalis in his quæ concernunt animam, eſt capienda pars tutior, & idem tenet Abbas in d. cap. pen. & ibi vide Felin.& contra iſtam ſolutionem doct. videtur textus in contrarium. in c.pia.de Exception. in 6. vbi dicitur

ſ 3 quòd

Digitized by Google

quòd ſi opponitur in iudicio quod aliquis ſit excõmunicatus, oportet quòd exprimatur ſpecies excommunicationis: ſi intelligeretur de maiori, hoc non eſſet neceſſarium. Vide per Felin. latè in d. cap. penul. ver. [tertiò requiritur.]

Exconsvl dicitur qui perfunctus eſt conſulatu, ſicut exquæſtor qui perfunctus eſt quæſtura. Vſitatiùs tamen ille dicitur conſularis, hic verò quæſtorius. Iuſtinianus in proœmio Codicis: [Thomam, inquit, quæſtorem ſacri palatij & exconſulem:] non quòd conſulatum dimiſit, vt exponit Accurſius, ſed quòd eſt perfunctus conſulatu, vt ſuprà diximus. Nebriſſ.

Exconsvl, eſt qui deſiit eſſe conſul. ſimile not. de quæſtore & exquæſtore. Inſtit. in proœm. §. cúmque hoc.

Ex continenti, pro continuò, ſine vlla intermiſſione. Vlp. l. 7. §. 1. ff. de Pact.

Excvbicvlarii, qui cubicularij munere functi sũt. Imp. l. 13. de excuſat. lib. 10. Cod. [Maximarum culmina dignitatum, cõſiſtoriani quoque comites, notarij etiam noſtri & cubicularij omnes, atque excubilarij ab omnibus ſordidis muneribus vendicentur.]

Excvsatio, eſt alicuius iuſtæ cauſæ allegatio in defenſionem vel ſupportationem alicuius.

Excvsatio tutorum fit ex variis cauſis, & quædam innititur æquitati. Quidam enim excuſantur ad tempus, ſcilicet qui cauſa Reip. abeſſe cœperint, & reuerſi ad nouam tutelam intra annum non vocantur ſed verè tem cogantur ſtatim recipere, vt Inſtit. de excuſ. tut. vel cur. §. item ij qui reipub. Eſt & alia excuſatio à tutela, quæ dicitur excuſatio veteranorum, qui excuſantur à tutela, ſi ſint à militia dimiſſi honeſta cauſa interueniente & iuſta, putà propter infirmitatem, vel aliam cauſam. Sed illa quæ alio modo fit, non vocatur honeſta, ſed cauſaria: vt ff. de his qui notantur infamia. leg. 2. §. ignominiæ. Et perpetuò excuſantur qui ſoluuntur à militia poſt viginti annos. Sed ad tempus, qui intra viginti annos: & hoc diuerſimodè tenetur, quia ſi intra quinque, nullam ſibi vendicant immunitatem. Si verò poſt quinque annos ſolutus fuerit, habet immunitatem vnius anni, poſt octo annos habet immunitatem biennij, pòſt 12. triennij, poſt 17. quadriennij, poſt 20. annos habet excuſationem perpetuam. Eſt & alia tutelæ excuſatio eorum qui numero liberorum ſe excuſant, vt Romę liberorum trium. C. eod. titul. l. 1. cum concor. in Italia quatuor, in Prouincia quinque. Eſt & excuſatio eorum qui morbo excuſantur, vt cœci, ſurdi, muti, furioſi, & perpetua valetúdine detenti. C. de excu. vete. l. vnica.

Excvsatio eorum qui ætate excuſantur, vt maior 70. ann. l. vnica præalle, & Inſt. de exc. tut. vel cura. §. item maior.

Excvsatio eorum qui numero tutelarum excuſantur, ſcilicet qui habent tria onera tutelæ, id eſt, tutelæ, ſecundùm Azon. quæ omnia habentur C. ſub his titul. in rubro & in nigro. Vide de hoc Azo. ibidem in Sum.

Excvsator, ſecundùm Azo. & Specul. eſt qui venit ad proponendum cauſas abſentiæ alicuius

cuius, qui non poterat ſimul ratione ſui vel cauſæ procuratorem conſtituere, vt in cauſis criminalibus, in quibus licet procurator non interueniat (vt in l. pen.ff. de Pub. iud.)excuſatur tamen allegatis cauſis abſentiæ, & bene admittitur, vt.in l. abſens. ff.de Procur.etiam ſi vocatus erat vt perſonaliter compareret.

EXCVRRERE quid ſit, & quid ſumma excurrens, declarat eleganter Bud.in l.Publia. ff. Depoſ.

EXCVTERE, præter vulgatam ſignificationem, accipitur interdum pro ſcrutari, & diligenter inquirere.Vlp. [Si tibi mandauero, vt vires excuteres eius cui eram crediturus,]&c. Aliquando pro exactè aliquid expendere, vt in leg. cum in plures.§.mandaui. ff.loc.Quandoque eſt nomen exigere & debitorem appellare. Paulus in l. Lucius. de Admin. tuto. [Non priùs ad magiſtratus reuerti poteſt, quàm ſi omnes tutores excuſſi fuerint,]id eſt, vt Bud.interpretatur, quàm expertum ſit, an ſuum à tutoribus ſeruare poſſit.

EXCVSSIO, diligens eſt inquiſitio rerum, bonorúmque principalis debitoris vſque ad nouiſſimũ(vt dicitur)quadrantem facta.

EXECRARI, eſt abominari vel deteſtari, & propriè attribuitur delictis, dicendo, hoc delictum eſt execrabile.Inde factum,vt accipiatur etiam pro abhorrere. l, item.de ali.iud.mut. cau. fac.

EXECVTOR ſecundùm Spec.eo. tit.eſt officialis per quem litis executio vel ipſius cauſæ præparatio iubente iudice ſuo expeditur, vel ſecundùm Azon. propriè eſt iſte qui diſcuſſa cauſa ſententiam executioni mandat. Vocatur etiam in iure apparitor. Require ſuprà [Apparitores.] Alias etiam vocatur in iure diuerſimodè. De iſtis modis eſt gloſſ. notabilis, C.de execu.rei iud.l. ſi vt proponis. quã proſequitur Speculat. in titu.de citatione.§.ſequitur. prope princ. Item appellatione executoris intelligitur delegatus. cap.ſciſcitatus.de reſcri. & cap.ſi quis contra. de foro competent. Vnde executores ſunt illi, per quos iudex ſententiam ſuam exequitur, & rem iudicatam mancipat effectui, &,mandat executioni. Et duplex eſt executor,ſcilicet merus & mixtus. Executor merus dicitur quando per nuncium non eſt demandata aliqua cognitio, ſed tantùm cauſæ executio, & talis non debet audire exceptiones: vt Cod. de executio.rei iudi.l. ſi vt proponis. præalleg. cap. de cætero. de Re iud. & ff.de iudic.l.ſi prætor.& de tali loquitur cap. paſtoralis. §. quia verò.de offic.deleg.vbi bona glo. de executione duplici, ſecundum Hoſtienſ. tamen tenetur admittere exceptionem excommunicationis, aliàs appellari poteſt. De hoc vide Archidia. de exceptio. pia libro 6. Vel ſic: Executor merus, eſt qui non poteſt de fraude interpoſita cognoſcere, nec ab illa appellatur, niſi modum executionis excedat, ff. de Appella. & relatio. l. ab executore. & 2. quæſt. 6. et qui. §. ab executore.Sed à mixto executore bene appellatur, ſi non admittit legitimam exceptionem, vel alias partes grauauerit. de Appellat. cap. dilecto. & cap. vt debitus: ſed executor mixtus, eſt qui habet cognitionem cauſæ annexam,vt in c.nouit.de Appel. & de iud. ca. de cætero. præalleg. de offi, deleg.c. paſtoralis. in glo.

vt cùm Papa mandat alicui reſtitui rem ſuam, vel alicui dari beneficium.&c. talis debet recipere legitimas exceptiones,quantumcunque ſcribatur ſibi abſolutè à Papa:vt de Offic.delegat.ex parte de Reſcriptis.capit. ſi quando. & cap.cùm adeò.

Exemplar & Exemplum ſic differunt auctore Bart.in l. Sempronius. de Leg. 2. quòd exemplar eſt ſcriptura principalis, exemplum autem ſcriptura inde ſumpta, quam vulgus copiam vocat.

Exemplaris dicitur illa ſubſtitutio, quæ fit filio furioſo ſeu mente capto in euentu mortis in furore ſeu non ſana mente. & dicitur exemplaris, quia admittitur fieri prædictis, ſicut pupillaris pupillis fit:quia ſicut hi propter ætatem ſibi per teſtamentum prouidere nequeunt, ſic etiam prædicti propter furorem, dementiam ſeu defectum mentis, rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt.in Inſtitu.de pup.ſubſt. §. 1. in prin. in multis tamen differt à pupillari, vt infrà dicetur de ſubſtitutionibus. Significat autem hæc ſubſtitutio diuerſimodè,vt ſignificatū ex eius verbis vel aliàs vndecunque ſumptum ſignificare probat. Significat enim primò vel eius verba ſignificant ſeipſam, ſcilicet quòd filio cui facta eſt ſubſtitutio, mortuo in furore vel dementia, ſubſtitutus admittatur, vt §. 1. Inſtitu. de pupil. ſubſti. Significat vlterius tacitam vulgarem, arg. l. iam hoc iure.ff. de vulg.& pupil.ſubſtit.§. 1.Inſtitut. eod. titut. præalleg. Ratio: ſicut enim in primo ſignificato conſideratur proprietas verborum eius, ſic in ſecundo ſignificato conſideratur identitas perſonarū: vt quòd per ſubſtitutionem teſtator filio prouidet ſic,niſi aliud appareat.Significat etiam hæc ſubſtitutio pupillarem, verbi gratia, facta eſt furioſo impuberi, ſi in furore deceſſerit. ſenſus eſt quòd ſi decedat in ætate pupillari, tunc ſignificat pupillarem,quia facta impuberi,licet furioſo: & valet pupillaris tantùm, quia verba hoc ſignificant,& quia defectus naturalis potiùs attenditur,quàm accidentalis.l.3.§.1.ff. de Tutel. & hocquando illa concurrant quæ requiruntur in pupillari, quia filius eſt in poteſtate patris:& ſic de aliis.Si autem non concurrunt, tūc infra tempus pubertatis valet,vt exemplaris,poſtea non,propter limitationē illam, ſi in ætate pupillari deceſſerit. Si autem facta eſt ſine temporis limitatione, tunc valet ſimpliciter ſeu pro omni tempore, vt exemplaris. Significant vlteriùs hæc verba,filio furioſo ſubſtituo, ſubaudi, id eſt, ſi filius furioſus in furore deceſſerit: & requiritur quòd ſit furor tempore mortis, vt in §. 1.Inſtit. de pupill. ſubſtit. præalleg.& l. ex facto. §.1. ff. eodem titulo.licèt aliàs per iſta verba, [Tirio furioſo lego,] talem qualitatem ſufficiat ad eſſe tempore diſpoſitionis,vt in l.Mela.in prin.ff.de Ali.& cib.leg. quia apponitur cauſa demonſtrationis. Ratio vtriuſque, quia ſignificatū ſumptum eſt ex affectione,qua ſignificatur ei prouideri cui prouidetur, eo modo quo poteſt. In primo caſu meliùs prouidetur ei, recipiendo ea verba in illo ſenſu. Sed ſecundo caſu meliùs prouidetur furioſo,recipiendo verba demonſtratiuè tantùm, quod eſt proprium eorum ſignificatum. Significant vlteriùs quòd

exiſtente conditione ſubſtitutionis, ſubſtitutus admittatur volens vel inuitus ſecundùm qualitatem perſonæ ſubſtituti. Si enim eſt ſubſtitutus filius furioſus qui erat in eius poteſtate tempore mortis, eſt neceſſarius vel voluntarius, vt in §.1 Inſt.de hære. quali.& diffe.

EXEMPTILIS, e, dicitur illud quod poteſt eximi ſiue detrahi ab alia re.Columel. lib. 9. de re ruſtica: [Idcirco ſunt exemptiles, vt cùm res exigit, à paxillis deductæ liberum exitum præbeāt.] Vlpianus de Auro & argento leg. l. argumenta. Lapides ſiquidem exemptiles ſunt.

EXEMPTA actio dicitur, quæ intentari poſſe deſiit.l.ſed & ſi.§. actio.ex quib.cau.maio.

EXEMPTVS dicitur, qui à ſuo iudice ſiue iuriſdictione ordinarij ſubductus eſt, &c.

EXEMPTIO propriè eſt vbi aliqua conuentualis eccleſia canonicorum ſæcularium vel regulariū monachorū,vel monialiū, immediatè ſubeſt Papæ.Harū exēptionum alia vniuerſalis, alia particularis.Vniuerſalis eſt, quæ cum vniuerſitate iuris ſpectat ad Papam,ita quod Metropolitano aut diœceſano nihil iuris manet in eadem. Particularis eſt, quæ pro parte in certis caſibus ab eorum iuriſdictione eximitur, & aliàs pertinet ad eoſdem: verbi gratia, Si fortè aliqua eccleſia quantum ad hoc eſt exēpta, nullus Archiepiſcopus vel epiſcopus poſſit in ea diuina ſuſpendere, ſicut in ſua diœceſi, & aliàs ei exhibeat reuerentiā & honorem.Item exemptionis monaſteriorum duæ ſunt ſpecies. Quædam enim monaſteria non recognoſcunt ſuperiorē niſi Papam, alia ſunt ordinum exemptorum, vt monaſteria Ciſtercienſium, &c.quæ non corrigit ordinarius loci, ſed Abbas vel Prior eorum. ff. off.eſt in Cl. attendentes.de Sta.mon.Item exemptionum alia perſonalis, alia localis.Perſonalis eſt,vbi Archiepiſcopus vel epiſcopus eximitur, vt à nullo nec etiam à legato ſedis Apoſtolicæ, nec etiam à iudice delegato excommunicari, vel interdici valeat aut ſuſpendi. Sed localis eſt,quæ loco, hoc eſt, eccleſiæ, datur.

EXEMPTILE, quod eximi poteſt.l.argumento.§. penultimo de aur.& arg. leg.

EXEQVI, aliquando pro vlciſci. §.fin.Inſtit.de iis, qui ſunt ſui vel alien. iur.

EXERCERE quæſtionem, eſt torquere ſeu torturam inferre.

EXERCITOR dicitur is ad quem quotidianus quæſtus & vtilitas nauis pertinet, magiſter verò nauis dicitur cui tota nauis & anchora cōmiſſa eſt, require ſuprà,actio exercitoria: vbi de hoc.

EXERCITVS traxit nomen ab exercitatione.l.1. in fin. de Milit. teſt.

EXERCITVM autem dicimus, non vnam cohortem,neque vnam alam, ſed numeros multos militum. l. 2.de iis qui notan. infam.

EXERO, id eſt, peto, ſic ponitur exeratur, id eſt, petatur.l.vt verborū.quæ eſt fin.Co.de admit. ad bon. poſſeſſ. ibi glo.pen. vel eſt idem quod aperiatur via petenti.

EXAESTVARE eſt feruere, bullire, vel caleſcere, vt eſt glo.in Clem. dudum.de ſepul.

EXHEDRA in leg. ſi verò. de iis qui deiec.vel effud. ſumi poteſt pro cella ſtudiaria, vt ibi ait Bud. Nā alioqui exhedræ erant loca, in quibus Philoſophi apud Græ-

cos, in palæſtra ſedentes diſputabant, vt docet Vitruuius., quæ à ſedium frequentia & ſeſſitandi commoditate nomen traxere.

Exhaeredatio, eſt alicuius à ſua ſubſtãtia vel hæreditate excluſio, & alterius, ſeu alieni inſtitutio: veluti cùm parentes exhæredant filios, ſcribunt alienos hæredes in teſtamento. Ita accipitur Inſti. de exhæred. liber. per totum. Et ſic exhæredare eſt filium conſtituere alienum à ſubſtantia vel hæreditate paterna: & debet fieri cauſa certa & probanda ab hærede. Et propter quas & quot cauſas pater filium, & è contra filius patrem poſſit exhæredare, not. glo. in c. Quintauallis. de Iureiuran. & vide Bar. in l. filio præterito. ff. de Iniuſto, rupto & irri. teſta.

Exhibere, eſt rem in publicum deducere ſeu oſtendere, vt copiam habeat aduerſarius rem ſuam tangendi, & eam ſic viſam, ſi ſibi ſua videtur, vendicandi. De hoc ff. ad exhibendum. leg. 2. de lib. homin. exhib. l. 3. §. ait prætor. Require ſuprà [actio ad exhibendum.] quandoque etiam exhibere apud Iuriſconſultos accipitur pro alere, vt in l. ſi quis. de Agnoſcen. lib.

Exigere propriè eſt ab inuiro extorquere. ff. de Leg. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. licet quandoque exigere dicatur quis etiam à ſponte ſoluente, vt C. de furt. l. falſus. Habet & alia plura ſignificata, quæ diligenter perſequitur Alcia. in l. verbum, exactæ. 187. de Verb. ſig.

Exilium triplex not. Archi. 45. diſtin. cùm beatus. in fin. & l. 5. de interd. & releg.

Exilium voluntarium eſt, quod quis ſibi ſponte aſſumit, leg. aut facta. §. euentus. vbi Bud. de pœn.

Eximere, eſt quoquo modo auferre, puta ſi quis non rapuerit quenquam, ſed moram fecerit quo minus in ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur. & datur in eum qui vi exemerit actio in factum, quæ non id continet quod in veritate eſt, ſed quanti ea res ab actore æſtimata eſt, de qua controuerſia eſt.

Eximere actionem, vide exempta actio.

Exiſtimatio, eſt dignitatis illæſæ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus. l. cognitionum. de Var. & extraor. cog.

Ex legibus, hoc verbum ſic accipiendum eſt tam ex legum ſententia, quàm ex verbis. l. nominis. §. verbum. de Verb. ſig.

Ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, hæc clauſula retrahit extremum temporis ad initium, & vice verſa initium ad extremum.

Exorbitantia appellant doctor. quæ à communibus iuris regulis deuiant.

Exorcistae Græcè, latinè dicuntur adiurantes. 21. diſt. cler. ad fin.

Expensae, ſunt ſumptus voluntarij, & non neceſſarij, ſed impẽſæ ſunt vtiles & neceſſariæ, à verbo impendere dictæ. vnum tamen multoties pro alio ponitur, vt l. intra in fi. ff. de minoribus. Etiam impenſæ pro voluntariis ponuntur, non ſolùm vtilibus & neceſſariis. ff. de Verb. ſigni. l. impenſæ neceſſariæ. vbi notatur quæ ſint impẽſæ neceſſariæ, quæ vtiles, quæ voluptuariæ. Et expẽſæ differunt à damnis. Vnde iuramentum factum ſuper vnum non extenditur ad alterum: nam

ex

expenſæ fiunt cauſa litis, damna verò ex diſcordia proueniunt; vt deſtructio domus, & ſimilia, de iniur. c. in noſtra. in tex. & gl.

Expensum ferre, propriè eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe: ſed plerumque vtimur pro adſcribere & imputare, vt in l. mulier. ad Trebel. & l. pupillus quæ in frau. credit.

Experiri quandoque ponitur pro reſpondere ſeu defendere, vt extrà, de iu. c. 1. in anti. de proc. c. qui generaliter. lib. 6. Quandoque pro agere, vt de cauſa poſſ. & propriet. cap. paſtoralis.

Expilatores ſecundum Azo. in Sum. C. & ff. de cri. expi. hære. hi ſunt qui ex rebus vacantis hæreditatis aliquid ſubripiunt & expilant. de pœ. diſt. 1. aut facta. Require ſuprà [actio expila. hæred.]

Expilatores etiam vocantur, qui viatoribus pallia & veſtes diripiunt. l. 1. de effract.

Explicatio, eſt allegatio quæ ſupplicationem infirmat, vnde replicatio eſt allegatio contra exceptionem, & adiuuat actorem, & ſupplicatio eſt allegatio quæ replicationem infirmat & reum adiuuat. Sed explicatio eſt allegatio infirmans ſupplicationem, & ſic pro actore contra reum.

Explosa, id eſt, excluſa. cap. inquiſitioni. de Sent. excom.

Exponere, id eſt, contra ſe ponere.

Exponi autem dicuntur infantes, ſerui, liberti, & languidi, ſi ſine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis vel à patronis, vt in c. vnico, de infan. & langui.

Expressum, quomodo dupliciter ſumatur, not. ff. de Vulg. & pup. ſubſti. l. 1. in prin. & de præb. ſi epiſcopus. in gl. certas lib. 6.

Expressa pupillaris ſubſtitutio, require infrà, Subſtitutio.

Expromittere, eſt pro alio promittere, vnde expromiſſor, i. fideiuſſor, l. 1. §. ſatis acceptio. de Verb. oblig. quamuis Accur. in Auth. de fideiuſ. eos inter ſe differre exiſtimauerit. Sed & expromittere aliquando dicitur is, qui pro ſe, non etiam pro alio promittit, vt in l. hoc iure. §. ſi quis ſeruo. de Donat.

Expugnari nauis quando dicatur, explicat elegãter Iuriſ. in l. expugnatur. de Incend. rui. nauf.

Expungere, idem eſt quod ſuprà diximus, diſpungere, hoc eſt, calamo tranſuerſo rationem cancellare. Plautus in Ciſtel. [Nunc quod reliquum reſtat, volo perſoluere, vt expungatur nomẽ, ne quid debeam.] Perſius:

Pupillúmve vtinam quem proximus hæres

Impello, expungam.

Hermog. tit. de Diuer. temporal. l. in omnibus. [Rationes, inquit, reipub. ſubſcriptæ & expunctæ.]

Expungere, eſt punctis circunducere & tollere ſeu cancellare: vnde expunctus miles, qui è numeris exemptus eſt. l. penul. de Re mili. at expunctæ rationes dicuntur, cùm vltima manus calculo & diſpunctioni impoſita eſt. l. in omnibus. de Diuer. præſcrip.

Exquaestor, eſt qui publicæ pecuniæ congregandæ, conſeruandæ, & quærendæ officium habebat, ſed hanc adminiſtrationem depoſuit, vel dicitur ille qui quæſtoris depoſuit adminiſtrationem, vt not. Inſtit. in proœ. §. cum hoc. c. in glo. vide ſuprà exconſul, & infrà quæſtores.

Ex ſeminario, id eſt, ſtirpitus. l. 3. arb. fur. cæſ.

Ex

EXTERMINARE, eſt quaſi extra terminos vitæ vel iuriſdictionis ſuæ ponere. Clem. vnica, de iureiur. & de hæret. excommun. §.moneantur. & §.ſeq.ponitur etiam pro deponere, deſolari, in exilium mittere.

EXTERVS religionis, id eſt, alienus à religione. l.Nemo. Cod. de Iudæ.

EXTIMARE, eſt alicuius rei certum pretium dare, & eſt idem quod taxare, vel certum pretium diffinire & determinare. Sed orthographia poſcit, vt ſcribatur æſtimare.

EXTORRES, id eſt, immunes vel inſontes. de Sent. excomm. c. contingit. & diſt. 19. nulli fas eſt. & ead. diſt. c. ita dominus. §. in omnem terram. & habetur Cod. de Cuſt. reor. in l. 1. de his. quæ eſt l. fin. & de Pœn. diſt. 2. item proinde, vbi dicitur nudari facultatibus propriis & patriæ ſuæ extorres fieri. etiam 11. q. 1. conſpirationum. Quod auctor hîc citat ex 19. diſt. cap. nulli fas eſt. extorris fiat. &c. in libris quibuſdam legitur exors, id quod eandem penè ſignificationem habet cum dictione extorris, hoc præcipuè loco, cùm extorrem eum intelligamus, qui extra ſortem (hoc eſt, partem,) ſit: cui contrarium eſt conſors, hoc eſt, particeps. Extorres autem plerunque appellantur exules, quaſi extra terram eiecti, & ita interpretandum in d.c. item proinde.

EXTRA, not. Archid. de Reſcrip. ſtatutum. lib. 6. §. 3.

EXTRAORDINARIVM remedium, eſt quod ob aliquam cauſam extra vel vltra curſum ſolitum alicui datur, vt reſtitutio minori læſo, vel abſenti cauſa iuſta, neceſſaria vel probabili. ad quæ remedia nunquam recurrendum eſt, quandiu remedio ordinario locus eſt, ad quod poteſt haberi recurſus.

EXTRAORDINARIVM iudicium, eſt coram delegato, vel quando non proceditur in figura iudicij, ſed ex officio iudicis in modum inquiſitionis vel denunciationis. vide text. iuncta gl. in c. quoniam contra. de Prob.

EXTRA ordinem quid importet, vide Bart. in l. 1. ff. de Furt.

EXTRANEI hæredes, vide in verb. [Hæredes extranei.]

EXTRICARE, eſt quod intricatum eſt expedire, atque reſoluere, ſiue enodare. Vlpianus lib. 9. ad legem Aquiliam. l. ſi ſeruus ſeruum. [Si cùm margaritas, inquit, maritus dediſſet in vſum extricatas, eáſque inuito, vel inſcio viro perforaſſet.] Margaritæ namque non poſſunt intricari in lineam vel in veſtem, niſi perforentur. igitur extricatas dixit pro ſolutas, & non perforatas, neque in lineam redactas. Nebr.

EXTRICATAS margaritas interpretatur Bud. in l. ſi ſeruus. ad Leg. Aquil. quæ ex rudi natiuóque habitu arte gemmarij expolitæ ſunt.

EXTVNC, tempus extremum ſignificat. ff. de Cond. & demonſtr. l. ſi is. §. ſi ita.

EXVLES appellantur omnes, quibus aqua & igne interdictum eſt, ait auctor ad Herennium lib. 2. {Vide Exilium ſuprà.}

De F ante A.

FABER LIGNARIVS dicitur non ſolùm qui ligna dolat, ſed generaliter omnis qui ædificat. ff. de Verb. ſignific. l. ferri. 235. §. fabros. 1.

FABRI

Fabricenses dicebantur, qui erant deputati armis faciendis, reputandis vel vendendis, vt l. 1. de fabric. lib. 11. Cod. Ioan. Andr. in c. ſi iudex. de Sent. excom. lib. 6. dicit, quòd fabricenſis dicitur qui publica arma facit, idque in publicis fabricis, & non alibi, & dat primicerio, vt reponat in publicis armamentis, quorum brachia ſtigmate figurantur.

Fabriles operæ. ff. de Præſcr. verb. l. pen. & de oper. liber. l. fabriles. Et quæ ſint fabriles, & quæ obſequiales, & quæ artificiales, vide ff. de Cond. indebit. l. ſi non ſortem. §. ſi libertus.

Fabrorum præfectos, in lege diuus. de Bon. dam. eos eſſe Bud. cenſuit, quos Commentarienſis, qui dicitur, adiutores ſibi aſſumpſit ad cuſtodias obſeruandas regendáſque.

Fabula, eſt quæ nec vera nec veriſimilia continet. in procem. Inſt. §. cùmque hoc. ſuper verb. [fabulis.] & l. antiqui. ff. ſi pars hæred. pet.

Facere, verbum eſt generale, latéque patet. l. verbum facere. leg. faciendi. & leg. facere. de Ver. ſignif. Item dicitur ille cuius auctoritate fit. de Sent. excomm. c. mulieres. & facere dicitur quis ſtatim, confeſtim, incontinenti, mox, illicò, quod facit ſine interuallo, nullo actu contrario aut impertinente intermedio. de electione quapropter, vbi dicitur quòd poſt collationem mox debet electio celebrari. Similiter cùm vis infertur perſonæ, incontinenti repelli debet, id eſt, ſine interuallo, quaſi bello continuato. Item id quod in triduo facit. C. de Erro. aduo. l. vlt. vbi dicitur quòd aduocatus poteſt reuocare errorem ſuum ſtatim, id eſt, intra triduum. Et hoc intelligit Placēt. ſicut ſonat. Sed Accurſ hoc intelligit, quando cauſa durat poſt errorem tantùm per tres dies. Item quod facit in decem diebus. ff. de Conſt. pec. l. promiſſor. vbi dicitur quòd ſi quis ſine die conſtituerit ſe ſoluturum pecuniā alicui, contra eum agi poteſt, ſi ſtatim non ſoluerit intra decem dies. Item quod facit in vno anno. 20. q. 1. puella. vbi dicitur quòd ſi inſciis parentibus intra duodecimum annum velum acceperit, parentes vel tutores poſſunt hoc ſtatim irritare intra annum. Item quod facit cum quodam temperamento temporis, ita quòd nec minimum, nec maximum tempus aſſumit, quod magis poteſt intellectu concipi quàm dici. ff. de Solu. l. vatum. & l. quod dicimus. vbi dicitur hæres fideiuſſori teſtatoris hoc quod ante aditam hæreditatē ſoluit pro defuncto, ſtatim ſoluere debet, ſcil. cum quodam temperamento temporis, nec enim ſtatim cum ſacco paratus venire debet. Item quòd facit quamprimum poteſt. de Reſtit. ſpoliat. olim cauſa. vbi dicitur quòd vim illatam rebus poteſt quis repellere incontinenti, id eſt, quàm citò poterit, collectis amicis: ita tamen quòd illud incōtinenti non extendatur vltra annum. Hoc Ber. de Ele. quia propter. Idem quod facit in vno menſe. 1. q. 1. conſtat, vbi dicitur quòd ſi aliqui ordinati ſunt ab hæreticis per vim, ſi ſtatim renunciauerint conciliabulo hæreticorum, id eſt, intrà menſem, tunc excuſantur. Item quàm citò ſcit, vt 22. quæſt. 2. mulierem. Item quod facit quandoque, vt ff. ſi cert. pet. l. 2. vbi dicitur, [Cuicunque rei aſſentimur alienam fidem ſecuti, mox recepturi

pturi quid ex eo contractu, credere dicimur.

Facere quod poteſt, qualiter quis conueniatur, & quomodo intelligatur, habetur in leg. ſunt qui. cum nouem legibus ſeqq. ff. de Re iud. nam patroni, patronorum liberi, & parentes eorum, miles armatæ militię, vel doctor, presbyter, &c. ſi condemnantur ad id quod facere poſſunt, non totum quod habent, extorquendum eſt, ſed ratio habenda eſt, ne egeant, vt in l. in condemnatione. ff. de Reg. iur. Nam intelligitur, quis facere debere, quòd commodè & honeſtè poteſt. Nec enim videtur fieri poſſe, quod non fieri honeſtè. ff. de Verbor. ſignif. l. nepos Proculo.

Facere partem dicitur, qui efficit vt ſibi coniunctus non plus accipiat parte ſua.

Facinvs, id eſt, dolus. ff. de Action. & oblig. l. ſeruus. §. non.

Factitare, eſt frequenter facere. l. Fulcinius. §. latitare autem. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſ. ea.

Factio, eſt conſpiratio. l. quiſquis. C. ad Leg. Iul. maie. vbi gloſ.

Factionvm duces qui dicantur, vide Bart. in l. conſtitutiones. ff. de Appell.

Factvm & geſtum, licèt ſtrictam quandam inter ſe habeant differentiam, abuſiuè tamen nihil differunt. l. licet. de Verb. ſign.

Facvltates magnæ dicuntur quinquaginta aurei, vt C. de def. ci. l. 1. Vel 10. libræ auri, vt in Auth. de appell. §. 2. Vel 300. aureorum, vt in Auth. de def. ci. §. & iudicare. Vel veriùs vſque ad quingentos ſolidos ſummæ paruæ: ſi vltra, ſummæ magnæ. Inſt. de auct. tut. in §. nos autem.

Falcidia, dicitur lex Falcidia à tribuno plebis qui ipſam adinuenit de hoc, quòd quis extraneo teſtamento ſuo legare non poſſet, quin ad minus quarta remaneret hæredi: quòd ſi contrà faceret, locum non haberet. & ſic dicitur Falcidia à falce, ad defalcandum de ſingulis legatis, per quam permittitur hæres habere quartam partem legationis vel hæreditatis, quando etiam tota hæreditas vel maior pars eſt legatis exhauſta. Et eſt triplex Falcidia ſecundùm Ioan. Andr. in gl. diſt. 2. reſponſa prudentum. Require infrà [Lex Falcidia.]

Fallacia, vide ſuprà in ver. [dolus malus.]

Fallonia (aliàs felonia) eſt culpa iniuriæ, propter quam vaſallus amittit feudum. Et eſt quædam culpa, quæ reſpicit dominum, ſcilicet quando tribus vicibus citatus legitimè, fidelitatem præſtare noluerit, vt in vſibus feudorum, quæ fuerit prima cauſa beneficij amit. cap. 1. Eſt & alia cauſa, quando in feudauit alia lege quam ipſe habet, vel talem vaſallum, qui feudo deſeruire non poteſt. Sunt & aliæ feloniæ, propter quas feudum amittitur, & non reſpicientes dominos, vt notat Hoſt. in Summ. de feud. vbi vide.

Falsvm eſt quod caret veritate, vt reſcriptum falſum, quod non habet aliquod primordium ſeu ſubſtantiam veritatis, ſcilicet quod non emanauit à Papa, & tamen apparet emanaſſe. cap. ſua nobis. de Offic. vic. vbi de hoc. Sumitur tamen quandoque falſum pro iniuſto, vt in §. eadem. Inſtit. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.

Falsvs tutor, verè dicitur qui tutor non eſt: Sicut falſum eſt teſtamentum quod teſtamentum non

non eſt. l.Paulus. de Verb.ſignif.

Falsarii ſunt, qui crimine falſi tenentur,vel qui crimen falſi commiſerunt.cap.ad falſariorum. Extrà, de crim.falſ.

Falsitas, eſt imitatio veritatis : nam falſatores ſemper ſtudent imitari ea quæ vera ſunt,vt falſa videantur veriſimilia, vt in Auth.de Inſtr.cauſ.in princip. Et ad eſſe falſitatis tria requiruntur, quorum ſi alterum deficit, falſitas non eſt punibilis, ſcilicet mutatio veritatis, dolus,& quòd alteri noceatur, iuxta not. per Hoſtienſ. & Azon.& per text. in l.quid ſit falſum. ad leg. Cornel. de falſ.

Falx meſſoria, eſt qua frumentum metitur: Falx putatoria,qua vites aliæque arbores amputantur:Falx fœnaria,qua fœnum ſecatur, quæ dumaria quoque dicitur,qua etiam ſpinę vepréſque cęduntur. Vlp.de fund.inſt.l.Inſtrumenta. [Falces,inquit,meſſoriæ, falces fœnariæ.] Ant.Neb.

Fama, ſecundùm Spec.tit.de not. crim.§.fama eſt,illæſæ dignitatis ſtatus, legibus & moribus comprobatus, & in nullo diminutus, ſecundùm gloſſ.in l.1. C.ex quib. cauſ.inf. irr. Et hæc fama quandoque minuitur,quandoque conſumitur in totum, vt ff.de Var.& extraord.cog.l.pen.§.exiſtimatio. & §.minuitur. & §. conſumitur. & loquitur de fama hominis. Sed fama de aliquo negotio deſcribitur ſic, [Eſt communis & clamoſa inſinuatio inſurgens apud totam vel maiorem partem populi,ex certo auctore proueniẽs.] Et in deſcriptione famæ per Spec. nomen dignitatis non ponitur pro honore publico,ſed pro potentia à natura cunctis attributa. Et hæc deſcriptio locum habet tantùm in bona fama.Ideò ſecundùm eundem Spec. poteſt hoc modo deſcribi, vt comprehendat & bonam & malam famam. Fama,eſt vehemens vulgi & maioris partis populi opinio, rei de qua quæritur conſentiens vel conſonans. Fama de homine ſic conſueuit deſcribi,[Eſt dignitas,ſtatus, vita ex moribus comprobata.] Et fama,opinio,exiſtimatio idem ſunt.

Fama differt à rumore, quia fama certum habet auctorem, rumor verò incertum. Item fama procedit à maiore parte viciniæ, rumor à minori.not. Ioan. Andr. cap.veſtra. verſ.[Ad gradum.] de Cohabit. cleric.

Fama differt à clamore, quia fama eſt plurimorum, clamor paucorum. notat Felinus in capitulo qualiter.2.in princ.de Accuſ.

Fama quomodo probetur, vide Bart.in l.de minore. §.plurimum. de Quæſt.

Familia tum pro pecunia accipitur rebúſque hæreditariis, vt in l. 12. Tabularum, cuius verba ponuntur in titulo de Verb. ſign. [Agnatus, inquit, proximus familiam habeto, id eſt, hæreditatem.]hinc titulus apud Iuriſconſ. de familia Herciſcunda, id eſt,diuidenda hæreditate.Aliàs familię appellatione famuli & ſerui propriè continentur:vnde & familia dicta eſt. Vlp. lib. 49. de vi & vi arm. leg.1. [Familiæ, inquit, appellatione ſerui continentur.] Item Vlpian.libro 21. de Ædilit. edict.l.ædiles. [Familiæ, inquit, appellatione omnes qui in ſeruitio ſunt,continentur,etiã liberi.] Hinc patresfamilias & familiarũ dicti. Et dicitur familias in genitiuo caſu, quod apud antiquiores nomina primæ declinationis

in a terminata, as faciebant genitiuum: vt Næuius,

Rubẽs atq; purpureus filij terraſ.

Et Liuius Andronicus:

Eſcas habemus mentionem.

Pro [terræ] atque[eſcæ:] neque habet accentum in vltima, quomodo nunc vulgus loquitur, ſed in tertia à fine, familias, hoc eſt, in ſecunda ſyllaba. Ant. Nebr.

FAMILIAE appellatione quid veniat, vide Bart. in l.1.§.familiæ.ff. de Vi & vi arma. & l.final. C. de Verb.ſign.idem Bar.in l.ſi cognatis.ff.de Reb.dub.latiùs tex.in d. l.fin.& in l.pronunciatio.& l.deteſtatio. de Verb.ſignif.

FAMILIAE erciſcundæ, id eſt, hæreditatis diuidendæ.not.in rubro.ff.Famil. erciſc. Require ſuprà [actio famil.erciſc.]

FAMILIARIA ſepulcra dicuntur, quæ quis ſibi familiæque ſuæ cõſtituit.l.5.de Relig.& ſumpt.fun.

FAMILIARIS & domeſticus in quo differunt, ponit Bald.in c. in literis.de Teſtib.& Felin.in c. inſinuante. verſ. [& quæ differentia ſit]de Officio delegati. & dicitur deſinere eſſe familiaris, quando dominus eum licentiauit, vel quando ipſe familiaris ſeipſum licentiauit. vt not. Ioan. Andr.in c.fin. de Verb.ſignific.in Nouella in 6.

FAMILIARITAS pro ſimilitudine.§.adeò.Inſt.de locat.

FAMVLVS, mancipium, & ſeruus, qualiter differant, not. Arch.32.q.3.canon.patrem.

FAMOSVM carmen ſecundùm Azon. in Sum. C.de Iniur.eſt dictamen vel hiſtoria compoſita ad alicuius infamiam.

FAMOSVS libellus poteſt propriè dici liber conſcriptus ob alicuius infamiam.ff.de iniur. l.lex. §.ſi eius librum.

FANATICI, olim dicti ſunt homines numine afflati, qualis deſcribitur Cumæa Sibylla apud Virgil.lib.6. à fando,quòd futura prædicerent, meminit l.1. de Ædil.edict.vbi Bud.

FASCES, id eſt, honores,ſeu dignitates.in Auth.de Conſul.circa prin.& vt iudic.ſine quo.ſuffrag. §.neceſſitatem. & vide ff. de Offic.proconſ.& legat.l.antepenult. & ibi gl. propriè autem erant faſciculi virgarum, intra quas alligata erat ſecuris, ita vt ferrum ſummo faſce extaret. Hos faſces lictores conſulibus & proconſulibus præferebant.

FASTI dies erant, quibus lege agere licebat. Faſti autem libri, quibus totius anni fit deſcriptio, & cauſæ feſtiuitatum explicantur: vulgò vocamus Kalendaria.

FASTIGIVM, id eſt,altitudo, vel magnitudo. C. de Nou. Cod. comp.§.1.vel eſt culmen dignitatis,vel ſummus honor,ſecundùm Papin.vt not.per Archid. l.9.diſt. ordinatos. & C. de procurator. l. penult.

FATVM, eſt genus diuinationis, cui qui intendit, damnationem animæ ſuæ incurrit. 26. q.7. non obſeruetis.

FATALIS dies, ſecundùm Azonem in Sum. C.de Temp. appell. dicitur ſpatium temporis intra quod appellans debet appellationem perſequi, & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quorum primus erat ſpatium ſex menſium, & hoc ſi appellatum fuit à ſententia clariſſimi viri, vel ſpectabilis viri, vel delegati à principe. Secundi autem dies fatales ſunt ſpatium 30. & vnius dierum. Tertij & quarti.

quarti ſunt ſimiliter totidem, ſi ſaltem interiecta fuerit appellatio à delegato, vel ſpectabili, vel clariſſimo viro, prout hoc habetur in l.2.C.de Temp. appel. Hodie autem ex ordine vnius tantũ fatalis dies eſt, id eſt, annus. Sed ſi iuſta cauſa interceſſerit, alius annus indulgetur, & ita erit ſecundus dies fatalis, quo tranſacto lite non conteſtata, rata manet ſententia: vt in Auth. ei qui appellat. in d.tit. de temp. appel. Dicebantur autem fatales dies, quia in eis fatum, i. terminus cauſæ imponitur.

De F ante E.

FEBRIS, vt definitur in l.quæſitum. de Re iudica. nihil aliud eſt, quàm motus corporis contra naturam.

FECIALES à Numa primùm inſtituti ſunt, è nobiliſſimis familiis delecti, qui eo munere per omne vitæ tempus fungerentur. Dionyſius lib. 2. eorum procurationem ſeptem in partes deſcribit. Hotoman.

FEDERATI, vide [Fœderati.]

FELONIA dicitur delictum quod committit vaſallus contra dominum: vt habetur in vſibus feudorum, c.1.de Alie.feu.

FERAE in Iuriſconſultorũ ſcholis non præciſè quæ natura feroces ſunt, quales ſunt vrſi, leones, quæ propriè beſtiæ appellãtur, l.1.§. Beſtias. ff.de Poſtu.& l. 2.C.ad Leg. Aquil. Sed generaliter omnes quibus immenſa atque infinita liberè vagandi vis à natura inſita eſt, quales ſunt lepores, damæ, cerui: quorum ferã eſſe naturam nemo negat; inquit Caius, l.5. ff. de Acq. rer. dom. l.3. §. item feras. de Acquir. poſſ. Itaque apes, pauones, columbæ agreſtes feræ appellantur. d. leg.5. de Acq. rer. dom. Generaliter autem feris manſuetę opponuntur, quibus ſcilicet illa liberè vagandi vis inſita non eſt, vt ſunt oues, capræ, boues, &c. quæ gregatim paſcuntur, dict. l.2. ad leg. Aquil. Item gallinæ & anſeres cohortales, l.5. de Acquir. rer. dom. Hoto.

FERIAE, ſecundum Azo. in Sum. C. de feriis, dicuntur à foro, quaſi fœriæ, quia præſtant vacationem ab his quæ conſueuerunt agi in foro: Et ſic feriæ ſunt quædam ſolennitates temporum, in quibus cauſæ tractari non debent: Vnde feria vno modo capitur pro qualibet die in hebdomada, & ita ſeruat eccleſia dicendo, feria prima, feria ſecunda. Et dicitur à for, faris, ſcilicet à fando, id eſt, loquendo, quia ſingulis feriis ſolo verbo loquendo Deus creauit hominem & omnia. Alio modo capitur pro die ſolenni feſtiuanda, & ſic dicitur à feriendis victimis quæ offerebantur in feriis, vt à feriendo ſecundùm Papiam, quia, etſi omnibus diebus abſtinendum ſit à malis, iſtis tamen præcipuè: vt in capitu. 1. de feriis.

FERIARVM aliæ ſunt repentinæ, quas Imperator vel princeps indicit repentinè propter victoriam vel vxorem ductam, vel filium natum, vel propter publicam congratulationem ob diem natalis Imperatoris, vt C. eod. tit. l.1. & dicuntur repentinæ, quia ſunt certæ, imò quia repentè & ſubitò indicuntur, & à nullo iudice indici poſſunt, niſi à principe, vt in l.1. C. de feriis. Aliæ ſunt ſolennes, quarum quædam indicuntur ob reuerentiam Dei, vt

dies dominicus, vt l. 2. C. eod. tit. & l. omnes dies. Aliæ ob honorem principis, vt dies natalis vel coronationis eius, C. eod. l. fin. & in d. l. omnes dies. Aliæ autem ob honorem ciuitatum & diei natalitij maximarum vrbiũ, vt Romæ & Conſtantinopolis, l. omnes. præalleg. Aliæ ob neceſſitatem hominum, vel publicam vtilitatem, vt ſunt duo menſes, vnus gratia meſſium, alius cauſa vindemiæ, de quibus etiam in præalleg. l. omnes dies. Has vero ferias, Spec. eo. tit. non vocat ſolennes, ſed iudicat ruſticas vel publicas, quia propter rempub. vel vtilitatem ruſticam indicuntur: & fortè Spec. mouetur ex l. 1. in princ. ff. eo. tit. Et ſtatuuntur hæ feriæ ſecundùm conſuetudinẽ loci, & ſecundùm varios terrarũ ritus: vt ff. de fer. l. præſides.

FERIAE Latinæ, quarũ mentio in l. 2. §. quoties, de Orig. iur. olim inductæ fuerunt ob indicias inter po. Ro. Latinóſque firmatas.

FERIATICI dies pro feriati vel feſti. Vlp. l. 2. ff. de feriis. [Diuus Marcus effecit, de aliis ſpeciebus prætorem adiri etiam feriaticis.] Appellantur ſub eod. titulo feriæ, dies omnes quibus magiſtratus propter vacationem publicam ius non dicit, veluti propter meſſem, aut vindemias, aut depoſitum magiſtratum, vt cùm in l. 5. Vlpianus ſcribit, Pridie Kalendas Iannarias, magiſtratus neque ius dicere, neque ſui poteſtatem facere conſueuerunt.

FERRI propriè dicimus ea quæ quis in corpore baiulat: portari verò ea quæ quis iumento ſecum ducit. Agi verò vel duci dicuntur animalia, vt ff. de verbor. ſignific.

FERRVMINARE, eſt per eandem materiam conglutinare, quemadmodum ferrum ferro adglutinatur, non interueniente alia materia. Plautus in Milite: [Labra labellis ferruminauit,] id eſt, premendo adglutinauit. Pomp. lib. 41. de acquirendo rerum dominio. l. quicquid. Quicquid, inquit, alieno argento ferruminaueris.] Caſſius quoque apud Paulum, l. in rem. §. item. ff. de rei vendic. Ferruminatio, inquit, per eandem materiam facit confuſionem.] lege replumbo, as, & quo differat à ferrumino, as. Nebriſſen.

FERRVMINATIO, eſt eiuſdem generis materiarum ſolidatio & coniunctio, vt ſi ſcypho argenteo fundus ferreus apponatur. de hoc notat. in l. in rem. ff. de Rei vend. ſed applumbatio require ſuprà in A.

FEVDVM ſecundùm Hoſt. & Az. eo. tit. in Sum. §. 1. eſt beneficium alicuius rei, inueſtitura interueniente, ſic conceſſæ ſeu datæ alij, vt dominium penes concedentem remaneat, cuius occaſione recipiens & ſucceſſor eius concedenti domino ad id de quo & quouſque conuenit, aut feudi natura requirit ſecundùm diuerſarum regionum conſuetudines obligatur: quibus deficientibus iuri ſcripto obligatur. Pro definitione feudi, vide glo. in vſib. feud. & quib. mod. feud. amit. in prin. & ſummam ad quam & ibi remittitur. Dicitur autem feudũ à fidelitate vel à fide quam vaſſallus domino præſtare tenetur. Nec enim debet aliqua inueſtitura fieri ei qui fidelitatem facere recuſat, niſi feudum eo pacto ſit acquiſitum, vt de eo fidelitas non præſtetur: in conſtit. feudor.

dor. per quos fiat inueſt. & per quos recipiatur. c. nulla.& c.ſeq. & in quibus cau. feudum amit. in c.2.§.1. in vſi.feud.not.Itẽ feudũ eſt res conceſſa alicui ad vtẽdũ pro ſeruitio. & ſecundũ Goffred. eſt beneuola conceſſio rei pro homagio facta. Et additur conceſſio beneuola, quia fit ex grata beneuolentia. ergo beneficium dicitur.Etiam ideò conceſſio dicitur, quia apud dominum remanet proprietas & dominiũ directum, ſed vaſallus acquirit vſumfructum & vtile dominiũ, argu.eorum quæ not.de Emphyteuta. ff.ſi ager vect. petat.l.1.§. qui in perpetuum,& fuit hoc dictum ſuprà. Poteſt etiam ſic deſcribi, [Feudum eſt beneuola actio tribuens gaudium capienti cum ſeruitio retribuendo, per quam transfertur vtile dominum de domino in vaſallum.]

Fevdvm ligium ſecundùm Spe.tit. de feu. in tractatu libellorum. §. quoniam ſuper homagium. ver. porrò, eſt quando cauſa & occaſio homagij cœperit à domino, vt cum Baro dicit alicui pauperi militi, quòd aliquam rem immobilem ſibi daret ſi ei faceret homagium, & illam dedit, talis res vocatur feudum ligium, & talis vaſallus homo ligius vocatur. & hæc probantur in lib.feu. ſi de feudo controuer. fue.vide infrà,homagium.

Fevdatarivs, eſt qui feudum recipit, qui etiam vaſallus dicitur.

De F ante I.

Fictio iuris eſt,quando ius certum de aliquo facto fingit ſtatuendo oppoſitum exemplum,veluti fingit vxorem ſtipulatã dotem reddi ſibi, licet ſit certum quòd non fuerit ſtipulata, ſed in fauorem mulieris hoc lex fingit. Ab extrà, in c. is qui.num. 6.de Sponſ. & in ca. quanto. de præſum. De materia fictionum, vide latiſſimè per Iaſ.in repe.ſolenni,l. ſi is qui pro emptore.ff. de Vſuc.

Fictio iuris differt à præſumptione, quia fictio iuris ſemper eſt contra veritatem, vt in iure poſtliminij, &c. Præſumptio autem frequenter intelligitur ſtare cum veritate,ſicut ſæpè ſtat. Ius enim fingit aliud quã eſt, vt fingit mulierem ſtipulatam quæ non eſt.l.vnica, in princip. C. de Rei vxor.actio.Fingit natũ quod non eſt.ff. de Statu hominum, l. qui in vtero. Fingit non eſſe natum quod eſt natum.ff.de Liberis & poſthumis. l. Titius teſtamẽto.§.Lucius. Fingit viuere quod non viuit.Inſtitut. de excuſat.tutorum. §. defuncti autem. ver.hi enim.Fingit non conceptum eum qui mortuus naſcitur. ff. de Verborum ſignificatione. l.qui mortui.not. Azo in princ. Sum. circa 10. prædicamenta. Et Goffre. in ſum.de Præſumpt.

Fictvs ſecundùm Bal.aliquando appellatur cenſus. Bal. in titu. de pace Conſtan.in verſ.perſoluere.& cenſualis.C. de Don.& Fel. in capit.ad audientiam. verſic.& dum remittit.de Præſcript.

Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium,ſecundùm Apoſtolum in Epiſtola ad Hebr. 11. Primum dicitur, quia ſperare debemus quod dictum eſt à Prophetis futurum. Secundum dicitur, quia per prophetias iam completas debemus habere argumentum, id eſt, probationem, non apparentium,id eſt,de futuris complendis.Sed illa eſt quædam notificatio,& nõ vera definitio,quare ma

giſtraliter ſic definitur: Fides eſt voluntaria certitudo abſentium infra ſcientiam, & ſupra opinionem conſtituta.] Auguſt.dicit: [Fides eſt credere quod non vides.] Et duæ ſunt ſpecies eius, ſcilicet formata, & informis. Et capitur multis modis, de quo vide gloſ. bonam in c. firmiter. de ſum.Trin.& fide Catho.

FIDEICOMMISSVM eſt illud legatum, vel relictum, quod committitur fidei hæredis alicui dandum ab eo, vt cùm teſtator dicit: [Hæres, fidei tuæ committo, vt des legata & commiſſa,] vt ſecundum Azo.in Sum. C.de fideicom.tit. §.ſequitur. Hodie tamen non eſt differentia inter fideicommiſſa & legata, ſed olim multæ erant differentiæ. Omne enim legatum fideicommiſſum dici poteſt, & econtra: pro quo eſt text.Inſtitut.de leg. §.Sed non vſque. Nam ipſorum eadem eſt natura.ff. de leg. 1.l.1.vbi dicitur, Per omnia exæquata ſunt legata fideicommiſſis.

FIDEICOMMISSARIVS eſt ille, cuius fidei legatum vel relictum committitur.

Adde quòd imò FIDEICOMMISSARIVS eſt ille, cui fideicommiſſum præſtari debet. §.ſed qui.Inſtit.de fideicommiſ.hære.

FIDEICOMMISSARIA libertas. require infrà [libertas.]

FIDEICOMMISSARIA [hæreditatis petitio] eſt quæ competit ei, cui fideicommiſſaria hæreditas reſtituitur ex ſenatuſconſ. Trebelliano aduerſus poſſeſſores rerum hæreditariarum.

FIDEIVSSOR eſt, qui alienam obligationem in ſe recipit, vel ſuſcipit fidem, principali nihilominus manente obligato, videlicet, qui ſe pro alio obligat: vt eo, ſcilicet principali debitore, non ſatisfaciente, ipſe ſatisfaciat. Et dicitur quaſi iuſſu alterius ponens fidem ſuam, vt Inſtit. eodem tit. in princip.& ff. eod. l. 1. & 2. Eſt autem fideiuſſor nomen generale, quia comprehendit ſub ſe mandatorem, & cõſtitutorem, & eum qui ex toto in ſe alienam obligationem transfert, qui & promiſſor vocatur. Sed hi differunt inter ſe, quia conſtitutor non obligatur niſi præcedat obligatio quæ in iuribus data ſit: vt in l. 1.& 3.§. 1.cum aliis, ff.de Conſti.pec.& l. 2.C.eod.tit. Fideiuſſor verò obligationem præcedit & ſequitur. Inſtit.eod. tit. §. fideiuſſor. Mandator autem nunquam ſequitur, ſed ſemper præcedit obligationem, vt ff.Man. l.ſi verò non remunerandi cauſa. §.ſi poſt creditam, niſi in caſu qui habetur in eo.§.ver.[planè.] Et differentiam hîc poſitam no. glo.in l.præall.§. ſi poſt.in prin.cui ſimiles gloſ.C. eod.titu.ſuper rubrica. Et quòd præcedat obligationem, vide Hoſt.in Sum.eod.tit.§.1.

FIDEIVSSOR [in rem ſuam,] dicitur, qui fideiubet pro aliqua re in ea cauſa, qua res futura eſt eius: verbi gratia, dedi procuratorem ad defendendum in cauſa mea, & fideiuſſi pro eo iudicatum ſolui: hoc caſu fideiuſſor in rem meam dicor, l. ſi defunctus. ff.de Procur.

FIDEIVSSIO ita fit, ſi interrogetur fideiuſſor ſic: fide tua iubes quod iſte debet? & ille reſpõdeat, fide iubeo: vt Inſtit. eod. tit.§.in ſtipulationibus. Hodie tamen ſecundùm Hoſt. in Summ. eo.tit.§.qualiter. vulgares vtūtur hoc modo. Es fideiuſſor pro tali? & promittis mihi pro eo? & iſte

reſpon

reſpondet, Sic, vel Promitto.

FIDELITAS ſecundùm Hoſt. in Sum. de feu. §. quid ſit fidelitas, nihil aliud eſt niſi iuſiurandum quod à vaſallis præſtatur domino. Et ibidem habetur plena forma fidelitatis, vt 22. q. 5. de forma iureiur. cap. ego N. Et in quo differt ab homagio, no. in Clem. paſtoralis. §. rurſus. de re iudic.

FIDVCIA eſt contractus quo fidem alterius ſecuti, rem ei aliquam ſimulandi tantùm cauſa mancipamus. inde ducta appellatione, quòd nulla alia re, quàm fide ac probitate emptoris freti eam venditionem interponimus. Differunt autem, fiduciam contrahere, & fiduciam interponere. Nam fiducia interponitur, cũ ſemel tantùm atque ab vno accipitur, veluti ſi quis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, vt ei cùm tẽpus ſuſpectum præterierit reddat. Ac contrahi fiducia dicitur, cùm viciſſim ac mutuò interponitur, veluti cùm poſt tertiam venditionem adumbratus emptor, ita patri ſuum filium reuẽdit, vt eum pater continuò manumittat, vt l. 2. §. obiicitur. ff. ad Tertul. Nam ſi contrahere fiduciam nihil aliud eſſet, quàm interponere, ſemper contrahenda fiducia emancipatio celebrata fuiſſet. Nunc Iuſtinia. apertè teſtatur in Inſtit. emancipationes non contracta fiducia fieri poſſe, etſi olim factę fuiſſent, patrem filio ſuo inteſtato ſucceſſurum non fuiſſe. §. vl. de Legit. agn. ſucceſſ. Nonnulli autem fiduciam interpretantur legem reuendendi venditioni adhibitam: à quibus idcirco diſſentio, primùm, quia fiducia non pactum, ſed vetus principaliſque contractus eſt. Deinde quia iſta ratione nunquam emancipatio, non contracta fiducia, facta fuiſſet.

FIDVCIARIVS dicitur is, in quem ſimulatè aliquid ad tempus ea lege alienatur, vt vel nobis ipſis, vel ei quem nominauimus reſtituat. Hinc,

FIDVCIARIVS pater dicitur is à Caio in Inſt. cui pater verus filium ſuum ſimulatò mancipat.

FIDVCIARIA tutela, quæ alicui ad tempus commiſſa eſt, & concredita.

FIDVCIARIVS tutor, is cuius fidem in ea tutela ipſi ad tempus credenda ſecuti eſſemus. Verum conſuetudine ſermonis à recta via nominis pauliſper deflexum eſt.

FIDVCIARIVS ſeruus pro oppigneratus. Paul. lib. 2. Sentent. cap. 12. [Quicquid creditor per fiduciarium ſeruum quæſiuit, ſortem debiti imminuit.]

FIDVCIARIAM operam legatus Imperatori ſuo præſtare dicitur à C. Cæſare, cui imperium ad tempus commiſſum eſt, vt eo exacto Imperatori ſuo illud reſtituat.

FIDVCIARIA hæreditas eſt eadem quæ fideicommiſſaria. l. certi. ff. ſi certum peta.

FIDVCIARIA venditio dicitur, in qua pactum redimendi interponitur.

FIDVCIARIVS hæres is eſt, cuius fideicommiſſum eſt, vt alij hæreditatem reſtituat. l. Scius ad Trebellianum.

FIERI in continenti dicitur hoc, quod poteſt committi iudicis arbitrio, vt dicit Alanus de appell. c. an ſit. in glo. pen. id eſt, in actu ſe tenente, hoc eſt, ante, quàm contrahentes ſe ad alium actum

& negotia diuertant. ff. de Verb. oblig. l. continuus, vide ſuprà facere, vbi de hoc.

FIGLINA, æ, eſt officina figuli, id eſt, illius qui facit vaſa fictilia, Plinius lib. 2. [Figlinas, inquit, primus inuenit Chorœbus Athenienſis.] Idem libro 35. [Ineruditis fictilibus vtuntur, donec figlinum perceqnatur.] Id eſt, opus figuli in figlina factum. Iuriſconſultus de fund. inſtruct. l. fundi. [Cùm in fundo, inquit, figlinas haberet,] & in tit. de ſeruitutibus ruſticorum prędiorum ſæpe. Nebriſſ.

FIGLINAE dicuntur loca in quibus figuli exercent officia ſua vel artem.

FIGLINVM opus, arte figuli perfectum. Paul. l. 19. §. 1. ff. de Seruit. vrb. præd. [Iuxta commuuem parietem cameram ex figlino opere factam iure haberi licet.]

FILIVS eſt is, quem nuptiæ demonſtrant. ff. de in Ius voc. l. quia mater. vel per confeſſionē patris & matris. c. Tranſmiſſæ. qui fil. ſint legitimi. vel per affectum, extrà. de præſumpt. afferte. 2. q. 6. ad Romanam. & ſtatur his coniecturis donec probetur contrarium, ſecundùm gloſ. in Sum. tit. de Nat. ex lib. verit.

FILIVS large & ſecundùm veram ſignificationem verbi, ſe extendit non ſolùm ad veros filios, ſed & ad nepotes & alios quos amore proſequimur, quia dicitur à φιλία quod eſt amor: verùm ſecundum vſum & conſuetudinem non, ſed tantummodo de propriis filiis intelligitur.

FILII nomine in ſtatutis filia non venit. Feli. in Rubr. de fid. inſtru. col. ſi. & generaliter an & quando filij appellatione contineatur filia, tradit latiſſimè Bartol. in l. 1. de Verb. ſign. Et Dec. in l. fœminæ. de Reg. iur. An autem contineantur nepotes, tradit idem Bart. in leg. liberorum. de Verb. ſign. Et palam eſt poſthumos quoque filiorum appellatione contineri, vt in §. fin. Inſt. qui teſtam. tutor.

FILII ſecundùm Azo. in Summ. C. de nat. liber. ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi, vt qui naſcuntur per legitimum thorum. Alij ſunt legitimi tantum, vt adoptiui. Alij naturales tantùm, vt nati ex concubina vnica & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati ſunt: de his omnibus eſt glo. Inſtitut. de adoption. in princ. & gloſ. in c. per venerabilem. qui fil. ſint legiti.

FILIVS adoptiuus. Require ſuprà, [Adoptio.]

FILIVSFAMILIAS dicitur qui eſt in poteſtate patris vel parentis. l. nam ciuium. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur.

FILIVS naturalis & baſtardus idem important. gloſ. eſt in rubr. ff. de Concu. Bart. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. in fine. ff. ad Trebellia.

FILII ſpurij dicuntur qui de adulterio ex ſoluta cum non ſoluto, vel è conuerſo, concepti ſunt. c. tranſmiſſæ. pręal. l. vulgo. ff. de Stat. hom.

FILIASTER, filiaſtra, eſt filius vel filia ex alio coniuge genitus vel genita, non ex eo quem modò habet mulier. 30. q. 1. ſi quis filiaſtrum.

FILIATIO probatur, vt per Doct. in l. Lucius. ff. de Conditio. & demonſtr. per communem nominationem parentum, & quòd

natus

natus eſt in domo mariti commorantis vxori vel concubinæ. leg. filium. ff.de his qui ſunt ſui. glo.ca. Michaël. de fil.presbyr.

FINI ablatiuus apud Iuriſconſult. vſitatus, pro vſque ad finem, vſque ad modum & quantitatem. Papi.l.1. ff. de Pigno. [Pacto placuit, vt ad diem vſuris non ſolutis, fructus hypothecarum vſuris compenſaret fini legitimæ vſuræ.] Sic in l.15.ff.ad leg.Falcid. ff.de comp.l.5.ff.de Colla.dot.l.4. §.vlt.de Naut.fœn.

FINIVM regundorum. Require ſuprà [Actio finium regundorũ.]

FINITIMVS,id eſt,vicinus.cap. per ruas. de ſent.excom.

FIRMVM & ratum differunt:quia firmum dicitur eſſe de facto, ratum verò de iure.Bart. in lege id quod pauperibus.iuncta gloſſ. C. de Epiſc. & cler.

FISCVS, ſiue fiſcina,ſiue fiſcella, textum eſt ex ſparto. Eſt præterea fiſcus, textum id quod oliuæ tritæ immittuntur, vt torculari expreſſæ exſudent oleum cum amurca.Columella.lib.12. [Intrita oliua nouo fiſco includitur.] Plinius lib. 15. [Fiſcinas olearias ſpongia tergendas.]Vlp.in tit.locati.le.ſed addes. [fiſcos, inquit, quibus ad premenda olea vtimur.] fiſcus ex ſparto quoque eſt ſaccus in quo numeroſiores pecuniæ adſeruantur.Iuue.

Incrementa domus, ærata multũs
in arca Fiſcus.

Sed quia principis pecuniæ vectigales ita magnæ ſunt, vt nequeant loculis aut crumenis minoribus capi, conſueuerunt deferri in ſporteis fiſcis. Inde fiſcus pro pecunia publica plerunque accipitur.Iuuenalis.

Quicquid conſpicuũ pulchrúmque ex æquore toto eſt,
Res fiſci eſt vbicunque natat.

Vnde apud Iuriſconſultos titulus eſt, de iure fiſci, & de fiſcalibus debitoribus & exactoribus ſæpe legimus.Neb.

FISCVS eſt ſaccus regius,in quem reducuntur vel cui applicantur bona bannitorum vel proſcriptorum. Taliter accipitur ff. locati.le.ſed addes §. fiſcos, vel eſt regij vel imperialis theſauri congregatio, vel imperialium bonorum collectio, vel priuilegium, quia fiſcus multa habet priuilegia:vt not.Azo in ſumm. Cod. de pri.fiſ. ad quod vide not. Cod. de Iure fiſc. in rubri. Et nota quòd differentia eſt inter fiſcum & rempublicam, ſicut inter ſpeciem & genus. Fiſcus enim eſt burſa ſolum de commodo pecuniario, ſed reſpublica pecunias, honores,præmia, & alia conſiderat. nota.in leg. mancipia. Co. de ſer. fugi.

IMO in prælleg. §. fiſcos. nomen fiſci vas ex viminibus contextum ſignificat, vt ibi animaduertit Bud. Et quæ olim eſſet differentia inter fiſcum & ærarium, vide ſuprà in Verb.[Ærarium.]

FISTVLAE, tubuli per quos aqua ducitur, Vlpia. lege 15. ff.de Act.empt.[Lines,& labra,ſalientes, fiſtulæ quoque quæ ſalienti-bus iunguntur.]Idem l.12.§.14.ff. de Inſtr. vel Inſt. [fiſtulæ autem & canales & crateres, & ſi qua ſunt alia ad aquas ſalientes neceſſaria.] Sic in leg. 13. Digeſt. ſi ſeruit. vindic. leg. 47. & leg.49. & leg. 68. ff. de contrahenda emptione, leg. 17. de ſeruitu. vrb.

FIT & [fiunt,] hæc verba non tantùm reſpiciunt præſens, ſed etiã futurum. 26. qu. 1. generati. in text. & in gloſſ.
Malè hoc not. auctor ex eod. text. nam loquitur de verbo fit, quod gloſſ. extendit etiam ad verbum FIAT, non de verbis FIT, & FIVNT, quæ nullo modo aptari poſſunt ad tempus futurum.

De F ante L.

FLAGITARE in leg. 2. de priu. dell. eſt inſtanter pudicitiam alterius attentare, vt docet ibi Bud.

FLAMINES dicebantur ſacerdotes gentilium, à filo quo in capite vtebantur, à quo dicebantur flamines quaſi filamines. nam nudis eos capitibus penitus incedere nefas erat. diſt. 22. cleros. poſt medium. Inde archiflamines & protoflamines, vt eadem diſt. §. 1.

FLAMISSAE ab antiquis dicebantur, quos Theſauros Græco nomine appellamus: quod in iis non rude æs argentúmque, ſed flata ſignatáque pecunia condebetur, vt not. Gel. lib. 2. c. 10.

FLAVIVS, cognominatus eſt Iuſtinianus Imperator, non quòd Flauios deuicit, vt Accurſius interpretatur, neque quòd capillos habuerit flauos, quod nuſquam legitur, ſed quòd fuerit ex gente Flauia ex qua fuerunt Veſpaſianus, Titus, & Domitianus. De quo Iuuenalis.

Dum iam ſemianinem laceraret Flauius orbem
Vltimus.

FLOCI nomine intelligitur habitus habens manicas longas & amplas. Cucula verò nomine, habitus longus & amplus ſine manicis, vt in Clementi. ne in agro. §. cùm verò de ſtatu mona.

FLVCTVARE, id eſt, dubitare. 12. diſt. c. illa.

FLVMINVM, ait Vlp. quædam ſunt perennia, quædam torrentia: perenne eſt, quod ſemper fluat, ἀέναος, torrens χειμαῤῥοῦς, id eſt, hyeme fluens, ſi tamen aliquod æſtate exaruit, quod alioqui perenne fluebat, non ideo minus perenne eſt; fluminum quædam publica ſunt, quædam non publica. Flumen eſſe Caſſius definit, quod perenne ſit, ex l. 1. §. 1. de fluminib. vide [Aqua profluens.]

De F ante O.

FOCARII mediaſtini, qui focum curant, l. 1. §. caupones. ff. Naut. caup. ſtab. l. quæſitum. 12. §. Trebatius. & §. ſe. & l. ſi ita. ff. de Iuſt. & iur.

FOCARIA dicitur pro concubina, in l. 3. C. de Donat. inter vir. & l. 1. C. de Cond. inſer.

FODINAE dicuntur loca vel foueæ vbi aliquid foditur. diſt. 21. cleros. Inde dicuntur ferrifodinæ, foueæ vbi foditur ferrum, & aurifodinæ vbi foditur aurum.

FOEDERATI ſunt, non (vt Accur. putat in l. non dubito. de capti. & poſtli. reuer.) quibuſcum induciæ factæ ſunt, ſed cum quibus populus Rom. amicitiam (vulgo ligam vocamus) coierat, ſocióſque appellabat. Bud.

FOEDERIS duo genera ex Proculo in l. 7. ff. de Cap. & poſtlim. colliguntur, qui vnum appellat æquum amicitiæ cauſa factum: alterum iniquum, ſiue impar, cũ pactio fit, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter tueatur. quod adiicitur (inquit) vt intelligatur, non pari iure vtrumque populum eſſe, ſed hunc alte-

to ſuperiorem. Liuius tamen lib. 34. his duobus ſubnectit tertium genus, quo bello victis leges dicuntur.

FOENERARE apud Iuriſconſultos, eſt fœnori pecuniam accipere, vt annotauit Alc.l.4.de Verb. ſignific.

FOENERRIS pecunia, quæ fœnori datur.§.penult.Inſtitu. quod cum eo.

FOENVM an veniat appellatione frugum not.in l.1.§.Labeo. ff. de Aqua plu. arcen. Et ſumitur fœnum octo modis ſecundum Archid.in ca.vnum orarium. §. pen. 25. diſtinct. Venit autem appellatione fructuum, vt eſt tex.in l. ſi Vſufructuarius meſſem.ff.quib. mod. vſusfr. amittat.& in l. pratum.ff. de Verb.ſignif.& Ludou. Rom.in ſuo not.556.

FOEDVS, pro fœditas,Paul.l.3.ff. de Rit. nup. Nec enim honos ei ſeruatur,quæ ſe in tantum fœdus deduxit, alij habent SCELVS.

FOLLIS, pro marſupio & ſacculo pecuniæ, vnde in folle offerre, l.82. ff.de Cond.& demonſtr. Hinc,

FOLLIS ſenatorius,dictus eſt poſterioribus temporibus,tributum quod ſenatores imperatoribus pendebant, quod abrogatur per l.2.C.de Prætor. lib.12,

FOMENTA, ſunt medicamenta, dicta à fouendo, hoc eſt, calefaciendo & recreando. Ouid.

Fomentiſque iuuas vulnera noſtra tuis.

Inde eſt fomentare, & fomentatio,vt apud Iuriſcon. ff. de legat. 3. leg. ſi cui. Nec ea quidem quæ fomentationis cauſa parata ſunt.

FOMES carnis eſt languor naturæ, vel animæ, qui appellatur concupiſcentia carnis. 15. q.1.cap.meritum.§.itaque. & non eſt peccatum,ſed pœna peccati.Et dicitur animæ infirmitas, quia accedit animæ ex coniunctione carnis §. itaque.præall.

FORANEVS dicitur,qui forum tenet,vel de foro venit.3.quæſt.6. peregrina.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, ſiue rei familiaris,priuatæ aut pecuniariæ dicuntur. Vlp. l. 1. ff. de Incen. nauf. Et quanquam ſint de his facinoribus etiam criminum executiones, attamen rectè prætor fecit, qui forenſes quoque actiones criminibus iſtis præpoſuit.

FORESTA, eſt locus vbi feræ inhabitant vel includuntur, glo.in c. cùm dilecti. de donat. aliàs dicitur latum nemus. de his ponit Fel.in c.Rodulphus. in 1. verſicu. [quid autem ſit foreſta.] de Reſcrip.Et vbi quis habet vſum venandi ſecundùm Bern. de Dona. cum dilecti.in glo. 1.

FORMA ſutoris, eſt lignum illud quo calcei informantur, Horatius 2.Serm.

Si ſcalpra & formas non ſutor, nautica vela, &c.

Vlpianus in tit. ad legem Aquiliam.l.ſed & ſi.[Si forma, inquit, calcei ceruicem percuſſit.] Item Vlpianus titulo locati.leg. item quæritur. [Si forma calcei tam fortiter ceruicem percuſſerit.]

FORMA, facies cuiuſque rei ſeu figura. l. mulieris. de Ver. ſignific. quandoque ſumitur pro ordine, hoc eſt,decuria vel claſſe. l. ſcriniis. C. de Pala.nonnunquam pro ligno quo calcei informantur. l. ſed & ſi.ad leg.Aqui.A Doct. verò plerunque accipitur, pro ſolennitate quæ à iure requiritur

in conficiendo aliquo actu.

FORMVLA, require ſuprà Actio.

FORMIDOLOSVS pro timido. §. ſin autem. Inſtitut. de pupil. ſubſtit.

FORNICARIVS, idem quod piſtrinarius vel piſtor. l. ſi ſeruus. ff. ad l. Aquil.

FORNICARII, in l. quidem. de vſur. ſunt opifices, propolæ, inſtitores, qui à fiſco conducunt tabernas ſub arcubus, qui fornices appellantur, vbi merces ſuas venales habeant. Bud.

FORNICATIO eſt cuiuſlibet illiciti coitus genus, qui fit extra vxorem legitimam, ſpecialiter in vſu viduarum, meretricum, vel concubinarum.

FORSITAN quandoque capitur non dubitatiuè, de vot. & vot. redem. cap. magnæ. & ſic eſt expreſſiuum veritatis. de procu. tuæ. 33. q. 2. admonere. circa medium. & de pœn. diſtin. 1. quamobrem. de ſuppl. neg. præla. ca. 1. lib. 6. vide glo. in c. 2. de teſt.

FORTE quando ſit dubitatiuum facti, & quando iuris, not. Arch. 11. q. 3. nolite etiam. quandoque capitur certitudinaliter, pro expreſſiuo veritatis, & nō pro nota dubitationis: vt in multis iurib.

FORTVITVS caſus, eſt inopinatæ rei euentus qui præuideri non poteſt: vbi ergo diligentiſſimus præuidiſſet, non eſt caſus fortuitus, vt in cap. Ioannes. de homic. Et de materia caſus fortuiti, vide Abb. in d. c. Ioannes. numero 2. vbi etiam dicit Abb. quòd caſus fortuitus non imputatur dando operam rei licitæ: ſecus ſi rei illicitæ, vt in cap. dilectus, eodem titulo de homicid. Et not. caſus in quibus diligentiſſimus prouidere non poſſet. in l. ſi quis domum. de Loca.

FORTVNA ſingulari numero pro facultatibus & opibus. Scæuol. l. 40. §. 5. ff. de ſtat. li. [Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, ſeruis actoribus libertatem ita dedit.]

FORVS eſt exercendarum litium locus, à fando dictus, vel à Phoroneo rege, qui primò Græcis legem dedit, vt extrà, de Verbor. ſignific. cap. forus. & 6. diſtinctio. Moyſes.

ITEM Forus idem eſt quod tribunal, & vt Azo dicit, forus ponitur pro burſa: & alio modo dicitur formatium, vt ait Placent. de quibus ſedilia iudicantium conficiuntur: idémque appellatur prætorium. Tribunal autem dicitur maiorum iudicum, ſcilicet qui habent merum imperium. Papæ autem propriè dicitur conſiſtoriū. Item eſt planicies in naui. Item eſt locus vbi merces reponuntur. Item eſt foramen rei inanis. Item ſcriptorium foraminoſum pro imponendis pennis & cornibus vel calamis ad ſcribendum deputatis. Et hæc ſignificata habet forus vt plurimùm in maſculino genere, ſecundùm Hoſt. in Summa, de foro compet. §. 1.

FORVM autem in neutro genere ſecundum Hoſtienſ. ibidem ponitur pro loco deputato ad emendum vel vendendum res. Aliter autem ſecundùm Azonem dicitur diſtrictus ciuitatis, vel territoriū iudicis in quo animaduertere & punire habet delinquentes. l. pupillus. §. territorium. ff. de Verb. ſign. Et veniunt ibi quæ ſunt iuriſdictionis, non quæ ſunt ordinis: & dicitur quaſi fodium, eo quòd qui in diſtrictu ad fodia vel munera ſeu angarias compelluntur.

pelluntur. Vel dicitur à ferendo, eo quòd munera ſubeunt & ferunt. Aliter Goff.& Hoſt.ibidem conuenientes. Forum,inquiunt, eſt idem quod tribunal, quia tribunal fortè habet aliquam ſimilitudinem cum foro,quia ſicut in foro vænali, quod nos nominamus forum, conueniunt multi vendentes & ementes,ſiue res venales inferentes,ſic etiam in foro iudiciali, ſcil.in tribunali,conueniunt multi litigantes, ſeu contentiones & lites inferentes, & exinde definitiones reportantes.

Foro cedere,in l.ſi hominem.ff. Depoſ. dicuntur argentarij, cum tabernis, id eſt, menſis ſuis cedentes,quas in foro publico Romæ conductas habebant,aliò habitatum migrabant.Bud.

Fossa eſt, ait Vlp.receptaculum aquæ manufactum.l.1.§.1.ff.vt in flum.publ. l.vnic.in fin.ff.de Rip. inund.

Fossatum, pro foſſa qua caſtra cingebantur. Modeſtinus l.3. §.2. ff.de Re mil. [Is qui explorationé emanet, hoſtibus inſiſtentibus,aut qui à foſſato recedit, capite puniendus eſt,] id eſt, à caſtris foſſa cinctis.

De F ante R.

Framea accipitur pro lancea, ſeu haſta, de qua meminit Iuuenalis, dùm dicit:

Et Martis frameam, & Titrai ſpicula vatu.

Et ita debet intelligi locus Vlp. in l.3.§.armis.ff.de vi,& vi armata. licèt aliqui aliter intelligant: vbi Iuriſconſ. interpretatus frameus,Rompheus.

Frater dicitur quaſi ferè alter.

Fratris appellatione continetur ſoror. text. in l. Lucius. §. quæſitum.ff.de leg.3.& not.in lege tres fratres.ff.de pact.

Fratres communiter dicuntur omnes Chriſtiani, tam laici, quàm clerici per lauacrum regenerationis in baptiſmo.canon.ad menſam.11.q.4. Item ante Concilia Apoſtolorum in primitiua eccleſia omnes appellabantur fratres Diſcipuli Chriſti, 22.diſt. ſacroſancta. propriè tamen religioſi mendicantes non habentes bona in communi, fratres dicuntur, & alibi habentes bona in communi, vt ordinis ſancti Benedicti, Bernardi, &c. qui monachi dicuntur. Clement.dudum. de ſepul. & Clem. exiui de paradiſo.de Verb.ſignif.& ſecundùm Panorm. monachi non appellantur fratres propriè, licet largè loquendo ſic. Sic etiam de Monialibus, quæ de ordinibus mendicantium dicuntur ſorores, & aliæ Monachæ Moniales vel ſanctimoniales.

Fraternitas quot modis ſumatur in iure, not. Ioan.Andr. in commento decret. Ioannes de Reg.& transeunt.ad reg.

Fratres conſanguinei, ſunt fratres ex eodem patre,& eodem ſanguine geniti.§.ſunt autem.Inſtit.de leg.agnat.ſucceſſ.

Fratres, patrueles, ſunt duorum fratrum filij, vt d.§.ſunt autem,& Inſtitut.de grad. §.quarto gradu.

Fratres vterini,ſunt filij eiuſdem matris,vt exponit gl. Inſt.de Legit.agnat.ſucceſſ. §.hoc etiam.

Fraus idem eſt quod dolus.Nota tamen quamdam differentiam in l.iuriſgentium. §.prætor. ff.de pact.vbi vide:hic tamen fraus capitur prout fit legi, quando quis

facit contra ſignificatum legis, quæſita palliatione qua videatur non agere in fraudem legis. ff. de Legi. l. fraus. verbi gratia, filius familias indiget pecunia, petit à me ſibi mutuari. video quod per hoc inciderem in ſenatuſconſultum Macedonianum: pecuniam non mutuo, ſed frumentum vt vendat, & pecuniam habeat, ne videar incidere in Macedonianum: certè ego nihilominus incido, vt l. ſed Iulianus. §. mutui. ff. ad Macedonia. Fit ergo fraus legi, quando fit contra ſignificatum legis, palliatione quæſita: ſed fit contra legem, quando fit contra id quod per legem ſignificatur, nulla palliatione quæſita. ff. de Legi. l. contra legem. Ex his patet quòd ſi bona fide mutuo filiofam. frumentum, credens ipſum indigere, non incido in Macedonianum, quia nec facto nec animo facio contra eius ſignificatum. Et hoc etiam ſi ſit error intolerabilis, quia fraus requirit animum: ſecus ſi pecuniam mutuans errans in iure, quia talis error non excuſaret, eo quòd factum eſt contra ſignificatum legis, arg. l. 2. Co. ad Maced. Et not. quòd interdum fraus accipitur pro delicto. Vnde fraudem capitalem admittere, id eſt, tale aliquid delinquere, propter quod pœna capitis ſtatuta ſit. l. cùm autem. ff. de Ædil. edic.

Frequenter fieri dicitur, quod aſſiduè fit. ff. de Inoffic. teſtam. le. nam & his. de mino. leg. & ſi fine. Quandoque quod bis fit. in Authen. de defen. ciuit. ad fin. & ibi not. Quandoque exponitur, id eſt, multoties, in proœ. Decretalium. §. ſanè. Quandoque, id eſt, voluntariè. C. de Vſur. pupil. l. 1. Quandoq; id eſt, ſæpius. 18. qu. 2. non ſemel. habetur hæc dictio extrà, vt lit. non conteſt. cap. quoniam frequenter.

Friguſculum in l. cùm hic. de don. inter vir. & vxo. ſumitur pro digreſſu temporario vxoris ob iurgium cum marito. Sunt tamen qui legant friguſculum, eò quòd ob eiuſmodi digreſſum aliquantiſper refrigeſcat ardor amoris coniugalis.

Friuola in l. ſolutum. de pig. act. accipitur pro vili & tenui ſupellectili, qualis inquilinorum eſſe ſolet.

Friuola, inquit Feſtus, vaſa ſunt propriè fictilia caſſa, Vlp. l. 21. §. 4. ff. de Pignor. act. [Non enim credibile eſt hoc conueniſſe, vt ad vniuerſam penſionem inſulæ friuola mea teneantur.] poſitum videtur pro ſupellectile hominis tenuis & inopis. Sic Senec. lib. Controu. 3. [Ego illos in friuola inuitaui noſtra.]

Fructus dicuntur qui ſuperſunt deductis expenſis quæ fiunt gratia fructuum acquirendorum & colligendorum & conſeruandorum, vt ff. de Pet. hæred. l. ſi à domino. §. fructus.

Fructus appellatione continetur collatio beneficiorum quæ dicuntur eſſe in bonis & fructu menſæ epiſcopalis. notat. glo. in c. cùm olim. de maio. & obed.

Fructuum autem alij ſunt induſtriales, vt frumentum, vinum, oleum & ſimilia, ſcilicet, lac & lana, quæ ſine induſtria hominis non proueniunt. Alij ſunt fructus naturales, qui ex ipſa natura proueniunt, ſine magna ſcilicet induſtria hominis, vt poma, pyra, ficus & huiuſmodi. Vtraque deffinitio poteſt colligi ex leg. fructus. ff. de Vſuris. de reſti. ſpol. cap. grauis.

in gl.fin.Sunt ergo naturales fructus, in quibus factum naturale præcedit factum hominis, vt ex ſolo rudi vſu poſſumus illis vti, ſed induſtrialibus non ſic ſolo vſu rudi,ſed curis adhibitis:licèt enim etiam natura cooperetur, cura tamen maior requiritur, non modica & perfunctoria, ſicut in naturalibus.Vide gl.in leg. ſequitur.§.fructus. ff. de Vſucap.

Frvctvs percepti, dicuntur qui aliquo modo ſunt à ſolo ſeparati, & in horreis conditi.

Frvctvs percipiendi dicuntur, qui immaturi ſunt, quos vetus dominus poſſidet. de his in Spec. eod.tit.de fru.& lit.expen.& Azo in Sum.C.de Rei vend.Vnde fructus diuerſimodè ſignificat acceſſionem, vſumfructum, ſeu ius vtendi, fruendi, & ius fruendi dempto vſu, primò ſignificat acceſſionem,& hanc dupliciter: ſc. ſtrictiùs, ex eo quod ex prædiis percipitur,vt non comprehendat fœtus animalium, vel vſuras pecuniarum, ſicut ſumitur in rubr. de vſu & vſufr. nam ibi fructus ſumitur prout diſtinguitur ab vſura & à pecudibus, quia in his etiam fructus eſt.l.in pec.Dig.de vſur. non autem comprehendit partum ancillæ. Magis latè autem ſignificat, vt etiam comprehendat vſuras, vt l. vſuræ. ff. de Vſu. Item & penſiones prædiorum.l.prædiorum.eod.tit.Secundò ſignificat vſumfructum: nam legato fructu fundi, videtur legatus vſusfructus. l. per ſeruum. §.ſi vſusfructus. ff. de vſu & hab. Et notandum, quòd in fructu id eſſe intelligitur, quod ad vſum hominis inductum eſt. l. pen. de vſufr.leg.

Frvi dicitur, qui fructus percipit.

Frvctvarivs eſt,qui rei dominus non eſt,vt in l.vti frui.ff.ſi vſusfr. petatur.Tamen in quibuſdam caſibus pro domino habetur, ſcilicet in percipiendis fructibus. ff. de Vſufr.ſi Titio. §.1. Et quomodo differat ab vſuario,require inſtà,Vſuarius.

Frvgi homines appellantur, diligentes & probi.l.ſi vendita. ff.de petit.& commod. rei vend.

Frvgvm appellatione continentur omnia, quibus homo veſcitur, præter carnes & poma.l.frugem. 77.de Verb.ſignif.

Frvmentvm id eſſe, quod ariſta in ſe teneat, Gallus definiuit, l. frugem.77. de Verb.ſignif.

Frvstatim, id eſt,minutatim, & quaſi per fruſta.13. q.1. Eccleſias. §.item Apoſtolus.

Frvstra not. Archid. de accuſat. cap.1.lib.6.

Frvstrari tempus dicitur, cùm fruſtrà inanitérque cõſumitur.l. ſed etſi. §.actio. ff. Ex quib. cauſ. maior.

Frvstratio videtur vſurpari pro calumnia. l. ſi calumnietur. de Verb.ſignif.alioqui deceptionem ſignificat.

De F ante V.

Fvcare eſt tingere. l.1. C.quæ res vend.non poſſ. ferè autem ad artificioſum & adulterinum colorem refertur.

Fverit, hoc verbum in vltimis voluntatibus plerunque futurum tempus demonſtrat.Batt.in l.hoc articulo. de Hæred. inſt.

Fvgitivvs ſeruus quo differ ab errone, diximus in verbo [erro,] onis. Definitur autem ab Offilio in tit.de Ædilitio edicto,in hunc modum: [Fugitiuus eſt,qui extra domini domum, fugæ cauſa quò ſe à domino celaret, manſit.]

Fugiti-

Fugitiuarius autem eſt, ad quem ſe fugitiuus receperat: locus quoque fugitiuarius dicitur, vt apud Varronem, lib. 3. de Re ruſtica. de cochleis: [Fugitiuarius, inquit, parandus eſt illis locus.] Papin. libr. 21. de Præſcriptis verbis. l. ſi apud. [Si apud te, inquit, ego & fugitiuarius depoſuimus.] Nebr.

Fvgitivvs, eſt qui ea mente recedit, ne redeat ad dominum, licèt poſteà redeat, vt ff. de Ædil. edict. l. quis ſit fugitiuus. de hoc vide Azon. in ſum. C. de Seru. fugit.

Fvgitivarii, olim fugitiuorum ſeruorum reprehenſores erant: qui eam operam profitebantur, vt fugitiuos inueſtigarent & reducerent. Hoc verbo vtitur Iuriſc. in l. ſi apud. de Præſc. verb.

Fvlcimentvm, ſuſtentaculum dictum, à fulciendo, hoc eſt, ſuſtentando ſiue ſuſtinendo. Macrob. 7. Satur. [Deſertum iam fulcimentis ſuis labitur in ruinam:] Apul. in 1. de aſino: [Pede altero fulcimentum, quo ſuſtinebat, repello.] Vlpian. de fundo inſtruct. l. quæſitum. [Proinde, inquit, fulcimenta ſi quæ habeat.] Ant. Nebriſ.

Fvltvra quoque idem eſt quod fulcimentum, dictũ vtrumque à fulciendo, id eſt, ſuſtinendo. Vnde Horat. per tranſlationem dixit in 2. Sermon.

Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.

Et Plinius Cæcilius in Epiſtol. [Corporis fulturis animus ſuſtinetur.] Vlp. in tit. ſi ſeruitus vendicetur. l. ſicuti autem. [Sicuti, inquit, refectio parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

Fvlcimentvm & fultura dicuntur ſuſtentaculum cuiuſpiam rei, à fulciendo. l. quæſitum. §. tegulam. de fund. inſtr. & l. ſicut. Si ſer. vend.

Fvllo, onis, eſt qui veſtes polit emaculatque, non, quod vulgò perſuaſum eſt, pannarius, id eſt, lanificij artifex. Martialis:

Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi.

Fullonicam Nicias Megarenſis primus omnium inuenit, vt ſcribit Plin. 7. Plautus in Aſinaria: [Non didiciſti fullonicam, non mirandum eſt.] Vlpian. lib. 47. de furtis. l. itaque fullo. [Fullo, inquit, vel ſarcinator, qui polienda vel ſarcienda veſtimenta accipit.

Fvllones dicuntur mundatores & dealbatores veſtium, & earũdem decoratores ſeu coloratores.

Fvllonicas pro officinis fullonum dixiſſe videtur Vlpian. in l. 3. de Aqua plu. ar.

Fvlminare dicitur iudex iniuſtè vel indeliberatè ſententiam proferens ſine maturitate. de Sent. excomm. c. 1. lib. 6.

Fvnctio eſt vſus conſuetus, functus ab eo qui fungebatur honore aliquo aut officio. Hinc dicitur functus vita, qui iam impleuit officium vitæ. Vnde dicitur quòd mutuæ pecuniæ magis functionem in genere ſuo recipiunt per ſolutionem quàm ſpecie, id eſt, ſoluendo mutuam pecuniam magis vtimur genere, id eſt, rei materie, quàm ſpecie, id eſt, eodem corpore, aliter non eſſet mutuum vel mutuatum, ſcilicet, de meo tuum, ſed commodatum, ſcilic. ad commodum vtentis datum. ff. de Reb. cred. & ſi cert. pet. lege mutuum.

Fvnctio publica, require ff. de pub.

pub.& veſt. l.1. §.hic titulus. ſuper verſ. [pendantur.]

Fvndatvr intentio per teſtes vel inſtrumenta,vel confeſſionem vel euidentiam facti , vel etiam præſumptiuè, vt eſt gloſſ.in verſ. [fundauerit.]c. finem.de dolo & contum.

Fvndvs eſt, quicquid in ſolo poſſidetur,puta,prædium vrbanum, prædium ruſticum. Seruius in illud Virgil.2.Georgic.

Diues opum variarum,ac latis otia fundis.

Fvndvs,inquit,dicitur ex eo,quod omnium rerum ſit fundamentum. Vlpian. tit.de Verb.ſignific. l. [Locus, inquit , eſt, non fundus , ſed portio fundi.] Fundus autem aliquid integrum eſt. & eod. tit. leg. quæſtio. & iterum leg.fundi. Fundus pro vaſis potorij fundamento, ad cuius ſimilitudinem, inquit Feſtus,fundus dicitur ager,qui planus ſit. Martialis lib.8.

Hi duo longaeuo cenſentur Neſtore fundi.

Paulus libr.41.de acq.rer.domin. l. ſed ſi. Cuiuſmodi poculi fundus ille ſit: [Scypho,inquit,fundus,aut anſa.] Ant.Nebr.

Fvndvs eſt manſio alicuius cum acceſſionibus. Aliter definitur, vt in l.quæſtio. ff.de Verb.ſignif. Et not. quòd fundus eſt nomen homogeneum,quia quælibet pars fundi dicitur fundus. Sunt enim homogenea , in quibus eſt idem prædicatum in parte,quod in toto, vt aqua , terra, lignum, pannus,&c. Alia dicuntur heterogenea,in quibus pars non capit eandem denominationem cum toto, vt domus,cathedra,tunica,nauis, pons. Vnde non valet legatum fundi,& eſt deriſorium. l.legato. ff. de Leg. 1. nam legando ſpatiū palmæ de fundo , diceretur fundum legaſſe. Sed ibi bona gloſſ. quòd non valet legatum generale legando rem, ſubſtantiam, vel animal , quia muſcam dando liberaretur.

Fvndvs agonotheticus,require Azon.in Sum.C. eod.tit. & l. iubemus. C.de fund.patr.lib.11.

Fvndvs dotalis , is eſt qui matrimonio cōtracto datus eſt ſponſo.

Fvndvs quaſi dotalis , dicitur qui traditus eſt ſponſo nondum ſecuto matrimonio,pro quo etiam ſuperiori dicto facit l. 1. ff. de fund.dot.

Fvndvs inſtructus , eſt ædificatus vel cultus.

Fvndvs iugeus, eſt terra quæ modò non aratur , licèt olim fuerit fertilis , aliàs quæ modò aratur, licèt olim fuerit ſterilis.

Fvndvs limitrophus,dicitur à trophos,id eſt,deſcriptio, & limite, vel milite : quaſi deſcriptus ad vſum militum,qui milites imperium cuſtodiunt,vt Cod.de fund. lim.l.1.& l.fin.lib.11. Aliter dicitur fundus limitoſus , vt ibidem de fun.lim. Sed melius eſt dicere,quòd limitrophus deriuatur à limite & trophos,quod eſt nutritor: nam hi fundi aſſignati erant nutriendis militibus cuſtodientibus milites, ſeu limina imperij, vt ex eorum fructibus alerentur, qui & limitanei appellantur.

Fvndvs releuatus dicitur , qui olim erat paluſtris , nunc autem factus eſt ſerenus, aliàs terrenus. C.de fun.patr. l.fin. lib. 11.

Fvndvs ſaltuenſis , eſt fundus in quo eſt ſaltus. Cod.de fund.patr. & ſal.l.fin.lib.11. Require infrà [ſaltus.]

Fvnditvs aduerbium eſt, & quan

quandoque exponitur, id eſt, [ex toto,] vt de Elect. cap. quia ſæpè circa fin. in 6. Quandoque, id eſt, [penitus.] Cod. de ſacroſanct. eccleſ. l. decernimus. Quandoque exponitur, id eſt, [vſque in fundo.] ff. de Vſucap. l. fin. Item vide plenè de hoc aduerbio per Bart. in Auth. decernimus. Cod. de ſacroſ. eccleſ.

FVNERARIA actio. Require ſuprà [actio funeraria.]

FVR eſt qui clàm, obſcurè, & plerunque de nocte rem alienam amouet inuito domino, gratia lucrandi, ſubaudi ſine armis, vt in Authent. ſed nouo iure. Cod. de fur. & ſer. corrupt. & dicitur fur à furuo, quod idem eſt quod nigrum. quia vt plurimum in obſcuro furatur: vnde, [Qui malè agit, odit lucem.] de Officio deleg. conſuluit.

FVR manifeſtus dicitur, qui in ipſo maleficio eſt deprehenſus, vel in loco in quo commiſſum eſt furtum, vel poſt furtum, dum tamen cum furto deprehendatur, antequam deportauerit ad locum, ad quem deſtinauerat. Inſtit. de oblig. quæ ex delict. §. manifeſtus.

FVR non manifeſtus dicitur, qui rem detulit quò deſtinauit. tit. præalleg. §. ſed ſi pertulit. vel ſic dicitur qui cum re furtiua in ipſo actu furandi non deprehenditur, ſed iam deportauerat rem furtiuam in locum, in quem deſtinauerat, nihilominus conuincitur poſtea de furto.

FVRTVM, eſt contrectatio fraudulenta, ſeu fraudulosa rei alienæ mobilis corporalis, quæ fit inuito domino cuius res fuit, animo lucrandi, ſcilicet, gratia rei vel poſſeſſionis, vel vſus, vt ff. eo. tit. l. 1. Dicitur autem furtum ſecundùm Azon. à furuo, id eſt, nigro, eò quòd clàm & obſcurè & plerunque de nocte fiat: vel dicitur à fraude, vel à ferendo, vt l. 1. in princip. ff. eod. tit. & Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſ. in princ. §. furtum autem.

FVRTI actio, require ſuprà [actio furti.]

FVRTI condictio, require ſuprà condictio.

FVRTVM conceptum, eſt cùm quis præſentibus teſtibus apud aliquem rem furtiuam quærit & inuenit, vt Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcuntur. §. conceptum furtum.

FVRTVM domeſticum, dicitur quod ſerui dominis, liberti patronis, mercenarij illis, apud quos degunt ſeu operantur, ſurripuerint. l. reſpiciendum. ff. de Pœn.

FVRTVM oblatum, eſt cùm quis rem furtiuam alicui obtulit, vt potiùs penes eum, quàm penes ſe inueniretur.

FVRTVM prohibitum dicitur, cùm quis volentem rem furtiuam quærere prohibuit, vt dicto titulo de Obligation. quæ ex delict. naſcuntur. §. eſt etiam. vbi dicitur, quòd hæ actiones furti concepti, oblati, prohibiti, & non exhibiti, in deſuetudinem abierunt.

FVRIOSVS differt à mente capto: nam furioſus furore quodam animi agitur: Mente captus verò magis in quiete eſt, nullâque ſigna extrinſecus oſtendit, idémque eſt qui & demens. ita Doct. in §. 1. Inſt. de curato.

FVTVRVM ponitur pro præterito, vt ff. ſi cert. petar. l. vlt. ſecundùm vnam lecturam. Quandoque futurum comprehendit præteritum, vt ff. de iure codicill. lege Plotiana,

De

De G ante A.

GALLINARVM Iuſtinianus duo facit genera, vt aliæ manſuetæ ſint, aliæ natura feræ. §. Gallinarum.12.de Rer.diuiſ. & l.5.in fin. ff.de Acquir.rer.domin. Varro lib. 3.cap.9.tria conſtituit, Villaticas, ruſticas, & Africanas. Columella lib. 8. cap. 2. Cohortales, ruſticas & Africanas. Villaticas vterque & cohortales appellat, quas ali tum vbique, tum in villa videmus. Ruſticas autem & ſylueſtres eas vocant, quæ Iuſtinianus feras nominat, quæ ab aucupibus capiuntur, & in ſeruitute non fœtant.

GALLICANTVS eſt in ſecunda hora noctis.C.de tranſac. l.non minorem.iuncta gloſſ.

GANEA, eſt amica vel amaſia: & non poteſt eam ſcholaris inuitis ſociis in hoſpitium ducere. l.non aliter.ff.de Vſu & hab.

GARVM, ſalſugo erat ex quibuſdam piſcibus, puta ſcombro, halece, lacerto, & huiuſmodi: vtebantur autem eo pro ſalſamento ſiue conditura aliorum ciborum. Gari meminerunt Poëtæ multis in locis, Plinius, Apitius, Galenus, cæteri. Vlpianus libr. 33. de penu leg.l.qui penum.[Garum, inquit, amurca, mel.] Accurſius ſalſamenti genus eſſe dicit, ipſa veritate coactus, ſed quod ſit non dicit. Ant.Nebr.

GASTALDVS, eſt maior dominus, qui habet curam exteriorum rerum epiſcopi.

GAZOPHYLACIVM, eſt locus vbi chartæ reponuntur, extrà, de probation.cap.1. & ibi per Bernar.ſecundùm vnam lect. ſed rectiùs ibi legitur chartophylacium: nam gazophylacium eſt repoſitorium gazæ: quæ vox eſt Perſica, quicquid poſſidemus ſignificans.

De G ante E.

GEMMAE, ſecundùm Pomponium in l. etſi non ſunt.§.ſi.ff.de Aur.& arg.legat. ſunt perlucidæ materiæ, veluti ſmaragdi, chryſolithi, amethyſti: lapilli autem ſunt contrariæ naturæ gemmis.

GENEARCHICA prædia, γενεαρχικὰ & γενεπαρχικὰ χωρία, dicuntur in Nouell. XXI. quæ princeps atque auctor generis familiæ ſuæ reliquerat, ea lege, vt in eo perpetuò manerent, neque ad alios transferre poſſent, vſque eò, vt etiam fœminæ ab iis excluderentur. quod Armeniorum inſtitutum à feudorum ratione non omnino alienum Iuſtinianus ea Nouella ſuſtulit.

GENER meus, eſt maritus filiæ meæ. vt in l.non facilè.ff.de Gradib. & affin.

GENER etiam dicitur, neptis, proneptis, & deinceps, maritus, nedum filiæ. l.generi.de Verbor. ſignif. Imò non tantùm maritus, ſed etiam ſponſus. l. Labeo. & l. Seruius.de Grad.& affini.

GENER, id eſt, conſanguineus, in Auth.de inceſt. nupt. in princip. Atqui vox generi in d. Auth. deducitur à genus, non à gener.

GENERALIS abolitio. Require ſuprà, [Abolitio.] & vide de hoc Azon. in Sum. C.eod.tit.

GENERALI ſermone perſona loquentis intelligitur excepta.de iureiurand.c.petitio.vbi concord. in gloſ. Et intelligitur hoc regulariter, quia fallit interdum, vbi obligatio vel pactum præcedit, quod inducit æquitatem quandam includentem etiam perſonam loquentis, vt ſi recepiſſim io.

à te, & promiſiſſem tibi dare turrim contra omnes homines, tunc teneor etiam dare contra me ex pacto. de hoc in cano. de forma. 22. q. 5. quandoque etiam generali ſermone nec familia loquentis intelligitur.

Generalis locutio, generaliter eſt intelligenda. ff. de Offic.præſid. l. præſes. licet generale verbum non ſit ſemper generaliter intelligendum. de iureiur. c. ad noſtram.in gloſſ.vlt.

Generaliter dicitur quod imò etiam indefinitè intelligendum eſt.de coniu.lepro. c. quoniam in gloſ. ſuper ver. [generali.] & 19. diſt.ſi Romanorum. ff. de Publicia.l.de pretio.

Generalia verba ſunt ad ciuilem modum referenda. ff. de ſerui. l.ſi cui. & generalia verba acceſſoriè appoſita reſtringuntur ad ſuum principale. l. prædiis. in princ.ff.de leg.3.

Generalis allegatio, quando ſufficiat, & quando non,not.in cap. veſtra.de cohab.cleri.

Generalis clauſula ſignificat eius ſignificatum probare,vel ſignificare probat, & tunc non pertinet ad expreſsè nominata. ff. de Verb. oblig. l. doli. verbi gratia,teſtator filios inſtituit, & inuicem ſubſtituit,& poſt filium exhæredauit, quæ exhæredatio vel clauſula non reuertitur ad inſtitutionem, imò ad ſubſtitutionem:vt in l.1.in fi. Cod.de lib. præter.vel exhæred.Item ibi,pater vnam filiam inſtituit, & filium exhæredauit: deinde alium filium ſubſtituit: exhæredatio refertur ad ſolum gradum inſtitutionis:vt lege 3. §.filius.ff.eod. tit.

Genitalis feritas, id eſt, à genere proueniens. Inſtitut. ſi quadru.paupet. feciſſe dicatur.§. Primo.

Genitivus importat dominium. Felin.in cap. quia 5. de iudic. in princ. non tamen ſemper importat dominium. & ſic aliquando denotat nudam detentionem ex communi vſu loquendi, vt ſunt iſti ſimplices detentores, depoſitarij, commodatarij, & coloni, qui ſolent appellare poſſeſſionem ſuam, quam colunt. de quo vide bon.gloſſ.in l.2.ff.de Origine iuris. adde tamen quòd genitiuus ex propria & ſtricta ſignificatione verborum denotat dominium, & ideò genitiuus poſitus in ſtatutis debet intelligi in dominio vero. Abbas in cap. 1. de poſtul. prælato.verſ.vide tamen ad principale. & per Bartol. in l.1. §.poteſtatis. ff. de pecul.& in l.parui. ff.nau.cau.ſtab. & i rub.de Noui oper.nunciat.ff.

Genitores noſtri dicuntur, noſtri priores maiores. in Authen. de man.princip.§.1.

Geno pro gigno, Vlpian. lege 17. §. 1. ff. de Legat.& fideicommiſſ. primo. [Si qua filia mihi genitur, ei hæres meus centum dato.] Idem lege 13. §. vlt. ff. de Reb. dub. [Si quis mihi filius aut filia genitur, hæres mihi eſto.] Priſcianus lib.10. [Gigno genui, pro quo geno vetuſtiſſimi protulerunt.] Varro in Andabata: [Sed quòd hæc loca aliquid genunt.]

Gens & populus idem ſunt, & ideò quot faciunt populum, tot faciunt gentem. l.omnes populi. de Iuſtit. & iur. & Inſt. de iur. natur.gen. & ciu.§.omnes populi. Decem autem faciunt populum,vt eſt gloſſ.in cap. 1. de Ele. vide Bartol.in l.ſicut. §. in decurionibus. ff. quod quiſque iur. & in

& in lege prætor. ff. vi bon. rap. Sæpe tamen gentis appellatio refertur etiam ad agnationem.l. pronunciatio. de Verborum ſignificatione.vnde & gentiles pro agnatis ſeu qui de eadem ſunt familia.

Genvina pietas in lege 3. de lib. homin. exhi. pro ingenuo patris in filium affectu atque amore.

Genivs eſt, Deus vniuſcuiuſq; hominis præſes,cui nos Angeli boni nomen indidimus. Symmachus in oratione cõtra Chriſtianam religionem, cui reſpondit diuus Ambroſius. [Vt animæ, inquit, naſcentibus, ita populis fatales genij diuiduntur.] de genio principis Perſius poëta,[Diis igitur genioque ducis centum paria ob res egregiè geſtas induco.]Vlpianus libro 12.de iureiur. leg. ſi duo. [Si quis, inquit,iurauerit in re pecuniaria per genium principis.] Ant. Nebriſſenſ.

Genvs eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, gl. Inſtitut. de iur. nat. gen.& ciuil. §.conſtat. verſ. [plebiſcitum.] vt hoc genus,animal,prædicatur de homine,equo,leone, & aliis animalium ſpeciebus. Dicimus enim, homo eſt animal, leo eſt animal, & ita de aliis. Ferè tamen ſemper Iuriſconſulti ſumunt genus pro ſpecie logicorum. imò & quandoque ponitur genus pro toto, ſicut & ſpecies pro parte, vt in præallegat. §. plebiſcitum. nam ibi dicitur plebem differre à populo ſicuti ſpecies à genere, quod vtrique falſum eſt, ſi accipiamus genus & ſpeciem prout dialectici, cùm ſecundùm eos poſita ſpecie ponatur & genus ſub quo comprehenditur, & tamen poſita plebe non ponitur populus.

Gererb, reſpice in verſic. [agere.] & in verb.[factum.]

Gerere pro hærede quid ſit, palam eſt ex §.vlt.Inſtit.de hęr.qua. & differ.

Geritio, pro geſtio. Vlpianus lege decimaquarta, ff. de Relig. [licet ex hoc ipſo neque pro hærede geritio, neque aditio præſumitur.]

Germanvs dicitur frater ex eodem patre natus. §.hoc etiam.Inſtit.de legit.agn.ſuc.

Germanicvs, Druſi Neronis filius ex iuniore Antonia, M. Antonij Triumuiri filia à Tiberio Cæſare patruo adoptatus fuit, quòd ab Auguſto non alia ratione fuerit adoptatus, quàm ſi ab eo Germanicus adoptaretur.ex Tranquillo. Et Iuſtinianus Imperator libr. Inſtitutionum primo, ſic inquit, [Diuus Auguſtus non antea Tiberium adoptauit,quàm is Germanicum adoptauerit, vt protinus adoptione facta inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe.] Accurſ. tanquam de perſonis ignotis & obſcuris loquens, quendam nomine Tiberium,& quendam nomine Germanicum appellat, qui quaſi non ſit Tiberius qui ſucceſſit Auguſto in principatu, & Germanicus ille qui præterquam ingenij monumenta quæ adhuc extant, & præterquam quod Gaium Caligulam genuit, & quòd quæſturam per quinquennium adminiſtrauit, & quòd bis conſul fuit, quíque mortuo Auguſto cùm ab exercitu Cæſar ſalutaretur, Imperium recuſauit, atque de Germania triumphauit, vnde illi cognomentum: quíque ad orientē profectus, Armeniæ regē

ſuperauit, Cappadociam in prouinciæ formam redegit, atque Antiochiæ obiit, agens ætatis annum quartum & trigeſimum. Ant. Nebr.

GERMINA, ſunt virgulta de radicibus arborum enaſcentia, vnde germinalis arbor in l. diuortio. §. puto. ſol. matr. in Pand. Fl: gremiales, in aliis cremales.

GERONTOCOMIVM, locus eſt vbi hi, qui ob ſenectutem vires amiſerunt, aluntur & curantur, de quo meminit Imperator in l. illud §. 1. & ibi gloſſ. C. de ſacroſanct. eccleſ.

GESTATIO, locus quo geſtabantur ſanitatis, vel voluptatis gratia. l. competit. §. ſi quis. ff. quod vi aut clam.

GESTVM, inquit Labeo, ſignificat rem ſine verbis factam. l. 19. de Verbor. ſignific. Itaque quicquid priuatus ad rem familiarem pertinens, nec agere, nec contrahere dicitur, ſed gerere; Veluti cùm pro hærede aliquid facit, aut pro tutore, aut pro domino. Varro lib. 5. de ling. Contrà Imperator, qui dicitur res gerere, in eo neque agit neque facit: ſed gerit, id eſt, ſuſtinet. Tranſlatum ab his qui onera gerunt, id eſt, ſuſtinent. Sic gerere negotium dicitur, qui res abſentis curat. Itaque negotia geſſiſſe, pro codicem accepti & expenſi conſcripſiſſe, legimus apud Paulum in l. 9. Quædam. ff. de Edend.

GESTVM in republica municipium accipere debemus, pecuniam publicam tractare, ſine erogandam decernere. l. 2. ad Munic.

GERVNDIVM ſumitur pro eo quòd per hanc dictionem ſignificatur, & ſignificat conditionem, declarationem, modum vel quod ſuum ſignificatum vel aliunde ſumptum ſignificare probat. Verbi gratia, duo ſunt inſtituti, & vnus alteri ſubſtitutus: ſi vnus repudiat partem ſuam, adeundo partem alterius deficientis, ex ſubſtitutione pars per ipſum repudiata ſibi quæritur: hoc gerundium [adeundo] exponitur conditionaliter, ſcilicet ſi adierit. l. ſi tu ex parte. & ibi not. ff. de Acquirend. vel omittend. hæred. Item ibi vim facit, qui poſſidentem non permittit vti arbitrio ſuo, ſiue ædificando, ſiue arando, vel ſerendo, vel quicquid aliud faciendo. l. vim facit. ff. de vi & vi arm. ſignificat declarationem illorum verborum, & non poteſt ſignificare conditionem, quia refertur ad verbum præſentis temporis, quod eſt facit. Nec eſt ibi aliqua diſpoſitio, quæ poteſt ſuſpendi per hæc gerundia ædificando, arando, &c. Sed ibi, lego ad monumentum faciendum, ſignificat modum. l. quibus diebus. §. ſi. ff. de Cond. & demonſt. Et differentiam inter conditionem, & modum, vide gloſ. 2. ca. verum. de condit. appoſ. vnde: Scito quòd vt modus eſt, ſi conditio, quia cauſa. Item ibi, [lego pro docendo talem diſcipulum.] ſignificat conditionem, quia moris eſt prius docere quàm ſalarium ſolui. l. nec ſemel. ff. quando dies leg. ced.

De G ante I.

GIBBEROSVS, pro gibber ſiue gibboſus apud Caium in l. 3. ff. de Ædil. edict.

GIFFARAE, id eſt, ſigna. no. l. 1. & ibi gloſſ. Cod. nemini licere ſign. ſalu. Chr. &c. in gloſſ. eſt eliſa.

GYNECIARII ſunt, qui pannos impe

Imperiales texunt, inſerendo ſericum & aurum.

Gynecium, eſt locus vbi hæc fiunt, vt C. de Muri. & gyn. lib. 11.

Gymnasium, locus eſt vbi nudi exercentur, maximè in palæſtra: quoniam γυμνὸς nudus interpretatur. Manilius lib. 4.

Gymnaſium præfert vultus, fortéſque palæſtras.

Et per tranſlationem pro ſchola & litterarum exercitio. Iuuenal.

-tranſi

Gymnaſia atque audi facinus maioris Abollæ.

De excuſa. l. [ſed & Medicos, inquit, immunes eſſe à gymnaſiis.]

De G ante L.

Gladius, pro iure & poteſtate animaduertendi in facinoroſos. l. imperium. de Iuriſd. om. iud.

Gladiatores, gladiis pugnantes, etiam diſcendi cauſa.

Glandis nomine omnes fructus continentur. ff. de glan. leg. l. vnica.

Glans caduca, quæ ex arbore cecidit.

Glans complura ſignificat. ſed ſignificatus deducuntur ab arboris glande, cuius tredecim genera ponit Plin. Iuriſconſultus tamen latiùs deffiniit glandis appellationem in titul. qui eſt de glande legenda. l. 1. [Glandis, inquit, nomine omnes fructus continentur. [Item de verb. ſig. l. qui venenum. Item l. ſylua. Nebr.

Glarea, terra lapillis permixta, qualis eſt quæ poſt effoſſum terræ tergum ex ſcrobibus eruitur. Virg. 2. Georg.

Nam ieiuna quidem cliuóſi glarea ruris.

Columella lib. 2. [Cùm parte dimidia lapides minutos vel glaream repererint.] Paul. lib. 30. de aqua plu. arc. l. ſuprà iter glarea iniecta. Idem de via publica. l. 1. [In viam terrenam glaream immittere.]

Glaucinum, vnguenti genus eſt, ſiue ex herba glaucio ſic dictum, quod valet ad oculorum ſcabricias: ſiue glaucinum, id eſt, viride, quale eſt quod chirurgi tempeſtatis noſtræ Vnguentum Apoſtolorum vocant. Pompon. tit. de Auro & Arg. leg. in l. in argento. Vnguentis autem legatis non tantùm ea legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſa, ſed & valetudinis, qualia ſunt comagena, glaucina, crina, roſa, myrrha, nardum purum. Comageni vnguenti à Comagena Syria vnde aduehebatur, cognominati, meminit Galen. in 3. decameridon. Crina, vnguenta ſunt quæ fiunt ex lilio rubenti. Plin. lib. 21. vbi de lilij generibus. [Eſt inquit, rubens lilium quod Græci crinon appellant.] Per Nardum purum, piſticum, id eſt, non adulteratum, intelligit.

Gleba eſt quædam ſpecies terræ: generaliter tamen ſumitur pro ſolo vel pro terra culta. Require ſuprà [aſcriptitius glebæ.]

Glos dicitur vxor fratris. l. non facile. §. affinitatis. ff. de gradibus. γάλως Græcis.

De G ante N.

Gnarus, id eſt, ſapiens vel prouidus, cui opponitur ignarus, quod inde venit, id eſt, inſipiens.

Gnaviter, id eſt, diligenter, l. fin. C. de Epiſc. & cler.

De G ante R.

Gradus, ſecundùm Goffred. & Hoſt. in ſum. de conſang. & affi.

eſt quædam habitudo ſiue diſtãtia perſonarum ad inuicem conſanguinitate & affinitate ſibi cõiunctarum, facta collatione ad communem parentem, vel eſt vnius perſonæ diſtantia ad aliam in linea conſanguinitatis, vt l. 1. cum ſeq. vſque ad §. affines. l. non facile. eo. tit.

GRAMMATOPHYLACIVM, locus eſt vbi publicè litterarum monumenta ſeruantur, à γράμμα, hoc eſt, litteris, & φυλάττω ſeruo: dicitur etiam archion, ſiue archiuum. Vlpianus libro 48. Digeſt. tit. de pœnis. l. moris. §. moris. [Quo loco, inquit, in publico inſtrumento deponuntur, archiuo fortè vel grammatophylacio.] Ant. Nebr.

GRAMMATOPHYLACIVM eſt, vbi tabulæ, & inſtrumenta publica, monumentáque rerum geſtarum adſeruantur. Bud. in l. moris. ff. de pœn.

GRANARIA, ſunt loca in quibus grana ſeu fructus componuntur. ſic accipitur ff. de act. empt. in l. granaria.

GRANDAEVVS dicitur annorum 29. vel 30. quia hæc ætas virilis eſt, vt not. 77. diſtinct. quicunque. per cap. epiſcopus. eadem diſtinct. Quandoque dicitur grandæuus, id eſt, ſenex. 1. Reg. 4.

GRANDIS natu, dicitur paulo minor quinquagenario. l. 2. §. fin. de Orig. iu.

GRANGIA habetur in cap. fin. de cenſi.

GRAPHIA, id eſt, ſcriptura.

GRASSARI, videtur verbum ab impetu gradiendi, & qui ex inſidiis viatores adoriuntur, graſſatores dicimus. Iuriſconſultus de ſuſpe. tutori. l. quia graſſandi, inquit, in te familiari facultatem præſtat. & ibidem l. tutor. Si fortè, inquit, graſſatus ſit in tutela. in leg. quoque, cuius initium eſt, apud Labeonem. [Deinde, inquit, multæ à graſſatoribus fuerint ablatæ.] Nebr.

GRASSARI dicitur latrocinari, vel crudeliter agere: inde graſſor, graſſaris, i. nitor ad malum. Inſti. in gl. de ſuſp. tu. §. nouiſſimè. Require ſuprà, [Graſſari.]

GRASSATORES idem ſunt quod directarij. de huius dictionis expoſitione vide quod no. ff. de pœ. l. capitalium. §. graſſatores. Require ſuprà, diætarij,] & in ver. [Graſſaturæ.]

GRATIA duplex eſt, operans & cooperans, vt eſt gloſſ. in verbo, cooperante gratia. Cle. 1. de magi. Et gratia eſt habitus qui fundatur in voluntate in eſſentia animæ. gloſſ. in Clem. 1. de Sum. Trinitate.

GRATIA [apoſtolica perfecta,] dicitur quando ſuper eam confectæ ſunt litteræ, & ante litteras habetur canonicus titulus, Romanus conſi. 456.

GRATIANVS, eſt nomen proprium illius qui compoſuit decretum.

GRAVES perſonæ dicuntur quæ non ſunt leues, putà homo bonæ famæ & opinionis, & antiquus homo. gloſſ. in c. licet ex quadam. in verbo [graues.] de teſti. quam glo. dicit ibidem Abbas facere ad ſtatuta quæ in multis caſibus requirunt homines graues.

GREMIA, ſurculi aridi & minuti. Vlpian. l. 55. §. 2. de Leg. & fideic. lib. 32. [Sed ſi voluntas non refragatur, & virgulæ & gremia & ſarmenta, & ſuperamenta materiarum continebunt.] Hinc,

GREMIALES arbores, quæ ſurculos illos ſuppeditant, & vnde faſcicu-

faſciculi componuntur apud eundem.l.7.§.9.Solu.mat. [Puto autem ſi arbores cæduæ fuerunt, vel gremiales, dici oporteat in fructu cedere.] Columel. lib. 12. c. 19. [Muſtum in vaſa defrutaria deferemus, leníque primùm igne ex tenuibus admodum lignis, quæ gremia ruſtici appellant, fornacẽ incendemus.] Hermolaus legendum putat cremia, quaſi à cremando. Hotom.

Grex eſt collectio plurium animalium, ſcilicet decem ouium vel quinque porcorum, vt no.Inſt. de rer.diu.§. ſed ſi gregis.

Gregarius miles, id eſt, vulgaris & vilis.l.vlt.C.de Mili.veſt. lib.12.

De G ante V.

Guardia feuda ſunt, quæ conſtituuntur aliquibus propter cuſtodiã rei domini conſtituentis.

Guardio dicitur ille, cui talis cuſtodia eſt commiſſa, vel dicitur guardianus qui eſt ſuperior inter fratres minores cuſtodiens conuentum.

Guarentare, vel garentizare, id eſt, defendere, in vſi. feu. de leg.Corra.cap.vnic.§. ſi autem inter pares.

Guidagia dicuntur, quæ dantur alicui pro ductu vel conductu per terram alicuius vt ſecuriùs vadat. Sed gabellæ dantur de contractibus, vt de emptione per emptorem. gl.in c. ſuper quibuſdam.de ver.ſig.

Gunathetici ſaltus, ſunt ij quos homines quodammodo adſcriptitij incolunt, nullam vlteriùs expectantes mercedem quàm quæ ex ipſis ſaltibus colligitur, vt declarat Alciat. in l. vlt. C. de præd.tam.

Gutturosus, is dicitur qui guttur habet tumidum, quale genus hominum in locis montanis videmus, de quibus Iuuenalis.

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Vlp.tit.de Ædil.edicto.l. qui clauum.[Si quis, inquit, naturâ gutturoſus ſit.] Neb.

De G ante Y.

Gynaecium, γυναικεῖον, locus in quo veſtes Imperiales, & Imperialium miniſteriorum texebantur.Vnde,

Gynaeciarii in Rub. C. de Murileg. & Gynæciariis lib. Co. qui ei textrinæ in perpetuum addicti erant.

De H ante A.

Habena cædi impuberes ſeruos pro quæſtione teſtatur Vlpianus in le.1.§.impuberi.ff. ad S. C.Syllan. & Horatius li 11. Epiſt. de puero ſeruulo, ad Iulium Florum ſcribens,

In ſcalis, inquit, *latuit metuens pendentis habenæ.*

Habere ſignificat diuerſimodè, prout ſuũ propriũ ſignificatũ, vel aliud quoduis mediũ ſignificare declarat. V. G. res tua penes me, & promittis mihi ſtipulanti eamdẽ habere licere, ſignificat quod dominium iſtius rei transfertur in me.leg.ſtipulatio iſta, habere.ff. de Ver.ob. & ſic rei poſſeſſæ ſine traditione dominium quæritur poſſidẽti.§.interdum. Inſt.de rer. diuiſ.Itẽ ibi, res tua nõ eſt penes me promittis habere licere, ſignificat quòd dominium transferes per traditionem, leg. traditionibus. C. de pactis. Item, ibi, promittis rem alienam habe-

re licere perſeuerante aliena nulla eſt ſtipulatio. leg. ſtipulatio. §. quæſitum. ff. eod. titu. quia in re aliena promiſſor non poteſt conſtituere ius dominij. Si autem efficiatur promiſſoris, valet ſtipulatio, vt ibidem, quia tunc poteſt facere vel conſtituere ius dominij. Item ibi, vendo tibi rem alienam, & promitto tibi habere licere, ſignificat habere iure poſſeſſionis. le. habere. ff. de Verborum ſignificatio. & hoc ex natura contractus emptionis, de cuius natura eſt quòd ſufficit rem tradere quando res aliena eſt vẽdita, l. ex empto. ff. de Act. empt.

Habere actionem, eſt minus quàm habere rem, & hoc eſt quod dicitur, Melius eſt pignori incumbere, quàm in perſonam agere, ff. de Reg. iur. l. minus.

Habere, tenere, poſſidere, quando hæc tria verba ponuntur in aliquo inſtrumento, ſic debent exponi, ſcil. quòd recipiens habeat de iure, teneat naturaliter & de facto, poſſideat ciuiliter & de iure, quia ciuilis poſſeſſio eſt cauſa quærendi dominium, licet aliquando poſſeſſio ſit tantùm naturalis, non ciuilis, vt illa quam habet vaſallus.

Haberi dicitur & quod peti poteſt. l. id. de Ver. ſign.

Habere in finu, in leg. Qui teſtamentum. de probat. eſt idem quod in arbitrio & poteſtate habere.

Haberi pro derelicto dicitur, quod dominus ea mente abiecit, vt ampliùs in numero rerum ſuarum eſſe nolit.

Habiliter, aptè, commodè. Paul. l. 20. ff. de Aur. & arg. mund. [Si vt habiliter gemmæ geri poſſint incluſæ auro fuerint, tum aurum gemmis dicimus cedere.]

Habitare quis dicitur in loco vbi habet familiam, licet ipſe non ſit præſens. Felin. in cap. quoniam. in princ. de Offic. ord. ver. [dicitur autem habitare.]

Habitatio, eſt ſeruitus perſonalis in habitando conſiſtens, & conſtituitur in domo aliena, vt not. ff. de vſu & hab. l. 1. in glo. cum pactionibus & ſtipulationibus, vt ff. de vſufr. iuncta leg. 1. ff. de vſu & hab. vel in vltima volũtate. Differt tamen ab vſu & vſufr. quia in illa iura amittuntur non vtendo, vel capitis diminutione, vt ff. ſi vſusfruct. leg. pen. §. ſicut. habitatio autẽ nõ niſi morte finitur, vt le. ſi habitari. ff. de vſu & habi. Itẽ poteſt inhabitator aliis vendere vel locare ius quod habet, vt l. cùm antiquitas. C. de vſufr. ſicut & fructuarius, & non vſuarius, vt ff. de vſu & habita. l. ſed neque. vide ſuper hoc Azo. in ſum. C. de Vſu & hab.

Habitator eo differt ab hoſpite, quo domicilium habens à peregrinante. l. 1. §. vlt. de iis qui deiec. vel effu.

Hac vox quandoque denotat non excluſionem, ſed incluſionem, vt in c. ego. N. epiſcopus. de iureiur. & ſic ſumitur in iuramentis dicendo. [Ab hac hora,] ſignificat enim præſens tempus cum futuro. de hoc per Ioan. Andr. in cap. 1. de Ord. ab epiſc. qui reſig. epiſc.

Hamae, inſtrumenta erãt ad extinguendum incendium. l. quæſitũ. 8. §. acetum. 18. de fun. inſt. & l. 3. de Offic. præf. vig. Hami autem in prælleg. l. quæſitũ. 8. §. canales. 21. anuli ſunt ferrei, ſecundùm aliquos, ad plurimos vſus domeſticos, cuiuſmodi ſunt illi quibus equi, muli, aſini alligantur.

Hami apud Vlp. in l. quæſitum. §.

Cana

Canales.de fun. inſtruct. ſunt, vt quibuſdam videtur, anuli quidam ferri ad multos vſus domeſticos vtiles: vt putà è quibus equi, muli, aſini, deligantur.

HAMVS, cùm ſit quo piſces capiuntur, & hami prætereà ſint ex quibus lorica texitur, neceſſe eſt apud Vlpian. in titu. de fundo inſtru. leg. inſtrumenta. per hamos nos intelligamus anulos quoſdam ferreos, ad multos vſus domeſticos, putà è quibus equi, muli, & aſini deligentur. [Canales, inquit, & harpagones, & hamos inſtrumento contineri conſtat.] Ant. Nebr.

HARENAE, ſunt loca vbi foditur harena. l. ſed & hi. ff. de pub.

HARENARII qui in harena cum beſtiis gladiatoribúsve pugnant. l. 39. ff. de Op. lib. l. 5. ff. ad Trebel. l. 21. Si ea. ff. de teſtlib.

HARIOLVS quis ſit, not. glo. in l. nemo. C. de Malef. & mathe. & in c. igitur. 26. q. 4.

HARPAGONES, vnci ſunt ad rapiendū apti, ab ἁρπάζειν, quod eſt rapere, dicti: hos Plinius ſcribit ab Anacharſi Scytha primùm inuentos. Liuius libro 30. [Aſſeres ferreo vnco præfixi harpagones vocant milites.] Item Vegetius libro 2. de re militari. [Habet legio ferreos harpagones, quos lupos vocant.] Lege [hamus] ſuprà. Nebr.

HARPAGONES, vnci ad rapiendum annumerantur inter inſtrumenta, in l. quæſitum. 8. §. Canales. 21. ff. de fund. inſtr.

HARVNDINETVM, vnde harundo vitibus fulciendis ſumitur. nam aliorum pedamentorum inopia ſubſidio harundo capitur, vt ait Varro de re Ruſt. 1. cap. 8. Eius fit mentio apud Vlpian. le. 9. §. 6. Dig. de Vſufruct. & lege 12. §. 7. ff. de Inſt. vel inſt.

HARVSPEX ſic dictus, quaſi horarum inſpector. cap. 1. 26. quæſtione 4.

HASTAE, vt ait Feſtus, ſubiiciebant ea quæ publicè venundabant, quia ſignum præcipuum eſt haſta. Nam & Carthaginienſes cùm bellum vellent Romanis inferre, haſtam miſerunt: & Romani fortes viros ſæpè haſta donarunt, hinc ſub haſta diſtrahere in l. vlt. C. ſi propt. pu. penſit. ſubhaſtatæ res in l. 3. Co. de Execut. rei iud. Item ſubhaſtatio. l. 16. C. de Reſcind. vend.

HASTARI, eſt rem proponi venalem haſta ſuppoſita, ita enim olim fuit conſuetudo.

HASTARII dicuntur, qui rem proponunt venalem haſta ſuppoſita, & dicuntur à nomine haſta, quod idem eſt quod venditio, vt no. Co. de ſi. inſtr. & iure haſtæ fiſcalis, in rub. lib. 10. & dixi ſuprà. in ver. [haſta fiſcalis.

HAVSTVS, eſt ius hauriendi aquam de puteo vicini, cui eo inuito iure ſeruitutis adſcribitur.

De H ante E.

HELIOCAMINVS ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, Latinè verti poteſt ſolaris fornax. Eſt autem ſolare vaporarium in aprico loco ſitum ad calorem ſolis excipiendum, quo antiqui vtebantur. meminit Vlp. in leg. ſi arborem. 17. de ſer. vrb. præd.

HERCISCO, is, eſt diuidere: nam herciſcum eſt diuiſio. Cic. 1. de orato. [Qui quib. verbis herciſcū fieri oporteat, neſcit.] Idem erciſcundæ familiæ cauſam agere non poſſit. Apul. libro 9. de aſino, [Neque erciſcundæ familiæ, ſed

de communi diuidundo formula tractabo.] libr, 10. Digeſt. titulus eſt famil.erciſcundæ. Ant. Nebr.

Hercisco, id eſt, diuido: inde dicitur familiæ erciſcundæ, id eſt, iudicium hæreditatis diuidendæ. Require ſuprà [actio familiæ erciſcundæ.]

Haereditas eſt ſucceſſio in vniuerſum ius quod defunctus habuit: vt ff. de Verb. ſign. l. nihil aliud eſt hæreditas. & l. bonorum eo. tit. Et hæreditatis appellatione bonorum quoque poſſeſſio continetur. l. hæreditatis. eod. tit.

Haereditas ſumitur loco bonorũ quando dicitur in contractu inter viuos: vt ſi quis dicat, [dono tibi hæreditatẽ meã,] not. Bar. in l. quandoque. §. ſi ſeruum. ff. de l. 1. Item hæreditas venit appellatione rerum: nam ſi bona relinquuntur ſub appellatione rerum, continetur tota hæreditas. not. Bar. in l. licet, C. de Pact.

Haereditas adita, eſt illa de qua hæres ſe intromiſit auctoritate prætoris. imò auctoritas prætoris non eſt neceſſaria, ſed ſola voluntas ſufficit, vt Inſtitut. de hæredum qual. & dif. §. item extraneus. ſecus in petitione bonorum poſſeſſionis: vt ibi notat, & de aditione & repudiatione hæreditatis, not. in l. qui ſe patris. C. vnde libe.

Haereditas decurionum, nauiculariorum, cohortalium, militum, & fabricẽſium, ſecundũ Azonem in Summa, C. eodẽ tit. in ru. & l. vlt. dicitur in qua quoddam ſpeciale ius obſeruatur, de quo notatur ibidem.

Haereditaria actio. Require ſuprà, [Actio hæreditaria.]

Haeres eſt ille qui ſuccedit in vniuerſum ius defuncti, leg. cum hæres. dig. de Di. & temporalibus præſcriptio. vel eſt dominus hæreditatis, qui fit aditione in voluntariis. §. final. Inſtitu. de hæredum qualitate & differentia. ſed in neceſſariis defertur ipſo iure hæreditas.

Haeredem inſtituere, eſt aliquem poſt mortem ſuam loco ſui in omnibus bonis dominum conſtituere. Nam dicitur hæres ab herus, id eſt, dominus: ſibi enim ſuccedunt vniuerſa bona defuncti, & ad eum commoda & incommoda hæreditaria redeunt, & ſunt diuerſi hæredes. Nam hæredes alij ſui & neceſſarij, alij neceſſarij tantùm, alij voluntarij, alij legitimi, alij legatarij, alij teſtamentarij, alij fideicommiſſarij.

Haeres ſuus dicitur, filius qui eſt in poteſtate patris, tempore mortis ipſius patris.

Haeredes ſui & legitimi ſecundùm Azo. tit. de ſuis & legiti. hæredibus, appellantur qui in poteſtate morientis fuerunt, vt, filius, filia, nepos, neptis, ex nepote natus, ex filio, pronatus pronata, ſeu pronepos proneptis, legitimi & naturales, vel etiam legitimi tantùm, vt adoptiui.

Haeres neceſſarius eſt ſeruus hæres inſtitutus in teſtamento domini ſui ab eo qui facultates ſuas habet ſuſpectas, ne poſſit ex ipſis ſatisfieri creditoribus, quibus eſt obligatus, adeò quòd non credit alium hæreditatem ſuam adire, ſi hæredem eum inſtitueret: qui ſeruus hæres factus, ideo neceſſarius dicitur hæres, quia ſiue velit, ſiue nolit, cogitur ſuã hæreditatẽ adire, vt ſatisfaciat creditorib. vt Inſt. de hære. qua. & dif. §. 1. & hoc verum, niſi illi ſeruo debeatur fideicommiſſaria libertas. le.

is qui ſoluendo.ff.de Hæ.inſt.aut hoc eo non faciẽte,ſcilicet nõ adeunte hæreditatem eius nomine potiusquàm domini defuncti,res hæreditariæ vendantur:ne defunctus contumelia quadam, vel iniuria afficiatur, dicendo quòd res eius venderentur.

Haeres legitimus,eſt qui ex lege duodecim tabularum, aut ex iuris conſtitutione etiam ſine teſtamento ſuccedit defuncto, vt ſunt agnati proximi.Inſt. de legi. ag.ſuc. in ptinc.

Haeres legatarius eſt,qui legatum accepit, vel cui legatum factum eſt. vt le. quoties.Digeſt.de Hær. inſtit.

Haeredes teſtamentarij dicuntur, qui in teſtamento hæredes ſcripti ſunt.

Haeres ab inteſtato eſt ille, qui ſuccedit in ius defuncti ſine omni teſtamento, vt Inſt.de Hær. quæ ab inteſt. defe.per totum.

Haeres fideicommiſſarius eſt, cui ex fideicommiſſo relicta eſt hæreditas danda illi cui teſtator diſpoſuit, dicendo ſic, [Fidei tuæ committo vt hoc des illi.] Et not. quòd illà ſunt diſpottata, ſed fotte pro tanto dicitur hæres fideicõmiſſarius, quia fideicommiſſarius loco hæredis habetur, Inſt.de fideicom.hære. §. reſtituta.vt qui directè & immediatè ex teſtamento nihil capere poteſt, qualis eſt ſpurius, ſaltem capiat ex fideicommiſſo. Sed ipſe verè non eſt hæres, cùm ſit rogatus à teſtatore hæreditatem adire, & poſtea reſtituere, licet reſtitutione facta pòſt ſemper hæres maneat, vt d. §. reſtituta.Duo ergo hæredes inſolidum eſſe non poſſunt, vt ff.Commo.l.fin.& l.ſi vt certo. §. ſi duobus.

Haeres domeſticus dicitur, qui eſt in poteſtate morientis tempore mortis, dum eum alius non præcedit.Filio enim ſuperſtite, & in poteſtate patris exiſtente, nepos ex eo, qui in poteſtate aui eſt,ſuus hæres non eſt.Inſtitu. de hæt. qual.& diff.§.ſui.

Haeres ſubſtitutus dicitur, qui alij hætedi inſtituto ſubſtituitur, verbi gratia : ſi teſtator ita dicat, Ille hæres eſto, qui ſi non velit vel non poſſit eſſe hæres,iſte eſto ei ſubſtitutus, & hoc ſiue ſecundo, ſiue tertio vel quarto loco, alio in loco inſtituto deficiente ſubſtituatur.

Nam ſecundus dicitur omnis qui poſt primum ſequitur,etiamſi decimus ſit.ff.de Vulga. ſubſt.l. 1.in ptin. prout not. Hoſtienſ. in ſum.de teſtam. §. quid ſit perfectus. vbi dicitur inſtitutio.

Haeredes extranei dicuntur, qui teſtatoris poteſtati ſubiecti non ſunt.§.Cetti. Inſt.de hæt.qualitate & differentia.

Haeres vel ſucceſſor anomalus dicitur, qui non habet aliquam ex præmemoratis qualitatibus, vt puta is, cui libertatum conſeruandarum cauſa bona addicuntur : item qui ſuccedit hærede non exequente mentem defuncti, vt per gloſſ.in §. hoc reſcripto. Inſtit. de eo cui lib. cauſa bon.addi.

Heremita dicitur perſona eccleſiaſtica, glo.& Doct.in l. 2. ff. de in ius voc.Doct.& glo. in cap. qui verè.16.q.1.

Imò verò Eremita ſcribendum eſt ſine h, ſignificatque propriè eremi, hoc eſt, deſerti habitatorem : eremus enim deſertum interpretatur.

Haeresis Græcè, ab electione dicitur,eo quòd quicunque vnam opinionem hæreticam vel diſcipli

ſciplinam ſibi elegerit, putat ea m eſſe meliorem, vt 24.q.3.hæreſis. aliàs dicitur quaſi diuiſio.

Haeresiarcha eſt, qui falſam de fide opinionem gignit, vel primò inuenit, ſicut Arius, VViclef, & alij conſimiles.

Haereticus dicitur errans in fide: vnde quicunque in fide dubitauerit friuola adhæſione, hæreticus cenſetur, vt in c. 1. de hære. Etiam pro hæretico habetur, qui ſcienter hæreticum non reuocat, vt eod. tit. c. 2. Et ſecundùm Aug. dicitur qui certam opinionem nouam & peruerſam gignit vel ſequitur gratia alicuius temporalis commodi, vel alicuius gloriæ vel principatus. Dicitur, gignit, vt aliquis hæreſiarcha, vt Arius, Sabellius, &c. Dicitur, ſequitur, propter illum qui errorem illum imitatur, prout hæc leguntur 24.quæſt.3.hæreticus. Dicitur hæreticus, qui peruertit ſacramenta eccleſiæ, ſicut ſimoniacus. 1. quæſt. 1. eos. Item ſacræ ſcripturæ peruerſus intellector. 24.q.3.hæreſis.

Item omnis excommunicatus. 4.q.1.quod autem. Item Romanæ eccleſiæ publicus iniuriator. 22. diſt.omnis. Item qui aliter ſentit de articulis fidei, quàm Romana eccleſia.24.q.1.hæc eſt fides.

Hermaphroditus, Veneris & Mercurij filius fuit, vnde & nomen illi, quoniam Hermes eſt Mercurius, Aphrodite Venus. hic cùm in Salmacidis fonte nataret, à Nympha deprehenſus, ab eadémque implicitus, vtriuſque naturam reportauit: qua de re fabula eſt perlonga apud Ouid. 4. Metam. nunc autem hermaphroditi vocantur, quos antiquiores androgynos, id eſt, ſemiuiros & ſemifœminas appellant. Plin. lib. 7. & Gellius lib. 9. c. 4. ſunt auctores. Vlp. tit. de liberis & poſth. l. ſed eſt. [Hermaphroditus, inquit, & maximè ſi in eo virilia præualebunt, poſthumum hæredem inſtituere poterit.]

Hermaphroditus, Require ſub litera E.

Hervs, vel heros Græcè, idem eſt, quod dominus Latinè.

De H ante I.

Hiatus aliquando ſumitur pro puncto mortis, ſeu pro emiſſione ſpiritus vltimi. De Pœnit. diſt. 7. cap. nullus. Aliquando eſt apertio terræ, c. non offeramus. 24.q.1.

Hic, hæc, hoc, an & quando ſint demonſtratiua, Bart. in l. 1. in 1. oppoſit. de Oper. noui nunciat. & in 1. conſtitutione. C. & in l. Mæuius. §. duobus. ff. de leg. 2. & plenè de iſtis in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de Iuſtit. & iur. Alexand. & Iaſ. & Bart. in l. 1. verſ. item oppono. ff. de pec. Quandóque faciunt ſimplicem relationem vel demonſtrationem. 16. diſt. can. 1.

Hierophylax, acis, interpretatur ſacrorum cuſtos, quòd ἱερὸς eſt ſacer, & φυλάζω cuſtodio. Latinè tùm æditui, tum æditimi appellantur. Scæuola in tit. de Annuis legatis. l. annua. [Sacerdoti, inquit, & hierophylaci & libertis.] pro quo mendoſè legitur gerophylaco. Nebriſ.

Hierophylax, ſacrorum cuſtos, Latini vocant æditum. extat hæc dictio in l. annua. de ann. leg.

Hierapolis, nomen eſt complurium ciuitatum: alia namque eſt in Aſia propriè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania, alia in Syria, vnde Hierapolitani

tani ſunt appellati, de quibus Iuriſconſ. in tit. de Aqua cot. l. 1. vbi legitur apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Item de pœnis. l. crimen. [Hierapolitanis, inquit, reſcripſerunt.]

Hippocomi, qui equorum curæ præfecti ſunt. meminit huius verbi l. quoniam. C. de cur. publ. lib. 12.

Hippodromus, vt interpretatur Bud. eſt equorum curriculum, in quo de pernicitate certatur citra ſimulachrum pugnæ.

Hipponis, cuius meminit lex. nauis aduerſa. ad l. Rhod. de iact. Locrorum fuit Colonia. Strabo eam vocat Hipponium. Plin. autem ſcribit à Romanis appellatam Vibonem, dein Valentiam. Hæc vrbs adhuc extat, ſinúmque efficit Hipponiatem.

Hypotheca interpretatur ſuppoſitio, & ſignificat etiam pignus, quod pro aliqua re ſupponitur. Vnde & apud Iuriſconſ. tit. eſt de diſtractione pignorum, vel hypothecarum. l. cum tabernam. [Non certificationem, inquit, ſed ſuppoſitionem à me accipere, hoc eſt vocabulo vſitatiori hypothecam.] Item lib. 20. de pign. & hypothec. l. res. Inter pignus, inquit, & hypothecam tantùm nominis ſonus differt. Hinc hypothecarius dictus, penes quem remanet hypotheca ſiue pignus, vt in tit. de ſeparat. l. 1. [Hypothecarius, inquit, creditor.] Nebr.

Hircosus dicitur, cui os olet. vt l. qui clauum. 12. §. is cui. 4. ff. de Ædi. edic. Sed propriè dicitur cui alæ grauiter olent: nam hircus etiam dicitur alarum fœtor, quem Plin. alarum graueolētiam vocat.

Histriones, id eſt, ioculatores, ab Hiſtria, c. clericus. de vita & honeſt. cler. de Conſecr. diſt. 2. ſcenicis atque hiſtrionibus. & cap. pro dilectione.

De H ante O.

Hodie, hæc dictio non importat dilationem. l. liber homo. §. 1. ff. de Verb. oblig. & l. prætor. 7. § prætereа. 2. & §. poſſe 6. ff. de iur. & facit diſpoſitionem præſentem: vt ibidem notatur.

Holobarae veſtes, quæ ob aurum intextum graues ſunt. Alc. in tit. de Veſt. holob. libr. 11. C. Sunt qui holoberæ, alij holouerę.

Holobrysae veſtes, quæ totæ ſunt ex auro obryzo.

Homagium, eſt idem quod fidelitas: tamen Spec. eod. tit. in lib. de feud. ponit illam differentiam, quòd homagium eſt de iis, quæ ad temporalia pertinent, & ideo pro ſpiritualibus indignum eſt, vt quis homagium facere compellatur: fidelitas tamen pro ſpiritualibus præſtatur, quia prælati benè præſtant fidelitatem, vt in c. antiqua. de Priuil. vel ſic poteſt deſcribi, [Homagium eſt quędam adſtrictio ſeruitutis liberi hominis facta domino per pactionem ſiue ſtipulationem promittentis libero homini domino ſuo fidelitatem, & conſtituentem ſe hominem vel vaſallum ſuum.] Et ſic in aliquibus partibus hoc modo ille qui facit homagium coram domino ſuo flectit genua ſua, tenendo manus ſuas coniunctas ſimpliciter inter manus domini, iuſiurandum de fidelitate præſtans: & mutuò ſe in ſignum fidelitatis oſculantur, cuius forma ponitur in libr. feud. de nou. fid. for. c. eſt & alia. ſcil. poſt rubr. illam de for. fid. Ad idem facit de iureiur. cap. ego N. 73. diſt. tibi domino. & Hoſt. ponit eam in

Sum.

ſciplinam ſibi elegerit, putat ea m eſſe meliorem, vt 24.q.3.hæreſis. aliàs dicitur quaſi diuiſio.

Haeresiarcha eſt, qui falſam de fide opinionem gignit, vel primò inuenit, ſicut Arius, VViclef, & alij conſimiles.

Haereticus dicitur errans in fide: vnde quicunque in fide dubitauerit friuola adhæſione, hæreticus cenſetur, vt in c. 1. de hære. Etiam pro hæretico habetur, qui ſcienter hæreticum non reuocat, vt eod. tit. c. 2. Et ſecundùm Aug. dicitur qui certam opinionem nouam & peruerſam gignit vel ſequitur gratia alicuius temporalis commodi, vel alicuius gloriæ vel principatus. Dicitur, gignit, vt aliquis hæreſiarcha, vt Arius, Sabellius, &c. Dicitur, ſequitur, propter illum qui errorem illum imitatur, prout hæc leguntur 24. quæſt. 3. hæreticus. Dicitur hæreticus, qui peruertit ſacramenta eccleſiæ, ſicut ſimoniacus. 1. quæſt. 1. eos. Item ſacræ ſcripturæ peruerſus intellector. 24.q.3. hæreſis.

Item omnis excommunicatus. 4.q.1. quod autem. Item Romanæ eccleſiæ publicus iniuriator. 22. diſt. omnis. Item qui aliter ſentit de articulis fidei, quàm Romana eccleſia. 24.q.1. hæc eſt fides.

Hermaphroditus, Veneris & Mercurij filius fuit, vnde & nomen illi, quoniam Hermes eſt Mercurius, Aphrodite Venus. hic cùm in Salmacidis fonte natatet, à Nympha deprehenſus, ab eadémque implicitus, vtriuſque naturam reportauit: qua de re fabula eſt perlonga apud Ouid. 4. Metam. nunc autem hermaphroditi vocantur, quos antiquiores androgynos, id eſt, ſemiuiros & ſemifœminas appellant. Plin. lib. 7. & Gellius lib. 9. c. 4. ſunt auctores. Vlp. tit. de liberis & poſth. l. ſed eſt. [Hermaphroditus, inquit, & maximè ſi in eo virilia præualebunt, poſthumum hæredem inſtituere poterit.]

Hermaphroditus, Require ſub litera E.

Herus, vel heros Græcè, idem eſt, quod dominus Latinè.

De H ante I.

Hiatus aliquando ſumitur pro puncto mortis, ſeu pro emiſſione ſpiritus vltimi. De Pœnit. diſt. 7. cap. nullus. Aliquando eſt apertio terræ, c. non offeramus. 24.q.1.

Hic, hæc, hoc, an & quando ſint demonſtratiua, Bart. in l. 1. in 1. oppoſit. de Oper. noui nunciat. & in 1. conſtitutione. C. & in l. Mæuius. §. duobus. ff. de leg. 2. & plenè de iſtis in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de Iuſtit. & iur. Alexand. & Iaſ. & Bart. in l. 1. verſ. item oppono. ff. de pec. Quandóque faciunt ſimplicem relationem vel demonſtrationem. 16. diſt. can. 1.

Hieroqhylax, acis, interpretatur ſacrorum cuſtos, quòd ἱερὸς eſt ſacer, & φυλάττω cuſtodio. Latinè tùm æditui, tum æditimi appellantur. Scæuola in tit. de Annuis legatis. l. annua. [Sacerdoti, inquit, & hierophylaci & libertis.] pro quo mendosè legitur gerophylaco. Nebriſ.

Hierophylax, ſacrorum cuſtos, Latini vocant æditu um. extat hæc dictio in l. annua. de ann. leg.

Hierapolis, nomen eſt complurium ciuitatum: alia namque eſt in Aſia propriè dicta, alia in Creta, alia in Theurrania, alia in Syria, vnde Hierapolitani

tani ſunt appellati, de quibus Iuriſconſ. in tit. de Aqua cot. l. 1. vbi legitur apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Item de pœnis. l. crimen. [Hierapolitanis, inquit, reſcripſerunt.]

HIPPOCOMI, qui equorum curæ præfecti ſunt. meminit huius verbi l. quoniam. C. de cur. publ. lib. 12.

HIPPODROMVS, vt interpretatur Bud. eſt equorum curriculum, in quo de pernicitate certatur citra ſimulachrum pugnæ.

HIPPONIS, cuius meminit lex. nauis aduerſa. ad l. Rhod. de iact. Locrorum fuit Colonia. Strabo eam vocat Hipponium. Plin. autem ſcribit à Romanis appellatam Vibonem, dein Valentiam. Hæc vrbs adhuc extat, ſinúmque efficit Hipponiatem.

HYPOTHECA interpretatur ſuppoſitio, & ſignificat etiam pignus, quod pro aliqua re ſupponitur. Vnde & apud Iuriſconſ. tit. eſt de diſtractione pignorum, vel hypothecarum. l. cum tabernam. [Non certificationem, inquit, ſed ſuppoſitionem à me accipere, hoc eſt vocabulo vſitatiori hypothecam.] Item lib. 20. de pign. & hypothec. l. res. Inter pignus, inquit, & hypothecam tantùm nominis ſonus differt. Hinc hypothecarius dictus, penes quem remanet hypotheca ſiue pignus, vt in tit. de ſeparat. l. 1. [Hypothecarius, inquit, creditor.] Nebr.

HIRCOSVS dicitur, cui os olet. vt l. qui clauum. 12. §. is cui. 4. ff. de Ædi. edic. Sed propriè dicitur cui alæ grauiter olent: nam hircus etiam dicitur alarum fœtor, quem Plin. alarum graueolētiam vocat.

HISTRIONES, id eſt, ioculatores, ab Hiſtria, c. clericus. de vita & honeſt. cler. de Conſecr. diſt. 2. ſcenicis atque hiſtrionibus. & cap. pro dilectione.

De H ante O.

HODIE, hæc dictio non importat dilationem. l. liber homo. §. 1. ff. de Verb. oblig. & l. prætor. 7. § præterea. 2. & §. poſſe 6. ff. de iniur. & facit diſpoſitionem præſentem: vt ibidem notatur.

HOLOBARAE veſtes, quæ ob aurum intextum graues ſunt. Alc. in tit. de Veſt. holob. libr. 11. C. Sunt qui holoberæ, alij holouerç.

HOLOBRYSAE veſtes, quæ totæ ſunt ex auro obryzo.

HOMAGIVM, eſt idem quod fidelitas: tamen Spec. eod. tit. in lib. de feud. ponit illam differentiam, quòd homagium eſt de iis, quæ ad temporalia pertinent, & ideo pro ſpiritualibus indignum eſt, vt quis homagium facere compellatur: fidelitas tamen pro ſpiritualibus præſtatur, quia prælati bene præſtant fidelitatem, vt in c. antiqua. de Priuil. vel ſic poteſt deſcribi, [Homagium eſt quędam adſtrictio ſeruitutis liberi hominis facta domino per pactionem ſiue ſtipulationem promittentis libero homini domino ſuo fidelitatem, & conſtituentem ſe hominem vel vaſallum ſuum.] Et ſic in aliquibus partibus hoc modo ille qui facit homagium coram domino ſuo flectit genua ſua, tenendo manus ſuas coniunctas ſimpliciter inter manus domini, iuſiurandum de fidelitate præſtans: & mutuò ſe in ſignum fidelitatis oſculantur, cuius forma ponitur in libr. feud. de nou. fid. for. c. eſt & alia. ſcil. poſt rubr. illam de for. fid. Ad idem facit de iureiur. cap. ego N. 73. diſt. tibi domino. & Hoſt. ponit eam in Sum.

Sum.de feud. §.quid ſit fidelitas, & qualiter ſit facienda. Ex dictis homagium deſcribi poteſt ſecundùm formam,[eſt quando aliquis flexis genibus , iunctis manibus in manus domini poſitis, aliquid promittit.] Eſt autem homagium multiplex ſecundùm Spec. vbi ſuprà: quoddam eſt ligium, quoddam eſt non ligium , quoddam edictale , quoddam decretale, &c. de quibus infrà.

HOMAGIVM decretale eſt; Nam hæres hominis mei qui illo infeudo ex conſuetudine poſſet infeudari , & per conſequēs in homagium ſuccedere , debet intra certum tempus me in dominum agnoſcere , & fidelitatem mihi præſtare , & ego teneor eum ratione talis feudi in hominem recipere , & in recipiendo videor ſibi ius feudi decernere , propter quod dici poteſt homagium decretale,ſicut etiam bonorum poſſeſſio decretalis, & quod ius mihi tribuit,ſicut & talis bonorum poſſeſſio , ſcilicet , ſi nullus ſit proximior. Et ideò in curia Franciæ recipiuntur fidelitates & homagia alterius ſaluo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur vaſallitium , in Francia vocatur homagium,&c.etiam dicitur homagium, c. veritatis. de iureiur. Differunt tamen, quia homagium eſt, quando iuratur alicui fidelitas, nemine excepto , ſed vaſallitium ſuperiore excepto,ſcilicet Imperatore. De hoc optima gl. in verbo homóque ligius.Clem. paſtoral. §. dicinc. de Re iudic. vbi etiam dicitur,quòd quis non poteſt eſſe ligius duorum,ſed benè ligius vnius, & vaſallus alterius, vel vaſallus plurium , & ſic homagium poteſt dici hominis ligium.

HOMAGIVM edictale, eſt ſicut bonorum poſſeſſio edictalis.vnde ſecundùm Specul. ibidem,homagium edictale ſiue hæreditarium eſt,quod quis habet,eo ipſo quòd eſt hæres , nam eo ipſo quòd adit hæreditatem hominis mei, perſonam eius repræſentat , & videtur hominis homagium ſubiiſſe : & tale homagium poteſt finiri tempore, ſi domino placebit: quia ſi domino non placeat , non finietur , etiam ſi vaſallus vellet bonis feudalibus cedere , imò ageret contra ipſum, vt eum in dominum agnoſceret: & hoc ex contumelia ſua , vnde puniri debet , ne inuitus conſequatur immunitatem , quod eſſe non debet., pro quo ff. de Neg. geſt. l. ſiue hæreditaria. Et ideo poſſum eum cogere vt ſubeat homagium decretale,& etiam quòd plus tribuat ei in effectu quàm edictale.

HOMAGIVM legium , eſt ſecundùm Specul.ibidem, quod fit Imperatori vel Regi , nullius alterius fidelitate ſalua : illud autem quod fit aliis,non dicitur legium, quia fit vel iuratur , ſalua Imperatoria vel Regia fidelitate: multi enim putant homagium legium eſſe,quando vaſallus mittit manus ſuas inter manus domini, & ſibi homagium facit,& fidelitatem promittit , & ab eo ad oſculum recipitur : quod non eſt verum , vt etiam ibidem dicit Specul. ſed vt ipſe dicit , tunc alij ponunt, quòd duplex eſt homagium. Homagium ligium in quo nullus recipitur quantum ad verba , ſed quantum ad mentem. Et aliqui qui ſupremam & generalem habent auctoritatem & iuriſdictionem , putà Imperator vel Rex , intelliguntur excepti, &c.

&c. Item vbi ponitur legium ſuprà & infrà, habent aliqui ligium. Homagium non legium eſt, quando aliquid excipitur, putà, Facio tibi homagium excepta fidelitate, ad quam domino meo tali legio teneor, vel ſaluo, quòd poſſum cùm voluero dominum legium mihi conſtituere; vel ſaluo quòd nolo tibi contra talem iurare. Sed dictum primum eſt verius ſecundùm Specul. licèt hoc vltimo deſignatum communis vſus approbet. Et ſecundùm vltimum modum ſequitur per totum, & illo vtitur Spec. de homagio ligio. vide ſuprà [feudum legium.]

Homo non rectè dicitur qui adhuc eſt in vtero matris. l. cùm inter. C. de fideicom. lib. & l. pen. de poſth. hæred.

Homo ligius ſecundùm Spec. ibidem dicitur quaſi ſuo domino ligatus, vel quaſi legalitatem continens. Vnde Rex Siciliæ eſt homo ligius Romani iudicis, vt in Clementin. paſtoralis. de re iudic. præallegat. poſt medium. in §. rurſus. vbi gloſſ. not. Et omnis homo ligius eſt vaſallus, ſed non econtra.

Homicidium, dicitur hominis occiſio ab homine facta: & dicitur quaſi hominis cædium, ab homo, & cędo, ſecundùm Gof. in Sum. eod. tit. & Hoſt. & Ioan. & Specul. & eſt duplex, ſcilicet voluntarium & caſuale. Etiam committitur homicidium facto, conſilio, præcepto & defenſione. cap. ſicut. eod. tit. vbi gl. not. Fit etiam homicidium ſpirituale ex quadam iuris fictione ſpiritualiter octo modis. Primò per fratrum detractores, eos odientes, iniquitatem, oppreſſionem & iniuſtitiam facientes, fratribus malè perſuadentes, &c. vt c. homicidiorum. de pœn. diſt. 1. cap. omnis iniquitas, & c. noli. ead. diſt. Et generaliter iniquus motus ad nocendum fratri in homicidij genere deputatur. Item homicida cenſetur qui tempore neceſſitatis proximis alimenta negat, l. 36. diſtinct. paſce. Corporale homicidium eſt hominis peremptio corporaliter. Et fit dupliciter, ſcil. lingua & facto: lingua tripliciter, præcepto, conſilio, & defenſione. 50. diſt. ſi quis viduam. & c. periculosè. & pen. diſt. 1. Facto quadrupliciter, iuſtitia, neceſſitate, caſu, & voluntate.

Homologare, eſt idem quod confirmare, vel ratificare, & ſic dicitur quòd arbitrium ſit homologatum. Alij dicunt homologare, idem quod conſecrare.

Homouſios, quo verbo vtitur Iuſtinian. in l. 4. de ſum. Trin. Latinè ſonat conſubſtantiale.

Honeſtus dicitur, qui nihil habet turpitudinis, ſecundùm Iſidor. 2. Etymol. & dicitur honoris ſtatus, & de iſta honeſtate vide Gof. Hoſt. & Spec. in rubr. de vita & honeſt. cleric.

Honeſtas iuſtitiæ publicæ, i. conſtitutiones eccleſiæ factæ propter publicam honeſtatem. Iudicauit enim eccleſia eſſe honeſtum, vt nunquam conſanguineus duceret ſponſam conſanguinei ſui viui, vel mortui, ſecundùm Archid. de ſponſ. c. 1. lib. 6. de hac honeſtate vide in cap. ad audientiam. & c. ſponſam. de ſponſ. & matr. vbi per doct.

Honor aliquando capitur pro dignitate. l. nupt. de don. inter vir. & vxor. quandoque pro magiſtratu. §. Prætorum. Inſtit. de iur. nat. gent. & ciu. quandoque pro dono. l. ſi remunerandi. ff. Mand.

quan

quandóque pro ſalario.l.1.§.proinde.de Var.& extraord.cogn.

HONOR municipalis, eſt adminiſtratio reipubl. cum dignitatis gradu.l.honor.de Mun.& hon.

HONORARIA dicuntur præmia legatorum ſeu aduocatorum. l.1. §.in honorariis. ff. de Var.& extraordin.cognit. Require infrà [legatus.]

HONORARIVM ius, dicitur ius Prætorium.§.prætorum.Inſt. de Iur.nat. gent.& ciu.

HONORARIAE actiones dicuntur, quæ prætoris edicto conſtitutæ ſunt,l.39.ff.de Nox.act.l. 11.ff.de fideiuſſ.

HONORARIAE obligationes, quas prætor edicto ſuo inſtituit. l.obligamur.52. ff.de Oblig.

HONORARII ſucceſſores dicuntur,qui & bonorum poſſeſſores.Inſt.§.1.de Bonor.poſſ. Vlp.l. 9.§.5.ff.de Interdict.act.l.1.§.non ſolùm.ff. vt legat.nom. l.10.ff.ad Velleian.l.7. ff.ad Public.

HONORARIVS tutor, curatórve dicitur, quem teſtator adminiſtratione aliis delata, tutorem tamen aut curatorem eſſe voluit.Vlp.l.3.§.1. ff.de Admin. tut.

HONORARIVS arbiter, qui à prætore datur: quòd ab eo qui honorem,id eſt,magiſtratum gerit, detur. Proculus l. 76. ff. pro Socio.

HONORARIA pœna, quam prætor introduxit atque conſtituit.Iuſtinian. §.6.de Iniur.

HONORATOS, ait Alciat. etiam eos appellari, qui Palatina dignitate præditi ſunt,abſque adminiſtratione.

HORREVM, eſt repoſitorium, non ſolùm frugum, frumenti & vini, ſed cæterarum quoque rerum, quæ adſeruari conſueuerunt. De horreo frumenti Virgil. 1. Georgicor.

Illius immenſa ruperunt horrea meſſes.

De horreo vini Horatius in Odis, & Iuriſconſult.in tit.de fund.inſtruct. l. tabernam. [Legauerat, inquit, horreum vinarium cum vino & vaſis & inſtrumento.] De horreo aliarum rerum in tit. de empt. & vendit. [Clauibus, inquit,traditis,ita mercium in horreis conditarum poſſeſſio tradita videtur; ſi claues apud horrea traditæ ſunt.] Item in tit.locati. [Dominus, inquit, horreorum, effractis & compilatis horreis non tenetur.] Hinc [Horrearius,] qui præpoſitus eſt horrei cuſtodiæ, vt libr.19. Digeſtor. in titul. locati & conducti. l. cùm in plures. [Rerum,inquit,cuſtodiam quam horrearius habet.] Item l.Cælius. [Cum horreario, inquit,agendum.] Et merces horreaticæ dicuntur, quæ in horreis adſeruantur,vt in tit.de conditis in publ.hor.l.nulli.Codice. [Nulli,inquit,poſthac horreaticas ſpecies contingendi copia detur.] Nebriſ.

HORREVM, accipitur pro quocunque loco ad reponendum merces idoneo: inde horrearius, de quo in l.cùm in plures.§.vlt. ff.locati.

HORTAMVR, aliquando importat mandatum neceſſitatis,& per ipſum confertur iuriſdictio. c. quia iudicanti.de præſcript. & c.1.de teſtam.& canon.hortamur 3. q. 9.

HOSPES dicitur, qui recipit & recipitur.ff.de Exet. act. l.1.§. magiſtri. in gloſſ. dicitur vector. & ad legem Rhod.de iact.lege 2. reſponſ. 3.

HOSPITIA, olim publicè dari ſolebant: erántque quibus hoſpites

ſpites recipiendi munus à repub. imponebatur. l.3. §.eos milites.l. vlt.§.pen.& vlt.ff.de Mun.

HOSTES quos nos appellamus eos, inquit, Caius, veteres perduelles appellabant, per eum adiectionem indicantes, cum quibus bellum eſſet.l.234.ff.de Ver. ſignif.

HOSTES ſunt, ait Vlpian.quibus bellum publicè populus Romanus decreuit: vel ipſi pop. Romanus: cæteri Latrunculi vel prędones appellantur. l.24.ff.de cap. & poſtli.

HOSTES hi ſunt, ait Pompo.qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decreuimus: cæteri latrones aut prædones ſunt.l.118.ff.de Verb.ſignif.

HOSTICOLO in libris Florentinis reperio pro hoſtico, id eſt, vt Varro ait, hoſtili agro. Vlp.l. vni.ff. de bono. poſſ. ex teſt. milit. [Non dubium eſt, quin debeant ratæ voluntates eſſe eorũ, qui in hoſticolo ſuprema iudicia ſua quoquo modo ordinaſſent.] Item, Si in hoſticolo deprehendantur, & illic decedant. videndum tamen an ſatius eſſet HOSTICO retineri. Hotoman.

HOSTIARIVS olim in veteri teſtamento idem erat quod ianitor. 31.diſtinct.cleros.

De H ante V.

HVMANVS, id eſt, ſæcularis. 1. diſtinct.c.1.11.q.2. qui & diuinis & humanis. Item idem eſt quod humilis.50. diſtinct. eos 24. q.1. ſi quis dederit. & habetur in regula, ſemel Deo, de Reg.iur.lib.6.

HVMANITATIS ratio pro humana natura accipi videtur in l. non tantùm.de appell.

HVMANITVS contingere, pro mori.Inſtit.de don.in princ.

HVMILES perſonæ quæ dicantur, declarat Impe. in l. humilem C.de inceſt.nup. Bart. in l. tutor. §.tutores. de Suſpe.tut. annotat humilem dici qui caret dignitate.

HVMILIORES perſonæ dicuntur pauperes. l. illicitas. §.ne potentiores. ff. de Offic.præſi.& dicitur humilis quaſi humo acclinis, ſecundùm Iſid. not. Archi.in c.qui epiſcopus.23.diſt.

HVMILITAS ſeu humiliatio, vt not.Archid. 22.cum humilitatis, eſt virtus qua homo veriſſima cognitione ſibi vileſcit. de qua gloſſ. optima in verbo humilitatis.& eſt gloſſ. finalis in Cle. 1.de relig. dom. quæ multa perpulchra ponit de humilitate.Vnde, [melior eſt in malis factis humilis confeſſio, quàm in bonis ſuperbiæ gloriatio.] 10.q.3.c.iniuſtum.in fin.

HVMILIATI ſunt quidam religioſi qui fuerunt condemnati ab eccleſia per Lucium Papam, quia noluerunt iurare: & poſtea tempore Clementis recepti ſunt ab eccleſia, quia ſe correxerunt, & iurant quando expedit. not.in c.olim cauſam, de Reſtit.ſpolia.

De H ante Y.

HYACINTHVS, nomen floris & gemmæ. l.1. C. nulli lic.in fre. equo.lib.11.

HYDRAVLVS, inſtrumentum extrahendæ à profundo aquæ idoneum: inde hydraulæ, quibus cura aquæ domus Imperatoris demandabatur, de quibus in l.5. C. de Excuſ.mun.lib.10.

HYDROMELI ὑδρόμελι à Græcis dicitur, quæ ſit apud latinos aqua mulſa, Hiſpani vocant

[adoxa.] conſtat namque ex aqua & melle, vnde & nomen accepit. Nam ὕδωρ eſt aqua, & μέλι mel. Plin.lib.14. [fit vinum, inquit, ex aqua & melle tantùm, hoc vocatur Hydromeli.] Idem l.22. [Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabitur.] Vlp.l. 33.ff.in tit. de Trit.vin. ol.leg.l.ſi quis. [Neque ceruaſia, inquit, cōtinebitur, neque hydromeli.]

Hydromeli aqua mulſa, quæ aqua & melle conficitur. Hanc vocem vſurpauit Vlp. in l.ſi quis.de trit. legat.

Hydrophylaces, curatores ſunt aquarum.

Hydrophylatti dicuntur, ab ὑδρία, quod eſt vas quo aqua fertur, vel ab ὕδωρ id'eſt, aqua, & φυλάττω, cuſtodio, quaſi cuſtodes aquarum ſecundùm Ioan.And.in cap. ſi iudex lacius. de Sentent. excommu.lib.6.

Hymnus angelicus, eſt gloria in excelſis. de celebrat.miſſ.ca.conſilium.

Hyperberici menſis mentio fit in c.propter Io.1.18. diſt. intelligiturque October. Alciat.tamen, capit. lib. 1. Parer.cenſet legendum, hyperberetæi, quòd teſte Suida ita is menſis apud Macedones appelletur, ſitque apud eos vltimus menſis anni. Vnde hyperberetæa ab eiſdem vocantur ſerotina, tarda & poſt collectos demum fructus accidentia.

Hyperbole, latinè exceſſus, figuræ nomen, cùm ſcilicet quippiam dicitur fidem veritatis excedens, augendi vel minuendi gratia. cuius rei exemplum in §. per traditionem. Inſtitutio. de Rerum diuiſio. vt ibi obſeruauit Accurſius.

Hypaethria appelātur loca ſub dio expoſita, hoc eſt, patente cœlo. Plerunque tamen accipiuntur pro ſubdiualibus deambulationibus, quas apud veteres moris fuit pulcherrimis ſterni pauimētis, & hyeme quidem plumbo, vel aliqua alia materia exemptili tegebantur ne gelu vel niuibus corrumperentur: æſtate verò expanſis velis, à ſolis ardoribus defendebantur. l. malum. §. plumbum. de Verb.ſig. & l. quęſitum. §. de velis. de fun. inſtru. licet ibi corruptè legatur apothecis pro hypæthriis.

Hypocaustum ὑπόκαυστον, παρὰ τὸ ὑποκαίειν. id eſt, ſuccendere, Latinè interpretari poſſumus ſuccēſum, vel ſubuſtum, locus eſt in balneis ad calefaciendas cellas caldarias & tepidarias, vt exponit Bud. interdum accipitur pro cubiculo vndique occluſo, in quod aër nō admittitur, ſed igne accenſo, feruore atque æſtu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, quod ſermone Italico ſtufa appellatur. Papinius 1. Sylu.

Tenuem voluunt hypocauſta vaporem.

Plinius Cæcilius in Epiſto. [cohæret hypocauſtū, &, ſi dies nubilus immiſſo vapore, ſolis vicē ſupplet.] Ambroſ.lib.6.hexamer. [De hyeme forſitan quereris, quia nulla tibi hypocauſta anhelantibus ignibus anhelantur.] Vlp. l.16. Mandat.ff. [Quietus hoſpiti ſuo medico mandaſſe diceretur, vt in hortis eius ſphæriſterium, & hypocauſta, & quædam ipſius valetudini apta, ſua impenſa faceret.] Idem l.55. §.2. ff.de leg. & fideicom. lib. 32. [Lignis legatis quod comburendi cauſa paratum eſt, continetur, ſiue ad balnei calefactionem, ſiue diætarum hypocauſtarum ſolebat vti.] hinc con

conclauia & cellæ in quibus ſunt opera fornicata, vbi frigoris vitandi cauſa ignis accenditur, hypocauſta nominantur.

Hypocomus dicitur ab ὑπὸ quod eſt ſub, & κώμη villa. Inde hypocomi, qui ſint ſub villanis, ſecundùm Placent. & Accurſ. Sunt tamen veriùs ſtabularij qui equos curant.

Hypocrisarius quãdoque ponitur pro ſyndico, quandoque pro œconomo, vt notat Spec. in tit. de his qui alien. poſ. vel non §. licet. Apocriſarij leguntur, extrà, de Elect. cap. ſignificaſti. & 1. q. 6. conuenientibus.

Hypocrisis, latinè ſimulatio, & hypocrita, ſimulator dicitur.

Hypomnematographi dicuntur commentariorum ſcriptores. habetur hæc vox in l. ſi quos. de decurio. lib. 10.

Hypostasis dicitur ab ὑπὸ, quod eſt ſub, & στάσις, ſtatus vel ſtans, quaſi ſubſtans. & vtuntur Græci ſicut nos, pro perſona, quia habet ſubſtare omnibus accidentibus, & omnia accidentia ad ſe recipit, à nullo tamẽ informatur ſecundùm Hugonem, Gloſ. ex Clement. 1. de Sum. trini.

Hypotheca, ὑποθήκη à verbo ὑποτίθεσθαι, quaſi dicas ſuppoſita, ſubiecta obligationi, & obſtricta: Nam (vt ait Martianus) inter pignus & hypothecam tantùm nominis ſonus differt. l. 5. in fin. ff. de Pignor. quippe cùm alterum Græcum, alterum latinum ſit. Iuriſconſulti autem docendi cauſa, & vt ſuis quæque res vocabulis demonſtretur, pignoris appellationem ad res mobiles, hypothecæ verò ad immobiles referunt. l. ſi rem. 9. §. 2. ff. de Pignor. act. §. Item Seruiana. 7. Inſtit. de Actio. l. 1. ff. de pign. acti. l. 4. ff. de Pigno. vbi traditur hypothecam dici propriè eius rei, quæ nuda conuentione obligatur. Pignus porrò & hypotheca hoc differunt, quòd illud & pro rebus obligatis, & pro ipſo obligationis contractu ſæpè vſurpatur: hæc verò tantùm pro rebus ſuppoſitis. Cicero lib. 13. Epiſtol. [Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ cõmiſſæ ſunt.]

Hypothecare eſt obligare, pignorare, vel ſupponere, vt patet per Rubr. ff. de Reb. eor. qui ſub rut. & cur. dum ſubditur, ſine decreto pignori non ſupponendis.

Hypothecaria actio eadem quæ quaſi Seruiana, dicitur quæ cuiuis creditori ſui pignoris perſequẽdi cauſa cõceditur. l. 3. ff. ad exhibendũ. dict. §. 7. de Actionib.

Hypothecaria formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur. l. 3. l. 4. l. 11. & alibi ſæpè. ff. de Pignor.

Hypothecarius creditor, qui ſub hypotheca pecuniam credidit. l. 1. §. ſciendum. ff. de Separa. l. 1. C. de his qui in prior. Hotoman.

Hysginus color dicitur ab hyſge herba. l. quæ ſitum 78. §. coccum. 5. ff. de leg. 3.

Hysterologia, vel hyſteron proteron, figura eſt, cùm id, quod primum eſſe debet, ſecundo ponitur loco, vt cùm Iuriſconſultus priùs determinat ſecundam quæſtionem, quàm primam, prout fecit in lege 3. §. Labeo. de Incen. rui. naufra.

De I ante A.

Iacens hæreditas dicitur antequã adita ſit. l. 1. ff. de Succeſſor. edict.

l.denique.13.§. quæſitum.ff.quod vi aut clàm.l.5.ff.Vt in poſſeſ.leg. l.1.ff.de Bon.poſſ.furt.

IACENS dicitur ea res cuius dominus ignoratur. Vlp. l. 43. §.43. ff.de furt. [Qui alienum quid iacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur.]

IACINTHVS,lapis eſt pretioſior aliis.C. nulli lic. in fre. l. vnica. lib.11.

IACTVS,require infrà [lex Rhodia de iactu.]

IACTVRA eſt damnum vel periculum quod quis patitur quando imminente tempeſtate proiiciuntur bona in mare ad exonerandum naues:& ita capitur propriè , ſed largè poteſt capi , pro quocunque damno alicui per violentiam illato vndecunque proueniat. Vel dicitur læſio facta cum lapide vel ligno. Require etiam infrà [lex Rhod.]

IACTVRA & [damnum] differunt , quia iacturam ſcienter & vltrò patimur, vt patet in iactura quæ fit per tempeſtatem maris , vt in titul. ad l. Rhodiam de iac.damnum verò inſolito & nobis inſcientibus fit. ca.in primis. 2.q.1. &.l.1. ff.ad l. Aquil. & not. per Archid. in c. quia ſæpe. de elect.in 6.

IAM , hæc dictio denotat perfectionem actus & continuationem. Bart. in l. Celſus. nu.26.ff. de Vſuca.& in l.1.ff.de aqua quotid.& æſti.& text.in conſtitut.1. C. verſic. omne iam conſti.& ibi Bald.

IAM,quandóque ponitur interrogatiuè. ff. ad l. Aquil.l. Stichum. Quandoque retro tempus ſignificat & continuum.de Acq. rer. dom.l.nunquàm.§. theſaurus. Itē quandoque ſumitur pro futuro & præterito ſecundùm ſubiectam materiam, vt l.quamuis.ff.de fur. & ibi not.

IANTHINVS,na,num,color eſt violacens , quoniam ἴον Græcè, viola interpretatur Latinè , ἄνθος florem ſignificat. Plin. libr.22. [Appellata , inquit, ia , & ab iis ianthina veſtis.] Perſius:

Hic aliquis cui circa humeros & ianthina lana eſt.

Martialis:

Coccina famoſa donas & ianthina mœchæ.

Vlp. de leg.3.l.ſi cui. [Buccinum. inquit,& ianthinum cōtinetur.] Et ferè quoties in libris Digeſtorum , & in litteris ſacris legitur hyacinthinus color , intelligendus eſt violaceus , id eſt , coloris violæ. Nebriſ.

IANTHINVS color , eſt violaceus.l.ſi cui.§.fin.de leg.3.

IANVARIVS,eſt menſis ideo ſic dictus,quia eſt principium & ianua totius anni,vt not.per Arch. extrà,de reſcript. c. ſi propter.in glo ſſ.debet hoc intelligi.

De I ante B.

IBI, hæc dictio , non tantùm locum, ſed quandóque etiam tempus demonſtrat. gloſ.in l.ſi quis. de iud.

IBRIDA,eſt de ſcorto natus.

De I ante C.

ICONOMVS dicitur ille cui eccleſiaſtica res gubernanda mandatur, vt C. de ſacroſanct. eccl.l. iubemus.circa princ. & gl.3.cap. Imperatorū. de iura. cal.vbi not. differentiam per doct. inter iconomum, ſyndicū, procuratorem, & actorem , quæ ibi ſecundùm gloſſ. in lata ſignificatione idem ſignificant. De quo duæ gloſ.notabiles , vna in can. ſi quis erga.

2.q.

2. q. 2. alia in can. quoniam. 16. qu.7.& habetur 10.qu.2.ſi iconomus.

Oeconomvs per œ, diphthongon ſcribendum eſt, non per i, nec per y: ſignificat autem propriè curatorem domus, hinc & œconomica Ariſtotelis.

De I ante D.

Idcirco, & ideo, ſunt dictiones cauſales. Bartol. in l. demonſtratio. §. quod autem.ff. de condit. & demonſtr.

Idem quandoque exponitur pro ſimile. l. ſi non ſortem. §. Libertus. de condictio. indebiti. Et quandoque idem appellatur, tametſi priſtina qualitas aut quantitas non adſit. le. proponebatur. de Iudic.

Id est, dictio expoſitiua, ff.ad l. Aquil. l.item Mela. §. legis. vide latè de hac dictione per Bart. in l.1.ff.ad l.Aquil.

Ἰδιόχειρα appellantur (inquit Imp. Leo) ſcripturæ quæ ſolent à quibuſdam ſecretò fieri, interuenientibus amicis rerum contrahendarum cauſa. l. ſcripturæ, 11. Cod. Qui pot. in pig.hab.&,vt opinor, ἰδιόχειρα & ἄγραφα opponuntur, quæ tabellionum publica inſtrumenta ſunt. Nou.49.& 142. Item 73. quæ etiam forenſia appellantur. l.comparationes. 19. C. de fide inſtr.qua de cauſſa in d. l. ſcripturas, ἰδιόχειρα iis,quæ publicè à tabulariis conſcripta ſunt, opponuntur.Hotoman.

Idiota eſt Græcum,& eſt idem quod Imperitus, ſecundùm Iſid. li.10. vt eſt laicus qui litteras neſcit, vt in Auth. quomodo opor. epiſc. §. 1.quandoque dicitur ille qui oſtendit ſe ſcire cùm neſciat, vnde verſus,

Vir bene veſtitus, pro veſtibus eſſe peritus
Creditur à mille quamuis idiota ſit ille.

Ita dicit Ioan. And. in addit. ad Spe.in tit.de arbitro. §.reſtat.verſic.[item ferendæ ſunt.]

Idonei propriè dicuntur qui poſſunt & volunt in eccleſia deſeruire. de Præben. ſuper inordinata. Et dicuntur idonei qui ſunt moribus,honeſtate,& litterarum ſcientia decorati. de Inſtit. c. in eccleſia. in gloſſ. 4. etiam ſunt prouidi & circunſpecti.

Idonee cauere quomodo intelligatur, require in ver.[cautio.]

Idonevs tutor dicitur, qui eſt ſoluendo, quatenus ſunt facultates pupilli. l. 2. §. 1.idoneus. & ibi Bart.ff.ad Tertyl.

De I ante E.

Ierocinivm, eſt locus vbi aluntur pauperes, ſecundùm quod accipitur C.de Sacr. ſanct. eccleſ. l. illud. vbi legitur Ptochotrophium.

Ierothocomivm, eſt locus vbi ſenes & valetudinarij,& propter ſenectutem tantùm infirmi homines curantur. gl. in c. tributum.§.ſancimus.23.q.8.

De I ante G.

Ignarvs eſt qui ignorat, vel qui ignoratur,ſecundùm Iſid.li.10.

Ignavvs idem eſt quod ignarus viæ,id eſt,rationis & vitæ ſecundùm Iſidorum ibidem. frequentiùs tamen accipitur pro indiligenti, & pigro: vnde & ignauiter, pro ſegniter & negligenter.

IGNEM & aquam recipere, interpretatur Scæuola pro nuptias celebrare. l. pen. de don.inter vi.& vxo.vbi præclarè Budæus.

IGNOMINIA, eſt verbalis læſio contra honorem alicuius, vel etiã turpitudo. Et ſic dicitur quod ignominioſum eſt epiſcopo ſi quærat ab aliis doceri, cùm ipſe alios docere debeat, vt in Auth. de ſanct.epiſ.§.damus.

IGNOMINIOSA miſſio in re militari quæ ſit, oſtendit eleganter Iuriſconſ. in l. milites. de Re mili.& l.2. de iis qui not.infa.

IGNORANTIA eſt, cùm de facto vel de iure nihil ſcio, nec aliquid ſuſpicor, ſecundùm Azo. in Sum. C. de iur.& fact.Ign.vide infrà in ver.[ignorare.]

IGNORARE propriè eſt neſcire quod aliquis debet ſcire. Neſcire autem eſt communius quàm ignorare. Vnde propriè omnis qui ignorat,neſcit, ſed non econtrà. vt not.ff.de iur.& fac.ign.ſuper rubr. Et in hac materia quatuor ſunt quæ videntur idem, ſunt tamen diuerſa, ſcil. ignorantia,neſcientia, error, & titubatio. Primum ſumitur in mala parte,quia,ſcilicet,debet ſcire, & ignorat. vnde dicitur, qui ignorat ignorabitur. de Renunc. cap. niſi cùm pridem. Neſcire autem in bona & mala parte. Nam omnis ignorans neſcit, ſed non conuertitur: vt dictum eſt.Error autem eſt cùm aliud eſt, quàm credam. Quòd autem aliud ſit errare,quàm ignorare, patet cùm dicit lex, ſi poteſt poſſeſſio acquiri ignoranti, ergo & erranti. ff.de Acquiren.poſſeſſ. l. ſi me in vacuam. §. 1. Titubatio verò eſt, cùm hinc inde diuerſa vel contraria ſcire videor, nec alicui eorum magis animum applico. C. de Condict.indeb. l. fin. Et ignorantia diuiditur ex parte materiæ circa quam eſt, quia alia eſt ignorantia iuris,alia facti: & harum vna probabilis, & alia non. Ignorantia facti eſt, vt ſi neſciam illum deceſſiſſe qui mihi cognatus eſt, vel aliquod ſimile. Alia eſt ignorantia iuris, vt ſi neſcio me illi poſſe ſuccedere qui mihi cognatus eſt & deceſſit, vt ff. de Iur,& fac.ign. l. 1. & hæc non excuſat.Regula ignorantia,de Reg. Iur. libro 6. Eſt etiam quædam ignorantia facti probabilis, vt ſi quis errat in facto alieno:& quædam non probabilis, vt ſi quis errat in facto proprio, vel rebus ſuis, vt ff.pro ſoc. l. vltim. vel ſi ignorat aliquis quod omnes de ciuitate ſciunt vel maior pars ciuium ſcit.l.regula. §. ſed facti. ff. de iur.& fact. iguo.

De I ante L.

ILICO dicitur fieri quod fit antequam diuertat ſe ad alia facienda.l.litigatoribus.C.de appel.

ILLATA, id eſt,oppoſita.de præſum.nónne.

ILLATA quomodo differant ab inductis, no. gloſ. in l. ſi non.C.in quib. cau. pig. vel hyp.ta.contra.

ILLIBATVM, id eſt,non diminutum. gloſſ. §. fi.Inſt.de iis qui ſunt ſui vel alien.iu.

ILIENSES, dicti ſunt populi ab vrbe Ilio,clariſſima omnium quæ fuerunt in Aſia, vel ex eo quòd inde profecta eſt tota Romanorum Nobilitas. De quibus Calliſtratus lib. 27. ff. tit.de excuſat.l. non tantùm. §. 1.[Ilienſibus, inquit,propter inclytã ciuitatis nobilitatem,& propter coniunctionem originis Rom.]N.

ILLOTIS manibus dixit Gaius in *l.*

in l.2.de Orig. iur.pro rem ipſam protinus aggredi nulla præfatione adhibita, & imparatis adhuc legentium animis.

ILLVSIO, eſt deceptio vel deriſio. Clemen. vnica. de Renun.vbi côcor. mu.in gl.in verb.[Illuſio.]

ILLVSTRIS, eſt nomen notitiæ, eo quòd multis clareat ſplendore generis vel ſapientiæ vel virtutis, quamuis ſit obſcurè natus: ſecundum Iſidor. Et nota, quòd quatuor ſunt nomina dignitatum,ſcilicet maximi, vt ſunt ſuperilluſtres, magni, vt illuſtres, medij,vt ſpectabiles, minimi, vt clariſſimi. in Auth. de Appel.§.1. & tribus ſeq. Inſt. in procem. §. cúmque,vbi gloſſ. Illuſtres etiam dicuntur qui ſunt de conſilio & conſiſtorio Imperatoris.leg. quiſquis. Cod.ad legem Iuliam maieſtatis. Vide late Barbat.in ca. nouit.de Iudi. & in c. tuam. de ord. cog.& per Alex. de Imo. in l.1.ff. de Offic.eius cui mand.eſt iuriſd. in gl.in verbo,[tribuuntur.]

ILLVVIES, immunditiam fœtorémque oris deſignat. l.qui clauum. de Ædil.edi.

ILLYRICVS, id eſt,Sclauus,ſcilicet aliquis de Sclauonia. vide ſuprà coloni [Illyriciani.] Cod.de colon.Illyri.lib. 11.

De I ante M.

IMAGINARIVM pro fictitio, vnde imaginaria venditio, quæ nullo aut minimo accedente pretio fit.§.præterea. Inſt. quib. modis ius patr.pot. ſol.& l.imaginaria. de Reg.iur.

IMBECILLIS eſt fragilis & inconſtans, & dicitur quaſi ſine baculo.

IMMISCERE, verbum eſt proprium eorum hæredum qui ſui ſunt cùm hæreditatem ſuam amplectuntur. Cùm enim non aliunde accedant, ſed in familia ſint, adire nôn dicuntur,ſed immiſcere.l.Impuberib.11.& l.cum bonis, 87.ff.de Acquir.hæred.l.3.§. ſuo.l. 7. §. non ſolum ff. de Minoribus. l.8.& l.10.C.de iure delib.

IMMISCERE igitur ſuorum hæredum eſt, Adire extraneorum: eáque ſententia diſtinguitur in l. 6. §. ſi filius.ff.de Bo.li.l.2.§.reſtitutus,ff.de min.

IMMISSVM dicitur, quod ita immiſſum eſt, vt in aliquo loco conquieſcat, veluti trabes quæ in alienum parietem immittuntur:vnde & ſeruitus tigni immittendi nomen accepit. l. malum. de Verb.ſign.

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vſurpatur in l. Peducea.de limitibus. [Ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quid in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto.]

IMMVNITAS, eſt priuilegium quoddam, vel remiſſio à iure ad non ſubeunda munera vel honores conceſſa, qualia enumerantur in tit.ff. de iure imm.

IMO, ſtat quandoque correctiuè, c. accedens. vt lit. non conteſt.de hoc text.iuncta gl.16. q. 1. prædicator.& leg. Stichus.ff. de manumiſſ. teſt. & ibi plenè per Barto. quandoque ſtat copulatiuè vel implicatiuè, vt per eundem Bar. in 1.conſt. Co. vbi latiſſimè de vi huius dictionis.

IMPEDIRE dicitur qui retardat. c. pia. §. fin.de excep.lib.6.& ibi not.per Arch.

IMPENSAE ſecundùm Azon. in Sum.de petit.hære.dictæ ſunt ab impēdēdo, & ſunt triplices,quædam neceſſariæ, quædam vtiles, quædam voluptuariæ. Neceſſariæ dicuntur quibus non factis res

erat peritura, vel quæ ſi facta nõ eſſent, res longè deterior effecta fuiſſet: vt in l.impenſæ.ff. de verb. ſig. verbi gratia, Conduxi à te domum quæ ita ruinoſa erat, quòd niſi releuaſſem eam, erat caſura: hæ impenſæ dicuntur neceſſariæ, & ipſas repetam per contrariam actionem conducti. Vtiles dicuntur, quibus non factis res non erat peritura, ſed ipſis factis melior efficitur: vtpote, ſi faciam feneſtras vtiles in domo, vel ſimilia. faciunt ergo vtiles impenſæ rem deteriorem eſſe meliorem. Voluptuariæ dicũtur, quibus non factis, res non erat peritura, nec ipſis factis res efficitur melior, ſed bene amœnior, vtpote, ſi facio picturas in domo mea: hæ non repetuntur, nec deducuntur (quamuis ſecus ſit in neceſſariis & vtilibus:) ſed has licitum eſt mihi abradere ſine læſione prioris ſtatus, ſi abraſæ poſſunt mihi aliquã vtilitatẽ afferre: alioquin non eſſet mihi licitum, quia malitiis hominum (qui nihil aliud quærunt niſi vt noceant) non eſt indulgendum, ſed obuiandum: & ſibi imputet qui eas fecit, quia donare videtur iuris fictione. Vide ſuprà expenſę.

IMPERATOR non dicitur niſi poſt coronationem. Fel. in c. cùm te. de Reſcript. verſic. ſimiliter dicit glo. & vide gloſſ. in Clem. de Iureiur. in verbo, futurum.

IMPERIVM eſt duplex, ſcilicet merum & mixtum, de quib. vide ſuo loco in littera M.

IMPERITIA, id eſt, ignorantia. de Præſcript. ſicut graue.

IMPERPETVVM quandoque ſignificat donec viuam. ff. pro Socio. le. 1. quandoque ſignificat per infinita ſæcula, etiam poſt mortem, ſecundùm gloſſ. in verbo, perpetuatur, in §. at ſi ita. Inſt. de verb. oblig.

IMPETERE, id eſt, accuſare, vt extrà, de Iureiur. C. quemadmodum.

IMPETIGINES, puſtulæ prurito corpus infeſtantes quarum genera quatuor Cornelius Celſ. lib. 5. deſcribit. Hinc,

IMPETIGINOSVS impetigine affectus. Vlp. leg. 6. §. 1. ff. de Ædil. edict. Trebatius ait impetiginoſum morbum non eſſe, ſi eo membro vbi impetigo eſſet æquè rectè vtatur.

IMPILIA leguntur apud Vlp. in l. 25. §. 1. ff. de Aur. arg. Opinor pro falciolis quibus mulierum crines alligantur, quaſi ad pilos pertinentes. [Faſciæ, inquit, crurales pedaléſque & impilia, veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt.] Varro Teſtam hanc falciolam appellat.

IMPLERE intentionem ſiue petitionem Iuriſconſulti dicuntur, pro id quod intenditur probare, ac planum facere. Itémque implere exceptionem. l. penultim. §. 1. Digeſt. de Except. rei iudica. leg. 19. ff. de Exceptio. l. 21. C. de rei vendic. dicitur & implere præciſè, pro id quod poſitum eſt probare, l. 1. l. 23. Cod. de Probat. l. 3. C. de Non num. pecun.

IMPLEMENTVM ſumitur pro implemento conditionis, & hoc modo ſignificat actum eſſe purificatum. leg. antepe. Dig. de Condit. inſt.

IMPOSSIBILE dicitur multis modis, vt not. 61. diſtinction. Cantinlenſis eccleſiæ. Vnde impoſſibilitas propriè eſt triplex, videlicet iuris, facti, & naturæ, ſecundùm Ioan. An. in regula nemo. de Regul. iur. libr. 6. Et nota, quod impoſſibilitas appoſita

ta actui, diuerſimodè ſignificat, vt ex ſignificato ex ea ſumpto, vel aliàs vndecunque concluditur diſponentem voluiſſe, nam quandoque vitiat actum, quandoque habetur pro non adiecta, prout natura actus cui adiicitur poſtulare videbitur, de quo latiſſimè & magiſtraliter Dyn. in dicta regu. nemo poteſt. & poſt eum alij in §. impoſſibilis. Inſtit. de Hære.inſtit. Et not. quòd habetur etiam pro impoſſibili quòd à ſola principis voluntate dependet, vt not.glo.in l.Continuus.§. cùm quis.de Verb.oblig.

Impostores, dicuntur deceptores, & qui fallunt præſtigiis quibuſdam, dicti ab imponendo, quod eſt decipere.Iuuenalis,

Facile eſt barbato imponere regi.
Et Martialis:
Callidus impoſuit nuper mihi caupo Rauenna.

Vlpian. lib. 21. de Ædilitio edicto.l.ob quæ vitia.[Non guloſos, inquit, nec impoſtores.] Accurſius impoſtores interpretatur qui imponunt aliquid alicui. Inde dicta impoſtura, pro deceptione. Ambroſius in epiſt. ad Corinthios 1. [Omnis impoſtura tenebras petit, & falſa pro veris oſtendit.] Vlpian.libr.47.de crimine ſtellionatus. l. ſtellionatus. 2.§.item ſi quis.[Item ſi quis impoſturam fecerit.]

Impostores dicuntur verſuti & fallaces homines. Inde impoſtura, id eſt, fallacia & deceptio: ducta videtur metaphora ab iis, qui operimentum aliquod rebus imponunt, vt vitia contegant. Hinc & verbum imponere pro ſimpliciter decipere. Horum verborum crebra ſit mentio in iure, vt in l. 1. de var. & extraord. cogn.in l. 4. de Ædil.edi.& in ti. de crim. ſtel.

Impotentia coëundi eſt vitium vel defectus naturalis vel accidentalis, quo quis impeditur mulieri carnaliter commiſceri.

Impraesentiarum habetur in lege de Ætate. §. ex cauſa. ff.de interrog.act.

Impubes, eſt qui ex habitu corporis ſui impubertatem oſtendit, & quòd generare vel concipere nondum poſſit, ſicut maſculus, ante 14.annum, mulier ante 12. Maſculus enim impubes dicitur vſque ad 14.annum completum, puella verò vſque ad 12. vt Inſt. quib.mod.tut. fin.in princ.

De I ante N.

In, iſta dictio per ſe ſumpta aliquando notat terminum in quo, aliquando pro fine, & pro aliis multis ſignificationibus, de quibus vide Anto. in c. in litteris.in princ.de Reſtit.ſpol.

In, quando priuat vel auget, not. Ioann. Andr. de conſuet. ad noſtram. Et dat remiſſionem ad Spec.de iur. patro. nobis autem. Sed pleniùs not.Arch. 40. diſtin. ſi Papa.& quandoque notat intrinciratem, quandoque extrincitatem, iuxta Alexandrum. [In campo curro, &c.]Et habetur in l.ſi cui in princ. ff. de leg. primo. Quandoque ponitur pro [Valde,] in compoſitione, vt inuigilare,id eſt, valde vigilare. Interdum ponitur pro [non] in compoſitione,vt iniuſtus,iniquus, id eſt,non iuſtus,non æquus.

Inauditum filium dixiſſe videtur Vlpia.in l.inauditum. ad l. Cor.de ſica.pro nõ damnatum iudicio

dicio, vt ibi interpretatur Bud.

Inavris, quod à Græcis dicitur ἐνώτιον, ornamentum eſt ex auribus fœminarũ dependens. Plautus in Menæch. [Inaures da mihi faciendas pondo duûm nummûm.] Vlpian. de Aut. & arg. leg. l. argumento. [Veluti inaures, armillæ, viriolæ.] Item l. pediculis. Inaures in quib. duæ margaritæ.

Inavris, ornamentum eſt ab auribus fœminarum dependens, cuius non ſemel meminit Iuriſconſ. in tit. de Aur. & arg. le. l. argumento.

In bonis eſſe longè aliud eſt, ac ex bonis eſſe: nam in bonis noſtris eſſe dicitur, cuius dominium ad nos pertinet: ex bonis verò, in quo quodpiam aliud ius habemus. §. pen. Inſt. vi bon. rapt. vide ſuprà.

Incapacitas dicitur pro ipſa reali incapacitate: prout natura rei dictat, vel diſpoſitio legis admittit, aut quodlibet medium operari vel ſignificare declarat. verbi gratia, promittitur vel legatur res ſacra: incapacitas rei huius operatur quòd non valet nec in re nec in æſtimatione, quia non eſt commercium rei ſacræ. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de Verb. obl. ſed vbi legatur columna aurea, vel marmor pictum ad conſtructionem domus, de alia domo non valet legatum in re, ſi cet valeat in æſtimatione. l. cætera. §. ſi duobus. ff. de leg. primo. quia de ſe eſt in commercio hominum, ſed ne deſtruatur vel deterioretur, non tollitur de domo, ſed habetur æſtimatio rei, & ſic de aliis exemplis.

In capita ſuccedere ſecundùm Hoſtienſem in Sum. de Succ. ab inteſt. §. viſo. verſi. quid ſit factum. eſt quando filij præmortuorum fratrum ſuccedunt in portionibus quot ſunt capita, verbi gratia. Tres ſunt filij ex præmortuo fratre, & vnus ex alio fratre: ſi tantùm capiat filius ex vno fratre genitus, quantum tres ex alio geniti, ſuccedunt in ſtirpes ſuas, quia quilibet capit certam portionem ſtirpis ſuæ. Si verò fratris tot portiones capiẽtur, quot ſunt capita, tunc ſuccedunt in capita. vide infrà, in ſtirpes ſuccedere. & Azo. in Sum. Cod. de hær. Inſt. Hoſtien. & Spec. eo. tit. in tracta. libellorum, verſi. nunc de collateralibus.

Incendiarivs eſt, qui ob inimicitiam, aut prædæ gratia, ædes, arbores, ſiue ſegetes incendit, vt ff. de pœn. l. capitalium. §. incendiarij.

Incentivvm idem eſt quod appetitus vel audacia, titulus ſeu voluntas. de vita & hon. clerico. cap. clericorum.

Incentor dicitur ideo, quia ipſe alios praua ſuggeſtione ſuccendit ad vitia, & perſuadendo inflammat, ſecundùm Iſidorum.

In certas regiones fundum diuidi, eſt in partes determinatas diuidi.

Incertvs poſſeſſor, eſt quem ignoramus. l. ſubſignatum. §. fin. de Verb. ſign.

Incerta in iure appellantur, in quibus non apparet quid, quale, quantum. leg. vbi autem. 75. de Verb. obl. Item quæ non in ſpecie ſed in genere proferuntur, veluti fundus, homo, triticum. l. hæredes. 25. §. incerto ff. famil. herciſc. l. cùm incertus. 13. ff. de legat. 1. l. in ratione. 30. §. incertæ. ff. ad leg. Falcid.

Incerta actio, ſiue incerti actio, dicitur per quam nulla certa

certa ſumma petitur, veluti ex ſtipulatione incerta: quod mihi ex ſtipulatu dari fieri oportet, l. 4.ff. de Vſur.l.3. C. de Inutil.ſtipul.l. diem proferre.27. in fin.ff. de Arbit. Ex omnibus bonæ fidei actionibus quod te mihi ex bona fide dare facere oportet, ſic l.1.ff. Vſufr.le.l.3.de condict. ſine cauſ. ff.l.2.§. aliud. ff.de Donat.l.vlt.ſi quis in ius voc.

INCERTVS contractus, ti proprium nomen non habet.l.9. ff.ſi cert.pet.l.1.§.debitum. ff.de Cōſt. pecun.Incerta perſona, quam incerta opinione ex animo teſtator ſubiicit, cuius exemplum ponit Imp.§.27.de Legat.

INCESTAE nuptiæ, ſunt quæ inter collaterales vel affines fiunt, ſecundùm glo.in Authentic.de inceſt.nupt.in princip.in verb. [inceſtas.] vbi conſtituit differentiā inter nuptias inceſtas, nefarias, & illicitas, tametſi iuris auctores non rarò his nominibus promiſcuè vtantur.

INCESTVS eſt maior adulterio. l.ſi.adulterium.§.1.verſic.[occurrit de adulteris.]& eſt coitus carnalis inter affines & collaterales. §.ſi aduerſus.Inſt.de nupt.

INCESTVS eſt abuſus conſanguinearum vel affinium,vt §.cum ergo 36. quæſt.1.& 35.cauſa.quaſi per totam.

INCESTVOSVS dicitur qui cognatam vel affinem vel etiā ſanctimonialem nefario amore vel coitu violat ſeu maculat, ſiue in matrimonio, ſiue ſine matrimonio, vt in §. præalleg. & 26.diſt. virgines.

INCIDENS & emergens quomodo differant not.in ca.1.de or. cog. & c.à nobis. de except. vide de hoc ſuprà,emergens.

INCILES foſſæ, ſiue [incilia,] ſunt quæ à Græcis dicuntur diotones,& ſunt per quas aquæ pluuiæ deducuntur ex ſatis.Apuleius libro 9.de aſino: [Viam lacunoſis incilibus voraginoſam.] Cato de re ruſtica: [Per hyemem aquā de agro depellere oportet, foſſas inciles puras habere.] Feſtus Pomp. [Incillæ foſſæ,quæ in viis fiunt ad deducendam aquam,ſiu deriuationes de riuo communi factæ.] Vlpianus libro 40. Digeſtor.titu.de riuis lege 1. [Incile eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus quòd incidatur.Inciditur enim vel lapis, vel terra,vnde primùm aqua ex flumine agi poſſit.] Idem Vlpia.in eodem libro, titu.ne quid in flumine publico,lege 1.[Si incile,inquit, ducat, & alio loco fiat.] Meminit quoque incilis in titulo de aqua quotid.l.1.

INCILE,vide infrà,[Interdictum de riuis.]

INCOLA dicitur,qui in aliquam regionem domicilium contulit, vel contrahit,quaſi ſedem ibi poſiturus vel manſionem, ita quòd tranſactis decem annis domicilium retinuit, licet etiam cauſa ſtudij ibidem ſteterit, vt ff. de Verb.ſign.l.pupillus.§. incola.vel qui propriam terram colit.Require ſuprà.[Agricola.]

INCOLVMIS dicitur à nomine columna, quia ſicut columna eſt erecta,fortis & ſtabilis,ita incolumis conſimiliter: & iſta ratione fortè filius dicitur habere in bonis patris quartam incolumē, id eſt, fortem, ſtabilem, quia fideicommiſſa & legata eam minuere non poſſunt, l.2. cum ibi not.C.de inof.don.

INCONCVSSA, id eſt, inuiolata, ſeu inconcuſsè,id eſt,quietè, ſine interpellatione. capit. Illud & cap.

& cap.auditis.de Præſcript.

INCONSVLTÒ factum dicitur,quod dedita opera factum non eſt.

INCONTINENTI, id eſt, ſtatim, recipit tamen hoc verbum interpretationem à iure, de quo ſuprà in verb.[facere.]

INCORRIGIBILIS ſecundùm Bald. dicitur, qui non paret iudici in extremo iuriſdictionis quod eſt ſententia. Sed contumax dicitur, qui non paret in principio iuriſdictionis, quod eſt citatio vel in ius vocatio. Secundùm Ant. de Butr. dicitur incorrigibilis, qui poſtquam penitus eſt condemnatus, iterum reuertitur ad idem crimen. c. vt fam.de Sent.excom. licèt enim non faciat pœnitentiam, non dicitur propterea incorrigibilis,niſi reuertatur ad ſimile vel ad peius delictum, nec faciat ſui præſentiam iudici.cap. quoniam frequenter. §. 1. Vt lit. non conteſt. dum enim facit ſui præſentiam, vt iudex eum apprehendere poſſit,non eſt incorrigibilis, quia eccleſia habet adhuc, quid vltrà faciat.cap.cùm non ab homine.de Iud.

INCREDITVM ire, eſt idem quod credere. l. 2. §. mutui, ſi certum petatur.

INCREDITVM poſſidere, hoc eſt, propter creditum,vſus eſt Vlp.in l.à diuo.§.ſi pignora.ff.de Re iud.

INCRVSTARE, eſt cruſtam parieti, vel alicui alteri rei inducere,ſiue ex calce,gypſo,argilla, ſiue ex lapide,aut alia materia.Horatius 1. Sermon.

Syncerũ cupimus vas incruſtare.

Varro apud Marcel.[Pauimenta, inquit, & parietes incruſtatis.] Proculus lib.8.Digeſtor.de ſeruitutibus vrbanorum prædiorum. l.quidam.[Parietem,inquit,communem incruſtare licèt.] Et paulò pòſt: [Quod obſeruari in incruſtatione oportet.] Item de Verbor.ſignif. l.impenſæ. Paulus ait, [incruſtationes, loricationes & picturæ.] Ant.Nebr.

INCRVSTATIONES ſecundùm Alciat.in l.impenſæ. de Verb.ſignif. ſunt tectoria parietum ex cruſtis marmoreis confecta.

INCVNCTANTER,id eſt,de cætero. 3.q. 6.hæc quippe.in fin.ex gloſ.1. quandoque, id eſt, ſine mora. ff. de Admin. tut. l.tutor qui repertorium. §. 1. Quandoque, id eſt, [indubitanter,]quia cũctari idem eſt quod morari vel dubitare, & ita ſumitur extrà, de his quæ fiunt à maiori parte capituli. c.1. de ſentent.excommun.cùm quis. lib.6. & ibi per Archid.9.diſt.cap. noli.3.q.6.hæc quippe.& extrà,de ſchiſmat. cap. fraternitati. & in vtraque ſignificatione poteſt ſumi. d.cap. noli. & ibi de hoc per Archid.

INCVRIA eſt negligentia. Cle.quia contingit. de Relig. dom.& cap. quæſitum.de pœnit.& remiſſ.

INDAGO apud Vlp.in l.emptorem. §. vlt. de Act. empt. ſumitur pro effectu indaginis, hoc eſt, capturа, quod à Budæo ibi proditum extat.

INDEFINITA capitur pro oratione, cui non præponitur ſignum vniuerſale vel particulare. Et oratio indefinita ſignificat indifferenter: quandoque etiam vniuerſaliter diſtributiuè ſeu collectiuè,ſeu aliter, prout eius ſignificatum vel materia ſubiecta vel circumſtantia, ſeu aliquod medium probabile concludit. v. g. Lex loquitur indefinitè dicendo, venditor tenetur rem tradere,vel tenetur de euictione: vel homicida,vel fur eſt puniendus: ſignificat

ficat vniuerſaliter: quia ſenſus eſt, quòd omnis homo qui eſt venditor, tenetur tradere rem, & omnis homo, qui eſt homicida vel fur, eſt puniendus. Et hoc patet ex omnibus legibus ſic loquentibus cum earum intellectu. Nam natura legis eſt, omnia in quibus eſt medium, ſub eadem regula concludere. Cùm enim ibi ſit eadem ratio, ibi & idem ius eſſe debet. l.illud.ff.ad legem Aquiliam. Item qua ratione de iſta lege detraheretur vnus, eadem & alius, & ſic remaneret deluſoria: & ſic dicit, ſeu ideo dicit vniuerſaliter. Differt tamen indefinita ab vniuerſali ſecũdùm Bartolum: quia vniuerſalis omnia ſignificat ex ſuo proprio ſignificato: indefinita verò non comprehendit omnia ex ſua ſignificatione propria, ſed ex identitate rationis, interpretatione iuris vel diſpoſitione legis. Verbi gratia, Lex dicit homicidam puniendum morte, non tamen ſub hac lege comprehenditur homicida iuſtè occidens, ſcilicet ad ſui defenſionem, vel per ſententiam, vt in l.1. C. ad legem Corneliam, de Sicariis. ſecus ſi lex loqueretur vniuerſaliter, quia tunc ex proprio ſignificato contineret omnia, & non interpretatione iuris, ſicut indefinita. Item cùm profertur ab homine in materia naturali dicendo, homo eſt animal, ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſ⁹ eſt, quòd omnis homo eſt animal, quia ſignificatum ſumptum ex natura in neceſſario, ineſt omni homini. Idem cùm profertur à lege, dicendo, obligatio eſt iuris vinculum, vel actio eſt ius perſequendi, &c. quia cuilibet obligationi & actioni neceſſariò conuenit definitio. Item ibi, in iudicio interrogatus de pluribus criminibus, an fecerit, reſpondet quòd illa non fecit, æquipollet vniuerſali, putà ſenſus eſt quòd nihil horum fecit, l.ſi is qui ducenta. §.vtrum. ff.de Reb.dub. quia ſignificatum ſumitur ex interrogatione & reſponſione facta in iudicio. nam reſponſio facta ibi debet certiorare interrogantem, aliàs non dicitur reſponſio, modò accipiendo vniuerſaliter interrogans certioretur, quia reſpondens omnia negat. Si autem non acciperetur vniuerſaliter, non certioraretur aliquo modo, quia non appareret quid negaret, & quid confiteretur. Et ſumitur hic ſignificatum ex æquipollentia, quia negatio præpoſita ſigno, facit orationem æquipollere ſuo contradictorio. Nam licèt ibi negatio poſtponatur in ordine ſcripturæ, præponitur tamen in ordine conſtructionis, dicendo, quid eorum non feci, id eſt, non feci quid eorum: & ſic æquipollet iſti, nihil eorum feci. iura tamen parum intendunt ſignificatum æquipollẽtiarum. Item ibi, [promitto per hæredẽ meum non fieri, quominùs tibi ire, agere liceat,] hæc verba [per hæredem meum,] ſignificãt vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, per nullum hæredem meum. l. 2. §.fin.ff.de Verb.obl. quia nomen hæredis licèt proferatur in ſingulari, tamen ſignificat omnes hæredes, aliàs ſtipulatio non haberet hæreditatem, nec eſſet certitudo, de quo intelligeretur, & de quo non. Item ibi, teſtator dicit, [lego ſeruos meos textores, ſi omnes ſunt textores,] ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, lego omnes ſeruos meos, l. ſeruis vrbanis. §. fin. ff. de Legat. 3. quia ſignifi

ſignificatum hoc ſumitur ex accidentia facti, quòd omnes ſunt textores. Si autem aliqui ſunt textores, alij non, ſignificat vniuerſaliter omnes textores, & non vniuerſaliter omnes ſeruos, l. pręalleg. quia verbum, textores, ponitur reſtrictiuè, vt alij non contineantur in legato. Item ibi, teſtator dicit, [lego lanam, argentum,] ſignificat vniuerſaliter, vt omnis lana, omne argentum videatur legatum. l. ſi cui lana. ff. de Legatis 3. quia qua ratione vnum ibi comprehenditur, eadē ratione & aliud: & qua ratione vnum excluditur, eadem & aliud: & ſic nihil ſignificatur. Item ibi, [obligo bona mea,] non ſignificat vniuerſaliter, quia ſupellex, filij naturales, & concubina non continentur. l. obligatione. ff. de Pignor. quia ex natura iſtarum rerum, quis ad iſtas ita afficitur, quòd nunquam vel rarò obligat: ergo in obligatione eas noluit comprehendere, ſed comprehenduntur alia, ad quæ quis ſolet obligari pro debito, quia ſignificatum ſumitur ex verbis & communi modo agendi, ſeu obligandi. Debent enim verba deſeruire intentioni, & non intentio verbis. Idem ſi dicit vniuerſaliter, [obligo omnia bona mea,] quia adhuc prædicta non comprehenduntur. Item ibi teſtator dicit, [hæres meus damnas eſto,] clarè ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, quòd omnes hæredes teneantur. l. ſi pluribus. ff. de Legat. 2. Finaliter ergo indefinita æquipollet vniuerſali. ext. de priuileg. cap. quia circa 19. diſt. ſi Romanorum. ff. de ſeruis. l. ſi cui. & hoc verum eſt indefinita legis vel canonis, ius tradere intendentis: talis enim indefinita æquipollet vniuerſali, ſi lege vel canone non definitur. 30. quæſt. 1. quòd ſi dormierit, Ioan. Andr. not. quòd ſi non eſt eadem ratio & conditio propter aliquod accidens omnium particularium in vniuerſo comprehenſorum, tunc indefinita non æquipollet vniuerſali, v. g. legatur lana indefinitè, non continetur tincta in legato. l. ſi cui. in princip. ff. de Legat. 3. Sed ſi legatur omnis lana, tincta etiam cedit legato. l. pediculis. §. Labeo. ff. de Aur. & arg. leg. in gloſ. ſuper verbo, [debebuntur.] & vide gloſſ. in verb. [aliorum eccleſiaſticorum.] in c. vt circa. de Elect. libr. 6. vbi de hoc plenè not.

INDEBITVM accipimus, non ſolùm ſi omnino non debeatur, ſed & ſi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat. l. 26. §. 1. ff. de Condict. indeb.

INDEBITVM eſt, non tantùm quod omnino non debetur, ſed & quod alij debetur, ſi alij ſoluatur: aut ſi id quod alius ſoluebat, alius quaſi ipſe debeat ſoluat. l. in ſumma. 65. ff. de Condict. indeb.

INDEMNITATEM alicui repromittere, eſt cauere indemnem, ex eo negotio, de quo agitur, futurum. l. 14. & l. 16. ff. ad Trebel. l. 8. §. 1. ad Velleian.

INDEX eſt proditor, dictus ab indicando, ſecundùm Iſid. Capitur etiam pro digito proximo pollici, item pro tabula, quæ præfigitur libris ad indicanda rerum capita: quo ſenſu intelligi poteſt. §. vlt. de publ. iudic. vt doctiſſimus docuit Alciat. Interdum ſignificat exemplum, leg. 2. ff. de fund. inſtr.

INDICARE inter alia ſignificata, ſignificat etiam æſtimare & pretium

pretium rei vænalis ſtatuere, pertinétque ad vendentem, ſicut liceri & mercari ad emptorem.

INDICATIO, quo verbo vtitur Iuriſconſ. in l. Iulianus. §. quod autem. de action. empt. eſt promiſſio vel addictio.

INDICASSE reum, non eſt ſolùm detuliſſe, ſed etiam arguiſſe & conuiciſſe. l. indicaſſe. de Verbor. ſignif.

INDICIVM, eſt medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqua ſingulari circumſtantia inſurgens. Cod. de Rei vendicat. lege indicia. & dicitur ab indicando, quia indicatur, id eſt, notificatur.

INDICIVM profiteri, eſt vltrò ſeſe conſortéſque criminis deferre. leg. 1. de ſicar. & ita ibi interpretatur Bud.

INDICTIO, eſt denunciatio, quia indicere eſt denunciare. Horat. in 1. Sermon.

- *Ventri indico bellum.*

Idem in epiſtol.

- *Indictis comes ire Latinis.*

Vlpianus libr. 38. Digeſt. tit. de operis libertorum. l. libertus. [Cui poſt indictionem, inquit, operarum.] Atque alibi: [Si indictiones temporariæ indictæ ſunt.] Ant. Nebr.

INDICTIO eſt numerus annorum conſiſtens ex tribus luſtris. Eſt autem luſtrum quinquennium, & qualiter poſſit inueniri indictio, habetur in gl. indictionis. c. inter dilectos. de fide inſtr. Sic enim faciendum eſt, annis Domini addas tres, & diuide totum per quindecim, & id, quod remanet completa diuiſione in numero diuidendo, hoc oſtendit indictionem in iſto ſeu pro iſto anno. gloſſ. in Auth. vt præponat. nomen Imper. & Cod. de Iuſtin. Cod. confir. in fin. vide latiùs de hac materia. Eſt præterea interdictio nomen publicæ penſitationis, quã vulgò [taleàm] appellamus. Sumitur & pro denunciatione, vt in l. libertus. de Op. lib.

INDICTVM, eſt quod indicitur, id eſt, notificatur vt ſciatur & fiat, ab indicendo dictum, & ſic fit indictum ſuper iudicium, ne procedatur.

IN DIEM addictio, eſt quando quis ita vendit rem, vt ſi quis intra centum diem meliorem partem obtulerit conditionis, ſcil. plus quàm prior emptor, res venditori tradatur, vt alij vendere poſſit, cuicunque velit, vt ff. eod. tit.

INDIGENA dicitur quaſi inde genitus, vel quaſi in eo loco natus, ſecundum Iſidor.

INDIGNARI & dedignari differunt, vt patet in can. vera iuſtitia. diſt. 45. vnde indignari ſapit virtutem, ſed dedignari arrogãtiam.

INDIVIDVVM, eſt quod de vno ſolo prædicatur, vt de ſeipſo, vt Titius nihil aliud ſignificat quàm ſeipſum, not. Bart. in l. quæſitum. §. penult. & ſeq. ff. de fund. inſtr. & alio modo capitur, vt not. in l. 2. §. harum. & l. 4. §. Cato. & ibi not. per Doct. ff. de Verbor. obligat.

INDOLES, eſt quædam imago futuræ virtutis, ſecundum Iſidor. propriè dicendo.

INDVCERE, circumducere & cancellare differunt. Nam inducere eſt per mediam lineam pennam trahere: circunducere eſt circumcirca pennam ducere: cancellare verò eſt ad modum crucis pennam ducere. gloſſ. notat. in l. ſi quis

liber

libertatem. in verb. [inducatur.] ff. de petit. hæred. & alia gloſſ. in l. inductum. C. de ſolut.

Indvciae ſunt dictæ, quòd in diem certum ab vtriſque hoſtibus dantur. Plin. lib. 7. [Inducias, inquit, Lycaon primus inuenit.] Paulus lib. 49. Digeſt. tit. de Captiuis. leg. poſtliminium. [Induciæ, inquit, ſunt, cùm in breui & in præſenti tempore conuenit, ne inuicem ſe laceſſerent hoſtes. [Accurſius ſatis inepte inter inducias & treugam differentiam facit, cùm, treuga non ſit magis Latinũ, quàm guerra, quàm homagium, quàm feudum, quàm tenuta, quàm mille alia, quibus iſti nulla neceſſitate coacti vtuntur.

Indvciae ſecundum gloſſ. in ſum. 3. quæſt. 2. in ſumma ſunt quintuplices, ſcilicet, reſtitutoriæ, præparatoriæ, citatoriæ, deliberatoriæ, iudicatoriæ, ſiue executoriæ. Et ibi ponitur tempus omnium. quam gloſſ. vide ſuprà dilatio.

Indvcere, præter alios ſenſus, quos habet plures, ſignificat etiam expungere & cancellare, hoc eſt, tranſuerſo calamo quod ſcriptum erat delere. Vlpianus in tit. de iis quæ in teſtam. delentur. l. cancellauerat. [Cancellauerat autem quis teſtamentum vel induxerat.] Item, [Si nomina omnia induxerat, vt proponitur.] Item: [Quæ in teſtamento legi poſſunt, ea inconſultò deleta vel inducta nihilominus valent, conſultò non valent.] hinc inductio pro abſolutione & litura. Nebriſ.

Indvlgentia, not. Archid. 2. quæſt. 3. cap. fin. de pœnit. & remiſſ. cap. 2. lib. 6. Et not. quòd in iure ciuili plerumque accipitur pro permiſſione & benigna conceſſione, vt attentè legenti apertiſſimè liquebit.

Ineptiae, ſunt fatuitates. c. qua traditione. 22. diſt.

Inexpiabilis dicitur, eò quòd nunquam expietur, id eſt, purgetur, ſecundum Iſid.

Infamia, eſt famæ priuatio, ſiue diminutio. Fama namque quandoque ſumitur, vt ex toto pro extincta habeatur, ſcilicet, cùm maxima vel media capitis diminutio interuenerit. vel ſic, [Infamia eſt communis opinio verbis pronunciata, ex ſuſpicionibus orta.] Item, infamia eſt aliud quàm ſcandalum, & plus importat, quia per purgationem tollitur, ſed in illo purgatio non inducitur. de hom. ex litteris. 1. in gloſſ. item, infamia eſt illæſæ dignitatis ſtatus vita & moribus reprobatus. Per oppoſitum fama deſcribitur. Require ſuprà [fama.] & de Cohab. cler. & mulier. cap. veſtra, in gloſſ. in verb. [notorium.] Vnde duplex eſt infamia, ſcilicet iuris & facti. Infamia iuris, eſt quādo ius dicit aliquem eſſe infamem: ſed infamia facti eſt, quando apud bonos & graues viros eſt opinio de crimine alicuius. de hoc l. 1. ff. de iis, qui not. infam. Infamia iuris duplex eſt, ſcilic. ciuilis & canonica. Et infamia iuris ciuilis contrahitur ex ſententia criminis publici, ſcilic. diffinitiua, non autem ex ſententia interlocutoria, nec arbitri. Etiam quandoque ex ſententia criminis priuati, vt furti, vel iniuriarum. Etiam quandoque ex facto abſque ſententia quis incidit in infamiam. Infamia canonica contrahitur ex quolibet peccato mortali. Et quando infamia, & quæ repellat teſtem à teſtificando in cauſa criminali vel ciuili criminaliter ſeu ciuiliter intentata,

ſtata,not.in c.teſtimonium. de teſtibus.

Infamis eſt, qui accuſatus de crimine infamante, etiam ſi ciuiliter agatur, condemnatur.gloſſ.in cap.cum te.de Re iudi. & in can. multi,2.q.1.Felin. & Abb. in d.c. cùm te.

Infans, eſt paruulus citra ſeptem annos, vt l. ſi infanti. C. de iure delib.

Infantiae proximus,id eſt,vſque ad decem annos & dimidium.

Infecti argenti appellatio refertur ad rudem argenti materiam, id eſt,non factam.l.etſi.§. infecti. de Auro & arg.leg.

Infectum damnum, vide ſuprà damnum.

Inficiatio, eſt negatio: ab inficior, inficiaris, quod eſt ire inficias,ſiue negare. Cic.de partitionibus Orat. [Rationem, inquit, habet criminis,inficiationémque facti.] Neratius lib. 46. Digeſtorum.titulo iudicatum ſolui. l. ex iudicatum.[Ad inficiationem,inquit,compelli eum qui ſine iudicio partem dare paratus eſt.]Anton.Nebr.

Inficiatio,id eſt,negatio.l.ea quę. §.ſi quid. ff. de Solu. Et inficiari, id eſt,negare. Hinc eſt quod dicitur aliquando de aliquibus actionibus, quòd creſcunt per inficiationem,quia ab initio competunt ad ſimplum, hoc eſt, ad rem vel æſtimationem ſeu damnum datum: & ſi ille hoc negauerit, & de hoc conuincatur, condemnabitur ad duplum, vt in actione depoſiti, de eo quod depoſitum ex timore ruinæ, incendij, vel naufragij. vide ſuprà de action. [actio in factum.]

Inficiator, i.negator, quia non fatetur,ſed cõtra veritatem mendacio innititur.

Infinitas in multis iuris regulis prohibetur.de reſcript. cum multis. lib. 6. & de hoc habes plures concordan.de Æ ta.& qualit.cap. penultim. vide de hoc per Ioannem Andræam in gloſſ. cap.cùm in multis.

Infinitivum verbi actiui aliquando reſoluitur in participium ſui paſſiui,& in infinitiuum alterius verbi, vt tribuere, hoc eſt,tributum ſeruare.ff.de manu.vin. l.iuſta. §. ſciendum, quandoque reſoluitur in infinitiuum alterius verbi,& participium ſui actiui,& aliud nomen, vt manumittere,id eſt, manumittendi auctoritatem præſtare, vt exponitur ff. de Manumiſſ. vindic.l.ſi rogatus.§.fi.ſecundùm vnam expoſitionem. Quandoque in gerundium & aliud verbum,vt atterere,id eſt,atterendo infligitur. C. de Curial. vrb. Rom.l. 2. Quandoque reſoluitur in [vt] & verbum alterius modi,vt naſci, id eſt,vt naſcatur. in Authen. quibus modis naturales efficiantur legit. §. 1. Quandoque infinitiuũ præſentis temporis verbi actiui reſoluitur in infinitiuum præteriti temporis eiuſdem verbi & in infinitiuum alterius verbi,vt præſtare, id eſt, præſtitiſſe videri. ff. de repud. l. vxores. De infinitiuo vide per Bart. & alios in l. 5. ff. de verb. oblig.

In folle offerre, Calliſtratus Iuriſconſultus intellexiſſe videtur eum, qui ad liquidum rationes non reddit. l. cùm ſeruus. de Cond. & demonſtr. metaphora ab iis ducta, qui pecuniam intra marſupium oſtentant: ita tamen vt nec qualis quantáve ſit agnoſcatur.

In fraudem creditorum manumittere quid ſit, declarat Imp.in §.

in §.in fraudem. Inſtit.quibus ex cau.manumit. non lic.

IN fraudem legis facere videtur qui ſaluis verbis legis ſententiã eius circumuenit.l.contra. ff. de legi. vbi exempla in gl.

INFRA, hæc dictio includit:nam ſi quid infrà 20. dies fieri debet, viceſima dies includitur. ita not. Ioan. Andr.in c.præterea.verſ.infrà 20.dies.de Appell.

INFRA, nota per Innoc. de fide inſtrumen. inter dilectos. & Ioan. Mona.de exceptio.pia. ſuper ver. octo. lib. 6. ibi habes quando includit vel excludit.

IN fructu eſſe quid dicatur,demonſtrat elegantiſſimè Iuriſconſ.in l. in fructu.de vſufructu leg.

INFVLA ſumitur interdum pro corona Imperiali. C. de qua. præſcript.l.1.in fi. Quandoque pro alba faſciola ſacerdotalis capitis, ſecundùm gloſſ. in Clemen.2. de vita & honeſtat. cleric. Capitur etiam pro mitra epiſcopi vel abbatis.

INGENIOSVS dicitur quaſi intus habens vim gignendi quamlibet artem, ſecundùm Iſid. Et ingenium quandoque ponitur pro fraude, dolo, & calliditate. Abb. in c.licet.de elec.nu.16.

INGENVVS eſt, cui ex natiuitate competit libertas, qui non eſt factus liber,ſed natus.Inſt.de inge.in princ.vide de hoc etiã Azo. in ſum. C. de Ingenu. vel eſt qui ſtatim quando naſcitur liber eſt. de Ser.non ordi. cap. inſtruendi. in glo.1. Et ingenuitas dicitur libertas.de Purga. canon.cap. 1..in gloſſ.

INGRESSVS religionem dicitur ille qui profeſſus eſt,aliter non.ita Felin. in c. cùm deputati. de Iud. in princip.

INHIATIO,eſt frequens requiſitio, C. de pet. bon.ſubla.l.1.lib.10.

INIBI, eſt aduerbium compoſitum ex in & ibi: & ſignificat idem quod in eo loco.

INIICERE manum,propriè eſt quoties nulla iudicis expectata auctoritate rem noſtram aut nobis debitam vendicamus. l. ſed ſi. de in ius vocand. & l.penult. de Ser. expor.

INIMICVS capitalis dicitur, qui alteri mortem minatur, vel eum accuſat de crimine capitali. no. gl.in l.licet.ff.de arbi. Et quæ dicantur inimicitiæ capitales, vide Bart.in l.3.§.fi.de Adi.leg.& Abb. in c.accedens. 2. vt lit. non cont. verſic.& no.bene. & ibidem Feli. & gl. Inſt. de Excu.tut.vel cur.§. inimicitiæ.

IN integrum reſtituere, eſt reducere in eum ſtatum in quo erat ante læſionem, de in integ. reſti. c. auditis.in gl.fin.& per hunc modum ſubuenietur minoribus & eccleſiis.Et quandoque ex legitima & iuſta cauſa ſubuenitur etiã maioribus, vt ff.ex quib.cau.maior. per tot. Et ſic intelliguntur cap.ex literis.eo.tit.& c.cùm Bertoldus.de Re iud.& c.ſignificante.de Pig.

IN integrum reſtitutio, eſt prioris ſtatus redintegratio, vel iuris prioris: etiam eſt audientiæ redintegratio,ſecundum Spec.eod. tit. & l. quòd ſi minor.§.reſtitutio.ff.de Mino. vide infrà, in ver. reſtitutio.

INITA, id eſt,contracta.de Pac.cap. Antigonus.

INIVRIA vno modo generali dicitur eſſe illud quod non fit iure, & dicitur quaſi non iure factum. Secundò, iniuria ſpecialiter dicitur culpa, vt in lege Aquilia. Tertiò, dicitur iniquitas vel iniuſtitia iudicantis, vt Inſtit. eo.

tit.

tit.de iniur. in princ. Quartò dicitur contumelia, vt ff. de iniur. l.1.in prin.& l.item apud Labeonem.eod.tit. Dicitur ergo iniuria quaſi ius iniquum,ex eo ſic dicta quòd iure & iuſtitia caret.Fit autem iniuria tribus modis, ſ. re, verbis & literis. Re, vt cùm manus inferuntur, vt d.l.§.1.Verbis, vt cùm fit conuicium, vt in §. 1. iam alleg.Iniuria litteris fit, cum quis ad infamiam alicuius libellum vel famoſum carmen vel hiſtoriam conſcribit,vt ff. de iniur. l.lex Cornelia. §. ſi quis. Require ſuprà famoſum carmen. Item iniuria triplex eſt, vna leuis, vt ſi modico ictu quis à patre vel ſuperiore percutiatur:alia atrox, vt ſi aliquis à minore ſe verberetur, vel in conſpectu iudicis, vel oculo aut membro priuetur. Et ſic dicitur pluribus modis, vt præmiſſum eſt.

Iniuriarum,Require ſuprà,Actio iniuriarum.

In ius vocare,eſt cauſa iuris experiendi vocare, apud eum qui ius dicturus eſt,i.vt experiatur actor an ius ſibi competat,an non.vide de hoc Azo.in Sum.C.eod.tit. & habetur C.& ff.eod.tit.l.1.

In litem iurare,eſt ſuo arbitrio præſtito iuramento, pro quanto nollet re carere,rei æſtimationem ſecundùm ſuum intereſſe ſingulare facere: & hoc taxatione facta per iudicem, vt l. videamus.§.iurare.ff.de in lit. iur. & l.arbitrio. ff.de dolo.

Innocuus dicitur, cui nocitum non ſit,ſecundùm Iſid.

Innoxius eſt, qui non nocet,ſicut noxius nocens dicitur.

Innouamus,vide decernimus.

Inofficiosa donatio dicitur,quę contra officium pietatis facta eſt & fit ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti, vt C.de Inof.don.l. 1. & per totum tit. ſeq. quia per eam liberi vel parentes excludũtur à bonorum ſubſidio, vel ex propoſito donantis, vel re ipſa, quod per ſe ſufficit ad reuocationem donationis,licet propoſitum vel conſilium donantis non interueniat, iuxta no. in l. ſi liqueat.in glo.C.eo.tit.vide de hoc ibidem.

Inofficiosum teſtamentum dicitur, quod factum eſt contra officium pietatis, vt l.2.ff.de Inoff. teſta. quo ſcil. filius proprius aut præteritur, aut iniquè exhæredatur,hoc eſt,quando pater vel mater fecit teſtamẽtum.Item quãdo filius in teſtamento patrem ſine cauſa exhæredat. Etiam, ſi fratrẽ frater exhæredat,turpibus perſonis inſtitutis in duobus caſibus.

Inquilinus dicitur, qui conducit rem vrbanam. l. emptorem.in gl. C. locati. vnde inquilinus reſidet in ciuitate, colonus verò in villa. ff.de Acqui.poſ.l.re pignoris. Inquilinus tamen propriè dicitur colens prędium vrbanum,ſed colonus prędium ruſticum.Require ſuprà Colonus.

Inquisitio, eſt alicuius criminis per ſuperiorem reſpectu inferiorum ſuorum inueſtigatio,vt in ti. de Accu.& inquiſi.& denun. inquirere ſumitur pro inueſtigatione facti,vt not.Ant.in c.veſtra.de Cohabit.cleric.& mu.

In rẽ, i.ſine prefinitione perſonę. l. cùm vnus.de bo.aut.iud.poſ.vnde pactũ in rem dicitur, quoties generaliter paciſcor, ne rem petã, l. Iuris gentium. §. pactorũ.de pac.

In rem verti, eſt in alicuius vtilitatem verti,vide ſuprà, actio de in rem verſo.

Inscitia, id eſt, ignorantia.38.diſtinct.c.Si in laicis.

Inscribere, eſt ſe obligare, ſi non probauerit, ad eam pœnam quam reus deber pati, vel quam accuſando inferre intendit, ſi probauerit accuſator, vt in cap. ſuper his. de accuſ. in gloſ. & 2. q. 8. quiſquis.

Inscriptio, eſt quidam libellus quem accuſator affert iudici ſub hac forma ſcriptus: [Ego N. coram vel apud N. prætorem vel iudicem, defero talem reum lege Iulia de adulter. de adulterio quod commiſit cum B. dum eſſet cum ea menſe tali, in domo tali, conſule tali regnante.] Et operatur inſcriptio, quòd accuſator, ſi crimen non probauerit quod impoſuit, ad talionem obligatur. Habet autem inſcriptio locum ſolùm in criminibus, vbi per modum accuſationis inſtituuntur, non ſi per modum exceptionis opponantur, vel vt de eis ſine accuſatore cognoſcatur: vt l. qui crimen. cum ibi not. C. de his qui accuſ. non poſſ. Qualiter autem talis libellus debeat formari, & quæ continere, not. in l. pen. C. de accuſ.

Inservire frequentiam notat, de fide inſtrum. c. 1. in gloſſ.

In ſinu habere, vide [Habere in ſinu.]

Insinvatio, eſt ſcriptura facta in præſentia publicarum perſonarum, & in actis, vbi ſuperfluum eſt teſtes adhiberi, cùm publica monumenta ſufficiant, vt C. de Donatio. l. lata. & in l. in donatio.

Insolentia, eſt morum inconuenientia, fatuitas, ſuperbia, vel prauus vſus, quaſi contra ſolitum & debitum naturæ curſum. de Accu. c. qualiter & quando. 2. §. verum. & de of. or. c. 1. in cle.

In ſolidum, i. in totum, & ponitur in inſtrumentis, maximè in procuratoriis, vt in ca. ſi duo. de Procura. lib. 5. vbi de hoc, & infrà in ver. [ſolidum.] Nonnunquam tamen ad partem, non ad totum refertur, vt in *ſ.* ea quæ. de Reg. iur.

In ſolutum, i. in ſolutionem.

Inspector dicitur qui ad prædia prouincialia accedere habet, forte vt referat vel reformet ſi aliqua eſſent deſerta, vel malè æquata, vt hæc tollãtur. C. de anno. & tributis. l. fin. & etiam dicitur diſcuſſor. C. de Cenſ. & cenſitori. & peræquato. l. peræquatores. lib. 11.

Instantia, eſt tempus quo iudicium diſcutitur, & finiri debet: vt in c. venerabilis. de Iudic. Iuriſconſult. in l. 1. de lib. dimiſſ. videtur vſurpaſſe pro aſſiduitate: à verbo [inſto,] quod eſt vrgeo, & exactam diligentiam adhibeo.

In ſtirpes ſuccedere ſecũdùm Hoſt. de ſucceſſ. ab inteſta. ſub §. contra. verſi. [in ſtirpes ſuccedere.] eſt ſuccedere filios præmortuorum in eam partem quam eorum parentes erant habituri ſi viuerent: vnde ſi quis ex vno filio vnum nepotem ſuſcepit, & ex alio decem vel plures, tantum capiet vnus ex parte vna, quantum 10. ex parte altera, & hoc ſi tractetur de ſucceſſione deſcendentium. Collaterales namque ſemper viriliter ſuccedunt, & hi qui ſunt in eodem gradu, ſuccedunt viriliter, i. pro æquis portionibus: vt in Auth. de hære. ab inteſt. §. ſi verò fratrum. ſiue in capita. C. de leg. hær. l. fi. & Auth. ceſſante. licet quidam dixerint quòd in capita ſemper ſuccedant. vide Hoſt. ibidem ſub §. viſo. ver. quod ſi fratrum filij. Require ſuprà in capita ſuccedere.

Institor, vt inquit Iuriſconſultus, lib. 13. Digeſt. in tit. de Inſtit. actio.

actio. l. inſtitor. eſt qui tabernæ locóve ad emendũ vendendúmve præponitur. Atque ibidem: [Inſtitor,inquit, appellatus eſt ex eo quod negotio gerendo inſtet.] Iuuen.

Inſtitor hybernæ tegetis niueique cadurci.

Accipitur etiam pro eo qui circumfert per vrbem merces venales,vt in eo.tit. & apud Ouid. in 1.de arte.

Inſtitor ad dominam veniet diſcinctus emacem. Nebr.

INSTITOR eſt ille, qui tabernis vinis vendendis, vel alicui alteri negotio eſt præpoſitus.l.inſtitor. 1.ff.de Inſti.act. vbi dicitur,inſtitor appellatus eſt ex eo quòd negotio gerendo inſtat, ſiue tabernæ,ſiue alij negotiationi ſit præpoſitus.Item in eo.tit. in l. inſtitor. 2. dicitur is qui tabernæ locóve ad emendum vendendúmve præponitur, quíque ſine loco ad eundem actum præponitur.

INSTITORIA actio. Require ſuprà [Actio inſtitoria.]

INSTITVERE & inueſtire idem ſonant: ſed inſtituere, ſecundùm proprietatem vocabuli,eſt in poſſeſſionem ponere,quaſi intus ſtatuere:& in hoc differunt,quia inſtitui dicitur quis præſentialiter, inueſtiri autem in abſentia, ſecundùm Hoſt.& Ber.extrà de inſtit.cap.auctoritate.Inſtituere eſt ſpiritualis iuris beneficij vel dignitatis corporalem tradere poſſeſſionem.Inueſtire autem eſt,ius canoniæ vel dignitatis tribuere, quod poteſt fieri per anulum vel librum: indifferenter tamen vnũ pro alio plerumque ſumitur,vide in cap.auctoritate.præalleg.in gl.

INSTITVERE accuſationem, eſt accuſare, ſicut inſtituere, actionem agere.

INSTITVERE hæredes, eſt facere & creare hæredes.

INSTITVTIO, eſt primus gradus omnium inſtitutorum, vt not.C. de lib. præter. l. 1. etiam ſi mille eſſent, ſecundùm leges. Sed ſecundùm canones inſtitutio eſt eccleſiæ vel eccleſiaſtici beneficij collatio, quaſi ius habens ad beneficium per præſentationem intus, vel in beneficium ſtatuens. Et ſecundùm Goffr. inſtitutio propriè eſt prælatorum, perſonarum, & clericorum,collatio verò beneficiorum & præbendarum. Inueſtitura autem eſt traditio vel quaſi traditio. Quod additur,quia communiter fit per anulum vel librum, vnde inueſtitura eſt in corporalem poſſeſſionem vel in quaſi poſſeſſionem inductio ſeu traditio.Inſtit.dicuntur hæredes, ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu, vt ff. de Vulg.ſubſti.l.1.in princ.Subſtituti verò dicuntur qui in locum inſtitutorum deficientium,i.morientium, ad hæreditatem inſtituuntur, vt in ſubſtitutione pupillari. Inſtit. de pupil.ſubſtit.in princip. Dicitur autem ſecundus gradus omnis qui ſequitur poſt primum:& in ſimili not.C.de ſecund.nup.ſuper rub.& ff.de vulg. ſubſt.ſuper rub.

INSTITVTIONVM liber dicitur quaſi inſtructionũ,quia in his primis legum præceptis inſtruimur: vel quia in ſtatum humani vel Romani iuris nos erigit: vt Accurſ. dicit in gl.in princ.Inſtitutionum vel Inſtitutorum.

INSTITVTVM, interpretatur Budæus ius non ſcriptum, quod certum & inſignem aliquem habeat

beat auctorem: attamen nonnunquam etiam refertur ad ius ſcriptum, vt in §. ex non ſcripto. Inſtitutio. de iure natura. gent. & ciui.

INSTRATVM dicitur, omne veſtimentum quod iniicitur & inſternitur. l. inſtrato. de Verb. ſignific.

INSTRVCTVS, hoc adiectiuum ſignificat adiectionem: & hoc dupliciter, ſcilicet acceſſoriè & principaliter. Acceſſoriè, cùm res adiiciuntur quæ conſueuerunt accedere. Verbi gratia, dicendo, fundum inſtructum: nam inſtrumentum fundi adiicitur acceſſoriè. Principaliter verò, cùm res adiiciuntur quæ non conſueuerunt accedere: verbi gratia, fundum inſtructum inſtrumento patrisfamilias, quando non eſt inſtrumẽtum fundi adiicitur principaliter. concordat l. ſi cui fundus, ff. de fundo inſtructo. vbi dicitur quod extincto legato fundi, non extinguitur legatum inſtrumenti. Et ad §. ſi quis ancillas. Inſtit. de Legatis. vbi dicitur quòd extinguitur, dic quòd intelligitur de inſtrumento acceſſorio fundi. l. ſi cui fundus. prææallegat. in non acceſſorio. Et ratio huius duplicis ſignificati eſt voluntas proferentis declarata ex qualitate rei adiectæ, ſcil. an ſit acceſſoria, vel nòn, quia adiectiuum inſtructus, vt præmittitur, dupliciter accipitur.

INSTRVCTA domo legata quid veniat in hoc legatum, oſtendit Vlpian. in l. quæſitum. §. idem Pomp. & l. ſi ita. & l. Seiæ. §. vlt. de fund. inſtru.

INSTRVCTI fundi appellatio quàm latè pateat, ſatis ſupérque conſtat ex tit. qui eſt de fund. inſtruct. & inſtrum. leg.

INSTRVCTAM tabernam ſic diffinit Vlp. in l. inſtructa. de Verb. ſign. quæ & rebus & hominibus ad negotiationem parata conſtat.

INSTRVMENTVM ſecundùm Hoſt. in ſum. tit. de fide inſtru. & ſecundùm Specul. titu. de Edi. inſtru. in princ. eſt ſcriptura ad aſſertionem ſeu probationem alicuius rei facta. Eſt autem inſtrumenti appellatio generalis, qua continentur omnia ea quibus cauſa inſtrui poteſt. Et ſic teſtamentũ, codicillus, teſtimonia, & perſonæ teſtes, quibus cauſæ inſtrui debentur, loco inſtrumentorum habentur. l. 1. ff. de fide inſtrum. & eſt gloſſ. in cap. cùm dilectus. de fid. inſtr. Dicitur autem inſtrumentum, quia inſtruit, & documentum, quia docet, vt l. 1. prælleg. Tamen inſtrumentum propriè dicitur ſcriptura ad memoriam alicuius confecta, ſiue charta: & ita ſumitur in Authen. de inſtru. cau. & fi. Nam inſtrumenta fiunt ad memoriam perpetuam. 2. qu. 6. ſaluberrimum. 27. qu. 1. cap. omnes fœminæ. Sed aliter dicitur inſtrumentum apparatus fundi, quo exercetur poſſeſſio: & ita accipitur in l. quæſitum. ff. de fun. inſtr. Vnde inſtrumentorum quædam ſunt cauſa agrorum colendorum. vt aratrum, raſtrum, traha, quæ æquandis ceſpitibus trahuntur. Alia colligendorum fructuum, vt ſarculus quo cardones & herbæ inutiles exciduntur, & ſimilia, vt falces fœnariæ, falces meſſoriæ, & falces putatoriæ, ligones, torcular, corbes, quali vindemiatorij, quibus vindemia portatur. Cauſa ſeruandi fructus, vt dolia, granaria, caſellæ, in quibus fructus reponuntur, ſ. cellulæ grahariorum. Vnde inſtrumentũ capitur tripliciter,

citer, vno modo latiſſimè, & ſic omne vas vel ſusceptibile in cõſtructione domus vel fundi vſitatũ dicitur Inſtrumentũ. Secundò latè pro omni eo quod cauſam inſtruit, vt ſcripturæ, teſtes. facit c. peruenit. extrà, de teſtibus cogen. facit l. notionem. §. inſtrumentorum. ff. de Ver. ſig. Tertiò ſtrictè ſolùm pro ſcripturis, vt in tit. de fid. inſtr. Et ſic differunt teſtes ab inſtrumentis, quia probatio teſtium ſit viua voce, ſed inſtrumentũ voce mortua. Ex quo ſequitur, quòd ſtatutum diſponẽs quòd producens falſum inſtrumentum puniatur in decem, non habet locum in producente falſum teſtem, quia ſtatuta ſunt ſtrictè intelligenda. facit cap. ex literis. de ſponſalib. Sunt autem inſtrumentorum duæ ſpecies. Nã aliud publicum, aliud priuatum inſtrumentum. Publicum eſt, ſolennis & ritè ordinata ſcriptura, per authenticæ perſonæ manum publicè facta ex cauſa memoriæ. cap. ſcripta. de fid. inſt. Et ſunt illa de ſolennitate quæ faciunt inſtrumentum publicum & authenticum regulariter, vt ſcilicet præponatur nomen Imperatoris & annus imperij, nomen conſulis, & annus conſulatus. Hodiè verò ponitur nomen ſummi Pontificis cum aliis ſeptem, vt ſunt annus domini, indictio, mẽſis, dies, locus, cum nomine notarij, &c. de quibus not. gl. in l. generali. C. de Tab. lib. 10. Et dicitur publicum inſtrumentum, quia iudicis auctoritate eſt exemplificatum & authenticatum, vt in c. cùm dilecta. de confir. vti. vel inuti. Item publicum inſtrumentum, quia authentico ſigillo eſt ſigillatum, vt c. 1. de fide inſtr. Item dicitur publicum inſtrumentum, quod in iudicio dicitur ſeu ſcribitur apud acta publica, & valet etiam per quẽcunque ſcriptũ ſit. de proba. quoniã. Item dicitur publicum inſtrumentum, quod habet ſubſcriptionem trium teſtium viuentium, vt c. ſcriptura. præall. Item dicitur publicum quod de archiuo publico vel de armario producitur, vt liber cenſualis in quo ſcribuntur cenſus, vel liber annotationum: & ei creditur, ſi habet publicũ teſtimonium, ſcilicet quòd iudex confiteatur illud de archiuo publico eſſe productum. ca. ad audientiam. §. nos igitur. de Præſc. vbi dicitur quòd Papa credidit cuidam libro cenſuali. Et cuilibet inſtrumento fides adhibetur, vt patet per iã dicta & per multa alia iura. Inſtrumentũ priuatũ eſt, quod per manum priuatam confectũ eſt, vel à tabellione non tamen in forma publica ſcriptum, vt quia nec nomen Imperatoris, nec Conſulis, nec Papæ, (de quibus ſuprà proximè dictũ eſt) appoſuit, vt C. qui pot. in pi. hab. l. ſcriptur. vt ibi no. Et tale inſtrumentũ debet habere trium teſtiũ ſubſcriptionem. d. l. fi. Et priuatũ inſtrumentum à quocũque ſit ſcriptum, niſi aliquo dictorum modorũ ſit roboratum, non valet. Inſtrumentorum priuatorũ tres ſunt ſpecies. Nã aliquando quis facit ſcripturam tibi tantùm, aliquando tibi & alij, & aliquãdo alij tantùm. Illi ſcripturæ quã quis facit ſibi vel ꝓ te, nulla fides adhibetur, vt C. de prob. l. 3. Si aũt facit ſcripturã cõtra te, puta creditori, de eo ꝙ accepiſti ab ipſo, creditur ei contra te, vt 1. q. vl. ſaluberrimũ. Si autẽ tibi & alij facit ſcripturã, ſicut eſt codex rationum tuarum & interdum creditur, vt 10. quæ. 2. Eſt autem aliquod

quod inſtrumentum guarentigiæ vel guarentigiarium, videlicet quod habet executionem paratam, vt ſi cantet aliquem eſſe debitorem alterius, ſtatim eo exhibito in iudicio, iudex executionem facit, vt fit communiter Papiæ. De his not. in l. à diuo Pio. ff. de Re iudic. Ergo dicitur ab inſtruo, quia eo mediante cauſæ inſtruuntur.

INSVLA, præter illam notam ſignificationem, ſignificat etiam domum in vrbe ab aliis domibus ſeiunctam. Cornel. Tacit. [Germani ſuam quiſque domum ſpatio circundat, nullis cohærentibus ædificiis, more inſularum.] Feſtus quoque Pomp. [Inſulæ, inquit, dictæ propriè quæ non iunguntur communibus parietibus cum vicinis, circuituque publico aut priuato cinguntur:] à ſimilitudine videlicet earũ terrarum quæ fluminibus aut mari imminent. In hoc ſignificatu crebrò reperitur inſula apud Iuriſconſultos. Vnde inſularius, dominus ſiue cuſtos huiuſmodi inſulæ.

INSVLA tribus modis capitur. Primo pro domo in mari poſita, quia in ſalo, i. in ſalſo poſita eſt, ſecundùm Iſidorũ. & not. gl. in §. inſula. Inſtitut. de rerum diuiſione. & vide Barto. in tractatu de inſulis. Secundo ſumitur pro qualibet domo, vt in l. inſulam. ff. de Verbor. obligat. & l. 3. §. effracturæ in ver. inſulis. ff. de Offic. præfecti vigi. non tamen propriè eſt inſula, vt dicit gloſſ. in d. §. effracturæ. Tertio modo dicitur inſula locus vndique circũdatus aqua, vt l. adeo. §. inſula. & ibi gloſ. ff. de Acquir. rer. dom. & not. Bart. in ſuo tractat. de inſulis, in prin. Et de hoc vide Inſti. de Rer. diuiſ. vbi in gloſſ. ponitur alia diuiſio, §. inſula. Inſulas Feſtus ait eſſe domos, quæ vicinorum communibus parietibus nõ cõiunguntur, ſed quoquo verſum vel priuata vel publica area ambiuntur. In hac ſignificatione vſi ſunt Iur. cùm inſulam pro domo poſuere, vt in d. §. effracturæ. Inde inſularius, inſulæ cuſtos.

INSVLARII ſerui ſunt, qui in inſula tenentur. vt l. in lege. ff. de Verb. ſig.

INTEGER homo duobus modis dicitur, vno reſpectu corporis, vt in §. his autem. Inſtit. ad l. Aq. altero reſpectu nominis, morum, & famæ. l. 3. de popul. action.

INTENTIO ſiue capitulum in iure dicitur, illud quod intendit probare per teſtes is qui inducit eos. Sumitur intentio & alio modo, vt in l. ſi quis intentione. de iud. refertur & ad libellum ſeu petitionem actoris in reſcriptis, vt Inſtitut. de actio. §. ſi quis agens. & §. ſi minus.

INTERCALARE, eſt inſerere & ſupra numerum addere. l. 3. de Minor. vnde intercalaris dies, id eſt, interpoſitiuus, qualis qui menſi Februario anno biſſextili additus. Menſem tamen intercalarem dixere tam eum qui intercalatur, quàm in quo intercalatur, vt vtroque ſenſu videtur locutus Iuriſconſu. in l. cùm biſſextus. de Verb. ſig. id quod Bud. & Alciat. noſter animaduerterunt.

INTERCEDERE propriè idem eſt, quod pro alio preces fundere. ſumitur tamen communiter in iure pro interuenire.

INTERCESSOR dicitur qui pro alio preces facit & fundit. Itẽ dicimus interceſſorẽ illũ qui intercedit & interponit ſe inter debitorem & creditorem, ad hoc

quòd

quòd ei pecunia mutuetur, & eſt quaſi fideiuſſor & conſtitutor.

INTERCIDERE, pro deficere. l. intercidit, de Cond. & demonſt.

INTERDICERE propriè eſt denunciare & prohibere, vt Inſtit. de interdic. §. 1. Sæpè tamen vtimur pro interdicto agere, vt in l. 3. §. ſi quis dolo. de Tabul. exhib. Interdicere etiam prætor dicitur, cùm interdictum reddit, quod annotauit Accurſ. in l. 1. de Loco & itin. publ.

INTERDICERE aqua, & igni, require ſuprà Aqua & igni.

INTERDICTI in titu. de interdict. & releg. accipiendi ſunt ij, quibus interdictum eſt.

INTERDICTVM olim nihil aliud erat, quàm quædam formata & ſolennis conceptio verborum, quibus prætor aliquid fieri iubebat vel prohibebat: quod tunc maximè faciebat, cùm de poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione inter aliquos contendebatur, vt Inſtitu. de interd. circa princ. & ff. eo. tit. & dicitur interdictum, quaſi inter duos dictum, vel redditum, vt Inſt. eo. ti. §. ſunt tamen. in fi. Vel ſecundùm aliquos, dicitur ab interdicendo, i. prohibendo: quod non placet, cùm per interdicta non ſemper prohibeat, imò aliquando aliquid fieri iubeat iudex, vt Inſt. eod. tit. §. 1. Differebat autem interdictum ab actione, quia ſolennitas actionum erat inducta de re ciuili, interdictum autem à iure prætorio, vel ſecundùm Azon. quia in actione verborum ſolennitas non formabatur in ſingulorum perſonis, ſed erant generaliter in omnium perſonis formata ſolẽniter verba. In interdictis aũt quot erant homines qui volebant ea proponere, tot eis deſiderãtibus & petentibus formabantur verborum ſolennitates vel conceptiones, quibus contra ſuos aduerſarios in cauſis ſuis vtebantur, quas interdicta vocabant. de hoc not. Inſt. eod. titu. in princ. & ff. eo. ſuper rubr. Hodie autem inter actiones & interdicta, nulla eſt differentia, vt Inſt. eod. titu. §. fin. Eſt ergo interdictum actio in factum prætoria, i. à prætore inuenta. Et aliquod nomen ſortitur ab inuẽtore, vt [Saluianũ.] Aliquod à principio formæ verborũ, vt [quorum bonorum, quorum legatorũ, vti poſſidetis.] Aliud à materia, de qua tractat, nomen accipit, vt ne quid in loco ſacro fiat, de locis & itineribus publicis, [vt ne quid in loco publico & itinere publico fiat, de loco publico fruendo, &c.] Vnde interdictorum aliud petitorium, aliud poſſeſſoriũ, & aliud mixtũ. De petitorio, ff. eo. ti. l. interdictoriũ. §. quædam. De mixto, ff. de Aqua quot. & æſt. l. 1. §. fi. De poſſeſſorio, Inſt. eo. tit. §. ſequẽs diuiſio. Et huius interdicti tria ſunt membra, quia aliud interdictum poſſeſſorium datur pro adipiſcenda poſſeſſione, aliud pro recuperanda, & tertium pro retinenda. Primum competit ei qui non fuit ante nactus poſſeſſionem, & illud eſt triplex, ſ. quorum bonorum, quorum legatorũ, & Saluianum. Primum competit hæredi, vel filio emancipato pro poſſeſſione hæreditatis à prætore petita: Nã filius emancipatus de iure ciuili non admittebatur ad hæreditatem paternam, ſed quia emancipatus ita, eſt filius ſicut in patria poteſtate exiſtens, ideo prætores (id eſt, magiſtratus à populo Romano creati, gratia emendandi defectus legis 12. Tabula-

rum ſecundùm æquitatem, dum tamen non tollerent diſpoſitionẽ iuris ciuilis) ſtatuerunt iure prætorio emancipatum admittendũ ad res vniuerſas corporales, nec non ad iura incorporalia. Et datur directũ de iure prætorio, vtile verò de iure ciuili. Et eſt effectus huius interdicti, quòd ex eo filius emancipatus agere poteſt contra poſſeſſorem rerum paternarum, ſic concludendo, [Peto talem condemnari ad dandum mihi talem rem: cuius hæres factus ſum de iure prætorio.] Secundum, ſ. quorum legatorum, competit hæredi contra legatarios qui propria auctoritate legata apprehendunt, quorum ipſe debet eſſe diſtributor poſtquam Falcidiam deduxit. Vnde aliquis habet tres filios & domum & vineam: domum legat primo, ſecundo vineam, & tertium hæredem vniuerſalem inſtituit, qui nihil reperit in hæreditate. Debet ergo tertius habere Falcidiam, id eſt, quartã partẽ hęreditatis, & ſic deducta quarta parte à domo & à vinea, ille tertius diſtribuit aliis filiis primo & ſecundo legata reſidua de manu ſua, quæ ipſi propria auctoritate non debẽt apprehendere. Eſt ergo effectus huius interdicti, quòd petat legatarios condemnari in omnibus legatis reſtituendis, quorũ ipſe hæres eſt. Tertiũ, ſ. Saluianũ, cõpetit locatori cõtra inquilinum qui deportat bona ſua de hoſpitio ſibi locato, nec reducit ad priſtinum ſtatum, quia omnia obligata ſunt hoſpiti tacitè pro cẽſu. Secundũ, ſ. pro recuperanda poſſeſſione competit eiecto de poſſeſſione, & hoc tripliciter, ſcilicet vnde vi, de poſſeſſione immobili, vi bonorum raptorum, ſpoliato re mobili, & quod vi aut clam contra eum qui in ſolo alicuius ædificauit. Tertium, ſ. pro retinenda poſſeſſione interdictum poſſeſſorium competit contra moleſtantem aliquem in poſſeſſione: & eſt duplex, ſcilicet vti poſſidetis, quod competit inter duos qui eandem rem immobilem contendunt poſſidere: & vtrobi, quod gratia poſſeſſionis eſt inter duos ſuper re mobili. De his vide glo. quartam & ſeptimam in cap. paſtoralis, de cauſa poſſeſſion. & proprietat. vbi plenè. Et nota optimam gloſſ. & magiſtralem in leg. ſi quis in tantam. Cod. vnde vi. vbi ponuntur multi caſus in quibus quis non incidit in pœnam huius nouæ conſtitutionis, ſi quis. Non enim dicitur agi vnde vi, ſed ex illa conſtitutione. Interdictorum etiam quædam ſunt publica, quædam priuata. Quædam ſimplicia, in quib. alter eſt actor & alter reus, vt ſunt reſtitutoria vel exhibitoria. Quædam duplicia, in quibus par vtriuſque litigatoris conditio eſt, nec quiſquã actor vel reus præcipuè intelligitur, ſed quilibet tam rei quàm actoris partes ſuſtinet. Inſtitu. de interdi. §. 3. & §. duplicia. & ff. eod. titul. l. 2. vbi de hoc, & in l. 3. eo. ti. Hæ & aliæ diuiſiones interdictorum plures ponunt, quæ ſunt de libero homine exhibendo, ne quod fiat in loco ſacro, ſancto, & religioſo, in flumine ripáve, & in flumine publico, de cloacis publicis, &c. vt infrà, de ſingulis dicetur in locis ſuis. Sunt autẽ interdicta publica nouẽ in vniuerſo ſecundùm Spec. in trac. libellorũ. tit. de cau. & proprie. §. quia verò. Alia omnia ſunt interdicta priuata, quia propter vtilitatẽ priuatã inducta: & ſunt

in

in toto 28. ſecundùm Specul.ibi, §. priuata. Item interdictum generale dicitur quando regnum, terra aut villa interdicitur. Particulare verò quando vna eccleſia interdicitur, & hoc modo ſumendo interdictum pro cenſura eccleſiaſtica.

INTERDICTVM dicitur ab interdicendo, hoc eſt, interim dicendo, vt Paul.libr.ſentent.5. ait: Quoties ergo prætor non in perpetuum, ſed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure petitorij quæratur, aliquid edicit, propriè erit interdictum, qua ratione & interdicta dicuntur, quæ cauſam quoque proprietatis habent, dum tamen per modum prouiſionis inducta ſint, vt de mortuo inferendo, de via reficienda, & de itinere actúque priuato, nec enim hæc diutiorem moram requirunt: quod luculentiùs explicat Alc.in l.1.de Oper.nou. nunc.

INTERDICTVM ne quid in loco ſacro fiat, & ſequentia omnia huiuſmodi, dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat: contra quam prohibitionem ſi quid factum fuerit interdicto quod vi aut clàm, ſuis ſumptibus vel deſtruere cogetur omne quod factum fuerit, aut in priſtinum ſtatum reducere, vel reddere tenetur, vt ff.ne quid in loco publ.l.2.§.prætor. Hoc autem verum eſt de hoc, quod ipſe fecit vel mandauit, aliàs ſecus eſſet. ff. Quod vi aut clàm. l.ſi alius. Vbi hæc interdicta locum habeant, ſignificatio ipſorum nominum denotat, vt popularis actio eſt, quæ ius populi tuetur, vt ff. de Pop.act.l.1.Et dic vt ibi in rub.& ff.de Iuriſd. omn.ind. leg. ſi quis illud. Et dantur etiã ad intereſſe, vt ff.Ne quid in loc.pub.l.1.§.1.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco ſacro, patet. Et quod ait prætor, [ne quid in loco ſacro fiat,] non ad hoc pertinet quod ornamenti cauſa fit, ſed deformitatis cauſa vel incommodi eſt. vt l.1.§. quod ait.ff. eod.titul. vbi etiam l.2.dicit, In muris itémque portis & aliis ſacris locis aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permittitur.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco religioſo patet ſimiliter.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco publico vel itinere, hoc interdictum prohibitorium eſt, & tam publicis vtilitatibus quàm priuatorum per hoc proſpicitur: loca enim publica vtique priuatorum vſib° deſeruiunt iure ſcripto ciuitatis, vt l.1.§.1.ff. eod.tit. vbi ſequitur, [Publicum locum Labeo diffinit, vt ad areas, ad inſulas, ad agros, & ad vias publicas itineráque publica pertineat.] Hoc autem interdictum ad ea loca quæ ſunt in fiſci patrimonio non pertinet. In his enim neque facere quicquam, nec prohibere priuatus poteſt. Res enim fiſcales quaſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habet, ſed in hac controuerſia præfecti eorum iudices ſunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet, quæ publico vſui deſtinata ſunt, vt l. 1. præall.§.2.& 3. De hoc vide ibidem plura eadem l. & eod.tit.

INTERDICTVM ne quid fiat in mari vel flumine publico, ripáve eius, quo peius nauigetur, aut viâ publica quo peius eatur: hoc interdictum datur perpetuò omnibus, & in omnes habet condemnationem in id quod actoris intererit,

intererit, vt in l.1.in fin.ff.de via publ. & itinere publico reficiendo, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur: vbi lex 2. ponit, [Viam populus non vtendo amittere non poteſt.] & l. fin. dicitur, [Qui viam publicam exarauerit, ad munitionem eius ſolus compellitur.] Item flumen à riuo in magnitudine eſt diſcernendum aut æſtimatione circumcolentium. Item fluminum quædam ſunt perennia,quædam torrentia. Perennia ſunt quę ſemper fluunt: torrens eſt quod ex hyeme fluit, & ſi aliquando in æſtate. Etiam eſt flumen publicum & flumen priuatum,& ripa,quæ omnia deſcribuntur in text. & gl. in l.1.ff. de flu. & ne quid in flum. ripáve eius fiat quo peius nauigetur.

INTERDICTVM ne quid fiat in flumine publico vt aliter fluat quàm priori æſtate fluxit,id eſt,vt aqua fiat altior, depreſſior, & rapidior cum incommodo accolentium,vt ff. Ne quid in flum. public. l.1.in princ. §. quòd autem ait.

INTERDICTVM de noui oper.nunc.datur ei qui prohibetur ædificare, poſtquam ſatiſdederit vt ff. eod.tit. l. prætor ait. §. hoc autem interdictum: nam hoc interdictum competit,ſi in ſolo ſuo ædificat, aliter locum habet remiſſio,vt ff.eod.tit. l. non ſolùm. §. ſciendum. & tunc non poteſt vltrà ædificare, niſi conſtet eum habere ius ædificandi,vt in §.prę-alleg. Hoc interdictum etiam datur in eum qui non ſatiſdedit vt ædificet,vt ff. eod.tit. l.de pupillo. §.ſi plurium. & §. meminiſſe. & tenetur deſiſtere etiam ſi ius ædificandi habet, vt ead. l. §. 1. & §.ſi is cui. Et ſi pòſt ædificauit, totum ſuis ſumptibus tenetur demoliri,vt ff.eod.ti. l.ſtipulatio. §.ſiue autem. Et interdictum de nou.oper.nunciat. Iuriſconſultus nominat edictum l. 1. ff. eod. tit. vbi dicit, [Hoc edictum remediúmque operis noui nunciationis aduerſus futura opera inductum eſt,non aduerſus præterita, hoc eſt,aduerſus ea quæ nondum ſunt facta ne fiant. Nam ſi quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, ceſſat edictum de nou.oper.nunc. & erit tranſeundum ad interdictum,quod vi aut clam factũ erit, vt reſtituatur. Et hæc nunciatio nõ habet neceſſariam aditionem prætoris. Poteſt enim quis nunciare nouum opus, etſi prætorem non adierit. Item poteſt fieri proprio & alieno nomine, & omnibus diebus, etiam aduerſus abſentes, inuitos & ignorantes,vt hæc clarè ponit text. l.1.poſt princ.ff.eod.vbi ſubditur, [Opus nouũ facere videtur,propter quod locum habet nũciatio, qui aut ædificando de nouo, aut detrahendo aliquid priſtinam faciem operis mutat.]Et hoc interdictum non omnia opera complectitur,ſed ea ſola quæ ſolo cõiuncta ſunt, quorum ædificatio vel demolitio videtur opus nouũ continere: ergo non pertinet ad hoc edictum ſi quis in fundo alterius meteret, vel arborem ſuccideret,vel vineã putaret, licèt opus faceret,quia ſolùm ad ea opera quæ in ſolo fiunt pertinet:nec locum habet ſi quis vetus ædificium fulciat, quia non opus nouum facit, ſed veteri ſuſtinendo remedium adhibet,vt l.1.præal.§. opus nouũ.cum ſeq.Subdit:[Nũc videamus quibꝰ ex cauſis fiat hæc nunciatio: & quæ perſonæ nuncient,& quibus nuncietur, & in quibus locis nũciatio fiat,& quis ſit effectus nũciationis,]quæ per ordinem

ordinem vide ibidem in d. l.1.

Interdictvm de precario (quod reſtitutorium eſt,vt ff.eod tit.l.2. §.1.)datur ei qui precariò rogauit, & precariò habet: imò etiam ſi non rogauit, dum tamen poſſideat,vt ff.eod.tit.l.in rebus.§.1.& per totam legem. Precarium videtur rogare & habere ſi rogauit pro ſe, & habet pro ſuo,vel rogauit procurator ſuus vel negotiorum geſtor, & ipſe ratum habet, vt ff.eod.tit. l.certè. §. 1. dum tamen accipiat in perſonam ſuam contractum, aliter non, vt ff. de acquir.poſſ. l.poſſeſſio. §.fi.datur etiam contra eum qui dolo fecit, vt ff.eod.tit. l.quæſitum. §. eum quoque. Et quid ſit precarium, require loco ſuo,imo dic vt legitur ff.de Precar. l.1.vbi ſtrictè accipitur, ſecundùm Accurſ. & C. de Præſcript.30,annorum.l.2. vbi largè capitur.

Interdictvm quod vi aut clàm datur aduerſus eum, qui in loco alterius aliquod opus conſtruxit vel deſtruxit, dum tamen ſit factum in ſolo.ff.eod.tit.l.1.§. hoc interdictum. Et etiam ſi vi, id eſt,per violentiam,aut clàm,id eſt, occultè ſine notificatione alteri facta fecit, cùm timeret ne ſi ſciret,ſibi prohiberetur,vt ff.eod. tit.l.1. Compellitur autem per hoc interdictum quod deſtruxit ſuis ſumptibus reponere in priſtinum ſtatum,vel quod conſtruxit deponere. Idem ſi alteri mandaſſem opus fieri, quia ego teneor ad opus deſtruendum, & ad impenſas. ff.eod.tit.l.aut qui aliter. §. hæc verba. Si tamen alius fecit,& ego poſſideo,tunc teneor ad patientiam præſtandam, vt opus tollatur. ff. eod.tit. l.ſi alius. in princ. Et hoc interdictum eſt reſtitutorium: per quod occurſum eſt calliditati eorum, qui vi aut clàm quædam moliuntur & deſtruunt: iubentur enim reſtituere ea. Et parum refert vtrum ius faciendi habuerit quis, an non.Siue enim ius habuerit, ſiue non, tamen tenetur interdicto hoc qui vi aut clàm fecit. Tueri enim ius ſuum debuit, non iniuriam committere, vt l. 1. §. 1. ff. Quod vi aut clàm. & ſeq. §. hoc interdictum ad ea ſola opera pertinet, quæcunque in ſolo vi aut clàm fiunt.Et infrà,vi factum videri Quintus Mutius ſcripſit, ſi contra, quàm quis prohiberetur, fecerit. Et placet hæc definitio Vlpiano,Pædio & Pomponio,vt ibidem dicitur. Sed Ariſto ait eum vim facere,qui ſciens ſe prohibitum, per vim molitus eſt ne prohiberi poſſit. Et idem ſentit Labeo ibidem. Sed l.3.§.fin.eod. tit. clàm facere Caſſius ſcripſit eum qui celauit aduerſarium,nec ei denunciauit, ſi modò timuit eius controuerſiam,aut debuit timere. Ariſto putat eum quoque clàm facere, qui celandi animum habet eum quem prohibiturum ſe intellexit, & id exiſtimat aut exiſtimare debet ſe prohibitum iri.

Interdictvm quorum bonorum, à prætore inuentum eſt,& datur filio emancipato aduerſus hæredem vel poſſeſſorem, vel contra illum qui pro hærede vel poſſeſſore poſſidet, ad vniuerſa bona adipiſcenda, non ad ſingulas res. Et cùm ſit quoddam directum & quoddam vtile, directum datur ei, qui eſt bonorum poſſeſſor. Vtile datur ei, qui ſuccedit iure ciuili ex teſtamento vel ab inteſtato: & hoc eſt interdictum reſtitutorium, & adipiſcendæ poſſeſſionis. ff. Quorum bono. l.1.§. hoc

hoc interdictum. Sunt ergo interdictorum quædam recuperandæ poſſeſſionis, quedam retinendæ, & quædam adipiſcendæ: vt ſup. in principio præmiſſum eſt, & hic deſcribitur.

INTERDICTVM quorum legatorum, competit hæredi ad repetendum legata quæ ſine voluntate eius legatarius occupauit. repetet itaque hæres vt deducat Falcidiam, alioquin ſi repeteret ſtatim reſtituturus, exceptione doli poterit remoueri. & hoc interdictum vulgò ſic appellatur, & eſt etiam adipiſcendæ poſſeſſionis. l. 1. in princ. ff. Quo. legat. & qui non reſtituit, in id quod intereſt, debet condemnari, vt l. fin. §. ex hoc interdicto. ff. eo. tit.

INTERDICTVM de ripa munienda, meritò propoſitum fuit, nam ripas fluminum publicorum reficere & munire, vtiliſſimũ eſt, ne ob id omiſſum nauigatio deterior fiat, vt l. vnica. §. de ripa mun. & ſequitur in §. 2. De hoc interdicto expreſſum eſt, vt damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caueatur vel ſatiſdetur. dabitur autem ſatis vicinis. Et in fine dicit tex. [Illud notandũ eſt, quòd ripæ, lacus, foſſæ, ſtagni muniendi cauſa nihil prætor cauit,] ſed idem erit obſeruandũ quod in ripa fluminis munienda.

INTERDICTVM de riuis, eſt vtiliſſimum, quia riuos, ſpecus & ſepta reficere & purgare prætor aquæ ducendę cauſa permittit, dum tamen non aliter aquã ducat quàm priore æſtate fluxit: vt l. 1. in prin. ff. de Riuis. Et ſequitur in §. 2. [Riuus eſt locus per longitudinẽ depreſſus, quo aqua decurrat, cui nomen eſt ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, i. a fluendo] Specus autẽ eſt locus, ex quo deſpicitur: inde ſpectacula ſunt dicta. & dicit ibi gl. Specus eſt locus à terra ædificatus, ex quo ducitur aqua. ff. eod. t. l. Seruius autẽ. Sed quandoque ponitur pro foſſa qua recipitur & colligitur aqua. Et ab auctorib. ponitur pro loco vmbroſo & tenebroſo, ſecundùm Azo. ſed ſecundum Hugo. dicitur ſpecus eſſe fouea habens vndique locum eminentiorem, vnde poſſit proſpici aqua in fundo collecta, vt ff. de Aqua plu. arcenda. l. ſup. iter. & capitur pro ſubterraneo meatu. l. Seruius. in princ. & §. 1. eo. tit. Septa verò ſunt quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandę compellendęve ex flumine cauſa, ſiue ea lignea ſint, ſiue lapidea, ſiue de alia qualibet materia. ff. de Riuis. l. 1. §. ait. Et ſubdit text. Incile eſt locus depreſſus ad lat⁹ fluminis, ex eo dict⁹, quòd incidatur.

INTERDICTVM Saluianum, competit domino fundi aduerſus colonum in ſua domo habitantẽ & eius hæredes, de rebus coloni tacitè pignoratis pro mercedibus, quas colonus in fundum intulit: vt ff. eod. t. l. 1. vbi textus inquit, [Si colonus ancillã in fundum pignoris nomine induxerit, & eam vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum eſt, eius apprehendẽdi gratia vtile interdictum reddi oportet.] Nam vtile datur ei contra extraneum poſſeſſorem, pro adipiſcenda poſſeſſione eorum, quæ tacitè locatori ſunt obligata. Differunt autem interdictum Saluianum, & actio Seruiana, quia intentãs actionem Seruianam ad rem ſibi obligatam reſtituendam, debet probare huiuſmodi rem in bonis coloni fuiſſe eo tempore quo res fuit illata. Sed hoc non eſt neceſſarium in interdicto Saluiano, imò ſufficit probare talem rem fuiſſe illatam.

item

item dicit gl. in §. item Seruiana. Inſt. de actio. quòd in Seruiana oportet quòd creditor probet de rebus dominũ fuiſſe tempore obligationis: ſed in Saluiano ſufficit, quòd probet eum poſſediſſe: nã omnia poſita ab ipſo colono, tacitè sũt domino fundi obligata.

INTERDICTVM de ſepulchro ædificando, locum habet vt quis non prohibeatur ædificare ſepulchrum, quo licet mortuum inferre: vt ff. de Sepulch. ædific. & mort. infer. per totum.

INTERDICTVM de ſuperficiebus, quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex, exemplo interdicti vti poſſideris. Tuetur itaque prætor eum qui ſuperficiem petit, & defendit, veluti vti poſſidetis interdicto, & omnia quæ in vti poſſidetis interdicto ſeruantur, hîc quoque ſeruabũtur, vt in l. 1. §. proponitur. ff. de ſuperficie. vbi etiam in l. 2. dicitur, [Superficiarias ædes appellamus, quæ in condicto ſolo poſitæ ſunt, quarum proprietas ciuili & naturali iure eius eſt, cuius & ſolum.]

INTERDICTVM de tabulis exhibẽdis datur omnibus, quibus aliquid eſt ſcriptum in tabulis vel purè, vel in diem, vel ſub conditione; ſiue ſint hæredes, ſiue legatarij, ſiue fideicommiſſarij. Et pertinet hoc interdictum non tantùm ad teſtamenti tabulas, verùm etiam ad omnia, quæ ad cauſam teſtamenti pertinent, ſcilicet codicillos, vt l. 2. §. hoc interdictum. ff. de Tab. exhib.

INTERDICTVM vt in flumine publico nauigare liceat, eſt quo proſpicitur, ne quis in flumine publico nauigare, nauim ratémve agere, vel in ripa onerare prohibeatur, ſed vt per lacum, foſſam, ſtagnum publicum nauigare liceat, vt l. vnica. §. 1. in prin. ff. eod. tit. vbi ſubdit Vlpian. [Lacus eſt, qui perpetuam haber aquam. Stagnum eſt quod temporalem continet aquam ibidem ſtagnantem, quæ quidem aqua plerunque hyeme colligitur. Foſſa eſt receptaculum aquæ manu factum.] Poſſunt autem hæc eſſe publica, & non publica. Planè qui lacum vel ſtagnum conduxit, ſi piſcari prohibeatur, vtile interdictum ei competere Sabinus conſentit, & Labeo, ergo & ſi à municipibus conductum habet, æquiſſimum erit ob vectigalis fauorem eum tueri, vt leg. vnica præall. ff. vt in flum. publ. nauig. liceat.

INTERDICTVM vnde vi, locum habet, cùm quis poſſeſſionem ſoli per vim amiſit, & datur directè contra deiectorem. illi qui vi de poſſeſſione alicuius rei immobilis deiectus eſt ſine omni cauſa, vt reſtituatur ei poſſeſſio, de qua deiectus eſt, & omnia ablata: imò dato quòd ibidem eſſent aliqua quæ penes violentũ fuerint mortua, vel aliquæ res quæ caſu fortuito perierunt: non propter hoc liberabitur, ſed in totũ cõdemnabitur ad earũ æſtimationem, quia nec mortalis nec fortuitus caſus liberat deiectorẽ. Dicit enim l. 1. C. vnde vi. [Rectè poſſidẽti, ad defendendã poſſeſſionẽ, quam ſine vitio (ſupple maximo) tenebat inculpatæ tutelæ moderationẽ illatam vim propulſare licet.] & ibi no. & ff. de vi & vi arm. l. 1. §. vim vi. quid ſit vim vi repellere. Et eſt hoc interdictũ annale, quia poſt annũ non tenetur niſi in quantũ peruenit ad eum. Ex cõſtitutione autẽ graui⁹ tenetur qui vim feciſſe detegitur, vbi dol⁹ prohibetur perẽniter, & ignorãtia excuſatur.

INTERDICTVM de vi & vi armata,

armata, cum interdicto, vnde vi, datur & proponitur ei, qui vi deiectus eſt. Fuit enim æquiſſimum vi deiecto ſubueniri: ergo ad recuperandam poſſeſſionem hoc interdictum inuentũ eſt. Ne quid enim per vim admittatur in ll. proſpicitur publicorum & priuatorum, necnon conſtitutionibus principum, vt l.1.ff.eo.t. §.hoc interdictum. & §.ſeq. vbi dicitur, Hoc interdictum non ad omnem vim pertinet, verùm ad eos tantùm qui vi de poſſeſſionibus deiiciuntur, & ad ſolam atrocẽ vim, & ad eos qui de ſolo deiiciuntur vel de re ſolo cohærenti, vel de ædificio, etiam ſi à ſuperficiaria inſula quis deiectus fuerit, apparèt hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet, vbi furti vel vi bon.rap. actio competit. Cætera vide in l.præal.

Interdictvm vti poſſidetis, locum habet in rebus immobilibus, ſcilic. ſi de fundi, vel ædium poſſeſſione contenditur. Inſt.cod.tit. §.ſed interdicto. Nam ibidem in §.retinendæ dicitur. Et quia longè cõmodius eſt poſſidere quàm petere, ideo plerunque & ferè ſemper ingens exiſtit contentio de ipſa poſſeſſione. Habet etiam locum in corporalib. vt in quaſi poſſeſſione, & datur poſſidenti ciuiliter & naturaliter, vel etiam quaſi poſſidenti gratia retinendæ poſſeſſionis: & proponitur quoties inter litigatores cõtentio eſt vtrùm poſſideant, quia alteruter magis ſe poſſidere affirmat. Eſt autem hoc nomen [vti poſſidetis] propriè ad immobilia accommodatum, quia ſolùm illa dicuntur propriè poſſideri, eo quòd eis quis pedibus inſiſtat: inde enim appellata eſt poſſeſſio, vt in l.1.ff.de Acquir.poſſeſſ.

Interdictvm vtrobi, idem eſt cum interdicto vti poſſidetis, niſi quod in hoc differunt, quia illud locum habet, cùm quæſtio eſt de retinenda poſſeſſioue rerum mobilium, vt ff.vtrobi, l.vnica. §.hoc interdictum. Sed vti poſſidetis locum habet cùm quæſtio eſt de retinenda poſſeſſione rerum immobilium, vt ſuprà dictum eſt: & componitur ſecundum Azon. & Accurſ.in gloſ.1.lege præalleg.ex vtrum, & vbi, & ponitur vbi, pro apud, & vtrum, pro quem: quaſi dicat prætor, apud quem eſt res mobilis, nec vi, nec clam, nec precariò, ab aduerſario tempore litis motæ ei vim fieri veto, quominus eum inducatis. Ritè enim hoc nomen vtrobi eſt ad mobilia introductum. Nam mobilia propriè dicuntur apud vel penes nos eſſe. Vnde Accur.in gl.vbi ſup.quęrit, quare diuerſa nomina dentur his interdictis. Et reſpondet, quia immobilia propriè dicuntur poſſideri. Nam poſſeſſio dicitur quaſi pedum poſitio: ergo meritò datur eis vti poſſidetis: quod ad mobilia aptari non poteſt, niſi hodie, quando abuſiuè mobilia dicuntur poſſideri. Vel ſecundùm alios dicitur interdictum vtrobi, propter verba ſolennia olim in hoc iudicio vel edicto reddita, ſ.vtrobi, id eſt, vtrum ibi vel ibi fuerit poſſeſſio, vel alibi: & plures ſolennitates circa hoc, quæ hodie non ſunt in vſu, fuere. Et hoc interdicto prætor iubet induci eum in poſſeſſionem, & qui ex duobus potior fuerit, & per maiorẽ partem anni poſſederit, ſecundùm Accurſ.in gl.1.l.præal. ff.eod.tit.

Interdictvm de vxore ducenda marito, datur marito aduerſus eum qui dolo eam detinet, ſine voluntate mariti, licèt ipſa volente.

volente.ff.eo.tit.l.1. Alia interdicta patent & exponuntur ſuis verbis incluſis.

INTERDICTVM & ceſſatio quomodo differant, patet, quia per interdicta prohibetur adminiſtratio ſacramentorum, paucis exceptis, quod tamen non fit per ceſſationem, in qua ſolùm ceſſatur à diuinorum ſolennitate.

INTERDICTA quomodo differant ab edictis, oſtendit Bart. in l.1. de ope.no.nun.

INTERDICTVM de aqua quotidiana & æſtiua, datur habenti ius aquæ quotidianæ vel etiam æſtiuæ ducendæ ad prædia ſua, cùm aliquis ducere prohibet, vt ff.eo.tit.l.1.in princ. Et quod interdictum aliquando ſit prohibitorium, aliquando reſtitutoriū vt ſequitur, de hoc eſt caſus in d. l.1.§. & eſt prohibitorium & retinendæ poſſeſſionis: quandoque autē eſt reſtitutorium, ſecundùm Specu.ibidē, vel alio modo. & §. præallega. vbi ſubdit prætor: Quotidiana autem aqua non tantùm illa eſt quæ quotidiè ducitur, ſed illa eſt qua quis quotidie poteſt vti ſi velit. Duo autē ſunt genera aquarum quæ differunt. Quotidiana, quæ duci ſolet aſſiduè, etiamſi aliquando ducta non eſt. Ea quoque dicitur quotidiana, cuius ſeruitus intermiſſione tēporis diuiſa eſt. Sed aqua æſtiua ea eſt, qua æſtate vti expedit, ſicut dicuntur veſtimēta æſtiua, quibus interdum hyeme, plerunque tamen æſtate vtimur, vt habetur in l.prealleg.in principio.

INTERDICTVM de aqua de caſtello ducenda datur habenti ius ducendi aquam de canali vel de caſtello quod eſt diminutiuum à canna ad irrigandum. vide Spec. vbi ſuprà, qui dicit hoc interdictum haberi, & bene, ff. de Aqua quoti.& æſti.l.1.§.ait prætor.2.de quo dic, vt ibi, & in 3.& ſed.vſque ad fi.l.vbi dicitur, Hoc interdictū neceſſariò propoſitum eſt. Nam quia ſuperiora interdicta ad eos pertinēt qui à capite ducunt, &c. æquiſſimum viſum eſt ei quoque qui ex caſtello ducit (id eſt, ex eo receptaculo quod aquam publicam ſuſcipit) interdictum dari: idque à principe conceditur, alij nulli competit ius aquæ ducendæ, vide ibi pulchrum textū.

INTERDICTVM de aqua pluuiali arcenda, vel de aqua pluuia, imò nō eſt interdictum, ſed actio ciuilis deſcendens ex l.12. tab.vt ff.de Aqua plu.arc.l.ſi vſusfructus, & ibi nota.ſuper verbo, legitima, vbi allegatur l. Labeo. ff.de ſtar. lib. Et dicit in tex. Sed & ſi fructuarius opus fecerit per quod aqua pluuia alicui noceat, erit quidē actio legitima cum domino proprietatis: an verò etiam vtilis in fructuarium actio aquæ pluuiæ arcendæ ſit danda, quæſitum eſt, & magis eſt vt detur, ſupple dicendum. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo propter quod aqua pluuialis nocere poteſt fundo vicini tui datur contra te actio aquæ pluuiæ arcendæ per quam tuis expenſis opus teneris deſtruere, damnum contingens emēdare. Si verò poſſideas opus ab alio factū, teneris patientiā præſtare vt deſtruatur. arg.l.1. & 2.§.in fi & l.ſi tertius. §.Celſus.verſi.ſi quis alius.ff.eod. tit.& Spec.ibidem. Et dicit Vlpi. in l. 1. in princ.ff. eodem, Aquam pluuiam dicimus quæ de cœlo cadit, & quæ imbre excreſcit, ſiue per ſe hæc aqua cœleſtis noceat, ſiue cum alia mixta ſit.

Et ſequitur ibi ſtatim: Hæc autem

tem actio locum habet in damno nondum facto, operæ tamen iam facto, ex quo damnum timetur, totieſque locum haber quoties manufacto opere agro aqua nocitura eſt, i.cum quis manufecerit quo aliter flueret, quàm natura ſoleret, ſi fortè mutando (aliàs immittendo) eam aut maiorem fecerit, aut citatiorem vel rapidiorem, aut vehementiorem, aut ſi comprimendo redundare fecerit eam. Nam ſi natura aqua noceat, ea actione non continetur, & in ead.l.dicitur, De eo opere quod agri colendi cauſa ararro fit, Quintus Mutius air non competere hanc actionem.

Interdictvm de arboribus cædendis datur contra eos qui habent arbores, quarum folia pendent ſuper ædificia vel agrum, ita quòd eis damnum inferant, & conſulitur eis quòd huiuſmodi arbores ſuccidant, & ligna, & eas deglobent à terra vſque ad 15.pedes. Idem eſt ſi per radices minatur periculum, vt l. 1. C.de interdict. Et hoc interdictum prohibitorium eſt. Si autem arbores ædibus alienis impedant, vtrum totas iubeat prætor adimi, an verò id ſolùm quod ſuprà extiterit? Rutilius ait à ſtipite excidendas, idque pleriſque videtur verius. Et niſi adimeret dominus arborem, Labeo ait permitti ei cui arbor officit, ſi velit ſuccidere eam, lignáque curtare, vt eſt text.in l. 1.§.hoc interdictum. ff.eo.tit. vbi ſubditur in §. ſeq. Arboris appellatione etiam vites continentur. Non ſolùm autem domino ædiũ, ſed eriam ei qui vſumfructum habet, competit hoc interdictum, vt ibidem.

Interdictvm de cloacis priuatis reficiendis. Si volens quis ſuam cloacam priuatam vel etiam publicam, vel fiſtulas, vel meatus reficere vel purgare, vel de nouo facere, ab alio prohibetur, tunc prouiſum eſt ei de interdicto de cloacis, quod eſt interdictum publicè deputatum, & priuatum de priuatis cloacis, & eſt prohibitorium. Etiam eſt aliud reſtitutorium, ſ.quod datur contra immittentem in cloacam meam vel publicam, vel quod immiſſum in cloacam impedit, vel quo iubetur auferri quod immiſſum eſt, vt ff.de cloa.l.1.& § deinde. & §. cloacæ.l.ſi.eo.tit.& Spec.ibidem, verſi.porrò.vide ſuprà cloaca.

Interdictvm de fonte, eſt quod datur ei qui duxit aquam de fonte hoc anno, nec vi, nec clam, nec precariò de alterius fonte. l.vnic. in princ. vel lacu, puteo, piſcina, foſſa, ſtagno. Hoc interdictum proponitur ei qui fontana vti prohibetur, ſiue haurire, ſiue pecus ad eam appellere. l. vnica, præalle.in prin. & de iſtis omnibus ſeruitutibus datur hoc interdictum, ſi tamen perpetua ſit cauſa, vt colligitur ex §.1.dictę l.vnicæ.& §. hoc interdictũ.de ciſterna. in verſ. [denique à contrario ſenſu.] Non autem datur confeſſoria actio, vt d.§.hoc interdictũ. vbi dicitur quod de ciſterna non habet perpetuam cauſam, nec viuam habet aquã. Ex quo apparet in his exigẽdum vt viua aqua ſit. Ciſternæ autem imbribus concipiuntur. Cætera vide in d.l.vnica, ff.de fonte, vbi dicitur in fi. l. De lacu, puteo, & piſcina reficiendis, purgandis, interdictum competit, & omnibus perſonis datur, quibus illud de aqua æſtiua.

Interdictvm fraudatorium eſt, quo tutoris creditor pupillo tenetur, vt ſi cum conſiliis fraudem

pac

participaſſe conſtabit, vt fraudaretur. De hoc interdicto habetur ff. de Solutio. l. pupilli. circa prin. Hoc interdicto etiam tenetur qui fraudem participando emit à debitore qui non ſit ſoluendo, vt §. item ſi quis in fraudem. Inſtit. de actio.

INTERDICTVM de glande legenda, vel alio fructu, datur ei cuius glans vel alius fructus in fundum alienum ceciderit, vt l. vnic. ff. de glan. le. vt ſingulo tertio die legere & exportare liceat. Et glandis nomine omnes fructus continentur, vt dicitur in fin. eiuſdem l. vnicæ.

INTERDICTVM de itinere actúque priuato reſtituendo, prohibitorium ad tuendas tantummodo ruſticas ſeruitutes, datur contra prohibentes aliquem vti ſeruitute ſua, vt ff. eo. tit. l. 1. §. 1. & datur confeſſoria contra negantem ſeruitutem, vt l. & ſi fortè. §. ſciendum. 1. ff. ſi ſeruit. vendic. Et etiā aduerſus eum qui alium iniuſtè prohibet ſua vti ſeruitute, imò etiam tunc datur confeſſoria, vt dicto §. ſciendum. 1. l. præalleg. vnde datur mihi, quia in itinere, actu vel via priuata, vſus ſum hoc anno triginta dierum, non vi, nō clàm, non precariò, vt ff. eod. tit. l. 1. §. hoc interdictum. & hoc ſi fuerit iure ſeruituris, aliàs ſecus. vt ff. de Aqua pluui. arcen. l. 1. in fi. & ideo à te non debeo prohiberi, quominus vtar interim vel tanto tempore quoadusque de ſeruitute conſtet. Ait enim prætor, Quo itinere actúque priuato, de quo agitur hoc anno, nec vi, nec clàm, nec precariò ab aduerſario vſus es, quominus ita vtaris, vim fieri veto, vt ff. eo. tit. l. 1. in pr.

INTERDICTVM de libero homine exhibendo, cōpetit vnicuique de populo ad petendum in publicum hominem liberum contra & aduerſus eum qui liberum hominem inuitum captum dolo malo detinet in ſeruitute. Et proponitur hoc interdictum tuendę libertatis cauſa, videlicet, ne homines liberi retineantur à quoquam, pro exhibitione faciēda vt homo producatur in publicum, & tangendi videndíque hominis facultas præbeatur. Et exhibere, eſt extra ſecretum habere, ff. eod. tit. l. 3. §. ait prætor. Hoc etiam interdictum competit aduerſus abſentem, vt l. præalleg. §. 1. & à quocunque hoc interdictū proponi poteſt, quia cuilibet de populo competit, & cuiuſlibet intereſt ne hoc fiat. Nemo enim prohibendus eſt libertati fauere. vt ead. l. 6. hoc interdictum 1. & nihilominus lex facit accuſari, vt eod. titu. l. 1. in princ. vbi text. inquit: [Quem liberum dolo malo retines exhibeas.] & ff. ad legem Faui. de plag. l. non ſtatim. §. fi. & C. eodem tit. l. ſi fratrem.

INTERDICTVM de liberis exhibendis ſeu deducendis, datur patribus contra eos qui liberos vel nepotes in poteſtate eorum exiſtentes, ſine eorum voluntate detinent. Vnde l. 1. ff. eod. tit. ſic ait, [Ait pretor, qui quæve in poteſtate Lucij Titij eſt, ſi is eave apud te eſt, dolóve malo tuo factum eſt quominus apud te eſſet, ita eum eamve exhibeas.] Hoc interdictum & illud de vxore deducenda, non ſolum ſunt exhibitoria, ſed etiā deductoria ſeu deductiua, quia ꝑ ea vxor & liberi nō tātū exhibētur, ſed etiā deducūtur, vt ff. eo. tit. l. 3. §. 1. & de interdicto de vxore poſtea dicetur.

INTERDICTVM de loco publico fruendo, eſt publicæ vtilitatis

cauſa propoſitum, quia tuetur vectigalia publica, quo prohibetur quis vim facere ei ſocióve eius qui conduxit locum publicum fruendum ab eo qui locandi ius habuit, quominus loco publico ſibi frui liceat ex lege locationis vel conductionis, vt hæc habẽtur in l.1.§.1.& in prin.ff. de lo.pu.fr.

INTERDICTVM de migrando datur inquilino, vt ipſe liberè cũ rebus ſuis poſſit de habitatione migrare, ſi tamen locatori ſatisfaciat, & de penſione totius tẽporis: vt ff. eo. tit. l.1. §. ſi penſio.& de damno, ſi quod in domo cõducta dederit. Sed etiã gratuito inquilino datur, colono autem non datur. vt ff. eod. tit. l.1.§.1. ſed aliàs ei extrà ordinẽ ſubuenitur ſi velit, non dico migrare, ſed colonariã poſt tẽpus exactũ derelinquere. Dicitur.n. ibi in textu: Hoc interdictum proponitur inquilino, qui ſoluta penſione vult migrare: Nam colono non competit, cui etiam extra ordinem ſubueniri poteſt, ergo infrequens eſt hoc interdictum. Si tamẽ gratuitam quis habitationem habet, hoc interdictũ vtile ei competit.

INTERDICTVM de mortuo inferendo, habet locum vt quis non prohibeatur mortuum inferre & ſepelire, quo licet ei inferre & ſepelire, vt ff. eodem tit. l. 1. in princ. vt ſi vti via prohibeatur, vel ſepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum per fundum ducere: vt ff. eod. tit. l.1.§. prætor ait.& §. item ſi mihi.§. ædificare.& §. finali.&c.

INTERDICTVM momentaneę poſſeſſionis, eſt quo agitur de poſſeſſione retinenda, ſicut vti poſſidetis, vt ff. vti poſſidet. l.1.§. 1. & vtrobique. de quibus infrà dicitur, vel quo agitur de poſſeſſione adipiſcenda: vt ff. quorũ bonorũ. l.1.§.1. vt eſt quorum bonorũ, quorum legatorum, vel quo agitur de poſſeſſione recuperanda, vt vnde vi. ff. eod. tit. l.1.§.1. Et dicuntur momentaneæ poſſeſſiones, quia licet obtineat aliquis in poſſeſſione, tamen continuò elapſo momento ſuccumbere poterit in iudicio proprietatis, vt C. ſi de momentanea poſſeſſione fuerit appella. l. 1. Et quòd hæc ſint interdicta momentaneę poſſeſſionis, dic vt not. C. qui legiti. perſo. habent in iudicio ſtandi. l. momentaneæ. Et naturam illorum prædictorum proſequere, vt not. in c. paſtoralis. de cau. poſſ. & prop. & Inſtit. de interdict. per totum, prout etiam ſup. dictum eſt, in princ. de interdictis. Hoc autẽ interdicto poteſt quilibet minor, etſi impubes ſit, etiam ſine tutore vti. ff. vnde vi. l.1.§. ſi filius.

INTERDVM dicitur fieri quod fit inter diem, id eſt, de die in diem.

INTEREMTOR, id eſt, mediator in emptionibus.

INTERESSE mea, mihi eſt expedire, vel me damnum vel lucrum quod facere vel capere potui non feciſſe vel non recepiſſe, vnde hoc verbum [intereſt] imperſonaliter poteſt poni in conſtructione. Et quandoque conſtruitur cum pronominibus poſſeſſiuis, & tunc exigit ablatiuos fœminini generis hoc modo, mea intereſt debitum ſolui de ſtatuto. Similiter dicitur tua, ſua, noſtra, veſtra intereſt. Et illorum pronominum ablatiuos regit, captum pro pertinet. Cùm verò conſtruitur cum cæteris dictionibus, tunc exigit genitiuum ſingularem vel pluralem. V.G. illius intereſt rem ſuam non perire. Regis intereſt regnum ſuum gubernare, reipublicæ

blicæ intereſt ne crimina maneāt impunita, litigatorum intereſt iuſtum habere iudicem vel fauorabilem. Item intereſſe hoc verbum nomine neutrali ponitur, & quandoque ſignificat damnum quod euenit, quandoque lucrum amiſſum. Damnum quod accidit, verbi gratia, Perſuaſiſti familiæ meæ, quòd de domo vel poſſeſſione cederet, quo facto damnum mihi euenit, tu teneris ad intereſſe mihi præſtandum, ideſt, damnum, quod paſſus ſum, reſarciendum. Item de lucro amiſſo ponitur exemplum. Debuiſti mihi ſoluere centum aureos Romæ, tu ſoluere deſideras Baſileæ: æſtimandum eſt quantum interfuerit meam pecuniam ſuo loco mihi ſolutam fuiſſe. i. lucrum quod ex mea negotiatione in eo loco facere potuiſſem. Et hæc actio per quam hoc fit, dicitur arbitraria loci. Sed notandum, quamuis lucrum amiſeris, nō ideò damnum paſſus es, quia damnum dicitur à demendo. ſcil. quando ex facultatibus aliquid demitur, aut ex propria ſubſtantia diminuitur, ita quòd damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit, non quando non accreſcit rebus tuis. Vnde intereſſe eſt damnum emergens, vel lucrū ceſſans, ſuper eo quod dari vel fieri omiſſum eſt, verbi gratia, in Papia dare mihi pecuniam promiſiſti tali die, & non feciſti, hic damni & lucri ratio eſt habenda. Damni, quia in mora fuiſti, & nō ſoluiſti die tali ſicut promiſiſti: vnde non habui vt ſoluerem: quare pœnam incurri & damnum quod nō incurriſſem, ſi mihi loco & termino præfixis ſoluiſſes, nec damnum hoc paſſus eſſem. Lucri etiam conſideratio habenda eſt, quia ſi mihi in loco & termino debitis ſoluiſſes, mercimonia comparaſſem, & multa lucratus fuiſſem. Eſt ergo intereſſe æſtimatio damni quod taliter euenit, vel lucri quod ceſſat ex eo quòd aliquid tibi non datur vel non fit vt debet.

INTERESSE conuentum eſt, ſ. cùm non facis quod promiſiſti mihi, vel cùm non fecero quòd promiſi tibi. Aliud intereſſe eſt commune. ſ. æſtimatio communis damni vel lucri quod euenit vel ceſſat. Aliud ſingulare, ſ. æſtimatio quæ euenit ex ſpeciali caſu vel vtilitate. Vide de hoc Specu. in tit. de fruct. & intereſſe.

INTERLOCVTORIA ſententia, require [ſententia.] Et breuiter eſt omne verbum iudicis faciens ad cauſam, vt not. in c cùm olim. de teſtib. & in Auth de litig. §. ad excludendas. & l. 1. ff. de Re iudic.

INTERPELLARE quandoque idem ſonat quod interrūpere, vnde dicitur quòd per litis cōteſtationē interpellatur, i. interūpitur actio, poſſeſſio, vel præſcriptio. Itē interpellare idem eſt quod monere, vt dicendo: Dies interpellat pro domino, id eſt, monet. c. potuit. in fi. de loca. & conduct.

INTERPOLARE, eſt in aliam formam mutare, & quodammodo mangonizare. Plautus in Amphitryone, [Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.] Ambroſius ad Horatianum: [Noſtrorū peccatorum, in pœnis vltricibus interpolari.] Vlpia. 21. ff. ti. de Ædil. edi. l. pręcipiūt. [Interpolant, inquit, veteratores, & ꝓ nouitiis vendunt.] Id eſt, in habitum nouitiorum mutant. Neb.

INTERPOLARE, eſt in nouam formam mutare l. præcipiunt. de

Ædil. edi. tractum à fullonibus, qui poliendo curandóque vetera veſtimenta quaſi nouam ſpeciem è vetere fingunt.

INTERPOLVM, poliendo propemodum renouatum, in alteram formā è vetere immutatum. Marc. l. 45. ff. de contrah. empt. [Si veſtimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere ita emptori præſtandum quod intereſt, ſi ignorans interpola emerit.]

INTERPRETATIO eſt multiplex, vt c. 1. de poſtu. præla.

INTERPRETATIO triplex eſt, quædem probabilis & non neceſſaria, vt magiſtri, l. vnic. C. de Profeſ. qui in vrbe Conſtan. Quædam eſt neceſſaria, & non generalis, vt iudicis. l. nam vt ait. ff. de Legi. Quædam eſt probabilis, neceſſaria & generalis, ſed non in ſcriptis redigenda, vt ſunt conſuetudines. l. ſi de interpretatione. ff. de Leg. & c. Abbate. extrà, de verb. ſignific.

INTERROGATORIA ſunt, quæ facit pars teſtibus productis contra ſe, & dantur ſuper articulis de quibus præmiſſum eſt, & formantur per circumſtantias cauſæ & perſonarum, vt eſt gl. in c. præſentium. de teſtib. lib. 6.

INTERTRITVRA, ſiue intertrimentū eſt, (vt inquit Varro de lingua Latina, li. 5.) dictū ab eo quod duo inter ſe trita & deminuta ſunt, vt in nummis aureis quod ex vſu & attrectatione cōſumitur, & in veſtibus aliiſque rebus quæ vſu deterunrur. Liuius lib. 34. [In auro, inquit, nihil intertrimenti fuit.] Idem li. 32. [Intertrimentū atgenti ſuppleuerunt.] Scæuola lib. 13. de pignor. actio. l. pignori. [Quarto intertrituram quæ ex operis facta eſt.] Atq; ibidem iterum vtrobiq; pro detrimento. N.

INTERTRITVRA. eſt damnum rei detritæ. l. vlt. de pign. actio.

INTERVERTERE, eſt rem commodatam, depoſitam, aut alirer nobis creditam, dolo malo ne ad dominū redeat efficere. Aliquando idē ſignificat quod ſubuertere & euertere, vt in l. tutelas. & in l. amiſſione. de Capit. deminut.

INTERVSVRIVM vſus medij temporis. Pau. l. debitor. 82. ff. de Legat. 2. Alioquin ſecundùm illā ſententiam, ſi interuſurium rantùm eſt in legaro, quid dicemus, ſi fundus legatus ſit ex die debitus? Vlp. l. circa. 66. ff. ad le. Falci. [Interuallum temporis & interuſuriū huius ſpatij minorem facit quantitatem decem.] i. vſus & emolumērum eius pecuniæ quod interea percipit hæres, legatarius autem amittit. Vlpia. l. 9. §. 7. ff. de Pecu. Vt medij temporis interuſuriū magis creditor cōſequatur.

INTESTABILIS dicitur, qui nec teſtamentum facere, nec teſtis adhiberi poteſt: itē is cui alius teſtimonium dicere nequit. l. is cui. §. vlt. & l. cum lege. de teſta.

INTESTATO, aduerbium, id eſt, ſine teſtamento.

INTESTATVS dicitur qui omnino non facit teſtamentum, vel ſi fecit, non ritè, vel poſtea rupit ex certis cauſis, vel ſi ex iſto teſtamento nemo ſit hæres. Inſtitu. de hær. quæ ab inteſtato deferuntur. in princ.

INTRA, dictio eſt incluſiua, & ideò cui legatur, ſi intra diem mortis eius aliquid dederit, etiam dando eo die quo moritur, legatum conſequitur. l. ſi quis ſit. de Verb. ſig.

INTRICARE peculium dicitur ſeruus, qui in ære alieno eſt, & res quaſdam pignori oppoſuit. Vlp. l. 1. §. 4. de ſeruo corru. [Is quoq; deteriorē fecit qui perſuadet,

det, vt peculium intricaret.] Idem l.21.ff.de Pecu. [Sed etſi eum intricare peculium in necem creditorum paſſus eſt.] Hanc intricationem Cicero pro Sextio vocat implicationem.

INTRVSI dicuntur qui non per electionem canonicã, ſed per violentiam occupant honores, officia, vel eccleſiaſtica beneficia.

INTRVSVS dicitur ille qui eſt poſitus auctoritate ſuperioris non habentis poteſtatem conferendi. Dom.de S.Gem.in ca.propter.19. diſt. Adde quod non habens aliquem colorem in beneficio, dicitur intruſus, & qui habet ſine auctoritate ſuperioris, & qui eſt depoſitus à beneficio, & remanet in eo. Item ille qui eſt electus & miniſtrat antè confirmationem, vt in cap. 2. de reſtitu. in integr. & ibi Abb. Item eſt intruſus qui commiſit crimen depoſitione dignum.gloſ.2. in ca. cùm ſuper.de cauſa poſſeſſ. & propr. Item intruſus dicitur qui habet beneficium ablatum alteri iniuſtè. cap. tanta. de exceſſ. præla. & de hac materia vide latè Fe.in c.veniens. de Accu.verſ.not. quòd intruſus.

INTRVSVS in beneficio dicitur ille, qui ſine auctoritate illius ad quem ſpectat collatio, illud tenet, in ca. quia diuerſitatem. vbi Panor.in 2.not.de conceſ. præb.

INVECTA illata coniunctim dicentur ea quæ ab inquilinis in ædes conductas, vt ea ſecum habeant, importata ſunt, l. 1.ff.de Pig.l.4.ff.de Pact.l.2.l.3.l.4. l.7.ff. In quib.cauſ.pig.

INVENTARIVM dicitur libellus quidam in quo omnia bona hæreditaria, quæ apud aliquẽ inueniũtur, conſcribũtur, & omnia in illo libello continentur, vt ſciatur quantum eo tempore vel die quo ſcribebatur, in bonis ſuis continebatur. Cautiùs agitur cum hærede, ſi faciat, quia ſi fecerit vltra vires hæreditatis, nõ poteſt onerari: ſi non fecerit, omnibus legatariis legata reſtituere oportet, & cogetur, etiam ſi excedant vires & facultates hæreditatis. Etiam poteſt fieri in aliis factis, nedum in rebus hæreditariis. Eſt etiam inuentarium, quoddam genus inſtrumentorum. Breuiter not. quòd inuentarium eſt ſcriptura quam hæres inchoare debet intra 30. dies poſt mortem teſtatoris, vel poſtquam ſcit ſe inſtitutum hæredem, & ibi ſcribere omnes res defuncti, ſub præſentia teſtiũ, ídque perficere infrà 60. alios dies, vel infrà annum, ſi res ſint remotæ: & tũc non tenebitur creditoribus vltra illud quod inuentum fuerit in hæreditate. Si autem non fecerit inuentarium, tenetur inſolidum. Et pro hoc vide in gl.Inſt.de hær. qual.& dif.§.ſed noſtra.

INVESTITVRA, eſt alicuius in ſuum ius introductio, & eſt ꝓpriè poſſeſſio. Sed abuſiuè dicitur inueſtitura, quando dominus haſtam vel aliquid corporeũ præbet vaſallo, dicẽs ſe per hoc facere inueſtiturã. vt in li.feu.in titu.quid ſit inueſtitura. Olim autẽ dicebatur de prouiſione qua Imperator per vrbẽ Romanã inueſtiuit Archiepiſcopos & Epiſcopos per anulũ & baculũ. Require ſupr. inſtituere.

INVMBRATAM quietem furioſi dixit Celſus in l. quod meo. §. 1. ſi furioſo.de Acquir.poſſ. qui aſpectu ſanæ mentis videbatur.

INVITVM accipere in procuratore dãdo debemus, nõ eũ tantùm qui cõtradicit, verũ eũ quoq; qui conſenſiſſe nõ probatur.l. 8.ff.de pro.

INVTILE, pro pernicioſè, & ab vtilitate

litate cõmuni alienum. Vlp. l. 1. §. 3. ff. Depoſ. Eſt enim inutile in cauſis huiuſmodi fidem frangere. loquitur de iis quæ incẽdij & ruinæ cauſa deponuntur. Paul. li. 12. §. 1. ff. de Admi. tut. Nã & inutile eſt pupillis, ſi adminiſtratio eorũ non ſeruatur, nemine ſ. emente.

De I ante P.

IPSA, de hoc relatiuo vide Ioann. And. in q. poſita ſuper reg. contra eum, &c. in 2. art. de reg. iur. li. 6.

IPSE, id eſt, ego. ff. quod met. cau. l. metum autem. §. ſed licet.

IPSO facto, hæc clauſula idem importat quod ipſo iure. Barto. in l. 1. nu. 4. de iis qui notantur infa.

IPSO iure, de hac clauſula vide gloſ. in §. in bonæ fidei. & ibi Iaſ. Inſt. de actio. & Barto. in l. ſi mater. C. de ſuis & legit. hære.

IRENARCHA, interpretatur pacificator, ſiue pacis conciliator: εἰρηνικοὶ enim Græcis dicuntur pacis præfecti. Erant autem irenarchæ viri boni & prudentes quales ſignificat Virg. in 1. Æneid.

Ac veluti magno in populo cùm ſæpè coorta eſt

Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus.

&c. ſub hoc habitu fuit Domitiani Cæſaris ſtatua equo poſita, de qua Papin. in principio Syluarũ:

Dextra vetat pugnas.

Talem quoque Perſius poëta ſignificat, cùm dicit:

Fert animus calidæ feciſſe ſilentia rixæ

Maieſtate manus.

In Codice Iuſtinianeo titulus eſt de Irenarchis, lib. 10. quos Accurſius interpretatur iram arcentes; quaſi Irenarchia nomẽ eſſet latinum. Martianus lib. 48. tit. de cuſt. & exhi. reo. l. diuus Hadrianus. Irenarcharũ ſæpe meminit.

IRENARCHAE dicuntur, qui diſciplinæ publicæ & corrigendis moribus præficiuntur, vt milites qui vadunt perquirere latrones. Et dicuntur quaſi arcentes iram, vel quia iræ ſumendæ in turbatores publicæ pacis gerunt monarchiam, ſecundùm quod accipitur C. de irenarchis lib. 10. Imò verò irenarcha dictio Græca eſt cõpoſita ab εἰρήνη, quod eſt pax, & ἄρχων princeps, q. d. pacificatorem, ſiue pacis conciliatorem, qui ſedãdis ſeditionibus lectus ſit.

IRINUM, vnguenti ſpecies. l. in argento. de auro & arg. leg. Legendum Crina, vt in Pand. Flor.

IRONIA, eſt cùm quis minora de ſe dicit quàm ſint. etiam eſt cùm quid per deriſionem, id eſt, per contrarium dicitur: & ſic eſt figura, de qua, & multis aliis, vide gloſ. bonam in cap. forus. de Verb. ſign.

IRREGVLARITAS, eſt nota ſiue impedimentum canonicum ex facto ſiue de facto proueniens, quo quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & iam promotus in eis miniſtrare prohibetur, & degradari ſiue deponi quandoque meretur. Vel ſic, [Eſt habilitas quædam canonica per quam quis efficitur inhabilis ad ordines ſuſcipiendum.] Et dicitur ab in, id eſt non, mutando n in r, & regula, quia non poteſt exigere regulas ab apoſtolis & aliis ſummis pontificibus.

IRREPERE, i. latenter inualeſcere.

IRRIGVVM capitur actiuè & paſſiuè, hoc eſt & pro eo, ex quo quid irrigari poteſt, vt irriguæ fontium aquæ, l. 1. Co. de Manci. & colo. patri. & pro ipſo quod irrigatur. l. diuortio. §. quod in anno ff. ſolu. matrim.

IRRI

Irritum teſtamentum, vide [teſtamentum irritum.]

Irrogare, id eſt, inferre: vnde dicitur, crimen vel damnum irrogat infamiam vel mortem, id eſt, infert. Co. ex quibus cauſis infamia irrogetur. in rub.

De I ante S.

Isauri, populi ſunt Ciliciæ contermini, qui in mari quondam piraticam exercuerunt: quos Publius Seruil. profligauit, qui cognomen Iſaurici ex ea victoria retulit. Iam verò Iſauri & Cilices pro piratis accipiuntur. vt Iuue. *Pirata Cilicum.* & Iuſtin. in Cod. titu.. de feriis. l. prouinciarum. [Latronum, inquit, & maximè Iſaurorum.]

Isostates, poteſt interpretari æqualitatis recognitor. nam ἴσος interpretatur æqualis in Codice Iuſtinianeo de ponderatoribus & auri illatione. le. quoties. [Quoties, inquit, de qualitate ſolidorum orta fuerit dubitatio, placet quem ſermo Græcus appellat Iſoſtatem, [legendum Zygoſtatem,] pro ſua fide & induſtria, vt neque fallat neque fallatur cõtentionem dirimere.] Accurſ. interpretatur ab igos, victoria, & ſtate militia: neque enim igos eſt victoria, ſed νίκη: neque ſtate militia, ſed σπαρτία: neque victoria & militia faciunt ad rem.

Isostates æqualitatis recognitor. l. 2. C. de pond. & aur. illa.

Isthmus, terra oblonga & anguſta inter duo maria.

De I ante T.

Ita, eſt dictio conditionalis ſecundùm gloſſ. in l. Iulianus 2. de Condi. & demonſt.

Itaque, no. Ioann. Calde. in commento Decret. capite poſt ceſſionem. de probationibus.

Item, hæc dictio ex ſuo ſignificato ſignificat adiectionem, coniunctionem ſeu continuationem. de qua Bar. ff. de Publica. & vect. l. 1. in princ. Eſt etiam repetitiua ſeu repetitionis ſignificatiua. Repetit autẽ illa quorum repetitionẽ ſignificatè cõcludit quodlibet medium probabile: verbi gratia, teſtator dicit, [Lego Titio fundum Seianum ſub conditione. Item fundũ Seianum hæres meus date damnas eſto,] Intelligitur ſub eadem conditione, vt l. in repetendis. ff. de leg. 3. & ſumitur ſignificatum ex dictione item, & ex oratione ſequente, quæ eſt declaratiua præcedentis. Et idẽ dic in die vel in alia qualitate poſita in oratione præcedenti, quia repetitur & in ſequenti. Item ibi, teſtator dicit [lego Titio fundum Seianum ſub conditione:] & poſt ex interuallo dicit, [item fundum Seianum Titio lego:] hoc caſu legatum valet, & videtur primũ reuocatũ, nec videtur repetitio conditionis, vt l. non ad ea. ibi, cùm dicit, ſi prius ſub conditione. ff. de condit. & demon. quia hæc diſpoſitio debet addere & operari, quod non fieret ſi conditio repeteretur: ideò teſtator videtur à cõditione receſſiſſe, & purè legare voluiſſe. Item ibi teſtator pluribus legatis factis filium hæredem inſtituit, & adiecit, [quòd ſi ipſe filius abſque liberis deceſſerit, relinquo Titio centum. Item relinquo Titio domum. Item relinquo Sempronio fundum.] Prædicta cõditio ſi deceſſerit, intelligitur repetita in duobus ſequentibus legatis, & ſic obtinet in tribus prædictis legatis, quia ſumitur ſignificatum ex legatis purè priùs factis, & ex

Digitized by Google

ſignificato conditionis. Nam ex conditione ſignificatur quòd teſtator non vult plus grauare filium ſi vixerit, ſed vult grauare in ſequentibus ſub illa conditione ſi deceſſerit. facit l. ſi ita ſcriptum.ff.de Lib.& poſth.

Iter, eſt ius eundi vel ambulandi hominis, ſiue homo eat ſolus, ſiue vehatur ſella vel lectica, vel in equo, vel in quouis animali. Seorſum verò non poteſt iumentum ſecum agere, vel vehiculum ducere qui iter tantùm habet. Quandoque tamen iter dicitur vulgariter ipſum ſolum per quod itur,vel tramites,vel calles tranſeunt, ita quòd qui actum habet, habet & iter & commoditatem itineris,ſed non è conuerſo. Vide infrà de via,& Inſtitu. de ſerui.in princ.

Iterato quid importat, not. Arch.11.q.3.c.ſi quis verò.

Iterum, hæc dictio ſecundùm ſuũ proprium ſignificatũ denotat actum geminatum, quod no. pro ſtatutis permittentib.aliquid iterari,vel punientibus facientẽ aliquid iterum.habet enim locũ ſtatutũ in geminante actũ:quandoq; ex natura actus cui adiicitur, exponitur,id eſt, quoties opus fuerit.glo.& ibi doct. in cap.ſua nobis.de Apella. & Angel. Aret. in procem.Inſt. in ver. quorũ & docto.in l.veluti.de Eden.& l. fideicom.§.Si quis decem.ff. de leg. 3. vbi ſi teſtator legat decem Titio, & ſi perdiderit,iterum legat, nõ intelligitur vltra duas præſtationes. Quod facit ad quæſtionem, quando arbitro datur poteſtas prorogandi compromiſſum ſemel & iterum : non enim intelligitur in infinitum,ſed pro duabus vicibus tantùm, ſecundùm Bald. in cap. ſua nobis. in fin. facit quod no. in l. ſi finita. ff. de Dam.inf.vbi plenè per doct.

Itidem, id eſt,ſimiliter.C.de Eman.lib.l.pen.de iniur.l. final. Aliquando, id eſt, tantundem.Co. de appel.l. quoniam iudices.

Itinerarchae dicuntur itineris cuſtodes, à verbo eo, is, & ἀρχῶν Græcè, id eſt, princeps latinè, hoc nomen trahentes. quia ad prouinciarum tutelam per ſingula loca pacis & quietis faciunt ſtare cuſtodiam.l.1. C.de Cuſtod. reo. ibi de Itinerarcha nullum verbum.

De I antè V.

Ivdaei dicuntur qui Moſaicam legem ad litteram imitantes tenent ſe circuncidendo, & alia legalia faciendo. Et dicuntur à nomine digniorìs tribus,ſcilicet Iudæ, qui inter alias tribus bellicoſior erat, & in bellis primam aciem & regni vel regis priuilegium obtinebat.

Ivdex dicitur, quaſi ius dicens populo, ſiue quòd iure diſceptet. Iure autem diſceptare, eſt iuſtè iudicare.Non eſt ergo iudex, ſcilicet bonus,ſi non eſt in eo iuſtitia,vt in c.forus. §. in omni quoque negotio, de verb.ſignifi. Et iudex eſt quod ex iuriſdictione propria aut ſibi delegata & commiſſa ius habet ſuper cauſas litigiorum vel litigatorum cognoſcendi : & qui ex propria iuriſdictione illud habet, dicitur iudex ordinarius : ſed qui ex delegata, dicitur delegatus & extraordinarius.

Ivdex ordinarius,eſt ille qui habet poteſtatem iudicandi à ſe iure ſuo, hoc eſt eo ipſo quòd eſt talis,vt epiſcopus,balliuus, præſes prouinciæ, & conſimiles.

Digitized by Google

IVDEX delegatus,eſt ille qui habet poteſtatem de cauſa aliqua cognoſcendi ab aliquo ſibi commiſſam,qui etiam dicitur,[iudex extraordinarius.]

IVDEX competens dicitur, qui cauſæ iuriſdictionem habet cum exercitio, dato quòd per exceptionem poſſit elidi, ſiue exceptio contingat perſonam, vt quia ſuſpectus, ſiue iuriſdictionem, vt quia reſcriptum ſubreptitium eſt, vt eſt glo.in Clemen. cùm lite.vt lite pendente.

IVDEX incompetens,eſt in quem licet conſenſerimus, id tamen quod ab eo ſtatutum eſt,firmitatem non habet iudicati, vel quia ipſe nullam iuriſdictionem habebat,vel quia interuenit error in adducendo vel adeundo ipſum, vel quia vi compulſus ſum in eum conſentire. In ſumma index incompetens eſt idem qui non ſuus.

IVDEX compromiſſarius. Require ſuprà [arbiter.]

IVDICES chartularij,erant olim qui ab Imperatore priuilegiati erant, vt qui vellent coram eis litigare poſſent,ſed ipſi non poterant cogere aliquem ad litigandum coram eis.Et dicuntur etiam hodie iudices ordinarij creati à comite Palatino, qui nō habent adminiſtrationem niſi habitu,vt not.l.1. ff.de Iudic. & l. fi. C.vbi & apud quē cog.inintegr.reſtit.agitan.ſit.

IVDICES domeſtici,require ſuprà [domeſtici & aſſeſſores.]

IVDICES pedanei dicuntur illi, quorum officium eſt de minutis cauſis & infimis cognoſcere & inutilibus vel vilibus, licet ordinarij, & dicuntur à pede,qui eſt extrema pars corporis. Maiores verò cauſas debent & tenentur maioribus referre, cùm ipſi per ſe non poſſint terminare. C. de Ped.iud.l.2.

IVDICEM delegare,eſt vice ſua alium de cauſa cogniturum conſtituere.

IVDICATVM facere,dixit Celſus in lege fin.in prin. ſi cer. pet. pro parere ſententiæ, & ſoluere quod ſolui debere pronunciatum fuit.

IVDICATVM ſolui ſatiſdatio, inde dicta eſt, quia interponebatur ſtipulatio quòd ſolueretur quod iudicatum fuiſſet,vt Inſtit. de Satiſdat.in prin. Et huiuſmodi ſtipulatio tres clauſulas continet, vt eleganter perſequitur Vlpianus in l. iudicatum.l.1.ff.iudic.ſolui.

IVDICIVM, hæc dictio multipliciter ſignificat. Primo modo idem eſt quod caſus fortuitus,vt dicitur, [hoc diuino iudicio venit.] Secundò eſt diſcretio,vt dicendo, [in pueris non eſt iudicium,]facit Inſtitut.quib.non eſt permiſ. face. teſta. §. præterea. Tertiò eſt actio, vt cùm dicitur, iudicium fami. herciſ. ff. de Iud. lege in familiæ. Quartò eſt vltima voluntas teſtatoris. Quintò eſt iudicium,vel ſententia iudicis l.1.Cod.de re iudic.Sextò ponitur pro examinatione vel deliberatione. Septimò pro auctoritate, 43.diſtinct. cap. 2. Octauò quandoque pro pœna, 50. diſtinct. can. & purgabit. Nonò capitur pro inſtantia vel ordinatione cauſæ diſcutiendæ in iure coram iudice: ſic ſumitur in tit. de iudic. lege properandum. §. 1. Cod. de iudic. & ff. eod. tit. l. proponebatur. & in hac ſignificatione diffinitur ſic, [Iudicium eſt actus legitimus trium perſonarum, ſcilicet iudicis, actoris, & rei ſuper eadem quæſtione,aut ſuper

ſuper eodem iudicio contractus. de Verbor. ſignific. cap. forus. in gloſſ. Et dicitur iudicium quaſi iuriſdictio, ibid. & ſecundùm Goff. deſcribitur ſicut arbitrium, exceptis his, Primò, quòd iudicium eſt de ciuili & criminali, ſed arbitrium de ciuili tantùm. Secundò, quòd iudicium neceſſario, arbitrium verò voluntariè ſubitur, & priùs inquiſitio vocabatur: vnde ſecundùm Card. [Iudicium eſt inueſtigatio, quam ſecundùm iuris ordinem facit iudex per varios modos ad veritatem eliciendam, & elicitam cuſtodiendam.] vt 30. q. 5. iudicantem oportet. Et quòd dicitur [actus trium perſonarum, intelligitur verè vel fictè, ſeu repræſentatiuè, quia in notoriis fama repræſentat actorem, & fingitur accuſator. Et nota quòd propriè ante litem conteſtatam non eſt iudicium, quia nulla cauſæ diſcuſſio. l. 1. Cod. eod. tit. & hoc reſpectu cauſæ, non autem reſpectu aliorum actuum iudicialium, vt ſunt examinatio partium, & confeſſio, & cætera quæ bene fiunt ante litem conteſtatã, imò quandóque iudicium capitur pro eo quod præcedit ſententiam, vt in c. in iudiciis. de Reg. iur. lib. 6. De multiplici ſpecie iudiciorum, vide infrà in verb. [iudicia priuata.]

IVDICIVM contradictorium dicitur, ſi dicerem hoc eſſe conſuetudinẽ, & tu aduerſarius meus diceres non eſſe conſuetudinem, vt in c. Abbate in gl. fin. de verb. ſignif. in verb. [contradictio.]

IVDICIA capitalia ſunt, quibus caput eximitur à ciuitate morte vel exilio. de his vide Inſtitut. de Pub. iud. §. publicorum.

IVDICIA publica ſunt de publicis cauſis, & dicuntur quaſi populica, quia cuilibet de populo commiſſa eſt executio, vt contra crimen læſæ maieſtatis, in quo omnes de populo poſſunt accuſare. Quandóque iudicium publicum dicitur iudicium quod intenditur à crimine: de hoc Inſt. de pub. iud. in princ.

IVDICIA priuata ſunt quæ ciuiliter tractantur, ſiue intentantur. Item de multiplici iudicio, ſcilicet auctoritatis, miniſterij, approbationis, &c. not. Archid. 55. diſt. præcepta. & gl. ſuper regula in iudiciis. de Regulis iur. lib. 6. Tangit aliqualiter Archid. 2. q. 1. ſicut. Et ſecundùm Ant. de Butr. diuiditur tripliciter: primò ratione materiæ, ſecundò ratione formæ, tertiò ratione quantitatis. Vnde ratione materiæ duplex eſt iudicium, aut temporale, aut ſpirituale: Vel, aut ciuile, aut criminale. Vnde ſemper dicitur iudicium criminale, quando finis tendit ad commodum reipub. aut fiſci, &c. ſiue pœna ſit corporalis ſiue pecuniaria. Sed dicitur ciuile, dum finis tendit ad commodum partis. gl. not. in l. prætor. in princ. ff. de Sepul. viol. & fuit opinio Innocent. in cap. qualiter & quando. 2. de accuſat. & doct. in cap. 1. de Iud. Secundò, ratione formæ iterum duplex eſt iudicium, ſcilicet ordinarium & extraordinarium. Tertiò ratione quantitatis duplex eſt, ſcilicet vniuerſale & generale, quæ etiam differunt, de hoc plenè in cap. 2. de libel. oblat. Item iudicium triplex reperitur: primum inter ſanguinem, ſecundum inter lepram, tertium inter cauſam, vt in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legit.

IVDICIVM proluſorium quid, require infrà ver. [proluſorium.]

IVDICIVM accipi, olim diecebatur,

batur, cùm lis conteſtabatur. l.is qui ſe.de Rei vend.cuius locutionis rationem tradit Alciat. in l. pecuniæ verbum. §. actionis. de Verb. ſignific.

IVDICIO ſiſti cautio, dicitur, cùm promittimus, nos aut aliquem alium ad iudicium venturos & permanſuros eſſe, vt in ff.ſi quis caut. toto tit.

IVGVM pro pari duorum animalium plerunque accipitur,vt apud Plin.lib.10.de aquilis. [Vbi aquilarũ,inquit,non ſit iugum.] Varro de lingua Latina libr. 4. [Iugum,inquit, & iumentum à iunctu.] Virg. 5. Æneid.

- Nec ſic vndantia lora
Concuſſere iugis.

Vlpianus libro 21. Dig. de Ædil. edict.l.ædiles aiunt: ſæpè iugum in hac ſignificatione ponit.Nebr.

IVGALEM poſuit Iuſtin. pro vxore.l.conſenſu.§.vir. C .de repu.

IVGATIO, genus vectigalis, de quo in l.immunitates.C.de Agricol.& cenſit.lib.11.

IVMENTORVM appellatione boues non continentur. l.legatis ſeruis. de leg. 3. Dicta autem iumenta à iungendo, eò quòd currui iungantur, vt ait Alciatus in l.boues.de Verb. ſignif.in quibus ſunt equi & muli.

IVRA prædiorum appellari ſeruitutes nemo eſt qui ignoret, ex tit. de Reb. corpor. & incorpor. in Inſtit. at qui prædia cum iuribus ſuis reſtituere promittit, intelligitur, vt reſtituat eiuſdem bonitatis, ſalubritatis, & amplitudinis.l.quid aliud.ff.de Verbor. ſignific.

IVRAMENTVM, eſt affirmatio vel negatio ſacræ rei aſſertione vel atteſtatione firmata ſecundùm Goffr. vel adhibita religione ſecũdùm Placent.& eſt triplex: videlicet voluntarium, cùm ſit extra iudicium, neceſſarium, & iudiciale,vt not.gloſſ.Inſtit.de actio.§.item ſi quis. & infrà ver. iuſiurandum.]

IVRAMENTVM aſſertorium eſt,cùm iuratur de præſenti vel de præterito ſic eſſe vel non eſſe, fuiſſe vel non fuiſſe. Sed iuramentum promiſſorium eſt, quando iuratur de futuro aliquid daturum, vel facturum. Aliquando etiam iuratur per execrationem, vt ſi hoc non fecero, hoc accidat mihi vel filiis meis, aut huiuſmodi. Ponitur ergo triplex Iuramentum,ſcilicet promiſſorium, aſſertorium, & confirmatorium, ſecundum Hoſt.in Sum.de iureiur.De primo in c.debitores. in c.Quintauallis. & c.veniens.de iureiur.De ſecundo in c. fin. eod. tit. De tertio in c. cùm contingat. eod. tit.

IVRAMENTVM calumniæ eſt, cùm quis iurat ſe bona fide & non animo calumniandi agere vel reſpõdere,nec egiſſe vel reſpõdiſſe.

IVRARE conceptis verbis, vide [Conceptio.]

IVRATI dicuntur conſiliarij vel anciani, vel priores qui regunt vniuerſitatem: & dicuntur a iuramento quod preſtant,vt eorum officium fideliter exequantur.

IVRE proprio dicitur aliqua res vendi in inſtrumento venditionis, quando proprietas transfertur in ementem.

IVRGIVM dicitur, quaſi iuris garrium, eò quòd hi qui cauſam dicunt,iure diſceptant.cap.forus. extrà.de Verb.ſig.

IVRIDICVS, eſt qui iura dicit ſecundùm Iſidor. lib.11. Etym. & peculiariter hoc nomine appellatum fuiſſe quendam Alexandriæ

drix magiſtratum indicat manifeſtè tit. de Iud. Alex. ff. & C.

Ivris auſpicium, id eſt, exordium litis, vt in cap. paſtoralis. de cauſ. poſ. & C. de cod. l. vlt. 1. reſp.

Ivrisconsvlti qui appellarentur antiquitus docet clariſſimè Imp. in §. reſponſa. Inſtit. de iur. nat. gent. & ciu.

Ivrisdictio, eſt poteſtas de publico introducta cum neceſſitate iuris dicendi vel æquitatis ſtatuendæ, ſecundùm Azon. & dicitur à nominib. ius & ditio, id eſt, poteſtas. Hæc autem quandóque eſt ordinaria, quandóque delegata. Item alia eſt plena, ſ. ſolius principis. Alia autem ſemiplena, alterum, videl. à principe. De hoc vide Spec. eo. t. C. eo. l. 3. Nota quòd quatuor dant iuriſdictionem ordinariam. Primò lex inanimata vel canon, & hoc in dubio: ſecus ſi apparet velle dare delegatum. Secundò lex animata, ſcil. Papa vel Imperator, & non inferior, niſi epiſcopus ſuo vicario. Tertiò cõſuetudo. Quartò vniuerſitas approbata, vt mercatorum, cerdonum & aliorum artificum, qui poſſunt de ſuo corpore creare & eligere iudicem ordinarium. Similiter vniuerſitas facultatum, artium vel iuriſtarũ. De hoc not. circa c. cum ab eccleſiarum. de Off. ord. Et iuriſdictio prout eſt genus, diuidirur in merum imperium, miſtum imperiũ, & ſimplicem iuriſdictionem, de quibus in litera M. require.

Ivrisdictio etiam alia eſt voluntaria, alia contentioſa. Voluntaria dicitur quæ in volentes tantùm exerceri poteſt: contentioſa, quæ etiam in inuitos, vt not. in l. 2. de Offic. procon. & leg.

Ivris præcepta tria ſunt, ſcilic. honeſtè viuere, alterum non lædere, & ius ſuum vnicuique tribuere. Inſt. de Iuſt. & iur. §. iuris præcepta. concor. c. cùm deuotiſſimam. §. ſi ſecul. 12. q. 2. vbi dicitur quòd ſummum bonum in literis eſt, iuſtitiam colere, & vnicuique, &c.

Ivrisprvdentia, eſt diuinarum & humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia, iuſti ſcilicet ad faciendum, iniuſti ad euitandum: quia non ſufficit ſcire quid ſit iuſtum vel iniuſtum, niſi & ipſarum rerum contrariarũ vel corporalium habeat quis notitiã, ſecundùm quã ſecundum varias conditiones varia iura ſunt ſtatuenda. Inſt. de iuſt. & iur. in prin.

Ivs habet plura ſignificata. Primò, id eſt, rigor. l. 1. C. de leg. Secundò, id eſt, verborum cõceptio, vt cum dicimus quòd in ſtipulationibus verſatur ius, vt l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de Pact. Tertiò, id eſt, rectum vel iuſtum, quod deriuatur à iuſtitia. Quarto, i. aqua pinguis. Quintò capitur pro toto corpore iuris. Alia plura ſignificata ponit Ioan. Andr. de Regul. iur. in princip. lib. 6. Breuiter ius ſignificat quod ſubiecta materia vel vſus communis id recipiendi in tali loco in quo profertur ſignificare declarat. Vnde ius eſt nomen generale, & lex iuris ſpecies, & dicitur ius quaſi iuſtum. 1. diſtinct. ius generale. & ſecundùm Iſid. li. 5. Etym. Omne autem ius legib. & morib. conſtat ſecundùm Iſidor. vbi ſuprà. cap. 2. Et definitur ſic; Ius eſt ars boni & æqui, cuius meriro quis nos ſacerdotes appellat, i. ſua iura cuilibet miniſtrantes. ff. de Iuſtit. & iur. l. 1. 2. reſponſo. Hoc eſt dicere, quòd iuſtitia eſt collectio legitimorum præceptorum quæ arctãt nos ad obſeruandum bonum & æquum,

æquum,id eſt,vtilitatem & æquitatem ſeu veritatẽ. Quamuis enim vſucapio contra æquitatẽ videatur introducta,tamen ſubtili conſideratione maximè innititur æquitati,cùm præcipuè æquum ſit quod publicæ vtilitati deſeruit. Vel dicitur quod in vſucapione vel præſcriptione ex cauſa & pro bono publico inducitur quandóque rigor contra naturalem æquitatem,vt dicitur in gl.1.diſt. ius autem.vbi datur quandóq; ius quod non eſt iuſtum vel æquum, vt ibi exempla plura. Dicitur autem ius à iuſtitia.Et aliter ſic definitur:Ius eſt præceptum ſeu ordinatio principantis ſeu domini circa ſubditos, quantum ad ea quæ poſſunt ſubeſſe poteſtati ſubditorum. Talis autem vel eſt deus,& tunc dicitur ius diuinũ. Vel eſt natura,& tunc dicitur ius naturale. Vel eſt homo, & tunc dicitur ius humanum,quod regitur duobus, vt in principio Decreto. Et ſic ſecundùm triplicem gradum ſummorum diſtinctum eſt triplex ius, ſcilicet ius diuinum, ꝙ eſt præceptũ ſeu ordinatio diuina, & ius naturale & ciuile dicitur.Etiam aliquando ius anguſtioſum, aliquando iniquũ, vt Inſt.de Sena.Terty.in gloſ.§.1.

Ius etiam dicitur locus, vbi ius redditur, interdum accipitur pro neceſſitudine,vt l.penul.& fin.de iuſtitia & iure. Aliquando pro qualitate rei inhærente.l.quid aliud.de Verbor.ſignific. item pro commodo. l.quod dicimus.eod.t. quandóque ſignificabat facultatem & poteſtatem, vt cùm dicitur, eſt mihi ius eundi per viam publicam: quandóque ius dicente,vt in t.de In ius vocando. nam in ius vocare, eſt ad iudicem vocare. §.vlt.Inſt.de pœna tem.lit.

Ius aureorum annulorum ſecundùm quoſdam dicitur quòd olim liberti annulos aureos ferre non poterant,ſed ſecundùm Azon.eſt priuilegium quod concedebatur libertis in ſignum ſemiplenæ ingenuitatis : viuebant enim ingenui, ſed moriebantur vt liberti. C.de Iur. annu. aur.in rubrica.

Ius aureorum annulorum donare (inquit Budæus) apud antiquos erat id fermè, quod hodie equitem facere dicimus.

Ius canonicum diuiditur in Decretum,& Decretales,quarum volumen dicitur extrauagans in 5.lib. maximè reſpectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas ſiue titulos, in quibus præmittitur materia in generali, de qua tractatur in c.ſeqq.in ſpeciali. Sub qualibet autem rubrica ſunt vnum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales vel conſtitutiones, & aliquãdo in capitulis ſunt §§.Vnde quãdo allegabis aliquid ex decretalibus, non allegabis librum, ſed titulum,& capitulum in eodem, & ſi ſit capitulum longum,dices c.tali, circa prin.medium,vel finem.Vel ſi ſint in capitulis §§. allegabis tali cap. §. 1. vel 2. Et poſt compoſitiones quinque librorum dictorum per magiſtrum Raymundũ capellanum Gregorij IX. Papæ circa annum Domini M.ccxxxj. elapſis multis annis, videlicet anno à natiuitate vel incarnatione domini M.cccxviij. nonis Martij pontificatus Bonifacij VIII. anno iiij. compilatus eſt liber ſextus, non quidem ſextus cum aliis quinque partialibus prædictis in vno volumine, ſed liber ſpecialis continens etiam quinque partes, & ſupplens defectus caſuum emergentium in

libris

libris decretalium non comprehenſorum. Deinde Clementis conſtitutiones, à Clemente Papa V. ſub anno Domini M. cccxi. in Concilio Viennenſi, quod ſex menſib⁹ tantùm durauit, conceptæ & editæ ſunt, licèt idem Clemens morte præuentus, ad publicum non perduxerit. Sed Ioannes Papa XXII. de poſt compleuit, correxit, mutauit, & executioni demandauit. Et fuerunt promulgatæ anno Domini M. cccxxix. Kalendis Nouembris. De hoc vide gl. in proœmio Clementi. ſuper verbo [Nouembris,] & verbo [pontificatus.] Et dicit Io. And. quòd iſte liber non debet allegari ſeptimus, ſed debet intitulari Clementinæ, ſcilicet Conſtitutiones Clementis V. Sed decretum quod magiſter Gratianus circa annum Domini M. cix. compilauit, diuiditur in tres partes. Prima dicitur Diſtinctiones, quia eſt diſtinctum per centum & vnam partes, quarum quælibet habet vnum vel plures canones, quæ vlteriùs ſubdiuiduntur in paragraphos & verſiculos. Sed ſecunda pars Decreti nominatur Cauſæ, quia continet in ſe 16. cauſas, à quibus nomen accepit. Quæ vlteriùs ſubdiuiduntur in quæſtiones, & hæ in canones, qui vltra in paragraphos & verſiculos ſubdiuidi poſſunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur in cauſa 33, in q. 3. Et habet ſeptem diſtinctiones, quarum quælibet habet canones plures, cum paragraphis & verſiculis ſuis. Tertia & vltima pars Decreti nuncupatur de conſecratione, & habet ſub ſe 5. diſt. cum canonibus, vel capitulis, paragraphis, vel verſiculis.

Ius ciuile inuenitur accipi diuerſimodè: vt dicto 1. can. ius naturale. Ciuile autem vno modo eſt, quod quiſque populus vel quæque ciuitas ſibi proprium diuina humanáque cauſa conſtituit ſecundùm Iſidorum libro 5. Etymo. Secundò dicitur ius ciuile lex duodecim tabularum. Tertiò dicitur quod ex legibus, plebiſcitis, conſtitutionibus, ſenatuſconſultis, principum decretis, vel auctoritate prudentum inuenitur. Quartò dicitur ius quod non eſt prætorium. Quintò dicitur diſputatio prudentum, quæ fuit facta ſub lege xij. Tabularum. Sextò quicquid putamus ſcriptum de iure. Septimò quicquid iure naturali vel iure gentium ſubtrahitur, vel quod non eſt ius naturale nec gentium, & ſic capiendo ius canonicum dicitur ius ciuile, & ſic ſumitur prima diſtinctio. ius autem, vt in gloſſ. 1. nota. in fine. Et quia ita diuerſimodè ius ciuile inuenitur accipi in iure, de prima acceptione habes Inſtitut. de Iure naturali. §. 1. De ſecunda habes ff. de Iuſtitia & iure. l. ius ciuile. §. hoc igitur. De tertia & quinta, ff. de Orig. iuris. l. 2. §. hæc diſputatio. De quarta, l. ius ciuile. præalleg. in princip. De ſexta, ff. de Variis & extraordinariis cog. l. 1. §. proinde. De ſeptima, Inſtitut. de vſucap. in princip. vt eſt gloſſ. in §. ſed ius quidē ciuile. Inſt. de iure natur. gentium, & ciu. Item ius ciuile dicitur tripliciter. Primò pro eo quod in vnaquaque ciuitate ſeruatur, & ſic dicitur in genere. Secundò in ſpecie dicitur ius proprium certæ ciuitatis, & ſic loquitur §. alleg. Inſt. Tertiò dicitur per excellentiam ius Romanorum, quando non exprimitur proprium nomen ciuitatis, & ſic in verſicul. [ſed & quoties.] Inſtit.

Inſti. eodem tit. præalleg. & ſic concordat §. omnes populi. cum dicto verſic. in quo §. dicitur, quòd omnes populi reguntur legibus euulgatis ab Imperatore:in verſic. dicitur, quòd vnaquæque ciuitas iure ſuo proprio vtitur, ſed primum intelligitur de generali, ſecundum de particulari.

Ius ciuile diuiditur in quatuor libros principales, ſcilicet Digeſtum, Codicem, Inſtitutiones, & Authenticas. Quibus additur collatio decima, ſeu liber Feudorum. Primus ergo liber iuris ciuilis eſt Digeſtum, qui continet leges & ſtatuta Romanorum, & diuiditur in tres lib. principales, ſc. Digeſtum vetus, quod habet libros partiales 24. Infortiatum, quod habet libros partiales 14. Et Digeſtum nouum, quod habet libros partiales duodecim. Quib.connumeratis erunt libri partiales quinquaginta Digeſti veteris,Infortiati,& Digeſti noui. Et vocatur Digeſtum,ſeu etiam Pandecta, vel liber Pandectarum. vide ſuprà, in littera D. Secundus liber iuris ciuilis vocatur Codex, qui continet ſtatuta, ſanctiones, & præcepta Imperatoris. Et fuerunt tempore Iuſtiniani Imperatoris tres Codices, ſcilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, de quibus Codicibus extrauagantibus diuus Iuſtinianus animum ſuum adImperiales conſtitutiones dirigens vnum Codicem fieri fecit, quem ſuo fœlici nomine intitulauit,Codex Iuſtiniani, vt in ru. procœmij Codicis. Et diuiditur iſte liber in duodecim libros partiales,quorum nouem primos Doctores legere ſolent, ſed vltimi tres, qui longè poſt primos nouem compoſiti ſunt, raro legi conſueuerunt. In quorum allegationibus hoc eſt ſpeciale,quòd ab titu.& ad l.cum §.additur numerus, videlicet liber 11. 12. &c.vt C. de Murile.& gynæcia.&c.lib.12.&C.de Digni. l.ſi vt proponis. lib.12.Tertius liber principalis dicitur Authenticum,vel Authenticorum: & ſunt quædam excerpta quaſi prædictorum librorum ſummula. Et diuiditur iſte liber in nouem collationes,quarum quælibet ſubdiuiditur in titulos, & tituli non in leges,ſed in paragraphos. Et differunt authenticum & authentica, quia authenticum volumen eſt per ſe, ſed authentica eſt vna lex, vel paragraphus incorporatus libroCodicis,& antiquo iuri ſuperadditus & allegatur ſic,C.de epiſc.& Cleric.authen.generaliter.C.de ſacroſanct. Eccleſ.authent.multo magis. Sed in Authentico ſimpliciter allegatur,titulus & paragraphus, vt in Auth. vt iudices ſine quoque ſuffragio.§.tali vel tali.& ſufficit. Item decima collatio intitulatur liber Feudorum, & habet duos libros partiales,quorum quilibet ſubdiuiditur in titulos, & iſti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legnm dicitur Inſtitutiones,vel Inſtituta,& iſte diuiditur in quatuor libros partiales, & eſt introductorius in ius ciuile & canonicum, maximè quo ad declarationem terminorum in vtroque iure vſitatorum, qui tanquam oſtium in domum, præbet introitum in ſapientiam iuris. Quare conſulitur omnibus quaſi modò genitus iuris alumnis, lac iuris concupiſcentibus, per inſtitutiones documenta ſua primordialia capeſſere & nutrimenta

menta, vt tali doctrina primitus informati, ſecuriùs mereantur inhærere ſanctioni Iuſtiniani Imperatoris Chriſtianiſſimi. Nullus ergo præſumptuosè ſine inſtitutionum doctrina iuris maximè ciuilis ſublimitates tentet aſcendere, ne corruat ex alto qui ſatagit volare ſine penna. Et hæc de nominibus diuiſionibuſque librorum principalium iuris vtriuſque ſufficiant. Et not. quòd ius ciuile tripliciter ſe habet ad ius naturale, & tres operationes circa ipſum & eius materiam exercet, aliter tamen & aliter. Nam ius ciuile primò addit ſupernaturalem determinationem per congruos modos, vt eſt videre in delictis: verbi gratia, ius naturale & eius rectitudo dictat delicta puniri. Inſtitut. de oblig. quæ ex deli. naſc. in princ. ff. de fur. l. 1. Et ita omnia præcepta decalogi ſunt à iure naturali ſuper illis principiis fundata, quæ ponit Iuriſconſultus de Iuſt. & iur. ff. eodem tit. l. iuſtitia. §. 1. & in procε. decret. ſ. honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere. Secundò rectitudo naturalis vult nemini ſubtrahi quod ſuum eſt: & ius legale diſtinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, ſcilicet actum furandi, fœnerandi, rapiendi, &c. Et vltra hoc oſtendit quomodo vnus illorum actuum plus vel minus deuiet à rectitudine naturæ, & ſecundùm illud maiores ſiue minores pœnas ſtatuit. Tertiò declarat: nam iure naturali rectum eſt neminem cùm alterius iniuria vel detrimentò locupletari: non tamen habetur ex eodem iure ſi ſit poſſibilis euentus in quo quis locupletari poſſit cùm alterius iactura, ſine tamen eius iniuria, ſicut in præſcriptionibus & vſucapione. De iſta triplici operatione loquitur lex ius ciuile. ff. de Iuſt. & iure.

Ius gentium, eſt ſedium hoſtilium occupatio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera, paces, inducię, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita: & ideò ius gentium appellatur, quia eo omnes ferè gentes vtuntur. cap. ius gentium. 1. diſtinct.

Ius habere in re, & ius habere ad rem ſunt diuerſa. de conceſ. præben. lib. 6. cap. fin. & clem. vnic. de Sequeſt. poſſ. verſiculo, nihilominus.

Iusiurandum, quamuis competentiùs poſſet dici factum iuramentum, vel factum iuratum, eo quòd ſuper facto iuratur, vel iuſiurandum, eo quòd ſuper iure, quod iuranti competit, iuratur, quaſi ius iuratum, placuit tamen vt factum dicatur ius, quia ſuper facto iuris iuratur: adiicitur iurandum, quia illud debet eſſe iuratum quòd antea fuerat iurandum, relatione facta non ad id quòd fit, ſed ad id quòd fieri conuenit. l. ius pluribus. ff. de iuſti. & iure. Vel, vt dicit Azo, fortè iu ponitur pro religione, quaſi diceret, iuſiurandum, id eſt, religio firmanda. Vnde iuſiurandum idem eſt quod iuramentum factum, & dicitur quandoque conuentionale, quandoque iudiciale & neceſſarium. Conuentionale eſt, quando à te peto aliquid & tu negas, tamen defers iuramentum vt iurem: ſi enim in hoc caſu iuro, vocatur iuſiurandum conuentionale & voluntarium quia extra iudicium ex conuentione & voluntate partium, abſque alia coactione iudicis præſtatur. Iuſiurandum

Iurandum iudiciale & neceſſarium eſt, cùm in caſu præmiſſo iuro quòd mihi debetur quod peto, ſcilicet iudice in iudicio mihi conferente vt iurem. Ex hoc autem iuramento datur actio ei qui dum peteret rem ſuam, delato ſibi ab aduerſario iuramento, vel à iudice, ſuam eſſe rem illam iurauit: ab ipſo enim tunc peteret rem ſuam actione in factũ, quæ oritur ex tali iuramento. Et dicit Goff. quòd duplex eſt iuſiurandum, ſ. aſſertorium, & promiſſorium: & aſſertorium triplex eſt, ſ. voluntarium, vt eſt conuentionale. ff. eod. tit. iuſiurandum. Neceſſarium, quod neceſſitate à iudice impoſita defertur vel ſuſcipitur, & non poteſt recuſari niſi ex iuſta cauſa, vt ff. de iureiur. l. manifeſtæ. Et iudiciale, quod in iudicio defertur vel refertur à parte parti: quod non eſt neceſſarium ſubire, imò delatum recuſari poteſt hodie, licet olim non potuit recuſari, ſed referri. vnde vide gl. in c. fin. de iureiur.

Ius militare, eſt belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nexus, ſigno dato egreſſio in hoſtes, & pugnæ cõmiſſio: item ſigno dato receptio, itẽ flagitij militaris diſciplina, ſi locus deſeratur. Item ſtipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, veluti cùm corona vel torques datur. Item prædæ diuiſio, & pro perſonarum qualitatibus & laboribus iuſta diſtributio, ac principis portio, vt diſt. 1. ius militare. & ſecundùm Iſid. li. 5. c. 7.

Ius naturale, eſt quod eſt commune omni nationi, eo quòd vbique inſtinctu naturæ habetur, nõ aliqua conſtitutione facta ab homine, ſed ab ipſo naturæ conditore, vt maris & fœminę coniunctio, liberorum ſucceſſio, ſ. in bonis parentum, vel etiam per carnis propagationem, non per hæreditatem, quia illa ſucceſſio non eſt naturalis, vt eſt gl. ſuper verſi. ſucceſſio. diſt. 1. c. ius naturale. vbi ponitur hæc diffinitio, puerorum educatio communis omnium poſſeſſio, (quia iure naturali omnia ſunt communia, id eſt, communicanda tempore neceſſitatis. c. ſicut. 47. diſt.) & omnium vna libertas, acquiſitio eorum quæ in cœlo, terra, maríque capitur. (gl. dicit, Hæc enim & alia quæ in nullius bonis ſunt, cedunt occupanti, id eſt, conceduntur.) Item rei depoſitæ vel pecuniæ commodatæ reſtitutio, violentiæ per vim repulſio. Nam hoc, & ſi quid huic ſimile eſt, nunquam iniuſtum, ſed naturale æquumque habetur ſecundùm Iſidor. lib. 5. c. 4. Et eſt text. totius cap. ius naturale. diſt. 1. & ibi vide gloſſ. huius definitionis. 1. Item ius naturale eſt, quod in lege & Euangelio continetur, per quod quis iubetur alteri facere quod ſibi vult fieri, & prohibetur alteri inferre quod ſibi nolit fieri, diſt. 1. in prin. & 50. diſt. ponderet (aliàs conſideret) in prin. & in Auth. vt cùm de Appell. cog. §. cæterum. c. dilecti. de maior. & obed. Vnde,

Quod tibi vis fieri, mihi fac: quod non tibi, noli:
Sic potes in terris viuere iure poli.

Vel aliter, ius naturale dicitur vno modo magis ex inſtinctu naturæ proueniens, quo ſingula animalia ad aliquid faciendum

inducuntur. Eſt enim debitum quoddam quod natura cuilibet repręſentat, & hoc debitum ſecundùm Iſid. commune eſt omni nationi, eò quod inſtinctu naturæ, vel naturali conditione vbique habetur, & non ex conſtitutione aliqua facta ab homine. Ita ius naturale dicitur inſtinctus naturæ, ex ratione proueniens. Et ſecundùm hoc ius omnia dicuntur communia, id eſt, communicanda, vt ſuprà dicitur. Item ius commune dicitur induſtria hominum ſtatutum. Item ius naturale dicitur æquiſſimum. Item præcepta naturalia ſunt quæ in lege & Euangelio continentur, vt, [non furtum facies, non mœchaberis, ſed quod tibi vis, &c.] c. præalle. Ius naturale in gloſſ. vbi prima deſcriptio data eſt ſecundum motum ſenſualitatis. Aliæ autem ſecundùm motum rationis. Item ius naturale ſecundùm gl. 1. Inſti. de iure nat. gen. & ciu. poteſt dici quatuor modis. Vno modo ius gentium. Inſtit. de R. r. diuiſio. §. ſingulorum. Secundo ius pactorum. ff. de Pac. l. 1. Tertio ius contrarium, ſcilicet quod reſcindit pacta, vt reſtitutio minoris. ff. de minor. l. 1. Quarto pro inſtinctu naturæ, vt quod in lege Moſaica vel Euangelio continetur. Item ius naturale in quatuor differt ab aliis iuribus, ſcilicet in origine, in dignitate, in amplitudine, & ſententiæ rigore, vt declarat glo. 1. diſt. 5. nam cœpit ab exordio naturalis creaturæ, & nullam patitur immutationem, ſibi omnia communia ſunt, nec contra ipſum fit diſpenſatio, ſed de aliis iuribus ſecus, vt ibi.

Ivs quaſi naturale eſt, quod dominus vel patronus habet in ſeruum & libertum.

Ivs patronatus, eſt auctoritas ſiue poteſtas quam patronus habet in libertum. Aliter ſecundùm Goff. eſt auctoritas ſiue poteſtas proueniens ex beneficiis ante conſecrationem eccleſiæ collatis. Et prouenit ex tribus, ſcilicet, fundatione, dotatione, & ædificatione, vel ſola collatione, vt 16. q. 7. filiis. & c. quicunque. 18. q. 2. abbates, vnde.

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Competit autem patrono aliquid honoris, vt ſi eccleſia non fuerit collegiata, præſentet, ſed ſi fuerit collegiata, tunc non electioni prælati faciendæ, ſed iam factæ honeſtiùs patroni poſtulatur aſſenſus, niſi ex ſpeciali conceſſione obtineat, vt partes ſuas interponere debeat electioni tractandæ. c. nobis. de iur. patron. Item habet aliquid honoris, quia primus in proceſſione incedit, vt 16. q. 7. piæ mentis. Habet aliud oneris, quia tenetur defendere eccleſiam ab omnibus oppreſſionibus, vt 16. q. 7. filius. Et habet aliud vtilitatis, quia ſi migret ſeu aliàs vergat ad inopiam, alendus eſt de bonis eccleſiæ, vt cap. filiis. præall. & c. quicunque. Vnde,

Patrono debetur honos, onus, vtilitáſque,
Præſentet, præſit, defendat, alatur egenus.

Poteſt etiam patronus præter egeſtatem aliquos reditus moderatos habere ab eccleſia cuius patronus exiſtit. Sine præſentatione inſtitui quis non debet in ea eccleſia quæ patronum habet. Et ſi ſpretis patronis hoc factum fuerit, ſecundùm rigorem iuris inſtitutio eſt retractanda, eod.

eod. ti. c. illud. vel irrita nuncianda, & ad inſtituentis verecundiã inſtitutus amouendus eſt, & alius quem patronus dignum elegerit, ordinandus. vt 16. qu. decernimus. Item ius patronatus quandoque aduocatio, quandoque vice dominatus, vel cuſtodia vel guardia, ius eſt frequentationis, vel proceſſionis, & quandoque gratia, vt in glo. 1. c. quia clerici. de Iure patro. & ſecundùm Gof. in ſum. eo. tit. vbi ponit ſupradicta. Item plerumque hoc nomen eccleſia pro iure patronatus ſupponit. 16. q. vlt. ſi plures. 15. q. 3. memini. & c. 1. de Iure patro. Et ergo ſi quis vtatur tali ſimplicitate verborum, dono tibi eccleſiam vel concedo, intelligitur dare ius patronatus quod habet in ea. ca. quod autem. eodem titulo.

Ivs poſcendi eſt ex habitatione domicilij & communitatis.

Ivs prætorium eſt, quod prætores induxerunt, adimendi, ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia. vt ff. de Iuſti. & iure. l. ius autem. Hoc etiam ius honorarium dicitur, quia qui honores gerunt, ſcilicet magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt: vt Inſtit. de iu. nat. gen. & ciui. §. prætorum quoque edicta.

Ivs priuatum dicitur, quod ſpecialiter ad ſingularem vtilitatem alicuius pertinet, ſecundariò tamen etiam ad rempubl. vt in pactis & conuentionibus mutuis priuatorum ſpecialiter initis cõſpicitur. Inſti. de iuſt. & iure. §. 2.

Ivs publicum conſtat in ſacris, ſacerdotibus & magiſtratibus ſecundùm Iſid. libr. 5. Etymo. cap. 8. ff. eod. titul. l. 1. §. publicum. & 1. diſt. c. ius publicum. vbi gloſſ. Vel ſic, Ius publicum eſt quod generaliter (aliàs principaliter) ad publicam deſeruit vel ſpectat vtilitatem, veluti ne in portis vel in muris ciuitatis, & aliis ſacris, iudicibus, vel ſacerdotibus, vel magiſtratibus, aliquid committatur, vel inferatur.

Ivs Quiritum dicitur à Quirino id eſt, à Romulo: & eſt propriè Romanorum, quia nulli tenent hoc ius niſi Quirites, id eſt, Romani, ſecundùm Iſid. lib. 5. Etym. & 1. diſt. c. ius Quiritum. in quo agitur de legitimis hæredibus, de tutelis, de curationibus, de vſucapionibus. Conſtat autem ius Quiritum ex legibus, & plebiſcitis, & ſenatuſconſultis, conſtitutionibus principũ, edictis ſenatorum & reſponſis prudentũ, vt ſecundùm Iſid. ibidem. & diſtin. 2. in principio vbi de ſpeciebus Romani iuris, de quibus omnibus, lex, plebiſcitum, ſenatuſconſultum, prætorum edicta, reſponſa prudentum, &c. quæ ſint require loco ſuo, & Inſtit. de iur. na. gen. & ciui. §. conſtat. & ſeq. vbi hoc ius apud Romanos tantùm reperitur. diſt. 1. ius Quiritum. Et dicuntur Romani omnes qui Romano imperio ſubſunt, prout dicitur, Proprium Romanorum habere filios in poteſtate, & etiam Gentiles ſunt ſub Romano imperio. Nam Imperator eſt princeps totius mundi, vt ibi gloſſ.

Ivs reipublicæ, ſcilicet alterius quàm Romanorum, eſt ius cuiuſlibet ciuitatis, indubitanter ſecundùm omnes, quia ciuitates regulariter vtuntur iure priuatorum, vt ff. de Verb. ſig. l. cum qui. & eo. tit. in rub. & l. 1. in gl. 1. de Iure reipub. lib. 10.

Ivs ſibi facere vel dicere, eſt quod manifeſtè ſpectat ad iudicis offi-

cium, ſcilicet, quod à iudice faciendum ſit, ſibi vendicare, veluti ſi quis rem ſuam propria rapit auctoritate, putans ſibi hoc licere, vel ſi pro debito quo teneris alicui is pignus tuum capit te inuito. ius enim quod ſibi iure competebat, amittit.

Ius ſingulare, eſt quod contra tenorem rationis propter aliquam vtilitatem auctoritate conſtituentium introductum eſt. l. ius ſing. ff. de le.

Ius ſuccedendi habet hæres, item patronus in bonis liberti.

Ius verſutum, dicuntur præſtigiæ ſiue captiones verborum quibus obumbrantur delicta, & dicuntur verſuta ſecundùm Azo. quia quis repellebatur ab actione per quaſdam verſutias, i. machinationes verborum. Vel ſecundùm Martinum dicitur verſutum ad exemplum veſtimenti, quando eſt illud intus quod debet eſſe extrà, &c. Sic etiam erat verſutum ius quo illud quod erat puniendum abſoluebatur, & quod erat abſoluendum puniebatur.

Iusta ſunt exequię, id eſt, ſacrificia quæ mortuis impenduntur, & funerandi ſolennitas. Inde iuſta facere in l. 2. de In ius voc. & in l. pro hærede. de Acq. hær.

Iustum eſt, quod ex præcepto vel ſuperioris ordinatione alicui conceſſum eſt, & ſic iuſtum eſt illud quòd ordinatur iure. l. iuſtè. ff. de Acquir. poſſ. Sed iuſtitia eſt habitus ſeu virtus ſuperioris ad præcipiendum bonum ſubditorum. Quare, &c.

Iustum etiam aliquando accipitur pro vero, vt Inſtit. de liber. in princ. aliàs & pleniorem quandam habet ſignificationē, vt cùm definitur teſtamentum eſſe iuſtā ſententiam: nam intelligimus perquā ſolennem & plenam. Sic dicimus iuſtos filios ex vero & ſolenni matrimonio procreatos.

Iustitia, eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens, non quantum ad actum, ſed quantum ad affectum. Inſtit. de iuſtitia & iure. in princ. Iuſtitia enim eſt animi diſpoſitio & mentis affectus, qua quis dicitur iuſtus (vt à Grammatica Grāmaticus) dum ſine perſonarū exceptione vel diſtinctione vult cuilibet (quantū in ſe eſt) ius ſuū tribuere. Et quot modis dicatur iuſtitia, not. Archid. 24. q. 1. can. vbi ſana fides. nam dicit ibi, Iuſtitia eſt æquitas tolerandi inopiam, & temperantiā habere in abundantia. Item eſt patriā & ſocios defendere, quia vera iuſtitia compaſſionē habet, & nō ex odio, ſed bono zelo exercenda, &c. vt ibidem. Item iuſtitia ſic deſcribitur: [Eſt habitus bonus tribuens cuique ſuam dignitatem] Deo religionē, parentibus obedientiam, maioribus reuerentiam, paribus concordiam, minoribus diſciplinam, ſibi ipſi caſtimoniam, & pauperibus ſeu miſeris compaſſionē operoſam. Dicit ergo Tullius, quòd [iuſtitia eſt habitus animi, communi vtilitate ſeruata, ſuam vnicuique tribuens dignitatem.] Et Plato dixit quòd [iuſtitia eſt virtus quæ plurimum poteſt in iis quæ minimum poſſunt.] Item ſic, [eſt animi congrua diſpoſitio in ſingulis rebus rectè diiudicans cauſas.] vide gl. Inſtit. vbi ſuprà. Vbi etiam dicitur quòd [iuſtitia eſt mater iuris.]

Iustitiarii ſunt, qui deputantur ad iuſtitiam faciendam. & eſt vulgare Apuliæ, vt in c. ex litteris. de Pig.

Iuuenes appellantur qui adoleſcen

leſcentium ætatem exceſſere, quoad incipiant inter ſeniores annumerari.leg. non aliter.§. Titius.de leg. 3.

IVXTA aliquando exponitur, id eſt, [prope] vel à latere. extrà de maio. & obed.c.ſolitæ.ver. [hæc autem ſi prudenter.] Aliquando, id eſt, ſecũdùm,vt iuxta verbũm apoſtoli, id eſt, ſecundùm,extrà, de baptiſ. maiores. circa princ. & dic,quòd quandoque ponitur [ſimilitudinariè,] vt tu viuis iuxta Petrum, id eſt, ad ſimilitudinem Petri. Aliquando ſignificat vicinitatem temporis, vt iuxta feſtum Paſchatis, id eſt, prope. & vide no.extrà,de Ver.ſig.Item adde quot modis iuxta ſumatur, Bart. in l. 1. ff.de teſt.in extraua. ad reprimendam. in ver. iuxta.

De K ante A.

KALENDAE ſunt certi dies menſium, à καλέω Græcè, quod eſt voco, in l.qui ante Kalendas. & in l.eum qui.ff.de Verb. oblig. quia promiſſio talis, promitto ante Kalendas, dupliciter accipi poteſt, ſcilicet ante finitas, & in dubio interpretatio debet fieri contra ſtipulationem.leg. veteribus. ff.de Pac.l. quidquid adſtringendæ, ff. de Verbor.oblig. Ergo perinde eſt ac ſi promiſiſſet ante kalendas finitas, & tunc bene ſequitur,quod qui aliquid promiſit ante kalendas, ſit illi ſimilis qui promiſit kalendis.Et allegantur iſti tex.cum ratione præmiſſa in argumentum ad teſtes concordandos: quorum aliqui deponunt ante guerram, alij poſt, vt qui dixerunt poſt, intelligantur poſt incœptam, & qui ante, intelligantur ante gratiam finitam. Sunt ergo kalendæ prima dies in quolibet menſe, ſic dictæ à verbo Græco καλέω, id eſt voco, quia Romani habebant præcones, quos prima die menſis mittebant per terram, dicentes, Vocat vos ſenator ad nundinas, præparate vos:de hoc eſt gl. not. in l.cùm biſſextus. ff.de Ver.ſign. quæ etiã declarat nonas & idus: de quibus vide in fine primi libri computi chirometralis, & in aliis. Item in fine lib.6.in gloſſ.1. ſuper data libri.

KALENDARIVM, liber erat rationum, in quo fœneratores nomina debitorum deſcribebant, ſic appellatus à kalendis, quia eo die fœneratores pecunias mutuabant:& quas præteritis kalendis fœnerauerant, cùm vſuris exigebant.

Intra quintas KALENDAS dare promittens, videtur promittere ſe intra quinque menſes daturum.l. 1.de Verb.obl.ſecundùm Alciat. libr. 2. parer. cap.23. Qui verò [intra kalendas] dare ſpondet, ſimilis eſt ei qui kalendis dare promittit. l. ſi ita.de Verbo. obligat.

De L ante A.

LABARVM ait Alciat. eſſe ſpeciem vexilli aliis nobilius, quod ante Imperatores ferri,& à militibus adorari moris erat.

LABES à lapſu dicitur, vnde & pro habitu terræ capi ſolet, vt in l.ex conducto §. 1. ff. loca. ſecundùm Bud.ibl.

LABRVM, vas eſt patulum grandioris aquæ capax, qualibus in Bætica mea vtuntur ex argilla fictis ad lauatrinam, & vſus coquinarios. Virgilius 8. Æneidos.

ſuper eodem iudicio contractus. de Verbor. ſignific. cap. forus. in gloſſ. Et dicitur iudicium quaſi iuriſdictio, ibid. & ſecundùm Goff. deſcribitur ſicut arbitrium, exceptis his, Primò, quòd iudicium eſt de ciuili & criminali, ſed arbitrium de ciuili tantùm. Secundò, quòd iudicium neceſſariò, arbitrium verò voluntariè ſubitur, & priùs inquiſitio vocabatur: vnde ſecundùm Card. [Iudicium eſt inueſtigatio, quam ſecundùm iuris ordinem facit iudex per varios modos ad veritatem eliciendam, & elicitam cuſtodiendam.] vt 30. q. 5. iudicantem oportet. Et quòd dicitur [actus trium perſonarum, intelligitur verè vel fictè, ſeu repræſentatiuè, quia in notoriis fama repræſentat actorem, & fingitur accuſator. Et nota quòd propriè ante litem conteſtatam non eſt iudicium, quia nulla cauſæ diſcuſſio. l. 1. Cod. eod. tit. & hoc reſpectu cauſæ, non autem reſpectu aliorum actuum iudicialium, vt ſunt examinatio partium, & confeſſio, & cætera quæ bene fiunt ante litem conteſtatã, imò quandóque iudicium capitur pro eo quod præcedit ſententiam, vt in c. in iudiciis. de Reg. iur. lib. 6. De multiplici ſpecie iudiciorum, vide infrà in verb. [iudicia priuata.]

IVDICIVM contradictorium dicitur, ſi dicerem hoc eſſe conſuetudinẽ, & tu aduerſarius meus diceres non eſſe conſuetudinem, vt in c. Abbate in gl. fin. de verb. ſignif. in verb. [contradictio.]

IVDICIA capitalia ſunt, quibus caput eximitur à ciuitate morte vel exilio. de his vide Inſtitut. de Pub. iud. §. publicorum.

IVDICIA publica ſunt de publicis cauſis, & dicuntur quaſi popullica, quia cuilibet de populo commiſſa eſt executio, vt contra crimen læſæ maieſtatis, in quo omnes de populo poſſunt accuſare. Quandóque iudicium publicum dicitur iudicium quod intenditur à crimine: de hoc Inſt. de pub. iud. in princ.

IVDICIA priuata ſunt quæ ciuiliter tractantur, ſiue intentantur. Item de multiplici iudicio, ſcilicet auctoritatis, miniſterij, approbationis, &c. not. Archid. 55. diſt. præcepta. & gl. ſuper regula in iudiciis. de Regulis iur. lib. 6. Tangit aliqualiter Archid. 2. q. 1. ſicut. Et ſecundùm Ant. de Butr. diuiditur tripliciter: primò ratione materiæ, ſecundò ratione formæ, tertiò ratione quantitatis. Vnde ratione materiæ duplex eſt iudicium, aut temporale, aut ſpirituale: Vel, aut ciuile, aut criminale. Vnde ſemper dicitur iudicium criminale, quando finis tendit ad commodum reipub. aut fiſci, &c. ſiue pœna ſit corporalis ſiue pecuniaria. Sed dicitur ciuile, dum finis tendit ad commodum partis. gl. not. in l. prætor. in princ. ff. de Sepul. viol. & fuit opinio Innocent. in cap. qualiter & quando. 2. de accuſat. & doct. in cap. 1. de Iud. Secundò, ratione formæ iterum duplex eſt iudicium, ſcilicet ordinarium & extraordinarium. Tertiò ratione quantitatis duplex eſt, ſcilicet vniuerſale & generale, quæ etiam differunt, de hoc plenè in cap. 2. de libel. oblat. Item iudicium triplex reperitur: primum inter ſanguinem, ſecundum inter lepram, tertium inter cauſam, vt in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legit.

IVDICIVM proluſorium quid, require infrà ver. [proluſorium.]

IVDICIVM accipi, olim diecebatur,

batur, cùm lis conteſtabatur. l.is qui ſe.de Rei vend.cuius locutionis rationem tradit Alciat. in l. pecuniæ verbum. §. actionis. de Verb. ſignific.

IVDICIO ſiſti cautio, dicitur, cùm promittimus, nos aut aliquem alium ad iudicium venturos & permanſuros eſſe, vt in ff.ſi quis caut. toto tit.

IVGVM pro pari duorum animalium plerunque accipitur,vt apud Plin.lib.10.de aquilis. [Vbi aquilarũ,inquit,non ſit iugum.] Varro de lingua Latina libr. 4. [Iugum,inquit, & iumentum à iunctu.] Virg. 5. Æneid.

- Nec ſic vndantia lora
Concuſſere iugis.

Vlpianus libro 21. Dig. de Ædil. edict.l.ædiles aiunt: ſæpè iugum in hac ſignificatione ponit.Nebr.

IVGALEM poſuit Iuſtin. pro vxore.l.conſenſu.§.vir. C .de repu.

IVGATIO, genus vectigalis, de quo in l.immunitates.C.de Agricol.& cenſit. lib.11.

IVMENTORVM appellatione boues non continentur. l.legatis ſeruis. de leg. 3. Dicta autem iumenta à iungendo, eò quòd currui iungantur, vt ait Alciatus in l.boues.de Verb. ſignif.in quibus ſunt equi & muli.

IVRA prædiorum appellari ſeruitutes nemo eſt qui ignoret, ex tit. de Reb. corpor. & incorpor. in Inſtit. at qui prædia cum iuribus ſuis reſtituere promittit, intelligitur, vt reſtituat eiuſdem bonitatis, ſalubritatis, & amplitudinis.l.quid aliud.ff.de Verbor. ſignific.

IVRAMENTVM, eſt affirmatio vel negatio ſacræ rei aſſertione vel atteſtatione firmata ſecundùm Goffr. vel adhibita religione ſecũdùm Placent.& eſt triplex: videlicet voluntarium, cùm ſit extra iudicium, neceſſarium, & iudiciale,vt not.gloſſ.Inſtit.de actio.§.item ſi quis. & infrà ver. iuſiurandum.]

IVRAMENTVM aſſertorium eſt,cùm iuratur de præſenti vel de præterito ſic eſſe vel non eſſe, fuiſſe vel non fuiſſe. Sed iuramentum promiſſorium eſt, quando iuratur de futuro aliquid daturum, vel facturum. Aliquando etiam iuratur per execrationem, vt ſi hoc non fecero, hoc accidat mihi vel filiis meis, aut huiuſmodi. Ponitur ergo triplex Iuramentum,ſcilicet promiſſorium, aſſertorium, & confirmatorium, ſecundum Hoſt.in Sum.de iureiur.De primo in c.debitores. in c.Quintauallis. & c.veniens.de iureiur.De ſecundo in c. fin. eod. tit. De tertio in c. cùm contingat. eod. tit.

IVRAMENTVM calumniæ eſt, cùm quis iurat ſe bona fide & non animo calumniandi agere vel reſpõdere,nec egiſſe vel reſpõdiſſe.

IVRARE conceptis verbis, vide [Conceptio.]

IVRATI dicuntur conſiliarij vel anciani, vel priores qui regunt vniuerſitatem: & dicuntur a iuramento quod præſtant,vt eorum officium fideliter exequantur.

IVRE proprio dicitur aliqua res vendi in inſtrumento venditionis, quando proprietas transfertur in ementem.

IVRGIVM dicitur, quaſi iuris garrium, eò quòd hi qui cauſam dicunt,iure diſceptant.cap.forus. extrà.de Verb.ſig.

IVRIDICVS, eſt qui iura dicit ſecundùm Iſidor. lib.11. Etym. & peculiariter hoc nomine appellatum fuiſſe quendam Alexandriæ

drix magiſtratum indicat manifeſtè tit. de Iud. Alex. ff. & C.

IVRIS auſpicium, id eſt, exordium litis, vt in cap. paſtoralis. de cauſ. poſ. & C. de cod. l. vlt. 1. reſp.

IVRISCONSVLTI qui appellarentur antiquitus docet clariſſimè Imp. in §. reſponſa. Inſtit. de iur. nat. gent. & ciu.

IVRISDICTIO, eſt poteſtas de publico introducta cum neceſſitate iuris dicendi vel æquitatis ſtatuendæ, ſecundùm Azon. & dicitur à nominib. ius & ditio, id eſt, poteſtas. Hæc autem quandóque eſt ordinaria, quandóque delegata. Item alia eſt plena, ſ. ſolius principis. Alia autem ſemiplena, alterum, videl. à principe. De hoc vide Spec. eo. t. C. eo. l. 3. Nota quòd quatuor dant iuriſdictionem ordinariam. Primò lex inanimata vel canon, & hoc in dubio: ſecus ſi apparet velle dare delegatum. Secundò lex animata, ſcil. Papa vel Imperator, & non inferior, niſi epiſcopus ſuo vicario. Tertiò cõſuetudo. Quartò vniuerſitas approbata, vt mercatorum, cerdonum & aliorum artificum, qui poſſunt de ſuo corpore creare & eligere iudicem ordinarium. Similiter vniuerſitas facultatum, artium vel iuriſtarũ. De hoc not. circa c. cum ab eccleſiarum. de Off. ord. Et iuriſdictio prout eſt genus, diuiditur in merum imperium, miſtum imperiũ, & ſimplicem iuriſdictionem, de quibus in litera M. require.

IVRISDICTIO etiam alia eſt voluntaria, alia contentioſa. Voluntaria dicitur quæ in volentes tantùm exerceri poteſt: contentioſa, quæ etiam in inuitos, vt not. in l. 2. de Offic. procon. & leg.

IVRIS præcepta tria ſunt, ſcilic. honeſtè viuere, alterum non lædere, & ius ſuum vnicuique tribuere. Inſt. de Iuſt. & iur. §. iuris præcepta. concor. c. cùm deuotiſſimam. §. ſi ſæcul. 12. q. 2. vbi dicitur quòd ſummum bonum in literis eſt, iuſtitiam colere, & vnicuique, &c.

IVRISPRVDENTIA, eſt diuinarum & humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia, iuſti ſcilicet ad faciendum, iniuſti ad euitandum: quia non ſufficit ſcire quid ſit iuſtum vel iniuſtum, niſi & ipſarum rerum contrariarũ vel corporalium habeat quis notitiã, ſecundùm quã ſecundum varias conditiones varia iura ſunt ſtatuenda. Inſt. de iuſt. & iur. in prin.

IVS habet plura ſignificata. Primò, id eſt, rigor. l. 1. C. de leg. Secundò, id eſt, verborum cõceptio, vt cùm dicimus quòd in ſtipulationibus verſatur ius, vt l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de Pact. Tertiò, id eſt, rectum vel iuſtum, quod deriuatur à iuſtitia. Quartò, i. aqua pinguis. Quintò capitur pro toto corpore iuris. Alia plura ſignificata ponit Ioan. Andr. de Regul. iur. in princip. lib. 6. Breuiter ius ſignificat quod ſubiecta materia vel vſus communis id recipiendi in tali loco in quo profertur ſignificare declarat. Vnde ius eſt nomen generale, & lex iuris ſpecies, & dicitur ius quaſi iuſtum. 1. diſtinct. ius generale. & ſecundùm Iſid. li. 5. Etym. Omne autem ius legib. & morib. conſtat ſecundùm Iſidor. vbi ſuprà. cap. 2. Et definitur ſic; Ius eſt ars boni & æqui, cuius merito quis nos ſacerdotes appellat, i. ſua iura cuilibet miniſtrantes. ff. de Iuſtit. & iur. l. 1. 2. reſponſo. Hoc eſt dicere, quòd iuſtitia eſt collectio legitimorum præceptorum quæ arctãt nos ad obſeruandum bonum & æquum,

æquum,id eſt, vtilitatem & ęquitatem ſeu veritatẽ. Quamuis enim vſucapio contra æquitatẽ videatur introducta, tamen ſubtili conſideratione maximè innititur æquitati, cùm præcipuè æquum ſit quod publicæ vtilitati deſeruit. Vel dicitur quod in vſucapione vel præſcriptione ex cauſa & pro bono publico inducitur quandóque rigor contra naturalem æquitatem, vt dicitur in gl.1.diſt. ius autem. vbi datur quandoq; ius quod non eſt iuſtum vel æquum, vt ibi exempla plura. Dicitur autem ius à iuſtitia. Et aliter ſic definitur: Ius eſt præceptum ſeu ordinatio principantis ſeu domini circa ſubditos, quantum ad ea quæ poſſunt ſubeſſe poteſtati ſubditorum. Talis autem vel eſt deus, & tunc dicitur ius diuinũ. Vel eſt natura, & tunc dicitur ius naturale. Vel eſt homo, & tunc dicitur ius humanum, quod regitur duobus, vt in principio Decreto. Et ſic ſecundùm triplicem gradum ſummorum diſtinctum eſt triplex ius, ſcilicet ius diuinum, ꝙ eſt præceptũ ſeu ordinatio diuina, & ius naturale & ciuile dicitur. Etiam aliquando ius anguſtioſum, aliquando iniquũ, vt Inſt.de Sena.Terty.in gloſ.§.1.

Ivs ètiam dicitur locus, vbi ius redditur, interdum accipitur pro neceſſitudine, vt l.penul.& fin.de iuſtitia & iure. Aliquando pro qualitate rei inhærente.l.quid aliud.de Verbor.ſignific. item pro commodo. l.quod dicimus.eod.t. quandóque ſignificabat facultatem & poteſtatem, vt cùm dicitur, eſt mihi ius eundi per viam publicam: quandóque ius dicente, vt in t.de In ius vocando. nam in ius vocare, eſt ad iudicem vocare. §.vlt.Inſt.de pœna tem.lit.

Ivs aureorum annulorum ſecundùm quoſdam dicitur quòd olim liberti annulos aureos ferre non poterant, ſed ſecundùm Azon.eſt priuilegium quod concedebatur libertis in ſignum ſemiplenæ ingenuitatis: viuebant enim ingenui, ſed moriebantur vt liberti. C.de Iur. annu. aur.in rubrica.

Ivs aureorum annulorum donare (inquit Budæus) apud antiquos erat id fermè, quod hodie equitem facere dicimus.

Ivs canonicum diuiditur in Decretum, & Decretales, quarum volumen dicitur extrauagans in 5.lib. maximè reſpectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas ſiue titulos, in quibus præmittitur materia in generali, de qua tractatur in c.ſeqq.in ſpeciali. Sub qualibet autem rubrica ſunt vnum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales vel conſtitutiones, & aliquãdo in capitulis ſunt §§. Vnde quãdo allegabis aliquid ex decretalibus, non allegabis librum, ſed titulum, & capitulum in eodem, & ſi ſit capitulum longum, dices c.tali, circa prin.medium, vel finem. Vel ſi ſint in capitulis §§. allegabis tali cap. §. 1. vel 2. Et poſt compoſitiones quinque librorum dictorum per magiſtrum Raymundũ capellanum Gregorij IX. Papæ circa annum Domini M.ccxxxj. elapſis multis annis, videlicet anno à natiuitate vel incarnatione domini M.cccxviij. nonis Martij pontificatus Bonifacij VIII. anno iiij. compilatus eſt liber ſextus, non quidem ſextus cum aliis quinque partialibus prædictis in vno volumine, ſed liber ſpecialis continens etiam quinque partes, & ſupplens defectus caſuum emergentium in libris

libris decretalium non comprehenſorum. Deinde Clementis conſtitutiones, à Clemente Papa V. ſub anno Domini M. cccxi. in Concilio Viennenſi, quod ſex menſib⁹ tantum durauit, conceptæ & editæ ſunt, licèt idem Clemens morte præuentus, ad publicum non perduxerit. Sed Ioannes Papa XXII. de poſt compleuit, correxit, mutauit, & executioni demandauit. Et fuerunt promulgatæ anno Domini M. cccxxix. Kalendis Nouembris. De hoc vide gl. in proœmio Clementi. ſuper verbo [Nouembris,] & verbo [pontificatus.] Et dicit Io. And. quòd iſte liber non debet allegari ſeptimus, ſed debet intitulari Clementinæ, ſcilicet Conſtitutiones Clementis V. Sed decretum quod magiſter Gratianus circa annum Domini M. cix. compilauit, diuiditur in tres partes. Prima dicitur Diſtinctiones, quia eſt diſtinctum per centum & vnam partes, quarum quælibet habet vnum vel plures canones, quæ vlteriùs ſubdiuiduntur in paragraphos & verſiculos. Sed ſecunda pars Decreti nominatur Cauſæ, quia continet in ſe 16. cauſas, à quibus nomen accepit. Quæ vlteriùs ſubdiuiduntur in quæſtiones, & hæ in canones, qui vltra in paragraphos & verſiculos ſubdiuidi poſſunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur in cauſa 33. in q. 3. Et habet ſeptem diſtinctiones, quarum quælibet habet canones plures, cum paragraphis & verſiculis ſuis. Tertia & vltima pars Decreti nuncupatur de conſecratione, & habet ſub ſe 5. diſt. cum canonibus, vel capitulis, paragraphis, vel verſiculis.

Ius ciuile inuenitur accipi diuerſimodè: vt dicto 1. can. ius naturale. Ciuile autem vno modo eſt, quod quiſque populus vel quæque ciuitas ſibi proprium diuina humanáque cauſa conſtituit ſecundùm Iſidorum libro 5. Etymo. Secundò dicitur ius ciuile lex duodecim tabularum. Tertiò dicitur quod ex legibus, plebiſcitis, conſtitutionibus, ſenatuſconſultis, principum decretis, vel auctoritate prudentum inuenitur. Quartò dicitur ius quod non eſt prætorium. Quintò dicitur diſputatio prudentum, quæ fuit facta ſub lege xij. Tabularum. Sextò quicquid putamus ſcriptum de iure. Septimò quicquid iure naturali vel iure gentium ſubtrahitur, vel quod non eſt ius naturale nec gentium, & ſic capiendo ius canonicum dicitur ius ciuile, & ſic ſumitur prima diſtinctio. ius autem, vt in gloſſ. 1. nota. in fine. Et quia ita diuerſimodè ius ciuile inuenitur accipi in iure, de prima acceptione habes Inſtitut. de Iure naturali. §. 1. De ſecunda habes ff. de Iuſtitia & iure. l. ius ciuile. §. hoc igitur. De tertia & quinta, ff. de Orig. iuris. l. 2. §. hæc diſputatio. De quarta, l. ius ciuile. præalleg. in princip. De ſexta, ff. de Variis & extraordinariis cog. l. 1. §. proinde. De ſeptima, Inſtitut. de vſucap. in princip. vt eſt gloſſ. in §. ſed ius quidē ciuile. Inſt. de iure natur. gentium, & ciu. Item ius ciuile dicitur tripliciter. Primò pro eo quod in vnaquaque ciuitate ſeruatur, & ſic dicitur in genere. Secundò in ſpecie dicitur ius proprium certæ ciuitatis, & ſic loquitur §. alleg. Inſt. Tertiò dicitur per excellentiam ius Romanorum, quando non exprimitur proprium nomen ciuitatis, & ſic in verſicul. [ſed & quoties.] Inſtit.

Inſti. eodem tit. præalleg. & ſic concordat §. omnes populi. cum dicto verſic. in quo §. dicitur, quòd omnes populi reguntur legibus euulgatis ab Imperatore: in verſic. dicitur, quòd vnaquæque ciuitas iure ſuo proprio vtitur, ſed primum intelligitur de generali, ſecundum de particulari.

Ivs ciuile diuiditur in quatuor libros principales, ſcilicet Digeſtum, Codicem, Inſtitutiones, & Authenticas. Quibus additur collatio decima, ſeu liber Feudorum. Primus ergo liber iuris ciuilis eſt Digeſtum, qui continet leges & ſtatuta Romanorum, & diuiditur in tres lib. principales, ſc. Digeſtum vetus, quod habet libros partiales 24. Infortiatum, quod habet libros partiales 14. Et Digeſtum nouum, quod habet libros partiales duodecim. Quib. connumeratis erunt libri partiales quinquaginta Digeſti veteris, Infortiati, & Digeſti noui. Et vocatur Digeſtum, ſeu etiam Pandecta, vel liber Pandectarum. vide ſuprà, in littera D. Secundus liber iuris ciuilis vocatur Codex, qui continet ſtatuta, ſanctiones, & præcepta Imperatoris. Et fuerunt tempore Iuſtiniani Imperatoris tres Codices, ſcilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, de quibus Codicibus extrauagantibus diuus Iuſtinianus animum ſuum ad Imperiales conſtitutiones dirigens vnum Codicem fieri fecit, quem ſuo fœlici nomine intitulauit, Codex Iuſtiniani, vt in rú. proœmij Codicis. Et diuiditur iſte liber in duodecim libros partiales, quorum nouem primos Doctores legere ſolent, ſed vltimi tres, qui longè poſt primos nouem compoſiti ſunt, rarò legi conſueuerunt. In quorum allegationibus hoc eſt ſpeciale, quòd ab titu. & ad l. cum §. additur numerus, videlicet liber 11. 12. &c. vt C. de Murile. & gynæcia. &c. lib. 12. & C. de Digni. l. ſi vt proponis. lib. 12. Tertius liber principalis dicitur Authenticum, vel Authenticorum: & ſunt quædam excerpta quaſi prædictorum librorum ſummula. Et diuiditur iſte liber in nouem collationes, quarum quælibet ſubdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, ſed in paragraphos. Et differunt authenticum & authentica, quia authenticum volumen eſt per ſe, ſed authentica eſt vna lex, vel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo iuri ſuperadditus & allegatur ſic, C. de epiſc. & Cleric. authen. generaliter. C. de ſacroſanct. Eccleſ. authent. multo magis. Sed in Authentico ſimpliciter allegatur, titulus & paragraphus, vt in Auth. vt iudices ſine quoque ſuffragio. §. tali vel tali. & ſufficit. Item decima collatio intitulatur liber Feudorum, & habet duos libros partiales, quorum quilibet ſubdiuiditur in titulos, & iſti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum dicitur Inſtitutiones, vel Inſtituta, & iſte diuiditur in quatuor libros partiales, & eſt introductorius in ius ciuile & canonicum, maximè quo ad declarationem terminorum in vtroque iure vſitatorum, qui tanquam oſtium in domum, præbet introitum in ſapientiam iuris. Quare conſulitur omnibus quaſi modò genitus iuris alumnis, lac iuris concupiſcentibus, per inſtitutiones documenta ſua primordialia capeſſere & nutrimenta

menta, vt tali doctrina primitus informati, ſecuriùs mereantur inhærere ſanctioni Iuſtiniani Imperatoris Chriſtianiſſimi. Nullus ergo præſumptuoſè ſine inſtitutionum doctrina iuris maximè ciuilis ſublimitates tentet aſcendere, ne corruat ex alto qui ſatagit volare ſine penna. Et hæc de nominibus diuiſionibuſque librorum principalium iuris vtriuſque ſufficiant. Et not. quòd ius ciuile tripliciter ſe habet ad ius naturale, & tres operationes circa ipſum & eius materiam exercet, aliter tamen & aliter. Nam ius ciuile primò addit ſupernaturalem determinationem per congruos modos, vt eſt videre in delictis: verbi gratia, ius naturale & eius rectitudo dictat delicta puniri. Inſtitut. de oblig. quæ ex deli. naſc. in princ. ff. de fur. l. 1. Et ita omnia præcepta decalogi ſunt à iure naturali ſuper illis principiis fundata, quæ ponit Iuriſconſultus de Iuſt. & iur. ff. eodem tit. l. iuſtitia. §. 1. & in proœ. decret. ſ. honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere. Secundò rectitudo naturalis vult nemini ſubtrahi quod ſuum eſt: & ius legale diſtinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, ſcilicet actum furandi, fœnerandi, rapiendi, &c. Et vltra hoc oſtendit quomodo vnus illorum actuum plus vel minus deuiet à rectitudine naturæ, & ſecundùm illud maiores ſiue minores pœnas ſtatuit. Tertiò declarat: nam iure naturali rectum eſt neminem cùm alterius iniuria vel detrimento locupletari: non tamen habetur ex eodem iure ſi ſit poſſibilis euentus in quo quis locupletari poſſit cùm alterius iactura, ſine tamen eius iniuria, ſicut in præſcriptionibus & vſucapione. De iſta triplici operatione loquitur lex ius ciuile. ff. de Iuſt. & iure.

Ius gentium, eſt ſedium hoſtilium occupatio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera, paces, inducię, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita: & ideò ius gentium appellatur, quia eo omnes ferè gentes vtuntur. cap. ius gentium. 1. diſtinct.

Ius habere in re, & ius habere ad rem ſunt diuerſa. de conceſ. præben. lib. 6. cap. fin. & clem. vnic. de Sequeſt. poſſ. verſiculo, nihilominus.

Iusiurandum, quamuis competentiùs poſſet dici factum iuramentum, vel factum iuratum, eo quòd ſuper facto iuratur, vel iuſiurandum, eo quòd ſuper iure, quod iuranti competit, iuratur, quaſi ius iuratum, placuit tamen vt factum dicatur ius, quia ſuper facto iuris iuratur: adiicitur iurandum, quia illud debet eſſe iuratum quòd antea fuerat iurandum, relatione facta non ad id quòd fit, ſed ad id quòd fieri conuenit. l. ius pluribus. ff. de iuſti. & iure. Vel, vt dicit Azo, fortè iu ponitur pro religione, quaſi diceret, iuſiurandum, id eſt, religio firmanda. Vnde iuſiurandum idem eſt quod iuramentum factum, & dicitur quandoque conuentionale, quandoque iudiciale & neceſſarium. Conuentionale eſt, quando à te peto aliquid & tu negas, tamen defers iuramentum vt iurem: ſi enim in hoc caſu iuro, vocatur iuſiurandum conuentionale & voluntarium quia extra iudicium ex conuentione & voluntate partium, abſque alia coactione iudicis præſtatur. Iuſiurandum

Iurandum iudiciale & neceſſarium eſt, cùm in caſu præmiſſo iuro quòd mihi debetur quod peto, ſcilicet iudice in iudicio mihi conferente vt iurem. Ex hoc autem iuramento datur actio ei qui dum peteret rem ſuam, delato ſibi ab aduerſario iuramento, vel à iudice, ſuam eſſe rem illam iurauit: ab ipſo enim tunc peteret rem ſuam actione in factũ, quæ oritur ex tali iuramento. Et dicit Goff. quòd duplex eſt iuſiurandum, ſ. aſſertorium, & promiſſorium: & aſſertorium triplex eſt, ſ. voluntarium, vt eſt conuentionale. ff. cod. tit. iuſiurandum. Neceſſarium, quod neceſſitate à iudice impoſita defertur vel ſuſcipitur, & non poteſt recuſari niſi ex iuſta cauſa, vt ff. de iureiur. l. manifeſtæ. Et iudiciale, quod in iudicio defertur vel refertur à parte parti: quod non eſt neceſſarium ſubire, imò delatum recuſari poteſt hodie, licet olim non potuit recuſari, ſed referri. vnde vide gl. in c. fin. de iureiur.

IVS militare, eſt belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nexus, ſigno dato egreſſio in hoſtes, & pugnæ cõmiſſio: item ſigno dato receptio, itẽ flagitij militatis diſciplina, ſi locus deſeratur. Item ſtipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, veluti cùm corona vel torques datur. Item prædæ diuiſio, & pro perſonarum qualitatibus & laboribus iuſta diſtributio, ac principis portio, vt diſt. 1. ius militare. & ſecundùm Iſid. li. 5. c. 7.

IVS naturale, eſt quod eſt commune omni nationi, eo quòd vbique inſtinctu naturæ habetur, nõ aliqua conſtitutione facta ab homine, ſed ab ipſo naturæ conditote, vt maris & fœminę coniunctio, liberorum ſucceſſio, ſ. in bonis parentum, vel etiam per carnis propagationem, non per hæreditatem, quia illa ſucceſſio non eſt naturalis, vt eſt gl. ſuper verſi. ſucceſſio. diſt. 1. c. ius naturale. vbi ponitur hæc diffinitio, puerorum educatio communis omnium poſſeſſio, (quia iure naturali omnia ſunt communia, id eſt, communicanda tempore neceſſitatis. c. ſicut. 47. diſt.) & omnium vna libertas, acquiſitio eorum quæ in cœlo, terra, marique capitur. (gl. dicit, Hæc enim & alia quæ in nullius bonis ſunt, cedunt occupanti, id eſt, conceduntur.) Item rei depoſitæ vel pecuniæ commodatæ reſtitutio, violentiæ per vim repulſio. Nam hoc, & ſi quid huic ſimile eſt, nunquam iniuſtum, ſed naturale æquumque habetur ſecundùm Iſidot. lib. 5. c. 4. Et eſt text. totius cap. ius naturale. diſt. 1. & ibi vide gloſſ. huius definitionis. 1. Item ius naturale eſt, quod in lege & Euangelio continetur, per quod quis iubetur alteri facere quod ſibi vult fieri, & prohibetur alteri inferre quod ſibi nolit fieri, diſt. 1. in ptin. & 50. diſt. ponderet: (aliàs conſideret) in ptin. & in Auth. vt cùm de Appell. cog. §. cæterum. c. dilecti. de maior. & obed. Vnde,

Quod tibi vis fieri, mihi fac: quod non tibi, noli:
Sic potes in terris viuere iure poli.

Vel aliter, ius naturale dicitur vno modo magis ex inſtinctu naturæ proueniens, quo ſingula animalia ad aliquid faciendum in

inducuntur. Eſt enim debitum quoddam quod natura cuilibet repræſentat, & hoc debitum ſecundùm Iſid. commune eſt omni nationi, eò quod inſtinctu naturæ, vel naturali conditione vbique habetur, & non ex conſtitutione aliqua facta ab homine. Ita ius naturale dicitur inſtinctus naturæ, ex ratione proueniens. Et ſecundùm hoc ius omnia dicuntur communia, id eſt, communicanda, vt ſuprà dicitur. Item ius commune dicitur induſtria hominum ſtatutum. Item ius naturale dicitur æquiſſimum. Item præcepta naturalia ſunt quæ in lege & Euangelio continentur, vt, [non furtum facies, non mœchaberis, ſed quod tibi vis, &c.] c. præalle. Ius naturale in gloſſ. vbi prima deſcriptio data eſt ſecundum motum ſenſualitatis. Aliæ autem ſecundùm motum rationis. Item ius naturale ſecundùm gl. 1. Inſti. de iure nat. gen. & ciu. poteſt dici quatuor modis. Vno modo ius gentium. Inſtit. de R[illegible]r. diuiſio. §. ſingulorum. Secundo ius pactorum. ff. de Pac. l. 1. Tertio ius contrarium, ſcilicet quod reſcindit pacta, vt reſtitutio minoris. ff. de minor. l. 1. Quarto pro inſtinctu naturæ, vt quod in lege Moſaica vel Euangelio continetur. Item ius naturale in quatuor differt ab aliis iuribus, ſcilicet in origine, in dignitate, in amplitudine, & ſententiæ rigore, vt declarat glo. 1. diſt. 5. nam cœpit ab exordio naturalis creaturæ, & nullam patitur immutationem, ſibi omnia communia ſunt, nec contra ipſum fit diſpenſatio, ſed de aliis iuribus ſecus, vt ibi.

Ius quaſi naturale eſt, quod dominus vel patronus habet in ſeruum & libertum.

Ius patronatus, eſt auctoritas ſiue poteſtas quam patronus habet in libertum. Aliter ſecundùm Goff. eſt auctoritas ſiue poteſtas proueniens ex beneficiis ante conſecrationem eccleſiæ collatis. Et prouenit ex tribus, ſcilicet, fundatione, dotatione, & ædificatione, vel ſola collatione, vt 16. q. 7. filiis. & c. quicunque. 18. q. 2. abbates, vnde.

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Competit autem patrono aliquid honoris, vt ſi eccleſia non fuerit collegiata, præſentet, ſed ſi fuerit collegiata, tunc non electioni prælati faciendæ, ſed iam factæ honeſtiùs patroni poſtulatur aſſenſus, niſi ex ſpeciali conceſſione obtineat, vt partes ſuas interponere debeat electioni tractandæ. c. nobis. de iur. patron. Item habet aliquid honoris, quia primus in proceſſione incedit, vt 16. q. 7. piæ mentis. Habet aliud oneris, quia tenetur defendere eccleſiam ab omnibus oppreſſionibus, vt 16. q. 7. filius. Et habet aliud vtilitatis, quia ſi migret ſeu aliàs vergat ad inopiam, alendus eſt de bonis eccleſiæ, vt cap. filiis. præall. & c. quicunque. Vnde,

Patrono debetur honos, onus, vtilitáſque,
Præſentet, præſit, defendat, alatur egenus.

Poteſt etiam patronus præter egeſtatem aliquos reditus moderatos habere ab eccleſia cuius patronus exiſtit. Sine præſentatione inſtitui quis non debet in ea eccleſia quæ patronum habet. Et ſi ſpretis patronis hoc factum fuerit, ſecundùm rigorem iuris inſtitutio eſt retractanda, eod.

eod. ti. c.illud.vel irrita nuncianda, & ad inſtituentis verecundiã inſtitutus amouendus eſt, & alius quem patronus dignum elegerit, ordinandus. vt 16.qu.decernimus. Item ius patronatus quandoque aduocatio, quandoque vice dominatus, vel cuſtodia vel guardia, ius eſt frequentationis, vel proceſſionis,& quandoque gratia,vt in glo.1.c. quia clerici. de Iure patro. & ſecundùm Gof. in ſum. eo. tit.vbi ponit ſupradicta. Item plerumque hoc nomen eccleſia pro iure patronatus ſupponit. 16. q. vlt. ſi plures. 15. q.3. memini.& c.1.de Iure patro. Et ergo ſi quis vtatur tali ſimplicitate verborum, dono tibi eccleſiam vel concedo, intelligitur dare ius patronatus quod habet in ea. ca. quod autem. eodem titulo.

Ivs poſcendi eſt ex habitatione domicilij & communitatis.

Ivs prætorium eſt, quod prætores induxerunt, adimendi, ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia. vt ff. de Iuſti. & iure.l,ius autem. Hoc etiam ius honorarium dicitur, quia qui honores gerunt, ſcilicet magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt: vt Inſtit.de iu.nat.gen. & ciui. §. prætorum quoque edicta.

Ivs priuatum dicitur, quod ſpecialiter ad ſingularem vtilitatem alicuius pertinet, ſecundariò tamen etiam ad rempubl. vt in pactis & conuentionibus mutuis priuatorum ſpecialiter initis cõſpicitur.Inſti.de iuſt.& iure.§.2.

Ivs publicum conſtat in ſacris, ſacerdotibus & magiſtratibus ſecundùm Iſid. libr. 5. Etymo. cap. 8.ff. eod.titul. l.1. §. publicum. & 1. diſt. c.ius publicum. vbi gloſſ. Vel ſic, Ius publicum eſt quod generaliter (aliàs principaliter) ad publicam deſeruit vel ſpectat vtilitatem, veluti ne in portis vel in muris ciuitatis, & aliis ſacris, iudicibus, vel ſacerdotibus, vel magiſtratibus, aliquid committatur, vel inferatur.

Ivs Quiritum dicitur à Quirino id eſt, à Romulo: & eſt propriè Romanorum, quia nulli tenent hoc ius niſi Quirites, id eſt, Romani, ſecundùm Iſid.lib.5.Etym. & 1.diſt. c. ius Quiritum. in quo agitur de legitimis hæredibus,de tutelis, de curationibus, de vſucapionibus. Conſtat autem ius Quiritum ex legibus, & plebiſcitis,& ſenatuſconſultis, conſtitutionibus principũ, edictis ſenatorum & reſponſis prudentũ, vt ſecundùm Iſid. ibidem. & diſtin. 2.in principio vbi de ſpeciebus Romani iuris, de quibus omnibus, lex, plebiſcitum, ſenatuſconſultum, prætorum edicta, reſponſa prudentum, &c. quæ ſint require loco ſuo.& Inſtit. de iur. na. gen. & ciui.§. conſtat. & ſeq. vbi hoc ius apud Romanos tantùm reperitur.diſt. 1. ius Quiritum. Et dicuntur Romani omnes qui Romano imperio ſubſunt,prout dicitur,Proprium Romanorum habere filios in poteſtate, & etiam Gentiles ſunt ſub Romano imperio. Nam Imperator eſt princeps totius mundi,vt ibi gloſſ.

Ivs reipublicæ, ſcilicet alterius quàm Romanorum,eſt ius cuiuſlibet ciuitatis, indubitanter ſecundùm omnes, quia ciuitates regulariter vtuntur iure priuatorum,vt ff.de Verb. ſig. l.eum qui. & eo. tit. in rub,& l.1.in gl.1.de Iure reipub.lib.10.

Ivs ſibi facere vel dicere, eſt quod manifeſtè ſpectat ad iudicis officium

leſcentium ætatem exceſſere, quoad incipiant inter ſeniores annumerari.leg. non aliter.§. Titius.de leg. 3.

IVXTA aliquando exponitur, id eſt, [prope] vel à latere. extrà de maio. & obed.c.ſolitæ.ver. [hæc autem ſi prudenter.] Aliquando, id eſt, ſecūdùm,vt iuxta verbūm apoſtoli, id eſt, ſecundùm,extrà, de baptiſ. maiores. circa princ. & dic,quòd quandoque ponitur [ſimilitudinariè,] vt tu viuis iuxta Petrum, id eſt, ad ſimilitudinem Petri. Aliquando ſignificat vicinitatem temporis, vt iuxta feſtum Paſchatis, id eſt, prope. & vide no.extrà,de Ver.ſig Item adde quot modis iuxta ſumatur, Batt. in l. 1. ff.de teſt.in extraua. ad reprimendam. in ver. iuxta.

De K ante A.

KALENDAE ſunt certi dies menſium, à καλέω Græcè, quod eſt voco, in l.qui ante Kalendas. & in l.eum qui.ff.de Verb. oblig. quia promiſſio talis, promitto ante Kalendas, dupliciter accipi poteſt, ſcilicet ante finitas, & in dubio interpretatio debet fieri contra ſtipulationem.leg. veteribus. ff.de Pac.l. quidquid adſtringendæ, ff. de Verbor.oblig. Ergo perinde eſt ac ſi promiſiſſet ante kalendas finitas, & tunc bene ſequitur,quod qui aliquid promiſit ante kalendas, ſit illi ſimilis qui promiſit kalendis.Et allegantur iſti tex.cum ratione præmiſſa in argumentum ad teſtes concordandos: quorum aliqui deponunt ante guerram, alij poſt, vt qui dixerunt poſt, intelligantur poſt incœptam, & qui ante, intelligantur ante grariam finitam. Sunt ergo kalendæ prima dies in quolibet menſe, ſic dictæ à verbo Græco καλέω, id eſt voco, quia Romani habebant præcones, quos prima die menſis mittebant per terram, dicentes, Vocat vos ſenator ad nundinas, præparate vos:de hoc eſt gl. not. in l.cùm biſſextus. ff.de Ver.ſign. quæ etiā declarat nonas & idus: de quibus vide in fine primi libri computi chirometralis, & in aliis. Item in fine lib.6.in gloſſ.1. ſuper data libri.

KALENDARIVM, liber erat rationum, in quo fœneratores nomina debitorum deſcribebant, ſic appellatus à kalendis, quia eo die fœneratores pecunias mutuabant:& quas præteritis kalendis fœnerauerant, cùm vſuris exigebant.

Intra quintas KALENDAS dare promittens, videtur promittere ſe intra quinque menſes daturum.l. 1.de Verb.obl.ſecundùm Alciat. libr. 2. parer.cap.23. Qui verò [intra kalendas] dare ſpondet, ſimilis eſt ei qui kalendis dare promittit. l. ſi ita.de Verbo. obligat.

De L ante A.

LABARVM ait Alciat. eſſe ſpeciem vexilli aliis nobilius, quod ante Imperatores ferri,& à militibus adorari moris erat.

LABES à lapſu dicitur, vnde & pro habitu terræ capi ſolet, vt in l.ex conducto §. 1. ff. loca. ſecundùm Bud.ibi.

LABRVM, vas eſt patulum grandioris aquæ capax, qualibus in Bætica mea vtuntur ex argilla fictis ad lauatrinam, & vſus coquinarios. Virgilius 8. Æneidos.

Sicut aqua, tremulum labris vbi lumen ahenis.

Cicero in epiſtolis, [labrum ſi in balneo non eſt, fac vt ſit.] Vlpia. lib. 19. titu. de act. empt. l. lines, aliàs incip. funes. [Labra, inquit, ſalientes, fiſtulæ.] Accurſ. exponit labra, quia per labrum imaginis aqua ſalit, non minus ineptè, quã id quod alibi Digitum interpretatus eſt, id eſt, quantum fluit per digitum ſtatuæ. Nebr.

LABRA ſunt imagines quæ diſtillant aquas, ſalientes, ſcilicet, aquæ, & fiſtulæ quæ ſalientibus iunguntur.

Deliria ſunt quæ hîc auctor de labris affert, nempe Accur. ſecutus. ff. de actio. empt. & vend. l. lines. (ſeu, vt nos impreſſimus, funes) & labra. in gloſſ. & text. Sunt enim labra apud Iuriſconſultum loco iam citato, crateres lapidei, quibus aqua ſaliens ex ſiphunculis concipitur. Vide Budæum in legem iam citatam.

LACERTVS, piſcis eſt, qui à Græcis σαῦρος dicitur: dictus lacertus quòd ad ſimilitudinem lacertorum picturas habet. Commendabantur autem lacerti Sexitani ex Hiſpaniæ vrbe Sexi. Martial.

Et Sexitani ponatur cauda lacerti.

Ex lacertis autem fieri ſolita eſſe ſalſamẽta, oſtẽdit Cornelius Celſus dicens: [Piſcium qui ex media materia ſunt, quibus maximè vtimur, tamẽ grauiſſimi ſunt, ex quibus ſalſamenta quoque fieri poſſunt, qualis eſt lacertus.] Sexitanorum ſalſamentorum meminit Strabo. Vlpian. in titu. de penu lega. l. qui penum. [Lacertas, inquit, cum muria ſua contineri, Labeo ait.] Eſt autem muria ſalſugo exudans ex piſcibus ſalitis, qua vtebantur antiquiores ad ciborum condituras.

LACVNAR, ſiue laquear, ſiue lacus, eſt tecti elegantior fabrica. Cic. 5. Tuſc. quæſt. [Fulgentem gladium è lacunari ſeta equina appenſum.] Hora. in 2. Carm.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar.

Vlpia. tit. de fun. inſtr. l. quæſitum. [Scalæ, inquit, quæ lacunaribus admouentur, inſtrumenti ſunt.]

LACVNARIA plerumque accipiunt pro elegantioris tecti fabrica. lege quæſitum. §. ſcalæ. de fundo inſtruct.

LAC dicitur fructus induſtrialis, ſecundùm Bart. in le. & ex diuerſo. in repe. ff. de rei vend. & idem dicit de lana ibidem.

LAETAMEN dicitur ſterquilinium quòd lætas ſegetes facit, à lætando dictum.

LAICVS, eſt ſæcularis & de populo, & qui non habet ſacros ordines. c. duo ſunt. 12. q. 2. gloſſ. in c. 1. de procu. in 6. & dicitur à λαὸς Græcè quod eſt populus latinè, vt in d. cap. duo.

LANIO, onis, eſt macellarius vel beccarius, à laniando ſic dictus, quia dilaniat & dilacerat animalia, & per fruſta carnes incidit & vendit: vel eſt ille qui lanã ſeparat à coriis beſtiarum, & exuit ſiue excoriat beſtias. Et ſic dicitur à lanificio ſecundùm glo. in le. cùm de lanionis. ff. de fund. inſtruc. & inſtrum. leg.

LANIPENDIVM facere, eſt pendere & diſtribuere lanam lanificis. l. ſed ſi vir. de donatio. inter vir. & vxorem.

LANCE & licio, inquit Feſtus, dicebatur apud antiquos, quia qui furatum ibat quærere in domo

mo aliena , licio cinctus intrabat lancémque ante oculos tenebat, propter matrumfamillias , aut virginum præſentiam. Hæc Feſtus : dominus autem rei furtiuæ in ædes alienas ingrediebatur ἢ γυμνὸς, ἢ χιτωνίσκον ἔχων ἄζωστος: ædium autem dominus omnia ei patefecerat. χιτωνίσκον verò liciū interpretemur licet ; quo pudenda conquiſitor tegeret: lancem autem ante oculos fuiſſe adhibitam, ne conſpiciendarum virginum , vel matrumfamilias cauſa (quod multis in locis propè in flagitio numerabatur) ingreſſus videretur licet opinari. Vnde pleraque ex Platonis legibus. Itaque & hæc dicendi ratio in 12. tabulas traducta remanſit. Vide infra LICIVM.

LAPILLI qualiter differant à gemmis, require ſuprà in verbo, Gemmæ.

LAPIS, pro milliario, hoc eſt, mille paſſibus aliquando accipitur, quoniam antiquiores ſoliti erant millia quæque paſſuum lapidibus ſignare, id quod videmus in via quæ ducit Salmanticam ex Emerita Auguſta, Argenteā vulgus appellat. Martia.

Rura nemúſque ſacrum, dilectáque iugera muſis
Signat vicina quartus ab vrbe lapis.

idem alibi:

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum.

Martianus tit. de Excuſ. l. propter litē. §. licet. [Nec vltra centeſimū, inquit, lapidem tutelam gerat.]

LASER, eris, quod à Græcis Silphium appellatur, ſuccus eſt herbæ, quam in Cirenaica regione inuentā Laſerpitiū vocant. A medicis & pharmacopolis tempeſtatis noſtræ appellatur Aſſa. Plin. li. 19. Laſerpitiū, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica prouincia repertū, cuius ſuccū vocant laſer. Pau. in tit. de pen. le. l. non omne. Sed quod quidam, inquit, negauerūt piper & Liguſticum , caſeum, laſer, &c. eiuſmodi in penu non eſſe , inprobatū eſt.

LATVS clauus , quemadmodum diximus in verbo clauus, nodus erat ex purpura ſiue ex auro veſti intertextus : & qui poterant vti eiuſmodi veſtibus, tum Laticlauij, tum Anguſticlauij dicebātur. Erat autem veſtis ſenatoria, vt exponit Acron in illud Horatij 1. ſermo. [Quo tibi Tulli, Sumere depoſitum clauum, fieríque tribunum.] Plin. lib. 8. [Tunicam laticlaui in modum gauſapi texti.] Ouid. 4. de Triſtib.

Induitúrque humeros cum lato purpura clauo.

Iuriſc. in quadam lege, cuius initium eſt , leg. nuper. ff. de do. int. vir. [Vt ecce, inquit, ſi vxor laticlauij petendi, &c.] Neb.

LARGVS eſt medius inter prodigum & auarum, glo. & ibi doct. in cap. ex parte. de Conſuetud. in verb. prodigalitatis.

LARVAE ſunt deformationes hominū propter appoſitionē coloris.

LATA culpa, eſt non intelligere quod omnes intelligunt, non facere quod omnes faciunt , vel maior pars , vel id facere quod nulli vel pauci faciunt. ff. de Verb. ſign. l. latæ.

LATERALIA viatoria , capſulæ videntur eſſe , in quibus ad ephippium vtriuſque loco ſuſpenſis, ea quæ nobis in itinere neceſſaria ſunt , recondimus. Scæuola l. 102. ff. de leg. & fideic. 2. lib. 32.

Latercvlvm, codex in quo ciuilium & militarium dignitatum adminiſtrationíſque ratio perſcripta eſt: opinor, quòd inter ea quæ occultiora erant lateret. Duplex autem memoratur: Maius, quod apud principem ſeruabatur, leg. 1. C. de Offic. præf. Afr. Minus, quod ſub cura & ſolicitudine quæſtoris erat. l. 1. & leg. 2. Cod. de Offic. quæſtor. Laterculi ſcrinium ſacrum memoratur in lege vlti. Cod. de Offic. magiſt. offic.

Laticlavivm, ſeu latus clauus, inſigne erat ordinis ſenatorij: vnde Tribunus laticlauius, id eſt ſenatorius, in l. ſi Rufinus. C. de teſtam. milit.

Latinae feriæ, require ſuprà [Feriæ Latinæ.]

Latini ſunt, vel dicebantur olim, quidam qui ita erant à dominis manumiſſi, vt eſſent in vita liberi, & gauderent plenaria libertate in bonis ſuis: ſed in morte ſerui erant: quare poſt obitum eorum non poterant ſuccedere parentibus, & bona eorum tanquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur., & hæredes eorum nihil poſt mortem eorum conſequebantur. Sed contrariam habent conditionem dedititij, vt ſuprà dictum eſt in littera D. & in deſuetudinem abierunt, quia peſſima conditio erat, vt Inſtit. de liber. verſus.

Vita Latini gaudent, dedititij morte.

Latini liberti, auctore Gaio libro 1. titul. 1. Inſt. ſunt qui aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione manumittuntur.

Latitare, eſt ſe malitioſè occultare animo fraudandi creditores ſuos agere volentes. ff. qui. bus ex cau. in poſ. eat. l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. & habetur in gloſſ. cap. conſultationib. 2. de offic. deleg.

Latitare tamen nihil prohibet non turpi de cauſa, veluti qui vim aut tyranni crudelitatem timet.

Latomiae apud antiquos locus dicebatur vbi lapides cædebantur. Liuius in 8. belli Punici: [Comprehenſa poſtea priuata ædificia, comprehenſæ latomiæ.] & meminit Calliſtratus in l. ſuccurritur. ff. ex quib. cau. ma. lic. in vulgatis codicibus latumiis [illegible]ndosè eſt ſcriptum. Imò verò rectè ſcriptum puto. vide Bud. in annotationibus ad Pandectas, ad legem iam citatam.

Latro dicitur, qui per vim & de die furatur, in Auth. ſed nouo. C. de ſer. fug. & differt à fure, quia fur eſt qui clàm aufert ſecundum Bart. ibidem. Item latro eſt, qui de die, fur verò, qui de nocte. l. congruit. ff. de Offic. præſid. Item latro dicitur, qui maximæ eſt perfidiæ. l. in omnibus. Co. de Emend. ſer. & vide Auth. vt nulli iud. §. pen. & l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœn.

Latro publicus eſt ille, qui palã & publicè furatur, vt ſunt piratæ, vel qui publicè ſtant in ſtratis, vel iſti qui habentes arcem & caſtrum diſrobant homines tranſeuntes. Nocturnus verò depopulator agrorum dicitur, qui obſidet ſtatim publicam diſrobando tranſeũtes, & differt à publico latrone, quia iſte clandeſtinè furatur, & moratur in loco, vnde dicitur nocturnus depopularor agrorũ, quia in nocte ſegetes deſtruit, dum ibi ſe abſcondit, iacet & latet. Panorm. in cap. inter

alia,

alia.in vlt.not.de immu.eccleſ.

LAVDEMIVM vulgo dicitur quinquageſima pars pretij quæ præſtari ſolet propter renouationem emphyteuſis, iuxta l. vlt.C. de Iur.emphyt.

LAVDVM eſt ſententia arbitri.Et laudare, eſt ſententiam arbitralem ferre: quandoque ſignificat citare aliquem auctorem, vt in l. Herennius. de euict.

LAVTICA dicuntur quæcunque ad lautitiam atque elegantiam cultus & menſæ pertinent,tit.de aur. & argen. leg. l. argumento. [Mundo,inquit, muliebri continentur lautica, acus,reticula, & huiuſmodi.] Nebr.

LAXAMENTVM ſiue laxitas,dicitur quies ſiue ceſſatio à labore. Vale. Max. de fortitud. [Ad confirmandos,inquit, animos ſalubre laxamentum daret.] Cicer. in 1.Offic.[Adhibenda eſt,inquit, cura laxitatis.]Nera.lib.50.tit. de vacatione & excuſatio.mu.l.tempus. [Cùm laxamento quodam itineris.] Nebr.

LAXAMENTVM vocat lex inducias duorum menſium qui dantur tutoribus ad pecunias collocandas. in Auth. vt hi qui oblig. ſe habere perhi.res mino. §. quoniam autem videmus.

De L ante E.

LECTICA, eſt vehiculum quo quiſpiam fertur ab hominibus: quòd ſi à quatuor vehitur, tetraphorum dicitur: ſi à ſex, hexaphorum: ſi ab octo, octaphorum. Mar.

Laxior hexaphoro tua ſit lectica licebit. Et Iuuenalis.

-Denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit.

eadem & Sella dicitur, vnde idē Poëta ſubdit de eadem lectica,

Oſtendens vacuam & clauſam pro coniuge ſellam.

Paulus lib. 8. de ſeruitu. ruſtic. præd. leg. qui ſella.[Qui ſella,inquit, aut lectica vehitur, ire,non agere dicitur.] Accu. ſella,id eſt, equo: lectica,id eſt, curru interpretatur, quod vtrumque ex eo diximus falſum eſt. Nebr.

LECTICARIVS, ſeruus eſt qui lecticam humero fert. Sueton. in Othone: [Muliebri ſella in caſtra cōtendit, ac deficientibus lecticariis cùm deſcendiſſet.] Seruius Sulpit.in quadam ad Ciceronem epiſt. [Coactus,inquit, ſum in eadem illa lectica lecticariiſq; meis in vrbem eum referre.] vt in ti.de le.1. l.ſi ex toto.Si ita,inquit,legatum ſit,lecticarios octo. Item.Vlpian.de leg. 3. item [Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui ſolam matremfamiliàs portabant.]Nebr.

LECTICARII ſerui qui lecticas ferebant. l.item,de leg.3.item artifices qui lecticas fabricant,vt C. de Excuſ.art.lib.10.

LEGARE, eſt vltimam voluntatem teſtatoris de ſingulis rebus diſponere, & legatum ab hærede præſtandum alicui relinquere.Etiam legare alia ſignificatione eſt mittere, & ſic inde dicitur legatus, i. miſſus, ſed cùm ſignificat relinquere, venit inde legatum.

LEGATARIVS, eſt cui aliquid legatum eſt,& qui legatum accipit.

LEGATVM,eſt donatio quædam in teſtamento à teſtatore relicta. Inſt. de leg. §. 1. ff.de Leg. 2.l.legatum. Vel eſt delibatio hæreditatis, qua teſtator ex eo quod vniuerſū hæredi foret,alicui quod collatum velit eſſe.in leg. legatū. ff. de leg. 1. Vigebat autem legarum olim pluribus modis. Quandoque per vindicationem, his

his verbis, Ille amodò vendicet à me illam rem ſibi, vt dicat ſuam eſſe,& petat ſuam. Quandoque per damnationem his verbis, [Hæres meus damnatus eſto,] id eſt, obligatus eſto hoc illi dare. Quandóque ſecundùm quoſdam legatur per condemnationem, quando à teſtatore aliquid relinquitur in pœnam & in damnum hæredis hoc modo, [Si hæres meus Titiam duxerit in vxorem, in damnum ſuum & pœnam centum ei lego.] Quandóque vigebat legatum per verbum ſinendi, his verbis, [Sino illi hanc rem,] id eſt, permitto illum habere. Si verò res apud illum eſſet, aptus eſſet hic modus legandi, vt ſineret eum habere, quod apud eum tunc eſſet. Quandóque per præceptionem, ſ. cùm duos vel plures hæredes inſtituit,& alteri eorum prælegauerit aliquid, ad hoc vt id præciperet, id eſt, præ aliis ſeu ante alios haberet. Et not. quòd legatum regulariter trahitur ab hærede. Et fideicommiſſum ferè idem eſt quod legatum: ſed eſt dictum fideicommiſſum, ideo quia olim pendebat ex fide hæredum: ſed modò quod iuris eſt in vno, idem eſt & in alio.

LEGATVS eſt ille, cui certa patria vel prouincia committitur gubernanda, vt in c. nouit. de appellat. Poteſt etiam dici legatus quicunque ab aliquo ad aliquos eſt miſſus. Aliter legatos dicimus eoſdem quos aduocatos vel patronos cauſarum, qui in forenſibus negotiis præeminentibus litigantibus ſuum præbent patrocinium. Et nota quòd ſunt tria genera legatorum, quidam de latere domini Papæ mittuntur, vt Cardinales, quos appellant fratres, Et tales poſſunt abſoluere homines ſuæ & alterius prouinciæ in prouincia & extrà, & æquiparantur proconſulibus. Alij ſunt non de latere, ſed datiui,& illi ſimpliciter in legationem mittuntur, vt Prælati, qui tantùm abſoluunt prouinciales,& in prouincia, non extra conſtitutos, & æquiparantur præſidibus prouinciarum. Tertij ſunt natiui, qui ſuarum eccleſiarum prætextu legatione funguntur, vt Archiepiſcopus Cantuarienſis, de quo in c.1. de Offic. deleg. lib.6. Et tales ſunt quatuor, ſc. Archiepiſcopus Eboracenſis, Cantuarienſis, Remenſis, & Piſanus, vt not. in alleg. c.1. eod. tit. libr.6.

LEGATVS proconſulis, eſt cui proconſul poſtquam prouinciam eſt ingreſſus, mandat iuriſdictionem determinatam & aſſignatam, aut quandóque in itinere moram neceſſariam paſſúmve trahens, vt in l. aliquando. ff. de Offic. proconſ.& leg.

LEGATIVVM, viaticum legatorum.

LEGATIONES liberæ, vt ſcribit Bud. in l. qui libera. de leg. olim ornamenti tantùm cauſa à Senatu impetrabantur, ſiquidem impetrabantur ab iis Senatoribus, quibus negotia futura erant in prouincia, ad quam mittebantur, vt eo nomine fauorabiliores & commendabiliores haberentur.

LEGE obuenire, dicimus,& quod lege confirmatum eſt. l. lege. de Verb. ſign.

LEGI poſſe aliquid, ſic accipiendum eſt, non intelligi, ſed oculis perſpici quæ ſcripta ſunt. l.1. de iis quæ in teſtam. delent.

LEGIO quo militum numero comprehendatur, not. gloſſ. in l.2. ff. de iis qui not. infam.

Legibus ſoluere, id eſt, quod barbari dicunt diſpenſare, teſte Budæo.

Legis actio quid eſſet, antiquitus, & quæ eius ſolennia verba, tradit eleganter Alciatus noſter in l.pecuniæ verbum. de Verbor. ſign.& Bud.in l.4.ff.de Adop. Illud certè conſtat, cùm lex verba facit de magiſtratu, apud quem legis actio eſt, intelligi de iudice ordinario,qui & iudicare & exequi poſſit.

Legitimi hæredes qui,require ſuprà in verb.[hæres legitimus.]

Legitimum dicitur ſex modis. Primò quod non eſt prohibitum,& ſic per abnegationem prohibiri,ſucceſſio legitima. Secundò ſtrictiùs quicquid eſt permiſſum,non per abnegationem prohibiri, ſed per poſitionem liciti. Tertiò in poſitiuo digniori, ſc. à iure ciuili conceſſum, capiendo ius ciuile largiſſimè pro prætorio, & omnibus partibus iuris ciuilis. Quartò,conceſſum à iure ciuili, reſtringendo vt non comprehendat prætorium, ſed alias omnes partes,id eſt, ſenatuſconſulta, principum placita, & reſponſa prudentum. Quintò, adhuc plus reſtringendo ius ciuile, ſolùm pro legibus 12.Tab.Sextò, maximè reſtringendo ſolùm pro legibus 12.Tab.excluſis reſponſis prudentum,& edictis prætorum, ita not.in l.vnic.C.quan.non pet. par.pet. accreſ. hæc Cato Saccus.

Legius, require ſuprà homagium ligium.

Legulus, id eſt, collector. C. de Murilegulis. ſuper rubr.lib.11.

Leno eſt, qui pretium pro comperto ſtupro accipit, vel damnatam de adulterio ducit, vel qui eam adulterio ſubiicit, vel adulterum ſe facit, vel quæſtum de adulterio vxoris accipit,vel mancipia quæſtuaria habet, ſcilic.qui tabernæ vel alicui negotiationi præponit meretrices, vt plus lucretur,vel qui vxorem deprehenſam in adulterio in matrimonio retinet, vt C.ad legem Iuliam de adult. l.crimen lenocinij.& gloſ. de multis modis lenocinij concordantiæ allegantur, C. de ſpectac.& ſcenic.& lenonib.l.1.2.& 3.lib. 11.

Lenocinium facere, non minus eſt,quàm corpore ſuo quæſtum facere, l. palàm. §. lenocinium. ff. de Ritu nupt. & de crimine lenocinij not.in l.Athletas, §.ait prætor.ff.de iis,qui no.infa. & l.1.§.lenocinij. ff. de Adult. & vide Auth.de leno. per totum.vbi prohibendo lenocinium, tangit multas fraudes lenonum.

Leo eſt beſtia,nec continetur appellatione pecoris. l.2. ff. ad leg. Aquiliam.& l.hi enim. ff.de ædilit.edict.

Lethale, eſt idem quod mortiferum: vnde dicitur de aliquo vulnerato ad mortem, quod lethale vulnus habet, & venit ad lethum,id eſt,mors. Vnde,

Boleti lethi cauſa fuere mei.

Levato velo cognoſcere, in l. pen. C.de nau.fœn. lib.11.dictum eſt pro eo quod vulgò dicimus, de plano, hoc eſt,omiſſa diligenti inquiſitione.

Levir, frater viri.l.non facilè.de gradibus.

Levis culpa, vt in §. prætereà. quib.mod.re contrah.obl.Inſt.

Leviſſima culpa eſt, non præuidere, quod ſapientiſſimus præuidiſſet,vt, poſui rem in capſa,& claue clauſi,& credebam eſſe clauſam, claue amota, non probans an eſſet clauſa.

Levi

Levita Hebraicum, Latinè diaconus. c.cleros.21.diſt.

Lex eſt conſtitutio populi, qua maiores natu ſimul cum plebeiis aliquid ſanxerunt, ſecundùm Iſid. lib.5.& diſt.1.c.lex eſt. Vel aliter, [Lex eſt ſpecies iuris,] & ponitur quandoque ſtrictè, ſcilicet pro eo quod populus Romanus Senatorio magiſtratu rogante, veluti conſule conſtituebat. Inſt. de iur. nat. gent.& ciu. §.lex eſt. Nam conſul eſt, qui ſenator erat, & populum conſulebat, an eis placeret ita ſtatui, & populus reſpondebat ita. Etiam ſic definitur: [Lex eſt commune præceptum, virorum prudentum conſultatio: delictorum, quæ ſponte vel ignoranter contrahuntur, coërctio, communis reipublicæ ſpõſio.] ff.de legib.l.1. Quandoque ponitur large pro omni rationabili ſtatuto. Vnde etiam dicitur, [Lex eſt ſanctio ſancta iubens honeſta, prohibens contraria.] quæ ſumitur ex l.2. ff.de legib.& ſenatuſconſ. lex etiam quandoque dicitur [conſuetudo.] 1.q.1. c.2. Quandoque ratio.1.diſt.conſuetudo. Quandoque [ius ſcriptum ſiue conſtitutio quæcunque.] Quandoque conſtitutio ciuilis tantum. Et quandoque pro conditione, & pacto, vt concedo tibi ius eundi per fundum meũ, ea tamen lege, id eſt, ea conditione & pacto. Lex alia priuata, alia publica. Lex publica eſt, quæ à ſanctis patribus ſcripturis eſt confirmata, vt lex canonum. Lex priuata eſt, quæ ex inſtinctu Spiritus ſancti in cordibus fidelium eſt ſcripta, ſcilicet charitas, quæ dignior eſt & prima. 19.q.2. duæ ſunt.

Legum auctores, ſeu inuentores ponuntur diſt.7.c. Moyſes.& canon. fuerunt. vſque in fin. diſt. eiuſdem.

Leges nouæ, & legum codices, à quibus cœperunt, habetur in can. fuerunt. præalleg.

Leges quibus nos vtimur, vt dicitur diſt.2.can.quædam. quædam dicuntur ab his qui eas condiderunt, vt Conſulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Aquiliæ, Corneliæ, lex Põpeia, lex Papia, lex Falcidia, & complures aliæ, de quibus infrà. Quædam etiam dicuntur à locis, vt lex Rhodia, & conſimiles.

Lex Aquilia loquitur in eo caſu, cùm quis culpa ſua alicui damnum dederit, veluti equum, ſeruum, vel aliud animal occiderit, vel vulnerauerit, ſeu veſtem ſuam ſciderit, aut illius rebus damnum dederit. & in hac lege venit culpa leuiſſima, vt ſi quis ex alto ſe præcipitauerit, & ſuper aliud ceciderit, tenetur lege Aquilia. Caſus verò etiam occidentem excuſat. Inſtit. de lege Aquil.§.iniuria. Et ſi putator ramum deiecerit, & non proclamauerit, & ſic aliquem occiderit, tenetur ea lege, ſed non lege Cornelia de Sicar. in qua venit tantùm dolus. ff. ad legem Aquiliam, & ad legem Corneliam de ſicar. Require ſuprà [Actio legis Aquiliæ.]

Lex Attilia cauebat, vt cui nullus eſſet omnino tutor teſtamentarius nec legitimus, ei daretur in vrbe Roma à Prætore vrbano, & maiore parte Tribunorum plebis. Habebat & alia capita, de quibus Inſtitut. de Attil. tutor.

Lex Attinia inhibuit vſucapionem rerum furtiuarum. §. furtiuæ. Inſt. de vſucap.

Lex Canonica appellatur diuina, c.nimis.de iureiur. c.1. de iuram. calum. Et lex ciuilis dicitur lex huma

humana. c.2.de præſcript.libr.6. Poreſt tamen ius canonicum etiam dici lex humana, quia ſunt in eo multa ab hominibus ſtatuta, licèt reſpectu aliorum iurium ciuilium dicatur lex diuina. Similiter lex ciuilis poteſt dici diuina aliquo reſpectu, imò ſacra dicitur,& per ipſam quis religioſus efficitur,vt C.de leg.& conſt. l.leges. Quare Imperator dicitur religioſiſſimus in proœm. Inſtit. vide cap.quo iure. diſt.8. & l.fin. Cod. de Præſcript.long.temp. & Arch. in ver.humanæ. cap.fin.de Præſcr.lib.6. vbi dicitur,quòd leges diuinitùs per ora Principum ſunt promulgatæ.

L e x commiſſoria propriè non eſt lex,neque Senatuſconſultum,ſed potiùs pactum, & habet locum, cùm ita venditor conuenit cum emptore, vt ſi intra certum diem non fuerit ſolutum pretium, totum vel pars (cùm de pretio per partes certis diebus ſoluendo conuenit, vt in tali die vel tempore ſit res inempta vel inuendita,)ſi dictum ſit vt redeat poſſeſſio vel dominium ad venditorem.Tale autem pactum non habet locum in pignoribus, ſed in emptionibus: vt in ff. de Lege commiſſ. l.vlt. & l.ſi fundus. Et quòd res dicitur inempta, ita accipitur, ſi vēditor inemptam eſſe velit,cuius cauſa id cauetur:aliàs fraudaretur venditor, ſi ex iſta villa in poteſtate emptoris eſſet, non dando pecuniam, inemptum facerem fundum. tex.eſt in l.2.ff. eod.tit.de leg.commiſſ.

L e x Cornelia de falſis, pœnam irrogat his, qui falſum teſtimonium dixerunt, vel falſum teſtamentum, vel aliud quodlibet inſtrumentum ſcripſerunt aut ſigillauerunt,aut aliàs falſum commiſerunt, puta in moneta vel menſura. Et eſt dicta lex Cornelia à Cornelio Sylla primò inuentore. Dicitur etiam teſtamentaria,& eius pœna in ſeruos eſt vltimum ſupplicium,in liberos verò deportatio.Inſt.de publ.iud.§. item lex Cornel. de falſis.

L e x Cornelia de ſicariis loquitur de his,qui dolo malo interficiūt, ſcilicet telo vel iactu furtiuè, & huiuſmodi. Vel etiam dicitur lex Cornelia de veneficiis, à veneno, putà,quando quis alium interfecit veneno aut magicis ſuſurris vel incantationibus,vel quia mala medicamenta publicè vendidit. Et dicitur de Sicariis, à ſica acuta vel cultello,eò quòd ſignificat ferrum vel cultrum: vt Inſtit.de publ.iudic.§.ſicarij autem. vnde dicit gloſſ. ibidem, quòd ſica eſt cultellus vtrinque ſcindens, quem portant peregrini, quandoque in baculo quodam, ita quòd non paret. Vnde verſus:

Eſt ſica mucro latens, ſicarius inde vocatur.

L e x duodecim Tabularum fuit origo totius iuris ciuilis, ſecundùm gloſſ. Inſtitut. de iure natur.gent. & ciu. §. & non ineleganter. in ver.origo. ff.de Origine iuris.leg.2.§.1. Et dicitur lex ſcripta in duodecim tabulis,quarum decem à ciuitatibus Athenienſium & Lacedæmoniorum, à decemuiris fuerunt allatæ, & duæ ad illarum declarationem per eoſdem decemuiros poſtea additæ, vt dicit gloſſ.in verb.decemuiros.§.deinde.c.Moyſes.diſt. 7. Dum enim leges propter diſcordiam plebeiorū cum nobilibus ferè per 30. annos in deſuetudinē abiiſſent,

abiiſſent, creati ſunt decemuiri, qui tranſtulerunt leges Græcorum in Latinum. & eas in decem tabulis eburneis ſcripſerunt. Et hi decemuiri poſtea videntes in illis decem tabulis multas leges deeſſe, accepta poteſtate corrigendi, deminuendi, interpretandi, addendi & ſupplendi, duas alias tabulas addiderunt, & exinde dicta eſt lex 12. tabular. quæ omnia pleniùs perſequitur Iuriſconſultus in d.l. 2. de Origine iuris.

LEX Ælia Sentia, vt ſcribit Alc. ſic appellata eſt ab Ælio Sentio eius latore. Huiuſmodi lex plurima habuit capita, quæ hîc referre nimis longum eſſet. vide in Tit. qui & ex quib. cauſis manumit. non poſſ. in Inſt. & in l. ſciendum. de Verb. ſign.

LEX Falcidia, diſt. 2. c. quædam. in fin. prohibet ne quis in teſtamento plus extraneis legare poſſit, quàm vt quarta pars hæredibus data. Dicitur autem Falcidia à Falcidio tribuno plebis auctore: vel ſecundùm Azon. dicta à falce, id eſt, à deminutione quam imponit ſingularibus relictis: reſecat enim de legatis, vt falce reſecantur ſegetes. Nam olim licuit cuilibet totam hęreditatem ſuam alteri relinquere: ſed poſtea Falcidius ſtatuit, quòd quarta pars hæreditatis deberet relinqui hæredibus, vt ſuprà F. Triplex autem eſt Falcidia, vna debita iure naturæ, alia iure inſtitutionis, tertia dicitur Quarta Trebellianica, quæ competit hæredi inſtituto, qui rogatus eſt hæreditatem aliis reſtituere, diſtin. 2. Reſponſa. de Teſtam. c. Raynut. & c. Raynal.

LEX Flauia, vel potiùs [Fabia] de plagiariis, eos perſequitur qui liberos aut ſeruos vel filios alienos ab vrbe, vel de vna prouincia ad aliam ſubducunt, & eos vendunt fraudulenter inſciis dominis & patribus ſuis, vt ff. ad leg. Flau. de Plagiar. l. fin. & l. lege. & l. eum. Sunt qui malint legere, lex Fannia de plagiariis. Sunt qui legant lex Flauia. Tu vide Catellianum Cottam in dictione [plagiarij nomine.]

LEX Furia (aliàs Fuſia vel Suffia) Canina, non permittebat in teſtamento manumiſſiones fieri, niſi vſque ad certum modum vel numerum ſeruorum, licet inter viuos ſic: ſed hodie iſta ſublata eſt, & multò magis hoc liceret in vltima voluntate. Et dicitur Canina fortè à quodam inducta, qui canis vocabatur. Nam canis naturam ſeruat, qui ſtat in pelea, quam nec ſibi habere poteſt, nec alij fauet, vt ſit conſonans rei nomen. Inſtit. de Don. §. eſt & aliud. Talis ergo moriebatur tanquam canis, quia non poterat tenere ſeruos, nec libertatem patiebatur eis dari. Inſtit. de leg. Fuſ. Can. tol. in gl. 1.

LEGENDVM Fuſia Caninia, à Fuſio Canonio, quo rogante lata eſt. auctor Alciatus.

LEX Hortenſia nomen ſortita eſt ab Hortenſio, qui eam tulit & fecit, quæ concordauit plebem & populum, qua conſtituitur, vt non minus aut plus valeant plebiſcita quàm lex populi. de quo Inſtit. de iur. nat. gentium & ciu. §. ſed & plebiſcita.

LEX Iulia de adulteriis & ſtupro perſequitur adulteros, & eos qui ſine vi virgines, viduas, aut honeſtas, aut honeſtè viuentes corrumpunt aut violant. Et non ſolùm temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, ſed etiam

eos qui cum maſculis nefandam libidinem exercere audent ſiue non verentur. Inſtitu. de Public. iud. §. Item lex Iulia de adulteriis. & ibi per totum de legibus hîc poſitis, quia publica iudicia ſunt.

Lex Iulia de ambitu, punit eos qui per ambitum ſeu ambitionem, muneribus datis, ad honores ſeu ad officia publica accedunt ſeu ſuccedunt.de quo Inſti. de publi.iudi.§. ſunt præterea,in gloſſ.& in lege 1. ff.ad legem Iuliam de ambi.

Lex Iulia de annona,lata contra illum qui facit vel procurat annonam fieri cariorem, quia in hoc læditur reſpublica. vt ff. ad l. Iul.de Anno.l.2.

Lex Iulia læſæ maieſtatis,eos punit qui in principem aut in rempublicam aliquid committunt & machinantur. Et eſt contra tales ſtatuta pœna capitalis. Itē quod vſque ad quartam progeniē non ſuccedunt nati ab eis niſi per principem diſpenſetur cum eis, & ſic pœna eius animæ amiſſionem ſuſtinet, vt Cod. ad legem Iul. maie. l. quiſquis, & Inſti. de Publi.iud.§.publica autem.

Lex Iulia Miſcella(aliàs Viſcella) habet locum quando maritus relinquit vxori in teſtamento aliquid ſub certa conditione ſi alteri non nupſerit. Et conditione non ſeruata, non tenetur hæres dare relictum per iſtam legem. Et qualem faciat cautionem, vide in Auth.cui relictum. Cod. de indict. vid.& de lege Iul.Miſcel. tol.l.1.ibidem.

Lex Iulia peculatus,lata fuit contra illos qui pecuniam vel publicam vel ſacram vel religioſam furantur: puniuntur autem, vt no. Inſt. de pub. iud. §.lex Iulia.

Lex Iulia repetundarum, loquitur de his plectendis, qui tempore adminiſtrationis aliquid acceperint vt iudicarent, vel non iudicarent, vel aliquem in vincula coniicerent, vel non. Ad hoc enim competit vt datum referuetur, & quòd alter puniatur. Vltra hoc etiam competit contra eoſdem illis qui ab ipſis aliquam violentiam paſſi ſunt, vt ſi coactus fuerit quis à talibus vendere rem ſuam minori pretio quàm valebat: & in ſimilibus caſibus ff. ad legem Iuliam repetundarum, lege 1.3. 4.& 5.

Lex Iulia de reſiduis, punit eos qui officium publicum, aut adminiſtrationem habuerunt, & tempore adminiſtrationis ſuæ publicam pecuniam quam acceperunt in quodcunque negotium erogandum, retinuerunt, & non erogauerunt, vel qui rem publicam quam acceperunt tradendam in communi ærario, non repoſuerunt ibidem, ſed penes ſe furtiuè & doloſè retinuerunt, vt ff. ad Legem Iuliam peculat. lege 2.& lege .4.§.leg.

Lex Iulia de vi publica,punit eos qui vim cum armis fecerunt vel intulerunt.& eſt pœna deportationis:in Inſtit. de publ. iud.§. item lex Iulia.

Lex Iulia de vi priuata, punit eos qui ſine armis vim inferunt, in publicatione tertiæ partis bonorum puniuntur. Si autem vi raptus virginis, viduæ, vel ſanctimonialis,aut aliæ fiat, facientes, & opem flagitio dantes pœna capitis puniuntur. Inſtit. de pub. iu.§.item lex Iulia de vi.

Lex Iulia Norbana, loquitur de Latina libertate, vt Inſtit.de libert.§.libertinorum autem.

Lex municipalis, dicitur quam aliqua ciuitas conſtituit ſibi, & eſt ius ciuile. Inſtit. de iur. nat. gen. & ciui §.1.in tex.& gloſſ.

Lex Papia, patrum continet præmia pro ſuſcipiendis liberis, & dicitur à Papio auctore, aliàs Papiniana à Papiniano auctore. vide de hoc Inſtit. per quas perſono.ius acquir. in §. ſancitum etenim.

Lex Papia continebat etiam alia capita, vt circa caducorum obſeruationem, de iure patronorum, bonis libertorum. Ne inter ſenatores & libertas nuptiæ cõtraherentur, vt C.de Cadu.tollen. l.vnic.in prin.Inſtit.de Succeſ.libert.§.1.ff.de ritu nup. l.le.Papia.

Lex Pompeia de parricidis (aliàs particidiis) punit eos qui patri, aut matri, ant auo, aut proauo, aut alteri de conſanguineis, aut parentibus ſuis mortem infligunt. Et ſtatuit illa lex pœnam acerrimam, quòd tales in culeo, id eſt, corio bullito inſuantur, in quod ponatur vipera, cum ſimia, cane, & gallo gallinaceo, & in mari vicino ſic proiiciantur, vel in flumine propinquo, ſi mare nimis remotum fuerit. De his omnibus not. Inſtitut. de publ. iud.§.alia deinde.

Lex populi, antonomaſticè dicitur lex per excellentiam.

Lex Publiciana dicta eſt, à Publiciano prætore auctore. Require ſuprà, Actio Publiciana.

Lex Regia eſt, qua populus Roma.Imperium & poteſtatem cõceſſit Imperatori.§. ſed & quod. Inſt.de Iure nat.gent.& ciuil.

Lex Rhodia de iactu, ſubuenit his quorum merces cauſa communis periculi euitandi eiectę ſunt, & propter eiectum nauis ſalua facta eſt. Quibus datur actio contra magiſtrum nauis, vel eos quorum merces ſunt ſaluæ. Et dicitur Rhodia ab inſula Rhodo, in qua antiquitus plurium fuit vſus mercatorum.

Lex Satyra, eſt quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta ſic à copia rerum, & quaſi à ſaturitate. Vnde & Satyras ſcribere, eſt poëmata varia condere, vt Horatij, Iuuenalis, Perſij, &c.diſt.2.c.Satyra.

Lex Titia conſtituit, vt in prouinciis, ſi cui omnino nullus erat tutor, ei daretur à Præſide, vt Inſt. de Attil.tut.in princ.

Lex Vitellia loquitur de liberto appetente ea quæ ingenuis tantum competunt, puta honores & dignitates, aſſerendo ſe ingenuum eſſe.de quo ff.de Statu hominum l.ingenuum.

Lex viarum dicitur, ſolitaria per excellentiam.

Lex Voconia, cuius meminit Iuſtinia. in titul. de lege Falci. in Inſtit. ſic dicta fuit à Voconio Tribuno plebis, cuius rogatione plebs Romana eam tulit.

De L ante I.

Libellam eſſe dimidium chœnicis atteſtatur Alc. lib. 1. Parer. chœnicem autẽ apud Athenienſes fuiſſe menſuram tritici, quantum, ſ. quiſque vno die comederet, pendentem eorum drachmas 150. noſtra verò menſura ſeſquilibram, & de huiuſmodi libella ſenſiſſe Imper. in l.iudices. C. de Epiſ.& cle.

Libellus pluribus modis accipitur, vt not. Spec. in tract. libel. Quandoque enim dicitur paruus liber codicillus, vel ſchedula, in qua actor cauſam & actionem expri

exprimit, & eſt duplex. Quidam eſt accuſationis,& ille in criminalibus locum habet:& quidam conuentionis,& ille in ciuilibus: vt eſt gl. vnic. in princ.c.1.de lib. obla, Et debent plura contineri in libello, vt in his verſib.continetur,

Quis, quid, coram, quoquo iure petatur & à quo,
Rectè compoſitus quiſque libellus habet.

Nam libellus conuentionis debet continere nomen actoris, ſ. quis ſit qui conueniat. Et quid petatur, ſ. rem quæ petitur. Et nomen iudicis, ſ. coram quo agitur, & ius quo res petitur: & ſic cauſam petendi. Et nomen, ſ. à quo res petitur, etiam tempus & diem in quo libellus datur. Sed in libello accuſationis, contineri debent nomen accuſatoris, nomen rei, iudicis, & crimen de quo agitur, & quandoque perſona cum qua crimen dicitur commiſſum, & locus in quo, & dies accuſationis coram iudice, & menſis in quo crimen eſt commiſſum, ſed diem & horam ibi ponere non eſt neceſſe, ſecundùm Gof. Quandoque & ſecundò ponitur pro pane azymo ſeu ſubcineritio, vt C.de Epiſc.audi.l.iudices. Quandoque & tertiò capitur pro precib. principi oblatis. C. quando libel. princ. obla. lit. conte. fam. Quartò pro iudice delegaro. ff.de Offi. proconſ.l. nec quicquam.§. vbi decretum. Quintò pro ſcriptura demandatoris. Sextò pro ſcriptura recuſationis Septimò pro ſcriptura quam vir dat vxori quam repudiat, ille dicitur libellus repudij. Octauò pro ſcriptura appellationis. ff. de appel. l.1. Nonò pro ſcriptura quam iudex dat appellanti, ſ. pro apoſtolis.de Appel. ca. cordi.libr.6. Decimò pro ſcriptura infamatoria quæ dicitur libellus famoſus. Propriè tamen libellus eſt ſcriptura agentis, quæſtionem continens, & futuram actionem depromens: & dicit Cyn. quòd eſt breuis ſcriptura intentionem actoris vel accuſatoris contra reum clarè depromens. Et ſic libellus non debet eſſe verboſus, vel vrens ſuperfluis, vel obſcuris. Vel ſic, [Libellus eſt breuis membrana, actoris petitionem complectens.] Dicitur autem libellus à libro diminutiuè propter ſui breuitatem, ſicut codicillus à codice, ſecundùm Spe.in titu.de.Li. concep.in prin. Vel dicitur à libra, id eſt, iuſtitia, vnde iudex debet ſtateram æqua lance miniſtrare. 45.diſtin. omnis.

Libellvs repudij. Require repudium.

Libera. hæc dictio ſignificat poſſe fieri liberè quod mandatur, non tamen ſignificat vltra mandatum generale: & ſic non viderentur conceſſa, quæ requirunt mandatum ſpeciale. Et hoc de vſu communi, licet ſecus ex ſignificato attento de iure ſcripto. Tunc enim ſignificat poſſe fieri quod ſine mandato ſpeciali non fieret, excepta donatione, l. procurator cui generaliter. ff. de Procuratoribus.iuncta l.filius. ff. de Donation. Significat ergo quòd poſſet alienare, quod non poſſit procurator cui eſt conceſſa generalis adminiſtratio non expreſſo verbo libera, cuius ſignificatum addit & operatur, non autem ſignificat donationem, quia donatio ex na-

tura ſua eſt gratuita. Vnde not. ſecundùm Bart. in l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de Verb. oblig. Verbum libera, in illo tantum operatur ad quod refertur, verbi gratia, dicendo [conſtituo te procuratorem ad agendum & defendendum litem conteſtandam, dans & concedens liberam poteſtatem, &c.] non videtur conceſſa adminiſtratio cauſæ, ſed ſolùm ſubſtantiæ, quia hoc verba important, & de cauſa non poſſunt tranſigere, ſed ſolùm de inſtantia. Item ibi, [conſtituo procuratorem, ad recipiendam ſolutionem, dans ei liberam poteſtatem,] ibi poteſt prorogare terminum. facit de procurator. qui ad agendum. libr. 6. Idem de verbo plena. l. ſi procurator. §. quòd ſi plenam. C. de procurat. Idem ſi dominus conceſſit quòd procurator poſſit quod ipſe dominus, licet non expreſſit verbum [libera, vel plena poteſtate.] l. creditor. §. Lucius. ff. mandati. Idem ſi dominus promiſit ſe ratum habiturum quicquid per ſuum procuratorem actum fuerit. l. 1. ff. de Procurator.

Liberalis cauſa eſt, quando principaliter mota quæſtione ſtatus ab aliquo, dicitur aliquis ſeu alius ſuus ſeruus eſſe, ipſe verò contendit eſſe liberum. Si verò confiteatur ſe eſſe ſeruum, non actoris, ſed alterius, non eſt cauſa liberalis, ſed cauſa dominij, & cauſa hîc ponitur pro iudicio.

Liberatio ſumitur pro diſpoſitione liberatoria, & ſignificat diuerſimodè. Nam ibi, teſtator legat debitori ſuo qui ſolus eſt, liberationem: ſignificat, quòd debitor agere poſſit contra hæredem vt eum liberet per acceptilationem. l. 2. nunc de effectu. ff. de Liber. leg. quia quando teſtator dicit [volo liberari,] vel [lego liberationem,] ſignificatur, quod vult ab hærede liberari, ex communi modo intelligendi. Itē ibi, duo ſunt rei promittendi, qui tenentur ad idem debitum, quilibet inſolidum, teſtator legat vni liberationem, ſignificat quòd ille poſſit agere contra hæredem vt liberetur per pactum. Sed alter non liberatur niſi ille vnus liberaretur ex maiori, videlicet acceptilatione: nam tunc etiam alter liberatur, ſicut acceptilatio capitur pro tali ſolutione, quod vno ſoluente, alter liberatur: ſecus in pacto. Sed certè pactum liberationis in ſimplici ratione valet tantum ſicut acceptilatio. Item duo ſunt rei promittendi ſocij: vni legata eſt liberatio, ſignificat quòd etiam ille cuius nomen aſcriptum non eſt, habetur pro legatario, & ſic agere poteſt vt liberetur: ſicut ille qui nominatus eſt, & hoc ſi teſtator ei prouidere voluit. quod probatur ex ſimilibus coniecturis ſufficiēter, quia in contrahendo ſocij ſunt. Et intellige ſocios ſecundū Bartol. quibus omne lucrum & damnum eſt commune in illo debito. Item ibi, duo ſunt rei promittendi non ſocij, facti debitores ex pecunia, quæ peruenit ad vtrumque, vel conuerſa eſt in communem vtilitatem, teſtator legat liberationem vni, non liberabitur per acceptilationem, ſed per pactum, & iſtud pactum proficiet etiam alteri in parte ſeu medietate debiti. Et ſic intellige quod no. gl. in §. nunc de effectu. præal. Concludo ergo, aut ſunt ſocij, & liberatio fit per acceptilationem, & ſic facta vni, prodeſt etiam alteri, ſed iſte alter non

non legatarius non poteſt agere, niſi vbi teſtator ei prouidere voluit. Aut non ſunt ſocij, & tunc liberatio fit per pactum de non petendo, & prodeſt alteri in medietate, vt in altera medietate tantùm conueniatur. Et finaliter concluditur, quòd liberatio legati vni perſonæ in vna re vel in vno debito ad aliam perſonam, aliam rem, vel aliud debitum extenditur, ſi hoc diſponentē quouis probabit medio voluiſſe ſignificatur. Et liberatio generalis non comprehendit quæ ibi non contineri aliquod medium concludit. Et liberatio conceſſa ſpecialiter, generaliter inter viuos, & in vltima voluntate, ſignificat quod ſignificare quoduis medium probabile declarat.

De verbo Liberationis vide liberationis 47. de Verbor. ſignific.

Liberi, orum, non ſolùm dicũtur filij, ſed etiam nepotes, pronepotes & deinceps: & quanquã non declinetur niſi in numero multitudinis, de vno tamen liberos dicimus. Ex A. Gellio libr. 2. Vlpia. in tit. de pollicitation. l. inter liberos. 12. nepotem quoque contineri diuus Pius reſcripſit. Item Calliſtratus tit. de Verb. ſignific. l. liberorum appellatione, 220. &c.

Liberti ſunt qui ex ingenuis naſcuntur: fiunt autem liberti qui manumittuntur. Et dicuntur à libertate, & ſunt filij & filia, & cæteri omnes in recta linea deſcendentes vſque ad trinepotes, & vlteriùs dicuntur inferiores ſeu poſteriores. Similiter parentes dicuntur omnes aſcendentes per paternam ſeu maternam cognationem nobis coniuncti vſque ad tritauum, & vlterius dicuntur ſuperiores ſeu maiores. l. iuriſconſultus. §. parentes. de Verbor. ſignific. obtinuit tamen loquendi conſuetudo, vt liberi appellentur quicunque ex nobis deſcendit. l. ſed ſi hac. §. liberos. de in ius voc. & l. liberorum, de Verb. ſignific.

Liberi populi qui dicantur, declarat Iuriſconſ. in l. non dubito. ff. de capti. & poſtli. reuer.

Libertas eſt naturalis facultas eius quòd cuique facere libet, niſi quod vi aut iure prohibetur. Inſt. de iure perſon. in princip. & hæc facultas quamuis latè pateat, tamen ei quandoque reſiſtitur de facto, & quando non poſſumus quod deſideramus, vel de iure, vt quandoque facere furtum aut rapinam prohibemur.

Libertas Latina, fuit libertas quæ habebat quòd ſi moreretur ille cui dabatur libertas, tunc tenuit, ſed ſi ſuperuixit, tunc non tenuit. Sed hodie eſt correcta per l. vnicam. C. de Latina lib. tol. Require ſup. Latini. Et dicebatur Latinà per ſimilitudinem. Nam vt Romani nominati ſunt, quia Romanis ſubiiciebantur, & in colonias mittebantur, licet ſecundùm rē Latini vel Romani non eſſent, ita illa libertas Latina dicebatur, cùm non eſſet vera libertas.

Libertas dedititia, require ſuprà Dedititia.

Libertas [fideicommiſſatia,] eſt quàm teſtator directè non voluit competere, ſed per manumiſſionem alterius cuius fidei hoc commiſit, ſ. vt manumitteret.

Libertas teſtamentaria, eſt quæ ex ipſo teſtamento directè competit, vt C. de teſta. manumiſſ. l. 1. in princ. in gl.

Libertas vindictæ, eſt quæ fit per vindictam. C. de Vind. liber.

in principio, in gloſſa.

LIBERTINVS à liberto non eo differt, quod vulgus putat: & cùm dixi, vulgus, non excludo Accurſium, qui & ipſe vnus eſt ex imperita multitudine, nã cùm idem ſit libertus quod libertinus, ſolà relatione differunt, quoniam libertus nomen eſt ad aliquid, ſempérque refertur ad eum cuius eſt libertus, hoc eſt ad patronum: vt libertus Cæſaris, libertus Ciceronis, & de operis libertorum, ſubaudi quas debent ſuis patronis liberti. Libertinus verò nomen eſt abſolutum, tantúmque dicit conditionẽ, hoc eſt, tertium illud genus hominum, qui nec ſunt ſerui, neque liberi. Hinc eſt quod Iuſtin. in 1. lib. Inſtit. titulum fecit de Ingenuis & libertinis, quia ibi non agitur niſi de conditione, nullo habito reſpectu ad patronos. Hanc differentiam primus omnium animaduertit annotauítque Laurentius Valla, vir harum rerum diligens indagator, atque acerrimus inuentor.

LIBERTI ſiue libertini ſunt, qui ex iuſta cauſa à ſeruitute manumiſſi ſunt, nec eſt inter eos differentia, licet quidam minus prudenter dicant libertinum eſſe filium liberti. Vnde libertus meus vel libertinus dicitur ille qui ſeruus meus fuit, ſed manumiſi eum, & ego ipſe dicor patronus, de quo ſuper ver. ſeruitute. Inſti. de libert.

LIBERTVS abortiuus, eſt qui in teſtamento eius qui abortus eſt, i. mortuus, manumittitur. Imò verò libertus orcinus dicitur ab orco, quòd ab eo manumittatur, qui ad orcum tendit. Alij libertum orthinum vocant, à Græca dictione ὀρθός, directus, vt directum libertum intelligas. vide Alciat. in dictione, orcinus, lib. præter. 1.

LIBERTVS aſſignatitius, eſt quem patronus eius cuius ex liberis ſuis eſſe velit, ei aſſignauit.

LIBITINARIVS dicitur funeris curator, quem ſuprà diximus deſignatorem appellari: nam pollinctor eſt qui cadauer effert, comburitque aut ſepelit. Dicti ſunt autem libitinarij à Libitina, i. funere, dicta libitina à Venere Libitina, quæ Romæ habuit tẽplum, iuxta quod vendebantur quibus erat opus ad funus, putà vnguenta, lychni, papyri, cerei, funalia. Sed cur ea iuxta Veneris templum, quæ iocorum voluptatúmque dea eſt, vendebantur, Plutar. in problematis cauſſam narrat, vt videlicet cùm homines libidinibus dant operam, meminerint ſe aliquando morituros. Vlpian. lib. 14. tit. de Inſtitoria actione. l. cuicunque, 5. §. 6. [Si libitinarius, inquit, ſeruum, pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit.] Accurſ. deſipit, neſcio quæ ſomnia referens.

LIBITINARIVS, is dicitur qui quæſtui inſeruiens libitinariam exercet, quíque neceſſaria funeribus vendit, vel qui curam mortuorum ſepeliendorum habet, ſeu qui conducit funera, dictus à Libitina dea, in cuius templo quę ad ſepulturam pertinebant vendebantur. Refert Seneca vota libitinariorum eſſe, vt mortes plurimorum optent, quòd illis quæſtuoſiſſimum ſit: & de his intellexit Vlp. in l. cuicunque 5. §. idem ait. 6. ff. de Inſtit. actio.

LIBRA auri conſtat quandoque ex centum aureis. Bart. in Auth. ſed nouo iure. C. ſi cert. petatur. hodiè verò conſtat ex 96. ducatis

catis Venetis. Bart.in l. quoties. de ſuſcep.& arca.lib.11.C..

Librarius eſt qui libros ſcribit: nam ſcriptor non tam dicitur qui libros ſcribit, quàm librorum compoſitor. Mart. de libris ſuis,

Non meus eſt error, nocuit librarius illus.

Cicero 3. de Orat. [Neque librariorum notis, ſed verborum & ſententiarum modo.]Calliſtr.tit. de iur.immunit. l. quibuſdam. & ſæpè aliàs.Neb.

Librarius, eſt qui in libra opponendo ponderat, cauſas rerum determinat, vel eſt libros vendens & cuſtodiens.

adde **Librarium** dici, qui libros tranſcribit, quo ſenſu ferè accipitur apud Latinos. Quandoque ſignificat tabellionem, vt in l.ſi librarius.de reg.iur.

Libripens, idem eſt quod librarius, de quo glo. Inſt.de teſta. ord.in prin.

Librorum appellatione quid veniat, latè diſſerit Iuriſconſ. in l.librorſ.de leg.3.

Licentia multiplex eſt,vt not. Archid.23. q. 2.ſi abſtineret.

Liceri vel licitari, eſt rem appretiare: vnde dicitur, non curo centum Græcos vno obolo liceri. Sed licere actiuum ſignificat rem pretio menſurabilem æſtimare quanto pretio valeat: vnde verſus,

Diues in orbe licet, pauper ſed nemo licetur.

Liceor enim eſt actiuum in ſignificatione, & paſſiuum in voce. Sed liceo contra. Vnde,

Non licet eſſe mihi qui me non eſſe licetur.

Inde licitari eſt frequenter æſtimare valorem rei vendibilis. Et licitator, id eſt,ſuaſor vel prouocator ſeu proxeneta.

Licitor, aris, eſt in actione pretium pro re venali offerre. Pli.lib.7.[Ariſtidis pictoris vnam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus eſt.]Inde licitator, qui eiuſmodi pretium offert. Cicero in Epiſt.ad Marium, [Quoniam pretium tuum noui, in licitatorem potiùs ponam, quàm illud minoris væneat.] Licitatió quoque,vt Paul. libr. 39. Dig. tit.de publicanis & vectig.l. licitatio.[Licitatio,inquit, vectigalium, quæ calore licitantis,&c.] Et paulò pòſt: [Licitatores, inquit,vectigalium.]Neb.

Licitum dicitur quod iure licet ſemper. in prin. ff. de Ri. nu. aliquando etiam dicitur & quod de facto licet.l.1.§.ſi cui ventrem. & ibi gloſſ.ff. de ventre inſpic.

Licitari dicuntur qui emendo, vendendo, vel conducendo rem aliquam, vel negotiando, aliquid aliud plus offerendo, alter alterum contendit ſuperare.

Licitatio, eſt venditio propoſita, vt cùm aliquis emptor in re ab altero volente emere pretium auget. Vnde quando aliqua res publicè venalis exponitur, & vnus offert decem, alter quindecim, quando proclamatum eſt quòd qui plus offert, eam habebit: ille qui plus offert, dicitur allium vincere licitatione, vnde cùm alterum ſic intendit ſuperare plus offerendo, in quacumque negotiatione licitatio eſt, & qui in licitatione vincit, rem fert. C. de Sacroſ. eccl. Auth. quæ res. & C.de fide inſt.& iure haſtæ fiſcalis.l.quicunque.libro 10. Eſt ergo licitatio, ſubhaſtatio, vel oblatio

tio ad ſubhaſtationem, vt l. licitatio. aliàs incipit, locatio. ff. de Pub. & vectig.

Lictores, dicuntur qui ante Prætores aut Conſules ferebant inſignia magiſtratuum, hoc eſt, virgarum faſces, & ſecures. dicti à ligando, vt ſcribit Gellius lib. 1. quòd videlicet iuſſu Conſulum aut prætorum vinciebant ſontes: aut, quemadmodum Feſtus ait, quòd virgarum faſces litigatos præferebant, quibus imperante magiſtratu, delinquentibus plagas ingerebant. De manumiſſis vindicta, l. manumiſſio. 23. [Manumiſſio, inquit, per lictores hodie expediri ſolet.] Ant. Neb.

Lictor dicitur, qui magiſtratus fert inſignia. l. ego cùm in villa. 8. & l. Manumiſſio. 23. ff. de Manumiſſ. vindic.

Ligivs, require ſuprà [Homagium ligium.]

Ligna, orum, in numero multitudinis propriè dicuntur, quæ comburendi cauſa comparata ſunt, vt apud Martialem.

Ad villam maneo, Ruſtice ligna (*feras.*
Et apud Horatium:
In ſyluam ne ligna feras.

In ſingulari quoque in eadem ſignificatione reperitur. Vlpian. in tit. de Leg. 3. le. ligni appellatione. [Materia, inquit, eſt illa, quæ ad ædificandum fulciẽdúmque ædificium eſt neceſſaria. Lignum verò quidquid comburendi cauſa comparatum eſt.] Ant. Neb.

Ligni appellatione continetur quidquid comburendi cauſa paratum eſt. l. ligni. de leg. 3.

Ligvsticvm, herba eſt in montibus Liguriæ naſcens, à iunioribus medicis leuiſticon appellatum. Eſt autem Liguria regio Italiæ, inter Varum & Macram amnes, ad Apennini dextram, in qua eſt Genua. De Liguſtico Plin. Columel. Apitius meminerunt: proinde omnes medici leuiſticum corrupto vocabulo appellant. Paul. lib. 33. in titul. de penu leg. l. non omne [piper, inquit, liguſticum, carèum, & laſer.] Neb.

Ligvstici meminit l. non omne. de penu lega. id non multum abeſt à viribus piperis, de quibus copioſè Dioſcorid. lib. 3.

Lima, eſt inſtrumentum fabrile & ferreum, quo metalla roduntur, poliuntur, minuuntur, & purgantur. glo. in c. paſtoralis. de Re iud. in clem.

Limenarcha, λιμένάρχος, eſt vocabulum Græcum, qui λιμὴν portum dicunt: hinc limenarchæ, qui præſunt oræ maritimæ, maximè in hoſtium confinio: de quibus meminit Arcadius in lege munerum ciuilium. §. qui annonam ff. de mun. & hon. & Paul. in l. limenarchæ. ff. de Seruis fug. & Imp. in leg. non idcirco. C. de liber. cau. in quibus tamen locis liminarcha legitur tanquam à limine deſcendat, ſecundùm gloſſ. noſtram: poſſet etiam forte dici, liminarcas, abſque aſpiratione, ideò ſic vocitatos, quia ad hoc conſtituebantur vt hoſtes à limine pellerent. & ſic erit vocabulum Latinum & compoſitum, & communis lectio ſeruabitur, & ſecundùm hæc caſtiga verba Imp. in l. 1. Cod. de Offic. comi. ori. vbi alitarchia mendoſè legitur pro liminarchia, id eſt, liminum præfectura.

Liminarcha, poteſt interpretari liminis, hoc eſt, limitis præfectus, & eſt ille qui gerit curam tuendorum prouinciæ limitum,

tum, præficitúrque militibus limitaneis. Arcadius lib. 50. titu. de Muneribus. leg. munerum ciuilium, &c. Ant. Neb.

LIMENARCHÆ dicuntur principes locorum in quibus ſunt diuerſarum prouinciarum aut regnorum diuerſorum limites & termini, vnde etiam dicuntur collimenarchæ qui confinia oppida vel ciuitates tenent trans limitem locorum.

LIMINA, fines Imperij dictos eſſe, docuit Iuſti. in §. ſed ſi. Inſt. quib. mo. ius par. pot. ſolu.

LIMITANEI milites dicuntur, qui ſub limenarcha prouinciæ terminos tuentur. Capitolinus: [Reparato, inquit, de limitaneis Daciæ exitu.] Iuſt. quoque de Officio præfecti prætor. Afric. lege quas Deo. [Pro limitaneis, inquit, ordinandis, quia neceſſariũ nobis eſſe videtur, vt extra comitatenſes limites limitanei conſtituantur, qui poſſint & caſtra, & ciuitates, & limites defendere.] Et paulò pòſt, [Si commotio aliqua fuerit, poſſint limitanei ſine comitatenſibus militibus, &c.] Ant. Neb.

LIMITANEI dicuntur, qui conſtituti ſunt inter caſtra & ciuitates vel confinia oppida, vt limites defendant & colant, vt C. de fun. limit. l. vltim. in fin. lib. 11. Et dicit Accur. ſuper rubr. ibidem, quòd quidam habent pro limitoſis limitrophis, à trophos, id eſt, deſcriptio, & limites, id eſt, deſcriptio ad vſum limitum, aliàs militum qui imperium cuſtodiunt.

LIMITANEI fundi. require [fundus limitrophus.]

LIMITES ſunt fines vel termini regionum: inde limitare terminare dicitur vel reſtringere, vnde limes eſt terminus agris poſitus, vel pratis, ſeu campis, vel etiam dicitur meta. Sed limen eſt introitus domus, dictum à limite. Nam limina ſunt ædium, limites regionum vel finium: de quo Inſt. quib. mo. ius pat. pot. ſolui. §. dictum eſt autem.

LIMITROPHI fundi, require in verb. Fundus limitrophus.

LINEA margaritarum, eſt ſeries margaritarum pertuſarum, quæ ſint filo inſertæ. Scæuola leg. 35. ad legem Falcidiam. l. lineam, [Lineam, inquit, margaritarum.] Item Vlp. lib. 47. tit. de furtis. l. ſi quis vxori. [Si linea margaritarum ſubrepta ſit.] Neb.

LINEA, eſt collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, diuerſos gradus continens, & numeros diſtinguens, & eſt linea graduum aſcendentium, deſcendentium, & collateralium. l. 1. & l. iuriſconſultus. ff. de grad. affi. ita diffinit Ioan. Andr. in appa. ſuo ſuper arborem conſanguinitatis, vbi vide latè per eum.

LINES, vaſa videntur fuiſſe ad fontes pertinẽtia. Vlp. l. 15. de Act. emp. [Lines & labra, ſalientes, fiſtulæ quæ ſalientibus iungitur.] Alij non lenibus ducti coniecturis lenes legẽdũ arbitrantur quib. fauere videtur Nonius, qui LENES vaſis genus eſſe aſſeruit.

LIQVIDÒ iurare, eſt de re liquida & perſpicua iurare. Hinc liquidò iurare apud Vlp. in l. 18. ff. de Iureiu. pro verè iurare. [Sine. n. Dominus petat, inquit, cogetur docere reus liquidò ſe iuraſſe, poſita ſcil. exceptione.]

Λείψανα, reliquiæ, ſuperamenta, vt loquitur Vlpian. [Si animal legatum occiderit, puto teneri non vt carnem præſter, vel vt cætera λείψανα, id eſt, cornua &

& corium , &c.] locus eſt apud Vlpian.l.53.§.2.De legat.& fideic. lib.30.

Linteum non dubitatur velum vocari.

Lintearii ſunt, qui lintea nauis vel nauium vel lineariorum negotiationem exercent,&c.

Lintearia dicitur talis negotiatio.

Lintrarios,vel lintearium, eſt negotiatio lineariorum.

Lintrarii, lintrium exercitores ſunt. lintres autem ſunt naues fluuiatiles quæ remis aguntur. lintrariorum meminit le. 1. nau.cau.ſtabu.

Lis, à conuentione limitis priùs nomen ſumpſit,de quo Virgil.

Limes erat poſitus litem vt diſcerneret agris.

c.forus.de ver.ſig. ad medium. Et lis dicitur mota, cùm fuerit conteſtata. c. ex parte.2.de Ver. ſign. & c.aduerſario.de excep.

Lis etiam actionem deſignat.l.litis.de Ver. ſig.

Litem æſtimare , vide æſtimare.

Litem conteſtari dicitur,quando actor proponit intētionem ſuam & actionem coram iudice contra aliquem,& ille ſtatim negat,tunc eſt lis conteſtata. Et dicitur pendere,nam in ſuſpenſo ſunt omnia donec lis ſopiatur, id eſt , terminetur,vt ad ſuperiorem negotium trāſmittatur.Et dicitur lis pendere quo ad hoc , vt nihil innouetur quatuor concurrentib. Primò, quod citatio emanauerit. Secundò,quòd iudice competente.Tertiò , quòd ad partem peruenerit, vel à parte impediente factum ſit quominus perueneri. Quartò quòd in ea talia ſint expreſſa, per quæ pars inſtruatur ſuper quibus conueniatur,vt in Clem.§.vt lite pendent.Et poteſt addi quintum, vt ibi not. quod emanet & perueniat debito tempore.

Litis conteſtatio, eſt negotij principalis ab actore & reo hinc inde facta narratio, quam narrationē præcedere debet libellus , niſi fortè de conſenſu partium remittatur. Fit autem litis conteſtatio coram iudice per narrationem actoris,& contradictoriam reſponſionem rei,vt quia negat , vel per aliquam exceptionem quam opponit animo conteſtandi litem, id eſt,ea mente vt in cauſa procedat vel deſiſtat.Eſt ergo litis conteſtatio ſecundum Goffr.hinc inde apud iudicem negotij principalis facta narratio per principales perſonas,nō per aduocatos,niſi fortè principales adeò fuerint indiſcreti, vt eorum defectus de licentia iudicis per alios ſuppleatur,vt in c.paſtoralis.de Iudic. Et litis conteſtatio eſt initium actionis & conflictus in cauſa. de hoc vide l.bonam.in c. dudum. 2. in ver. reſponſionem. de Electio. quomodo & quando fiat lit. con.

Litis quaſi conteſtatio,eſt quando aliquis conuentus in iudicio ſuper rebus mobilibus quas poſſidet nomine alieno nominat dominum in iudicio , & accipit inducias ad denunciandum domino, vt ad iudicem veniat vel mittat.Si autē ipſe dominus nō comparet in termino ſibi dato,tūc lis quaſi cōteſtata eſt cōtra dominū, ſiue habetur pro conteſtata ad interrumpendū longi temporis præſcriptionem,vt in c.quoniam frequenter.§. in aliis.ver.quod ſi ſuper.vt lit. non conteſt.

Litem pendere , eſt litem conteſtatam eſſe,vel litem in incerto eſſe cum ambiguus ſit eius exitus & euentus:nam litis & iudiciorum euen

euentus eſt incertus. ff. de Pecul. l. quod debetur. Pendere autem dicitur lis per appellationem vel recuſationem, conſultationem, vel relationem, vel quandiu diffinitiua ſentẽtia non eſt lata, de quo per Doct. vt lite pen. per tot.

LITEM ſuam facere iudex quando dicatur, apertè oſtendit Vlp. in l. ſi filiusfamilias. de Iud. & Imperator Inſtit. de obl. quæ ex qua. delict. naſc. in princ.

LITTERAS de rato dicuntur procuratoriæ, quia conſtituens procuratorem ſemper adiicit in fine, quòd quicquid procurator fecerit ſuper cauſa, ad quam datus eſt, gratum, ratum, &c. habebit, vt in c. cùm dilectus, de Relig. domib. in gloſſ.

LITTERAE dimiſſoriæ quæ, vide in ver. Dimiſſoriæ.

LITTERIS dicitur obligatio contrahi, quando quis confitetur in aliquo inſtrumento ſe recepiſſe pecuniam, quam nondum recepit, ſub ſpe numerationis futuræ ſibi faciendæ, prout à creditore eidem promiſſum extitit. Illi competit actio non numeratæ pecuniæ, ſi exigitur ab eo debitum, antequam recipit.

LITIGATORIS nomine non ſolùm actor, ſed etiam reus intelligitur, vt in c. 1. de litis conteſtat. l. 6.

LITIGIOSA res eſt mobilis vel immobilis res, vel ſe mouens, de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorem & poſſeſſorem contentione iudiciaria, vel precibus principi oblatis, & iudicibus inſinuatis, & per eum futuro reo cognitis. C. de Litig. auth. litigioſa. fit autem res litigioſa incontinenti oblato libello. Alij dicunt rem litigioſam non eſſe ante litis conteſtationem. de hoc, gl. in c. 1. vt lite pendente. lib. 6.

LYTOS, interpretatur ſolutus, à λύω, quod eſt ſoluo. Iuſtinian. in proœmio Digeſt. [Quia ſolitum erat, quarti anni ſtudioſos, Græco & conſueto quodam vocabulo lytas appellari, hoc eſt, ſolutos.] Pro quo mendosè legitur hircos, ex Pandectis Florentinis adnotante Politiano: nam pro eo quod in recentioribus libris habetur hircos, & coloritas, legi oportet [lytas & prolytas:] quid autem ſint, lege prolytæ. Neb.

LITTVS, propriè maris eſt, ripa fluminum: Et littus eouſque extenditur, quouſque maximus fluctus à mari prouenit. l. littus. de Verb. ſignif.

LITVRGVS, interprete Alciat. in l. 2. C. de cupreſ. dicitur qui publicè operatur, circa res ſacras præſertim: qui & lituchus dici poteſt, auctore eodem.

LIVELLVS differt à feudo: primò, quia eo iuratur ſecus quàm in liuello. Item feudum datur amore, liuellus verò pro mercede. Item in feudo non ſuccedunt fœminæ, in liuello ſecus: & de multis aliis differentiis, vide Fel. in c. cæterum. col. 5. & ſeq. in verſ. nonò fallit. de Iud.

De L ante O.

LOCARE, hoc verbum licèt plerumque referatur ad accipientem pretium, ſicut conducere ad illud dantem, tamen quandoque viceuerſa, vt locare dicatur qui pretium dat, conducere verò qui illud accipit, vt annotat Accurſ. in l. 1. in princ. ad leg. Rhod. de iact. nam veteres verbo locationis & cõductionis indifferenter vtebãtur. l. veteres. & ſeq. de Act. empt.

LOCATIO, eſt perſonæ vel rei ad vſum facta conceſſio, vel mercede

cede vel pecunia numeranda conuenta, alioquin de alia re erit contractus innominatus, de quo vide not.per Doctor.de Locat.& cond. ſuper rub.

LOCATOR eſt ille qui rem aliquam pro certo pretio vel certa mercede alicui vtendam concedit, vel alium re ſua mercede ſibi conuenta vti permittit, vt cùm loco tibi domum meam ad habitandum in ea, ego dicor locator, tu verò,qui ſic vteris,ſeu ad vſum recipis,conductor nuncuparis, vt in c.1.de Locat.& conduct.

LOCATI actio, require ſuprà, actio locati.

LOCVS eſt non fundus, ſed portio aliqua fundi: fundus autem integrum aliquid eſt, quod ſuos habet fines.l.locus.de Verb.ſign.

LOCI adiectio ſignificat diuerſimodè diſponi: v. g. teſtator dicit, Titio lego centum, quæ ſibi volo ſolui de pecunia, quam habeo in tali loco, puta,tali caſtro, tali arca. Et ſi in illo loco nihil eſt,tunc nihil debetur: ſi minus eſt, nihilominus tota pecunia debetur. l.quidam teſtamento.ff. de leg.1.l. Lucius.ff.de Ali.& cib. leg. Ratio, quia locus hìc apponitur ad demonſtrationem, vnde ſolutio fieri poſſit, & non ad taxationem ſeu reſtrictionem legati: quare legatum non reſtringitur, etiam quia legatum fuit factum in genere, & ſic remanet in genere, & adiectio loci refertur ad deſignationem fiendæ ſolutionis. Et quod de legato dicitur, idem in contractu intelligitur,paritate rationis,vt ſi dicatur: [Promitto tibi centum ſoluenda de pecunia, quam habeo in tali loco.] Et ibi, lego vel promitto decem,quæ habeo in arca:ſi nihil eſt, nihil debetur; ſi minus eſt, illud tantùm debetur. l.ſi ſeruus. §.qui quinque.ff.de Legat.1.quia locus adiicitur ſummæ immediatè, & per hoc ſignificatur, quòd illa ſumma,quæ ibi eſt,debeatur, & non alia. Vnde teſtator vel promiſſor ſe refert ad illud corpus pecuniæ,quod ibi eſt, & ideo ſi nihil eſt,nihil debetur,vel quatenus eſt, eatenus tantùm debetur. Et finaliter loci adiectio operatur quod ratio dictat,vel lege diſponitur,vel prout voluntas diſponentis dictat, quam quoduis medium probabile declarat, vt leg.cùm certus. ff. de vin. trit. & oleo leg. l. ſi debitor. §.1.ff.de Contrah.empt.& vend.l.eum qui calendis. ff.de Verb.oblig.l.legatum. §. vini. ff. de Annuis legat. l.ex eod.ff.de vin.trit.& oleo.leg. cum ſimilibus.

LOCVS inſignis,ſecũdùm Ioan. Andr. in c. ſtatutum. de reſcript. lib.6.eſt ciuitas,licèt ibi non ſint periti. Et de hoc dat ibi rationem. Sed ſecundùm Innoc.Hoſt. Abb. non ſufficit eſſe ciuitatem, niſi ſit ibi copia peritorum.Compo. dicit, ſufficit ſi de vicino loco poſſunt haberi periti. Paul.de Leaza.in Clement.vnica, de foro compet. dicit inſignem locum,in quo poteſt copia haberi neceſſariorum pro epiſcopo, familia, & equitibus ſuis,licèt non ſit copia peritorum.

LOCVS religioſus,require infrà, Religio.

LOCVS ſanctus, dicitur qui firmus eſt, & virtutibus munitus, de quo Inſt.de Rer.diuiſ.§.ſanctę quoque res.

LOCA vicina, quæ dicantur,vide Panorm. cap.ſuper Specul. in fin. de priuil.

LOCVLVS, eſt burſa vel marſupium, c.1.de depoſit.

LOCVPLES, eſt qui ſatis & idoneè habet pro magnitudine rei, quę perirur. l. quos. de Ver. ſig.

LOCVPLETEM hæreditatem eſſe Accurſ. ait, quæ opes affert incōmodis annexas. l. ſi quis mihi. §. 2. de Acq. hær. Azo verò in rub. C. de bon. lib. §. petitur. locupletem hæreditatem definit quæ maior ſit centum aureis.

LOGISTA, dicitur qui reddendis rationibus præeſt: nam λόγος inter cæteras ſignificationes interpretatur computatio: & λογιστικὴ eſt ipſa ars computatoria, quam vulgus algoriſmum vocat. Iuſtinianus in tit. de Modo mulctarum. l. [curator, inquit, reipub. qui Græco vocabulo logiſta nuncupatur, mulctandi ius non haber.] Ant. Nebr.

LOGISTAE, qui & rationales nuncupantur, ſunt qui reddendis rationibus præſunt.

LOGOGRAPHVS poteſt interpretari rationum ſcriptor, quo vocabulo vtitur Iuſtinianus libr. 10. in tit. de tabulariis, ſcribis & logographis. Ant. Nebr.

LOGOGRAPHVS, id eſt, ſcriptor publicæ rationis, & dicitur à λόγος, ſermo vel ratio, & γραφὴ, ſcriptura, ſecundùm Accurſ. in rub. C. de Tab. ſcrip. & logo. li. 10.

LOLIVM, herbæ genus, alio nomine zizania dicitur, vt etiam declarat gloſſ. in Clem. dudum. de ſepulch.

LONGA conſuetudo, eſt quæ 10. vel 20. annis inducta fuit, & multò magis longiori tempore, vt ſi 30. vel 40. annis perdurat.

LONGVM tempus, longiſſimum, & longæuum. vide Azon. in Sum. quæ ſit longa conſuetudo. §. 1. & dicitur longum tempus inter præſentes decennium, & inter abſentes vicennium, l. fin. C. de Præſcript. long. temp. & §. 1. Inſtit. de vſucap.

LORICATIO, eſt tectorium parietis, in modum loricæ ſuperinductum, idem ferè quod incruſtatio. Vitruuius lib. 6. Duplicem præbeat contignationi loricationē. Plin. li. 8. de Ichneumone cum aſpide pugnaturo: [Mergit, inquit, ſe limo ſæpiùs, ſiccátque ſole: mox vbi pluribus eodem modo ſe coriis loricauit, in dimicationem pergit.] Paul. de Verbor. ſignif. l. impenſæ. in fin. [Incruſtationes, inquit, loricationes, & picturæ.] Nebr.

LORICAE genera ſunt armorum, vt in Auth. de armis. §. pen.

De L ante V.

LVBRICVM ætatis, id eſt, leuitas, mobilitas, inconſiderata ratio, temeritas. Vlp. l. 3. §. 4. ff. de Minorib. [Neque enim ætatis lubrico captus eſt, adeundo locupletem hæreditatem.

LVCRATIVA cauſſa. vide cauſſa lucratiua.

LVCRATIVA poſſeſſio dicitur. in l. 2. §. ſi quis omiſſa cauſ. quam ex lucratiua cauſ. quis adeptus eſt.

LVCRIFACERE, id eſt, acquirere.

LVCRVM refertur ad omnia prouenientia ex proſperitate fortunæ, qualiacunque ſint: quæſtus tamen comprehendit ſolum lucrum proueniens ex induſtria perſonæ, vt eſt text. & gl. in l. ſed & ſi. ff. pro ſocio. not. Abb. in c. ſedes. n. 13. de Reſcript. Quæ autem ſint honeſta lucra, vide Specul. in tit. de cleric. coniugatis. verſ. ſed quam dites.

LVCROSVM, fructuoſum, quæſtuoſum, vtile, Gaius l. obligari. 9. §. 2. ff. de auct. tut. [Hæreditatem adire & pupillus ſine tutoris auctoritate

nium lumina noſtra excipiat. Cū autem ſeruitus imponitur ne luminib. officiatur,hoc maximè adepti videmur, ne ius ſit vicino inuitis nobis altiùs ædificare,atq; ita minuere lumina noſtrorū ędificiorum.l.4.ff.de Seru.vrb.præd.

Lvscvs is dicitur, qui altero oculo caret,qui Gręcè monophthalmus appellatur,hoc eſt,vnocul⁹. Hier. de viris illuſtribus : [Acacius,inquit, quem quia luſcus erat,monophthalmū appellant.] Martial.

Thaida Quintus amat, quam Thaida? Thaida luſcam.
Vnum oculum Thais non habet,ille duos.

Modeſt.in tit. de Verb.ſign. l.inter ſtuprum. [Vitium, inquit,eſt perpetuum impedimentum,veluti ſi luſcus ſit.] inde fit verbum eluſcare,de quo in ſuo loco diximus.Neq; eſt,vt Accurſ. & ſi qui ſunt alij q id dicāt, q lumine adhibito nihil videt, ſed,vt dixim⁹, qui eſt orbatus altero oculo.Neb.

Lvstramentvm, ti, eſt purgatio facta per veneficium, aut ſacrificium,aut incantationem,dictum ab eo quod eſt luſtro, as. Virgil. 6. Æneid.

Luſtrauitq; viros, dixitq; nouiſſima verba. Ouid.10.Metam.
- *Magico luſtrabere ritu.*

Marcellus lib.48. ad leg. Cornel. de ſicariis & veneficis.l.eiuſdem. [Si quis,inquit,luſtramenti cauſa dederit cantharidas.]Neb.

Lvstramentvm, purgatio facta per veneficium, ſacrificium, aut incantationem. l.eiuſdem.ad leg. Corn.de ſicar.

Lvxvria, not. Archidiaconus de conſuet. c.fin.libr.6. ſumitur aliquando pro profuſa impenſa, vt docuit Budæus in annotat.

De M ante A.

Macellare, eſt mactare vel trucidare.Inde dicuntur macellarij,qui pecora vel quadrupedia mactant,vt eſt gl.5.in Clem.1. de vita & honeſt.cleric.

Maceria, paries ſine calce aliáve compactione formatus.

Machinarivs, menſor, in l.vlt.ff.ſi menſ.fal.mo.dix.dicitur ad differentiam decempedatoris, vt admonet ibi Budæus.

Machinatio, vide ſuprà, dolus, eſt quaſi aſtutum ingenium.

Magi ſunt, qui vulgò malefici ob facinorū magnitudinem nuncupantur. Hi ſunt qui permiſſu Dei maleficiis elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium, &c. 26.q.5. nec mirum.Et ibi qui ſunt necromantici, hydromantici,& de auguriis & aruſpiciis, quæ omnia ibi reprobantur.

Magidem, in l.ſeruus.de condict.indeb.Bud.accipit pro genere lancis orbiculatæ, idque ex Plin.

Magister nomen dignitatis eſt, & magiſtratus ſiue magiſterium,ipſa magiſtri dignitas. Vnde magiſter equitum,qui à Dictatore præficiebatur equitibus : & magiſter populi, qui pecuniæ diuidundæ per populum præpoſitus erat : & magiſter militum, qui militibus præeſt : & magiſter ſcrinij,id eſt,qui libros principis adſeruat, & magiſter pecoris, qui paſtoribus reliquis præfectus eſt.

Magister dicitur,qui præ cęteris alicuius rei ſiue negotij curam gerit. Et interpretatur ſyllabiter,quaſi in maiori ſtatu exiſtēs : ſed literaliter ſic, quaſi manum acrem gerens inter ſcholares. tenens eos rigidè : ſecundùm gloſſ.

gloſſ. verò cap. 1. de Magiſtr. dicitur à monendo ſiue à monſtrando. ff. de Verborum ſignificat. l. quibus.

MAGISTER nauis, Require ſuprà. [Actio exercitoria.] & C. eo. tit. l. vnica. lib. 12.

MAGISTER ſcriniorum, dicebantur qui ſcriniis ſacri Imperij præpoſiti erant, vel ſunt pragmaticarij, ſic dicti, quia pragmaticas ſanctiones, illas ſcilicet quas principes faciebant, & ſtatuebant conſilio procerum ſuorum, ſcribebant, & earum exempla in ſcriniis repoſita ad memoriam cuſtodiebant.

MAGISTRATVS prætores, vel conſules dicti ſunt: eò quòd maiores ſunt reliquis officiis, & illi ſunt tanquam capitis principis membra. Cod. ad leg. Iul. maieſtatis. l. quiſquis. Et horum alij ſunt maiores, alij minores, alij medij. Maiores, vt illuſtres, qualis eſt præfectus prætorio orientis, item Illyrici, item Africæ, item vrbis Romæ. Minores ſunt clariſſimi, puta, præſides prouinciarum. Medij ſunt ſpectabiles, vt proconſul, præfectus Ægypti, qui dicitur Auguſtalis, vt ff. de Offic. præfect. Auguſta. l. vnic. excellentiores præfecti ſunt præfectus prætorio Orientis & Illyrici.

MAGNANIMITAS, eſt ornatus omnium virtutum, ſecundùm Philoſophum 5. Ethic. & eſt magnanimitas in Imperatore. l. 1. C. de teſtam.

MAGNIFICVS, dicitur quaſi magna faciens, & ideo hoc verbum competit regi ex Etymologia vocabuli. Abb. in c. nouit. de Offic. deleg.

MAIOR dicitur ille, qui viginti quinque annorum impleuit ætatem. de quo not. Inſtit. de cur. per totum. & per Doct. de Reſtit. in integr. c. 1.

MAIORES propriè appellantur adſcendentes qui ſunt vltra tritauum. l. Iuriſconſ. §. parentes. ff. de Gradib.

MAIOR pars attenditur quo ad numerum, & ſenior quo ad zelum iudicum. Vel poteſt dici maior pars, quæ maiori innititur rationi, vt 9. diſt. ſana, & 17. diſt. cap. multis.

MAIORITAS eſt multiplex, alia ordinis, alia dignitatis, alia ſenectutis, alia prælationis, de quibus vide per Abb. in cap. ſtatuimus. in princip. de Maior. & obed. vel dic quòd quis dicitur maior altero quatuor modis, nobilitate, diuitiis, potentia, & honore, ſecundùm Abb. in c. ſuper eod. de teſt. in verſ. not. [quatuor qualitates.] & Fel. eod. cap. verſ. 2. ibi, ſuperior.

MAIVMA, eſt ludus qui vigebat in menſe Maio. & dicitur à maio: vel maiuma Græcè, Latinè ingreſſus, ſcilicet æſtatis; quando herbæ, frondéſque virentes lætificant. Inde venit Maius. C. de maiuma. in rubr. lib. 11. tit. 45.

MAIVMA erat quidam ludus qui fiebat in menſe Maij, not. Cod. de maiuma. lib. 11. in rub. tit. 45.

MALEDICVS, eſt qui obloquitur de homine, dettahendo ei, & eum obloquiis deprimendo, vt c. 1. de Cler. maled.

MALEFICI ſpeciali vocabulo, incantatores huiuſmodi que diuinatores appellantur.

MALAE FIDEI poſſeſſor eſt, qui ſcit ſe alienum occupaſſe. §. quod autem. Inſt. de Vſucap.

MALLEATVS, dicitur liber, qui iam eſt ligatus, punicatúſque. Sed quia libri malleabantur ante

ântequam conſuerentur, id quod videmus noſtro tempore fieri, malleati dicebantur, pro eo quod ſequitur. Vlp.tit.de legatis 3.l.librorum 5. §.52. [ſed libri, inquit, nondum malleati & perornati continebuntur.] Ant.Nebr.

Malleatores adulterinę monetæ ſunt, qui falſam monetam malleant.

Malobathrvm, arbor eſt odorata ex Syria, quæ nomine ſpeciali folium appellatur, vnde fiunt vnguenta quæ dicuntur foliata. Horat.in 2.Carm.

Nitentes
Malobathro Syrio capillos.

De folio malobathri meminerunt ſæpe Galenus & Apitius, Martianus lib.39. tit. de publicanis.l.interdum. [Malobathrum, aroma Indicum.] non malabaſtrum. Neb.

Manceps dicitur qui à populo vel fiſco aliquid emit vel conducit. vtitur hoc verbo Iuriſconſ. in l. qui fideiuſſor. locati.

Mancipivm, eſt ſeruus vel ancilla: & eſt neutri generis in voce, ſed communis generis in ſignificatione, & dicitur quaſi manu captum: & dicitur, mancipium omne quod manu capi poteſt, ſicut homo, equus: & hoc generaliter: ſed ſpecialiter tantùm ſignificat homines, quia tales erant ſerui capientium eos in bello iuſto.

Mancvs eſt defectuoſus, vt cui manus abſciſſa eſt, vel is qui ex imbecillitate dexteræ faciliùs vtitur ſiniſtra. ff. de Ædilit. edict. l.qui clauum.§.penul.

Mandatvm, ſecundùm Azo. eſt officium ab eo qui gratuitò ſuſcepit exhibendum. Et dicitur mandatum, quaſi manu datum. Quod enim aliquis per ſe facturus erat, alij gerendum committit, contrahitur ſolo conſenſu. Et differunt mandatum, iuſſio, & præceptum: quòd iuſſio importat neceſſitatem, nec finitur morte iubentis, quia ſucceſſor id facere tenetur. Mandatum verò importat liberam obſequendi voluntatem, & finitur morte. Vnde; Præceptum non præcipitat mors præcipientis. Mandatum mandatore cadente cadit, vt not. de Reſcript. eam te. & c. in his. de Verborum ſignificatiõ. Quidam tamen dicunt, quòd tam præceptum quàm mandatum finitur morte, ſi nominibus expreſſis ſcribantur, ſecundùm Ioan. And. 13. quæſtione 1. quod præcipitur.

Mandator dicitur ille qui aliquid mandat alicui, vt ſibi vel alij aliquid faciat. Require ſuprà Fideiuſſor.

Mandatarivs, eſt qui mandatum ſuſcipit adimplendum. Et inter iſtos oriuntur actiones hinc inde, quia ille qui ſic mandat alteri, contra illum qui mandatum ſuſcipit adimplendum, cùm priùs cogi non poſſit quòd reciperet mandatum, competit actio mandati directa in quantum eius interfuit factum fuiſſe quod mandabatur. Rurſus ipſi mandatario qui mandatum ſuſcepit, competit actio mandati contraria, ſi quas expenſas fecit vel impenſas ratione mandati ſuſcepti, inquantum non exceſſit fines mandati. Si verò mandatum exceſſit in expenſis factis, ipſas non repetet per actionem mandati contrariam. Sed in quantum vtiliter expendit, per actionem negotiorum geſtorum repetet.

Mandragora, herba eſt nota, cuius duo ſunt genera: alterum nigrum,

nigrum, quæ fœmina exiſtimatur, alterum candidum, qui eſt maſculus. Habet vim ſoporiferã, atque prouocandi ſomni gratia dari conſueuit, quia frigida eſt, ac prope venenũ. Columella in horto

Quamuis ſemihominis veſano gramine fœta
Mandragora pariat flores mœſtámque cicutam.

Marcellus libro 48. ff. ad de leg. Corn. de ſic. & veneficis. l. eiuſdem. 3. mandragoram inter venena ponit. Ex quo fit, vt mirandum ſit quid per mandragoram interpres ſacrarum litterarum intellexit in Geneſi, capite 30. & Cant. 7. Ant. Nebr.

MANET, i. tenet vel aſtringit. c. cùm laicis. de rebus eccleſ. non alie.

MANGO, onis, eſt non modò ſeruorum venditor, ſed aliarum etiã rerum, quæ vt cariùs vendantur, ſolent à venditoribus adornari. Vnde eſt mangonizare agros & equos, pro eo quod eſt colere. Et Plin. lib. 37. politores gemmarum, mangones appellat. Marti.

Millia pro puero centum me mãgo popoſcit.

Seneca in Epi. [Mangones, quicquid eſt quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt.] Aphricanus de Verb. ſig. l. mercis appellatione, 207. quo diſtent à Venaliciario monſtrat. Anton. Nebriſ.

MANGONES ſunt, qui in ſeruis emendis vel vendendis mercationem exercent.

MANICHAEI ſunt, qui Chriſtum dicunt non eſſe verum hominem, vt dicit gloſſ. 1. in l. Manichæos. C. de hæret. & Mani. Extiterunt à quodam Perſa, qui vocatus eſt Manes, qui duas naturas & duas ſubſtantias introduxit, id eſt, bonam & malam, & animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit. Teſtamentum vetus reſpuunt, nouum ex parte recipiunt, ita dicit tex. 24. q. 3. c. quidam.

MANIFESTVM eſt, publica vel famoſa proclamatio ex certa ſcientia & certis auctoribus proueniens. Et poteſt manifeſtum probari per multos teſtes vel auctores, non tamen per tot quòd fiat notorium, vide gloſ. in c. conſtitutionem. de Verborum ſignific. lib. 6. & quæſt. 2. placuit. Specu. tit. de noto. crimine. §. ſequitur de manifeſto. circa princ. vbi dicitur, [manifeſtum eſt quod patet pluribus, ſed non omnibus: ſed notorium omnibus patet. & not. in l. ciues. de appell. per Bal. & Butrigarium.

MANIFESTVM illud dicitur, quòd ex coniecturis apparet. ca. 1. & ibi Abb. in 2. notab. de cler. non reſi.

MANIFESTE vel palàm teſtari dicitur, qui non in publicum hæredem nominat, ſed coram teſtibus qui ad ſolennitatem ſufficiunt, teſtatur.

MANIPVLA, eſt quoddam ornamentum quod Imperator Conſtantinus Cardinalibus conceſſit. Alij dicunt manipulum eſſe mitram Epiſcopalem. vide Spec. in rationali diuinarum. lib. 3. ſub rubric. de manipu. & videbis pulcherrima.

MANSER, eſt filius illegitimus, propriè de ſcorto natus ſecundùm Hoſt. quaſi vulgò quæſitus, vnde ſecundum Ab.

Manſeribus ſcortum: ſed mœcha nothis dedit ortum.
Vt ſeges à ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica.
Dant naturales quæ nobis ſunt ſpeciales.

c. niſi

c.niſi cùm pridem.de renun.in §. perſonæ.in fin.vbi gloſſ.

MANSVS, ſecundùm vulgare Italorum, dicitur quantitas terræ, quæ duobus bobus ſufficit in anno ad laborandum.

MANVALIS obedientia.not.de maioritate & obedie. his qui.de Reſtitut. ſpol.olim cauſam,ad quam ſubditi tenentur prælatis ſuis ſine ſcriptura & iuramento,vt not. in c.legebatur.de Maior. & obedient.

MANVMITTERE, vide Emancipare.

MANVMISSIO, eſt dàtio libertatis. Inſtit.de liber.in princ.Et manumiſſus dicitur qui eſt liberatus à manu & poteſtate domini. Nam quandiu in ſeruitute eſt, ſub manu & poteſtate domini ſui eſt, ſed poſtquam manumiſſus eſt,ab illo liberatur. ergo dicitur quaſi extra manum,id eſt, poteſtatem domini ſui miſſus: & talis dicitur libertus domini ſui,& dominus patronus eius.

MANVMISSIO teſtamentaria dici poteſt, quæ ex cauſa teſtamenti præſtatur, vel propter teſtamentum contingit.

MANVS, pro poteſtate.Inſt.de libet. §.aliquando ponitur pro artificio.l.mulieris.13. de Ver.ſig.

M. M. P. Notæ ſunt apud Paulum Diaconum, pro manu,mancipio, poteſtate. Vlp.cap.24.Inſtit. [Ei cuius in poteſtate, manu,mancipióve eſt hæres ſcriptus, legari non poteſt.] Idem cap. 9. & 10. oſtenderat in manu eſſe vxores matresfamil. in poteſtate liberos filios fam.in mancipio ſeruos.Ergo apud Paulum Diaconum,malo mancipio, poteſtate corruptè legitur.Hotom.

MANVPRETIVM dicitur,inquit Aſconius, vbi non tam materiæ ratio quá manus atque artis, dicitur: Alphenus l.30.§.3. ff.Locat. [Qui ædem faciendam locauerat, in lege dixerat,Quoad in opus lapidis opus erit,pro lapide & manupretio,dominus redemptori in pedes ſingulos ſeptem dabit,] Vlp.l.13. ff. de Verbor. ſignificat. [Quoniam plerumque plus eſt in manus pretio quàm in re.]

MAPPA, menſæ ſtragulum eſt quemadmodum & mantile, ſiue toral. Erántque duo genera,alterum raſum,alterum villoſum,hoc eſt in tapetis ſimilitudinem contextum, quod & gauſape dicitur. Martial. in diſticho cuius index eſt,Mappa villoſa,

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum.

De mantili quoque villoſa Virgilius in 1.Æneid.dixit:

Tonſiſq; ferunt mãtilia villis.

Quod Seruius pro minutis exponit. Ouidius quoque in 4.Faſt.

Duxerat ad dextram villis mãtile ſolutis.

Florentinus lib. 33.de ſupellectili [Toralia,inquit, & mappa villoſa.]Pro quo mendosè legitur, & otalia in panahoſa, nihili verba. Anto.Nebr.

MAPPA eſt ornamentum equi, & ſunt linteamina alba, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cùm faciunt proceſſionem..no. in Authent.de conſ.§.quantumcunque. Aliter capitur in l.3.de Sup. leg. vbi ſecundùm Nebr. ſignificat ſtragulum menſæ.

MARITI appellatione non veniunt ſponſi de præſenti in materia odioſa, ſecus in fauorabili, vt ala tunc

tunc veniunt ſponſi de futuro,vt dicemus infrà, in verbo [vxoris appellatione.]

Marmoris appellatione quid veniat,docet Iuriſconſ.l.in l.quæſitum.de Leg.3.

Marte ſuo, id eſt,ſuis viribus, & non aliunde accerſitis adminiculis.l.1.C.ne lic.poten.

Masculinum cōcipit fœmininum ſed non è contrà.Panor.in c.ſuper inornata. in 1.col. ver. nec ſtatutum. de Præben.de quo artic.diffuſiſſimè Dec.in l. 2.de Reg. iur. vbi vide.

Massaritia, eſt idem quod ſupellex, videlicet omne vtenſile domus, cuius appellatione veſtis non continetur,.vt l.ſi quis in fundi vocabulo.ff.de Lega.1.

Masticonium,eſt domus vbi Leproſi congregantur.

Mastigophori,qui agonothetas comitantur in certaminibus.l. vlt.de Muneribus & hono. vbi Bud.

Materfamilias dicitur, quæ eſt notæ auctoritatis & honeſtæ vitæ in domo ſua:vnde,nec nuptiæ nec natales faciunt matremfamilias, ſed boni mores.

Materia propriè dicitur circa quam verſatur faber tignarius ſiue lignarius. In communiori tamen ſignificatu dícitur de ſubiecta cuiuſque artis materia.Paul. lib.8.tit. de periculo & commo.l. quod ſi.[Neque materia empta ſi furto periiſſet.] Nebr.

Materia,eſt vnde quid conficitur, vt in ſcypho metallum, in contractu conſenſus, quapropter ſic propriè appellantur ligna, quæ ædificiorum alteriuſve operis cauſa habentur.l.Ligni.55.de le.3.

Matertera, eſt matris ſoror, vt Inſtitu.de gradi. cogn.in ver.matertera.

Matertera magna, eſt auiæ ſoror, ſicut promatertera proauiæ ſoror.

Mathematici ſunt,qui dicunt ſe ſcire aliquam artem diuinandi.

Matricula, eſt chartula in qua ſcribitur aliquid,& præcipuè liber vniuerſitatis, in quo nomina ſuppoſitorum conſcribuntur & immatriculantur. & eſt diminutiuum à matre. l. matriculam. Cod.de Agen. in rebus.lib.vndecimo.

Matricularius dicitur habens officium pulſandi campanas, vel qui habet matriculare ſtudentes.

Matricularia dicitur habens curam eccleſiæ, text.& gloſ.in c. mulieres.32.diſt.

Matrix eccleſia, ponitur pro maiori baptiſmali,quæ generat baptiſmum ſicuti mater, vt gloſſ in verbo,matricem.in Cle.1.de ſent. excom.

Matrimonium idem ſonat quod nuptiæ: & eſt legitima maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens.27. quæſtio. 2. §. 1. & ſubaudi quo, ſcilicet, ad propoſitum in quo debent eſſe tempore quo nubunt vel matrimonium contrahunt. Inſtit. de patria poteſta. in principio. Et matrimonium eſt duplex,ſcilicet verum, & præſumptum.Verum, quod contrahitur inter perſonas legitimas per verba apta, nullo impedimento ſubexiſtente: præſumptum dicitur quando inter perſonas legitimas interuenit tractatus de contrahendo, vel verba apta, in euentum tamen conditionis vel arbitrij alieni,& ſuccedit copula carnalis, vt inquit Goffr. Et non dicitur patrimonium (licet à dignio

gniori debeat fieri denominatio, & tantum votum habeat vir in liberos, ſicut mater.l.liberorum. 220. ff. de Verb. ſign.) ideo quia mater maius exercitium vel officium exercet circa liberos, quã pater. ca.fin. de Conuer. coniug. quia ante partum oneroſa,in partu doloroſa,& poſt partum laborioſa.Igitur ad honorem eius dicitur matrimonium, vt etiam de Conuer.in fine.cap.ex litteris.Et notatur quod matrimonij tria ſunt ſubſtantialia quæ dicuntur bona eius,vt de Condi. appo.cap. vlt.& 27. q.2.omne itaque. ſcilicet fides,proles,& ſacramentum. Et nota quando contrahatur matrimonium, & quando ſponſalia de futuro, declaratur ex ſignificato verborum prolatorum, & actuum ſequentium. Vnde verba formalia matrimonij ſunt illa quando vir dicit, [Accipio te in meam mulierem:]& mulier,[Accipio te in meum virum.] cap.licet. de Sponſ.duo.& cap.ſi inter. de Sponſ. Similiter eſt matrimonium ſi quis iuraret,quod aliquã ab hoc tempore pro coniuge teneret,& ei ſicut vxori fidem ſeruaret,& ipſa eidem iuraret ſe illum pro marito habituram, ei ſibi tanquam viro proprio ſeruituram,vt in c. ex parte.de Sponſal. Nam licet ibi non exprimantur verba formalia, tamen idem eſt ſi vnum de æquipollentibus fiat. vt l.certum.ff. Si certum pet.Dicunt etiam quidam Doctor.quòd verbum habiturum,hîc ſignificat præteritum, non futurum. Similiter dicendo: [Promitto tibi quod nunquam habebo aliam vxorem niſi te, vel volo te, & non aliã in vxorẽ, vel conſentio in te ſicut in meam vxorem, vel promitto quòd volo te habere in vxorem, vel placet mihi te habere in vxorem, vel promitto quòd tibi ſeruabo fidem ſicut vxori meæ, vel volo quod ab hac hora in antea ſis mea vxor, vel iuro quòd habebo te pro legitima vxore.] de hoc vide 22.q.4.§.vltimo,verſic.eſt etiam.Item ſi dixeris, [iuro vel promitto tibi tanquam vxori,] dummodo verba mulieris ſequantur, contrahitur matrimonium per quemlibet prędictorum modorum, vt not.ibid. Spec.eodem tit.§.1.Item ibi,ſi dicat vir,iuro quòd tu es vxor mea: & mulier è contrà, iuro quod tu es vir meus:dicunt quidam quòd non ſit matrimonium de præſenti,ſed ſponſalia de futuro; capiendo es pro eris. ff. de Verb.ſignificat. l. verbum erit. Nam & ſi ſint verba præſentis temporis, non tamen ad matrimonium apta:ergo alij dicunt quòd nec ſpõſalia contrahantur. Sed ibi,[promitto,quòd te ducam in vxorem, & de cætero tenebo te in vxorem,] ſunt ſponſalia,quia ſenſus eſt, ego te ducam, & ex quo te duxero, de cætero te tenebo. ar. c.ex Litteris.2. de ſpon. Secus ſi non addito verbo[ducam,] dicat [promitto quod tenebo te de cætero in vxorem,] etiam dimiſſo hoc verbo de cætero,tunc eſt matrimonium, vt cap. ex parte. de Spon.præalleg.De origine autem matrimonij, quòd ſit à triplici iure,videlicet à naturali,gẽtium, & ciuili, vide in glo.Inſt.de Iure na.gent. & ciui.in principio, ſuper ver. [matrimonium,]& quot modis poteſt impedire, vide Inſt. de Nu.in gl.ſuper ver.[enumerari.] vbi ponuntur quatuordecim.

Matrona dicitur quæ iam nupſit, quaſi quæ in matrimonio conuenit.

MATRVELES, ſunt filij & filiæ materteræ.l.1.ad l. Pomp.de parri.

MATVLA, genus vaſis ad vrinam, & aquam tenendam. proinde mundo muliebri continentur, vt ſcripſit Vlpianus in l.argumento 25.§.mundus 10.ff.de Au.& arg.l. Alio nomine [matella & matellio] dicitur. Plaut.in Amphitr.

Ne tu poſtulas matellam vnam tibi aqua infundi caput.

MATVRARE, quandoque ſignificat feſtinare, quandóque eſt per ſolem digerere, vt fructus maturentur.

MATVRVS quis, tripliciter oſtenditur, vultu, geſtu, voce. Spec. in tit. de aduoc. §.5. ver. [cùm autem.]

MAXIME quandoque dicitur comparatiuè. Aliquando pro [tantum.] de fil.presbyt.c.ad abolendam. Aliqui legunt [maximè] pro [magis.] & ſic tenetur propriè, ſecundum Ber.ibidem. Item [maximè] ſupponit idem in alio ſenſu, ſed maiorem eſſe rationem in Expreſſo. C. vnde lib. l. fin. Aliquando ſubauditur, vt l.verum. in prin.ff.pro ſocio. Ad primum facit ff. de Prob.l. cùm deinde.in princ. & ibi maximè.de pœn. & re.c.officij. in fi. de ſpon.c.ſponſam. vide de hoc not. c.præall.ad abolendam.in addi.gloſſ.1.& per Ioan. And. ſuper ea etiam not.de hoc in c. cùm contingat. de fo. comp.in gl.1.de Elect. cùm inter. & c.quoniam frequenter.§. porrò.vt lite non con. & propriè implicat idem in contrario ſenſu.

De M ante E.

MOECHIA poteſt dici omnis fornicatio, 22. q.4.omnis mœchia.& ibi plenè.

MEDIANVM, idem quod medium, verbum eſt architectonicum, quo frequenter vtitur Vitru. habetur hoc verbum & in l.ſi verò. ff. de iis qui deie.vel effud.

MEDIASTINVS, quemadmodum Priſcianus in quinto carmine ſcribit, à medio videtur componi, quia medias partes balnei tenet, hoc eſt, qui in medio lauantium ſtat. Horatius in 1.epiſtol.

Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas.

Acron, in media vrbe viuens interpretatur. Porphyrion, in media vrbe ſiue balneo exponit. Vlpian.lib.47.titu.de Iniuriis.l.item apud. [Multum intereſt qualis ſeruus ſit, bonæ frugi, an mediaſtinus.] Nebr.

MEDIASTINVS ſeruus, eſt ex abiectioribus, ita dictus, quia domeſtica quæque viliſſima miniſteria obire in domo cogebatur, vt ligna congerere, domum purgare, & alia huiuſmodi. Hoc autem nomine inde vtitur, quia in media domus parte ad omnium aliorum iuſſus præſtò eſſe debet. de quo meminit Iuriſconſultus in l.item apud Labeonem. §. prætor ait.ff. de iniu.& in lib.ff. nau.caup.ſtabu.

MEDICI qui dicantur docet Iuriſconſ. in l. 1. de Var. & extraord. cognit.

MEDIVM dicitur hæc vita, 13. q.4. hæc autem vita.& not.Ioan.And. in proœm.Clem.

MEDOGRAMMATABI, in l.fin.C.de tab.ſcrin. & logogra.libr.10.ſunt quos ſcribæ conſulebant. Demogrammatei legendum ex libro Ton.Baſil.

MELINVM, de quo in l.quæſitum. de Lege. 3. ſpecies eſt coloris.

MELO

Meloproximvs, vna dictio eſt, & eſt nomen dignitatis, vt not. in l. peculiari. C. de proximo ſacro. ſcri. l. 12.

Memerana, ſpecies chartæ, in qua deſcribuntur inſtrumenta & alia quæ conſeruatione indigent, & ideo dicitur, quia de mēbris eripitur, vt Inſt. de Rer. diui. in gl. literæ.

Mendacivm, Require ſuprà, [dolus,] Vnde Auguſtinus dicit, [mendacium eſt falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi:] quod ſic debet intelligi cum intentione fallendi, quæ tunc ibi eſt, vel poſtea aduenit. Quandoq; enim aliquis aliquid promittit, non tamen voluntatem fallendi actum habet, ſed poſtea acquirit.

Mendicantes dicuntur quos in publicum quæſtum inſtituta mendicitas vocauit, & illi reficiebantur publicis annonis. Validi autem & robuſti non debent mendicare, ne miſeris & debilibus pānem auferant. C. de Mendican. val. le. vnic. lib. 11. & in Auth. de quæſt.

Moenia dicuntur propriè ædificia murorum ciuitatis, ſic dicta, quia muniunt ciuitatem. Et interdum dicuntur mœnia abuſiuè omnia ædificia.

Meniana, vt ait Feſtus Pompeius, ædificia erant à Menio ciue Romano ſic appellata, non à mœnibus ſic dictum, vt putauit ſomniculoſus Acc. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora. Hic eſt ille Menius qui poſt bona patris abſumpta locum ſibi ſeruauit vnde ludos ſpectaret. de quo Horatius in 1. epiſt.

Menius vt rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumpſit, vrbanus cœpit haberi, &c.

Locus autem ille fuit Menianū, quod vltra ædificia protendebatur, in viā publicam propendens. Vitruuius lib. 5. [Meniana, inquit, ſuperioribus coaſſationibus collocentur.] Suetonius in Caligula: [Cum apparatu circi perſpicientem, pauci ex proximis Menianis poſtulaſſent.] Valerius de mortibus non vulgaribus. [Co. Licinus Macer, vir prætorius, Calui pater dum ſententiæ dicerentur, in Menianum conſcendit.] Iabolenus de verb. ſign. leg. malū nauis. 242. [Qualia, inquit, Meniana & ſuggrunda eſſent.] Vlp. in tit. ne quid in loc. pub. le. prætor ait. [Cùm quidam, inquit, velum in Meniano immiſſum haberet.] Neb.

Meniana dicta ſunt podia & eiuſmodi exteriùs porrecta ædificia. Originem huius dictionis pulcherrimè exponit Alciat. in l. malum, 242. de Ver. ſig.

Moenivm vel mœniarium idem eſt quod veſtibulum à mœnibus ſeptum. Et dicitur ideo, quia mœnibus adhæret, ſecundùm Hugonem. Alij ponunt [manerium.]

Mensa ſæpe in iure accipitur pro tabula, qua vtuntur argentarij. Inde menſarij & menſularij dicti.

Mensor eſt, qui metitur agros, columnas, vel ſigna, vel homines, vel frumentum, vel mœnia iuxta caſtrū, vel hoſpitia, vel etiam quod omnia officia aſſignat, ſecundùm Accur. C. de Menſ. in rub. lib. 12.

Mera donat. Reqre ſupr. Donatio.

Mercatores qui verè & propriè appellandi ſint, vide Alciat. in l. mercis. 207. de Ver. ſig.

Mercis nomen ad mobilia tantum

tum pertinet. ff. de Verb. ſign.le. mercis. 207

Mereo, meres, merui, eſt militare, ſiue ſtipendium in militia facere. Lucanus in 6.

Caſtrorũ in plebe merebat. Iuu.

Caſtrorúmque æra merentem.

Suetonius in Iulio: [Meruit & ſub Seruilio Iſaurico.]lib.49.Digeſtorũ,titul. de Re milit.pro eo quod in libris antiquis legitur merere,in recentioribus ſcriptum eſt.militare.Nebr.

Meretrix dicitur quæ multorum libidini patet. 34. diſ. vidua. vel cuius turpitudo publicè vænalis eſt 32.q.4.meretrices.& in gl.2.c. inter opera.de Sponſal.

Meritorivm ſiue meritoria taberna,eſt ſtabulum ſiue caupona in quam viatores diuertunt: dictum meritorium à mercede quam ſoluunt. Iuuenalis,

Nam quæ meritoria ſomnos Admittunt.

Valerius de duobus Arcadibus: [Quorum alter,inquit, ad hoſpitem ſe contulit, alter in tabernã meritoriam diuertit.] Vlpianus in tit. de Iniuriis. l. lex Cornelia. [Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit.]Accurſ. neſcio quas nugas ſomniat, neque id mirum, cùm vigilans quid eſſet meritorium neſcierit.Neb.

Meritoria dicuntur diuerſoria.

Mervm imperium, eſt habere gladij poteſtatem,ad puniendum facinoroſos. Vnde merum imperium dicitur quædam ſumma poteſtas per quam ea quæ ſunt iuriſdictionis maximę explicantur. Et merum dicitur, quia ſeparatũ à cognitione pecuniaria, eo quod inde nullum ſequitur commodũ pecuniarium, vt Inſtitut.de Publ. iud.in princ.Hæc autem ſunt meri imperij,facinoroſos punire,delinquentes incarcerare, membra mutilare, pœnam capitalem imponere: & hæc pœna eſt triplex, vt dicit Hoſt.de Iureiu. cap. veniens. ſcilicet mors, exilium, & relegatio. ff. de Pub.iud.leg. 2. Alia de mero imperio, vide in ver.[mixtum imperium.]

Mesonavta, eſt infimæ conditionis ſeruus in naui, ſicut mediaſtinus domi, de quo ſuprà, nam meſonauta ex eo dictus videtur, quòd in media naui reſidens omnibus præſtò ſit.

Metalla, dicuntur venæ vnde eruitur argentum, æs, & cætera quæ vulgus indoctum appellat metalla. dicta ſunt autem metalla à metallo, quod eſt ſcrutor ſiue inquiro: aut dicuntur metalla, quòd alia vena poſt aliam inueniatur, quòd videtur Plinius libro 34. ſignificare, vbi ſcribit, quòd vbicunque vna vena eſt inuenta, non procul alia inueniatur. Hinc metallarij & metallici dicuntur, qui ſunt damnati ad metalla, hoc eſt,ad effodiendam terram ex metallis. Aliquando ſimpliciter accipiuntur pro effoſſoribus metallorum, vt in libro Digeſtorum titulo de Pœnis & libro 11. Codicis titulo de metallatiis.Neb.

Metallvm & æs, ſunt nomina generalia mineras ſignificantia. Et differunt metallũ & opus metalli: vnde ille damnatur in metallum,qui ligatur cum ferro, & onere & labore grauatur, vt non liceat ei facilè abire. Sed ille damnatur in opus metallicũ, qui ibidem liberas habet habenas, & aliis metallum fodientibus miniſtrat, & illius leuior eſt pœna,

pœna,alterius autem grauior, de quo gl.no.Inſt.Quib.mo.ius patr. pote.ſolui.§. pœnæ ſeruus.3.

METALLARII ſunt, qui affluentiam exercitij metallorum habent, vt C.de Metal.& metallar. & proc. meta. ſecundùm Accur.ſuper rubr. l.11.

METALLARII veriùs dicuntur, qui metalla è terræ viſceribus effodiunt.

METALLICVS, idem qui metallarius.

METASSI, aliàs dicuntur[metharij purpurei.] C. quæ res vendi non poſſunt.l.1. Vel eſt color quidam.

METATA, diuerſoria quæ prouinciales præbere ſolebant, & onera recipiendorum hoſpitum. Rubr. C. de Metat.& Epidemet. l.vlt.in fin.ff.de Muner.l.6. C. de Profeſſ.& medic.

METATOR, ſiue metatus, ſiue menſor, dicitur, qui iuſſu atque auctoritate principis milites in domibus incolarum collocat, ſiue in caſtris, qua parte debeat quiſque tentoria figere, oſtendit. Vnde dictum eſt caſtrametari.Lucanus in 1.

Heſperios veniam metator in agros.

In Cod. Iuſtinianeo, tit.de metatis.l.1.[Si quis,inquit,metatorum noſtrorum manum qua deputatur ſingulis quibuſque domus, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitauerint, ad inſtar falſi criminis conſtituti teneantur.]Neb.

METATORES, vt ex Vegetio tradit Bud. ſunt qui demetiuntur loca vbi milites figant tentoria vel qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant. Hos Italicè forrerios appellamus.

METAXA, eſt congeries illa penſorum ex lino aut lana, quam Hiſpani pauci literis immutatis vocant medaxa, vt in libr.11.Co. Iuſtiniani, tit.de Murileg. le. lotas in poſterum ſericoblattæ, & metatæ. Vitruuius. lib. 6.[De paludibus,inquit, tenues colligantur metaxæ.]Neb.

METAXA, ſericum: vnde metaxarij, negotiatores qui ſericum emunt venduntve.

MOETICI, Latinè incolæ dicuntur.l.pupillus. de Ver.ſig.

METRETA, genus menſuræ tres vrnas continens.

METROCOMIA, interpretatur villa matrix,dicta à μητὴρ, quòd eſt mater, non quod Accurſ. hallucinatur,à μέτρον, quod eſt menſura, & κώμη villa, accipiendo villam, vt nunc vulgus loquitur. Iuſtinian. libro 11. Codicis, in titulo non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneam conferre.Nebr.

METROCOMIA,eſt villæ menſura quæ datur tranſlatis iuſſu principis,vt C.de iur. fiſ.le. certa. vnde μέτρον Græcè, menſura latinè dicitur, & κώμη villa, inde metrocomia quaſi menſura villæ, ſecundùm Accurſ. Cod. non lic. habita. metro. loca ſua ad extra.confer.ſuper rubr.libro 11. Etiam metrocomiæ ſunt parochiæ vel diœceſes.

METROPOLIS interpretatur ciuitas matrix: neque dicitur à metros,quod eſt menſura, vt imperiti exiſtimāt,ſed, quod de metrocomia diximus, à μητὴρ, quod eſt mater: vnde alia complura deriuantur, quæ in ſuo genere ſignificant præcipuum & excellens, vt ortygometra, tetrigometra, echinometra, accentu in penultima,pro duce coturnicum,

 cicada

cicadarum & echinorum. Mode. lib.26. Dig.de excuſatio.l.ſi duas. [Decet autem maximo numero vti metropoles gentium.]

Metropolitani à menſur ciuitatum dicuntur, quia decem vel vndecim debent ſub ſe habere ciuitates. 6.q. 3. can.1. Vel dicitur à μητὴρ, id eſt, mater, quia metropolis eſt mater aliarum eccleſiarum, ſecundùm glo.ibidem. Etiam metropolitani ſingulis prouinciis præeminent, quarum auctoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine quibus reliquis epiſcopis nihil agere licet de his quæ ſpectant ad totam prouinciam, ſecundùm glo.21. di.cler.§.metropol.

Metus, eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa mentis trepidatio, vt ff.eod.tit.l.1.Et not. quòd licet non ſit neceſſarium periculum eſſe præſens, tamen exigitur metum eſſe præſentem, ſaltem pro futuro periculo.ff.eod.titu.l. metum. 2. nam per metum non quemlibet timorem accipimus, ſed maioris mali, vt in l. metum. præalleg. Et dicitur metus, quia mentem tenet vel terret ſeu impedit. Qui enim timet, non ſemper gerit in corde quod habet in ore.de hoc vide gloſſ.2.cap. ad audientiam. de his quæ vi met. cau.fiunt.Inde meticuloſus, metu plenus, ſcilicet qui metuit timenda & non timenda. Et diſtinguẽ metus, quia alius eſt probabilis, qui cadit in conſtantem virum & animoſum, & hic excuſat, vt eſt metus pœnæ mortis, & cruciatus corporis, metus ſtupri, & ſeruitutis. Alius eſt non probabilis, ſcilicet, qui non cadit niſi in hominem puſillanimũ & formidoloſum, & hic non excuſat. vt in cap.cum dilecti. eodem titul.

Meum eſt quod vindicari poteſt. le. Quintus.ff.de Auro & arg.leg. quinetiam actiones meorum verbo continentur. le. meorum. de Verb. ſig.

De M ante I.

Miles eſt, qui iurat ſe non euitaturum mortem propter reipublicæ ſalutem, vel qui iurauit à ſignis non recedere. ff. Quib. ex cau. maior. le. pen.& ſcriptus in matricula, vbi alij milites ſcripti ſunt. ff. eod. tit.l.1.per totum. Etiam dicitur à malo quod ſuſtinet pro aliis, vel à mille, quia ex numero mille hominum eligitur, vt ff. de Mi. teſt.l.1.§.miles.Vnde ſecundùm Azonem, miles dicitur à malitia, id eſt, duritia, vel à mille, quia de mille fortè ſolùm vnus eligebatur in militem, & ſic dicitur quaſi milleſimus. Et not. ad hoc, quòd vt quis dicatur verus miles, ſex ſunt neceſſaria. Primò, vt non ſit negotiator.Co. ne mili. nego. l.1.lib.12.Secundò, vt examinetur, C. qui mili. non poſ. leg. 1. lib.12.Tertiò, quòd ei enſis cingatur. ff. de Teſtam.mil.leg.3. Quartò, ſtigma, id eſt, nota publica, debet ſuo brachio inſcribi vel imponi.Co. de fabric.leg.3. lib.11.Quintò, in numero aliorum debet poni & ſcribi.ff. de Teſta. milit. l. ex eo. Sextò, quòd talis habeat priuilegium legis conceſſæ militibus.vnde,

Stigma, mucro, ſcriptum, genus examen, ſacramentum:
Hæc ſex quæ dixi poſſunt in milite quæri.

Vt no.Inſt.de teſt.mil.in princ.circa gloſſ.

Miliarium, vas erat ad coquendum milium accommodatum, quemadmodum pultarium ad

ad coquendum pultem. Cato de Re ruſt. [Inter orbē & miliarium vnum digitum intereſſe oportet.] Palladius lib.5.de re Ruſtica:[Vas, inquit, æneum miliario ſimile.] Pomponius libr. 33. titu.de Aur.& arg.leg.l.& ſi.[Certè ſi cacabos argenteos habeat, vel militarium,]pro quo,t,littera expuncta,lege tu miliarium. Ne.

Miliarium ſimplici l,vas eſt quo panicum de milio coquitur, vt ſcribit Accurſ. in l. etſi de auro & arg.leg. miliarium verò duplici l, dicuntur mille paſſus.

Mimi, ſunt ioculatores & alienæ perſonæ imitatores effictoréſque veluti hiſtriones, & alij id genus geſticulatores.

Miniculator, is dicitur qui literas maiuſculas, hoc eſt,initiales ſiue capitales ex minio libris ex atramento iam ſcriptis, adhibet.Vlp.lib.38. tit.de ope. lib. le. vt iuriſiurandi. [Si fortè, inquit, vel librarius vel miniculator,] ſic enim in libris antiquioribus legitur, & magis cohæret ei quod ſuprà dixerat librarius, & ei quod ſequitur, vel calculator.

Miniculatoris nomine vſus eſt Vlp. in l. vt iuriſiurandi. de ope. liber. pro eo qui capitales litteras manuſcriptis codicibus minio aut rubrica præfigit.

Minima cauſa,eſt cauſa duorum aureorum, quia pro ea non datur actio de dolo, vel decem aureorum, aliàs decem ſolidorum, vel quæ ad ſumptus iudiciales non ſufficit, 2. quæſt.6.anteriorum.§. illud.de hoc eſt glo.vnica in ca.de Appel.tit.de appel.

Miniſteriarii (aliàs miniſteriani) dicebantur fortè à miniſtrando,qui præerant caſtris principū. C. de Caſtren. & miniſter lib. 12.

Miniſterium aliquando ſignificat miniſtrum.l.in eadem.ff. Ex quib.cau. ma. l. 2.de ſer.fugit.

Minor eſt, qui nondum impleuit viceſimumquintum annum: aliàs minor ſumitur generaliter pro quolibet inferiori.

Minus: hæc dictio quandoque vim non habet comparatiui, vnde minus ſoluiſſe intelligitur, & qui nihil ſoluit.l.minus.de Verb. ſign. Interdum refertur ad tempus quo fit, vt minus ſoluere dicamus, qui ſeriùs quàm debebat ſoluit.l.ſi cui.de Verb.ſig.

Miopes Latinè ſonat quaſi minus videntes dicas, teſte Alciat. in l.inter ſtuprum. de Ver.ſig.

Miraculum dicitur propriè illud quod contingit contra naturam:nam ſi naturaliter aliquid poſſet contingere, non eſſet miraculum: & quot ſint neceſſaria ad eſſe miraculi, vide gloſſ. Spec. circa finem. in cap.1.de Reliq. & vene. ſanct.lib.6. & qualiter probetur, vide Gemin.in cap.1.num. 4.& ibi in Apoſtil.in verbo. [directa probatione.] de confeſ. lib. 6.Bald. in l.ſolam.C.de Teſtib.& hæc in ca.venerabili. eod.tit.Alexander conſi.3. volum.3.

Myrobrecharii, qui vnguenta vendunt: hoc nomine tamen propriè appellantur qui delibatos capillos gerunt. Alciat. in tres poſteriores libr. Cod.titu. de excuſ.art. l,1.

Miſerabiles dicūtur omnes illi quibus nos ex natura mouemur ad miſerandum propter fortium iniuriam, puta,ſenes decrepiti,debiles, diuturno morbo fatigati, etiam ſi ſic ſunt diuites, viduæ. Etiam religioſi inter perſonas miſerabiles computantur, not.per Azo.in ſum. quando Imperator inter pupil.& vidu. in ſi. &

& vide latè Alberi.in ſuo dictiona.in verbo miſerabiles perſonæ.

MISCERE & confundere differunt,vt not.gl. Inſtit. de Rer. diuiſi. §.quòd ſi frumentum.

MISSA ſolennis,eſt illa quæ dicitur etiam non pulſatis campanis, nec alta voce. Abbas in capi. permittimus. de ſententia excommunica. quod eſt intelligendum niſi communis vſus loquendi aliter ſe haberet, ſecundùm Felin. in d. cap. permittimus.

MISSILIA(aliàs miſſalia)dicuntur donatia vel quædam præſtationes, quas nouus prætor creatus mittebat in vulgus, vt quod quiſque apprehenderet, eius fieret, vt in coronatione Papæ vel Imperatoris fieri ſolet,vt per hoc preſſura minuatur. de quo gloſ. in §. hoc amplius. Inſtit. de Rerum diuiſ.

MISSIONVM, id eſt,dimiſſionum in re militari multa ſunt genera, quæ claré explicat Iuriſconſ. in l.2. de iis qui not.infa.

MITRAS enumerat Vlpian.inter veſtimenta quibus mulieres tegendi capitis cauſa vtuntur. l. veſtis.de Auro & arg.leg.

MITTERE in poſſeſſionem, eſt poſſeſſorem facere aut in poſſeſſionem ducere, vt rem cuſtodiat: verbi gratia contendiſti mecum fundum Caſtellanum eſſe tuũ, & probaſti: iudex per executorem mittit te in poſſeſſionem, id eſt, facit te poſſeſſorem. Item, volui agere cum Titio, qui citatus noluit venire ad iudicium,iudex me mittere debet in poſſeſſionem fundi quem petebam, non vt poſſideam,ſed vt cuſtodiam rem, & maneam in fundo, vt ipſe Titius tandem tædio affectus veniat & litem ſuſcipiat,donec probauero illam rem eſſe meam. vide glo.fin. in cap.contingit. de dol. & contu. quid operatur miſſio in poſſeſſionẽ in actione reali & perſonali ex 1. & 2. decreto.

MITTERE in poſſeſſionem, nomine ventris, & mittere in poſſeſſionem nomine eius qui eſt in ventre, vt cùm mulier prægnans mittitur in poſſeſſionem nomine filij vel filiæ hæredis, quem vel quam habet in vtero ex marito præmortuo.

MIXTVM imperium eſt poteſtas media, per quam ea quæ ſunt in iuriſdictione media explicantur. Et dicitur mixtum,quaſi ex iuriſdictione & mero imperio, eo quòd habet commodum pecuniariũ, & pertinet ad ipſum bonorũ poſſeſſionem dare, in poſſeſſionẽ mittere, iubere, cauere, pupillis tutores dare, & omnes aliæ pœnæ graues præter pœnam capitalem & mutilationem, vt eſt relegatio, fuſtigatio, vel grauis correctio.ff.de Iuriſdict.omn.iudic.l.1. in gl.& in textu. Aliter diſtinguitur prout recitari ſolet circa capit. quod ſedem.in gl.1.de Offic. ordin. Merum imperium,eſt quædam ſumma poteſtas & alta ex publico inducta, vt gladij poteſtas ad animaduertendum in facinoroſos: & eſt apud principes principaliter, ſcilicet Papam & Imperatorem. Et in ſpiritualibus merum imperium eſt, vt depoſitio, tranſlatio ſedium epiſcopalium, & diuiſio duarum eccleſiarum Cathedralium vel diuiſio vnius in duas, vt in c. quod tranſlationẽ.de Offic. le. vbi vide plura in gloſ.Sed in ſæcularibus merum imperium eſt pœna capitis, (vt ſuprà) quæ principaliter eſt apud principes ſæculares, ſcilicet reges, duces, marchiones, comites, &c. Et etiam apud

Archie

Archiepiſcopos, Patriarchas, & Epiſcopos, tanquam apud miſſos. vt in c.ſolitæ.§.ſubditi.de Maior. & obed.cum ſuis concor. Miſtum verò imperium eſt quædam baſſa vel media poteſtas ex publico inducta, partem capiens ex mero imperio, & partem à iuriſdictione, vt eſt in ſpiritualibus dedicare eccleſias, vel altaria conſecrare, & virgines velare. Et alia poſſunt committi non habenti iuriſdictionem, vt in gl.præall.& ea quę ſunt meri imperij, expediuntur iudicis officio nobili, & principaliter intendunt ad bonum public.

Mixti imperij quæ ſunt, etiam expediunt iudices ex officio nobili, ſed principaliter tendunt ad bonum priuatum. Sed ea quæ ſunt ſimplicis iuriſdictionis, expediuntur iudicis officio mercenario, & tendunt etiam ad bonum commune. Venit ergo ab imperio inferiorum, id eſt, paruum imperium, quod habent iudices inferiores. de hoc notatur in capitulo, ſi diligenti. de foro competenti.

De M ante O.

Mobilia, licèt hoc verbum paſſiuam recipiat ſignificationem, & verbum, mouentia, actiuam, tamen pro eodem accipiuntur, niſi aliter de mente ea proferentis conſtet. l.mouentium.de Verb.ſignif.vbi Alciat.

Moderatio importat deminutionem. Et ſic not.pro ſtatutis quæ dicunt de moderatione pœnæ ad arbitrium poteſtatis, quia moderatio importat deminutionem: ita Felin.in c.ex literis.verſ. fallit ſecundò. & verſ. tertia declaratio.de Conſtit.

Modvs, & modulus, plerunque pro menſura accipitur, vt Horat. in 2. Sermon.

Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus.

Frontinus de aquæduct. [Aquarum, inquit, moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum menſurã inſtituendi ſunt.] in lib.Digeſtor. 11.tit.eſt, [ſi menſor falſum modum dixerit,] & ibid.ſæpè. Paul. lib.39. tit.de damno infecto.l.damni. [Eum, inquit, qui modulorum aut riui faciendi cauſa.]

Modica ſumma in iure variè intelligitur, de quo vide Alciat. in l.hæc adiectio.de Verb.ſign.

Modivs, eſt menſura ſexdecim ſextariorum: continet autem ſextarius vncias quinas denas, ſic dictus, quòd ſexta ſit pars congij. Alc. in leg. vinaria. de Verb.ſign.

Modiolvs, poculi genus.l.Seiæ.de Aur.& arg.leg.

Modvs, eſt moderamen diſpoſitionis per appoſitionem oneris tanquàm cauſæ finalis, vt patet ex legibus de ipſo loquentibus. Et dicitur moderatio ad differentiam conditionis, quæ eſt non moderatio, ſed ſuſpenſio. Dicitur tanquàm cauſa finalis. v.g. promitto vel lego, vt illud facias: nam ſi dico promitto, & illud facais, tunc non eſſet illud per modum cauſæ, ſed alterius diſpoſitionis, & hoc capiendo modum ſpecialiter, ſed generaliter eſt omnis diſpoſitio vel qualitas adiecta diſpoſitioni. l. obligationũ. §.modus.ff.de Act.& obl. Fuit autem modus per illas dictiones, vt, dũmodo, ne, id eſt, vt non, &c. Sed quia facit cauſam, & ſi conditionem, vt ſuprà de cond. Nam modus ſignificatur per omnem dictionem vel orationem ex ſuo proprio ſignificato, vel aliàs moderationem

derationem importantem, v. g. duno vel lego equum, vt des illi equum. C. de His quæ ſub mod. legat. relin. l. 2. & l. cùm ab eo. ff. de Contrah. empt. ibi [veluti ſi emptor hoc modo,] vbi dicitur quòd ſi emendo fundum pignori oblatum à te hoc modo dicam vt liberes, tunc liberare teneris. Et ſic modus fit per dictionē vt. Etiam in dictione dummodò, eadem eſt ſignificatio, vt d. l. cùm ab eo. Item in aduerbio ne, vt dicendo, [Titium hæredem inſtituo, ne fideicommiſſa ex teſtamento Semptonij retineat.] qua dictione, exponitur pro vt non, & ſenſus eſt, vt non retineat. l. cùm pater. §. Titio. verſ. planè. ff. de leg. 2. Idem in præpoſitione ad, vt dicendo, [Lego illi mille ad monumentum meum ædificandum,] quia ſenſus eſt, vt ædificet monumentum. l. quibus diebus. §. fin. ff. de Condit. & demonſtrat. Idem in dictione pro, vt [lego decem pro cura corporis mei ſuſtinenda.] l. Lucius. §. fin. ff. de leg. Idem in præpoſitione in, vt dicendo, in cura corporis mei, in monumento faciendo, &c. Sed ſi diceretur, lego vxori meæ in tempus liberorum, tunc faceret conditionem. Idem in dictione nomine, vt dicendo, nomine dotis puellarum pauperum, vel redemptionis captiuorum lego, &c. Vbi non ſignificatur conditio, ſed modus. l. nulli. C. de Epiſcop. & cler. Ratio, quia captiui ſemper ſunt capti, & puellæ ſemper ſunt pauperes: Secus ſi relinqueretur, nomine dotis certæ perſonæ, vel redemptionis certæ perſonæ, quia tunc faceret conditionem. Et idem dic in omni alia parte orationis, quæ ad hoc ſignificatum poteſt adaptari ex ſe vel ſubiecta materia.

Modvli dicuntur quædam formulæ & menſuræ cementariorum, per quas modi & quantitates lapidum comprehenduntur.

Molas, non ſupellectilis, ſed inſtrumenti appellatione continentur. l. dolia. de fund. inſtr.

Moles videtur accepiſſe Vlp. in l. 1. de impenſ. in reb. dot. fact. pro ſtructuris ad arcendum aquas paratis.

Molior, moliris, eſt moles ad ædificium aliquod coaptare. Virg. 1. Æneid.

Molirique arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa.

Vlpian. libr. 39. l. 1. de Noui operis nunc. [Qui fortè in publico vel in priuato quid molitur.] Inde molitio, onis, pro ipſo apparatu ædificandi. vt ff. eodem tit. l. ſtipulatio.

Molitio, inquit, non impeditur. Demoliri verò & demolitio opponitur ei quod eſt moliri. & molitio, pro eo quod eſt diruere, & diruitio, vt in eod. tit. ſæpè. Nebr.

Moliri, eſt conari. cap. quia ex eo pact. lib. 6. aliquando ponitur pro facere, vnde demoliri pro deſtruere. l. 1. §. nunciatio, 2. de oper. no. nuncia.

Mola manuaria, ſiue manualis, ſiue truſatilis, dicitur quæ ad frumēti molituram manu circūagitur, quæ, vt ait Virg. in More.

Rotat aſſiduis gyris, & concitat orbem.

Mola quoque iumentaria, & ex Euāgelio, mola aſinaria, eſt quam iumenta verſant. Labeo li. 33. Di. de fun. inſt. l. dolia. Molas, inquit, manuarias ſupellectilis, iumētarias autem inſtrumenti eſſe Offilius ait. Molas verò aquarias, hoc eſt

eſt, aquas verſatiles, ante Iuſtiniani tempora fuiſſe nondum legi. Is enim in tit. de Aquæd. l. 1. decernimus. molæ aquariæ meminit, quam ſermonis Latini ignari molendinum appellant. Nam quod legitur aſina molendinaria in tit. de fund. inſtr. l. cùm de lanionis. non à molendino, ſed à molendo deductum eſt. Ant. Neb.

MOMENTANEA poſſeſſio quę & cur dicta, vide ſuprà in verſ. [interdictum momentaneæ poſſeſſionis.]

MONACHI, inde dicti ſunt, quaſi ſolitarij. Eugenius verò Papa videtur deducere à voce Græca *μόνος*, quæ vnum ſignificat, & *ἄχος*, id eſt, triſtis, quia monachus debeat ſtare ſolus & triſtis, vt 16. quæſt. cap. placuit. 2. & qui propriè appellentur monachi, & quomodo differant à frattibus, docet Abb. in cap. cauſam quæ. de iudic.

MONAZONIVM, locus in eremo, in quo monachi congregantur: mazonantes verò dicuntur ſolitariè viuentes. l. quidam ignauiæ. C. de Decur.

MONETA adulterina, id eſt, falſa. C. de falſ. monet. l. 1. ſicut & ſcientia non vera dicitur adulterina, vt in procemio Digeſtorum. § hæc autem.

MONETALES triumuiri dicti ſunt æris, argenti atque auri flatores. l. 2. de Orig. iur.

MONETARII, qui monetam cudunt. Aliàs ſecundùm Alciat. in Rubr. C. de gynæcia. pro quodam textrini officio accipiuntur.

MONIALIS, eſt quæ profeſſa eſt ſe velle viuere ſecundùm regulam B. Benedicti, Baſilij, vel Auguſtini. cap. pernicioſam. 18. quæſt. 2.

MONOGAMVS, eſt vir vnius vxoris: ſicut bigamus duarum vxorum.

MONOMACHIA. Require ſuprà [Duellum.]

MONOMERŌS agere dicitur is, cuius aduerſarius in iudicio non adfuit: ex quo eremodicium contigit. Nam (vt ait Heſychius) *ἐρήμη μονομερὴς δίκη*. Paul. l. vlt. ff. ad Sen. Conſ. Trebell. [Polycrates fideicommiſſum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum proconſulem Achaiæ, appellatione facta, cùm ſolùm Phœbus egiſſet *μονομερῶς*, victus eſt.]

MONITORES ſerui à colono præfecti, vt operariorum, veluti vinitorum, & aratorum turbam obeuntes, vnumquemque moneat, & ſegniores caſtigent. Vlp. l. 8. ff. de Inſt. vel Inſt. leg. [Quærendi, veluti homines qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpoſitíve ſunt hi, quorum in numero ſunt villici & monitores.

MONOPOLIVM, eſt alicuius negotiationis, aut officij ſuperioris vnica exercitatio cum prærogatiua, & ſingulari inito pacto. Verbi gratia, cauſa negotiationis aliqui inter ſe paciſcuntur, ne poſſeſſio aliqua pretio minori vendatur, quàm ipſi inter ſe conſtituerunt, vel venditores panis vel cuiuſcunque negotiationis inter ſe pacti ſunt, vt rem aliquam venalem vtilem & neceſſariam reipublicæ non dent pro minori pretio quàm cònuenerunt vendere, vel ne aliquos inſtruant in arte ſua, niſi filios vel nepotes, vt ipſi ſolum commodum artis vel negotiationis faciant & habeant. Iſti enim dicuntur monopolium exercere, & grauiſſimè puniendi ſunt, quia directè huiuſmodi conuentiones ſunt contra principem. Et dicitur ſecundùm Azonem

Azonem à μόνος, quod eſt vnum, & πόλις, id eſt, ciuitas, quaſi vna negotiatio in ciuitate, vel ſocietas vna ex pacto. Et inde dicitur monopolia pluraliter, & monopolus, & eſt, qui vult eſſe ſolus in ciuitate venditor, ſ. is qui impetrat, quòd ſibi ſoli liceat in ciuitate aliqua ſpecialia vendere, emere vel facere. Vel monopolæ ſunt, qui impetrant quòd ipſis ſolis liceat huiuſmodi facere, & in vendendis rebus certum pretium ſtatuere, contra quod nemini liceat vendere. Vel dicitur monopolium à μόνος & πωλέω, id eſt, vendo, quaſi vno modo facienda venditio: & talia commercia ſunt prohibita. C. de Monopol. & illi. conuen. nego. l. vnica. Eodem modo binopolium dicitur à binopolis, & binopola, quaſi bino modo facienda emptio.

MONS dicitur à mouendo, per contrarium, quia non mouetur, ex figura antiphraſi, ſicut bellum, lucus, & ſimilia, ſecundùm Bart. in tractatu Tyberiadis. verſ. [eſt autem mons.]

MONSTRVM appellatur, quod eſt contra naturam, vt Minotaurus.

MONVMENTVM eſt illud repoſitorium, in quo mortui reponuntur, ſ. ſepulchrum ſine corpore. & dicitur à moneo, quia extat ad memoriam defuncti. l. monumentum. ff. de relig. & ſumpt. funer.

MORA fieri quando dicatur, tractat diffuſiſſimè Iuriſconſ. in l. mora fieri. de Vſur.

MORATORIA cautio, dicitur quæ datur ad hoc, vt quis differat & expectet.

MORBVS, eſt habitus cuiuſcunque corporis contra naturam, qui vſum eius ad illud facit deteriorem, cuius cauſa nobis natura ſanitatem dedit, ſiue in toto corpore, vt febris, ſiue in parte, vt cœcitas. ff. de Ædil. edict. l. 1. §. ſed ſciendum.

MORBVS ſonticus, eſt qui cuique rei nocet. ff. de Verb. ſignific. l. morbus. & dicit gl. ibi, cuique rei agendæ, vt ff. de Ædil. l. final. §. final. ff. de Re iudicata. l. quæſitum.

MORES dicuntur frequentes actus hominum ſecundùm Ioan. Theut. in princ. Decret. in gl. & 1. diſt. mos.

MORS ciuilis, æquiparatur naturali in caſibus à iure expreſſis. gl. mag. in cap. ſuſceptum. de Reſcr. in 6. & gloſſ. in cap. placuit. 16. quæſt. 1. Vide tamen an & quando æquiparantur per Bartol. in l. ex ea parte. §. in inſulam. ff. de Verbor. oblig. Innoc. & Anton. de Butr. in c. licet. de Offic. deleg. & Fel. ibi, & Panorm. in c. cùm ſis. de conuet. coniug.

MORTE tenus, id eſt, ad mortem. 33. q. 5. notificaſti te morte tenus infirmatum.

MORTIS cauſa capitur, quòd propter mortem alicuius nobis obuenit, dummodò talis acquiſitio ſpeciale nomen non habeat. l. qui pretio. & l. mortis cauſa capitur. de Donat. cauſ. mort.

MORTIS cauſa donatio. Require ſuprà donatio.

MORTIS tempore fuiſſe videtur, qui in vtero relictus eſt. l. intelligendus. de Verb. ſign.

MORTVARIVM dicitur quod quis reliquit in morte. vt not. in c. conquerente. de offic. ordinar.

MORTVVS, eſt rebus humanis exemptus. de Offic. deleg. quamuis. & c. ſi delegatus. eod. tit. lib. 6. Dicitur autem quis mortuus ſex modis. Primò ſpiritualiter, & ſic dupliciter, ſcilicet, bene & malè.

Bene

Bene dupliciter. Per baptiſmum, & per pœnitentiam. de Conſec. diſt. 4. vt oſtenderetur. de pœni. diſt.1, multiplex. Malè tripliciter. Primò baptizatus, ab eccleſiæ tamen vnitate diuiſus. de Conſe. diſt.2. Chriſtus. Secundò baptizatus in eccleſiæ vnitate conſiſtens, tamen criminoſus. 3.q.4. hi qui. c. canonica, ead. cau. quæſtione 5. Tertiò baptizatus & æternaliter damnatus. de conſecrat. diſtinct.4. filius. Secundò ciuiliter, vt ab hoſtibus captus, ſeruus effectus, libertus in ſeruitutem ob ingratitudinem reuocatus. Et dicitur econtrario viuere, qui immaniter occiſus eſt propter fidem Chriſti, quare mors ſanctorum frequenter dicitur ab eccleſia natalis eorum, quaſi tunc ad vitam nati ſint. Tertiò ſpeculariter, vt monachus. 16. quæſt.1. placuit. 1. Quartò affectualiter vt Paulus mortuus fuit, vt ait [mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.] 27. quæſtion.1. quæ Chriſto. Quintò carnaliter, & ſextò corporaliter, qui duo modi poni poſſunt pro eodem. & ſic Lazarus mortuus erat 24. quæſt. 1. ſi quem forte. Et differunt mortuus & occiſus. l. proinde. ff. ad l. Aquil. nam quilibet mortuus non eſt occiſus, ſed econuerſo. & ita hæc duo ſe habent vt genus & ſpecies, vt creditum & mutuum. l. 2. §. appellata. ff. ſi cer. pe. Et qui mortui naſcuntur, neque nati neque procreati videntur. l. 2. C. de poſthu. hæred. inſtit.

M o s eſt longæua conſuetudo. de moribus tantummodo tractatur in c. mos autem. diſt.1. vel ſecundùm Iſid. mos eſt conſuetudo vetuſtate præſcripta. & de hac dictione not. in l. pen. & in Auth. & conſequenter. C. de ſenten. & interlo. omni. iud.

M o s ſecundum Feſtum de verb. ſig. eſt inſtitutum partium, pertinens ad religiones ceremoniáſque maiorum. Ex quibus verbis apparet morem obſeruationem quandam eſſe, non lege, ſed iudicio & opinione confirmatam. vide Budæum in annot. ad Pandectas. ff. de Iuſt. & iu. in l. ius ciuile.

M o t v proprio gratia fieri cenſetur, quando hoc expreſsè cautum eſt in eadem: nec ſufficit ſi probatur quòd Papa motu proprio fecerit, niſi contineatur in litteris. c. ſi motu proprio. de Præben. lib.6. & ibi concor. in gloſſ. fin.

Moventia, vide [mobilia.]

Moveri controuerſia dicitur, non ſolùm agendo, ſed etiam reſiſtendo. l. non ſolùm, §. ſi ſtatus. & ibidem gloſſ. ff. de Procura. & per Dyn. in §. omnium. Inſt. de Actio.

M o x qualiter capiatur, eſt glo. in C. quia propter. de Elect. ſuper verbo mox. & in l.1. ff. ſi certum petatur.

De M ante V.

Mvcor, eſt vitium panis, vnde dicitur, Panis muceſcit, vel mucidus fit.

M v c r o, eſt enſis. de hoc vide Archi. in c. ſi. de except. lib.6. Et ſumitur quandóque pro excommunicatione, vt 16. q.1 cap. vltimis. 24. q.3. corripiantur.

Mvlcere, id eſt, lenire, placare, vel blandiri.

Mvlcta, eſt animaduerſio vel pœna pecuniaria arbitrio iudicis inflicta ad correctionem malorum morum. Pœna autem eſt certa, impoſita à lege, quam quiſque poteſt, vt not. in lege quicunque. in gloſſ. ſuper verbo, vel tertio. Co. de ſeruis fugi. in lege mulcta. ff. de condi. & demonſtra. Dici-

tur autem mulcta illa pœna, quæ non eſt à lege ſtatuta vel expreſſa. nam iudices in pluribus caſibus legibus non ſcriptis ſic mulctare poſſunt litigantes. Ex hoc patet differentia inter mulctã & pœnam. Nam pœna generaliter ſumitur tam pro pœna pecuniaria, quàm pro pœna corporali, ſeu capitali: ſed mulcta pro pœna pecuniaria, & per ſententiam à iudice irrogata: vnde bene appellatur à mulcta, non autem à pœna. l. ſi qua pœna. ff. de Verbo. ſignifi. Item mulcta non indicitur niſi à maioribus magiſtratibus, ſed pœna à quolibet iudice.

MVLCTARE, eſt punire in pecunia, & aliquando ponitur pro abbreuiare. C. de modo mulc. l. 1.

MVLIER dicitur à mollitie mentis, & ideo varium & mutabile teſtimonium profert. facit gl. in c. forus. extrà, de Verb. ſign.

MVLIERIS appellatio licet propriè referatur ad corruptam, l. alioquin. de contrahen. emptio. & l. quæritur. de Ædil. edic. non impropriè tamen quis appellauerit mulierem etiam virginem viripotentem l. mulieres. de verborũ ſignific. & latiore ſignificatione mulieres dicuntur omnes quæ fœminei ſexus ſunt. l. argumento §. muliebri. de Aur. & arg. leg.

MVLIO, eſt cuſtos mulorum. Vnde

Mulio agit mulas, ſed agaſo ducit aſellos.

l. idem iuris. ff. ad legem Aquil.

MVLSVM, potio quædam ex vino & melle. §. ſi duorum. Inſtitut. de rerum diuiſ.

MVLSVM potio eſt quæ ex vino & melle concinnatur. Hor. 1. Sermonum.

Laui præcordia mulſo
Prolueris melius.

Martial. in diſt. cuius lemma eſt Mulſum.

Attica Nectareum turbatis mella falernum.

Vlp. lib. 33. tit. de Tritic. & vin. le. l. ſi quis. [Si mulſum, inquit, ſit factum, vini appellatione nõ continebitur.] Vlp. lib. 6. titu. de Rei vẽd. l. idẽ. [Si ex melle meo, & vino tuo mulſum factũ ſit.] Ant. N.

MVLTI dicuntur duo aut tres. c. iteratur. de Conſec. diſt. 2. & l. multis. C. de lib. cau. Aliquando multi dicuntur vigintiquatuor millia. can. diſciplina. 45. diſt. Quandoque quadraginta. c. latores. extrà, de cler. excom. Aliquando decem. vt in aut. de trie. & ſemiſ. in prin. Et quot faciant multitudinem, vel dicantur multi, vide latè per Bart. in l. Prætor. ff. Vi bono. rap. Et an duo dicantur multi, vide Abb. in ca. ad noſtram. de Reb. eccle. non aliẽ. Et qui dicãtur pauci, vide c. latores. de cler. excom. min.

MVLTIFARIAM, id eſt, multis modis. ff. de Incen. rui. & nauf. l. ne quid, ſic plurifariã, id eſt, pluribus modis. ff. de In integr. reſti. l. 1. Itẽ trifariam & omnifariam, vt ff. de muner. & honor. l. fina. §. hæc omnia. & de con. ſtip. l. optimam.

MVLTIPLICATIO, eſt quando diſpoſitio iteratur, ſeu multiplicatur. Verbi gratia, teſtator pluribus hæredibus inſtitutis legat ab vno decem Titio, & ab alio decem, & ſic de aliis à quolibet hærede decem inſolidum debeatur. l. ſi pluribus. §. 1. ff. de leg. 2. quia ſignificatum ſumitur ex multiplicatione diſpoſitionis, iũcto quod qualitas eſt multiplicabilis: ideo ex qualibet diſpoſitione debetur quælibet qualitas adiecta. Item ibi, teſtator ab hærede inſtituto legat decem Titio,

tio,& ſi hæres non erit,ſubſtituit Seium, & ab eodem legat decem eidem Titio, inſtitutus non eſt hæres, & ſubſtitutus tenebitur tantùm ad decem ab ipſo relicta vel ab inſtituto, quod idem eſt, atg.l.licet. ff.de Leg.1.& l.ſeruo. §.ſi quis apud.eod.tit.Ratio,quià ſubſtitutio ſignificat ſubſtitutum eſſe appoſitum loco inſtituti. Item ſi teſtator legat decem Titio in teſtamento, & eidem Titio legat decem in codicillis,ſingula debentur,quia multiplicatio ſignificatur.l. quinquaginta.ff.de Probat. Sed ibi teſtator legat decem Titio in Teſtamento,poſt in eodem teſtamento legat Titio decem, ſemel tantum debentur, vt l.planè. §.ſed ſi non.ff.de Leg. 1. quia ex eodem teſtamento & eadem quantitate concluditur teſtatorem quantitatem non voluiſſe multiplicare,niſi euidenter probaretur contrarium. Sed ibi teſtator legat decem Titio, poſteà in eodem teſtamento legat Titio 15. vtraque quantitas debetur,l.planè.præalleg.& à contrario ſenſu,cùm dicit,eadem & eſt ratio ex diuerſitate quantitatis. Secus,ſi diceret, Titio,cui legaui decem, volo præſtari quindecim: tunc enim quindecim tantùm debentur. Idem dic in contractibus, prout quodlibet probabile medium concludit. Item multiplicatio debeti ſignificatur: verbi gratia, numeraui tibi decem, & incontinenti ſtipulor 20.illa debentur.l. ſi ita.ff. de Noua.& deleg.quia ſignificatum ſumitur ex ſtipulatione facta incontinenti poſt numeratione. Item ibi, promitto tibi decem, tibi promitto 10.bis teneretur,quia ſi intelligeretur de eiſdem,promiſſio ſecunda eſſet fruſtratoria, quod non eſt dicendum, atgu. l.ſi quando. ff.de legat.1.

MVLTOTIES & toties.not.Archi.9. quæſt.3.non eſt.

MVNDVS muliebtis,vt inquit Varro,dictus eſt à munditia. Idem & ornatus, quaſi ab ore natus: à Græcis κόσμος dicitur.Vnde multi fuerunt auctores,quos Galenus citat, qui coſmetica,id eſt,de ornatu ſcripſerunt. Vlp.tit.de Aur. & argent.leg.l.argumento.[Mundus, inquit, muliebris, eſt quo mulier mundior fit,] & ſubdit quæ numerantur in mundo muliebri,de quo etiam eſt tit.N.

MVNDVS (inquit Accur.)vocatur inſtrumentum, in quo poſt factã rogationem omnia comprehenduntur:à munditia, eo quod ſine vituperatione eſſe debet, l. contractus.C.de fid.inſtr.

MVNDVS muliebris,eſt quo mulier mundior fit. l. argumento. §. mundus. de Au. & arg.leg.& ibi vide quæ continentur mundi appellatione.

MVNERA patrimonialia & mixta: vide Spec.tit.de cenſi.& exact. in ttac.libellorum.§.nunc autem dicendum. ver. [quæ autem ſunt munera.] Itẽ munerum alia ſunt ſordida,vt arenæ fodiendæ,calcis coquendæ, quæ in dignitatibus conſtituti non conſueuerunt ſubire. Alia ſunt ſordida contrario modo ſe habentia.

MVNICIPIVM,eſt oppidum in Italia vel in prouincia aliqua conſtitutum, in quo pacis obſeruandæ cauſa milites conſtituti erant. Si aut in municipio nati ſunt, non minus dicuntur municipales, vt l.municipes. ff.de Verb. ſignif.

MVNICIPIVM, eſt ciuitas,& municipes cuiuſcunque ciuitatis ciues appellantur.ff.ad l. Iul.de amb.lege.1.

Mvnicipes dicũtur qui cuiuſcunque municipij, manerici, locíve tenent cuſtodiam. Et dicitur à munere & capio, non obſtante quòd munus non capiatur. Et tamen municipes dicuntur, qui in eodem municipio nati ſunt, vt l. municipes. præall. Vel dicuntur qui in municipio faciunt munera, ſed abuſiuè.

Mvnicipalis honor, eſt adminiſtratio reipu. cum gradu dignitatis, ſiue cum ſumptu, ſiue ſine erogatione contingens. ff. de mune. & hono. l. honor.

Mvnicipalis magiſter dicitur ille, qui præeſt municipio.

Mvniceps, originarius dicitur ab origine patris, non ſua cauſa, vt in l. fil. C. de mun. & li. honor. l. 10.

Mvnicipalia iura ſunt, quæ ſtatuta vulgò appellamus, hoc eſt peculiares vniuſcuiuſque ciuitatis leges.

Mvnifices milites dicebantur, qui munera militaria ſubibant, de quibus vide Alciat. in l. munus. de Verb. ſignific.

Mvnificvs, eſt ille cui aliquod officium impoſitum: & res munifica dicitur, quaſi munus faciens. l. 1. de prædiis & omn. reb. nauic. lib. 11.

Mvnimenta dicuntur probationes & inſtrumenta, quæ cauſam muniunt. vide de Electio. c. quamuis. in glo. fi. l. 6. aliàs monimenta dicuntur, eo quòd monent & informant iudices quid facere debent.

Monvmentvm differt à monimento ſiue munimenro, quòd monumentum eſt ſepulchrum quod erigitur in defuncti memoriam, ſiue illud ſit inane, ſiue cadauer complectatur. Munimentum verò eſt in ædificio illud quod ab inferendo damno defendit, dictum à muniendo. Marcellus lib. 11. ti. de Religioſis & ſumptibus funerum. l. funeris ſumptus. [Munimentum ſepulchri id eſſe Diuus Hadrianus ſcripſit, quod muniendi eius loci cauſa factum ſit.] Nebr.

Mvnimentvm, eſt omne quo quis inſtruitur & munitur. c. cùm qui. de proba. & per Arch. in c. quamuis. circa fin. de Elect. in 6. & c. pia. de exce. in 6. idem dic de documentis.

Mvnvs eſt duplex, aliud publicum, aliud priuatum. Publicum eſt, quod in adminiſtranda republica cum ſumptu ſine dignitatis titulo ſubminiſtratur, vt ff. de Mu. & hono. l. 1. in princ. Et differunt munus & donum, quia munus eſt cùm aliquid datur cauſa præcedente, donum verò ſine cauſa, vt ff. de Verb. ſign. l. inter donum. Et inquit Paul. in l. munus. ff. de Verb. ſign. munus tribus modis dicitur. Vno modo donum. Altero modo onus, inde immunitas appellatur. Tertio officium, vnde munera militaria. Inde municeps qui munera ciuilia capit. Vnde dicitur:

Dat meritum munus, ſed confert gratia donum.

Mvnvs cum cauſa datur, donum ſine cauſa. De hoc etiam per Ioa. And. in gl. in c. accuſatus. de hære. lib. 6.

Mvrex, eſt quoddam genus piſcis: inde murilegulus, quaſi legens murices. Sunt autem murices piſces ex quorum ſanguine fit atramentum imperiale, in quo purpura tingebatur, ſecundùm Accu. in l. 1. C. quæ res ven. non po. Etiã conchyliũ eſt animal ſimile.

Mvrilegvli, dicuntur qui muri

murices, hoc eſt conchylia colligunt, ex quibus purpuraceus color inducitur. nam purpurarum genera complura ſunt, buccinum, ianthinum, murex, de quibus in tit. de leg. 3. l. Si cui lana. Igitur murileguli ſunt purpurarum conquiſitores, de quib. Iuſtin. lib. 11. Cod. tit. de moneta. & muril. Neb.

MVRILEGVLI ſecundùm Accur. dicuntur, qui capiunt piſces, qui dicuntur murices, vt ſuprà.

MVRGISO dicitur ille qui iners eſt & deſidioſus, & hoc intellexit Vlp. in l. 3. §. idem Pompon. ff. de Ædil. edict. licet in correctis codicibus legatur morionem.

MVRIA ſalſamentum ſiue ſalſugo exudans ex piſcibus ſalitis, qua antiquiores vtebantur ad ciborum condituras. Aliquando muria ex ſale tantùm & aqua macerata conſtabat, quæ muria dura cognominabatur: quo modo autem fiat, Plin. & Columella oſtendunt. Vlpia. in titul. de Penu leg. l. qui penum. §. eſculenta. [Lacertas, inquit, cum muria ſua contineri, Labeo ait.]

MVRIAM interpretantur aliqui ſalſuginem quæ exudat ex piſcibus ſalitis. l. qui penu. de pen. leg.

MVRRHA, & vaſa murrhina, dicebantur quæ ex murrha lapide pretioſo tornabantur. Lucanus.

Non auro murrháque bibunt?
Martialis:
Si calidum potas ardenti murrha falerno
Conuenit.

De murrha lapide Plin. libr. 37. plura. Sed huius lapidis vas vnum tantùm noſtro ſæculo monſtratur Venetiis in ærario diui Marci: Agatham ipſi vocant. De vaſis murrhinis Martia.

Surrentina bibis, nec murrhina ſume, nec aurũ. Et Iuuenalis:
Grandia tolluntur cryſtalla, maxima rurſus
Murrhina.

Florentinus in tit. de ſupellect. legat. le. ſupellectili. [De murrhinis, inquit, & cryſtallinis dubitari poteſt:] atque ibidẽ [murrhina & cryſtallina ex eadem materia eſſe.] Item Pompon. tit. de Auro & arg. leg. l. & ſi non. [murrhina, inquit, vaſa in gemmis non eſſe Caſſius ſcribit.] Nebr.

MVRRHINA vaſa, ex murrha lapide facta.

MVSCVLARII, aquæ ductus ex muſculis delabentes. l. decernimus. C. de Aquæduct. erant autem muſculi tubi inſtar muſculorum, quibus vtebantur in bello ad aquandas foſſas. Alciat.

MVSIO, id eſt, fatuus.

MVSIVARII, de quibus in l. 1. C. de excuſ. artific. ſunt artifices operis muſiui, quod hodie quoque licet corrupto vocabulo, vulgariter [Moſaicum] appellamus.

MVTATIO capitur pro variatione.

MVTATORIA dicuntur vulgò diuerſoria vel fullonica, quaſi ſecreta ædificia, & ponitur etiam pro veſtimentis pluribus mutationem habentibus.

MVTIANA cautio. Vide [Cautio Muriana.]

MVTILARE, eſt aliquod membrum amputare vel aliquod integrum detruncare, vt homini manum, vel pedem, vel aliquod membrum auferre.

MVTVS eſt, qui propriè loqui non poteſt. §. item ſurdus. Inſtit. Quibus non eſt permiſſ. facere teſtamentum.

Mvtvvm eſt, quod alicui prçſtatur, vt tempore ſuo reddat. Et dicitur quaſi de meo tuũ, vnde eſt nomen compoſitum ex corrupto & integro, quia quod meum fuerat mutuando tuum facio. Vnde res quæ ponderantur, vt argentum, & ſimilia, quæ numerantur, vt pecunia, & quæ menſurantur vt frumentum, mutuari poſſunt. l. 2. ff. ſi cer. pet. §. mutui datio. Inſtit. Quib. mod. contrah. oblig. in prin. Et mutuum tripliciter poteſt reconciliari, vt not. glo. Inſti. Quib. alie. licet. §. nunc autem. & ibidẽ quib. mo. re contr. obli. §. item is. in glo. & differt mutuum à commodato, quia commodatum eſt de eadem re præcisè, mutuum autem eſt de conſimili reſtitutio, vt not. glo. ibidem, & vide ibi aliam differentiam notatam: & mutuũ etiam dicitur eſſe triplex, naturale tantùm, ſcilicet, quando fit numeratio ſine ſtipulatione de ſoluendo: ciuile tantùm, quando ſtipulatio interuenit de ſoluendo ſine numeratione: ciuile & naturale, quando numeratio & ſtipulatio interuenit.

De M ante Y.

Myops μύωψ, Luſcitioſus, vt ait Gel. li. 4. c. 2. Vlp. l. 10. §. 3. de Æd. edi. [De Myope quæritur an ſanus eſſet: & puto eũ redhiberi poſſe.]

Ysterivm dicitur illud, quod ſecretam & reconditam habet diſpenſationem, hoc eſt, occultam & inuiſibilem virtutem, & gratiam à Deo diſpenſatam & collatam. 1. q. 1. multi. §. heu. Vbi datur differentia inter myſterium, ſacrum & ſacramentum.

De N ante A.

N. L. nota erat non liquere ſignificans, qua iudices in amplianda cauſſa vtebantur. Et ad eam alludi videtur in l. 36. ff. de Re iud. & l. 13. §. vlt. ff. de Arbit.

Nam pro Sed apud veteres vſurpari ſolitum teſtatur Pau. l. inter ſtipulantem. 83. §. ſacram. de Verb. oblig. Et Papinianus in l. Stichum. 95. §. vſumfruct. ff. de Solut.

Nancisci, eſt aliquid acquirere, conſequi, vel adipiſci. Vnde nactus ſum illam, id eſt, adeptus ſum vel acquiſiui eam.

Nardvm Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de Aur. & arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſa parata ſunt.

Nardistachys, nardi ſpica, l. vlt. de publica.

Natales in numero multitudinis ſunt ipſa naſcendi conditio, ſiue illa ſit obſcura, ſiue clara. Plin. li. 8. [Rufus infima natalium nobilitate.] Corn. Tacitus: [Luſcus ingens ætate, claris natalibus.] Iuuenalis:

Palmam inter dominas virtus natalibus æquat.

Apud Iuriſconſultos lib. 44. ff. ti. eſt de Natal. reſtituen. quaſi natales de natalibus claris tantùm reſtituantur. Nebr.

Natale dicitur ſcriptura cum annis Domini, & præconizata, quæ dicebat Lucium eſſe natum ingenuum, & ſic in Legendis Sanctorum intitulatur, natalis S. Ioannis quando moritur, quaſi tunc naſcatur nunquam moriturus: vel dicitur prima natiuitas, quæ eſt de iure naturali, & omnẽ hominem dicit liberum: vnde conſtitutum eſt non officere manumiſſionem natalibus, id eſt, ingenuitati. Inſtitut. de Ingen. in fin. Item dicimus, ſeruus iſte reſtituitur natalibus, id eſt, libertati quam habet ex iure naturali.

turali. ff. de Nata. ſeſt.le.2.

NATIVITAS eſt triplex, naturæ, gratiæ, & gloriæ. Naturæ prima eſt in vtero, iuxta illud, [Quod in ea natum eſt,] & c. firmiſſimè. de conſec. diſtin. 4. Natiuitas gratiæ eſt ſecunda, quando quis renaſcitur per baptiſmum, iuxta illud; [Niſi quis renatus fuerit denuo,] & c. qui in maternis.eadem diſtin. Natiuitas gloriæ eſt quando depoſita vetuſtate pœnæ, homo naſcitur ad gloriam. ca. poſt baptiſmum. ead.diſt. ſicut mors ſanctorum natalis dicitur.c.ſanè. 24.q.2.

NATORVM appellatio pertinet etiam ad nepotes.le. natorum.de Ver. ſig.

NATVRA ſumitur multis modis. Primò eſt ius inſitum rei, ſimilia de ſimilibus procreans. Secundò eſt quidam inſtinctus naturæ ex ſenſualitate proueniens, ad appetendum, procreandum, & educandum. Tertiò eſt inſtinctus naturæ ex ratione proueniens. Quartò ius naturale, id eſt, præcepta naturalia. in princ. decret. §.ius autem.ibi no. Aliquando natura, id eſt, conſuetudo.l.1.ff. ad Maced.& ibi gloſſ. in verbo [natura.] Aliquando idem eſt quod poſſibilitas naturæ.le.ſi quis poſthumos.ff. de Liber. & poſthum. Aliquando pro diuina ſcientia.l. ſed & ſi.§.ſi paterfam. ff. de Iud. Aliquando pro naturali ratione inſita à natura. le. ſi non ſortem. §.libertus.ff.de cond. indeb.

NATVRALIS dicitur filius ex concubina, quæ in domo propria tenetur vnica quaſi loco vxoris.

NATVRALIS obligatio quæ ſit, vide infrà, ver. [obligatio.]

NATVRALIS poſſeſſio quæ, vide infrà, ver. [poſſidere.]

NATVS viuus dicitur, qui vocem emittit, vel aliter diſcernitur eſſe viuus, & habet formam hominis, ſecundum Bart. in lege quod dicitur.ff.de lib.& poſth.

NAVALIA vaſa, in quibus onera recondita in naues imponuntur. Vlp. l.19. §.5. ff.de Aur.Arg.[Vaſorum appellatio generalis eſt: dicimus vaſa vinaria & naualia.]

NAVARCHVS, nauis præfectus: nam Græci vocant nauarchos qui in claſſe ſingulis nauibus præſunt.

NAVFRAGIVM, eſt naue fracta ſubmerſio rerum ſiue corporum. & dicitur quaſi nauis fragium, id eſt, fractura. C. de Naufrag. libr. 11.

NAVICVLARII ſeu [nauclerii] ſunt qui tranſportant publicas ſpecies, ſecundùm Accurſ. C. de Nau. pub. ſpec. tranſpor. libr.11. in rubric. Et dicuntur etiam illi qui annonarias ſpecies à ſuſceptoribus in prouincia accipere, & Romam vel in caſtra vbi erant milites, deferre debebant.

NAVIGIVM quandoque ſignificat nauigationem, interdum & nauem ipſam, imo & rates nauigij appellatione continentur. l. 1. §. prætor ait. 14. ff. ne quid in flumine publ.

NAVLVM, eſt vectura, ſiue pretium quod præſtatur pro eadem, facta conuentione inter vectores, id eſt, vehendos pro mercede nauigationis cum illis qui nauigium exercent vel ducunt.

NAVPEGIS ναυπηγός, nauium architectus apud Tarruntenum. l.vlt.de iur. imm.

NAVSOCOMIVM, eſt domus in qua iuuenes educantur.

NAVTA, eſt qui miniſtrat in naui, vel ducit nauem eam gubernans, &

Digitized by Google

& ea quæ ad vſum eius pertinēt, faciens.ff.nau.cau.ſta.leg.1.§.2. ff. fur.aduer.nau.l.vnica.

NAVTAE epibatæ, in l.debet.ff. naut.caup.ſtab. dicuntur qui nauem aſcendunt, & pro naulo, ipſi nautarum officio funguntur.

NAVTICA pecunia, eſt quæ periculo creditoris in nauigio ſuſcepto datur traiicienda.Sed quaſi nautica eſt,cum periculum mutuatæ pecuniæ in me recipio, ſi aliqua conditio non exiſtat, puta, ſi piſcator non capiat piſces, & huiuſmodi:vide gloſſ. Cod. de naut.fœn.in rubr.

NAVTICVM fœnus eſt, quod propter nauticam pecuniam vel quaſi nauticam exigitur. ff. de Naut. fœn. per totum. & Cod. eod.tit.l.cùm proponas.

AVTICVS Tyberinus eſt, qui nauigat in flumine Romæ, vehendo in Romam, vel extra vehendo ad caſtra, vt Cod. de Nau. Tyb. lib.11.

De N ante E.

NE pro vt, quandoque capitur.ff. de acq. poſſ. le.qui abſenti.§.1.de hac dictione vide Cod.de ind.vid. tol.in auth. cui relictum.

NEC implicat ſenſum contrarium expreſsè, vt not. in l. iuris ignorantia. C. qui admit. ad bon.poſſ. poſſint. aliquando ponitur pro non,vt in l.nec.ff. de fur.

NECARE videtur (ait le. necare. de lib. agnoſ.)non tantùm is qui partum præfocat,ſed & is qui abiicit,& qui alimoniam denegat.

NECESSARIAE impenſæ, vide in ver. [impenſæ.]

NECESSARII, id eſt, conſanguinei.

NECESSARII hæredes, require in verb.[hæres neceſſarius.]

NECESSITVDO, eſt parentela vel cognatio. le. non eſt ſingulis. ff.de Reg.iur. vbi gl.ſic exponit.

NEGATIVA multiplex eſt, ſcilicet facti,dicti,iuris, qualitatis, & quædam pura. Vnde negatiua facti duplex eſt, ſcil. pura, quæ habet determinationem temporis,loci,vel alterius rei, puta quia eſt coarctata ad certas perſonas, de qua eſt caſus in cap. tertio loco. de probatio. vbi coarctatur ad perſonas capituli. Et illa probari poteſt indirectè. Verbi gratia, ſi inſtrumentum exhibeatur continens ſtipulationem factam tali die vel loco: argu. cap. ex tenore. de teſtib. Aut non habet aliquam talem determinationem, & tunc probari non poteſt directè vel indirectè: vnde onus probandi transfertur in aduerſarium, & hoc ideo quia negationum non ſunt cauſæ nec circumſtantiæ, quæ ſunt neceſſariæ in probatione, vt ſi quis dicit ſe nunquam contraxiſſe cum Berta, vel non cognouiſſe Bertam, quæ dicitur negatiua explicita, de frig. & malefic.cap. 1. Vel dicitur negatiua poſitio. Eſt enim poſitio negatiua implicita, vt pono quod in electione tantùm quatuor canonici præſentes fuerunt, vt in cap.cùm eccleſia.de cau.poſſeſſ. & propr. Quas poſitiones negatiuas iuris rigor repellit, ſed æquitas admittit, ſi iudici videbitur, vt cap. 1. de confeſſ.lib, 6.Etiam ibi,ſi aliquis dicat ſe eſſe non citatum. Et negatiua facti mixta dicitur, quæ cum affirmatiua implicita miſceatur, vt illa, quæ habet affirmatiuam implicitè dicendo, [Ego non renunciaui ſponte,]quaſi dicat, renunciaui coactus vel inuitus. Et hæc debet probari ab eo qui negat. c. ſuper hoc. de Renunc. Sed negatiua

gatiua iuris probari poteſt, vt ſi dicat quis alicui. Non poteſt eſſe teſtis, debet hoc probare. Similiter ſi negetur emancipatio ritè facta, negans iuſtè factam, debet hoc probare quòd non ſit facta de iure, ſed contra ius. in le. ab ea parte. §. 1. ff. de Probat. Negatiua verò qualitatis duplex eſt, ſcilicet aut qualitatis intrinſecæ, aut qualitatis extrinſecæ. De qualitate extrinſeca, vt cùm homo naſcitur, & tunc præſumitur negatiua, niſi probetur affirmatiua. Vnde ſi negetur ſcientia, probandum eſt hoc examinatione iudicis. de Prob. cap. cùm ſecundùm Apoſtolum. Si ætas, per aſpectum corporis. Si illegitimitas, aut is cui illegitimitas opponitur, eſt de hoc infamatus, & tunc cogitur ſe purgare. ca. bonæ. præalleg. Dicendo ergo: [Ille non eſt idoneus, non eſt legitimus, non eſt ſoluendo, &c.] probari debet ab eo qui dicit: quia quilibet præſumitur idoneus, bonus, &c, niſi contrarium probetur. de pręſump. dudum. de ſcru. in or. fa. cap. vnic. & niſi ius præſumat in contrarium. ff. de Donat. inter vir. & vxo. leg. Quintus. ff. de Prob. leg. ſi pactum & l. ſi chirographum. Etiam iudex debet ex officio ſuo cuncta rimari. cap. iudicantem, 30. quæſtion. 5. poteſt & debet, ſi viderit expedire, interrogare ſuper negatiua. arg. eſt ff. de Interro. actio. l. vbicunque. & cap. cùm Ioannes. de fide inſtrum. vbi iudex facit interrogationem, quam etiam pars facere nō poterat cùm eſſet in cauſa concluſum, faciunt not. per Hoſt. & Inno. in cap. ſuper his. de Accuſ. maximè ſuper negatiua vbi agitur de ſalute vel periculo animæ. argumen. de Re iudic. cap. lator. ad finem. Ex prædictis elicitur quòd quis in iudicio excuſatur reſpondendo poſitioni negatiuæ: ideò quia qui negat, non ponit, ſed remouet, ſiue ſit negatiua implicitè, ſiue explicitè, quam faciunt hæ dictiones [tantùm, ſolùm, &c.] Specul. in titul. depoſitio. §. 8. ſic probat neutram prædictarum poni poſſe. Nam poſitiones ſuccedunt in locum probationum, vt in Authen. de his qui ingrediun. ad ap. §. fina. vnde id ſolùm veniet in poſitione, quod in probatione. Sed negatiuè, (vt prædicitur) nulla eſt directa probatio: ergo nec poſitio. Et dat Baldus rationem, quia reſponſio ad poſitionem fit ad releuandum ab onere probandi. Sed poſitiones negatiuas non habet neceſſe probare, ergo non eſt ei reſpondendum. & ita dicit ſentire gloſſ. in l. 2. in §. quod obſeruari. C. de Iurament. calumn. Si verò haberet neceſſe probare, tunc deberet reſponderi, vt in cap. 1. de Confeſſ. lib. 6. Idem dicit negatiuam poſitionem eſſe, in qua ponitur dictio abſque, vt not. Cyn. in leg. actor. C. de Probationibus. in tertia quæſtio. Hoc verum quando iſta dictio [abſque,] venit ad excluſionem alicuius affirmatiuæ, & ita ex ſe non implicat affirmationem, ſecus, ſi implicaret illam. verbi gratia, pono quòd res fuit abſque eo quòd Titium tali die percuterem, quia tota die fui abſens alibi: nam talis poſitio non dicitur merè negatiua, quia oritur ex affirmatiua, ſcilicet, fui alibi. Et hoc tenet Speculator in titulo de poſſ. §. videndum. verb. octauo. fa. not. Inſtitut. de Iniur. ſtipula. §. item verborum. Item quia ponens illud quod ponit, ſi negatur, neceſſe habet probare.

l. actor. præallegata, quæ eſt canonizata 6. quæſtione vltim. accuſator. Et ſicut præpoſitio negatiua (vt prædictum eſt) ſic etiã poſitio negatiua eſt triplex, ſcilicet facti, iuris, & qualitatis. Et facti duplex, ſcilicet ſimplex & pura, quæ non habet determinationem loci, temporis, vel rei conſimilis, vt illa, [pono me non cognouiſſe Bertham.] capitulo 1. de frigid. & maleficia. &c. De tali etiam in cap. cum eccleſia. de cauſa poſſeſſ. & propriet. Et alia impura vel mixta, videlicet, quæ eſt certo loco coarctata, vt in ca. propoſuiſti. de probatio. vbi per corporis inſpectionem probatur non cognita, & habet in ſe ſenſum affirmatiuum implicitum, vt non cognita, id eſt, virgo. Et dicit Bartoſus in leg. quicunque. præalleg. ſe ſemper defendiſſe, quòd qui proponit negatiuam, debet eam probare, etiam ſi non ſit coarctata loco vel tempore, quia intelligitur coarctata perſona proponentis. per cap. plerumque 2. quæſt. 7. Et hoc ipſe idem concludit C. de Ser. fugi. l. quicunque. præalleg. Ponat actor quidquid velit affirmatiuè vel negatiuè pro intentione ſua fundanda, hoc probare debet. Nota quòd antiqui doctores negatiuam probari non poſſe intellexere per teſtes. Sed hodie poteſt iudex admittere poſitiones negatiuas, quæ non poſſunt probari niſi per confeſſionem aduerſarij, ſi ſaltem hoc videatur ei æquum & expediens. De hoc de Temp. ord. cap. dilectus. de Æta. & qualit. cap. vltim. gloſſ. antepenul. in cap. 1. de confeſſis lib. 6.

Negligens dicitur quaſi nec legens, ſecundum Iſidor. libro 10. Etymol. & vide Ioann. Andr. in cap. cupientes. §. quòd ſi per 20. de Elect. lib. 6. vbi ponit differentiam inter negligere, & contemnere.

Negligentia, eſt eius quod fieri debet vel poteſt omiſſio.

Negligentia magna, lata culpa eſt, l. magna. de Verb. ſign. vbi Alciat.

Negotiatio eſt in commerciis, ſicut negotium in diſpenſatione: vnde tam negotiatio, quàm negotium aliquando ſignificant actionem alicuius rei, cuius contrarium eſt otium. Aliquando actionem cauſæ, quod eſt iurgium litis. & dicitur quaſi negans otium: cap. fotus. §. negotium. de Ver. ſig.

Negotium facere, ſiue negotium exhibere, quod apud Iuriſconſultos frequenter legitur, ſignificat moleſtiam alicui facere, & ſic eſt illud: In eum qui calumniæ cauſa negotium faceret. & illud, Qui pecuniam acceperit vt faceret negotium vel non faceret, pro eo quod eſt moleſtiam. Ant. Neb.

Negotium eſt triplex, ſcilicet, commune, publicum & priuatum. Commune eſt, quod pertinet ad diſpoſitionem alicuius regionis: Publicum, quod pertinet ad regimen alicuius ciuitatis: ſed Priuatum, quod pertinet ad priuatam perſonam. Et iſtis tribus negotiis correſpondet triplex diſpenſatio, ſcilicet politica, quæ conſiſtit in prouiſione plurium ſeu totius communitatis, & hæc docetur in octo libris politicorum Ariſt. Oeconomica, quæ conſiſtit in diſpoſitione familiæ, & habetur in duobus libris œconomicorum Ariſt. Et monaſtica vel ethica, quæ conſiſtit in regimine

ſui

ſuiipſius tantùm,& iſta tractatur in 10.lib.Ethic.eiuſdem.

Negotiorvm geſtor, dicitur qui negotia ſine mandato gerit, Inſt.de obl. ex quaſi con.§.1.

Negotiatores in tit.negotia.ne mili. C.lib.10. intelligendi ſunt omnes qui officinæ aut tabernæ præſunt. Marcell. autem in l. legatis. de leg. 3. ait negotiatores ſeruos dici qui præponuntur negotij exercendi cauſa, veluti ad emendum, locandum, conducendum. Cubicularios verò vel obſonatores,& his ſimiles non rectè negotiatores appellari.

Nemasericvm, in leg.vlt.de public. §. ſpecies.capitur pro filo quod apud Seras conficitur.

Neophytvs dicitur nouus in fide.48. diſtin. quoniam. à νέος quod eſt nouum,& phytos, quod eſt fides. Item dicitur nouus in religione.ea.diſt.

Imo verò [neophytus] dicitur à νέος,quod eſt nouus,& φυτὸν plãta ſeu germen,quaſi dicas nouam plantam,ſeu nouum germen.

Nepos,eſt filius filij vel filiæ,ſed neptis filia eorundem. Etiam nepos capitur pro filio fratris,ca. 2. de arb. & c. fundamenta. de Electiõn.l. 6.

Nepos poſthumus, eſt qui poſt mortem aui natus eſt ſuperſtite ſuo patre.

Neqvam, & frugi, contrariam habent inter ſe ſignificationem.

Nescire & ignorare differunt,vt dictum eſt in ver. Ignorare.

Nexvm, inquit Varro, Manilius ſcribit, omne quod per æs & libram geritur. In quo ſunt mancip. Feſtus autem,

Nexvm eſt,inquit,vt Ælius Gallus ait, quodcunque per æs & librã geritur: idque necti dicitur. quo in genere ſunt hæc, Teſtamenti factio,nexi datio, nexi liberatio.Nexum æs apud antiquos dicebatur, pecunia quæ per nexũ obligatur. eius tradendi morem vide fusè apud Boëtium in comment. in Top. Cicero. Hotom.in comment. Vocab. Iur. Nexa res, & nexa pignori dicitur, quæ pignoris nomine obligata eſt. le. 1. §. ſi quis. ff. Ne vis fiat ei qui in poſſ.l.22.§.1.ff.de Iur.fiſc.l.2.& l. 7.C.de Diſt. pig.

Nexvs, pro vinculum obligationis, Vlp. l. 26.§.7.de Condic. indeb. [Si emptor fundi damnauerit hæredem ſuum, vt venditorem nexu venditi liberaret.]

De N ante I.

Nihil quandoque eſt aduerbium negandi, i. non.ff. ad Leg.Aquil. l. qui foueas.& C.de Contrahen. emp.l. cum ipſe. Quandoq; id eſt, non omne.ff.de Acquir. poſſ. leg. naturaliter, §. nihil & C.de Nat. lib. l. fin. Aliquando nihil,id eſt, nullum.Inſt.de ſuc.lib.in princip. Aliquando, id eſt, parum.Cod.de Caſt.pec.l.cùm allegas. lib. 12.

Nihilominvs & nihilomagis differunt, quia primum includit affirmationem, ſecundum negationem, vt Inſt. qui. non eſt permiſ.fa.teſt. §. 1.in gl.

Nisi quot modis capiatur, vide per Dy. in Regul.peccati.de Reg.iur. l.6.& le.actione. C.de tranſ. Nam quando dictio niſi ſequitur negationẽ,tunc ſtat incluſiuè,& ſic ponitur reſpectu excipiendi,vt in c. poſtulaſti. & in c.ſedes.de reſc. c. Romana. ver. 2. de App.l.6. Si verò præcedit affirmatio, & hoc reſpectu excipiẽdi,tũc priuat. c.1. de App. c. ſi verò.de ſen.excõ. cũ ſimilib.Itẽ & ſi adiicitur orationi affirmatiuæ, priuat. de teſtib. c.de Teſtib. in fin. Quandoq; nec ponit

ponit, nec priuat. 2. q. 1. Hæc eſt ratio: nam oratio præcedens non complectebatur illum caſum. Interdum ponuntur pro ſed. 28. diſt. de Syracuſanæ. Quandoque pro ſi non, vt c. præterea. 2. de appell. & c. quicunque. de Sent. excom. lib. 6. Vnde quando niſi ponitur in ſententiis & vltimis voluntatibus, videtur inducere conditionem: ſecus in contractibus. De hoc vide per dominum Dyn. vbi ſuprà. Et dictio [niſi,] componitur ex ni, id eſt, non, & ſi, quaſi ſi non. Et ſumitur tripliciter: Primò conditionaliter. Secundò exceptiuè. Tertiò his modis ſimul. Item conditionaliter tripliciter, vel quo ad reſolutionem, vel quo ad diſpoſitionem, vel quo ad ademptionem. Quo ad reſolutionem ibi, vendo tibi fundum pro decem, niſi alius infra menſem attulerit meliorem cōditionem. Nam venditio eſt pura, ſolutio conditionalis, quia reſoluitur vel reſcinditur, ſi alius infra menſem attulerit maius pretium, ſed non ſtabit venditio. l. 2. §. ſi in diem. ff. pro Empt. Item ibi, lego decem, niſi nauis ex Aſia venerit intra menſem, diſpoſitio eſt conditionalis, quia ſenſus eſt, ſi non venerit, legatum valeat & perficiatur. Similiter ibi, lego niſi noluerit, diſpoſitio conditionalis eſt, & legatum conditionale: & eſt ſenſus, lego ſi hæres non contradixerit ſeu reprobauerit, ſicut appoſita conditione: ſi Capitolium non aſcenderit, l. fin. dig. de Cond. inſt. Item ibi, [lego decem, & adimo niſi nauis ex Aſia venerit:] ademptio conditionalis eſt, & ſic eſt ſenſus, adimo legatum, noli tenere ipſum, ſi nauis venerit: & quia ademptio eſt ſub conditione, videtur datum ſub contraria conditione. leg. quibus diebus. §. qui Titio. ff. de Cond. & demonſt. Significatur etiam exceptiuè, quando eximit ſeu tollit aliquid, quod eſt in oratione præcedenti, vt non ſit idem ius vel idem effectus. Et hoc dupliciter, vt præmiſſum eſt, ſcilicet, affirmatiuè poſt orationem negatiuam, & negatiuè poſt orationem affirmatiuam, vt nullus homo currit niſi Socrates, omnis homo mouetur, niſi Plato, facit lex 1. C. de Tranſact. & l. ſi eum. in fine. ff. ſi quis cautio. cum ibi notatis. Item in prædictis, vbi refertur ad ſolutionem & ademptionem facit conditionem. Et ſignificat etiam aliqualiter executiuè, & ſic conditionaliter ſignificat & exceptiuè ſimul.

Nivarivm colum, vide Colum niuarium.

Nyctalopes, Latinè luſcioſi vocantur, auctore Feſto. Horum duplex ſpecies, vt tradit Alciat. in l. inter ſtuprum. de Ver. ſignif. alij interdiu vident, noctu nihil: alij contrà, parum interdiu vident, veſpere verò aut noctu acie acutiore ſunt.

Nymphevm, cuius mentio in l. ſi quis per diuinam. C. de aquæ duct. Alciat. ait, fuiſſe locum, vbi mulieres lauabantur.

De N ante O.

Nobilitas ſecundùm Bart. in tractatu de Nobilitate, quam compoſuit circa leg. ſi vt proponitis. C. de Dignit. libr. 12. ponit quatuor opiniones de nobilitate, quas reprobat. Nobilitas eſt qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra honeſtos plebeios acceptus oſtenditur. Primò dicitur qualitas, quia poteſt

teſt adeſſe vel abeſſe præter ſubiecti corruptionem. Nam mulier plebeia nubens nobili, nobilis efficitur.l.mulieres. C.de Dignit. l. fœminæ. ff. de Senatoribus. & hi quibus Imperator de nouo concedit dignitatem, vt in eod. titulo præallegato. Ita mulier nobilis nubens plebeio efficitur ignobilis, ſicut ille qui propter delictum perdit dignitatem. l. quoties.& l.iudices. C.eod.titul. Et ſic in aliquo tempore quis eſt nobilis, in alio ignobilis, imò in vno loco & non alio, vt Saracenus nobilis, captus à Chriſtiano eſt ignobilis & ſeruus, & è conuerſo. Dicitur illata,quia nullus à ſeipſo poteſt habere dignitatem vel nobilitatem, ſed oportet quòd per alterum conferatur, imò qui ſua auctoritate aſſumeret, in crimen falſi incideret, vel in legem Iul. maieſtatis, vt l.3. §. fin.ad legem Iuliam maieſt.& de fal.l.1.in fine, & de reg.iur.cap.1. libr. 6. Dicitur per principatum tenentem: ſed principatum omnium tenet Deus,qui quandoque nobilitates & dignitates temporales immediatè inſtituit, quandoque alius princeps non recognoſcens ſuperiorem in temporalibus. Dicitur qua quis vltra honeſtos plebeios, quia plebeiorum quidam ſunt honeſti, quidam viles.l.mulier. C.eodem tit. licèt ergo honeſti plebeij ſint magis accepti, non tamen ſunt nobiles,quia nobilis eſt acceptus vltra honeſtos plebeios. Et dicitur acceptus, quia nobilitas conſiſtit in hoc, quòd princeps facit quem gratum & acceptum, licèt in ciuitatibus quæ reguntur per populum, nobiles ſunt interdum minùs accepti, & plùs puniantur in pœnarum impoſitione. Dicitur vltimò in diffinitione, & oſtenditur, quòd ſi quis per mille annos viueret,cum omnibus virtutibus, & princeps eum ſummè diligeret, & acceptum haberet, tamen plebeius remaneret,donec in eum conferretur dignitas nobilitatis per principem, qua oſtendatur acceptus vltra plebeios. Et poteſt oſtenſio fieri verbis expreſſis hoc continentibus, l. ille autem.§.cùm in verbis.ff.de Leg. 2. quandoque etiam non exprimitur verbis, & tunc debet fieri aliquo actu hoc quaſi de neceſſitate importante. l.pro hærede.§. Papinianus. ff.de Acquir. hær. vt ſi conceditur alicui officium, quod habet dignitatem vel nobilitatem annexam, vt comitatum, ducatum, &c. Cætera de nobilitate vide in tract. Batt.de nobil. & A.Tiraq.de Nobil.

Nocere propriè dicitur qui nocet perſonæ, non rebus. ff. de iis qui deiec. vel effud. l.1. §.hæc autem.

Nocet exponitur, id eſt, non prodeſt.in Authent. de Appell.in princ. quandoque, id eſt, nocere poteſt. ff.de ſtat.lib. l. Labeo. in principio.

Nolle & non velle differunt: quia nolo importat præciſè reſiſtentiam, contemptum & omnimodam contradictionem, vel repudiationem, & non ſolùm abſentiam voluntatis:ſed non volo, tantùm aliqualem & non omnimodam importat contradictionem, vt not.Ioan.Andr.de Offic. deleg. cap.prudentiam. §.1.ſuper verbo, non velit. Et quandoque capitur nolo, vt etiam non importet præciſè reſiſtentiam, pro non volo, vt in c.finem litibus. de dolo & contum.ibi,nolit aut nequeat ſecundùm Ioan. And.&

ſequitur

ſequitur Vinc. Similiter dormiens non vult legere tunc, & tamen expreſsè ſe legere non negat, vt not. extra de ſponſ. c. 2. Et dictio nolle, componitur de non & velle. Alij tamen ponunt differentiam, dicentes quòd non velle ſignificat priuatè, id eſt, non eſſe voluntatem ſeu motum voluntatis. Sed nolle ſignificat poſitiuè. id eſt, eſſe motum, non fieri, vel non obtinere illud, de quo quæritur. Et per hoc dicunt DD. quòd ſi hæres delibetando de adeundo dicit ſe non velle adire, hæc verba non ſignificant repudiationem, quia non velle adire eſt non habere motum animi adeundi, non autem per hoc ſequitur quòd repudiet. Secus ſi dicat, nolo adire, quia ſenſus eſt, quòd habet motum animi ad non habendam hæreditatem, & ideo ſignificat repudiationem. facit l. filij. §. 1. ff. ad Tert. propter hoc dicit lex, quòd inter velle & nolle eſt medium, ſc. non velle, & non nolle. l. 1. §. ſcientiam. ff. de Trib. act. & hoc de proprio ſignificato verbi, ſed ex circumſtantiis poſſunt recipi alia ſignificata.

NOMEN, pro debitore, maximè in re fœneratoria apud Iuriſconſultos ſæpiſſimè inuenitur. Seneca de vita beata: [Nunquam magis nomina facio quàm cùm dono.] Alphius fœnerator apud Columellam: [Optima, inquit, nomina nõ appellando fieri mala.] Horat.

Cautus nominibus certos expendere nummos. Iuuen.

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.

Hinc apud Iuriſconſultos pecuniæ nominibus dicuntur, quę datæ ſunt fœnori. In hac quoque ſignificatione accipitur nomen ab Vlp. lib. 48. Dig. in tit. de fur. l. ſi quis vxori. [Si quis, inquit, ſeruo meo perſuaſerit, vt nomen ſuũ ex inſtrumento tolleret.] Nebr.

NOMEN quandoque idem eſt quod ius debitoris, vt ff. de Re iud. l. à diuo Pio. vbi dicitur quòd primò debent venire, i. vendi mobilia, ſecundò immobilia, tertiò nomina, i. iura debitorum condemnatorum, & ſpecialiter in §. ſic quoque, & ſeq. Item quandoque nomen idẽ eſt quod fama, vt dicẽdo: Melius eſt habere nomẽ bonum, quàm vnguenta pretioſa. Eccl. 7. Etiam quandoque capitur pro nomine rei proprio vel appellatiuo, & ſic dicitur, Nomen conſonans debet eſſe rei. Inſt. de don. §. eſt & aliud genus.

NOMEN etiam aliquando ſignificat agnationem, vt cùm prohibemus fundum de nomine noſtro exire. l. is qui. de Leg. 3.

NOMINATOR, i. elector officialium, vt C. de peric. not. l. 1. & 2. libr. 11.

NON, ſignificat negatiuè communiter, quia eſt aduerbium negandi. Quandoque tamen etiam ſignificat affirmatiuè, vt ibi, Promittis mihi decem & reſpondes, cur non? l. 1. §. 1. ff. de Ver. obl. Nam ſenſus quod promittis & conſentis, ſignificato ſumpto ex dictione quare, iuncta dictioni non, q. d. non eſt ratio negandi, i. aſſentio. Et idem ibi, ſi interrogatus, an velim adire hæreditatem mihi delatam, reſpondeam, cur non? videor adire hæreditatem. Secus ſi dicerem, hæc hæreditas non diſplicet. Nam tũc non videor adire: quia non ſequitur, non diſplicet, ergo placet, quia eſt medium inter diſplicere & placere, ſcil. non placere. ſic eſt medium inter nolle & velle, ſcil. non velle. Etiam

quando

quandoque duplicatur dictio non, & tunc ſignificat affirmatiuè.l.duobus.ff.de Verb.ſign.Nam duæ negationes faciunt vnam affirmatiuam, quia negatio deſtruit negationem, niſi probabili medio proferentis inferatur voluntas: vt l.1.C.de Ser.fug. & C. de offic.præfect.vrb. l. quod promulgatis. & de iureiur. cap. & ſi Chriſtus. in princ.

Non, particula negatiua turbat ſenſum adiecta, in rit. de Offic. procon.[Legatus,inquit,mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius non habet.] Cæterùm in Pandectis [non] particula non habetur. Notauit primus hunc errorem Angelus Politianus in quadam obſeruatione eius centuriæ,quam vnicam nobis videre contigit. Ant.Neb.

Non admitti ad partem, capitur pro ipſo quod non eſt admitti facta diſtributione à parte,quando pars, cui facta eſt, non admittitur,vel ideo quia in rerum natura non eſt, vel quia aliàs admitti non poteſt. V.g. legatum relictum eſt mihi & poſthumo. Poſthumus exiſtens in vtero, licèt non admittitur ad partem, ſignificatur tamen me tantùm admittendum ad partem.l.ſi duobus.in princ. ff.de legat. 1. Ratio, quia mihi pars tantùm relicta eſt. Et ſi dicatur, deficit coniunctus, quia non admittitur, ergo pars eius mihi accreſcit ex diſpoſitione legantis: vt patet in materia coniunctionum, & ſic admittar ego ad totum. Reſpondetur, quòd non deficit coniunctus in caſu præmiſſo, quia eſt ſpes eum naſci,atque ita admitti. Sed vbi legatur mihi & illi, qui non eſt in rerum natura, neceſſe ſperatur,admittor ego ad totum. l.ſi duobus.præalleg.§.fin.Ratio, quia pars coniuncti omnino deficit. Idem ergo in omni caſu, in quo pars totaliter deficit,vel quia coniunctus moritur ante teſtatorem, vel relictum eſt poſthumo,qui naſcitur abortiuus, vel ſi coniunctus repudiat, quia tunc pars coniuncti omnino deficit, & ideo propter coniunctionem alteri parti accreſcit. Significat ergo, non admitti ad partem ipſum coniunctum, ad partem tantùm,vel ad totum admittendum, prout hoc quodlibet medium probabile declarat.

Nosocomion,interpretatur infirmotum ſiue ægrotantium locus: nam νόσος interpretatur morbus, κομέω curo. Hieron. ad Oceanum de epitaphio Fabiolæ: [Primò omnium noſocomion, id eſt, languentium villam inſtituit.] Iuſtinianus in Codice,tit.de ſacroſ.eccleſ.[Noſocomia, inquit,vel brephorrophia.] Item coll.1.de non alienando noſocomion vel brephotrophion. Noſocomos verò appellatur, qui præſidet noſocomio,vt collat. 2. de non alienandis,&c.

Nosocomion, locus eſt conſtitutus propter pauperes ægrotantes & languentes,in quo infirmis alimenta ſubminiſtramus. de eo meminit Imperator, in l.illud.§.1.& in l.pen. C.de ſacroſ.eccleſ. & in Auth. de alien. & emphyt. §. Emphyteuſis.

Nota eſt idem quod infamia.l. 1.ff.de iis,qui not.infamia.

Notabilis, id eſt, notatus vel infamis,c.ex parte Alex.de teſtib.

Notae ſunt ſigna ſcripta, quibus aliquid ſignificatur, non tamen ſunt litteræ, l. ſed cum patrono. §.fin. ff.de bon. poſſ. & ibi Alex. & 77.diſt. cap. monachus. & ibi gloſſ.

gloſſ. Notæ etiam cicatrices dicuntur.l.2.de Seru.fug.

Notare quandoque eſt reprehendere.c.fin.de ſortile. Quandoque infamare.c.accidens.de purg.can. Quandoque conſiderare. c. cùm olim. 2.de Offic.deleg.

Notarius, non eſt, qui vulgò putatur,hoc eſt,tabellio,ſed qui excipiens verba dictantis per notas & compendia ſcribit. Talis deſcribitur à Martiale in diſticho, cuius index eſt,Notarius:

Currant verba licèt, manus eſt velocior illis:
Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus.

Paulus lib.29. Digeſt.tit.de Militari teſtament. l.Lucius. [Titius miles notario ſuo teſtamentum ſcribendum notis dictauit,& antequam literis perſcriberetur, vita defunctus eſt.] Ergo per notas intelligendum eſt,per litterarum compendia, hoc eſt, breuiaturas. Ant. Nebr.

Notarius, eſt publica perſona, quia eius officium ad publicam vtilitatem inuentum eſt. Et dicitur à notando, quod eſt negotia hominis publicè & authenticè in publicam & authenticam formam redigere. Et idem dicitur ſcriba à ſcribendo,& tabellio ſeu tabularius à tabula. Require ſuprà locis ſuis.

Nothus dicitur illegitimus,& propriè de adulterio natus, ſicut dicitur notha febris, quæ affligit, vt quartana: vt not. gl.in §.perſonæ verò.in fin. niſi cùm pridē. de Renunc.Etiam dicitur à nota, id eſt, infamia, quia talis infamiam incurrit.

Notionis verbum generale eſt & non ſolùm ad eos pertinet qui iuriſdictionem habent,ſed & qui ſimplicem cognoſcendi facultatem. l.notionem.de Verbor. ſignif.vbi Alciat.

Notitia noſtra triplex eſt, quædam per auditum: quia ſcire dicimur quod ab aliis audiuimus: alia per viſum, quando negotio interfuimus. can.hoc videtur.22. q.5.aliam habemus ab hominibus fide dignis per litteras authenticas, quos non eſt veriſimile mentiri: argum. c.1.§.2. extrà,de poſtl. Eſt & alia iudicialis, vt per teſtes & ſimilia: vt not. per Garſiam in c.cupientes. in princ. de elect. in 6.

Notorium eſt triplex. Quoddam eſt notorium præſumptionis,ſcilicet quod eſt euidentia iuris vehementis præſumptum,vt paternitas, filiatio: vbi non requiritur alia probatio. cap. quoniam. de fil. presbyter. Nam hoc quòd quis ſit alicuius filius, non poteſt verè probari. l. Lucius. ff. de Cond. & demonſtr. Vnde filius eſt,quem nuptiæ demonſtrant.ff. de in Ius vocand. l. quia ſemper. in fin.Nam ſi vir & vxor aliquem infantem nutriunt, & dicūt eum filium eorum eſſe, tunc præſumitur eorum filius. Eſt ergo notorium præſumptionis, euidentia rei euidenter à iure præſumpta. Aliud eſt notorium iuris: & eſt clara iudicialis confeſſio, inconuincibilis probatio,& irretractabilis definitio, de quo, ſcilicet notorio, quis damnatus eſt, vel in iure confeſſus. Et ſic illud eſt duplex, videlicet per confeſſionem factam in iure,& per ſententiam iudicis,vt in cap. veſtra. de Cohabit. cler.& mulier. Tertium eſt notorium facti, ſcilicet, quòd commiſſum vel factum non dubitatur à populo, vel maiori populi

populi parte, & per euidentiam rei nulla poteſt tergiuerſatione celari, nec oportet quod omnes circunſtantiæ facti ſint notæ, vt c. vltimo, de Cohab. cleri. & mu. cap. cùm dilectus. de purg. cano. in ſi. 2. q. 1. de manifeſta. & c. ſeq. Et illud notorium eſt triplex, ſcilicet ſecundùm triplicem diſtinctionem facti. Quoddam eſt facti permanentis & cõtinui: vt quod radius ſolis ſtat in palatio Papieſi continuè. cap. dilecto. de Appell. & illud non indiget probatione. Aliud eſt facti tranſeuntis: vt quòd quidam in publico palatio occiditur coram populo. Tertium eſt notorium facti interpellati: vt quia vſurarius vna die tenet menſuram paratam, alia non. Et illud ſic deſcribitur, eſt quoddam intellectuale & notum, ſi quòd non poteſt aliqua tergiuerſatione celari: vt quòd presbyter cognoſcat concubinam, cum qua habet animalia gradientia circa focum panem paſcentia. De hoc plenius not. per doctor. in capit. veſtra, prælle. vbi tractatur materia notorij, quæ eſt adeo intricata, quòd dicit Ioan. de Lign. & Antonius de Burrio, quòd multi loquuntur de notorio: & quid ſit notorium ignorant. Et in concilio Baſilienſi, in ſeſſione 20. additus eſt quartus modus vltra tres communes notorietates, ſcilicet quando ſacerdos mulierem de incontinentia ſuſpectam & infamatam tenet, & per ſuum ſuperiorem admonitus ipſam cum affectu non dimittit, vt in decret. quod incipit, Quicunque clericus. Et nota quod moderni ponunt nouem genera probationũ quæ in iure formaliter differunt: vt ſunt argumentũ, præſumptio, iudicium, fama, rumor, penè occultum, occultum omnino, manifeſtum, notorium. Vnde argumentum eſt [ratio rei dubiæ faciens fidem,] de hæret. cùm ex iniuncto. de Verb. ſignific. capitulo forus [præſumptio eſt quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circumſtantiis inſurgens.] de Præſum. ex ſtudiis. De illa quæ eſt iuris tantùm, & quæ eſt iuris & de iure, notatur in c. ils qui fidem. de Spon. vbi gloſſa no. de quintuplici præſumptione. [Indicium eſt medium intellectuale ex aliqua ſingulari circumſtantia inſurgens.] C. & ff. de Rei vendicatione. lege indicia. [Fama, eſt illæſæ dignitatis ſtatus, vita & morib. comprobatus.] Hoc verum de fama hominis, ſicut infamia eſt læſæ dignitatis ſtatus vita & moribus reprobatus. Sed fama de aliquo negorio, eſt medium veritatis eliciendæ, & communis clamoroſa inſinuatio inſurgens apud totam vel maiorem partem populi, ex incerto auctore prouenìens. [Rumor, eſt particularis inſinuatio clamoroſa, ab incerto auctore conſurgens.] Penè occultum [eſt quod probari poteſt, ſed difficulter.] Occultum omnino [eſt quod nullatenus probari poteſt,] & ſubiicitur iuri diuino. de Simo. capitulo ſicut. 6. quæſt. 1. ſi omnia. [Manifeſtum dicitur, quod de facili probari poteſt.] Et notorium ſuprà deſcriptum eſt: de quo etiã datur exemplum de ſtatua & percuſſione: vt no. in c. ſuper. eod. de Teſt. cog. & in l. cuius. C. de App.

NOTORIA, apud Iuriſconſultos veteres, ſunt nunciationes, quas ad hoc publicè conſtituti irenarchæ præſidibus faciebant de delictis quæ committebantur. l. ab accuſ. ad ſenatuſconſ. Turpil.

Novale, eſt terra proſciſſa.l.ſylua. §.noualis. de Verborum ſig. proſciſſa quæ per annum ceſſat. Alij dicunt quòd eſt ſylua quæ arboribus extirpatis ad cultum redditur.& fieri nouale dicitur, & vtraque illarum interpretationum colligitur ex legibus ciuilibus. Sed apud notarios Romani pontificis nouus vſus obtinuit, quòd nouale etiam dicitur ager de nouo ad agriculturam redactus, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuiſſet, vt in c.quid per nouale.de Verb.ſign.vbi de hoc.

Novatio, eſt prioris debiti ac prioris obligationis partibus hoc volentibus expreſsè in aliam obligationem transfuſio vel transactio. Verbi gratia, debui tibi centum aureos ſub conditione ſi nauis veniret ex Aſia, placuit inter nos nouare obligationem, vt illud quod dedi tibi ſub conditione, purè & ſine conditione debeam. Hoc eſt nouatio, ita quòd prior obligatio conditionalis tranſit in poſteriorem per nouationem. Eodem modo pone exempla in ſimilibus, vt ff.de Noua. & C.eod.tit.per totum.

Novellarum liber authenticus eſt. De eo fit mentio extrà, de reſtit.c.2.

Novellarum vinea nouellis vitibus conſita. l. veluti. de impen. in reb.dot.fa.

Noverca dicitur, quaſi nocens atcus, vel quia eſt noua arca ſine fructu. Inſtit.de nupt.§.ſocrum. Et dicitur vxor patris naturalis vel adoptiui, C.ad legem Falcidiam.l.licet.

Novitius dicitur aliquando habito reſpectu ætatis. l. præcipiunt. ff. de Ædil. edict. quandoque ex qualitate ſeruiendi. l. final. eod. tit. quandoque qui minus vno anno ſeruiuit.l. fin. §. quoties.ff. de public.

Novum dicitur quod non eſt vetus. l.vetus.ff.de Vin. tr.& ol.leg.puta quod eſt ante annum.l. fi. §. quoties. ff. de Publi. quandoque dicitur quod eſt ante biennium. l.qui agros, C. de omni agro deſer.libr.11. Aliquando dicitur nouum, quando extat memoria, & eius contrarium dicitur vetus.l.1. §.finali.ff.de Aqua plu.arcen. Aliquando dicitur nouum, licet ſit aliquid de veteri. arg.l. prætor.§. finali. ff. de Dam. infe. & §.ſed ſi eadem. Inſtit. Qui. mo. tol. obli. Nouum aliquando, id eſt, vltimum.c. cùm Marthæ. de celebra. miſſa.non quod ab initio eſt ſtatutum. c.cùm venerabilis. extrà, de cenſi. Item dicitur noua hæreditas quantumcunque lege, ſtatuto, vel Senatuſconſulto deferatur, excepta lege 12. tabularum, quæ dicitur vetus. l.1.2.3.§.nouo. ff.de Peti. hær.& l.1. §. capitis.ff. ad Tertyl. & Inſtitu. ad Orfi. §. ſciendum.

Novus homo dicitur ſeruus manumiſſus poſtea in ſeruitutem redactus.l. ſi ſeruus. in fin.ff.de Adimen.leg. Dicebantur & homines noui, teſte Budæo in annotationibus ad Pandectas, in lege 2. ff.de Origine iuris. qui ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant, terræ filij, & velut à ſeſe orti.

Novum opus facit, qui aut ædificando, aut deſtruendo, aut foueã faciendo, priſtinam faciem operis immutat. Secus ſi vetus reficiat, vel incrementum imponat, quia tunc non videtur nouum opus facere, ff. eod. tit. l. 1.§.nouum.& §.ſi quis ædificium.

Novi operis nunciatio, ſecundùm Hoſt

Hoſt. eſt illi qui de nouo ædificat,in præiudicium alterius, legaliter facta prohibitio.l.1.ff. de Noui oper. nun. Et pertinet ad ea tantùm quæ ſunt ſolo coniuncta: vt in l.1.præallega.Fit autem tripliciter. Primo ſolo verbo,dicendo,Nuncio nouum opus, & hoc in loco ædificij ipſi domino noui operis. Secundò per iactum lapidis vel lapilli. Tertiò per iudicis prohibitionem. Primo modo nuntians perdit poſſeſſionem, & facit aduerſarium poſſeſſorem: verbi gratia,voluiſti domum ædificare in fundo meo,& nunciaui tibi quòd non faceres, dicendo Nouum opus nuncio, id eſt, prohibeo. Nuncians verò ſecundo & tertio modo retinet poſſeſſionem,ſecundùm Bern.in c.ex parte.de Verb. ſign.

Novvm opus nunciare, eſt prohibere ne ædificium fiat, vt quando nuncio tibi ne ædifices in fundo meo, vel per iactum lapilli, præſentibus teſtibus. Hæc nunciatio habet talem effectum,quòd ſi ædifices ibi ſpreta nunciatione mea, abſque hoc quòd caueas de opere demoliendo, ſeu deſtruendo,ſi te apparuerit iniuſtè ædificare, quicquid poſtea ædificaueris, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè,totum debebit deſtrui: vt l.1.præallegat. §.opus nouum.& §. nunciamus. Et ſi aliquid in publico fiat, omnes ciues opus nouum nunciare poſſunt. Nam reipublicæ intereſt quamplurimos ad defendendum cauſam ſuam admittere.l.3. in fin. ff. de noui oper.nunc. Et dicitur in §.opus.præallega.quòd hoc edictum non complectitur omnia opera:vt ſuprà,de Interd.

Novitii ſerui propriè dicuntur, recentes. Veteratores verò ſiue veterani, Inueterati. Vlp.l.37.ff. Ædil.edict.

Noxa dicitur quod nocet vel nocuit, vt ceruus, aut aliud animal nocens,ff. de Noxa. act.in rubric. Item: adde quòd noxa aliquando pro peccato, aliquando pro pœna. extrà, de reſcript. cap. ſtatutum.lib.6.

Noxales actiones quæ,vide ſuprà, in ver.[Actio noxalis.]

Noxia dicitur ipſum delictũ,maleficium vel damnum datum.Vnde,

Noxia delictum: delinquens noxa vocatur.

vt Inſtit.de noxa.act.in gloſſ.

De N ante V.

Nvbere in familiam. vide ſuprà in familiam nubere.

Nvdvm poteſt dici quod non eſt veſtitum rei traditione. l. traditionibus.C.de Pac.vel quod nõ eſt veſtitum pignore vel fideiuſſore. l.ſancimus. C.de Verb.ſignificat. Item dicitur nudum quod eſt fictitium,& ſimulatum, vt venditio nuda.l.nuda.ff.de Contrahen. empt. & quod eſt ſine fructu, vt nudus vſus.l.1.ff. de vſu & habit. & qui non tegitur aliquo tegmine.c.felicis.& ibi glo. in ver. nu. de pœn.in 6.

Nvdvm pactum.vide infrà, [ver. pactum.]

Nvllatenvs, vide in clem. vnic.de ſeq.poſſeſſ.& fruct.in gl. in verb.nullatenus.

Nvllitatis ſententiæ ſunt multi modi, vt not.Ioan. And.de Re iudi.c.1.vbi remittit ad Spec. de Sent.prolat.§.iuxta.Et ſententia nulla non meretur habere nomen ſententiæ, de Re iud.ca.fin. lib. 6. ff.eo.tit. l.4.§. condemnatum.& eſt gloſ.fin.in Clem.vnic. de ſequeſtratio.præallega.

Nvmerata pecunia duobus

modis dicitur. Vno modo reſpectu creditoris, qui propriè dicitur numerare pecunias debitori, vt ſibi reddantur. Alio modo reſpectu debitoris, qui propriè dicitur ſoluere creditori: & impropriè dicitur numerare, cùm ſoluit quod debet. Datur autem exceptio non numeratæ pecuniæ à creditore principali debitori vel fideiuſſori. Sed numeratio pecuniæ largè ponitur pro omni re quam quis numerauit vel ſoluit.

NVMERVS pro ordine, & turma: vnde numeri militum, l. 1. de bo. poſſ. ex teſtam. mili.

NVMERVS pluralis an & quando verificetur in vno, vel duobus, Dynus in ca. pluralis. de Regulis iuris in 6. & an & quando reſoluitur vel reſtringitur in ſingularem, vide per Bar. in l. penu. C. de impub. & aliis ſubſt. Item numerus pluralis quando geminat vel inducit plures ſingularitates. Bar. in l. falſa. §. fi. ff. de Condi. & demonſt. cum aliis iuribus.

NVMISMA, ſecundùm quoſdam, eſt idem quod moneta currens & ſpecialis, vel eſt idem quod numus. Sed olim numiſma & aureus & ſolidus auri idem erant. vt C. de Vete. numiſ. pot. l. 1. libr. 11. & C. de ſpor. l. 2. & in Euangelio Matthæi. Et dicit Philoſophus lib. 5. Ethic. quòd numiſma factum eſt non ex natura rei, ſed ex lege.

NOMISMA paſſim legas per o, in prima ſyllaba, non per u: ita enim Græci efferunt. Cæterùm qualiter inſtitutum ſit, vide Bud. in anno. ad Pandect. in l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iure. & ff. de contrah. emp. ad l. 1.

NVMMVLARIVS, eſt numnorum numerator vel malleator, quoniam & ipſe accipit pecuniã & erogat ſicut campſor, & inde facit ſcripturam, ad quam frequenter recurritur in dubio, vt per eam data & accepta probentur. Hic etiam argentarius dicitur, vt ſuprà in littera A, vbi de differentia nummularij & argentarij ex Alciato.

NVMMVS, id eſt, denarius, de quo dicit philoſophus 5. Ethic. quòd eſt menſura omnium rerum: quia eſt fideiuſſor nobis in omni neceſſitate, pro qualibet re qua indigemus.

NVNC, not. Arch. 63. diſtinct. ego. & gloſſ. 23. quæſt. 5. ſi audieris. & ſimiliter de Offic. deleg. c. prudentia. §. ſexta.

NVNCIATORES dicuntur delatores criminum ex quo eorum iudicia notoria dicuntur. Pau. l. 6. ff. ad S.C. Turpil. & l. 7. C. de Accuſat.

NVNCIVS eſt, qui vicem gerit epiſtolæ, & qui ſine mandato litteris mittitur, qui eſt velut pica & organum, & vox domini mittentis ipſum: & largè quilibet nuncius poteſt dici procurator, ſed non è conuerſo.

NVNCVPARE, eſt palàm nominare vel vocare & confirmare, ſecundùm Iſidorum lib. 5. Require infrà [Teſtamentum nuncupatiuum.]

NVNCVPATIO, eſt quam in cereis tabulis recitat teſtator, dicens, [quòd hoc vult in his cereis tabulis quæ ſcriptæ ſunt, ita dico, ita lego, ita quòd vos ciues mihi teſtimonium perhibeatis.]

NVNDINAE, ſunt generale forum, ad quod vndique homines confluunt & concurrunt. C. de Nundi. l. vnic. & l. clàm. §. qui ad nundinas. ff. de Acq. poſ. Aliquãdo etiam nundinæ dicuntur epulæ. l. cùm ſocietas. ff. pro ſocio.

NVN

Nvnqvam quandoque idem eſt quod rarò.1.q.1.nunquam.

Nvptalitivs, nuptialis, Vlpia.l. 194.de Ver.ſig. [Nam munus eſſe donum cum cauſſa, vt putà natalirium, nuptalitium, &c.

Nvptiae ſunt matrimonium, vel viri & mulieris coniunctio indiuiduam ritè conſuetudinem retinens, diuini & humani iuris communicatio.30.q.5.nullam. Et dicuntur nuptiæ ex eo quòd nubentium capita in ſolenni benedictione velabantur, & quaſi nube cooperiebantur, ead. quæſtio. noſtrates.& c.fœminæ. Et illud, [indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens,] tantum valet ſicut conſortium omnis vitæ, & hoc quantum ad propoſitum, quia hanc intentionem habere debent, vt perpetuò ſimul manere debeant.

Nvptiae inceſtæ, dicuntur inter collaterales & affines: nefariæ verò inter aſcendentes & deſcendentes, licet lex quandoque his dictionibus promiſcuè vtatur, vt not.gl.in Auth.de Inceſt. nup.circa prin.

Nvptiae ſecundæ, dicuntur omnes quæ ſequuntur primas, licet ſint tertiæ, quartæ, vel quintæ, &c. vt quando aliqua nubit alicui poſt primas nuptias, C.eo.tit.l.ſi quis.§.tale.

Nvrvs, eſt vxor filij, & eius appellatione pronurus, & deinceps continetur. ff. de Verb. ſignific.l. nurus. & etiam ſponſa. ff.de gra. cognat.l.Labeo. & l.Seruius.contrarium videtur Inſt.de nup.§.affinitatis.

Nvtriri eſt paruulorum, ali maiorum.gloſ.in l. pen.de iis qui ſunt ſui vel alie.iur.

Nvtricivm dicitur quod datur nutricibus pro mercede.

Nvtvs, eſt voluntas ſignis declarata, veluti oculis, capite, manibus. l.nutu.de leg.3.

De O ante B.

O.C. Ope Conſilio, quam locutionem exponit Paulus in l.ſæpe. 53. ff. de Verb. ſign. Errorem itaque apud Paulum Diaconum eſſe conſtat, O.C.Ore conſilio, vel ore conſilij.

O.D.M. Operæ donum munus, Nam apud Paul. Diaconum corruptè legitur [Domus] Hæc tria vt ait Paul.I.C.in d. l.ſæpe, ſine disiunctione ita pronunciabantur: erant autem ea quæ patroni ſuis libertis, cùm eos libertate donabant, imponere conſueuerant, vt ex tractatu de operis libertorum facilè intellectu eſt, in quo mendum harum notarum ignoratione natum eſt, apud Paul. in l. qui Libertinus. 37. vbi leg.Papiam edit. [Ne quis eorum operas doni, muneris, aliúdve.] pro [operas, donum, munus, aliúdve.]

O.L.O.C o n. Operæ Locato, opere conducto. adſcribi autem ſolebat effecto probatóque cùm perfectum eſſet. Et hoc eſt quod Pau. ſignificat in l. 5.de Verb.ſigi.[Opere locato conducto.]

Ob, id eſt, propter. ff. rem ra.hab.l. ſi ſine. §. qui patris. quandoque ſubauditur.ff. quod metus cauſa. l.non eſt veriſimile.§.1.

Obavdire, eſt quaſi de mente deducere, ſecundum Ioan. Andr. de electiom. libro 6. cap. fundamenta.

Obex, pro oppoſitione, I.adulterij accuſatione.C.de Adul.

Obiter, id eſt, ſtatim, de reſcin. venditio.l.1.in fin.aliàs ſignificat incidenter.

Obligatio eſt iuris vinculum,

 quo

quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ ſecundum noſtræ ciuitaris iura, Inſt. de oblig. in princip. Et eſt duplex, ſcilicet ciuilis & prætoria. Ciuilis eſt, quæ aut legibus conſtituta, aut certo iure ciuili comprobata eſt. Sed prætoria eſt, quam prætor ex ſua iuriſdictione conſtituit, quæ etiam honoraria vocatur: differt autem ab actione & contractu: quia contractus eſt verborum conceptio, vel conſenſus, obligatio autem eſt quæ inde naſcitur: at actio eſt, quod poſtea inde ſurgit, & ſic nullum eſt alterum, vt no. glo. Inſt. de ob. §. vltimo.

OBLIGATIO naturalis eſt, quæ ex iure gentium per conſenſum oritur. Eſt autem multiplex, vt docet Bartol. in l. ex hoc. de Iuſtitia & iure.

OBLIGATVS dicitur, qui exceptione tueri ſe non poteſt. l. vel obligatus. §. 1. ff. de Lib. cauſ.

OBOLVS, ponderis genus eſt, quod ſex ſiliquas continet. de eo meminit tex. in c. iudices. 1. q. 1.

OBREPERE, eſt quaſi latenter ſubintrare. 61. diſtin. nullus inuitus. de celebr. miſſa. cum creatura. & c. ne in agro. in princ. de Statu monac.

OBREPTIO, id eſt, mendacium. l. ſin autem. §. 1. de Nego. geſt. & eſt mendacium fraudulosum. l. ſed & ſi. §. patronum. ff. de in ius vocan. & propriè conſiſtit in facti narratione, non iuris. l. cùm verò. §. ſubuentum. ff. de fideicom. libert.

OBREPTITIVM reſcriptum, & obreptio. Require infrà, [reſcriptum.]

OBRIZATI dicuntur ſolidi de bono auro multipliciter excocto. l. vniuerſos. C. de Ve. numiſ. pot. l. 10. & l. 1. Cod. de veſt. olobe ris. lib. 12. licet in vtroque loco mendosè legatur. Et ideo aurum obrizum refert Suet. Neronem exegiſſe.

OBSCVRITAS eſt illa, quæ fit in dictione: ſed ambiguitas, quæ fit in oratione: vt not. gloſ. 3. in l. veteribus. ff. de pactis.

OBSCVRVS quandoque ponitur pro vili: vnde obſcuro loco natus dicitur ignobilis, vt in Authen. de defen. ciui. in princ. & l. pen. ff. de concub.

OBSES vocatur ille qui iurat quòd non recedet de certo loco, quouſque fuerit ſatisfactum.

OBSIDIANVS lapis ab Obſidio quodam inuentus dicitur. de quo Plin. lib. 36. [In genere vitri & obſidiana numerantur ad ſimilitudinem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obſidius, nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi craſſiore viſu atque in ſpeculis reddente pro imagine vmbras.] Idem lib. 37. [Inueniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non ſolùm in Æthiopia & India, ſed etiam in Samo & in littoribus Hiſpanienſis Oceani.] Meminit eiuſdem Suet. in Auguſto. Pomp. li. 34. ff. de Au. & arg. leg. l. etſi. §. perueniamus. [Gemmæ, inquit, ſunt perlucidæ materiæ, velut ſmaragdi. Lapilli contrariæ ſuperioribus naturæ, vt obſidiani,] non abaſiani, vt in codicibus recentibus legitur.

OBSIDIANVS lapillus dictus ab Obſidio inuentore. l. etſi. §. peruenimus. de Au. & arg. leg. § vlt.

OBSONATORES dicuntur qui obſonia emunt, hoc eſt, cibos recentes ex macello, foro boario, foro olitorio, aut eiuſmodi locis. Seneca libr. 6. Epiſt. [Adiice obſonatores, quibus dominici palati

palati notitia ſubtilis eſt.] Martial. in diſticho, cuius lemma eſt, Obſonator:

Dic quotus es, quanti cupias cœnare, nec vnum
Addideris verbum, cœna parata tibi eſt.

Marcell. tit. de legatis 3. l. legatis ſeruis. [Cubicularios, inquit, obſonatores.] Accurſius, vt eſt in excogitandis ineptiis diligētiſſimus, [obſonatores dupliciter exponit, aut qui domino præſtant ſilentium dum dormit, quaſi à ſomno dictos, aut qui canunt dum cœnat dominus, quaſi à ſono vocis.] Neb.

Obsonivm dicitur quicquid extra panem & vinum in cibo apponitur, vnde obſonator qui obſoniis comparandis præpoſitus eſt. l. legatis ſeruis. de leg. 3.

Obstinatvs eſt, qui poſt inſpirationem, & releuationem ſibi factam, in eo quod errauerat perſeuerat. 8. diſt. conſuetudo. in fine.

Obstrvere luminibus, idem quod luminibus officere. Bud. in Pand. l. æquiſſimum de Vſufr.

Obtemperare, eſt obſequi vel obedire. ff. ſi quis ius dic. non obtemp. in rubro & nigro.

Obventiones & reditus pro eodem accepiſſe videtur Vlp. in l. 1. de Exercit. Accurſ. verò diſtinguit, vt ibi in §. exercitorem, aiunt reditus certiores eſſe, obuentiones plerunque contingere.

De O ante C & E.

Occasio differt à cauſa, vt in c. ſolitæ. de maio. & obe.

Occidisse dicitur, & qui mortis cauſam præbuit l. ita. ad leg. Aquil.

Occiditvr quis multipliciter, videlicet actu in corpore quod & ipſum multifariam fit, vt in l. qua actione. ad l. Aquil. & le. 1. §. occiſorum. ad Senatuſcon. Sylla. odio, in mente, & corde: dettactione in ore. c. homicidiorum. de Pœn. diſt. 1. & panis ſubtractione. c. paſce 86. diſt. & non corrigendo delinquentes: quia cùm paſtor non corrigit delinquentes tacendo occidit. c. epheſiis 44. diſt.

Occvltvm omnino (vt præmiſſum eſt) dicitur, quia nulla ratione probari poteſt: & tale vocatur ſecretum vel latens. vide infrà, Probatio.

Occvltvm penè, eſt quod per paucos probari poteſt, & quod pauci ſciunt, vt putà quinque. de pœn. diſt. 1. §. è contra. aliàs incipit, hæc autem ſecreta. circa fi. vide ſuprà, nototium in generibus probationum.

Occvpare capitur quandoque in mala, & quandoque in bona ſignificatione. Et propriè mobilia occupantur, & immobilia inuaduntur, vt in glo. ſuper hoc verbo, in cap. generali. de Elect. lib. 6. vbi concord.

Ocivm philoſophicum, eſt ſtudium, quia philoſophus ociatur quando ſtudet. Sed ociū vulgare eſt, quando vacatur ab opere ſeruili. Et nota ꝙ ocium eſt triplex, ſcilicet, deſtitutorium, quod eſt ribaldorum, qui apud Athenas ſuſpendebantur, ex lege Draconis apud Plutarch. in Solo. Et de hoc dicitur quòd ocioſitas & voluptas arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas capiendas. de Renuncia. niſi cùm pridem. §. verum ſi propter. Ergo dicit Hiero. ad Ruſticum monachū. c. nunquam. de conſe. diſt. 5.

[Semper aliquid operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum.] Secundum eſt reſtitutoriū, quando quis ceſſauit à labore, & iterum accedit ad opus. Tertium retributorium, quod datur emeritis, & ſenibus.

Octonarii, exactores vectigalium, quorum nomine octaua pars inuectorum & euectorum penditur.

Oculus, eſt quadruplex, vt notat Arch. 32. q. 5. nec ſolo.

Odyssea, opus eſt Homeri poëtæ, in quo Vlyſſis errores proſequitur, quoniam Vlyſſes à Græcis dicitur Ὀδυσσεύς: citatur à Marcello in tit. de legatis 3. l. legatis. [Sic denique in Odyſſea Homerus ait, & ſubdit carmen Græcum.] Nebr.

Oeconomus, Latinè dicitur adminiſtrator rei domeſticæ. de quo vide etiam in verb. [iconomus.]

Oenomeli Græcis dicitur, quod ſit Latinis mulſum, ab οἶνυ quod eſt vinum, & μέλι mel: quoniam ex vino & melle confectū eſt, quemadmodum in ver. mulſum diximus. Apud Galenum, exteróſque medicos crebra fit mentio œnomeli. Vlp. in titu. de Trit. & vin. legat. l. ſi quis vinum. [Oenomeli planè, id eſt, vinum dulciſſimum continebitur.] pro quo mendosè legitur cœnomeli. Neb.

Oenomeli Græcis, mulſum eſt Latinis. Sed Vlpian. vti diuerſa poſuit in leg. ſi quis vinum. in princ. de vino leg. qui mulſum non contineri vini appellatione ait. cuius contrarium ſubiicit in œnomeli, interpretatúrque pro vino dulciſſimo.

De O ante F.

Offensam eſſe quidquid alium ad turbationem iniuſtè adducit. Bar. definit in l. quidam. de hære. inſt. quæ autem dicatur offenſa in perſonam docet idem Bartol. in le. licitatio. §. quod illicitè. de publican.

Offerre ſe liti dicitur, qui ſine mandato iudicium ſubit pro reo. l. ſi ſe. de Re iud.

Officium dicitur multis modis. Primò miniſterium. Secundò obſequium. Tertiò actus perſonæ corrigentis. 26. qu. 1. monachus. Quartò plebania. de ſtatu monach. quod Dei. Item aliquando ſumitur pro dignitate vel perſonatu, de Præben. ad hæc de Cleric. non reſi. quia. de conceſ. præb. c. 2. §. 1. Aliquando pro litigio. 16. q. 1. de præſentium. in fi. vbi litigantes dicuntur officiū exercere. Item is cui commiſſa eſt diſpenſatio habet officium. Item qui habet poteſtatem ſæcularem in tabellionatum. Item dicitur præpoſitura. Sed propriè eſt aliud à dignitate & à perſonatu. Et dicitur ſimplex officium, quādo quis habet adminiſtrationem aliquarum rerum ſine aliqua prærogatiua in choro vel capitulo vltra alios ſui ordinis ratione huius officij. Et ſic habet onus annexū ſine honore vel prærogatiua honoris: vt ſyndici, procuratores, gaſtaldi. 1. qu. 3. ſaluator. verſic. [in nomine.] Item vicedominus, qui habet epiſcopatum diſponere, dicitur habere officium. 90. d. officium. 1. q. 1. ſi quis epiſcopus. 1. Reſponſo. Hæc & plura vide per Arch. de Conſuetu. c. 1. in gloſſ. Et hoc erat contra iura, vbi tractat de dignitate perſonali & officio, vt hìc dictum eſt. Item officium ſecundùm Car. eſt poteſtas exiſtens in iudice exercendi omnia ea quæ pertinent ad eius iuriſdictionem,

ctionem, & capitur hîc iuriſdictio generaliter, vt includat omnia pertinentia ad merum & mixtum imperium. Et loquitur de officio iudicis cuius iuriſdictio mater eſt, ſicut obligatio actionis. Nec eſt vera opinio Pet. de Bella perti. quòd officium iudicis ſit exercitium vel executio iudicij, quia magis ſtat in habitu quàm in actu. Nec ſecundùm opin. Marti. appellari debet actio, cùm differant ſurrogatum & cui ſurrogetur. Inſt. de actio. in prin. in gloſſ. 4. Item officium propriè dicitur quod homo debet homini ex natura. vt in cap. cùm in officiis. de Teſtam.

Officium & artificium quomodo differant, not. in l. legatis. de leg. 3.

Officium iudicis, ſecundùm Goffr. eſt poteſtas iudicis à iure ſumpta, & habet locum tam in his quæ ante iudicium fiunt, quàm in his quæ in iudicio occurrunt facienda. Et imploratur loco principalis actionis, cùm alia ordinaria actio deficit, vt in c. ſi. de Offi. iud.

Officium iudicis eſt duplex, ſcilicet nobile & mercenarium. Nobile ideò appellatur, quia à ſeipſo interponitur, nec iure actionis ſiue obligationis, vt puta ſi minor petit ſe reſtitui in integrum, hoc non competit iure obligationis, quia iudex non fuit obligatus, nec iure actionis, ſed iudicis officium miſericorditer implorat, &c. Mercenarium iudicis officium eſt, ſeu ſic appellatur, quia deſeruit actioni intentatæ, puta, peto à te viginti actione mutui. iudicis officium deſeruit mihi in hac actione, quia condemnet te vt reſtituas mihi viginti.

Officiales iudices, require ſuprà, Aſſeſſor.

Officialis foraneus appellatur, qui in certa parte diœceſis ad tempus vices gerit Epiſcopi. gl. in Cl. 2. de Reſcr.

Officiales operæ, ſunt quæ reſpiciunt perſonam patroni, vt illum comitari, cantu & ſaltatione oblectare, & ſimiles.

Officiosa dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obſunt, & alicui proſunt: ſicut à cõtrario teſtamentum dicitur inofficioſum, quod eſt contra officium pietatis. diſt. 9. ſi ad ſcript. in gloſſ. 1.

Officina, eſt quaſi tugurium vel tegmen, quando videlicet paleæ, id eſt, ſtramina ponuntur ſuper arbores vt paſtores ſubtus exiſtentes, ab imbribus protegantur. Sed propriè dicitur vbi opera fiunt: ſicut taberna dicitur, vbi opera ipſa & merces venduntur.

De O ante L.

Olfacere, eſt naſum ad culum ponere, ita exponit gloſſa in verb. olfacit. in leg. agaſo. ff. ſi quadrup. pau. fe. di. Aliàs generaliter olfacere, eſt odorem odorare, & olfactus odoratus. Et ab oratoribus ponitur pro ſcire, vt dicendo, [Tanta ſunt in me tua beneficia, vt quo pacto correſpondeã nec vtique olfacere poſſim.]

Olim aduerbium temporis, & propriè reſpicit tempus præteritũ. ff. de Contrah. emp. l. nec empti, aliquando exponitur, id eſt, [dudum retro.] in Auth. vt Iud. ſine quo. ſuf. §. 1. de execu. tut. l. ſed. §. quæſitum. Item adde quot tempora ſignificet dictio olim. Bart. in l. 1. in prin. vbi Alex. & alij. ff. de No. ope. nuncia.

Olitor, eſt qui vulgò appellatur

[Semper aliquid operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum.] Secundum eſt reſtitutoriū, quando quis ceſſauit à labore, & iterum accedit ad opus. Tertium retributorium, quod datur emeritis,& ſenibus.

OCTONARII, exactores vectigalium, quorum nomine octaua pars inuectorum & euectorum penditur.

OCVLVS, eſt quadruplex, vt notat Arch.32.q.5.nec ſolo.

ODYSSEA, opus eſt Homeri poëtæ, in quo Vlyſſis errores proſequitur, quoniam Vlyſſes à Græcis dicitur Ὀδυσσεύς: citatur à Marcello in tit. de legatis 3. l.legatis. [Sic denique in Odyſſea Homerus ait, & ſubdit carmen Græcum.]Nebr.

OECONOMVS, Latinè dicitur adminiſtrator rei domeſticæ. de quo vide etiam in verb. [iconomus.]

OENOMELI Græcis dicitur, quod ſit Latinis mulſum, ab οἶνος quod eſt vinum, & μέλι mel: quoniam ex vino & melle confectū eſt, quemadmodum in ver. mulſum diximus. Apud Galenum, exteróſque medicos crebra fit mentio œnomeli. Vlp.in titu.de Trit. & vin.legat.l.ſi quis vinum.[Oenomeli planè, id eſt, vinum dulciſſimum continebitur.] pro quo mendoſè legitur cœnomeli. Neb.

OENOMELI Græcis, mulſum eſt Latinis.Sed Vlpian. vti diuerſa poſuit in leg. ſi quis vinum. in princ. de vino leg. qui mulſum non contineri vini appellatione ait. cuius contrarium ſubiicit in œnomeli, interpretatúrque pro vino dulciſſimo.

De O ante F.

OFFENSAM eſſe quidquid alium ad turbationem iniuſtè adducit. Bar.definit in l. quidam.de hære. inſt. quæ autem dicatur offenſa in perſonam docet idem Bartol. in le.licitatio. §. quod illicitè. de publican.

OFFERRE ſe liti dicitur, qui ſine mandato iudicium ſubit pro reo.l.ſi ſe.de Re iud.

OFFICIVM dicitur multis modis. Primò miniſterium. Secundò obſequium. Tertiò actus perſonæ corrigentis.26. qu. 1. monachus. Quartò plebania. de ſtatu monach. quod Dei. Item aliquando ſumitur pro dignitate vel perſonatu,de Præben.ad hæc de Cleric.non reſi.quia.de conceſ.præb. c. 2.§.1. Aliquando pro litigio.16. q.1.de præſentium. in fi. vbi litigantes dicuntur officiū exercere. Item is cui commiſſa eſt diſpenſatio habet officium. Item qui habet poteſtatem ſæcularem in tabellionatum. Item dicitur præpoſitura. Sed propriè eſt aliud à dignitate & à perſonatu. Et dicitur ſimplex officium, quādo quis habet adminiſtrationem aliquarum rerum ſine aliqua prærogatiua in choro vel capitulo vltra alios ſui ordinis ratione huius officij. Et ſic habet onus annexū ſine honore vel prærogatiua honoris: vt ſyndici, procuratores, gaſtaldi. 1. qu. 3. ſaluator. verſic. [in nomine.] Item vicedominus, qui habet epiſcopatum diſponere, dicitur habere officium.90. d. officium.1.q.1.ſi quis epiſcopus.1. Reſponſo. Hæc & plura vide per Arch.de Conſuetu.c.1.in gloſſ. Et hóc erat contra iura, vbi tractat de dignitate perſonali & officio, vt hîc dictum eſt. Item officium ſecundùm Car. eſt poteſtas exiſtens in iudice exercendi omnia ea quæ pertinent ad eius iuriſdi-ctionem,

ctionem, & capitur hîc iuriſdictio generaliter, vt includat omnia pertinentia ad merum & mixtum imperium. Et loquitur de officio iudicis cuius iuriſdictio mater eſt, ſicut obligatio actionis. Nec eſt vera opinio Pet. de Bella perti. quòd officium iudicis ſit exercitium vel executio iudicij, quia magis ſtat in habitu quàm in actu. Nec ſecundùm opin. Marti. appellari debet actio, cùm differant ſurrogatum & cui ſurrogetur. Inſt. de actio. in prin. in gloſſ. 4. Item officium propriè dicitur quod homo debet homini ex natura. vt in cap. cùm in officiis. de Teſtam.

Officium & artificium quomodo differant, not. in l. legatis. de leg. 3.

Officium iudicis, ſecundùm Goffr. eſt poteſtas iudicis à iure ſumpta, & habet locum tam in his quæ ante iudicium fiunt, quàm in his quæ in iudicio occurrunt facienda. Et imploratur loco principalis actionis, cùm alia ordinaria actio deficit, vt in c. fi. de Offi. iud.

Officium iudicis eſt duplex, ſcilicet nobile & mercenarium. Nobile ideò appellatur, quia à ſeipſo interponitur, nec iure actionis ſiue obligationis, vt puta ſi minor petit ſe reſtitui in integrum, hoc non competit iure obligationis, quia iudex non fuit obligatus, nec iure actionis, ſed iudicis officium misericorditer implorat, &c. Mercenarium iudicis officium eſt, ſeu ſic appellatur, quia deſeruit actioni intentatæ, puta, peto à te viginti actione mutui. iudicis officium deſeruit mihi in hac actione, quia condemnet te vt reſtituas mihi viginti.

Officiales iudices, require ſuprà, Aſſeſſor.

Officialis foraneus appellatur, qui in certa parte diœceſis ad tempus vices gerit Epiſcopi. gl. in Cl. 2. de Reſcr.

Officiales operæ, ſunt quæ reſpiciunt perſonam patroni, vt illum comitari, cantu & ſaltatione oblectare, & ſimiles.

Officiosa dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obſunt, & alicui proſunt: ſicut à contrario teſtamentum dicitur inofficioſum, quod eſt contra officium pietatis. diſt. 9. ſi ad ſcript. in gloſſ. 1.

Officina, eſt quaſi tugurium vel tegmen, quando videlicet paleæ, id eſt, ſtramina ponuntur ſuper arbores vt paſtores ſubtus exiſtentes, ab imbribus protegantur. Sed propriè dicitur vbi opera fiunt: ſicut taberna dicitur, vbi opera ipſa & merces venduntur.

De O ante L.

Olfacere, eſt naſum ad culum ponere, ita exponit gloſſa in verb. olfacit. in leg. agaſo. ff. ſi quadrup. pau. fe. di. Aliàs generaliter olfacere, eſt odorem odorare, & olfactus odoratus. Et ab oratoribus ponitur pro ſcire, vt dicendo, [Tanta ſunt in me tua beneficia, vt quo pacto correſpondeã nec vtique olfacere poſſim.]

Olim aduerbium temporis, & propriè reſpicit tempus præteritũ. ff. de Contrah. emp. l. nec empti, aliquando exponitur, id eſt, [dudum retro.] in Auth. vt Iud. ſine quo. ſuf. §. 1. de execu. tur. l. ſed. §. quæſitum. Item adde quot tempora ſignificet dictio olim. Bart. in l. 1. in prin. vbi Alex. & alij. ff. de No. ope. nuncia.

Olitor, eſt qui vulgò appellatur

tur hortulanus, dictus ab oleribus, hoc eſt, herbis hortenſibus. Inde [olitanus, a, um,] ad hortum ſiue horti curatorem pertinens. Plin. libro 19. [Vrceola olitoria ex his factitari prodiderunt.] Vlpian. de Verb. ſignifi. l. Vrbana. [Horti vinearij forte vel olitorij.] nec dicitur ab oliuis, ſed ab oleribus. Ant. Neb.

OLOBERVS, eſt veſtis totaliter deaurata. & dicitur ab ὅλον, id eſt totum, & βήρυς, quod eſt aurum. & differt à veſtibus deauratis, quia hæc de optimo auro, quòd in vulgari foliatum, in legibus obrizatum dicitur, ſed illa de quolibet auro vel hæc de optimo auro tota erat veſtis, illa deaurata ſimiliter in totum. Eſt & alia veſtis quæ habet aurum tantùm in paragandis, vt Cod. de veſt. olobe. & aura. libro 11. in rub. ſecundùm Accur. Vide de hoc etiam ſuprà in ver. [holobaræ veſtes,] nam ita ſcribendum eſſe, Græca eius etymologia poſtulat.

De O ante M.

OMNIA comprehendit ſingula. Nam ſi epiſcopus dicat, [Do tibi talem villam & omnia iura quæ habeo ibi,] ſingula iura comprehenduntur, ſed non intelligit dare decimas & alia iura quæ ſunt merè ſpiritualia, quia dictio [omnia] licet ſe extẽdat ad ſingula, nõ tamẽ ad ea quæ ſunt penitus naturæ alterius & iuris, quamuis ad ea quæ principaliter transeũt. Sed quando datur aliquid quod habet temporalia & ſpiritualia iura cum omnibus pertinentiis ſuis, vt præbenda habens poſſeſſiones & decimas, tunc omnia transferuntur ſimul, ſecundùm Hoſt. in c. literas. de Iure patro.

OMNIFARIAM, id eſt, omnibus modis. C. de arbi. l. ne in arbitris. §. 1. de contrahend. & commit. ſtip. l. optimam.

OMNINO tangit Archidia. de præbend. cap. ſi beneficia. lib. 6. & pleniùs in cap. licet canon. de Elec. & gl. in Cle. 1. de vita & hone. Cleric. & etiam gloſſ. in c. & Chriſtus. de Iureiur.

OMNIS. hæc dictio quando ſtet collectiuè & quando diſtributiuè, docet Bartol. in l. hoc articulo. de Hæred. inſt.

De O ante P.

OPERA, æ, eſt labor diurnus quemadmodum à Paulo & Vlpiano definitur, lib. 38. Dig. titulo de operis liber. differt autem ab opere, quoniam in vno opere plures operæ conſumi poſſunt, & in vna opera plura opera fieri poſſunt. Ant. Neb.

OPERA, eſt diurnum officium, ſcilicet quod quis exhibet alieni per diem artificialem, & non naturalem, ſicut dicitur Geneſis 1. ca. [Veſpere & mane dies vnus.] Aliquando ponitur pro breui tẽporis obſequio, vel eſt idem quod obſequium. Dicitur ergo opera officium tempore limitatum, vt l. 1. ff. de Operis liber. Limitatio autem ſtat in diſponentium voluntate, quia per contrahentes poteſt limitari maiori vel minori tempore, puta quòd dies capiatur ad integram, vel ad mediam noctẽ, vel ad veſperã tantùm: quia diſponant contrahentes, & erit lex. Idem in teſtatore. Et quando aliud non apparet, de artificiali intelligitur, quia ad hunc communiter fit relatio. Sed impropriè opera accipitur pro reuerentia vel obſequio, vt not. in §. libertus. leg. ſi non ſortem. ff. de Cond. inde. & ſic de aliis.

OPE

OPERARVM aliæ ſunt officiales, aliæ artificiales, de quibus require ver. [artificiales, & officiales.]

OPERIS appellatione de eo intelligitur, quod formam habet veri & iuſti operis, quæ quidem forma non niſi ex conſummatione & perfectione contingit. l. rei appellatio. vbi Alciat. de Verbor. ſignific.

OPILIO dicitur cuſtos ouium. l. cùm quærebatur. §. fin. & ibi not. ff. de leg. 3.

OPINIO ſecundùm Spec. eſt dubia particularis arbitratio, quę à Doctoribus alicuius ſcientiæ auctoritatem habet. Sed ſecũdùm Goff. eſt probabilis arbitratio Doctor. non niſi ob inſtructionem ſtudentium in ſcriptis redigenda.

OPINIO communis, eſt aliud quàm fama. Nam opinio communis facit ius. C. de Re iud. l. 1. Fama verò non facit ius. Item opinio communis probat, fama verò non. Item opinio communis differt à notorio, quia opinio communis eſt de longè præteritis, quæ probari non poſſunt de facili, ſcilicet per teſtimonium viſus, &c. Sed notorium eſt de præſentibus vel proximè præteritis, quæ de facili probari poſſunt per teſtes diuiſim.

OPINIO communis illa dicitur, quam plures grauioréſque amplectuntur, vt dicit Panor. in c. prudentiam. in princ. de Offic. deleg.

OPINIATORES ſunt militaris annonæ exactores. l. miſſi. Cod. de exactor. trib. Sed Codex Noremberg enſis ibi habet [opiniones, non opiniatores.]

OPISTHOGRAPHA, dicũtur quę in retrò chartæ ſcripta ſunt, ab ὄπισθεν, quod interpretatur retrò, & γράφω ſcribo. Eiuſmodi eſt ſcriptura, de qua dixit Iuuen.

Scriptus & in tergo, nec dum finitus Oreſtes.

Et Martialis:

Scribit in auerſa Picens epigrammata charta.

Plin. in epiſt. [Reliquit, ait, commentarios opiſthographos & minutiſſimis litteris ſcriptos.] Iuriſconſ. in tit. de bon. poſſeſſ. ſec. tab. l. chartæ appellatione. [Proinde, ait, ſi in opiſthographo quis teſtatus ſit, hinc peti bonorum poſſeſſionem.] vbi Accurſ. dupliciter peccat, tum in opiſthographo, i. vbi opes ſcribuntur, exponẽs, tum in epiſtographo, i. in epiſtola. Neb.

OPISTHOGRAPHVM, id eſt, tabula lignea, in qua ſcriptæ ſunt opes. l. chartæ. & ibi gl. ff. de bonor. poſ. ſecundùm tab. Alc. verò accipit pro tumultuariis tabulis, quæ vulgò memoriales, Latinè aduerſaria dicuntur.

OPORTET aliquando dicit neceſſitatem. 3. q. 9. non oportet. Aliquando honeſtatem. Item oportebit, ſignificat tam præſens quàm futurum. de Verb. ſignific. verbum. & not. gloſ. 25. quæſt. 1. & gloſ. c. 1. de Præſcript. lib. 6. ſuper verb. oportet.

OPPIDVM dicitur terra murata non habens epiſcopum. in l. pupillus. §. oppidum. ff. de Verb. ſignific.

OPPROBRIVM, idem eſt quod probrum. l. probrum. de Verbor. ſignific.

OPTIMATES, ſunt quaſi meliores & ditiores de populo, ab opibus dicti.

OPTIO, eſt vnum genus exactionis. C. de Iure fiſci. l. pen. ſuper verb. optionem. libr. 10. Aliàs capitur pro electione, vt §. optionis. Inſt. de leg. Sed in re militari dicitur miles qui ægros antecedit, tanquam

Ordinarii locorum ſunt, non tantùm epiſcopi, ſed etiam quicunque inferiores qui habent inſtitutionem, & deſtitutionem. c. cùm ab eccleſiarum, de Offic. ordin.& c.3.§.in conferendis.eo. tit.lib.6.

Ordinarivs ſeruus qui, vide in verb.ſeruus ordinarius.

Ordinaria onera ſunt illa, quæ ex conſtitutione vel conſuetudine præſtantur, vt quòd quilibet talis fundus vel domus quolibet anno tantum debeat præſtare domino ſuo vel principi. Sed extraordinaria onera ſunt, quæ extra curſum & morem ex inopinato euentu vel caſu ſeu neceſſitate emergenti indicuntur, vt ſi dominus velit maritare filiam ſuam, vel guerræ immineant, & ideò à ſuis ſubditis exigat aliquid.

Ordo ſecundùm magiſtrum ſententiarum & Thom. in 4.diſt.24. eſt quoddam ſignaculum, in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato ad officium.in ſum. confeſs. lib.4. in tit. 22.

Originarivs, require ſuprà Colonus: Nam originarius colonus & adſcriptitius idem ſunt in re, ſc.eiuſdem conditionis homo, ſed ratione differunt. Nam adſcriptitius dicitur, quia ſic adſcriptus eſt terris colendis, quod non poteſt à cultura recedere ſine voluntate domini ſui. Sed colonus, quia tenetur colere terram, & originarius, quia ex origine ſua adhæret glebæ, vt ſuprà.

Orichalcvm, interpretatur æs montanum, nam ὄρος eſt mõs, & χαλκὸς æs: nam quod vulgò aurichalcum dicitur, nulla ratione defendi poteſt. Tum ex illo principio omnium conſenſu recepto, non ſolere fieri compoſitionem ex Græco & Latino, tum auctoritate & ratione. Ratio autem illa nimirum eſt, quòd in carmine ſemper prima breuis reperitur. Virg. 12. Æneid.

- Albóque orichalcò
Circundat loricam.

Et Horat.in poëtria,

Tibia non vt nunc orichalco iuncta tubæque
AEmula.

Aurichalcum verò non poſſe dici Feſtus Pomp. eſt auctor. [Aurichalcum, inquit, quidam putauerunt compoſitum ab ære & auro. Sanè verò orichalcum dicitur, quod in montoſis locis inuenitur: mons etenim Græcè ὄρος appellatur.] Vlp.ti.de legatis tertio, l.1. ſi quis electrum, inquit, vel aurichalcum contineri. In titulo quoque de Action.empt.& vend. Quemadmodum, inquit, ſi quis vas aurichalcum: ſed orichalcum legas.

Orivndvs de ciuitate vel loco, &c. dicitur is, qui vel ibi vel in vico ciuitatis illius ortus eſt. ff. ad mun.l.qui ex vico. Vel ſi pater eius inde ducit originem. ff.eod. tit.l.aſſumptio.§.filius.& C.Municip.& orig.l.1.& l.filios.lib.10. Ex not.in ca.vſurarum.de vſur.in ver.alienigenas.lib.6.

Ornamentorvm nomine nec veſtis, nec annulus ſignatorius continetur. l.ornamentorum. de aur. & ar.le.& l.ſignatori⁹, de Ver.ſig.

Orphanotrophivm, penultima longa, locus eſt vbi orphani aluntur, quemadmodum brephotrophium vbi infantes, vt ſuo loco diximus, in Codice Iuſtiniani titulus eſt de orphanotrophiis, quorum etiam meminit frequenter tit.de ſacroſ.eccleſ. Orphanotrophus, is dicitur qui orphanotrophij curam gerit.

Or

ORPHANOTROPHVS, eſt orphanorum & pupillorum tutor, & adoleſcentium curator, qui eos facultatibus & parentibus quaſi deſtitutos ſuſcipit alendos.

ORPHANOTROPHIVM, eſt locus, in quo talibus alimenta adminiſtrantur. 23. q. 8. tributum. §. quamuis. & l. orphanotrophos. C. de epiſcop. & cler.

ORTHODOXVS, id eſt, catholicus, extrà, de Summa trin. c. 1. lib. 6. & dicitur ab ὀρθὸς, id eſt, rectum, & δόξα, id eſt, gloria; vt C. de Sum. trin. & fide catholica. l. 2. in fine. & ibi gloſſ.

ORTVS eſt locus ſine reditu, factus ad amœnitatem, & dicitur prædium vrbanum. ita tenet Fel. in c. Rodulphus. in verſ. ortus autem eſt. de reſcr.

ORTVS olearius, eſt ortus in quo olus accreſcit. Scribendum Hortus per h.

De O ante S.

OSANNA, vox Hebræa, id eſt, ſalua obſecro, Matth. 21. de conſec. diſt. 4. c. multi. per Arch.

Ὁσίας χάριν dicis cauſa, vide ſuprà, Dicis cauſa.

OSPRATVRA, vocabulum fictum ex Greco ὄσπρια, quod varias fruges minutas & legumina ſignificat, vt auctor eſt Heſychius Arch. l. vl. §. 2. ff. de Mun. & hon. [Elemporia & oſpratura apud Alexandrinos patrimonij munus exiſtimatur.

OSSORIA, locus in quo reponuntur oſſa defunctorum. l. 2. de Sepulc. viol.

OSSVARIAE ciſtæ, in quibus defunctorum oſſa recondebantur. Vlp. l. 2. ff. de Sep. viol. [Et Celſus ſcribit ſic eſſe monumenti, vt oſſuariam. & ideo quod vi aut clam interdictum locum fore.]

OSTENDERE, id eſt, monſtrare vel probare. ff. de Actio. tribut. l. ſed & ſi ſeruus. & de Accuſat. leg. fin.

OSTENTVM dicitur omne contra naturam cuiuſque rei genitum factumque. Oſtentorum duo ſunt genera, de quibus in l. oſtentum. de Verb. ſign.

De O ante V.

OVES dicuntur animalia minuta. leg. oues. & ibi Bartolus. ff. de abigeis. & appellatione ouium non veniunt agni, niſi eſſet de conſuetudine. Bart. in leg. legatis. §. ouibus. ff. de Legatis. tertio. hinc ouilio ouium cuſtos. leg. fundi. de fundo inſtructo leg.

De P ante A.

PACTVM vel pactio dicitur à verbo paciſcor, & ſic deſcribitur: [Eſt conſenſus duorum vel plurium in idem placitum.] ſcilic. ad dandum vel faciendum aliquid alteri ab altero eorum. ff. de Pactis. leg. 1. §. 1. Et dicitur quaſi de pace factum, vel pacis actum. Et ponitur ibi, in idem placitũ. Nam non fit in eodem vero vel falſo, quia ſi duo vel plures conſentiãt in hoc vero, Titius eſt homo, vel in hoc falſo, Titius eſt aſinus, non erit pactum: quia non eſſet obligatorium: talis enim conſenſus neutrum obligat alteri. Item ſecundùm quoſdam pactum eſt contractus, quia paciſcendo, diuerſas in idem contrahimus voluntates. Et capitur quandoque latè pro eo quod non tranſiit in contractum nominatum: vt venditio, &c. Et ſic omne pactum poteſt dici contractus innominatus, vt tranſactio do vt des, &c. Quandoque ſtrictè pro ſimplici pacto gratis facto: vt promitto tibi decem,

cem, &c. Et à tranſactione & pollicitatione differt, quia pollicitatio eſt ſolius offerentis promiſſio. Et aſſignatur differentia inter pactum, quia pactum eſt de re certa & non litigioſa & gratuita. Tráſactio verò de re incerta & litigioſa, & non gratuita. Et quid ſit pactum, habes etiam de Verb. ſig. c. pactum. vbi dicitur, [pactum eſt inter partes ex pace conueniens ſcriptura, legibus ac moribus cõprobata.] Nam ſæpè ad probationem pacti ſcriptura interponitur, ſecundùm gl. ibidem.

Pactorvm diuerſa ſunt genera. Nam pactum conuentum dicitur, quod ſub certis verbis & forma factum & expreſsè redactum eſt. v.g. clarum eſt pactum in verbis, quia ſi verba ſunt obligatoria, pactum eſt obligatorium: ſi ſint liberatoria, eſt liberatorium: ſi exceptionis inductiua, tunc eſt exceptionis inductiuum.

Pactvm tacitum dicitur, quod in veritate non eſt expreſsè factum, ſed ex aliqua lege ſpeciali, ac ſi fieret, haberi iubetur. v. g. conduxi domum à Seio, & res meas intuli, hoc caſu res meæ illatæ pro mercede domus, tacitè ſunt obligatæ Seio, iure hoc ſtatuente, vel iubente lege, pignori ita eſſe obligatas, ac ſi ſpecialiter & expreſsè inter nos concordatum eſſet & conuentum, dato tamen quòd non conuenerimus, nec ſuper hoc quid dixerimus. Vnde ſic, Pactum tacitum dicitur, quod non eſt factum expreſsè: vt cùm conduxi domum non tangendo de pretio dando, tamen ſecundùm leges adhuc venit pretium dandum, ac ſi paciſcendo ita fuiſſet expreſſum.

Pactvm addictionis in diem tale eſt: vt vendo tibi domum: & ſi potero habere maius pretium vſque ad menſem, ego repetam ipſam domum.

Pactvm legis commiſſoriæ eſt: vt vendo tibi domum, & ſi non ſolueris intra menſem, volo quòd ſit inempta: vt C. de pact. inter empt. & vend.

Pactvm perſonale eſt, quod non generaliter fit, ſed tantùm pro vna perſona vel duabus. Et dicitur pro vna tantùm perſona, quia fit perſonæ ſoli, ſic quòd tali & non alteri prodeſſe poſſit, vt ſi paciſcor pecuniam à te mihi debitam non petiturum me à te, ſed à tuo hærede, tunc illud pactum tantùm perſonam tuam tuetur, & non hæredem tuum.

Pactvm reale, vel in rem eſt generale, & non continet ſpecialiter vnam, duas, vel plures perſonas, ſed generaliter complectitur omnes, ad quas illa res pertinet vel pertinere poteſt. vt cùm debitum meum omnino remitto tam tibi, quàm hæredibus tuis, ita vt omnes liberemini, tu & hæredes & fideiuſſores, & nullus mihi reſeruatur regreſſus ad pecuniam vel ad rem petendam. Item pactorum aliud nudum, aliud veſtitum. Et qui plenè vellet hoc examinare, traheret magnam cauſam & controuerſiam inter Doctores. Hæc tamen cum paucis ſufficiant.

Pactvm nudum dici poteſt, quod ab omnibus iuris ſolemnitatibus deſtitutũ eſt, id eſt, tam ſolemnitates verborum quæ ſolent concipi & attendi in ſtipulationibus, quam non etiam per conceptionem literarũ, ſc. quando chirographũ non interuenit, nec aliud inſtrumentũ ſuper hoc confectum, quo nudum pactum confirmaretur. Et dicitur nudum, à

cauſa

cauſa, quæ ſufficere poteſt ad perfectam obligationem, [vt do vt facias, facio vt des, &c.] cuiuſmodi conuentiones dicuntur contractus innominati. Item dicitur nudum à foro negotij: vt quando negotium non incidit in certum nomen contractus, vt in nomen emptionis, vẽditionis, locationis, &. ſimilium. Item nudum dicitur à rei interuẽtu: vt talis non intercedat res, quę poſſit ſuo interuẽtu perfectam reddere cauſam obligationis, ſicut in mutui datione. Item dicitur nudum à cohærentia, quoniam ſi incontinenti poſt contractum adiſciatur, pactum ex præcedenti obligatione vires contrahit: vt videatur ineſſe contractui, & cauſam veſtire, vt ſi pactum ſemel factum eſt, & poſt traditionem intercedit, res ſic veſtitur interuentu rei. Item pluribus aliis modis veſtitur, ſecundùm diuerſas opiniones Doctorum.

Pactvm veſtitum, dicitur ſex modis, ſecundùm quod ſex modis veſtitur, ſcilic. re, verbis, litteris, contractus cohærentia, & rei interuentu: vt ſecundùm gl. Inſt. quib. mod. re con. obl. in princ. Et dicit Goff. quòd pactum in rem, eſt quando generaliter paciſcor, ne petam: & in perſonam, ne à perſona petam. ff. eod. tit. l. idem. §. perſonale. & non minus ex verbis, quàm ex mente contrahentium eſt æſtimandum, an pactum in rem vel in perſonam ſit: plerunque enim in perſonam pactum inſeritur, non vt perſonale ſit pactum. ff. eod. tit. l. iuris gentium. §. pactorum.

Pactorvm aliud vtile, aliud inutile, ſcilicet ratione perſonarum, vt furioſorum, qui nec tacitè nec expreſsè conſentire poſſunt, quare matrimonium contrahere non poſſunt, nec ad religionem ſe obligare. & hoc de continuo, ſecus ſi habent lucida interualla, vt 6. q. 1. quamuis. Item pupillus, qui nondum eſt doli capax, vbi vult obligari, ſecus ſi vellet alium obligare, quod poteſt. Idem in prodigo. Item monachi & regulares profeſſi & conuerſi, niſi pro contemplatione monaſterij paciſcantur, cui per tales acquiritur. Item viri & vxores, qui ſibi donare non poſſunt, ſed vendere. Item ratione poteſtatis. Item in legatis dum legatione funguntur. Item inter patrem & filium, niſi in Caſtrenſi peculio, vel quaſi. Item ſi res in pactum deducta non ſit in rerum natura, niſi mora præceſſerit. Item ſi homo res ſacras vel religioſas deducat in pactum. Item ceſſat pactũ in collatione rerum ſpiritualium. 1. q. 2. quàm pio. & in rebus prohibitis, etiam ſi iuramentum fuerit appoſitum, vt in animæ detrimentum vergentibus. Item pactũ turpe, aut rei turpis aut impoſſibilis, de iure vel de facto, nullam obligationem inducit. c. vlt. eod. tit. ſecundùm Goffr. in Sum. Dicitur autem pactum à pactione. ff. eod. tit. l. 1. pactio verò à pace & actu: nam qui paciſcuntur ex diuerſis & contrariis moribus animorum, poſt multa variáque certamina in vnam cõſonantémque ſententiam conuenire dicuntur. ff. eod. tit. l. 1. §. conuentionis. Et hoc pactum generale eſt ad omnia quæ contrahuntur vel aguntur inter partes cauſa contrahendæ vel tollendæ obligationis, ſed nomen conuentionis generaliſſimum eſt: nam ſcholares in ſcholis, clerici in capitulo, populus in foro conue-

nire

nire dicuntur: vt in §. præalleg. conuentionis. Vel dicitur pactum à percuſſione palmarum. veteres enim cùm ſe obligabant, palmas percutiebant in ſignum inuiolandæ fidei: vnde dicitur pactum quaſi palmæ ictus.

Pactvm per donationem. Require infrà, tranſactio.

Pacem rumpere non dicitur ille, qui facit furtũ ei cũ quo pax eſt. Barto. in l. verum eſt. ff. de furtis.

Padvs, eſt flumen publicum tranſiens per Lombardiam, de quo fit mentio Inſtitut. de Rerum diuiſ. §. 2. in gloſſ.

Paegma, atis, ludus interpretatur, à παίζω quod eſt ludo. Erat autem pægma machina in ſublime tendens, in qua puerorum cantantium erant nidi. Seneca libro 13. epiſt. his verbis pægma deſcribit: [His, inquit, annumeres machinatores, qui pægmata per ſe ſurgentia excogitant, & tabulata tacitè in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato varietates, aut dehiſcentibus quæ cohærebant, aut quę diſtabant ſua ſponte coëuntibus, aut iis quæ eminebant paulatim in ſe reſidẽtibus] Ioſephus quoque triumpho Veſpaſianorum, nonnihil de pegmatis ſcribit. Iuuenal.

Et pegma & pueros inde ad velaria raptos.

Martialis:

Et creſcunt mediâ pegmata celſa viâ. Claudian.

Mobile ponderibus deſcendat pegma reductis.

Vlp. in titu. de fundo inſtruct. l. quæſitum. [In emptionẽ, inquit, domus ſpecularia & pegmata cedere.] Nebr.

Paganvs à pago dicitur, quemadmodum à vico vicinus: habet tamẽ aliquãdo remotiorẽ ſignificatum, atque pro eo accipitur qui non eſt militiæ ſacramẽto addictus, vt nemo ſit qui non aut paganus aut miles dicatur. Iuue.

Citiùs falſum producere teſtem
Contra paganum poſſis, quàm vera loquentem,
Contra fortunam armati.

id eſt, contra militẽ. Modeſtinus in tit. loc. & conducti. l. [ſi ignorans, inquit, militi, quaſi pagano locauerit.] Item multis aliis in locis Digeſtorum, ſed nunquam alia ſignificatione. Si quando tamẽ à iuniorib. paganus pro infideli accipitur, id per tranſlationẽ fit, quaſi nõ ſit initiatus ad ſacra religionis Chriſti, atque illius militiæ adiuratus. Nebr.

Pagani dicuntur in iure quandoque increduli ſeu hæretici. Item quandoque dicuntur priuati homines, vt villani & omnes qui neque milites, neque magiſtri ſunt, à πάγος Græcè, quod eſt villa Latinè, vt Inſtitut. de milit. teſtam. §. illis autem temporibus. in fin. vbi gloſſ.

Paganicvm, aduentitium eſt peculium, quod ex proſpera fortuna aduenit, veluti ex teſtam. cognatorum vel etiam agnatorum.

Palam facere dicitur, quod coram pluribus facit, l. palàm. de Verb. ſignific. Palàm nuncupatus hæres intelligitur, ſi teſtes exaudierint. l. hæredes. de Teſtam. Palàm quęſtum facere mulierem dicimus, quæ paſſim & ſine delectu ſtuprari ſe ſinit. l. palã. de ritu nupt.

Palatini, aliter dicuntur vicarij, quodammodo gerũt vicem principis, ſecundùm Accurſ. in rub. C. de Pala. ſacr. lar. lib. 12. Sed communiter dicuntur omnes habitantes in Palatio.

PALATINVS comes dicitur, qui curam gerebat præcipuam, vt miſſis notariis ſuis negligentiam iudicum argueret. C. de offic.recto.l.nullam. Require ſuprà, Comes.

PALLA dicitur veſtis qua altare cooperitur, videlicet lineus pannus conſecratus, qui ſuper altare ponitur, ſuper quem extenditur corporale. Sumitur etiam quandoque pro cortina vel panno ſerico. Vnde,

Lætitiæ cauſa cibus eſt, non ſerica palla.

PALLIVM, eſt inſigne ornamenti archiepiſcopi, vel Epiſcopi, quod ex priuilegio ſibi conceditur, ſumptum de corpore beati Petri, in ſignum plenitudinis Pontificialis officij, vt de Election.ſignificaſti. & de auctoritate & vſu pallij. præalleg.cap.2. Vnde ante pallij receptionem eccleſia dicitur viduata, vt dicto ca. quoniam. in Papa verò deſignat plenitudinem poteſtatis.

PALMARIVM præmium, quod victoriæ cauſa datur. l.1. de var.& extraord.cogn.

PALMATI equi, in l.1.C.de Gre.do. iidem fere ſunt quos vulgo baios vocamus. Poſſumus etiam intelligere equos palmatos, quibus vtebantur aurigæ in circo, à palma. Hæc Alciat.in præalleg.l.1.

PANCRATIVM, eſt colluctatio cum fuſtibus, vel locus lignis circundatus, in quo certo ordine ſtant pugnantes, vt in pugilibus videmus gloſſ. eſt in l.qua actione.§. ſi quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Require ſuprà, colluctatio.

PANCRATIVM, vt ſcribit Vitruuius, locus erat in quo athletæ exercebantur. Pli. lib. 34. Puerum autoli cum pancratio victorem. Propertius libro 3. Et patitur duo vulnera pancratio. Vlp. lib. 9.tit.ad legem Aquiliam.l. qua actione. [Si quis colluctatione, inquit, vel in pancratio.] Vnde pancratiaſtes pro athleta qui ſe in pancratio exercet. Ant.Ne.

PANCRATIVM, genus certaminis eſt, quod aduocatis omnibus corporis viribus, omniumque neruorum contentione tranſigitur. Budæus in l. qua actione. ff. ad Legem Aquil.

PANDECTA. Require ſuprà in ver. Digeſtum.

PANDECTA, poteſt interpretari comprehenſorium, hoc eſt, omnia continens, à πᾶν, quod eſt omne, & δέχομαι, comprehendo. Gellius lib. 19. [Sunt, inquit, qui pandectas, id eſt, omnium receptacula inſcripſerint.] Idem lib. 12. [Quas Græco vocabulo Pandectas, id eſt, promiſcua & omnimoda continentes libros.] Hinc Iuſtin.lib.50.Digeſtorum. Pandectas Græco titulo prætitulauit, non quemadmodum quidam exiſtimant, pandectas fuiſſe libros Iuriſconſultorum, ex quibus conflatum eſt ius ciuile, quod Iuſtinianus Imperator in quinquaginta libros redegit. Neb.

PANNICVLARIA ſunt ea, quę in cuſtodiam receptus ſecum contulit, ſpolia quibus indutus eſt qui ad ſupplicium ducitur. l. diuus. de Bon.damnat.

PANNICVLARIA bona, quemadmodum Vlp. in tit. de bon.dam.l.diuus.definit, ſunt ea quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit, non omnia quidem, ſed veſtem qua is fuerit indutus, & nummos inueterales, & annulos parui precij.

PANTHERA numero plurali poſuit Vlp. pro auium captura.l.emptorem.

protem. §. vlt.de act.empt. vt ibi interpretatur Bud.

PANTOMIMI dicebantur omnium imitatores effictoréſque. Græca eſt vox, qua vſus eſt Iuriſconſ.in l.ſi libertus.de Ope.liber.

PANTOMIMVS, dicitur is qui mimos repræſentat,atque in ea arte tantum pollet, vt omnia poſſit imitari,à πᾶν, quod eſt omne, & μιμέομαι,quod eſt imitor. Seneca in 4.Epiſtol. [Si clamor & plauſus, & pantomimica inſtrumenta perſtrepuerunt.] Iulius Firmicus lib.3.matheſeon, [Si luna,inquit,Mercurio defluens ad Venerem peruenerit, organarios aut pantomimos facit.] Iauole.l.38. Dig.tit.de oper.liber.l.ſi libertus. Si libertus, inquit, artem pantomimi exerceat. & ff.eod. tit.l.patronus.[Si quis,inquit,pantomimum vel archimimum libertum habeat.]

PAPA idem eſt quod admirabilis. Et dicitur à papæ, interiectione admirantis, quia vices Dei gerit in terris. Vel dicitur Papa,quaſi pater patrum, ſecundùm Io. Andre.ſuper verbo Papa.in proœm. Clem. Alij deriuant à voce Græca πάππος,quod Latinis eſt pater quæ etymologia probabilior videtur.

PAPYRVS frutex eſt in paluſtribus Ægypti locis, aut quo Nilus non fluit, brachiali craſſitudine, decem cubitorum altitudine, ex cortice verò ſtragulas Ægyptij faciunt, atque ex eodem chartas; & eſt alioqui materia combuſtibilis.Vlp.in tit.de leg.3.l.ligni appellatione. [Harundines,inquit, & papyros comburunt.] Nebr.

PARABOLANI ſunt medici, qui ad curandum ægra membra vel corpora debilium deputantur, dicti parabolani à parabola, quia plura promittunt hominibus quàm faciunt, & quia ſæpiùs parabolis vtuntur, vt C.de Epiſc.& cler.l.parabolani.

PARABOLANI ſecundùm Alcia.lib. 4.c. 9. diſpunc. erant plebeij quidam & viles homines,famulitio, vel eccleſiarum vel hoſpitalium deputati, & quaſi adſcriptitij glebæ.

PARAFIDICVS componitur à παρὰ vel parum,& fidus,id eſt,fidelis, & icos cuſtos,quaſi parum fidelis ad cuſtodiendum vel obſeruandum quæ obſeruare debet; vt colligitur C.de cur.pub.

PARAGAVDES, genus veſtimenti virilis vt plurimum linei, quod ſub alia veſte gerebatur. Alci.in l.1.C.de veſti.holouer.

PARAGRAPHVS dicitur,quaſi diuiſio,à ſares, id eſt diuiſio, & graphia,id eſt, ſcriptura,inde paragraphus, id eſt, ſcripturæ diuiſio,per Iſid.not.in princip.Decretorum.

Vide de paragrapho Alciat. libr. diſpunc. 3. c. 16. delirat enim hic auctor.

PARANGARIA.hanc vocem tranſpoſuit auctor explicandam in ver. perangaria.vide ibid.

PARANYMPHVS vel paranympha, dicitur parans vel procurans ſponſalia. Req. infrà Proxeneta.

PARANYMPHI & paranymphæ dicuntur Græcè, qui Latinis ſunt pronubi & pronubæ, hoc eſt nuptiis præſidentes. Auguſt.14. de ciuitate.[Nonne omnes ramulos,atque etiã ipſos paranymphos ante mittit foras, quàm blandiri coniux coniugi incipiat?] Hieronymus in ſerm.aſſumpt. [Mariã, inquit,angelus Gabriel,ac ſi cœleſtis paranymph⁹ intactũ cuſtodiuit.] dictus eſt autẽ paranymphus à παρὰ, quod eſt iuxta, &

νυμφὴ ſponſa: quaſi aſſidens ſponſæ. Commentator decretorum paranymphas ſomniat eſſe ancillas, dictas ſic, vt ille putat, à parando lymphas Neb.

Parapherna, bona ſunt quæcunque præter dotem dantur ſponſæ. Vnde paraphernica inſtrumenta dixit Sidonius Apollinaris puellæ tradita, & dicuntur parapherna, à παρὰ quod eſt præter, & φερνὴ dos: non vt vulgus loquitur paraphrena. Vlpian. lib.23.ff. de iure dotium.l. ſi ego. [Si res dentur, ea quæ Græci parapherna vocant, quæque Galli peculium appellant.] Nebr.

Paraphernalia bona, vel res paraphernales dicuntur res, quas mulieres iuxta dotem inferunt in domum viri, à παρὰ, id eſt, iuxta, & φερνὴ, quod eſt dos, vel donatio: inde paraphernale dicitur quicquid mulier habet vltra dotem vndecunque.

Parasynaxes παρασυνάξεις conuentus, coitiones, & conuenticula hæreticorum, in l.quicunque.8. C.de Hæreticis & Manichæis.

Paratitla Græca dicto eſt, qua vtitur Iuſtin. in l. 2. §. pen. C. de Vete. iur. enucleand. apud quem tamen piratitla mendoſè legitur. Paratitla autem in eo loco Iuſtiniani apud nos ſummæ rerum interpretari poterunt, quales ſcripſerunt Azo, & alij qui titulos & admonitoria quædam, ſiue præludia collegerunt, quod ab Imperatore ibi permiſſum eſt.

Paraveredae indeclinabile dicitur à παρὰ, id eſt, iuxta, & veredæ equo ducēte rhedam, à veho, his, here, & rheda, ſecundùm Hugonem, & ſic baiulci & aurigæ parauerae dicūtur ſecundum Accur. C.de curſu pu. l.2. lib.12. Tu dic ſecundùm Bud. in pen. quòd parauerædi dicebantur qui veredo vno ſuper numerum diplomate comprehenſum vtebantur.

Parentes vulgò dicuntur omnes qui nobis cognatione ſunt iuncti, per cuiuſcunqne etiam lineam ſexus hoc fiat: ſecundùm etiam interpretationem iuris dicuntur omnes aſcendentes per paternam ſiue maternam cognationem, ſed propriè dicuntur parentes vſque ad tritauum, & vltrà dicuntur maiores.l.4.de in ius voc.vbi gl.

Pares curiæ dicuntur vaſalli qui habent conſimilia feuda à domino illius feudi de quo agitur, prout not.in c.cæterùm. de Iudic.

Paria feciſſe dicitur qui pecuniam quam acceperat numerauit, & quod debebat reddidit.

Pariter, id eſt, ſimul, extra, de temp. ord. c.1.lib.6.& de hoc aduerbio vide etiam per Bart.in l.ſi fundus.§.ſi duo.ff.de Pignor.

Parephippius eſt, qui equo inſidet, ſiue equorum ſeſſor, à παρὰ Græca præpoſitione, & ephippium. Iuſtinia.lib.12.Cod.tit. de curſu pub.l. parephippium. [Parephippium, inquit, eum videri, qui vſurpato vno vel duobus veredis, quos ſolos euectio continebat, &c.] Eſt autem ephippium ſtragulum quod equo imponitur. Horatius:

Optat ephippia bos piger, optat
arare caballus.

Martialis in diſticho, cuius lemma eſt, Ephippium:

Stragula ſuccincti venator ſume
veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ſiccus equo. Nebr.

Pari

PARIPVS dicitur à patum, & pus, puris, quod eſt cuſtodia, quaſi parum cuſtodiens mandata, vt l. paripum. C. eo.ti.& lib.præalleg. Neſcio an parephippium exprimere voluerit: de qua dictione vide Alciat.in lib. C. 12.ad l.parephippium. de cur. publ. Nam paripum vox eſt mihi incognita.

PARHIPPI autem dicuntur in l. 4. C. de Curſ. publ. qui equos publicos plures quàm ei liceat vtendos ſumpſit.

PAROCHIA, eſt locus in quo degit populus alicui eccleſiæ deputatus ſecundùm Goffredum in ſum. eo.tit.Et parochiarum diuiſio incœpit à Dionyſ. 13. q.1.cap. eccleſias. Conſiſtit autem ius parochiale in hoc ſecundùm Goff. in Sum. eo tit.quòd omnes parochiani in diebus Dominicis & feſtiuis miſſam audiant in eccleſiis,in quarum parochiis habitant vt in c.eod.tit.de Conſecr.diſtin-1. ſi quis etiam conſiſtit in decimis perſonalibus, quæ eccleſiæ parochiali debentur. 16. quæ. 1.ſi quis laicus. & in oblationibus quæ dandæ ſunt ſacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet,10.quia ſacerdotes.

PAROCHVS, interpretatur dator ſiue præbitor, hoc eſt,tributarius. Vnde ſcribit Aulus Gellius:[Ventidium velut parochum victum ſibi ægrè quæſiſſe,& erat parochorum magiſtratibus præbenda conducere.] Horat.Serm.

Parochi qui præbent ligna ſalémque. Idem. 2.

-vertere pallor
Tum parochi faciem.

Inde eſt parochia, parochorum communio. Auguſti. 14. de ciuitate.[Fuit quidam nomine Reſtitutus,in parochia Calamenſis eccleſiæ non, vt illiterati dicunt, parrochia per duplex r.

PAROECOS, eſt incola ſiue habitator in loco, & parœcia incolatus:ſiue habitatio, à παρὰ quod eſt iuxta, & οἰκία habito.Pomp. de Verb. ſig. l. pupillus. [Incola, inquit, eſt qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci πάροικον vocant.]

PAROPSIS, dis,genus eſt lancis grandioris,de qua in Euan. [Qui intingit mecum manum in paropſide.] Pro qua alius Euangeliſta catinum poſuit. Seneca in 5.de beneficiis.Sed paropſidem argenteam & auream dicimus.Iuue.

-quàm multa magnáq; paropſide cœnat. Martial.

Cui portat gaudens ancilla paropſide rubra
Halecem.

Pomponius de auro & arg. leg.I. & ſi veluti paropſidas, tabulas, trullas. Nebr.

PARRICIDA propriè eſt, qui patrem occidit, & extenditur ad aſcendentes & multas alias perſonas coniunctas.leg. 1. 2. 3.ff. ad l.Pomp.de Parri.& eod.tit. C.per tot. tit.

PARS & totum differunt, ff.de eui. l.1.& vide quod no. Arch. diſt.75. quod à partibus. Item adde quid veniat appellatione partis. Bart. in l ſi plures. ff. de dam. infe.

PARS etiam interdum ſumitur pro ſpecie.l.rectè.de Verb.ſign.

PARTHIARII in l.negotiantes. C.de Excu.mun. accipiendi ſunt parthicarum pellium negotiatores,vt atteſtatur ibi Alciat.

PARTIARII coloni qui, vide Coloni partiarij.

PARTICIPATIO cum excommunicà

municato duplex eſt,quædam inducit maiorem excommunicationem, ſ.quæ fit in crimine, de Sent.excom.c.ſi concubinæ.& ca. nuper. Alia inducit minorem, ſcilicet, quæ fit in locutione, oſculo,ſalutatione, menſa,thoro & ſimilibus, ipſo iure. 11. quæſt.3. cum excommunicato. & cap.qui communicauerit. & à quibus repellantur hæ excommunicationes,habes 3.q.4. Engeltrudam.& de excep.c. à nobis. & de cleric. excommunicat.c.ſi celebrat.Sunt autem quædam perſonæ exceptæ,quæ ſine hac pœna excommunicato participiant, ſcilicet vxor, filius, ſeruus,colonus,&c.11.q.3. quoniam multos. de ſent.excom. quod in dubiis, &c.inter alia ſecundùm Spe.& Garſiam,mittendo nuncium vel litteram excommunicato, incurrit minorem, quia loqui videtur. ff. de Conſt. pec l.& licet.& eſt gl.in c.ſtatuimus,& c.conſtitutionem.de Sen. excom.lib.6.

Participium ſignificat prout tempus eius,vel aliud medium ſignificare declarat,de quo per Bart.in l.1.de cond. & demon. & in l.ſi quis. §. quod ait. ff. quod vi aut clàm.

Partus ante quàm edatur, eſt pars viſcerum matris. l.1. §.ex hoc reſcripto.ff.de Ventre inſpi.& continetur appellatione reditus,non autem fructus.l. deducta.§.hæreditatem.ff.ad Treb.& l.Paulus.ff. ad Leg.Falci.

Paſcua, loca ſunt, vbi beſtiæ paſcuntur.l.diuortio. ff. Sol. mat. & C. de paſc. publ. quaſi per totum tit.lib.11.

Paſcua ſylua, vide in ver.[Sylua.]

Paſſim,indifferenter de appel.cùm ſit Romana. & c. paſtoralis. de Offic.deleg. in gloſſ. 3. in cap. in pertractandis.de iura.calum.

Paſſiuum verbum aliquãdo reſoluitur in infinitium ſui paſſiui, & aliud verbum: vt reponatur, id eſt, reponi ſinatur. ff. de Aqua plu.arc.l.in ſumma.§.item Varus. Item paſſiuum verbum cum ablatiuo quandoque importat actiuam ſignificationem, vt petitur à me,id eſt, aliquis à me petit. ff. de Dam.infecto.l.à.quo fundus.

Paſſum, eſt vinum illud quod ex vuis paſſis conficitur.Hiſpani [baſtardo] appellant. Seruius in illud Virgil.2.Georg.

Et paſſo pſythia vtilior.

[Paſſum, inquit, ideo dicitur, quod ab igne patitur decoquendo:ſed illud quod decoquitur, nõ paſſum,ſed defrutum aut ſapa dicitur:] Iuuenalis.

Paſſum & municipes Iouis aduexiſſe lagenas.

Vlpia. de Trit. & vino legato.l.ſi quis.[Paſſum,inquit,niſi contraria mens ſit,intelligitur.] Proculus in eod. tit. l.qui vinum. §.vlt. [Cui dulcia legata eſſent, omnia hæc eſſe legata, mulſum,paſſum, defrutum,& ſimiles potiones.]

Paſtinare propriè, eſt paſtino, quod ferramentum eſt bifurcum, fodere. Alcia. in l. impenſæ. de Verb. ſign.

Pater eſt ille,quem nuptiæ deſignant,i. præſumunt eſſe, vt dicit Azo in ſum.C.de in ius voc.

Pater præter notam ſignificationem quam habet in promptu, ſignificat etiam ſenatorem: nam ſenatores patres conſcripti appellantur illi propter ætatem, hi propter curam. Hoc adnotaui ne quis decipiatur Accurſij verbis in illud Iuſtiniani libro 1. Inſtitutio

tutionum, titulo quibus modis ius patr.poteſt.fol. §. filiusfamil. [Quem ſibi princeps patrem delegit, id eſt, ſenatorem. Neb.

PATRIS nomine auus quoque continetur.l. iuſta.de Verb.ſig.

PATERFAMILIAS dicitur is, qui eſt ſui iuris & poteſtatis propriè, cuiuſcunque ſit ætatis ſed filiusfamilias è conuerſo. Require ſuo loco.

PATRES etiam dicti ſunt quos plebs ſibi creauit, vt ipſi plebem excederent.

PATRES conſcripti, dicebantur quorum nomina in tabulis aureis ſcribebantur.

PATRES conſcripti, dicti ſunt ſenatores poſtea quàm primis illis à Romulo creatis, qui centum fuerunt, complures alij cum in ordinem aſcripti ſunt.

PATRIA poteſtas ſecundùm Azo.in ſumma, Co.eod.titu.eſt ius quoddam quod habent hi, qui ſunt de imperio Romano, in liberos naturales & legitimos, quod ius alij non habent, vt Inſtitu.de pat.poteſt.per totum.

PATRICIDA eſt, qui patrem occidit, aliàs in iure ciuili ponitur parricida.Cod. de his qui par. vel lib.occi.l. vnica.

PATRICIDIVM, aliàs parricidium, eſt homicidium nefandum, quod committitur in parentes, in liberos, in proximos, collaterales & affines. Require ſuprà, ad leg. Pompeiam.

PATRICII dicuntur ideo, quia prætoriæ poteſtati præſunt ſecundùm Iſid.lib. 9. cap.3. Etymo. Etiam patritius eſt is quem Imperator ſibi elegit in patrem: vt Inſtit.quib.mod. ius pat. pot. fol. §. filius familias.& Co.de conſor. eiuſdem lit. le. fin. Item in alia ſignificatione dicti ſunt patritij quidam nobiles de ciuitate, & olim dicebantur patres principum, ſcilicet, ad conſilia præſtanda.

Dicit Iſid.lib.9.Etymo.ca.3. Patricij inde vocati pro eo quòd ſicut patres filiis, ita prouideant reipublicæ, vnde dignitas patritiatus dicta eſt: erat enim patritius quaſi principis pater.

PATRICII propriè dicti ſunt nobiles Romani, qui à primis ſenatoribus, quos, ſcilicet, Romulus inſtituerat, originem habuere.

PATRINVS vel patrina dicitur filius vel filia ſpiritualis compatrum vel commatrum matris vel patris, quem vel quam quis de fonte baptiſmatis leuauit, vel ad ſacramentum confirmationis tenuit.

PATRONVS ſecundùm Canones dicitur ille, qui habet ius præſentandi aliquem ad beneficium eccleſiaſticum, ſed, ſecundùm leges, eſt qui manumiſit ſeruum ſuum ſponte, qui ſeruus dicitur libertus eius à quo ſic manumiſſus eſt. Etiam patronus quandoque dicitur aduocatus vel è conuerſo aduocatus patronus cauſarum, quia patrocinium præſtat vel patrocinatur: & in primo ſignificato tria faciunt patronum, Vnde:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Require ſuprà ius patronatus.

PATRVELES dicti ſunt, quorum patres inter ſe germani vel fratres fuerunt.

PATRVELES ſorores ſunt duorum fratrum filiæ.

PATRVVS dicitur frater patris, quaſi pater alius.

PATRVVS magnus, eſt frater aui.

PAVCI quot dicantur, vide gloſſ. in c.latores de Cler.excom.

PAVLIANA actio. Require [Actio Fabiana.]

PAVPER dicitur qui non habet quinquaginta aureos in bonis. Bar. in l. nonnulli. ff. de Accuſ.

PAVPERIES, eſt damnum ſine iniuria facientis ipſum damnum, vt ab animali quod ſenſu caret factum, vt ſi equus tuus ſegetem meam pauit, vel aliter damnum mihi dedit. Non enim poteſt dici iniuriam feciſſe, cùm ſenſu careat. Inſt. ſi quad. pau. fe. dic. §. pauperies. Differunt autem damnum, maleficium, & pauperies. Nam damnum fit cum animo iniuriandi, vel ab habente animum iniuriandi, licet non vtatur. Alia patent in locis ſuis. De pauperiei actione, Require ſuprà, [Actio de pauperie.]

PAX ſecundùm Goffr. eſt diſcordiæ finis, vt cap. 1. de treuga & pace. in gloſſ. 1. Item pax eſt vinculum charitatis, vt in cap. nouit. §. ſed forſitan. de Iudic. Et ſunt ſex cauſæ propter quas non eſt pax inter homines, de quibus per gloſſ. nor. de Re iud. lib. 6. ad apoſtolicæ.

De P ante E.

PECORIS appellatione non ſolùm boues, ſed & aliæ quadrupedes gregatim paſcentes continentur. le. legatis. de leg. 3. ortis pecorij.

PECORIS ad aquam appulſus, eſt ius adducendi vel appellendi pecus ad aquam fontis alieni, iure ſeruitutis.

PECVDIS nomen generale eſt ad animalia quæ gregatim paſcuntur, ſicuti & nomen pecoris. l. legatis ſeruis. vbi gloſſa de leg. 3. & 2. ad l. Aquil.

PECVLATVS, furtum eſt rerum publicarum, cœptum dici à pecore, eo tempore quo Romani nihil præterquam pecudes poſſidebant. Salluſtius in Iugurtha: [Peculatus ærarij factus eſt.] hinc apud Iuriſcon. in lib. Dig. tit. eſt ad leg. Iul. peculatus.

PECVLIVM verbum quoque frequens in iure ciuili, vt ait Seruius in illud Virg.

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi.

Eſt ſimpliciter patrimonium: ita enim maiores noſtri dicebant à pecoribus, in quibus eorum conſtabat vniuerſa ſubſtantia, ſed poſtea illud tantùm appellari cœptum eſt peculium, quod ſeruus, in poteſtate domini, & filiusfamilias in poteſtate patris conſtitutus poſſidet.

PECVLATVS, vide ſuprà in verb. [Lex Iulia peculatus.] & in ver. [Crimen peculatus.]

PECVLIVM, eſt puſilla ſubſtantia vel pecunia ſeparata à rebus & ratiociniis patris vel domini, data vel permiſſa filio vel ſeruo. ff. de Pec. l. depoſiti. §. peculium. Et eſt multiplex, ſcilicet, caſtrenſe vel quaſi caſtrenſe, profectitium, aduentitium, paganicum, non paganicum. C. de Bon. quæ li. l. cùm oporter. le. cùm mulcta. & l. cùm non. Item peculium dicitur res paraphernalis. ff. de Iure dot. l. ſi ego. §. dotis. Item peculiũ ponitur pro hæreditate vel patrimonio. ff. ad Trebel. le. cogi.

PECVLIVM capitur etiam pro pecunia, quam quis repoſitam ad caſus repentinos habet, lege ſi chorus. de leg. 3.

PECVLIVM caſtrenſe, eſt quod miles acquirit dum militat in caſtris, & illud eſt filij pleno iure, tam quo ad proprietatem, quàm quo ad vſumfructum.

PE

Pecvlivm palatinorum dicitur etiam caſtrenſe, ſcilicet militum palatij qui principem ſequuntur, ſecundùm Accur.Co. de Caſtr.pec.lib.12.in rubr.

Pecvlivm quaſi caſtrenſe, dicitur illud quod aduocatus acquirit præſtando clientulis ſuis patrocinium in cauſis, vel quod magiſter Grammaticus, Logicus, vel Rhetoricus in ſcholis ſuo lucratur exercitio.in le.fin. Cod. de Inoffic. teſt.

Pecvlivm aduentitium, eſt quod filio aduenit ab auo paterno vel materno, vel ab altero, vt ex proſpera fortuna, & ex teſtamento agnatorum vel cognatorum, & quod filio aduenit, ipſius eſt quo ad proprietatem, patris verò quo ad vſumfructum. Et dicitur alio nomine paganicum aduentitium. Item aduentitium ſi ab Imperatore vel Auguſto datum fuerit, comparatur caſtrenſi peculiò.in l.cùm multa. C.de Bo. quæ lib.

Pecvlivm profectitium dicitur illud quod de rebus paternis vel dominicis proficiſcitur, & filio vel ſeruo datur, vt in eo negotietur, & illud eſt patris quo ad proprietatem, ſed filij vel ſerui quo ad vſumfructum. Et etiam aliàs dicitur paganicum profectitium.

Pecvlivm clericorum, eſt patrimonium clericorum. Nam peculium patrimonium appellatur, ff. ad Treb. leg. cogi. vnde illud quod à clerico velut proprium poſſidetur, eius peculium dicitur. Secundo modo tamen & vſualiter peculium dici ſolet filiorum & ſeruorum patrimonium, quod eis à domino vel patre datur, vt ff.de Peculio per totum.

Pecvlivm clericorum profectitium, eſt quod de bonis eccleſiæ procedit, vel quod Eccleſiæ contemplatione acquiritur.

Pecvlivm aduentitium, eorundem eſt, quod acquiritur ex opera eorum, vel aliàs prouenit ex intuitu perſonæ. Et hoc not. Goffr.in ſum.eod.tit.

Pecvliaris mercis appellatio pertinet ad omnes negotiationes quæ in rebus mobilibus peculiaribus etiã hominibus exercentur.l.1.de Tri.actio. vbi glo.

Pecvliariter, id eſt, ſpecialiter. C. de Comi.rei mili. l. 2. lib. 10.& ff.de Trib.act.l.2.

Pecvnia dicta eſt à pecude, quoniam, vt inquit Varro, à paſtoribus horũ vocabulorum fuit origo. Plinius lib. 33. pecuniam accepiſſe nomen ſcribit à nota pecudis nummo impreſſa: ſed iam pecuniæ appellatione omne illud continetur, quod pecunia menſurari poteſt. Paulus de Verborum ſignificatione l. pecuniæ. [Pecuniæ, inquit appellatione rẽ ſignificari Proculus ait, hoc eſt patrimonium.] & ff.eodem titulo Vlpianus.[Pecunia, inquit, non ſolùm numeratam pecuniam cõplectitur, verùm omnem omnino potentiam, hoc eſt, omnia corporea.] Neb.

Pecvs, pecudis, eſt omne animal quod caret ratione atque effigie humana: nam & de piſcibus Horatius in 1.Carminum dixit:

Omne cũ Proteus pecus egit altos viſere montes.

Caius tamen lib.9. Dig. titu. ad leg. Aquiliam. l. lege.Aquilia. [Seruis, inquit, noſtris exæquantur quadrupedes, quæ pecudum numero ſunt, & gregatim habentur, veluti oues, capræ, boues, equi, muli, aſini: ſues etiam, ſed canis

inter pecudes non eſt. Neb.

PECVNIA appellatur totum quod homines habent, & dicitur à pecoribus, quia quicquid antiqui habebant, totum in pecoribus conſiſtebat, vt 1. quæſt. 3. rorum. & ſic ſumitur cõmuniter. Quandoque tamen capitur propriè & ſtrictè ſolùm pro numerata pecunia, vt 14. quæſtio. 3. putant quidam. & ibi gl. Aliàs appellatione pecuniæ omnes res continentur. C. de conſt. pec. l. 2. Etiam Proculus ait pecuniæ appellatione rem ſignificari. ff. de Verb. ſign. lege pecuniæ. verbi gratia, hæres factus, hæreditate adita vendit eam, & emptori per ſtipulationem promittit, quanta pecunia ex hæreditate ad ipſum peruenit, &c. Appellatione pecuniæ omnis res ſignificatur, quia ſenſus eſt, omnis res quæ ex hæreditate ad me peruenit. & capitur ſignificatum ex diſpoſitione præcedenti, ſcilicet venditione hæreditatis, quæ omnes res ſignificat. Item ibi latè ſignificat dicẽdo, [hæres mi, volo te reſtituere Titio pecuniam meam,] id eſt hæreditatem meam. Vnde perinde eſt ac ſi dicat hæreditatem, bona, vel res meas, vt lege nam quod. §. fin. ff. ad Trebel. Sed ibi ſignificat ſtrictiſſimè, dum filiofamiliàs prohibetur mutuari pecuniam, quia ſignificat pecuniam numeratam. l. 1. ff. ad Sena. Mace. iuncta lege, ſed & mutui. eod. tit. Ratio vtriuſque, quia in priori caſu ſubiectus fuit ex fauore, ergo ampliandus, ſed hic caſus ſubiectus eſt ex odio, ergo reſtringendus, vt in regula odia. de Regul. iur. lib. 6.

PEDAGIA dicuntur, quæ dantur à tranſeuntibus in locum conſtitutum à principe. Sed guidagia require ſuprà.

PAEDAGOGVS eſt ille qui ab initio inſtruit pueros, & dicitur à παῖς, παιδὸς, id eſt, puer, & ἀγωγὸς ductor, quaſi ductor ſiue gubernator puerorum. Inſtit. Quibus ex cau. manumi. non licet. §. eadem lege Ælia Sentia. vbi gloſſ.

PEDAMENTVM, dicitur vitis fulcimentum. Varro in 1. de re ruſtica: [Quibus ſtat rectè vinea dicuntur pedamenta, quæ tranſuerſa iunguntur iuga.] Vlpianus libro 47. de Tigno iuncto. l. 1. [Vinels, inquit, neceſſaria, perticæ, pedamenta.] Ant. Neb.

PEDAMENTA dicuntur ſuſtentamenta pedum vinearum, & dicuntur Gallicè paxilli.

PEDANEI iudices, require ſuprà [Iudices pedanei.]

PEDARII Senatores auctore C. Baſſo dicebantur, qui quia magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiam itabãt: Nam qui curulem magiſtratum geſſerant, veterum ætate curru ſolebant honoris gratia in curiã vehi: in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſam curulis appellaretur. Gell. lib. 3. c. 18.

PEDARIVM ſenatorem Feſtus appellatum ſcribit: quia tacitus tranſeundo ad eum cuius ſententiam probat, quid ſentiat iudicat.

PEDETENTIM, vide in glo. 1. in Clem.

PEDICVLI dicuntur quædam argentea ſuſtentacula, quibus vaſa vel res quælibet velut pedibus ſuſtentantur. ita ponitur in l. pediculis argenteis. ff. de Auro & arg. leg.

PEDICONES gladio puniuntur teſte Iuſtiniano, Inſt. de Public. iudic.

iudic. §. item lex Iulia. quamuis quidam apud Imperatorem in eodem loco in alio capire legis Iuliæ hanc pœnam conſtituant, & propterea textum nitidum deprauantes, non [peccatoribus, ſed pedicatoribus] legendum contendunt: tamen quia hæc eorum lectio minueret pœnam, non puto ab antiqua lectione recedendum, cùm alioquin tales vita priuari debeant, vt ſancitum eſt in Auth. vt non luxur. contra nat. circa fin. & in l. cùm vir. Cod. ad l. Iul. de Adulte. ſecundùm intellectum Bald.

PEDVLES, calceatui aptæ faſciæ erant, quibus antiquiores vtebantur. Plin. lib. 8. [Mures, ait, abroſiſſe Carboni Imperatori faſcias, quibus in calceatu vtebatur.] Tales faſcias Vlp. crurules & pedules vocat in titu. de auro & arg. leg. l. argumento. [Faſciæ, inquit, crinales pedulésque, & pilea veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt.] Neb.

PEGMA, vide in ver. pægma.

PEIVS not. Pau. in comment. cap. in litteris. de Reſt. ſpol.

PELLEX, concubina eſt illius qui habet vxorem, eóque diſtat à pallaca, quæ eſt concubina cœlibis. dicta eſt autem pellex à pelliciendo, quòd videlicet attrahat alliciátque alterius virū. Cui mulierum generi pœna eſt à Numa Pompilio conſtituta hac lege: [Pellex aram Iunonis ne tangito: ſi tanget, Iunoni crinibus demiſſis agnum fœminam cædito.] Pau. de Ver. ſig. leg. Maſurius [Caius, inquit, Flaccus ſcribit pellicem vocari, quæ cum eo cui vxor ſit, corpus miſceat, aut quæ vxoris loco ſine nuptiis in domo ſit.] Neb.

PELLEX, eſt quæ miſcetur habenti vxorem: alij dicunt quòd eſt vxoris loco ſine nuptiis in domo, vt concubina vel amica. leg. Maſurius. ff. de Verb. ſign. vel eſt illa quam quis haber ad rempus ſaturandæ libidinis cauſa. tex. & gl. in c. laici. iuncta gl. 33. diſt.

PELLIONES, à pellibus conficiendis dicti, ſub quibus milites hiemabant apud Paternum in l. vlt. ff. de Iur. immunir. Vbi tamen POLLIONES legitur.

PENARIA cella & penarium, vt inquit Varro, locus eſt vbi penus reponitur atque obſeruatur. Cicero 5. in Verrem actione: [Cato ſapiens Siciliam cellam penariam reipublicæ dicebat.] Vlp. tit. de penu legata. l. qui penum. [Quæ horrei penarij vel cellæ penariæ inſtituendæ gratia habentur.]

PENVS penoris, ſiue penus, us, eſt (vt ait Cicero in 2. de Natura Deorum) omne illud quo veſcuntur homines.

POENA eſt delictorum debita coërctio, vel ſatisfactio, quæ à lege vel à miniſtris libris imponitur. no. per Azo. in Sum. de pœ. & le. ſi pœna. ff. de pœn. Et ſunt octo pœnæ iuris ciuilis, damnum, vincula, verbera, talio, ignominia, exilium, ſeruitus, & mors. Pœnæ autem iuris canonici ſunt, ſuſpenſio, excommunicatio, depoſitio, intruſio, incarceratio, & verberatio, ſecundùm Archid. qui hoc no. in c. 1. 24. q. 5.

POENA & ſupplicium differunt, vt no. Arch. 11. q. 3. nemo per totum. pœna quoque differt à mulcta, vt dictum eſt ſuprà in verbo mulcta.

POENAM cōmitri, eſt pœnā deberi.

PENDERE, id eſt, ſoluere, le. 1. ſi ager vectig. vel emphy. pet.

PENE, id eſt, quaſi, vt not. 3. qu. 7. cap. qui ſine.

PENES, not. plenè Ioann. Cal. in com. decret. poſtulaſti. de conceſ. præb. Et eſt differentia inter penes & apud. vide per Ioan. Lincon. in l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. vbi dicit quòd illud eſt penes aliquem, cuius poſſeſſionem habet: ſed illud eſt apud aliquem, cuius ſolam detentionem habet, vt depoſitarius, & commodatarius: & dicit quòd in d. l. apud, ſumitur impropriè, vt d. l. penes. de Verbor. ſignif.

PENES, præpoſitio, vt inquit Feſtus, differt ab eo quod eſt apud, quòd apud, perſonam tantùm cum loco ſignificat, vt ſi dicas, pecunia eſt apud me, poſſis id rectè dicere; etiam ſi tua non ſit. Penes verò non tãtùm perſonam & locum deſignat, ſed etiam dominium, vt ſi dicas, pecunia eſt penes me, ſignificat quòd eſt tui iuris ac poteſtatis. Vlp. in tit. de Verb. ſignif. l. penes. [penes te, inquit, amplius eſt, quàm apud te eſt: nam apud te eſt, quod qualitercunque à te tenetur, penes te eſt, quod quodammodò à te poſſidetur.]

PENICVLVS, inſtrumentum, quo vtitur pictor ad pingendum. l. ſi pictoris. de fundo inſtruct.

PENICVLVS, pictoris eſt inſtrumentum, quo inducit in picturam colores. dicitur & penicillus, vtrũque per diminutionem, ab eo quod eſt penis, hoc eſt, cauda, inclinatum: nam in modum paruæ caudæ prominent ſetæ, ex quibus fit peniculus. Plinius lib. 35. [Arrepto peniculo lineam ex colore duxit.] Martianus in tit. de fundo inſtructo. l. pictoris. [peniculi, inquit, & cauteria & conchæ.]

POENITENTIA, ſecundùm Ambroſium eſt præterita peccata plangere, & plangenda iterum non committere: vel ſic, ſecundùm Auguſt. eſt quædam dolens vindicta puniens in ſe quod commiſiſſe dolet, de quo plura vide in tract. de pœn. diſt. 3. & 4.

PENITVS, not. Ioan. Andr. in c. 1. de ſup. neglig. prælat.

PENSIO, idem eſt quod cenſus, vel tributum: in quo differant penſio & cenſus, vide gl. in Cle. 1. de ſup. neg. præl. in ver. penſiones.

PENSITATIONES publicæ ſecundùm Azon. in ſum. C. ſi ob publ. pen. ven. dicuntur annuę exactiones tributorum vel veſtium, auri vel argenti, quæ à certis perſonis debebantur, & præſtabantur fiſco. Sed & penſitationes publicæ dicuntur, quæ ad viarum vel pontium refectionem præſtandæ ſunt à poſſidentibus, vt ſic fiat omnium datorum quædam collatio: & ſic penſitatio eſt quaſi penſionis ſolutio.

PENTAPROTIA, Latinè quinque primatus, munus erat in municipiis, vnde pentaproti dicti, qui eo munere fungebantur, qui Latinè quinque primi appellari poſſunt, l. 2. C. de Priuileg. eorum qui in ſac. pal. milit. lib. 12.

PENTATEVCHVM eſt volumen continens quinque libros Moyſis, à πέντε, id eſt, quinque, & τεῦχος, mandatum, quaſi quinque mandata, vt in c. 1. de decimis.

PENVLA, eſt quædam veſtis, qua non vtebantur niſi ciues Romani, quæ fuit data patri Sauli, quia ſocietatem contraxerat cum Romanis. c. ſi adiutorium. diſt. 10. vbi gloſſ.

PENVS, (vt Phauorinus apud Gel. libr. 4. oſtendit,) eſt quod longæ viſionis gratia contrahitur atque reconditur: ex eo dictum, quòd non in promptu ſit, ſed intus recõdatur, & habeatur penus. Apud

Iuriſ

Iuriſconſ.tit.de Penu leg.hoc eſt, iis de rebus, quæ adſeruantur in penario ad longum tempus: nam quæ ad breue, in promptuaria ſunt cella, inde appellata, quòd in promptu ſit, quemadmodum penus in receſſu interiori. Nebr.

PENVS quæ dicatur, diffuſiùs traditur in tit. de Penu leg. quàm vt hîc paucis declarandum ſit. vide ibi Iuriſconſ. Inde penarium pro loco, in quo penus aſſeruatur.

PER, not. Archid. 13. q. 2. c. Ebron. & Paul. de Leaza. plenè in Cle. 1. de ſum. Trinit. & fid. catholic. & Ioan. Andr. de Elect. c. dudum. in fin. ff. de Verb. ſignif. l. vrbana. §. pernoctare. vbi dictio [per] denotat perfectionem.

PERAGAVDA, eſt veſtis de auro vulgari, quod in gaudis veſtimentorum vel chlamydũ poni ſolet: vel veſtis quæ habet aurum tantùm in ſuperficie. Require ſuprà Oloberus. & C. de veſtib. & olor. deaura. l. 1. lib. 11. Legendum eſt paraganda, quam vocem expoſuimus ſuprà in ver. parangaudes.

PERAGIT, qui obtinet, vnde peregiſſe reum dicitur, qui damnauit, vt tradit Alciat. in l. tranſacta. de Verb. ſignif. habetur in l. 2. de Adulter.

PERANGARIA eſt ſeruitus perſonarum & rerum, & dicitur quaſi perfecta & magna angaria. Eſt autem angaria ſeruitus perſonarum & non rerum. Item perangariæ dicuntur exactiones & præſtationes patrimoniorum, ſcilicet contra quædam quæ prædio incumbunt vel imponuntur, & erant fortè exactiones equorum vel vecturarum ad portandum annonam militibus, vt colligitur C. de curſu publ. & angariis & perangariis in Rub. lib. 11. Legendum perangaria, non perengaria.

PERDITVM dicitur aliquid, ſi facta diligenti inquiſitione non reperitur. Bart. in l. ſi quis ex argentariis. 6. §. an nec. 9. ff. de Eden.

PERDVELLES olim appellabantur ij, quos nos hoſtes appellamus. l. quos nos. de Verb. ſignif.

PERDVELLIONES. Require ſuprà, Crimen læſæ maieſtatis.

PEREGRINANTES, largè dicuntur illi, qui à loco ſui domicilij proficiſcuntur. C. de Incol. l. ciues. lib. 10. propriè autem dicuntur Romipetæ apoſtolorum & aliorum ſanctorum limina & oratoria viſitãtes. 34. q. 3. ſi quis Romipetas. & c. paternarum. & c. illi qui. etiã dicuntur illi, qui accedunt ad præſentiam domini Papæ. eod. ti. c. vnico. & 2. q. arguta.

PERDVELLES ab antiquioribus dicebantur, qui poſtea dicti ſunt hoſtes: nam hoſtes dicebantur, quos nunc vocamus peregrinos. Cicero in 1. Officior. [Equidem illud animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi triſtitiam mitigante.] Caius in tit. De Verb. ſign. l. quos nos, inquit, hoſtes appellamus, veteres perduelles appellabant. hinc perduellio, onis, pro ipſa in rempub. aut in principem hoſtilitate eorum qui hoſtes patriæ iudicati ſunt. Suetonius in Iulio: [Subornauit qui Caio Rabirio perduellionis diem diceret:] Perduellionis crimine primus omnium damnatus eſt Horatius ob ſororem interfectam, ſed abſolutus. Vlp. in tit. ad legem Iuliam maieſtat. l. is qui. Qui perduellionis, inquit, reus eſt, hoſtili animo aduerſus rempublicam vel principem animatus eſt. Neb.

PEREGRINI dicuntur omnes, qui non ſunt de epiſcopatu ordinantis,

tis,ſiue ſint clerici, ſiue laici, ſecundùm Goffr. in ſum. de cleric. peregrin. quia tales recipi non debent ab epiſcopo alieno ad ordines vel dignitates, aut eccleſiaſtica ſacramenta, vt 72. diſt. per totum, & in titul. de Cleric. peregr. Vnde clericus peregrinus eſt, qui in alia prouincia ordinatur.

Peregrini quandoque dicuntur deportati. l. ſed & ſi. §. ſolemus. de Hæred. inſtit.

Peregrinitas, peregrinorum conditio. Vlp. l. 10. §. 4. ff. de In ius vocand.

Peremptio, id eſt, in totum extenuatio. l. qui hominem. ff. de Adimend. legat.

Peremptorium dicitur à perimendo, eò quòd omnino perimat: vt terminus peremptorius, vltra quem non dantur vlteriores dilationes. Similiter exceptio peremptoria dicitur, quę perimit actionem. Etiam dicitur citatio peremptoria, quia omnes aliæ citationes debent fieri, antequam aliquis tanquam contumax puniatur. Iudex tamen peremptoriam citationem, edictum peremptorium extante cauſa, ſtatim mittere poteſt, & idem operabitur, quod aliæ tres citationes poſſunt operari.

Peraequator eſt, qui homines & territoria peræquat, id eſt, valde æquat, vel qui prædium deſertum æqua penſione (vt priùs) aſſignat nouo poſſeſſori. vt C. de Cen. & cenſit. & perequat. in rub. libr. 11. Sed ſecundùm peritiores perequatores dicuntur exactores capitationis, eò quod æqualiter ab omnibus exigant.

Perfectum dicitur quod omnibus ſuis partibus conſtat. l. 1, in princ. & ibi gloſ. ff. de Orig. iuris. vel dicitur perfectum, in quo adſunt vel adeſſe debent. l. 1. & ibi not. C. de Arbit. Aliquando dicitur perfectum ex ſola initiatione, vt l. ædificia. §. perfeciſſe. de Verb. ſignif. ff.

Perfectissimi ſecundùm Alciat. libr. 3. Diſpunctio. dicti ſunt, qui cùm nec ex ſenatorio, nec ex equeſtri ordine eſſent, ad dignitates aſſumebantur. De perfectiſſimatu extat tit. peculiaris, lib. 12. Cod.

Perfunctorie, i. obſcurè, deceptoriè, not. ff. Quod vi aut clam. l. aut qui aliter. vel id eſt negligenter. 50. diſt. ante omnia.

Perfusorie, id eſt, ambiguè. ff. de Euiction. l. qui libertatis. §. ſed & ſi quis.

Pergula, eſt menſa in qua opifices opera ſua vendenda exponunt. Hinc Plinius ſcribit Apellem tabulas, quas pingebat, tranſeunti populo iudicandas in pergulam conſueuiſſe proponere. Vlpian. libr. 9. Digeſtor. tit. de iis qui deiecerunt. l. ſi verò. [Cum pictor, inquit, in pergula clypeum vel tabulam expoſitam habuiſſet, eáque excidiſſet.] Nebr.

Pergula eſt tugurium vel obumbratio frondoſa, ponitur in gl. §. contrahentes. cap. 1. de foro compet. lib. 6.

Peripsema, eſt neutri generis, ſcobem, quiſquilias, ac omnium rerum purgationem ſignificans, Ambroſio interprete.

Perissichoregia nomen magiſtratus, fortaſse carator annonæ, ſecundùm Alciat. l. vrbana familia. de Verb. ſignif.

Periurium propriè dicitur, quando aliquis iurat contra canonica ſtatuta vel temerariè. Et dicitur multipliciter. Primò falſa iuratio. Secundo, dicitur tranſgreſ-

ſio

ſio liciti iuramenti. Tertiò dicitur indiſcretum iuramentum, & eſt veniale. 25. diſt.cap.vnum. §.criminis.in fin. Quartò dicitur mendacium iuramento firmatum,& ſemper hoc eſt mortale. 22. quæſtion. 2. quod autem ait.

Permitti dicitur aliquid tribus modis. Primo, quod nullo iure prohibetur. Secundo, quod contra humanas conſtitutiones indulgetur. Tertio, illicitum vt magis illicitum vitetur, vt eſt gl. cum exemplis. in canon. omnis. diſt. 3.

Permvtatio ſecundùm Gof. eſt vnius rei pro alia vicaria præſtatio, vel vicaria præſtatione mutatio. Et contrahitur (ſicut pleriſque placet) quando inter aliquos conuenitur, vt certa ſpecies pro certa detur. Cod.de Rer. permut. l.1. §.quoniam. Si enim conueniretur, vt certa ſpecies daretur pro incerta, vel econuerſo, non eſſet permutatio, ſed contractus innominatus, ſcilicet, do vt des, &c.

Pernoctare extra vrbem dicitur, qui nulla parte noctis in vrbe moratur. l.vrbana. de Verb. ſignif. §. pernoctare.

Perpensvs, id eſt, perfectè penſatus & deliberatus. de pact. vltim.circa medium. libr.6. & ſic dicitur in procem. Clement.iuris ſanctio perpenſa, digeſta conſilio.

Perperam, id eſt, malitioſè, iniuſtè, iniquè. l. cùm quærebatur. ff. de Re iud.& l. qui interrogarur. ff.de interrog.action. aliquando, id eſt, per errorem. l. ſi ancillam. §.fin.ff.pro Suo. Et quando dicatur perperam iudicatum, vide l.ſi ſeruus quem. ff. de Liber. cauſ. Aliquando dicitur perperam, quod calumnioſè & ſine cauſa fit. l. ab executione. circa finem. C.quor. appel.non recip.

Perpetvvm dicitur illud, quod non habet certum finem. Nicol. de Neapol. in lectura Bartol. in l. iuriſperitos. ff. de Excuſation. tutor.

Perpetvvm quandoque idem eſt quod generale. de Election. cap. Maſſana. & cap. vt circa. eod. tit. libr. 6. vt dicendo, edicto perpetuo, (id eſt, generali) prohibemus.

Perpetvarivs dicitur, qui in perpetuum aliquid conduxit. l. vlt. C.de Locat.præd.ciuil.

Perplexitas, eſt conſtringens & ineuitabilis neceſſitas peccandi, quæ prouenit ex erronea voluntate, vt cap. 1. in Summa, diſtinct. 13. vbi gloſs. bona. aliàs perplexum dicitur quod eſt valdè dubium.

Persecvtio eſt imploratio officij iudicis, quod vulgò nobile appellant, ſecundùm Alciat.in l. actionis verbo, de Verb.ſign.

Perseqvi propriè dicimus, quod nondum conſecuti ſumus. Vnde licèt quis ſatis acceperit, tamen adhuc dicitur perſequi, quia verè ei ſatisfactum non eſt. leg. quibus.§.1. vbi Alciat. de Verbor.ſignificat.

Personae quædam dicuntur priuatæ impropriè, vt illæ quæ ſunt exemptæ à iure communi, vt diſtinctio.3. priuilegia. vbi dicitur, quòd priuilegia ſunt leges priuatorum. Quædam verò dicuntur propriè priuatæ, vt illi qui non habent dignitatem. 24. qu.1. qui contra. Vnde clerici non dicuntur priuatæ perſonæ, cùm habeat dignitatem, id eſt, ordinem eccleſiaſticum, vt in canon. priuilegia. præalleg.& diſtinctio.4. denique ſecun

ſecundùm Ioan. Item ſecundùm Alanum quædam ſunt perſonæ publicæ, quæ ſunt in officio publico, vt tabellio, iudex, balius. Aliæ priuatæ, quæ non ſunt in officio publico.

Personalitas ſignificatur per has dictiones, [tu mihi, ego tibi,] cum alio ſignificato quod probabiliter concluditur, & ſi nullo modo concludatur, tunc eſt imperſonalitas.

Persvadere eſt pluſquam compelli & cogi ſibi parere, vt l. 1. §. perſuadere. ff. de Ser. corrup.

Persvasor à mandatore in quo differt, Bart. in l. non ſolum. §. ſi mandato meo. ff. de Iniur.

Pertinacia in malo, perſeuerantia in virtute dicitur. Nam pertinax dicitur valde tenens, vel imprudenter durus, irreuocabilis, indocilis, & obſtinatus, ſecundùm Ioan. Andr. in Clement. 1. de ſumma Trinit.

Pertinere ad nos dicuntur quæ ſpectant ad nos aliquo titulo, & quæ noſtra non ſunt, ſed eſſe poſſunt. l. verbum illud pertinere. ff. de Verb. ſignif.

Petitionis verbo in rem actiones ſignificantur. l. pecuniæ verbum. de Verb. ſignif.

Petitio hæreditatis omnibus illis competi[illegible] qui iure veteri vel nouo hered[illegible]unt vel fiunt, contra poſſeſſores, vel qui pro hærede poſſident, nec poſſunt dicere, quare poſſident. Veteri iure, veluti 12. Tabularum, vel ex teſtamento, nouo iure, velut ex Senatuſconſulto. Qui verò cum titulo poſſident hæreditatem, non tenentur petitione hæreditatis, niſi in tribus caſibus, vt ſi venditor non apparet, vel modico diſtraxit, vel de pretio non eſt factus locupletior: quibus caſibus vtilis petitio hæreditatis liberis competit contra teſtamentum parentum, & parentibus contra teſtamentum liberorum, & fratri contra teſtamentum fratris, qui turpem perſonam inſtituit hæredē. Hæc autem de inofficioſa vtilis eſt, quia competit à tempore aditæ hæreditatis, vſque ad quinquennium exhæredato, non domino contra ſcriptum hæredem aditione iam factum dominum.

Petitio hæreditatis fideicommiſſaria competit ei, cui fideicommiſſaria hæreditas reſtituitur ex Senatuſconſulto Treb.

Petitio hæreditatis poſſeſſoria, (quæ dicitur bonorum poſſeſſio) intra annum vtilem datur emancipatis vel ſuis hæredibus: intra centum dies, cæteris. Inſt. de bonor. poſſ. §. cùm igitur. ver. liberis.

De P ante H.

Philantrhopivm, idem eſt quod ſalarium.

Philacteria dicuntur chartæ, in quibus continentur incantationes. 26. q. 5. in c. ſi quis.

Philyra arbor, tilia eſt, cuius cortice interiori priſci homines ad ſcribendum vtebantur. l. librorum. de leg. 3.

Phitones ſunt incantatores vel diuinatores, dicti à Phitone, qui fuit auctor diuinandi.

Phormiones, φορμίωνες, ſegetes ex iuncis aut ſtraminibus contextæ, apud Vlpian. l. 12. §. 12. ff. de Inſt. vel Inſtr. vulgari tamen errore legitur **Formiones**.

Physis Græcè, idem eſt quod natura Latinè.

De P ante I.

Piger & tardus differunt, piger enim

enim eſt incipiendo, tardus verò perficiendo. l. ſi quid venditor. circa principium. ff. de Ædilit. edict.

PIGNVS, eſt res mobilis vel ſe mouens apud creditorem à debitore tradita & collata ad præſtandum ſecuritatem de ſoluendo debito, vel adimplendo promiſſo. vel ſic: [Pignus eſt res obligata pro debito ad ſecuritatem creditoris.] & dicitur à nomine pugnus: quia pugno vel manu traditur: & conſiſtit in re mobili propriè: hypotheca verò eſt, vt propriè, obligatio rei immobilis.

PIGNVS committi, eſt in eum ſtatum peruenire, vt debitor dominiũ pignoris amittat: verbi gratia, tradidi vel mutuaui tibi pecuniam ſub pignoris cõditione: vt niſi ſtatuto die pignus luas vel redimas debitum ſoluendo, quòd ipſum committatur, id eſt, amittatur.

PIGNVS luere, id eſt, redimere.

PIGNVS eſt duplex, prætorium & iudiciale. Prætorium eſt, quãdo mittitur actor in poſſeſſionẽ propter contumaciam rei in non comparendo ante litem conteſtatam vel poſt. Sed pignus iudiciale conſtituitur, quando poſt ſententiam mittitur actor in poſſeſſionem ob victi contumaciam in non ſoluendo: tunc enim victor ſtatim acquirit naturalem & ciuilem poſſeſſionem. de hoc nor. per doctores in capitulo, contingit. de dolo & contumaci.

PIGNVS prætorium dicitur illud quod alicui à iudice datur pro maiori ſecuritate rei petitæ & adiudicatæ. vide l. ſi decreto. C. Qui pot. in pigno. hab. & l. 1. C. de prætor. pignor.

PIGNORARE, eſt rem aliquam pro debito obligare creditori, vt ſecurior ſit de ſolutione debiti. vel eſt facere contractum ſic dictum.

PIGNORATITIA actio. Require ſuprà [Actio pignoratitia.]

PILEVS dicitur à pilis, quia pilos capitis tegit & ſtringit, ſecundum Ioan. Andr. in Clement. 2. de vita & honeſt. cleric. poteſt etiam dici à pilis, quia de pilis factus eſt.

PISCINA, locus dicitur pro nutriendis & conſeruandis piſcibus deputatus: vt quando placuerit domino de ipſis capiat.

PISTORES olim dicebantur facientes panem palatij, qui ſuberant comiti horreorum, vt Cod. de piſto. l. vnica, lib. 11. ſecundùm Accurſ.

PISTRINVM dicitur, locus ſiue machina in qua frumentum molitur, dictum à pinſendo, hoc eſt molendo: & piſtores qui moliũt, & piſtrinarij, qui piſtrini curam gerunt. Paulus de Verbor. ſignif. l. impenſæ. [Piſtrinum & horreũ inſulæ dotali adiectum.] in titu. quoque de impenſis. l. 1. & ſæpe aliàs.

PITYOCAMPE, vermis eſt ſiue eruca in nucibus pineis. nam [pitys] eſt pinus, & [cãpe] eruca. Pli. lib. 33. [Pinorum, inquit, erucas, quas pityocampas vocant.] Item lib. 29. [Eadem pityocampis in pinea naſcentibus, eadem bupreſti ſimiliter præparatur.] Marcel. lib. 48. Digeſt. ad legem Corne. de ſicariis & veneficiis. l. eiuſdem. vbi pro [bupreſti, & pityocampis, buboſtrum & pityocatpas] mendosè legitur. Nebriſſ.

De P ante L.

PLACERE, id eſt, arbitrari ſecundum voluntatem ratione re-

gulatam, & eſt actum ponere in placentia & in arbitrio, vt in l. Thais ancilla. §. ſorore. ff. de fidei commiſ. liber. vbi relicta libertate ſi hæredi placeret, inſpicitur quid bono viro placeret: ſed ex vſu communi intelligendo ſignificat meram voluntatem: & forte idem de iure ſcripto: per l. ex placito. C. de Rer. permu. Ratio. quia certum eſt quòd placitum ſignificat ibi voluntatem faciendi. §. pretium. Inſtit. de cõtrahen. empt. vbi recipitur pro mera voluntate. Sed non obſtat §. ſorore. præalle. quia ibi ſignificat arbitrium ratione ſubiectæ materiæ, ſcilicet libertatis, vt faciliùs valeat. Item paria ſunt actum ponere in alterius libito vel voluntate. l. fideicommiſſaria. prope prin. ff. de fideicom. libe. in verſi. ſed & ita ſi ſcriptum. vbi eſt idem dicere, lego libertatem ſi hęres fuerit, vel ſi ei libuerit.

Placet, licet videatur importare omnimodam voluntatem proferentis, tamen includit arbitrium boni viri. l. Thais. §. ſorore. præalleg. Nam licet dicam, faciam quæcunque tibi placent, intelligitur tamen iuxta arbitrium boni viri. l. ſi ſic. ff. de le. 1. vbi per Bart. & not. in c. de quo. vult Deo. de Iudi.

Plagae, ſunt retia rariores maculas habentia. Virgilius 4. Æneid.

Retia rara plagis, lato venabula ferro.

Vlpianus in titulo de fundo inſtructo. l. quæſitum. §. ſi nautam. [Aucupes, inquit, & plagę huiuſmodi inſtrumento continebuntur.] Accurſius plagas palos eſſe putauit, quibus retia fulciuntur.

Plagiarius, non tam cum ſignificat, qui ſubripit ſeruos alienos, quod putauit Accurſius, quàm eum qui liberum hominem in ſeruitutem trahit, quique hominem emit, quem ſcit eſſe liberum, & qui liberum eſſe ſciens vendit, aut eo vtitur quaſi ſeruo. Plagium verò, eſt ipſa pœna quæ plagiario infligitur. Martialis: [Imponens plagiario pudorem.] Plagiariorum quoque meminit Paulus Apoſtolus in 1. Timotheum epiſto. Apud Iuriſconſult. titulus eſt de plagiariis ad legem Fabiam.

Plagiarii ſunt, qui liberos homines ſeducunt, vel ſeruos alienos ſubripiunt, & vendunt: à plaga maris, vbi quis ſeruos vel liberos furtim ſubreptos vendit piratis & barbaris. C. ad l. Fab. de plagia. l. fin.

Plagiarius (aliàs plegiarius) etiam eſt idem quod fideiuſſor, vt in c. venientes. de Iureiur.

Plagium, eſt plaga, vel dolor quæ parentibus vel dominis infertur de ſubreptione filiorum vel ſeruorum ab ipſis plagiariis. Aufertur enim dominis vel patribus per tales facultates filiorum vel ſeruorum: & dicitur à plaga, quia eſt magna plaga patri vel domino, ſecundum glo. rub. C. ad leg. Fab. de Plagiariis.

Plebs differt à populo, vt ſpecies à genere: quia populus continet minores & maiores, nobiles & ignobiles: plebs verò tantùm minores: & inde plebiſcitum, id eſt, à plebe ſtatutum, Inſtit de Iur. nat. gent. & ciuili. §. plebs autem.

Plebiscitum, eſt quod plebeio magiſtratu, id eſt, tribuno rogãte an omnibus placeat, plebs inſtituit, dictum quaſi à plebe ſtatutum: orta enim inter plebem

&

& maiores ciuitatis Romanæ diſcordia, plebs ſibi leges conſtituit, quæ dicta ſunt plebis ſcita, vt ff. de Ori. iur. l. 2. §. iiſdem, Reliqui vero, hoc eſt populus cum ſenatoribus & patriciis, ius ſibi conſtituerunt, quod dicitur lex populi antonomaticè, id eſt, per excellentiam, ſecundum Iſid. li. 5. dicuntur plebiſcita, eo quòd plebs ea ſciat, vel quod ſciſcitatur & rogat, vt fiant, diſt. 2. plebiſcita.

PLENO iure, exponitur, id eſt, quo ad temporalem & ſpiritualem iuriſdictionem. c. conqueſtus. de For. compe. & hoc ſi concedens habet poteſtatem vel iuriſdictionem vtramque. in c. quoniam. de priui. & 16. q. 2. c. 1.

PLENVM dicitur, cui nihil deeſt, vel plenum, id eſt, merum. l. ſideicommiſſa. §. quanquam. ff. de leg. 3. vel plenum, id eſt, validum. l. ſi de meis. ff. de Arbit. vel dicitur vbi non eſt aliqua exceptio. c. re vera. de conſe. diſtin. 2. & c. ieiunium 86. diſt.

PLERVNQVE, id eſt, regulariter. Inſtit. de le. patr. tut. in fin. cum gloſ. improprietatur. ff. cũ l. ſi is qui. §. fi.

PLVMBARII, qui opera faciunt ex plumbo. l. 1. C. de excu. art.

PLVRALIS locutio plura ſignificat: duorum tamen numero cõtenta eſt. c. pluralis. lib. 6. de Regulis iuris. Quandoque autem plura ſignificat geminatiuè inſuas ſingulares, ſic quod quælibet ſingularis in vno ſolo verificatur. Quandoque autem non geminatiuè, ſic quod vna ſingularis per ſe non attenditur: ſed ipſa pluralitas ſimul prout ſingulare concludit vel quodlibet aliud probabile mediũ. verbi gratia, teſtator dicit, Lego Stichum & Titium, ſi mei erunt, cùm moriar: tunc altero alienato, & altero non, iſte non alienatus poteſt peti à legatario. Licet enim ſermo pluralis ſit, oportet tamẽ accipi acſi ſeparatim dixiſſet, ſi Stichus meus erit cùm moriar, & ſi Titius meus erit, & c. vt l. falſa. §. fi. ff. de cõdit. & demõ: Ratio Bar. quia hæc ſeparatio reſpicit diuerſos effectus, & ſeparatos, id eſt, dominium legatarij in quolibet: & quia ſunt duo ſerui diſtincti, ita duo nomina diſtincta & ſeparata, & ſic ſeparati effectus. Etiam ideo quia legaui quemlibet nominatim, & ſic refertur ad quẽlibet diſtinctè, & hoc ex fauore legati & teſtamenti. Sed ibi teſtator duob. impuperibus inſtitutis filiis ſuis dicit, ſi vterque impubes deceſſerit, Titium ſubſtituo, tunc ſi vnus moritur impubes, ſubſtitutus non admittitur, imo vt admittatur, requiritur vtrunque decedere in impuberi ætate. l. penult. C. de Impuber. & al. ſubſtitut. Ratio Bartoli eſt ex dictione vterque, quæ eſt collectiua. Alij tamen dicunt quod fauore inſtitutionis dictio collectiua ſumitur diſtributiuè l. hoc articulo. ff. de Hære. inſt. modò omnis ſubſtitutio eſt condicionalis inſtitutio. ergo, &c. & ſic Bat. in l. hæredes. §. cùm ita. ff. ad Trebell. dicit quod in d. l. penul. vno filio moriente impubere, remanet alter filius teſtatoris, qui ex præſumpta voluntate excludit extraneum ſubſtitutum, arg. l. cùm acutiſſimi C. de fideicom. ideo vno moriente impubere, nõ exiſtit cõditio ſubſtitutionis: & ſic de aliis exẽplis.

PLVS petitio fit quatuor modis: Vnde,

Plus petitur cauſa, vel tempore, réque, locóque.

Vt not.in cap.1.de plus petit.& §. plus.Inſt.de Actio.

PLVS ſub ſe minus continet.verbi gratia, licet patri vel marito occidere adulterum cum filia vel vxore deprehenſum: per hoc ſignificatur: quod etiam licet vulnerare, vel iniuriis afficere. l. nec in ea.§. ius occidendi. ff.ad l. Iul. de adulteriis. quia plus eſt occidere quàm vulnerare vel iniuriis afficere. quia illa continentur & ſignificantur ſub verbo occidere. ſed de hoc dicto latiſſimè Dynus in c. plus.de Reg. iur. libro 6.

De P ante O.

POCVLA appellantur omnia vaſa, quæ potui parata ſunt. l.Seiæ. de aur. & arg.leg. Inde poculentum, quicquid potari poteſt.l. plebiſcito.de offic.præſi.

PODAGRA eſt ægritudo. C. de decur.l.à Muneribus.lib.10.

POENA, require in p,ante œ.

POLIO,onis,dicitur, qui arma polit.Iulus Fir. lib.2. [Mars,inquit, & Mercurius in decimo ab horoſcopo loco poliones faciunt]Calliſtra.lib.50. de iure immu. l.quibuſdam. Nebr.

POLIA apud Vlp.in l. ædiles aiunt. ad fin.ff.de Ædil. edi. puto idem eſſe quod equitium,hoc eſt,equorum mandra,ſeu armentum equinum: deſcendereque non à pluralitate(vt voluit Accur.)ſed potius à Græco nomine πωλεία & πώλευσις, quod eſt armentum equorum,vnde πωλοδαμνεῖν, eſt equos domare.

POLYPOSVS,is dicitur qui polypo morbo laborat: eſt autē polypus,vt inquit Celſus libr. 7.caruncula modò alba, modò ſubrubra, quæ narium oſſi inhæret, ſtrangulátque hominem,máximè Euro aut Auſtro flante. Paulus quoque Ægineta: [polypus, inquit, tumor eſt præter naturam in naribus conſiſtens, à ſimilitudine marini polypi nominatus, quod eius carni ſimilis ſit.] Galenus lib. 3. decameridon, multa de origine & cura illius ſcribit. Vlpianus lib.21. ff. tit.de Ædilit. edict.l. [Qui clauum habet,morboſus eſt & polypoſus.] Nebr.

POLLICITATIO, eſt ſolius offerentis promiſſio. ff. de polli.l. 3. & differt à ſtipulatione, & à pacto, quod eſt duorum conſenſus atque conuentio.

POLLINCTORES dicuntur funeris paratores, nam pollincere eſt funus parare. Plautus in Pœnulo: [propterea apud vos dico confidentiùs, quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.] idē in Aſinaria: [Ecquis currit pollinctorē acceſere? mortuus eſt Demænetus.] Vlp. de inſt.act.l.quicunque. [Si libitinarius, inquir, ſeruum pollinctorem habuerit,iſque mortuum ſpoliauerit, dandam in eum quaſi inſtitoriam actionem.]Itaque nonnihil intereſt, cùm Libitinarij videantur qui funus curant,pollinctores qui efferunt. Nebr.

POLLINCTORES dicebantur curatores cadauerum, de quibus ſenſit Vlp.in l.quinque.§.idem ait.ff. de inſtit.act. [dum, inquit, ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit, licet alij aliter,& minus rectè.]

POLLIS ſeu pollen,flos eſt farinæ.l. maximarum.C.de excuſ.mune.

POMI appellatione continetur omnis fructus edendi cauſa paratus, non ita ſi ad potum pertineat.l.qui fundum. vbi Alciat.de Verb.ſign.

PON

PONTIFICES olim dicebantur Imperatores, 21. diſtin. cleros. & diſt. 10. de capitulis.

PONTIFICALE, eſt ordinarium Epiſcopale, & ſecūdùm Hoſt. eſt authenticus ille liber, vt de ſeruis non ordi. c. conſuluit. & not. Io. And. in Cle. vnica. de iureiur.

PONTONES dicuntur quædam naues. Vnde dicitur: Si pontonibus traiiciatur, id eſt, mare transfretetur, vel nauibus transeatur.

POPVLVS, require ſuprà in ver. plebs, quibus adde populum plebémque decem viris conſtitui, ſecundùm Bar. in leg. prætor. vi bo. rap.

POPINA locus eſt vbi edulia eſculentáque parantur hominibus non ſatis honeſtis. Vnde Lucilius.

Infamémque, inhoneſtam, turpémque odiſſe popinam.

Nonius: [Quos nunc dicimus tabernarios à popinis, vel luxurioſos, qui ſe popinis dedunt,] de leg. 3. l. cætera. [Ad tabernas, inquit, vel popinas extenditur.] N.

POPVLARIS actio, vide ſuprà, actio popularis.

PORCARIVS, id eſt, ſuarius. Require infrà ſuarius, & dicebantur olim qui cuſtodiebant porcos ciuium vrbis Romanæ in paſcuis, & excuſabantur à muneribus ſordidis, vt in C. de Suar. & ſuſc. l. 1. lib. 11. ſecundùm Accurſ.

PORRECTVM, id eſt, extenſum. l. viæ. de Serui. ruſt. præd. & Authent. hoc ius. C. de ſacroſan. eccleſ.

PORTARI propriè dicimus ea, quæ quis iumento ſecum ducit. l. ferri. de Verb. ſign.

PORTENTVM propriè dicitur oſtentum, quod aliquid futurum ſignificat. Sæpe tamen monſtri & portenti appellationibus auctores indifferenter vtuntur.

PORTIO in dubio refertur ad dimidiam. l. nomen. de Verb. ſignifi. vbi Alciat.

PORTVS quid ſit, oſtendit Iuriſconſ. in l. portus. de verb. ſig.

PORTORIVM dicitur quædam præſtatio quæ datur pro nauium applicatione, ſeu ſtatione & mercatione quacunque facta in portu. Vnde differunt pedagia, & guidagia & ſalinaria. Require quodlibet ſuo loco. Et iſta omnia dicuntur portoria. C. de vectig. & commiſ. l. 3. & c. ſuper quibuſdam. de Ver. ſign. in gloſ. in verb. pedagia.

POSITIO ſecundùm Goff. eſt dictum quod loco interrogationis ponebatur olim, hodie de plano ponitur, & poſitiuè fit, ſicut olim interrogatiuè fiebat. Verbi gratia, Si volebam te conuenire hæreditario iure, tunc ſic dicebam, [Domine iudex, interrogetis hūc an ipſe ſit hæres talis, & ex qua parte ſit hæres.] Hodie verò ſic dicetur, [pono te eſſe hæredem talis.] Item [pono ipſum ex aſſe hæredem,] ſcilicet extitiſſe. Sed quia hodie ſimpliciter fiunt interrogationes ſuper poſitionibus, igitur aliter deſcribitur à Spe. eo. tit. ſic, [Poſitio eſt breuis verborum formula, mentem ponentis continens ad veritatem eliciendam concepta.] Et habuit hoc verbum ortum non ſolùm ex vſu hominum diu in cauſis inolito, licet ex antiqua lege. ff. de leg. 3. l. 3. l. Offidius. §. ex diuerſo. ibi, pone inquit. Poſitio igitur nihil aliud eſt, quàm dictum de credulitate aſſerta in vim præſtiti iuramenti, faciens ad probationem, aut ipſam adminiculans, habens annexam interrogationem, aut

iudicis ſuppletionem.] Arg. in Auth. de his qui ingre.ad appel. §.fi.ſic dicta ex cõmuni conſenſu, non tamen ſine ratione. ff.de ſupel. leg. l. Labeo.inuenta vt partes exponerentur probationibus, & ne fatigarentur laboribus & expenſis, vt §.fi.præalleg.vel poſitio dicitur [dictum facti nondũ probati per articulos ritè diſtinctum, loco probationis propoſitum, ſpectans directè vel indirectè, ſimpliciter vel adminiculatiuè ad intentionem ponẽtis, quod intendit probare ponens per cõfeſſionem aduerſarij ſui vel eius procuratoris.] Arg. de Elect.dudum. 2. de teſtibus præſentium. de confeſſ. ſtatuimus. libr. 6. neç debet poni niſi hoc quod eſt facti. ff de Dote prælcg.l.1.C.de legib. l. leges. vnde quæ vocantur poſitiones in curia eccleſiaſtica, dicuntur articuli in curia ſæculari:& differunt à rationibus, quia rationes ſunt iuris, ſed poſitiones vel articuli ſunt facti. Item poſitiones differunt ab interrogationibus, licet tam poſitiones quàm interrogationes fiant vt per confeſſionem aduerſarij releuetur ponens ab onere probandi, quia poſitiones fiunt aſſertiuè & à parte, ſed interrogationes fiunt interrogatiuè, & à iudice, & ad poſitiones debet reſpondere pars, non aduocatus: & quandocunque ſunt faciendæ probationes, fieri poſſunt poſitiones, ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt.De hoc vide gloſſ. in cap. 1. de Confeſ. libr. 6. quæ plures ponit concordant. & allegatio. cum exemplis. De poſitione ante litem conteſtatam, & etiam poſt, ſcilicet, de exceptione quòd actor ſit excommunicatus, ponit reus hoc modo, [pono quòd percuſſiſti talem in tali parte corporis,tali loco, tali die, talibus præſentibus.] Item turbatus ex tali cauſa, animo iniuriandi illum qui tunc erat clericus,& erat in poſſeſſione clericatus, & ſciebas eum clericum eſſe. Item, vidiſti eum coronam habentem & tonſuram clericalem deferentem.Quibus per actorem probatis, probanda non eſt excommunicatio ante litem conteſtatã.Pone quòd petam aliquem ab eccleſia, quam contra iura retinet,remoueri, dicam, pono iuramento quòd habet & poſſidet eccleſiam ſancti M. Item quòd habet & poſsidet eccleſiam ſancti P. Item quælibet earum habet curam animarum, & eas poſt Concilium acquiſiuit. Hoc confeſſo ſuccumbit reus, niſi diſpenſationem vel iuſtam cauſam oſtendat. Item debent fieri poſitiones ſuper contentis in libello. Et not. quòd multiplices ſunt poſitiones. Vna dicitur poſitio pertinens, & ad talem coget iudex reſpondere,vt in cap.præſentium. de teſtib.lib.6.& ſi dubium eſt an pertinens ſit vel ne, inclinabit ſe iudex ad id quod veriſimilius eſt, & in dubio tutius eſt, quòd faciat reſpondere, vt de cõfeſſ. c. ſtatuimus.lib.6.de Interro. act.l. de Ætate. §.ex cauſa.& l.vbicunque. eod. tit.alia eſt poſitio impertinens, cui nõ cogitur quis reſpondere. Item quædam eſt negatiua poſitio, & talis non debet admitti, quia verbis affirmatiuis ponenda eſt. Nam negatiua non probatur, & id quod ponitur, ſi negatur, ponens ipſum probare habet. ff. de Prob.l.2.C.eo tit.l.actor. & de Probat. quoniã contra falſam. Fallit quando aliàs quàm per talem poſitionem probari non

non poteſt.c.ſtatuimus. præalleg. vel ſuper facto prægnanti: vbi indirectè probatur. ca. ex tenore. de Teſti. & C.de contrahend. & commit.ſtip.l.optimam. Item poſitio quæ non releuat ponentem, vel ei non prodeſt, non debet admitti,quia non debet quis ad probandum id admitti, quòd probatum ei non prodeſſet. leg. ad probationem. C. de Prob. cap. dilecti. de Excep. Item poſitio quæ non facit ad cauſam, vel quæ non eſt ſuper re, de qua agitur in libello, vel ſuper eo quod repellat agentem, ſi proponitur ex parte rei, dicitur impertinens, & non eſt admittenda. Item poſitio quæ dependet ex alia, quæ fuit negata vel conceſſa,non eſt admittenda, quia ſuper ea non eſt ampliùs quærendum. arg. ff. nau.cau.ſtab. l. licet, ne reſponſioni ſit contraria, ſicut nauta ventis contrariis nauigans: vt in Auth. de his qui ingr. ad appella.§.1. & in cap. per tuas.de Probat. le. generaliter. C. de non nume. pecu. Item poſitio implicita non debet admitti propter periculum periurij. Et ideo debet diuidi, vt certum & verum reſpondeatur. arg. ff.de Interreg. act. l. de ætate.§. quod autem.& §. nihil. quia etiam iudex cauere debet, ne ſit auctor periurij. C.ſi aduerſ.vendit.l.1. Item not. quòd effectus poſitionum eſt, quòd qui eas confitetur, habetur pro conuicto. C. de Confeſſ. l.vnic.§. 1.& poſitionibus non reſpondens habetur pro confeſſo.cap.ſi.de iuram. calum. de confeſſ. c.ſi.lib.6. Item poſitionibus, vbi iuratum eſt de veritate,non poteſt reſponderi per Procuratorem: niſi ſit cauſa vniuerſitatis vel conuentus. c.præſentium.de Teſti. prælle.c. paſtoralis. cum ſua gl. de Iud.Itē poſitionum vtilitas eſt, quia aliquando quòd directè negatur, indirectè conceditur in toto vel in parte, vt de iureiurand.c. cùm in poſitionibus lib.6.

Posse, i. debere. ff.de li.& poſth.l. placet. regulariter tamen contra, ff.de offi.præſ.l.ſæpe.cum l.ſeq.& de iud. non quidquid. & C. quomodo & quādo iudex.l.1. & multis modis dicitur poſſe. Vnde:

Poſſe quidem rebus dant ius, natura, poteſtas,
Officium, meritum, ſexum, diuina voluntas.

De hoc vide glo. in c. ſciſcitatus. de reſcri. & ibi concor. Nā poſſe dicimur etiā illud quod licitè & ſine incōmodo noſtro poſſumus. ff. de ver. ſig. l.nepos Proculo. in ff. ſimile de cond.inſtitu.le.filius qui in fi. vbi tex. Vt generaliter dixerim, quæ cōtra bonos mores fiūt nec facere nos poſſe credendū eſt: vt 22.q.2.faciat homo.vbi etiā de multiplici potentia.& Inno. de conceſſ. præben.accedens. & ff. de Reg. iur.l.in condemnatione.vbi glo. & 3. q. 6.hoc quippe. C. de Legibus.l.non dubium.

Possessio ſecundùm Azon.C. de acq.& reti. poſſ.eſt corporalis rei detentio,corporis & animi & iuris adminiculo concurrente.Vel ſic:[Eſt ius quoddam,quo aliquis rem corporalem verè in poteſtate habet.] Et dicitur corporalis rei,ideo quia ſola corporalia poſſi lentur, incorporalia autem dicuntur quaſi poſſideri & quaſi tradi per patientiā & vſum. Nam incorporalia non poſſunt corporalitet apprehendi, ſicut iura & ſeruitutes, & ideo non poſſidentur. c. conqueſtus.de fo.competen. in gloſſ. ff. de Vſuca.le.ſequitur. §. ſi viam.ff.de Acquiren.

poſſ. l. 3. in princ. Et ideo bene dicitur detentio, quia res naturaliter tenetur ab eo qui corporaliter inſiſtit ei. Itē dicitur corporis, animi, & iuris, quia hæc tria, vt quis verè dicatur poſſidere, concurrere debent, ſcilicet actus corporis, affectus animi, adminiculum iuris. nam opus eſt, vt quis corpore adipiſcatur, vel ſaltem oculis. Sufficit enim plerumque viſus oculorum, & animi affectus cum voluntate tradentis, quia ipſe animi affectus neceſſarius eſt, non autem per ſe corpore aut per ſe animo poſſidetur, quia certum eſt poſſeſſionem ſolo animo amitti, puta ſi quis ſe poſſe repelli ſuſpicetur. Item oportet quòd ius approbet, nam licèt quis ſacræ rei vel religioſæ corpore & animo inſiſtat, non tamen de iure poſſidet, quia res ſacra vel religioſa, nec ab ignorante, nec à ſciente poſſidetur. Et dicitur poſſeſſio quaſi pedum poſitio.

POSSESSIONVM alia eſt iuris tantùm, alia facti tantùm, alia facti & iuris ſimul: & hæc interdū habet plus iuris, minus facti: interdum è conuerſo, vt not. de Conceſſ. præben. cum noſtris. & C. de Acquir. poſſ. le. 1. Item Hug. de Porta Rauennata differentiam poſuit inter poſſeſſionem vacuā, & vacuantem, vt in gloſſ. 2. Cod. vnde vi. l. fin. & Io. ibi reprobat, & ſic gloſſ. concludit quòd non differunt. Sed vacua ſiue vacans eſt quæ à nemine poſſidetur animo vel corpore propter longum tempus, vel propter obliuionem ex longo tempore. Item poſſeſſio ciuilis quandoque requieſcit ſuper naturali: vt ſi tu poſſides nomine meo, vel precario à me. Quandoque non requieſcit, vt in vſufructuario meo qui naturalem habet poſſeſſionem ex iure, ſed ego dominus habeo ciuilem ratione dominij non requieſcente in naturali vſufructuarij.

FIDVCIARIA poſſeſſio dicitur teſte Bud. in annot. ad pandec. ad l. 2. de orig. iur. quam ſub manu regia poſſidere vocant, quaſi fide data acceptam, à fiducia dictam, quaſi dicas depoſitariam, quam, ſi cauſa ceciderimus, reſtituere debeamus.

in **POSSESSIONE** eſſe, & poſſidere, longè differunt, vt declarat eleganter Iuriſconſultus in l. ſi quis vi. de acquir. poſſ.

POSSESSIO interdum ſignificat proprietatem. l. interdum. de Verb. ſig.

POSSESSOR bonorum, Require ſuprà [bonorum poſſeſſor,] vt filius emancipatus vel agnatus qui dicuntur bonorum poſſeſſores ex bonorum poſſeſſione edictali & decretali: nam ſtatim vt habent edictam & decretam poſſeſſionem, ex hoc habent interdictum decretum ad hoc vt conſequantur hæreditatis poſſeſſionem. Differunt autem hæres & bonorum poſſeſſor, vt ſuprà, bonorum poſſ. vnde aditis hæreditatibus hæres non deſiderat auctoritatē iudicis ſed bonorum poſſeſſor requirit auctoritatem & patientiam iudicis, Inſt. de bon. poſſ. §. quos autem.

POSSESSOREM facere cauſa rei ſeruandæ, aut in poſſeſſionē mittere eſt, verbi gratia, Contendiſti talem fundum eſſe tuum, & probaſti: iudex per executorem ſuum mittit te in poſſeſſionem, & facit verum poſſeſſorem: item voluit agere contra G. & eum vocari feci ad iudicium, & contemnit venire, iudex mittet me in poſ-

ſeſſionem illius rei, quam petebam,non vt faciat me verum poſſeſſorem,ſed vt in fundo maneam cauſa rei ſeruandæ & cuſtodiendæ: & rem illam tenebo, donec probauero meam eſſe, & ſi aduerſarius meus tandem tædio affectus moueatur,& de ſua contumacia reſipiſcat,mecum litem, ſi velit aliquid dicere habebit. De hoc require ſuprà,Mittere in poſſeſſionem.

POSSESSORIVM iudicium eſt triplex, ſcilicet poſſeſſione adipiſcenda,retinenda, recuperanda, vt in c. paſtoralis.de cau.poſ. in gl. 4. & vide ſuprà, [Interdictum.]

POSSIBILE dicitur id quod commodè fieri poteſt. leg. nepos Proculo. & ibi Bart.ff.de Verb.ſignificatione.

POSSIDERE naturaliter dicitur quis, cùm in re vel eius parte, vel ſaltem cùm res eſt in conſpectu eius, vt ipſam videat vel partem eius, ſecundùm Azon. in Sum.C.de Acq.& reti.poſſ.

POSSIDERE ciuiliter dicitur quis, cùm nec eſt in re, nec res in conſpectu eius,ſed poſſeſſionem ſolo animo habet, & rem de iure retinet,ſcilicet quòd talis ſit perſona in quam cadere poſſit huiuſmodi poſſeſſio, vt no.Ioan.Andr.in regula, ſine poſſeſſione, lib.6.& alleg.ibi iura,nam laici quandoque de facto poſſident decimas & ſpiritualia, vt not.Bartol.Brix.24.q. 1. in prin. in glo. magna, in fine. Nam aliud eſt poſſidere, & aliud legitimè poſſidere.de Reſtit.ſpol. ad decimas lib.6.

POSSIDERE clam,eſt abſente domino & fructuario excluſo clanculo poſſeſſionem ingredi, vt dominum poſſeſſione priuet.

POSSIDERE vi,eſt violẽter poſsidere.

POSSIDERE precariò, eſt rem ad petitiones vel preces meas mihi conceſſam ad vſum poſſidere quandiu patitur is qui conceſſit.

POSSIDERE pro indiuiſo, eſt aliquã rem ita poſſidere, vt nullã partem in ea habeat ab aliis diuiſam,vel, vt nulla ſit pars quam poſſideat ſeparatim ſiue diuiſim.

POSSIDERE pro hærede, eſt ita poſſidere quòd putat ſe hæredem verum, cùm non ſit.

POSSIDERE pro hærede, is quoque dicitur qui verus eſt hæres. Item procurator hæredis, ſi pro ipſo domino poſſideat, poſſidere pro hærede dicitur. Et ita apparet quempiam tribus modis dici poſſe pro hærede poſſidere. vt not. gl.in l.pro hærede ff. de Petit. hær.

POSSIDERE pro poſſeſſore, dicitur ille qui ita poſſidet, quòd ſcit ſe nullam cauſam iuſtam poſſidendi habere, vt ſi interrogatus fuerit quare poſſideat vel quomodo, nullam rationem prætendat,quare poſſideat, ſed reſpondeat,poſſideo,quia poſſideo.

POSSIDERI propriè dicuntur immobilia, eo quòd eis pedibus quis inſiſtit, vnde à planta venit ita poſſeſſio.

POSSIDETVR autem hoc iure, quod iuſtè:hoc iuſtè, quod bene: quod autem malè poſſidetur, alienum eſt. Malè autem poſsidet, qui malè ſuis vtitur, vel aliena præſumit. ext. de Verb. ſig. cap. ius dictum eſt.

POST quandoque etiam notat ſtatim poſt inchoationem, vt l. 2.§. item mutuum. ff.ſi cer.pet.

POSTEA, de hac dictione vide per Alex. poſt Bar.in l.fructus. in fi. ff. Solut. matrim. & ſignificat temporis interuallum. Bart.in l.

quoties.§.ſi quis ita.ff.de Hæred. inſtit. quantum verò tempus includat, idem in l.ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter. ff. Ex quib. cauſ. ma. De natura iſtius dictionis eſt denotare longum internallum. gloſſ. eſt in lege pacta conuenta. ff. de Contrahenda emptione.

POSTHVMVS vel poſthuma dicuntur qui vel quæ poſt humationem, id eſt, poſtquam pater datus eſt humo, naſcitur. Impropriè autem quilibet dicitur poſthumus, qui naſcitur poſt teſtamentum, ſecundum Azon. C. eod. titu. Poſthumus etiam dicitur nepos, qui poſt humationem aui natus eſt, proprio patre ſuperſtite, & ille propriè dicitur poſthumus, quaſi nepos poſthumus.

POSTHVMVS dicitur octo modis. quinque ponuntur in gloſſ. ſub. C. de poſthu. hære. inſtit. Sextò dicitur poſthumus, qui poſt teſtamentum conditum arrogatus eſt, vel qui eſt legitimatus, ſecundum Alex. & Iaſ. in rubr. ff. de liber. & poſthum. Septimò, quando teſtator condito teſtamento ingreditur monaſterium, quia ſi prætermiſerit monaſteriū, rumpitur eius teſtamentum. Authen. ſi qua mulier, vbi Cy. & alij. C. de ſacroſan. eccl. Ioā. Andr. & Panor. in c. in præſentia. extrà de proba. Octauò, dicitur poſthumus qui execto ventre natus ſeu deductus eſt, vt dicit Soci. in conſi. 297. per leg. quod dicitur. ff. de libe. & poſthu. tamen ſecundùm omnes doct. dic quòd poſthumus propriè dicitur, qui poſt mortem patris vel aui naſcitur, in rub. de lib. & poſthum.

POSTHVMVS alienus, eſt qui natus inter ſuos, hæres teſtatori futurus non eſt, qualis eſt nepos, ex emancipato filio conceptus & natus, §. poſthum. Inſt. de lega.

POSTICVM, eſt poſterior aditus domus. l. ſi cui. §. ſed ſi ædium. ff. de Vſufruct.

[IN quibuſdam exemplaribus eſt ſub l. æquiſſimum.]

POSTLIMINIVM, vt inquit Feſtus, à poſt & limen componi videtur: [nā poſtliminio, inquit, receptus eſt is, qui cùm extrà limina, hoc eſt, terminos prouinciæ captus fuerat, rurſus ad propria reuertitur.] Cicero tamen in libro Topicorum ex auctoritate Seruij Sulpitij, in poſtliminio nihil eſſe putat niſi poſt: liminiū verò nihil ſignificare, ſed tantùm nominis eſſe productionem, vt timus in legitimus, & finitimus, & tulliū in meditullium. & ſubdit: [Poſtliminio redeunt, hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa, quæ fræna recipere ſolet.] Vnde in libris Digeſtorum titulus eſt de captiuis & poſtliminio reuerſis.

POSTLIMINIVM, eſt ius amiſſæ rei recuperandæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reducendæ, quam quis per captiuitatem vel per ſeruitutem amiſit, moribus & legibus inſtructum, vt colligitur ff. de Capti. & poſtli. reuer. l. poſtliminium 1. reſpon. Vnde per hoc ius recuperat quis cū à captiuitate reuertitur, iura quæ amiſerat, & ipſo reuerſo fingit hoc ius ipſum ſemper in ciuitate fuiſſe. Vnde breuiter. Poſtliminium eſt ius quo reſtituitur res vſucapta vel præſcripta ab aliquo, alicui, quam per captiuitatē amiſerat. 16. qu. 3. prima. Dicitur autem à limen, & poſt, id eſt, iuxta, quaſi iuxta limen domus ſuæ

ſemper fuiſſet & poſſediſſet, quia captus ab hoſtibus & vltra limina noſtri imperij deductus, poſtea intra limina reuertitur. Nam ſicut limina ſunt in domo, quæ finem quēdam faciunt, ita & imperij limina veteres voluerunt eſſe, ſecundùm Azon. C. de Capti. & poſtlim. re. & Inſtit. Quib. mod. ius pat. pot. ſolui. §. dictum autem eſt poſtlim.

Postqvam fari poterit: hæc conditio longè vberior eſt quàm illa cùm fari poterit. leg. inter illam. de Verborum ſignific. quod ibi Alc. ita interpretatur, Conditio, cùm fari poterit, ſtatim, cùm primùm quis poteſt proloqui, adimpletur, alia verò ſucceſſiuum aliquod tempus deſiderat.

Postvlare vel aduocare, eſt aliquod deſiderium ſuum vel amici ſui coram iudice, vel apud eū quiiuriſdictioni præeſt in iura exponere, vel alterius deſiderio contradicere. ff. eo. tit. l. 1. §. poſtulare. & 3. q. 7. verſic. eſt autem.

Postvlatio, eſt alicuius perſonæ ad dignitatem vel ſocietatem fraternā canonica facta vocatio, vel perſonæ ad eligendum petitio, quæ eligi non poteſt. vel ſic, ſecundum Goffr. eſt gratiæ petitio, vt cùm ex gratia petitur aliquem intelligibilem licenter eligi. Et eſt duplex poſtulatio, ſcilicet ſolennis, quæ eſt alicuius inhabilis, aliter quàm propter crimen, à ſuperiore ad beneficiū vocatio, & admiſſionis petitio, vt in cap. vnico, de poſtul. prælat. libro 6. Et hæc confirmata habet vim electionis. Alia non ſolennis, eſt petitio facta à ſuperiore, vt tollat obſtaculum aliquod eligendi & ad beneficium acceptandi: illa præſupponit electionem ante vel poſt fieri, vt monachus electus non poteſt conſeutire ſine licentia ſui Abbatis, & ſic poſtulatio licentiæ ab Abbate, non dicitur ſolennis. Ergo poſtulatio ſolùm eſt inuēta propter incapaces, vel illegitimos, vel non ſufficiens ætatis, vel priùs beneficiatos. Nam qui capax eſt dignitatis, non debet poſtulari ſed eligi: quare poſtulatio non multum differt ab electione. Et nota quòd poſtulari debent & non eligi ſextuplices perſonæ. Primò Archiepiſcopus ad alium epiſcopatum. de poſtu. præal. bonæ. Secundò ep iſcopus ad epiſcopatum vel alium Archiepiſcopatum. ca. vnanimiter. eod. titu. Tertiò laicus ad dignitates. 61. diſt. Oſius. Quartò clericus in minoribus ordinibus conſtitutus. c. præterea. de Ætat. & qual. Quintò illigitimè natus. de Elec. innotuit. Sextò qui non eſt in ætate legitima conſtitutus. de Elect. cùm in cunctis. & c. cùm nobis.

Potest, neceſſitatem importat interdum. ff. de Offic. præſid. leg. ſæpè. & l. ſeq. de hoc ff. de iudic. l. non poteſt. in reg. beneficium. de Reg. iur. in 6.

Potestas quinque modis accipitur. ff. de Verb. ſign. l. poteſtas. Item poteſtas quando capitur in fœminino genere, vt c. fin. de iud. & ſic capitur ſubſtantiuè in abſtracto, & additur ei adiectiuū vt ibi, [Florētina poteſtas.] Quādoque in maſculino genere, vt c. tua. §. ad vlti. de Homi. & ſic ſumitur cōcretiuè, ſignificans officialē ciuitatis habentē iuriſdictionē vel poteſtatē primo modo dictam: & ſic iterum additur ſibi pronomē poſſeſſiuū, dicēdo noſter vel veſter poteſtas. De patria poteſtate, vide ſupra. in ver. [patria]

Po

Potius aliquando ponitur electiuè, non comparatiuè. ff. de Negot. geſt. l. ſi communes. & vide ff. de Hæred. vel act. vend. l. venditor ex hæreditate. Aliquando ponitur comparatiuè, vt extrà de ſponſalib. requiſiuit. & ibi per Hoſt. Aliquando ponitur correctiuè. extrà de teſt. cap. 1.

Potorium dicitur vas, quo aqua retinetur ad potandum, non vas quo àqua datur ad lauandum. Bart. in l. in argent. §. fin. ff. de Auro & arg. leg.

De P ante R & T.

Pragma Græcè, dicitur Latinè cauſa, vnde πράγματα negotia dicuntur: inde pragmaticus, id eſt, cauſidicus vel actor negotiorum & cauſarum, ſecundùm Iſid. lib. 5. & 10. q. 2. hoc ius. c. caſellas. §. porrectum. in fin.

Pragmatica ſanctio dicitur cauſa in Conſiſtorio Principis ventilata coram Proceribus ſacri palatij: & eſt conſtitutio, quam Imperator conſilio procerum ſtatuit ſeu ſanxit. Quandoque etiam dicitur confirmatio in ſcriptura facta ab Imperatore cum cauſæ cognitione ſuper contractu permutationis, vt c. 1. de Rer. permu. in gloſſ. & pragmaticum ſacrum eſt Principis reſcriptum, vt in c. fundamenta. de elect. lib. 6.

Pragmaticarii ſunt, qui ſcribunt pragmaticas ſanctiones. & alio modo dicuntur ſcriniarij, vel magiſtri ſcriniorum, vel ſcriniorum memoriales, eò quòd adeptam ſcripturæ ſanctionem in ſcrinio poſitam cuſtodiebant ad memoriam.

Prae exponitur, id eſt, ante. l. ſi fideiuſſor. ff. qui ſatiſd. cog. l. quicunque. & l. mancipia. C. de ſeru. fug. & c. 2. de offic. leg. lib. 6.

Praebenda eſt ius percipiendi prouentus in eccleſia collegiata ex actione proueniens, competens alicui tanquam vni de collegio: quod ius ex canonia deſcendit: non enim debet eſſe canonicus ſine præbenda, vt in c. relatum. eod. tit. & procedit ex inſtitutione & officio, quia ex hoc quòd facit quis officium, debet percipere præbendam & beneficium. Sed canonica quære ſuprà in littera C, & in cap. cùm M. Ferrarienſis. de Con. & in gl. 6. Item præbenda quandoque capitur largè pro iure, quod alicui non tanquam de collegio, ſed ratione miniſterij, officij, paupertatis vel vtilitatis conceditur, vtendo & fruendo in vita ſua certis rebus eccleſiæ, vt de reditibus quos canonici recipiunt vel alij. De tali habetur in c. quia nonnullis. de Magi. 16. q. 1. poſſeſſiones. & §. illud. Et laïci maximè nobiles habent tales præbendas, ſecundùm Compoſt. in c. cùm M. Ferrar. præalleg.

Precarium ſecundùm Azon. eod. tit. in ſum. eſt id quod precibus vtendum conceditur petenti tandiu, quandiu patitur qui conceſſit. Secundùm Goffr. in ſum. eod. tit. eſt pignus obligatum creditori, & à debitore ipſi creditori conceſſum vtendum, quandiu patitur & permittit qui conceſſit, vt eſt text. in l. 1. de precar. ff. Differt autem precarium à donatione, quia qui donat, dat vt non recipiat illud quod dat: ſed qui precarium concedit, ſic concedit, vt recipiat quandocunque placebit. Vel precarium eſt contractus inter dominum & colonum, & eſt contractus gratuitus, & ſimilis commodato, in tantum vt quidam dicant hos contractus

non

non differre niſi verbis, qui tamen etiam differunt in re. Nam licèt in multis conueniat precarium & commodatum, differt tamen precarium à commodato: nam commodatum fit ad certum vſum, nec poteſt reuocati niſi vſu expleto: precarium verò quandocunque placuerit, poteſt reuocati. Item precarium quandoque dicitur cõtractus de quinquennio in quinquennium reuocandus. Et ſi quinquennio elapſo ſub taciturnitate prætereatur, tunc reuocari intelligitur talis contractus. Dicitur autem precarium, ideo quia eſt contractus ad preces factus.

Precaria verba ſunt hæc, rogo, volo, mando, fido, commito: iubeo autem præceptiuum eſt. C. communia, de leg. 2. in princip. Mando quandoque eſt verbum precarium. arg. l. 2. q. 5. mandaſtis. vbi epiſcopus mandat Papæ. Quandoque tamen mando ponitur præceptiuè, ſicut etiam rogo, vt 11. q. tertiò rogo. Quandoque mandatiuè, vt ff. de Neg. geſt. l. ſi ſerui mei rogatu, id eſt, mandato ſuſceperis. Item quandoque deprecatiuè, & ſic vt frequentius ponitur.

Precaria dicitur donatio ad preces facta vſque ad mortem recipientis. 12. q. 2. ſæpè. 16. q. 3. clerici. Et eſt contractus ille affinis emphyteuſi. Item precariæ dicuntur quædam præſtationes ſeu conceſſiones vſusfructus ad preces factæ in recompenſationem eius proprietatis, quæ datur eccleſiæ, cuius forma habetur 10. q. 2. precariæ.

Praecentores dicuntur cantores, qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata. in cap. cùm olim. de conſuet. Et dicuntur duo genera cantorum in arte muſica, ſcilicet, præcentor, qui vocem in cantando præmittit, & ſuccentor qui ſubſequenter canendo reſpondet, & additur concentor, qui conſonat prædictis, vt 21. diſtinct. cleros verſus fit.

Praeceptum, require ſuprà Mandatum.

Praecipere aliquando eſt ante capere. l. 2. de fund. inſtr. inde legatum per præceptionem, cùm teſtator vni hæredum ait, præcipito rem illam, id eſt, ante partem hæreditatis capito, vt not. gl. Inſt. de legat. §. 1.

Praecise ſecundùm Cardin. in reſcriptis, tantùm valet ſicut abſolutè, & ſine cauſæ cognitione, vt de hæret. cap. contra Chriſtianos. lib. 6. & dicit Cardin. Si ponitur in ſtatuto, operatur vt ipſum non tollatur per ſequens ſtatutum, in caſu in quo ſublatum fuiſſet, ſi non apponeretur. Et dat ſimile de iuramento appoſito, in l. ſi quis. in princ. ff. de leg. 3. Bald. autem dicit, quòd non valeat præcisè, id eſt, ſine cauſæ cognitione, quia ſic textus eſſet ſuperfluus. in c. 2. de Reſcript. vbi ponitur expreſsè, præcisè, & etiã ſine cauſæ cognitione. Saluando tamen primum dictum dicitur quòd ille textus ponitur declaratiuè, vel expoſitiuè, & pro id eſt, quod dictum magis placet Doctoribus.

Praeco eſt, qui apud acta aut in ciuitate publicè proclamat, vel pronunciat aliquid faciendum pronunciandúmve, per quem plerumque fiebat edictorum narratio, id eſt, recitatio, & publica in ius vocatio, & citatio alicuius matrimonij, vel rei vendendæ nunciatio & ſubhaſtatio.

PRAEDA, eſt quod in bello capitur, l. antepe. ff. de Capt. & poſtlim. reuer. & vide Rainer. in ſumma. de rapt. rubric. de prædonibus.

PRAEDIVM dicitur fundus vel ager. Require ſuprà Ager.

PRAEDIA ſtipendiaria ſunt, quæ militibus pro ſtipendiis dantur, vt ff. de Rei vendic. item ſi verberatum. §. 2.

PRAEDIA tributaria, ſunt tributa, quæ Romæ reddebantur.

PRAEDIVM vrbanum, & prædium ruſticum, require ibidem. & etiam actio finium regundorum. & in ver. [Vrbana.]

PRAEDIVM dotale, eſt quando iſta duo concurrunt, ſcilicet quòd matrimonium contractum eſt, & traditio prædij interuenit, ſecundùm Azon. C. de fun. dotali. in ſum.

PRAEDIVM Tamiacum ſecundùm Ioan. & Accurſ. C. de præd. Tamia. in rubric. fuit prædium, in quo fuerunt cellulæ: vnde tamiacus, id eſt, cellularius, aliàs cellarius: nam ταμιεῖον Græcè, cellarium dicitur Latinè. Vel aliter erant prædia empta, vt canonem redderent inter cellulas, ſecundùm Azonem ibidem, libr. 11. & eorum coloni dicuntur tamiaci vel dominici coloni, quia dicta prædia erant Imperatoris. Secundùm And. Alciat. erant fundi, qui diſpenſatori publico præſtabant annuos fructus vectigales, quibus ille in domo Imperatoris diſpenſabat alimenta: nam ταμίας apud Græcos ſignificat diſpenſatorem.

PRAEDONES qui ſint, declarat Vlp. in l. hoſtes. de Capti. & poſtlim. reuer. & in l. ſed etſi. §. quod autem. de Petit. hæred.

PRAEFECTVS annonæ dicebatur, qui de annona, id eſt, de blado curam habebat. Require ſuprà Ædilis cerealis.

PRAEFECTVS Auguſtalis dicitur præfectus Ægypti, vt ff. de Offic. præfect. Auguſt. l. vnica. & C. eod. tit. quia Imperator maximus Auguſtus in AEgypto primò præfecti poteſtatem introduxit.

PRAEFECTVS prætorio, ab initio magiſter equitum creatus eſt, cùm dictatores ſibi antiquitùs magiſtros militum eligerent, qui principali ſollicitudini aſſociati ſummam poſt dictatores gererent poteſtatem. Hoc exemplo principes, ad quos gubernaculum reip. peruenit, poſtea elegerunt præfectos prætorio, quibus publicæ diſciplinæ emendatio conceſſa eſt, quorum auctoritas ita eſt ampliata, & adeò approbata, vt nec ab eorum ſententiis appellari, nec in integrum reſtitutio facilè poſſet poſtulari. Et erant quatuor, ſcilicet præfectus prætorio Orientis, præfectus prætorio Africæ, cuius ſedes eſt in Carthagine, præfectus prætorio Illyrici, & præfectus vrbis. ff. de Offic. præfect. prætor. l. vnic. & ibi not.

PRAEFECTVS vigilum, idem eſt quod præfectus nocturnus. Horum autem officium erat de nocte facere excubias, præerántque incendiis arcendis, qui etiam cauebant, inquirebant, & puniebant incendiarios, fures, graſſatores, effractores, niſi delinquens eſſet tam famoſa perſona, vt ad præfectum vrbis deberet mitti punienda. Poterant etiam iudicare de capſariis, qui in balneis veſtimenta cuſtodienda ſuſcipiunt, ſi aliquid dolo fecerunt: vt ff. de Offic. præfect. vig. l. 3. §. cognoſcit.

PRAEFECTVS vrbis dicebatur, cui ab Imperatore conceſſa erat vrbis admi

adminiſtratio, qui cæteris magiſtratibus ex quacunque cauſa ab vrbe proficiſcentibus & recedentibus, in vrbe relictis ius dicebat, & omnes dignitates in ciuitate antecedebat ſua dignitate: qui cùm ab vrbe progrediebatur, non habuit iuriſdictionem, quam præbere tamen potuit in ciuitate. Sed ſecundùm Azon. C. eod. tit. etiam extra vrbem intra centeſimum miliare habebat iuriſdictionem. vide de Offic. pręfect. vrb. per totum.

Praeiudicium, eſt quaſi quædam prælatio vel præpoſitio ſiue prælocatio vnius rei, reſpectu alterius. nam aliquid præiudicare alteri, eſt illud illi præferri. Tamen hoc verbum præiudicare alterius modi conſtructionem & ampliorem ſignificationem habet quàm hoc verbum præferri. Dicitur enim perſonaliter, ex propria confeſſione in iudicio mihi præiudicaui, id eſt, confitendo mihi ipſi in iudicio præiudicium feci. Hic enim præiudicium non ſignificat commodum meum eſſe factum, ſed incommodum: vt ſic iudex non ſequatur veritatem, ſed meam confeſſionem. Ita dicitur res iudicata veritati facere præiudicium, non vt veritas rei iudicatæ præiudicet, id eſt, præponatur, ſed res iudicata veritati præiudicet. igitur præiudicari, eſt alicui aliquid præponi, & ſic dicimus, rem iudicatam veritati facere præiudicium, id eſt, ei quod præiudicandum eſt, dato quod non ſit verum. nam dato quòd ita non ſit, ſicut iudicatum eſt, tamen præponitur veritati.

Praeiudiciales actiones, pro tanto dici poſſunt, quòd in ipſis tractatur de magno præiudicio, vel quia quæſtioni motæ præiudicant. verbi gratia, agis contra me, & aliquid petis. oppono tibi quęſtionem ſtatus, dicendo, quòd tu es filius meus, vel ſeruus meus in poteſtate mea conſtitutus, aut libertus, & ſic de conſimilibus.

Praelati nomine intelligitur eccleſia & miniſterium prælati, & eccleſia eſt in epiſcopo, & non è conuerſo: non tamen nomine pręlati ſemper intelligitur eccleſia, vt in cap. edoceri. de Reſcrip. in gloſſ.

Praematura dicuntur poma, quæ nondum venerunt ad maturitatem. Lucan. lib. 6.

Ad præmaturas ſegetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus.

& ſic per tranſlationem mors præmatura dicitur, quæ venit ante tempus. Gell. lib. 19. [Cùm ſignificamus coactiùs quid factum & feſtinantiùs, tunc rectiùs præmaturè id factum eſſe dicimus.] Papinianus lib. 4. Dig. tit. de ſtipulationibus. leg. liber homo qui bona fide. [Decem, inquit, hodie dari ſpondes, dixi poſſe vel ab eodem die pecuniam peti, nec videri præmaturiùs agi non finito ſtipulationis die.] Præmaturiùs exponendum eſt, id eſt, feſtinantiùs, vt apud Gellium. Ant. Nebr.

Praepoſitus poteſt dici quilibet, qui aliis præeſt. Vſus tamen obtinuit vt prępoſitus dicatur, qui quandam prioratus curam ſuper alios gerit. extrà, de Verb. ſignif. quamuis.

Praepoſiti labarûm, aliàs laborum, vel ſecundùm aliquos labiorum, à labiis dicuntur, quia fortè corrige

corrigebant eos, qui malè de principe loquebantur. Dicuntur autem [præpoſiti labarûm,] pro labarorum, ſicut dicitur deûm pro deorum, à labaro ſigno bellico, quod fecit fieri Conſtantinus ex auro & lapidibus pretioſis, inter alia ſigna bellica excellentius, & deriuatur à labor. Qui ergo talibus faciendis præponebantur, dicebantur præpoſiti, vt ſuprà.

Praepositi ſacrorum ſcriniorum erant illi, qui præerant ſcriniis imperialibus, qui aliàs dicebantur proximi, eò quòd magis principi approximabant quàm alij. Tria autem erant ſcrinia ſiue cameræ, de quibus tractatur C. de præpoſ. ſac. ſcrin. lib. 12. Primum ſcrinium erat camera epiſtolarum, quæ principi mittebantur, vel ab eo mittebantur. Secundum fuit libellorum conuentalium vel conuentionalium, & cognitionum vel conuentionum. Tertium erat diſpoſitionum, vt eſt regiſtrum: ſecundùm Accurſ. in rub. eod. tit. & lib. præalleg.

Praepositio in compoſitione auget. extrà, de præbend. c. ſi pauper clericus. libr. 6. An præpoſitiones faciant conditionem, dic quòd ſi regunt accuſatiuum, & ſi adiiciuntur diſpoſitioni de futuro, faciunt conditionem. ff. de cond. & demonſt. l. cùm vir. Idem ſi regunt ablatiuum. ff. de manum. teſtam. l. ſi fuerit. Idem ſi regunt vtrumque caſum, quando dies legat. cedit. l. nec ſemel. §. ſi in habitatione. & de Cond. & demonſtr. l. ſolemus.

Praerogativa, id eſt, aliquod priuilegium, de quo infrà dicetur.

Presbyter Græcè, interpretatur ſenior Latinè, & eſt nomen dignitatis, non ætatis tantùm, licèt alibi dicatur nomen ætatis, 93. diſtinct. legimus. Nam propter honorem & dignitatem, quam accepit, presbyter nominatur. 21. diſtinctio. cleros. poſt medium.

Praescriptio ſecundùm Goff. C. eod. tit. eſt quoddam ius ex tempore ſubſtantiam capiens, id eſt, firmitatem, & habet locum in rebus immobilib⁹. Et hæc definitio impugnatur ab aliis: nam ex præſcriptione non competit ius, ſed exceptio. Vnde ſic definitur, [Præſcriptio eſt exceptio rei ex tempore ſubſtantiam capiens.] quæ definitio etiam ab aliis impugnatur, quia præſcriptio non capit ſubſtantiam ex tempore, ſed ex auctoritate legum. Ideo præſcriptio ab aliis ſic definitur, [Eſt exceptio ex tempore congruens, ab auctoritate legum vim capiẽs, negligentibus pœnam infligens, & finem litibus imponens.] quæ omnino magis videtur completa. Incidit autem præſcriptionem bona fides, iuſtus titulus, & continua poſſeſſio, & ſine rei vitio, ſcilicet, quando res eſt præſcriptibilis, ſecundùm Goffred. Et nota bonam gloſſ. vltim. in cap. illud. de Præſcript. vbi habes, quot modis fiat interruptio præſcriptionis naturaliter & ciuiliter: vnde habemus dormitionem, perpetuationem, & interruptionem præſcriptionis. Et requiruntur ſex ad præſcriptionem, ſi valere debet, ſcilicet titulus, poſſeſſio, bona fides, res præſcribenda, perſona præſcribens, & perſona, contra quam præſcribitur: inter quæ poſſeſſio & bona fides ſunt maximè ſubſtantialia, vt not. in cap. illud. præallegat. Et ſunt 31. Caſus, in quibus non currit præſcriptio, quos habes in gloſſ.

gloſſ. fin. cap. cùm non liceat.de Præſcript. vide etiam gloſſ. ſummæ. 26.quæſt.3.de vſucap.& præſcript. Item præſcriptio eſt longi temporis continuata poſſeſſio inter præſentes 10. annorum, inter abſentes 20.annorum.Alia eſt præſcriptio longiſſimi temporis, ſcilicet 30. vel 40. annorum, & illa dicitur longiſſimi temporis. Vnde cùm aliquis rem aliquam tanto tempore poſſederit, ipſam poſſeſſionis diuturnitate, & tẽporis continuatione præſcribit, & actorem remouet,ſiue per vim, ſiue aliter ſine titulo nactus eſt poſſeſſionem,vel alio quocunque iniuſto principio & qui poſſint præſcribere, & qui non,& etiam quæ res non poſſint pręſcribi,no. in c.cùm non liceat.eod.tit.

Praescriptio interdum ponitur pro exceptione,vt in l.qui agnitis de except.

Praescriptis verbis actio quæ dicatur,require ſuprà,[actio præſcriptis verbis.]

Praeses,is dicitur qui prouinciam armis tuetur, ne deſciſcat atque rebellet à domino illius cui eſt ſubiecta. Sed quemadmodum Vl. in titu.de offic.præſidis ait,ad illum pertinet potiſſimùm vt pacata & quieta ſit prouincia quam regit. ſic euangeliſta Pilatum Iudææ præſidem appellat,ſub quo Chriſtus paſſus eſt. Nebriſſ.

Praesentes, dicuntur qui in eadem ſunt prouincia. l.fin. Cod.de præſcript.30.annorum.

Praesentes dici poſſunt exiſtentes in diuerſis locis, dummodo ſe exaudiant. Bart. in l.1.in prin. ff.de Verb.ſig.

Praesentes aliis quoque modis dicuntur. vt not. in l. præſens.l. ſeq. ff. de proc. & per Iaſo. in §. rurſus.in princ.Inſtit.de actio.

Praesertim ponitur aliquando in iure pro maximè. vt c.ex litteris; 2. de hom. Aliquando pro tantùm,vt ibidem in gloſſ.

Praestes eſt nomen generale ad omnes Proconſules & legatos Cæſaris, & omnium prouinciarum, ſiue moderatores, vt ff. de Offic. præſid.l.1.

Praeses prouincię, dicitur qui in prouinciis poſt principem ſummam gerebat poteſtatem. Nam regna redacta erant in prouincias, quarum rectores dicebantur præſides.& ſic propriè capitur ſiue ſtrictè, ſed generaliter ſumitur,vt ſuprà.

Praestatviri, & præſtituiri,vetuſtè, pro præſtitum iri. Pomp. l.66.ff.de Contra.emp.Iauol.l.10. ff.de hæred.vel act.

Praestigivm eſt quod præſtringit aciem oculorum, ſcilicet obumbratio quædam, videlicet cùm videtur alicui ſe aliud videre quàm videt,vt in incãtationibus. Dicebãtur etiã præſtigia captiones verborum quibus obumbrantur delicta, & ideò dicebantur præſtigia verſutiæ iuris, vt ſuprà Ius verſutum. Hæc Azo, C. ad l. Iul. de Adult. & de hoc 21.quæſt.5. nec mirum poſt primam columnam vbi dicitur de Magorum præſtigiis, quæ non ſunt vera, ſed phantaſtica eſſe probantur:& præſtigium dicitur inueniſſe Mercurius, vt ibidem text.

Praesvmptio,ſecundùm Spec.eo. tit. eſt argumentum ad credendum vnum factum, ſurgens ex probatione alterius, vt ex coëxiſtentia vel complacentia perſonarum ſuſpectarum præſumitur coitus, cap.literis.eod. tit.vbi ſolus cum ſola, nudus cum nuda in eodem lecto, ex præſumptione

violenta comprobantur copulari carnaliter. Sed ſecundùm Goff. diffinitur ſic, [eſt alicuius facti dubij aliquoties plena, aliquoties ſemiplena inueſtigatio ſeu probatio.] Item,[præſumptio eſt quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circunſtantiis inſurgens.] exemplum pone in c.ex ſtudiis. eodem titu. Illa tamen probatio non infert neceſſariò, quia aliter poteſt ſe res habere, niſi ſit præſumptio iuris & de iure. Vnde ſunt tres ſpecies præſumptionis. Vna eſt temeraria, quæ conſurgit à malis hominibus, & ex cauſis pluribus,aliàs puerilibus, & ſuſpicionibus leuibus: & hæc repellitur & reprobabilis eſt.vt 2. quæſtione 1.c.1.6.quæ.1. oues. de Senten. excommunic. inquiſitioni. Alia eſt probabilis ſiue veriſimilis, quæ conſurgit ex multis cauſis & ſuſpicionibus, & hæc admittitur ad probationem ſemiplenam,vt de præſumptio. in multis capitulis, & in cap. ſollicitè. de Reſt. ſpol. Vnde coadiuuat ad probationem ſi ſint alia coadminicula. c. à nobis. qui mat. accuſ. poſ. vbi gloſſ. admittitur etiam ad purgationem indicendam,c.ſi quis. de Purgat. cano. 12. quæſt. 4. presbyter. Tertia eſt violenta, quæ ad pronunciandum vel condemnandum ſufficiens deputatur.32.q. 1.dixit dominus. ff. de iis, qui ſui, vel alien.iur. ſunt. l. filium. & c.litteris. de Præſumptio. Definitiones præſumptionum vide plenè in c.is qui.de Sponſa.in gloſſ. 2. vbi de quintuplici præſumptione. Et vide nota. per Ioan. Theuto. 50.Diſtinction.c.ferrum. vbi de diuerſis præſumptionib. Nam præſumptio violenta ſubdiuiditur,quia alia iuris, alia iuris & de iure. Iuris eſt, cùm ius præſumit aliquid,ſed non ſtatuit ſuper præſumpto, & illa recipit contrariam probationem. 35. quæſt. 3. extraordinaria. 27.quæſtio.1.nec aliqua. Iuris & de iure eſt, cùm ius fingit & ſtatuit de ficto,contrà quam fictionem non admittitur cõtraria probatio.capit. ad id. & capitul. is qui. de Spon. & de condi. appoſ.cap. per tuas.vbi vide concor. multas. Et qualiter ius fingit, vide Goffred. in Sum.eodem titulo. Nam differunt præſumptio & fictio iuris, de quo ſuprà, fictio.Et vna præſumptio tollit aliã, capitulo,cum inter R. de Elect. vide gloſſam optimam in l. non eſt veriſimile. ff.quod met.cauſ.Et not.Doct.regulã, quòd præſumptio communis transfert in alium onus probandi. l.generaliter.§. ſi petitum. verſic.ſed cùm ex præſumptione. ff. de fideicom. liber. Item præſumptio ex neceſſitudine ſanguinis vincit omnes alias præſumptiones,vt eſt gl.in c.ſi.de Teſt.vt ſi legoLudouico,& ſũt duo eiuſdem nominis proprij & cognominis, præſumitur pro illo qui mihi neceſſitudine coniungitur. Et quia præſumptio ſurgit ex qualitatibus,ſciendum quòd quędam ſunt qualitates intrinſecæ & naturaliter homini inhęrẽtes. Et harum quædam adhærent animæ, & quædam corpori: exemplum de primis, vt bonitas, malitia, & in dubio præſumitur ad bonã partẽ, quia naturaliter naſcitur ſine malitia, c.ad menſam. 11.c.3. & talis præſumptio transfert onus probandi in aduerſariũ, & ſic intelligitur c. vnicum. de Scruti. niſi ſemel eſſet conuictus de malitia:talis enim ſemper malus

lus præſumitur, 2.q.5.per totum. & c.ſemel.de Regul. iur.lib.6.vel eſſe infamatus, ſic enim ad eum transfertur onus probandi. De ſecundis, vt ſanitas, infirmitas: & iterum in dubio præſumitur in melius, & negans probabit, vt l.nec codicillos. C. de Codic. niſi quis fuiſſet infirmus infirmitate aliqua de ſui natura perpetua, vt epilepſia vel apoplexia. c.cùm inter. de Elect. vel vbi dubitaretur de perpetuitate infirmitatis, vt in furioſo. ideo quia legat contrarium, debet probare. 3.q.9. indicas. Similiter ſi negetur quis legitimus, probet negans,cap. tranſmiſſa. qui fil. ſint leg. Secundò aliquæ ſunt qualitates extrinſecæ & accidentales, vt eſſe diuitem, Iuriſconſultum, muſicum, medicum,choraulem, &c. quæ non naturaliter adueniunt, nam natura non facit artem, ſed bene præparat, ſecundùm Bal.Et in his onus probandi incumbit cuicumque allegandi, ad fundandam intentionem ſuã, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè alleget,maximè cùm pars aduerſa fundauit intentionem ſuam: non tamen ſemper ſuccumbit non potens probare, ſic quòd aliter propter illius probationem non admittatur ad intentum ſuũ: nam adhuc iudex ex officio poteſt illum refutare, ſi ſibi cõſtiterit eum indignum: & hoc in cauſa in qua vltra allegationes partium iudex poteſt impartiri officium ſuum:ſecus vbi hoc non poſſet niſi petitus.

PRAETER, quandoque capitur excluſiuè, quandoque incluſiuè. vide c.litteras. in fi.de Præſump. etiam vide Inn. in ca. dudũ.2.de Electìon. in Clementin. 1. de Summa Trinitate & fide catholica. per glo.& Archid. in cano. Ebron.13.q.2.Item Bart. in l. 1.in fi.ff.de pign.actio. & per alios in l.actione.C.de Tranſact. & in regula peccatum. de Reg. iu. lib.6. Stat enim incluſiuè & augmentatiuè, quando cadit inter res penitus ſeparatas, vt dicendo, [Lego tibi omnes vineas meas, præter domum.] Sed ſtat excluſiuè,quando cadit inter dictiones ſignificantes res ſub ſe inuicem contentas, vt, [lego tibi omnes libros meos præter Salicetos ambos, Richard.& Bartolum.] vide de hoc Albericum in alphabeto ſuo. & not. in l.medico.§.vxori. ff.de annu. legat. Item excluſiuè non exceptiuè ponitur pro ſine, vt ibi præter ſpem,id eſt,ſine ſpe: & ſic dicitur, dilatio danda eſt illi qui præter ſpem trahitur ad alienum iudicem. l. ſi quando.C. de Dilat. ibi enim non ponitur exceptiuè nec incluſiuè, quia oratio illa non patitur, & ſic tantùm ponitur excluſiuè, & ſic de aliis.

PRAETERIRE,eſt cùm teſtator omittit aliquem qui ſuus hæres eſt eo non inſtituto,nec exhæredato, vt habuiſtis ſuprà,de hæredibus.

PRAETERITIO dicitur talis omiſſio ſecundùm Azo. in Sum. C.de Præteri.vel exhære.Inſtit.de hære. quæ ab inteſta. defe. §. eadem.vt ſuprà.

PRAETEXTA eſt genus veſtis, qua nobiliores ciues Romani vti ſolebant. §. iniuriam. Inſti.de iniur. & vide l.3.fin. & ibi glo.ff.de Libe.exhib.

PRAETOR,eſt qui in vrbe Romana iudicio ſenatus ad diſceptandum dubios actus & cauſas ordinabatur.Et erat eius officium annuum,quia ſolo anno durabat.Et

antequam à populo Romano ad Principem tranſlata fuiſſet poteſtas, vel antequam Romana poteſtas ſub Imperatores veniret, habuit poteſtatem plenam faciendi ius, ſtatuta & edicta, cuius edicta, iuris hononarij nomine cenſentur, quia qui honores gerunt, id eſt, magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt, vt C. de offic. Præt. l. 1. & Inſti. de iu. na. gen. & ciui. §. prætorum edicta.

Praetor fideicommiſſarius dicebatur ille, qui de fideicommiſſis relictis cognoſcebat. & ius dicebat & reddebat, dicens. ius dabo. ff. de Orig. iur. l. neceſſarium.

Praetor peregrinus dicebatur ille, qui inter peregrinos, qui in ciuitate affluebant vel confluebant, ius reddebat.

Praetor vrbanus dicebatur, qui cùm conſules ad bella finitima vocarentur, ius neceſſarium in ciuitate reddebat. ff. de Orig. iur. l. 2. prætalleg.

Praetorium, non ſolùm eſt domus vbi Prætor habitat, vel vbi ius reddit, ſed etiam Regum, Principum, & ſummorum magiſtratuum. Vnde nauis prætoria, & cohors prætoria, & porta prætoria, id eſt, ad regem vel Principem pertinens. Significat quoque prætorium villam in agro magnificè extructam, in qua ſignificatione accipitur apud Iuuenal.

Criminibus debent hortos, prætoria, menſas. Et Martialis,

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum.

Suet. in Caligula: [In extructionibus, inquit, prætoriorum atque villarum, omni ratione poſthabita nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negabatur.] Neſat. l. 8. tit. de Ser. vr. præd. l. ruſt. præd. [Vel cloacam, inquit, habere licere per vicini domum vel prætorium, vel protectum habere licere.] Vlp. de Verb. ſign. l. vrbana. [Sed & ſi fortè ſtabula ſunt vel alia meritoria in villis & in vicinis, vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruiētia, quia vrbanum prædium non locus facit, ſed materia.] Et quomodo vtrobique prætorium pro ædificio in agro ponitur. Nebr.

Praetorium eſt locus, in quo ius ex more redditur: etiam dicitur locus in quo quis præfecturam exercet cum ſuis officialibus, & cauſam tractare ſolet. Item eſt domus præſidi prouinciæ aſſignata, & locus deputatus iudicibus ad cognoſcendum & deputandum vel ad ſententiandum de cauſis.

Praetorium quoque ſumitur pro ornatiore domo, in qua paterfamiliàs ruri habitat. l. vrbana prædia. de Verb. ſig. vbi Alc.

Praetorium pignus, dicitur illud, quod alicui datur à iudice. vide ſuprà, Pignus.

Praevaricatores ſunt, qui vera crimina fraudulenter occultant: dicitur autem præuaricator, quaſi varicator, à varia certatione, quia aduerſam partem adiuuat prodita ſua cauſa propria, dū huic inſtat corpore ex vna parte, & illi mente & corde ex altera parte, vt ff. de præua. per totum.

Pridie, cum accuſatiuo & cum genitiuo conſtruitur: nam, vt ait Priſcia. temporalia & localia aduerbia in præpoſitiones transferuntur, vt pridie Kalendas, & pridie Kalendarum. Vlpi. lib. 24. tit. ſolu. ma. l. fructus. [Si mulier, inquit, pride vindemias dotem dederit.] Idem tit. de teſtamentis

l. qua

l.qua ætate. [Si teſtamentum,inquit,pridie Kalendarum fecerit.] Nebr.

PRIMATES propriè loquendo ſunt patriarchę,diſt.99.c.1.& 2.Etiam ponitur primas pro Archiepiſcopo.c.ſanè. de fo.comp. Nam non eſt differentia inter primatem & Archiepiſcopum,quantum ad effectum, vt in cap.duo.de off.ord. nam ius canonicum non curat de nominibus. c. petitio. de procur. diſt.21. cleros. & c.præce. vbi eſt diuiſio nominum, cùm dicitur archiprimates, ſiue primates,ſiue patriarchæ.

PRIMATES regulariter dicuntur, qui primi ſunt in ciuitate.

PRIMATES officiorum ſunt,qui officiis præſunt.

PRIMICERIVS dicitur ille qui primo loco ſcriptus eſt in matricula notariorum, & primum locum obtinet, ſecundùm leges,vt C.de Prim.l.12.in Rub. Sed ſecundùm canones eſt nomen dignitatis, quæ ſubeſt Archidiacono, vt c. vni.de Offic. pri. Dicitur enim primus in cantu vel choro, qui in aliquibus eccleſiis dicitur cantor ſiue ſuccentor.

PRIMIPILVS in bello dicebatur,qui quatuor centuriis, hoc eſt, qui quandringentis militibus præerat.Martia.

Grata pudens meriti tulerit cum præmia pili.

Modeſt. li.27. tit. de excuſ.l.non ſolum. [Qui primipilum,inquit, expleuit,] & ibid.[Qui ad caligatas militias & reliquias militauerunt,]& in eod. tit.atque eod. auctore. l. [ſed primipilarij, inquit, ex conſtitutionibus imperialibus vacationem habent.]Appellatur & idem primipilaris, vt de Leg.3.l. pater filium. [Iulius, inquit,Agrippa primipilaris.]Iuſtin.l.12.C.de primipilo & dignitate, & commodis primipilatus nonnihil differuit.

PRIMIPILARII dicuntur, primi adminiſtrantes, qui, ſcilicet,primò actionem ſui officij adminiſtrāt. Vel ſecundùm Hug. qui primum pilum, id eſt, telum vel haſtam portant: vtroque modo accipitur ſecundùm Accur. C. de primipil. in rub.lib.12.

Verius eſt PRIMIPILVM appellatū fuiſſe centurionem decimæ legionis, vt tradit T. Liuius l. 7. ab vrbe cond. nam decima legio erat aliis nobilior, vt non mirum ſit, ſi primipilo quoque concederetur militaris annona per capita militum,diuidenda,quod ex Græco iuris interprete Alciat. noſter docuit.

PRIMITIAE,ſunt primæ partes fructuum Deo offerendæ. Hinc eſt quòd ſacerdos primùm miſſam cātādo dicitur celebrare primitias.

PRIMOGENITVM vocat ſcriptura, non quem fratres ſequuntur, ſed qui primò natus fuit.de Verb. ſignific.c.Ioſeph.

PRINCEPS quis dicatur,habetur Iſa.11.ibi, [Deus fortis, Pater futuri ſeculi, princeps pacis.] Interdum dicitur Angelus,Ioſue 9. Ego ſum Princeps exercitus, &c. Interdum Papa princeps appellatur. de conſecr. diſt. 1. corpora. Interdū epiſcopus. de ma.& obe. ſi quis.vel alius iudex eccleſiaſticus.17. q.4. definiuit. in fi.Item dicitur Imperator, de re iudic.ad Apoſtolicæ. in princ lib.6. Et appellatione Principis intelligitur Rex. Clem. vnica de Bap. vbi bona glo. & in vſib.feud.ſecundum Bald. Item Princeps dicitur diabolus, vt Luc. 11. c. [in Principe dæmoniorum eiicit dæmonia] ſimile,

ſimile.24.q.8.§. ecce. ver. ſed notandum, ibi venit princeps.Ioan. 14. Item dicitur quilibet ſæcularis dominus: vt 33. q. 5. princeps. Item dicitur principalis pars in quolibet iudicio, vt ff. de fo. compet. l. 1. §. in hoc iudicio. Etiam princeps dicitur quilibet prælatus eccleſiæ, vt diſtinct. 35. cap. eccleſiæ principes. & c. Corpora. prælleg.

Principium rei dicitur à parte ſuperiori, inferior autem pars, ad quam deſcendit curſus aquæ, dicitur finis. arg. l. 1. in fine. ff. de aqua plu. arcen. Bar. in l. 3. in fine, ff. de fur.

Principia, in caſtris dicebantur, in quibus principes caſtra metabantur: nam, vt inquit Varro de lingua Latina, milites haſtati dicti ſunt qui primi haſtis pugnabant, pilani qui pilis: Principes qui principio gladiis. Inde principalis porta caſtrorum dicitur, vt inquit Feſtus, quòd in eo loco eſt, in quo Principes ordines tendunt, id eſt, tentoria figunt, & principalia in caſtris, inde dicta, vt apud Trogum lib. 11. [Si principalia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius Reipub priſcæ videre diceres.] Sunt itaque principia in acie, vbi conſiſtunt milites, cognominati Principes. Liuius lib. 8. ab vrbe cond. [Principes Latinorum proturbant clamore ſublato.] Valer. de diſcip. mili. [Ad principia, inquit, per omne tempus adeſſe.] Terent. in Eunu. [Tu hoſce inſtrue, hic ego ero poſt principia.] Martia. libr. 49 de re milit. l. officium. [Officium, inquit, tribunorũ eſt principiis frequenter intereſſe.] Accurſius principiis exponit, cùm milites aſſumuntur, vel cùm rixa aliqua naſcitur. Sed nihil mirum eſt, reconditos ſenſus ignoraſſe, qui conſueuit in manifeſtis cœcutire. Nebriſ.

Principia appellat lex, & tabernacula principum militiæ. l. officium. in fi. de Re milit.

Priuati dicuntur propriè, qui non ſunt conſtituti in aliqua dignitate, 24. q. 1. qui contra. Item dicuntur omnes exempti à iure communi, ſiue ſit collegium, ſiue aliqua ſpecialis perſona, 7. quæſt. 1. petiſti. & diſtinct. 3. Priuilegia.

Priuata delicta, dicuntur quæ ciuiliter tractantur: vt ſi mihi furatus ſis decem, & ego vt rehabeam ago, non vt corporaliter puniaris: ſed publica delicta ſunt quorum perſecutio eſt permiſſa cuilibet de populo, quale eſt crimen læſæ maieſtatis, vel accuſatio de ſuſpecto tutore & curatore, in quibus omnes accuſare poſſunt.

Priuata perſona, eſt perſona carens functione publica. vide ſuprà, perſona.

Priuatum ius eſt illud, quod principaliter ad ſingulorum vtilitatem pertinet, vt in pactis & conuentionibus ſingulariũ perſonarum. quod require ſuprà, Ius publicum.

Priuignus dicitur qui ex marito mulieris natus eſt antequam fuiſſet maritus eius, & è contra.

Priuigna dicitur propriè filia vxoris ab alio viro priori genita, vel è conuerſo, filia mariti ex alia vxore prædefuncta.

Priuilegium, eſt Principis beneficium contra ius commune indultum. Non enim eſt priuilegium niſi aliquid indulgeat ſpeciale. ca. Abbate. de Verborum ſignificatione. & c. in his. de Priuilegiis. & dicitur quaſi priuãs legem

legem, vel eſt lex priuata, id eſt, vnius ante alios honor vel dignitas, aut immunitas (quæ ſibi conuenit) eorum quæ aliis incumbunt, vel quæ de iure communi allegantur. Dicuntur ergo priuilegia priuatorum leges, id eſt, à iure communi exceptorum, vt in cap. priuilegia. diſtinct. 3. Et priuilegium eſt duplex, perſonale, & reale. cap. mandata. de præſump. Perſonale extinguitur cum perſona, imò quandoque ante perſonam extinguitur, vt cùm eo malè abutitur, & ſequitur perſonam: & hoc verum de conceſſo indeterminatè, quia cum determinatione loci vel temporis conceſſum non ſequitur perſonam extra locum, vt eſt priuilegium vſus pallij. c. ex tuarum. de auctorit. & vſu pallij. Etiam extincta re extinguitur priuilegium reale. 16. qu. 7. & hoc diximus in c. Abbatem. in fine. de Verb. ſig. & gloſſ. in regula, priuilegium. de Reg. iur. lib. 6. Item priuilegium perditur propter ſex, vt in gloſſa vnica: in fin. in c. renouantes. diſt. 22. & eſt duplex priuilegium, ſcilicet generale & ſpeciale. Generale eſt quod commodè corpori vel collegio conceditur, vt in c. cùm & plantare. eod. tit. vel vniuerſitati. 17. qu. 4. ſi quis ſuadente. Et quod conceſſum eſt fratribus & eccleſiis circa contractus vel quaſi, & circa iudicia. Item quod conceſſum eſt mulieribus circa fideiuſſores. Speciale eſt quod perſonæ conceditur, & illud extinguitur cum perſona. 7. q. 1. petiſti, & regula priuilegia, &c. Neb.

PRIVILEGIARIVS is appellatur, cui priuilegium aliquod eſt conceſſum, qui ab indoctis priuilegiatus dicitur: pari errore illi quod pro beneficiario vocant beneficiatum: nam beneficiarius & priuilegiatius, ea figura dicuntur qua donatarius, legatarius, teſtamentarius, depoſitarius. Vnde milites beneficiarij dicti, qui vacabant officio. Feſtus, Vegetius, & Cæſar belli Gallici vlt. commentario. Vlpian. lib. 42. de priui. cred. leg. ventri. [Quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit.] Et ſtatim bis ponit [creditoris priuilegiarios.] Idem lib. 2. de pactis. l. reſcriptum. [An priuilegiariis, inquit, abſentibus hæc pactio noceat.] Idem Vlp. lib. 14. tit. quod cum eo qui in aliena poteſtate. l. ſed an hic. [Rectè, inquit, dicetur occupantis meliorem eſſe conditionem, niſi qui priuilegiarius veniat.] Sed neque priuilegium dicitur quòd priuet legem, vt iſti putant, ſed quòd ſit lex priuata, hoc eſt, propria alicui in illius fauorem conceſſa. Neb.

PRIVILEGIARIVS dicitur, cui priuilegium indultum eſt. le. ſi ventri. de priu. cred.

PRO, & propter, differunt. nã aliud eſt ſoluere pro debitoribus, aliud propter debitores. not. in leg. dominus Sticho. ff. de pec. leg. item pro, ſignificat cauſam finalem, propter verò cauſam impulſiuam, vt d. l. dominus.

PROASTIA appellantur ſuburbana, quæ pulcherrimè conſita à domino, non tam vtilitatis, quàm voluptatis cauſa habentur. Meminit huius dictionis Iuſtinian. in Auth. de Alie. & emph. §. 1. licet corruptè impreſſum ſit proeuſtia pro proaſtia.

PROAVVS dicitur pater aui vel auiæ: & proauia, mater aui vel auiæ. l. Iuriſconſ. §. tertio gradu. de Grad. & affin.

PROBATAE caſtitatis, dicitur qui non manifeſtè apparet incõtinens. c. à multis. de Ætate & qualitate.

PROBATIO ſecundùm Azon. eſt rei dubiæ per argumenta oſtenſio. Sed hæc diffinitio ſecundùm Goff. locum ſolùm habet in his, quæ probantur pro inſtantia diſputationis, non autem in iudicio, vbi probatio fit per teſtes & inſtrumenta, plerunque per indicia & præſumptiones. Vel probatio eſt rei dubiæ in iudicio legitimè facta declaratio. Et nota quòd probatio fit multipliciter. Primò per aſpectum, vt in notorio quod probatur per facti euidentiam. c. euidentiam. de Accu. c. propoſuiſti. de probat. ff. de ven. inſpi. l. 1. in prin. 16. quæſt. 3. inter memoratos. Item in ætate, vt l. minor. ff. de Mino. Secundò fit per teſtes plures, vel etiam per vnum cum aliis præſumptionibus vehementibus. Tertiò per inſtrumenta. Quartò per confeſſionem. Et hi quatuor modi ponuntur in c. cùm ad ſedẽ. de Reſti. ſpo. Quintò fit per ſcripturam antiquorum librorum, c. cùm cauſam. de Proba. Sextò per violentam præſumptionem. 32. quæſt. 1. dixit dominus. Septimò per famam cum aliiſ præſumptionibus. c. 3. loco eo. de prob. titu. Octauò per iuramentum. Et nota ſoli ſacramento creditur, quando de conſcientia alicuius quæritur ſiue dubitatur. de Sent. excom. ſi verò aliquis. Item probatio teſtibus & fide tabularum cõſtat. c. forus. de Ver. ſig. vide Goff. tit. §. ſpecies probationum.

PROBATORIA vel probatoriæ officiorum ſunt documenta ad probandum aliquem eſſe priuilegiatum ad officium aliquod auctoritate Imperiali, vt poteſt colligi C. de Diuer. offi. le. probatorias. li. 12.

PROCITVM dicebatur teſtamentum, quaſi velut procatum, id eſt, prouocatum, id eſt, irritum ac ruptum. Feſtus.

PROCINCTVM teſtamẽtum appellatur à Iuſtiniano in §. 1. Inſt. de Teſtam. quod veteres In vel Endo procinctu nominabant, vt Cicer. 1. de Nat. deor. 1. de Orat. Vlpian. ca. 20. Inſtit. Gell. libr. 15. cap. 25.

PROCONSVL dicitur iudex ordinarius, & eſt à populo conſtitutus non à principe delegatus, nec ab alio, ſed ante imperatoriam maieſtatem creatus, cuius officium erat in prouinciis ius dicere, ſcilicet in tributariis, vt per eum prouinciales ſua negotia expedirent. Hic verò pluribus non poteſt vti faſcibus quàm ſex: & in prouincia ad eum pertinebat, vt ad quoſcunque magiſtratus reſpiceret. ff. de Offic. proconſ. l. proconſules.

PROCONSVLIS legatus, eſt cui proconſul prouinciam ingreſſus mandat iuriſdictionem.

PROCVRATOR Cæſaris, erat qui res Imperatoris procurabat. Refert Cornelius Tacitus, quòd Claudius Cæſar procuratoribus ſuis omne ius tradidit, parẽmque vim in rebus peragendis eſſe voluit, ac ſi ipſe ſtatuiſſet, atque, vt ſimpliciter loquamur, auctor fuiſſet. Vlpian. lib. 3. Digeſt. l. 1. in prin. ff. de Procur. [procurator eſt, qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat.] ſed de officio procuratoris Cæſaris titul. eſt in 1. Digeſto. libr. vbi Vlpian. ait, quæ acta & geſta ſunt à procuratore Cæſaris, ſic ab eo comprobari, ac ſi à Cæſare geſta eſſent. Ant. Neb.

PRO

Procurator, eſt qui aliena negotia mandato ſibi à domino facto gerenda gratuitè ſuſcipit, plura vel vnum. ff. de Neg. geſt. l. 3. §. negotia. & ff. vi bon. rap. leg. 2. §. quod ait. hæc definitio meliùs probatur in l. 1. in princ. ff. de Procurat. Et dicitur [gratuitè,] quia ſi interuenit merces, non eſt procurator, ſed locator operarum. Dicitur [mandato domini,] ad excludendum tutorem, curatorem, collegia & prælatos eccleſiarum, qui procuratores cõſtituere non poſſunt, ſed ſyndicum, vel actorem. Et quæ ſit differẽtia inter procuratorem & ſyndicum, actorem, & vicedominum, notatur de ſyndi. c. 1. de Offi. ordi. cùm vos. Et conſtituitur de mandato generali vel ſpeciali. ff. eo. tit. l. 1. & ff. Man. l. ſi remunerandi. §. 1. Vel ſic, [Procurator dicitur is qui in iudicio vel extrà, mandato domini negotia adminiſtrat agendo vel defendendo.] l. 1. §. 1. ff. de Procur. inter quem & aduocatũ hæc eſt differentia, quia procurator cauſam abſentis tractat, aduocatus verò cauſam præſentis: vterque tamen poſtulare dicitur. Vel ſecundùm can. Omnis adminiſtrator ritè dicitur ſeu vocatur procurator. 1. quæ. 3. ſaluator. Nam [procurator] eſt nomen generale ad quemlibet adminiſtratorem, per ſequentia, quæ traduntur in conſtitutione, reſtringitur ad id de quo agitur. Oporter etiam officium procuratoris eſſe gratuitum, quia ſi quid recipit, facit contra bonos mores, & hoc intelligitur quando paciſcitur vt habeat certam partem eius de quo eſt quæſtio, quod non licet. poteſt tamẽ licitè recipere ſalariũ pro labore ſuo. Et not. quod duplex eſt procurator, ſcilicet ad iudicia, & ad negotia, qui differunt in tribus, quia primò procurator ad iudicia non conſtituit procuratorem alium niſi poſt litẽ conteſtatã, cùm iam eſt dominus litis, & ante litis conteſtationẽ aliũ procuratorẽ dare non poteſt, nec tutorẽ, niſi ſit procurator in rẽ ſuam, qui ante & poſt lit. cont. conſtituere poteſt. Sed procurator ad negotia conſtituere poteſt liberè aliũ procuratorem quemcũque vult. c. 1. §. 1. de Procur. libr. 6. Secunda differentia habetur in c. qui generaliter. in fi. de Proc. libr. 6. quia primus non datur niſi maior 25. annis: ſecundus verò poſt 17. annis. Tertia differentia habetur de Reſcr. cap. ex parte decani. Et not. optimam rationem primæ differentiæ iſtorum procuratorum, quia negotium extra iudicium ſumit originem à miniſtro, & poſtea tranſit in dominum. l. quæcunque gerimus. ff. de actio. & obl. ſed in iudicio negotium originaliter eſt in domino, & poſtea transfunditur in procuratorem. leg. ſi procurator meus. ff. de Neg. geſt. & dicit Lud. de Ro. in ſing. 115. quòd procurator conſtitutus ad agendũ, cenſetur etiam cõſtitutus ad defendendum, vt l. mutus. §. pen. ff. de Proc. Et hoc verum eſt in procuratore actoris, ſecus in procuratore rei, quia licet ſit conſtitutus ad defendendum, non tamen ad agendum. Et dicit idem quòd de hoc eſt caſus vnicus in c. conſtitutus. de Procu. legiſtis penitus incognitus, & etiam nonnullis canoniſtis. & dicit eſſe mirabilem tex. bene menti tenendum.

Procurator Cæſaris, eſt qui ex mandato Cæſaris cauſas & negotia agit. Et quæcunque acta aut geſta ſunt à procuratore Cæſaris,

ſaris, ſic à Cæſare comprobatur, atque ſi ita à Cæſare geſta eſſent. Et ſicut ad procuratorem Cæſaris tantùm rerum pertinet adminiſtratio, ita ad iuridicum Alexandriæ iuris tantùm, & non rerum ſpectat ſollicitudo, vt ff. de Offic. procur. Cæſ. l. 1.

PROCVRATORIVM & mandatum differunt, ſicut etiam eſt differentia inter litteras procuratorias & litteras de rato. De hoc vide de Reli. do. c. cùm dilectus. in gloſſ. 1. de Offi. deleg. c. coram. Et nota: procuratorium mandatum debet fieri legaliter, ad quod quatuor exiguntur, Primum, vt dirigatur aduerſario, cui etiam mandati reuocatio eſt inſinuanda, vel ſaltem iudici, cui fides eſt facienda. Secundum, vt contineat nomina inſtituentis & inſtituti. Tertium, nomen iudicis, coram quo procurator debet experiri. Quartum, cauſam in qua dum coram iudice eodem plures cauſas habet inſtituens, quod à notariis bene eſt notandum.

PRODIGIVM quod eſt, notatur ff. de Sta. ho. l. non ſunt liberi. C. de poſthu. hæred. inſt. l. 3. & lege oſtentum. ff. de Ver. ſig.

PRODIGVM, neutri generis, eſt cibus qui intra proximos dies prodigatur, id eſt, cõſummatur: & ipſis prodigis cùm interdicitur eis bonorum adminiſtratio, plerunque à fiſco præſtatur, vt ff. de Offic. præſi. leg. plebiſcito. Et Accurſ. in glo. 3. l. quæcunque pro reliquis prodigorum. Co. de fide inſtr. lib. 10.

PRODIGVS, eſt qui neque tempus, neque finem expenſarum aduertit, neque modum. ff. de Cu. fur. l. 1. ſed bona ſua dilapidando & diſſipando profundit, cui interdicitur bonorum adminiſtratio à iudice per l. 12. tab. vel aliàs à lege, vt quia in l. Iul. maieſta. commiſit, vt C. ad l. Iul. maieſt. l. fina.

PRODIGVS, dicitur ille qui in ſe tantùm prodigalitatem exercet, & in ſe delinquit, gloſſ. ſing. ſecundùm Bal d. in l. 1. §. exigit. ff. de Bo. poſſ. contra tab. ex quo deprehenditur quòd quis ſit prodigus. Bar. in l. qui habet. in princ. de tut. & in l. is qui. §. 1. ff. de Tut. & curato.

PRODIGVS famæ ſuæ, dicitur quis quando non curat de infamia, turpiter viuendo: & talis, negligens famam ſuam, crudelis eſt. cap. dolo. 12. quæſtione 1. Panor. in c. prælatorum. in 2. not. de accu.

PRODITOR eſt ille, qui ſecreta ſibi commiſſa reuelat. de pœn. & remiſ. omnis vtriuſque. Et de multiplici ſpecie proditorum no. in c. cler. 46. diſt.

PROFECTITIA dos quæ dicatur, explicat diffuſiſſime Vlp. in l. profectitia. de Iur. dot.

PROFECTITIVM peculium: vide [peculium profectitium.]

PROFITERI indicium, eſt vltro ſeſe, conſortéſque criminis deferre. auctor Bud. in l. 1. ad l. Corn. de Sicar.

PROGENER, eſt maritus neptis.

PROGNATVS, eſt qui vocatur abnepos, quaſi procul à me natus, quia in quarto gradu. Iuſtinianus verò in §. 2. Inſt. de hæred. quæ ab inteſta. vſus eſt PROGNATVS, pro ſuo ſimplici, quod eſt natus: videturque hoc verbum ad omnes deſcendentes exceptis filiis pertinere, quaſi porrò ſeu procul natos, ſicuti & verſa vice progenitores pro quibuſcunque aſcendentibus accipiuntur.

PROGRAMMA ſecundùm quoſ

quoſdam dicitur præcedens ſcriptura, quæ per plures prouincias ſiue loca deſtinatur. Sed ſecundùm Azon. in Sum. Cod. Commi. epiſt. program. ſcriptura publicè propoſita, vt ibi dicitur in §. mutationes.

Programma (inquit Alciat. libr. præter. 1. in hac ipſa dictione) Græca vox eſt, ſignificátque in Iure quod Latinè appellat Vlp. proſcriptionem. tit. de Inſt. action. capitur & pro edicto, vt in vita Auidi Caſſij Imperatoris legitur.

Prohaeres, eſt qui putat ſe hæredem eſſe, cùm non ſit. l. pro hærede. ff. de pet. hæred.

Proiectum, dicitur quoddam genus ædificij, quod nulla columna impoſita, ita ædibus appendet, vel mœnibus, vt terram non tangat. Et alio modo dicitur appendix.

Proles propriè ea dicitur, quæ eſt ex iuſtis nuptiis, in Authent. de Nupt. in princ.

Prolusorium iudicium, ait Bud. appellari cauſam præiudicialem, qua ſcilicet quaſi aditus ad aliud iudicium aperitur, cuiuſmodi eſt actio ad exhibendum, & querela inofficioſi teſtamenti: illa enim viam, vt ita dixerim, ſternit ad rei vendicationem, hæc verò ad petitionem hæreditatis.

Prolytae, Iuſtiniano auctore, in procemio Digeſtorum, illi dicebantur ſcholares, qui quintum iam annum iuri ciuili operam dederant, quemadmodum appellabantur lytæ, qui quatuor annos eidem ſtudio incubuere: nã quod legitur coloritæ, pro eo quod debuit eſſe prolytæ, mendum eſt manifeſtum ex Florentinis illis Pandectis deprehenſum. Sed cur illi dicantur lytæ, id eſt, ſoluti, hi verò prolytæ, id eſt, præſoluti, nõdum mihi liquet, niſi fortè hi ſunt quos nunc vocant licentiatos, illi quos baccalarios. Nebr.

Prolytae appellabantur olim Diſcipuli, qui quinque annos iuri operam dediſſent, in procem. ff.

Promercalia dicuntur quæ, vt diuendebantur pluris, fuerunt empta. Gellius libr. 4. [Ex iis, inquit, quæ promercalia & vſualia.] Columell. lib. 1. Aut animalibus, aut rebus aliis promercalibus occupet. Idem libr. 12. de officio villici. Pecuniam domini neque in pecore, neque in aliis rebus promercalibus occupet. Paulus lib. 25. Dig. tit. de impenſis. l. quod ſi. Quòd ſi res, inquit, in quibus impenſæ factæ ſunt, fuerint promercales, tales impenſæ non voluptuariæ, ſed vtiles ſunt. Nebr.

Promercale dicitur, quod præter vſus vendentis venale exponitur. l. quod ſi. de impenſ. in reb. dot. fac.

Promercium, mercimonium, quodcunque vendendi cauſa ſeponitur. Paul. l. 4. §. 1. ff. de pen. l. Vlp. 41. §. 4. ff. de leg. & fideicom. [Eos qui reip. ad opus promiſerint, poſſe detrahere, & ad id opus vti: quia hi quoque non promercij cauſſa id haberent.]

Promissio & repromiſſio ſic differunt, quia promittendo negotiũ inchoamus, ſed repromittendo adimpletum conſolidamus. Et eſt repromiſſio quaſi iterata promiſſio, vt res magis ſit in ſecuro, ſicut in facto, vbi fideiuſſio interuenit. Nam debitor promittit, & fideiuſſor repromittit, vel, potiùs & meliùs, fideiuſſor promittit, ſed debitor viceuerſa quàmplurics repromittit.

PROMISSIONEM cōmitti dicimus, quando peruenit in eum caſum, vt ex ea aliquid peti poſſit. verbi gratia, promiſi tibi equū: ſi non darem eum eo die promiſi me tibi daturum centū aureos: ſi modò eo die non darē tibi equū, committitur promiſſio, vel ſtipulatio centum aureorum.

PROMPTVARIVM, eſt cella in qua reponuntur edulia quæ ad vſus quotidianos comparata ſunt: eóque differt à penario, vt in ſuo loco dictum eſt, cum ſit penus, vt Phauorinus ait, quod longæ vſionis gratia conquiritur. Apuleius in 1. de aſino: [Ex promptuario oleum vnctui, & lintea terſui.] Hieronymus interpres in Pſalmo, [Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud.] Paulus titu. de penu leg. l. nam quod [Si cui quæ in promptuario ſunt legata ſunt.] Dicitur quoque cella promptuaria, vt promus diſpenſator, omnia à promendo dicta.

PROMVLGARE legem, eſt eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, vel manifeſtare.

PROMVLSIDARIVM poculum eſt mulſo bibendo aptum. Mulſum autem (vt diximus) potus eſt ex mellis & vini commixtione concinnatus. Pom. in titu. de Auro & arg. leg. l. & ſi, [Scutellas, inquit, & promulſidaria contineri, repoſitoria quoque continebuntur.] N.

PROMVLSIDARIVM poculum mulſo bibendo aptum. le. etſi. de Aur. & arg. le.

PRONEPOS eſt filius nepotis, ſicut proneptis eſt filia neptis.

PRONVNCIARE propriè dicimus, quod viua voce & memoriter proferimus. Sed cùm dicitur iudicem pronunciaſſe, latam ab eo ſententiam eſſe oſtendimus. l. pronunciatum. de Verb. ſig. vbi Alciat.

PRONVRVS dicitur vxor nepotis.

PROOEMIVM, eſt ſermo generalis præambulans in principiis librorum, oſtendens in generali quæ poſtea continentur in ſpeciali, interdum alia pleraque cōplectens, vt no. Ioan. And. in exordio Cle. ſuper Ver. quoniam.

PROPATRVVS, frater eſt proaui.

PROPERE, propriè, i. nimis citò.

PROPINQVORVM verbo qui contineantur, docet Bar. in l. fin. C. de Ver. ſig.

PROPRIA cauſa, quæ dicatur tradit Vlp. in l. 1. §. in propria. quando appell. ſit.

PROPRIETARIVS idem eſt, quod dominus, ſ. qui cuiuſque rei proprietatem habet.

PRORETA, dicitur is qui nauis proræ præfectus eſt, & eſt Græcū; nam proreus dicitur. Plautus in Ruden. [Si tu iſti naui proreta es, ego gubernator ero.] Pau. lib. 39. Dig. de publ. & vect. l. cotem. [Proreta, inquit, nautáve.] Neb.

PRORETA, qui proræ nauis præeſt.

PROROGARE eſt prolongare, producere, vel primum tempus extendere, ff. de Iud. l. 2. de offic. de l. p. & g.

PROROGATIO fit de tempore ad tempus. cap. de cauſis. de offic. deleg. & fit etiam de re ad rem, ff. de Iud. le. de qua re. §. 1. & cap. cùm olim. de Offic. deleg. verſus fin. Item de perſona ad perſonam etiam altera parte inuita. ca. 1. de Alie. iu. mu. cauſ. fac. Item fit de iudice ad iudicem. ff. de Iud. lege 1. vbi not. quòd fundamentum prorogationis eſt iuriſdictio. ergo in iudicem non habentem iuriſdictionem non poteſt fieri prorogatio,

prorogatio, quia non entis non ſunt qualitates.l.eius qui in prouincia.ff. Si cert.pet. & c.ad audienriam.2.in fin. de Eccleſ.ædif. aliud fundamentum eſt conſenſus partium:nam ſi eſſet error vel titubatio, non fieret prorogatio. l.fin.C.de con.indeb.metus enim & error excludunr prorogationem. l.1.ff. de iud. quia error excludit conſenſum, qui eſt cauſa prorogarionis.

Proscenium, inquit Seruius in illud Virgil.2. Georg.

Veteres ineunt proſcenia ludi.

eſt pulpitum ante ſcenam,in quo ludicra exercentur.Vlpian.lib.50. Dig. de pollicirarionib. [Probè, inquit, facit Statius Ruffinus, ſi opus proſcenij perficiat. Iuſtin. lib.12.Cod. rit.de ſpectaculis. l.ſi qua.Vel in theatri;inquit,proſceniis.Vtrobique Accurſ.nihil aliud quàm locum eſſe dicit. Nebr.

Proscenium locus ante ſcenam ludicris exercendis paratus.

Proscindere rerram, eſt illam vertere,cùm primùm aratur.Nam ad vernactum faciendum terra primùm proſcinditur,deinde offringitur, ſiue iteratur: poſteà tertiatur. Virg. 1.Georg.

Et qui proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga.

Varro in 1.de re ruſtica. Terram, inquit, cùm primùm arant, proſcindere appellant: quod iterum offringere dicunt. Paulus tit. de Verb.ſignif.l.ſylua. Noualis eſt, inquit, terra proſciſſa, non præciſa: quod delirat Accurſius. in Pand.Floren.legitur præciſa.

Proscriptio, eſt aduerſus abſentem iudicialis pronunciatio, vt in poſterum procul agat, id eſt, maneat ab imperio, & talis contra quem fit pronunciatio talis, & cuius bona palàm & apertè ſcribuntur,dicitur proſcriptus,& debent omnia bona ſcribi, & de ipſis inuentarium fieri continens tam mobilium & ſe mouentium diuerſas ſpecies & qualitates, quàm immobilia, vt menſuram agrorum,& numerum vinearum, quantum ſit in vineis, oliuetis, arbuſtis,araroriis,& paſcuis. Hãc proſcriptionem Græco vocabulo dicimus pragmaticam quæſtionem, licèt aliqua ſignificatione quæſtio tormentum dicatur,quia tormentis communiter veritas inquiritur,quare tortores dicuntur queſtionarij,vt infrà,de queſtionibus.

Prosocer, dicitur mariti auus.

Prosocrus, eſt vxoris auia.

Prospectus, & lumen quomodo differant,vide l.lumen.ff.de Seru. vrb.præd.

Prostasia vel potiùs proroſtaſia, genus eſt præfecturæ. l. nec.C.de mun.patrim. vbi ſecundùm Alci. ſumitur pro munere & officio magiſtratus qui præerat ſacris.

Protecta,partes ſunt domus prominentes, qualia ſunt podia penſilia, vnde aſpectus eſt nobis in plateas & vicos.

Protector eſt, qui ſtat armatus cum principe, vt Obius & Beliſarius erant domeſtici & protectores Iuſtiniani, ſecundùm Accurſ. in Rubr. C. de domeſtic. & protect.per totum. libr.12.

Protervia eſt crudelitas vel terribilitas, ſecundùm Ioan.And.in Clem.vnica. de for. comp. vbi alleg.Græcimum dicentem:

Improbus eſt aliquis verbis, factiſque proteruus.

Protestatio, nihil aliud eſt quàm animi agentis expreſſio. con

conſulti.extrà,de Regul.& leg.ſi duo.§.cùm inquilinus. ff.vti poſſid. Quid ſit proteſtatio, quotuplex ſit,quid declaratoria, cui ſit facienda , quis poſſit proteſtari, qualiter, vbi, & quando fieri debeat, quis ſit eius effectus, an requiratur conſenſus proteſtati , & multa alia not & dubitabilia in hac materia plenius quàm alibi, vide per Bart. in l.non ſolum. §. morte.ff.de Oper.nou.nunc.& in l. 1. eod. tit. in quibus locis vide plenè Alex.& alios Doctores.

Prothyrum , auctore Vitruuio, eſt veſtibulum ante domorum ianuas,à πρὸ,quod eſt ante,& θύρα, ianua , aliquando etiam pro antepagmento, id eſt, ianuarum ornatu,ponitur. Idem Vitruuius alicubi , [Nos ,inquit, prothyra appellamus , quæ Græcè dicuntur diathyra.] Vlpianus titul. de fund.inſtr.l.quæſitum.] prothyrum domus,ſi velamen eſt,inſtrumento domus continetur.] Accurſius ægroti ſomnia narrans, prothyron,à thyros,quod eſt magiſter,deducit.Sed quomodo magiſter inſtrumento domus contineatur,ipſe viderit.Multò adhuc ſomniculoſiùs in illud Pomponij,de Verbor.ſignific. l. ſtatutæ. [Prothyrum quod in ædibus interdum fieri ſolet.] Prothyrum, inquit,quia procul trahitur,quaſi Latina dictio eſſet. Illud profectò ſimplicius ,quod ingenuè fatetur ſe neſcire quid prothyrum ſit.. Nebr.

Prothyrum & hypothyrum, valuarum hians cauitas appellari poteſt : nam ipſa oſtiorum latera anſas dicimus , & in hac ſignificatione accipitur à Pompon. in leg.penult.ff.de Verb.ſignif.& ab Vlp.in l.quæſitum.§. Papinianus. ff.de fund.inſtr. Vitruuius tamen ſcribit prothyra,pen.correpta,eſſe veſtibula in domorum ianuis : nam Græcis θύρα ianua , & πρὸ ante interpretatur.

Protocollon, interpretatur primum membrum , vtſi prima illa cōſcriptio,quam in commentarij modum tabelliones ſcriptitant : quæ ſignificantiùs commentationes,aut protoypa, aut archetypa dici poſſent. Cod.tit.de tabellionibus.collat.4. [Vt protocolla , inquit, dimittant in chartas.] Ant.Neb.

Protocollum appellatur ſcriptura tabellionis,in qua breuiter annotatur actus geſti ſubſtantia, vt deinde extendi atque abſolui poſſit.

Pro tutore ſe gèrere dicitur , qui munimine tutoris fungitur de iure,ſiue putet ſe tutorem,ſiue ſciat ſe non eſſe , fingit tamen ſe eſſe.

Provincia diuerſimodè conſideratur , nam in materia præſcriptionum diuerſæ ciuitates , in quibus habentur & exercentur diuerſæ iuriſdictiones ſeparatæ, dicuntur prouinciæ , quandoque diuerſitas archiepiſcoporum facit aliam prouinciam , & ſic prouinciæ quandoque modicum diſtant , vt Piſana, & Florentina : quandoque diſtinguuntur prouinciæ medio freto,vt Gallia,Hiſpania, Sicilia. & ſic ſumitur diſtinctio prouinciarum. 3.q.3.c.de induciis. §.ſpatium. vbi dicitur, quòd ad producendum teſtes de eadem prouincia dantur tres menſes , de contigua ſex , & de tranſmarinis nouem menſes, de hoc in c.vltra tertiam. de teſti.ſecundùm Innoc.Hinç prouinciales qui in prouincia orti ſunt , vel domicilium habent, l. prouinciales.vbi Alciat.de Verbor.ſignific.

Provisio, electio,poſtulatio,

diſſe

differunt, de elect. c. 1. lib. 6. & prouiſio eſt latum verbum, quod comprehendere poteſt nominationem, poſtulationem, præſentationem, & collationem, vt eſt gloſſ. in Clem. fin. de Elect. quæ alleg. iura concord.

Proxeneta, non, vt vulgò legitur, proſenota, Latinè interpretatur mediator, id eſt, qui conciliat inter ſe ementes & vendentes, maximè hoſpites, vnde nomen deductum eſt: nam ξένος hoſpes interpretatur. Seneca in epiſtola, [Nolo, proxenetæ nomem tuum iactent.] Et Martialis:

Vatiniorum proxeneta ſartorum.

libr 50. Dig. de proxenetis. leg. ſi proxeneta. & ibidem ſæpè. Nebr.

Proxeneta, eſt paranymphus, id media perſona, per quem aliquis contractus celebrandus aut ineundus procuratur, & talis procurator in ſponſalibus dicitur paranymphus, qui explorat voluntatem hominum, qui, & cum quibus, velint contrahere. & quæ ſit facultas contrahentium vel con trahere volentium: cuius remuneratio vel merces dicitur proxeneticum. Et conſiſtit officium eius circa amicitias complendas, & circa aſſeſſores conquirendos ordinariis iudicibus: vide cap. 1. de hoc in gloſſ. 2. de Teſtibus, libr. 6.

Proximus eſt, quem nemo præcedit. l. proximus. ff. de Verb. ſignif. etiam ſi ſolus ſit, vt leg. proximi. eod. tit. Item proximi ſunt, non illi tantùm, quos nobis ſanguinis gradus iungit, ſed omnes homines naturæ noſtræ participes. c. charitas. verſic. Item non illi. de Pœnit. diſt. 2.

Proximi ſacrorum ſcriniorum, require ſuprà in verſicul. præpoſiti ſac. ſcrin.

Prudentia, eſt carnalis concupiſcentia, 32. q. 1. non enim. Alibi appellatur malitia. de Sponſ. impub. capit. de illis. 2. ſic etiam in delictis, de delict. puer. c. pueris. de Sponſ. impub. c. tuæ. in gl. 3.

De P ante V.

Puberes à pube, i. à pudendis corporis ſunt dicti. Et dicitur eſſe pubes, qui iam compleuit 14. annum, ſi eſt maſculus, & generare poteſt, & 12. ſi eſt fœmina. c. puberes. de deſponſ. imp.

Pubertas, in maſculis incipit poſt 14. annum completum, in fœminis poſt. 12. vt Inſt. quib. mod. tut. fin. in princ. Sed cùm fit mentio de pubertate plena, variis modis interpretari ſolet, prout materia de qua agitur, ſuadet, vt notabiliter tradit gl. in §. minorem. Inſt. de adopt.

Publicanorum ordo, quemadmodum Cicero multis in locis ſcribit, Romæ fuit hominum honeſtiſſimorum: hi vectigalia publica conducebant, & inde dicti. In ſacris litteris publicanus nomen propemodum eſt infamiæ, proptereà quòd qui portoria exigũt, odio ſunt omnibus. vnde Saluatori noſtro vitio dabatur, quòd cum publicanis & peccatoribus manducabat. Apud Iuriſconſ. tit. eſt de Publicanis & vectigalibus.

Publica propriè dicuntur, quæ populi Romani ſunt. nam bona ciuitatum abuſiuè publica dicta ſunt. l. bona. de Verb. ſignif.

Publica iudicia ſunt dicta, quaſi populica, quia cuilibet de populo permiſſa eſt eorum perſecutio, vt ſuprà priuata delicta.

Pvblicani dicuntur, qui publica vectigalia adminiſtrant: vnde eorum nomen deſcendit, ſiue ad hoc conſtituti, vt publica vectigalia exigant, ſiue tributa conducant. ff. de publican. & vectig. l. 1. nam etiam dicuntur vectigalium conductores fiſci vel rerum publicarum, & qui lucra vel publica negotia ſæculi ſectantur, ibidem, l. 3. Aliter publicani dicuntur, qui publicè peccant, vt in Euangelio Lucæ 18. c. de Phariſæo & Publicano.

Pvblicaria dicuntur ea, quæ ob aliquod delictum ſic enorme in publicum ærarium deuoluuntur, & inde dicitur publicatio bonorum.

Pvblicarii dicuntur, qui ob aliquod delictum ſic enorme in publicum ærarium deuoluuntur.

Pvblicae honeſtatis iuſtitia, eſt propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahens ab eccleſiæ inſtitutione propter honeſtatem. Non enim eſt honeſtum, vt quis eam ducat, quam ſuus conſanguineus deſponſauit. c. ad audientiam. & c. ſponſam. de Sponſ. vnde huiuſmodi prohibitio non conſurgit ex conſanguinitate nec affinitate contracta ex nuptiis conſummatis, ſed ex quadam publica æquitate inductum eſt hoc ius prohibens matrimonium contrahi, & contractum dirimēs. Et not. quòd ideo dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, quia in matrimoniis non ſolùm quod liceat, ſed quod honeſtum eſt, conſideratur. ff de Ritu nupt. l. ſemper. & oritur etiam ex ſponſalibus, quæ de iure non ſortiuntur effectum: vt in c. ad audientiam. præalleg. ſecus in matrimonio, quia affinitas non contrahitur ex nuptiis interdictis: vide Goffr. in ſum. de Sponſ. vbi dicitur, quòd ſecundùm quoſdam in nullo caſu locum habet hodie publicæ honeſtatis iuſtitia, niſi in ſponſa fratris, de qua in veteri & nouo teſtamento prohibitum eſſe videtur, quam ſponſam frater habere non poteſt, dicto capitulo ad audientiam. cum concor. in gloſſ. & rationem dicunt, quia ſublata eſt in eo caſu in quo de maiori æquitate locum habuit, ſcilicet in ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, cognationi viri non copulanda prioris, vt de conſang. & affini. non debet, ideo & in aliis reuocata videtur, quia de ſimilibus idem eſt iudicium, vt ibi.

Pvbliciana actio. Require [ſuprà, actio Publiciana.]

Pvblicvm abſolutè, quandoque capitur pro vectigali, vt tradit Bud. in Annot. in Pan. vbi vide.

Pvblicvm ius, eſt quod principaliter ſpectat ad publicam vtilitatem. Require ſuprà [ius publicum.]

Pvblicvm munus quid ſit, explicat apertiſſimè Pompon. in l. pupillus. de Verb. ſignif.

Pveri dicuntur filij, non filiæ. Secundò dicuntur omnes ſerui pueri, etiam ſexagenarij. Tertiò dicuntur omnes, qui ſunt in ætate puerili, ſcilicet mares à ſeptennio vſque ad 14. annū. & puellæ vſque ad 12. annum. ff. de Verb. ſignific. pueri. de Ætat. & qualitat. ex ratione. in gloſſ. Quando tamen legantur pueris alimenta, pueri & puellæ dicuntur vſque ad trigeſimum annum. ff. de Cibar. & aliment. leg. l. Mela.

Pverpera eſt, quæ parit in annis puerilibus, vt inquit text. in cap. puberes. de ſponſ. impub.

Pvgiles dicuntur, qui pugnandi artem norunt.

Pvgillares, id eſt, tabulæ cereæ. l.in commodato. §. ſicut autem. verſicul.ergo ſi pugillares.ff.commodati.

Pvlmentarivm, dicitur à pulmento. Pulmentum verò, vt ait Varro, dictum eſt, quòd id edebant cum pulte:eſt autem cibus ſolidior vtrumque, ſiue illud ſit ex aquatilibus, ſiue ex terreſtribus. Horatius 2.Sermo.

Pulmentaria quære Sudando.

Cato de Re ruſtica: [Pulmentarium familiæ oleæ caducæ quamplurimum condito.] Pau.titul.de fundo inſtru. l. cùm de lanionis. [Sine his,ſcilicet patinis & cacabis,pulmentarium coqui non poteſt.Anton.Nebriſſ.

Pvlsare differt à verberare, quia pulſamus ſine dolore, ſed Verberamus cum dolore.

Pvpillvs dicitur, qui cùm impubes eſt, deſinit eſſe in poteſtate patris aut morte patris, aut emãcipatione,& ſic pupillus dicitur etiam ſi habet patrem.l.pupillus. ff.de Verb.ſign.

Pvpilla ſimiliter dicitur intra annos pubertatis emancipata, vel morte patris deſinens eſſe in poteſtate eius, ſcilicet 12. annorum ſicut pupillus 14.ann.

Pvpillaris ſubſtitutio dicitur, quæ fit impuberi in euentum mortis eius in ætate pupillari.

Pvra ſtipulatio, vide infra,in verſi.ſtipulatio pura.

Pvrvs locus dicitur, qui neque ſacer, neque ſanctus,neque religioſus eſt.l. 2. ff. de Religio. & ſumpt.fun.

Pvrgare huius verbi ſignificatum vide in l.1. §. purgandi.ff.de Riuis.

Pvrgatio, eſt de obiecto criminе innocentiæ oſtenſio. Et eſt duplex,ſcilicet canonica,quę fit per iuramentum, & hæc approbatur: & vulgaris, ſcilicet quam ſibi vulgus inuenit,& hæc fit per ferrum candens, per duellum, per aquam frigidam ſiue bullientem: & hæc reprobatur, vt eo.tit.ex tuarum.& per totum. eo.tit.2.q.4.Mennam.Forma autem purgationis hæc eſt quòd infamatus iurabit ſe immunem eſſe à crimine de quo infamatur, & compurgatores iurabunt illum verum ſe credere iuraſſe.c. quoties.& c.vlti.eo.tit.Aliter autem deponere non debent,ne ſubeant anceps periurium, ff.de in lit.iuran.l.videamus. & numerus compurgatorum habetur 2. q. 4. omnibus vobis. & cap. presbyter ſi à plebe. Hodie numerus compurgatorum arbitrarius eſt, inſpecta perſonæ qualitate & infamiæ quantitate. c.cum iuuentute.eo.titu. Et hæc de forma purgationis canonicæ. Sed de purgatione vulgari patet in eod. titu.per totum.& 2. q. 4. monomachiam. c. Mennam.& c.cõſuluiſti. Et eſt triplex ratio, quare huiuſmodi purgatio prohibetur. Prima quia hæc facta ſunt inuidia fabricante, vt in c.Mennam. præal. Secunda, quia Deus in eo tentari videtur, vt in eod. tit.c. vlt.Tertia,quia vt plurimum innocens condemnatur, vt in c.ſignificantibus.eo. titu. Deus autem tentari non debet,22.quæ.2. quæritur.

Pvrpvrae appellatione quæ contineantur, declarat Iuriſconſult. in l. ſi cui lana. §. vlt. de Leg.3.

Pvrpvrarii,qui purpuras capiunt,vel qui purpuram tingunt, aut negotiantur.

Pvblicani dicuntur, qui publica vectigalia adminiſtrant: vnde eorum nomen deſcendit, ſiue ad hoc conſtituti, vt publica vectigalia exigant, ſiue tributa conducant. ff. de publican. & vectig. l. 1. nam etiam dicuntur vectigalium conductores fiſci vel rerum publicarum, & qui lucra vel publica negotia ſæculi ſectantur, ibidem, l. 3. Aliter publicani dicuntur, qui publicè peccant, vt in Euangelio Lucæ 18. c. de Phariſæo & Publicano.

Pvblicaria dicuntur ea, quæ ob aliquod delictum ſic enorme in publicum ærarium deuoluuntur, & inde dicitur publicatio bonorum.

Pvblicarii dicuntur, qui ob aliquod delictum ſic enorme in publicum ærarium deuoluuntur.

Pvblicae honeſtatis iuſtitia, eſt propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahens ab eccleſiæ inſtitutione propter honeſtatem. Non enim eſt honeſtum, vt quis eam ducat, quam ſuus conſanguineus deſponſauit. c. ad audientiam. & c. ſponſam. de Sponſ. vnde huiuſmodi prohibitio non conſurgit ex conſanguinitate nec affinitate contracta ex nuptiis conſummatis, ſed ex quadam publica æquitate inductum eſt hoc ius prohibens matrimonium contrahi, & contractum dirimēs. Et not. quòd ideo dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, quia in matrimoniis non ſolùm quod liceat, ſed quod honeſtum eſt, conſideratur. ff de Ritu nupt. l. ſemper. & oritur etiam ex ſponſalibus, quæ de iure non ſortiuntur effectum: vt in c. ad audientiam. præalleg. ſecus in matrimonio, quia affinitas non contrahitur ex nuptiis interdictis: vide Goffr. in ſum. de Sponſ. vbi dicitur, quòd ſecundùm quoſdam in nullo caſu locum habet hodie publicæ honeſtatis iuſtitia, niſi in ſponſa fratris, de qua in veteri & nouo teſtamento prohibitum eſſe videtur, quam ſponſam frater habere non poteſt, dicto capitulo ad audientiam. cum concor. in gloſſ. & rationem dicunt, quia ſublata eſt in eo caſu in quo de maiori æquitate locum habuit, ſcilicet in ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, cognationi viri non copulanda prioris, vt de conſang. & affini. non debet, ideo & in aliis reuocata videtur, quia de ſimilibus idem eſt iudicium, vt ibi.

Pvbliciana actio. Require [ſuprà, actio Publiciana.]

Pvblicvm abſolutè, quandoque capitur pro vectigali, vt tradit Bud. in Annot. in Pan. vbi vide.

Pvblicvm ius, eſt quod principaliter ſpectat ad publicam vtilitatem. Require ſuprà [ius publicum.]

Pvblicvm munus quid ſit, explicat apertiſſimè Pompon. in l. pupillus. de Verb. ſignif.

Pveri dicuntur filij, non filiæ. Secundò dicuntur omnes ſerui pueri, etiam ſexagenarij. Tertio dicuntur omnes qui ſunt in ætate puerili, ſcilicet mares à ſeptennio vſque ad 14. annū. & puellæ vſque ad 12. annum. ff. de Verb. ſignific. pueri. de Ætat. & qualitat. ex ratione. in gloſſ. Quando tamen leguntur pueris alimenta, pueri & puellæ dicuntur vſque ad trigeſimum annum. ff. de Cibar. & aliment. leg. l. Mela.

Pverpera eſt, quæ parit in annis puerilibus, vt inquit text. in cap. puberes. de ſponſ. impub.

Pvgiles dicuntur, qui pugnandi artem norunt.

Pvgillares, id eſt, tabulæ cereæ. l.in commodato. §. ſicut autem. verſicul.ergo ſi pugillares.ff.commodati.

Pvlmentarivm,dicitur à pulmento. Pulmentum verò, vt ait Varro, dictum eſt, quòd id edebant cum pulte:eſt autem cibus ſo idior vtrumque, ſiue illud ſit ex aquatilibus, ſiue ex terreſtribus. Horatius 2.Sermo.

Pulmentaria quære Sudando.

Cato de Re ruſtica: [Pulmentarium familiæ oleæ caducæ quamplurimum condito.] Pau.titul.de fundo inſtru. l. cùm de lanionis. [Sine his,ſcilicet patinis & cacabis,pulmentarium coqui non poteſt.Anton.Nebriſſ.

Pvlsare differt à verberare, quia pulſamus ſine dolore, ſed Verberamus cum dolore.

Pvpillvs dicitur, qui cùm impubes eſt, deſinit eſſe in poteſtate patris aut morte patris, aut emãcipatione,& ſic pupillus dicitur etiam ſi habet patrem.l.pupillus. ff.de Verb.ſign.

Pvpilla ſimiliter dicitur intra annos pubertatis emancipata, vel morte patris deſinens eſſe in poteſtate eius, ſcilicet 12. annorum ſicut pupillus 14.ann.

Pvpillaris ſubſtitutio dicitur, quæ fit impuberi in euentum mortis eius in ætate pupillari.

Pvra ſtipulatio, vide infra,in verſi.ſtipulatio pura.

Pvrvs locus dicitur, qui neque ſacer, neque ſanctus,neque religioſus eſt.l. 2. ff. de Religio. & ſumpt.fun.

Pvrgare huius verbi ſignificatum vide in l.1. §. purgandi.ff.de Riuis.

Pvrgatio, eſt de obiecto criminе innocentiæ oſtenſio. Et eſt duplex,ſcilicet canonica,quę fit per iuramentum, & hæc approbatur: & vulgaris, ſcilicet quam ſibi vulgus inuenit,& hæc fit per ferrum candens, per duellum, per aquam frigidam ſiue bullientem: & hæc reprobatur, vt eo.tit.ex tuarum.& per totum. eo.tit.2.q.4.Mennam.Forma autem purgationis hæc eſt quòd infamatus iurabit ſe immunem eſſe à crimine de quo infamatur, & compurgatores iurabunt illum verum ſe credere iuraſſe.c. quoties.& c.vlti.eo.tit.Aliter autem deponere non debent,ne ſubeant anceps periurium, ff.de in lit.iuran.l.videamus. & numerus compurgatorum habetur 2. q. 4. omnibus vobis. & cap. presbyter ſi à plebe. Hodie numerus compurgatorum arbitrarius eſt, inſpecta perſonæ qualitate & infamiæ quantitate. c.cum iuuentute.eo.titu. Et hæc de forma purgationis canonicæ. Sed de purgatione vulgari patet in eod. titu.per totum.& 2. q. 4. monomachiam. c. Mennam.& c.cõſuluiſti. Et eſt triplex ratio, quare huiuſmodi purgatio prohibetur. Prima quia hæc facta ſunt inuidia fabricante, vt in c.Mennam. præal. Secunda, quia Deus in eo tentari videtur, vt in eod. tit.c. vlt.Tertia,quia vt plurimum innocens condemnatur, vt in c.ſignificantibus.eo. titu. Deus autem tentari non debet,22.quæ.2. quæritur.

Pvrpvrae appellatione quæ contineantur, declarat Iuriſconſult. in l. ſi cui lana. §. vlt. de Leg.3.

Pvrpvrarii,qui purpuras capiunt,vel qui purpuram tingunt, aut negotiantur.

Pvstvlatvm argentum dicitur quod eſt purum & abſque omni ſpurcitia : dictum puſtulatum, quaſi purum putúmque. Puſtula quoque ipſa argenti puri maſſa dicitur. Martialis.

Et nimium fœlix puſtula vincit ebur. Idem,
Nulla venit à me argenti tibi libra puſtulati.

Suetonius in Neron. [Nummum aſperum, argentum puſtulatum, aurum obrizum exegit.] Alphenus libr. 19. Dig. tit. locati & conducti. l. in naue Saupheli. Cùm argentum, inquit, puſtulatum fabro daretur. Accurſius hallucinans variis modis legit, quaſi is qui nihil certi ac definiti tradit. lege puſtulatum ex Feſto &c. nudatis codicibus.

Pvstvlatvm aurum vel argentum, vide ſuprà, in ver. argentum puſtulatum.

Pvteal, eſt illud quo puteus cooperitur.

De P ante Y.

Pyctacivm, eſt ſcriptura continens petitionem alicuius. c. pyctacium. 30. quæ. 3. vel dicitur breuis ſcriptura quæ in Ruſcia dicitur apodocium. C. de Erog. mili. anno. l. octuarij. lib. 12. & gloſſ. in c. ſi quis Papa. 79. diſtinct.

Pyrrhicharii ſiue purrhicharij dicuntur ſaltatores armati, vt auctor eſt Bud. in l. Athletas. de iis qui not. infa. & in l. aut. de pœn.

Pityocampae, ſunt erucæ in pinu naſcentes : annumerantur à Iuriſconſulto inter venenata. l. 3. de Sicar.

De Q ante V.

Qva, pro quatenus. l. pretia. ad l. Falcid. aliquando ſignificat idem quod per quam partem. l. 1. de mor. infer.

Qvadrans, eſt quarta pars aſſis, qua perficiuntur tres vnciæ. alia nomina require ſuprà, As.

Qvadratarii dicuntur marmorarij, qui marmora ad amuſſim quadrant. l. 1. C. de excuſ. artific. vbi Alciat.

Qvadripendivm, eſt as quadruplicatus. l. 48.

Qvalli, ſunt caniſtra vindemiæ apta, ſiue ad comportandas vuas, ſiue ad colandum muſtum, vt vult Seruius, inde dicta. Ait namque in illud Virg. 2. Geor.

-Tu ſpiſſos vimine quallos,
Colláque prælorum fumoſis diripe tectis.

Qualli ſunt per quos vinum defluit, qui & ipſi à colando ſunt dicti. Columella in horto:

Ipſe ferens olitor deductos pondere quallos.

Et Cato de Re ruſtica : [Ad vindemiam, inquit, parantur qualla & ſarcinantur.] Vlpianus de fun. inſtru. l. inſtrumenta. [Qualli, inquit, vindemiatorij exceptoriíque, in quibus vuæ comportantur.] Ant. N.

Qvali qui ſint, exponit Vlp. in l. inſtrumenta. de fun. inſtruct.

Qvalisqvalis, pro qualiſcunque. l. reſcriptum. de Diſtra. pign. ſic qualiter qualiter pro qualitercunque, l. qui fundum. quemad. ſer. amit.

Qvam citiùs, hoc tempus eſt arbitrium boni viri, cùm lege vel canone non terminetur.

Qvamdiv, hæc dictio quando inducat conditionem, lege Bar. in

in lib. de cond. & demon.

QVAMVIS, hæc dictio habet ampliare ad maiora expreſſis. Clem.I. de re iudic.

QVANTI ea res erit,& quanti eam rem eſſe apparet, inter hæc verba nihil intereſt, & vtraque harum clauſularum ad veram rei æſtimationem refertur. l. inter hæc verba.de Verbo.ſign.vbi Alcia.

QVANTOMINORIS actio. Require ſuprà,actio.

QVANTOMINVS, hæc verba quomodo intelligenda ſint, vide l.ſi ita à te.de Verb.ſign.

QVARTARVM tres ſunt ſpecies,Vna eſt debita iure naturæ, quæ dicitur bonorum ſubſidium,quæ hodie eſt aucta ad trientem & ſemiſſem; ſecundùm numerum filiorum. Vnde,

Quatuor aut infrà dant natis iura trientem.

Semiſſem verò dant natis quinque vel vltra.

Alia eſt Trebellianica, tertia Falcidia, de quibus in c.Raynutius.de Teſta.in gloſſ. ſuper ver.quartam partem, & in c.ſi pater.eo.tit.lib. 6. Et differunt Trebellianica & Falcidia in hoc,quia teſtator poteſt auferre Falcidiam, & grauare hæredem,quòd ipſam non detrahat. Trebellianicam verò non poteſt interdicere.

QVASI, quandoque eſt expreſſiuum veritatis, vt Ioan.I. Quaſi vnigeniti à Patre.c.parochianos.de deci.vbi gl.& ff. ex qui.cau. maio.l. ait prætor.§.item ei.

QVASI caſtrenſe peculium.vide ſuprà,peculium quaſi caſtrenſe.

QVASI ſententia eſt, ſi quis in iudicio confiteatur ſe furem, ſecus ſi extra,vel eſt cùm quis prætermiſſis actionibus, quæ naſcuntur ex delicto, non eſt damnatus,ſed ipſe dedit, vel dare debet pecuniam ne conueniatur illis actionibus: & præſumitur quòd illud facit ex conſcientia delicti:excuſatur tamen, vbi cum iuſſu prætoris cum eo tranſigitur.

QVASI Seruiana: vide Actio quaſi Seruiana.

QVATENVS facere poſſit:ſi quis iuxta hanc formulam condemnetur, non totum quod habet extorquendum eſt, ſed habenda eſt ratio, ne egeat.l. in condemnatione.de Reg.iur.

QVERELA, eſt ius quoddam reſcindendi teſtamentũ vel donationem vel dotem in totum captam, & competit reo ex his quę acta ſunt vel in partem.Non enim eſt propriè actio,quia nõ agitur vt quid detur vel præſtetur, nec eſt propriè accuſatio, quia nõ accuſatur quis vt puniatur in corpore, ſed obtinet mediam viam, & aperit viam ſuccedenti, ſecundùm Azo. in Summa.C.de Inoffi.teſtam.

QVERELA inofficioſæ donationis inducitur ad inſtar inofficioſi teſtamenti, & competit liberis,vel parentibus à debito bonorũ ſubſidio excluſis.Eſt enim cauſa huius querelæ iniqua excluſio à debito bonorum ſubſidio, & datur cõtra illos quibus datũ eſt in immenſum,ſecundùm Azo.C.eo.tit.

QVERELA inofficioſæ dotis inducitur ad inſtar donationis inofficioſæ,& competit filiis cum matre, cùm omnia vel pene omnia in filiorum fraudem dedit pro ſe vel filia vel muliere alia, ſecundùm Azon.eod.tit.

QVERELA inofficioſi teſtamenti datur omnibus qui tempore mortis imminentis ab inteſtato poſſunt ſuccedere, exhęredatis vel præteritis, contra ſcriptos hæredes vel fideicommiſſarios.

QVAESTIO, eſt inquiſitio veritatis per tormenta, ſecundùm Azo. in Summa, eod. titul. vel eſt oratio interrogatiua. Alia ſignificatione idem eſt quod tormentum, quia tormentis veritas inquiritur, vt cùm ſeruus torquetur pro crimine fraudati cenſus, aut læſæ maieſtatis, vt de domino dicat quæ nouit: ita capitur pro tortura. l. item apud. §. quæſtionem. de Iniu. & l. 1. §. quæſtionem. ad Syll. inde quæſtionarij: & dicuntur tortores.

QVAESTIO emergēs dicitur ea quę proponitur ex his quę emergunt in lite, vt ſi quæritur an iſte poſſit teſtari, vel an danda ſit dilatio, vel conſimilia.

QVAESTIO incidens, dicitur illa, quæ ante litem cœptam competit reo ex his quæ acta ſunt inter reum & actorem, vt pactum de non petendo rem iudicatam.

QVAESTIO mota, dicitur quando quis vocatus eſt per except. vel ſupplicatum eſt, id eſt, datus libellus: arg. l. ſi quis maior. Co. de Tranſact. vel, & fortè verius, per litis conteſtationem. l. amplius. ff. Rem ra. ha.

QVAESTIO poſſeſſionis, eſt in qua de ſola poſſeſſione controuerſia ventilatur. extrà, de ordi. cog. c. ſuper ſpoliatione.

QVAESTIO proprietatis, eſt in qua de ſola proprietate, hoc eſt, de dominio vel quaſi dominio eſt quæſtio de cauſa poſſeſſ. & proprie. cùm dilectus, & dico quaſi dominio, propter res incorporales quæ non poſſidentur, vt in ſpiritualibus, Inſtit. de Reb. corp. & incorpo. §. incorporales.

QVAESTIO ſtatus, mouetur cùm quis vendicatur in ſeruum. Cod. de Aſſer. tol. l. vnica. in princ. 4. diſt. frequens.

QVAESTOR, id eſt, cãcellarius. l. fi. Cod. de Diuer. reſcript. & in Auth. de Exhib. reis. §. quia verò. Et not. quòd tribus modis dicitur quæſtor, Primo ille, qui quærebat pecunias tributorum per mundum, & ſeruabat. Secundo ille, qui præerat capitalibus cauſis. Tertio, qui ſtabat vt legeret libros, qui candidatus principis dicebatur. l. 1. de Offi. quæſt. quomodo in proœm. Inſtit. ſumitur, & not. quòd ſecundùm primum modum dictum in iure variis nominibus nuncupatur, ſcilicet ſuſceptor & opinator, vt C. de Suſ. & arc. l. miſſi opinatores. lib. 10.

QVAESTORES illuſt. ſic dicti ſunt eo quòd pecuniæ publicæ quærendæ per mundum & conſeruandæ ſiue congregandæ curam & ſollicitudinem haberent, & ad hoc creati erant. Et dicebantur quæſtores ærarij, ab ære, id eſt, pecunia dicti. ff. de Orig. iur. l. 2. §. exactis deinde regibus. poſt princip.

QVAESTORES parricidij, dicuntur qui cauſis capitalibus præfecti erant. ff. de orig. iur. l. 2. §. prællega. Inde exquæſtor, id eſt, extra quæſturam poſitus.

QVAESTORES ſacri Palatij, dicuntur in Palatio principis qui libris principalibus legendis vacabant, non dico ſententiis, quia illuſtres tantùm illas legebant. Vel dicebantur qui idem officium gerebant in domo Imperatoris. Talis etiam candidatus principis dicebatur, & ſic capitur in proœmi. Inſtit. & ff. de Offic. quæſto. & l. 1. in fine, & ff. de Orig. iur. l. 2. §. deinde. vide Accurſ. in gl. 3. in §. cumque. Inſtit vbi ſuprà.

QVAESTVS, eſt qui ex opera, ſolertia, vel diligentia alicuius prouenit, & ideo hæreditas, legatum,

tum, donatio non continetur appellatione quæſtus.l. coram.& l. quæſtus.ff.pro ſoc.& l.aditio.§.1. ff.de acqui.hæred.

QVIA, vide in ver.Si.

QVILIBET eſt diſtributiuum, vt no.ff.de duo.reis.l duos reos. Et aliquando ponitur pro aliquis, vt in cap. de homine. de celebr. miſſa.

QVINCVNX, eſt pars aſſis conſtans ex quinque vnciis Inſtit.de hæred.inſtit.§.hæreditas.

QVINI, quinæ, quina, quemadmodū de binis & denis eſt dictum, nomen eſt diuiduum ſiue diſtributiuum ad ſingulos tantùm. Africanus lib.21.tit.de Euictionibus. l. ſi duos. [Si duos, inquit, ſeruos quinis à te emam, & eorum alter euincatur,&c.] Accurſus quinis pro bis quinque exponit, falſo nimirum interpretamento, aliud namque eſt emere duos ſeruos quinis aureis, aliud bis quinque, id eſt, decem aureis: nam illud ſignificat quòd quenque illorum emi quinque aureis diuiſim, hoc verò quod ambos emi decem aureis coniunctim. Cui verò ſenſu magis accommodari debeant verba legis, Iuriſc. viderint, nos ſermonis Latini puritatem inquirimus. Nebr.

QVIRITES, ſunt Romani, ſic dicti à Quirino, id eſt, Romulo, eorum Rege ſic dicto, vel à Quiris, iſt eſt, haſta, quia magna haſta in bello vtebantur.

QVIS vel qui reſtringit præcedentia, etiam quandoque declarat, vt not.in l.1. Cod.de ſum.Trin.& fide Cath. Et refert aliquando antecedens in genere. Co.de Iniur. l. dominum. ſicut & alius, iuxta illud: Et alij duo nequam. Et qui eſt relatiuum ſubſtantiæ. C.de Sum. Trinit.& fide catholica libro 1. in gloſſ.

QVISQVILIAE dicuntur ſordes domus mundatæ, quæ ſcopis eiiciuntur, ſcilicet, lapides, folia, ſtramenta, pulueres, oſſa.

QVO, eſt idem quod vt. vt Cod.de pœn.l.ſi quis in metallum.

QVOD iuſſu actio. Require ſuprà, [Actio quod iuſſu.]

QVOD metus cauſa. Require ſuprà, Actio.

QVOD vi aut clàm. Quorum bonorum. Quorum legatorum, Require ſuprà. [de interdictis.]

QVOMINVS, aliquando eſt vna pars, & exponitur, id eſt, in præſentia.l.ſi. Co. de legi.aliquando, id eſt, incontinenti. l.ſi quaſi.ff. de pignor. act. Aliquando ſunt duæ partes, & exponitur, vt not. in l.quominus.ff.de flumin. Aliquando, id eſt, non, l. ſi ego.ff.ſi cert.pet.l.cùm ipſe. de exc.tutor. & l.ſi dolo. ff. de dol. Aliquando exponitur quo pro vt, & minus pro non. C. ne vxor pro mari.l.1. Aliquando quominus, i. quàm.l. liber homo. ff.de Verb. oblig.& de hac dictione vide Docto.in l. continuus. in princ.ff.de Verbor. oblig.

QVONDAM, poteſt ſignificare tria tempora, præſens, præterium, futurum, vt not. per gloſ.l.nec emptio.§.fin.ff.de Contra.empt.cap. cùm olim.in principio, de Offic. deleg. cap.ex parte. de fo.compe. Bart.in l.1.§. hoc autem.ff.de no. oper.nunc.

QVOTIES, intelligitur quandiu fieri poteſt id de quo agitur, niſi tempus fuerit appoſitum.l. ſicut. ff.quemad.vſusfr.amit. & l. veluti.ff.de Eden.& differunt quoties & rurſus in reiteratione, vt not. in l.fideicommiſſa. §. ſi quis decem. ff.de leg. 3. & per Cyn. in l. legem.C.de indict.vid.toll.

De littera R.

R LITTERAM ab App. Claudio inuentam Pomponius ſcribit, in l. 2. de Orig. Iur. eoque factum vt qui antea Valeſij, Fuſij, &c. dicebantur, poſt Valerij, Furij, vocarentur.

De R ante A.

RABIES eſt furor ſiue diſcurſus cum impetu. c. de viro. & ibi not. Archid. 12. quæſt. 2.

RANCOR & iniuria differunt, quia, licet iniuriam non teneatur quis remittere, rancorem tamen tenetur remittere. Spec. in tit. de Treuga & pac. ver. & not.

RANCOR eſt vitium carnis, ſicut mucor panis, & acor vini. Vnde dicitur, caro ranceſcit, vel rancida eſt.

RAPERE & amouere ita differre Vlpian. ait, vt amoueri aliquid etiam ſine vi poſſit, rapi autem non niſi cum vi. l. 3. de Incen. rui. naufr. Sed & qui vi adhibita aliquid ſcidit aut fregit alicui, rapuiſſe dici poteſt. l. Marcellus. de Verb. ſig. vbi Alciat.

RAPINA. eſt violenta receptio rerum, vt in l. 1. C. vi bon. rap. ſed raptus propriè eſt violenta receptio mulierum, ſecundùm Goff.

Ῥαπίσματα Iuſtinianus appellat colaphos, quibus cædi liberi cùm manumitterentur ſolebant. l. vlt. C. de Emanci. & Nouel. LXXXI.

RAPTOR rerum dicitur ille, qui bona aliena vi rapit & apertè. ff. ne quis eum qui in ius l. ſed eximendi. & ſic etiam eſt raptor hominum, & maximè mulierum.

RAPTOR & fur ex animo dicuntur. Inſti. vi bonorum rap. in gloſ. In ver. comprehendatur. & quomodo diſtinguũtur, vide ibidem.

RAPTVS, tus, tui, dicitur rerum, vt ff. de Incend. rui. naufrag. per totum. Et hominum, vt Cod. de rap. virg. vel viduar. l. vnica. licet quidam teneant contra primum. Et loquitur ſolum de mulieribus raptis à viris, non de mulieribus rapientibus viros.

RATIS dicitur nauigium inconditum & temerè factum, vt trabes connexæ & ſine fabrica compactæ, quæ nauigij vicem præbent. A rate ratiarius dicitur, vt nauicularius, non opifex, ſed qui ratibus negotiatur, ſecundum Bud. in l. 1. de exer. act.

RATIO ſecundùm Azo. in Sum. §. eſt autem. de edendo, eſt ſcriptura negotiationis mutuæ edita de datis & acceptis: ſecus ſi ibi contineatur de pignore tantùm, vel de mandato tantùm, vel de conſtituta pecunia tantum. Aliter accipitur ratio dum dicitur [rationem eſſe reddendam de omnibus,] & aliter cùm dicimus, [habẽda eſt ratio ætatis,] & ſimilia, vt in lege in condemnatione. de Regul. iuris. & lege 1. in principio. de Poſtul. nam habere rationem ætatis, eſt habere reſpectum ætatis, id eſt, in conſideratione. Et multum intereſt inter reddere rationem & edere: nam edere, eſt rationes exhibere, & copiam deſcribendi facere: reddere autem eſt computare, & quod reliquum eſt reſtituere. l. boues. de Verb. ſign. arg. extrà, de reſcript. ſi quando. in verb. rationabilem cauſam. quia teſtis non valet niſi cauſam ſui dicti reddat, ſi quæratur ab eod. 2. quę. 1. in primis. tunc enim ratio ſumitur pro cauſa, ſimiliter ibi, Quod ratione caret, extirpare neceſſe eſt. 68. diſtinct. cap. episcopi. Etiam prælatus debet

eſſe paratus rationem reddere omni poſcenti. §. ecce. in fin. 36. diſtinct. & in l. ſi quis. §. ſed interdum.ff. de relig. & ſump. fun. & intelligitur illud dictum ſi poteſt,quia per impotentiam quandoque non eſt omnium reddenda ratio.ff.de legib.non omnium. & præcipuè in arbitrariis., vt quod Spec. intitulat de teſte, in ſingulari, hoc Gregor. ix.de teſtibus ſecundùm Ioan. Andr. ergo dicitur,

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

RATIOCINIA, ſunt rationum redditiones, ad quas aliquis obligatur ex adminiſtratione rei publicæ,vel priuatæ, quam geſſit: vnde publica ſunt illa, quibus obligatur officialis curiæ ex adminiſtratione aliqua ad remp. pertinente,vt in l. officialis. Cod. de Epiſcop. & cleric. Priuata autem ſunt illa, quibus obligantur aliqui ex adminiſtratione rerum pertinentium ad priuatos, vt tutores, curatores, vel procuratores,gaſtaldones, & baliui aliquorum. Vnde obligatus ad ratiocinia, & ad rationem reddendam alicui adſtrictus.

RATIONALIS, idem qui logiſta, de qua ſuprà ſuo loco.

RATIONALIS Cæſaris, idem eſt quod procurator Cæſaris, à rationibus gerendis ſic dictus: vide conſtitutionem Græcam C. de Rat.ope.publ.

RAVCAE vocantur vermes qui in radice quercus naſcuntur & tranſeunt, de quibus habetur in l. ex conducto. §. 1. ff. Loca.licet gl.intellexerit de ſpinis.

De R ante E.

REATVS dicitur ſtatus atque habitus ipſe reorum, antequam abſoluantur vel damnentur, cùm ſqualidi, promiſſa barba, de ſalute litigant, & rerum ſuarum anxij ſatagunt.Iuſtin.tamen vſus eſt pro pœna. in Auth. de inceſt. nup. vulgò autem accipitur pro crimine,eo modo quo abigeatum dicimus abigeorum delictum.

REBELLIS dicitur inobediens principi circa concernentia proſperitatem Imperij, in extrauag. qui ſint rebelles.& ibi per Bart.

REBELLIS & contumax differunt, vt no. doct.in c. ſanè.de offi. dele.Et no. quod rebellis officiali domini papæ vel eccleſiæ, vel imperij, dicitur rebellis Papæ, & Imperatori.l.hoſtes.& ibi Bar. ff. de Cap. & poſtlim.reuerſ. & vide etiam Bar.in l.1. de deſer. lib. 12. Co. de pœna rebellantis, vide Bartol. in d.extrauaganti rebel. qui ſint.

RECEPTATORES dicuntur, qui aliquos receptant, & vt frequentiùs ſonat in malum: ſunt enim illi qui fures, raptores, & cæteros malefactores recipiunt, vt Cod.de his qui latron. l.1.& ff. de recepta. l. 1. ſine quibus latere non poſſunt. vt in c. ſicut ait. de hæret. vbi hæreticorũ receptatores anathematizantur. ſed receptores, ſecundùm Inn. dicuntur aduocati, in c.ex parte.de poſtul.

RECIPERE quandoque ſignificat excipere, vt in l.qui fundum. de Ver. ſig. aliquando eſt præſtaturum ſe promittere, interdũ approbare: vnde illa locutio, More maiorũ receptũ eſt,& conſimiles.

RECISIVS,id eſt,breuius.c.cùm ſit Romana.de appell.

RECOMMENDARI reus,à docto. dicitur, quando quis eſt carceratus propter vnum crimen, & alij implorant officium iudicis,

cis, vt detineatur etiam propter eorum intereſſe.

Re contrahitur obligatio traditione rei ab altera parte certo pacto. Inſt. Quib. mo. re contrah. obl. per totum.

Reconventio, eſt mutua petitio quæ fit à reo conuento contra actorem, vt ſi petas à me decem ex cauſa mutui, & ego reconueniam te ad alia decem mihi debita ex operis tibi præſtitis.

Recta linea aſcendens, ſunt pater, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus, ſicut in fœminis lineam dicimus matrem, auiam, proauiam, abauiam, &c.

Recta linea deſcendens, ſunt filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, abnepos, abneptis, &c.

Recte denotat iuſtitiam ſicut ritè ſolennitatem. ff. de inof. teſt. l. 2. in gl. & ſic ſtat aliquid actum eſſe ritè, videlicet ſecundùm ordinem & ſolẽnitatem iuris, quod tamen non eſt actum rectè, ſcilicet ſecundùm iuſtitiam & æquitatem, vt no. Ioan. And. in cle. ſi. de appel. & not. c. quoniam contra. de prob. eſt gl. in l. iuſtè poſſidet. ff. de acq. poſſ.

Recusare dicitur, qui debitè requiſitus ſine cauſa rationabili differt executionem. not. in auth. de exact. inſtan. do. §. illud.

Recusatio ſecundùm Spec. eod. titu. eſt iuriſdictionis vel audientiæ cauſa ſuſpicionis propoſita declinatio, vt C. de iud. leg. apertiſſimi. & dic vt not. ibi, & fit vſque ad 20. dies, ſecundùm leges, vt C. de lit. con. auth. offeratur.

Reda, eſt quoddam vehiculum, ad eundum vel redeundum habile, & eſt quatuor rotarum. lege cùm in plures. §. ſi. ff. loc.

Redactum dicitur etiam quod eſt exactum, ſed exigi poteſt. le. ſi poſſeſſor. §. redactæ. ff. de Petit. hæred.

Reddere propriè eſt retrodare, recipit tamen per ſe dandi ſignificationem. leg. verbum reddendi. de Ver. ſig.

Reddere rationes, vide Ratio.

Redditus annui inter immobilia computantur, in auth. vt hi qui obl. ſe hab. perhi. res minor. §. licebit autem. & l. iubemus nulli. §. 1. C. de ſacroſanct. eccl. & ibi Bart. Et redditus appellatione omnes prouentus continentur, ſecundùm Pau. de Ele. & Zaba. in cle. vnica. de exceſ. præl. & vide no. in cap. paſtoralis. de decim. & dicitur redditus, quaſi retrodatus. Bart. in leg. filio. in 2. not. ff. de lib. & poſth. & in rub. ff. Solu. mat. verb. idem dic de verb. reddendi. Vel meliùs, reditus dicuntur à redeundo, quaſi ſingulis annis redeuntes, & ideo ſcribendum ſimplici d, id quod & ratio ſyllabæ neceſſariò expoſcit, & idẽ ſunt reditus, & fructus. leg. fundi Trebatiani. & ibi Bart. ff. de Vſu & vſufr. leg. Sed Spec. facit differentiam in titu. de Loca. & conduct. §. 1. verſic. illud. Quid ſint reditus & fructus, eſt bona gloſſ. in c. generali. in verb. reditus. de Elect. in 6.

Redditviri, vetuſtè pro reditum iri. Proculus leg. 48. in fine & Iul. le. 27. ff. ad S. Con. Trebel. [Et cauit quod amplius per legem Falcidiam liceret, cepiſſet, reddituiri.]

Redemptor pro conductore, l. Cæſar. de publica.

Redhibere, eſt aliquem facere rehabere iterum quod priùs habuit. vt ff. de Ædil. edict. & de redhibita action. leg. redhibere in principio.

REDHIBITORIA actio, require ſuprà, [actio redhibitoria.]

REDIMERE interdum ponitur pro conducere, & tunc plerumque refertur ad eum qui pacta mercede aliquid faciendum ſuſcepit. leg. plenum. §. operas. de vſu & habit.

REFERENDARII ſunt aduocati, qui referunt hominum negotia coram principe. in Auth. de Referendariis. & ibi gl. in curia Romana ſunt ſpeciales officiales qui referunt Papæ ſupplicationes cap. ex litteris. de in integ. reſt. vbi Inno. & Hoſt.

REFERRE quandoque idem eſt quod accuſare aliquem.

REFICERE, eſt quod corruptum eſt in priſtinum ſtatum reſtaurare. leg. 1. §. 1. ff. de Riuis. & vide ibidem not. de hoc verbo, & in l. 3. §. pen. ff. de Itinere actúque priua. & in l. 1. §. 1. ff. de Via pub. Quę requirantur in refectione, vide Bart. in l. 1. ff. de Ritu nup.

REFIGERE, id eſt quod fixum eſt labefactare atque conuellere: nam ſunt verba quædam, quæ compoſita conuertunt ſignificationem in contrarium. Virgil. 6. Æneidos.

Fixit leges pretio, atque refixit.
Horat. 1. Epiſt.
Qui templis Parthorum ſigna refixit.

Venuleius l. 43. quod vi aut clam. l. ſi vitem. [Si fixeris, inquit, & ego refixero.] Paulus tit. de Verborum oblig. leg. inter. [Tabulæ, ait, refixæ ſunt.] Venuleius tit. ad legem Iuliam peculatus. l. qui tabulam. [Qui tabulam, inquit, æream refixerit.] Tabulam æream Venuleius intelligit, in qua aliqua lex erat ſcripta, vt ſic promulgaretur. Quod verò huiuſmodi tabulæ eſſent æreæ, oſtendit Ouid. in 1. Metamorph. cùm dicit:

—nec verba minantia fixo
Aere ligabantur. Neb.

REFRAGARI, eſt nocere vel impedire ſiue contradicere.

REGALIA ſunt quædam iura imperij, vt portus & flumina, & alia, vt not. in vſib. feud. quæ ſint regalia. & per Innoc. in c. generali. de electíon. lib. 6. & ibidem per Cardi.

REGVLA ſecundùm Azonem, eſt plurium rerum compendioſa narratione facta traditio, vel eſt compendioſa definitio rerum vniuerſitatem complectens. Item regula quandoque dicitur ſpecialis norma vel modus viuendi monachorum vel canonicorum, quia talis normam viuendi præbet. de Statu monach. per totum, & inde dicitur regularis. Item quandoque regula dicitur conſtitutio canonica, 11. diſtinct. hoc veſtræ indicimus charitati. Item regula, ſecundùm Goffr. & legiſtas, eſt quæ rem, quæ eſt breuiter enarrat, non vt ex ea ius ſumatur, ſed ex iure quod eſt regula fiat. vt ff. de Reg. iur. l. regul. nam ex regula non fit ius, ſed ex iure quod eſt regulare, fit regula. Aliàs enim dici deberetur ius regularum, & non regula iuris. Et dicitur regula, ideo quia rectè ducit, nec aliorſum trahit: quaſi à rego, eo quod rectè regat: & debet regula fieri ſigno vniuerſali vel indefinito. Aliter in grammatica. Regula eſt multorum ſimilium collectio vel coniunctio. Quid ſit regula vel poteſtas eius, quis effectus, & quod officium eius, &

qualiter perdat officium ſuum, dic vt ff. de reg. iur. l. 1. eod. titu. in rub. lib. 6.

Erat & Regula, inſtrumentum, quo in factura olei veteres vtebantur. l. ſed addes. vbi Budæus, ff. loc.

Regula Catoniana dicit, quòd legatum quod fuerat inutile, ſi teſtator moritur, licet ex interuallo moriatur, non conualeſcit, vt ff. eodem titulo, l. 1. in princ. & ff. de leg. 1. l. cætera. §. 1. Et non propriè dicitur regula, nec inter eas ponitur.

Regulam dicuntur propriè habere illi, qui profitentur tria ſubſtantialia cuiuſlibet religionis approbatæ, videlicet, paupertatem, caſtitatem & obedientiam, vt in cap. cùm ad monaſterium. de ſtatu regula. Pa. in rub. de regula.

Regulares ſecundùm Goffr. ſunt qui ad viuendum regulariter ſe adſtringunt, ſiue ſint monachi, qui debent vacare diuinis, vt C. de Epiſc. & cler. l. generaliter. §. 1. ſiue ſint canonici regulares, nam idem eſt iudicium de ambobus, vt in c. ex parte. de poſtulan. & ca. non magnopere. ne cler. vel monac. & hoc eſt verum quo ad rem, non quo ad regulam latiorem, vt in tit. de Stat. mona. Vnde monachus dicitur à μόνος id eſt, vnus, & ἴκος, cuſtos, vel ἄχος, id eſt, triſtis, quia ſolus debet ſtare triſtis, vt no. C. de epiſc. & cler. in rub. 16. qu. 1. cap. placuit. 2. vbi dicitur: Quia mundo mortuus eſt, Deo autem viuit. Et interpretatur vnus triſtis, vt ea. q. ſi cupis. Sed canonicus dicitur à κανών, id eſt, regula, & ἴκος cuſtos, quia ſemper debet eſſe ſub regula, quare dicitur regularis. Nam regularis eſt qui per profeſſionem impetio prælati ſe ſubiicit.

Rei vendicatio ſecundùm Azon. C. de rei vend. eſt actio quædam quæ datur ſola ratione dominij & poſſeſſionis, vel quaſi vt in rē. ff. de rei vend. le. 1. & 2. Cod. vbi in rem actio. Et dicitur vel quaſi, propter iuriſdictionem quæ ratione quaſi dominij datur, vt nōt. Inſt. de Actio. §. 2.

Relatio ſecundùm Spe. C. de Relat. iudicis dubitantis de iure, ad principem miſſa conſultatio. Et quomodo debeat fieri relatio. no. C. de rela. l. 1.

Relegare, eſt aliquem in inſulam vel in alium locum mittere, vt ibi propter delictum aliquod quod commiſit, moram ad tempus faciat, & eſt quaſi bannire, vt ff. de Pœ. l. in prin. & tacitè non adimuntur bona, niſi exprimatur ſententia. ff. de Interd. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus.

Relegatio, eſt deportatio, quamuis propriè capiendo differant, quia relegatio fit ad tempus, deportatio in perpetuum. vide de hoc ff. de interd. & rele. l. relegatorum.

Releuata iugeta, vide ſuprà Fundus releuatus.

Religio principaliter ordinata eſt ad opera vitæ contemplatiuæ, quæ in oratione & ſtudio conſiſtunt: & ſecundariæ eſt annexū opus manuū ſecundùm Io. And. in c. ſanè. de regula. in Nouella. Et quæ religio ſit maior, ſubdit idē Io. And. dicens, Oportet principaliter maioritatem ordinum attendi ex parte finis, ſecūdariò autem propter exercitiū: nam finē quærimus propter ſe, & exercitiū non propter ſe, ſed propter finem. Ex quo ſequitur illam religionem maiorem eſſe, quæ

eſt

eſt ordinata ad finem abſolutè potiorem, vel quia iſtud eſt magis bonũ ad quod ordinatur, vel quia ordinatur ad plura bona. Si verò vtriuſque religionis ſit idẽ finis, attenditur præeminentia ſecundariò, non ſecundùm quantitatem exercitij, ſed ſecundùm proportionem eius ad finem intentum.

Religiosi ſunt, qui vitam regularem profeſſi ſunt. Et largè dicuntur religioſi, qui in propriis domibus religioſè viuunt, quanuis non ſint profeſſi: vnde tria ſubſtantialia vitæ regularis profiteri debet religioſus, ſcilic. obedientiam, caſtitatem, & proprietatis abdicationem. 12. q. 1. non dicatis. 19. q. 3. qui ingredientibus. nec in his diſpenſandum eſt in c. cùm ad monaſterium. de ſtatu monachorum, in fine. nam profeſſio eſt ſolennis promiſſio religionis, in quà prædicta tria concurrant.

Religiosae domus, ſunt domus & monaſteria Chriſtianæ fidei, & alia ſimilia pia loca ad pios vſus religionis deputata, quocunque nomine cenſeantur. Et ſecundùm Goffr. religioſæ domus dicuntur monaſteria, templa, hoſpitalia, & alia loca, vt ſup. & in c. de Xenodochiis. eod. tit. & C. de Epiſc. & cler. in l. orphanotrophos, & omnia oratoria. Etiam illa quæ aliqui ex deuotione in propriis domibus epiſcopi auctoritate conſtituunt, loca religioſa ſunt, vt 42. diſt. oratorium.

Religiosus locus eſt, in quo mortuus ſepultus eſt, vel etiam caput eius, vt ff. de Rel. & ſumpt. funer. per totum. vnde mortuo illato in prædium, ipſum religioſum efficitur. C. quæ res pignor. oblig. poſſ. l. 3.

Relinquere verbum, propriè eſt in vltima voluntate. ff. de Tab. exhib. l. 1. & C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 1. & l. iubemus. §. fin. in vlt. gloſſ. Item adde de hoc verbo relinquo Bart. in l. illa inſtitutio. ff. de hær. inſt.

Reliquari apud Iuriſconſ. dicitur, qui æs alienum integrum non ſoluit: vnde reliquatores vectigalium, qui reliqua publico debent. Alc. lib. 4. de Verb. ſignif.

Reliquum ſeu reſiduum aliquando totum admittit, vt l. 2. C. de hæred. inſtit. Aliquando nihil addit, ſi nil reperiatur. ff. de Hær. inſt. l. item quod Sabinus. §. ſed ſi. item adde quid veniat reliquorum appellatione. Bart. in l. Offidius. ff. de Leg. 3.

Remissio, eſt cauſæ commiſſæ ad competentem facta miſſio. Item quandoque ſignificat idem quod indulgentia ſecũdùm Spec. & ſic ſumitur in titul. de pœnit. & rem.

Renunciare, eſt remittere vel negare, vnde dicitur, [Liberum eſt vnicuique iuri ſuo renunciare,] id eſt, remittere ius ſuum, & negare eo ſe velle vti.

Renunciatio propriè eſt rei vel iuris ſpontanea refutatio, & poteſt fieri per illum, ad quem pertinet illud, cui renunciatur, aliàs generaliter renunciatio poteſt fieri per quemlibet de re ſua vel iure proprio, vt C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo.

Rhenus, flumen eſt per Bononiam ſeu Alemanniam currens. ff. de Euict. l. Lucius. & Inſt. de Rer. diuiſ. §. flumina. in gl.

Repedare, pro reuerti. l. ſi quis ex grege. C. de Cohortat. lib. 12.

Repetere propriè eſt reſtituendum petere. Aliquando tamen idẽ ſignificat quod iterare,

vt

vt in l. reperi.de Quæſt. quandoque ſignificat recordari.leg. quidam.de Iure codici.

Repetita die promittere, eſt cùm id agitur vt promiſſio retrorſum trahatur, & priùs facta intelligatur, quod vulgo dicunt ex nunc, prout ex tunc, & è contrario.

Repetundarum, vel de repetundis, accuſatur quis vel damnatur, qui in adminiſtratione magiſtratus pecunias accepit vnde accipere non debuit. Neque habet alios caſus quàm genitiuum & ablatiuum numeri pluralis. Salluſtius in Catilina ſubſtantiuum ſubintellectum expreſſit, dicens: [Catilina pecuniarum repetundarum reus.] Titulus eſt in libr. Digeſtorum 48. ad legem Iuliam repetundarum, de qua Martianus his verbis ſcribit: [Lex Iulia repetundarum pertinet ad eas pecunias quas quis in magiſtratu poteſtatiſve curatione legationeve acceperit.] Nebr.

Repetundarum, vide ſuprà in ver. [Lex Iulia repetundarum.]

Repignorare, eſt luere pignus.l. ſi vt certo. §. nunc videndum.ff. commod.

Replicatio ſecundùm Spec. eod.titu.de except.§. multum. eſt exceptionis factæ excluſio, & ſic eſt quædam exceptio competens actori contra exceptionem rei: & iſtam ſemper opponit actor. & contra replicationem actoris datur duplicatio reo: & iterum contra duplicationem rei datur actori triplicatio: & ſic in infinitum extendere licet.Inſtit.eod.titu.in princ. de Replicatio. vide Ioann. And. per modum ſummæ, in c.à nobis.de excep.

Replumbari dicitur argentum, quoniam elaborati argenti partes non poſſunt conſolidari, niſi interueniente plumbo: nã quemadmodum ſuprà diximus, ferruminationem fieri per eandem materiam, ita nunc dicimus plumbationem fieri per aliam materiam, hoc eſt per plumbum. Seneca in 4.naturalium quæſtionum: [Argentum, inquit, replumbatur, ſignorum argumenta ſoluuntur.] Vlpian.de Auro & argento leg. l. cùm aurum. [An replumbari debeant, cùm ſic appendantur.] Replumbari igitur, eſt plumbum auferre.Ant.Nebr.

Replumbare ſignificat plumbum eximere. leg. cum aurum. §. vnde.de Aur.& arg.leg.

Repræsalia, eſt poteſtas pignorandi contra quemlibet de terra debitoris data creditori pro iniuriis & damnis. De his repræſaliis dicitur de Iniur.& dam.da.c.& ſi pignorationes.lib. 6.

Repræsentare pecuniam, eſt illam ſtatim & in præſens numerare.le.cùm.2.§.eam.de Tranſa.

Repromissio, eſt promiſſionis iam factæ confirmatio, vide ſuprà promiſſio.

Repromittit qui nuda ſtipulatione ſe obligat. Alciat. in l. ſatiſdationis.de Verb.ſig.

Repudiare, eſt ſpernere, reſpuere vel dedignari.

Repudium, eſt renunciatio ab vxore miſſa marito, vel econtra: quia mittens conditioni alterius perit renunciari. Item dici poteſt repudium quod ſub teſtimonio trium teſtium vel à præſenti remittitur. Etiam repudium eſt reſidentium diſcordantia. Inde dicitur libellus repudij, ſcriptura, in qua alter alterius conditioni renunciat: in libello autem repudij ſcribebantur hæc verba, ſcilicet,

ſcilicet, [res tuas tibi habeto, vel res tuas tibi agito,] nec tamen poteſt mulier mittere repudium, niſi cauſa approbata, vt ſi fortè maritus propter naturalem imbecillitatem minimè coire poſſit, in libello diſcutiendorum ſponſalium hæc verba erant in vſu, [conditione tua non vtar.] ff. de diuort.& repud.leg.2. Quæ autem ſit differentia inter diuortium & repudium, not. ff. eodem titul.in rubr.

Repvdiatio ſecundùm Plac. eſt compenſatio, vt leg.1. ff.de ſolut. vel ſecundùm Azonem reputatio, id eſt, reſtauratio: vel ſecundùm Accur ſ.eſt computatio.

Res eſt verbum generale, vt ff.ſi cert.pet.l.1.

Res communes naturali iure dicuntur, quarum vſus omnibus animalibus eſt communis, vt aër, aqua profluens, & mare, & eius littora, ſecundùm Azonem. & Inſtit. de rer. diuiſ. §. flumina autem,& ff.de acquiren.rer.dom. leg. 1.

Res emphyteutica eſt res emphyteuticæ conditioni ſubiecta, ſcilicet illa, quam eccleſia vel aliquis dominus dominio & proprietate retenta conceſſit emphyteutæ quantū ad ſolam poſſeſſionem. vnde ſi hic emphyteuta rem illam in aliam perſonam transponere vult, non poteſt tradere eam,id eſt,dominium transferre, eò quòd ipſe nec habet, nec habuit illud,& ideo alteri dare non poteſt, quia nemo in alium plus iuris transferre poteſt, quàm ipſe habet, vt in regula nemo plus.de Reg.iur. libr.6.

Res integra, dicitur in contractu venditionis, quando rès non eſt in toto, vel in parte tradita, & pretium in toto vel in parte non ſolutum, licèt contractus ſit factus: aliter etiam dicitur res Integra reſpectu iudicij,quando lis nondum ſuper tali re accepta eſt, videlicet ante litem conteſtatam, vt in c. ex inſinuatione. de proc.

Res iudicata ſecundùm Azon.de Re iud.dicitur ſententia, quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accipit,vt ff.eod. tit.l.1.vel eſt quod condemnatione vel abſolutione contingit. Et addunt quidam, ſi nullo iuris remedio ſententia poſſit retractari, aut lapſis decem diebus poſſit reformari. Sed hoc non placet Azoni. Item res iudicata, eſt à iudice eius, quod in iudicio deductum eſt, ratione per eum adiudicatio,vt d.l.1.cum ibi not.Nam ibi notatur quòd res iudicata non eſt ſententia, ſed id, quod eſt deciſum pronunciatione iudicis. Sententia verò eſt diſpoſitio vel pronunciatio iudicis legaliter declarata,licèt ibi gloſſ. videatur hoc ignoraſſe. Ex quo ſequitur, quòd interlocutoria non poteſt appellari res iudicata, quia non capit finem controuerſiarum, licèt quandoque & interlocutoria cauſa diffiniatur. Nec ſententiæ arbitrorum dicuntur res iudicatæ, quia nòn imponunt finem. Nam per ſolutionem pœnæ poteſt reſiliri.

Res publicæ dicuntur, quæ ſunt omnium populorum, & hominum tantùm, vt ſunt flumina & portus,& quæ ſunt dedicata vſibus populi, vt forum,ſtadium.

Res religioſæ, ſepulchra ſunt, in quibus homines ſepeliuntur, vt Inſtitut. de Rerum diuiſ. §. religioſum.

Res ſacræ dicuntur, quæ ritè Deo per pontifices conſecratæ ſunt, vt ædes ſacræ, & alia dona pia, quæ

quæ ad diuina myſteria conſecuanda dedicata ſunt, vt cruces, & thuribula, quæ etiam alienari prohibentur, excepta cauſa redemptionis captiuorum. Inſtit. de Rerum diuiſ. §. ſacræ res. & in gloſſ.

Res ſanctæ dicuntur, quæ ab omni læſione munitæ ſunt, vt muri, & portæ ciuitatis, quæ ideo ſanctæ dicuntur, quia pœna ſanguinis conſtituta eſt contra eos ſeu aduerſus eos, qui aliquid in his delinquunt violando vel aliud committendo, vel tales res tranſcendendo ſcalis admotis, vel etiam aliquid in eorum læſionem auferendo, vel qualibet alia ratione occupando, vt Inſtitut. de Ret. diuiſ. §. ſanctæ. Nam ciues Romanos aliò quàm per portas egredi non decet, cùm iſtud hoſtile & abominandum eſt: nam Remus frater Romuli occiſus traditur ob id, quòd murum tranſcendere voluit. Vnde Lucanus:

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Res ſoli, eſt res immobilis, vt Inſt. Vi bon. rapt. §. 1. verſic. quod non ſolum.

Resarcire, eſt reſtaurare: vnde dicitur, compelli debes mihi damnum reſarcire, i. reſtituere.

Rescriptvm ſecundùm Goffr. eſt mandatum principis, quod ad inſtantiam alicuius vel aliquorum, ſiue proprio motu, vel ex relationibus abſentium, vel ex ſuggeſtionibus præſentium, vel ad alicuius conſultationem facit, vel cùm alicui vel aliquibus, corpori, collegio, vniuerſitati, vel ciuitati aliquid mandatur vel indulgetur: talia enim ius faciũt nõ generale, ſed ſpeciale, in negotiis inter perſonas, in quibus & inter quas promulgata ſunt, vt Cod. de Leg. & conſt. l. 2. Et nota quòd reſcriptum capitur tripliciter. Primò generaliter: & ſic quælibet ſcriptura continens aliquam diſpoſitionem ſuperioris, dicitur reſcriptum: & ſic idem eſt quod ſcriptum: & ſecundùm hoc ſi Papa reſpondeat etiam de iure, dicitur reſcriptum. Secundò minùs generaliter, vt concernit tit. de Reſcript. & ſic eſt ſcriptum ſuper negotio vel negotiis particularibus alicuius vel aliquorũ, ſiue ſingulorum, ſiue vniuerſitatis, ſiue motu proprio, ſiue ad inſtantiam, ſiue cauſa cognita, ſiue non cognita, à ſuperiore emanãs, ſiue aliquid iuris tribuat, ſiue tribuat ſolum exercitium iuris alicui competentis: & ita comprehendit reſcriptum ad lites, de quo de reſcript. in clem. 1. & 2. Fit autem ſuper litteris plerumque ſimilibus, & dicitur reſcriptum ad beneficia, de quo eod. tit. c. ſuper litteris. & comprehendit etiã annotationem & pragmaticam ſanctionem. Tertiò capitur ſpecialiter & ſtrictè pro ſcriptura continente diſpoſitionem, per quam datur iudex, nec aliquid aliud conceditur, niſi vt coram illo iudice ius tibi competens conſequaris: & hoc dicitur reſcriptum ad lites, quod datur alicui ad confirmationem ſui iuris. de quo in cap. ſuper litteris. eod. tit. & ſic eſt ſpecies diſtincta à priuilegio (quod concedit aliquod ius particulare contra ius commune) & à reſcripto ad beneficia, quod magis propriè comparatur à priuilegio.

Residere in eccleſia ſecundùm Goffred. eſt in eccleſia deſeruire

bene

beneficio, & eccleſiæ curam habere. cap. conquerente. de Cleric. non reſid. parum enim eſt reſidere, niſi reſidens curam habeat eccleſiæ, in qua beneficium habet vel perſonatum, vt in c. quia nonnulli. de Cleric. non reſid. Debet autem reſidere per ſeipſum, non per vicarium. cap. quia nonnulli. præallegat. niſi in caſibus, vt cùm ex indulgentia ſpeciali competit alicui non reſidere, vel cùm conſuetudo excuſat non reſidentem, vel cùm eccleſia depēdet ex præbenda, vel cùm perſona ſine culpa ſua incidit iu debilitatem, deformitatem, vel morbum, vt per ſe deſeruire non poſſit, vel cùm neceſſaria profectio imminet, vel etiam voluntaria, vtilis tamen & honeſta, vt ſtudiorum vel peregrinationis cauſa, cum licentia tamen Prælati vel conſenſu Capituli: vt not. Goffr. in ſumm. de Offic. vicar. §. nunc videndum. Sunt ergo clerici non reſidentes, qui in eccleſiis, in quibus intitulati ſunt, non faciunt reſidentiam: &, ſi perſonaliter reſident, non tamen deſeruiunt beneficio, nec eccleſiæ curam habent.

RESIPISCERE, eſt ex temporario furore in priſtinum ſenſum redire. Liuius lib. 24. [Si quis reſipiſcat, & antiquam ſanitatem recipiat.] De vulgari & pupillar. l. ex facto. [Deſinere, inquit, valere teſtamentum cùm reſipuiſſet.] Anton. Nebr.

RESPONSA prudentum, ſunt quæ Iuriſconſulti reſpondere dicuntur conſulentibus. §. conſtat. & cap. reſponſa. diſtinct. 2. vnde etiam reſponſa Pauli dicta ſunt. Fuerunt enim quidam prudentes & arbitri æquitatis, qui inſtitutiones iuris ciuilis ediderunt, quibus diſſidentium lites & contentiones ſopirentur ſecundùm Iſidor. libro 6. etymolog. cap. 14.

RESTITVERE, eſt retrò ſtatuere, h. e. rem in eum ſtatum reducere, in quem fuiſſet, ſi nihil, aduerſus quod facienda eſſet reſtitutio, eueniſſet. l. 2. §. reſtituas. ne quid in loco public. & leg. reſtituere. de Verbor. ſignific. Propriè tamen reſtituere dicimus, quod accepimus, ſecundùm Alciat. in d. l. reſtituere.

RESTITVERE in integrum. Require ſuprà de I.

RESTITVTIO, hoc verbum plenam habet ſignificationem. l. cùm Prætor. & l. plus. de Verbor. ſignific. vbi Alciat.

RESTITVTIO in integrum. Require ſuprà, In integrum reſtitutio: & datur tam eccleſiæ quàm minoribus ratione ætatis, quare eſt prioris ſtatus vel iuris reintegratio, quia ſuccurritur per reſtitutionis auxilium minoribus vigintiquinque annis, & etiam eccleſiis quę minorum iure cenſentur: ſemper enim eccleſia debet iure minoris illæſa ſeruari, vt in capitulo 1. eodem tit. & reſtituitur minor vel eccleſia, ſiue lædatur, ſiue decipiatur ipſe minor, ſiue tutor ſiue procurator eius, vel ſi prælatus, ſyndicus, œconomus eccleſię decipiatur: nam delictum perſonæ non debet in detrimentum eccleſiæ redundare, in regula, delictum. de Reg. iur. lib. 6. & ſi reſtitutio fit in iure minoris, differt ab ea reſtitutione, quæ fit in iure maioris: quia prima datur officio iudicis deficiente actione, ſecunda verò habet actionem ſuo iure, ſcilicet vtilem officio iudicis accedente, vt in cap. cum veniſſent. de in integ. reſtit.

in gloſſ.

in gloſſ. verbi reſtituimus. Etiam reſtitutio quandoque petitur, vbi nulla poſſeſſio poteſt eſſe, vt cùm petitur reſtitutio conſanguinei, vt cap. cùm veniſſent, eodem tit. in gloſſ. in cap. in litteris. de reſtit. ſpol.

Retiarivs poteſt dici ille, qui iacit rete ad piſces capiendos, vt patet in l. ſi iactum. ff. de Action. empt. Sic etiam retiarius dictus eſt alter ex gladiatoribus qui fugientem vel fugam ſimulantem ſequeretur, vt rete immitteret, quod genus pugnæ primo à Pittaco Mityleneo, vno ex ſeptem ſapientibus, inſtitutum eſt, de quo Valerius Maximus in primo, & Feſtus, [Retiario (inquiens) pugnanti aduerſus Mirmillonem cantetur, Non te peto, piſcem peto, quid me fugis, Galle?] Interpretatio tamen illa eſt melior, vt à rate ratiarium deducamus, quemadmodum à naui nauicularius formatur l. 1. ff. Quod cuiuſque vniuerſ. nomi. piſcatores enim communiter ratem habent: quod etiam innuit Scæuo. in l. periculi pretium. Dig. de Naut. fœno.

Reverentia, eſt honor qui exhibetur cum pauore. ca. 2. de officio delega. libro 6. per Archid. in c. decet. de immunit. eccleſ. & eſt exhibenda parri & patrono tam viuo, quàm mortuo. l. apud Celſum. §. aduerſus. ff. de Doli exceptio.

Revocare domum, eſt allegare & dicere ſe non poſſe compelli eo loco quo conuenitur ad litem ſuſcipiendam, ſed remitti ad locum in quo domicilium habet. Inde dicitur, legatos qui Romam mittuntur, non debere conueniri ipſis inuitis, ſed habere ius reuocandi domum. De hoc vide capit. finale de foro compet.

Revs eſt qui defendit & propulſat actionem vel accuſationem: non à reatu dictus, ſed à re, quæ ab eo petitur præſtanda, vel ſuper qua ipſe impetitur, quia quamuis conſcius ſceleris non ſit, reus tamen dicitur quandiu in iudicium pro re aliqua petitur, vt c. forus. de Verb. ſignif. ad fin. 15. q. 3. c. vlt. 3. quæſtione, 11. capitulo non eſt. Etiam quandoque reus à reatu dicitur ille, videlicet, qui conuincitur crimînoſus. capite 1. de Re iudic. libro 6. vel ſic, Reus eſt ille, qui neceſſariò ſe debet defendere. capit. dilecti filij. de exception. & ſic dicitur à re, quam ipſe defendit. capit. forus. præalleg.

Revs agitur vel fit, quicunque accuſatur, leg. vltima, Cod. de fide inſtrum. Reus autem peragi dicitur, cùm condemnatur. l. 2. ff. de adult.

Revs credendi, eſt idem qui creditor.

Revs debendi appellatur ipſe debitor.

Revs promittendi dicitur ille à quo quis ſtipulatur: & dicitur à re vel firmitate, quia firmiter & omnino verum eſt eum obligatum: nam reus ſignificat firmitatem, vt dicit Virg. Voti reus. & Azo C. de duobus reis ſtipulan, in ſum.

Revs ſtipulandi dicitur ille, qui ſtipulatur, gloſſ. Inſtit. de duobus reis.

Revs ſatiſdandi apud Vlpianum eſt, qui fideiuſſore dato obligatus eſt. Reus verò ſatis accipiendi, creditor qui ob eius creditum fideiuſſores à debitore accepit. l. qui hominem. §. Quidam. de ſolutionibus.

Rex

Rex vel Imperator poteſt quilibet dici in domo ſua, vt in cap. duo ſunt. Ioan. Andr. in capitu. venerabilis.

Rheda, vehiculi genus eſt. Quintilianus libro 1. vocabulum Gallicum eſſe putat, plurima, inquit, Gallicè valuerunt, vt theda, petoritum: quorum altero Cicero, altero Horatius vtitur. Iabolenus lib. 19. tit. Locati & conducti. l. cùm in plures. Pro ſola, inquit, rheda portoriũ daturus fuerit. N.

De R ante I.

Rigor iuris quandoque ponitur pro ſolennitate & ordine iuris communis, habito reſpectu ad reſcriptum Papæ. ca. ſuper literis. de reſcript. Secundò ponitur pro auſteritate contraria diſpoſitioni, aliàs diſpẽſationi & miſericordię, & ad aliorum terrorẽ inducta. Tertiò pro ſtricto ordine iuris communis, & ſic ſumitur in capi. ſi clericus. de foro competen. & not. gloſſ. in cap. vt conſtitueretur. 50. diſt.

Ripa, propriè eſt fluminis, ſicuti litus maris. §. 1. Inſti. de Re. diui. Ripa autem ita rectè diffinitur, id quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenens, l. 1. de fluni.

Riparenses in l. contra. C. de re mil. intelliguntur milites, qui in imperij limitibus excubabant aduerſus Barbaros, puta in ripis Danubij ad tuendas Pannonias aduerſus Sarmatas.

Riscus in mundo muliebri ponitur ab Vlp. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. arg. leg. Pollux ῥίσκον inter arculas memorat. Vnde ſuſpicor eam ſignificari capſulam in qua linteola munda mulieres reponunt, quibus loram corporis partem abſtergunt. Riſcus enim cum lauatione coniungitur.

Rivales dicuntur qui eundem riuum communem habent. Gellius libro 13. Negotium quoque alicuius quod ei fortè de aquęductu cum riualibus eſt. Pom. lib. 43. titulo de Aqua quoti. l. hoc iure. Dum ne fundum, inquit, domino, aut aquarium riualibus deterius faciat. Per tranſlationem etiam & riuales dicuntur, qui communem habent amicam. Iuue. [Non vnus tibi riualis ditabitur hæres.] Anton. Nebriſſ.

Rivales ſunt, qui per eundem riuum aquam deducunt. l. 1. §. ſi inter riuales. ff. de Aqua quot. & æſtiua. & can. horrendus. 32. quæ. 5. vbi not. quòd etiam riuales dicuntur illi, qui exquiſita libidine cum eadem muliere conſuetudinem habent.

Rixa ex litibus & contentione naſcitur. l. ſeruus. ff. de Act. & obliga. & eſt inter duos. l. prætor ait cuius. §. 1. ff. Vi bonor. rap. & l. ſi non conuitij. C. de iniur.

De R ante O.

Robur, eſt debita proportio omnium ſuorum membrorum, ſecundùm Ægid. de regimine prin. c. 13. & habetur Inſtit. de donatio. §. perficiuntur. & de tranſact. cap. 1.

Rhodos, inſula eſt in qua antiquitus vſus mercatorum fuit, & inde dicuntur leges Rhodiæ, vt no. ff. ad l. Rhod. de iact.

Rhodius eſt genus piſcis, cuius ſanguis valet ad tingendum veſtes, vt in C. de Veſti. olob. & de. au. lib. 11.

Rogatio, rogationis, pro eo quod eſt lex, propterea ſic appel-

lata, quòd cũ promulgatur, populus rogatur, velítne, & iubeat eam legem ſanciri. Feſtus: Rogatio, inquit, eſt cùm poſt populus conſulitur de vno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de vna pluribusve rebus, de quibus omnibus ſanciatur. Nam quod in omnes homines réſque populus ſciuit, lex appellatur. Anton. Nebriſ.

Rogo capitur quandoque pro præcipio. 11. qu. 3. rogo, quamuis qui exhortatur mandatoris opera non fungatur: ff. de his qui no. infamia. l. ob hæc verba.

Rogare interdum eſt interrogare. l. 3 de Adopt.

Rogvs, vide 23. conuenior. ſuper ver. buſto. vbi glo. quod buſtum dicitur, cùm res eſt exuſta, rogus cùm comburitur, pira eſt congeries lignorum ad comburendum. vide ibi Archi.

Roma eſt communis patria. l. Roma. ff. ad municipia. & in c. expoſuit. de dila ſecundùm Inn. & c. vlti. de fo. competen. vbi dicitur Roma mater & magiſtra omniũ eccleſiarum. c. baſilicas. de conſe. diſt. 1. Et quod dicitur, ibi Papa, ibi Roma. ſecundùm Innoc. in c. ego enim. de Iureiur. dicit Lud. de Roma, pro hoc non eſſe in mũdo aliquem text. licet multi multos allegent. Et de præeminentiis Papæ, vide per Bal. in l. reſcripta. C. de preci. Imp. off.

Roma in iure interdum accipitur pro Conſtantinopoli, vt in l. 1. §. Romam. C. de vet. iur. enu.

Rostrvm dicitur, forus cauſarum vbi cauſæ tenentur vel tractantur.

De R ante V.

Rvbrica, genus eſt terræ rubræ quæ ad picturam ſolet accommodari, habétque accentum in penultima. Horatius ſermonum libro 2.

- Prælia rubrica picta,
Aut carbone. Perſius,
Non ſecus ac ſi oculo rubricam dirigat vno.

Quæ verò in iure ciuili & pontificio dicuntur rubricæ, tituli ſiue indices rubri, vel ex rubro, poſſunt rectius appellari. Neb.

Rvbrica, eſt qua legum tituli & capita notantur, à terra rubei coloris, & minio proxima, quæ aliquando generalior eſt nigro. Inſtit. de iuſtitia & iure. in gloſ. rubricæ.

Rvder, ruderis, ſiue rudus, ruderis, eſt purgamentum domus, ſiue putei, ſiue cuiuſcunque rei, quæ à ſordibus purgari debeat. Columella in horto:

Rudere tum pingui ſolido vel ſtercore aſelli.

Sueton. in Veſpaſiano, Ipſe reſtitutionem Capitolij aggreſſus, ruderibus purgandis manus primus admouit. Vlp. tit. de dam. infe. l. prætor ait. Neque dominus velit rudera egerere, & in eo. tit. ſæpe.

Rvdera ſunt ea, quæ eiiciuntur domibus diſcuſſis, vel à domo mundata cum ſcopis, vel fragmenta lapidum, vel demolimenta cæmentorum, vel folia, fauillæ, pulueres.

Rvmor, ſecundùm Specu. de notorio crimine, eſt particularis aſſertio vel inſinuatio ex ſola ſuſpicione & incerto auctore proueniens. cap. ſuper eo. de eo qui cog. conſang. vxor. ſuæ. & hic minus probat quàm fama, quia fama eſt communis aſſertio, rumor verò cùm pauci aliquid, non tamen

tamen publicè, dicunt, & ideo non probat, ſed ſolam ſuſpicionem & præſumptionem inducit.

RVPTVM, intelligitur quod quoquo modo corruptum eſt. Vnde non ſolùm facta, ſed etiam vſta, ſciſſa, colliſa, effuſa, & quouis modo perempta aut deteriora facta, hoc verbo continentur. §. Capit. Inſtit. de lege Aquilia.

RVSTICA prædia. require ſuprà, prædia Ruſtica.

RVSTICANI ſunt iidem quod ruſtici. C. de Ruſt. lib. 11. Et ruſticitas ſæpe in iure noſtro ſumitur pro ſimplicitate & imperitia, vt l. 2. ff. Si quis in ius voca. non ierit.

RVSTICI qui dicantur, docet pulcherrimè Bart. in l. conficiuntur. de Iur. codi.

RVRSVS, id eſt, iterum vel quotieſcunque, & ſignificat prout ſignificatum proprium vel aliud medium ſignificare declarat. verbi gratia, teſtator reliquit alicui decem: & ſi perdiderit, rurſus ei reliquit. dicit text. quòd non ampliùs quàm ſemel poſtquam perdiderit, eſt iuuandus. Et ſic dictio rurſus, aliquando verificatur in vna vice. l. fideicommiſſa. §. ſi quis. ff. de leg. 3. Ratio: quia niſi ſic ſignificaret, hæres grauaretur ſæpius nouam quantitatem præſtando, quod non eſt veriſimile teſtatorem voluiſſe, &c.

RVTA cæſa, ſunt quæ cæduntur vel eruuntur. ff. de Actio. emp. lege fundi. §. ſi ruta.

De S ante A.

S.F.S. Sine fraude ſua, vt in leg. Iul. de Adult. Retinere adulterum horas viginti, ſine fraude ſua iure liceat, vt ait Vlp. in l. cap. 25. ff. de Adulter. Valerius Probus inter notas refert.

SACCARIVS auctore Budæo, dicitur qui ſaccis geſtandis victitat.

SACCARIVS, dicitur baiulus qui ſaccos defert transfertque merces, aut aliquid aliud à loco in locum. Et ſaccaria negotiatio eſt dicta, quæ circa ſaccos verſatur. Apuleius 1. de aſino, [Operculas quas adhuc vegetus ſaccariam faciens merebam.] Vlpianus in quadam lege, [Si quid, ait, ex ſacco ſaccarij exciderit. Et eſt ſaccus idem ferè atque ex eadem materia, qua ſagum ſagi.

SACCVLARII dicuntur, qui vetitas artes exercentes, ex ſacculo partem ſubducunt vel diſtrahunt, vt ff. de extraor. cri. l. ſaccularij.

SACRA quæ ſint, Require ſuprà, res ſacræ.

SACRA annotatio, dicitur reſcriptum quod Imperator proprio mentis motu alicui indulget, conſtituens ſecundùm preces illius aliquid fieri vel non fieri. Vide ſuprà reſcriptum.

SACRA ſcriptura, continet ſolùm libros veteris & noui Teſtamenti, & non alios, & ratio redditur in c. quis neſciat. 11. diſtinct.

SACER locus, dicitur qui ritè per Pontifices conſecratus eſt, l. in tantum. & l. ſacra loca. ff. de Rerum diui. & Inſtit. eodem titulo §. ſacræ. & differt locus ſacer à ſancto, vt colligitur in gloſſa, lege ſecunda interdicta. ff. de Interdictis.

SACRVM oraculum dicitur reſcriptum Imperatoris, quod orando quis impetrauit, vel eſt idem quod reſcriptum, vt ſuprà, de littera R. in verbo, Reſcriptum.

Sacerdos, hoc nomine intelliguntur quandoque inferiores, & nomine clericorum ſuperiores, & componitur ex dictionibus Græca, δώς, id eſt, datio, & Latina ſacer, vt 21. diſtinctione cleros. §. ſacerdos. ſicut enim Rex à regendo, ſic ſacerdos à ſacrificando dictus eſt. Et ſacerdotes gentilium dicebantur flamines, quaſi filamines, à filo quod gerebant in capite in ſignum ſacerdotij, & aliqui fuerunt protoflamines, vt in cap. cleros. præalleg.

Sacerdotes in diuinis eloquiis aliquando dij, aliquando angeli vocantur, & pro regibus ſunt honorandi, non iudicandi, dicente Conſtantino Imperatore, dignum non eſt vt nos iudicemus deos. 11. q. 1. ſacerdotibus. Etiam ſumitur ſacerdos quandoque in malo. C. de Male. & mathe. l. nullus aruſpex. vbi ponitur pro incantator.

Sacramentum, eſt ſacræ rei ſignum. Et qualiter differant ſacramentum, ſignum, ſacrificium, & myſterium, probatur 1. quæſt. 1. multi. de conſecrat. diſt. 2. can. ſacrificium. & c. ſignum.

Sacramenta eccleſiæ ſunt ſeptem, duo voluntaria, & quinque neceſſaria, not. gloſſ. in c. veniens. de tranſact.

Sacrarium, eſt locus in quo ſacra reponuntur. l. ſacra loca. §. 1. ff. de Re. diuiſ. dic quòd eſt illa pars quæ eſt propè altare, in qua ſunt clerici ad celebrandum, propter ſacramenta quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori (cùm ſoleat eſſe ſacrarium) includuntur reliquiæ. de conſe. eccl. vel alta. per totum. Doct. in c. 1. in gl. 2. de vit. & honeſt. cle.

Sacrificium dicitur quaſi ſacrum ſanctum, quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam Dominicæ paſſionis. 1. quæ. 1. c. multi.

Sacrilegium de iure ciuili, eſt cùm ſacrum de ſacro tollitur, l. 4. ff. ad l. Iul. pecu. & l. aut facta. §. locus. ff. de Pœn. & Cod. de crimi. ſacrileg. per totum. De iure canonico quid ſit, vide c. ſi quis contumax. §. ſacrilegium. iuncto c. ſequen. 17. qu. 4. vide Albe. in ſuo dictionario, in dictione, [ſacrilegium,] & ſuprà in ver. [crimen ſacrilegij.]

Sacrilegium dicitur quaſi ſacrum lædens, vel ſacrum legens, id eſt, furans, de quo 17. q. 4. per totum. & maximè in c. quiſquis. ad fi. Et eſt crimen mixtum, vt ſuprà dictum eſt de crimine. vide bonam glo. in c. ſunt qui opes. 17. quæ. 4. vbi dantur deſcriptiones ſacrilegij, & pœna committentis ipſum, & meliùs in c. ſacrilegium. ead. q. in gloſſ. r.

Saccus ſacci, & [ſacculus ſacculi] pro nummorum loculis accipiuntur plerunque. Plinius libro 2. [Aurum & æs & argentum liquatur in ſacculis.] Martian.

Excuſſi loculóſque & ſacculum.

Vlpian. lib. 48. in tit. de furtis. l. vulgaris. [Si quis, inquit, qui viginti nummorum ſaccum depoſuiſſet, alium ſaccum in quo ſcit triginta nummos eſſe acceperit.] Et paulò poſt: [Si quis, ait, ſurripuerit furto duos ſacculos, vnum decem, alterum viginti nummorum.] Idem in titulo de ſtatuliberis. lege ſtatuliberos. [Decem, inquit, iuſſus erat dare, viginti dedit, ſiue numerauit, ſiue ſaculis dedit.]

Sacculárius dicitur, qui ſaccis, id eſt, loculis quibuſdam præ

præſtigias quaſdam exercet, vt aliud fiat, aliud videatur fieri. Vlpian. in titulo de extraordinariis criminibus. l. ſaccularij. [Saccularij, inquit, qui vetitas in ſacculis artes exercentes, partem ſubducunt, partem ſubtrahunt.] Idem in titulo de effractoribus & expilatoribus. l. 1. ſacculorum pro fure qui in ſaccum res furto ablatas iniicit, accipere videtur. [Simili, inquit, modo ſaccularij & directarij erunt puniendi.]

SACRVM, vt Macrobius libr. Saturnalium 1. auctoritate Trebatij, definit, [eſt omne illud quod deorum habetur,] idque probat multis Virgilij carminibus. Iuſtinianus lib. 2. Inſtitutionum. [Sacræ, inquit, res ſunt, quæ ritè per pontifices Deo dedicatæ ſunt.] Martianus quoque libro 1. Digeſtorum, titul. de Rerum diuiſione. l. in tantùm. [Sacræ, inquit, res ſunt hæ, quæ publicè conſecratæ ſunt, non priuatim.]

SAGARIVS, eſt venditor ſagorum, de quo Iuuen. dixit:

An ſaga vendenti nubat caupone relicto.

Eſt autem ſagum textum ex lana caprina, aut hirca, ex ouibus, idem ferè quod ſaccus. Vnde ſagatius, a, um, ad ſaga pertinens. Vlpian. libr. 14. tit. de tributoria actio. l. procuratoris. [Duas, inquit, negotiationes, puta ſagariam & lintеariam.]

SAGMEN, inis, herba notiſſima eſt, non tamen ſub hoc nomine, ſed ſub alio quo appellatur gramen, ſiue verbena, Grecè ἀγρώστης: quæ verò Hiſpanè dicitur vulgò verbena, ea Latinè eſt verbena perica, & Græcè περιστέρεον. Liuius 1. ab vrbe condita. [Sagmina, inquit, te rex poſco: rex ait, puram tollito: fecialis ex arce graminis herbam puram attulit.] & ſequitur: [Verbena caput piloſque tangens.] Idem quoque ſcribit Plinius libro 22. [Non aliunde, inquit, ſagmina in remediis publicis fuere, & in ſacratis legationibus, quàm verbenæ, certè vtroque nomine idem ſignificatur,] hoc eſt gramen ex arce cum ſua terra reuulſum. Martial. libro 1. Digeſt. de rerum diuiſ. l. ſanctum eſt. [Sunt, inquit, ſagmina quædam herbæ, quas legati populi Romani ferre ſolebant, ne quis eos violaret: ſicut legati Græcorum ferunt ea quæ vocantur, cerycia, id eſt, caducea.]

SAGMINA ſunt quædam herbæ, quàs legati populi Romani portabant inter locutores pacis, quia nemo illas herbas portantes lædebat, ſicut legati Græcorum ſolebant ea quæ vocantur cerycia ferre. ff. de Rer. diuiſ. l. ſanctum.

SAGVM, militare ac bellicum geſtamentum fuiſſe conſtat: eſt alioqui ſagum genus ſtragulæ veſtis, haud diſſimile cilicio: in qua ſignificatione frequenter vtuntur Tranq. Plin. & D. Hieronym. Vlpianus verò noſter enumerat ſagum inter veſtimenta familiaria. l. veſtis. de Aur. & arg. leg. A ſago ſagarius deriuatur, vnde ſagaria negotiatio. in l. cum duobus. pro ſocio.

SALARIVM, eſt vectigal domiciliorum, dictum quaſi ſolarium à nomine ſolum, eo quòd redditur & impenditur pro ſolo nomine penſionis. Aliàs ponitur pro præmio vel pro mercede laboris, & pro remuneratione, vt ſalarium aduocatorum. l. ſalarium. ff. Manda. quãdoque pro ſolatio, l. iubemus per hanc. Cod. de erog. mili. anno. aliquando pro expenſis.

ſis. l. ſi cùm dotem. ff. Sol. mat. aliquando pro honore ex parte eius cui debetur. l. ſi remunerandi. ff. Manda.

SALGAMA, inquit Merula, appellantur quæcunque conditanea ad victum noſtrum ex ſale in vaſis adſeruantur. Columella lib. 13. de Re ruſtic. [Locum & vaſa idonea ſalgamis præparari iubent.] Idem in horto.

Tempore non alio vili quoque ſalgama merce.

Condiebantur autem ex ſale, præter oleas, aſparagi, cappares, & triſtes inulæ, ferulæque minaces. in libro 12. Codicis, titulus eſt de ſalgamo hoſpitibus non præſtando. l. vnic. [Ne quis, inquit, comitum, vel tribunorum ſalgami nomine culcitram, lignum, oleum, à ſuis extorqueat hoſpitibus.] Accurſius à ſale & gamos compoſitum eſſe dicit, quod culcitram interpretatur, quoniam, vt ait, propter nuptias culcitra fit. Pulchra expoſitio, atque tali digna interprete, qui putet culcitram ob eam tantùm cauſam paratam, & qui nulla eogente neceſſitate compoſitionem ex Latino & Græco faciat. Eſt igitur ſenſus legis, quòd cùm parochi ſoliti ſint præſtare hoſpitibus ſalgama, appellatione ſalgami non debent ab illis exigi culcitra, ligna, oleum. Atqui ligna & ſal ſolita eſſe præberi teſtatur Horatius 1. Sermonum, cùm dicit:

& parochi qui præbent ligna ſalémque.

Sed à ſale appellatum eſſe ſalgamum non eſt dubium. Sed appellatione ſalgami ſiue ſalis quid intelligi debeat, Imperator expreſſit. Ant. Nebriſſenſ.

SALGAMVM ſecundùm Hug. eſt idem quod culcitra, dictum à ſaluo vel ſalica, & γάμος nuptiæ, vel γάμα mulier, quia maximè propter talia fiunt culcitræ, ſ. maximè propter mulieres, vt in rub. C. eod. tit. lib. 6.

SALGAMI appellatione ſecundùm Alcia. venit oleum, butyrum & eiuſmodi eſculenta ad condiendum, & alia ad quotidianos vſus neceſſaria, cuiuſmodi ſunt ligna.

SALICTVM, locus eſt vbi ſalices conſitæ ſunt, pro eo quod eſſe debuit, ſalicetum, ea forma qua à quercu fit quercetum, à lauro lauretum. Aliquando etiam pro ipſis ſalicibus accipitur. Vergil. in Bucolic.

Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti.

Et in ſecundum Georgicor. Iuriſconſultus, arborum furtim cæſarum. l. vitem. [Arborum, inquit, appellatione vitem contineri plerique exiſtimauerunt, hedera quoque, arundines & ſalictum.] Pro loco verò ſalictum, Columella libro 1. [In prata & arua ſalictáque & arundineta.] Vlp. ti. de fund. inſtr. l. quæſitum. [Arundineta, inquit, & ſalicta antequam cæſa ſint.]Nebr.

SALIENS, tis, dicitur fiſtulæ pars illa vnde aqua ſalit, quæ Græcè appellatur κρουνός. Vitruuius libr. 8. [Athenis, inquit, vſque ad portum pyreum ducti ſunt ſalientes, è quibus bibit nemo.] Frontinus de aquæductibus, [Binos, inquit, ſalientes diuerſarū aquarum accepere.] Vlp. libro 19. Dige. le. lines. [Labra, inquit, ſalientes, fiſtulæ quoq; quæ ſaliētib. iungūtur.] N.

SALIENTES, auctore Budæo, capita ſunt fiſtularum, atque etiam ipſæ

ipſæ tubulorum fiſtularúmque ſcaturigines.

Saligneus, a, um, quod eſt ex materia ſalicis arboris notæ. Cato de re ruſtic. [Si lapis non erit, perticis ſaligneis.] Ouid. 8. Meta.

Lecto non indignanda ſaligno.

Vlpia. Arborum furtim cæſarum. l. vitem. [Sed & ſi quis ſaligneas virgas inſtituendi ſalicti cauſa defixerit.] Neb.

Salinaria dicuntur ea, quæ dantur pro ſale. Etiam dicuntur portoria, Require ſupra, Portoriū.

Salinae, locus vbi fit ſal. l. 1. quod cuiuſque vniuerſ. nomi.

Saltuarius, inquit Valla, eſt cuſtos ſaltus. Saltus verò dicitur vbi paſcuntur armenta, feræque verſantur. Iuriſconſultus tamen de Legatis tertio, l. cùm quæreretur, pro agri cuſtode accepit. [Neque topiariū, inquit, ornandi, ſaltuarium autem tuendi fundi magis, quàm colendi cauſa paratum videri.] Item de fun. inſtr. l. inſtrumenta. [Si etiam viridaria, inquit, ſint, topiarij, ſi fundus ſaltus paſtionéſque habeat, greges pecorū, paſtores, ſaltuàrij. N.

Saltus, tus, tui, eſt denſitas altarum arborum, & dicitur nemus raras habens arbores, vbi feræ, canes, & venatores ſaliunt. Vnde,

Eſt nemus ſaltus, ſalientis dicitur actu.

Et dicitur à ſalio, ſalis, eo quòd exiliat in altum, & in ſublime conſurgat, ſecundùm Iſido. libro 14. Etymol. cap. 6. & inde venit fundus ſaltuenſis. Cod. de fundo pa. & ſaltuenſ. libro. 11. Etiam dicuntur talia loca viuaria & foreſta. vt in Clem. ne in agro. de ſtatu monacho, Et eſt duplex ſaltus, ſcilicet, hibernus & æſtiuus.

Saltuarius, vide in verbo, Topiarius.

Saltuenses dicuntur conductores pratorum, coloni verò prædiorum. l. 3. C. qui mili. non poſſunt. & l. 3. §. ſaltus. ff. de acquirenda poſſeſſ. & leg. creditor. ff. de Actio. emp.

Saluberis dicitur quaſi ſalutis vber, ſecundùm gloſſ. in Clemen. dudum. de ſepul.

Saluianum interdictum, require ſuprà in verb. [Interdictum Saluianum.]

Saluo eſt dictio modificatiua & reſeruatiua præcedentium. gl. ſingu. in leg. item Labeo. ff. fami. herciſcun.

Salustiani horti fuerunt Romæ, quorum Plinius libro 7. meminit, [In conditorio, inquit, Saluſtianorum hortorum adſeruabant.] Aphrica. de leg. 1. l. idem Iulianus. [ſi Saluſtianos, inquit, hortos, qui ſunt Auguſti.] Ant. Neb.

Samaritanus & Sarracenus differunt, vnde Sarraceni ſecundùm Goffred. dicuntur illi, qui nec vetus nec nouum recipiunt Teſtamentum, qui non ab Agar, ancilla Abrahæ, de qua fuit eorum origo, vocari voluerunt Agareni, ſed potiùs à Sara vxore eius libera ſe Sarracenos vocant. Tamen ſunt quidam inter Sarracenos Samaritani, vocati à Samaria ciuitate, qui receperunt quinque libros Moſis, ſed prophetas reſpuerunt. quia illos reſpuerunt, ideo dicitur, quòd coniunguntur Iudęi Samaritanis.

Sanctae res. Require ſuprà, [Res ſanctæ.]

Sanctum dicitur quod defenſum & munitū eſt ab iniuria hominum, vt ff. de rer. diuiſ. l. ſanctum. vnde Iuſtinianus dictus

eſt vir ſanctus, id eſt, firmus, & virtutibus munitus. Martianus autem, vnus ex auctoribus legũ, ait, quòd ſancti dicuntur à ſanguine, quaſi immolando ſe ad effuſionem ſanguinis Deo. Aliàs à ſanguinibus ſanctus dicitur, quod nomen herbas ſignificat, quas ſolebant portare legati populi Romani, ne quis eos violaret. ff. de Rer. diui. l. ſanctum. ſic ſancta. dicuntur quæ neque ſacra neque profana ſunt, ſic leges dicuntur ſanctæ.

SANCTIO dicitur propriè illa conſtitutio vel lex contra quam ſi factum fuerit, pœna irrogatur & imponitur. vt no. 3. diſtinct. in ſum. & capitur quandoque latè, vt in proœ. clem. Ioan. And. in ver. ſanctio.

SANCTIO quandoque dicitur quælibet Imperialis conſtitutio, vel inſtitutio, quandoque dicitur totius iuris collectio. Et ſumitur etiam ſtrictè pro conſtitutione pœnali, vt not. 3. diſt. in ſumma.

SANCTIO Imperatoris, eſt cui pœna ſanguinis additur.

SANCTIO pragmatica. Require ſuprà P.

SAPA quod Græcè tum hepſema, tum Syreum dicitur, eſt cùm muſtum ad tertiam partem decoquitur. Pri. lib. 14. [Syreum, quod alij hepſema, noſtri ſapam appellant.] Idem li. 23. [Vino cognata res ſapa eſt muſto decocto, donec tertia pars ſuperſit.] Marcell. [Sapa, inquit, quod nunc mellacium dicimus muſtũ, ad mediam partem decoctum eſt. Vlp. de fun. inſtruc. l. quæſitum. [Vas, inquit, æneũ in quo ſapa decoqueretur, & defrutum fieret, & ea quæ ad bibendum lauandúmque familiam parantur, inſtrumenti eſſe.] Sapa, inquit Accurſus, quiddam quod fit ad potandũ, dicta, quaſi parum ſaporis habens. Neb.

SAPA muſtum dicitur vſque ad tertiam partem, vel (vt quidam volunt) vſque ad dimidiam decoctum. l. quæſitum eſt. § cellariũ. ff. de fun. inſtr. [vas inquiens, æneum, in quo ſapa coqueretur.]

SAPIENTIA eſt de diuinis, ſed ſcientia de mundanis.

SARCINATOR, vel ſartor, eſt ille qui nouit artem ſarciendi & ſuendi veſtimenta, & dicitur à ſarcio. Et differunt ſarcinator & fullo, vt no. Inſt. mandati. in fine in gloſſa.

SARCINATORES, & Sarcinatrices, dicuntur, auctore Nonio, qui pannos, ſiue ex pannis veſtes conſuũt. Plautus in Aulul. [Petũt fullones, ſarcinatores petũt.] Lucilius: Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optimè.] Vlpia. lib. 47. ff. tit. de furtis l. itaque fullo. [Itaque vel ſarcinator qui polienda vel ſarcienda veſtimenta accipit.] In alia quoque lege. [Et ancillarum, inquit, maximè ſi qua ſarcinatrix erit.

SARCOPHAGVS, lapis eſt qui peculiariter hoc habet, vt carnem ex cadaueribus exedat, dictus à σάρξ, quod eſt caro, & φαγέω comedo. Plin. libro 36. [Sarcophagus lapis eſt, qui fiſſili vena ſcinditur, corpora defunctorum condita in eo abſumuntur.] Celſus libro 4. [Lapis qui carnem exedit, quem ſarcophagon Græci vocant.] Vnde & pro ſepulchro quod ex eo lapide fieri conſueuit, plerunque ponitur, ſed & pro ſepulchro ex alia quauis materia. Iuuenalis.

Sarcophago contentus erit.

Modeſtinus de alimentis & cibariis

riis legatis. l. liberti. §. fi. [Ad ſarcophagum, inquit, meum, memoriam meã quotannis celebrent.] Marcel. titu. de religioſis. l. funeris. [Si qua, inquit veſtiaria ſunt, vel ſarcophagi.] Neb.

SARCOPHAGVS, eſt locus vel tumba in quo ſepelitur defunctus. & dicitur à σάρξ, quod eſt caro, & φαγεῖν Græcè, id eſt, comedere Latinè, quia ibi caro hominis comeditur à vermibus.

SARCVLVS, li, vel ſarculum, li, inſtrumentum eſt quo ſata ſarciuntur, id eſt, herbis internaſcentibus purgantur. Iuuenalis:

Ne marræ ac ſarcula deſint.

Aliquando ſimpliciter pro inſtrumento foſſorio accipitur, vt apud Horatium in 1. Carminum.

Gaudentem patrios findere ſarculo agros.

Vlpianus de fundo inſtruct. l. inſtrumenta [Ligones, inquit, ſarculi, falces putatoriæ, bidentes.] Accur. multipliciter exponit.

SARCVLVS eſt inſtrumentum cum quo ramus abſcinditur, vel aliquid aliud & cardones & herbæ inutiles exciduntur & euelluntur, quæ naſcuntur inter bonas. Eſa. cap. 7. [Omnes montes in ſarculo ſarcientur.] & 1. Reg. 13. in fin. ſecundùm Ioann. Andr. in proœ. cle. in verſ. ſarculum.

SARDONYX, ychis, lapillus eſt, vnus ex iis qui in pretio habentur, referens colorem Sardij & Onychis, ex quibus videtur compoſitum eſſe nomen. Onyx autem lapis eſt, quem vulgus cornœlam appellat. De Sardonyche Plin. li. 37. multa ſcribit. Vlp. l. 47. ff. titu. de bonis damn. l. ſi diuus. [Si damnatus, inquit, in digito habuerit aut ſardonycha, aut aliam gemmam magni pretij.] Nebriſſ.

SARMATAE, ſiue Sauromatæ, nam vtroque modo appellantur, populi ſunt Septentrionales, alteri in Aſia, alteri in Europa. nam duplex eſt Sarmatia. Lucan. in 3.

Et iuncto Sarmata velox
Pannonio.

Et ibidem.

Affinis Sarmata Moſcho.

De auro & arg. leg. l. argumenta. [Sunt, inquit, nationes quædam quæ pellibus vtuntur, veluti Sarmatarum.] Neb.

SARTATECTA dicuntur ædificia, quæ reparatione indigent.

SARTATECTA dicuntur opera publica quæ locantur vt integra præſtentur, vide Budæum in l. hactenus. ff. de Vſuf. in anno. ad Pandectas.

SATIVS pro eligibilius atque melius, aduerbium eſt comparandi ab eo quod eſt ſatis. Iuue.

Hoc ſatius quàm ſi dicas ſub iudice vidi,
Quod non vidiſti.

Vlpianus de fideicommiſſar. libertate. l. ſi debitor. [Satius eſt eum qui agnouit legatum onerari.] Neb.

SATIS accipere correlatiuum haber ſatiſdare, vnde ſatis acceptio dicitur ſtipulatio quæ ita obligat promittentem, vt expromiſſores quoque ab eo accipiantur, id eſt, qui idem promittant l. 5. de Ver. oblig.

SATISDARE, eſt ſecuritatem per fideiuſſores dare. ff. qui ſatiſdar. cogant. leg. 1. Vel ſecundùm Azon. eſt alicuius implere volnntatem.

SATISDATIO eſt cautio fideiuſſoria, vel etiam iuratoria, ſi fideiuſſorem quis dare non poſ-

ſit,require ſuprà Cautio.

SATISFACERE quid ſit,patet in l.1.præalle.& ff.de Pig.act. l. ſi rem alienam. §. omnis. & ſatiſfactum intelligitur qualirercunque ſatisfiat.ff. Quib. mod. pign. vel hypot. ſol. l. item liberatur. in princ.& ff. de Pign.leg.ſi rem. præalleg. §. ſatisfactum.

SATRICUM, vrbs fuit antiquiſſima Italiæ, de qua Liuius libro 28. [Satrici matris matutæ de cœlo tactam ædem.] Florus de bello Larino,] Satricum atque Corniculum quis credat ? tunc prouinciæ fuerunt.] Scæuola tit. de legatis 3. l. patronus. §. libertis.[Fundum,inquit, Satricanum in religione Niphana.]Neb.

SATYRA require ſuprà in verbo lex Satyra.

De S ante C.

SCAENA, vt inquit Seruius,in illud Virg.1.Æneid.

-tum ſyluis ſcæna coruſcis
Deſuper.

poteſt inumbratio interpretari: apud antiquos enim theatralis ſcæna parietem nō habebat, ſed de frondibus arborum vmbracula quærebat, poſtea tabulata cœperunt componere in modum parietis. Vlpianus de iis qui not. infa.l.quod prætor. [Qui in ſcænam, inquit, prodierit, infamis eſt.] Et ſubdit:[Scæna autem eſt, vt Labeo definit, quæ ludorum faciendorum cauſa quolibet loco vbi quis conſiſtat moueatur, ſpectaculū ſui præbiturus.] Inde ludi ſcænici dicti,qui in ſcęna repræſentabātur. Sed definitio Labeonis de ſcæna verſatili intelligēda eſt, de qua Virg.in 3. Georg.

Vel ſcæna vt verſis diſcedat frōtibus.

De ſcæna verſatili Plinius & Valerius.Inde dicti ludi ſcænici,qui in ſcæna repræſentabantur, quorum fit mentio à Iuriſconſultis frequenter.

SCAEVA dicitur, qui manu ſiniſtra perinde ac dextra vtitur: nam σκαιὸς Græcè, ſiniſter interpretatur. hinc Romanorum cognomina. Hinc Scæua miles ille Cæſarianus, qui bello ciuili fortiter dimicans,pro munitione ceſſus eſt, & Scæuolarum nobiliſſima familia.Vlpia.de Ædi. edict.l. qui clauum. [Scæuam, inquit, non eſſe morboſum.]

SCANDULARIUS,eſt faber lignarius qui ſcandulas facit.Sunt autem ſcandulæ ex ligno aſſulatim deſecto.Pli.lib.16. [Scandulæ è robore aptiſſimæ,] Vitruuius lib. 2. [Scandulis robuſteis aut ſtramentis.] Vegetius lib. 2.de re militari: [Tempore hyemis de tegulis vel ſcandulis porticus tegitur.] Inde ſcandulare, quod ſcandulis conſtat.Apuleius 3.Meta. [Iam vecors animi tectum ſcandulare conſcendit.] Scandulariorum meminit Iuriſconſ. de iure immun.l. quibuſdam.

SCAPHA,nauigij genus eſt minuſculum, veluti monoxylon, hoc eſt,ex vno ſolidóque ligno excauatum,ad quod alluſit Virg. in 1. Georg.cùm dixit,

Cauat arbore lintres.

Et eſt ferè quæ deputata eſt maioris nauis miniſterio, & quæ pro tempore nunc ex naui deducitur,nunc in nauem ſubducitur. Dicta eſt autem ſcapha à σκάπτω, quod eſt cauo ſiue fodio. Labeo tit.de fundo inſtruct. l. ſi nauem. Scapha,inquit,nauis, non eſt inſtrumentum nauis. Neb.

SCAPHIUM, vas eſt in quod ventris ſordes excipiuntur. Martialis.

qui

-qui Mentora frangis
In ſcaphium mœcha Sardinapale tua. Iuuenalis.
Et ride ſcaphium poſitis cùm ſumitur armis.

Vlp. in tit. de Auro & arg. leg. l. Q. Mutius. [Argento autem legato non puto ventris cauſa habita ſcaphia contineri, quia argenti numero non habentur.] Accurſius ſcaphium genus cinguli eſſe dicit, & ventris cauſa exponit, quia corrigia eſt pro ventre ſuſtentando, quaſi non ex auro etiam ſcaphæ fieri conſuerint, dicente Martiale:

Ventris onus miſero, nec te pudet, excipis auro. Nebriſſ.

Scapha eſt parua nauis. l. ſcapham. ff. de Euict.

Scaphina genus eſt cinguli. l. Quintus. §. fin. ff. de Aur. & arg. legat. Imò verò illic legitur ſcaphia numero plurali, à ſingulari ſcaphium, quod ſignificat vas mulierum ad alui excrementa ſuſcipiendum.

Scapula & cuculla veſtes ſunt monachales. in Auth. de nupt. §. ſancimus.

Scena ſecundùm veterem ſignificationem eſt obumbratio vel velatio in theatro vel alio loco, in quo hiſtriones, mimi, vel ioculatores ſiue comœdi ludos ſuos exercent, & ſic videtur accipi C. de ſpectac. ſcen. & lenoc. lib. 11. Idem verbum habes ff. de his, qui not. infam. l. 2. §. ait prætor. & 23. diſt. maritum. & ibi exponit Archid.

Scenicae mulieres, i. proſtibulariæ vel meretrices. Et dicuntur ſcenicæ mulieres, quæ in ſcena, id eſt, loco turpi, vt proſtibulo ſtant: à ſcena, id eſt, theatrali inumbratione vel ſpectaculo circi, vbi conſueuerunt tales proſtare. ff. de iis qui not. infam. l. 2.

Scaevae dicuntur, qui promotiorem & expeditiorem habent ſiniſtram manum quàm dextram. l. qui clauum. §. item ſciendum. de Ædil. edict.

Schedia Græcè, Latinè dicitur ratis, de qua dictione dictum eſt ſuperiùs loco ſuo.

Schema, id eſt, ordo iudiciorum in Auth. de iud. in princ. vel ſchema, id eſt, ſententia, eod. tit. §. 1. aliquando ſchema, id eſt, eremodicium. not. in Auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oportet. Aliquando accipitur pro titulo proſoluto, in Auth. de eccl. rerum alien. §. pen.

Schisma, ſecundùm Goffr. eſt illicita diſſenſio, diuiſio vel diſceſſio eorum, inter quos vnitas eſſe deberet. Vel ſic, [Eſt illicitus ab vnitate eccleſiæ, vel ab vniuerſitate diſceſſus.] Et dicitur à ſciſſura: quia per ſchiſma fit ab vnitate ſciſſura. 24. q. 1. ſchiſma. & differt ab hæreſi, quia hæreſis in princip. ſui habet peruerſum dogma, ſed ſchiſma in fine fingit aliquam hæreſim, vt rectè ab eccleſia videatur receſſiſſe, vt dicit Hieronym. 24. q. 3. hæreſis. Et ſic ſchiſma & hæreſis differunt, ſicut genus & ſpecies, quia omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, ſed non è conuerſo, niſi durauerit.

Schola dicitur ſocietas ſcholarium, vel locus in quo diſcunt aliquid, vt ſcholares, vt ſciant ſcientiam & prudentiam, alij militiam, vt tyrones, vt C. de priuil. ſchola. l. 2. lib. 12. σχολὴ Græcè, eſt vacatio Latinè.

Scholaris, eſt perſona vacans ab humanis negotiis, ſcholaſticis dedita diſciplinis. Et dicitur

à χολὴ Græcè, id eſt, vacatio Latinè, & ἀρετὴ virtus, quaſi virtutibus vacans.

Scholares etiam appellantur militares in ſacro palatio Imperatoris, & in hoc ſenſu accipiuntur ſcholares in tit. de priuileg. ſco. lib. 12. C. nam & ſchola militum dicitur, auctore Vegetio.

Scientia triplex eſt, eminens, mediocris & ſufficiens. Eminens dicitur illa, per quam quis ſcit difficillimas quæſtiones explicare, & definire in promptu ſine reuolutione librorum. Mediocris verò, per quam quæſtiones difficiles decidit cum reuolutione librorum. Sufficiens autem eſt legitima requiſita ſecundùm qualitatem officij ſeu beneficij, ſecundùm Innoc. & Abb. in c. cùm in cunctis. num. 4. de elect.

Scientiae triuiales dicuntur, quibus maximæ vtuntur ciuitates, vt grammatica, rhetorica, dialectica, phyſica, ſeu medicinales. Inſt. de excuſ. tut. §. item Romæ. in gl.

Scientiae quadriuiales ſunt, vt Muſica, Aſtronomia, Geometria, &c. Inſt. vt ſuprà.

Sciscere, idem eſt quod ſtatuere ſeu decernere, propriè autem plebs ſciſcere dicebatur, populus verò iubere. Hinc plebis ſcita, id eſt, plebis decreta.

Scissarii, truncarij, & oratorij, idem ſunt.

Scita ſunt, ea quæ plebs tantùm conſtituit, & vocantur ſcita, eò quòd plebs ea ſciſcit & ſciſcitatur ſeu rogat vt fiant, ſecundùm Iſid. libr. 6.

Scoparii ſerui, qui domum ſcopis verrunt ac purgant. l. inſtrumenta. de fund. inſtr.

Scortum, eſt meretrix à viris plurimùm attrectata, & cuius nimio coitu genitalia ad corij duritiem obcalluerũt indurueruntque. Feſtus Pomp. [Scorta, inquit, meretrices, quia vt pelliculæ ſubiguntur: omnia namque ex pellibus facta, ſcortea appellantur.] Iulianus lib. 41. Dig. ti. pro emptore. l. [ſi quis ſcorto, inquit, daturo pecuniam ſeruis emeret.] Nebriſ.

Scribae cenſuales ſunt, qui ſcribunt cenſum. C. de Tab. in rubr. lib. 12.

Scribae logographi ſecundùm Accurſ. dicuntur qui publicis rationibus ſcribendis deputati ſunt: nam λόγος Græcè rationes publicas dicimus Latinè, & γραφὴ ſcriptura. Hi etiam numerarij appellantur, vt C. de Suſcept. præpoſ. & arca. l. duos. lib. 10.

Scribae tabularii ſecundùm quoſdam olim creabantur ad tempus triennij ad ſcribendum publica ratiocinia prouinciarum ſeu ciuitatum, ſecundùm Accur. C. eod. tit. in rub. lib. 10. Et propriè ſunt illi, qui ſcribunt nominatos ad munera & honores, & tributa ſoluta, & dicuntur tabularij, quia publicis inſtrumentis præſunt in ſingulis ciuitatibus, & hi appellantur librarij, vt ff. de regulis iuris. l. ſi librarius. & tabelliones, vt in auth. de tabellion. collatio. 2. & ſic poteſt accipi C. de Bon. lib. l. ſi quis. §. primo. licèt & aliter ibi exponatur. Aliàs ſcribæ dicuntur, qui circa principes vel alios magnos iudices ſunt deputati pro actis & geſtis conficiendis. Hi quoque vocantur ſcriptores, notarij, libellenſes, pragmaticales, epiſtolares, exquæſtores, vt C. de Appell. l. præcipimus. & l. in offerendis.

Scriniarii, & ſcriniorum memoriales idem ſunt, & magiſtri ſcriniorum etiam ſcriniarij apellantur tabelliones, vt in c. ad audientiam.

dientiam. de præſcription. in gl.

Scrupulus, ſiue ſcrupulum lapillus eſt in forma diminutionis à ſcrupo, quod eſt lapis aſper. Aliquando tamen accipitur pro 24. parte vnciæ, à Græcis id pondus gramma dicitur. Priſcian. de ponderibus. Semioboli duplum eſt obolus, quem pondere duplo Gramma vocant, Scrupulum noſtri dixere priores. Iuſtinian. lib. 11. C. tit. de metallariis. l. 1. Octonos, inquit, ſcrupulos in baluca, hoc eſt, tertiam vnciæ partem: quoniam, vt diximus, vncia quatuor & viginti ſcrupulos continet. Nebriſ.

Scrupulosus, a, um, accipitur pro ſcrupulis, hoc eſt, aſperis lapillis plenus. Vnde res difficiles ſcrupuloſæ dicuntur, & ſcrupuloſitas, illa difficultas atque examinis ſcrupuloſa ſubtilitas. Vlpianus libr. 23. tit. de iniuſto teſtamento. l. poſthumus. Licèt iuris ſcrupuloſitate nimiáque ſubtilitate teſtamentum ruptum videatur. Nebr.

Scrupulositas, id eſt, nimia ſubtilitas. l. poſthumus. in princ. ff. de iniuſto teſtam. Aliquando, id eſt, damnum, not. in gloſſ. §. quia verò Leonis. in auth. de non alien. & in l. fin. C. de Neceſſ. ſer. hæred. inſt.

Scrupulus eſt 24. pars vnciæ: tres ſcrupuli faciunt drachmam, octo drachmæ faciunt vnciam. l. 1. C. de metall. & metall. lib. 11. & vide ibi Bart.

Scrupulus etiam quandoque accipitur pro ſollicitudine & dubitatione. l. 3. C. de Interd. matrim. ducta metaphoricè ſignificatione à ſcrupulis, id eſt, minutis lapillis, qui inſilientes in calceos pedes magna cum moleſtia premere ſolent.

De S ante E.

Sebastani, ſiue Sebaſtiani populi ſunt vrbis incolæ, quo nomine duas vrbes legimus, alterã Cappadociæ, & alteram Samariæ in Palæſtina Iudæa, quæ in honorem Auguſti Cæſaris, qui Grecè Σέβαστος, Sebaſta eſt cognominata. De vtra tamen illarum in tit. de ann. leg. l. liberto. §. Lucius. Iuriſconſ. intellexerit, non liquet, neque multum refert, cùm dicit patriæ ſuæ ciuitati Sebaſtianorum.

Secessus, locus à turba & tumultu ſeparatus. l. ſi cùm dies. de recept. arbit.

Secretarium in l. 2. C. de proxi. ſac. ſcrin. pro aula, in quam iudices conueniunt ad ius reddendum.

Secundum præpoſitio, multas habet ſignificationes, inter quas & illam, quod aliquando accipitur pro eo, quod eſt pro. Gellius. [Sin verò ſecundùm te iudicatum erit.] id eſt, pro te, id eſt (vt vulgò loquuntur) in fauorem tuum. Idem lib. 13. [illi, vnde petitur, crederet, & ſecundùm eum iudicaretur.] Aliquando ponitur pro [iuxta.] Lucan. in 8.

Secundùm Aemathiam lis tanta datur.

& Vir. 3. Georg.

- Et plena ſecundùm Flumina.

Vlp. tit. de præſcript. verb. l. duo. [Duo, inquit, ſecundùm Tiberim cùm ambularent.] Papinianus lib. 43. Dig. tit. de via publica. l. ædiles, [Eas, inquit, quæ ſecundùm ciuitatem ſunt vias.] Ant. Nebr.

Secundae nuptiæ dicuntur, cùm aliquis cum aliqua ſecũdò nubit: & ſunt

& ſunt omnes impiæ, quę ſequũtur primas nuptias, ſiue ſint tertiæ, ſiue quartæ, & ſic de aliis. de hoc C. de ſecundis nupt. in rubr.

Secundicerius olim dicebatur, qui ſecundum locum obtinens, ſcriptus erat ſecundo loco in matricula notariorum, vt C. de primice. & ſecundice. l. 1. & 2. lib. 12.

Secundus hæres, appellatur hæres ſubſtitutus. l. precibus. C. de impub. & aliis ſubſtit.

Securus dicitur, qui ſine vlla cura eſt, quem alioqui Iuriſcõſulti vocare ſolent ſupinum, id eſt, ſocordem & deſidem. l. plurimum. de pr. & fac. ign. Securum etiam dicimus, cui vel pignore vel fideiuſſione cautum eſt. l. habere. §. cautum. vbi Alciat. de Verb. ſign.

Sed, quandoque capitur aduerſariuè, & aduerſatur in iure. Quandoque autem adiuncta copula aduerſatur etiam in facto. ff. de pet. hæred. l. ſed & ſi. in prin. cum gl. impropriatur tamen, vt in l. 2. in fin. ff. ſi quis caut. vbi quãdo cum copula ponitur, vt dicendo, ſed & ſi. & aduerſatur ad factum, non ad ius, imò ſignificat identitatem iuris, & ſumitur illud ſignificatum ex copula, quę copulat nomina, & non factum ſequens cum præcedenti, quia non poteſt, cùm ſit factum diuerſum: copulat ergo quoad ius. Quando autem ſine copula ponitur cum conditione ſi, vel ſine ea, tunc ſimpliciter ſignificat aduerſatiuè quo ad factum, & quoad ius, vt in l. ſed & ſi. prę alleg. ſimiliter in l. 2. in gl. ſuper verbo fortius. ff. Ne quis eum qui in ius voc. vi exeme. Significat ergo dictio [ſed] aduerſatiuè ſimpliciter vel tantùm ad factum ſuũ vel aliud declarat, vel concludit.

Seditio dicitur quaſi ſeorſum itio, quia in diuerſum vadunt, alióſque trahunt: vel à ſedo, ſedas, per contrarium, vt dicit gl. in rubr. C. de ſeditioſis. Et dicitur ſeditio, quietis publicæ turbatio. C. eod. tit. l. 1. & 2. de hoc not. 46. diſt. ſeditionarios. & ibi per Archid. & Ioan. And. de immun. eccl. c. decet. lib. 6. Et tales concitantes ſeditionem, puniuntur pœna capitis, vt not. in l. denunciamus. C. de his qui ad eccleſ. confug.

Sedularium pro lectica ſiue ſella videtur accipere Iuriſconſ. in tit. de ſupellect. legat. l. inſtrumenti. cùm dicit, Rhedæ & ſedularia: nam ſellam à ſede dici, d mutata in l, omnes grammatici teſtantur: ſellam autem accipi manifeſtum eſt: lege de vtroque Nebr.

Sedularium, quæ vox habetur in l. 3. de ſupellectili legata. quidam interpretatur ſellam ſeu lecticam.

Selenis nomen eſt duarum ciuitatum, altera namque eſt Cilicię, de qua Lucan. libr. 8.

Quo portu mittitque rates recipitque Selenis.

Altera Siciliæ, de qua Virgil. 3. Georg.

Palmoſa Selenis.

de hac Iuriſconſ. in tit. de cenſib. [in Sicilia, inquit, Selenis & Traianopolis.] Nebr.

Sella pro lectica ſiue pro parte lecticæ, in qua ſedet qui lectica vehitur: nam Iuuenal. de eadem re ſellam & lecticam dixit:

Centum, inquit, quadrantes lectica petit.

& paulò pòſt:

Oſtendens vacuam, & nudam pro coniuge ſellam.

Paulus de Seru. ruſtic. præd. l. qui ſella vtrumque coniunxit. [Qui ſella,

ſella, inquit, aut lecto vehitur, ire, non agere dicitur.] quod quã ineptè ab Accurſio exponatur, in verbo [lectica diximus.] Nebr.

Sella idem quod ſedes. Paul. in l. qui ſella. de ſeru. ruſt. præd. accepiſſe videtur pro ſede, in qua ſedet qui vehitur lectica.

Semis, ſemiſſis, pro ſolidi, hoc eſt, aſſis dimidio: vt ſi quis ex ſemiſſe inſtitutus ſit hęres, intelligendum eſt dimidium hęreditatis illi debere cedere. Labeo tit. de vulgari ſubſtitutione. l. ſi pater. Vt vnius, inquit, ſemis apud te maneat. & ibidem, l. ſi per bonorum poſſeſſionem ſemis ei ſit ablatus.

Semisses vſuræ quæ dicantur, & quæ trientariæ, primus omnium oſtendit Hermolaus Barbarus, vir omnium, meo iudicio, noſtri ſæculi eruditiſſimus: is enim in ſecunda editione caſtigationum Plinianarũ lib. 14. in illud, [vſura multiplicata ſemiſſibus:] ex auctoritate Columellæ, atque ipſa ratione & æquitate, quæ omni auctoritate præſtantior eſt, manifeſtè demonſtrat, vſuras ſemiſſes eas eſſe, quæ ex centenis nummis redduntur quotannis, habita ratione non centum, ſed ad duodecim vncias quæ aſſem conſtituunt. Trientarias verò vſuras quæ ex centenis reddunt quaternos nummos, quadrantarias quæ ternos. De ſemiſſibus vſuris dixit Plinius, [Vſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt.] Quòd ſi ex centum quotannis quinquaginta redderentur, eſſet profectò inciuilis & iniqua, tantò mitiores, quæ trientes & quadrantes appellantur. De trientaria vſura Capitolinus in Alexandro ſcripſit, exercuiſſe illum trientarium fœnus, vt æquiſſimum & leuiſſimum ad vſum reipublicæ. de hac quoque ſcribit Paul. in tit. ad legẽ Falcidiam. l. ſi hæres. [Si reipublicæ, inquit, in ſingulos annos legatum ſit, cùm de lege Falcidia quæratur. Marcellus putat tantum videri legatum, quantum ſufficiat ſorti ad vſuras trientes eius ſummæ, quæ legata eſt, colligendas.] Eſt ſenſus legis, ſi reipubl. legati eſſent in annos ſingulos quater mille nummi, & centum milibus nummorum, quibus æſtimatur hæreditas, quaterni milleni colligerentur quotannis vſuræ trientis nomine. Quòd ſi (vt iſti legum interpretes putant) vſura triens eſſet non quatuor ex centum, ſed triginta tria, ſequeretur hoc incommodum, quòd ſi hæreditas centum milium nummorum foret, & ex ea in annos ſingulos vigintiquinque legarentur, quis tam ſtupidus, támque nullo ſenſu talem hæreditatem adire vellet, quæ quatto demum anno abſumeretur, & obligatio nihilominùs legati tota maneat. Hoc legum interpretes non conſiderantes omnia miſcent atque perturbant, neque tamen enarrant, aut aliquid certi enunciant. Accurſius in primis, qui exemplo quod ponit exponendo legem, omnino fatetur ſe ignorare quid ſit vſura triens. Sic etiam intelligendum eſt, quod Scæuola lib. 22. Dig. ti. de vſuris. l. qui ſemiſſes ſcribit: [Qui ſemiſſes, inquit, vſuras promiſit per ſingulos annos, & minores præſtitit, hæres creditoris ſemiſſes petit,] &c. Sed vt liquidò ante oculos ponamus, quid per vſuras ſemiſſes intelligendum ſit, licuit ad verbum transferre quod ſcribit Columella, lib. 4. de Re ruſtica. [Vinitor, inquit, licèt ſit emptus ſex vel, potiùs,

potiùs octo milibus ſeſtertiis tum ipſum ſolum octo iugerum totidem milibus numorum partum, vineáſque cum ſua dote, id eſt, cum pedamentis & viminibus binis milibus in ſingula iugera poſitas duco. Fit tum in diem conſummatum pretium ſeſtertiorum vigintinouem milium. Huc accedunt ſemiſſes vſurarum ſeſtertia tria milia & quadringenti octoginta nummi biennij temporis, quo velut infantia vinearum ceſſat à fructu, fit in aſſem ſumma ſortis & vſurarum triginta duorum milium quadringenorũ octoginta nummûm. Quod quaſi nomen ſi vt fœnerator cum debitore, ita ruſticus cum vineis fecerit, eius ſummæ vt in perpetuum prædictam vſuram ſemiſſium dominus conſtituat, percipere debet in annos ſingulos mille nongentos quinquaginta ſeſtertios nummos] ex his Columellæ verbis euidentiſſimè colligitur ex vſuris ſemiſſibus non quinquagenos decentenis, ſed ſenos duntaxat in annum redire creditoribus, ſicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus. An. Nebr.

Semestre, eſt tempus ſex menſium, & duo ſemeſtria faciunt annum. vide Inſtit. de excu. tuto. §. item diuus. in gloſſ.

Seminarium, locus eſt ſubactus, quo ſemina, id eſt, ſurculi vel vitium vel aliarum arborum panguntur, vt cùm ad certam quantitatem excreuerint, vt vinetum, pomarium, arbuſtúmve tranſplantentur.

Semis colligitur ex ſex vnciis, & eſt dimidia pars aſſis, & dicitur quaſi ſemias. C. de metat. l. hac lege. lib. 12.

Semineces, id eſt, ſemimortui, vt in l. qui indignum. C. de teſt. vbi dicitur, [Non ſunt neceſſaria obſeruari monumenta verborum, quæ ſemineces & balbutientis lingua profundit.]

Semita, id eſt, via. l. ſi ex plagis. ff. ad leg. Aquil. c. ad audientiam. de homicid.

Semper, id eſt, omni tempore & omni caſu. l. ſemper. ff. de iur. immun. & not. l. 1. ff. ſolut. matr. & denotat continuationem, vt Inſt. in procem. ibi, ſemper Auguſtus. & l. 2. in fin. C. de Epiſcop. & cler. aliquando hæc dictio ſemper ſubauditur à iure. l. iuris gentium in princ. ff. de pact. Aliquando ſemper fieri dicitur, quod fit horis debitis & ordinatis, & ita exponitur in c. ſi laicus. 31. diſt. Aliquando ſemper, id eſt, in perpetuum. l. fin. ff. ad leg. Pomp. de parricid. Aliquando ſemper, id eſt, ſine temporis præfinitione, §. appellatur. Inſt. de except. & l. in cognitione. ff. ad Syllan. Aliquando denotat animi motum. Iuuenalis:

Semper ego auditor tantùm?

Et de ſua expoſitione vide Spec. in tit. de reſtit. in integ. §. 4. circa medium, & per Bart. & alios Doctores in d. l. 1. Dig. ſolut. matr.

Senatores, dicuntur magiſtratus populi, quaſi ſeniores: nam ſecundùm Azon. leges priùs fiebãt à populo eiúſque interuentu: ſed quia aucto populo cœpit difficile conuenire in legibus condendis, ideo elegit populus centum ſenatores, vt C. de petit. hęred. l. vlt. vt ipſi vice populi conſulerentur, & quicquid ſtatuerent lex eſſet. Senatores autem ſunt, qui à patritiis & conſulibus vſque ad viros illuſtręs deſcenderũt. & hi ſolebant dicere ſententiam in ſena

ſenatu, quare etiam conſulem Romanum vocamus ſenatorium magiſtratum, vt ff. de Sena. l. vlti. & Inſt. de iure nat. ge. & ciui. §. lex eſt. Senatores etiam dici debent ſenatorum filij & nepotes ex filiis nati, non autem nati ex filiabus. vt l. liberos. ff. de ſenato.

SENATVS eſt cœtus ille honeſtiſſimus ſenatorum, qui centum erant numero, vt dicit Azo ff. de Legi. & ſenatuſconſ. & parificatur ſenatus principi, vt puta cùm habeantur vice populi, & ante Imperatorem per populum, & poſt Imperatorem per principem conſtitutus fuit ſenatus, vt ff. de orig. iur. l. 3.

SENATVSCONSVLTVM, eſt quod tantummodo ſenatores habito conſilio populi conſulendo decreuerunt, ſecundùm Iſidor. lib. 5. Et nota quòd multiplex eſt ſenatuſconſultum, vt infrà patet.

SENATVSCONSVLTVM Apronianum, aliàs Sempronianum, omnibus ciuitatibus fideicommiſſariam hæreditatem iubet reſtitui, & in eam & ad eam omnes actiones transferri.

SENATVSCONSVLTVM artificianum, aliàs artificulianum, eſt, quo cauetur, vt præſides prouinciarum cognoſcant in prouinciis de libertate, licet hæres non ſit illius prouinciæ.

SENATVSCONSVLTVM Claudianum ſtatuerat, quòd mulier libera ſeruili amore capta, ſi ei denuntiatum eſſet à domino, ne commiſceretur ſeruo ſuo, & iudex ſuper ea cauſa admonuiſſet, nec ipſa acquieſceret, ſubſtantiam ſuam & libertatem amittebat, & fiebat ſerua vel ancilla domini denunciantis, quod, quia viſum eſt miſerabile & indignum, ſublatum eſt.

SENATVSCONSVLTVM Limaſianum dicitur, quo cautum eſt, ſi abeſt illi iuſta cauſa qui libertatem debet, & hoc pronunciarunt, ſit quod per idem libertas ei competat, ac ſi ab ipſo directè data eſſet.

SENATVSCONSVLTVM Domitiani temporibus factum eſt, quo cautum eſt, qui per colluſionem ingenuus iudicatus eſſet, cùm eſſet re vera ſeruus, fieret ſeruus eius qui colluſionem detexiſſet.

SENATVSCONSVLTVM Fauianum in deſuetudinem abiit, introducens adoptionem fieri per tres mares adoptantes, & tres intercedentes emancipationes.

SENATVSCONSVLTVM Iulianum dicitur, quo directam ſibi ſerui accipiunt libertatem, cùm illi à quibus libertates erant relictæ, à prætore vocati nolunt adeſſe.

SENATVSCONSVLTVM Iuncianum aliàs Vincianum, poſt pronunciationem ad libertatem producit proprium hæredis ſeruum, ſiue dominus iuſta cauſa abſit, vel latitet, ſiue non vult manumittere.

SENATVSCONSVLTVM Largianum meritò eſt abrogatum latinam inducens libertatem: quia quis morte ſua eripiebatur extra libertatem.

SENATVSCONSVLTVM Libonianum coërcet, qui ob inſtruendam actionem vel teſtimonium dicendum pecuniam acceperit pactúſve fuerit. Item qui perfecto inſtrumento, legatum ſibi adſcribit. Item qui hæredem in exhæredationē, aut in alicuius condemnationem legatum aſcribit.

SENATVSCONSVLTVM Macedonianum habet locum quan-

quando aliquis filiofam. in poteſtate patris exiſtēti mutuò pecuniā tradidit, quia hoc ſenatuſcōſultum prohibuit mutuam pecuniam dari filiis familias, ne onere debitorum prægrauati eſſet occaſio machinandi mortem patri. Si autem contra ſenatuſconſultum iſtud quis filiofamilias nummos tradiderit, traditos amittat, niſi ipſe filius familias habeat caſtrenſe peculium vel quaſi caſtrēſe: eo enim vtitur vt paterfamilias. Eſt autem dictum Macedonianum ſecundùm Azo. C. eo. ti. à Macedone peſſimo fœneratore qui tradendo pecuniam, etſi non expreſsè, tamen tacitè & velatis verbis ſuadebat de occiſione patris. Et no. quòd Macedoniano renunciari non poteſt, vnde poſt ſententiam datur exceptio ex eo. ff. ad Maced. l. 1. & ratio eſt, quia eſt inductum in fauorem filiorumfamilias, & in odium creditorum. ff. de cond. indeb. l. qui exceptionem. Hæc Gof. de Nuncia. §. renunciatur.

SENATVSCONSVLTVM Numianum cenſuit, non licere libertinis ſtatum ſuum priuatis pactis immutare, pœna contra colluſorem ſtatuta, & iure patronatus in detectorem colluſionis tranſlato.

SENATVSCONSVLTVM Orficianum ad ſucceſſionem matris inteſtatæ filias vel filios legitimos ſiue vulgo quæſitos vocat, niſi mater ſit illuſtris, cuius filium nominare ſpurium ſatis eſt acerbum.

SENATVSCONSVLTVM Pegaſianum ſtatuit, vt quando ſcriptus hæres rogatus eſt totam hæreditatem vel pluſquam dodrantem reſtituere alicui, liceat ſcripto hæredi totius hæreditatis quartam partem retinere, quo caſu onera hæreditaria ſuſtineat inter ſe & illum, cui hæreditas reſtituitur, inter quem & ipſum cui hæreditatem reſtituit, ſtipulationes ſolebant interponi, vt communicent pro rata parte lucrum & damnum.

SENATVSCONSVLTVM Piſonianum vult, vt ſi pœnæ obnoxius ſiue ſeruus veniſſet, quando animaduerſum ſit in eum, pretium venditor præſtet emptori.

SENATVSCONSVLTVM Plurianum de liberis agnoſcendis loquitur, qui poſt diuortium eduntur: per hoc permittitur mulieri, ſi putet ſe prægnantem, denunciare marito ſuo intra 25. vel 30. dies poſt diuortium, ita quòd niſi maritus cuſtodes miſerit, aut contrarium nunciauerit ex ſe eam non eſſe prægnantem, cogatur partum agnoſcere tanquam ſuum. Si verò ipſa oppreſſa fuerit, nullum huic partui generat præiudicium.

SENATVSCONSVLTVM Sillanianum & Claudianum, punit ſeruos capite, qui dominis ſuis cùm vocarentur omnimodam opem vel auxilium (inquantum potuerint) non tulerunt vel impenderunt, cùm ipſi hoc viderent & audirent. Et ponit edictum in quo prohibetur teſtamenta aperiri, recitari, vel deſcribi, vel hæreditates adiri, ſub certa pœna ante quæſtionem adhibitam de morte defuncti, & contrà facientibus pœnam imponit: vt lege ſi quis in grati. §. quod autem. ff. eod.

SENATVSCONSVLTVM Tertylianum, quo cauetur matri non auię de ab inteſta. ſucceſſione deferenda, vt mater ingenua trium liberorum ius habens, ſi libertina quatuor, filio ſuccedat defuncto non exiſtentibus legitimis

libe

liberis vel emancipatis, nec à patre, nec à matre defunctis, ſed nouo iure. & ſi ſolum vnum peperiſſet, ſiue ſit ingenua, ſiue liberrina, idem ius verſatur. Vel Senatuſconſultum Tertullianum dicitur, cùm matres vocantur ad hæreditates filiorum, vt Institut. de ſenatuſconſ. Tertyll. per tot. & not. in l. 1. ff. eod. tit.

SENATVSCONSVLTVM Traianum, aliàs Caruianum, ſtatuit ſi inter plures hæredes infans ſit qui fari non poſſit, & ipſi rogentur ſeruum manumittere, non ideo libertas intercidat, quia fari non poteſt infans, nec ſeruum poteſt vendere, ſed æſtimatis partibus ſeruum manumittat ſalua portione infantis.

SENATVSCONSVLTVM Trebellianum à nouo iure incrementum & formam hanc accepit, vt excluſo ſenatuſconſulto Pegaſiano, liceat hæreditatem reſtituenti, quartam partem retinere inter ipſum & fideicommiſſarium pro rata portione diuiſis actionibus contra communem ſtipulationem: & ſi totam hæreditatem volens reſtituerit, ad eum & in eum omnes transfert ſtipulationes.

SENATVSCONSVLTVM Turpilianum, quo ſtatuitur, ne quis publici iudicij crimen intentans, ab accuſatione publici criminis cauſa ordinata, id eſt, poſt inſcriptionem & fideiuſſionem datam, reſiſtat, abolitione non impetrata.

SENATVSCONSVLTVM Velleianum inductum eſt in fauorem mulierum, ſcilicet illarum quæ leuitate ſua & ſexus fragilitate ſe & ſua obligant pro aliis fideiubendo: vel obligationem in ſe recipiendo. Per hoc ſenatuſconſultum eis ſubuenitur, & conceditur vt & ipſæ indemnes ſeruentur: & ſi conueniantur pro tali obligatione, poſſunt opponere exceptionem ſenatuſconſulti Velleiani. Ceſſat autem hoc ſenatuſconſultum, cùm mulier renunciauit Velleiano, & omni auxilio. ff. ad Velleia. l. vltima. Et dictum eſt à Velleio conſule qui fuit auctor illius ſtatuti. Et nota quòd mulier poteſt renunciare Velleiano abſque alia certioratione, vt not. in l. iuris ignorantiam. C. qui admit. ad bonorum poſſeſſionem. & Baldus ibi diſtinguit tria membra, aut mulieris interceſſio, vel fideiuſſio, eſt ſecundùm leges, aut præter leges, aut contra. Primo caſu non eſt quærenda certificatio, cùm non ſit opus renunciatione ex quo lege permittente fideiuſſit. Et ſunt quinque caſus. Primus, ſi intercedendo aliquam pecuniam recipit, & ſic ſe obligat. lege aliquando. in principio, Digeſt. ad Velleianum. Secundus, ſi ſecundo interceſſit. l. ſi mulier perfectæ ætatis. C. eo. tit. Tertius, ſi pro dote fideiubeat. l. finali. eod. ti. Quartus, ſi pro libertate alicuius & in cauſa pia. Quintus, ſi apud minorem intercedat. ff. de minoribus. l. ſi apud. ſecundo caſu aut certificata, aut non. Si primũ, valet renunciatio, ſeruata ſolennitate, videlicet, cum inſtrumento publico, & teſtiũ ſubſcriptione. Si ſecundum, non valet. Fallit tamen iu duobus caſibus. Primo, quando fit renunciatio in iudicio valet colore & fauore iudicij. Secundo, ſi interuenit iuramentum valet ſecũdum. Bar. in l. ſciendũ. ff. de verborũ oblig. & ſecundùm Baldum in Auth. ſacramẽta

puberum. Cod. ſi aduerſus vendit. Tertio caſu contingit contrà legem fideiubere duobus modis. Primo pro marito, non in ſui vtilitatem, ſed mariti. Secundo omiſſa ſolennitate inſtrumenti & teſtium. Hæc addit Bald. ſuper additionibus Io. And. in ſpec. tit. de diſpu. & alleg.

Senatusconsultum Vincianum: vide ſuprà, in verſic. Senatuſconſultum Iuncinianum.

Senatusconsultum Voluſianum ſtatuit, quòd qui improbè in litem coëunt, vt quicquid ex condemnatione in rem ipſius reditum ſiue relatum ſit, inter eos communicetur, lege Iulia de vi priuata tenentur.

Senex multipliciter dicitur. not. ff. de Adopt. l. ſi pater. §. 2. de teſti. l. inuiti. & vide Cod. de his qui non imple. ſtipen. l. 2. Aliquando dicitur ſenex maior 70. annis C. Qui æta. l. vnica. Item adde quis dicatur ſenex, per Felin. in cap. quoniam. in princ. verſic. ad tertiam. vt lit. non conteſt.

Senes & valetudinarij qui dicantur, vide Panor. in cap. quoniam frequenter. in 8. colla. verſic. tertiò principaliter quæro. & verſ. ſeq. vt lit. non conteſt.

Senium eſt quadruplex, ſcilicet naturæ, gratiæ, culpæ, & æternæ gloriæ, vide Alb. in ſuo dictio. in verſic. ſenium.

Sensus ſapientis non arbitratur contra iura. vnde quando alter contrahentium paciſcitur aliquid facere ad ſenſum ſapientis, alter contrahentium tenetur ea facere, quæ de iure fieri debent ſuper illo contractu, quia ſapiens arbitrari contra iura non poteſt, aliàs ſapiens non eſſet.

Sententia ſecundùm Azo. in ſum. Cod. Quo. & qua. iud. ſent. profer. debet. quandoque poteſt dici cuiuſcunque orationis ſignificatio. Quandoque ponitur pro opinione magiſtrorum. Quandoque dicitur quicquid alicui de re aliqua placet. Quandoque eſt deportatio. Quandoque excommunicatio, vel interdictum, ſed impropriè, quia excommunicatio vel interdictum potiùs punit quàm finem cauſæ imponat. Ideo potiùs poteſt dici pœna quàm ſententia vel diffinitio. Quandoque ſententia dicitur, quodcunque iudicantis præceptum, non naturæ, non iuri, non bonis moribus contrarium. Et ſecundùm hanc ſignificationem diſtinguitur, quia ſententiarum alia eſt diffinitiua, alia interlocutoria, alia conuentionalis, alia quæ dicitur præceptum, alia mulcta, alia diſpenſationis. Et poteſt ſic deſcribi ſententia diffinitiua. Eſt diffinitio iudicialis, controuerſiæ finem imponens. ff. de Re iudic. lege 1. Et addunt quidam ad diffinitionem, indubitata, & quæ nullo remedio retractari poſſit: per legem eleganter. §. ſi poſt rem iudicatam. ff. de Con. iud. Vel ſic deſcribitur ſententia diffinitiua, [Eſt diffinitio iudicialis, controuerſiæ finem imponens, ex pronunciatione iudicis damnationem vel abſolutionem continens.] Et hæc principalem diffinit quæſtionem, vt quando auditis vtriuſque partis allegationibus cauſa terminatur, & finis principali negotio imponitur, quam ſemel latam iudex reuocare non poteſt, & iudex eſſe deſinit, quia officio ſuo functus eſt, licet retineat iuriſdictionem ad exequendum, de offic. dele. c. in literis. & cap. quærenti. Sed an corrigere poſſit ſi dicat abſolutè

pro

pro condemno, vide Goffredum in Summa, de Sentent. & Re iudic.

SENTENTIA interlocutoria, eſt ſententia ſemiplena, quæ profertur inter principium & finem cauſæ, non ſuper principali, ſed ſuper emergentibus, & incidentibus quæſtionibus; puta ſuper libello offerendo vel concipiendo, vel danda dilatione aut deneganda, & ſimilibus, principali cauſa durante, vnde quando iudex non reſidens pro tribunali interloquendo inter partes ſine ſolennitate ſcripturæ aliquid pronunciat de plano, & ſuper aliquo incidenri vel emergenri extra primum intentum principale, hanc reuocare poteſt iudex, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, ſiue arbiter: deber ramen cum cauſæ cognitione ferri, & iudice concedente non procedente. 3. quæſtione 3. Co. de Induciis. §. ſpatium. ſecundùm Goff. & ſententiam interlocutoriam fert iudex contra reum contumacem, quando citato reo & non veniente, pronunciat actorem fore mittendum pro menſura debiti declarati vel rei peritæ. De emergenti quæſtione, vt quando eſt quæſtio inter partes vel aduocatos, vtrum aliquis ſit recipiendus in teſtimonium, &c. vt ſuprà. Et illa ſententia tranſit in rem iudicatam quo ad duo, ſcilicet vt remedio appellationis attentari non poſſit, & vt excipiatur ex ea. c. cùm dilectus. de Elect. in fin. non autem vt ex ea agatur actione in factum, ſicut ex diffinitiua. A qualibet enim tali poteſt appellari ſecundùm canones, non autem ſecundùm leges. generaliter fallit in caſibus, leg. 2. Cod. vt lit. penden. vel dicitur, Si interlocutoria ſit talis quæ abſorbeat totum ius alicuius, & inſtar habeat diffinitiuæ, ita vt poſt interlocutoriam non ſit opus ad appellandum à diffinitiua, ſi ab ea appellatur, ſecus ſi poſt interlocutoriam ſaluum ſit beneficium appellationis à diffinitiua. Goffr. tenet primum in ſum. eod. titu. de Sent. & re iud. Item interlocutoria ſecundùm eundem [eſt declaratio iudicialis ſuper aliquo articulo ſummariè ius tribuens inter partes.] Et finaliter omne verbum à iudice in iudicio prolatum, iudicialiter faciens ad cauſam, eſt ſententia interlocutoria, vt in Auth. de litig. §. omne: collat. 8. & c. Et notandum, quòd aliud eſt ſententia, & aliud eſt ſtatutum. Nam ſtatutum fertur pro futuris delictis, dicendo: Statuimus vt nullus hoc faciat, & faciens ſit excommunicatus ipſo facto. vt not. in c. fin. de conſtit. libro 6. Sententia verò prolata ſic, [Excommunico te ſi furtum feceris,] prohibetur furtum, quia tractus futuri temporis non ſpectat ad iudicem. de hoc gloſſ. opti. de ſentent. excom. c. Romana. lib. 6. & c. à nobis. de ſen. exc. Item differt ſententia à canone in hoc, quia canon archiepiſcopi in prouinciali Concilio ligat ſubditos totius prouinciæ, 28. diſtinctione, capit. vltimo. Sententia autem archiepiſcopi dicendo, [Quicunque furtum fecerit, ſit excommunicatus,] non comprehendit ſubditos totius prouinciæ, ſed ſolius diœceſis ſuę, vt eſt gl. in c. Romana. præal. Item ſententia excommunicationis ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta, tener. 11. q. 3. c. 1. niſi in duobus caſibus, ſcilicet poſt appellationem legitimam,

mam, & intolerabilem errorem in forma.c.per tuas.de Sent. excom.ſolet. & c. venerabilis. eod. tit.lib.6. Et quomodo ſententia tribus modis dicitur iniuſta, ſcilicet ex cauſa, ex animo, & ordine, eſt gloſſ.3.in c.ſacro. de ſent. exc. & illud iterum verum eſt in ſententia excommunicationis,in qua eſt ſpeciale quòd teneat non ſeruato iuris ordine,aliàs autem ſententia lata iuris ordine non ſeruato, non tenet. Cod.de Sent. & interlo. om. iud. l. prælatam. Item de diffinitiua & interlocutoria eſt gl in clemen. vnica, ſuper verbo diffinitiua. de ſequeſtr. poſſeſſ.& fructuum.Et not.quòd ſententia lata ſuper verbo poſſeſſorio dicitur diffinitiua, ſecundùm gloſſ. in c. fi. de Iudi.& intelligitur quando cauſa poſſeſſionis eſt deducta principaliter in iudicium, vel habet annexum petitorium. ſecus ſi per accidens veniret in iudicium. Etiam diffinitiua prout imponit finem cauſæ, nunquam datur ſuper poſſeſſione, niſi ſit proprietas annexa, vt ibi not.

Sententia conuentionalis, eſt amicabilis compoſitio, vt quando iudex conuenit aliquem & commonet eum ne faciat contra conuentionem. Alias ſententias,ſcilicet[præceptum,mulctam diſpenſationem,] require in locis ſuis.

Saepe nota regulam in contrarium.vt in §.in fraudem.Inſtitut. Quibus ex cau.manum.non licet.

Saepivs,id eſt,aliquando,regulariter tamen contrarium ſignificat, & verificatur in duabus vel tribus vicibus.Item facit contrarios caſus ſpeciales.l.ſi in diem.§.ſeruo.ff.de cond.& demonſtr.ſecundùm Dynum.

Septa.oppidum eſt Aphricæ Mauritianæ, ex aduerſo Mellariæ poſitum,quæ nunc Tariſa,illud Cepta vulgò dicitur. In Codice tit. de Officio præfe.prætor.Aphricę. l.in nomine Domini. [Iubemus, inquit,in traiectu qui eſt circa Hiſpaniam,qui Septa dicitur.]Neb.

Septa ſunt clauſuræ,& dicitur à ſepio,vt eſt gloſſ. in Clementina in agro.de ſtatu mona.

Septvm,quod eſt à ſepiendo dictum, complura ſignificat: nam ſepta dicuntur quæ ſunt munita ſiue lapidibus ſiue fornaceis parietibus, hoc eſt terra pauita,ſiue ex lignis,ſiue etiam ex veprib.& ſpinis. Hinc dicta Romæ ſepta in campo Martio. Hinc ſepta à Iuriſconſulto appellantur, quæ ſunt oppoſita ad foſſas inciles,ne aqua fluminis euagetur. Vlp. lib. 40.Dig.tit.de riuis.leg. 1.[.Septa ſunt, inquit,quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæve ex flumine cauſa, ſiue lignea ſiue lapidea ſint.] Nebr.

Septvnx ſeptem habet vncias. Require ſuprà, As.

Sepvlchrvm,eſt locus,in quo mortuus continetur vel ſepultus eſt. Sed monumentum dicitur idem locus ſine corpore. Require ſuprà,M.

Sepvltvra ſecundùm *Goffr.* quandoque dicitur officium quod impenditur ſepeliendis.Quandoque ipſa terra ad vſum ſepulturæ deputata. Quandoque tumba marmorea, vel lapidea, vel locus concauus in eccleſiaſtico cœmiterio factus, in quo corpus Catholici quieſcit. Item ſepultura [eſt ius funerandi in eccleſię cœmiterio.]Eſt autem ius funerandi, poteſtas ſepeliendi in cœmiterio proueniens Eccleſiis ex conceſſione Pontificis.

S E

Sequela dicitur omne, quod naturaliter ſequitur ad aliud: vt iumentum, equã: vitulus, vaccam.

Sequester, eſt is apud quem res litigioſa deponitur à pluribus & ſequeſtratur, vt ei qui in cauſa vicerit reddatur: dictus ab eo, quòd occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contendunt, committitur res. de ver. ſig. l. ſequeſter. vide extrà, de Iudic. c. examinata. Eſt enim ſecundùm Goff. depoſitarius rei in iudicium deductæ, vt ff. Depoſiti. l. propriè.

Sequestrum, eſt illud ſcriptum, quod de ſequeſtratione conficitur: & ſi ſit ex cauſa voluntaria transfert poſſeſſionem in ſequeſtrum: ſecus ſi ex cauſa neceſſaria. leg. Intereſſe puro. ff. de Acq. poſſ. & no. in c. examinata. de Iudic. in gloſſ. & in gl. Clem. vnic. de ſequeſtra. poſſ.

Sequestratio eſt rei, de qua agitur vel controuerſia eſt, ſeparatio vel diſpoſitio, vel poſſeſſionis interdictio. Interim enim quod res apud ſequeſtrum eſt, nec actor nec reus poſſidet, vt ff. de ſtatu. ho. l. libertus. Non poteſt autem illa depoſitio, quæ ſequeſtratio dicitur, fieri, niſi à pluribus, quamuis aliàs & vnus & plures deponere poſſint, vt l. licet. ff. depo. Nam plures rem litigioſam deponunt, quando de voluntate partium fit. Etiam vnus deponere poteſt de mandato iudicis, vt in gl. c. examinata. de iud. & ibi per doct. Et not. quòd ſecundùm Goff. ſequeſtratio fit aliquando cauſa omittendæ poſſeſſionis, & tunc neuter litigantium poſſidet, ſed ſequeſter. Aliquando cauſa cuſtodiæ, & tunc poſſeſſio remanet penes poſſidentem. Et generaliter prohibita eſt ſequeſtratio. C. de prohib. ſequeſtra. lege vnica. Permiſſa verò caſualiter. Primò voluntate partium, vt lite finita res victori detur. Secundò ex neceſſitate, ne perſona ſuſpecta cum re mobili aufugiat. Tertiò, ne perſona ſuſpecta circa rem immobilem fructus depopuletur vel diſſipet. Quartò, propter contumaciam non cauentis in collatione bonorum facienda. Quintò, ſi ſeruus de poſſeſſione ſeruitutis proclamat in libertatem. Sextò, cùm appellatur ab executore. Septimò, cùm timetur de ſæuitia viri, nec poteſt ſufficienter vxori caueri, ſequeſtratur vxor. Octauò, ne perdatur vendendi commoditas. Nonò, cùm aliquis de comitibus præſidis furtum patitur, nam res ſequeſtratur vſque ad tempus ſucceſſoris præſidis. Meritò enim ſequeſtratio fieri non debet, niſi tunc demum cùm timetur ne poſſeſſor vel appellans fructus depopuletur, ſecundùm Goff. in ſumm. Alios caſus vide in cle. vnica. eod. titu. & leg. 1. ff. de col. bo. & ſecundùm Archid. in c. quia res. 11. qu. 1. vbi latè de hac materia. & per Ioan. Mona. & Ioann. Andr. in regula locupletari. de reg. iur. libro 6. vide etiam glo. fin. in cap. dilectus. de ſequeſtra. poſ. cum ibi not.

Sequioris vitæ eum vocat Vlpian. in leg. cùm ij de tranſ. qui ſibi ex ſe alimenta ſuppeditare nequeat, ſed de alienis laboribus pendeat.

Seria, vas eſt fictile vino aliiſve rebus adſeruandis aptum. Perſius:

O ſi ſub raſtris crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule,

Inde per diminutionem idem auctor deduxit ſeriolam: Vlpian.

mam, & intolerabilem errorem in forma.c.per tuas.de Sent. excom.ſolet. & c. venerabilis. eod. tit.lib.6. Et quomodo ſententia tribus modis dicitur iniuſta, ſcilicet ex cauſa, ex animo, & ordine, eſt gloſſ.3.in c.ſacro.de ſent. exc. & illud iterum verum eſt in ſententia excommunicationis,in qua eſt ſpeciale quòd teneat non ſeruato iuris ordine,aliàs autem ſententia lata iuris ordine non ſeruato, non tenet. Cod.de Sent. & interlo. om. iud. l. prælatam. Item de diffinitiua & interlocutoria eſt gl in clemen. vnica, ſuper verbo diffinitiua. de ſequeſtr. poſſeſſ.& fructuum.Et not.quòd ſententia lata ſuper verbo poſſeſſorio dicitur diffinitiua, ſecundùm gloſſ. in c. fi. de Iudi.& intelligitur quando cauſa poſſeſſionis eſt deducta principaliter in iudicium, vel habet annexum petitorium. ſecus ſi per accidens veniret in iudicium. Etiam diffinitiua prout imponit finem cauſæ, nunquam datur ſuper poſſeſſione, niſi ſit proprietas annexa, vt ibi not.

SENTENTIA conuentionalis, eſt amicabilis compoſitio, vt quando iudex conuenit aliquem & commonet eum ne faciat contra conuentionem. Alias ſententias,ſcilicet[præceptum,mulctam diſpenſationem,] require in locis ſuis.

SAEPE nota regulam in contrarium.vt in §.in fraudem.Inſtitut. Quibus ex cau.manum.non licet.

SAEPIVS,id eſt,aliquando,regulariter tamen contrarium ſignificat, & verificatur in duabus vel tribus vicibus.Item facit contrarios caſus ſpeciales.l.ſi in diem.§.ſeruo.ff.de cond.& demonſtr.ſecundùm Dynum.

SEPTA.oppidum eſt Aphricæ Mauritianæ, ex aduerſo Mellariæ poſitum,quæ nunc Tariſa,illud Cepta vulgò dicitur. In Codice tit. de Officio præfe.prætor.Aphricę. l.in nomine Domini. [Iubemus, inquit,in traiectu qui eſt circa Hiſpaniam,qui Septa dicitur.]Neb.

SEPTA ſunt clauſuræ,& dicitur à ſepio,vt eſt gloſſ. in Clementina in agro.de ſtatu mona.

SEPTVM,quod eſt à ſepiendo dictum, complura ſignificat: nam ſepta dicuntur quæ ſunt munita ſiue lapidibus ſiue fornaceis parietibus, hoc eſt terra pauita,ſiue ex lignis,ſiue etiam ex veprib.& ſpinis. Hinc dicta Romæ ſepta in campo Martio. Hinc ſepta à Iuriſconſulto appellantur, quæ ſunt oppoſita ad foſſas inciles,ne aqua fluminis euagetur. Vlp. lib. 40.Dig.tit.de riuis leg. 1.[Septa ſunt, inquit,quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæve ex flumine cauſa, ſiue lignea ſiue lapidea ſint.] Nebr.

SEPTVNX ſeptem habet vncias. Require ſuprà,As.

SEPVLCHRVM.eſt locus,in quo mortuus continetur vel ſepultus eſt. Sed monumentum dicitur idem locus ſine corpore. Require ſuprà.M.

SEPVLTVRA ſecundùm Goffr. quandoque dicitur officium quod impenditur ſepeliendis. Quandoque ipſa terra ad vſum ſepulturæ deputata. Quandoque tumba marmorea, vel lapidea, vel locus concauus in eccleſiaſtico cœmiterio factus, in quo corpus Catholici quieſcit. Item ſepultura [eſt ius funerandi in eccleſię cœmiterio.]Eſt autem ius funerandi, poteſtas ſepeliendi in cœmiterio proueniens Eccleſiis ex conceſſione Pontificis.

S E

SEQVELA dicitur omne, quod naturaliter ſequitur ad aliud: vt iumentum, equã: vitulus, vaccam.

SEQVESTER, eſt is apud quem res litigioſa deponitur à pluribus & ſequeſtratur, vt ei qui in cauſa vicerit reddatur: dictus ab eo, quòd occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contendunt, committitur res. de ver. ſig. l. ſequeſter. vide extrà, de Iudic. c. examinata. Eſt enim ſecundùm Goff. depoſitarius rei in iudicium deductæ, vt ff. Depoſiti. l. propriè.

SEQVESTRVM, eſt illud ſcriptum, quod de ſequeſtratione conficitur: & ſi ſit ex cauſa voluntaria transfert poſſeſſionem in ſequeſtrum: ſecus ſi ex cauſa neceſſaria. leg. Intereſſe puto. ff. de Acq. poſſ. & no. in c. examinata. de Iudic. in gloſſ. & in gl. Clem. vnic. de ſequeſtra. poſſ.

SEQVESTRATIO eſt rei, de qua agitur vel controuerſia eſt, ſeparatio vel diſpoſitio, vel poſſeſſionis interdictio. Interim enim quod res apud ſequeſtrum eſt, nec actor nec reus poſſidet, vt ff. de ſtatu ho. l. libertus. Non poteſt autem illa depoſitio, quæ ſequeſtratio dicitur, fieri, niſi à pluribus, quamuis aliàs & vnus & plures deponere poſſint, vt l. licet. ff. depo. Nam plures rem litigioſam deponunt, quando de voluntate partium fit. Etiam vnus deponere poteſt de mandato iudicis, vt in gl. c. examinata. de iud. & ibi per doct. Et not. quòd ſecundùm Goff. ſequeſtratio fit aliquando cauſa omittendæ poſſeſſionis, & tunc neuter litigantium poſſidet, ſed ſequeſter. Aliquando cauſa cuſtodiæ, & tunc poſſeſſio remanet penes poſſidentem. Et generaliter prohibita eſt ſequeſtratio. C. de prohib. ſequeſtra. lege vnica. Permiſſa vero caſualiter. Primò voluntate partium, vt lite finita res victori detur. Secundò ex neceſſitate, ne perſona ſuſpecta cum re mobili aufugiat. Tertiò, ne perſona ſuſpecta citra rem immobilem fructus depopuletur vel diſſipet. Quartò, propter contumaciam non cauentis in collatione bonorum facienda. Quintò, ſi ſeruus de poſſeſſione ſeruitutis proclamat in libertatem. Sextò, cùm appellatur ab executore. Septimò, cùm timetur de ſæuitia viri, nec poteſt ſufficienter vxori caueri, ſequeſtratur vxor. Octauò, ne perdatur vendendi commoditas. Nonò, cùm aliquis de comitibus præſidis furtum patitur, nam res ſequeſtratur vſque ad tempus ſucceſſoris præſidis. Meritò enim ſequeſtratio fieri non debet, niſi tunc demum cùm timetur ne poſſeſſor vel appellans fructus depopuletur, ſecundùm Goff. in ſumm. Alios caſus vide in cle. vnica. eod. titu. & leg. 1. ff. de col. bo. & ſecundùm Archid. in c. quia res. 11. qu. 1. vbi latè de hac materia. & per Ioan. Mona. & Ioann. Andr. in regula locupletari. de reg. iur. libro 6. vide etiam glo. fin. in cap. dilectus. de ſequeſtra. poſ. cum ibi not.

SEQVIORIS vitæ eum vocat Vlpian. in leg. cùm ij de tranſ. qui ſibi ex ſe alimenta ſuppeditare nequeat, ſed de alienis laboribus pendeat.

SERIA, vas eſt fictile vino aliiſve rebus adſeruandis aptum. Perſius:

O ſi ſub raſtris crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule,

Inde per diminutionem idem auctor deduxit ſeriolam: Vlpian.

in tit.de Verb.ſignifica. l. vinaria [dolia,inquit, & ſerias tandiu in ea cauſa eſſe,quandiu vinum continerent.]

SERIAE, vaſa ſunt fictilia oblonga, de quibus Liuius in 4. ſecundi belli Punici, ſic inquit, [Et in vico hiſtrico fontem ſub terra tanta vi aquam duxiſſe, vt ſerias doliáque, quæ in eo loco erant prouoluta, velut impetus torrentis tulerit.] & de his intellexit Vlpia. in l. vinaria vaſa. ff.de Ver. ſig. licet alij aliter. & in l. ſed & ſi quid. §. proprietatis.vide ibi gl. ff.de Vſufruct.

SERICOBLATAE, dicuntur veſtimenta quæ inſeruntur & texuntur ſerico,vt l.lotas.C.de Muṫile.lib.11. ſecundùm Accurſ. Legendum SERICOBLATAE duplici t t, vt ibi atreſtatur Alc. Nam blatta dicitur purpura: vnde Sericoblatæ, veſtes purpureæ ſerico intextæ.

SERICVM, quemadmodum diximus in verbo bombycinus, lanæ genus eſt, quod apud Seras Indos ex arboribus depectitur, non illud quod vulgò creditur. Horat. in Epodo:

Inter ſericos iacere pulnillos amant.

Vlp.tit.de Aur.& arg.leg.l. veſtis. [Veſtimentorum, inquit, ſunt omnia lanea,linea, vel ſerica, vel bombycina.]Neb.

SERVIANA & quaſi Seruiana actio.Require ſuprà,Actio.

SERVITVS, eſt conſtitutio iuriſgentium, qua quis contra ius naturale alieno ſubiicitur dominio. Et quando ſeruitus inducta ſit, vide gl.ſuper verbo ſeruus. de Iudæ. & Sarra. c.ita quorundam. optimam glo. ſuper ver. ſeruitutes, diſtinct.1. ius gentium. Sunt autem duplices ſeruitutes, ſcilicet,prædiales,& perſonales.

SERVITVS prædialis, eſt quædam conſtitutio qua prædium prædio ſubiugatur, & ſeruitutes prædiales lex reales appellat, quæ ſequuntur prædia, & earum conſtitutio eatenus tenet, quatenus expedit prædiis, id eſt, ad fructus eorum percipiendos.

SERVITVTVM autem prædialium aliæ ſunt vrbanæ; & aliæ ruſticæ,ſed has quidem ſeruitutes lex dicit eſſe iura communia,quæ libertatis ſunt, vnde not. ſecundùm Azon. In ſum. C. de ſer. & Aquædu. quòd hoc verbum, ius, in eadem lege & in eadem voce ſupponit pro ſeruitute. Dictio enim ſemel poſita, duas quandoque importat ſignificationes, ſcilicet, propriam & impropriã, vel vtramque. Propriè autem ſecundùm diuerſa dicuntur ſeruitutes.Nam ſi non poſſem ex ædibus meis exire in agros meos vel peruenire ad viam publicam niſi per agros tuos, vel hortos, & emam à te licentiam eundi, hæc licentia dicitur ſeruitus itineris,quia prædium tuum in hoc mihi ſeruit.Et harum ſeruitutum quædam habent cauſam continuam,quædam quaſi continuam, & quædam diſcontinuam, ſecundùm glo. in l.ſeruitutes magna. in prin.in gl. magna. ff. de ſeruit. tit. gen. Et quæ ſeruitus dicatur habere cauſam continuam, & quæ diſcontinuam, declarat Bar. in l.2.C.de ſerui.& aqua.

SERVITVTES ruſticæ, ſunt quæ prædiis ruſticis debentur,velut iter,actus,via,aquæductus, aquæ hauſtus, pecoris appulſus ad aquam, ius paſcendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, quæ tria vltima poſſunt dici nominatæ ſeruitutes ruſticæ, ſed ſuperiora propriis nominibus carent,

rēt,quæ omnia require locis ſuis. Nam iter eſt ius,quo ex æde mea per agros tuos poſſum in vicos publicos exire vel intrare: ſed aquæ hauſtus eſt, vt aquam haurire poſſim de puteo tuo.

SERVITVTES vrbanæ ſunt quæ prædiis vrbanis debentur, ſcilicet intuitu alicuius ædificij: nam ædificiis inhærent, velut altiùs tollendi, aut non tollendi, ne officiatur luminibus vel proſpectui domus vicini. Item ſtillicidium auertendi vel non auertendi in tectum vel in aream vicini, vt ſtillicidium tecti mei cadat in aream vel fundum eius. Item vt liceat inmittere vel proiicere tignum in parietem vicini. Et not. quòd an ſeruitus ſit vrbana vel ruſtica, colligitur ex qualitate prædij,cui debetur ipſa ſeruitus: quod patet. Nam talis eſt ſeruitus quale eſt prædium cui debet. Hinc eſt, quòd licet via ſit ſeruitus ruſtica, tamen ſi ſeruiat domui, quæ eſt vrbanum prædium, leg. vrbana prædia. de Verb. ſign. cenſebitur ſeruitus vrbana, inſpecto fundo cui debetur. gloſſ.1.in gloſſ. fi.de ſerui. vrb. præd.

SERVVS eſt,qui de iure gentium vel ciuili dominio alieno ſubiicitur. in hac parte & ius gentium & ius ciuile detraxerunt iuri naturali. Et dicuntur ſerui, non à ſeruiendo, ſed à ſeruando.Imperator enim vel princeps captos ab hoſtibus qui ſerui ſunt capiētium, vendere iubet, & per hoc ſeruare & non occidere:hoſtibus enim captis, & ſic in ſeruitutem redactis,hoc ſeruandum eſt,quod vtile & benignum viſum eſt, ſcilicet, eos omnes ſeruari, & non occidi: hoc enim benignitatis eſt: ſed occidi, crudelitatis. Ideo etiam dicta ſunt mancipia, quia ab hoſtibus manu capiuntur, vt Inſt. de iu. perſona. & ff. de Sta. hom.l.libertus. Sunt etiam ſerui vernæ, qui ſunt ex ancillis manentibus in domo nati. le. Titiæ textores.ff.de Lega. 1.

SERVI ſtricto modo dicuntur carentes libertate. Sed largo modo etiam ſeruientes pro pecuniis & mercede, dicuntur ſerui,à ſeruiendo. Pan. in rub.de Iudæis.

SERVI arcarij. Require ſuprà, Arcarij.

SERVI adſcriptitij, vide Aſcriptitius.

SERVI atriarij, vel atrienſes, ſunt illi qui atrij cuſtodiam faciunt.

SERVVS corruptus, dicitur ſeruus qui per alicuius inductionem factus eſt de bono malus, vel de malo deterior, ſcilicet, in anima & corpore.

SERVI corrupti actio. Require ſuprà Actio.

SERVI cubicularij dicuntur, qui lectum & cubiculum domini ſui procurant, qui vulgò camerarij vocantur à camera.

SERVI dedititij dicuntur, qui in morte liberi, & in vita ſua ſerui ſunt, quorum libertas ſublata eſt,vt Inſt. de libert. §. libertinorum.

SERVI Latini ſunt, qui à dominis erant manumiſſi, vt in vita eſſent liberi,& in morte ſerui, & eorum bona tanquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur; vt in §. præal. Inſt. de Liber.

SERVVS librarius, à libra dictus eſt,qui ſcilicet ponderibus præeſt & libræ, nummorum & permutatorum cuſtodiam habet domi domini ſui.

SERVI inſulani, aliàs inſularij, ſunt qui retinentur in inſula, id

eſt in domo, nec mittuntur in agros, nec in villam. Domus autem inſula dicitur eo, quòd inſunt ei habitatores: licet inſula quandoque dicatur in ſalo, i. mari ſita.

Servvs mediaſtinus vel medianus, eſt qui medium gerit actum, ſcilicet qui nec eſt ordinatius nec vicarius, ſed medius inter hos & illos connumerandus.

Servvs ordinarius dicitur qui aliis ſeruis eſt præpoſitus, ſcilicet qui habet alios ſeruos ſub ſe quibus præeſt, & præcipit eis quod vult.

Servvs vicarius eſt, qui ſeruo ordinario ſubminiſtrat.

Servvs originarius, vide originarius.

Servvs publicus dicitur tabellio, non quia ſeruus, ſed quia publicum exercet officium. ff. de Adop. l. non aliter.

Servi vernæ. V. in vet. Verna.

Servi victores ſunt, quos quis habet victus præparandi cauſa.

Servi villici ſunt, qui ad villam mittuntur.

Sescvncia, eſt vncia cum dimidia. Pli. in calce li. 36. [Faſtigium, inquit, ſeruari in pedes denos ſeſcunciámque] Inde ſeſcunciale quod ſeſcunciam continet. Plin. libr. 13. [Craſſitudine, inquit, ſeſcunciali.] Vlpia. in tit. de legatis præſtandis. l. filium. [Vt partis inquit, dimidiæ quartam, id eſt, totius aſſis ſeſcunciam retineat:] quarta namque pars tres vncias continet, igitur dimidium quartæ ſeſcuncia eſt, id eſt, vncia & ſemis. Neb.

Sescvnx conſtat ex vncia & dimidia, & eſt octaua pars aſſis, & debet eius littera tertia ſcribi s, & non x, vt Inſtit. de hæred. Inſt. §. hæreditas. ſecundum Accur.

Sestertivs nummus duos aſſes cum ſemiſſe valebat: vnde dictus ſeſtertius, quaſi ſemiſſe dempto de tribus. Aſſis autem non ſemper in eodem valore perſtitit: nam as Seruio Tullo Rege Romanorum pondere duodecim vnciarum percuſſus eſt, primùm ſub nota pecudis. quod vnus as pecude permutabatur, vnde pecunia dicta. Poſteà verò primo bello Punico ſextentario pondere percuſſus eſt as: deinde ſecundo bello Punico vnciales aſſes facti, atque deinceps paulatim principes Imperatoréſque aſſium pondus valorémque imminuere, in tantum vt Saluatoris noſtri ætate aſſes vix ſemunciales eſſent. Vnde Matthæi cap. 10. [Nonne, inquit, duo paſſeres aſſe væneunt?] quod & Marcus aliis verbis idem ſignificantibus dicit, Nonne quinque paſſeres væneunt dupondio? quod videlicet [dupondius] duos valebat aſſes. Si igitur de ſeſtertij valore quiſpiam quæreret, non poſſemus ſimpliciter reſpondere, cùm aſſis valor variis temporibus ſit variatus: ſemper tamen valuit duos aſſes cum ſemiſſe: Accurſius in codice Iuſtiniani, tit. de donationibus. l. verba ſuperflua, ingenuè fatetur ſe neſcire quid ſit ſeſtertium. N.

Sev, dictio eſt diſiunctiua. C. de Sacroſanctis eccle. lege generali. & aliquando ampliat. ff. de auro & argento legato. l. ſi quis ita. & ſecundùm Bartol. in d. l. generali. & not. 63. diſtinct. ego Lud. & 75. diſtinct. cap. vlt. in fine. & per Archid. de foro compe. in c. 1. lib. 6.

Severitas dicitur rigor & integritas iuſtitiæ. Archid. in cap. vt officium. §. verum. in verbo [ſeueritas.] de Hæredit. in 6. vel dic quòd ſeueritas eſt per quam iuridi

iuridicialis ſententia vel vindicta diſtricte exercentur, vel eſt virtus debito ſupplicio coërcens iniuriam, ſecundùm Alb. in ſuo diction. in ver. Seueritas.

SEXTANS, eſt ſexta pars aſſis, ex duabus vnciis conſtans.

SEXTARIVS, vide Modius.

De S ante I.

SI, de proprio ſignificato importat conditionem, non tamē ſemper ſignificat. Vnde quandoque facit diſpoſitionem conditionalem. Quandoque executionem tantùm. Quandoque ſignificat cauſam incertam. Quandoque certam. Quandoque euentum incertum non conditionalem, quia non ſuſpendentem. Quandoque accelerationem, & quandoque nihil ſignificat. Exemplum primi ibi, [promitto vel lego, ſi nauis ex Aſia venerit:] vt in l. itaque. ff. ſi cert. pet. Secundum ibi; iudex dicit, [do tutorē ſi ſatiſdederit,] quia ſenſus eſt, quòd purè datur & immediatè fit tutor, ſed adminiſtrare non debet, niſi priùs ſatiſdederit, vt l. muto. §. hãc autem. ff. de tutel. vbi dicitur, hanc autem adiectionem, quam præſides prouinciarum faciunt, & Tutore ſi ſatiſdederit conditionem non facere: ratio eſt voluntas proferentis. Nam tutor à iudice non poteſt dari ſub conditione. c. actus legitimi. de regulis iuris. lib. 6. Etiam quia inuitus datur tutor: ergo non ſtabit in voluntatę ſua per conditionem. Nec iudices in decernendo ſolent facerę iudicia ſua conditionalia. Exemplum tertij, [Lego Titio, ſi negotia mea geſſerit.] Et eſt aliud exprimere cauſam per [quia,] & aliud per [ſi :] nam per [quia] exprimendo, falſa cauſa non vitiat: ſed per ſi, vitiat. l. Demonſtratio. ff. de condit. & demonſtr. niſi aliud apparet ex voluntate diſponentis. Etiam quandoque ſi capitur pro quia, vt ibi, [Si Deus eſt,] quia hîc ſubiecta materia, & fides Catholica habet, quòd Deus creator eſt omnium certitudinaliter. Quartò, quando ille euentus eſt de præſenti vel de præterito. Vt ibi, [promitto vel lego ſi rex eſt Pariſiis vel fuit tali die,] Vbi euentus eſt diſponentibus, vel diſponenti incertus non tamen conditionalis, quia non ſuſpendit. Nam actus purus ſtatim valet, vel non valet. §. fin. Inſt. de Verb. oblig. & hîc accelerationem ſignificat. Etiam quandoque nihil ſignificat. Vt ibi, [promitto ſi talis morietur.] Argum. l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ff. de Nouat. & delegat. quia non poteſt ſignificare conditionem, quæ eſt de euentu futuro certo. Sed quia nihil certius morte, ergo materia ſubiecta non patitur. Dicit tamen Bartolus, quòd in vltimis voluntatibus operatur conditionem, dicendo [lego, ſi hæres morietur,] vel [ſi Sempronius morietur,] non ex eo quòd mors ſit incerta, ſed quia incertum an legatarius morietur antequam hæres vel Sempronius. allegat. lege, quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de conditionib. & demonſtration. vbi dicitur, quòd legatum tale, [ſi mater tua morietur,] eſt conditionale. Petrus dicit contra quòd eſt purum. Et ſic in textu allegato debet ſumi pro [cùm,] quod ſignificat principaliter tempus, & per conſequens conditionem. Item nihil ſignificat, vt ibi, promitto ſi volueris, [lego

[lego ſi hæres voluerit.]lege ſub hac.ff.de Act.& oblig. quia actus in voluntate obligandi eſt. & ſic nulla eſt diſpoſitio: vel reſtrictio fit, niſi diſponens videatur decidere.l.ſi ita expreſſum.ff. de Con. & demon. Finaliter autem ſemper ad mentem diſponentis recurrendum eſt, quia ſæpè contigit, quòd vna dictio vel oratio per vnum capitur in vno ſignificato, & per alium in alio. Sunt ergo circunſtantiæ attendendæ, per quas mens proferentis declaratur.

Si non valet hoc iure, valeat illo: ſi non valet iure teſtamenti, valeat iure codicillorum, &c. Hæ clauſulæ ſignificant, ſi non poteſt valere ex defectu ſolennitatis, vt teſtamentum, ſcilicet quòd non ſunt ſeptem teſtes, vel non ſigillauerunt eodem contextu, valeat iure codicillorum, ſi ſint quinque teſtes, quia diſpónens hoc voluit, & lex admittit. Significat ergo dictio ſi, appoſita his verbis vel aliis, quòd voluntas diſponentis declarata ex verborum ſignificato, vel alio quouis modo dictat.

Sic, qualiter intelligatur, vide extrà, de Priuil.c.ex ore.de Confir. vti.c.examinata.& de Ver.ſig. ca. abbate. cum ſimil.

Sica, eſt ferrum, ſiue cultellus breuis, in vtraque parte ſcindens & acutus, quò maximè vtuntur qui apud Italos latrocinia exercent. ſed eius interpretatio eſt larga, vt contineat telum, lapidem, lignum, & quodlibet ferrum, vt Inſt. de pub. iud. §.item lex.& §. ſicarij.

Sycomorus, ficus eſt Ægypti peculiaris: Latinè interpretatur ficus fatua: habet enim ficos noſtris non abſimiles, inſulſas tamen. Eius arboris meminit Iuriſconſ. tit. de Extraor.crim. l. ſaccularij. [Si quis, inquit, arborem ſycomorum exciderit: nam & hæc res vindicatur extra ordinem non leui pœna, idcirco quòd hæ arbores colligant aggeres Niloticos.]Neb.

Sicarii dicuntur homicidæ & interfectores, dicti à ſica, id eſt, ferro vel cultro. Inſt. de pu. iud. §. ſicarij. etiam dici poſſunt ſicarij, qui alicuius vitæ armis inſidiantur.de pœn.diſtinct.1. is, qui cum telo. de homicid. c.ſicut dignum.in gloſſ.

Sigillvm eſt parua ſtatua, quoniam ſignum pro ſtatua plerunque accipitur. Ouidius in 1. de arte,

Siue erit ornatus, non vt fuit ante ſigillis.

Aphricanus de leg. 1. leg. cætera. Vel ſingula ſigilla adæquata legari poſſe. Item Vlp. titu. de fun. inſtr.l.quæſitum. [Sigilla, inquit, & ſtatuæ affixæ non continētur.] Accurſ. annulos neſcio quos ferreos interpretatur.Neb.

Sigillatim, id eſt, ſingulariter: ita exponit Hoſtienſ.in cap. venerabilis. de Teſti.& Archi. in c.præſentium.§.teſtes.eod. tit. li. 6. & habetur de hac dictione in leg.ſed & ſi per prætorem.§. fin. ff.ex quib. cau. maio.& in l. cùm quidam. C.de Ver.ſig.

Sigillvm, præter vulgatam ſignificationem, interdum ſignificat paruam ſtatuam.l. quæſitum. §.Papinian.de fun.inſtr.

Signvm quid ſit, & quomodo ſignum differat à ſacrificio, de Conſec. diſtin. 2. ſacrificium,&c. ſignum. & quomodo multiplex eſt ſignum. vide extrà, de cõſuet. c.2.

c.2.in gl. frequentiùs autem accipitur pro ſigillo. l.3.de tab.exhib.

Signare, eſt aliquam formam vel ſignum alicui imprimere, vel notam imponere: vnde teſtamentum ſignare,id eſt, notare debet quis, vt notum ſit illud quod in teſtamento ſcriptum eſt. Iſid.lib. 5.Etym. ſed ſubſignare eſt ſubſcribere, vt ſi teſtes vocati & rogati à teſtatore ſubſcribant.

Signatas tabulas (inquit Vl. in l. ad teſtium. de teſtam.) accipi oportet, & ſi linteo quo tabulæ inuolutæ ſunt, ſigna impreſſa fuerint.

Signator aurum vel argentum quod dicatur, docuit Iuriſc. clariſſimè in l. Quintus. de Aur. & argen.leg.

Signator,vt auctor eſt Pedianus, erat qui teſtamento aut aliis inſtrumentis aut contractibus nomen ſuum ſubſcribebat. Salluſtius in Catilina: [Ex illis teſtes ſignatoréſque falſos commodare.]Iuue.

Signator falsò qui ſe lautum atque beatum.

Vlp.tit. quemad. teſtam. aper. l. cùm ab initio.[Cogat, inquit,ſignatores conuenire, & ſigna ſua recognoſcere.] Nebr.

Signatorivs annulus eſt,qui characterem, id eſt, ſculpturam habet,quo vtimur ad imprimendum ſigna.

Significatio ſecundùm Azon. de Verb. ſign.propriè eſt demonſtratio facta,proprio nomine rei, de qua quæritur, attributo, ſed largè ponitur, ſi proprium nomen non interueniat: ſi tamen res per aliud verbum, quod aliquo modo accedere poſſit ad rei oſtenſionem,notificetur.

Signinvs, a, um, à Signia vrbe Campaniæ. Vnde pira Signina Iuuenali,& vina Signina Martiali, & ſtructura ſiue opus Signinum, quod vt ſcribit Plin.libr.55. conficitur fractis teſtis contuſis calce addita.Columella lib.1.[velut Signinum opus pilis condenſatur.]operis quoque Signini intrita quomodo fiat, Vitruuius li. 8.exponit. Vlp.in tit. de riuis. l.1. §.Sed ſi. [ſi quis,inquit, terrenũ riuum Signinum facere velit.]vbi pro Signino ſignatum mendoſe legitur in codicib.antiquioribus. Qui verò non intelligebant,quid ſignum aut ſignatum eſſet:in ciliceum commutarunt. In archetypis autem Pandectis Florentinorum Signinum habetur. Nebr.

Silentiarii, ſunt iidem quod conſiliarij vel ſecretarij principis,qui ſilere debẽt,& occultare principis conſilia,vt ff.de Mino. l.verũ.&gl. 3.l. illud.C.de Colla.

Siliginarivs, eſt cuſtos ſiliginis, id eſt, horrei in quo ſiligo adſeruatur. Eſt autem ſiligo frumẽti quoddam genus candidiſſimi: aliquando ſiligo pro farina purgatiſſima, atque ipſis tritici deliciis accipitur.Plin.li.18.[Siliginẽ dixerim propriè tritici delicias.] Celſus libr.2.[Ex tritico, inquit, firmiſſima ſiligo.] Vlp. in tit. de furtis. l. ſi quis vxori. §.apud Labeonem. [ſi ſiliginario, inquit, quis dixerit, vt qui nomine eius ſiliginem petiiſſet.]Item Iulian. tit.de negot.geſt.l.ex facto. Neb.

Siliginarivs, cuſtos ſiliginis,l.ſi quis vxori.de furt.

Siliqva ſecundùm Iſid.eſt 24.pars ſolidi, alij dicunt octaua, alij quarta pars vnciæ,ſuper quo vide l.libertos.§.filium. ff. de Annuis leg.& in Authen.ſed hodie.C.de Epiſc.& Cler.& in Auth.de ſanct. epiſc

epiſc. §. ſportularum. Aliquando eſt cortex ſeu pellis fabæ & ciceris. l. frugem. §. fin. ff. de Verb. ſign. & ibidem gloſſ.

Sylva cædua eſt, quæ ad hoc, vt cædatur, deputata eſt, & dicitur apta cædi, quia facilè ſuccreſcit.

Sylva palaris, ex qua pali & pedamenta ſumuntur.

Sylva paſcua dicitur, quæ paſcuis pecudum eſt aſſignata.

Simile dici non poteſt, vbi diſſimilitudo ſubeſt. 28. q. 1. ſicut enim. & l. 3. ff. de iniu. rup. & irrit. teſtament. & qualiter interpretur hoc verbum ſimile, vide cap. olim. de Verb. ſign.

Similitvdo eſt rerum differentium comparatio ſecundum Boë. & quæ ſimilitudo ad ſpeciem vel genus referatur, eſt gl. not. in ver. curam animarum. in cap. non poteſt. de præbend. lib. 6.

Simonia ſecundum Goffr. eſt ſtudioſa cupiditas vel voluntas emendi vel vendendi ſpirituale, vel ſpirituali annexum, quod ſpirituale cenſetur. ius enim percipiendi prouentus præbendales, ſc. ratione præbendæ vel prælaturæ, ſpirituale non eſt, ſed annexum ſpirituali, ſ. canoniæ, propter res temporales, quæ ex illo iure proueniunt, vt ſc. fructus. 1. q. 3. ſi quis obiecerit. ſic & ius patronatus dicitur annexum ſpirituali propter quandam confœderationem, quia cadit in laicum, à quo poſſidetur, vt c. eod. tit. Et dicitur à Simone mago, qui fuit primus auctor huius ſceleris in nouo teſtamento. Ipſe enim voluit emere gratiam Spiritus S. à beato Petro: ſic Giezi in veteri teſtamento voluit gratiam ſanitatis Naaman Syro vendere, vt 4. Reg. 5. Vnde ſimoniacus dicitur propriè emptor ſpiritualium, Gieziticus venditor eorundem. 1. q. 1. qui ſtudet. Et eſt ſimonia peccatum enorme, reſpectu eius qui per ſimoniam beneficium acquiſiuit, qui pœnitentiam agere non poteſt beneficio retento: dicitur enorme, id eſt, indiſpenſabile, quia diſpenſari non poteſt cum ſimoniaco, niſi in beneficio reſignato, ſicut in ſimoniaco in ordine contingit, vt 13. diſtinct. nerui. Et ſimoniacus etiam occultus in ordine ſuſcepto, qui vitioſum habet characterem, vt 1. q. 1. quibuſdam. ſuſpenſus eſt quo ad ſe & quo ad alios. 1. q. 1. Reperitur etiam ſimonia ſola intentione abſque pacto vel facto committi, vt in c. qui ſtudet. prælleg.

Simplex præceptum eſt, cùm præter litem conteſt. iudex confeſſione partium accedente, aliquid præcipit: verbi gratia, ſi quis à reo in iudicio abſque libello cum inſtrumento debiti petat decem, & confiteatur de plano, tunc iudex ſiue alia cauſæ cognitione vel commiſſione ſibi præcipiat, vt certo termino ſoluat, & hoc dicitur præceptum, & non ſententia, quia ſententia non dicitur, niſi quando ordo iudiciarius eſt ſeruatus.

Simpliciter, quid hoc verbum importet, not. per Innoc. & Hoſt. in c. olim. de accuſ. & in Spec. de inquiſit. §. 3. verſ. ſed quid ergo. Item de hac dictione vide per Bartol. Ioannem de Imola, Alexandr. & Franciſc. de Aret. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ff. de Verbor. obligat.

Sine, hæc dictio tria importat. Eſt enim priuatiua, negatiua, & excluſiua particula. not. ff. de pig. action. l. 1. §. præter. Item importat argumentum à contrario ſenſu.

ſenſu,extrà, de iis, quæ fiunt à prælat. ſine conſenſu capituli. cum apoſtolica.§. fin. Aliquando includit,s.diſtinct.ad eius. & de Temp. ord. cap. nec epiſcopi. & ibi in gl.Aliquando ponitur pro non. ff.Mand. l. ſi mandauero. §. fugitiuus. Aliquando pro contra. ff.de Acquiren. poſſeſſ.l. ſi ex ſtipulatione:& plenè de hac dictione vide per Alberic. de Roſa. in Authenti.quod ius. C. de Procurat.& Bar.in l.ſi eum.§. qui iniuriatum.ff.Si quis cautio.

Singvlare ſæpè ponitur pro plurali.l.in vſu.de Verb.ſignif.

Synthesis inter alias ſignificationes deſignat etiã genus quoddam veſtis duplicis, quæ ſit alio nomine Abolla. Martial.

Syntheſibus dum gaudet eques dominuſque ſenatus. Idẽ alibi. *Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus.*

Scæuola tit. de auto & atg. l.Titio. [Ex ſyntheſi,inquit,tunicas duas,& palliola.]Nebr.

Siphones, vt ſcribit Alc.in l.ferri. de Verb.ſign. erant inſtrumenta, quibus olim fabri vtebantur ad extinguenda incendia.ſiphonum meminit Vlpianus in l.quæſitum. de fund.inſtr.tametſi in Vulgatis codicibus ſcopæ, non ſiphones, impreſſum ſit.

Siqvis, generis tantùm eſt maſculini, quia fœmininum propriam habet terminationem,& ea eſt ſiqua.Iuriſc.tamen de Verb.ſignif. l.verbum ſiquis. [Si quis,inquit, tam maſculos quàm fœminas complectitur.] Ant.Nebr.

Sisto, ſiſtis,verbum eſt aliquando abſolutum, pro eo quod eſt ſto, ſtas, apud Virgil.1. Georg.

Siſtunt amnes terraque dehiſcunt.

Aliquando actiuum, ſignificatque ſtatuo,ſtatuis.Idem 4.Æneí.

Et ſiſtere flumina vidi.

& illud ex Euangelio: [vt ſiſterent eum Domino.]in hac ſignificatione accipitur apud Iuriſc. iudicio ſiſti, & iudicatum ſolui. ſiſti pro ſtatui & repræſentari ponitur. Nebr.

Sistere dicitur in iudicio,qui præſtat eius, de quo agitur, præſentiam. l. item apud Labeonem. de Verb.ſignif. vide ſuprà in verbo[iudicio ſiſti cautio.]

Sitocomia, i.fames,vel guerra.C, vt nemin.lic.in ſpec.in gl.rub.vel dic, ſitocomia frumentaria dicitur:vnde ſitocoma præfectus frumentariæ.Nam σῖτος frumentum & κωμῶ, curo dicitur, vt habetur in l.fin. ff.de adminiſtr.rer.ad ci. pertinent. vbi corruptè legitur ſitonias,pro ſitocomias.

Sitonae Latinè frumentatores dicuntur, quo nomine appellabantur magiſtratus quidem, qui frumentũ & annonam curabant, vnde ſitonia tale eorum munus.

Sitostasivs erat, qui vendendo frumento præerat,ſecundùm Alc. in l.in æſtimatione.C.de frumen. Alex.lege tamen Zygoſtaſij.

Sitvla, vrna eſt aquæ ex puteo hauriendę accommodata.Plautus in Amphitryone:

Si ſitulam iam cepero, illi puteo animam omnem traxero.

Hieron.quoque Eſaiæ 40.[Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ reputatæ ſunt.]in tit. locati. in l. qui fundũ. [Rota quoque per quam aqua traheretur, nihilominus ædificij eſt quàm ſitula.] Nebr.

Sitvs, us, pro ſquallore ſiue incultura cuiuſque rei, dictus à deſerendo, quia ea quæ deſeruntur ex negligentia, redduntur inculta. Virg. 1. Georg.

Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum. Idem in 6. Aenei.

Per loca ſenta ſitu.

quod Seruius pro lanugine & ſquallore exponit, quæ fit in locis ſole carentibus. Vlp. libr. 37. Dig. de bonorum poſſeſſ. ſecundùm Tab. l. 1. [Vetuſtate, inquit, vel ſitu putrefactum.] Neb.

Siue euenerit, ſiue non euenerit. hæ orationes de ſe ſunt contrariorum caſuum, & tamen coniunctæ ſignificant puritatem, ſc. quòd actus, qui deponitur his verbis, ſit purus: & ſumitur ſignificatum ex hoc quod certum eſt, alterum caſuum euenturum, & ſic diſpoſitio redditur pura. facit l. neceſſariò. §. quòd ſi pendente. de Peric. & commod. rei vend. vbi habetur, quòd venditio facta hoc modo, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non, eſt pura, vt l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ff. de Nouat. vbi habetur, quòd qui ſtipulatur ſub conditione omnino extitura, purè ſtipulatur. vt l. itaque. ff. Si cert. petat. vbi conditio dicitur, cùm in incertum confertur. Et ſic patet quòd hæc cõditio non reddit actum conditionalem de per ſe, ſed hæc oratio applicata diſpoſitioni vltimæ voluntatis, eam reddit conditionalem, vt l. huiuſmodi. ff. quando dies leg. ce. vbi dicitur quòd legatum hoc modo factum, ſiue illud factum fuerit, ſiue non, eſt conditionale, & intellige, ſiue non fuerit infra certum diem, ne infinitum expectetur. Et licèt certum ſit alterum caſuum euenturum, tamen incertum eſt, an viuente legatario vel non, & ſic incertitudo facit conditionem in vltimis volũtatibus, facit l. 1. ff. de Cond. & demonſtr. Secus in contractu qui purè tranſmittitur, ſiue factum exiſtat ſiue non, ergo contractus factus cùm ille morietur, non eſt conditionalis, ſed in diem. l. nam ſi moriar. de cond. indeb. Et ſumitur in his ſignificatum ex communi modo intelligendi, niſi aliud certè appareret ex voluntate teſtatoris vel contrahentium. Ant. Nebr.

Smyrna à Græcis appellatur, quam nos [myrrham odoratam] dicimus. Lucret. li. 2. [Et contemptus odor Smyrnæ mellíſque ſapores] apud Galenum quoque interpres ſemper ſmyrnam verbum Græcum pro myrrha reliquit. Apud Martianum tit. de publica. l. interdum. ſinura pro ſmyrna mendoſè legitur. Nebr.

De S ante O.

Sobrini & ſobrinæ dicuntur, qui vel quæ ex patruelibus, fratribus vel ſororibus, conſobrinis vel amicis progeniti vel progenitæ ſunt.

Sobrinvs propior, & ſobrina propior ſunt patrui magni vel amitę magnæ, auunculi magni vel materteræ magnæ, filij filiæve.

Socer, eſt pater mariti. l. ſicut autem. ff. de Re iud. etiam eſt pater vxoris. vt ead. l.

Socrvs eſt mater mariti vel vxoris.

Adde quòd ſoceri appellatione continetur etiam auus mariti vel vxoris, & appellatione ſocrus, auia ſoceri. de Verb. ſignif.

Socer magnus, & ſocrus magna appellantur auus & auia mariti

titi vel vxoris. l.non facilè. ff. de gradibus.

Societas eſt duorum pluriúmve conuentio honeſtè contracta ad vberiorem quæſtum & commodiorem vſum.require ſuprà actio pro ſocio.

Sodales dicuntur,qui ſunt conuiuiorum participes: fuit & Romæ collegium ſodalium, de quo Cicero in Catone maiore: [Primum, inquit, ſemper habuit ſodales:ſodalitates autem me Quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idæis Magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum ſodalibus omnino modicè] huiuſmodi autem ſodalitates à Græcis φρατρία dicuntur,de quibus Ariſtoteles in politicis. Erántque plerumque inhoneſtæ. Gellius lib.19. Adoleſcentem, inquit, Taurus à ſodalibus conuictúque hominum ſcenicorum abducere volens.Caius li.48. Di. de collegiis illicitis.l.fi.Sodales,inquit,ſunt, qui eiuſdem collegij ſunt,quam & Græci ἑταιρίαν vocant,& hæc videtur ex Solonis lege tranſlata eſſe,nam illicita eſt eadem.

Sodales, qui ſunt eiuſdem collegij.l.vlt.de colleg.illici.

Solarivm vectigal, quod reipub.ſoluitur ob publici ſoli occupationem. l.2.ff. ne quid in loco public.

Solativm,idem quod ſtipendium, ſecundùm Alcia. in l. Inter donum.de verb.ſign.

Solennitas ſumitur pro actu reali, vt ſolennitas ſtipulationis dum quis fideiubendo ſe obligat interrogatione præcedente,& reſponſione ſequente. Inſtit. de fideiuſ. §. fi. Et hoc eſt notandum pro intellectu huius, ſi ſcriptum reperiretur aliquem fideiuſſiſſe, quia ſub hoc verbo ſignificatur ſolennitas ſtipulationis, niſi fieret in patria tali in qua efficax eſt ſimplex promiſſio. Similiter in authentico inſtrumento ſi reperitur ibi ſcriptum aliquem promiſiſſe, ſub hoc verbo includitur ſolennitas ſtipulationis. l.1. C.de vſur.& §.ſi ita ſcriptum.Inſtit.de inuti. ſtipul.Et ſumitur ſignificatum ex ſolennitate inſtrumenti, quod ſignificat ibi contentum ſolenniter factum etiam ex parte notariatus, quia notarij non redigunt inſtrumenta in ſcriptis publicis,niſi de actibus coram eis ſolenniter celebratis. Aliàs promiſſio non facit de ſe ſolennitatem ſtipulationis,ſecus de fideiuſſione,dum ſaltem apparet,inquãtum, pro quo, & penes quem,aliàs etiam nulla eſſet fideiuſſio.l. cùm de indebito. ff. de prob. §.fi iuncta l.1.de fideiuſ.& ſic de aliis in quibus includitur ſolennitas vel non.

Solertia, id eſt, cautela.de Iure patro.c.vnic. lib.6. per Archi. vel ingenij ſcientia vel aſtutia. no.in l.1.§.non fuit.ff.de dolo.& in l.1. C.ſi maior fact.

Solet,quid importet, vide Bart.in l.1. Cod. quomodo & quando iu.

Sollicitvs dicitur inquietus,quaſi ſolers & citus, ſecundùm Iſid. in tit.de Sollicitudine

Solidvs,a,um,dicitur quod integrum eſt, neque habet inane quicquam, aut parte aliqua fraudatum non eſt.Horatius 1.Carmi.

Aut partem ſolido demere de die.

Vlpianus. de fideicommiſſ.lib.ff. l.ergo §. illi. de ſolido, inquit,ſic accipere debemus de ſorte & de vſuris. Nebr.

Solidvm, id eſt, firmum. Et componitur cum in, vt in ſolidum, id eſt, quilibet eorum per ſe ſolùm: vnde locum habet in promiſſionibus ſtipulatione vallatis, quæ ſtipulatio concipitur per verba futura, & inſerit inſolidum ſe daturos vel ſeruaturos.

Solidvs, idem eſt quod aureus, & 72. ſolidi faciunt libram auri. Inſtit. de pœna teme. lit. §. fin. ff. de in ius voc. l. libertus. Item ſolidus & aureus qualiter accipiantur in iure. & quot ſolidi faciant librã. Panorm. in capit. conquerente. de offic. ordin. vbi Felin.

Solivm Latini, Græci thronum vocant: & eſt locus in quo Reges ſedent: cap. quorundam. & ibi Archi, de elec. in 6.

Solvendo eſſe, eſt habere vnde ſoluat, vel ſoluere poſſit in ſolidum per ſe, vel per alium. ff. de Ver. ſig. l. ſoluendo. & ſic dicitur quis eſſe ſoluendo. Econtra non ſoluendo dicitur ille, qui ſoluere non poteſt.

Solvm, idem eſt quod terra, vnde,

Sit tibi terra ſolum, quo poſſunt vincere ſolum.

Vbi primus eſt ſubſtantiuũ neutri generis, ſecundum adiectiuum maſculini generis: vnde dicitur,

Quicquid plantatur, ſeritur, vel ædificatur,
Omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit.

Inſti. de Rer. diui. cùm in ſuo.

Solvs, eſt cui nullus eſt contrarius. diſt. 8. ſi ſolus.

Solvta oratio dicitur quæ neque coniunctim neque diſiunctim connexa eſt, vt cùm dicitur in inſtrumentis, vendidit, dedit, tradidit, & alia id genus. l. ſępe. de Verb. ſign.

Solvtio ſecundùm Goffr. eſt rei quæ debetur redditio. Inſtit. Qui. mo. tol. oblig. in prin. vel largè eſt ab obligatione liberatio. Et alia eſt naturalis ſiue vera, quæ fit per redditionem eius quod debetur, alia ciuilis ſiue imaginaria, & fit multipliciter per nouationem, delegationem, acceptilationem, vel compenſationem, de quibus in locis ſuis.

Solvtvm matrimonium dicitur ſiue morte ſiue diuortio. l. cùm querebatur. ff. de Ver. ſign. & l. ſi quis. ff. Solu. matri.

Solvtvs dicitur cui libera facultas recedendi eſt. l. qui neque. de Verb. ſignifi.

Sonticvs morbus, eſt ille qui perpetuò nocet, niſi ſit curatus. vide ſuprà Morbus.

Sordes apud Iuriſconſult. ſignificat auaritiam.

Sors, eſt ars diuinandi. Diuinatio autem propriè in malo ſumitur. Item etiam ſors idem eſt quod ſortilegium, vt extrà, de ſorti. Item ſors eſt portio hæreditatis, eo quòd per ſortes ſolent diuidi hæreditatum portiones. de præben. c. ùm ſecundum apoſtolũ. 21. diſtin. cleros. Sumitur etiam pro fortuna vel euentu. 26. quæſt. 2. ſors. Item pro capitali capitur, vt de vſur. c. 1. & 2. de hoc vide gloſ. in proœ. in Cle. in verb. ſortis.

Sortilegivm, eſt quando aliquid per creaturam diuinatur. Et ſpęcies diuinationis numerantur 26. quæ. iis. c. igitur. & eadem cau. quæſt. 5. epiſcop. & c. nec mirum.

Sortilegi vel ſortilegiſtæ ſunt diuinatores, vel iſti qui ſub nomine fictæ religionis per quaſdam

dam, quas ſanctorum vel Apoſtolorum vocant ſortes vel diuinationes, ſententiam vel ſcientiam profitentur, ſiue diuinatione, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. vt 26.quæſt.1.cap.1.

SOTVLARES dicuntur, quaſi ſubtalaria, à ſub & talo. Et aliàs ſubboti, genus calciamenti: vt in c. ne in agro. de ſtatu mo.

De S ante P.

SPADO quis ſit, vide ff. de Excuſa. tuto. l. ſpadonem. & Inſtitu. de adoptio. §. illud. & vide ſuprà in verbo, caſtratus.

SPECIES ſignificat terminum ſignificatiuum plurium differentiũ numero, vt homo: ille terminus ſignificat omnes homines inter ſe differentes numero: qui terminus homo ſignificatur per hoc nomen ſpecies, prout eſt vnum de quinque prædicabilibus. Sed ſecundùm legiſtas ſumitur ſpecies quandoque pro indiuiduo: vt Seius, Stichus, fundus Cornelianus.

SPECIES apud veteres Iuriſconſultos frequenter accipitur pro eo quod recentiores dicunt caſum, aliquando tamen ſignificat id quod fit ex aliqua materia, vt in §. cùm ex aliena. Inſtit. de rer. diuiſ. quandoque ponitur pro parte. §. nunc autem. Inſt. de iure nat. & l. 2. de liber. agnoſc.

SPECIALE delictum quod, vide in Verb. delictum.

SPECIOSAS perſonas, accipere debemus clariſſimas perſonas vtriuſque ſexus: item eas quæ ornamentis ſenatoriis vtuntur. l. ſpecioſas. de Verb. ſignific.

SPECTABILES qui, require ſuprà in ver. magiſtratus, & eſt optima gl. in Auth. vt ab illuſtri.

SPECTACVLA ſunt quæ fiunt in loco, vbi ludebant tragœdi & comœdi, vt dicunt Græci. & habetur in Auth. de conſulibus. & ſpectaculum prohibitum eſt prout importat effuſionem ſanguinis. C. de gladi. l. vnic. libro 11. & leg. legatum. ff. de vſu & vſufr. ſed ludi permittebantur ad lætificationem populi, vt comœdiæ & ſimilia, l. 2. & 3. C. de ſpect. li. 6.

SPECVLARIA, quorum fit mentio in l. quæſitum. §. itaque. de fun. inſtru. conficiebantur ex ſpeculari lapide in tenuiſſimas cruſtas ſecto, & pellucido, vt tradit Alciatus in l. malum. de Verb. ſign.

SPECVLARII inter artifices nominantur, l. 1. C. de excu. artific. lib. 10.

SPECVLATORES propriè dicuntur præſides prouinciarum, l. 1. de priui. art. & l. ordinariorum. C. de cohort. lib. 12. & eorum auctoritas eſt magna, Panor. in cap. ſuſpicionis. de Officio deleg.

SPECVLVM, quaſi exemplum eſt. c. enimuero. 19. diſt. vnde eccleſia Romana eſt ſpeculum aliarum, vt d. c. enimuero. & eſt triplex ſpeculum, ſecundùm Archi. in §. ecce. 36. diſtinctio.

SPECVS, eſt altus locus ſupra terram, per quem ducitur aqua. ff. de Riuis. l. 1. §. ſpecus. Item ponitur pro foſſa qua colligitur aqua, & eſt ampla & rotunda. ff. de aqua plu. arcen. l. ſupra iter. vbi gloſſ. ponit differentiam inter ſpecus, & cuniculum. vide ſuprà in littera C.

SPERANT, id eſt, putant. Inſtit. qui. ex cau. manumit. non licet. §. in fraudem. verſicu. ſæpe.

SPHAERISTERIVM, locus eſt vbi pila luditur, nam ſphæra pila interpretatur, & ſphæriſtes qui pila ludit. Sueton. in Ve-

ſpaſiano. [Fauces, inquit, cæteráque membra ſibimet ad numerum in ſphæriſterio defricaret.] Plin. in epiſt. [Apodyterio ſuperpoſitum eſt ſphęriſterium.] Lampridius in Seuero ſcribit eum dediſſe operam ſphæriſterio. Vlpianus li. 17. in titu. mandati. l. ſi quis mihi: [Hypocauſta, ſphęriſterion, & quædam ipſius valetudini apta ſua impenſa faceret.] Accurſ. velut œſtro quodam percuſſus diuinat ſphæriſterion eſſe locum amœnum herbis. Ant. Nebr.

Sphaeristerivm, de quo in lege ſi quis mihi. ff. mand. locum fuiſſe in balneis, Bud. putauit. Lamprid. in Alex. accepiſſe videtur pro loco ad ludum pilæ accommodato.

Spica nardi, quæ ſpica quoque ciliſſa vocatur, Græcè dicitur ſtachys nardi, de qua inter cætera Iuriſconſultus meminit in titulo de Publicanis, lege interdum. [Nardi ſtachys, inquit, id eſt, ſpica nardi.] Nebriſſen.

Spicvlatores pro apparitoribus. l. diuus. ff. de Bon. dam. Legendum ibi ſpeculatores, & ſunt carnifices. Fitm. lib. 2. c. 26.

Spoliatio, eſt à poſſeſſione rei immobilis violenta & iniurioſa deiectio, vel rei immobilis ablatio. dicitur violenta, quia ſi quis ſponte poſſeſſionem ſuam renunciauerit vel abiurauerit, locum non habebit ſpoliatio, & per conſequens nec reſtitutio: nam reſtitutio ſpoliatorum eſt ablatorum in iudicio redintegratio. Et quia credendum eſt canones loqui ſano intellectu, ſpoliatus intelligitur in caſu quo criminaliter accuſatur, qui tota ſua ſubſtãtia, vel maiori parte ipſius ſe per violentiam deſtitutum affirmat, quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. Habet enim ſpoliatus priuilegium vt nõ poſſit exui iam nudatus: vt eſt text. in capitulo frequens. de Reſtit. ſpol. lib. 6. Vnde,

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Vide Goffre. in Sum. de reſtitut. ſpol. vbi prædictam definitionem ſpoliationis ſubtiliter declarat.

Sponsvs & ſponſa ſunt qui inter ſe de futuris nuptiis promittunt per verba de futuro, à ſpondeo ſic dicti, id eſt, promitto, vt l. 3. ff. de Sponſa.

Sponsa dicitur etiam quam pater ſpondet alicui futuram ſponſam ſeu vxorem: vt l. 2. ff. eodem titulo.

Sponsalia ſunt futurarum nuptiarum conuentio & repromiſſio. ff. de Sponſa. leg. 1. & 30. q. 5. noſtrates, & ita iſte conſenſus eſt de futuro matrimonio. Conſenſus verò nuptiarũ eſt de præſenti matrimonio. Sed dicit Placen. eundem eſſe conſenſum ſpõſalium & nuptiarum. Sponſalia autem dicta ſunt à ſpondeo, nam moris fuit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi vxores futuras: vt l. 2. ff. eod. titu. & inde ſponſi & ſponſæ appellatio nata eſt, & certè ſtipulatio poteſt interuenire, ſed non neceſſaria. Et nota quod ſponſalia diſſolui poſſunt pluribus modis, ſecundum Ioan. And. in tractatulo ſuper quarto decretali, & not. ſuper rub. de ſponſa.

Sponsalitia largitas dicitur, quod dat ſponſus ſponſæ, ſine animo tamen recompenſandi, ſed omnino gratis, vel econuerſo. Et iſta donatio dicitur contractus de iure ciuili, vt in §. ius autem gentium. Inſti. de iure na.

gen.

gen.& ciui. in gloſſ. ſuper verbo, pene.

Sponsio appellatur omnis ſtipulatio promiſſioque, etiam quæ non fit per ſponſi interrogationem. l.ſponſio.de Verborum ſig. hinc & ſponſor dictus, licet glo. in Auth. de fideiuſſ. eum tantum ſponſorem eſſe crediderit, qui ſponte & à nemine rogatus pro alio ſe obligat.

Sportvlae, ſunt ſalaria apparitorum, vel ſecundùm Azon.C. eod.tit.fortè apparitores iſta non ſibi, ſed pro fiſco recipiebant,& illa reponebantur in ſporta vel in aliquo ſimili vaſe:vt corbe, in quo conſueuerunt aliqua portari, & ita ſub tuta cuſtodia fiſco conſeruabantur: & ſic continentia ponuntur pro contentis, vt Cod. de Spor.& ſump.in rubro & nigro. Appellantur ſportulæ & iudicantium mercedes.

Spvrco, ſpurcas, præter eam ſignificationem quam habet in promptu, ſignificat etiam vinum aqua diluere:quoniam, vt ait Feſtus Pompeius, ſpurcum vinum dicebatur, quod erat aqua mixtum. Vlpianus ad legem Aquiliam.l.ſi ſeruus. [Qui vinum,inquit,ſpurcauit,vel acetum fecit.] Sed & aquæ dicuntur ſpurcari, cùm corrumpuntur aliqua re quæ illas vitiet iniecta. Paulus de extraordinariis criminibus. l. 1. [Si aquas, inquit,ſpurcauerit,] Nebriſ.

Spvrca, eſt aliquod turpe,per quod aqua turbatur. lege apud Trebatium. ff. de Aqua pluuia arcen. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit. ff. ad legem Aquil. & lege 1.§.1.ff.de extraordi.crim.

Spvrcare vinum,eſt aqua infuſa vitiare: & ita ſumitur in d.l. ſi ſeruus. ad Legem Aquil. vt ibi annotauit Bud.ex Feſto.

Spvrivs dictus eſt, qui Græcè dicitur nothus, ſic appellatus, vel quaſi ſine patre, vel ab eo quod eſt Græcè σπόρος, quod ſignificat pudenda. nam ſporus eſt ſemen. In primo Inſtitutionum lib.in tit. de nuptiis,mendum eſt manifeſtum, ſpadon,pro eo quod eſſe debuit ſpora.[Solent,inquit, filij ſpurij appellari à Græca voce ſpadon,]tu lege σπόρον. Nebr.

Spvrivs, eſt filius ex inceſtuoſis nuptiis natus, & dicitur à Græca voce παρὰ τὴν σποράν,quod eſt vulgo conceptus, vel ſine patre, vt ff.de Sta. ho. l.vulgo concepti. Vel eſt natus de concubina:vt de Renun. c. niſi cùm pridem.§.perſonæ verò. in glo. quæ diſtinguit nothum,ſpurium, mãſerem,& naturalem.

Spvrii qui dicantur, vide Pan. in c. tanta. ver. quinam ſunt filij ſpurij,qui filij ſint legi.

De S ante Q.

Sqvalor eſt infectio propter multitudinem carceratorum. l.ſi quis.C.de cuſt.reorum.

De S ante T.

Stabvlarivs, is dicitur qui mercede in tabernam meritoriam viatores excipit, qui caupones quoque dicuntur. Apuleius in 1.de aſino, [Pretio manſionis ſtabulario perſoluto viam capeſſimus.] Idem in eodem,ſtabulum pro ipſo loco diuerſorij, [Ianitor, inquit, ponè ſtabuli oſtium humi cubitans.] Vlpian. titu.de iniuriis. [Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit.] Vlpianus libro 3. Dige. titu. de iis qui notantur infamia. l. Athle-

tas. [puta, inquit, ſi caupo fuit vel ſtabularius.] Nebriſ.

Stabvla antiquitùs pro diuerſoriis & tabernis accipiebantur: vnde ſtabularij dicti. Eſt tamen, quando ſtabulum poſitum inueniatur pro ſeptis, quibus iumenta gregéſque ſtabulantur, & ita ferè hodie hæc vox vſurpatur, l. eo iure. in quibus cau.pig.vel hypothecacon.

Stabvlarii dicuntur qui aduocatis hoſpitibus & ſtabulariis præponuntur, à ſtabulis ſic dicti. Qui verò ſic receperunt, hoſpites: & qui ſine equis, vocãtur caupones.

Stadivm, eſt octaua pars miliaris Italici, quod (vt hiſtoricè refertur) Hercules vno anhelitu currebat, & poſtea ſtabat, & eſt ſpatium centũ & triginta paſſuum, ſecundum Azo. Inſtit. de Rerum diui. §. vniuerſitatis.in gloſſ.ver. ſtadia.

Stallvs in choro, & locus in capitulo cenſentur de partibus beneficij canonicalis. Panormita. in capitulo cùm inter. de renũcia.

Statim, vide ſuprà, in ver facere Et ibi dictis adde, quòd hoc aduerbium ſtatim, aliquando denotat idem quod ipſo iure, ſecundum Iaſ. in §. rurſus. Inſtitut. de Actio.

Statio, onis, aliquando accipitur pro vigilia, vt apud Ouid. 1. Metamorph.

Atque omnes in ſtatione manebant.

Modeſtinus tit. de re milit. l. deſertorem. [Qui ſtationis, inquit, munus reliquit.] Hinc milites ſtationarij dicti, qui ſunt vigiliis deputati. Vlpianus titulo de officio præfecti vrbi. l. omnia omnino. [Milites, inquit, ſtationarios habere ad tuendam popularium quietem.] Aliquando ſtatio accipitur pro portu in quem ſe recipiunt naues, aut ex tempeſtate aut negotiandi gratia. Virgilius 3. Æneidos:

Nunc tantum ſinus & ſtatio maleſida carinis.

Idem in 4. Geor.

Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.

Vlpian. titu. de fluminibus. l. ait prætor. [Stationem, inquit, dicimus à ſtando.] is igitur locus demonſtratur vbi naues ſtare poſſunt. Nebr.

Statio modò ſignificat vigiliam, vt in l. deſertorem. de Re mili. hinc ſtationarij milites: modò ſumitur pro omni loco, vbi naues tutæ ſtare poſſunt, l. 1. §. ſtationem. de flum. & ne quid in flumi. publi.

Stationarii dicuntur milites, qui vt alicubi teneant ſtationem, ſunt conſtituti. Poſſunt etiam dici librorum venditores, quia ſtationem faciunt pro libris vendendis. Item dicuntur eleemoſynarum quæſtores. in cap. cùm ex eod. de pœni. & remiſſ.

Stativa dicuntur loca, in quibus aliquis moratur, à ſtando.

Statores ſunt nuncij, vel apparitores magiſtratuum, qui reos in ius vel in carcerem ducunt. l. obſeruare. ff. de Offic. proconſu. & lega licèt ibi mendosè legatur ſtratores, vt in l. in eadem. ff. ex quibus cauſis maio.

Statva ſecundùm Papi. eſt ſimulachrum, idolum, imago. Et eſt differentia inter ſtatuam & imaginem: quia in ſtatua nihil eſt quod non deſignet effigiem hominis, in imagine eſt pictura ſola, & multæ partes quæ nõ deſignant mẽbra hominis, vt dicit gloſſ.

gl. ſuper rub. C.de Statu. & ima. & Azo in Sum.C.eo.rit.

STATVIMVS bene ſignificat ſententiam diffinitiuam, vt c.in his. de Verb. ſig. & importat communiter nouum ius, ſecus decernimus & innouamus, vt in c.decernimus.de iudic.& in cap.innouamus. de Treu. & pa. Nam decernimus diſcuſſionem dubij, innouamus antiqui iuris renouationem, & ſtatuimus noui iuris Promulgationem importat.

STATVLIBER, eſt qui ſtatutam & deſtinatam in tempus vel in conditionem habet libertatem.l. 1.de ſtatulib.

STATVS eſt conditio hominis in qua vt plurimum poteſt, vt ait Plac.

STATVTA libertas, eſt libertas conceſſa ſub conditione, vt dicendo, lego ſeruo meo libertatem, ſi nauis ex Aſia venerit.

STATVM, eſt ius ab homine poſitum, vel diſpoſitio ex qua ius producitur. nam eſt idem quod lex municipalis, ſeu ius ciuile quod vnaquæque ciuitas ſibi conſtituit. Inſti.de Iu. nat. gen. & ciuil. & ſignificatur ius ſtatuti ex verbis in ſtatuto poſitis, quæ ſignificant quod ſonant, aut ſtrictiùs, aut extentiùs, vel aliter: prout obſcuritas eorum declaratur, ſeu quouis medio probabili concluditur, de quo latiſſimè Doct. maximè Bart. in l. omnes populi.de iuſt.& iure.

STELLATVRA, nomen erat militaris annonæ, vt auctor eſt Bud. in l. meris.ff.de Pœn.

STELLIONATVS crimen latiſſimè patet, de quo apud Iuriſconſultos titulus, eſt, atque vt ſemel dicam circa quod genus criminis lex ſtellionatus verſetur. Vlp. l. 3. ff. de Crim. ſtel. breui oſtendit dicens, quòd vbicunque crimen nomine caret, illic ſtellionatũ obiicimus: dictus eſt ſtellionatus à ſtellione animali venefico, atque hominum generi inuidente, quippe qui cum intelligat exuuias multis morbis eſſe remedio, cùm primum illas deponit, illico deuorat. Plinius lib. 30.de ſtellione: [Nullum, inquit, animal fraudulentius inuidere homini traduut:] Inde ſtellionum nomen in maledictum tráſlatum. à Græcis dicitur Aſcalabotes: Ariſtoteli Colotes, vulgo perſuaſum eſſe Tarantulam beſtiolam in Apulia notam. Ant. Nebr.

STELLIO dicitur qui animo inconſtans & varius eſt verbo vel facto, vel qui rem aliquam obligauit alicui, & deinde impignorat alij, non facta mentione de primo: & generaliter quod in his criminalibus cauſis dicitur dolus, in ciuilibus dicitur ſtellionatus. Stellio enim propriè eſt animal variis maculis plenum & venenatum, ſimile lacertæ, & eſt corpore pictum, lucentibus guttis. vide de hoc ſuprà, Crimen ſtellionatus.

STICHVS, eſt nomen proprium.

STIGMA, eſt ſignum vel inſtrumentum quo brachia fabricenſium figurabantur, cui erat impreſſum nomen Imperatoris, facies verò eorum non figurabantur, vt l. ſi quis. C. de Pœ. ſecundum Ioan. Andr. in c. ſi iudex laicus. de ſenten. excom. lib. 6. in gloſſ. verbi agnoſcitur.

STYLVS aliquando ponitur, id eſt, diſpoſitio. C. de ſacroſan. eccl.l. 1. Item quomodo differt ab vſu vel conſuetudine, vide ff. de leg. l.de quibus.& Ioann. Andr. in no. in cap. fin. de conſuetud.

STILLICIDIVM quid ſit, vide Inſti. de ſerui. §. item prædiorum.

STINARII dicuntur amatores, iidem dicuntur carnearij.

STIPATVS, id eſt, vallatus, fulcitus, ſecundùm Io. Andr. in cle. paſtoralis. ver. ſtipatum. de Re iu.

STIPENDIVM, merces militum, à ſtipe, hoc eſt pecunia. l. ager. de Verb. ſign.

STIPES, eſt perſona à qua alij originem ducunt.

STIPTERIA Græcè, Latinè interpretatur alumen, quo verbo vtitur ſæpe Galenus, vel potiùs Galeni interpres: dictaque eſt ſtypteria à στύφω, quod eſt aſtringo, quoniam alumen vim habet adſtringendi. Vlp. tit. de rebus eorum quæ ſub tutela. l. ſed ſi. [Si lapicidinas, inquit, vel quæ alia metalla pupillus habuerit ſtypteriæ vel cuiuſlibet alterius materiæ.] Nebriſſ.

STIPTERIA, cuius mentio fit in l. 3. de Reb. eo. qui ſub tute. ſignificat alumen, vt oſtendit in Parer. doctiſſimus Alcia.

STIPVLA illecta dicitur culmus cum ſpica non collectus, ſed in metendo derelictus, quem poſtea ruſtici, cùm ſupereſt ocium, colligere ſolent. l. Sylua. de Verb. ſignific.

STIPVLATIO, eſt firma verborum conceptio, qua quis aliquid ſe facturum daturúmve promittit alteri ſuper hoc ipsũ interroganti, & dicitur à ſtipite. Conſtat autem ſtipulatio ex interrogatione præmiſſa, & reſponſione ſubſequenti, quemadmodum contradictio ex affirmatione & negatione, hoc modo, promittis vel dabis mihi decem? promitto vel dabo tibi. Quandoque dicitur ſtipulatus ille qui promittit alicui ſtipulátve paſſiuè. Sícque ſtipulatio eſt ſolennis promiſſio facta interrogatione præcedente & reſponſione ſequente.

STIPVLATIONVM alia eſt pura, alia conditionalis, & alia in diem.

STIPVLATIO pura eſt, quæ nec fit ſub conditione, nec in diem, ſed purè, vt dicendo, dabis hoc? dabo.

STIPVLATIO conditionalis debet fieri ſub conditione hoc modo, promittis mihi dare centum ſi nauis ex Aſia venerit? & reſpondes, promitto.

STIPVLATIO in diem fit hoc modo, dabis mihi decem in kalendis Iulij? & reſpondes, dabo.

STIPVLATIO Aquiliana, eſt quæ nouat omnem contractum, vt ſi quidquid mihi debes ex quacunque cauſa idem mihi promittis? ſi enim ex mutui datione mihi debitor ſis, velímque acceptum ferre, id eſt, per acceptilationem remittere, non poterit res expediri niſi per obligationẽ quæ in rem contrahitur. Require ſuprà, Aquiliana Actio.

STIPVLATIO prætoria ideò dicitur, quia à mero prætoris officio proficiſcitur. Inſtit. de diui. ſtip. §. prætoriæ. & harum ſtipulationum prætoriarum videntur eſſe tres ſpecies, ſcilicet iudiciales, cautionales, & communes. Iudiciales eas dicimus quæ propter iudicium interponuntur, vt ratum fiat iudicatum ſolui, & ex operis no. nuncia. Cautionales ſunt, quæ inſtar actionis habent, & vt fit nouatio, intercedunt, vt de legato ſtipulatio, & de tutela, & ratam rem haberi, & damni infecti. Communes sũt ſtipulationes, quæ fiunt iudicio ſiſtendi cauſa. Et omnes ſtipulationes natura ſui ſunt cautiona-

les,

les, hoc enim additur in ſtipulationibus, vt quis cautior ſit & ſecurior interpoſita ſtipulatione.

STIPVLOR, ſtipularis, verbum frequens eſt apud Iuriſperitos, ſignificátque promittenti aſſentire: & ferè ad aliquid ſunt promitto, & ſpondeo, ei quod eſt ſtipulor: vt ſi dixero, promitto tibi centum aureos. tu reſpondebis, ſtipulor à te centum aureos. Hinc naſcitur contractus ſtipulationũ ſponſionúmque. Seruius Sulpit. in lib. quem ſcripſit de dotibus, citatúrque à Gellio li. 4. Noctium Atticarum: [Qui vxorem, inquit, ducturus erat ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, item ſpondebat ducturum: tũ quæ promiſſa erat, ſponſa appellabatur: qui ſpoponderat ducturum, ſponſus.] Columel. lib. 11. [Fœnoris, inquit, tui Siluine quod ſtipulanti ſpoponderam tibi.] Dictúmq; eſt ſtipulari, vt ait Varro de lingua Lat. à ſtipe, hoc eſt, pecunia, quoniam qui pecuniam obligat, ſtipulari dicitur, hinc ſtipulatus, us. Papin. in titu. ſoluto matrimon. l. poſt dotem. [Non erit impediendus pater, quo minus ex ſtipulatu agat.] Neb.

STIPVLVM veteres firmum appellabant. fortè à ſtipite deſcendens ſecundùm Iuſtin. in §. 1. de Ver. oblig. Inſt.

STIRPES ſunt ferulæ ſeu virgulta, quæ de radicibus naſcuntur.

STOLA, veſtis erat ad talos demiſſa matronarum inſigne. Ouid. 2. de Triſtibus,

Quas ſtola contingit, & ſtola ſumpta decet.

Vlpianus de Auro & argen. leg. l. veſtis. [Muliebria, inquit, ſunt, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ.] Neb.

STRAGVLA, ſpecies erat antiquitus veſtis muliebris. l. veſtis. de aur. & arg. leg.

STRAGVLVS, a, um, eſt quod ſterni ſolet aut lecto, aut ſtrato, aut equo, aut iumento, vt meliùs iaceas ſiue ſedeas. Hinc veſtis ſtragula, ephippium ſtragulum, & ſtragulum ſubſtantiuè. Varro de lingua Latina: [Quidquid lecto ſternebat, à ſternendo ſtragulum appellabant.] Apuleius libro 4. de aſino: [Veſtem ſtragulam ſubiectam iactare conſuerat.] Plinius libro 7. [Frænos & ſtragula equorum Peletronium inueniſſe ferunt.] Vlpia. titulo de Verborum ſignificatione. leg. inſtratum. [Inſtratum, inquit, omne veſtimentum contineri quod iniiciatur, Labeo ait, neque enim dubium eſt, quin ſtragula veſtis ſit omne pallium.] In victu ergo veſtem accipiemus non ſtragulam, ſtratum, omnem ſtragulam veſtem. Neb.

STRAGVLA veſtis eſt. l. veſtis. §. 1. & fina. ff. de auro & argento lega. l. 1. iūcta l. ſeq. & l. quæ ſitum §. ſed ſi fundus. ff. de fundo inſtr.

STRAMENTA dicuntur calami frumentacei ſpicis demiſſis, dicta à ſtando, ſiue à ſternendo. Varro 1. de re ruſtica: [Cùm comprehendit, inquit, faſcem ſpicarum deſecat, & ſtramenta ſtantia in ſegete relinquit.] & paulò poſt. [Alij ſtramentum à ſtando dictũm putant, quaſi ſtamen. Alij à ſtratu quod ſubſternatur pecori, Calami igitur qui lecto inſternuntur, ſtramenta appellantur.] Vlpianus lib. 19. titulo de actionibus. Digeſt. empti. lege fundi. [Fundo, inquit, vendito, vel legato ſterquilinium & ſtramenta emptoris & legatarij ſunt.]

STRAMENTA dicuntur quicquid ſolo quieſcendi gratia inſternitur, veluti ſtoreæ, paleæ, & mattæ, quæ vulgò dicuntur mattaracia, l. quos. §. vltimo. vbi Alciatus de Verborum ſignificatione.

STRATORES etiam à ſternendo dicuntur, quia cuſtodientes in carcere reos condemnatos puniebant: vel ſtratores dicuntur eſſe iſti, qui ſtabulis vel equis ſtantibus in eis præſunt. Et dicuntur à ſtratorio, id eſt, ſtabulo, ſecundùm Accurſ. C. de ſtrato. lib. 12. in rub.

STRATVM dicitur generaliter omne genus veſtis, vel omne indumentum. vt ff. de Verb. ſignif. leg. ſtratum. aliàs inſtratum: ſed magis propriè veſtes cubiculares dicimus ſtratum, à ſternendo. Etiam via publica ſtrata dicitur.

STRATVRA, eſt locus vilis ad iacendum diſpoſitus, in Auth. de monachis. § cogitandum.

STRENA, eſt donum factum kalendis Ianuariis. C. de Aduo. diuer. iudi. l. laudabile. & 37. diſtin. legant epiſcopi.

STREPITVS, id eſt, clamor vel tumultus, extrà, de electione. cap. quorundam. in princ. libr. 6. per Archidiac. & dicitur quandoque vocatio. l. 2. C. de epi. & cle. & de cauſis commiſſis ſine ſtrepitu & figura iudicij. Clemen. ſæpe & ibi plenè per Ioan. Andr. de Verbor. ſignificat.

STREPITVS iudicialis, extrà, de fer. cap. vltimo. & vide C. de falſ. l. vbi.

STRICTI iuris quot modis dicatur, vide Cod. de Iudi. leg. placuit. & per Archidia. de appell. c. fin. lib. 6.

STROBYLVS, dicitur tum arbor ferens nuces pineas, tum ipſæ nuces pineæ. Plin. libr. 16. de pini generibus: [Eaſdem, inquit, arbores eſſe per oram Italiæ, quas ſtrobylos vocant.] Galenus libr. 2. alimentorum. cap. de pineis nucleis. [Vocant, inquit, ipſos qui nunc Græci, non conos, ſed ſtrobylos.] Idem in 7. decameridon: [Quos omnes, inquit, Græci nominant ſtrobylos, antiquitùs ab Atticis dicebantur coni.] Vlpia. tit. de leg. 3. l. ligni appellatione. [De pinu, inquit, integri ſtrobyli.] Idem titu. de Verb. ſig. leg. carbonum, ſuperiora verba repetit. Nebriſ.

STRVCTILE opus. Require, Opus ſtructile.

STVDIVM (vt dicit Azo) eſt vehemens & aſſidua ad aliquam rem agendam cum ſumma voluntate occupatio, ex qua voluntate labor in opus defertur, & perdit laboris tædium verſus in oblectamentum.

STVDIVM liberale & Latinum olim tantùm erat Romæ & Conſtantinopoli, in aliis autem locis non niſi ex priuilegiis, vt C. de ſtu. li. in rubro & nigro. libr. 11. & in procemio Digeſtorum, §. hæc autem tria. hodie Imperio ſciſſo ſtudium in multis locis fit, & maximæ Bononiæ, quæ legalis ſtudij obtinet monarchiam.

STVPRVM, eſt illicita virginis defloratio, quamuis in vidua committi dicatur, niſi ſit meretrix vel licita concubina ſecundùm leges, ff. de Concubi. l. in concubinatu. in fin. Item committitur in pueris. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. ſtuprum.

De S ante V.

SVARII. Require ſupr. Porcarij.

SVASIO

SVASIO accipitur in bonam partem vel etiam in malam. ff. de Ser. cor.l.1.§.perſuadere.& C. de Fur. & ſer.corrup.l.ſi quis.

SVB, aliquando exponitur, id eſt, poſt, de Interd. & releg. l.1. Aliquando id eſt coram. C. de iureiur.l. generaliter.§. fin. Item ſub, qualiter ponatur, not. in l. Mathematicos. C.de Epiſc.audien.& vide ibi gloſſ.

SVBARRHATIO fit per anulum datum ſponſæ ſine aliis verbis,fit etiam aliis modis, vt not. in c.ſi quis vxorem 27. q. 2.& in c.fi.de deſpon.impub.

SVBDIACONI dicuntur, qui ſubiacent officiis & præceptis Leuitarum. c. cleros. 21. diſtin.& eorum officium eſt calicem & patenam ad altare deferre, & Leuitis tradere. cap. perlectis. 25. diſtinct. nec debet aliquis ordinari in ſubdiaconum, niſi promiſſa caſtitate, 28. di. §. ecce. & ca.2. ſequen.& tempore Apoſtolorum Subdiaconatus non erat ordo ſacer. cap.nullus.60. diſt. hodie ſecus.cap.à multis.extrà,de ætat.& qualitat.

SVBDISIVNCTIVA coniunctio à Grammaticis ſic definitur, quæ voce diſiunctiua vtrunque adeſſe ſignificat, vel ſimul vel diſcretè, vt [Alexander ſiue Paris] (nam qui priùs vocabatur Alexander Priami filius, poſtea cognominatus eſt Paris,) dormit vel diſputat, nam poteſt neutrum facere. Sed de particula ſubdiſiunctiua, quanquam ad grammaticam pertineat diſſerere, copioſiſſimè diſputauit Proculus Iuriſconſultus in tit. de Verb. ſignif. l.hæc verba,&c. Nebr.

SVBDISIVNCTIVA eſt, quæ diuerſa diuidit,ſine ea ſimul eſſe poſſint, ſiue non:diuerſa autem hic intelligenda ſunt, quæ habent medium, veluti cum dicimus [aut ſedet, aut ambulat, quorum medium eſt accumbere ſiue ſtare. Idem ſi inuicem non repugnent, vt cùm dicimus,omne animal aut agit, aut patitur: poteſt enim ſimul & pati & agere. l. hæc ille aut ille. ff.de Verb.ſignif. Sed & quoties ſenſus coniungitur,licèt verba diſiungantur, ſubdiſiunctiua eſt, vt [Alexander ſiue Paris.] Bart.in rub.C. de Nauicular. lib.11. Idémque ſi aurum vel argentum à te petam,non enim alterum peto,vt alterum excludam, cùm vtrunque ſim paratus accipere.

SVBDITVS propriè dicitur ratione domicilij, gloſs.eſt in Clement. vnica, in verbo ſubditos. de foro competenti. & vide Panorm. in c. 3. de Appellatio. & in glo. in capitulo nuper. de ſent. excommuni.& gloſſa eſt in c. ſtatutum. §. cùm verò, de reſcriptionibus. libro 6.

SVBGRVNDAE, ſunt tegulæ propendentes extra tectum domus ad parietum defenſionem, ne imbribus corrumpantur. Varro lib. 3. de re Ruſt. [Aues ſubtus ſubgrundas,inquit, ab initio villatico vſas tecto.] Vitruuius libro 10. [Pinnas,inquit, ex tabulis & ſupernè ſubgrundis proclinatas.] Iabolenus de Verbor. ſignificatio.l. malum nauis. [Inter proiectum, inquit,& immiſſum hoc intereſſe Labeo ait, quod proiectum eſſet id quod ita proueheretur, vt nuſquam requieſceret, qualia meniana & ſubgrundaria eſſent,] id eſt, tecti partes impendentes ad parietum munitionem. Plinius tamen [ſubgrundas] accipit pro tegulis inferioribus: nam in tectorum

ſtructura duo ſunt ordines tegularum, alter ſupernarum, alter infernarum. Scribens nanque libr. 25. de duobus Sedi generibus, hoc eſt, maiori & minori: dicit minorem appellari hypoſtegon: & ſubdit cauſam cur ſic appelletur, quoniam in ſubgrundis ferè naſcitur, hoc eſt, in tegulis inferioribus, id quod vulgo videmus in tectis naſci. Ant. Nebr.

SVBGRVNDA, eſt vna pars tecti vniuſcuiuſque domus, quę incũbit extremis capitibus tignorum tectualium, vt ff. de his qui deiec. vel effuder. l. ſi verò. §. prætor ait. Et aliàs dicitur ſubgrauida vel ſubgrandia.

SVBHASTARI, eſt rem vænalem proponi haſta ſuppoſita, quod frequens eſt circa prædia, quæ nunciantur vel cenſentur fiſco vacare, & ſic per ſubhaſtationem plus offerenti debetur.

SVBHASTATA, i. præconizata. l. ordo. Cod. de execut. rei iudic. & de ſubhaſtatione habetur in auth. hoc ius porrectum. Cod. de ſacroſanctis eccleſ. & qualiter fiat, vide Spec. in tit. de empt. & vendit. §. 4. verſ. hoc quoque. & per Bart. in l. licitatio. ff. de Publ. & in l. ſi tempora. C. de fide inſtr. & iur. haſt. fiſc.

SVBIECTIVVM eſt de natura ſubiunctiui. Felinus pulchrè in capitulo ad hæc. de Reſcriptis, & c. 1. poſt principium, de teſtib. cog.

SVBNOCTARE dicimur cùm quaſi inuentarium conficimus, adſcribimúſque quot corpora inſtrumentorum ſint, & de qua re. leg. fin. de bon. auct. iud. poſſ.

SVBORNATIO, eſt informatio facta per aliquem de veritate tacenda, & falſitate dicenda, ſecundùm Gulielm. de Mon. Laud. in Clem. teſtibus. de teſtib.

SVBPVNCTARE litteram, eſt eam damnare punctis ſuppoſitis, vt quando littera ſuperflua inferiùs punctatur, vt habetur ſuprà, in littera C. de Verb. Cancellare.

SVBROGARE, eſt aliquem in locum alterius ſubſtituere, vel conſtituere, vt officiales vel iudices alios ſubrogant. Et poteſt ſcribi r, pro b, cõmutando, vt ſurrogare.

SVBSELLIVM, eſt ſella inferior. Varro de lingua Latina: [A ſedendo, inquit, ſella & ſelliquaſtrum, deinde ab his ſubſellium vt ſubſidere quod non planè ſapit, ſic ſubſellium dictum, quod non planè erat ſella. Iuuenalis:

- ſed cùm fregit ſubſellia verſu.

Florentinus de ſupell. leg. l. ſupellectili. [Trapezophora, delphica ſubſellia.] Item de Acquiren. rer. dom. l. adeo. Neb.

SVBSIDIARIA actio. Require ſupra, [Actio ſubſidiaria.]

SVBSIGNARE, eſt ſubſcribere, vt teſtes in chirographo ſolent ſignare, & quaſdam notulas ſubſcribere. Et quando ſubſcribens ſe conſentire dicatur, & quando non, eſt bona gl. in c. ſi quis preſbyterorum, in verb. ſubſcripſerit. de Reb. eccleſ. non alienand.

SVBSISTO, pro eo quod eſt adhæreo, ſiue dubito: nam qui incedens ſubſiſtit, videtur de aliqua re deliberare quid agat, vt de Ænea Virg. 1. Æneid. dixit:

Subſtitit hic, arcúmque manu celeréſque ſagittas
Corripuit.

Calliſtratus lib. 50. titul. de iure immun. l. ſemper. [Subſiſti, inquit, poteſt an prohibendi ſint à præſide.] Item Vlp. libr. 3. tit. de procur.

procur.l.ſeruum. [Quantum,inquir,ad filiumfamilias verum eſt, in ſeruo verò ſubſiſtimus.] Hic ſerie verborum coactus Accurſ. non potuit niſi verè interpretari, exponens pro eo quod eſt dubito. Nebr.

Svbsistere eſt dubitare.l. ſemper. de iure immunit. & l. ſeruum.de procurat.

Svbstantia, eſt per quam materia in certam ſpeciem deducitur, vt in vaſis vel veſtibus artificiũ: in emptionis cõtractu,pretium: & ita differt à materia, forma, & ſolennitate,de quibus dictum ſuo loco. Doctores tamen quandoque hæc nomina indifferenter vſurpant, diffiniuntque ſubſtantiam generaliter eſſe quæ neceſſariò ad rei eſſentiam requiritur. Nonnunquam etiam ſubſtantia ſignificat patrimonium, vt in l. vlt. C.de Verb.ſignif.

Svbstantivvm reuertitur ad adiectiuum, vt ratio & vindicta,id eſt, rationabilis vindicta. ff. de Offic.procur.l.obſeruare. §.proficiſci. & de Aqua plu. arc. l. 1. in princ. Item ſubſtantiua duo copulata quandoque reſoluuntur in adiectiuum.& alterum ex ipſis duobus ſubſtantiuis,vt vis ac poteſtas,id eſt, violenta poteſtas,ff. de tutel.l.1.

Svbstitvtio, eſt ſecunda conditionalis inſtitutio,quia inſtitutio dicitur primus gradus, & ſubſtitutio ſecundus. Et licèt ſubſtitutiones in infinitum de vno in alium poſſint procedere, tamen omnis inſtitutio poſt primam dicitur ſubſtitutio, & ſecundus gradus, ſicut ſecundæ nuptiæ dicuntur omnes, quæ ſequuntur primas. Et diuiditur,quia ſubſtitutionum alia eſt directa, alia obliqua. Et not. differentiam inter verbum directum, obliquum, & commune. Vnde directum eſt quod ſignificat, vt ille,cui relinquitur, vel in quem diſponitur, ſua manu recipiat, vt eſt verbum inſtitutio, vt patet ff. de Hæred. inſtit. Item illud,hæres eſto,vt ibidẽ. Itẽ accreſcat, ſimiliter verbum capiat,vel accipiat.Sed verbum obliquũ eſt,quod ſignificat, vt ille in quẽ diſponitur, vel cui relinquitur,de manu alterius accipiat, vt eſt verbum Reſtituo. facit l. reſtituta. ff.ad Trebell. & per tot. tit. Item volo. & quando per fideicommiſſum pars hæreditatis eſt reſtituenda. l. pater filium. §.fin.ff.de Legat.3. Item verbum Rogo, &c. Sed verbum commune eſt, quod vtramque ſignificationem habet,ſiue de manu ſua, ſiue de alterius recipiat, vt eſt verbum Subſtituo, ſicut in l. Centurio. ff. de Vulg. ſubſtit. Habet enim quandoque directam ſignificationem,quandoque obliquam.

Svbstitvtio directa dicitur,cùm nullo mediante quis capit hæreditatem definientis.& directè efficitur heres ipſi teſtatori,qui inſtituit eum.Inſtit.de Pupilla.ſubſtit. §.quo caſu. Et hæc ſubdiuiditur: quia alia eſt vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris, alia breuiloqua, ſiue reciproca, alia compendioſa.

Svbstitvtio vulgaris dicitur, quia vulgò ei à quolibet fieri poteſt,dum tamẽ hic teſtamentũ facere,& ille ex teſtamento capere poſſit. Et hæc diuiditur, quia quædam eſt vulgaris expreſſa, & quædam tacita. Subſtitutio vulgaris expreſſa eſt, quæ fit verbis negatiuis expreſſis, hoc modo, Titius hæres eſto, & ſi ipſe hæres non ſit vel erit, Seius hæres eſto,

eſto.]id eſt ſit: ſic enim inſtituo mihi Titium hæredem, vt ſi ipſe noluerit, vel non potuerit eſſe hæres,ſit hæres Seius. [Subſtitutio vulgaris tacita, fit per verba affirmatiua, veluti cùm non miles puberem & impuberem hæredes inſtituit, hoc modo, [Sei impubes, & Mæui pubes, hæredes eſtote vel ſunto, quos vnanimiter inuicem ſubſtituo.] vel ſic, & in idem redibit,[puberem Seium & impuberem Mæuium hæredes facio, & eos ſibi inuicem ſubſtituo] ex qua ſubſtitutione colligo, quòd ſi vnus non fuit hæres,vel ſi vnus moriatur,alius inſolidum ſit.Et dicitur vulgaris, quia fit à quolibet de vulgo, ſiue in poteſtate,ſiue non. Et dicitur tacita, quia puberem tacitè vulgariter impuberi ſubſtituit, quæ ſubſtitutio magis eſſet pupillaris, niſi propter adiunctam perſonam.Sed in milite talis ſubſtitutio pupillaris eſt propter priuilegium militis. Quæ ſubſtitutio, quantum ad puberem attinet, vulgaris eſt: quantum ad impuberem,pupillaris,quoniam ſi pubes hæreditatem adeat pro parte ſua, non euaneſcit ſubſtitutio priùs facta: ſed ſi impubes hæreditatem adeat,priuſquàm expleuerit pubertatem,euaneſcit,vnde ſub expreſſa pupillari continetur tacita vulgaris.l.nam hoc iure. ff. de vulgari & pupill.

Svbstitvtio pupillaris eſt, quæ ſoli pupillo & impuberi fit Et eſt etiam duplex, alia expreſſa, alia tacita. Subſtitutio pupillaris expreſſa fit hoc modo, [iſte filius meus impubes hæres eſto, & ſi hæres non erit, aut ſi hæres erit, & intra pupillarem ætatem deceſſerit,ille hæres eſto:] vel ſic, Inſtituo mihi in hæredem T. filium meum pupillum, & ſi non erit hæres,aut ſi erit hęres,& infra annos pubertatis vel in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Seium: hæc dicitur expreſſa ſubſtitutio, quia in ea omnia verba exprimuntur,quæ exprimi oportet. Subſtitutio pupillaris tacita eſt hæc, [Filius meus impubes hæres eſto, & ſi ille non erit, iſte hæres eſto,] vel ſic[quiſquis mihi hęres erit,ſit hęres filio meo.] Hæc dicitur tacita, quia verba quædam non expreſſa hic tacitè ſubintelliguntur,quæ exprimuntur in expreſſa ſubſtitutione pupillari. Nam per hoc tacitè intelligitur, quòd ſi filius deceſſerit in pupillari ætate,ille qui erit hæres patri, erit hæres filio. Et debentur illæ pupillares ſubſtitutiones ſolis pupillis in poteſtate parentum exiſtentibus, & ab ipſis parentibus fiunt: per quod euidenter patet, quòd non à matre, ſed à ſolo patre fiunt, cùm mater filios non habeat in poteſtate. Sed nunquam ſubſtitutus ex pupillari expreſſa repellitur à matre pupilli,& ſubſtitutus ex tacita repellitur à matre pupilli, & ſuccedit ipſi pupillo mater.Item qui eſt ſubſtitutus ex pupillari ſubſtitutione, fit hæres ipſi pupillo: ille verò qui eſt ſubſtitutus ex vulgari, fit hæres ipſius teſtatoris. Item pupillaris tacita intelligitur eſſe vulgaris expreſſa.qua mater ſubſtituitur pupillo,& hoc propter priuilegium matris. Item eodem modo quando quis pupillo vel alij ſubſtituitur propter adiunctam perſonam.

Svbstitvtio exemplaris vel exemplaria eſt,quæ fit à parentibus vtriuſque ſexus filio furioſo vel mente capto.Et dicitur exemplaris, quia fit ad exemplum pupillaris

laris ſubſtitutionis:quia ſicut pater prouidet filio pupillo,qui teſtari non poteſt,de hęreditate,ita prouidet filio mente capto vel furioſo,& hoc modo, [T. filium furioſum vel mente captum mihi hæredem inſtituo,& ſi deceſſerit furioſus vel mente captus antequam ad ſanam mentem peruenerit, ſubſtituo ei talem filium ſuū vel fratrem,vel aliquem alienum,ſi deficiat filius vel frater.]

Svbstitvtio breuiloqua ſiue reciproca eſt, quæ continet duas vulgares & duas pupillares ſubſtitutiones,vt duo impuberes inſtituti à parente, qui habet eos in poteſtate,inuicem ſubſtituuntur hoc modo, [S. & T. filios meos impuberes mihi inſtituo hæredes, & eos inuicem ſubſtituo.] Vnde,quia continet expreſſam pupillarem, ſi aliquis prædictorum deceſſerit in impuberi ætate,mater impuberis decedentis omnino repellitur,& ſuccedit ſubſtitutus: & hanc ſubſtitutionem lex appellat reciprocam: & omnes quatuor expreſſæ ſunt.

Svbstitvtio compendioſa, eſt quæ fit ſub verborum compendio, quæ verba in pupillari expreſſa ſunt prolixiora: & ex hoc dicitur compendioſa, & debet fieri hoc modo,[Inſtituo Titium filium meum mihi in hæredem, & quandocunque deceſſerit ſine filiis,ſubſtituo ei Seium]vel ſic: [Iſte filius impubes hæres eſto, & quocumque tempore deceſſerit,ille hæres eſto.]quæ ſubſtitutio tantùm locum habet in milite.De hoc in l.precibus.C.de Impub. & aliis ſubſtit.

Svbstitvtio obliqua, ſiue non directa & fideicommiſſaria, eſt illa,quæ fit per fideicommiſſum, vt hîc, Quicunque veſtrûm ſine liberis deceſſerit, rogo vt eius portio ad ſuperſtitem perueniat: & quando quis inſtituit hæredem, & eius fidei committit vt quam citò poſſit eius hæreditatem adeat, & eam alteri certæ perſonæ, cui & quando teſtator voluerit reſtituat,videlicet tali die, vel ſub tali conditione, ſi deceſſerit ſine filiis,vt ſi fortè in ea conditione fuerit, quòd teſtator magis diligat eum,vt ex teſtamento eius directo nihil capere poſſit: putà quia directè & immediatè capax non eſt (qualis eſt ſpurius,) ſaltem hoc modo aliquid capiat & conſequatur ex hęreditate, vel totam ipſam hæreditatem, vt C. ad Trebell. per totum quaſi,& ff.eod.tit. in multis legibus,& in c. Raynutius. & c. Raynaldus. de teſtam. Et not. quòd in ſubſtitutionibus fideicommiſſariis locum habet quartarum deductio, in directis autem non.c.ſi pater.de Teſtam.lib. 6.eſt caſus. & ibi vide gl. De his ſubſtitutionibus eſt gl. in c.Raynutius.præalleg.& Inſt.de vulga. & pupill.ſubſt. per totum.

Svbstitvtvs hæres.Require ſupra Subſtitutus. Et not. quod in omnibus ſubſtitutionibus primò præcedere debet inſtitutio, ſicut primus gradus, & poſtea poni debet ſubſtitutio, vt ſecundus: hinc eſt quod dicitur inſtitutus primus hæres, & ſubſtitutus ſecundus. l. cùm proponas. C. de Hære.inſtit.

Svccessio naturalis, eſt ex parte matris: legitima eſt ex parte patris. Ita no. gloſſ.ſing in l.1.C. vnde vir & vxor.

Svbstrvere, eſt ædificium à fundamentis deficiens fulcire. hinc ſubſtructio dicta parietis fultura,

Vitruuius lib. 1. [Non ſolùm in muro, ſed etiam in ſubſtructionibus. Columella libr. 1. Pro fultura, inquit, & ſubſtructione fungetur. Vlp. lib. 43. tit. de riuis. l. 1. Verbo, inquit, reficiendi, tegere, ſubſtruere, ſarcire, continentur.]

Svccessio quandoque fit de capite in caput, & quandoque de gradu in gradum, ſecundum Azon. in ſumma, de ſucceſſo. edict. C. & ff. eod. tit. l. 1.

Svccessio de capite in caput, eſt, cùm deficiente primo capite liberorum, oritur ſecundum caput agnatorum, & iſto deficiente ſuccedit tertium caput cognatorum: & cognatis deficientibus ſucceditur quartò per ordinem, vnde vir & mulier vel vxor, vt C. vnde vir & vxor. in Authentic. præterea.

Svccessio de gradu in gradum, eſt quando plures perſonæ ſunt in eodem capite in diuerſis gradibus, vna prior, altera poſterior: nam propiori repulſa ſpe vel repudiatione, ſequens ſuccedit, vt ff. de Succeſ. edic. l. 1. & C. eo. t. per Azon. in Sum. Et ad pleniorem, ſcilicet, doctrinam ſucceſſionum ab inteſtato, ſic eſt diſtinguendum. Aut dubitatur qualiter deſcendentes ſuccedant aſcendentibus, aut qualiter aſcendentes deſcendentibus, aut qualiter collaterales collateralibus. Primo caſu, aut ſuperſunt legitimi & naturales, aut legitimi tantùm, aut adoptiui, aut naturales tantùm, aut nati ex illicito coitu, vt ſpurij, &c. Si legitimi & naturales, aut ſuperſunt tantùm filij primi gradus, aut vlteriores. Primo caſu, aut omnes emancipati, aut omnes in poteſtate ſunt, & tunc iure veteri & nouo ſuccedunt æqualiter ſublata differentia ſexus, l. le. 12. ta. C. de leg. hære. & Inſti. de hæred. quæ ab inteſta. defe. §. emancipati. C. de ſuis & legi. hære. leg. vlt. & authen. in ſucceſſione. ibid. Aut ſuperſunt quidam emancipati, & quidam in poteſtate: & tunc iure veteri Digeſtorum vocabantur emancipati de iure prætorio, exiſtentes in poteſtate: de iure ciuili, omnes æqualiter, licet diuerſis iuribus vocarentur. Cod. de Leg. hære. l. meminimus. ibi. cùm igitur prætorem filium emancipatum, &c. Dig. de bo. poſſ. leg. ſed cum patrono. §. bonorum. In iure verò authenticorum vocabãtur etiam emancipati, cum ſuis æqualiter. vt in authent. de hæred. ab inteſtato veni. §. reliquũ. ibi, nullam, &c. Si vero ſuperſunt vlteriores, aut erant concepti viuente eo de cuius hæreditate agitur, aut eo mortuo. Si eo viuente, aut naſcuntur eo ſuperſtite, per quem coniunguntur, & conſtat eos excludi, ſi velit ille adire hæreditatem, quia præcedit eos in gradu. Sed ſi nolit vel non poſſit, quia moritur antequã adeat, vocantur vlteriores per eum coniuncti, & ſi ſoli & eodem gradu, vocantur æqualiter, ſed cum patruis vocãtur in ſtirpes iure veteri & nouo. Idem ſi naſcuntur mortuo patre: quia paria ſunt, eũ non eſſe mortuum, & repudiare, & eum mori antequam repudiet. Si vero erant cõcepti mortuo eo, de cuius hæreditate agitur, nec prætorio nec ciuili iure vocantur, nec excludũt ſequentes, vt hæc omnia euidenter probantur Cod. de ſuis & legit. hære. lege nepotes. & in authen. in ſucceſſione. ibidẽ præalle. & Inſti. de hæred. quæ ab inte. defe. §. cũ filius. & in auth. de hæred. quæ ab iure. §. reliquũ. præall. & ff.

& ff.de iniuſt.rup.& irri.teſta.l.ſi quis filio: Sanè tamen hæc intelligantur eſſe vera, nòn æqualitate tituli. C. de his qui ante aper. tab.l.vnica,& de caduc.tol.l.vnic. §.in nouiſſimo. eod. caſu, quando ius competebat adulto filio,vt C. ad ſenatuſconſul. Orfi.l. vlt. prædicta procedunt ſi naſcuntur eo exiſtente in poteſtate per quem coniunguntur. Si verò ſit emancipatus, & nepores reponantur, id eſt, remaneant in poteſtate eius de cuius ſucceſſione tractatur, conſiderato iure ciuili antiquo, præferuntur nepotes, ſed per edictum de coniungendis cum emancipato liberis vocatur ſimul, & tantum conſequitur filius, quantum omnes nepotes ex eo nati, vt apparet ff.de Coniungend. cum emanci.l.1.§. inter ipſum.ff. de contra tab.l. 1. §.qui habebat. & l. cùm emancipatus. §.ſi pater. Sed iure nouo Authenticorum præferuntur filij, quia priores in gradu, cùm ſublata ſit differentia patriæ poteſtatis. Et ſic eſt correctus ille titulus de coniun.cum emancip.vt not.eod. tit. l.1.in princip. & C.de ſuis & leg.l.fin. & auth. in ſucceſſione. ibidem. quod intellige vt ibi dicitur: nam titulus ille adhuc hodie manet, ſecundùm Iaſ.de Rauen. ſcilicet quo ad ſucceſſiones ex teſtamento. Si autem mortuo aſcendente ſuperſunt deſcendentes legitimi tantùm, vt adoptiui, tunc ſi dantur in adoptionem aſcendentibus per lineam maſculinam vel fœmininam,ſuccedunt eis ex teſtamento & ab inteſtato, & exhæredati habent querelam. Si dantur extraneis in adoptionem, aut moritur pater adoptiuus teſtatus aut inteſtatus. Si teſtatus, regulariter nihil relinquere cogitur. Fallit in caſu ſi arrogatus ſit impubes, cui cogitur quartam relinquere ex conſtitutione diui Pij.l. Papinianus.§.ſi quis, ff. de inoffic.teſta. ita ſimpliciter dicit Cy. Sed quid ſi inerat factus pubes, an debeatùr ſibi quarta, dic vt not. C. de adop.l.2. Si autem moritur pater adoptiuus inteſtatus, aut ſine legitimis & naturalibus, & tunc ſecundùm omnes ſuccedunt adoptiui. Aut extantibus legitimis & naturalibus, & tunc, (reprobata quorundam opinione qui dixerunt contrarium) vocantur etiam cum legitimis & naturalibus æqualiter, ſi tempore mortis reperiantur in poteſtate. Hæc probantur C. de ſuis & leg.l.fi. Tertio caſu,quando mortuo aſcendente,naturales tantùm ſuperſunt, aut extantibus legitimis,aut non extantibus. Primo caſu aut decedit pater teſtatus, aut inteſtatus. Si decedit teſtatus, tunc poteſt eos inſtituere in vncia,vt l.2.& in authen.ibi poſita. C.de Natural. lib. Si inteſtatus, in nihilum ſuccedunt, ſed aluntur.in authentic de natural. lib. §. ſi verò. C. de natural. lib. authentic.licet. Secundo caſu,quando non extantibus legitimis filij naturales ſuperſunt, aut extantibus parentibus, aut non extantibus. Si extant, aut decedit teſtatus, & tunc poteſt naturales inſtituere in ſolidum, parentibus relinquendo legitimam. Aut inteſtatus,& non ſuperſit coniunx legitima, & tunc ſuccedunt in duas vncias, vt in authentic. licet. præalleg. Quarto caſu, quando ſuperſunt ſpurij, aut tractatur de ſucceſſione lineæ paternæ aut maternæ. paternæ, ſpurij ex illicito coitu nati, nul-

li ſuccedunt. in authen. quibus mo.nat.effic.ſui. §.vltimi. Si maternæ, aut tractatur de ſucceſſione matris, aut ſucceſſione cõiunctorum per matrem. Si matris, aut non eſt illuſtris, aut illuſtris. Si primum, videlicet non illuſtris, aut ſuperſunt ſpurij vulgò quæſiti, aut ſuperſunt ſpurij inceſtuoſi vel nefarij. Si ſunt vulgò quæſiti, ſuccedunt matri indiſtinctè. vt ff.ad Tertyllia.l.1.§.1.& Inſtit. eo.tit.§.nouiſſimè. Si ſunt ſuſcepti ex damnato coitu, non ſuccedunt, vt in authen. qui.mo.natura.effic.ſui.§.fin. Si verò mater eſt illuſtris, tunc aut extantibus iuſtis filiis, aut non. Et dic, vt C.ad Senatuſconſ.Orfic.l.ſi qua. Si verò de ſucceſſione coniunctorum per matrem, indiſtinctè ſuccedunt, & eis ſucceditur, vt Digeſt.vnde cog. l.ſi ſpurius. & l.hac parte. Secundo caſu principali, ſcilicet quando agitur qualiter aſcendentes ſuccedant, aut ſupereſt pater & mater, vel mater tantùm, aut vterque ſimul cum fratribus vtrinque coniunctis aut cum coniunctis ex altera parte tantùm, aut ſuperſunt auus vel auia vnà cum fratribus. Primo caſu iure veteri præferebatur pater matri, ſi filius fuit in poteſtate, quia olim occupabat iure peculij, & quia erat agnatus, mater verò cognata, vt ff. ad Tertul.l. vlt. Item hæc erant tunc vera in naturali & legitimo patre, ſecus in naturali tantùm, quem non habet in poteſtate, & ſic nõ habet beneficiũ manumiſſorum. Item ſecus in legitimo, vt ff. ad Tert. l. patrem. hodie verò filius habet hæredem, & non occupat iure peculij, vt in auth.de hære.quæ ab inteſt. deſe.§.1.item ſublata eſt differentia agnationis & cognationis, vt eod. tit §. nulla. & ideo pater & mater pariter vocantur, vt C.ad Tertullianum.in auth. defuncto. Secundo caſu habet locum Inſtit. de ſenatuſconſul. Tertyl. §. 1.quia hodie ſimul vocantur in portiones viriles, vt in authen.de hære.ven.ab inteſta.§ conſequens, & in auth. defuncto. præalleg. Tertio caſu præferuntur pater & mater fratribus coniunctis ex altera parte tantum: vt in authentic. præalleg. defuncto. &c. Quarto caſu, eſt opinio inter Bulgarum ex vna parte, & Martinum & Ioannem ex altera, vt in iam alleg. authen. defuncto. Tertio caſu principali, cùm tractatur de ſucceſſione collateralium, aut ſunt fratres vtrinque coniuncti tantùm, & ſuccedunt: vt ff. de ſuis & legi. hæred. l. 1. §. vlti. aut ſuperſunt coniuncti ex altera parte tantùm, vt vterini tantùm vel conſanguinei tantùm, & tunc aut ſuperſunt ex legitimo nati matrimonio, aut non. Si primum, tunc ſuccedunt: vt C.de legit. hæred. authentic. poſt fratres. Si ſecundo, aut ſunt coniuncti per patrem tantum, & non ſuccedunt: vt in auth.quib.mo.natura.effi.ſui.§.filium. Si per matrem, ſuccedunt etiam ſpurij vel vulgo quæſiti vt ff. vnde cogna.l.2. Aut ſuperſunt vterini tantùm, & conſanguinei tantùm, & tunc pariter ſuccedunt in bonis à ſe quæſitis, quia cognatio hodie ab agnatione non differt, vt in auth. poſt fratres. præal. Sed in bonis queſitis à patre præferuntur conſanguinei, & in quæſitis à matre præferuntur vterini, vt C.de legi. hære.l. de emancipatis. Et in hoc non remanet illa lex incorrecta. Aut ſuperſunt vtrinque coniuncti cum conſanguineis tãtùm vel vterinis tan-

tantùm & præferuntur in vndecunque quæſitis, vt in auth. itaque. C. communia, de ſucceſ. Nam duplici iure vtuntur, vt in corpore vnde ſumitur. Aut ſuperſunt fratres & filij fratrum, & tunc ſuccedunt, eadem diſtinctione ſeruata vtrinque coniunctorum, vt in auth. ceſſante, C. de leg. hæredi. dic vt ibi, vel ſuperſunt etiam nepotes fratrum vel vlteriores: & tunc qui prior eſt in gradu, potior erit in iure, auth. poſt fratres. præalleg. ſecundùm Dyn. cuius fuit hæc diſtinctio, paucis per Cynum additis, qui hanc ponit ad litteram C. communia, de ſucceſ. in authen. itaque. Et dantur ſuper cap. auctoritate. de conceſ. præbend. lib. 6.

SVCCINVM, gemma eſt ex gummi arboris gleſſariæ congelata, quam diximus à Græcis appellari electrum. Iuuena.

In cuius manibus ceu pinguia ſucina tritas
Cernis ephemeridas. Martia.
Incluſit tenuem ſuccina gemma feram.

Plin. de ſuccino deque medicamentis ex eod. multa lib. 37.

SVCVLA, machina eſt tractorij generis, artemoni ſimilis. de ſucula meminit Vlp. in l. ſed addes. §. illud nobis. ff. loca. & Cato de re ruſtica. [in inſtrumento torcularis tradit eſſe debere ſuculas quinque, funes ductatorios quinque, trochleas decem.]

SVFFRAGIVM, eſt propriè patrocinium quod præſtat aduocatus, aut conſilium vel ſeruitium 12. q. 2. quicunque ſuffragio. Quãdoque ponitur pro ſalario quod debetur aduocato, ſecundũ Azo. C. de ſuffra. Quandoque eſt conſenſus in ſcriptis redactus, ſcilicet cũ dicitur, ego B. nomino P. prælatum, & ſic ſumitur de electi. perpetuo. lib. 6. Eſt etiam auxilium deprecationis pro animabus factum. De hoc vide gl. in c. cùm creatura. de celebrat. Miſſæ.

SVFFRAGARI, id eſt, auxiliari. Inde dicuntur ſuffraganei, id eſt, auxiliarij diœceſanorum epiſcoporum. de Elect. c. ſuffraganeis. vbi epiſcopi diœceſani dicuntur, archiepiſcopi metropolitani.

SVGGILLO, as pro eo quod eſt contundo, is. Vnde ſuggillata dicuntur membra quæ ſunt contuſa, vnde liuores ſuboriuntur. Plinius libro 30. Liuentia, inquit, & ſuggillata pulmones arietum ſanant. Idem lib. 20. Suggillata & alios liuores legat. Suggillatum, vt inquit Feſtus, dicitur ex Græco, quod ea pars, quæ eſt ſub collo, hypopion ab eis dicitur. Sed aliquando reperitur ſuggillo pro eo quod eſt derideo, propterea quòd qui ex contuſione liuores contraxerunt, derideri ſolẽt. Vlp. li. 47. Dig. titul. de iniuriis. l. item apud Labeonem. Si quis, inquit, non ad ſuggillationem domini iniuriam ſeruo fecit. Nebr.

SVGGILLARE, id eſt, diminuere. l. ſed & ſi hac. §. prætor. ff. de in ius voc. not. per Arch. in c. fundamenta. de elect. in 6. & l. verbum. C. quibus ex cauſ. infa. irrog. & l. apud Celſum. §. aduerſus. ff. de dol. except.

SVMMA, ſecundùm Pap. id eſt, ſuprema vel prima, quo ad tractatum. ſ. vel ſumma, i. breuis, vt Inſtit. de actio. §. omnium. in gloſ.

SVPELLECTILIS appellatione, quæ res contineatur, ex titulo qui eſt libro 32. Digeſt. de ſupellectili legata, facilè poſſumus intelligere. Quamquam enim ſupellex videatur dici de ſtragulo

gulo tantùm, ſiue lodice, ab eo quod ſuper lectum imponatur, etiam ad alia domus vtenſilia eius ſignificatio ſe extendit, imò & ad alias res quæ ſunt aut poſſunt alicui ornamento eſſe. Perſi.

Tecum habita, & noris quàm ſit tibi curta ſupellex.

SVPELLEX, eſt domeſticum patrisfamilâs inſtrumentum, in quo continentur menſæ, ſcyphi, trapezophora, ſubſellia, culcitræ, toralia, vaſa aquaria, pelues, aquiminaria, candelabra, vaſa ænea vulgaria, id eſt, non ad certum officium attributa, & cætera inſtrumenta domus, vt ſcribit Paulus l. 3. ff. de ſup. leg. Dicitur autem ſupellex, (vt Labeo ait) quia hi, qui in legationem mittebantur, ſecum ſupellectiles deportabant, vt in l. Labeo. ff. de ſupel. leg. Quæ autem comprehendantur ſub vocubulo ſupellectilis, determinat Bal. in l. in legatis. C. de leg.

SVPER, hæc prępoſitio de ſuo ſignificato ſignificat in iure hypothecationem, & per hoc ſi teſtator legat annua decem ſuper tali fundo, ſenſus eſt quòd ipſum fundum hypothecat pro illo legato, & idem in promiſſione: nam hypotheca dicitur ab ὑπὸ, id eſt, ſub, & θέσις poſitio: quaſi ſuppoſitio. Item dictio ſuper, quandoque non ſignificat hypothecationem, ſed quandoque aliquid impedit: verbi gratia, cõcedo tibi decẽ annua ſuper tali re, transferens in te dominiũ ex hac cauſa: per tranſlationem dominij impeditur hypotheca, vt in l. pignus. ff. de re iud. Item dictio ſuper, quandoque ponitur pro de, vt in c. ſuper ſpoliatione. de Ord. cog. c. ſuper litteris. de Reſcript. c. ſuper eod. de elect. Et ſic dicit Alexander, Cùm ſuper eſt pro de, &c. Quandoque ſuper, ponitur pro propter: vt not. in dictis iur.

SVPEREXACTORES dicuntur, qui vltra quàm debetur, nomine tributi exigunt, & tales tenentur in duplum, & propter conſuetudinem capitaliter puniuntur. l. vnic. C. de ſuperexact. & debet reſtitui protinus ei à quo exactum eſt. de quo in l. ſi bene. ff. de Vſur. & in l. fi. ff. quod metus cau.

SVPERFICIES, in ædificiis dicitur domus quæ in alieno ſolo ſiue area ædificata eſt. Itaque fieri poteſt, vt eiuſdem domus duo ſint domini. Alter domus ſuperficiariæ, alter ſoli. Vnde pulchrè Seneca lib. 13. Epiſtol. tranſlatione ſumpta ex modo loquendi Iuriſconſultorum: [Philoſophia, inquit, nihil aliunde petit, totum opus à ſolo excitat. Mathematica, (vt ita dicam) ſuperficiaria prima, quorum beneficio ad vlteriora peruenit.] Paulus titulo de Damno infect. l. damni. [Et qui in conducto ſolo, inquit, ſuperficiem poſuit.] Item Iauolenus tit. de vſucapionibus. l. eum qui. [Cùm ædes, inquit, duabus rebus conſtent ſolo & ſuperficie.] Iulianus quoque de legatis primo, l. ſi fundum. [Appellatione, inquit, ædificij, aut ſuperficiem ſignificat, aut ſolum.] Caius item titu. de ſuperficie,] Superficiarias, inquit, ędes appellamus, quæ in conducto ſolo conſtructę ſunt.] Dominus verò domus, ſuperficiarius dicitur: vt in titul. de Dam. infect. & ſæpe aliàs. Nebriſſ.

SVPERFICIES dicitur, quicquid ſupra faciem terræ eſt: quapropter in prædiis vrbanis ſuperficies dicũtur parietes & tecta: in ruſticis, arbores, herbæ, frutices.

Svperficies & emi & locari poteſt.l.prima, §. tertio, ff.de Superficie.

Svperficies, de ſuperficia. in rem actio. Require ſuprà, de actionibus.

Svperficiariae ædes ſunt, quæ in ſolo conducto vel empto ſunt poſitæ, quarum proprietas ciuili & naturali iure eius eſt, cuius eſt ſolum: vt ff.de Superficie.l.2. vel ædificia ſuper ſoli faciem facta, puta quia dominus ſoli ex locarione conceſſit ſuper ſolum ſuum ædificia fieri.

Svperficiarivs appellatur, qui in alieno loco ſuperficiem ita habet vt certam penſionem præſtet.l. ſuperficiario.de rei vend.

Svperillvstres ſunt Senatores, Conſules, Patricij, Dictatores, vt not. in l. 1. ff. de Offic. eius cui man.eſt.iuriſ.

Svperindictvm ſecundùm Pla. eſt quod propter fertilitatem indicitur, vel neceſſitatem pub.extra ordinem, non per luſtra. Indictio autem vel indictum quod per luſtra indicitur, vt not.Bal.in l.fi.C.ſine cen.vel reli.

Svperindictvm, eſt munus extraordinarium, quod propter neceſſitatem belli indicitur, vt declarat gl.& Bart.in rubr.C.de Superindicto.lib.10.

Svperlativvs, aliquando ponitur pro poſitiuo.Inſtit.loc.§.vlt. Aliquando reſoluitur in poſitiuum. l.cum pater.§.rogo.ff.de Leg.2.& de tut.& curat.dat. ab his.l.diuus & in Authent. de monac. §. fi.& not.8.q.1.licet.

Svpersedere dicitur, qui voluntate differt. not.l.fin.C.depoſi.& l. Lucius. in princip. ad municip.

Svpina ignorantia, pro ſtulta, hebeti, & craſſa. l. nec ſupina.de iuris & fact.ignorantia.

Svpinvm haber duos caſus tantùm, accuſatiuum & ablatiuum: in ablatiuo ſignificat terminum à quo, vt minor natu, vt in l.3. §.minorem.ff.de Mino.nam tempus legis computatur tempore natiuitatis, vt à termino à quo: ſed in accuſatiuo ſignificat terminum ad quem. Ratio, quia voluntas defuncti, ſcilicet ei obtemperari, eſt terminus ad quem. Et nec iſto caſu nec præcedenti ſignificat conditionem, quia nihil quod ſuſpendi poſſit ſubeſt. Supinùm ergo in vtroque caſu, ſcilicet accuſatiuo & ablatiuo ſumptum, de ſe ſolo non importat conditionem, niſi addatur ei verbum vel participium futuri temporis: vt venturus vel iturus: tunc enim ex adiuncto quod continet euentum, conditionem ſignificabit: ſed non ex ſuo proprio ſignificato, quo tantùm ſignificat terminum à quo vel ad quem.

Svpplicarii dicuntur, qui ob aliquod delictum enorme in publicum deuoluuntur ærarium, quæ deuolutio dicitur bonorum publicatio.

Svpplicatio, eſt petitio veniæ prioris erroris, vel eſt quædam benignitatis ipſius ſuperioris imploratio. Et ponuntur tres differentiæ inter ſupplicationem & appellationem, vt in gloſ.in ver. ſupplicauit. cap. ex litteris. de in integr.reſtit. Et ſumitur ſupplicatio ſtrictè, pro ea quæ porrigitur aduerſus ſententiam quæ petitur reuocari, quamuis aliàs capiatur largè pro qualibet precum porrectione. Et ponit Butrig. quartam differentiam, quia non licet tertiò appellare, ſed bene licet tertiò ſupplicare. Quam differen

ferentiam Ioan. Andr. (quem ſequitur Bat.) reprobat, dicens But. errasse, quia ſi intelligitur, quòd poſt duas ſupplicationes tertia admittitur, tunc eſt contra caſum l. ſi quis aduerſus. Cod. de preci. Imp. of. Si ſecundò intelligitur, quòd poſt duas ſententias latas in cauſa appellationis, liceat poſtea loco tertiæ ſententiæ facere ſupplicationem, item falſum eſt: quia quando non licet tertia vice appellare, nec licebit ſupplicate Alia differentia. Licet in appellatione à ſententia definitiua (ſecus tamen in interlocutoria) non ſit neceſſe exprimi cauſam aliquam, tamen in ſupplicatione neceſſariò apponitur cauſa ſaltem colorata, aliàs ſuperior non debet admittere ſupplicationem. Item differunt, quia ſolus princeps ſuperior concedere habet ſupplicationem, ſed appellatio etiam fit ab inferiori.

Svpra id eſt, præter. ff. loc. l. ex conducto. §. ſed ſi labes. Aliquando, id eſt, vltra, in auth. de nup. §. illud quoque. Aliquando refertur ad modicum tempus. ff. ex qui. ca. ma. l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter. Aliquando ſtat in propria ſignificatione: vt cùm dicitur. [porticus mea eſt ſupra tuam] ff ad l. Aquil. l. 1. §. quemadmodũ. Itẽ an hæc dictio includat vel excludat, not. per Iac. de Are. & Bar. ff. de do. præal. l. qui ita.

Svpremvs eſt, quem nemo ſequitur. l. proximus. ff. de ver. ſign. aliquando ad eum qui ſolus eſt, refertur in l. in vulgari. ff. de ver. ſig. de bon. poſſ. ſecundum tabul. l. 1. 2. reſponſo.

Svrreptio, eſt repentina & feſtina alicuius falſitatis ſuggeſtio. Et dicitur à ſub & repo. De hoc no. in c. ſuper litteris. de reſcr.

Svspectvs dicitur, qui non ex fide adminiſtrat: vt Inſtit. de ſuſpect. tuto. §. ſuſpectus.

Svspensio, excommunicatio & exilium differunt, quia poteſt ſuſpenſus ſine peccato communicare aliis hominibus, & alij ſibi: ſecus in excom. & exilio: quæ tamẽ differunt inter ſe, quia excommunicatus poteſt manere in ciuitate, licet priuetur hominum communione. Sed in exiliũ miſſus repellitur, tam à ciuitate quàm à communione hominum: & ſuſpenſus celebrans perpetuò deponi debet. c. vt clericorum. de vita & ho. cleri. & c. clerici. & c. cleros. de cle. excom. miniſt.

Svspensvm dicitur id, quod excedit domos, vel vltra eas extenditur. Quod ſi ceciderit & alicui nocuerit, vel damnum intulerit in via publica eunti, tenebitur dominus domus illius de qua damnum illatum eſt, vt ff. de his qui deiec. vel eff. per totum.

Svvs quis dicatur, cùm dicitur quis proſequi iniuriam ſuorum: vide in c. de cætero. de teſti. & in l. ſi fœmina. C. ad Turp. nam dicitur ille, qui etiã admittitur ad ſucceſſionẽ ab inteſtato, ſiue iure agnationis, ſiue cognationis, de quo in l. neganda. Cod. qui acc. non poſ. canonizata. 3. qu. 11. cap. neganda. Bal. & mod. dicunt illum eſſe ſuum, pro quo poteſt quis agere ſine mandato, vt ſunt omnes agnati, cognati, filij, liberti, patroni, &c. contra quos non poteſt quis compelli teſtificari in cauſa criminali, vt not. in c. de cætero. præal. Item aliter capitur cùm quis dicitur eſſe ſuus, id eſt, ſuæ mentis vel apud ſe, vt in l. Fulcinius. §. adeo autem latitatio. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. Item ſuum eſt verbũ ambiguum. Ideo dicens

ſuum

ſuum non eſſe, adiicere debet, neque ſibi commune. ff. de Ver.ſig. l. pupillus.in fi.&c.& quod commune eſt, meum dici poteſt, vt l. ſerui electio.§. adeò.ff.de leg.1.

Svvs hæres, vide in ver.Hęres ſuus.

De S ante Y.

Sylva, vide ſuprà, in S, ante I.

Symbolvm eſt quadruplex, quoddam apoſtolorum, quod ſecundùm quoſdam Theologos continet 12. articulos fidei propter 12.apoſtolos Chriſti, qui in vna & eadem hora inſtinctu ſpiritus ſancti ipſum compoſuerũt, vnde dicitur ſymbolum à σὺν, quod eſt ſimul, & βόλος, morſellus.quia quiſque apoſtolorum ſuum bolum, i.partem appoſuit. Secundùm alios Theologos verius eſt quòd principales articuli fidei noſtræ ſunt tantùm 7. ſecundùm quod tantùm ſeptem ſunt dona ſpiritus ſancti., quos quilibet Chriſtianus ſcire tenetur, clerici explicitè, laici implicitè, vt patet de ſum. Tri. cap. firmiter.in text. Gloſ. Aliud eſt ſymbolum maius, quod canitur in Miſſa, factum in Synodo Nicęna propter Græcos qui non credebant, quòd ſpiritus ſanctus procederet ab vtroque, ſed à patre tantùm, de conſe.diſt. 5.c.45. & pe. Tertium ſymbolum eſt Athanaſij, ſcilicet, [Quicunq; vult ſaluus eſſe,] quod canitur in primis. Quartùm ſymbolum eſt iuris, ſcilicet, primus tit.de ſum. Tri.& fi.Cath.vt ait Iſid.7.l. Ety. ca. 6.in quo id quod de fide cath. & ſum.Tri.in prædictis ſymbolis cõtinetur, cõfirmatur & repetitur.

Symphoniaci ſerui, erant hi quibus antiqui vtebantur, vt in claſſe claſſicum pugnantibus canerent, vt docuit Aſconius referens celeuma cani conſuetum per ſymphoniacos ſeruos remigibus, & de his meminit Vlpia. in l.ſed & ſi quid.ff.de Vſufr. & Cice. in lib. de diuinatione. [Ab hac (inquit) muliere præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe vti velle dicebat.

Syndicvs, eſt procurator vniuerſitatis vel collegij pro certo ſalario ad iudicia conſtitutus, ſ. qui cauſam vniuerſitatis agit vel defendit, & dicitur quaſi ſingulorum cauſas dicens. Eſt enim [ſyndicus] Græcè, [defenſor] Latinè. Nam officium eius eſt agere vel defendere nomine vniuerſitatis cauſas præſentes vel emergentes, vt ff. Quod quiſque iu. in rub.& in gl.1. in c.vnico.eo.tit.& quando dicitur cauſa vniuerſitatis agi per proc. debet exponi, id eſt, ſyndicum vel actorem, vt de procu.ca.quia in cauſis.& de iur. cal. c. cùm cauſam.

Syngrapha, Latinè ſonat conſcriptio, inde dicta quòd vtriuſque manu ſcripta, vtrique parti tradi ſoleat.

Synodvs ex Græco interpretatur comitatus vel cœtus & inter cætera concilia quatuor venerabiles fuerunt Synodi, quæ totam fidẽ complectũtur quaſi quatuor Euangelia, & quatuor ſymbola, & toridẽ Paradiſi flumina. Prima Nicena.328.epiſcoporum, à Conſtantino Imperatore peracta, qua damnata eſt blaſphemia Arianæ perfidiæ de inæqualitate Trinitatis. Nam ſecundum glo. dicebat patrem maiorem filio, & filiũ maiorẽ Spirituſancto. Secũda 150. patrũ, Theodoſio ſeniore Conſtantinopoli, cõdẽnans Macedoniũ negãtem Spiritum ſanctum eſſe Deum, & conſubſtantialem patri ſed (ſecundum gl.) ſeruum patris

 & filij.

& filij. 1. q. eos qui. Tertia Epheſ. 100. epiſcoporum ſub Theodoſio iuniore, quæ damnauit Neſtoriũ aſſerentem duas perſonas in Chriſto, & beatam virginem non Dei, ſed hominis tantùm genitricem. Et hæc oſtendit in duabus naturis vnam Chriſti perſonam, & dicitur prima ad differentiam ſynodi Epheſinæ ſecundæ, quæ fuit reprobata, diſt. 16. quoniam ſanctæ. Quarta Chalcedonenſis, quingenorum centum & triginta ſacerdotũ ſub Martiano principe, damnans Eutychen Conſtantinopolitanum abbatem, verbi Dei & carnis vnam naturam pronuntiantem, ſcilicet diuinam per reſurrectionem. diſtin. 16. c. 6. Dioſcorum eius defenſorẽ quondam Alexandrinum epiſcopum, & Neſtorium epiſcopum cum reliquis hæreticis. De his eſt text. ad litteram, diſt. 15. c. canones. & §. harum prior. & ſecundùm Greg. in cap. ſeq. & de eiſdem Gelaſius Papa, in cap. ſeq. de his etiam vide tex. §. ſuſcipimus. in epiſtola inter claras. C. de ſum. Trin. & fide Catho.

SYNTHESIN Græcè, Latinè omnem poſſeſſionem importat. l. alumnæ §. Titio. & ibi gl. ff. de Adimen. leg.

Sed Scæuola in leg. Titia. de aur. & arg. le. in aliũ ſenſum accepiſſe videtur, nempe pro ordine quodam, conformi veſtium compoſitione, quam lingua vernacula Italica libream vocamus, cùm tunica, ſagum, chlamys, caligæ, eiuſdem ſunt coloris: & ita interpretatur Alciatus libro 2. Parergôn.

De T ante A.

TAPALDVM, eſt genus veſtimenti. Cle. fin. ver. ſed & tales. de vita & honeſtate clericorum.

TABE, id eſt, putredine. C. de cuſto. reo. l. 1.

TABELLARIVS, ſiue tabellio, eſt publica perſona ſacramento aſtricta ciuitati, vt rationes & acta in formam publicam redigat, à principe ad hoc officium deputatus & confirmatus. Vel ſic: [Eſt perſona publica habens officium ſcribendi inſtrumenta ſuper contractibus vel aliis reb. ad faciendam fidem ſuper eiſdẽ.]

TABERNA generaliter dicitur omne ædificium vtile ad habitandum. l. tabernæ. ff. de Verb. ſignifi. non ſumpta abuſione vocabuli per etymologiam, leg. 2. §. appellata. ff. de rebus credi. ſicut etiam ſumitur in l. hæres abſens. ff. de Iudi. & l. tabernam. ff. de fundo inſtruct. Strictè tamen dicitur domus, in qua vinum venditur. l. palam. in princ. ff. de ritu nupt. Aliquando taberna, id eſt, ſtatio, & tunc impropriè. l. 2. C. de Epiſcopis & clericis. Differentia eſt inter tabernam & cauponam, quia taberna eſt locus in quo paratum eſt vinum vendi, licet non vendatur, caupona verò vbi venditur.

TABERNACVLVM dicitur à taberna. l. tabernæ. ff. de Verbor. ſignificatione. iuncta l. inde not. in leg. palam. ff. de ritu nupt. aliquando eſt domus Deo dicata. cap. 1. & ibi Archid. extrà, de ſent. & re iudicata. Aliquando dicitur habitaculum militare. no. per eundem Archidiaconum in can. ad hoc 16. q. 1.

TABERNARIVS dicitur qui tabernam exercet vinum vendens, qui & tabernæ Inſtitor dicitur. ff. de Exercitoria actione. l. 1.

TACITVM propriè & verè dicitur

citur quod nullatenus eſt expreſſum, & hoc in iure nihil ſignificat,eo quòd non eſt ſignificatum eius nec apparet. Dicitur autem in iure expreſſum quod non aliter quàm verbis expreſſum eſt: nam inter modos ſignificandi verbi obtinet principatum, ideò verbis expreſſum dicitur verè expreſſum. Et quòd dico verbis, idem dico ſcriptis, quia illa continent verba. Aliter autem expreſſum quàm verbis, dicitur tacitum ad differentiam expreſſis verbis.

Et hoc eſt TACITVM iuris, quod non eſt expreſſum verbis: verbi gratia,mutuaui dolium vini, non exprimitur quòd reddatur vinum eiuſdem bonitatis, hoc tamen tacitè intelligitur. l. cùm quid.ff. ſi cer. pet.& ſumitur ratio ex natura mutui,quæ eſt quòd res reddatur quæ eadem in valore eum mutuatã eſſe cenſetur, hoc eſt,ſi eſt eiuſdem naturæ & bonitatis, hoc tacitum intellectum idem ſignificat & operatur, ac ſi eſſet verbis expreſsũ. l.cũ quid.præall.

TACITVRNITAS,eſt quandoque habenda pro confeſſione. Etiam quandoque tacitum habetur pro expreſſo. ff. ſi cer. pet. l.cùm quid.& ca. gratum. de offi. delegat.

TACITVRNITAS non reſpondentis habetur pro confeſſione. l. de ætate. §. qui tacuit. & §.nihil. ff. de interr.act.& glo.& Panor.in c.quoniam.de probat.

TABVLAE teſtamenti inde vocatæ ſunt, quia ante chartarum vſum in tabulis tam teſtamenta quàm epiſtolæ ſcribebantur, quarum portitores tabularij vocabãtur, ſecundùm Iſid.libro.5. Et tabulæ teſtamenti propriè ſunt teſtamentum editum in ſcriptis ſignatum & perfectum. Sed abuſiuè etiam illa teſtamenta tabulas appellamus quæ falsa ſunt & illicita, ſecundùm Azon.in ſum. C. de tab.exhi.

TABVLAS teſtamenti hodie intelligimus omnem materiæ figuram, in qua teſtamentum ſcriptum fuerit, ſiue ſit charta, ſiue membrana, ſiue corium alicuius animalis, ſiue lignum, ſiue quæcunque alia materia.l.1. de Bono. poſſ.ſecun.tab.

TABVLARII etiam ſecundùm Accurſ. ſunt,qui faciendis publicis inſtrumentis publicè præſunt in ſingulis ciuitatibus. Require ſuprà,ſcribæ.& C.de tabul.lib.10.

TACERE, hoc verbum de ſe nec ſignificat conſenſum, nec diſſenſum, ſed tenet medium. Vnde nota,eſt dare conſenſum, diſſenſum, & medium, quod non eſt conſenſus, nec diſſenſus, vel aliter. Nam habemus velle & nolle, & medium quod eſt non velle nec nolle: nam velle eſt conſentire, nolle eſt diſſentire, ſiue reſiſtere per motum animi: vnde in vtriſque, ſcilicet velle & nolle, eſt motus animi ad hoc quod vult vel non vult,id eſt, reſiſtit. Sed non velle ſiue non nolle, eſt cùm nullus eſt motus animi ad vnum vel ad aliud pro vel contrà, facit l.1. in §.ſcientiam.ff.de tribu. act. vbi dicit Vlpia. Scientiam hîc eam accipimus, quæ habet & voluntatem, ſed (vt ego puto) non voluntatem, ſed patientiam. Non enim velle debet dominus,ſed non nolle. Si igitur ſcierit & non proteſtatur, id eſt, non contradicit, tenetur tributoria actione: ſi verò diſſentit, non tenetur illa actione: tenetur autem ſi cõſentit, aut ſi non conſentit,ſi tamen non diſſentit, vt

ibi dicitur. Sequitur ergo quòd tacere de ſe nec conſenſum, nec diſſenſum ſignificat. Quandoque autem ſic, quando aliunde ſumpto quouis probabili medio concluditur tacentem conſentire vel diſſentire, de quo latiſſimè tractat Dyn. in reg. qui tacet.& ſeq. de reg. iur. lib.6.& nouiſſimè Iaſon in l.quæ doris. poſt Bart. ſol. matrim.

TACENS verum, ita incurrit crimen falſi, ſicut ſi falſum diceret. l. 1. de cri.falſi.in l.qui teſtam.ff. de falſis.

TACITE intellectum diuerſimodè capitur in iure, ſcilicet per modum diſpoſitionis, conditionis vel aliter, prout ex diuerſificatione ſignificati, vel clauſula concluditur, verbi gratia, in contractu ſocietatis facta conuentione quòd vnus ſociorum habeat duas partes lucri, intelligitur etiam tacitè quòd habet duas partes damni. Et hoc tacitè intellectum capitur per modum diſpoſitionis ſeu conuentionis, vt in § illud. Inſt.de ſocie.Et ſumitur ſignificatum ex æquali mẽte paciſcentium in tacito expreſſo. Item ibi, concedendo aquæ hauſtum intelligitur concedi iter ad illum. Et hoc tacitè intellectum ſumitur etiam per modum diſpoſitionis, ſed non principaliter, ſed acceſſoriè, ſeu conſecutiuè, vt in l. 3. ff.de ſer.ruſt. præd. Ratio, quia in itinere nulla eſt vtilitas, niſi in quantum deſeruit ad aquæ hauſtum. Item ibi, promitto partum filiæ, vel fructum fundi, intelligitur ſi naſcantur.l. interdum ff. de Verb. oblig. quia niſi naſcantur, nihil eſt in legato vel conuentione, ſic vtilitas eſſe non poteſt. Item ibi, debitum ſub conditione acceptum ſimpliciter intelligitur tacitè, ſi conditio debiti extiterit quo ad effectum acceptilationis, non quo ad diſpoſitionem: vt l. ſi ſub conditione. ff. de acceptil. Item ibi, promitto tibi 10. intelligitur ſi petieris, non per modum conditionis, ſed per modum admonitionis & interpellationis, vt ante non ſim in mora, poſteà ſic.l. ſi cùm petieris. ff.de Verb.oblig. iuncta l. mora.ff.de vſuris.Ratio, quia debitor non eſt in mora retinendo debitum volente creditore, ſed eo inuito quando fit interpellatio. Item & ibi, patronus operas ſtipulatur à liberto ſimpliciter, intelligitur cùm fuerint indictæ: quæ adiectio requiritur in operis, ſicut in alia ſtipulatione intelligitur cùm petieris.& eſt ratio, quia patronus ſtipulatur operas ad vtilitatem ſuam.

TACITE ineſſe multipliciter contingit.verbi gratia: conuenio cum depoſitario propter amiſſionem rei depoſitæ, ne agam contra ipſum. In iſta conuentione tacitè ineſt vel continetur remiſsio, quia ſi per dolum perdidit, agere non poſſum depoſiti. Sed pone, facio conuentionem quòd non agam de dolo, dicit text. quòd non valet conuentio. Et ſic valet tacita remiſſio, & expreſſa non, leg. ſi vnus. §. illud.ff.de Pactis. Et ſic expreſſio eorum quæ tacitè inſunt, nihil ibi operatur. Ratio, quia expreſſum aliter ſignificat: quia in primo caſu ſignificatur remiſſio doli, non ſimpliciter, ſed prout continetur in obligatione ſiue actione depoſiti. Ideò pro dolo non poteſt agi actione depoſiti, ſed alia actione, ſcilicet, rei vendicatione, quia dolo deſiit poſſidere vel actione de dolo. Sed in ſecundo caſu dolus

dolus ſimpliciter remittitur: & ſic ſi conuentio teneret, non poſſet pro dolo agi aliqua actione, & ſic remaneret impunitus, & ideo non tenet conuentio, quia daretur occaſio delinquendi, vt l. conuenire. ff. de pact. dol. Item ibi, Concedo rem precariò ſimpliciter, tacitè intelligitur quòd durat, donec voluero ſiue reuocauero. l. 1. ff. de precario. Etiam morte mea non finitur. l. quarta. ff. locati. quia in precario ſimpliciter conceſſo intelligitur voluntas, ſcilicet quòd per voluntatem contrariam ſiue reuocationem non perſeueret, & quòd perſeueret, donec reuocetur: ſed morte non reuocatur, igitur perſeuerat. Sed quando conceditur quandiu concedens voluerit, tunc ſignificat quòd durat, quandiu voluntas adeſt. Sed morte quis deſinit velle, ideo tunc finitur precarium. Item ibi, iudex condemnat quem pœna capitis, ſiue deportationis, ad quam tacitè ſequitur pœna ademptionis bonorum. Pone, condemnatus appellat, pendente appellatione moritur, ipſa pœna principalis tollitur, & etiam acceſſoria, ſcilicet, ademptionis bonorum. Tunc morte illius pœna principalis, ſcilicet deportationis, tollitur, etiam acceſſoria, ſcilicet ademptio bonorum, vt in lege 3. Codic. ſi pend. appell. mors interuen. Ratio, quia tacitum intelligitur acceſſoriè, & conſecutiuè, modò ſublato principali expreſſo, aufertur & acceſſorium. Sed dum duo exprimuntur, quæ ambo principalia ſunt, ad ſublationem vnius non aufertur aliud, ſicut dum pœna imponitur in duobus factis, vtrunque eſt æquè principale. Alij dicunt, quòd etiam in iſto caſu pœna ademptionis tollatur, quia expreſſio (vt dicis) non fit niſi ad maiorem declarationem. Etiam pœnæ in dubio ſunt molliendæ, de pœnitent. diſtinctione 1. §. pœnæ. licèt fortè ſecùs in vſuris. Eſt tamen in arbitrio iudicis, cuius mens attendi debet, quia ſecundùm eiús mentem vel arbitrium, morte finitur vel non. Item ibi, lego alicui ſimpliciter, intelligitur præſenti die, & ſic exprimo in præſenti die, tunc ſignificat quod verba ſonant, ſcilicet, quòd præſens dies iſti legato apponitur: & hæc expreſſio, ſi illud non eſſet, nihil operaretur aliud quàm tacitum, nec aliud tacitum quàm expreſſum. Sed ex clauſula poſteà appoſita, ſcilicet, legata, quibus dies non eſt appoſitus, volo ſolui annua, bima, trima die, aliud ſignificatur in tacito, aliud in expreſſo, quia ex tacito, cui clauſula appoſita non eſt, vel dies ex clauſula ſecuta, debentur annua, bima, trima, &c. In expreſſo, vbi dies eſt appoſitus, dicendo præſenti die, ad ipſum legatum prædicta clauſula non refertur, quia iſti legato dies eſt appoſitus. Vbi autem tacitè intelligitur, non eſt appoſitus, licèt idem operaretur, ſi aliud non ſequeretur. Item ibi, lego tibi purè, intelligitur ſi volueris, hoc tamen non facit legatum conditionale, nec impedit tranſmiſſionem legati, ſi legatarius antè moritur, & tamen exprimendo hoc in legato dicendo, lego tibi purè ſi volueris, legatum eſt conditionale, lege ſi ita expreſſum. Digeſt. de condition. & demonſtrationib. Item ibi, filium

filium meum exhæredo, intelligitur tacitè conditio, ſi hæres adierit. Sed pone quòd hæc conditio exprimatur, dicit text. quòd exhæredatio vitiatur. l.ſi quis. ff. de hær.inſt. Ratio ſecundùm DD. quia aliter intelligitur, & aliter exprimitur. Nam intelligitur quo ad effectum, ſcilicet vt exhęredatio habeat effectum, ſi hæres adierit, non autem intelligitur, quòd exhæredatio ſit conditionalis, ſed quando exprimitur, tunc refertur ad diſpoſitionem, & ſic exhæredatio eſt conditionalis, & ideo vitiatur, quia eſt actus qui non recipit cõditionem. per c.actus legitimi, de reg.iur.li. 6. & eſt ratio diuerſitatis in legato, & in exhæredatione, quia veriſimiliter non videtur teſtatorem legatum velle facere conditionale per expreſſionem illius conditionis, ſi hæres adierit, ſi apponatur illa: ſecùs in exhæredatione, quam teſtator videtur velle facere conditionalem, dum apponit conditionem talem, vt magis reſtringatur. Sed per appoſitionem conditionis vitiatur lege poſitiua, ideo non valet conditio: ergo expreſſa ad diſpoſitionem vitiat: ſed tacitè intellecta ad effectum non vitiat, etiam quando apparet de mente exprimentis: quòd per expreſſionem vult aliud ſignificare, ſcilicet facere actum conditionalem, qui non eſt conditionalis ex tacito intellectu, nunc actus eſt conditionalis, quia exprimens hoc vult qui ad hoc conditionem exprimit, & ſic tunc legatum relictum ſi hæres adierit, eſt conditionale: & veriſimile eſt, quòd conditio exprimatur, ſicut intelligitur ad maiorem declarationem: & ſic licèt actus nòn recipiat conditionem, per illam tamen expreſſionem non debet vitiari, quia ſolum quod tacitè ineſt, exprimitur, & lex poſitiua non admittens conditionem, videtur intelligi de conditione extranea, & non de illa quæ ineſt, quæ exprimitur ex abundanti. Sic etiam exhæredatio poteſt eſſe conditionalis, quando teſtator ſic voluit: ſed quia non recipit conditionẽ, vitiatur: Etiam acceptilatio erit conditionalis, propter volũtatem acceptum ferentis: ſed quia etiam non recipit cõditionem, vitiatur. Et ita in his debet attendi mens diſponentis, & ſeruari quod vult, & prout vult, niſi vbi lex poſitiua non impedit. Item vbi iudex dat tutorem pupillo, ſimpliciter intelligitur tacitè quòd miniſtret, ſi ſatiſdederit. Sed pone quòd iudex in dando tutore hoc exprimat, dicit text. quòd valet datio, & eo modo intelligitur quo exprimitur. l. mutuo. § hanc autem. ff. de Tutel. & hæc lex facit pro prædictis. Et eſt ratio huius legis, quia veriſimiliter exprimitur, ſicut intelligitur in dubio hoc: iuncto quòd ſi faceret conditionem, actus vitiaretur, quod non eſt dicendum in dubio, maximè in hoc caſu propter periculum, quod pupillo immineret, ſi tutoris datio non teneret. Item ibi, promitto decem ſimpliciter, intelligitur tacitè quòd ſoluam, cùm petieris, dicit text. quòd idẽ ſignificat, nec aliud operatur, l.ſi cùm petieris. ff. de Verb. obl. quia etiam intelligitur ſicut exprimitur, nec habet aliud ſignificatum quàm expreſſum ex communi modo intelligendi. Sed ibi, lego illi ſi capitolium aſcenderit, hæc conditio tacitè continetur ſi voluerit, quia volens aſcendit, & tamen

tamen exprimendo hanc condi-tionem aliquid operatur,quia le-gatum vitiatur, quod non vitia-retur tacitè intellecta. l.nonnun-quam.ff.de cond.& demonſt. Et eſt ratio, quia aliud ſignificat conditio ſi aſcenderit, & ſi vo-luerit:nam legando ſub conditio-ne expreſſa ſi voluerit, legatum ponitur in ſua libera & mera vo-luntate: ideo vitiatur per legem poſitiuam ſtatuentem, quòd le-gatum non poſſit poni in libera voluntate: ſecus in illa conditio-ne,ſi aſcenderit. quia ſi aſcende-rit, ſiue liberè volens ſiue non, tamen conditio impletur, & ſic de aliis exemplis.

Talis, id eſt,ille. C.de ſum. Trin. & fide cathol. l.1.

Talio, genus erat pœnæ ex lege 12. tab. quo damnum illarum ſi-mili damno penſabatur. §. pœna. Inſt.de iniur.

Tamiaca prædia, vide [prædia Tamiaca.]

Tanquam, eſt nota ſimilitudinis, c.ſolitæ. de maior. & obed. Ali-quando nota veritatis.c.ex parte. de ſponſa. De iſta dictione [tan-quam,] vide in l. ſi pater. §. qui duos.ff.de Adopt.

Tantisper, quod ſignificat per tantum ſpatium, ſiue per tantum tempus,vt inquit L.Valla,ſemper ferè deſiderat iungi huic particu-læ dum,pro donec. Terentius in Heauronti[m] [Ego te meum eſſe dici tantiſper volo, dum quod te dignum eſt facias.]Et paulò pòſt: [Decreui tantiſper me minus in-iuriæ meo gnato facere, dum fiã miſer.]Liuius libr.1. [Tantiſper dum priſca illa tota mente repe-to.]Gellius lib.6.loco dum,æqui-ualens poſuit.quoad: [tantiſper, inquit,quoad fieret permutatio.] Vlpianus tit. de tutelis. l.qui ha-bet tutorem. [Dum magis ætati quàm dementi tantiſper ſit con-ſulendum,] Ant.Nebr.

Taxare, eſt idem quod æſtimare.

Taxatiuae dictiones ſunt, [tan-tùm, ſolùm, dumtaxat, tantum-modò,] & conſimiles.

De T ante E.

Tectorium, opus eſt quod calce aut gypſo incruſtatum eſt, & te-ctorium ſubſtantiuè pro ipſa cal-ce ſiue gypſo quod ſuperinduci-tur. Varro libr. 3. de re ruſtica: [Cùm villam,inquir, haberes o-pere tectorio ſpectandam.] Gel-lius lib.12. [Villas inexcultas & rudes, nec tectorio quidem præ-litas eſſe dicit.] Per tranſlatio-nem quoque de fœmina ceruſata dixit Iuuenalis:

Tandem aperit vultum, & te-ctoria prima reponit.

Vlpianus tit.de damno infecto.l. ex damni. [Obtectoria,inquit,& picturas.] Item Proculus tit. de Seruit.prædiorum vrbanorum. l. quidam.[Si parietem demolitus ſit vicinus, non pluris quàm vul-garia tectoria exiſtimari debent.] In alia tamen ſignificatione vi-detur accipere Paulus in tit. vti poſſidetis.l.ſi duo.[Si vicinus,in-quit, meus in pariete meo tecto-ria habeat,& in pariete ſuo.]An-ton. Nebr.

Tegulae, ſunt lateres : differunt tamen,quia regulæ dicuntur à te-go,quaſi tegentes, non ſunt co-ctæ, ſed ligna ſub lateribus poſi-ta pro eorum ſuſtentatione. Sed lateres formantur ex lapidibus & argilla, & coquuntur.

Telos Græcè, tributum dicitur Latinè. Inde telonarij publicani dicuntur & tributorum collecto-

res

res,ſeu exactores. Et etiam telonium dicitur locus,in quo tributum exigitur.

Telum, largo quodam modo,quicquid nocere poteſt, appellatur. Nam apud Virgil. atque alios auctores aliquando pro enſe etiam accipitur. Iuſtin.tamen lib.4. Inſtitution. tit.de publicis iudiciis. Telum, inquit, vt Caius noſter ex interpretatione legum 12. tab. ſcriptum reliquit, vulgò quidem id appellatur, quod arcu mittitur:]ſed & omne ſignificat,quod manu cuiuſque iacitur: & paulo poſt dictum ab eo, quod in longum mittitur, à Græca voce telum figuratum. Quæ verba Caij iterum ponuntur in tit. de Verb. ſignif. l.ſi calumnietur. §.telum. Nebr.

Telum non dicitur tantùm, quod ab arcu mittitur, ſed etiam quod à manu, eò quod in longum mittatur: ergo lapis, lignum, ferrum, nomine teli continentur. textus eſt de public.iud. §. telum autem.

Temeritas eſt,cùm quid facimus propria voluntate, & ſine ſuperioris auctoritate. ita definit Gemi.in cap.eum qui. §. inſuper. de præbend. libr. 6. vbi etiam dicit, quòd temeritas eſt, quando quis facit actum à iure prohibitum.& de temeritate vide Bart. in l.1.ff. ad Tertyl.

Templarii ſunt præceptores vel commendatarij, & perſonæ religioſæ, vt Clem. de relig. dom.& Cle.cùm ex eo.de ſent.excom.per Ioan.Andr.in rub. de reg.& c.eccleſia ſanctæ Mariæ.de Conſt. tales deputantur ad adminiſtrationem eccleſiaſticam,& ſic poſſunt agere & defendere iura eccleſiæ, vt clem. 1. de reſcript. & poſſunt etiam eſſe perſonæ incognitæ & de longinquis partibus. cap. cùm deputati.de iudic. & quandoque eliguntur,& habent eccleſias parochiales, & ſic auctoritas diœceſani debet interuenire, facit c. vnicum, de capel. monaſt. libr.6. & not. in d.Clem.1. de Reſcript. quandoque non habent eccleſias parochiales, & ſui maiores debent eos deputare & inſtituere præter conſenſum diœceſani. Et ſecundùm Innoc. in dignitate comparantur inſtitutoribus. cap. quod quibuſdam.de fideiuſſorib. quia inſtant negotiis ſibi commiſſis.vel etiam comparantur viſitatoribus ſiue vicariis miſſis à ſuperioribus ad aliqua officia exercenda.

Temporaria res dicitur, quæ ita extruitur,vt ad certum quoddam tempus duret, & non in perpetuum. Plinius li.8.[Temporario, inquit,euripo oſtendit.]Idem lib. 36.Theatri, inquit,temporarij,& vix vno menſe futuri. Seneca lib. 9. epiſtolarum: Hæ ſunt,inquit, amicitię,quas temporarias populus appellat. Paulus tit. quibus ex cauſis.l.ad cognitionem. Exilio,inquit,temporario. Papinianus titul. de pœnis. lege ſeruus. [Cùm ſeruus per errorem in opus temporarium fuiſſet datus, expleto tempore domino ſeruum eſſe reddendum reſpondi.] [Ant. Nebr.

Tempus continuum,eſt quod continuè currit diebus feriatis, & non feriatis, ſiue in præſentia, ſiue in abſentia ſit copia iudicis, vel non. Cod. de Præſcript. long. temp. l.fin.

Tempus verò vtile non currit diebus feriatis & abſentię,& diebus quibus non eſt agendi copia. Et iſtud eſt multiplex,ſcilicet continuè vtile & inutile, quo ad ſui

princi

principium tantùm, non quo ad progreſſum,&c. vt in gloſſ.clem. vnica. & de in integr.reſt. vbi gl. remittit, de conceſ.præbend. c.2. & c. quia diuerſitatem. in fin.

TENOR literarum, eſt idem quod ſententia literarum. require ſuprà, Sententia litterarum: ſed tamen tenorem litterarum dicimus rectè tenorem tex. quamuis titellis ſcribatur: vnde tenor dicitur ipſa ſententia literalis, licèt rhetoricè plurima ſcribantur.

TEPIDARIVM, locus erat in balneo tepidior, quemadmodum calidarium, calidior. Celſus lib.1.[Tunc inquit, in calidarium tranſire, vbi tepidario paululum inſudauit.] Idem in eodem: Si eſt balneum, ante omnia in tepidario reſidere. Vitruuius libr. 5. Sudationes, inquit, quæ ſunt coniungendæ tepidario. Paulus in tit.de ſeruitutibus prædiorum vrbanorum. leg.fiſtulam. [Si talis, inquit, ſit vſus tepidarij, vt aſſiduum humorem habeat, & id noceat vicino, poſſe prohiberi eum.]

TEPIDARIVM eſt idem quod balneum, à tepore aquæ nomen trahens.

TERGIVERSATOR dicitur, qui in vniuerſum ab actione recedit, quaſi tergum vertens, vt in c.vlt. de collu.deteg.in gl.4.& ibi not. Et differunt tergiuerſator & præuaricator, & calumniator vnde not.verſus:

Tergiuerſator deſiſtit, prauaricator
Verum ipſe occultat, profert calumnia falſum.

TERGIVERSARI, eſt in totum ab actione deſiſtere, & dorſum vertere. Dig.ad Sen.Turpil. in gl.præalleg. in cap.vlt.de collu.deteg.

TERGIVERSATIO quandoque eſt verſutia vel calliditas, qua quis inducit alium, vt deſiſtat ab eius inquiſitione: & ſic capitur in c.vlt.in gloſſ.præalleg. Quandoque etiam eſt fruſtratio, deluſio vel colludium.

TERMINVS dicitur finis vel limes diſtinguens confinia agrorum. hinc Virgilius 12. Æneid.

Limes agro poſitus, litem vt diſcerneret aruis.

& in cap.forus. de Verb.ſignif.

TERMINVS peremptorius obtinere debet tantum temporis, quantum tria edicta, niſi aliud exigeret iuſtitia, vt in c. dilecti. de dilat. in gloſſ.

TERRAM integram Caius vocat, in quam dominus adhuc non immiſit pecus paſcendi gratia.l.ſylua.de Verb.ſignif.

TERRA proſciſſa, in d. l. ſylua eſt, quæ primùm aratrum experta eſt, grandioribus glebis relictis.

TERRITORIVM, eſt vniuerſitas agrorum inter fines cuiuſcunque ciuitatis: ab eo dictum, quòd magiſtratus eiuſdem loci intra eos fines terrendi, id eſt, amouendi vel ſubmouendi ius habet.ff.de Verb.ſignif.l.pupillus.§. territorium. Alibi ponitur pro diœceſi. gloſſ.in clem.ne Romani. de elect.

TESSERA, tum pro ſymbolo, hoc eſt, belli ſigno accipitur. Virgil.7. Æneid.

It bello teſſera ſignum.

tum pro talis, vt vulgò accipiuntur: nam talus aliud eſt. Martial.

Hac mihi biſſeno numeratur teſſera puncto.

tum

tum pro frumenti quadam menſura, de qua Seruius in illud Virgil. 1. Georg.

- Numeros impreſſit aceruis.

teſſeras interpretatur, quibus frumento numerus deſignatur. Iuuenalis:

Summula ne pereat, qua vilis teſſera venit
Frumenti.

Sueton. in Auguſt. [Ne plebs frumentationum cauſa frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum quaternorũ menſiũ teſſeras dare deſtinauit.] Hinc Perſius per diminutionem fecit teſſerula.

Scabroſum, inquit, *teſſerula far Poſſidet.*

Iuſtin. lib. 11. Cod. tit. de frumento Alexandrino. l. diurnos. Teſſeræ, inquit, deſignentur. Paulus de legatis 2. l. mortuo. [Si Titio teſſera frumentaria legata ſit.] Vlp. lib. 5. Dig. de iudiciis. l. ſed & ſi. Si libertis, inquit, ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit. Nebr.

TESSERAE frumentariç, ſigna erant frumẽtaria, quibus exhibitis frumentum à principe dabatur populo Romano, vt hodie quibuſdam in locis nummi plumbei vel æræi, vel quid ſimile, quod pro ſymbolo ſit. Ex quo factum eſt, vt teſſera pro iure percipiendi frumentum ponatur. Vnde ff. de Iudic. l. ſed & ſi ſuſceperit. ita legitur, [Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit.]

TESTAMENTVM eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia, de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit. Dig. eod. tit. leg. 1. Et additur cum inſtitutione hæredis. Inſt. de leg. §. ante hæredis. & hoc de vniuerſo patrimonio, vt excludatur ſingulare relictum & codicillus. Et dicitur teſtamentum, quaſi teſtatio mentis, vel vltimum elogium, ſeu vltima voluntas, quâ quis de rebus ſuis diſponit legatario legara aſſignando. Et diuiditur; quia aliud eſt teſtamentum nuncupatiuum, quod conſiſtit in ſola nuncupatione teſtatoris, non in ſolennitate ſcripturæ: tamen ſeptem teſtes neceſſarij ſunt, & hæredum nominatio. Inſt. eod. tit. §. fin. Aliud eſt in ſcriptis conditum, quod ſimiliter exigit numerum teſtium, ſubſcriptiones & ſignacula ſeptem teſtium. Antiquitùs autem tria genera teſtamentorum in vſu fuere, de quibus infrà in verb. [teſtamentum ſurreptitium.] Item teſtamẽti aliam diuiſionem ponit Iſidor. lib. 5. ſcilicet, teſtamentorum aliud iuris ciuilis, aliud iuris prætorij.

TESTAMENTVM iuris ciuilis, eſt teſtamentum ſeptem teſtium ſigillis ſignatum, ſubſcriptione firmatum, quod apud ciues fit, & inde dicitur ciuile.

TESTAMENTVM iuris prætorij, eſt ſeptem teſtium ſignis ſignatum. Et dicitur ſic, quia fit apud prętores, ſecundùm Iſidorum ibidem.

TESTAMENTVM holographum, eſt manu auctoris totum conſcriptum & ſubſcriptum, vnde & nomen accepit ab ὅλον, id eſt, totum; & γραφὴ, ſcripturá vel litera, quaſi tota litera, ſecundùm Iſidorum.

TESTAMENTVM inofficioſum, eſt quod fruſtrà liberis exhæredatis ſine officio naturalis pietatis in extraneas perſonas redactum eſt, ſecundùm Iſidor. lib. 5.

TESTAMENTVM IRRITVM, eſt ſi ille, qui teſtatus eſt, capite diminutus eſt, vel captiuitate detentus,

tentus, aut ſi non ritè vel contra legem factum eſt, ſecundùm Iſid.

TESTAMENTVM ruptum, ideò vocatum eſt, quia naſcente poſthumo neque exhæredato, neque hærede nominato, diſrumpitur, ſecundùm Iſid.

TESTAMENTVM ſubreptitium, eſt quod in fraudem hæredum ſeu legatariorum, & libertorum, non palàm prolatum eſt: quòd ſi non latet dictis perſonis, non proinde ſuppreſſum videtur: Erant autem olim tres aliæ ſpecies, quę hodie in vſu eſſe deſierunt. Quoddam erat pacificum teſtamentum, & appellabatur calatiſcomicus, à καλὸς, quod eſt bonū, & comicus pax, quia in bona pace fiebat, vel à calatis comitiis, hoc eſt bonis conuentibus, à καλὸς bonum, & comitia conuentus vel conuentiones ſapientum. Bonæ enim conuētiones erant quæ in pace fiebant: nam fiebant teſtamenta diebus feriatis propter penuriam hominum, quia aliis diebus non feriatis erant homines diuerſis negotiis occupati: quare teſtes non poterant inueniri. Vel dicitur à καλῶ, id eſt, voco, quia perſonarum vocatio fiebat. Aliud erat bellicum, quod procinctum dicebatur, eo quòd tempore præliorum cùm in prælium exituri eſſent homines, in procinctu faciebant. Poſteà acceſſit tertia ſpecies, ſ. teſtamentum per æs & libram, quod per emancipationem, id eſt, imaginariam quandam venditionem ſub quinque teſtibus agebatur, & libripēde, id eſt, æſtimatore, qui libripendebat, id eſt, æſtimabat familiam, id eſt, hæreditatem, & emptore qui erat loco hæredis, ciuibus Romanis, id eſt, liberis hominibus & puberibus præſentibus. Prima duo illorum teſtamētorum penitus aboleuerunt. Tertium verò partim remanſit in vſu, ſ. quo ad numerum teſtium, videlicet ſeptenarii. Erant enim quinque teſtes libripens, & emptor. Et prædicta nomina teſtamentorum ad ius ciuile referebātur, quia ius ciuile inuenit illa.

TESTES ſunt quos ante iudicium quiſque ſibi placitat & allegat, ne poſt ſit liberū aut diſſimulare, aut ſubtrahere ſe. Vnde etiam legati appellantur. Item teſtis, eſt rei geſtæ probator. Sed teſtis cogendus, eſt qui ad teſtimonium faciendum cogitur. Dicuntur ergo teſtes, quia teſtimonium adhibere ſolent, ſicut ſignatores qui teſtamentum ſignant, ſecundùm Iſid. lib. 6. Item antiquitùs ſuperſtites dicebantur, eo quòd ſuper ſtatu cauſæ proferebantur, nunc parte nominis ablata per aphæreſin teſtes dicuntur: & conſiderantur conditione, natura, & vita, ſic in c. forus. de verb. ſig. ad fin. Teſtes etiam continentur ſub nomine inſtrumentorum. cap. peruenit. de teſti. cog. Et qualiter teſtis examinetur, vide c. conſtitutus. de fideiuſſo.

TETARTERICVM dicitur, quod quarto quoque anno inſtauratur. Bud. in l. Septilia. ff. de pollicit.

TEXTRINVM, locus vbi texitur. l. qui textrini. C. de murileg. libro 11.

De T ante H.

THEATRVM, eſt locus in ciuitate communis & publicus ad ſpectacula, & dicitur à theotando, id eſt, inſpiciendo, vt in foro

ro vel palatio communi, ſicut in arena Veronenſi, Inſtit. in gloſ. de re. diui. ver. theatra. §. vniuerſitatis.

THEATRALIS liberalitas, eſt quod dari conſueuit ad ludum theatri. Codic. de præd. curia. l. vlt. in gloſſ.

THERIACA, non tyriaca, vt nonnulli medicorum corruptè habent, antidotum eſt notiſſimum contra venena, de cuius compoſitione duo extant Galeni opera: alterum ad Cæſarem, alterum ad Pamphilum. Dicta theriaca, à θὴρ quod eſt fera, hoc eſt, vipera. Plinius libro 29. [Fiunt, inquit, ex vipera paſtilli, qui theriaci vocantur Græcis.] Hieronymus in Iouinianum, lib. 2. Viperæ, inquit, carnes, vnde theriaca conficitur, quantis rebus aptæ ſunt, norunt medici.] de fundo inſtructo. l. quæſitum. [Theriacam, inquit, & cætera medicamenta, non tyriacam.] Nebriſſ.

THESAVRVS propriè dicitur pecunia abſcondita ſub terra, cuius non eſt memoria. l. nunquam. §. theſaurus. ff. de Acq. rer. do. Quãdoque impropriè dicitur, vt ff. de acq. poſſ. l. peregrè. in princ. & ff. ad exhi. l. theſauris.

THLASIAE dicuntur ſpadones, quibus teſtes fracti ſunt. Thlibiæ verò, qui attritos eos habent.

THYMELICVS, interpretatur hiſtrio, quoniã thymele, es, eſt pulpitum ſiue ſcena. Apuleius pro magia, Si choragium, inquit, thymelicum, num argumentarere, vti etiam me Gragidij ſyrmate hiſtrionis.] Auguſtinus lib. 6. de ciuitate dei. Quæ ſunt, inquit, illa ſacra, quibus agendis tales elegit ſanctitas, quales nec thymelica in ſe admittit obſcœnitas. Vitr. l. 5. Ex eo, inquit, ſcenici & thymelici ſeparatim nominantur. Vlpianus lib. 3. tit. de his qui not. infamia. l. athletas. Neque thymelici, inquit, qui certaminibus ſacris deſeruiũt, ignominioſi habeantur. Item de conſecrat. diſt. 5. can. non oportet. Sed vtrobique themelici corruptè legitur. Anto. Nebriſſ.

THYMELICI, ſunt fidicines, citharíſtæ, lyriſtæ, tibicines, qui in orcheſtra actiones ſuas peragebant, ſicut hiſtriones in ſcena, vt M. Vitruuius eſt auctor.

THLASIAE ſiue thlibiæ, quod idem eſt, Latinè dicti qui habent teſticulos attritos: appellati ſic à θλάω, quod eſt frango, ſiue θλίβω quod idem ſignificat. Vlpianus titulo de Verborum ſignificatione, l. ſpadonum. Thlibiæ, inquit, & thlaſiæ, ſed & ſi quod & aliud genus ſpadonum eſt. Item Paulus ad legem Corneliam de ſicariis. l. ſi quoque. ij, inquit, qui thlibias faciunt, ex conſtitutione diui Hadriani in ea ſunt cauſa, qua ij qui caſtrant. Vtrobique mẽdoſi ſunt codices recentiores. Accurſius rota errat via, nunc dicens eſſe ferramentum caſtratorium, nunc venas quæ inciduntur, nunc id quod veriſſimum eſt, neſcire ſe, quid thlaſia aut thlibia ſit, cùm ſit non caſtratus ſiue exectus, ſed qui, vt diximus, attritos habet teſticulos, de quo Dominus per Moſen ſcribit in Deuteronomio, cap. 23. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Domini.

TIBERIVS Cæſar, Liuij Druſi ex Liuia Druſilla filius, Auguſti deinde priuignus, ab illo ea lege eſt adoptatus, vt ipſe Germanicum Druſi Neronis fratris ſui filium

lium adoptaret. Ex Suetonio in vita Auguſti, Tiberij, & Caij Cæſarum. Iuſtin. lib. 1. titulo de adoptionibus. §. pe. Auguſtus, inquit, non ante Tiberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptaſſet, vt protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe. Accurſ. Imperator, inquit, volebat adoptare quendam nomine Germanicum, & hic Germanicus nolebat conſentire. Vnde Auguſtus callidè ſuaſit cuidam nomine Tiberio, vt illum Germanicum adoptaret, quod fecit. Quis talia hiſtoriarum portenta fingeret, niſi Accurſius, aut Accurſij admiratores? De Tiberio verò tanquam de perſona ignota & obſcura dixit cuidam Tiberio: cùm ſucceſſerit Auguſto in imperio. Quod ſi hiſtorias ſæculares nunquam legit, nunquámne audiuit illud ex Euangelio Lucæ 3. Anno decimoquinto Tiberij Cæſaris, &c?

Tybias, aliàs tlibias, inſtrumentum eſt ad abſcindendum virilia, vel aliter, vt not. in l. hi quoque. ff. ad legem Cornel. de ſicar. Imo thlibiæ legendum eſt.

Tibialia apud Paul. l. pe. de re mil. dicuntur arma quibus crura muniuntur.

Tignus, vel tignum, dicitur eſſe omne genus materiæ ligneæ, vt in l. 12. Tab. & Azo in Sum. eod. tit. & Inſtit. de rer. diuiſ. Vnde tignarij dicuntur omnes qui ædificant.

Tignus iniunctus. Require ſuprà Actio.

Tiguli dicuntur foramina, quibus exit fumus.

Tympanium, margaritarum genus eſt, ex altera parte ſphæricum, atque ex altera planum: quaſi in tympani effigiem formatum. Plin. l. 9. vbi de margaritis & vnionibus. Quibus, inquit, vna tantùm facies eſt, & ab ea rotunditas, auerſis planicies, tympania nominantur. De auro & arg. le. l. pediculis. [Cùm quædam, inquit, ornamenta mamillarum ex cylindris triginta quatuor, & tympanis & margaritis detraxiſſet.

Tyrus, colonia Syriæ Phœnices inſula quondam, ſed ab Alexandro in continentem tranſlata, vnde Lucanus in 3.

Et Tyros inſtabilis pretioſáque murice Sidon.

Tyriorum coloniæ meminit Iuriſconſ. in tit. de cenſib. l. vlt.

Titubatio eſt, cùm ego hinc inde duo contraria ſcio, nec tamen alicui eorum (quia dubito) credulitatem meam applico. Vnde titubare dicitur quis, quando ſuſpicionem habet ſuper eo de quo contenditur, vt dicit noſtra. in præſentia. de Procur. in gloſ. in Verb. titubaſſet. etiam titubare eſt defectuosè loqui vel ignoranter, vnde titubans pro ignorante habendus eſt. C. de condi. indeb. l. vlt. & ff. de li. ho. exhi. l. 3. §. is qui arg. cap. dominus, de ſecund. nupt. vbi gloſſ. pro & contra. & cap. propoſuit. de coniug. ſeru. in gloſſ.

Titulus quandoque ſignum dicitur, quādoque cauſa acquirēdi dominij, quādoque ipſa eccleſia, vt titulus ſancti Petri: quādoque clericatus, quādoque canonicatus in aliqua eccleſia: Vnde dicitur quis intitulari, id eſt, clericari vel canonicari. Itē quādoque capitur pro cauſa mobili ad dominij tranſlationem, vt pro lo-

catione, vt c. eccleſia ſanctæ. 2. vt lite penden. Item titulus eſt iuſta cauſa poſſidendi quod noſtrũ eſt, & ſic exigitur iuſtus titulus in vſucapione & præſcriptione. c. ſi diligenti. de præſcrip. & gloſ. Sum. 15. q. 2. Etiam titulus poſſeſſori cauſam tribuit præſcribendi: vt c. 1. de præſcri. li. 6. & eſt vnum de principalibus requiſitis ad præſcriptionem. Dicitur etiam titulus quilibet ordo eccleſiaſticus, quælibet dignitas vel prælatio: & ſic dicitur quis intitulari in aliqua eccleſia, id eſt, ordinari, ſecundùm Ber. in c. dudum. de elect. ſuper verbo intitulatam. & ff. ſi cert. pet. in rub.

TITVLVS nonnunquam accipitur pro rubrica. vt l. 1. ff. ſi cer. pet.

TITVLVS poſſeſſionis vel poſſidendi, eſt initium poſſeſſionis, & cauſa quare quis poſſideat: vt emptio, venditio, donatio, permutatio: quia per emptionem & ſimilia incipimus poſſidere.

De T ante O.

TOCHI ſecundùm Azo. dicuntur ſuſtentatores pauperum.

PTOCHI ſcribendum eſt.

TOGA prætexta, dicebatur apud Romanos, qua vtebantur pueri vſque in annum octauum decimum: tunc enim ſumebant togam virilem, quæ libera dicebatur. Seneca in epi. [Tenes memoria cũ prætexta poſita ſumpſiſti virilem togam.] Pueri quoque in ea ætate prætextati appellabantur. Iuue.

Et prætextatus adulter.

Hinc Feſtus Pomp. ait: [Prætextatis nefas erat obſcœno verbo vti, ideóque prætextatum appellabant ſermonem, qui nihil obſcœnitatis habebat.] Vlpian. de Auro & argen. leg. l. veſtis. [Puerilia autem ſunt veluti togæ, prætextæ, aliculæ, chlamydes, & pallia quæ filiis noſtris comparamus.] Prætexta verò appellata eſt quoniam purpura veſti intertexebatur. Nebr.

TOGATOS dicimus aduocatos à toga veſte nominatos, quam habebant olim aduocati, diuerſam à cæteris, vt per hoc cognoſcerentur.

TOLERARE, pro ſuſtentare dixit Alphe. in l. in lege. de Verb. ſignific.

TOMENTVM, eſt quicquid puluillo aut culcitræ infercitur, ſiue illud ſit lana, ſiue pluma, ſiue ſtramentum, ſiue carices, & iunci conciſi, quod tomentum circenſe appellatur, id eſt, vulgare, triuiale, & pauperibus commune, dictum à circo Romano, vbi eiuſmodi tomenta vendebantur. Martial.

Tomentum conciſa palus circenſe vocatur.

conciſam appellat paludem, carices, & iuncos, qui ad tomentum concidebãtur, quod à τίμω quod eſt incido, dicitur, non vt indocti putant, ab eo quod tum erat. Seneca de vita beata: [Si ſuper circenſe tomentum per faſcias veteris lintei effluens incubabo.] Suet. in Tiberio: [Druſo, inquit, adeò alimenta ſubducta, vt cogeretur è culcitra tomentum mãdere.] Varro quoque de lingua Latina, [Quod in culcitra tomẽtum aliudve quid calcabunt, ab inculcando culcitra dicta.] Vlp. de leg. 3. l. ſi cui lana. [Lanæ, inquit, appellatione, tomentum nõ continebitur.] Expone tu, id eſt, lana quæ culcitræ inculcata eſt: nam ea poterat in dubitationem venire. Quod vero Accurſius putat

tat genus eſſe veſtis, vel coopertorium de lana factum, quis non iure poſſit ridere? Nam, vt in eadem lege habetur, ſi lanæ appellatio eatenus extenditur quo ad telam peruenerit, hoc eſt, vt idem Accurſius interpretatur, vt ſolum reſtet texere, nondum tamen eſt in tutela poſita, quomodo veſtis ſiue coopertorium ex lana factũ, debet lanæ appellatione contineri? Quid quod Paulus in eodem titulo expreſsè dicit: Lana legata, veſtem, quæ ex ea facta ſit, deberi non placet. Ant.Neb.

Topiarius, eſt operis topiarij artifex. Opus verò topiarium dicitur, quod in viridariis topiarij faciunt, exprimentes varias figuras animalium aliarúmque rerum ex myrto, citro, buxo, hedera, aliiſque arbuſculis, fruticibus, & herbis, quarum natura flexibilis eſt. Plinius lib.15. [Satiuarum, inquit, myrtorum genera topiarij faciunt.] Idem libr.12. [Ficum Indicam ad opus topiarium dicit pertinere.] Et libro 21.de chamædaphne. [Topiaria, inquit, herba inopiam florum aliquando ſupplet.] Idem lib. 22.[acarhon herbam appellat topiariam, quia topiario operi accommodari poteſt.] Cicero ad Quintum fratrem: [Topiarium laudaui, ita omnia conueſtiuit hedera.] atque ibidem: [Vt denique illis palliati topiariam facere videantur.] Vlp. tit. de fun.inſt. l. inſtrumenta. [Si viridaria, inquit, ſunt, topiaria accedunt inſtrumento fundi.] Et in eodem tit.l.quæſitum.[Hoſtiarij, inquit, vel topiarij, & diætarij.] Aphricanus tit. de legatis tertio. l. cùm quæreretur. 60.§.3.[prædiis legatis, & quæ eorum prædiorũ cauſa empta eſſent, neque topiarium, neque ſaltuarium legatum videri ait: topiarium enim ordinandi, ſaltuarium autem tuendi & cuſtodiendi fundi, magis quàm colendi cauſa paratum videri.] Accurſius cuiuſmodi ornatus eſſet topiarij, neſciuit, cùm dicit illius officium eſſe, purgare agrum ſpinis & vepribus, & facere foſſas. Imò verò eiuſmodi ſerui legato cederentur, cùm neceſſariò ager purgari debeat ſpinis, & foſſæ atque elices deducendæ ſint, atque ad culturam pertineant. Nebriſſ.

Topiarius eſt qui prædium ornat, ſaltuarius qui cuſtodit. l. cùm quæreretur. 60.§.3.ff.de le.3.

Tonsura in clerico: vide glo. in Clem. quoniam. de vita & honeſt. cler. & 23. diſt. cap. prohibente. ca. clerici. cap. ſi quis ex clericis. cap. non liceat cuilibet. & 12. q.1. duo ſunt.

Toral, mappa eſt quæ toro, id eſt, menſæ, imponitur. Varro de lingua Latina, [Toral, inquit, quod ante torum.] Horat.1.Epiſt.

Ne turpe toral, ne ſordida mappa.

Florentinus de ſupellectili legata l.de tapetis.[Sicut toralia, inquit, quæ ſtragulorum non ſunt.] In eodem tit. l. ſupellectili. vt diximus in verbo mappa, [oralia] pro [toralia] legitur. Neb.

Tormentum dicitur, quaſi torquens mentem, à torqueo, torques. Quæſtio verò eſt veritatis indagatio per tormentum ſeu torturam, & poteſt appellari quæſtio à quærendo, quia iudex per tormentum inquirit veritatem. Panor. in c. cùm in contemplatione. de reg. iur.

Torneamenta dicuntur quædam nundinæ vel feriæ, in

quibus milites ex edicto conuenire ſolent, & ad oſtenſionem vitium ſuarum & audaciæ, temerè congregati vel congredi, vt cap.1.de torneа.

TORRENS, eſt aqua in imbre cum impetu, quæ in æſtate torreſcit, id eſt, areſcit: ſecundùm glo. in Clem.dudum.de Sepult. Vide ff. de flumin. l. 1. §. 2. & de aqua plu.arc.l.in ſumma.§.pen.

TOTA, id eſt, omnis.ff.de pac.l.ſi vnus.§.pactus.verſ.idem dicimus.

De T ante R.

TRABEA eſt veſtis conſularis, vt Cod.de conſul.l.1. lib. 12. qua veſte etiam vtebatur Imperator, etiam ſe conſulem vocabat: vt in authent.de conſulib.

TRACTATORII, erant viri qui tractabant & contrectabant, id eſt, manibus contingebant & palpabant animalia publica, & equos ſacro vſui deputatos. Vel dicuntur tractatoria litteræ impetratæ pro licentia vehendi animalia, vel litteræ datæ licentiæ ad tractandum & puniendum criminoſos, ſecundùm Accurſ. Cod.eo. tit. in Rubr.

TRACTATORES Alciatus ſcribit appellari eos, qui habent tractatorias, id eſt, licentiam adducendi equos in curſu publico: quam Plin. in epiſt. & Iuriſconſulti vocant diploma.

TRADERE, duplicem habet ſignificationem: vno modo eſt rem ſuam in alterum transferre. Corporalis enim res tradi poteſt, & à domino tradita alienatur: hoc patet per etymologiam dictionis. Dicitur enim trado quaſi transfero dominium, & ſic bene dicitur in inſtrumentis venditionis, iure proprio tradidit. i. transferens tradidit ſeu dedit. Alio modo tradere capitur pro inducere in poſſeſſionem, ſiue pro ipſa corporali præſtatione rei, vt cùm dicitur poſſeſſionem tradidit, vel ipſum equum per frænum, vel librum in manibus.

TRADVCERE vſus eſt Paulus, in l ſi duo. vti poſſid. pro facere traduces. Traduces autem in vitibus dicuntur, qui aliunde tracti ac propagati ſunt.

TRAHA, eſt inſtrumentum ruſticum, quod æquandis cæſpitibus vel fœno colligendo aptatur.

TRAIANOPOLIS, ciuitas Siciliæ, à Traiano Cæſare cognominata, vt ex verbis Iuriſconſulti colligimus, in titu de cenſi. l.vlt.[In Sicilia, inquit, Selinis & Traianopolis.] Sed cùm Traianopolis oppidum ſit Miſiæ maioris, atque alterum eiuſdem nominis in Piceno Italiæ, interpungenda ſunt legis verba, aut Selinis ſit in Sicilia, & Traianopolis altera ex illis duabus. Ant. Nebriſſ.

TRAIECTITIA pecunia, dicitur, vt Modeſtinus libr. 22. Digeſt. tit. de nautico fœnore, ſcribit, quæ trans mare vehitur. & ibidem ſæpè. Aphricanus quoque in tit. de actionibus & obliga. l. traiectitiæ pecuniæ. Item Cod.de Veter. iur.enuc. le. tanta. Dicta eſt autem traiectitia, à traiiciendo, hoc eſt, tranſmittendo. vnde eſt frequenter apud hiſtoricos, [traiicere montem, & traiicere mare, & traiicere flumen, & traiicere exercitum, traiicere merces, traiicere pecunias.] Atque vtrumque ſimul, traiicere exercitum, mare, flumen. Quare traiectitiæ pecuniæ nomine veniet ea, quæ permutatur, & tranſuehitur vltra montes & maria. Nebriſſ.

TRAIICERE, eſt mare tranſire

Vnde

Vnde dicitur: [Si pontonibus mare traiiciatur, id eſt, tranſeatur: Inde traiectum,eſt per mare tranſitus.] Etiam alio modo eſt nomen ciuitatis.

TRAIECTITIA dicitur pecunia quæ locatur vel permittitur alicui per mare ad quemcumque locum tranſuehenda vel deportanda. ff. de Actio.& obligatio.l. traiectitiæ.

TRANSACTIO, eſt de re dubia, & lite incerta nondum finita, dato aliquo promiſſo, vel retento, non gratuita pactio, vt in c. ſuper.eo.ti.de tranſact.Et eſt idem quod compoſitio inter aduerſarios: & litem intelligo præſentem vel futuram,quia ante litē conteſtatam poteſt fieri tranſactio, vt ff.de Condic.indeb.l.eleganter. §. ſi quis poſt.Item litem ſubaudio iuſtam vel iniuſtam: vt C. eod. tit.l. 1. & ſi quis quando agit, credit ſe habere iuſtam cauſam, aliàs contrarium, vt ff. de Condict. indeb. in Sum.vt tamen inter inſiſtentem & reſiſtentem: vt ſi actor per calumniam inſiſtat, nulla ſit tranſactio: ſed ſi reus per calumniam reſiſtat, valeat tranſactio quantum ad eum. Co. eod. titu.l.ſub prætextu.licet per aliam viam,hoc eſt per actionem de dolo, vel replicationem doli conſulatur actori, vt ibidem dicitur, quando dolo reus induxit actorem ad tranſigendum. Et dicitur in deſcriptione, non gratuita pactio: ideò quia fieri non poteſt gratis, imò expedit quòd is, cui fit tranſactio, aliquid det vel dare promittat tranſigenti. vnde fieri debet aliquo dato retento vel promiſſo,alioquin trāſactio non procedit. Et in eo quod dicitur, aliquo,intelligitur etiam de modico: quia ſi quæſtio erat de re valente centum, poteſt fieri tranſactio pro decem vel pro minori: nec poteſt dicere tranſigens ſe deceptū, qui trāſigit ſuper incerto. Item in eo quod dicitur de re dubia & lite incerta, intrāſitiuè ponitur,vt ſit ſenſus, de re quæ dubia & incerta eſt lite, id eſt,propter litem, quia lis quandiu pendet, facit rem dubiam & incertam. Nam euentus litis & iudiciorum incertus eſt, l. quod debetur. ff.de Pecu.vnde ſuper eo quod in quæſtione vertitur, lite pendente poteſt fieri tranſactio: & ideò dicitur, lite nondum finita. Nam ſi iudicatum eſſet, nec appellari poſſet, nec aliquo remedio ſententia retractati, ita quòd de ſententia non dubitaretur, certè tranſactio non valeret, vt ſi quis condemnatus ad decem, dicat, Verum eſt me tibi condemnatum eſſe ad decem, & verum eſt quòd debeo, ſed ſi vis eſſe contentus, quinque dabo incontinenti. tunc tranſactio nulla eſſet: & ſi iudicatum negaret, adeò tamen liquida foret probatio, vt non ſufficeret negare, adhuc eſt idem: vt Cod. de Pœn. leg. qui ſententiam. Dicitur enim tranſactio, quaſi actionis in amicitiam ſeu amicabilem compoſitionem tranſitio. tranſeunt enim à lite & ab actione, qui componunt inter ſe paciſcentes, cùm tamen gratis non remittitur actio: ſecus ſi gratis remittitur: quo caſu non fit tranſactio, ſed ſimplex per donationem pactio: qui enim tranſigit, quaſi de re dubia & lite incerta neque finita tranſigit, id eſt, componit, vt in cap. ſuper.eodem titu.in gloſſ. 3. & ſic is tranſit ab actione qui tranſigit, & is qui agit, pro-

priè dicitur tranſigere, vt C.eod. tit. l. 2. præalleg. reus autem impropriè. Item in ſpiritualibus non valet tranſactio proprio nomine dicta. ca. ſi quando clerici. de Offi. deleg. & c. ſuper eo. prælle. & eſt tex. in c. conſtitutus. & c. præterea. eo. ti. Ratio, quia tranſactio in ſpiritualibus continet ſpeciem ſimoniæ: verbi gratia, duo litigant ſuper aliquo beneficio eccleſiaſtico, puta eccleſia vel præbenda, & etiam ſuper iure præſentandi: talis tranſactio cùm ſit ſuper re ſacra, non valet quando alter illorum dat alteri 10. vel 20. annuatim vt ceſſet à lite, & alter obtineat eccleſiã ſeu præbendam ſeu ius præſentandi cùm ſit annexum ſpirituali: ergo ſpecies ſimoniæ eſt, vbi aliquid datur vel promittitur ſiue retinetur in talib. vt poſſideatur: aliàs procederet in ſpiritualibus nullo dato retento vel promiſſo, ſed tunc propriè non eſt tranſactio, ſed in temporalibus valet tranſactio tali modo ſumpta. Sumitur autem aliter & largo modo tranſactio, prout eſt amicabilis compoſitio, & ſi poteſt fieri in ſpiritualibus, vt in cap. ſtatuimus. de tranſactionibus. arg. cap. niſi eſſent. de præben. & ca. vlt. de rer. permut. Et hoc dum ex vtraque parte datur ſpirituale, auctoritate tamen ſuperioris. Vt aliqui litigent ſuper eccleſiis, & epiſcopus vel archiepiſcopus componat eos iure. Item non valet trãſactio in ſubiectione ſpirituali, cap. præterea. 2. eodem tit. Subiectio enim eſt ſpirituale quid, & ideò aliquo dato vel promiſſo ſiue retẽto remitti non poteſt. Verbi gratia, iſte ſubiectus eſt tali abbatiæ, ſcilicet eccleſiæ ſancti Petri, modò vult tranſigere, id eſt, dare triginta ſolidos, vel aliud in certo cenſu, vt ſit exemptus ab abbatiæ ſubiectione, qui cenſus eſt, licet eſſet recognitio debitæ ſubiectionis. c. omnis anima. de cenſi. tamen non valet talis tranſactio propter ſubiectionem. Sed ſi gratis vellet quis aliquam eccleſiam eximere ſubiectam, bene poſſet ex ea annuatim aliquid accipere, nec eſſet ſimonia. cap. conſtitutus. de religio. domi. vel ſibi conſtituere ſoluendum cenſum in recognitionem dominij, vt in cap. omnis. præallegato, vel ad indicium perceptæ libertatis, vt in cap. recepimus. de priuileg. Item in matrimonio compoſitiõ vel tranſactio non valet. cap. fin. de tranſact. Et nota duas regulas. Prima eſt affirmatiua, quòd in omni cauſa criminali vel in omni crimine pro quo venit imponenda pœna ſanguinis, licitũ eſt tranſigere, excepto crimine adulterij. Ratio huius regulæ, quia vnicuique licet redimere ſanguinem ſuum. Sed ratio exceptionis eſt frequentia criminis adulterij. 32. quæſt. 7. quid in omnibus. & de iudi. cap. at ſi clerici. §. de adulteriis. Secunda regula negatiua eſt, quòd in aliis criminibus, in quibus non venit pœna ſanguinis, non eſt licitum tranſigere, excepto crimine falſi, in quo poteſt tranſigi: ratio regulæ eſt, ne delicta maneant impunita. Ratio verò exceptionis, quia non poteſt maius crimẽ imponi quàm falſitatis, quòd adimit omnem honorem. Et hæc dicta procedunt de iure ciuili. Iure namque canonico hic non licet tranſigere, ibi ſic, quia ibi non venit pœna ſanguinis imponenda. Item tranſigi non poteſt ſuper alimentis, niſi auctore

præ

prætore. ff. de tranſact. l. cùm hi. in ſum. Ergo no. quòd quædam ſunt in quibus nec compoſitio, nec diſpenſatio, neç tranſactio locum habet. Quomodo enim poſſet fieri per amicabilem compoſitionem, diſpoſitionem, vel per tranſactionem, vt vir dimiſſa vxore aliam ſuperinduceret? vel vt monachus talis exiſtens proprium haberet? de Statu monachorum. cùm ad monaſterium. vel vt ſubiectus in ſubiectione perdurans, domino non obediret, ſcilicet in licitis & honeſtis? in his ergo cum ſimilibus tranſactio locum non habet, vt in cap. fin. eodem titulo. Effectus autem tranſactionis eſt, vt omnia inſtrumenta ad cauſam ſpectantia, ſuper qua tranſactum eſt, & quicquid aliud eſt quod opem partibus ferre poterat, hoc ſit vacuum, & omni virtute caſſatum, & ſola tranſactio validum perpetuúmque robur obtineat, vt in cap. 1. eodem titulo ſecundùm Goffredum in ſumma, de tranſactione.

Transcribere, præter illam ſignificationem, quæ omnibus eſt notiſſima, modò ſignificat iure ceſſo tradere, vt in leg. ſi vir vxori. de præſcrip. ver. modò transferre, vt in rationibus fit, cùm id quod mihi expenſum latum eſt, in aliud nomen transfertur, & nomen meum à rationibus eximitur. l. Aliquando. ad Senatuſconſultum Velleianum. Budæus.

Transfuga dicitur qui tranſit ad hoſtes.

Translata legata dicuntur, quæ teſtator vni legatario ademit, & alij legauit: nam ſic transfert teſtator auferendo ab eo cui primùm legauerat, & alij dando.

Translatio, eſt de ſede ad ſedem facta commutatio, vt cùm epiſcopus de vna ſede ad aliam transfertur, vnde quod hic appellatur tranſlatio, alibi dicitur mutatio, vt 7. qu. 1. mutationes. vel ſic: Eſt ab vna eccleſia ad aliam regulariter facta tranſitio. Poteſt enim aliquis de minori eccleſia ad maiorem transferri: nam qui prouehitur, de minore ad maius prouehitur 93. diſtinct. legimus. in fine. & hoc maximè de tranſlatione epiſcoporum. Vnde tranſlationum duæ ſunt cauſæ. Prima vtilitas, cùm in ſua eccleſia infructuoſus eſt. Secunda neceſſitas, vt cùm perſecutionem patitur, & hoſtilitatem. Et ſunt tres cauſæ tranſitus. Prima leuitas, Secunda cupiditas, Tertia humilitas. de hoc Goffre. in ſum. eo. tit.

Translative ſignificat ſegniter & non accuratè. l. 1. § præuaricatorem. ad ſenatuſc. Tur. & l. 1. de iure pa.

Translatitium edictum. vide in ver. Edictum.

Transmigrare, eſt de loco ad locum tranſire.

Transvectionem, vt inquit Bud in l. 2. de in ius voc. hodie, licet barbarè, monſtram vocamus, cùm ſcilicet equites ſolenniter recenſentur.

Transversales dicuntur, qui ex tranſuerſo fine à latere coniuncti ſunt, vt fratres, ſorores, & eorum earúmque liberi.

Trapetum ſiue trapetus, vt inquit Seruius in illud Virg. 2. Georg.

Venit hyems, teritur ſicyonia bacca trapetis.

Olearia mola eſt. Martialis:

Nec tarteſſiacis cedat tua ſylua trapetis.

Dictum à Tero, teris, vt Varro de lingua Latina tradit, vel (vt alij) à τρέπω, quod eſt verto, quia molæ oleariæ vertuntur, vel à τρίβω, quod eſt premo. Ad priorem etymologiam alluſit Virgil. cùm dixit,

-teritur Sicyonia bacca trapetis. Ad alteram, vel potiùs ad vtranque, Plinius libro 15. [Mox, inquit, trapetis fractæ oliuæ premerentur.] Vlpianus titulo locati & conducti. l. ſed addes. 19. §. illud. 2. [Trapeta, inquit, inſtructa funibus.] Accurſius inſtrumentum totum eſſe dicit, ſed non cuiuſmodi, aut ad quos vſus. Quòd vero in tit. de Supellectili. leg. l. de trapetis. bis ſcriptum eſt trapetum, expuncta r, littera, tapetum eſt legendum, quod nemo dubitat in genere ſtragulorum eſſe. N.

TRAPETVM, eſt mola olearia. l. ſed addes 19. §. illud. 2. ff. locati.

TRAPEZITA, id eſt, campſor vel mercator. 23. diſt. in nomine Domini.

TRAPEZOPHORVM, theca ęrar in qua pretioſiores menſæ deferebantur: nam trapeza interpretatur menſa, & φορέω vel φέρειν, quod eſt fero. Florentinus de ſupellect. lega. l. ſupellectili. [Trapezophora, inquit, Delphica & ſubſellia.] Cicero tamen ad Fabium Gellium pro ſtatua ſiue ſigno quod ferebat menſam poſuit. [Trapezophoron, inquit, ſi te delectat habebit.] Neb.

TRAPEZOPHORAE erant menſæ ornatu maximo elaboratæ, quæ effictis imaginibus ſuſtinebantur. Trapezophorarum mentio fit in l. 3. de ſupellect. legat.

TREMIS, ſpecies erat pecuniæ ſignatæ, ſic dictæ à tertia parte aurei quam pendebat, vt docet Bud. in l. qua vulgò. de Ædil. edi.

TRAVGA, eſt ſecuritas præſtita perſonis & rebus ad tempus, diſcordia nondũ finita, vt de treu. & pa. c. 1. ſed pax. require ſuprà in lit. P.

TREVGA ad tempus facta poteſt appellari pax. cap. nouit. ver. poſtremò. & ibi ad hoc not. Pan. in pe. no. de iud.

TRIBVNAL ſecundùm Goffr. eſt locus maiorum iudicum, qui habent merum imperium, ſecundùm Azo. in ſum. C. de Iur. om. iudi. vel eſt locus vbi iudex pro tribunali ſedet, qui aliàs forus vocatur. extrà, de Ver. ſign. forus. & eſt gl. in c. 1. de re iud. lib. 6.

TRIBVNVS plebis eſt plebeius magiſtratus, ſic dictus, quia populus Romanus olim erat diuiſus in tres partes, & ex ſingulis ſinguli tribuni creabantur, vel quia tribuum ſuffragio conſtituebantur.

TRIBVNVS Quiritum, id eſt militum, erat Rege exacto, ante dictarores, qui præfuit equitibus, poſtquàm partim ex plebe, & partim ex patribus militum creati ſunt Tribuni conſulari poteſtate.

TRIBVNI, id eſt, primicerij. l. 2. & ibi glo. C. de offi. primi. & qui dicantur tribuni, vide l. officium. ff. de re mili.

TRIBVTVM eſt cenſus qui præſtatur ratione ſoli proprij à poſſidentibus. Dicitur autem tributum ideò, quia militibus tribuebatur, qui expeditioni publicæ vacabant, vnde & ſtipendium appellatur, vt ff. de Verb. ſig. l. ager. & ff. de Publ. & vect. l. 1. §. hic titulus. ſuper ver. pendant. in gloſſ.

TRIBVTARII dicuntur à tributo, quod à tributione deriuatur.

TRIBVTARIA actio. Require ſuprà de actionibus.

TRI

Tricennium, eſt tempus 30. ann. inde tricennalis preſcriptio, vt in c.vigilanti. de Præſcr.in antiq.

Triclinium, erat locus tribus conſtratus lectis, ad diſcumbendum.

Triclinaria veſtimenta, ſunt illa quibus vtimur in cubiculo. l. apud Aufidium.ff.de opt.legat.

Triennium, eſt tempus trium annorum, vt in cap.1.de Præſcript. Et inde dicitur triennalis præſcriptio, quæ communiter currit in vſucapione.

Triens, eſt tertia pars aſſis, quatuor continens vncias.

Trierarchus, interpretatur nauis princeps: nam trieris eſt nauis habens triplicem ordinem remorum, quæ triremis dicitur. Hieronym.Ezech.cap.30. [Egredientur nuncij à facie mea in trieribus.] Ad ſenatuſconſultum Trebellianum. l.Seins. [Fiduciarium, inquit, reliquit hæredem trierarchum.] Item de bonorum poſſeſſione. l. 1. [Nauarchos, inquit, & trierarchos claſſium.] N.

Trierarchus interpretatur princeps nauis: trieris enim nauis dicitur triplici remorum ordine inſtructa. l.Seius.ad Senatuſconſ. Treb.

Trietericus, a, um, eſt illud quod tertio quoque anno contingit, à τρία, quod eſt tres, & ἔτος annus. Virgil.4. Æneid.

Referunt trieterica Bacchi Orgia.

Ouid.2.de remed.

Ibat vt AEdonio referens trieterica Baccho.

Apuleius pro magia: [Crotalum, inquit, ad trieterica Orgia.] Modeſtinus lib.50.ff.tit.de pollicitationibus.l.Septicia. [Agonem, inquit, conſtituo trietericum.]

Trietericum, quod tertio quoque anno contingit. l.ſepticia. de pollicit.

Trini, æ, a, nomen eſt diſtributiuum, quale illud, bini, & quini, & deni, ſignificátque cuilibet competere tria. Iungitúrque vt alia eiuſmodi nomina nominibus pluraliter declinatis. Martialis:

Tranſierint bina forſan trinave calendæ.

Silius lib.15.Punic.

Qui ſua nunc trinus deducunt agmina caſtris.

Martianus lib.50.de legat.l.ſciendum. [Præcipitur, inquit, edicto Veſpaſiani omnibus ciuitatibus, ne plures quàm ternos legatos mittant.] Accurſius in erroribus pertinax eſt. nam qui binos expoſuit pro quatuor, quinos pro decem, denos pro viginti, hoc in loco trinos pro ſex exponit: cùm exponendum fuerit trinos, id eſt, quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam non ab illo, ſed ab illius amatoribus, an rectè dictum ſit, quòd omnes ciuitates non ampliùs mittere debeant, quàm ſex legatos? ſignificaretur namque quòd omnes ciuitates ſimul ſumptæ non ampliùs eſſent miſſuræ quàm ſex legatos: quod eſt perquàm ridiculum. Nebr.

Triplicatio eſt, quæ duplicationem infirmat & adiuuat actorem. Et ſic deinceps quadruplicatio. Require ſuprà duplicatio.

Tripondius, eſt as triplicatus, ſcilicet 36.vnciæ.

Tryphus poteſt interpretari delicatus. nam tryphe, es, eſt delicium, & τρυφάω, delicior. Vlp.tit.de Ædil.edict. l. idem Offilius. §.5. [vt balbus, inquit, & blæſus & tryph⁹, iſque qui tardiùs loquitur.] Vbi tryphum

tryphum pro traulo, hoc eſt, blæſo, poſuit, & qui quodammodo ex deliciis ſic loquitur. Quintilianus lib. 1. [Illorum delicias reprehendi, qui s litterã malè proferunt.] Legendum atypus.

Trivmviri capitales dicuntur, qui carceris habebant cuſtodiam, quorum interuentu animaduertendum erat in quoſque homines facinoroſos, quos etiam dicimus ſtratores, à ſtringendo, quia in carcere cuſtodiendos & reos damnatos puniebant.

Trivmviri monetales, dicuntur, videlicet æris & argenti vel auri conflatores.

Trochlea, inſtrumentum eſt cum orbiculis ad eleuanda & deprimenda onera. Cato de re ruſtica. [Trochleas Græcanicas binis funibus ſparteis.] Vitruuius lib. 10. c. 2. & 3. de trochleis multa. dicta à τρέχω, quod eſt curro. Vl. ti. locati. l. ſed addes. 19. [Tympanum, inquit, & trochleas, quibus eleuatur prælum.] Neb.

Trochleam, inſtrumentum fuiſſe antiquitùs, quo prælum ſeleuaretur, oſtendit Iuriſconſ. in l. ſed addes. 19. ff. locat.

Trophima, merces nutricum.

Troximvs, Grecè maturus ſiue comeſtibilis interpretatur. Vnde vua quæ eſui adſeruatur, & quæ non eſt apta vino, troximos à Iuriſconſulto appellatur in tit. de Verb. ſign. l. qui fundum. [Qui fundum, inquit, vendidit, pomum excepit, nuces, ficos & vuas duntaxat dutacinas, & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſa haberemus, quas Græci troximos appellant, excepta videri.] Ant. Neb.

Trvlla, vas eſt quo è culina in lauatrinam aquam fundunt, atque ad alia eiuſmodi miniſteria comparatum. Horatius 2. Serm. pro vaſe potorio viliori poſuit, dicens:

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla. Iuuen.
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

Pomponius de Auro & arg. leg. l. & ſi. [Veluti paropſidas, inquit, tabulas, trullas.] Paulus de fundo inſtructo. l. tabernæ. [Trullæ, inquit, quæ circa cœnam ſolent traiici.] Nebr.

Trvlla inſtrumentum eſt, quod vernaculæ linguæ alluſione ſatis intelligitur. Eo enim liniendis muris, & arenato gypſatóque inducendis vtuntur, & inde trullizatio ex gypſo inductio & linitio. Sed apud Iuriſconſ. ff. de Aur. & arg. leg. l. & ſi non ſunt. §. argento facto, accipitur vel pro vaſe potorio, vel pro vaſe, in quo ventris onus excipitur: & aliter apud Papin. ff. de fund. inſtr. l. tabernæ. cum, inquit, trullæ quæ circa cœnam ſolent traiici.

De T ante V.

Tvbvs, bi, ſiue ſit fictilis, ſiue ex alia materia, eſt fiſtula, per quam aqua deducitur, imò verò aquæductus ipſe tubulis pyxidatis cõſtat. Hiſpani [ataronas] appellant. Columella libr. 1. [Aqua, inquit, ſic habetur eximia, ſi fictilibus tubis in contectam ciſternam deducitur.] Plinius lib. 31. [Aquam è fonte duci fictilibus tubis vtiliſſimum eſt.] Seneca lib. 14. epiſt. [Suſpenſuras balneorum & impreſſos parietibus tubos.] Vlp. ti. de cloacis. l. 1. Cloacæ appellatione, & tubus & fiſtulæ continentur. Et per diminutionẽ tubulus in ea

in eadem ſignificatione. Plin. lib. 33. pro cuniculo ſubterraneo poſuit. [Hi colores, inquit, in eiſdem tubulis inueniuntur.] Proculus in titulo de Seruitutibus vrbanorum prędiorum. l. quidam [Non licet, inquit, tubulos habere admotos ad parietem communem.] Hinc Accurſius tribulos pro tubulis legit, interpretatúrque eſſe vaſa lapidea. In ſuperiori lege tubum putat eſſe foramen cloacæ. Nebr.

TVBI, & per diminutionem tubuli, ſunt canales fictiles, per quos fumus vltra parietem conducitur, de quibus meminit Iuriſconſ. in l. quidam Hyberus. ff. de ſer. vrban. præd. dum dicit non licere tubulos habere admotos ad parietem communem. Iidem dicuntur feneſtræ, quibus calor balnei euaporat.

TVGVRIVM dicitur eſſe tectum quod rebus vrbanis vel ruſticis, cuſtodiendis eſt deputatum, vel dicitur omne ædificium, quod magis competit ruſticis, quàm vrbanis ædibus, & dicitur quaſi tegurium, eò quòd tegat. ff. de Verb. ſign. l. tugurij.

TVNC ſignificat extremitatem temporis. l. ſi iis legatum. §. ſi ita ſcriptum. ff. de cond. & demonſt. hoc facit ad quæſtionem notandam. Si quis ita teſtatur: Si Imperator non venerit in Italiam intra quinquennium, hęres meus tunc decem det Titio. Imperator moritur primo anno, an Titius poteſt petere decem? Solutio, certè non, niſi poſt quinquennium. ad hoc ſemper allegatur tex. præalleg. & hoc quando tempus opponitur in conditione poteſtatiua. Si verò in conditione caſuali apponitur, ſi deficiat, non expectatur. l. hoc iure. ff. de Verb. obl. Fallit niſi addatur dictio, tunc, & hinc exceptum eſt. de elect. commiſſa. lib. 6. vbi de hoc.

TVRBA conſtat decem hominibus, l. prætor. 2. ff. vi bon. rapt & & ſic differt à rixa, quam etiam duo conſtituunt, vt ibi dicitur.

TVRPIA verba, id eſt, diffamatoria.

TVRPIVM perſonarum appellatione continentur meretrices. l. 3. ff. ſi quis à par. fuer. manum.

TVTELA ſecundùm Azon. in ſum. eſt vis & poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ætatem ſe tueri nequit, iure ciuili data ac permiſſa, vt Inſt. de tut. §. eſt autem. Vis autem dico de facto, & poteſtas de iure, vt talis ſit tutor qui propria imbecillitate non impediatur, nec à iuriſdictione repellatur, quales ſunt pupillus, furioſus, & qui perpetuo morbo laborant: illi enim propter imbecillitatem corporis vel animi tutores eſſe non poſſunt. Sed fœminæ, quamuis ſciant res adminiſtrare pupillares, & ad id expediendum vires habeant, tamen à iure inſtitutionum non admittuntur.

TVTELA teſtamentaria, eſt quando pater dat filio tutorem in teſtamento.

TVTELA datiua eſt, quando nullus datus eſt tutor filio in teſtamento, & non extantibus conſanguineis idoneis ad tutelam, iudex ex officio ſuo dat tutorem.

TVTELA legitima eſt, quæ defertur à lege, ſecundùm quam quando nullus datus eſt tutor filio in teſtamento, qui primo loco deberet ei ſuccedere ab inteſtato, tenetur ſuſcipere tutelam huius.

TVTELAE actio directa & contraria. Require ſuprà, Actio.

TVTOR, eſt qui pupillum vel pupil

pupillam morte patris vel emancipatione ſui iuris factum vel factam tuetur. Differt autem à curatore, quia tutor datur impuberi, curator verò puberi, vel adulto, ſc. furioſo, prodigo, ſurdo, muto, & ſimilibus, qui rebus ſuis præeſſe non poſſunt. Item tutor quandoque datur à iudice, quandoque à teſtatore. Datur enim à teſtatore, & confirmatur decreto iudicis vel præſidis. Etiam datur inuito. Sed curator non niſi volenti, præterquàm ad litem. Item tutor non datur certæ rei vel cauſæ, ſecùs in curatore: imo tutor principaliter datur perſonę, & ſecundariò rebus. Sed curator primò & principaliter datur rebus, & ſecundariò perſonæ. Et not. quòd quidã eſt tutor legitimus, quidam fiduciarius, quidam teſtamentarius, quidam honorarius. Tutor fiduciarius eſt, qui pupilli emancipati, cuius pater, qui eum emancipauit, tutor erat legitimus, pro patre mortuo tutelam accipit, cùm mortis tempore erat in patris poteſtate. Verbi gratia, Titius duos filios habuit, ſ. Seium & Mæuium. Seius fuit maior annis, Mæuius fuit pupillus: Seium habuit in poteſtate, & Mæuium emancipauit, & ipſe tutor eius erat, & mortuus eſt eo patre mortuo. Seius frater Mæuij pupilli fiduciarius tutor eſt, emancipatione enim periit ius agnationis, ne fratris ſui frater legitimus tutor eſſe poſſit, tanquam proximus agnatus, ſed fiduciarius bene: & ſic tutor fiduciarius eſt frater fratris ſui emancipati, vt patuit. Sed ſi pater emancipet vnum de filiis ſuis impuberem, eius eſt legitimus tutor, & mortuo patre filius alter maior fiduciarius tutor appellatur: & dicuntur tutores quaſi tutores atque defenſores. Inſt. de tutel. § tutores. & iſte tutor non poteſt dari niſi libero, licèt ſit caſus, vbi ſeruo non datur tutor, vt Dig. de tut. & cur. da. ab iis. leg. ſi impuberi. 1. reſponſ. tutores à quibus iudicibus dantur, vide gloſſ. Inſt. de curator. in princ. in verb. magiſtratibus.

Tvtor legitimus eſt, qui lege præcipiente pupilli nanciſcitur tutelam, qualеs ſunt proximi, agnati, & cognati. Regulariter enim traditum eſt ſecundum leges, vt ad quem ſpectat emolumentum hæreditaris alicuius pupilli, ad eundem pertineat & onus tutelæ eius, niſi fortè ſit mulier, quæ bene vocatur ad hæreditatẽ morientis, non tamen ad tutelam ſuperſtitis, quia tutrix eſſe non poteſt.

Tvtor honorarius eſt, qui datur pupillo, vt ipſum defendat à vexationibus aliorum, vel datur notitiæ gratia, vt alios tutores inſtruat. c. venerabilem. de elect. in gl. ſuper verb. curabit. Vel honorarius dicitur datus cauſa honoris, non adminiſtrationis. Et tales non habent onus, vt reges, principes, comites, barones, quibus committuntur filij cauſa honoris: ideo illorum tutela vacationem non præſtat. Inſt. de Excuſat. tutor. vel curat. §. item tria onera.

Tvtor teſtamentarius dicitur, qui teſtamento tutor filio à patre pupilli datur, ſcilicet qui actor in teſtamento nominatur & aſſignatur.

Tvtor ſuſpectus ſecundùm Azonem in Sum. C. eod. tit. dicitur ille qui moribus talis eſt, vt ſuſpectus ſit, non enim facultas & paupertas, ſed fraudulenta vel callida conuerſatio in rebus pupillari

pillaribus ſuſpectum tutorem commendat.

De T ante T.

Tympanum, eſt inſtrumentum ad faciendum oleum. l. ſed addes. 19. §. illud nobis. 2. ff. locat.

Tympanium (inquit Nebt. in Lexico iuris) margaritæ genus ex altera parte ſphæricum, ex altera planum. l. pediculis. ad fin. de Aur. & arg. leg.

Tyro, eſt nouus miles, vt C. de tyron. libr. 7.

Tyrocinium animi, in lege vlt. de Ædil. edict. Venuleius eleganter pro ſimplicitate & rudimento poſuit, vt ibi atteſtatur Bud.

Tyrus, eſt ſerpens venenoſiſſimus, de quo fit tyriaca magna.

Theriacam ſcribunt alij.

Tyrannica poteſtas eſt, cùm quoſdam fauoris gratia ſublimat, quoſdam odio vel inuidia humiliat, & leuis ſuſpicionis aura condemnat. 15. q. 7. c. 1.

De V ante A.

Vacans poſſeſſio: Require ſuprà poſſeſſio.

Vacantia bona dicuntur ea, quæ dominium non habent, vel quæ fiſco vel dominio alicuius applicantur. Quod contingit multis modis. Quandoque ſi quis inteſtatus deceſſit, vel qui teſtari non poteſt, vel faciat propter quod hæres ſuus ſuccedere non poteſt, vel etiam vbi aliàs de conſuetudine bona alicuius dominio applicantur, tunc dicuntur vacare bona.

Vacillare quid ſit, vide extrà de Procurat. in noſtra. & de caupon. cùm eccleſia. & de teſtib. c. præterea. per Innoc. & alios.

Vacillare dicitur, qui dubitando & tremẽdo loquitur, & qui variè loquitur. Cardin. Zabareli. in cap. præterea. circa fin. de Teſtib. cog.

Vacuam pecuniam dixit Iuriſc. in l. Quintus. depoſit. pro ocioſa, & repoſita, & ex qua quis lucrum non facit.

Vadimonium accipitur pro ea ſponſione, quæ datur in cauſa grauiori, putà criminali: dictum vadimonium à vadibus, hoc eſt, ſponſoribus, quos qui dederit in iudicio, vadere, id eſt, decedere poteſt quocunque libuerit. Auctores ſunt Acron & Porphyrion in illud Horatij in 1. Sermon.

Ille datis vadibus qui rure extractus in vrbem eſt.

Iuuenal.

Differt vadimonia Prætor.

Et Plinius in proœmio naturalis hiſtor. *r*, [Propter quod, inquit, vadimonium differri poſſit.] Neb.

Vagabundus eſt, qui non habet domicilium, ſed hodie hic eſt, cras alibi. l. 4. §. prætor. ff. de dam. infect. Sed quaſi vagabundus eſt, qui habet domicilium, ſed raro moratur in eo, & vagatur huc illuc. Quomodo conueniantur iſti, habetur in c. fin. de foro compet. in gl. 1. & ibi not.

Valesii apud antiquiores dicebantur, qui poſtea, ſ litera (vt in pleriſque aliis) in r litteram mutata, Valerij ſunt appellati. Fuit autem Valeriorum familia Romæ dicta à Valeſio viro præclaro, nec minus locuplete, in gente Sabina, qui poſtea Manius Valerius Terentinus cognominatus eſt, à Terento loco cuidam Diti patri ſacro, Romæ in campo Martio, in quo aram illi dicatam ab

anti

antiquis primus omnium monſtrauit. Quintilianus lib.1. Vt Valeſij, inquit, & Fuſij, in Valerios & Furios venerunt, ita arbos ætatis fuit. idem quoque Feſtus Pompeius ſcribit in dictione Aurelia familia. Pomponius in tit. de origine iuris. l. neceſſarium. auctor eſt, Appium Claudium Cœcum fuiſſe auctorem, vt in illis nominibus, s littera in r tranſiret. Appius, inquit, Claudius inuenit, vt pro Valeſiis Valerij, & pro Fuſiis Furij eſſent. Hinc eſt lib.1. Inſtitutionum titulus de lege Fuſia Caninia, pro eo quod eſt Furia Caninia.

VALETVDO & valetudinarius, & nunquam valitudo & valitudinarius legendum eſt in libris Dige. quoniam ſic ſcriptum eſſe animaduertit Ludouicus Bonognìnus in Pandectis Florentinis, atque apud antiquos hæc nomina ſic proferebantur.

VALETVDO dicitur infirmitas in vno ſignificato. cap. quoniam frequenter. vt lit. non cont. per Innocent. & Hoſtienſ. cap. fin. de teſtib. l.2. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cautio. & leg. vnica. C. qui morb. ſe excuſ.

VALETVDINARII dicuntur infirmi, qui frequenter ægrotant, vel qui laborant per dilucida interualla, vt qui modò ſani ſunt, poſt horam infirmi.

Valetudinarij qui dicantur, vide Panorm. in c. quoniam frequenter, verſic. quartò quæro. Vt lite non conteſtata.

VARI ſecundùm Bud. in leg.1. de Ædil. edict. ſunt qui pedes incuruos & in ſe contractos habent.

VARIARE dicitur, qui primò dicit vnum, deinde contrarium, nulla aſſignata cauſa variationis. Contradicere verò dicitur, qui ſimul dicit duo incompatibilia, vt interfuiſſe contractui, & ſe eadem die fuiſſe alibi in loco incompatibili. Card. Zabarel. in cap. prætereà. circa finem, de Teſtib.

VARICOSVS dicitur curuus, à varice neruo contracto, quia neruus in ſenectute reddit hominem varicoſum & curuũ, vel eſt qui modò huc, modò illuc vadit vt ſtultus, lege varicoſus. ff. de Ædil. edict. Melius eſt interpretari varicoſos, pro iis qui laborant varicibus, quæ ſunt noxiæ venulæ in cruribus, quæ propter atram bilem turgeſcunt, & ferro aduſtionéque curantur.

VARIE aliquando exponitur, id eſt, variis in locis. §. hac conſiderantes. in Auth. vt omnes obed. iudic.

VARVS, varicus, & varicoſus, quid ſignificent, non eſt in promptu. Eſt autem varus qui habet crura obtorta, pedéſque introrſus figens: quemadmodum è diuerſò dicuntur vaciæ, qui extrorſum crura habent, iidémque Vatinij, vacieni. [Plinius: Hinc, inquit, cognomina inuenta, Planci, Panſæ, Scauri, ſicut à cruribus Vari, Vaciæ, & Vacieni, & Vatinij.] Horatius 1. Sermon. [Hunc, inquit, Varum diſtortis cruribus.] Et Perſius per tranſlationem:

Vel cùm fallit pede regula varo.

Inde varicus pro eo qui ex diſtortione pedum inæqualiter ambulat. Ouidius in 3. de arte.

Ingentes varica fértque refértque gradus.

Vlpianus titulo de Ædilitio edicto. l. idem Offiliꝰ. [Varus, inquit, & Varicus an ſanus ſit, & opinor eos ſanos eſſe.] Accurſius nomina eſſe dicit illorum qui non poſ-

ſunt

ſunt rectè pronunciare. Varicoſus qui à tumentibus & intortis varicibus dicitur, vitium eſt longè diuerſum. Iuuenalis,

Varicoſus fiat aruſpex.

& Perſius.

Dixeris hæc inter varicoſos centuriones.

Vlpianus in eodem titulo, l. varicoſus. [Varicoſus, inquit, ſanus non eſt.] Neque eſt qui vt inſipiens modò huc, modo illuc vadit, quod Accurſius ſomniat, ſed, vt diximus, qui ex nimio labore venas habet crurum intortas & conglobatas, quas Hippocrates appellat cirſas, Ariſtoteles ixias. Ant. Nebr.

VASALLAGIVM ſecundùm Speculatorem in titu. de feud. idem eſt quod homagium. Quod enim in Francia dicitur homagium, in Italia dicitur vaſallagium.

VASSALLVS eſt, feudatarius. Secundùm vulgare prouincialium, nobiles feudatarij vaſalli dicuntur, plebeius verò homo medius nuncupatur, ſecundùm Spec.

VASA ſi cui legata ſint, quæ vaſa veniant in legatum, diffusè tractat Iuriſconſultus in l. etſi. §. ſed ſi cui. de Auro & argento legato. nam vaſorum appellatio generalis eſt, vt ibi dicitur.

VASA iræ ſunt omnes peccatores, vt 33. quæſtione 4. Nabuchodonoſor. vbi dicitur, [Vaſis iræ numquam Deus redderet interitum, ſi non ſpontaneum inueniretur homo habere peccatum.]

VASA vinaria, require in verbo Vinaria.

VASCVLARIVS, eſt qui vaſa facit aurea & argentea, Budæus in l. apud Labeonem. de præſcriptis verbis.

VATES, modò ſacerdotem, modò prophetam, modò poëtam ſignificat. 21. diſtin. cleros.

De V ante B.

VBALDINI, ſunt homines certi, & ſignanter clerici, vel canonici terræ vel eccleſiæ alterius, de quibus in l. 1. C. de col. illicit. vbi dicitur quòd collegium Vbaldinorum non poteſt conſtituere ſyndicum.

De V ante E.

VE pro &, ponitur interdum, vt in l. ſi fundum ſub conditione. §. his verbis ff. de Leg. 1.

VE in compoſitione ſignificat priuationem, vt vecors & veſanus, qui ſine corde, aut ſine ſanitate eſt. l. malum. ff. de ver. ſign.

VECTIGAL, eſt tributum quod præſtatur de rebus quæ vehuntur, vel omnibus negotiis manuum, à vehendis mercibus dictum. Idem eſt quod naulum, vt ff. de Public. & vectic. l. 1. §. hic titulus. & ſecundùm Azo. in ſumma, C. eodem tit. vide ſuprà.

VECTIGALES agri appellantur, qui ciuitatum ſunt, & mancipibus ita locantur, vt certum vectigal reipub. pendant.

VECTITOR, eſt portitor qui vehit. Et vectores ſunt non ſolùm qui vehunt, ſed etiam qui vehuntur in naui, ſecundùm Azon. in ſum. Cod. eodem titu. & ff. ad l. Rhod. de iact.

VECTORES poſſunt dici ſiue habeant merces, ſiue non, dum tamen operas ſuas magiſtro nauis exhibeant ad nauigandum. Et ſunt quinque nomina quæ præſtant actum & paſſionem, vt hoſpes, zelotypus, &c. Require ſuprà A.

VECTVRA, id eſt, vectigal, ſiue nanlum.

VEGETARI pro recreari. l. 1. Co. de cuſt. reo.

VEHICVLVM ſecundùm legem 12. tab. eſt, via quæ habet octo pedes in porrectum, & ex tranſuerſo in anfractum ſedecim, quod eſt etiam neceſſarium in actu. Ius trahendi ligna lapidéſve permittitur habenti actum, ſed non habenti viam, niſi ſpecialiter conueniſſet. De hoc ſuprà, in verb. actus, & infrà in verb. via.

VEL etiam ponitur pro [&,] interdum, vt in l. ſæpe. ff. de Verb. ſignifi. & l. cùm quidam. C. de ver. ſigni. etiam ponitur alternatiuè, vt in cap. inter cæteras. de reſcri.

VELVM eſt quadruplex, ſcilicet, conſecrationis, ordinationis, prælationis, & profeſſionis. Profeſſionis ſuſcipitur à virgine vel corrupta cùm profitetur de altari vel de manu, in 20. anno ad minus. 20. q. 1. c. 1. & ea. c. q. 2. puella. conſecrationis imponitur in 25. anno, vt ead. cau. quæ. l. placuit. & 77. diſtinct. placuit. Poteſt autem conſecratio virginum fieri in die epiphaniarum, in albis paſchalibus, id eſt, tota ſeptimana paſchali, in apoſtolorum natalibus: niſi ſint graui languore detentæ, tunc enim aliis temporibus poſſunt, imò etiam aliis præcipuis feſtiuitatibus & diebus dominicis, vt in c. 1. de tempo. & qual. ord. Viduas autem nullus pontificum velare præſumat. 20. quæ. 1. deuotis. in fine. ſed ipſemet velum ſuſcipiant de altari. 27. quæ. 1. viduas, quæ capitibus ſuis imponant, c. perlatum. de his quæ vi metúsve cau. fiunt. velum autem religionis, vel veſtem religioſam de manu presbyteri ſumere poſſunt. 20. quæſt. 1. viduas. Secus de velo conſecrationis, quod ſolenniter à ſolo epiſcopo ſoli virgini ſolennibus diebus imponitur. Tertium eſt velum ordinationis, quod olim dabatur diaconiſſis in 40. anno, 20. q. 1. ſanctimoniales 27. q. 1. diaconiſſam. Quartum eſt velum prælationis, quod olim dabatur abbatiſſis in 40. anno. 10. q. 1. iuuenculas.

VENALICIARIVS, eſt ſeruorum mango. Quintilianus: [Adoleſcentem, inquit, apud venaliciarium repertum.] Et itertum, [Dedit libertus pecuniam venaliciario.] Iidem & venalicij dicuntur. Cicero in oratore ad Brutum: [Aphricanos, & Lælios multi venaliciarij mercatoréſque ſuperarunt: Caius titulo de ædilitio edicto. l. iuſtiſſimè. [Venaliciarij, inquit, ita ſocietatem coëunt, vt quicquid agunt, &c.] Vlpianus quoque, [Quia venaliciarij, inquit, ſciunt decurti ad nouitiorum emptionem.] Item Aphricanus de verborum ſignificatio. l. mercis appellatione. 207. Mella mangones, non mercatores, ſed venaliciarios appellari ait.

VENALITIARII, ſunt qui quæſtus cauſa venalitiarum rerum negotiationem exercent, quos vulgò appellamus reuenditores. In iure autem venaliciarij intelliguntur fere ſemper mangones, quia venalitia, i. ſeruos venales expoſitos, ipſi emere præoccupant, vt catius vendant. l. mercis. 207. de verb. ſignific. vbi Alciat.

VENALITIAE res ſunt, quæ in vſum indigentium venales proponuntur.

VENATIO quid ſit, habes ſecundùm Goffred. in Sum. titu. de cle. vena. Eſt triplex, ſcilicet oppreſſiua, arenaria, & ſaltuoſa. Oppreſſiua

preſſiua eſt hominum, de qua dicitur, [Cœpit Nembroth eſſe robuſtus venator coram Domino,] id eſt, extinctor, & oppreſſor. Et ſic venator, eſt hominum exactor & oppreſſor, qui aliquem venatu opprimit. Arenaria eſt, quæ fit in arena, vt cùm quis locat operas ſuas vt pugnet in arena cum aliqua beſtia dentata: hanc qui exercet, peccat grauiter, niſi exerceat gratia virium experiendarum, vt ff. de poſtu. l. 1. §. item ſenatus. & 3. q. 7. tria. verſic. infames. circa princ. & de hac loquitur 86. diſtinct. qui venatoribus. cum duobus c. ſeq. Saltuoſa eſt quæ fit in ſyluis & ſaltibus ad capiendas feras, & hæc eſt licita, ſed illicita ex tempore & perſona: Ex tempore, vt in quadrageſima & ſabbathinis noctibus. 36. diſtin. amputatis. Ex perſona, vt in clericis in quo tamen diſtinguendum eſt, quoniam epiſcopo ſemper eſt illicita. 33. diſt. quorundam. Aliis verò clericis licita eſt cauſa neceſſitatis, vtilitatis & recreationis, cum retibus, laqueis & canibus, dum fit cum ſilentio & modeſtia: nam etiam monacho licet texere ligna pro piſcibus capiendis, vt de conſe. diſtinctione 5. nunquam. vide Goff. in ſum. de cleric. venat.

Vendere, eſt rem pro certo pretio dare.

Venditionis verbum ſæpè inuenire eſt poſitum pro emptione, ſicut & ex contrario emptio pro venditione. l. veteres. de contra. emp. Imo in lege 12. tab. appellatione emptionis & venditionis continebatur omnis alienatio. l. Statuliberi. de ſtatulibe.

Venditio in aſſem apud Modeſt. in l. filius quib. mod. pig. vel hypo. ſolui. accipitur pro inſolutum datione, cùm quis tanti rem pignorauerit quanti vendi poterat, & ideo eam dat creditori inſolutum imaginaria venditione, quæ per æs ſeu aſſem & libram fiebat, auctor Alciat. in Parer. lib. 2. c. 33.

Venditi actio, require ſuprà actio venditi.

Vendicare, eſt coram iudice dicere vel intendere rem eſſe ſuam, vel allegare, vt quando quis dicit, hæc res eſt mea, & eſt idem quod intentare, ſcilicet ad hoc ſolum intendere vt res ſua declaretur, & ſibi dominium applicetur.

Veneficus, non ſimpliciter eſt qui venenum necandi alterius gratia porrigit, ſed qui adhibitis incantationibus quibuſdam vtitur, qui & maleficus dicitur. Ouidius 7. Metamorphoſ. de Medea.

-Validoſque venefica ſuccos
Mergit in ære cauo.

Lucanus in 7.

Pollutas cantu diróque venefica ſucco.

Hinc apud Iuriſconſultos titulus eſt de ſicariis & veneficis. Idem & venenarius dicitur. Iulius Firmicus libro 2. [Si Mars Mercurium de diametro aut de quadrato reſpexerit, faciet venenarios & maleficos,] Calliſtratus titulo de Pœnis. l. capitalium. [Venenarij inquit, capite puniendi ſunt.] Nebriſ.

Venenarii ſecundùm Alciat. lib. 4. de Verb. ſign. ſunt qui aliquem veneno neci dederunt, eiúſque criminis ſunt rei.

Veneni appellatione continentur quæ non ſolùm nocēt, ſed etiam medicamenta ſalubria, & ideo

mentionem faciens veneni, adiicere debet, vtrum bonum ſit an malum. l. qui venenum. de Verb. ſign.

VENIA ætatis dicitur beneficium ſeu permiſſio, vt qui minor eſt habeatur pro maiore, & talis indulgentia datur mulieri in decimooctauo anno, viro autem in 20. l. omnes. C. de iis qui ven. æta. impetr.

VENIRE, id eſt, vendi, vt in l. Fulcinius. §. ſi in idẽ. ff. Qui. ex cau. in poſſ. ea. cum ſimi. eſt enim verbũ neutropaſſiuũ, ſub voce neutrali ſignificans paſſionem, vnde Exulo, &c. Et differt venire à venio, & venire à veneo. Vnde,

Si vis venire debes cras manè venire.

VENIRE diem debiti, eſt poſſe pecuniam petere.

VENISSE ad aliquem id ſolùm intelligitur, quod remanet deductis onerib. l. veniſſe. de Verb. ſig.

VENTER, require ſuprà, Mittere in poſſeſſionem nomine ventris.

VEPRES dicuntur ſpinæ quæ vi prehendunt & lacerant carnes & veſtes, ſecundùm Ioan. Andr. in clem. dudum. de ſepul.

VERBVM in larga ſignificatione ponitur in iure pro qualibet parte orationis, à verberando dictũ, eo quòd aërem verberat: vt dicendo in gloſſ. ſuper ver. inſtitutio. ſuper ver. velociter. & ſuper ver. infrà, &c. Non ergo capitur hìc verbum, ſicut in Ioan. c. 1. [In principio erat Verbum.] & ſicut in Donato, [Verbum eſt pars orationis,] prout eſt diſtincta ab aliis partibus orationis, ſed ſignificat dictionem cuiuſcunque partis orationis.

VERBIS dicitur obligatio contrahi per ſtipulationem, vt Inſtit. de Verb. obligat. in princip.

VERBIS coniuncti qui dicantur, require ſuprà in verbo [complexus.]

VERNA, eſt ſeruus ex ancilla in domo natus, inde dicitur vernaculus, & eſt paruus ſeruus, diminutiuum. ff. de Leg. tertio. l. ſeruis. §. fi. C. de Rei vendic. leg. cùm ſuper.

VERO quandoque ſtat incœptiuè, quando non præcedit materia cui iungatur ſequens, vt de Elect. ſuper eo verbo. Quandoque aduerſatiuè, de hoc in Authent. de hæred. & Fal. in princ. collat. 1.

VERSICOLOR veſtis, inquit Valla, non tam dicitur illa quæ colorem natiuum mutauit, puta in rubrum, pallidum, aut nigrum, quàm illa quæ varium habet colorem. Gellius libro 6. [Tunica inquit, longa muliebri indutus & verſicolori pallio.] Cicero 3. de finibus, [Plumæ, inquit, verſicolores columbis.] Plinius libro 35. [Capita earum mitris verſicoloribus operuit.] Vlpianus de legatis tertio, lege, ſi cui lana. [De verſicoloribus, inquit, videndum eſt.] Paulus de Auro & argento legato. l. pediculis. §. Titia. [Veſtem, inquit, tam coloriam, quam verſicoloriam.] Nebriſſ.

VERSICOLORES appellat Vlpianus in leg. ſi cui. §. 1. de Lega. 3. lanas quæ natiuum colorem mutarunt, ſiue cocco, ſiue purpura, ſiue quo alio colore infectæ ſint.

VERSVM in rem alicuius quid dicatur, perſpicuè apparet ex l. 3. ff. de in rem verſo. & ex §. prӕterea. Inſtit. quod cum eo.

VERVEX dicitur ab inuerſis teſticulis: eſt enim mas inter oues cui inuerſi ſeu adẽpti ſunt teſticuli.

Iuuen

Iuuenalis Satyra 3.

Sutor & elixi veruecis labra comedit.

de quo meminit Vlpian.in l.1.§.1. ff. de Abige. licet quidam verbicem legant,& malè.

VERVM vſurpari pro iuſto, not. gl.in §.ſemel. Inſtit.ex quib. cau. manu.non lic.

VESANVS dicitur qui ſine ſanitate eſt,ſicut vecors ſine corde,vt ff.de Verb.ſig.l.malum.

VESPERTILIONES appellari in iure Alcia.ait, qui ne creditoribus ſatisfaciant, latitant, & veſpere tantùm exeunt, vel qui rationes conturbauerunt.

VESPILONES & veſpæ,vt inquit Feſtus, dicuntur qui funerandis corporibus officium gerunt,non à minutis illis volucribus, ſed quia repentino tempore eos efferunt,qui funebri pompa propter inopiam nequeunt. Suetonius in Domitiano: [Cadauer,inquit,eius populari ſandapila per veſpilones exportatum.] Apuleius lib. Floridorum 4. [Veſpilonum manibus extortum velut ab inferis poſtliminio domum retulit.] Martialis.

Chirurgus fuerat, nunc eſt veſpilo Diolus.

Martianus in titulo de ſolutionibus, lege qui decem. [Num ergo & ſi veſpilonem aut aliàs turpem dederit hominem:] pro quo mendosè legitur veſpertilionem. Item Vlpianus titulo ad Senatuſconſultum Trebellianum, lege ſed ſciendum. [Vel nomen quidem veſpilonis teſtatoris ferre.] Hîc Accurſ. non minus inſanit, quàm in ſuperiori lege fecerat. Nam vtrobique veſpilonem intelligendum ait eſſe nomen infamiæ, vt ſi cognominaretur carnifex. vt apud Martial.

Poſtquam triſte caput faſtidia veſpilonum,

Et miſeri meruit tædia carnificis

Anton.Nebr.

VESTIARIVM, pro loco vbi reponuntur veſtes, vt apud Plinium libro 15. [Veſtiarium,inquit,contra teredines ad noxia animalia amurca aſpergi.] Aliàs veſtiarium pro ipſis veſtibus, ſicut miniſterium pro miniſtris, cibaria pro cibis, Seneca libro de vitæ tranquillitate: [Familia veſtiarium petit victúmque.] Scæuola titu. de annuis legatis. l. annua. [Ac per hoc, inquit, neque veſtiaria, neque cibaria his debeantur.] Iabolenus titulo ſolut.matrimonio. l.in his. [ſeruis,inquit,vxoris virnummos vt veſtiarium dederat.] Nebr.

VESTIARII ſunt, qui veſtium exercent negotiationem.

VESTIARIVM, quod pro veſtitu impenditur vel datur.

VESTIBVLVM ſecundùm Azon. eſt locus ante oſtium vtriuſque domus,vel primus aditus ſeu introitus vel porticus, &c. & tectum erat, quo vt veſtimento tegitur homo: vel dicitur ab aue,id eſt,ſalutatione quæ fiebat ibidem ſtantibus.

VESTIGATORES, venatores,ſic dicti à veſtigiis ferarum ſequendis. l.quæſitum.de fun.inſtr.

VESTIMENTVM dicitur omne illud quod induimus.

VESTIMENTA interpolata, dicuntur veteres veſtes iterum poſitæ.

VESTIS,idem quod veſtimentum.l. veſtis.de Auro & arg.leg.

VESTIS virgata vel partita,& de caligis ſcalatis habetur in Clem.2. de vita & honeſt.cleric.

VETERANA mancipia, ſunt quæ anno

anno ſeruierunt.l. vlti. de public.

Veterani ſunt milites emeriti,id eſt, extra militiam propter ſua merita poſiti.Cod. de vet.in rub. Et in legenda ſancti Martini, vbi dicitur quòd Imperator præcepit quòd veteranorum filij ſcientiis militaribus implicarentur.

Veterator, ſeruus is dicitur qui diu ſeruiuit , & qui ex vetuſtate callidus eſt,quemadmodum è diuerſo nouitius , qui nouus eſt in ſeruitio. Feſtus: [Veteratores,inquit , callidi dicti à multa rerum gerendarum vetuſtate.]Donatus in illud Terentij in Andria:

Quidnã hic vult veterator ſibi.

[Veterator,inquit,eſt vetus in aſtutia.]Vlpianus titulo de Ædilitio edicto.l præcipiunt. [Præcipiunt ædiles , ne veterator pro nouitio væneat.] Atque ibidem: [Quia venaliciarij ſciũt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, idcirco interpolant veteratores.] Nebr.

Veterinarius , eſt veterinarum medicus. Eſt autem veterina iumentum vel à vehendo dictum, vt putauit Cato , referente Feſto Pompeio,vel , vt Opilius,veterinam dici voluit , quaſi vterinam , quòd ad ventrem onus religatum getat.inde veterinaria, medicatiua iumentorum ars. Columella libro 8. [Veterinariæ medicinæ prudens eſſe debet pecoris magiſter.]Calliſtratus titulo de iure immunitatis.l.quibuſdam. Accurſius : [Qui fodiunt, inquit,aurum & argentum, aut qui faciunt vitra,] ſed hoc diuinare eſt.Nebr.

Vetus & veteranum quid intelligantur, vide extrà, de Elect.c.generali. libr.6. & Albe. ſuper vet. nunc videamus, quanto. C. Quæ ſit longa conſuet.

Veteratores ſerui,qui ſeruierunt,& iam in ea conditione quaſi callum fecerunt,& ita crebriùs ſumitur in iure. nonnunquam tamen & aliter accipiuntur,vt annotauit doctiſſimus Alciat.l.4.de Verb.ſign.

Vetus ius,require ſuprà,Ius.

Vetus vinum,dicitur quod non eſt nouum,& anni prioris vinum appellatione vini veteris continetur.l.vetus. de Triti.vino,& oleo legato.

De V ante I.

Via,eſt ius eundi, ambulandi, vehendi , vehiculum & iumentum ducendi. Ita ille cui competit ius viæ , poteſt illa facere: & differt ab actu. quia plus continet via quàm actus.Nam via,iter & actũ in ſe continet. Item eo contentus eſt actus , vt iumentum agat quis, etſi non vehiculum : plus enim vehiculum occupat quàm iumentum.In via neceſſarium eſt vtrumque poſſe agere. Item via habet ius trahendi lapides, ligna vel trabes,& ferendi erectam haſtam, quod non habet actus, niſi de hoc ſpecialiter conueniſſent, licet à tergo ducere vellent, non in collo, quod potius videtur rigoroſum quàm æquum.Item viæ latitudo ad vehendũ vehiculum, ſi latior vel anguſtior non deſignetur per contrahentes,lege 12. tab.definitur,ſcilicet octo pedum per rectum vbi via eſt recta, non tortuoſa , ſed in anfractu 12. pedum,i. vbi reflexa eſt, quod in actu non oportet,vide ſuprà vehiculum. Viarum autem quædam ſunt publicæ , quædam priuatæ, quædam vicinales , vt eleganter perſequitur Iuriſconſu. in lege 2. Ne quid in loc. publ. & in lege

vlti

vltima, de lo. & itin. pub.

VIAM aperire, eſt ad veterem altitudinem latitudinémque reſtituere. l. 1. de Via pub.

VIATICVM, ci, eſt pecunia illa quæ ad viæ ſumptus alicui datur. Cicero de ſenectu. [Quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere.] Plinius Cæcilius de Martiale: [Proſequutus, inquit, eram viatico ſedentem.] Inde Viaticulum, paruum viaticum. Apuleius libro 7. de aſino: [Viaticulum, inquit, mihi corraſi.] Vlpianus libro 5. titulo de iudiciis. l. ſi longius. [Egeſtare, inquit, Romæ laboraret viaticulo ſuo non recepto quod ad ſumptus pater ei deſtinauerit.] Accurſius ignorans quid viaticum ſit, quod propter impenſas, inquit, in ſcholis datur: quia ſuprà dixerat, ſtudiorum cauſa. Neb.

VIATICVM, eſt merces itineris. l. Titio. ff. ad Munic. Item expenſæ ſtudiorum. l. ſi longius. §. ſi filius. ff. de Iudi. Aliquando ſumitur pro corpore Chriſti. cap. quod in te. extrà, de pœn. & remiſ. & c. qui reducunt. 26. q. 6.

VIATORES, inquit Feſtus, appellabantur qui magiſtratibus parebant, eo quòd plerunque ex agris homines euocabantur à magiſtratibus & frequens erat eorum ab agris in vrbem via. Plinius libro 18. [Cincinnato viator attulit dictaturam.] Tales tunc viatores erant, quibus idipſum nomen inditum eſt, ſubinde ex agris ſenatum ducéſque acceſſentibus. Vlpianus titulo de Rebus eorum qui ſub tutela. l. magis. [Dari, inquit, viatorem qui ei renunciet.] Neb.

VIATORES erant, qui magiſtratibus præſtò erant. §. tripli. 24. Inſtit. de actio. & l. magis. §. ne tamen. de Reb. eor. qui ſub tut.

VI bonorum raptorum, vide ſuprà, actio vi bonorum raptorum.

VICARIVS ſeruus, dicitur ille quem Atrienſis ſeruus ſubſtituit. Itaque vicarius dicitur ſerui ſeruus. Martialis.

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe.

Plautus in Aſinar. [Sticho, inquit, vicario ipſi tuo, cui Leonidas Atrienſis reſpondet.] Mihi ſcio vicarium eſſe. Vlpianus titulo de legatis tertio. leg. ſeruos. [Vicarios ſeruorum ſuorum numero non contineri.] Idem in titulo de peculio legato, lege ſi peculium legetur. Rectè igitur atq; Latinè Pontifices appellant ſe vicarios, hoc eſt, ſeruos ſerui Petri, qui ſe appellat ſeruum Ieſu Chriſti in ſuis canonicis, ſed Petrus non vicarius Chriſti, quia non eſt ſeruus ſerui.

VICARIVS ſecundùm Goff. eſt qui vices alicuius gerit, ſiue in officio contentioſo, ſiue non contentioſo, vt C. de Offic. eius qui vi. al. gerit, per tot. & de offic. vic. per to. & de offic. Arch. 1. & de of. archie. c. 1. in fi. Et ſciendum quòd illi vicarij, de quibus in legibus ſub illa rubr. poſitis tractatur, ſūt non delegati, ſed ſubdelegati vel ordinarij iudices. Nā eligebantur in certum tempus quod ordinariis erat præfixum, vt ipſi vices ordinariorum præſentiū & viuētium ſupplerent. Erant alij qui gerebant vices mortuorum & abſentium, qui & ſuffraganei appellabātur: hi omnia poterant agere quæ pertinebant ad iuriſdictionem præter vltimum ſupplicium & membri abſciſſionem: vt C. de Off. vica. l. 2. & vicarius Eccleſiæ eſt presbyter, qui vice principalis

rectoris deſeruit eccleſiæ. Et ſunt quatuor ſpecies vicariorum. Quidam ſunt perpetui ad parrochiales eccleſias conſtituti. vt in cap. G. perpetuus. de fid.inſtr.& c.extirpandæ. de præbend. Quidam non perpetui, ſed ad aliquos actus conſtituti: vt temporales, de quib. in cap. peruenit. de appella. Et iſti dicuntur mercenarij. 7. qu. 1. nihil. Quidam ſunt ſpeciales non ad curam, ſed ad certum locum, articulum, vel actum conſtituti: de quibus ca. tua. de offi. vic. Quidam nec perpetui, nec ad curam, nec ad certum actum, ſed generaliter dantur ad omnia, vt vicarius in curiis epiſcoporum, de hoc gloſſ. optima in cle. quæ de eccleſiis. de offic. vica. & vide in lectura Innoc. Item vicarij dicuntur illi qui vt cuiuſcunque vicem compleant vel gerant, ſunt conſtituti, vnde vicarius dicitur quaſi vicem gerens.

Vicarius ſeruus, vide Seruus vicarius.

Vicecomes, ſecundùm Spec. eod. tit. dicitur ille, cui dominus temporalis committit executionem iuriſdictionis ſuæ in aliquibus caſtris, & ſic talem vocant vulgariter Lombardi, & aliqui in patrimonio beati Petri.

Vicedominus ſecundùm Spec. eod. titu. propriè ſecundùm iura eſt qui præeſt rebus epiſcopalibus. 70. diſt. colonus.

Vicini ſecundùm Bart. in leg. ſi tertius. ff. de aqua plu. arcend. dicuntur quouſque vox hominis exclamantis audiri poteſt. le. 1. §. eodem autem tecto. ff. ad Syll. Et intelligitur de voce communi, non nimis gracili, nec nimis tubali, ſicut vox tauri. Etiam dum clamans medio modo ſit, nec in tecto, nec in apice turris, nec in cellario.

Victimarii (inquit Bud. in l. vltim. de iu. immu.) in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias quæ in ſacrificiis cedebantur.

Victores ſerui ſunt, quos quis habet victus parandi gratia.

Victus nomine intelligitur omne illud quod neceſſe eſt homini ad viuendum.

Veſtis vicem habet victus. ff. de verborum ſignific. l. victus. & l. quos 234. §. 2.

Videtur, eſt verbum fictionis, vt ff. de vi & vi arm. l. 1. §. deieciſſe. & per Bart. in le. ſi is qui. ff. de vſuca. & gloſſ. in verbo habere videtur. cap. non minus. de immun. eccleſ.

Videtur, interdum eſt ſignum veritatis, non fictionis. l. ſeruum filij. §. ſi quis rem. ff. de Leg. 1. Et quandoque videtur ſignificare ſententiam diffinitiuam, vt capi. præterea requiſiti. de Appell. & reſpondetur de iure per ipſum: vt c. 1. de iud. lib. 6.

Vidua, eſt non ſolùm illa quæ deſiit eſſe nupta, vt in ca. vidua. 34. diſt. verùm & propriè, eſt illa, quæ nunquam fuit nupta: vel quæ non habuit virum. l. malum. de verb. ſig. Et dicitur vidua quaſi viro priuata, vel ſine dualitate. Dicitur etiam vidua, quæ maritum habet inutilem, id eſt, damnatũ ad perpetuos carceres. gl. ſolennis & ſing. in l. fin. in verbo orbitates. Co. ad l. Fla. de pla. per quam not. ibidem Bal. quod priuilegia data viduis, dantur inutiliter nuptis, quod verbum dicit dom. Iaſon in leg. ſi is qui pro emptore. verſ. adde. Io. de Ligna. ff. de vſuca. & confirmari poteſt ex tex. in ca. 2. §. ſed neque illud, extrà, de tranſlat. epiſc. vbi pontifex dicit, quòd ſecundùm communem

munem vſum loquendi eccleſia dicitur eſſe viduata ſponſo, quæ habet epiſcopum inutilem. & gl. in c. admonere. in gloſſ. 1. vbi dicitur.

Si re priueris, nec nomen habere mereris.

VIENNA, ciuitas eſt Allobrogum in Gallia Narbonenſi, cuius meminit Iuriſconſult. tit. de cenſibus.l.vlt.Nebr.

VILLA, eſt locus ruralis: inde in villa natus dicitur villanus. le. is qui. ff.de verb.ſignifi.& differt villa à vico. leg.vrbana prædia.ff. eod. titul.

VILLAE dicuntur ædificia ruſtica: & villa ponitur pro ciuitate. de cenſ. venerabili.

VILLICI dicuntur vel ſunt qui ad villam mittuntur:vel ſunt qui in villis morantur. Item villicus eſt gubernator villæ, vel qui præeſt toti rei ruſticæ:vt inquit Paul. in l.ſi cum villico. ff. de Inſt. act.

VINACIVM, vel vinacius, propriè acini ſemen eſt. Acinus autem granum vuæ. Cato tamen in libr.de re ruſtica, pro acinis muſto exhauſtis vinacium poſuit. [Dolia, inquit, quibus vinaceos condat decem habeat.] Vlpian. quoque tit.de fur.l.ſi quis vxori. [Vuarum, inquit, & muſti & vinaciorum nomine furti agere poteſt.] Neb.

VINACEA in l.ſi quis vxori. de fur. pro granis vuarum, cùm ex eis vinum expreſſum eſt.

VINARIA propriè ſunt torcularia ſeu dolia, vel certa vaſa vini, quæ etiam ad alium vſum transferri poſſunt, & tandiu vinaria dicuntur quandiu vinum habent: vt ff. de ver. ſig.l.vinaria.

VINARII dicuntur ebrioſi.Etiam vinarius eſt hortus vbi creſcit vinum.leg.ædiles. §. Pedius.ff.de Ædil.edicto.

VINEA locus vitibus conſitus. l. certò, vbi gloſſ.de ſer.ruſt.præ.

VINEARII horti, qui vineas habent, l.vrbana prædia.de verb.ſig.

VINCTVS propriè non dicitur qui detinetur in carcere, niſi & vincula eius corpori adhibita ſint. l. verum.216.de Verb. ſig.

VINCVLORVM appellatione tam publica, quàm priuata vincula ſignificãtur.l. vinculorum.224. de Ver. ſign.& propriè loquendo nemo in vinculis eſſe dicitur, niſi cuius corpori vincula ſunt adhibita.d. l. verum 216.de ver.ſig. licet latè & per interpretationẽ etiam ſimpliciter incluſi in aliquo loco pro eo habeantur, ac ſi in vinculis coërcerentur. l. ſuccurritur.ff.Ex quibus cau.maio.

VINDICIAE dicebantur ius poſſeſſionis, quæ diſceptabantur, pẽdente iudicio penes quem ex litigãtibus res quæ vindicabatur deberet remanere, interprete Alci.

VINDICTA, virga prætoris erat, quæ ſeruo impoſita illum faciebat liberum. Perſius.

Vindicta poſtquam meus à Pratore receſſi.

Vnde per metonymiam, vindicta pro libertate aliquando. Ouid. de remedio:

-Vindicta quiſque fauete ſua.

Et ibidem:

Optima vindicta proxima quaque dies.

Dicta eſt autem vindicta à vendicando, hoc eſt, in libertatem aſſerendo, vel à Vindicio ſeruo Vitelliorum, qui coniurationem de reddenda vrbe Tarquiniis patefecit, de quo Liu.lib.2.& Pomp. de ori.iur.l. neceſſarium. Titulus eſt præterea in libris Digeſtorum,

de manumiſſis vindicta. Neb.

VINDICTA dicitur modus manumittendi, & dicitur à vindicta prætoris virga, qua ipſe caput ſerui tangebat, hæc verba ſolennia dicens,

Aio te liberum more Quiritum.

Vnde Perſius,

Vindicta poſtquam meus à prætore receſſi.

VINDICTA, ſecundùm alios, eſt ipſa libertas quæ apud iudicem datur ſeruis à Vindicio ſeruo Velliorum, qui vindicauit ciuitatem Romanam coniurationem dominorum ſuorum contra rem publicam factam detegendo: propter quod apud conſilium libertatem conſecutus eſt, ſiue libertate à populo donatus: & in poſt modum obtentum eſt, vt omnis illa libertas quæ à populo datur, vel à magiſtratu qui vicem populi gerit, dicatur vindicta. Hæc Azo in Sum. Co. de vin. li. & apud conti. manumiſſione.

VINI appellatione quid contineatur, ſatis ſupérque liquet ex tit. de Tri. vi. & oleo leg.

VINITOR, ruſticus vineatum cultor appellatur, & de eo loquitur Vlp. in l. inſtrumenta fundi. ff. de fundo inſtruct. licet aliqui mendosè legant Monitor.

VINVM abſynthiacum, eſt cum melle & abſynthio confectum.

VINVM picenum & tyriacum dicitur à locis. 14. q. 3. plerique.

VIOLATOR eccleſiæ dicitur quicunq; ipſam eccleſiā, frangendo oſtia, capiendo res ſacras & inuadendo, priuilegia ſua non cuſtodiendo vel corrumpendo, offendit.

VIR & vxor illi dicuntur, qui matrimônium contraxerunt per verba de præſenti, de futuro ſponſalia, require ſuprà ſponſalia, quãdoque tamen dictio vir, refertur ad omnes maſculos, licet non duxerint vxorem cuiuſcunque ætatis ſint, vt no. Bar. in l. ſeruus. de leg. 3. vbi vide.

VIR bonus dicitur iudex. gl. not. in c. potuit. in ver. celeri. ad fi. de lo. l. cõtinuus. §. cum ita, ff. de ver. obl.

VIRGINITAS, eſt in carne corruptili perpetua corruptionis euitatio.

VIRILIS portio intelligitur æqualis, quandoque tamen complectitur totũ, & ideò ſi Titiũ & Seium hęredes inſtituā in viriles partes, alter autem eorum non poſſit ſuccedere, alter capax habebit totum. l. virilis. de Verb. ſig.

VIRIOLAE inter mulierũ ornamēta enumerantur, in l. argumento. §. muliebri. ff. de Aur. & arg. le. iuncta l. fi. §. fin. eo. tit. & eſt diminutiuũ à viriis, quæ minores annulos, quos vulgus corrupto vocabulo vergetas nuncupat, ſignificant.

VIRTVS, ſecundùm Philoſophum 2. Ethic. eſt quæ habentem perficit, & opus eius bonum reddit, & dicitur quaſi virum tuens, à vitiis pręſeruans, de pœ. diſt. 2. illa anima. & c. ſeq. & no. Ioan. And. in clem. 1. de Sum. Tri. & fid. catho,

VIRTVTES theologiæ ſunt tres, fides, ſpes, & charitas, c. quia paſſus. de conſecr. diſt. 2.

VISITATIO quomodo & quando fiat per archiepiſcopum, & quæ crimina punienda ſint, & in quibus procuratio fiat, vide ca. 1. de cenſi. lib. 6.

VIS, eſt rei maioris impetus, quę repelli non poteſt, vel cui reſiſti non poteſt, ſupple commodè. ff. quod vi metúſve cau. leg. 1. & 2. & quot mod. ſum. & quot actiones vel interdicta introducat, not. in c. ad audientiā. eo. tit. in gl. 2. Cuius gl. effectus infrà patebit.

Et

1 Et generalis quandoque vnde ſecundum Goff.& Azon.eod.tit.

V I S eſt quintuplex,ſcilicet,impulſiua,ablatiua,expulſiua,& turbatiua, & inquietiua, vide infrà.

V I S ablatiua eſt rerum mobilium: & hęc inducit actionem vi bonorum raptorũ in rebus mobilibus: eſt enim circa mobilia tantum,vt ff.de vi & vi arm. l. 1. §.ſi fundus. §.2.& Inſt.vi bon.rapt. §. ſed nedum talia. per illam enim alicui bona ſua vel res ſuæ violenter rapiuntur.

V I S compulſiua eſt, per quam cõpellitur quis ad faciendum illud quod non faceret, ſi eſſet liberi arbitrij, nec compelleretur, quæ imponit neceſſitatem cõtrariam voluntati ſpontaneæ, & ex hac vi oritur actio quod met. cauſ.ff. eod.tit. l.1.in fin.

VIS expulſiua eſt,quando quis eiicitur de poſſeſſione ſua:& ſecundũ iſtam inducitur interdictum vnde vi,& eſt tantùm rerum immobilium,vel de his quæ immobilibus cohærent.

V I S turbatiua eſt, quando quis turbatur in poſſeſſione ſua, quæ inducit interdictum vti poſſidetis in rebus ſoli, ſed in rebus immobilibus inducit interdictum vtrobi,cùm duo ſe poſſidere contendunt eandem rem.

V I S inquietatiua, eſt quæ introducit interdictum quod vi aut clam.& dicitur inquietatiua,quia non ſinit vti alium re ſua quietè, vt arare vel aliquid facere, vel quando alter vult alio inuito aliquid ædificare in ſuo ſolo,vel forte iam ædificauit.Nam diſtinguitur in hoc interdicto an iuſtè vel iniuſtè fecerit,vt ſi quis à me prohibitus vel putans ſe prohibendum quid in meo faciat, ſiue ius faciendi habuerit,ſiue non. vt ff. quod vi aut clam.l.1. Et dico ſecundum Azon. in rubrica, quod metus cauſa. quòd accipitur hic vis prout nullo modo poteſt ei reſiſti,ſed in rub.de his quæ vi metúſve cauſ.fiunt. accipitur prout poteſt reſiſti, licèt cum periculo, & eſt cõpulſiua,hæc ibi. Item eſt quædam vis publica,quæ fit cum armis, quædam priuata ſine armis,de ordine cognationum.cùm dilectus. in gl. 7. Item vis maior dicitur impetus rei, cui reſiſti non poteſt,vt ſuprà dictum eſt de his, quæ vi metuſve cauſa fiunt, ad audientiam. in gl.2.

VIS maior quę dicẽda ſit,cuius meminit Caius in l. ſi merces. §. vis maior. pulchrè Bud.in leg.ex cõducto. §. ſed & ſi labes. ff. locati & cond.

VIS negatiua, eſt quando res alicuius inquietatur.

VIS publica eſt, quæ fit cum armis; ſed priuata quæ fit ſine armis. Inſt.de pub.iud.circa fi.in §.item lex Iulia.de vi priuat. Vnde,

Vis priuata reum deponit ab ordine rerum.

id eſt, mulctabit in tertia parte bonorum.

Sed deportatur, cùm vis armata probatur.

vt in gl.1.c.2.de ord.cognit.

VIS ſiue metus cadens in conſtantẽ virum,eſt metus pœnæ, vel cruciatus ſiue amiſſionis omniũ bonorũ, & iſta excuſat, niſi poſtea conſenſerit, vt in c. de illis. 2. de ſponſ. Alia eſt vis vbi metus non excuſans,quę non cadit in conſtãtem virũ,vt in c.veniens.& c.conſultationi.eo.tit.Et not.quòd poteſt quis vim vi repellere, vt c.ſignificaſti. 2. de hom. & c.ſi verò. de ſent.excom.& diſt.1.ius naturale.leg.1. §.vim vi. ff.de vi & vi arm.

arm.l.ſcientiam.§.qui cùm aliter. ff.ad l. Aquil. Et hoc verum ſi repulſio fiat in continenti, non ex interuallo, vt l. idem eſt. §. cùm igitur. ff. de vi & vi arm. Dicitur autem ſic fieri in continenti, quãdo fit in flagranti crimine, hoc eſt donec animus continuus durat, & non diuertit ad alios actus. vt §.vim vi.præal. Secundò debet fieri cauſa defenſionis, non offenſionis vel vlciſcendi, vt §. pen. in leg. ſcientiam. præal. Tertiò debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ.C.vnde vi.leg.1.& c. vt famæ. §. vltim. de ſent. excom. Et datur ibi talis concluſio, quòd iſta defenſio eſt vera & iuſta quæ fit tantùm & tunc, quantum, & quando eſt opportunum, vt in gloſſ. 1. Cod.vnde vi.præal. tamen ſi defendens modum excedat non ex propoſito, non tenetur.23.qu. 3. non inferenda.Alanus & Ioan. diſtinguunt, aut vis fit perſonæ, aut rebus. de hoc vide gloſ.in c. ſignificaſti. præall. & c. dilecto filio.de ſent. excom. libro 6. & in cap. ſignificauit. de pœ. & re. vbi conſideratis circumſtantiis imponitur pœnitentia arbitraria illi qui defendendo modum exceſſit. Quartò poteſt fieri quando habet iuſtum timorem offenſæ, puta per minas alicuius qui minas exequi ſolebat, aut per occurſum: non enim oportet expectare quouſque detur primus ictus, quia talis poſſet eſſe lethalis.

VITAE hominis tempus longiſſimum eſt ſpatium centum annorum. l. fin. & Iaſ.in 7. not. C. de ſacroſanct. eccleſ. Adde quòd homo poteſt viuere centum & 20.annis, vt eſt tex. in §. 1. & ibi no.Ang.in auth. de monac. ponit do.Iaſ.in d.l.fin.in fine.

VITIS centurionis geſtamen erat ad fuſtigandos milites pigrè munera ſua obeuntes, de qua in verbo, Centurio, multa diximus. Nebriſſenſ.

VITIVM, eſt perpetuum corporis impedimentum. l.inter ſtuprum. de Verb. ſig. vbi ponitur differentia inter morbum & vitium: ſed Sabinus in l.1.de ædil.edic. vitium etiam ad animum retulit.

VIVARIVM dicitur indago vbi fetæ ſunt incluſæ, vel dicitur locus in quo piſces ſeruantur, vt ibi viuant, ſecundùm Ioan. And. in Clem. ne in agro.de ſta.monac. Et differunt viuarium, ſaltus, foreſta, garena, inſula, &c.

VIX quandoque denotat affirmationem; nam quod vix fit, fieri tamen dubium non exiſtit, vt c. 2.de cogna.ſpirit.lib.6.ff.de iudic. l.& certis ex cauſis. & 15. quæſt. 1. meritò quæritur. Quandoque etiam ſignificat negationem, id eſt, nullo modo, vt ff.de Lega.1. ſi ſeruus legatus.§.qui quinque. Sic etiam dicitur, [Vix bono peraguntur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio.]61.diſtinc. miramur.

De V ante L.

VLTRA aliquando ponitur temporaliter 32.quæſt.5. ſi Paulus. ff. pro ſocio.l. cum duobus. §. idem reſpondit. Aliquando notat modicum tempus, extrà, de dila. c. litteræ. Aliquando includit: Cod. de non nume. pec.l.cùm vltra. de vſur.l.eos.& l.cùm allegas.de col. filiam.& de inoffic.teſt. l. 2. Aliquando taxat. C. de Iudic.properandum. circa princ. Item adde quid vltra importet, in teſtamento, Bat.in l.Celſus. ff.de Vſur.

VLTROCITROQVE perinde valet quaſi dicas, vtrimque, ſiue hinc

hinc atque illinc.l.Labeo.de Verbor. ſignific.

De V ante N.

VNANIMITER, vide extrà, de cauſa poſſ. cùm eccleſia.de Elect. cùm dilectus, & c.in cauſis. & de conceſ.præbend.poſt electionem. & de poſtul.præl.c.vlt.Idem adde quòd vnanimiter factum dici poteſt, quod factum eſt à maiori parte capituli ſeu collegij aliquibus contradicentibus. Ita colligit Dn. Anton. in c. ad aures.extrà, quod cauſ. adde etiam Barb. poſt alios in c.cùm eccleſia Sutrina.de cauſ. poſſeſſ. & propriet.

VNCIA eſt duodecima pars aſſis, vt nati ex concubinis in domo, ſuccedunt in duabus vnciis: id eſt, in duabus partibus duodecim partium aſſis, ſi alij legitimi non ſuperſunt. Cætera nomina aſſis, require ſuprà, As.

VNCIA ex octo drachmis conſtituitur, vt not.per gl.in l.1.C.de metallis & metal. libr.11.

VNDE agnati, & vnde vir & vxor. Require ſuprà, bonorũ poſſeſſio.

VNGVENTA appellantur, non ſolùm quibus vngimur cauſa voluptatis, ſed etiam valetudinis. l. in argento.de Aur.& arg. leg.

VNIONES, id eſt, margaritæ. l. ſi quid.§.1.ff. de furt.& ibi not. l. apud Celſum.§.item quæritur.ff. de Dom. except.

VNIVERSITAS ſecundùm Azon.in ſumma, quod cuiuſque vniuerſ.nomin.eſt plurium corporum inter ſe diſtantium vno nomine ſpecialiter eis deputato collectio. Adde, quòd triplex eſt vniuerſitas: quædam eſt vniuerſitas ſolius facti ſeu corporum, vt grex, chorus, familia: quædam iuris & facti ſimul, vt peculium, dos, patrimonium, quædam ſolius iuris, vt hæreditas, ea enim ſeruat nomen, etiam ſi nulla adſint corpora hæreditaria.l.hæreditas. de petit. hæred. & de nomine vniuerſitatis, vide Bart.in l.aut facta.§.vlt.de pœn.

VNIONES dicuntur margaritæ grandiores, dicti ab eo, vt Plinius lib.9. ſcribit, quòd nulli duo reperiantur indiſcreti: [vnde nomen, vnionem, inquit, Romanæ impoſuere deliciæ,] de Auro & argento legato. l.Seia. [Legauit, inquit, vnionem cum hyacinthis, & poſtea vnionem ſoluit.]

VRINATORES, dicuntur qui ſubter aqua natantes tempore multo continent ſpiritum, ab eo quod eſt vrino, vrinas, vel vrinor, vrinaris. Varro de lingua Latina, lib.4. [Vrnæ, inquit, dictæ quòd vrinant in aqua haurienda.] vt vrinatur. Vrinari enim eſt in aqua mergi. Plinius libr.2. [Vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.] Idem lib. 9. [Has, inquit, vrinantium cura capi.] Idem libr. 11. [Eadem eſt cauſa, quare ſub aqua diu ranæ & diu Phocæ vrinentur.] Calliſtratus ad legem Rhodiam de iactu. lege nauis. [Merces per vrinatores extractæ.] Audi ſomnium Accurſij: [Qui ita, inquit, ſubtiliter perpendunt & vident ſub aqua, ſicut medicus per vrinam perpendit ægritudinem.] Nebriſ.

VNO contextu fieri aliquid, eſt fieri nullo alieno actu interpoſito, niſi fiat ex neceſſitate & actu naturæ, vt ſuperflui ponderis depoſitio, vel medicinæ acceptio, vel breuis languor, vt Cod.de teſtam.l.cùm antiquitas.Hæc Azo, & Gof. eod. tit.

VNVSQVISQVE eſt verbum vni

vniuerſale. ff. de Hæred. inſt. leg. hoc artic. & habetur hæc dictio Cod. de ſacroſ. eccl. l. 1. Aliquando indiſtinctè ſumitur. C. de patr. pot. l. vnuſquiſque.

De V ante O.

VOCARE in ius, eſt vocare ad eum, qui ius dicturus eſt. §. vlt. Inſt. de pœna temerè litig.

VOLO, hoc verbum ſignificat prout eius ſignificatum, vel quodlibet adiunctum, vel quælibet circunſtantia ſignificare dictat. Nam quando ſimpliciter profertur, ſignificat motum animi ad aliquid proſequendum. Et cùm nihil adiungitur, ſeu non apparet id, ad quod refertur, in iure nullius eſt effectus. Etiam non diſponit, per Bart. in l. ſi quis. in princ. de leg. 3. & etiam C. de ſum. Trin. & fid. cath. l. 1. Et not. in l. qui ſe patris. C. vnde liberi. quòd volo & nolo non ſunt oppoſita, quia volo ad omne tempus refertur, vt dicendo, Volo adire hæreditatem, ſed nolo ad præſens tempus tantùm refertur: dicendo, nolo adire, intelligitur nunc, licèt poſtea velim. Et ideo facit orationem ambiguam: de qua ambiguitate de verbo nolo not. Ant. de But. in c. ex litteris. 1. de ſpon. Sed ibi, ſi ille, cui relicta eſt electio, dicit, volo eligere hanc rem, ſignificatum illorum verborum eſt ambiguum, quia poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, id eſt, primus motus meus fertur in hanc rem, non tamen deliberatè. Secundo modo pro ipſo actu acceptionis, id eſt, accepto hanc rem. Si ergo quæris, in quo iſtorum ſit retinendum, reſpondetur ſi eſt traditus terminus ad eligendum ſeu deliberandum, & in fine termini reſpondens, volo eligere hanc rem, tunc ſignificatur electio. facit l. ſed ſi alio. 2. reſpō. ff. ad Treb. cùm dicit, poſt deliberationis tempus, & ſic deliberationis dat ſignificatum. facit lex omnes qui. ff. eod. tit. Item ſi ad interrogationem eius, cuius intereſt, eodem modo reſpondes, ſcilicet volo eligere hanc rem, ſignificato ſumpto ex verbis pro certo, maximè cùm dicis, pro certo volo eligere hanc rem. Si autem non eſt aliud, vnde recipiatur ſignificatum, niſi ex ipſis verbis, tunc non ſignificatur electio, imò recipitur primo, id eſt, primus motus finitur in hanc rem. Item ibi legatarius, cui relicta eſt electio, dicit, volo hanc rem, ſignificatur electio. leg. 2. ff. de Opt. leg. quia motus cùm ſignificatur per verbū volo, refertur immediatè ad rem, per quod ſignificatur acceptatio rei. Et idē ſi hæres inſtitutus diceret, Volo hanc hæreditatem, quia per hoc ſignificatur aditio: ſecùs ſi diceret, volo eligere, volo adire, quia tunc non ſignificaretur acceptatio & aditio: quia motus animi non fit immediatè ad rem, ſed ad actum eligendi vel adeundi: Item ibi inſtitutus dicit, Volo eſſe hæres, ſignificatur aditio, lege, iam dubitari. Dig. de hæredib. inſtituendis. Et ſic aliud eſt dicere, volo adire, & aliud, volo eſſe hæres, quia per ſecunda verba ſignificatur ſimpliciter aditio, ſed per prima non. Et idem eſt dicere volo eſſe hæres, & volo hanc hæreditatem. Item ibi, volo relinquere, ſignificat, id eſt, relinquo, vt in l. Pamphilo. §. propoſitum. Dig. de leg. tertio. Et ſumitur ſignificatum ex natura vltimæ voluntatis,

luntatis, cuius eſt prouidere in futurum, etiam fauore eius vt valeat diſpoſitio. Item dicendo, volo per talem geri negotia mea, ſignificatur mandatum, ff. mandati, leg. 1. Item ſi vendere volens dicat, volo vendere decem, & emens dicit, volo emere decem, ſignificatur emptio & venditio, quia per verbum præſentis temporis ſignificatur conſenſus de præſenti. Secus dicendo, vellem vendere, & vellem emere.

VOLVNTAS coacta etiam eſt voluntas. 15. q. 1. merito. ff. quod metus cauſ. l. ſi mulier. §. ſi dos. & §. ſi metu. Sed hoc intelligitur ſic, quòd non eſt libera voluntas.

VOLVNTARIVM exilium, vide Exilium.

VOLVNTARIA iuriſdictio, vide Iuriſdictio.

VOLVPTARIAE impenſæ, vide Impenſæ.

VOTVM, eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio vel Deo facta pollicitatio, 27. q. 1. de viduis ſecundo. Et dicitur boni, quia de malo, nec etiam de re bona ſine deliberatione non procedit obligatio. nam de malo quis non obligatur, quia in malè promiſſo reſcinde fidem, & in turpi voto muta decretum. 22. q. 4. in malis. Dicitur cum deliberatione, quia votum, quod facilitate animi potius, quàm arbitrio diſcretionis emittitur, non eſt vſquequaque obligatorium, vt cap. veniens. eod. tit. Et eſt triplex votum. Primum neceſſitatis, quod quis neceſſariò in baptiſmate promittit, vt abrenunciare diabolo & pompis eius, tenere fidem, ſeruare decalogum. de Conſ. diſt. 3. cap. 1. Secundum eſt voluntatis, quod quis voluntariè emittit ſuper his, ad quæ ante votum non tenetur, vt continentię, abſtinentiæ, &c. Tertium eſt votum mixtum ex his duobus, ſcilicet partim neceſſitatis, & partim voluntatis. Sed votum voluntarium ſubdiuiditur in votum ſolemne & ſimplex, vnde ſimplex eſt, cui nulla ſolennitas adhibetur. Solum autem votum continentiæ ſolennizatur. Quæ autem vota redimi & commutari poſſint, vide Goſ. in ſum. eod. tit. Item votum obligat aliquem Deo, cùm dicitur, [vouete & reddite,] vtc. & ſi Chriſtus. & cap. debitores. de Iureiur. & c. magnæ. de Vot. poſt princip. vel deſcribitur ſic, [Votum eſt animi conceptum deliberatione firmatum.]

De V ante R.

VRBS ſimpliciter prolata, populi Romani ciuitatem ſignificat antonomaſticè, Inſtit. de iur. nat. §. ſed quoties. Vrbis autem appellatio, muris, aut continentibus ædificiis finitur, vt c. ſignificauit. de pœn. & remiſſ. ff. de Verbor. ſignif. l. 2. & appellatur ab vruo, id eſt, aratro, quia aratrum in vrbe condenda adhiberi ſolebat, l. pupillus. §. vrbs. ff. eodem.

VRBANA mancipia non loco, ſed genere vſus cognoſcuntur, & à mancipiis ruſticis diſtinguuntur. l. quemadmodum. de ſupell. leg. l. vrbana familia. de Verbor. ſignif. leg. ſeruis vrbanis. de leg. tertio.

VRBANA prædia omnia ædificia accipimus, non ſolùm ea, quæ ſunt in ciuitatibus vel oppidis conſtituta, ſed etiam in rure, niſi fortè ſtabula ſint, quia locus non facit prædia vrbana, ſed materia. ff. de Verb. ſign. l. vrbana prædia. vide ſuprà prædium.

VRBANORVM prædiorum ſeruitutes, require ſuprà Seruitutes.

VREDO eſt morbus herbarum, frugum, & arborum, in vitibus, & alio nomine carbunculus appellari poteſt. l. ex conducto.§.1. ff. loca. & de frigore procedit, nam & frigus vrit. Virg.

Aut borea penetrabile frigus adurit.

Aliquando ponitur pro pruritu, vt apud Plinium de vrtica piſce, [Tacta, (inquit,) vredinem immittit.]

VREPHOTROPHIVM dictio Græca eſt, locum ſignificans ad infantes nutriendos paratum, vrephon enim Græci infantem dicunt. l.illud.§.1.C.de ſacroſanct. eccleſ. licèt in aliquibus codicib. mendoſè legatur.

VRINATORES appellantur natatores ſubaquatiles. l.nauis.ad l. Rhod.de iact.

De V ante S.

VSIAM pro ſubſtantia dixit Vlp. l.in venditionibus.de contrahen. empt.

VSIO, idem quod vſus.l.Quintus. §.ſi factum. de Aur.& arg.leg.

VSQVE ſtat quandoque incluſiuè, vt ff.de ſenat. l.fin. & in c. 1.de Or.ab epiſc. qui re. quandoque etiam excluſiuè,vt cum dilectis. de fid. inſtr. eſt ergo dictio vſque,ſignificatiua vltimi termini ad quem, ſicut à vel ab, primi termini à quo.

VSVS eſt ius vtendi rebus alienis ſalua rerum ſubſtantia, proprietate, & dominio: & quomodo accipiatur, vide Archid.de Offic. deleg.c.quamuis.libr.6.

VSVARIVS, eſt qui alicuius rei vſum habet, vt ſi tu qui es dominus huius ſerui, conſenſeris ſiue conceſſeris mihi vti miniſterio eius ſalua proprietate & dominio,vnde vſuarii dici poſſunt clerici,qui non poſſunt vendere, vel teſtari, ſiue donare de bonis eccleſiæ, ſed victu tantùm & veſtitu debent eſſe contenti. 10. q. 2. epiſcopus habeat. & c. cùm conſtet. de pignorib. ſecundùm Ber. Competit ergo vſuario ius&vſus, ſed non poteſt vendere, locare, vel alienare, ſed ſolùm ad vſum ſuum & familiæ ſuæ poteſt vti ſeruitute tali,vt in hortis,fundis, & ſimilibus,ſi quis habeat in ſeruitutem vſus.

VSVCAPIO, eſt acquiſitio dominij vtilis directa rei alienæ per cõtinuationem poſſeſſionis temporis lege definiti,id eſt,per ſpatium temporis à lege definitum, ff. eodem titulo, l. 3. verbi gratia: Emi rem mobilem à non domino bona fide, putans rem eſſe vendentis,& per continuum triennium poſſideo ſine interruptione: ipſo iure efficior dominus illius rei. Directum autem dominium habet vetus & principalis dominus rei. Sed vtile dominium dicitur, quando quis in veritate non eſt dominus,ſed habet vtilitatem rei, ac ſi eſſet dominus feudatarius,vaſallus,& ſimiles. Et dicitur vſucapio,quia vſu quodam & conſuetudine poſſidendi cepi & acquiſiui dominium. Secundò, in rebus mobilibus vel ſe mouentibus: nam immobilia non dicuntur vſucapi propriè,ſed potiùs præſcribi. In immobilibus enim præſcriptio locum habet. Tempus enim à lege definitum eſt triennium in vſucapione, ſed in præſcriptione

ſtatuitur decennium inter præſentes,& vicennium inter abſentes, vt Inſtit.de vſuca.Et datur vſucapio,ne dominia rerum ſint in incerto, pro publico bono introducta.l.1.ff. de vſuca.contra ęquitatem naturalem. ff.de Neg.geſt. l.1.in fi.& de Cond. indeb.l.nam hoc natura. Nam locupletari non debet quis cum alterius damno, ſecundum regulam locupletari. de Reg. iur. l. 6. & ſic aliud eſt æquum, & aliud bonum. vt C.de Pac.conuen.l.hac lege.Et quando opponitur, æquitas ſcripta præfertur rigori ſcripto.Solu. verum eſt dum vtrumque ſcriptum eſt in ſpecie, ſed in præal.l.nam hoc natura. æquitas eſt ſcripta in genere,& hic rigor in ſpecie, ergo præfertur rigori. Etiam in vſucapione vel præſcriptione verſatur quædam æquitas naturalis, quæ ſuadet, quòd poſtquam quis iuſto titulo bona fide certo temporis ſpatio rem tenuerit, dominium acquirere debeat, & imputetur domino qui negligens eſt tanto tempore rem ſuam quærere & cuſtodire. Et ſic nemo debet locupletari, &c. niſi ſubſit cauſa, vt hic, propter communem omnium vtilitatem,& vt aliquando ſit litium finis.l.fin.ff.pro ſuo. vbi datur hæc ratio,ideo exceptio præſcriptionis eſt exceptio litis finitæ,& opponitur ſicut aliæ litis finitæ exceptiones.

Vsvfrvctvarivs, eſt qui fruitur & vtitur rebus alienis,vel qui res ſuas nemini furatur.

Vsvsfrvctvs,eſt ius vtendi fruendi alienis rebus ſalua ſubſtantia rerum : vt ff. de vſufru.l.1. & Inſt. de vſufru.in princ. Et eſt ius in corpore,quo ſublato & ipſum tolli neceſſe eſt : deſtructa enim domo ,deſtruitur & vſuſfructus qui habetur in ea,vt ff.eo. tit.l. 2. & not. ſecundùm Azo.in ſum.eo.tit.quod vſusfruct.formalis dicitur ius, id eſt,ſeruitus: ſed vſusfructus cauſalis , ſecundùm quem aliquis habet cauſam dominij , non dicitur ſeruitus.& ponitur hìc fruendi,& non in diffinitione vſus, quia differunt ius vtendi & fruendi , vt infrà patebit.& vtendi dicitur ad differentiam creditoris, qui habet ius in pignore , non tamen poteſt eo vti,imo furtum committit ſi eo vtitur:ſed ſecundum ponitur ad differentiam vtilis dominij ; quod habetur in rebus alienis , ſicut emphyteuta & feudatarius habent. Sed fruendi ſecundum Accur.& Ber.dicitur ad differentiam nudi vſus, quia minus eſt in vſu, quàm in fructu. Dicitur in rebus alienis,quia ſua res nemini ſeruit: Salua rerum ſubſtantia dicitur ad differentiam ſuperficiarij & emphyteutæ,qui non tenentur reficere ædes, ſed vſufructuarius tenetur & etiam tenetur ad tributum , quia ad eum pertinet fructus. Vnde Ber.exponit ſalua rerum ſubſtantia, i.ne pereat in toto ſubſtantia.Accurſ.exponit ſalua ſubſtantia , quia tandiu durat vſusfructus, quandiu durat ſubſtantia. Et not.differentiam inter eum qui habet ſeruitutem vſus, & eum qui habet ſeruitutē vſusfru. quia is qui habet ſolùm ſeruitutem nudi vſus , ita vtitur quòd fructus non percipit, ſicut poſſum vti equa tua , ita quòd fructus inde non percipiam , ſic quòd partus non ſit meus: ſic ſimiliter qui habet vſum tantùm alicuius fundi,non poteſt vti pomis, oleribus , & cæteris fructibus ad vſum ſuum quotidianum: ille autem cui competit ſeruitus

vſusfru.poteſt hæc omnia facere.

Vsvra, ſicut communiter dicitur, eſt quicquid præter vſum ſorti accidit vel accedit, ſecundum Goff.14.quæſt.3.plerique. Et addit ipſe, intentione vel pacto præcedente. Sola enim ſpe vel expectatione, virium vſurarium contrahitur, vt c.1.& c.conſuluit. de vſur.& 14.q.3.ſi fœneraueris. Et hoc cùm principaliter habetur ſpes & expectatio lucri: aliàs ſi ob charitatem moueatur quis ad mutuandum, & ſecundariò ſperet de aliqua retributione, non putatur vitioſum. arg. ad hoc.87. diſt.in ſingulis. 61.diſt. quid prodierit.ſecundùm Goff.Item vſura eſt, vbi plus recipitur quàm datum eſt, & definitur ſecundùm Azon. C. eod.tit.ſic, Vſura eſt in ſumma,quæ propter vſum rei cõceſſæ datur.Conceſſæ,id eſt,datæ vel mutuatæ, vnde vſura dicitur ab vſu,& æs æris,quaſi vſu æra.i. vſu æris data, ſ.pecunia,cùm nomine pecuniæ quicquid homines habeant contineatur.1.q.3.totum. & no.quòd omnis vſura præſtatur ſuper facta dilatione ad annum, vnde quædam vſura vocatur centeſima, illa, ſ. quæ infrà annum æquiparatur ſorti: quædam vocatur ſextupla (aliàs ſeſcupla) à ſex, quod eſt totum, & plica, id eſt,pars vel medietas, quæ etiam alio nomine dicitur hemiolon, ab ἥμι, quod eſt mediũ,& ὅλον, quod eſt totum, & eſt illa vſura quæ totum continet & medietatem totius: quædam verò eſt triens,ſ.quæ præſtatur vſque ad tertiam partem centeſimæ vel ſortis: quædam ſemis quæ præſtatur ad medietatem ſortis: quædam bes,quæ præſtatur ad duas partes ſortis. Item quædam vſura eſt fœnus ſortis:& quædam fœnus fœnoris. Nam vſura dicitur quæ vltra ſortem recipitur, vt c.ſi. 14.q.3. ſed fœnus dicitur lucrum de vſura ſumptum,vel vſura vbi ad mutuum reſtituendum non fuit certum tempus determinatum, & fœnus vbi determinatum.Eſt tamen diſtinguendum inter vſuram & rem illam in qua vſura committitur, nam quæ ab vſurario exigitur,propriè eſt lucrum quod vltra ſortem exigitur, ſ. lucrum reſtituendum. Sed res in qua vſura committitur,eſt mutuum de quo lucrum prædictum gignitur.

Vsvrarivs manifeſtus quis dicatur,vide cap. 1.& 2. de vſur.lib.6. Et vltra hoc dicitur Marr.quòd ſit ille qui vſurarius ex libris ſuis conuincitur. alleg. Cle.1.de vſur. & c.qui ſyncera.45. diſtinct.c.ſanè.24.q.2. & l. 1.§.editiones.ff.de Edendo. Secundò ille qui confitetur coram ſacerdote ſe eſſe vſurarium, quia vſurarij iudex eſt ſacerdos, & ſic confeſſus coram ſuo iudice erit manifeſtus, vt cap. quem pœnitet. de pœni.diſtin. 1.Io. And. dicit hoc verum ſi adſint teſtes, vt c.quanquam.de vſur.libro.6.Idem ſequitur Ioan. de Lign. quia iudicium fori pœnitentialis non induceret illos effectus, quos iudicium fori contentioſi, quòd ideo ſit manifeſtus,qui confitetur coram iudice animæ,niſi adſint teſtes. Tertiò dicitur ille vſurarius manifeſtus, qui habet altare paratum. Sunt ergo vſurarij triplices. Primi notorij qui habent altare cõtinuè paratum, ſemper mutuantes.Secundi non notorij,ſed manifeſti, qui non habent altare continuè paratum, ſed interdum mutuantes. Tertij per famam tantùm manifeſti ſunt.

Vsvr

VSVRPARE, eſt aliquem contra rationem, ius, vſum vel conſuetudinem capere, inuadere, vel præſumere. Vide Albericum de Roſa.in dictio.ſuo. in ver.vſurpatio. vbi plenè.

VSVRPATIO, eſt interruptio vſucapionis, vt in l.2.& in rubric.ff.de vſucaplo.& dicit ibi textus, quòd oratores vſurpationem frequentem vſum vocant.

De V ante T.

VT, hæc dictio modum facit, ſicut ſi conditionem, & cum cauſam facit.C. de Cond.quæ ſub mo.l.1. & ibi not.& vide ff.de Manumiſ. l. cauſam.§.fin.& de legatis 2.l.ſi ita relictum. & de contrahen. emptio.l.cùm ab eo.41.& de manum.teſta.l. Mænia.44.Aliquando facit conditionem, vt l. cùm tale. circa finem. ff. de condit. & demonſtr. Aliquando vt, exponitur, id eſt [ſicut] C. de Sepulc. viol.l.ſi quis.& ff.de acquiren.rer. domi. l. in laqueum. in fin. Aliquando vt, id eſt [ſecundum.] C. de his qui parent. vel liber.occid. l.1. Aliquando ponitur cauſatiuè & conſecutiuè. ff. de donat. cau. mor. l. ſenatus. Cauſatiuè ponitur.47.diſtinct. ſicut.ff.de leg.1.l. ſi quis.in princip. Conſecutiuè ponitur, C.de obſe. patr.præſt.l. ſi manumiſeris. de epiſcopis & clericis.l.in eccleſiis. ff. de ſeruit. & aqua. l.1.& 1.q.1. cùm liqueat. & cap.venditio.Aliquando ponitur aduerſatiuè, pro [ſed.] C.de appel. l. cùm poſt. Aliquando eſt aduerbium temporis, vt, id eſt, [poſtquam.] ff. de pignor.l.1.§. idem quæſiit. Aliquando ponitur vt, pro [&,] in authenti.de teſti.§.ſi verò deducens.ibi,nō tamen per longum interuallum, vt, &c.Aliquando, vt id eſt [tanquam,] C.de legi.l.leges. Aliquādo eſt aduerbium qualitatis, vel quātitatis, vt, id eſt, [quantum,] vel optandi, vt pro [vtinam,] Aliquando eſt exemplicatiuum, vt cùm dicitur nomen appellatiuum vt homo, & not.ff. de inter.l.1.§. interdicta.de pactis.leg.iuriſgentium.§.quinimo. Aliquando vt, id eſt [quamuis.] de nego.geſt.l. ſed an vltro. §.fin. C. de Serui.& aqua.l.1. Aliquando vt, exponitur, id eſt [quando.] ff.de arb.leg. ſi cùm dies §.ſi arbiter. Aliquando abundat.ff.ad l.Pompeiam, de parricidis. l.1.& ibi in gloſſ. Aliquando eſt aduerbium ordinis, vt id eſt [poſtea.] Aliquando eſt coniunctio adiunctiua, vt, volo vt tu legas. Aliquando cauſalis, vt, id eſt [quia:] vnde verſus:

Qualiter & quantum notat, diſcernit, & optat,
Ordinat, exemplat, ſimulat, vtrumque requirit.
Dat comitem, dat quoque ſequens, ſic dat duodena.

Et de ſignificato huius dictionis, vt, vide extrà, de priuileg.ex ore.de Confir. vti.vel inuti. cap. examinata. de verborum ſignificatio.cap. abbate. Item de effectu huius dictionis, vt, vide extrà de Condi. appo. verum. in Clem. de æta.& qualit.c.1.

VTER, dictio eſt diſtributiua, & verificatur in altero tantùm.Bar. in leg.pe. C.de impu.& aliis ſubſtit.

VTERINVS, vide in dictione Fratres.

VTERLIBET, alter ex duobus, quem

capere libet,l.arbor.§.de veſtibulo.com.diui.

VTERQVE, aliquando ponitur coniunctiuè. ff. de leg.l.2. ſi quis duobus. & de legat.3.l. Titius.& ff.de cond. indeb.l.ſi non ſortem. §.fi.de euic. l. ſi duos. Aliquando ponitur diuiſiuè, vt ff.de rei ven. l.Pomponius. communia præd.l. binas. & de act. emp.l.ſi ea res.§. fin. Aliquando dicitur de tribus, ſecundùm vnam expoſitionem. glo.Inſt.per quas perſo.no.acquir. §.non ſolùm. Item adde quomodo vterque attribuit actum,& in quo verificetur.Bartol. in l. hoc articulo.ff.de hær.Inſti.Item quæ ſit eius natura,vide eundem Bart. in l.cùm quidam. C. de impub.& aliis ſubſt.

VTI & frui, differunt, ſic,quia vti dicitur ille, qui ita vtitur re,quod fructus non percipit,ſicut poſſum vti ad vſum quotidianum & miniſterium equa tua,ita quòd fructum non percipiam, quod ſcilicet partus non ſit meus, ſed is qui alicuius fundi vſum habet, pomis & oleribus vti poteſt ad vſum quotidianum,non tamen donare vel vendere poteſt.Frui verò dicitur ille, qui fructus percipit: & ſic vſuarius habet vſum rei,vt cui dominus nemoris conſtituit vſum nemoris ad neceſſitatem ſuam & familiæ ſuæ, vt accipiat ligna,olera, poma,flores,&c.quæ naſcuntur in nemore pro ſe & ſuis conuiuis,non tamen vendere permittit ipſum, aliàs frueretur, quare clerici dici poſſunt vſuarij, ſuprà dictum eſt.

VTILIS actio, vide ſuprà, actio directa.

VTILES impenſæ,vide impenſæ.

VTILITAS publica quot modis conſideretur, tradit Bartol.in l.1. ſoluto matrimonio.

VTI poſſidetis,eſt quoddam interdictum cùm poſſeſſor inquietatur à non poſſidente,vt iudex pro ipſo det ſententiam. Si vnus fuerit, tunc pronunciare debet in ſingulari numero, vt ita poſſideas vt poſſides. Si autem plures, tunc debet pronunciare in plurali numero, vt vti poſſidetis ita poſſideatis. hæc Azo in ſum.eod. tit.& vide gl.antepe.in c.licet.de proba.

VTPOTE,pro quia. auth.ingreſſi.de ſacroſan.eccl.

VTIQVE, id eſt,certè.ff.de Rei ven. l vtique. Aliquando ponitur continuatiuè.ff. de Dam.infect.l.vtique. Aliquando, id eſt, ita demum. ff. de Nego. geſtis.l.diuortio.§.ſed nec.Aliquando,id eſt,ſicut. ff.de Act. emp. l.ſicut. Aliquando, id eſt,tantùm.ff.ad Municip.l.non vtique. Aliquando, id eſt, vſque adeò. de Capit. demin.l.amiſſione.§.1.Aliquãdo vtique ſunt duæ partes, ſcilicet, vti, id eſt,ſicut,& [que] pro [&], vt not.ff.de Ædil.edic.l.ædiles.

VTRO, id eſt,altero.C.de agric.& cenſi.l.definimus.lib.11.

VTROBI componitur ex vtrum & vbi, pro ad, quaſi dicat, apud quem eſt poſſeſſio,apud illum ſit. no.per Hoſt. extra, de prob.c.licet.in fin.& vide C.& ff.in titul. vtrobi.& Inſt. de Interdictis.§.vtrobi.

VTROQVE iure,id eſt, in ſpiritualibus & temporalibus. extrà, de priuileg.quoniam. Aliquando ponitur ſimulatiuè, ff. de pact.l. reſcriptum. §. ſi pacto. de reb. dub.l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.

De V ante V.

VVLGARIS, hæc dictio quot modis capiatur, docet Bar.in l.1. ff.de

ff.de vulg.& pupil.ſubſtitut.

VVLGARIS perſona dicitur minus honeſta. l.legitimos. ff.de legitim.tut.

VVLGARIS ſubſtitutio dicitur, cùm quis loco inſtituti vel eius cui aliàs,puta ab inteſtato, eſt ius adeundi,in caſu hæreditatis non aditæ apponitur ſeu ſubrogatur. Vnde conditio eſt ſemper,ſi hæreditas non adeatur. Et dicitur vulgaris, quia in hunc caſum ſeu euentum fieri poteſt à quolibet qui teſtari poteſt, & quilibet qui ius adeundi habet ex teſtamento vel ab inteſtato, quia voluntas talis diſponentis ſimpliciter admittitur iure ciuili: ſecùs in pupillari & aliis ſubſtitutionibus, vbi non ſimpliciter admittitur, imò reſtringitur & limitatur. Et quandoque penitus non admittitur iure ciuili ſcripto. Et nota quòd conditio ibi apposita [ſi hæreditas non adeatur,] poteſt dupliciter intelligi, ſecundùm quod non adire dupliciter contingit, ſcilicet, vel propter nolle adire,vel propter non poſſe. Et iſtud non poſſe,multis modis poteſt contingere, vel quia euenit furor,vel deportatio,vel quia bonorum acquiſitio interdicitur. Vulgaris enim ſubſtitutio ſemper continet conditionem de euentu non aditæ hæreditatis, licet iam vnum caſum vel plures vel omnes continere poſſit. Cætera vide ſuprà,de ſubſtitutionibus.

VVLGÒ concepti, dicuntur qui patrem demonſtrare non poſſunt, nati ex meretrice quæ plures admiſit. l. vulgò concepti. de Stat. homin.

VVLVA,ſecundùm Archid.14.q.3. plerique. quandoque illud eſt quod extra naſcitur, vel eſt venter porci, vel vber, farcimen, vel ilia,ſcilicet ſalcitia.

VVLPIANVS an Vlpianus dici debeat Iuriſcõſultiſſimus Alexãdri, Cæſarius ille aſſeſſor, multi dubitant: quæ ambiguitas ex Pandectarum Florentinarum lectione tollitur;in quibus ſemper Vulpianus per duplex u,alteram conſonantem, alteram vocalem,ſcribitur. Nebr.

De V ante X.

VXOR iuſta,vt ſcribit Alcia.libr. 4.Parad.dicitur quæ verè vxor & per quam ſolenniter ducta eſt, non quæ ſimplici ſponſione vxor eſt,tametſi legitima ſit.l. ſi vxor. de adult.

De X ante E.

XENIVM interpretatur munus quod hoſpitibus datur. Nam ξένος interpretatur hoſpes.Vitruuius lib. 6. [Primo, inquit, die Græci hoſpites inuitabant ad cœnam: poſtero, mittebant pullos, oua, olera, poma,reliquaſque res agreſtes.Ideo pictores qui ea quæ mittebantur hoſpitibus, picturis imitabantur, xenia appellarunt.] Martialis:

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello. & ſequitur:
Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas.

Inde per deminutionem xeniolũ.Apuleius lib.2.de aſino. [Mittit Byrrhena mihi xeniola, porcum optimum & quinque gallinulas.] Vlpianus libro 1. Dig.tit. de officio proconſ.l.ſolent.[Non, inquit,in totum xeniis abſtinere debet proconſul.] & paulò poſt:

[Quantum ad xenia, inquit, pertinet, vetus prouerbium eſt, &c.] Nebriſſ.

XENIA dicuntur, munuſcula quædam quæ dantur, eſculenta & poculenta, quæ vulgo dicuntur appenſationes: cæterarum verò rerum, quæ vſum edulium excedunt, magis propriè dicuntur munera. dicitur enim fieri xenium de pomis cum quis habet hoſpites, ſecundùm Archid. 14. q. 3. plerique. in fin.

XENODOCHIVM, interpretatur hoſpitium, quod hoſpitibus & peregrinis publicitus ſiue priuatim patet. Hieron. in quadam epiſtola ad Pammachium: [Audio te Xenodochium in portu feciſſe Romano.] In Codice Iuſtinianeo, tit. de ſacroſ. eccleſiis. l. illud. l. ſancimus. l. ſi quis. Item de epiſcop. & cler. tum xenodochium tum xenō appellatur. Neb.

XENODOCHVS, eſt qui xenonem alicuius ciuitatis procurat.

XENON, eſt domus in qua ægrotantes recipiuntur, curantur & alimentis ſuſtentantur: vt C. de epi. & cler. per totum.

XENODOCHIVM, eſt domus ad hoſpitium peregrinantium deputata, vt quidam dicunt. Sed tamen xenon & xenodochium eadem domus dici poteſt, ſcilicet in qua valetudinarij & ſenes, id eſt, infirmi recipiuntur & alūtur. Prædictam autem differentiam facientes, zenō per z, litteram, & ſenodochium dicunt eſſe ſcribendum per ſ, vide c. 3. de Relig. do. & varia nomina talium locorum habes 14. quæſt. vlt. ſancimus. vbi de hoc, & 1. quæſt. 7. ſi quis hominem. ad fin. in Auth. de non alie. aut permutand. §. hæc ergo. & de Eccleſ. tit. §. fin. & eſt gl. in Cle. per litteras. de præb.

XENOPAROCHVS is eſt, qui publicè munera hoſpitibus contribuit, quia ξένος hoſpes interpretatur, & parochus tributor. Arcadius libr. 50. titu. de muner. & hon. l. munerum. [Tabularij, inquit, vel xenoparochus, & vt in quibuſdam ciuitatibus.] Ant. Nebriſſ.

XELOROPHVM, locus erat celebris Byzantij, quæ Conſtantinopolis poſtea cognominata eſt. Priſcianus lib. 1. de octo partibus orationis: [Epigrammata, inquit, quæ egomet legi in tripode vetuſtiſſimo Apollinis, qui ſtat in xeloropho Byzantij ſcriptus.] Idem libr. 6. [Oſtendunt, inquit, epigrammata vetuſtiſſima, quæ & litteris vetuſtiſſimis ſcripta in multis tripodibus legi, & maximè in tripode Apollinis, qui eſt Conſtantinopoli in loco quem Xelorophon vocant.] Iuſtinianus libro 4. Inſtitutionum, titulo de publicis iudiciis. Quod nos, inquit, telum appellamus, illi telos appellant. admonent, inquit, nos epigrammata in Xelorophο ſcripta, apud Iuſtinianum lege Theoph. Xenophori.

XENOPAROCHI, quorum meminit l. vlt. ff. de Mune. & hon. appellantur qui præbendis hoſpitiis præſunt, auctore Alcia. in l. pupillus. de verb. ſig.

XELOROPHON, locus erat Conſtantinopoli celebris. §. item lex Cornelia. Inſtitut. de public. iudic.

Chriſtus eſt rex regum, dominus dominantium: vt in Cle. paſtoralis. de re iudic.

CHRISTE eleiſon, vide de conſacra. diſtinct. 1. hoc quoque. & diſtinct. 2. can. re verà.

CHRISTIANORVM nomē primò ortum eſt apud Antiochiam, vbi

vbi Ignatius fuit epiſcopus. 7. qu. 1. mutationes. Nam prius, omnes fideles dicti fuerunt diſcipuli vel fratres. Sed poſtquam apoſtoli fecerunt Concilium Antiochenum, tunc dicti ſunt Chriſtiani: vt eſt glo. 22. diſtinct. ſacroſancta.& ibi text.

Xystici, Athletæ ſunt, de quibus meminit Iuriſ. in l. athletas. ff. de his qui not. inf. licet ibidem corruptè legatur ſexuſtici. Sunt autem illi qui pugnabant in porticu ampliſſima. Sueto. [Nec tamen eo minus xyſticorum cõcertationes aut gladiatorum pugnas ſeueriſſimè ſemper egit.] Græci enim xyſtum porticum vocant ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur. Has & paradromidas Græci appellant, & noſtris ambulationes dicuntur. Vel, ſecundum aliquos, xyſtus habet originem à xyſtos, quod haſtam ſeu telum ſpiculumve denotat.

Xystici, dicuntur athletæ, dicti à xyſto, qui, vt ait Vitruuius libro 6. eſt porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercebantur. Suetonius in Auguſto: [Xyſticorum certationes, aut gladiatorum pugnas ſeueriſſimè ſemper egit.] Idem in Galba. [Si quid ſcenici aut xyſtici donatum olim vendidiſſent.] Vlpianus tit. de iis qui notantur infamia. lege athletas. pro eo quod eſſe debuit, [xyſtici,] reſuſtici corruptè legitur. Ant. Nebr.

De Z ante A.

Zabarella, nomen eſt vnius Iuriſconſulti, qui fecit vtilem lecturam ſuper Clementinas, & tractatum de horis canonicis: pro funere ſuo fertur oraſſe Pogius Florentinus. Sepultus eſt Conſtantiæ apud Minores.

Zelotypia eſt ſuſpicio vel furor. 2. queſt. 5. §. hoc autem ſub. c. conſuluiſti.

Zelotes idem eſt quod zelans & vlciſcens, vt in cap. niſi cùm pridem. de renun. §. perſonæ verò. vbi dicitur, Ego ſum (inquit Deus) zelotes. id eſt, requiſitor & exactor caſtitatis. 1. quæſt. 3. §. hæc vltra. 23. quæſtio. 1. §. 1. id eſt, viſitans peccata patrum in filios vſque ad tertiam & quartam generationem in his qui oderunt me, id eſt, contra me paternum odium imitantur. Et ſunt verba Domini ad Moyſem, Exod. 20. cap.

Zelus quandoque exponitur, id eſt inuidia, vt 23. quæſtion. 3. cap. qui peccat. & ibi dicit tex. Dominus flagellatos expulit de templo improbos mercatores, vbi eſt connexum teſtimonium ſcripturæ dicentis, [Zelus domus tuæ comedit me.] ibi glo. exponit zelus, id eſt, amor quem habui ad templum comedit me, id eſt, fuit mihi cauſa inuidiæ propter quam occiderunt me. Aliquando zelus exponitur, id eſt, feruor dilectionis, extrà, de reg. cap. 2. libro 6. per Ioan. Andr. in hoc ſignificato magiſtri noſtri dicuntur viri zeloſi non zelotypi. Aliquando ſumitur in bonam partem, aliquando in malam pro odio, vt not. per Ber. extrà, de offic. cuſt. cap. 2. Aliquando ponitur pro ira 23. quæſtio. 8. legi aliquando pro ſeueritate. 28. quæſtio. 8. hi ergo.

Zenotaphium, quid ſit, vide ff. de

ff.de rerum diui.in tantum. §.fin. Cenotaphiũ ſcribẽdum eſt, quod imaginarium ſepulchrum ſignificat à Græca voce κενὸς, id eſt, inanis & τάφος, ſepulchrum.

Zevgma, eſt figura Grammaticalis, ff.de Petitione hæreditatis. l. ſi quis libertatem.in gloſſ. per zeugmam.

Zelevcvs, eſt proprium nomen cuiuſdam iudicis,qui (vt eſt apud Valerium Max. libr.6. hiſt. 12.) lata lege de adulteris exoculandis, filium in adulterio repertum exoculare parabat, ſed precibus populi victus, filium vno, ſe altero priuauit.

Zygostatem Alciatus interpretatur, pro eo qui ponderum & ſtaterarum rationem peroptimè calleat.

Zythvm, potus eſt,quem è frugibus excogitauit Ægyptus.

Zizania, eſt ſeges vel herba peruerſa, ſcilicet lolium. 6. diſt. cap.naſci.23.q. 1.c. quod militare. & quandoque ponitur pro ſorde omnium ſegetum. gloſſ. bona in Cle.dudum.de ſepul.& c. licet. de Ele. & ita Saluator dicit ad volentes eradicare zizaniam. 11. qu. 3.c.nolite.1.poſt princ.& 23.quæſt. 1.§.1.Matth.12.

Zozomenvs, eſt proprium nomen viri Græci genere, qui compoſuit 9. libros hiſtoriæ eccleſiaſticæ, exordiens à cõſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſarum vſque ad tempora Theodoſij iunioris. Sozomenus ſcribi debet.

Zona, zonæ, vocabulum interpretatur tibi Caldorinus in hoc Martialis Apophoreto.

Longa ſatis nunc ſum, dulci ſi pondere venter
Intumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Et clericus coniugatus deferens zonam bicolorem perdit priuilegium clericale. Aufre. in add. ad quæſtion. Ca. Thol. 232. cùm appellatione veſtis contineatur zona, allegat l. veſtis.de Auro & arg.l.Bar.in l.dituus.ff.de bo.dam.

Zona, non tantum pro cingulo accipienda eſt, ſed aliquando etiam pro marſupio & loculis numorum refertis accipitur. Apuleius li. 7.de aſino: [Plotina, inquit, pretioſiſſimis monilium & auro monetalis zonis refertis incincta.] Suet.quoq; ſcribit Vitellium zonam ſe aureorum plenam circũdediſſe. Spartianus etiã Peſcennium Nigrum Imperatorem iuſſiſſe, ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellũ. Lãpridius quoque Alexandrum Cæſarem dicere ſolitum ait, [Miles non timet niſi veſtitus, calceatus,& ſatur,& aliquid in zonula habens.] Et ferè hæc eſt conſuetudo Hiſpanorum, vt in cingulo burſam eſcariam applicent,in qua portent numos. Itaque Saluator noſter diſcipulis interminatur ne portent zonam. In hoc ſignificatu accepit Vlpia. in tit. de Bonis damnatorum l. diuus. [Neque ſi zonam, inquit, circa ſe habuerit, protinus aliquis ſibi vindicare debebit.] Accurſi. putauit zonam eſſe cingulum magni pretij.Nebr.

Zythvm, potus eſt quem è frugibus excogitauit Ægyptus. vnde à Columella Peluſiacum cognominatur in horto, cùm dicit,

Et Peluſiaci priorites pocula zythi.

Vlpian. tit. de Tritico & vino legato. l. ſi quis.[Zythum, inquit, &c. pro hominum affectione.] Ant.Neb.

EX OBSERVATIONIBVS ÆLII ANTONII NEBRISSENSIS IN LIBROS IVRIS CIVILIS.

De Glauco & Diomede Accurſ. ſomnium.

EST in præfatione Digeſtorum peroratio Iuſtiniani Imp. in hæc verba, *Incipite igitur legum doctrinã eu Dei gubernatione tradere, & viam aperire quã nos inuenimus, quatenus fiãt optimi iuſtitia & reipublica miniſtri, & vos maximum decus in omne auum ſequatur. Quia veſtris temporibus talis legum inuenta eſt permutatio, qualem apud Homer. patrem omnis virtutis, Glaucus & Diomedes inter ſe faciunt, diſsimilia permutantes.* & ſubdit carmina Homeri ſumpta ex 7. Iliad.libro, vbi narrat quo pacto in obſidione Troiana Diomedes cum Glauco Hippolochi filio congreſſus cœpit ab illo quærere quis eſſet, quibúſque maioribus ortus. Cui Glaucus ſe Bellerophontis nepotem Hippolochíque filinm eſſe reſpondit. Cúmque Diomedes vetus hoſpitium Oenei Bellerophontiſque vtriuſque auorum fuiſſe intelligeret, pugna abſtinuit, atque ita commutatis armis digreſſi ſunt, quaſi pignus amoris alter alterius reportantes. Fuerũt autem Glauci arma aurea centum bobus æſtimata, Diomedis ærea nouem boum. Quod Accurſ. neſcio quibus furiis agitatus exponens, ait, Diomedes cùm rediret per mare à Troiana victoria, indigebat vino, & inuenit Glaucum iuxta mare abundantem vino,

& carentẽ equis:at ipſe multos equos,quos in prælio habuerat, & ita dedit illi de equis inutilibus pro vino neceſſario & vtili ſibi,& Glau. dedit vinum ſuperfluum,& accepit equos neceſſarios,& ſic nos fecimus permutationem de inutili modo legendi ad vtilem. Hucuſque Accurſius. Omitto corruptiſſimum,& mille acyrologiis deprauatum dicendi genus. Vbi legit ille bonus vir hæc hiſtoriarum portẽta? aut quis illũ docuit in rebus,quarũ ignoratione tenebatur,diuinare? Aliud eſt enim,vt D. Hieron. ſcribit,eſſe vatem,aliud interpretem: illic ſpiritus neutra prædicit, hîc eruditio & verborum copia quæ intelligit interpretatur. Quòd ſi fuiſſet Accurſio mixtum cũ pudore iudiciũ,aut omnino tacuiſſet iis de rebus quas ignorabat: aut ea ſcriberet quæ de Glauco & Diomede ab auctoribus memoriæ prodita ſunt: Homero præſertim, quem Iuſtinianus citat teſtem. Quod ſi Accurſ. Græcas litteras ignorabat,didiciſſet ſaltem Latinas, in quibus libro 1. Serm. Horatij legeret.

Aut ſi diſparibus bellum incidit,aut Diomedi
Cum Licio Glauco,diſcedat pigrior,vltro
Muneribus miſsis.

Atque apud Martialem libro 9. epigrammaton,

Tam ſtupidus nunquam nec tu puto Glauce fuiſti,
Chalcea donanti chryſea qui dederas.

iuris libros interpretabatur: illud ſaltem quod Ariſtoteles lib. 5. Ethic. cum de iuſtitia & iure diſſereret, ſcripſit. Volenti,inquit,non fit iniuria,ſed qui ſua donat, vt Homerus de Glauco ſcribit,dediſſe eum Diomedi arma aurea pro ferreis,centeni pretij pro nouenni,huic iniuria non fit. Aut imitaretur ſaltem pudorẽ ſancti Thomæ, qui locum illum exponens,nihil tale ſomniat quale Accurſ. ſed tantùm ab ignorãtia interpretis deceptus,dixit accepiſſe Diomedẽ centũ boues pro nouẽ,cùm Homerus dicat arma æſtimata pretio centum boum, pro armis nouẽ boum,quod & Plin. lib. 33. affert. Quamquam Homerus,inquit, admiratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit,vt centum boum arma permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. & hoc eſt quod Iuſtinianus

nus dicebat talem permutationem legum antiquarum pro nouis eſſe factam, qualis fuit Glauci & Diomedis, hoc eſt, centeni pretij.

DE LEGATIS ATHENAS miſſis, Somn. Accurſ.

POMPONIVS lib.1.Dig.ſub titulo qui eſt de origine iuris: *Placuit*,inquit,*publica auctoritate decem conſtitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, vt ciuitas fundaretur legibus, quas in tabulis eburneis perſcriptas pro roſtris compoſuerunt.* Audite nunc obſecro vos ægrotātis Accurſij ſomnia vana: Antè, inquit, quàm hoc fieret,miſerunt Græci Romam quendam ſapientem vt exploraret,an digni eſſent Romani legibus:qui cùm Romam veniſſet,Romani cogitantes quid poterat fieri,quendam ſtultū ad diſputandum cum Græco poſuerunt;vt ſi perderet,tantùm deriſio eſſet.Græcus nutu diſputare cœpit,& eleuauit vnum digitū,vnum Deum ſignificās. Stultus credens,quòd vellet eum vno oculo decœcare,eleuauit duos,& cum eis eleuauit etiam pollicem,ſicut naturaliter euenit,quaſi cœcare eum vellet de vtroque.Græcus autem credidit quòd Trinitatem oſtenderet.Item Grçcus apertā manum oſtendit,vt oſtenderet omnia nuda & aperta Deo. Stultus autem timens maxillatā ſibi dari,pugnum clauſum quaſi repercuſſurus leuauit.Grçcus intellexit,quòd Deus omnia clauderet palma:& ſic credens Romanos dignos legibus,receſſit O miſerrimā ſæculi cōditionē,qui hæc audiuimus & patimur! Ecquis vnquā talia deliramēta niſi à muliercults lanificio intentis audiuit?& non videt homo perditus non habita ratione temporum & perſonarū ſibiipſis repugnāda dicere?Quòd ſi tanta erat illi in hiſtoria mētiēdi libido,at debuit ſaltē aliquid dicere,quod nos falleret.Nunc verò ea per crapulam ructat,quæ nec credēt pueri,qui nondū ære leuātur.Nā,ſi quod hoc in loco Pomp.ſcribit cōſtat eſſe factum 300. altero anno ab vrbe cōdita,hoc eſt,ante natalē Chriſtianū annos

annos circiter quadringentos quinquaginta, quo pacto Græcus & Romanus de Trinitate perſonarum atque vnitate ſubſtantiæ in diuinis diſputare poterant? hoc ne errãs quidem feciſſet doctiſſimus illa tempeſtate legis interpres, nedum homines in falſa deorum gentilium religione occupati. Aut ſi tam diligens in hiſtoria eſſe volebat, illud potiùs annotare debuit, Romanarũ rerum ſcriptores, non quod Pomponius ſcribit creatos eſſe Decemuiros, quos leges paterentur, ſed cùm priùs de ferendis legibus inter Romanos conueniret, de latore tantùm diſceptarent, miſſos eſſe tres legatos Athenas, iuſſoſque inclytas Solonis leges deſcribere, & aliarũ Græciæ ciuitatũ inſtituta moréſque pernoſcere. Poſteà verò quàm illi redierunt, creatos Decemuiros condendarum legum, & iuris dicundi cauſa. Quòd verò Pomponius ſcribit tabulas fuiſſe eburneas, Dionyſius Halicarnaſſeus, diligentiſſimus antiquitat. Romanarum ſcriptor, lib. 9. æreas fuiſſe memoriæ prodidit. Quódque idem auctor ſcribit, tabulas in foro poſitas, non eſt diuerſum ab eo, quod Pomponius tradit poſitas eſſe pro roſtris: nam Roſtra templum erat in foro Romano, quod placuit exornari roſtris nauium, quas ab Antiatibus acceperat, non vt Accurſius delirat, piratarum. Illud verò perquàm ridiculum, quòd in re manifeſta dubitans pro roſtris exponit ante oculos & ora hominum. Ab Hiſpano, opinor, aliquo id didicerat, quoniam Hiſpanè facies roſtro appellatur.

MVTIVS PRO FABIVS.

IDEM Pomponius in eod. tit. de orig. iur. *Q. inquit, Mutius, qui ad Carthaginienſes miſſus legatus, cùm eſſent duæ teſſeræ poſitæ, vna pacis, & altera belli, arbitrio ſibi dato vtram vellet referre Romam, vtramque ſuſtulit, & ait, Carthaginienſes petere debere vtrã mallent accipere.* Atqui non Q. Mutius, ſed Q. Fabius fuit, qui cum Valerio Flacco miſſus eſt Carthaginem legatus; vt niſi Hannibal violator fœderis dederetur,

bellum

bellum Carthaginienſibus indiceret. Hic Fabius, Pamphilus cognominatus eſt, ad differentiam illius Fabij, qui in eodem ſecundo bello Punico ſingularem operã Reip. nauauit, atque tùm Maximus, tum Verrucoſus, tum Ouicula dictus eſt. Atque ea propemodum Fabium Pamphilum feciſſe coram Carthaginienſibus quæ Põponius refert, auctores ſunt Polybius, Liuius, Plutarchus: Silius præterea lib. 2. Pun.

Non vltra patiens Fabius texiſſe dolorem,
Concilium expoſcit properè, patribúſque vocatis,
Bellum ſe geſtare ſinu pacémque profatus,
Quid ſedeat legere, ambiguis neu fallere dictis
Imperat. At ſæuo neutrum renuente ſenatu,
Ceu clauſas acies, gremióque effunderet arma,
Accipite infauſtum Libya, euentúque priori
Par, inquit, bellum, & laxos effudit amictus.

Tam inſigne mendum non debuit Accurſius diſſimulare, atque intactũ relinquere, vbi non in parte, ſed in toto error cõmittitur. nam quid habẽt ſimile Mutius & Fabius? nempe quod Thais & Hermione.

COLVMNARIVM, PRO *Colum niuarium.*

POMPONIVS Iuriſconſ. in lib. Dig. 34. tit. de Auro & argento leg. [In argento, inquit, potorio, vtrũ id dumtaxat ſit, in quo bibi poſſit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum eſt, veluti columnarium & vrceoli.] Quod vaſis genus columnarium ſit, nullus vnquã ſcripſit, ſed neque legit, præter vnum Philippum Beroaldum, virum alioqui ſingulari eruditione, qui ex huius legis deceptus lectione putauit eſſe poculi genus, & Accurſium, qui angliſteriam interpretatur, (ſic Itali vulgò appellãt ampullam vitream longioris colli.) Ego verò cùm columnarium eſſe nihili verbum pro comperto haberem, cœpi mecum recogitare quid colũnarij loco ſubſtituerem, cùm ſubitò fuit mihi pręſtò Martialis Poëtæ diſtichon, cuius lemma eſt, Colum niuarium. Cúmque adhuc ſubdubitarem, an pro columnario

colum

colum niuarium reponerem,legi ſequens diſtichon, cuius index eſt,Vrceoli miniſtratorij.Exilui præ nimia lætitia,atque cœpi mihi ipſi gratulari,quòd locum aliis incognitum atque intactum mea diligentia reſtitui. Quid verò colum niuarium fuerit,reliquũ eſt,vt oſtendamus.Fuit conſuetudo apud maiores noſtros non modò colare vina,vt eſsēt molliora defęcatioráque,verùm etiã aquam per niues tranſmittere,quo fieret guſtui ſuauior.Inſtrumenta verò ad percolandum erant cola minutiſſimis viminibus cõtexta,aut ex ſacco lineo ſiue cilicino.Virg.2.Geo.

- Tu ſpiſſo vimine qualos,

Colá que prælorum fumoſis deripe tectis.

De colatorio ſacco Martialis in diſticho cuius lemma eſt, ſaccus niuarius:

Attenuare niues norunt & lintea noſtra:

Frigidior colo non ſalit vnda tuo. Plin 14. Vtiliſſimum omnibus ſacco viribus fractis.Idem 19. Inueterari vina ſaccíſque caſtrari. & 23.lib. Vt plus, inquit,capiamus,ſacco frangimus vires.Atque iterum Martiali.,

Turbida ſollicito tranſmittere cecuba ſacco.

& Horatius 2.Sermonum,

Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.

Quod Porphyriõ exponit ſacco percolata.Cùm itaque Martialis duo diſticha continuata ſcripſerit,alterum de colo niuario,alterũ de ſacco niuario,ſubdiderítque ſtatim vrceolos miniſtratorios,quis non videt apud Pomponium legendum eſſe colum niuarium, cùm præſertim eueſtigio ſequatur & vrceoli? Quid,quod ſenſus pulchrè coit, atque ſatisfacit ei, quod venire potuit in dubitationẽ,an videlicet vaſorum potoriorũ appellatione veniant vaſa,quibus non bibimus,ſed pręparantur ordinantúrque ad id quod bibendum eſt,vt colum & ſaccus,per quæ colantur vina niuéſque,atque pręter ea vrceoli,quib. vinum &aqua diſcũbentibus miniſtratur.Non quod Accurſius & Philippus putabant eſſe vaſa potoria. Eſſet nanque ſenſus legis ridiculus,ſi dixeris appellatione vaſorum potoriorũ vaſa potoria contineri.

GOM

COMPILATIO IVRIS CIVILIS.

VERVM quia ſuprà in tertio conſilio dato dictum fuit, quòd diſcipuli debent amare præceptores, vt habetur etiam apud Quintil. libr. 2. Inſtitut. orator. vbi dicit, Diſcipulos moneo, vt præceptores ſuos non minùs quàm ipſa ſtudia ament, eóſque parentes exiſtiment, non quidem corporum, ſed mentium: plurimum hæc pietas diſcipulis proderit: nam ita & libenter audient & dictis credent, & ſimiles fieri concupiſcẽt: ſicut læti & alacres in conuentu aliorum emendati non iraſcantur, laudati gaudeant: nam vt illorum officium eſt docere, ſic horum præbere ſe dociles. Doctrina enim coaleſcere nequit, niſi ſociata tradentis atque accipientis concordia. Cùm ſim vtilitatis veſtræ auidus, & optem quòd per vos facta ſint bona fundamẽta, & ab origine cauſiſque primis intelligatis, vt dicitur in lege 1. ff. de iuſt. & iur. viſum eſt in ſignum mei in vos animi aliqua præmittere acuentia ingenium, quæ non reperietis alibi tradita, & paucis ſunt nota, & quæ ignorare eſt lata culpa, ſcire plurimum afferet decoris, ne illotis manibus templum ſacratiſſimum iuſtitiæ opus Cod. & ff. ingrediamini, vt in l. 1. ff. de orig. iur. iuncta l. 1. §. has itaque. Cod. de vet. iur. enucl. Videamus ergo quæ ſit cauſa efficiens: materialis & finalis libri C. & ff. in hac ſcientia legali. Quidam (vt Azo) dixere, quòd cauſa efficiens lib. C. cum ff. Iuſtinianus eſt Imperat. Alij dixerunt, quòd fuit ipſe Deus, cuius miniſter fuit Iuſtinianus: & hoc not. in auth. de hęr. & Falc. in rub. hoc probari videtur ex eo, quia lex eſt inuentio & donum

Diſcipuli præceptores ament.

Cauſa efficiens iuris.

Digitized by Google

& donum Dei.l.2.ff de leg. Item leges fuere per ora principum diuinitùs promulgatæ, vt l.2 C.de vet. iur.enuc.& l.fin.C.de præſcr.long.tem.& hoc tenebat antiquus D.Iac.de Ranignei Lotharingus gloſſator. Veſter Accurſ. breuiter ſe expediuit, dicens, vna cum Azone, quòd cauſa efficiens fuit Imperator Iuſtinianus, vt not.in rubr.ff.de iureiur. Tertij quidam nituntur conciliare, dicentes, quòd cauſa efficiens poteſt conſiderari tripliciter: ſc.prima, remota, magis remota. Cauſa efficiens proxima primi voluminis C Iuſtin.fuerunt illi decem illuſtres compilatores, qui numerantur in 1.& 2.conſt. Cod.ſcil. Ioannes, Leontius, Phocas, Baſilides, Thomas, Tribonianus, Conſtantinus. Theophilus, Dioſcorus & Præſentinus. Iſti commiſſione Dn.Iuſtiniani compilauerunt primum Codic.Iuſtin. Commiſſio eis data patet in prima Conſtit.Cod. Confirmatio verò d.C. ab illis compilati patet in ſecunda Conſt.illius voluminis. Cauſa verò efficiens proxima Cod.emendati, id eſt, Codicis repetitæ prælectionis, quem hodie habemus, fuerunt quinque illuſtres viri ab eodẽ Iuſtiniano electi, ſc.Tribonianus, Dorotheus, Menna, Conſtantinus, & Ioannes, vt patet in cõſtitutione, quæ incipit cordi.C.de emend.Iuſt. C.Cauſa efficiens remota fuit Iuſtinianus Imperator, cuius auctoritate compilatio facta fuit, & qui poſt compilationem confirmauit, vt patet in d.1. conſtitut.& 2. & 3.& in lege 2.conſtit.omnia enim.C de vet.iur.enuc. Iſte Iuſtinianus Imperator fuit XIV. in Oriente. Cucurrerunt ab vrbe condita vſque ad tempora ſui imperij, ſecundùm computationem quam puto veriorem, mille & quadringenti penè anni, vt exprimitur in lege 1.§.cúmque hæc materia.& 2.in princ.verſ.erat enim mirabile.Cod.de vet.iur.enuc. Ab vrbe verò condita vſque ad aduentum Chriſti cucurrerunt anni ſeptingenti quinquaginta, vt patet in Chronicis, quas veriores puto. Ab aduentu verò Chriſti vſque ad tempora imperij Iuſtinani prædicti cucurrerũt anni ſexcenti quadraginta ſeptẽ vel circa. Aſſumpſit Imperium præfatus Iuſt. die Aprilis

Triplex cauſa efficiens.

Decem compilatores Codicis.

Iuſtinianus.

Iuſtinianus imperium aſſumpſit.

anno

anno Domini noſtri Ieſu Chriſti DC. XLVII. indict. v. vt probatur in auth vt præpon. nomē Imp. §. ſi qua verò. & ibi not. iuncta data, de qua in ſecunda & tertia conſtit. Cod. & l. ſecunda, de vet. iur. enuc. ſi rectè inſpiciantur. Imperauit autem annis triginta nouē. Fuit iſte Iuſtinianus poſitus in catalogo ſanctorum, vt refert Bart in I rub. Cod. & in proœ. ff. vet. ſuper I. rub. Cæterùm inſignis doct. dominus Ioan. Fabri Aquitanicus, ſuper rub. proœ Inſtitut. dicit ſe vidiſſe nomen Iuſtiniani ſcriptum in catalogo ſanctorum Kalend. Aug. Gennadius etiam, qui proſecutus fuit libellum Hieronymi de viris illuſtribus eccleſiaſticis, ponit Iuſtinianum inter illos. Quod ad ſacras leges attinet, notandum quòd Iuſtinianus Imperator, in primordio ſui imperij, commiſit præfatis decem illuſtribus viris, vt viſis antiquis Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, multis conſtitutionibus extrauagantibus à Theodoſio Imperatore & ſucceſſoribus factis, nouū Cod. Iuſt. ederent: & hoc patet in I. conſt. ſub rub. de nouo cod. fac. & colligitur ex conſtitutione 3. quæ incipit cordi. ibi, Primordio noſtro. Supradicti decem illuſtres compilatores Codicem Iuſtin. ediderunt illum anno tertio imperij domini Iuſtin. tempore conſulatus Decij, anno Dom. noſtri Ieſu Chriſti DC. LXIX. indictione 7. Et eo anno, v. idus April. id eſt ix. die April. dominus Iuſtinian. illum Codicem confirmauit, vt probatur in tit. C. de Iuſt. Cod. confir. in fi. conſtitutionis ibi poſito, iunctis his quæ præmiſſa ſunt. Poſt hæc Iuſtinianus Imperator, vertens animum ad enucleāda infinita & immenſa prudentię veteris volumina, commiſit ſex illuſtribus viris, videlicet Triboniano, Conſtantino, Theophilo, Dorotheo, Anatolio, & Cratino, vt vnà cum aliis vndecim doctiſſimis viris, excellentiſſimis cauſarum patronis apud partes Oriētales, videlicet Stephano, Menna, Prodocio, Entalino, Timotheo, Leonide, Leōtio, Platone, Iacobo, Conſtātino, & Ioāne legerent immenſa prudētiæ veteris volumina, & ſub compendio redigerēt in vnum Codicem diſtinguendum in quinquaginta

Iuſtinianus.

Decem compilatores Codicis.

Quo tempore Codex compilatus eſt.

Libri ff. compilati.

Nomina compilatorum ff.

 libros,

libros,communem Romanã ſanctionem continentes,quæ ab vrbe cõdita & à Romuleis deſcendit tẽporibus,iá confuſam per tanti temporis lapſum, & tot auctorum diſperſa volumina , vno codice indita oſtenderẽt,fuitque his data à Iuſtiniano ampliſſima auctoritas corrigendi ac diminuendi,vt probatur in l 1.Cod.de iure auth Tandem iſte Tribonianus magiſter huius operis legitimi,vnà cum aliis ſexdecim prænominatis compilarunt,enuclearunt ex immenſis patrum voluminibus Pandectas ſeu Digeſta,videlicet quinquaginta libros digeſtor. quos habemus. Quod opus, velut ſacratiſſimum templũ conſecratum Domino,Iuſtinianus approbauit & confirmauit anno octauo ſui imperij,& tertio conſulatus ſui anno,Domini ſexcẽteſimo quinquageſimo quarto,indict. 12.tertio Kal.Ianuar.id eſt,penultimo die Decembris,vt ipſe Iuſtinianus atteſtatur in l tanta. C. de vet.iur.enuc §.leges autem. Hîc notandum,quòd idem ſemper Tribonianus præfuit vt magiſter legitimo operi prædicto,tum quia,vltra legum peritiã, experientia rerum decoratus erat,tum quia antiquę ſapientiæ librorum copiam ipſe maximè prębuit,in quibus multi fuerunt etiã ipſis eruditiſſimis hominibus incogniti, vt dicit text. in d.§ 3. præſenti autem.Eſtque hîc ſingulariter aduertendum ad vnum, quòd dicta antiquitas commentatorum iuris noſtri ignorauit quòd continebat dicta veterum immenſa volumina penè tricies centena millia verſuum,& duo millia librorum, vt d l 2.& in proœ Inſtit.& ff. vet Digeſta noua,quæ hodie habemus iuris enucleati,continent penè centũ quinquaginta millia verſuũ.& quinquaginta libros,vt d.l.2.& in aliis locis prælleg Vellent ſcire quidã hoc dictum: Accurſius gloſſator, qui omne verbum ff. gloſſauit, illud exponit verſuum , id eſt, legum , ſeu paragraphorum, aut reſponſorum.quaſi ſenſerit.quòd hodie Digeſta quæ habemus, cõtineant centũ quinquaginta millia legum,vel paragraphorum,vel reſponſorum Aduerte, quia Accurſ noſter, qui affirmauit ſe ſuccurriſſe tenebris iuris ciuilis , vt dicit in l.facta. §.ſi in

danda.

danda ff. ad Trebell. in hoc paſſu adduxit tenebras. Hoc tibi demõſtrabo ad oculum; volui aliàs numerare omnes leges ff. quæ habemus, videlicet ff. veteris, Inforciati, & ff. noui: cõperique quod in ff. veteri ſunt duo millia noningentę decem & octo. In Inforciato ſunt duo millia ducẽtæ triginta quatuor. In ff. nouo duo millia noningentæ octoginta tres. Et in ſumma leges digeſt. videlicet omnium quinquaginta librorum, ſunt octo millia centum triginta quinque. Vnde patet manifeſtiſſimè quòd Accurſius noſter in hoc dormitauit, puto nõ aduertens, & incautè gloſſam ſuper hoc faciens. Cogitabam aliàs quòd exponi debuiſſet verſuum, id eſt, linearum: feci periculum & numerum linearum Digeſti veteris, Inforțiati, & Digeſti noui, reperi hoc eſſe veriſſimũ: nam ſecundùm computum meorum textuũ reperi Digeſtũ vetus conſtare ex quinquaginta millibus verſuũ id eſt, linearum: Inforțiatum cõſtare ex triginta nouem millibus & quingentis viginti lineis. Digeſtum verò nouũ ex quadraginta quatuor millibus linearum. Vnde ipſi omnes quinquaginta digeſtorum lib. conſtant, ſecundùm volumina mea, ex centum triginta nouem millibus verſuum, id eſt, linearum, & quingentis viginti. Opinor quòd ſi quis computaret numerum linearum pandectarum, quæ ſunt Florentiæ, quod facilè fieret per numerationẽ quinternorum & numerum chartarum, & per lineas vnius lateris, inueniret illas conſtare ex centum quinquaginta penè millibus verſuum, id eſt, linearũ: ad hoc neminem reperi ante hæc aduertiſſe. Sed accuratiùs inueſtigãdo quæro à te quid vult dicere tex. dum dicit quòd olim erant tricies centena millia verſuum, hodie verò centum quinquaginta? Diceres fortaſſe quòd olim erant tercentena, id eſt, tercenta millia verſuum, hodie verò centum quinquaginta. Cogita quod dicas: nam cùm olim eſſent duo millia librorum, hodie verò quinquaginta libri, & ſic fit quadrageſimã pars reſpectiuè ad computum libro. ergo reſpectiuè ad numerum verſuum erit dimidia pars, & ideo expone tricies, id eſt, triginties, ſicut vicies, id

Numerus legum.

Tricies centena millia verſ.

eſt, viginties:nam ſciendum quòd omnia quæ ſunt ſuprà cum centum ſyncopātur,vt terceni,id eſt, tercentum,duceni,id eſt,ducēti,quadrigeni,id eſt,quadringenti: intra centum verò non ſyncopantur, vt quinquies,decies,ſepties decies, centies, ducenties, trecenties,millies,vicies millies,& ita deinceps.Cęterùm ita reperiri expoſita illa verba tricies & vicies à Priſciano in opuſculo de numeris,ſimiliter exponit eloquentiſſimus vir Laurent.Valentinus Romanus in libro tertio de elegantiis linguæ Latinæ, ſub rub. de numeris. Olim ergo erant tricies centena millia verſuum,hodie centum quinquaginta millia, & conſequenter ex viginti partibus vna eſt compēdium Digeſtorum, quæ habemus quo ad linearum numerum: quod ſingulariter notabis,quia non reperi hoc expoſitum ab aliquo iuriſta, de quo plurimum miror.

Inſtitutiones

HIS incidenter intermixtis quæ non ſunt extra rem, ſed ex re,vt not.in lege 1. ſuper verbo benè. ff. ſi cer.pet. reſpondeo ad rem, & dico quòd Iuſtinianus cùm edidiſſet codicem ſui nominis, & deinde Digeſta, vt prædixi, componi fecit Inſtitutiones, quas habemus à Triboniano, Theophilo,& Dorotheo,ex Inſtitutionibus veterum,& commiſit inſeri in illo libro Inſtitutionum ea quæ per conſtitutiones Iuſtiniani emendata eſſent: & ita factum eſt. Fuit autem conſummata dicta ordinatio Romani Iuris tribus annis, vt dicta lege 2.§. omnia igitur. Poſt hæc ad vnum aduertens Iuſtinianum quòd anno tertio ſui Imperij ediderat Codicem, & demum Digeſta & Inſtitutiones anno octauo ſui Imperij, vt prædictum eſt, eundem codicem, quem fecerat primò componi à decem illuſtribus viris prænominatis, fecit relegi,& iterum edidit propter aliquas conſtitutiones de nouo factas ſuper quinquaginta deciſiones quas iuſſet inſeri. Et hanc ſecundam editionem Co.quæ dicitur repetita prælectio,commiſit quinque illuſtribus viris: videlicet Triboniano, Dorotheo, Mennæ, Conſtantino, & Ioanni. & facta fuit dicta ſecunda editio, id eſt, codex emenda

Codex emēdatus.

da

datus domini Iuſtinian.repetitæ prælectionis quem habemus.item confirmatus à Iuſt. prædicto imperij ſui anno decimo, & tempore ſui quarti conſu atus, & etiam Paulini, anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo ſexto, indictione 14. Calend. Ianuarij, id eſt, viceſimo octauo die Decemb. vt probatur C. de emendando Iuſt.Cod.in cõſtitutione,cordi. iunctis pręmiſſis.Et hunc Cod.iuſſit appellari,Cod domini Iuſtiniani,repetitæ prælectionis,vt in dicta cõſtitutione,cordi.Et ita dicta eſt prima rubri.C.Ideo autem diciturCodex repetitæ prælectionis:nã apud veteres,quando poſt primam editionem fiebat ſecũda editio, appellabatur à veteribus repetita prælectio,vt colligitur ex lib. Vlpian.ad Sabinum, & exprimitur in dicta cõſtitutione cordi ver.in antiquis etenim. Et ideò dicitur repetitæ prælectionis,id eſt ſecundæ editionis, quia præcedens lectio,id eſt,prima editio fuit repetita.Proteſtatus etiam fuit Iuſtinianus, quòd ſi poſtea nouas conſtitutiones ipſum facere contingeret, illas congregabit in libro qui appellabitur liber Nouellarum conſtitutionum, vt patet in eadem conſtitutione,ver.hoc etenim. Suadente poſtea varia rerum natura,Iuſtinianus multas conſtitutiones,nouas fecit,numero centum vel circa, quas hodie inſertas habemus in libro authent. quæ factæ fuerunt ab eo (vt opinor)anno vndecimo ſui imperijanno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo ſeptimo,iudict.15.vt colligitur ex tex.in auth. vt præpo.nomen Imp.§ ſi quę verò.iunctis aliis pręmiſſis.Hoc notãdum,quòd ex eo quo Imperator(vt paulò antè dicebatur) dixerat quòd appellaret librũ Nouellarũ conſtit. ſcilicet quem poſtea ederet, quòd Irnerius dicebat librum authent.quem habemus,non fuiſſe Iuſti.quia non appellatur Nouellarũ,ſed Auth.adducebat Irnerius rationes quas ponit glo.in dicta conſtitutione cordi ſuper verbo cõgregationes,& idem dicebat Placentinus,vt refert Bal. in l.humanum.C.de leg.Ioa.verò antiquus gloſſator dicebat contrarium,per text. in dicta conſtitutione cordi ſcilicet quòd liber authenticorũ fuit Iuſtiniani,

Codex repetita prælect.

Liber auth. Nouella cõſtitutiones.

ni, & cum hoc tranſire videtur gloſſ. ibi, & in d.l. humanum. C. de leg & Bald. in d l. Cor. & Cynus & Bald. in d.l. humanũ. Et ita tenendo proculdubio patet ex ſupraſcriptionibus cuiuſque tit. & ex data in multis titulis, & nomina ipsũ in tit. vt præponatur nomẽ Imp. & in ti. vt iud. ſine quoq; ſuff & in ti. iuſiur. quod præſt. ab his. & miror quòd de hoc aliquis vnquã dubitauerit. Ratio tamẽ dubitãdi potuit oriri ex eo, quia fertur reperiri quẽdã librũ qui dicitur l. Nouellarũ, quẽ dicũt cõtinere eaſdẽ cõſtitut. quas cõtinet lib. auth. licet in aliquibus ſit variãs de quo lib. nouellarũ mentionẽ facit glo. in auth hoc amplius. C. de fidei doct. in auth. res quæ. C. commu. de leg. vnde egregius cõmenta. Albe. de Roſa. Bergomenſis, quem refert Do. Rapha. Fulg. in authent. hoc amplius. C. de fideicom. dicit quòd liber auth. quẽ habemus, excerptus ſit ex li. Nouellarum vt compẽdioſior fieret. Vnde dicit quòd liber Nouellarum erat multùm prolixus. Dicit Do. Raph ſe nunquam vidiſſe dictum librum Nouellarũ. Do. Paul. de Caſt. in d. auth. hoc amplius. dicit, quòd liber Nouellarũ fuit extractus de lib. auth. per breuiora verba & magis apta. Itẽ Do. Pap. in d. auth. res quæ. dicit nõ eſſe ſtandũ illi tit. Nouellarũ, quando textui auth. contradicit, quia de fide illius operis dubitatur. Bal. etiã in d. auth. hoc amplius. dicit quòd præualet tit. auth. eo quòd ille liber Nouellarũ nõ legitur in ſcholis. ſed ibi reliquit nos incertos qui liber corrigat aliũ, vel liber Nouel. vel liber auth. Ego ſẽper credidi, & ſemper credã (donec cõſtet de contrario) quòd lib. Nouel tanquam de cuius fide dubitatur, & qui per ſtudia vniuerſalia nõ verſatur, ſit reſpuẽdus, & quòd li. auth. ſit liber cõſtitutionũ à Iuſtiniano editus, & ideo illum gloſſauit Accurſius, & etiam ſuper illo fecit ſummam Io Baſianus Cremonenſis, & Azo: & illum ſtudia receperunt, & plerique illuſtres commentatores commentàuerunt, vt Ia. de Beluiſio, Bartolus, & Angelus. Nec obſtat lex humanum Codice, de leg. nam illa lex fuit Imperatoris Valentini, non Iuſtiniani, vt patet ex ſupraſcriptione. ideo glo.

Alber.

ibi

ibi ſomniauit. Nec curandum de varietate ſtyli, quòd non ipſe, ſed illi quibus committebat, componebant, qui erant alij ab ipſis præmiſſis compoſitoribus Codicis. Adde prædictis, quòd egregius Doct. Odofr. in auth. caſſa. C. de ſacroſanct. eccleſ. ſic ait: Vnum ſciatis quòd authenticum quod fuit compoſitum à Iuſtin. habet nouem collationes. Poſtea quando venit Federi. minor, miſit has conſtitutiones ad ciuitatem iſtam, ſcilicet Bon. vt Doc. legum adaptarent eas ſingulis legibus ſub con gruentibus titul. Doct. conuenerunt in S. Petro, & adaptauerunt. Poſtea quid fecerunt? Do. Vgo poſt nonam collationem poſuit librum feudorum, & omnes conſti. Fede. antiqui & minoris, & aliquas leges Corradi Imperatoris, & vocatur decima collatio, licet pauci ſunt qui habeant ita ordinatum in libris ſuis. Odof. hæc refert, & eum ſequitur Bald. in præludiis feud. in verſic. porrò aduertat ignorantes, & moderétur ſibi labia reprehéſores veritatis, quia ego vidi Odof. ita dicentem. Aduertat etiam nouitius, quòd ante authenticas quæ ſunt inſertæ Cod. ſolet eſſe ſcriptum, Conſtitut. no. id eſt, conſtitutio noua. Patet ergo ex prædictis quo tempore fuerit factus lib. auth. & qualiter fuerit factus à Iuſtin. Itẽ auth quæ ſunt in C. fuerunt inſertæ de mãdato Fede. II. qui regnabat anno Do. MCCXV. tempore Honorij III. item & tempore Grego. IX qui Grego. IX. deceſſit an. Do. M. CCXL. de menſe Iulij, & deinde regnauit ipſe Innoc. III. qui fuit aſsũptus ann. CCXLIIII die I. menſis Iulij, vt atteſtatur Rofre in lib. iur can. in tit. ne ſede vac. & Io. An. eo. tit. in add. iſte Inno. III. Fredericum eccleſiã perſequentem depoſuit, & imperiali dignitate priuauit an. Do. M. CCXLIIII. in cõci. Lugd. de qua diſpoſitione habetur in c. ad apoſtolicæ. de re iud. lib. 2. Eſt etiã notandũ, quòd cùm multa bella fuiſſent inter imperium & quaſdam ciuitates Lombardiæ tempore Henrici VI. & deinde Federici II. minoris, iſte Federicus II. fecit pacem cum dictis Lombardis in ciuitate Conſtantiæ, quæ pacis capitula habentur pro lege, & allegantur à

Auth. adaptata ad Cod.

Decima collatio.

Conſt. noua. Feder. ſecũdus.

Greg. IX.

Innoc. III.

De pace Cõſtantia facta.

docto. in l. imperium. ff. de iuriſd. omn.iud.& alibi. Bald. ſuper dicta pace, in ver.volumus, dicit ipſam per legem allegari, & conſueuit allegari hoc modo, vt in extrauaganti de pace Conſtantiæ,quam gloſſauit & commentauit Odof. deinde Bal. etiam ſolenniter commentauit, reperto in archiuo Bononienſi apparere dictam pacem regiſtratam, & dicitur concluſa anno Domini M.CCLXXIIII. indict. prima, anno xxij. d.ſui Imperij, regni verò anno triceſimoſecundo, vij. Calend. Iulij. Hæc ideò feci te ſcribere, quia Bald. in fine dicti commenti dicit iſtam pacem fuiſſe factam poſt depoſitionem Federici, & tamen concludit pro lege debere ſeruari, vt ibi videndum. Iſta pax deberet eſſe ſituata in fine libr.ſeu poſt alias conſtitutiones eiuſdem Federici ſecundi, in illo libro inſertas. Vidiſti quòd liber authent.eſt diuiſus magiſtraliter in nouem collationes, & poſtea ſuperuenit liber feud. quem decimam collationem vocamus,vt ſuprà dicebant Odoffred.& Barto.ponit Bartol.ſuper rubr. extrauagantis ad reprimendum. Deinde factæ fuerunt conſtitutiones ad reprimendum, & conſtitutiones, quoniam nuper ab Imperatore Henrico ſeptimo, anno Domini M. C C C viij. quas Bartol. ſuper rubr. appellat vndecimam collat. & gloſſauit illas tempore Caroli quarti, ſeu Ludouici cùm fuiſſet donatus pluribus inſignibus & priuilegiis à præfato Henrico: dicta Bartoli ſuper dictis extrauagantibus, puto maioris auctoritatis aliquibus aliis dictis eiuſdem alibi: quia magis digeſtè edidit tanquam glo. Sed dicit aliquis, quomodo tibi conſtat de tempore approbationis Codicis, Digeſtorum, Inſtitutionum, & compilationis authenticorum, & aliorum prædictorum, quo anno Domini, quo anno Imperij domini Iuſtiniani hæc acta ſunt, quo Conſulatu, & qua indictione? Reſpondeo quòd hæc collegi ex numeratione annorum ab vrbe condita, ad tempora Imperij Iuſtiniani. Item ab vrb. cond.ad aduentum Chriſti. Item ab aduentu Chriſti ad tempora Iuſtiniani. Item ex data quæ ponitur in ſecunda conſti.& in tertia conſtitut. voluminis Co.

Conſtitutio ad reprimẽdum.

&

& in l. 2. de veter. iu. enucl. & ex tempore apertè poſito in authent. vt præponatur. & ex computatione chronicorum. Item dicet aliquis, Tu notas tempora conſulatus Iuſtiniani Imper. Si Imperator, quomodo conſul? Si conſul, quomodo Imperator? Reſpondeo quòd Imperator aliquando aſſumebat ſibi conſulatum, vt quidam extraneus, & hoc erat quando ſibi placebat, vt eſt tex. in auth. de conſulib. §. fin. ibi, aduenit autem cùm ipſe annuerit. & not. gl. in procem. ff orum, in fi. glo. Iterum dicet aliquis, tu dicis quòd Romana ſanctio fuit triennio conſummata, vt d. §. omni. imò videtur quòd v. anni ſunt lapſi: nam codex primus fuit 3. anno imperij Iuſtiniani: liber verò ff orum ann. 8. vt ſuprà eſt dictum. Gloſſ. aduertens ad hæc in ſecunda conſti. C. §. fi. ſuper verbo, optimè dicit quòd aliqui opinantur quòd duo anni fuerunt interpoſiti poſt compoſitionem primi codicis ante inchoationem ff orum. Alij verò opinantur quòd immediata poſt compoſitionem C. fuerit inchoata compoſitio ff orum, & cùm triennio conſummata eſſet, biennio fuit ſuperſeſſum antequam publicaretur. Huius rei habetur certitudo. Credo ergo quòd voluminis cauſa magis remota fuit ipſe Deus, à quo lex & omnis ſcientia; vt ſuprà dicebatur. Sequeretur videre quæ fuerit cauſa materialis legalis ſapientiæ: Azo ſuper hoc in Sum. C. in princ. multa verba dicit ſatis obſcurè loquens, ad cuius dicta in hoc omnes refugiunt: verùm quia aliqui mordent dicta Azo. ſi volueritis iſta videre, videte per Bart. in procem. ff. pręſertim in lect. antiq. quæ dicuntur lect. Padua. Videte etiam Bald. ibid & l. 1. ff. de iuſti. & iu. & per Io. Fab. in proœ. Inſti. Tertiò videndum eſſet quæ ſit cauſa formalis librorum iuris ciui. Doct. conſueuerunt dicere, quòd duplex eſt cauſa formalis: nam ex parte tractatus eſt diuiſio operis in libros, librorum in titulos, titulorum in leges, legum in §§. §orum in verſic. opus enim conſti. imperialium, de quibus ſuprà dictum eſt, in 12. lib. geſtum eſt & concluſum, vt dicit text. in l. 2. verſi. omnia. C. de veteri iu. enucleando. Horum 12. li-

Cauſa materialis legum.

Cauſa formalis.

colum niuarium reponerem,legi ſequens diſtichon, cuius index eſt,Vrceoli miniſtratorij.Exilui præ nimia lætitia,atque cœpi mihi ipſi gratulari,quòd locum aliis incognitum atque intactum mea diligentia reſtitui. Quid verò colum niuarium fuerit,reliquũ eſt,vt oſtendamus.Fuit conſuetudo apud maiores noſtros non modò colare vina,vt eſsẽt molliora deſęcatioráque,verùm etiã aquam per niues tranſmittere,quo fieret guſtui ſuauior.Inſtrumenta verò ad percolandum erant cola minutiſſimis viminibus cõtexta,aut ex ſacco lineo ſiue cilicino.Virg.2.Geo.

- Tu ſpiſſo vimine qualos,

Coláque prælorum fumoſis diripe tectis.

De colatorio ſacco Martialis in diſticho cuius lemma eſt, ſaccus niuarius:

Attenuare niues norunt & lintea noſtra:

Frigidior colo non ſalit vnda tuo. Plin 14. Vtiliſſimum omnibus ſacco viribus fractis.Idem 19. Inueterari vina ſaccíſque caſtrari. & 23.lib. Vt plus, inquit,capiamus,ſacco frangimus vires.Atque iterum Martialis,

Turbida ſollicito tranſmittere cecuba ſacco.

& Horatius 2.Sermonum,

Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.

Quod Porphyriõ exponit ſacco percolata.Cùm itaque Martialis duo diſticha continuata ſcripſerit,alterum de colo niuario,alterũ de ſacco niuario,ſubdideritque ſtatim vrceolos miniſtratorios,quis non videt apud Pomponium legendum eſſe colum niuarium, cùm præſertim eueſtigio ſequatur & vrceoli? Quid,quod ſenſus pulchrè coit, atque ſatisfacit ei, quod venire potuit in dubitationẽ,an videlicet vaſorum potoriorũ appellatione veniant vaſa,quibus non bibimus,ſed pręparantur ordinantúrque ad id quod bibendum eſt,vt colum & ſaccus,per quæ colantur vina niuéſque,atque pręter ea vrceoli,quib. vinum &aqua diſcũbentibus miniſtratur.Non quod Accurſius & Philippus putabant eſſe vaſa potoria. Eſſet nanque ſenſus legis ridiculus,ſi dixeris appellatione vaſorum potoriorũ vaſa potoria contineri.

COM

COMPILATIO IVRIS CIVILIS.

VERVM quia ſuprà in tertio conſilio dato dictum fuit, quòd diſcipuli debent amare præceptores, vt habetur etiam apud Quintil. libr. 2. Inſtitut. orator. vbi dicit, Diſcipulos moneo, vt pręceptores ſuos non minùs quàm ipſa ſtudia ament, eóſque parentes exiſtiment, non quidem corporum, ſed mentium: plurimum hæc pietas diſcipulis proderit: nam ita & libenter audient & dictis credent, & ſimiles fieri concupiſcēt: ſicut læti & alacres in conuentu aliorum emendati non iraſcantur, laudati gaudeant: nam vt illorum officium eſt docere, ſic horum præbere ſe dociles. Doctrina enim coaleſcere nequit, niſi ſociata tradentis atque accipientis concordia. Cùm ſim vtilitatis veſtræ auidus, & optem quòd per vos facta ſint bona fundamēta, & ab origine cauſiſque primis intelligatis, vt dicitur in lege 1. ff. de iuſt. & iur. viſum eſt in ſignum mei in vos animi aliqua præmittere acuentia ingenium, quæ non reperietis alibi tradita, & paucis ſunt nota, & quæ ignorare eſt lata culpa, ſcire plurimum affert decoris, ne illotis manibus templum ſacratiſſimum iuſtitiæ opus Cod. & ff. ingrediamini, vt in l. 1. ff. de orig. iur. iuncta l. 1. §. has itaque. Cod. de vet. iur. enucl. Videamus ergo quæ ſit cauſa efficiens, materialis & finalis libri C. & ff. in hac ſcientia legali. Quidam (vt Azo) dixere, quòd cauſa efficiens lib. C. cum ff. Iuſtinianus eſt Imperat. Alij dixerunt, quòd fuit ipſe Deus, cuius miniſter fuit Iuſtinianus: & hoc not. in auth. de hęr. & Falc. in rub. hoc probari videtur ex eo, quia lex eſt inuentio & donum

Diſcipuli præceptores ament.

Cauſa efficiens iuris.

& donum Dei.l.2.ff.de leg. Item leges fuere per ora principum diuinitùs promulgatæ, vt l.2 C.de vet. iur.enuc.& l.fin.C.de præſcr.long.tem.& hoc tenebat antiquus D.Iac.de Ranignei Lotharingus gloſſator. Veſter Accurſ. breuiter ſe expediuit, dicens, vna cum Azone, quòd cauſa efficiens fuit Imperator Iuſtinianus,vt not.in rubr.ff.de iureiur. Tertij quidam nituntur conciliare, dicentes, quòd cauſa efficiens poteſt conſiderari tripliciter: ſc.primà,remota,magis remota. Cauſa efficiens proxima primi voluminis C Iuſtin.fuerunt illi decem illuſtres compilatores,qui numerantur in 1.& 2.conſt. Cod.ſcil. Ioannes,Leontius,Phocas,Baſilides, Thomas,Tribonianus,Conſtantinus. Theophilus,Dioſcorus & Præſentinus.Iſti commiſſione Dn.Iuſtiniani compilauerunt primum Codic.Iuſtin.Commiſſio eis data patet in prima Conſtit.Cod.Confirmatio verò d.C. ab illis compilati patet in ſecunda Conſt.illius voluminis. Cauſa verò efficiens proxima Cod.emendati,id eſt,Codicis repetitæ prælectionis,quem hodie habemus,fuerunt quinque illuſtres viri ab eodẽ Iuſtiniano electi,ſc.Tribonianus,Dorotheus,Menna,Conſtantinus,& Ioannes,vt patet in cõſtitutione,quæ incipit cordi.C.de emend.Iuſt. C.Cauſa efficiens remota fuit Iuſtinianus Imperator,cuius auctoritate compilatio facta fuit,& qui poſt compilationem confirmauit, vt patet in d.1. conſtitut.& 2. & 3.& in lege 2.conſtit.omnia enim.C de vet.iur.enuc. Iſte Iuſtinianus Imperator fuit XIV. in Oriente. Cucurrerunt ab vrbe condita vſque ad tempora ſui imperij, ſecundùm computationem quam puto veriorem,mille & quadringenti penè anni, vt exprimitur in lege 1.§.cúmque hæc materia.& 2.in princ.verſ.erat enim mirabile.Cod.de vet.iur.enuc. Ab vrbe verò condita vſque ad aduentum Chriſti cucurrerunt anni ſeptingenti quinquaginta, vt patet in Chronicis,quas veriores puto.Ab aduentu verò Chriſti vſque ad tempora imperij Iuſtinani prædicti cucurrerũt anni ſexcenti quadraginta ſeptẽ vel circa.Aſſumpſit Imperium præfatus Iuſt.die Aprilis

Triplex cauſa efficiens.

Decem compilatores Codicis.

Iuſtinianus.

Iuſtinianus imperium aſſumpſit.

anno

anno Domini noſtri Ieſu Chriſti DC. XLVII. indict. v. vt probatur in auth vt præpon. nomē Imp. §. ſi qua verò. & ibi not. iuncta data, de qua in ſecunda & tertia conſtit. Cod. & l. ſecunda, de vet. iur. enuc. ſi rectè inſpiciantur. Imperauit autem annis trigintanouē. Fuit iſte Iuſtinianus poſitus in catalogo ſanctorum, vt refert Bart in 1 rub. Cod. & in proœ. ff. veſ. ſuper 1. rub. Cæterùm inſignis doct. dominus Ioan. Fabri Aquitanicus, ſuper rub. proœ Inſtitut. dicit ſe vidiſſe nomen Iuſtiniani ſcriptum in catalogo ſanctorum Kalend. Aug. Gennadius etiam, qui proſecutus fuit libellum Hieronymi de viris illuſtribus eccleſiaſticis, ponit Iuſtinianum inter illos. Quod ad ſacras leges attinet, notandum quòd Iuſtinianus Imperator, in primordio ſui imperij, commiſit præfatis decem illuſtribus viris, vt viſis antiquis Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, multis conſtitutionibus extrauagantibus à Theodoſio Imperatore & ſucceſſoribus factis, nouū Cod. Iuſt. ederent: & hoc patet in 1. conſt. ſub rub. de nouo cod. fac. & colligitur ex conſtitutione 3. quæ incipit cordi. ibi, Primordio noſtro. Supradicti decem illuſtres compilatores Codicem Iuſtin. ediderunt illum anno tertio imperij domini Iuſtin. tempore conſulatus Decij, anno Dom. noſtri Ieſu Chriſti DC. LXIX. indictione 7. Et eo anno, v. idus April. id eſt ix. die April. dominus Iuſtinian. illum Codicem confirmauit, vt probatur in tit. C. de Iuſt. Cod. confir. in fi. conſtitutionis ibi poſito, iunctis his quæ præmiſſa ſunt. Poſt hæc Iuſtinianus Imperator, vertens animum ad enucleāda infinita & immenſa prudentię veteris volumina, commiſit ſex illuſtribus viris, videlicet Triboniano, Conſtantino, Theophilo, Dorotheo, Anatolio, & Cratino, vt vnà cum aliis vndecim doctiſſimis viris, excellentiſſimis cauſarum patronis apud partes Oriētales, videlicet Stephano, Menna, Prodocio, Entalino, Timotheo, Leonide, Leōtio, Platone, Iacobo, Conſtātino, & Ioāne legerent immenſa prudētiæ veteris volumina, & ſub compendio redigerēt in vnum Codicem diſtinguendum in quinquaginta

Iuſtinianus.

Decem compilatores Codicis.

Quo tempore Codex compilatus eſt.

Libri ff. compilati.

Nomina compilatorum ff.

libros, communem Romanã ſanctionem continentes, quæ ab vrbe cõdita & à Romuleis deſcendit tẽporibus, iã confuſam per tanti temporis lapſum, & tot auctorum diſperſa volumina, vno codice indita oſtenderet, fuitque his data à Iuſtiniano ampliſſima auctoritas corrigendi ac diminuendi, vt probatur in l. 1. Cod. de iure auth. Tandem iſte Tribonianus magiſter huius operis legitimi, vnà cum aliis ſexdecim prænominatis compilarunt, enuclearunt ex immenſis patrum voluminibus Pandectas ſeu Digeſta, videlicet quinquaginta libros digeſtor. quos habemus. Quod opus, velut ſacratiſſimum templũ conſecratum Domino, Iuſtinianus approbauit & confirmauit anno octauo ſui imperij, & tertio conſulatus ſui anno, Domini ſexcẽteſimo quinquageſimo quarto, indict. 12. tertio Kal. Ianuar. id eſt, penultimo die Decembris, vt ipſe Iuſtinianus atteſtatur in l. tanta. C. de vet. iur. enuc. §. leges autem. Hic notandum, quòd idem ſemper Tribonianus præfuit vt magiſter legitimo operi prædicto, tum quia, vltra legum peritiã, experientia rerum decoratus erat, tum quia antiquę ſapientiæ librorum copiam ipſe maximè prębuit, in quibus multi fuerunt etiã ipſis eruditiſſimis hominibus incogniti, vt dicit text. in d. § 3. præſenti autem. Eſtque hic ſingulariter aduertendum ad vnum, quòd dicta antiquitas commentatorum iuris noſtri ignorauit quòd continebat dicta veterum immenſa volumina penè tricies centena millia verſuum, & duo millia librorum, vt d. l. 2. & in procę Inſtit. & ff. vet Digeſta noua, quæ hodie habemus iuris enucleati, continent penè centũ quinquaginta millia verſuũ. & quinquaginta libros, vt d. l. 2. & in aliis locis prællег. Vellent ſcire quidã hoc dictum: Accurſius gloſſator, qui omne verbum ff. gloſſauit, illud exponit verſuum, id eſt, legum, ſeu paragraphorum, aut reſponſorum, quaſi ſenſerit, quòd hodie Digeſta quæ habemus, cõtineant centũ quinquaginta millia legum, vel paragraphorum, vel reſponſorum. Aduerte, quia Accurſ. noſter, qui affirmauit ſe ſuccurriſſe tenebris iuris ciuilis, vt dicit in l. facta. §. ſi in

dанda.

danda ff. ad Trebell. in hoc paſſu adduxit tenebras. Hoc tibi demõſtrabo ad oculum; volui aliàs numerare omnes leges ff. quæ habemus, videlicet ff. veteris, Infortiati, & ff. noui: cõperique quod in ff. veteri ſunt duo millia noningentę decem & octo. In Infortiato ſunt duo millia ducẽtæ triginta quatuor. In ff. nouo duo millia noningentæ octoginta tres. Et in ſumma leges digeſt. videlicet omnium quinquaginta librorum, ſunt octo millia centum triginta quinque. Vnde patet manifeſtiſſimè quòd Accurſius noſter in hoc dormitauit, puto nõ aduertens, & incautè gloſſam ſuper hoc faciens. Cogitabam aliàs quòd exponi debuiſſet verſuum, id eſt, linearum: feci periculum & numerum linearum Digeſti veteris, Infortiati, & Digeſti noui, reperi hoc eſſe veriſſimũ: nam ſecundùm computum meorum textuũ reperi Digeſtũ vetus conſtare ex quinquaginta millibus verſuũ id eſt, linearum: Infortiatum cõſtare ex triginta nouem millibus & quingentis viginti lineis. Digeſtum verò nouũ ex quadraginta quatuor millibus linearum. Vnde ipſi omnes quinquaginta digeſtorum lib. conſtant, ſecundùm volumina mea, ex centum triginta nouem millibus verſuum, id eſt, linearum, & quingentis viginti. Opinor quòd ſi quis computaret numerum linearum pandectarum, quæ ſunt Florentiæ, quod facilè fieret per numerationẽ quinternorum & numerum chartarum, & per lineas vnius lateris, inueniret illas conſtare ex centum quinquaginta penè millibus verſuum, id eſt, linearũ: ad hoc neminem reperi ante hæc aduertiſſe. Sed accuratiùs inueſtigãdo quæro à te quid vult dicere tex. dum dicit quòd olim erant tricies centena millia verſuum, hodie verò centum quinquaginta? Diceres fortaſſe quòd olim erant tercentena, id eſt, tercenta millia verſuum, hodie verò centum quinquaginta. Cogita quod dicas: nam cùm olim eſſent duo millia librorum, hodie verò quinquaginta libri, & ſic fit quadrageſima pars reſpectiuè ad computum libro. ergo reſpectiuè ad numerum verſuum erit dimidia pars, & ideo expone tricies, id eſt, triginties, ſicut vicies, id

Numerus legum.

Tricies centena millia verſ.

eſt, viginties: nam ſciendum quòd omnia quæ ſunt ſuprà cum centum ſyncopãtur, vt terceni, id eſt, tercentum, duceni, id eſt, ducẽti, quadrigeni, id eſt, quadringenti: intra centum verò non ſyncopantur, vt quinquies, decies, ſepties decies, centies, ducenties, trecenties, millies, vicies millies, & ita deinceps. Cęterùm ita reperiri expoſita illa verba tricies & vicies à Priſciano in opuſculo de numeris, ſimiliter exponit eloquentiſſimus vir Laurent. Valentinus Romanus in libro tertio de elegantiis linguæ Latinæ, ſub rub. de numeris. Olim ergo erant tricies centena millia verſuum, hodie centum quinquaginta millia, & conſequenter ex viginti partibus vna eſt compẽdium Digeſtorum, quæ habemus quo ad linearum numerum: quod ſingulariter notabis, quia non reperi hoc expoſitum ab aliquo iuriſta, de quo plurimum miror.

Inſtitutiones HIS incidenter intermixtis quæ non ſunt extra rem, ſed ex re, vt not. in lege 1. ſuper verbo benè. ff. ſi cer. pet. reſpondeo ad rem, & dico quòd Iuſtinianus cùm edidiſſet codicem ſui nominis, & deinde Digeſta, vt prædixi, componi fecit Inſtitutiones, quas habemus à Triboniano, Theophilo, & Dorotheo, ex Inſtitutionibus veterum, & commiſit inſeri in illo libro Inſtitutionum ea quæ per conſtitutiones Iuſtiniani emendata eſſent: & ita factum eſt. Fuit autem conſummata dicta ordinatio Romani Iuris tribus annis, vt dicta lege 2. §. omnia igitur. Poſt hæc ad vnum aduertens Iuſtinianum quòd anno tertio ſui Imperij ediderat Codicem, & demum Digeſta & Inſtitutiones anno octauo ſui Imperij, vt prædictum eſt, eundem codicem, quem fecerat primò componi à decem illuſtribus viris prænominatis, fecit relegi, & iterum edidit propter aliquas conſtitutiones de nouo factas ſuper quinquaginta deciſiones quas iuſſet inſeri. Et hanc ſecundam

Codex emẽdatus. editionem Co. quæ dicitur repetita prælectio, commiſit quinque illuſtribus viris: videlicet Triboniano, Dorotheo, Mennæ, Conſtantino, & Ioanni. & facta fuit dicta ſecunda editio, id eſt, codex emenda

da

datus domini Iuſtinian.repetitæ prælectionis quem habemus.item confirmatus à Iuſt. prædicto imperij ſui anno decimo, & tempore ſui quarti conſu atus, & etiam Paulini, anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo ſexto, indictione 14. Calend. Ianuarij, id eſt, viceſimo octauo die Decemb. vt probatur C. de emendando Iuſt.Cod.in cōſtitutione,cordi. iunctis pręmiſſis.Et hunc Cod.iuſſit appellari, Cod. domini Iuſtiniani,repetitæ prælectionis,vt in dicta cōſtitutione,cordi.Et ita dicta eſt prima rubri.C.Ideo autem diciturCodex repetitæ prælectionis:nā apud veteres,quando poſt primam editionem fiebat ſecūda editio, appellabatur à veteribus repetita prælectio,vt colligitur ex lib. Vlpian.ad Sabinum, & exprimitur in dicta cōſtitutione cordi ver.in antiquis etenim. Et ideò dicitur repetitæ prælectionis,id eſt ſecundæ editionis, quia præcedens lectio,id eſt,prima editio fuit repetita.Proteſtatus etiam fuit Iuſtinianus, quòd ſi poſtea nouas conſtitutiones ipſum facere contingeret, illas congregabit in libro qui appellabitur liber Nouellarum conſtitutionum, vt patet in eadem conſtitutione,ver.hoc etenim. Suadente poſtea varia rerum natura,Iuſtinianus multas conſtitutiones,nouas fecit,numero centum vel circa, quas hodie inſertas habemus in libro authent. quæ factæ fuerunt ab eo (vt opinor)anno vndecimo ſui imperijanno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo ſeptimo,iudict.15. vt colligitur ex tex.in auth. vt præpo.nomen Imp.§.ſi quę verò.iunctis aliis pręmiſſis.Hoc notādum,quòd ex eo quo Imperator(vt paulò antè dicebatur) dixerat quòd appellaret librū Nouellarū conſtit. ſcilicet quem poſtea ederet, quòd Irnerius dicebat librum authent.quem habemus,non fuiſſe Iuſti.quia non appellatur Nouellarū,ſed Auth.adducebat Irnerius rationes quas ponit glo.in dicta conſtitutione cordi ſuper verbo cōgregationes,& idem dicebat Placentinus,vt refert Bal. in l.humanum.C.de leg.Ioa.verò antiquus gloſſator dicebat contrarium,per text. in dicta conſtitutione cordi ſcilicet quòd liber authenticorū fuit Iuſtiniani,

Codex repetita prælect.

Liber auth. Nouella cōſtitutiones.

ni, & cum hoc tranſire videtur gloſſ. ibi, & in d.l. humanum. C. de leg & Bald. in d l. Cor. & Cynus & Bald. in d.l. humanũ. Et ita tenendo proculdubio patet ex ſupraſcriptionibus cuiuſque tit. & ex data in multis titulis, & nomina ipsũ in tit. vt præponatur nomẽ Imp. & in ti. vt iud. ſine quoq; ſuff & in ti. iuſiur. quod præſt. ab his. & miror quòd de hoc aliquis vnquã dubitauerit. Ratio tamẽ dubitãdi potuit oriri ex eo, quia fertur reperiri quẽdã librũ qui dicitur l. Nouellarũ, quẽ dicũt cõtinere eaſdẽ cõſtitut. quas cõtinet lib. auth. licet in aliquibus ſit variãs de quo lib. nouellarũ mentionẽ facit glo. in auth hoc amplius. C. de fidei doct. in auth. res quæ. C. commu. de leg. vnde egregius cõmenta. Albe. de Roſa. Bergomenſis, quem refert Do. Rapha. Fulg. in authent. hoc amplius. C. de fideicom. dicit quòd liber auth. quẽ habemus, excerptus ſit ex li. Nouellarum vt compẽdioſior fieret. Vnde dicit quòd liber Nouellarum erat multùm prolixus. Dicit Do. Raph ſe nunquam vidiſſe dictum librum Nouellarũ. Do. Paul. de Caſt. in d. auth. hoc amplius. dicit, quòd liber Nouellarũ fuit extractus de lib. auth. per breuiora verba & magis apta. Itẽ Do. Pap. in d. auth. res quæ. dicit nõ eſſe ſtandũ illi tit. Nouellarũ, quando textui auth. contradicit, quia de fide illius operis dubitatur. Bal. etiã in d. auth. hoc amplius. dicit quòd præualet tit. auth. eo quòd ille liber Nouellarũ nõ legitur in ſcholis. ſed ibi reliquit nos incertos, qui liber corrigat aliũ, vel liber Nouel. vel liber auth. Ego sẽper credidi, & ſemper credã (donec cõſtet de contrario) quòd lib. Nouel tanquam de cuius fide dubitatur, & qui per ſtudia vniuerſalia nõ verſatur, ſit reſpuẽdus, & quòd li. auth. ſit liber cõſtitutionũ à Iuſtiniano editus, & ideo illum gloſſauit Accurſius, & etiam ſuper illo fecit ſummam Io. Baſianus Cremonenſis, & Azo: & illum ſtudia receperunt, & plerique illuſtres commentatores commentauerunt, vt Ia. de Beluiſio, Bartolus, & Angelus. Nec obſtat lex humanum Codice, de leg. nam illa lex fuit Imperatoris Valentini, non Iuſtiniani, vt patet ex ſupraſcriptione. ideo glo. ibi

Alber.

ibi ſomniauit. Nec curandum de varietate ſtyli, quòd non ipſe, ſed illi quibus committebat, componebant, qui erant alij ab ipſis præmiſſis compoſitoribus Codicis. Adde prædictis, quòd egregius Doct. Odofr. in auth. caſſa. C. de ſacroſanct. eccleſ. ſic ait: Vnum ſciatis quòd authenticum quod fuit compoſitum à Iuſtin. habet nouem collationes. Poſtea quando venit Federi. minor, miſit has conſtitutiones ad ciuitatem iſtam, ſcilicet Bon. vt Doc. legum adaptarent eas ſingulis legibus ſub congruentibus titul. Doct. conuenerunt in S. Petro, & adaptauerunt. Poſtea quid fecerunt? Do. Vgo poſt nonam collationem poſuit librum feudorum, & omnes conſti. Fede. antiqui & minoris, & aliquas leges Corradi Imperatoris, & vocatur decima collatio, licet pauci ſunt qui habeant ita ordinatum in libris ſuis. Odof. hæc refert, & eum ſequitur Bald. in præludiis feud. in verſic. porrò aduertãt ignorantes, & moderẽtur ſibi labia reprehẽſores veritatis, quia ego vidi Odof. ita dicentem. Aduertat etiam nouitius, quòd ante authenticas quæ ſunt inſertæ Cod. ſolet eſſe ſcriptum, Conſtitut. no. id eſt, conſtitutio noua. Patet ergo ex prædictis quo tempore fuerit factus lib. auth. & qualiter fuerit factus à Iuſtin. Itẽ auth. quæ ſunt in C. fuerunt inſertæ de mãdato Fede. II. qui regnabat anno Do. MCCXV. tempore Honorij III item & tempore Grego. IX qui Grego. IX. deceſſit an. Do. M. CCXL. de menſe Iulij, & deinde regnauit ipſe Innoc. III. qui fuit aſſũptus ann. CCXLIIII die I. menſis Iulij, vt atteſtatur Rofre in lib. iur. can. in tit. ne ſede vac. & Io. An. eo. tit. in add. Iſte Inno. III. Fredericum eccleſiã perſequentem depoſuit, & imperiali dignitate priuauit an. Do. M. CCXLIIII. in cõci. Lugd. de qua diſpoſitione habetur in c. ad apoſtolicæ. de re iud. lib. 2. Eſt etiã notandũ, quòd cùm multa bella fuiſſent inter imperium & quaſdam ciuitates Lombardiæ tempore Henrici VI. & deinde Federici II. minoris, iſte Federicus II. fecit pacem cum dictis Lombardis in ciuitate Conſtantiæ, quæ pacis capitula habentur pro lege, & allegantur à

Auth. adaptata ad Cod.

Decima collatio.

Conſt. noua.

Feder. ſecũdus.

Greg. IX.

Innoc. III.

De pace Cõſtantia facta.

docto. in l. imperium. ff. de iuriſd. omn.iud.& alibi. Bald. ſuper dicta pace, in ver.volumus, dicit ipſam per legem allegari, & conſueuit allegari hoc modo, vt in extrauaganti de pace Conſtantiæ,quam gloſſauit & commentauit Odof. deinde Bal. etiam ſolenniter commentauit, reperto in archiuo Bononienſi apparere dictam pacem regiſtratam, & dicitur concluſa anno Domini M.cclxxiiij. indict. prima, anno xxij. d.ſui Imperij, regni verò anno triceſimoſecundo, vij. Calend. Iulij. Hæc ideò feci te ſcribere, quia Bald. in fine dicti commenti dicit iſtam pacem fuiſſe factam poſt depoſitionem Federici, & tamen concludit pro lege debere ſeruari, vt ibi videndum. Iſta pax deberet eſſe ſituata in fine libr.ſeu poſt alias conſtitutiones eiuſdem Federici ſecundi, in illo libro inſertas. Vidiſti quòd liber authent.eſt diuiſus magiſtraliter in nouem collationes, & poſtea ſuperuenit liber feud. quem decimam collationem vocamus,vt ſuprà dicebant Odoffred.& Barto.ponit Bartol.ſuper rubr. extrauagantis ad reprimendum. Deinde factæ fuerunt conſtitutiones ad reprimendum, & conſtitutiones, quoniam nuper ab Imperatore Henrico ſeptimo, anno Domini M. C C C viij. quas Bartol. ſuper rubr. appellat vndecimam collat. & gloſſauit illas tempore Caroli quarti, ſeu Ludouici cùm fuiſſet donatus pluribus inſignibus & priuilegiis à præfato Henrico: dicta Bartoli ſuper dictis extrauagantibus, puto maioris auctoritatis aliquibus aliis dictis eiuſdem alibi: quia magis digeſtè edidit tanquam glo. Sed dicit aliquis, quomodo tibi conſtat de tempore approbationis Codicis, Digeſtorum, Inſtitutionum, & compilationis authenticorum, & aliorum prædictorum, quo anno Domini, quo anno Imperij domini Iuſtiniani hæc acta ſunt, quo Conſulatu, & qua indictione? Reſpondeo quòd hæc collegi ex numeratione annorum ab vrbe condita, ad tempora Imperij Iuſtiniani. Item ab vrb. cond.ad aduentum Chriſti. Item ab aduentu Chriſti ad tempora Iuſtiniani. Item ex data quæ ponitur in ſecunda conſti.& in tertia conſtitut. voluminis Co.

Conſtitutio ad reprimẽdum.

&

& in l. 2. de veter. iu. enucl. & ex tempore apertè poſito in authent. vt præponatur. & ex computatione chronicorum. Item dicet aliquis, Tu notas tempora conſulatus Iuſtiniani Imper. Si Imperator, quomodo conſul? Si conſul, quomodo Imperator? Reſpondeo quòd Imperator aliquando aſſumebat ſibi conſulatum, vt quidam extraneus, & hoc erat quando ſibi placebat, vt eſt tex. in auth. de conſulib. §. fin. ibi, aduenit autem cùm ipſe annuerit. & not. gl. in proœm. ff.orum, in fi. glo. Iterum dicet aliquis, tu dicis quòd Romana ſanctio fuit triennio conſummata, vt d. §. omni. imò videtur quòd v. anni ſunt lapſi: nam codex primus fuit 3. anno imperij Iuſtiniani: liber verò ff.orum ann. 8. vt ſuprà eſt dictum. Gloſſ. aduertens ad hæc in ſecunda conſti. C. §. fi. ſuper verbo, optimè dicit quòd aliqui opinantur quòd duo anni fuerunt interpoſiti poſt compoſitionem primi codicis ante inchoationem ff.orum. Alij verò opinantur quòd immediatè poſt compoſitionem C. fuerit inchoata compoſitio ff.orum, & cùm triennio conſummata eſſet, biennio fuit ſuperſeſſum antequam publicaretur. Huius rei habetur certitudo. Credo ergo quòd voluminis cauſa magis remota fuit ipſe Deus, à quo lex & omnis ſcientia; vt ſuprà dicebatur. Sequeretur videre quæ fuerit cauſa materialis legalis ſapientiæ: Azo ſuper hoc in Sum. C. in princ. multa verba dicit ſatis obſcurè loquens, ad cuius dicta in hoc omnes refugiunt: verùm quia aliqui mordent dicta Azo. ſi volueritis iſta videre, videte per Bart. in proœm. ff. preſertim in lect. antiq. quæ dicuntur lect. Padua. Videte etiam Bald. ibid & l. 1. ff. de iuſti. & iu. & per Io. Fab. in proœ. Inſti. Tertiò videndum eſſet quæ ſit cauſa formalis librorum iuris ciui. Doct. conſueuerunt dicere, quòd duplex eſt cauſa formalis: nam ex parte tractatus eſt diuiſio operis in libros, librorum in titulos, titulorum in leges, legum in §§. §orum in verſic. opus enim conſti. imperialium, de quibus ſuprà dictum eſt, in 12. lib. geſtum eſt & concluſum, vt dicit text. in l. 2. verſi. omnia. C. de veteri iu. enucleando. Horum 12. li-

Cauſa materialis legum.

Cauſa formalis.

brorum nouem ſunt inſerti in volumine codicis quem habemus:tres verò reliqui ſunt inſerti in libro qui appellatur volumen:Conſtat autem totum ius conſtitutionum & deciſionum imperialium eſſe diſtinctum in dictos duodecim libros, in rubricas ccclviii leges quatuor millia quingentas ſexaginta duas. Codex verò quē habemus,habet rubricas cccxxxi. leges verò tria millia & ſexcenta octo. Illi verò tres libri Codicis, de quibus in volumine, habent cccxii.rubricas,leges verò nongentas liiii. ff. vetus habet rubricas clii. leges verò duo millia nongentas xxviii.Infortiatum habet rubr.ci.leges verò duo millia ducentas triginta quatuor. Digeſtum habet rubr.clxxii.leges verò duo millia nongentas octogintatres.Summa rub. ff. ccccxxxiiii. leges ff.octo millia centum trigintaquinque. rubr. Inſt.xcix.non computato procemio rub.auth.xcix. rubr. feud. lxxxii.§.c. feudorum, quæ habentur cxxxii. Summa legum ff.octo millia centum quinquaginta quinque, legum verò C. xii. librorum quatuor millia quingentas ſexaginta duas.

Leges Codicis & rubri. ff. vete. rub. & ll. Infor. ru. & ll. ff. noui, rub & ll. Inſt. authen. feud.

Summa omnium rub. & legum.

SVMMA omnium legum,ff.C.& voluminis ponendo quemlibet titulum Inſtitutionum & authēt. pro vna lege, xii. millia xxvii. & iſtud eſt mare per quod nauigas. Cauſa formalis ex parte tractandi idem eſt quod modus agendi, qui multiplex eſt,diuiſionis,ordinis,& exemplorum,poſitionis,& regularum traditionis, vt per Azonem loco præalleg.

Cauſa finalis.

Quarto loco eſſet videndum quæ ſit cauſa finalis, & ſuper hoc dicas vt per Azonem loco præalleg. & Doct.in dicto proœmio ff.veter. Quinto loco eſſet videndum, cui parti philoſophiæ ſupponatur iuris ſcientia, & dicendum eſt ethicæ eidem morali philoſophiæ. Tractat enim de moribus, vt dicit text. in l.i. ff.de iuſti.& iur.Reliqua conſiderate per vos, & ſtudio inuigiletis,vt tandem conſequamini quod communiter optamus, quod vobis concedat Altiſſimus Deus. Amen.

Cui parti Philoſophia ſubiiciatur iuris ſcientia.

LEGVM

LEGVM ROMANARVM AD LITERARVM SERIEM ACCOMMODATARVM ENVMERATIO.

Leges autem duntaxat,quæ de iure publico ſunt,non etiam quæ de priuato,hoc eſt,ſingulis hominibus, fuerunt, (quæ priuilegia dicebantur) in hunc ordinem relatæ ſunt.

ACILIA MINVTIA de pace Carthaginienſiũ. Tulere M. Acilius & Q. Minutius Tribun.pleb. Cornelio, Ælio, Coſs. Ann. ab vrbe condita IↃLII. VELLENTNE IVBERENTNE SENATVM DECERNERE vt cum Cartháginienſibus pax fieret? & quem eam pacem dare, quéinque ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace, vti rogas, omnes Tribus iuſſerunt pacem dare, P. Scipionem,eundẽ exercitus deportare.Liuius li.30.

ACILIA DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit C.Acilius Trib.plebis, Cornelio, Minutio Coss. Anno ab vrbe condita DLVI. vt quinque Coloniæ in oram maritimam deducerentur. Duæ ad oſtia fluminum Vulturni,Liternique: Vna Puteolos, Vna ad caſtrum Salerni. His Buxentum eſt adiectum, tricenæ familiæ in ſingulas Colonias mitti iubebantur. Liuius lib.32.

ACILIA repetundarum. Tulit M.Acilius Glabrio,vt repetundarum cauſa, vna actione abſolueretur,hoc eſt,vt neque reum comperendinari, neque cauſam ampliare liceret. Item vt qui accuſatores conſtituti eſſent, poteſtatem haberent litteras & publicas & priuatas conquirendi, obſignandi,deportandi.de qua Cicer. 2. in Verr. §. 51. & Aſconius Pedianus in 2. Verrinam.

ÆBVTIA de legibus. Tulit Æbutius Tribunus Plebis, Vt 12. Tabularum capita,quę Reipub.propter antiquitatem obſoletáſque res eſſent inutilia, abrogarentur.

Solæ

Solę legis Actiones centumuiralium cauſarum manerent. A.Gel. lib.16.c.10. Noct. Attic.

ÆBVTIA Licinia. vide Licinia Æbutia.

ÆLIA de coloniis deducendis. Tulit Q. Ælius Tubero Trib.ple. Cornelio, Sempronio, Conſulib. ann. ab vrbe condita DLVIII. Vt Latinæ Coloniæ duæ, vna in Brutios, altera in Thurinum agrum deduceretur. Titus Liuius lib.34.

ÆLIA de coloniis deducendis. Tulit idem Q. Ælius Tubero, vt in agrum Latinum Thurinum Coloniæ deducerentur. Liuius libr.35.

ÆLIA de comitiis. Tulit Q. Ælius Conſul cum M. Iunio, anno conditæ Romanæ vrbis DXXCVI. vt quoties cum populo ageretur, augures de cœlo ſeruarent, & magiſtratus & obnunciandi, id eſt, denunciandi agi per Iouem non licere, & legiſlationi intercedendi poteſtatem haberent. Cùm enim lex ferretur, Augures de cœlo ſeruabant, Magiſtratus ſi quid obſeruatum erat, quo impediri comitia poſſent, nunciabant. Cicero in Piſonem, centum ante Piſonis & Gabinij conſulatum annis latam hanc fuiſſe legem ſcribit. Vide quæ de hac lege in Apparatu Ciceroniano ſecundis à nobis curis emendato diximus.

ÆLIA Sentia, quæ nominatur in Topicis Ciceronis, inducenda eſt auctoribus antiquis libris, ſententiáque ipſa & hiſtoriæ veritate poſtulante, idque iampridem interpretum nonnulli docuerunt.

ÆLIA Sentia de manumiſſionibus. Sextus Ælius, C. Sentius Conſules. Anno Romanæ vrbis extructæ DCCLVI. Vt qui ſerui pœnæ cauſa vincti à domino, quibúſque inuſtæ notæ fuerant, quíve propter noxam torti nocentéſve inuenti, quíve traditi vt ferro aut cum beſtijs depugnarent, quíve in cuſtodia fuiſſent, ij ſi manumitterentur, non ciues Romani, ſed dedititiorũ numero eſſent, id eſt, vt ne connubium neque commercium, neque teſtamenti factionem haberent. Vt, minorem triginta annorum ſeruum vindicta aut teſtamento, niſi cauſa apud conſilium probata, manumittere non liceret. Ne dominus annis viginti minor, ſeruum, niſi cauſa apud conſilium probata, manumitteret, vt ſeruus ab eo domino, qui ſoluendo non eſt, teſtamento liber eſſe iuſſus, & hæres inſtitutus, etſi minor ſit triginta annis, vel in ea cauſa vt dedititius fieri debeat, ciuis Romanus & hæres ſit, ſi tamen alius ex eo teſtamento nemo hæres ſit. Quòd ſi duo vel plures liberi, hæredéſve eſſe miſſi ſunt, primo loco ſcriptus liber & hæres ſit. Vt ſi patronus libertum inopem non aluerit, præmiis libertatis cauſſa impoſitis, tam ipſe, quàm is, ad quem ea res pertinebit, mulctetur: dein ipſius hæreditate, tum ipſe, tum ipſius liberi priuentur, niſi hæres inſtitutus ſit, poſtremò à bonorum poſſeſſione remoueatur, præterquam ſecundùm tabulas. Ne dominus in manumittendo ſeruo, ſeruáve lege de contrahendo matrimonio quæ ciuis Rom. libertatem imminuat, imponat: ſi ſecùs faxit, ad eius legitimam hęreditatem ne admittatur. Vlpianus, & Iuſtinianus in Inſtitutionibus. Item Iulianus, leg. qui ſoluendo 42. Paulus, l. ſi is qui. 55.l.

Si is qui. 57. l. qui ſoluendo. 60. l. ſi non lex. 83. Dig. de hæred. inſtitutione. l. ſciendum. 70. ff. de Verb. ſignificat. l. 1. Codic. qui manumittere non poſſunt. leg. 3. §. 2. Digeſt. de ſuis & legitim. l. ſi patronus. 33. Digeſt. de bon. lib.

ÆLIA de Statilio. Tulit C. Ælius Tribunus plebis, qua damnatus eſt Stennius Statilius Lucanus, quòd Thurinos infeſtaſſet. Plin. lib. 34. c. 6.

ÆMILIA cibaria. Tulit M. Æmilius Lepidus Coss. cum Q. Luctatio Catulo, anno vrbis DCLXXV. Hac non ſumptus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus. Aul. Gellius libr. 2. cap. 24. Macrobius libr. 3. cap. 17.

ALLIENA de terminis. Tulit ..... Eius hoc caput legitur in libro de agrorum conditionibus valdè corruptum, ſed ex Roſcia, quam infrà ſuo loco deſcribemus, ſic caſtigauimus: Quæ Colonia hac lege deducta, quódve municipium conſtitutum erit, qui limites decumani, quæcunque foſſæ in eo agro erunt: qui ager hac lege datus aſſignatus erit, ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quod in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto, néve eos arato, néve eas foſſas obturato, néve quis ſepito, quominùs ſuo itinere aqua ire fluere poſſit. Si quis aduerſus ea quid fecerit, in res ſingulas quotieſcunque fecerit ⊡ IIII. colonis municipibúſve iis, in quorum agro id factum erit, dare damnas eſto, pecuniæ qui volet petitio hac lege eſto.

AMPIA Labiena de Cn. Pompeio. Tulere T. Ampius, T. Labienus, Tribuni plebis Metello & Afranio Coss. Anno DCXCIII. vt Cn. Pompeius victor ex Aſia ludis Circenſibus corona aurea & omni cultu triumphantium vteretur. Scenicis autem prætexta coronáque aurea. Velleius lib. 2.

ANNARIA LEX dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magiſtratus capiendi. Feſtus. vide Villia.

ANTIA ſumptuaria. Tulit Aulus Reſtio. De ſumptu in conuiuia, & vt qui magiſtratus eſſet, magiſtratúmve capturus eſſet, ne quò ad cœnam, niſi ad certas perſonas itaret. Aul. Gellius lib. 2. cap. 24. Macrobius lib. 3. cap. 17.

ANTISTIA de Satricanis. Tulit Marc. Antiſtius Tribunus plebis, Foſſio (vt opinor) & Plautio Coss. Anno vrbis Romanæ DCXXXV. Vti Senatui de Satricanis ciuibus Roman. ſententiæ ferendæ ius eſſet. Liuius lib. 26.

ANTONIA iudiciaria. Tulit M. Antonius Coss. cum Cn. Iulio, Anno DCCIX. Vt tertia iudicum decuria è centurionibus, anteſignanis, alaudis, manipularibus fieret. Cicero 1. in Antonium, & Suet.

ANTONIA de ſuffragiis populi. Tulit Lucius Antonius. Cicero, 7. in Antonium, ſic de ea lege ſcribit. Poteritis igitur in ciuitate exploratam habere pacem, cùm in ciuitate Antonium videatis, vel potiùs Antonios? niſi fortè contemnitis Lucium. Ego ne Caium quidem. Sed vt video, dominabitur Lucius. Eſt enim patronus trigintaquinque tribuum, quarum ſua lege, qua cum Cn. Cæſare magiſtratum partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit,

patro

patronus centuriarum equitum, quas idem ſine ſuffragio eſſe voluit.

ANTONIA de dictatura. Tulit idem Triumuir R.P.C. vt auctor eſt Appianus. Ne quis vllam ob cauſſam de Dictatore creando referret, néve dictaturam oblatam acciperet. Necare eum qui ſecùs fecerit ius fáſque eſſet.

ANTONIA de nomine menſis Iulij. Tulit idem, Vt qui menſis antea Quintilis vocabatur, quòd à Martio, qui priſcis temporibus primus fuerat, quintus eſſet, is à Cn. Iulij Cæſaris nomine Iulius deinceps diceretur: quòd hoc menſe ad quartum Idus Quinti. Iulius natus eſſet. Macrob. libr. Sat. 2. cap. 12.

ANTONIA de ſacerdotiis. Tulit idem, Vt ius cooptandorum ſacerdorum à populo ad illorum collegium iterum transferretur. Dio libr. 37.

APVLEIA de coloniis. Tulit L. Apuleius Tribunus plebis, C. Mario VI. L. Valerio Coss. Anno DCLIII. Vt in ſingulas colonias ternos ciues Rom. C. Marius facere poſſet. Cicero pro Balbo.

APVLEIA Agraria. Tulit idem, eodem anno, Vt quem agrum C. Marius Cos. in Gallia pulſis Cimbris, in ditionem populi Rom. redegiſſet, is populo Roman. diuideretur, & ſi ita lex ſciuiſſet, intra diem quintum à ſingulis ſenatoribus in eam iuraretur: qui non iuraſſet, ei multa pœna eſſet. Appianus libro De bellis ciuil. 1.

APVLEIA maieſtatis. Tulit idem. Meminit Cicero libro de oratore 2. vbi de cauſa Norbani loquitur, quem maieſtatis Apuleia lege poſtulatum defendit Antonius.

APVLEIA de Metello. Tulit idem, Vti Q. Metello Numidico Conſuli, quod legi ipſius Agrariæ, quæ intra quintum diem iurari in eam iubebat, non paruiſſet, aqua & igni interdiceretur. Appianus libro de bello ciuili. Cicero pro Sextio, & pro domo.

AQVILIA de damno iniuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus Tribunus pleb. vt ſcribit Vlp. l. 1. ad legem Aquiliam, ex quo plebiſcitum verius appellatur. Eius tria capita fuere, quorum primum & tertium his extat verbis: Qui ſeruum ſeruámve, alienum alienámve, quadrupedémve pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. Cæterarum rerum præter hominem & pecudem occiſos, ſi quis alteri damnum faxit, quòd vſſerit, fregerit, ruperit iniuria: quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto. Aduerſus inficiantem in duplum actio eſto.

Non dubitaui autem QVADRVPEDEMVE PECVDEM, pro, VEL, reſtituere: quòd mendum mirum eſt, tam multorum eruditorum oculos aſpectúmque fugiſſe. Hanc autem puto eſſe legem, de qua Cicer. in Bruto ſic loquitur. Atque eodem tempore accuſator de plebe L. Cæſidænus fuit, quem ego audiui iam ſenem, quum ab L. Sabellio multam lege Aquilia de iuſtitia petiuiſſet. Opinor enim legendum Domini iniuria: qua de formula diximus in Orat. pro Comœdo. & multam intelligi, quanti plurimi æſtimationem.

Animad

Animaduertendum etiam aliud preterea huiuſce legis caput fuiſſe, vt ſi ſeruus ſciente domino noxam nocuiſſet, dominus ſuo nomine eius rei cauſſa teneretur. l. 2. ff. de noxal. act.

ATERIA Tarpeia de multa. Tulere Sp. Tarpeius, Aul. Aterius Coss. Anno CCXCVIII. Vt omnibus magiſtratibus multæ dicendæ ius eſſet, quùm antea ſolis Conſulibus id liceret: ita tamen ne vel duos boues, vel triginta oues excederet. Vt quùm multa pecoris armentíque à magiſtratibus diceretur, bos centuſſis, ouis decuſſis, æſtimaretur. Dionyſius libr. 10. Gellius libr. 2. cap. 1. & Feſtus libr. 14. in voce Peculatus.

ATIA de Sacerdotiis. Tulit T. Atius Labienus Tribunus plebis, L. Iulio, C. Marcio Coss. anno DCXCIV. Vt populus ſacerdotia (quemadmodum olim) lege Domitia mandaret, quùm antea ſacerdotes lege Cornelia à Pontificum collegio crearentur. Dio libr. 37.

ATILIA de deditiis. Tulit L. Atilius Tribunus plebis, Claudio, Valerio Coss, Anno DXLIII. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui ſe dediderunt in arbitrium ditionémque populi Romani, Fuluio Proconſuli, quæque vnà ſecum dediderunt, agrum vrbémque, diuina humanáque, vtenſiliáque, ſiue quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſſit, Quod Senatus maxima pars cenſeat, qui aſſidetis, id volumus iubemúſque. Hæc Liuius lib. 26.

ATILIA Martia de Tribunis militum. Tulere L. Ælius, C. Martius Tribuni plebis, Iunio, Æmilio Coss. Anno CDXLII. Vt Tribuni militum ſeni deni in quatuor legiones à populo crearentur. Quæ antea, perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & Conſulum fermè fuerant beneficia. Liuius libr. 9.

ATILIA de tutelis. Tulit, Vt mulieribus pupilliſve tutores non habentibus, à Prætore & maiore Tribunorum plebis parte darentur. Vlpianus cap. Inſtit. 12. Imperator, De Attiliano tutore. Liuius lib. 39.

ATINIA de vſucapionibus. Tulit, Vt quod ſurreptum eſſet, eius rei æterna auctoritas eſſet, niſi in eius, cui ſurreptum eſſet, poteſtatem reuertiſſet, Gellius libr. 17. cap. 7. Paulus leg. 4. §. 4. D. De vſurp. Iulianus l. 33. eiuſd. tit. Cicer. Verrin. 3.

ATINIA de Trib. pleb. Tulit, Vt qui Trib. pleb. eſſet, idem ſenator eſſet: dicendæque in ſenatu ſententiæ ius haberet. Gell. lib. 14. cap. vlt.

AVRELIA de tribun. pleb. Tulit C. Aurelius Cotta Cos. cum L. Octauio, anno DCLXXVIII. Vt Tribunis pleb. liceret poſtea alios magiſtratus capere: quod lege Sullæ iis erat ademptum. Pedianus Cornelia, & Verrina. Liuius libro 97. Velleius libro 2.

AVRELIA iudiciaria. Tulit C. Aurelius Cotta Prætor, M. Craſſo, Cn. Pompeio primùm Coss. anno DCLXXXIII. Vt iudicia quæ penes ſolos ſenatores erant, inter ſenatores & equeſtrem ordinem, & Tribunos ærarios communicarentur. Cic. in Verrinis ſæpè. Aſconius in eaſdem, in Oration. pro Cornelio, & in Piſonem. Florus verò Epitome

97. Vel

97. Velleius lib. 2. vbi tamen Tribunos ærarios non nominat.

B.

BÆBIA de prætoribus. Tulit, Vt alteruis annis quaterni Prætores crearentur. Liuius lib. 40. Feſtus nominat libr. 16. in voce Rogat.

C.

CÆCILIA de fullonibus. Tulit Cæcilius Metellus: C. Flaminius. L. Æmilius CENS. dedere ad populum ferendam. Plin. lib. 35. cap. 17.

CAECILIA Didia de legibus. Tulerunt Q. Cæcilius Metellus, T. Didius, Coss. anno DCLV. Ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur, ne populo neceſſe eſſet in coniunctis rebus compluribus, aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, vt in legibus promulgandis trinundinum ſeruaretur. Cicero Philip. 5. pro domo ſua, & ad Attic. epiſt. 1.

CAECILIA de cenſoribus. Tulit Q. Cæcilius, Q. F. Metellus Pius. Scip. Cos. cum Pompeio, anno DCCI. Vt cenſoria poteſtas, quam P. Clodius Tribun. pleb. imminuerat, reſtitueretur, Dio.

CAECILIA repetundarum Tulit Nominatur à Valerio Max. li. 6. cap. 11.

CAECILIA de iure Italiæ. Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos, Prætor, L. Afranio, Q. Metello Celere Coss. anno DCXCVII. Vt Italia à vectigalibus immunis eſſet. Dio lib. 37.

CAELIA de ſuffragiis. Tulit Cælius Tribunus plebis. Q. Cæcilio, T. Flaminio Coss. Anno DXXXC. Vt etiam in perduellionis iudicio, quod Caſſia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, ſed tabella ſententiam ferret. Cic. lib. De leg. 3.

CADVCARIA. Vide Iulia Caducaria.

CALLIDIA de Metello reuocando. Tulit Q. Callidius Tribunus plebis, vt Q. Metellus, qui quòd in Saturnini legem iurare noluerat, exilio damnatus erat, in ciuitatem reuocaretur. Valerius Max. libr. 5. cap. 2. Cicero pro Plancio.

CALPVRNIA repetundarum. Tulit L. Calphurnius Piſo. Trib. plebis, L. Marcio, M. Manilio Coss. Anno DCIV. nulla antea quum fuiſſet: Vt quibus in prouinciis magiſtratus populi Rom. eorúmve comites pecunias contra leges cepiſſent, earum prouinciarum homines iudicio Romæ conſtituto ſuas pecunias repeterent. Cic. De offic. 2. in Bruto, & Verrina 5.

CALPVRNIA, de ambitu. Tulit C. Calpurnius Piſo Cos. cum M. Glabrione, anno DCLXXVI. Vt ambitus damnati omni honoris petitione prohiberentur, certáque pecunia multarentur. Dio lib. 26. Cic. pro Muræna, pro Cornel. & in eam Aſcon.

CALPVRNIA de ciuitate. Siſenna hiſtoria. libr. 4. Milites vt lex Calpurnia conceſſerat, ergo ciuitate donari. Hæc Nonius in voce Ergo.

CANVLEIA, de patrum connubiis. Tulit C. Canuleius Trib. plebis, M. Genutio & Curtio Coss. Anno CCCIX. Vt plebi cum patribus connubiorum ius eſſet, vt Tribuni militum conſulari

lati poteſtate promiſcuè ex patribus ac plebe crearentur. Auguſtinus libro. de ciuitate Dei 3. cap. 17. Liuius lib. 4.

CASSIA Agraria. Tulit Sp. Caſſius Conſul cum Virginio. Anno CCLXVII. Vti ex agro Hernicis, quibus cum fœdus ictum erat, adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. Liuius libr. 2. Valerius lib. 5. cap. 8.

CASSIA de ſenatu. Hanc tulit L. Caſſius L. F. Longinus, Tribunus ple. C. Maior. L. Flacco COSS. Anno DCLIIII. Vt quem populus damnaſſet, cuive imperium abrogaſſet, in ſenatu ne eſſet, Aſcon. in Cornel.

CASSIA de ſuffragiis. Tulit L. Caſſius Tribunus plebis, Lepido & Mancino COSS. anno DCXVI. vt Iudices ſententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent: in his etiam populus ipſe, duntaxat quum de multis iudicaret, non de capite: nimirum in perduellionis iudicio. Cicero in Lælio, vbi hanc legem biennio poſt Gabiniam latam ſcribit: item in Bruto, & lib. de leg. 3. Item Aſconius in Cornelianam, & Verrinam II.

CASSIA de Pauli triumpho. Tulit Qu. Caſſius Prætor, Helio, Iunio COSS. Anno DLXXVI. Vt Paulo, Ancio, & Octauio ex bello Macedonico cum victoria redeuntibus, quo die vrbem triumphantes inueherentur, imperium eſſet. Liuius lib. 45.

CASSIA de ſenatu ſupplendo. Tulit C. Caſſius Prætor, Dictatore Iulio Cæſare. Vt in numerum Patriciorum qui Senatui deeſſent alij ſublegerentur. Tacitus l. 11. Suetonius autem in Iulio Cæſare ſcribit eum Senatum ſuppleuiſſe, patricios allegiſſe, Prætorũ, Ædilium, Quæſtorum, minorum etiã Magiſtratuum numerum ampliaſſe. Vtrum autem illa Caſſia lege, an alia incertum eſt.

CINCIA de donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus plebis, Cornelio, Sẽpronio coss. An. DXLIX. Vt ne plus ducentis aureis donare liceret: extrà quàm ſi coniunctis perſonis donaretur. quod eo amplius donatũ eſſet, ratũ non eſſet. ar. l. ſancimus. C. de donat. Vl. c. Inſt. 1. l. 4. & l. 5. C. Th. de donationib. Vt in donatione quibuſcũque perſonis facta mãcipatio traditione adhiberetur. d. l. 4. & l. 5. Ne quis ob cauſſam orãdã donũ munúſve caperet. Liu. l. 34. Tacitus l. 13. Cic. in Catone, ad Atticum 1. & de Orat. 2. Feſt. hãc muneralẽ à Plauto vocari ſcribit,

Neque muneralem legem, neque lenoniam,
Rogata fuerit nécne, flocci æſtimo

CLODIA de liberali cauſſa: Tulit Ap. Claudius Decemuir, cũ collegis Anno CCCII. vt quũ quis in ſeruitutem aſſereretur, Vindiciæ ſecundùm libertatem darentur. Liuius lib. 13. Dionyſ. lib. 10.

CLAVDIA de ſenatorum quæſtu. Tulit Qu. Claudius Trib. pleb, P. Cornelio, T. Sẽpronio Coss. Anno DXXXV. Ne quis Senatór, quíve Senatoris pater fuiſſet, maritimã nauẽ, quæ plus quã trecentarum amphorarũ eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos: quæſtus omnis patribus indecorus viſus eſt. Liuius li. 22. & Cic. Ver. 7. Cõgitandũ etiã ecquid ad hanc Claudiã pertineat quod Pedianus ſcribit in Cornelianã, his verbis: Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quã redẽptionẽ Senatori habere licet per legẽ.

CLAVDIA de ſcribarum negociatione. Videtur proximæ Claudiæ pars fuiſſe. Suetonius in Domitiano, Scribas quæſtorios, negociantes ex cõſuetudine, ſed cõtra Claudiam legem, venia in præteritum donauit. Aliud ea de lege nihil repetio.

CLAVDIA de annona. Tulit P. Claudius Trib ple. Piſone, Gabinio coss. an. DCXCV. Vt frumentũ populo, quod antea ſenis æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur, & Sex. Claudio frumentaria procuratio mandaretur. Aſcon. in Piſonianam, Cicer. pro Seſtio, in Piſonem, & pro Domo.

CLODIA de comitiis. Tulit idem, Ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cœlo ſeruaret. Vt omnibus feſtis legem ferri liceret: qua de cauſſa legem Æliam & Fuſiam à Clodio ſublatam toties Cicero queritur: in Sextiana, Piſoniana, & in hanc Aſconius, & Dio lib. 38.

CLODIA de iniuriis publicis: Tulit idem. ſed de ea nihil me legiſſe puto, præter hæc Ciceronis in ea pro domo: At tu etiam legem de iniuriis publicis tuliſti. Anagnino neſcio cui Menulæ per gratiam, qui ob eam legem ſtatuam in meis ædibus poſuit, vt locus ipſe in tua tanta iniuria legem & inſcriptionem ſtatuæ refelleret.

CLODIA de vi. Tulit idem: Vt de iis qui ciues Rom. ſine iudicio populi indictáque cauſſa necaſſent, quæſtio haberetur. Tulit autem ob Ciceronem, & alios, à quibus necati erant Catilinarij, quamuis nominatim de Cicerone nullam feceritmentionem. Velleius lib. 2. Dio 38. Cicero ad Attic. 3.

CLODIA de M. Tullio. Tulit idem Vt M. Tullio Ciceroni, quod falſum s. c. retuliſſet, quod ciues Rom. indemnatos necaſſet, aqua & igni interdictum eſſet, néve ei intra quingenta paſſuum millia liceret eſſe, ne quis de ipſius reditũ ad ſenatum referret, ne quis ſententiam diceret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in ſententiam, ne ſcribendo adeſſet. Pro domo ſua, Poſt reditum in ſenat. & lib. Att. 3. & Dio lib. 38.

CLODIA de prouinciis. Tulit idem, vt Gabinio Syria, Babylon, Perſæ: Piſoni Macedonia, Achaia, Theſſalia, Græcia, omníſque Bœotia proconſulari imperio mandaretur: iiſque cum exercitu in eas prouincias ituris pecunia ex ærario attribueretur. Cicero Pro domo, & in Sextiana.

CLODIA de interceſſione. Tulit idẽ Clodius. Vt libera & ſoluta in ferendis legibus Tribunorum plebis poteſtas eſſet, neque interceſſione impediretur. Cicero in Sextiana. Nouem enim Tribunis vnus obſiſtere poterat. Dio l. 38.

CLODIA de collegiis. Tulit idem, Vt collegia, id eſt, conuentus artificum à Numa inſtituti, & magna ex parte partim legibus, partim Senatuſconſultis ſublati reſtituerentur, multíque alij conſtituerentur. Cic. in Sextiana, Piſoniana, pro domo ſua, Pedianus in Cornel. & Dio lib. 38.

CLODIA de regno Cypri. Tulit idẽ, Vt Cyprus inſula in prouinciæ formam redigeretur, vt Ptolomæus rex Cypri ſedens cũ purpura & ſceptro, & illis inſignibus regiis præconi publico ſubiiceretur, & cum bonis omnibus publicaretur. Vt M. Cato Quæſtor cum iure prætorio, adiecto etiã Quæſtore mitteretur in inſulam Cyprum, & regiæ gazæ vendendæ,

& pe

& pecuniæ deportandæ præficeretur. Vt qui Byzantij rerum capitalium damnati exularent, populi Rom. nomine in eam ciuitatem reducerentur. Cicero pro Domo ſua, pro Sex. De prou. conſ. Velleius lib. 2. Plutarch. in Vitis.

CLODIA de Peſſinuntio ſacerdotio. Tulit idem, Vt Peſſinuntius Matris magnæ ſacerdos, ſuo ſacerdotio ſpoliaretur, fanúmque illud Brogitaro Gallogręco attribueretur. Pro Sextio, De aruſpic. reſp.

CLODIA de cenſoribus. Tulit idem, Ne quem Cenſores in legendo præterirent, néve qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. Aſcon. in Piſonianam, Cicero in eadem, in Miloniana, & Sextiana.

CLODIA de ſociis ac nominis Latini. Tulit C. Claudius cos. cum T. Sēpronio, Anno DLXXVI. Qui ſocij ac nominis Latini cenſi eſſent, vt omnes in ſuam quiſque ciuitatem ante Kalen. Nouembres redirent. Vt dictator, Conſul, Interrex, Cenſor, Prætor, qua nunc eſſet apud forū, darēt operā, vt qui manumitteretur, in libertatē vindicaretur: iuſiurandū daret, qui eū manumitteret, ciuitatis mutandæ cauſſa manu non mittere: qui id non iuraret, eum manumittendū non cenſuerunt. Liu. li. 41. qui tamen locus corruptus eſt: legendū fortaſſe, ab eo manumittendum.

CLAVDIA de comitiis. Tulit M. Clodius Marcellus cos. cum Ser. Sulpitio, An. DCCII. Ne in magiſtratuum comitiis abſentiū ratio haberetur. Suetonius in Cæſare.

CLAVDIA de Colonia Nouicomi. Tulit idem M. Marcellus, Vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum Cæſar deduxiſſet, ciuitas adimeretur: quòd per ambitionem, & vltra præſcriptū data eſſet. Suetonius in Cæſare.

CLAVDIA de fœnore. Tulit Claudius Cæſar ne creditores in mortem parentum pecunias filiis familiarū fœnori darēt. Tacitus lib. 11. vbi apertè legem latā affirmat.

CLAVDIA de re numaria. Tulit, Vt victoriatus numus, qui ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur, Romæ percuteretur: & eadē victoriæ nota obſignaretur. Plinius lib. 33. cap. 3.

CLAVDIA de tutelis. Tulit, Vt agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. Vlpiā. tit. 11. & Imp. leg. 3. C. de legit. tut.

CORNELIA de patriciis. Tulit cùm collegis Sext. Cornelius tribu. milit. Anno CCCLXX. Ne quis patricius in Arce aut Capitolio habitaret. Liuius lib. 6. Dionyſius lib. 4.

CORNELIA de bello Antiochi. Tulit P. Cornelius coss. cum M. Acilio, Anno DLXII. Vellent iuberéntne cum Antiocho Rege, quique ſectam eius ſecuti eſſent, bellum iniri. Liuius lib. 36.

CORNELIA Bæbia de ambitu. Tulere P. Cornelius, M. Bæbius coss. Anno DLXXII. Liuius li. 40. Florus præterea epit. XLVII. legem de ambitu latam teſtatur.

CORNELIA de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna coss. cum Cn. Octauio, Anno DCLXVI. Vt C. Marius, qui à L. Sylla oppreſſus profugerat, in vrbem reciperetur. Velleius lib. 2. App.

CORNELIA iudiciaria. Tulit L. Cornelius Sulla Dictator & cos. cum Qu. Metello: Anno DCLXXIII. Vt iudicia equeſtri ordini adempta, in ſolum ordinē Senatoriū transferrentur. Ita quadrat annorum ratio ab Aſconio tradita, quū ait.

Equites à lege Septonia ad hanc legẽ annos quadraginta iudicaſſe, quum Cice. oratorio more dicat quinquaginta. Flo.epit. LXXXIX. Aſco. in Diuin. & Cic.in eadem. Huius eiuſdẽ fuiſſe pars videtur, caput illud quod Cice. Ver. IIII. cõmemorat, ne cui extra ordinẽ Senatorium reiiciundi amplius quàm triũ iudicũ poteſtas eſſet.

CORNELIA repetundarum.Tulit idẽ,Vt in repetundarũ iudicio reus omnino comperendinaretur, nec vna actione ea cauſſa abſolueretur. Vt certi dies prouincialibus magiſtratibus, quibus ſucceſſum eſſet, diſcedendi cauſa præſtituti eſſent. Vt Legatis ſumptus præſcriberetur. Vt accuſatori liceret omnib.teſtimonium denunciare, præterquam defenſori: itẽ omnia clauſa rei obſignare,& litteras omnes tum publicas tum priuatas quib.inſtrui poſſet accuſatio preter litteras publicanorũ,Romam deportare liceret. Cic.Verr.III.& IIII.pro Poſth. lib.epi.1.9. & lib. 3.epiſt.6.& 10. Item Verrin.IIII. & in eam Aſconius.

CORNELIA Agraria.Tulit idem,Vt proſcriptorum agri publici eſſent Cicer. contra Rullum. Salluſtius in Catilin.

CORNELIA ſumptuaria. Tulit idem, Vt Calendis,Idibus,Nonis, diebus ludorũ & feriis quibuſdã ſolẽnib. H.S. tricenos in cœna inſumere ius poteſtaſq; eſſet,cæteris aũt aliis dieb.omnib.non amplius ternos, ſunt & minora pretia reb. impoſ.Gel.l.2.c.24.Mac.l. Satur.3.c.17.& Plut.in Sylla.

CORNELIA de municipiis.Tulit idẽ Vt municipiis omnib. ius ciuitatis agrique adimeretur. Ci. Pro domo ſua,pro Cæcin. Appianus belli ciuilis lib.2.

CORNELIA de magiſtratib. Tulit,opinor,idẽ, vt qui cũ imperio in prouinciã profectus eſſet, tamdiu illud imperiũ retineret,quoad in vrbẽ reuerſus eſſet:quũ antea certo ac præfinito tẽpore imperiũ illud terminaretur & ſi ſucceſſor non mitteretur,noua rogatione ad imperiũ prorogãdũ opus eſſet. Item vt triginta tãtum dies poſtquam ſucceſſor miſſus eſſet, magiſtratui ad decedendum concederentur.Cic.epiſt.9.ad Lentulum,& lib.3.ad App.epiſt.6.

CORNELIA de ſumptibus funerum. Tulit idem,Plut.in eius vita.

CORNELIA de Trib.pleb.Tulit idem, NeTrib.pl.ferendarum legũ concionandive ius eſſet, néve ad eos prouocatio eſſet, vt ne iis intercedere liceret: néve iis qui Tribuni ple.fuiſſent, alios poſtea magiſtratus cãpere liceret. Cicer. De legib. 3. Cæſar comment.Gal. libr.1. Plutarchus in Vita. Florus in Epit. Appian. De bello ciuili 1. Aſcon.in 3.Verrin.

CORNELIA de prouinciis.Tulit idem: Ne quis plus anno prouinciæ præeſſet. C. ad Appium libr. Fam.3. Item vt Senatus quaſdam prouincias decerneret.

CORNELIA de magiſtratibus.Tulit idem, Vt iis qui ſuas partes in ciuili bello ſecuti eſſent, honores ante tempus capere ius eſſet. Vt ſi quis magiſtratum peteret, quẽ antè geſſiſſet, niſi decẽniũ interiectum eſſet, eius ratio non haberetur.Appian.de bell.ciuil. Vt proſcriptorum liberi horum petendorum poteſtate priuarentur. Plinius lib.7. Quintil.l.11. cap.1. Cicero in Piſonian.Dio lib.41.

CORNELIA de ſacerdotiis. Tulit idem, Vt ius creandorum ſacerdotum à populo (cuius hac lege Domitia poteſtas erat) ad collegia ſacerdotum transferretur. iique

iijque ex veteri more tributis comitiis cooptarentur. Dio lib. 37. Et Aſconius in Diuinat.

CORNELIA de Quæſtoribus. Tulit idẽ, Vt viginti Quæſtores ſupplendo ſenatui crearentur, cui iudicia tradiderat. Tacitus lib. 11.

CORNELIA de proſcriptis. vide Valeria.

CORNELIA maieſtatis. Tulit idem Ne qui cum imperio prouincias obtinerent, populi ſenatúſve iniuſſu exercitum de prouincia deportarent, bellúmve ſua ſpõte gererent. Cicer. in Piſon. Alia capita fuerunt, quæ Pedianus in Corneliana ſignificat. Fuit & illud, vt à quæſtionibus vel cruētis nullius dignitas exciperetur. Amm. Marcel. lib. 19.

CORNELIA de ſicariis & veneficis. Tulit idem, Vt qui hominẽ occiderit, cuiúſq; dolo incendiũ factũ erit, quíve homini occidendi furtíve faciendi cauſſa cũ telo ambulauerit iudicio publico damnetur. Martia. li. 1. D. ad l. Cor. de ſicar. quo ſub titulo multa huius legis capita enumerantur. Ea lege excepti erant, qui proſcriptione Syllana ob relata ciuium Ro. capita pecuniã ex ærario acceperãt. Suet. in Cæſare. Eiuſdẽ etiam hoc caput fuit, vt cũ in conſilium iri oporteret, Quæſitor à reo quæreret, clam an palam de ſe ſententiã ferri vellet. Ci. in Cluentiana. Item, Vt ſi quis domi ſuæ necatus erit, ei qui ſeruos qui ante quæſtionẽ fugerint, perueſtigarit, & indicarit, in ſingulos ſeruos quos eius cædis cõuicerit quinos aureos ex bonis occiſi, aut ſi inde redigi ea quantitas non poſſit, ex publico accipiat. Vt de his qui ante quæſtionem habitam fugerint, ſi aperto teſtamento liberi ſcripti inueniantur, iudicium inter ſicarios fiat, ita, vt ex vinculis cauſam dicant, & conuicti perinde ac ſerui puniantur, & qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur ex bonis damnati. Caius l. 25. D. ad S.C Syllanian.

CORNELIA de iniuriis. Tulit idem, vt Venuleius teſtatur in l. hos accuſare. 12. in fi. De accuſat. Vt in eos quia quempiã pulſaſſet, verberaſſent, domúmve alienã vi introiſſent, iudiciũ daretur. Vt in eo iudicio non eſſet, qui ei qui ageret, gener, ſocer, vitricus, priuignus, ſobrinúſve eſſet, propiúſve eorũ quemquam ea cognitione affinitatéve attingeret, quíve eorum cuius, parentéſve cuius eorum patronus eſſet. Vt filiusfamil. ex omni cauſa iniuriarum agat, vt actori iuſiurandum deferre liceat reo, an iniuriam fecerit. Si quis librum ad infamiam alicuius ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, dolóve malo fecerit, quo quid eorũ fieret: etiamſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine: vti de ea re agere liceret, vt ſi cõdemnatus ſit, qui id fecit, inteſtabilis ex lege eſſe iubet, Vlpia. l. 5. D. de iniu.

CORNELIA de falſo. Tulit idem De omni falſitatũ genere, quæ in numis, teſtamẽtis, partubus, iudiciis, tabulis publicis, aliiſq; rebus commiſſæ, publici iudicij pœnam mererentur de quibus. Iuriſconſulti copioſè ſub tit. Ad leg. Cor. De falſ. crimina enim ferè sũt innumera, quibus quod pœna eſſet conſtituta nulla, huius legis pœna partim ſenatuſconſultis, partim principũ reſcriptis, partim ẽt Iuriſconſultorũ reſpõſis attributa eſt. Meminit Ci. Ver. 3. De nat. deo. 2. & Suet. in Aug. Pon. l. 2. De ori. iur. Pau. Sent. 4. c. 7. & li. 5. cap. 24. Neque veriſimile eſſe quid quidã putant, id ſolũ falſum hac

le. coërceri, quòd in teſtamentis commiſſum eſſet: patet ex l.9.D. de falſis.

CORNELIA de teſtamentis. Tulit idem, Vt eorum teſtamenta qui in hoſtium poteſtate eſſent, perinde rata eſſent, ac ſi hi qui ea feciſſent in hoſtium poteſtatem non perueniſſent: & hæreditas ex his eodem modo ad vnumquęque pertineret. Iulianus.l.12.D. Qui teſt.fac.poſ. Vlp.ca.Inſtit.23. Iauolenus in l. 15. De iniuſt. rup. Atque ex hac l.inducta fictio eſt, Vt qui captus apud hoſtes decederet, mortuus eodem momento quo captus eſſet putaretur. Eiuſdem legis ca. opinor illud fuiſſe quod in edicto Verris ſignificatur, apud Cic.lib. Accuſat.1. Non minus multis ſignis quàm è lege oporteat, cautúmque de numero teſtium quos in teſtamentis adhiberi oporteret fuiſſe.

CORNELIA de luſu. Tulit, Ne quis in pecuniā luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui corporis exercendi cauſa ſuſceptus eſſet, faceret, veluti haſta pilóve iaciendo, currendo, ſaliendo, luctando, pugnādo. Marcia.l.3.D.De aleator.

CORNELIA de iis qui legibus ſoluuntur. Tulit C. Cornelius trib. ple.C.Piſone, M.Glabrione coss. Ann.DCLXXXVI. Ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi CC. affuiſſent, néve quis intercederet quū de ea re ad populū ferretur. Aſconius in Cornelianā, quod eò pertinebat, vt eſſet quidem in ſenatus poteſtate date extra ordinem imperia, legibúſque ſoluere, ſed ita vt pòſt ad populum veteri more de ea referretur. Dio l.36.

CORNELIA de iuriſdictione prætorum. Hanc idem etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, vt eodem loco ſcribit Aſconius: Vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tunc gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſueuerant, ſuſtulit. Dio lib.26.

CORNELIA de natali Vrbis. Tulit P. Cornelius Dolabella coss. ſtatim poſt Cæſaris necem, Vt deinceps is dies natalis Vrbis haberetur. Appianus lib.De bello ciuil.2.

CORNELIA de M. Tul. Cic. Tulit centuriatis comitiis P. Cornelius Lentulus Conſ. cum Q. Metello, Anno DCXCVII. & cum omnibus magiſtratibus præter vnum prætorem App. Claudium, P. Clodij fratrem, & duos Trib. pleb. Sext. Attilium Serranū, & Numerium Quintium, pridie Non. Sextiles, Vt M. Tullio Ciceroni redire in ciuitatem, veniréque in Senatum liceret. Pro domo, pro Sextio, in Piſonem, in Epiſt.fam.& alibi.

CORNELIA de limitibus. Tulit Vt per actuarios limites populo ſicut per viam publicam itineris faciundi ius eſſet. Hyginus in libello, De limitibus conſtit.

CVRIA de patrum auctoritate. Tulit M.Cur.Trib.ple. M.Fuluio, T. Manlio coss. Ann.CDLV. Vt ante comitia magiſtratuum patres auctores fierent. Liuius lib.10. Cic. De claris orat. Probus De viris illuſt. idem lege Publilia cautum de comitiis legum fuit.

CVRIATA lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis de eorum imperio ferebatur, qui in prouincias mittebantur: videlicet quid cuique imperij, atque ornamenti attribui placeret. Poſteà verò non ab vniuerſo populo, ſed à 30. lictoribus ad ſpeciem atque vſurpationem vetuſtatis, hoc eſt. ad triginta veteres curias repræſentandas conſtitutis, iubebatur. Liuius lib. 9. Cic.2. Agraria in Rullum.

DECEM

D

DECEMVIRALES de 12. tab. Tulit App. Claudius decemuir cum collegis, Anno CCCII. Vt leges 10. tabularum ratæ eſſent, eiſque populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt. Dio lib. 10. & Liu. lib. 3.

DECIA de duumuiris naualibus. Tulit M. Decius Trib. pleb. Iunio Æmilio Cos. Anno CDXLIII. Vt duumuiros nauales claſſis ornandæ reficiendæque cauſſa populus iuberet. Liu. lib. 9.

DIDIA ſumptuaria. Tulit App. Claudio, Q. Metello, cos. Anno DCX. Vt vniuerſa Italia, non ſola vrbs, Fannia ſumptuaria teneretur. Vt nõ ſoli qui prandia cœnáſve maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocati eſſent, atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. Macrob. lib. 3. cap. 17.

DOMITIA de ſacerdotiis. Tulit Cn. Domitius Ænobarbus Tr. ple. C. Mario III. L. Aurelio coss. Ann. DCL. Vt non ſacerdotum collegia, vt antea, quem vellent cooptarent, ſed populi id beneficium eſſet. Cùm autem populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, rogauit vt minor pars populi, id eſt, tribus ſeptemdecim vocarentur, ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. Suet. Nerone, Velleius lib. 2. Cice. in Agraria 2. epiſt. 5. ad Brutũ, & pro Cornelio. & Aſcon. in eandem. Dio lib. 37.

DVILIA de magiſtratibus. Tulit M. Duilius Tribunus plebis, Valerio, Horatio coss. Ann. CCCIIII. Vt qui plebẽ ſine tribunis pleb. reliquiſſet, quiq; magiſtratũ ſine prouocatione creaſſet, tergo & capite puniretur Liu. lib. 3. Dionyſ. li. 10.

DVILIA Mænia de coitionibus. Tulere de collegij ſent. M. Duilius. L. Mænius tribu. pleb. Martio, Manlio coss. An. CCCXCVI. Ne quis poſtea populũ ſeuocaret: qui hoc faxit, capitale eſſet. Liu. lib. 7.

DVILIA Mænia de fœnore. Tulere iidem, Vt fœnus ne maius vnciario exerceretur, Liu. lib. 7.

F

FABIA de ambitu. Tulit, Vt certus numerus ſectatorũ eſſet, id eſt, eorum qui candidatos in campum deducerent, Cic. in Muræniana.

FABIA de plagiariis. Tulit, Vt qui hominem ingenuũ vel libertinũ inuitum celauerit, vinctũ habuerit, emerit ſciẽs dolo malo: quíve in earũ qua re ſocius erit, quíque ſeruo alieno, ſeruæ've perſuaſerit, vt à domino domináve fugiat, vel eũ eáve inuito vel inſciẽte domino domináve celauerit, vinctũ habuerit, emerit ſciẽs dolo malo, quíve in ea re ſocius erit, iudicio pœnáque pecuniaria damnetur. l. pe. & vlt. D. ad leg. Fab. Item ne ſeruus qui plagium admiſit, pro quo dominus pœnã intulit, intra decẽ annos manumittatur. l. 12. D. de manumiſ. Cic. pro C. Rabirio, an de ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis, plura dicenda ſunt? Et Iuriſconſulti in pandect. item Paulus Sen. 5. cap. 7.

FABIA lex, pro formula dicitur apud Paulum lib. Sen. 3. cap. 3. impropriè, quùm ea lex non fuerit, ſed actionis formula. Similiter autem Cicero Manilianas venalium vendendorum leges dixit, in lib. De orat. 1. pro Cautiones.

FABIA de terminis. Ea legitur in libro De agrorum conditionibus, his ferè verbis, quæ paucis quibuſdam locis correximus, Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam,

ſorum, conciliabulum conſtituerit in eo agro, qui ager intra fines eius coloniæ, municipij, fori, conciliabuli, præfecturæ erit, limites decumani vt fiant terminíque ſtatuantur, curato quíque fines ita ſtatuerit, hi fines eorum ſunt, dũ ne extra agrũ colonicum territoriũ fines ducat: quíque termini hac lege ſtatuti erunt, ne quis quẽ eorum eiicito, néve cõmoueto, ſciens dolo malo: ſi quis aduerſus ea fecerit, in terminos ſingulos quos eiecerit, locóve mouerit ſciens dolo malo ☐ xxv. in publicum eorum, quorum intra fines is ager erit, dare damnas eſto, déque ea re curatoris, qui hac lege erit, iuriſdictio, recuperatorúmque datio addictio eſto. Si curator hac lege non erit tunc quicunque magiſtratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo iuri dicundo præerit, magiſtratus de ea re iuriſdictio iudicíſque datio addictio eſto, inque eam rẽ is qui hac lege iudicium dederit, teſtibus publicè dumtaxat in res ſingulas 10, denunciandi poteſtatẽ facito, ita vt ẽ Repu. fideque ſua videbitur. Et ſi is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit, eam pecuniam ab eo deve bonis eius, primo quoque die exigito, eiúſq; quod receptum erit partem dimidiam, eius cuius vnius opera maximè is condemnatus erit, partẽ dimidiam in publicum redigito. Quo ex loco terminus abierit, ſi quis in eum locum terminum reſtituere volet, ſine ſua fraude licet facere: néve quid cui is ob eam rem hac lege damnas eſto.

FALCIDIA de teſtamentis. Tulit P. Falcidius Trib. pleb. Domitio, Aſinio coss. Ann. DCCXIV. Eius hæc quatuor capita memorantur. Qui ciues R. ſunt, qui eorum poſt hanc legem rogatam teſtamẽtum facere volet, ei quem pecuniam quáſque res quibuſque dare legare volet, ius poteſtáſque eſto, vt hac lege licebit. Quicunque ciuis R. poſt hanc legem rogatam teſtamentum faciet, is quantum cuique ciui Ro. pecuniã iure publico dare legare volet, ius poteſtáſque eſto, dum ita detur legetur, vt ne minus quàm quartam partẽ hæreditatis ex eo teſtamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto: íſque hæres, qui eam pecuniam dare iuſſus damnatuſve erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus eſt. Si quis aliter quàm hac lege liceat, pecuniam dederit, legauerit, hæredi quartam partẽ eius pecuniæ quæ data legata erit, ex eo teſtamento retinere liceto. Pau. l. 1. D. ad leg. Falci. Euſeb. in Chron. Dio vero lib. 48. hoc modo, Vt hæres quartam partẽ bonorũ ſibi relictorũ, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat: certa legatariis relinquat.

FANNIA ſumptuaria. Tulit C. Fannius coss. cum M. Meſſalla. Anno DXCII. vt ludis Roman. plebeiis Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus centenos æris in ſingulos dies impẽdere liceret, decémque aliis diebus in ſingulis menſibus, tricenos; cæteris autem omnibus diebus, denos. Ne quid volucrum poneretur, præter vnã gallinã quæ non eſſet altilis. Plin. lib. 10. c. 50. Gellius lib. 2. c. 24. Macr. lib. 3. ca. 17. Athenæus autem lib. 6. extremo eiuſdẽ, legẽ ſic exponit: ἐκέλευε δ' ὁ νόμος, τριῶν ἀφ' πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι, κατὰ δ' ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε. τοῦτο δ' ἐπεὶς τοῦ μηνὸς ἐγίνετο· ὀψώνιον δὲ πλειο-

νος τῶν δυοῖν δραχμῶν καὶ ἡμισέως, οὐκ ἐπέτρεπε. κελεύσας δὲ ἠγωνισμένου δεδαπανηκότι τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπιχώρει καὶ ἴσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀσπρίων ἐψήματα.

FAVIA de terminis. Vide Fabia.

FLAMINIA Agraria. Tulit C. Flaminius Trib. pleb. Æmilio, Publicio coſs. An. DXXI. Vt ea regio Galliæ, quæ Picenum vocatur, vnde Senones expulſi fuerant, militibus Romanis diuideretur. Poly. lib. 2.

FLAVIA de Tuſculanis. Tulit M. Flauius Trib. pleb. Sulpitio, Æmilio coſs. Ann. CDXXX. Vt in Tuſculanos animaduerteretur, quorum ope ac conſilio Veliterni, Priuernatéſque populo Rom. bellum feciſſent. Liu. lib. 8. Antiquitat. ibidem.

FVRIA de Ædilibus ex patribus creandis. Tulit M. Furius Camillus Dict. Ann. CCCXCV. Vt duo Ædiles ex patribus crearentur, Liu. lib. 6. in fin.

FVRIA de iure Campanorum. Dedit Campanis L. Furius Prætor, Follio & Plautio coſs. Ann. CDXXXV. quum primùm Capua in deditionem recepta Præfecti eò miſſi ſunt. Liu. lib. 9.

FVRIA Attilia de Mancino. Tulere L. Furius & Sex. Attilius Triple. An. Vt C. Mancinus quòd ſine ſenatus auctoritate pacem cum Numantinis feciſſet, iis dederetur, Cic. lib. 3. Offic. Epitome 56.

FVRIA de teſtamentis. Tulit C. Furius Trib. ple. Ne cui, niſi manumiſſoris cognato, certíſque aliis perſonis ſuprà mille aſſes legare, mortiſve cauſſa donare liceret: quòd ſi quis maiorē ſummam ſibi legatam accepiſſet, quadruplum eius quo plus quàm liceb at accepiſſet, redderet. Lata eſt autē (vt ait Iuſt.) legis 12. tab. coërcendæ cauſſa: qua vti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita ius erat. Cicero pro Balbo, & Ver. 3. Iuſtinian. De leg. Falc. Vlp. cap. Inſt. 1. & 28.

FVRIA Caninia de manumiſſione. Tulere opinor, P. Furius Camillus, C. Caninius Gallus coss. An. DCCLII. vt in teſtamento ex tribus ſeruis non plures quàm duos manumittere liceat, vſque ad decem, dimidiam partem: à decimo ad triginta tertiam partem, vt tamen adhuc quinque manumittere liceat, æquè vt ex priori numero: à triginta vſque ad centum, quartam partem, æquè vt decem ex priore numero liberari poſſint: à centum vſque ad quingentos partē quintam ſimiliter, vt ex antecedēti numero. 25. poſſint fieri liberi: eadémq; præcipit ne plures numero quàm 100. ex cuiuſquā teſtamēto liberi fiāt. Eadē lex cauet, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim dentur. Hæc ex Inſt. Vlpian. titu. 1. Paulo Sententia. 4. Caij: Inſt.

FVSIA de comitiis. Tulit P. Furius, ſiue Fuſius Conſul cū Sexto Atilio, An. DCXVII. Vt certis diebus, qui tamen faſti eſſent, agi cum populo non liceret, Cicer. in Sextiana, In orat. poſt reditum, De prouin. conſ. & alibi frequentiſſimè. Latā illo tempore Cice. in Piſoniana teſtatur. qui centū annis dixit, pro circiter 100. annos.

FVSIA de comitiis. Tulit Q. Fuſius Calen. Prætor, C. Cæſare, M. Bibulo coſs. Ann. DCXCIV. Quum in tributis comitiis omnium ſimul ſuffragia confunderentur, itaque fieret, vt ſingula genera de ſuffragiorū euētu ſic inter ſe cōtenderent, vt quod rectè ſtatutū eſſet, id ſuo ſuffragio factum dicerēt, quod ſecus, in alios reiicerēt. Tulit vt ſingula genera ſuffragiorū

..ſeorſim ferrent, quo ſententiæ internoſci poſſent. Hoc modo ſingulorum generum ſuffragia ſeorſim renunciabantur. Dio lib. 38.

G

GABINIA de nocturnis cœtibus. Tulit, vt qui conciones vllas clandeſtinas in vrbe conflauiſſet, more maiorum capitali ſupplicio multaretur. Ex orat. Porc. Latronis in Catil.

GABINIA de ſuffragiis. Tulit A. Gabinius Trib. pleb. Piſone, Popilio coss. Ann. DCXIV. Vt comitiis quibus magiſtratus crearentur populus non voce, ſed tabella ſuffragium ferret. Et quo id liberius eſſet cautum eſt, Ne quis inſpiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret, ita ab omni parte liberum iudicium ſuum in magiſtratibus creandis populus haberet. Cice. de leg. lib. 3. Et in lib. de amicit.

GABINIA de piratis perſequendis. Tulit A. Gabinius Tri. ple. Metello, Marcio coss. An. DCLXXXV. vt bellum aduerſus piratas Cn. Pōpeio in triennium ita mandaretur, vt in toto mari quod eſt intra colūnas Herculis, & in maritimis prouinciis vſque ad quadringenteſimū à mari ſtadiū poteſtatem haberet imperandi regibus, præſidibus, ciuitatibus, vt ſe rebus omnibus ad eius belli adminiſtrationem neceſſariis iuuarēt. Pedian. in Corne. Velleius lib. 2. Dio lib. 38. Plutar. in Pompeio, & Cic. de L. Manilia, & in orat. poſt redi. in Senat. Appia. in Mithrid.

GABINIA de ſenatu habendo. Tulit, vt ex Cal. Febr. ad Cal. Mart. quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur. Cicero in Epiſt. ad Q. Frat. lib. 11. epiſt. 11.

GABINIA de vſuris. Tulit, ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ verſura facta eſſent ſumptæ, ne ſ. prouinciales homines à Roma exhaurirentur, ne grauior vſura quàm centeſima exigeretur, ſed & præter amiſſam ſortem certam pœnam ſanciebat. Cic. lib. Epiſt. ad Att. 6.

GELLIA & Cornelia de ciuitate. Tulere L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus coss. Ann. DCLXXXI. Vti ciues Rom. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſingulatim ciuitate donauerit. Cicero pro Balbo.

GENVTIA Æmilia de clauo pangendo. Tulere ex s. c. Cn. Genutius, L. Æmilius coss. An. CCCXC. vt qui Prætor maximus ſit, Idibus Septemb. clauum pangat. Liuius lib. 7. vbi addit, Legē ætate ſua fuiſſe priſcis litteris verbíſq; ſcriptam, clauúmque quia raræ per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum fuiſſe, eóque Mineruæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerua inuentus ſit.

GENVTIA de fœnore. Tulit L. Genutius Tri. ple. C. Martio IV. Q. Seruilio coss. Ann. CDXI. Ne fœnerare liceret. Liu. libr. 7.

GENVTIA de magiſtratibus. Tulit idem Martio, Seruilio coss. Ann. CDXI. Ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet, neu duos magiſtratus vno anno gereret, vtique liceret, Conſules ambos Plebeios creari. Liu. lib. 7.

GLITIA de teſtamentis. Citatur Caius ad legem Glitiam in lib. 4. D. de inoffi. teſta. Mendosè meo iudicio, quum Glitia non nomen, ſed cognomen ſit, vt ex Faſtis intelligitur. Videndum igitur an Titia rectiùs legeretur, quæ de pupillorum rationibus lata eſt, quò Caij ſententia pertinet.

HIR

H

HIRCIA, de Pompeianis. Tulit A. Hircius, vt Pompeiani ad dignitates non admitterentur. Ex epiſt. Anton. Philip. 13.

HORATIA Valeria de plebiſcitis. Tulere L. Valerius, M. Horatius coſs. Ann. CCCIV. Vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populus teneret. Liu. lib. 3. Dio 11. quod poſteà lege Hortenſia, & Publilia confirmatum eſt.

HORATIA de magiſtratibus ſacroſanctis. Tulit idem, vt qui Trib. pleb. Ædilibus, iudicibus nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. Liuius li. 3. Dio lib. 5.

HORATIA de Caia Tarratia, virgine Veſtali. Tulit, vt certi honores ei tribuantur, in his vt teſtabilis eſſet, vt ſi quadraginta ann. nata ſacerdotio abire, ac nubere voluiſſet, ius ei poteſtáſque exaugurandi atq; nubẽdi eſſet, munificentiæ & beneficij gratia quòd campum Tiberinum ſiue Martiũ populo Rom. condonaſſet. Gell. lib. 6. c. 7. Plutar. in Publicola, vbi eam Tarquiniam appellat.

HORTENSIA de nundinis. Tulit, vt nundinæ, quæ priùs erant feriæ, faſtæ eſſent: vti ruſtici, qui nundinandi cauſa in vrbem veniebant, lites componerent, Macrob. lib. Satur. 1. cap. 16.

HORTENSIA de plebiſcitis. Tulit Q. Hortenſius, Dictator ſeditionis ſedandæ cauſſa creatus, Ann. CDLXVII. Vt eo iure quod plebs ſtatuiſſet omnes Quirites tenerẽtur: quum antea Patricij nõ tenerẽtur. Gell. li. 15. c. 27. Florus. Epit. 9. Pli. li. 16. c. 10. Auguſt. li. 5. de ciuita. Dei, ca. 17. quod poſtea lege Publilia confirmatum eſt.

HOSTILIA de furtis. Tulit A. Hoſtilius Conſul cum A. Atilio, An. DLXXXIII. Vt furti agere liceret eorum nomine, qui apud hoſtes eſſent, aut Reip. cauſa abeſſent, quíve in eorum cuius tutela eſſent. Inſtit. de iis per quos ag. poſ. Hinc illæ Hoſtilianæ actiones, i. formulæ apud Cic. lib. de orat. 1. vbi de militis teſtamento agitur.

I

ICILIA de Auentino. Tulit L. Icilius Trib. ple. Valerio, Sp. Virginio coss. An. CCXCVII. Vt Auentinus mons plebi ad ædificia concederetur. ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον ἐκ δικαίου κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν. ὅσα δὲ βιασάμενοί τινες ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδομήσαντο, κομισαμένους τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι τῷ δήμῳ παραδιδόναι. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἂν ᾖ δημόσια, χωρὶς ὠνῆς τὸν δῆμον παραλαβόντα διελέσθαι. i. quæ priuati quidã iure quæſita poſſidebãt, ea pro domino poſſiderẽt, quæ verò vel vi, vel clàm accepta ædificiis occuparãt ea recuperatis impẽſis quas arbitri ſtatuiſſent, populo redderẽt, cætera verò, quæ publica eſſent, ea populum ſine precio recipere, & inter ſe diuidere. Diony. lib. 10. & Liuius lib. 3.

ICILIA de Trib. ple. tulit Sp. Icilius trib. ple. T. Geganio, P. Minutio coss. Ann. CCLXI. Δημάρχου γνώμην ἀγορεύοντος ἐν δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ μεσολαβείτω τὸν λόγον. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς, αἰτηθεὶς εἰς ἔκτισιν ἧς ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι ζημίας. ὁ δὲ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν ἀμφισβητούντων πρὸς ταύτας τὰς ζημίας αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ δήμου, i. tribuno ad populum concionanti

nanti, ne quis contradicito, néve eum interpellato. Qui contrà fa-xit, præde Tribunis dato ſe mul-tam quam ipſi irrogabunt ſolutu-rum: qui prædes non dederit, ca-pital eſto: familiáque eius ſacra eſto. Si quid ei in multis contro-uerſiæ, populi iudicium eſto. Dio. libr. 7.

IVLIA de ciuitate. Tulit Sext. Iulius Cæſar Coss. cum L. Martio, ann. DCLXII. Vt ciuitas ſociis & La-tinis omnibus qui arma depone-rent, daretur. nam Italici belli re-ſtinguendi cauſſa lata eſt. Addi-tur in Orat. pro Balbo, Qui fundi facti eſſent. Gel. lib. 4. c. 4. Appia-nus lib. de bell. ciuil. 1. Eutropius.

IVLIA de prouinciis. Tulit C. Iu-lius Cæſar conſul cum Bibulo, DCXCV. vt Achaia, Theſſalia, cun-cta Græcia liberæ eſſent, neque in iis magiſtratibus pop. Rom. ius dicere liceret. Cic. pro domo ſua, in Piſon. & de prou. conſul. Item vt Magiſtratibus tranſeuntibus, eorúmque comitibus fœnum a-liáque ab oppidis & vicis ſubmi-niſtrarentur. Ad Att. li. 5. & in Pi-ſon. Itẽ duabus in ciuitatibꝰ pro-uinciæ ſuæ Magiſtratus deceden-tes rationes ſuas relinquerent: eaſdémque totidem verbis ad æ-rarium referrent. Cic. Epiſt. fam. lib. 5. ep. 20. in Piſon. Item, Ne co-ronarium aurum iis qui prouin-cias obtinerẽt, vel decerni, vel ab iis accipi liceret, niſi decreto triũ-pho. Cic. in Piſon. Ne quis aut de prouincia exercitꝰ deduceret, aut bellum ſua ſponte iniuſſu populi, aut Senatus gereret. in Piſon.

IVLIA Agraria. Tulit idem eodem tempore, vt ager Stellas, maiori-bus conſecratus, item Campanus ad ſubſidia Reip. vectigalis reli-ctus, plebi diuiderentur. Diuiſit extra ſortem viginti millibus ci-uium, quibus terni pluréſque li-beri eſſent. Velleius li. 2. Plutarch. in Pomp. & in Cæſar. & in Cat. Vtic. Dio 38. Aliam præterea Cal-liſtratus cõmemorat in l. 3. D. ter. mot. Vt qui terminos ſtatutos ex-tra ſuum gradũ ſine ſiue dolo ma-lo mouerint, in ſingulos termi-nos quos eiecerint, locóve moue-rint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur, eiúſque rei actio petitio ei, qui volet, detur.

IVLIA de vi. Tulit idem, Vt ei qui de vi damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur, Cic. Philip. 1.

IVLIA maieſtatis. Tulit idem, Vt ei qui maieſtatis damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur. Cice. Philip. 1.

IVLIA iudiciaria. Tulit idem, vt iu-dicia ad duo genera iudicum re-digerentur, equeſtris ordinis & Senatorij. Tribuni verò ærarij, quod erat tertium, tollerentur. Suetonius in Cæſare. Meminit Gellius lib. 14. c. 2. Dio libr. 43.

IVLIA de ſacerdotiis. Tulit idem, vt in cooptandis ſacerdotibus etiam abſentium ratio haberetur. Patet ex lib. 1. epiſt. ad Brutum.

IVLIA repetundarum. Tulit idem, vt ex Vatiniana & Sextiana intel-ligitur, Ne cui, qui in prouincia cum poteſtate imperióve eſſet, pecuniam capere, conciliare lice-ret, extrà quàm ſi ad templũ mo-nimentúmque capiat. Cic. epiſt. 1. ad Q. frat. & epiſt. 1. lib. 6. ad Atti. vt ab iis exigeretur pecunia, ad quos ea, quam is ceperit, qui da-mnatus ſit, peruenerit, vt tranſ-euntibus magiſtratibus eorúm-que comitibꝰ fœnum aliáque ab oppidis & vicis ſubminiſtraren-tur: vt iidem quùm de prouincia decederent, rationes prouinciæ duabus ciuitatibus quæ ipſis ma-ximè viderentur, relinquerent, & toti

totidem verbis,ad ærarium referent. Ne qui cum imperio eſſent, iniuſſu populi aut ſenatus de prouincia exirent, exercitum educerent,bellum ſua ſponte gererent, in regnum alienum accederent. Cic.pro poſth. In epiſt.li.5.ep.20. & in Piſoniana. Item,Ne quis in magiſtratu, poteſtate, curatione, rogatione, vel quo alio officio, munere, miniſteriove publico, quive ex cohorte cuius eorũ eſt, pecuniam ob iudicandum,decernendúmve accipiat, vel quo magis aut minus quid ex officio ſuo faciat: ne quis ob militem legendum,mittendúmve, æs accipiat: néve quis ob ſententiam in ſenatu conſilióve publico dicendam, pecuniã accipiat, vel ob accuſandum,vel non accuſandum, vtque vrbani magiſtratus ab omni forde ſe abſtineant: néve plus doni, muneris in anno accipiant,quàm quod ſit aureorũ 100. ne quis ob iudicem, arbitrúmve dandũ, mutandum,iubendúmve vt iudicet: néve ob non dandum,non mutãdum, non iubendum, vt iudicet: néve ob hominem in vincula publica coniiciendum,vinciendum, vinciríve iubendum,éxve vinculis dimittendum: néve quis ob hominem condemnandum, abſoluendúmve:néve ob litem æſtimãdam,iudiciúmve capitis pecunięve faciendum,vel non faciendum aliquid accipiat, néve in acceptũ feratur opus publicum,frumentũ publicè dandum,præbendum,approbandũ, ſarta tecta tuenda,antequã perfecta, probata, præſtita lege erunt,vt venditiones,locationes eius rei cauſa pluris minoríſve factæ, irritæ ſint, néve vſucapi ea res poſſit,priuſquam in poteſtatẽ eius,à quo profecta ſit,heredíſve eius veniat.Hęc ex Pandect.

IVLIA de ſacerdotiis:Tulit idem, vt abſentis haberi rationem liceret. Cic.epiſt.5. ad Brutum.

IVLIA de prouinciis.Tulit idem Dictator, Ne prouinciæ prætoriæ plus quàm annũ, neu plus quàm bienniũ Conſulares obtinerẽtur. Cic.Phil.1.& 3.& 8. itẽ Dio li.43.

IVLIA de legibus Cæſaris. Tulit idem,Vt ei qui in ſuas leges non iuraſſet, capitale eſſet. Appianus De bell. ciuil.2.

IVLIA de fœnore. Tulit idem, Vt diſiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur,debitores creditoribus ſatisfacerent per æſtimationem poſſeſſionum, quanti quaſque ante ciuile bellum comparaſſent, deducta ſumma æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratum aut perſcriptum fuiſſet:qua conditione quarta ferè crediti deperibat. Sueto.inC.Cæſare,Cæſar lib.3.de bel.ciuil.Eadẽ de modo credendi poſſidendíque intra Italiam cauebatur, Tacitus lib. 5.

IVLIA de colonis. Tulit idem, Vt ager Campanus viginti millibus ciuium extra ſortem diuideretur, eóque coloniæ deducerentur. Sueton. Iulio & Auguſto.

IVLIA de vi publica & priuata. Tulit C. Iul. Octauius Aug. In eos qui vim armis aut ſine armis feciſſent. Hoc enim eſt vim publicam,aut priuatam admittere.Florus Epit.120.Sueton.in eius vita. Hanc legem Iuliam publicorũ,& Iuliam priuatorũ appellat Vlp. in l.ſi præſes.32.D.de pœn. & l.1.D. vnde vi.Eadem preterea l.cauebatur,ne rem vi poſſeſſam vſucapere liceret.l.33.§.2.D.de vſurp.

IVLIA maieſtatis. Tulit idem. Qua tenetur is cuius opera dolo malo conſilium initum erit, qua obſides iniuſſu principis interciderent

rent: qua armati homines cum telis lapidibúſve in vrbe ſint, conueniántve aduerſus rempublicã, locáve occupentur vel tẽpla, quáve cœtus conuentúſve fiat, hominéſve ad ſeditionem conuocentur: cuiúſve opera, conſilio, dolo malo conſilium initum erit, quo quis magiſtratus populi Romani quíve imperium poteſtatémve habet, occidatur, quáve quis contra Rempublicam arma ferat: quíve hoſtib. populi Romani nunciũ litteráſve miſerit, ſignúmve dederit, fecerítve dolo malo, quo hoſtes populi Romani conſilio iuuentur aduerſus rempublicam, quíve milites ſollicitauerit conſiderauerítve, quo ſeditio tumultúſve aduerſus rempublicam fiat. Quíve de prouincia, cùm ei ſucceſsũ eſſet, non diſceſſit, aut qui exercitũ deſeruit, vel priuatus ad hoſtes perfugit, quíve ſciens falſum conſcripſit, vel recitauerit in tabulis publicis: nam & hoc ca. 1. leg. maieſtatis enumeratur. Quíve in bellis ceſſerit, aut arcẽ tenuerit, aut caſtra conceſſerit, quíve iniuſſu principis bellum geſſerit, delectúmve habuerit, exercitum comparauerit, quíve, cùm ei in prouincia ſucceſsũ eſſet, exercitũ ſucceſſori non tradidit: quíve imperium exercitúmve populi Romani deſeruerit: quíve priuatus pro poteſtate magiſtratuvè quid ſciens dolo malo geſſerit: quíve quid eorũ, quæ ſuprà ſcripta ſunt, facere curauerit. Cuiúſque dolo malo iureiurando quis adactus eſt, quo aduerſus rempublicam faciat, cuiúſve dolo malo exercitus populi Romani in inſidias deductus, hoſtibúſve proditus erit: factúmve dolo malo cuius dicitur, quominùs hoſtes in poteſtate pop. Rom. veniant: cuiúſve opera dolo malo hoſtes pop. Rom. cõmeatu, armis, telis, equis, pecunia, aliáve qua re adiuti erũt: vtve ex amicis hoſtes pop. Rom. fiant: cuiúſve dolo malo factũ erit, quo rex exterę nationis pop. Rom. minus obtẽperet: cuiúſve opera dolo malo factum erit quo magis obſides, pecunia, iumẽta hoſtibꝰ pop. Rom. dentur aduerſus remp. Item qui cõfeſsũ in iudicio reũ & ꝓpter hoc in vincula coniectũ emiſerit.

IVLIA de ambitu. Tulit idẽ, Vt qui petiturus magiſtratũ, vel prouinciã, vel ſacerdotũ turbã ſuffragiorũ cauſſa cõduxerit, ſeruos aduocauerit, aliamve quã multitudinẽ cõduxerit, cõuictus vt vis publicę reus in inſulã deportetur. Sue. in Au. Pau. Sen. 8. c. 32. & in Iur. Pan. Diuerſũ tamẽ Dio tradit li. 56. Vt qui magiſtratũ ambiiſſent, quinquenniũ à magiſtratib. arcerẽtur. quod ipsũ Zonaras li. 11. ſecutꝰ eſt.

IVLIA de maritandis ordinib. Tulit idem, Ne cœlibes, niſi qui genere eſſent proximi, quicquã ex teſtamẽto ciuis Ro. caperẽt: néve orbi pluſquam dimidiũ eorũ quæ relicta eſſent. Hoc ex Euſeb. Niceph. & Sozom & l. 1. C. de infir. pœn. cœli. Ne coniux cõiugis teſtamẽto niſi decimã relictorũ partẽ caperet, fiſcus reliquas nouẽ. Vlp. c. Inſt. 15. l. 1. C. de his qui ſe def. lib. 10. l. 2. C. de infir. pœn. cœli. Fœminis, inquit Vl. lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationẽ, à diuortio 6. menſiũ, lex autẽ Papia, à morte viri, triennij, à repudio anni & 6. menſiũ. Vlp. c. 14. Sue. in Aug. Vt priori ex conſulib. faſces ſumẽdi poteſtas ſit, qui plures liberos quã collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit: ſed ſi par vtrique numerus liberorũ eſſet, maritus, aut qui in numero maritorũ eſt, præferatur: ſi verò ambo

ambo & mariti & patres totidē liberorū ſunt,tū ille priſtinus honos inſtauretur,& qui maior natu eſt,prior faſces ſumat.Gel.lib. 2. c.15. Vt ſi liberta ab inuito patrono diuerteret, alij nubere inuito patrono nō poſſet. Vt iuſiurandū quod liberto impoſitū eſt, ne vxorem ducat, ei remittatur. l.6.§.3.De iure pat.l.1. D.vnde vir & vxor. Ne ſenatores eorúmve liberi,libertinas,& quæ ipſe,quarúmve pater matérve artē ludicrā fecerit, item ex numero corpore quęſtū facientiū vxorē ducāt.Cęteri autē ingenui prohibētur ducere lenā, à lenone lenáve manumiſſā,& in adulterio deprehensā & iudicio publico damnatam, & quæ artē ludicrā fecerit.Pau.l.44. D.de rit.nup. Marcia. aūt in l.19. eo.ſcribit,c.15.fuiſſe, Vt qui liberos quos habēt in poteſtate,iniuria prohibuerint vxores ducere, vel nubere,à magiſtratibus cogātur in matrimoniū collocare, & dotare. Vt patriciis liceret libertinas vxores ducere: præterquā ſi ſenatores ſenatorúmve liberi eſſēt.ne qua ſpōſalia rata eſsēt,ni ſi ſtatim exacto biēnio nuptiæ fierēt,h.e.ne puellæ 10.an. minores, quarū annus ætatis 12. maturus coniugio habebatur.Zonaras lib. 11. Hęc autem lex in libris noſtris interdum Iulia tantùm,interdum Papia,interdum Iulia Pappia, interdum Pappia Poppea dicitur.

IVLIA de viceſima.Tulit idē,Vt qui hęreditates,legata & donationes mortis cauſſa ad alienos, aut locupletes peruenirēt,earū pars viceſima ad fiſcū pertineret. Vt teſtamenta in municipiis, colonis, oppidis,pręfectura,vico,caſtello, cōciliabulo facta,in forovel baſilica,pręſentib.teſtib,vel honeſtis viris inter horā 2.& 10.diei recitētur,exemplóque ſublato ab iiſdē rurſus magiſtratib.obſignato quorū præſentia conſtat apertū. Vt teſtamentū ſtatim poſt mortē teſtatoris aperiatur, hoc eſt, à pręſentibus intra triduū vel quinque dies,ab abſētibus quoque intra eos dies, cùm ſuperuenerint. Vt teſtes vel maxima pars eorum adhibeātur,qui ſignauerint teſtamentū,ita vt agnitis ſignis,rupto lino aperiatur & recitetur. atque ita deſcribēdi exēpli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in archiuum redigatur, vt ſi quando exemplum eius intercciderit,ſit vnde peti poſſit. Dio lib. 38.& Paul.Sent.4.tit.6.

IVLIA de iudiciis. Tulit idem,quæ formam iudiciorū tum publicorum tum priuatorum pręſcripſit. Gel.li.14.c.2.Vt qui nomen alicuius deferrent,locū,annū,& menſem,quo crimen admiſſū erit,deſignent.l.3.De accuſ.Ne eodē tempore,de duobus reis quis quereretur, niſi ſuarū iniuriarū cauſſa. l. 12.eo. Ne inuito denuncietur, vt teſtimoniū dicat aduerſus ſocerū, generū,vitricū,priuignū,ſobrinū, ſobrinam,ſobrino natū,eóſve qui priore gradu ſint.Item ne liberto ipſius liberorum eius,parentum, viri,vxoris: item patroni,patronæ:& vt ne patroni patronæ aduerſus libertos,neque liberti aduerſus patronum cogantur teſtimoniū dicere.l.4.D.De teſtib. Vt inter priuatos qui in iudicem cōſenſiſſent, iuris dicendi ei iudici poteſtas eſſet.l.3.§.1.D.De iud.Ne qui iudex ſit, arbitrium recipere eius rei,de qua iudex eſt, inve ſe promitti iubeat.l.9.de arbit. Ne minor annis viginti iudicare cogatur. l.cum leg.41. D.De arbitr. Vt ſaturnalibus triduo feriæ ſeruarentur.Macrob.li.1.c.10. Eandē etiam

etiam latum opinor, vt certus patronorum numerus eſſet. Meminit Aſconius in argumento pro Scauro. Et ſi quis reus vel accuſator domũ iudicis ingrediatur, per legem Iuliam iudiciariam in legẽ ambitus cõmittit. l. 1. D. de ambit. Item ne iudices ſuo anno in alienas ædes ingrediantur. Dio li. 54.

IVLIA Caducaria. Tulit, opinor, idem, & eiuſdem legis hæc duo fuere capita, Vt ſi nemo ſit, ad quem bonorũ poſſeſſio pertinere poſſit: aut ſit quidem, ſed ius ſuũ amiſerit, bona publicentur. Vlp. c. Inſt. 28. Idem l. 4. §. eodem. D. De fideic. lib. Quare & ſi caducariis legibus bona delata ſint, idem erit probandum. Sic enim locum hunc nobis reſtituit Iacob. Cuiacius, vir acri ingenio, eximiáque doctrina præditus. Eandem legem Iuliam ſignificat Iulianus l. 96. §. 1. De legat. & fid. lib. 1.

IVLIA de adulteriis. Tulit idem, Si quis ſtuprum adulteriúmque faceret, ſciens, dolo malo. Suet. in Aug. & Iuriſconſulti tit. Ad legẽ Iuliam de adult. Cornelius Tacitus lib. 2. Huius caput etiam hoc fuit, Ne maritus dotale prædium inuita vxore alienet: néve id etiam eius voluntate oppignoret. Paulus lib. Sent. 2. c. 22. & Iuſtin. ſub tit. Quib. alien. licet.

IVLIA Theatralis. Tulit idem, Vt equitibus Rom. quibus ipſis parentibuſve equeſter cenſus vnquam fuiſſet, in quatuordecim ordinibus lege Roſcia Theatrali conſtitutis conſidere liceret. Sueton. Auguſto. Plin. lib. 33. c. 2.

IVLIA ſumptuaria. Tulit idem, Vt profeſtis diebus ducentos numos in conuiuiis conſumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & aliis quibuſdam feſtiuis trecentos, nuptiis autem & repotiis H. S. millies. Gellius lib. 2. cap. 24.

IVLIA de manumiſſionibus. Tulit idem, Vt Imperator, cùm ſeruum manumitrit, non vindictam imponat, ſed ſimpliciter liberum eſſe iubeat. Paulus l. apud eum. 14. D. manumiſſ. Qua lege tam manumiſſoris, quàm manumiſſi ætatem definiuit, iuráque, quibus patroni aduerſus libertos vterentur, conſtituit. Dio lib. 55.

IVLIA de veneno. Nominatur à Sueton. in Nerone.

IVLIA peculatus. Tulit idem, Ne quis ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve auferat, néve intercipiat, néve in rem ſuã vertat: néve faciat quo quis auferat, intercipiat, vel in rem ſuam vertat: niſi cui vtique lege licebit: néve quis in aurum, argentum, æs publicũ quid indat, néve immiſceat: néve quo quid indatur, immiſceatur, faciat ſciens dolo malo, quo id peius fiat. Vlp. l. 1. D. eo.

IVLIA de reſiduis. Tulit idem, Ne quis eam pecuniam quæ in vſum publicum erogari, vel in ærarium inferri debuit, priuatim retineat. l. 2. D. ad leg. Iu. pecul.

IVLIA Titia de tutoribus. Tulere, Vt prouinciarum præſides mulieribus pupilliſve, tutores non habentibus, tutores darent. Iuſtin. De Attil. tut. & Vlp. c. Inſt. 11.

IVLIA de ceſſione bonorum. Tulit, Vt qui ſine dolo ſuo malo æri alieno ſatisfacere non poſſet, bonis ſuis cedendo liberaretur. l. 4. C. Qui bon. ced. poſſ. & in Cod. Theodoſiano, lib. 4. tit. Qui bonis ex lege Iulia ceder. poſſ.

IVLIA Miſcella de teſtamentis. Tulere, vt coniugi ſuperſtiti legatum ſibi à demortuo ea lege ne iterum nuberet, ita capere eius eſſet, ſi intra annum iuraret ſe liberorum quærendorum cauſſa

velle

velle nubere. Iuſtin. tract. de indi-cta vidiuitate, & l. Iulia Miſcella tollenda. lib. 6. Cod. titu. 40. & Nouell. conſt. 22. Vbi Iulium Miſcellam eius legis auctorem nominat: reclamante (vt mihi quidem videtur) tota antiquitate: quin etiam, quod eodem loco L. Mutium Scæuolam ſcribit legi cautionem appoſuiſſe, vt anno præterito coniux aliter legatum capere non poſſet, quàm ſi cautionem dediſſet, ſe ad ſecundas nuptias non peruenturam, falſum opinor: ſed ita cautionem interpretor, vt ad hoc quoque negotium Mutianæ cautionis vſus adhiberetur.

IVLIA Plautia de vſucapiónib. vide IVLIA de vi, & Plautia de vi. Ne res vi poſſeſſas vſucapere vllo tempore liceret. Iuſtinia. De vſucap. lib. 1. Inſt.

IVLIA SEMPRONIA: de limitibus. Tulere, vt per actuarios limites populo eundi ius eſſet, ſicut per viam publicam. Hyginus in libello de limitib. conſtit. Apud Frontinum autem Tiberij Cæſaris conſtitutio legitur, ex qua hæc ſumſimus. EST & aliud monumentum, quod non longè ab ædibus vel itinere publico conſtitutum, id eſt, iuxta legem Semproniam & Iuliam, quod cardinibus & Decumanis conſtitutum eſſe monſtratur, quod rationem finium recipere videtur, id eſt, concurrentium linearum atque ſecantium ſe inuicem, & ordinem in vtroque cuſtodit, limitum rationem diſcernens.

IVNIA PETRONIA, de libertate. Tulere C. Iunius Cæſonius, Petronius Turpillianus Conſules. Anno IƆCCCXIII. vt ſi diſſonantes pares iudicum exiſtant ſententiæ, pro libertate pronuncietur. Hermoge. l. 24. ff. de Manu. Ab eodem quoque Petronio lex Petronia de ſeruis ſuo loco infrà numeratur.

IVNIA de Trib. ple. vide Sacrata.

IVNIA Licinia, de Legib. Tulere D. Iunius, & L. Licinius COSS. anno vrbis IƆCXCI. vt leges Trinundino ante promulgarentur, quàm ad populum ferrentur. Cicero. 5. in Anton. 1. & 4. Epi. ad Attic. in Vatinium, & pro Dom. ſua.

IVNIA de Regio & conſulari imperio. Tulit L. Iunius Brutus ſolus Conſul, Anno CCXLIII. Vt imperium Tarquinio abrogaretur, vt ipſe idem cum coniuge ac liberis, itémque omnes Tarquiniæ gentis exularent: Vt capitale eſſet ſi quis de iis reuocandis mentionem faceret. Vt regio Imperio abrogato, Conſules duo regia poteſtate quotannis comitiis centuriatis è populo crearentur. Dionyſ. lib. 4. Liuius lib. 2.

IVNIA Vellea de hæredum inſtit. Tulere, vt qui Teſtamentum faceret, is omnem virilis ſexus, qui ei ſuus hæres futurus erit, cùm naſceretur, inſtituendi, exhæredandíve poteſtatem haberet, etiam ſi viuo teſtatore naſceretur. Item vt ſi quis ex ſuis hæredibus ſuus hæres eſſe deſineret, liberi eius & cæteri in locum ſuorum ſui hæredes ſuccederent. Scæuola l. Gallus 29. de Liber. & poſthum.

IVNIA Norbana de Libertinis. Tulere M. Iunius Silanus, L. Norbanus Balb. COSS. Anno D.CC.LXXI. vt ij ſerui qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento, ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Rom. ſed eorum iure quo Latini coloni eſ-

ſent. Vt ſi Latinus ciuem Romanam vel Latinam vxorem duxerit, teſtatione interpoſita, quod liberorum quærendorum cauſſa vxorem duxerit, poſteà filio filiàve nato, natave, & anniculo facto poſſit apud prætorem vel præſidem prouinciæ cauſſam probare, & fieri ciuis Romanus, tam ipſe quàm filius filiàve eius & vxor, ſi & ipſa Latina ſit. Vt Latinorum legitimæ ſucceſſiones nullæ prorſus eſſent, ſed eorum bona manumiſſores tanquam ſeruorum peculia ſibi haberent. Vt liberti ius ciuitatis Romanæ non ante haberent, quàm ius aureorum anulorum, aut natalium reſtitutionem à principe impetraſſent. Vlpia. in Inſtit. tit. 3. Iuſtin. §. 5. de Succeſſ. lib. & Nouell. 78.

L.

LABIENA de Sacerdotiis, Tulit T. Labienus Trib. pleb. Cicer. & Antonio COSS. Anno vrb. IↃCXXCVII. Vt ius creandorum ſacerdotum penes collegia eſſet ex vetere lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. Dio libro 37.

LAETORIA de minoribus. Tulit, Vt iis, qui furioſi vel prodigi eſſent, curatores darentur: qui eos circunſcripſiſſent, iudicio publico tenerentur. Cicero 3. Offic. & 3. de Nat. Deor. quibus tamen locis, alij Latoria, alij Lectoria, alij denique Plectoria legere malunt. & Capit. in Anton. philoſ. Ne à minoribus vigintiquinque annis ſtipulari liceret, hoc eſt, ne ſtipulatione obligari poſſent. Sueto. in quarto prætorum, apud Priſcianum lib. 8. Et hoc illius caput meo iudicio Plautus ſignificat in Pſeudolo, vbi Callidorum adoleſcentulum ſic introduci differentem, Act. 1.

Nimis miſer ſum, nummum nuſquam reperire argenti queo.
Ita miſer & amore pereo & inopia argentaria.

Et infrà ſtatim.

Perij, annon tam lex me perdit quinauicenaria?
Metuunt credere omnes.

Profertur in eandem ſententiam à Conſtantino in l. 2. Cod. Theo. de Donationibus.

LICINIA & Mutia de peregrinis Tulere L. Licinius Craſſus & Q. Mutius Scæuola COSS. Anno V. 655. Vt ſocij Latini Romanæ ciuitatis iure priuati ſuas in ciuitates redigerentur, Cicero de Clar. orator. 3. Offic. 2. de Orat. pro Cornel. Balb. pro Sextio, Aſconius in orat. pro Cornel. Appian. lib. 1.

LICINIA de Sodalitiis. Vt in Sodalitiis iudices ab accuſatore ex tribubus ederentur. Cicero pro Plancio, & 8. Famil.

LICINIA Æbutia, de legumlatoribus: Tulere, Vti ne ei qui legem de curatione poteſtatéve aliqua tulerit, eiúſque collegis, cognatis, affinibus, ea poteſtas curatione mandaretur. Cicero 1. contra Rull. & pro Domo ſua ad Pontifices.

LICINIA Rogatio de Sacerdotiis. Promulgauit Qu. Licinius Craſſus: vt ſacerdotum cooptatio ab ipſorum collegio ad populum transferretur. Cicero de amicitia.

LICINIA de Fœnore. Tulit C. Licinius Stolo Tribun. Pleb. Furio, Clœlio &c. Trib. milit. Anno vrb. CCCLXXVI. vt deducto eo de capite, quod vſuris pernumeratum

ratum eſſet, triennio æquis portionibus perſolueretur. Liuius libro 6.

LICINIA de magiſtratibus è plebe creandis. Tulit idem, Ne Tribunorum militum comitia fierent, ſed conſulum, & vtique alter ex plebe crearetur. Liuius lib. 6.

LICINIA Agraria. Tulit idem, Æmilio, Valerio &c. Trib. milit. Anno CCCLXXVI. Ne quis plus quingenta iugera agri, centum pecoris maioris capita, quingenta minoris poſſideret. Varro libro 1. de re Ruſtica, Colum. libr. 1. cap. 3. Liuius lib. 6. Appia. libro 1. Bell. ciuil. A. Gell. lib. 20. cap. 1. Valer. libr. 8. c. 6. Plin. libro 18. c. 3. Velleius libr. 2. Plutarch. In Camillo & in Gracchis. Videtur de ſeptem iugeris viritim diuidendis cauiſſe. Nam Columella lib. 1. Poſt exactos, inquit, reges Liciniana illa ſeptem iugera, quę plebis Trib. viritim diuiſerant, maiores quæſtus antiquis retulere, quàm nunc nobis ampliſſima veruacta.

LICINIA Sumptuaria. Tulit P. Licinius Craſſus Diues COS. cum Cn. Lentulo, anno DCLVI. vt Kal. Nonis, Nundinis Romanis, cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret. Nuptiis ducenos, cæteris verò diebus, qui excepti non eſſent tricenos: cùm & carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo libram concederet. Macrob. lib. 3. cap. 17. A. Gellius lib. 2. cap. 24. Cicer. 7. famil. Et Feſtus, Centenariæ pœnæ dicebantur in quas lege Licinia non plus centuſſibus præter terræ nata inpendebatur, id eſt, centum aſſibus, qui breues nummi erant ex ære.

LICINIA Caſſia, de bello Perſei. Tulere Licinius, Caſſius COSS. anno conditæ Romanæ vrbis 582. Vt quod Perſeus Philippi filius Macedonum Rex aduerſus fœdus cum patre Philippo ictum, & ſecum poſt mortem eius renouatum, ſociis populi Rom. arma intuliſſet, agros vaſtaſſet, vrbéſque occupaſſet: quódque belli parandi aduerſus popul. Rom. concilia iniſſet, arma, milites, claſſem eius rei cauſſa comparaſſet: vt niſi de iis rebus ſatisfeciſſet, bellum cum eo iniretur. Liui. lib. 42.

LICINIA de ludis Apollinaribus. Tulit P. Licinius Varus prætor Vrban. Claudio, Quintio COSS. Anno IↃXLV. Vt ludi Apollinares, qui die incerta fiebant, in perpetuum in ſtatam diem vouerentur. Itaque ipſe primus ita vouit, fecítque ante diem tertium Nonas Quintiles, is dies deinde Solennis ſeruatus. Liuius lib. 27.

LICINIA Caſſia, de tribunis militum. Tulere Licinius, Caſſius COSS. Anno 582. ne tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur: ſed conſulum prætorúmque in iis faciendis iudicium arbitriúmque eſſet. Liuius lib. 24.

LICINIA Iunia de legibus, vide Iunia Licinia, lib. 42.

LIVIA de ſociis Latini nominis. Tulit idem, Ne quem Latini nominis virgis in exercitu cædi liceret. Plut. ibid.

LIVIA de vectigalibus. Tulit idem, Vt pauperibus quibus agri diuiderentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. Plut. ibidem.

LIVIA de re numaria. Tulit

idem, Vt octaua æris pars argento miſceretur. Plinius libro 33. cap. 3.

LIVIA iudiciaria. Tulit M. Liuius Druſus Trib. ple. L. Martio, Sex. Iulio COSS. Anno DCLXII. Vt æqua ex parte iudicia penes Senatum & equeſtrem ordinem eſſent. Aſcon. in Cornelianam. Cicer. de ora. 3. Florus in epiſt. 70. Appianus autem rem ſic explicat: τῶν βουλευτῶν διὰ τὰς στάσεις τότε ὄντων μόλις ἀμφὶ τοὺς τριακοσίων, τοσοὺς δὲ ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο ἀριστίνδην προσκαταλεγῆναι, καὶ ἐκ τῶν δὲ πάντων ἐς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια, εὐθύνας τε ἐπ' αὐτῶν γενέσθαι δωροδοκίας προσέγραφεν, ἐγκλήματος ἴσα δὴ καὶ ἀγνοουμένου, διὰ τὸ ἔθος τῆς δωροδοκίας ἀνέδην ἐπιπολαζούσης. Quum per id tempus propter ſuperiores ſeditiones vix trecenti ſenatores eſſent, totidem ex equeſtri ordine, arbitratu bonorum virorum delectos ipſis adiunxit, vti deinceps ex hiſce omnibus iudices legerentur: vtique de pecunia ob rem iudicandam accepta cauſſam dicere cogerentur: quod crimen conſuetudine iam pro nulla numerabatur, quum largitiones ſine vllo pudore increbuiſſent. Hæc ille lib. De bell. ciuilibus 1.

LIVIA agraria. Tulit idē, vt Semproniæ legis de agris populo diuidendis valerent.

LIVIA frumentaria. Tulit idem vt Sempronia lex de frumento plebi ex publico viritim dando, valeret.

LIVIA de coloniis deducendis. Tulit idem, anno IↃCXXXI. Vt lex Sempronia ea de re valeret.

LIVIA de ſociis. Tulit idem, Vt ſociis omnibus ius ciuitatis Romanæ daretur: quod ante ipſum M. Fuluius COS. tentarat. Liuius tamen in perferenda lege occiſus eſt. Appian. De bellis ciuil. 1. Florus, & Cicero de legibus. 3.

LVTATIA de vi publica. Tulit Qu. Lutatius Catulus COS. cum C. Mario, anno DCLI. vt de ſeditioſis, conſceleratiſque ciuibus, qui armati Senatum obſederint, magiſtratib. vim attulerint, Rempub. oppugnarint, quotidie etiam diebus feſtis ludiſque publicis quæreretur. Cicero pro Cælio.

M.

MAMILIA de limitibus. Eius aliquot locis mentio fit in li. de agrorum conditionibus, conſtátque ex Aggeno Vrbico & libr. Cice. de legib. 2. eam in finibus agrorum quinque aut ſex pedum latitudinem præſcripſiſſe, quos vſucapi vetaret. In libello verò Variorum auctorum eidem volumini ſubiecto, Mamilia, Roſcia, Peducea, Aliena, Fauia, nominantur, ſed capita trium dunraxat poſtremarum legum referūtur: quia neque de quinque pedum præſcriptione mentio vlla fit: & hæ notæ, K. L. 3. item 4. & 5. caput legis tertiæ, quartæ, & quintæ ſubſcribi ranrum ſignificanr: quas ſuum in locum referemus. Ex Cicerone autem apparet, hanc legem finibus regundis ſingulos arbitros conſtituiſſe. Tulit C. Mamilius Trib. pl. qui propterea Limitanus dictus eſt. Salluſt. in Iugurth. hunc C. Mamillium Trib. pleb. nominat.

MAMILIA de ſenatoribus à Iugurtha corruptis. Tulit C. Mamilius Limitanus Trib. pl. Sp. Poſtumio, Q. Minutio COSS. anno DCXLIII. Vti quæreretur in eos quorum conſilio Iugurtha Senatus

tus decreta neglexiſſet, quíque ab eo in Legationibus aut imperiis pecunias accepiſſent, qui elephantos, quíque perfugas tradidiſſent, item qui de pace aut bello cum hoſtibus pactiones feciſſent. Sall. Iugurth.

MANIA, Vide Menia.

MANILIA de bello Mithridatico. Tulit C. Manilius Tribun. pl. M. Lepido, L. Volcatio COSS. Anno DCXXCVII. vt belli Mithridatici adminiſtratio Cn. Pompeio mandaretur. Vt prouincia vniuerſa, cui Lucullus præfuerat, omnéque ipſius imperium, exercitus, & copiæ Pompeio darentur: & hoc ampliùs, Bithynia adiungeretur, cui Glabrio præerat: claſſis item & copiæ omnes maritimæ, quas ipſe initio belli Piratici habuerat: omnes præterea prouinciæ, quibus ſolis Lege Gabinia non præfuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis ſuperior, & Armenia. Cicer. pro lege Manilia, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridat. Florus Epit. 100. Dio lib. 26.

MANILIAE leges venalium vendendorum, ab Antonio dicuntur in lib. De orat. 1. pro Cautiones. vt apud Catonem, Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.

MANLIA de viceſima. Tulit Cn. Manlius COS. cum C. Martio, anno CCCXCVI. Vt ij qui manu mitterentur, fortunarum ſuarum viceſimam ærario darent. Liuius libro 7.

MANLIA de ſacerdotiis. Tulit P. Manlius Trib. pleb. L. Furio, M. Marcello COSS. anno DLVII. Vt propter ſacrificiorum multitudinem Treſuiri Epulones crearentur: quum eſſent ipſi à Numa, vt etiam ludorum illud epulare ſacrificium facerent, inſtituti. Ius præterea togæ prætextæ habendæ, idem vt Pontifici, eiſdem eſſet. Cicero de orat. 3. Liuius 33. Vbi tamen T. Romuleius legitur: quod Car. Sigonius, vir eruditiſſimus, & de litteris optime meritus, ex coniectura emendauit.

MANLIA de C. Mario. Tulit L. Manlius Tri. ple. C. Mario, L. Caſſio COSS. anno DCXLVI. Vt eidem C. Mario prouincia Numidia mandaretur.

MARIA Porcia de Triumpho. Tulere L. Marius, M. Cato Trib. Ple. Vt ij qui aut hoſtium in prælio occiſorum, aut amiſſorum ciuium litteris ſenatui numerum retuliſſent, cùm primùm vrbem ingreſſi eſſent, apud Quæſtorem verè de vtroque numero ab iis Senatui ſcriptum eſſe iureiurando aſſererent. Valerius lib. 2. cap. De iure Triumph.

MARIA De ſuffragiis. Tulit C. Marius Trib. pleb. L. Cæcilio, L. Cotta COSS. anno Romanæ vrbis DCXXXI. vt pontes per quos ſuffragia ferebantur anguſtiores fierent. de hac Cic. 3. de Leg. §. 38.

MARIA de re Nummaria. Tulit M. Marius Prætor, L. Sylla. Dictaturâ gerête, vt nummi certa cum excogitata ratione probarentur. Cicer. 3. Offic. & Plin. 33. cap. 9. Hic tamen legem, ille Prætoris edictum pro Roſtris appellat.

MARTIA Atinia de pace Macedonica. Tulere Q. Martius, C. Atinius Tribuni ple. Furio, Claudio COSS. An. DLVII. Vellent iuberéntne cum Rege Philippo pacé eſſe? omnes quinque & triginta tribus vti rogas iuſſerût. Liu. li. 33.

MARTIA de magiſtratibus. Tulit Martius Cenſorinus, Ne cui bis cenſuram gerere liceret. Plutarch. in Coriolano.

Digitized by Google

MARTIA de Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius Scylla Tribuni plebis, Popilio, Albino COSS. Anno DXXCI. Vt qui ex Statellis Liguriæ populis deditis in libertatem reſtitutus ante Kalendas Sextiles primas non eſſet, cuius dolo malo is in ſeruitutem veniſſet, vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret, animaduerterétque. Liuius lib. 42.

MEMMIA de Iugurtha Romam euocando. Tulit C. Memmius Trib. ple. P. Scipione Naſica, L. Beſtia Calpurnio COSS. Anno DCXLII. Vt L. Caſſius Prætor ad Iugurtham mitteretur, cúmque interpoſita fide publica Romam duceret, quo facilius indicio regis, Scauri & reliquorum, quos pecuniæ captæ arceſſebant, delicta patefierent. Salluſt. De bello Iugurth.

MEMMIA de reis poſtulandis. Tulit, Vt eorum qui Reipublicę cauſa abeſſent nomina ne in reos reciperentur. Vt calumniatoribus, pœna conſtituto iudicio imponeretur. Val. Max. lib. 3. cap. 7. Cicero pro Sex. Roſcio. Papin. l. 13. de teſtib. l. 1. §. 1. Ad s. c. Turp. Legitur tamen Remmia.

MENENIA Sextia de multa. Tulere T. Menenius, P. Sextius, COSS. anno CCCCI. Auctor Feſtus libr. 14. cuius verba ſic, opinor, legenda ſunt. Peculatus furtum publicum dici cœptum eſt à Pecore: quia ab eo initium eius fraudis eſſe cœpit, ſiquidem ante æs aut argentum ſignatum ob delicta pœna grauiſſima erat duarum ouium, & triginta boum: quæ pecudes poſtquam ære ſignato vti cœpit populus Ro. Tarpeia lege cautum eſt, vt bos centuſſis, ouis decuſſis æſtimaretur. Eam legem ſanxere T. Menenius Lanatus, & P. Sextius Capitolinus COSS.

MENIA de auctoritate Patrum. Nominatur à Cicerone in libr. de claris orat. Eáque videtur eſſe quæ apud Feſtum libr. 14. Minia nominatur, in dictione Prorſus. & apud Nonium fortaſſe, in voce Sugillare: vbi ait, Sugillare, occludere. Varro Geminis, contrà lex Menia eſt in pietate, ne filij patribus luci clara ſugillent oculos. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

MENSIA de ciuitate. Tulit, Vt ex alterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem ſequatur. Vlp. cap. Inſtit. 5. Et hanc idem in l. lex naturæ. 24. De ſtatu hom. ſpecialem legem intelligit.

MINVTIA. Meminit Feſtus lib. 13. in voce, O ſi ſunt.

MINVTIA de Triumuiris menſariis. Tulit Minutius tri. ple. Æmilio, Terentio COSS. An. CXXXVII. Vt propter penuriam argenti Triumuiri menſarij crearentur. Liuius l. 23.

MVNERALIS lex vocata eſt, qua Cincius cauit, ne cui liceret munus accipere. Feſtus, q Plauti verſus citat, quos in Cincia retulim⁹.

O

OGVLNIA de ſacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnij tri. pl. M. Valerio, Q. Apuleio COSS. Anno CDLIV. vt cùm quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempeſtate eſſent, placerétque augeri ſacerdotum numerum, quatuor Pontifices, quinque Augures, de plebe omnes allegerentur. Ita deinceps octo Pontifices, nouem Augures fuerunt. Liuius lib. 10.

OPPIA de matronarum cultu. Tulit C. Oppius tri. pl. Q. Fabio, T. Sempronio COSS. Anno DXL. Ne qua mulier

mulier plus ſemuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolori vteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe oppidove, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſſa veheretur. Liu. lib. 34. Tacitus lib. 3.

OPTIMA LEX quum nominabatur in magiſtro populi faciendo, qui vulgò dictaror appellabatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſe ſignificabatur. Vt fuit M. Valerij Marci filij Voluſij nepotis, qui primus magiſter populi creatus eſt: poſtquàm verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, vt optima lege, vtpote imminuto iure priorum magiſtrorum. Hæc Feſtus. Idem alibi, in magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſe ſignificabatur. Poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populū data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, Vt optima lege: vtpote imminuto iure priorum magiſtrorum. Hactenus Feſtus.

ORCHIA de numero conuiuarum Tulit C. Orchius Tribun. pleb. Q. Fabio, M. Claudio, coſs. anno DCXX. Macr. li. 3. cap. 17. Feſtus lib. 13. Obſonirauere.

OVINIA lex nominatur à Feſto, vbi de Præteritis agit ſenatoribus: vt Cenſores ex omni ordine optimum quemque curiatim in ſenatu legerent: quo factum eſt, vt qui præteriti eſſent, & loco moti, haberentur ignominioſi.

P

PACVVIA de menſis Auguſti nomine. Tulit Sex. Pacuuius Trib. pleb. Auguſto Imperatore, vt qui menſis antea Sextilis vocabatur, quod à Martio, qui primus olim fuerat, ſextus eſſet: is deinceps Auguſtus ab Auguſto Imperatore diceretur. Macrobius lib. 2. c. 12.

PAGANA lege in pleriſque Italiæ prædiis cautur, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fuſos aut omnino detectos ferant: quoniam aduerſetur id omnium ſpei, præcipueque frugum. Plin. lib. 28. c. 2.

PAPIA, vide Pappia.

PAPIRIA Iulia de multarum æſtimatione. Tulere L. Papirius, L. Iulius coſs. ann. CCCXXIV. Liu. lib. 4. Vide Ateria.

PAPIRIA de ciuitate. Tulit L. Papirius Pr. Vt Acertanis ciuitas ſine ſuffragio daretur. Cornelio, Domitio coſs. ann. CCXXI. Liu. lib. IIX.

PAPIRIA de ſuffragiis. Tulit C. Papirius Carbo Tribu. ple. Popilio, Rupilio coſs. anno CCXXI. Vt in iubendis legibus aut vetandis populus tabella ſuffragium ferret. Cic. de legib. 3.

PAPIRIA de triumuiris capitalibus, aut potius Monetalibus. Tulit L. Papirius Tri. pleb. Vt qui prætor fieret, qui inter ciues ius diceret, Treſuiros capitales (monetales legendum videtur) populum rogaret: qui ſacramenta litigatorum exigerēt, iudicaréntque eodémque iure eſſent, vti quos ex legibus, plebiſve ſcitis exigere iudicaréve oportet. Hæc ex loco Feſti corruptiſſimo in lib. XVI. voce Seſterrius.

PAPIRIA de conſecratione. Tulit idem, Ne iniuſſu plebis ædes, terram, arā aliámve rem vllā conſecrare liceret. Cic. pro domo ſua.

PAPIRIA de re numaria Tulit, opinor, idem L. Papirius Tri. ple. Vt aſſes eſſent ſemunciales. Plin. lib. 33. cap. 3.

PAPPIA de ciuitate. Tulit C. Pappius Tri. ple. Cotta, Manlio coss. anno DCXXCIIX. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. Cic. 3. de of. pro Balbo, pro Archia, Dio. lib. 37.

PAPPIA de veſtales capiendi ritu. Tulit, Vt Pont. Max. arbitratu virgines è populo 20. legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat. Gellius lib. 1. c. 12.

PAPPIA de ſociis. Tulit, Vt ſocij Latini in ſuas ciuitates redigerentur. Vt iudicium ſociis & ciuitatibus exteris conſtitueretur, repetendi eius cauſſa qui in ciuitatis Rom. cenſum irrepſiſſet. Valer. l. 3. c. 4. Cice. in Corneliana.

PAPPIA Poppæa de maritandis ordinibus. Tulere M. Pappius Mutilus, Q. Poppæus Secundus, COSS. ſuff. Auguſto imperatore: vt conſtat ex Dione, apud quem Popilius legitur, pro Poppæus. Vt qui Senator eſſet, quíve filius, nepos, pronepóſve ex filio vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ne quis eorum ſponſam vxorémve ſciens dolo malo haberet libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiúſve pater, matérve artem ludicram facit, fecítve: néve Senatoris filia, neptíſve ex filio, proneptíſve ex nepote, filio, nato, nata, libertino, eíve qui ipſe, cuiúſve pater matérve, artem ludicram facit, fecítve, ſponſa nuptáve ſciēs dolo malo eſſet. Vt ne quinquaginta annis minor ſexagenario nuberet: aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Vt patronis qui ius trium liberorum habeant, contra tabulas teſtamenti liberti, aut ab inteſtato contra ſuos hæredes non naturales, bonorum poſſeſſio detur. Vt patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus, idem iuris detur, quod patronis ex edicto. Vt liberis ingenuæ trium liberorum iure honoratæ idem iuris, quod ipſi patronæ tribuatur. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores eorúmque liberos; vxores libertinas habere liceret. Tacitus lib. 3. Iuriſconſult. ſub titulo, de ritu nup. De vulg. ſubſt. De iur. pat. & aliis locis innumeris. Vlpian. cap. Inſtitutionum 14. & 29. Dio libro 56. Vide l. Iuliam de mari. ordinibus, vbi plura diximus.

PAPPIA de iure patronatus. Tulit idem, Vt ex bonis eius qui H-S. centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat, ſiue is teſtamento facto, ſiue inteſtatus mortuus erat, virilis pars patrono deberetur. Itaque quum vnū quidem filium hæredem reliquerat libertus perinde pars dimidia debebatur patrono, ac ſi is ſine vllo filio filiáve inteſtatus deceſſiſſet: quum verò duos duáſve hæredes reliqrerat tertia pars debebatur patrono: ſi tres reliquerat, repellebatur patronus. Item, vt libertus qui duos liberos in poteſtate haberet, operarum obligatione liberaretur. Inſt. §. 1. de ſucc. libe. & in Pan. ſub tit. de bon. li. aliiſque locis compluribus.

PEDIA de vi. Tulit Q. Pedius COS. cum Auguſto Cæſare, ann. DCCXI. Vt qui C. Cæſaris cædis auctores eſſent, iudicio conſtituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdiceretur. Appia. lib. de bello ciuili. 3. Sue. in Nerone, & Galba. Velleius lib. 2.

PEDVCIA de inceſtu. Nominatur à Cicerone de Nat. deor. 3.

PEDVCEA de terminis. Tulit ... In libello variorum auctorum, De agrorum conditionibus, his edita eſt verbis, quæ tamen aliqua

qua ex parte correximus. Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium, præfectura, forum, conciliabulum conſtitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, ſi termini in eo agro ſtatuti non erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is cuius is ager erit, terminum deſtituendum curato: vtque rectè factum eſſe velit, magiſtratus qui in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo iure dicundo præerit facito vt fiat.

PESVLIANA de damno à canibus illato. Tulit, Vt ſi canis pauperiem fecerit, damnúmve dederit, in dominum actio detur, vt aut damni æſtimationem ſubeat, aut canem noxæ dedat. Pau. Sent. lib. 1. c. 15.

PETILLIA de peculatu. Tulit Q. Petillius Tri. ple. Æmilio, Flaminio COSS. an. DLXVI. Vellent, iuberent, quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho eſt, quíque ſub eius imperio fuerunt, quod eius in publicum relatum non eſt, vt de ea re Ser. Sulpitius Prætor vrb. ad ſenatum referat. Omnes tribus vti rogas iuſſerunt. Liuius libro 37.

PETRONIA de ſeruis. Tulit, opinor, Petronius Turpilianus coſs. cum Cæſonio Pæto, anno DCCCXIII. Ne dominis poteſtas eſſet ad beſtias depugnandas ſuo arbitratu ſeruos ſuos tradere. Vt ei qui iure viri delatum adulterium non peregiſſet, nunquam poſtea referre hoc crimen liceret. Modeſtinus l. 11. ff. ad leg. Corneliam de ſica. Imp. l. 15. Cod. ad leg. Iul. de adulter. Ab eodem Petronio & collega Iunio ſuprà Iunia Petronia numerata eſt.

PETRONIA de peregrinis. Tulit, Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. Cicero libro De offic. 3. Hanc, opinor, Feſtus libro 16. in voce Reſpublicas, eo loco ſignificat, vbi nunc P. Ennij de peregrinis corruptè meo iudicio legitur.

PINARIA de ambitu. Tulit L. Pinarius Tribunus milit. cum collegis, anno CCCXXII. Ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret. Liuius li. 4. Lex tamen non tenuit, vt ex omnium temporum conſuetudine intelligitur.

PINATIA Furia. Tulere L. Pinatius, L. Furius coſs. Eam antiquiſſimam, cui mentio intercalaris adſcribitur, in columna ærea inciſam fuiſſe, Varro ſcribit, teſte Macrob. lib. 1. c. 13.

PLAVTIA Iudiciaria. Tulit M. Plautius Siluanus Trib. ple. Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone COSS. Anno DCLXIV. ſecundo anno belli Italici, quum equeſter ordo in iudiciis dominaretur. Vt tribus ſingulæ ex eo numero quinos denos ſuffragio crearent, qui eo anno iudicarent. Ex eo factum eſt, vt ſenatores quoque in eo numero eſſent, & quidam etiam ex ipſa plebe. Cicero in orat. pro Cornelio, epiſt. ad Atti. lib. 4. & Aſcon. Ex quo intelligitur, quum equites ſoli iudicarent 30. tribus dediſſe ſingulas iudices 15. itaque iudices CCCCL. fuerunt, & iudicia inter tres ordines, ſenatorium, equeſtrem, & plebeium communicata ſunt.

PLAVTIA de vi publica. Tulit idem, Vt de iis qui vim publicam armatis hominibus feciſſent quæſtio conſtitueretur. Meminit Cicero De reſponſ. aruſ. pro Milone, lib. Epiſt. ad Q. Fratrem 11.

& ad Att. 4. Salluſt. in Catil. Aſcon. in Milon. & Cælius ad Ciceronem lib.Epiſt.8.Item,Ne rem vi poſſeſſam vſucapere liceret. Iulianus lib.33.§. 2.D.de vſuc.Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa poſſeſſione capi, quæ vi poſſeſſa fuiſſent: non etiam ex quibus vi quis deiectus fuiſſet.

PLAVTIA Papiria de ciuitate. Tulere M. Plautius Siluanus, C. Papirius Carbo Tribuni pleb.Cn. Pompeio,L. Catone COSS. ann. DCLXIV. Vt ciuitas iis daretur, qui fœderatis ciuitatibus adſcripti fuiſſent, ſi & cùm lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent, & ſexaginta diebus apud Prætorem eſſent profeſſi. Cicero pro Archia poëta.

PLAETORIA, vide Lætoria.

PLAETORIA de iure dicundo. Tulit M.Prætorius Tribunus ple. Prætor vrbanus qui nunc eſt, quíque poſthac fuerit, duos lictores apud ſe habeto: iſque ſuprenmum ad ſolis occaſum ius inter ciues dicito Cenſorin. libro De die nat.cap.19. Varro libro de ling. 5. Sed poſtea lex Plætoria id quoque tempus iubet eſſe ſupremum, quo Prætor in comitio ſupremam pronunciauit populo.

PLOTIA de exulibus. Tulit Plotius Tribunus pleb. Vt qui Lepidum ciuili bello ſecuti, poſt necem Coſ. ad Sertorium confugerant, impunè in ciuitatem redirent. Sueton.in Cæſare,Gell.li. 13.cap.3.

PLOTIA Flauia. Tulere,Vt vel agri quos à Senatu locupletes emiſſent, reddita poſſeſſoribus pecunia plebi diuiderentur: vel ſi neminem vetere poſſeſſione moueri Senatus vellet, alij agri ea pecunia quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperentur,emerentur,& plebi quæ agros non haberet, partirentur, Cicero lib. ad Atti.1.

PLOTIA Agraria. Nominatur à Cicero.lib.Epiſt.ad Att.1.epi. Nihil mihi.

POETELIA de ambitu prima. Tulit C. Pœtelius tribun. plebis, C. Fabio & C. Plautio Coſſ. ann. CCCXCV. Vt de ambiendi magiſtratus cauſſa nundinas & conciliabula obire liceret. Liuius libro 7.

POETELIA Papiria de nexu.Tulere C.Pœtelius,L.Papirius Coſſ. Anno CDXXVII. Ne quis niſi qui noxam meruiſſet, donec pœnam lueret,in compedibus,aut in neruo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet,& ne quis inpoſterum necteretur.Liuius lib. 8. Vbi tamen videndum ne pro Meruiſſet,Nocuiſſet ſit legendum.Et de eadem lege, C.Manlius in epiſt. ad Q. Marcium conſulem, apud Saluſt. Catil.

POMPEIA de Tribun. ple.Tulit Cn. Pompeius Conſul cum M. Craſſo, Anno DCXXCIII. Vt ad Tribunos pleb. prouocandi ius eſſet: (quod lege Cornelia prohibitum fuerat)omniáque omnino quæ Tribunis pleb. ademerat Sylla,illis reſtituerentur. Plutarc. in Pompeio, Aſconius in Verrin. 1.& 2.& Cæſar libro De bello ciuili 1.

POMPEIA de prouinciis. Tulit Cn. Pompeius Coſ. cum Q. Cæcilio, Anno DCCI.Vt ſibi Hiſpania prouincia in alterum quinquennium prorogaretur. Dio lib. 38. & Plutarc.in Vit. qui tamen Quadriennium ſcribit.

POMPEIA iudiciaria. Tulit idem Coſ. cum M. Craſſo iterum, anno DCXIIX. vt ampliſſimo ex cenſu

cenſu ex centuriis, aliter quàm antea lecti iudices, ex tribus tamen ordinibus, quibus Aurelia lege communicata erant iudicia, Senatorio ſcilicet, Equeſtri, & Tribunis ærarij, res iudicarent. Item vt quinque & ſeptuaginta iudices cauſas cognoſcerent. Cic. in Piſonem, & Aſco. in eandem.

POMPEIA de parricidis. Tulit idem, Vt qui cognatos vel affines, qui parentum liberorúmve nomine continentur, fratrémve aut ſororem necaſſet, is ſanguineis virgis verberatus, in culeum inſueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & ſimia, deinde in mare vel profluentem proiiceretur. Modeſtinus lib. 9. ad legem Pom. de parrici. Vbi tamen ait more maiorum eam fuiſſe conſtitutam pœnam: quod mihi ſanè obſcurum eſt, ſi maiores ab eo tempore repetamus, quo Cice. Sex. Roſcium defendit. neque enim id opinor Ciceronem prætermiſſurum fuiſſe, quum de ſolo culeo loquatur: ac vereor ne quid à Triboniano in eo loco ſit commiſſum. Seneca tamen libr. de clementia 1. de Cæſare Auguſto loquens, Non culeum, inquit, non ſerpentes, non carcerem decreuit. Iuuenalis autem de ſerpente & ſimia etiam loquitur. Conſtantinus verò in l. 1. C. de parrici. canem & gallum gallinaceum adieciſſe videtur: quæ tamen omnia Iuſtinianus legi Pompeiæ in Inſtitutionibus attribuit. Vtut ſit, hoc opinor Pompeium inſtituiſſe, vt quum antea Prætor certus ac proprius non eſſet, qui de parricidis ius diceret, ſed lege Cornelia qui inter ſicarios quæreret, de iis quoque quæreret (quemadmodum ex Roſciana intelligitur) deinceps certus huius criminis quæſitor eſſet: nam quod ait Vlpian. in l. 1. D. de parricid. lege Pompeia eandem pœnam parricidis eſſe conſtitutam, quæ lege Cornelia de ſicariis, ſic accipiendum eſt, qua lex Cornelia ad parricidas pertinebat. Alioqui perobſcurus videri locus poſſet. Sanguineas autem virgas rectè in Florentinis libris legi, qui genus illud virgarum notum habent, quas Plinius ita nominat, facilè perſpiciunt: ſunt autem ſalignearum non admodum diſſimiles, niſi quòd & grauiores ſunt, & ad ſanguinis colorẽ propiùs accedunt. Videndum præterea, cùm ætas Senecæ Ciceroni tam propinqua fuerit, an Pompeius lege ſua de ſimia & vipera, vel etiam de reliquis omnibus legem tulerit.

POMPEIA de vi & ambitu. Tulit idem Conſul ſolus creatus, ann. DCCI. Vt priuſquam cauſa de vi ageretur, teſtes per triduum audirentur, dicta eorũ iudices conſignarent, quarta die adeſſe omnes in diem poſterum iuberentur, & coram accuſatore ac reo pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta eſſent, æquarentur: dein rurſus poſtera die ſortitio fieret vnius & LXXX. qui numerus cùm ſorte obtigiſſet, ipſi protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas, reus tres haberet, reúſque illo eodẽ die iudicaretur: prius autẽ quã ſententiæ ferrentur, quinos ex ſingulis ordinibus accuſator, totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicum relinqueretur qui ſententias ferrẽt quinquaginta & vnus. Aſcon. in Milonianæ argumento, Dio lib. 40. Cic. li. 4. De finibus, & ad Att. lib. 10. Cæſar de bell. ci. lib. 3.

POMPEIA de pecuniis ob rem iudi

iudicandam captis. Tulit idem, eodem anno, Vt de iis, qui à ſecundo ſuo Conſulatu ad hunc vſque diem ob rem iudicandam pecunias cepiſſent, quæſtio conſtitueretur. Appian. De bello ciuili, libro 2.

POMPEIA Iudiciaria. Tulit idem eodem anno, Ne reum in iudicio laudare liceret. Plutarchus in Pomp. & Caton. Vtic. Vlterius lib. 6. cap. 2.

POMPEIA de Magiſtratibus. Tulit Cn. Pompeius tertiùm Coſ. cum Q. Cæcilio, Anno DCCI. Ne cuius abſentis in magiſtratuum comitiis ratio haberetur, vno Cæſare excepto. Dio lib. 48. & Plutar. in Vitis.

POMPEIA de Magiſtratibus Bithyniorum. Tulit idem, Ne quis annis 30. minor magiſtratum caperet, in ſenatúve eſſet. Vt qui magiſtratum cepiſſent, eis in ſenatu eſſe liceret. Ne Decuriones in curiam à Cenſoribus lecti, pecuniam pro introitu darent. Vt Senatores certis de cauſſis à cenſoribus ordine mouerētur. Vt Bithynicis ciuitatibus, adſcribere ſibi, quos vellent, ciues liceret, dum ne ciuitatis eſſent alienæ, ſed earum quiſque ciuitatum quę eſſent in Bithynia. Plinius Cæcil. libr. Epiſtolar. 10. Epiſtol. 84. & 117.

POPILIA de Veſtalis capiendæ ritu. Tulit, Vt ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem Maxim. atque offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius duntaxat, ſaluis religionum obſeruationibus ratio haberi poſſit, id per ſe ratum ſit. Gell. lib. 1. c. 12.

PORCIA de iure ciuitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribunus pleb. Valerio, Apuleio COS. anno CDLIII. Ne quis magiſtratus ciuem Romanum virgis cæderet, necarétve, ſed damnato exilium permitteret, quùm ante nudorum ceruix inſereretur furcæ, corpus virgis ad necē cęderetur. Liuius lib. 10. Cic. pro Rabirio perduell. Salluſt. in Cati. Suet. in Nerone.

PVBLICIA de cereis. Tulit Publicius Tribunus pleb. Vt Saturnalibus cerei non niſi ditioribus mitterentur. Macrob. lib. 1. c. 7.

PVBLICIA de luſu. Tulit, ne quis in pecuniam luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui virtutis cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret. Marcianus leg. 3. D. De aleator.

PVBLILIA de plebeiis magiſtratibus. Tulit Volero Publilius Philo Trib. pleb. Claudio & Quinctio Coss. Anno CCLXXI. Vt plebeij magiſtratus, qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps, remotis patribus tributis comitiis crearentur. Liuius lib. 2. Dion. libr. 9. apud quem tamen πόπλιος βολέρων legitur, pro ποπλίλιος. nam Volero prænomen, Publilius nomen fuit: vt non Voleronia, ſed Publilia lex dicenda ſit. in quo plerique decepti ſunt.

PVBLILIA de legibus & cenſoribus. Tulit Q. Publilius Philo dictator, anno CCCCXIV. Vt plebiſcita omnes Quirites tenerent. Vt legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fierent: vt alter vtique ex plebe, quum eò ventum ſit, vt vtrunque plebeium Conſulem fieri liceret, Cenſor crearetur. Liuius lib. 8.

PVPIA de Senatu habendo. Tulit, Ne Senatus à XVIII. Kalendas Februarias ad vſque Kalendas Februarias haberetur. Ne niſi perfectis, aut reiectis legationibus aliis de rebus Senatus haberetur, Cicer. Epiſt. ad Lentulum 4. ad

Q. Fra

Q. Fratrem, libr. 2. Epiſt. 11. & Cęlius 8. Epiſt. ad Ciceronem. Vbi hac lege ſolutos, magiſtratus ſcribit.

Q.

QVINA vincenaria. Vide Lætoria.

R.

REGIA DE VNIVS imperio. Lata eſt ineunte regnum Romulo, qua populus omnem ei poteſtatem in ſe conceſſit. Liuius lib. 34. Ex vtro tandem genere ea lex eſſe videtur, quam abrogamus? an vetus Regia lex, ſimul cum ipſa vrbe nata? Quùm autem annis ampliùs 500. florente populi Rom. libertate, ſopita fuiſſet, poſtea D. Auguſti & Tiberij dominatu, qui ſoluti ſunt excitata, ſubtiliùs & copioſiùs quàm antea præſcripta eſt, & quo quiſque die ſucceſſores demortuorum imperium excipiebant, recitari ſolebat, quemadmodum ex his eius, vt opinor, reliquiis intelligitur, quæ à me in libr. Epigrammatum Romanorum inuentæ digniſſimæ viſæ ſunt, quæ hunc in locum referrentur. Ea verò ad Veſpaſiani imperium pertinet, quæ, vt arbitror, à Corn. Tacito libr. 20. his ſignificatur verbis, Tum Senatus omnia Principibus ſolita Veſpaſiano decreuit, &c. Vidi etiam qui teſtarentur, Romæ hanc ſcripturam extare in baſilica Lateranenſi, in ære inciſam. Eſt autem huiuſmodi, Fœdúſve cum quibus volet facere liceat, ita vti licuit Diuo Auguſt. Tib. Iulio Cæſari Auguſto, Tiberióque Claudio Cæſari Auguſt. Germanico, &c.

VTIQVE ei Senatum habere, relationem facere, remittere, Senatuſconſulta per relationem diſceſſionémque facere liceat, ita vti licuit Diuo Auguſt. Tib. Iulio Cęſari Auguſt. Tib. Claudio Cæſari Auguſto Germanico.

VTIQVE, cùm ex voluntate, auctoritate, iuſſu, mandatúve eius, præſentéve eo Senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur, ſeruetur, perinde ac ſi è lege Senatus edictus eſſet, habeatúrve.

VTIQVE, quos magiſtratum, poteſtatem, imperium, curationemve cuius rei petentes Senatui populoque Romano commendauerit, quibúſve ſuffragationem ſuam dederit, promiſerit, eorum comitiis quibuſque extra ordinem ratio habeatur.

VTIQVE ei fines pomœrii proferre, promouere cùm ex Republica cenſebit eſſe, liceat. ita vti licuit Tit. Claudio Cæſari Auguſt. Germanico.

VTIQVE quæcunque ex vſu Reipublicæ maieſtate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarúmque rerum eſſe cenſebit, ei agere, facere, ius poteſtáſque ſit, ita vti D. Auguſt. Tiberióque Iulio, Cæſ. Aug. Tiberióque Claudio Cæſ. Aug. Germanico fuit. Vtique quibus legibus plebiſve ſcitis ſcriptum fuit, ne Diuus Auguſt. Tiberiúſve Iulius Cęſar Auguſt. Tiberiúſve Claud. Cęſar Auguſt. Germanicus tenerentur, iis leg. plebíſque ſcitis, Imp. Cæſar Veſpaſianus ſolutus ſit: quæque & quaque lege, rogatione Diuum Aug. Tiberiúmve Iulium Cæſarē Aug. Tiberiúmve Claudiū Cęſarē Aug. Germanicum facere oportuit, ea omnia Imper. Cæſari Veſpaſiano Aug. facere liceat.

VTIQVE quæ ante hanc legem rogatam acta, geſta, decreta, imperata, ab Imperatore Cæſare Veſpaſiano

ſpaſiano Auguſto iuſſu mandatuve, eius à quoquam ſunt, ea perinde iuſta rataque ſint, ac ſi populi plebiſve iuſſu acta eſſent.

SANCTIO.

SI quis huiuſce legis ergo aduerſus leges, rogationes, plebiſve ſcita, ſenatuſve conſulta fecit, fecerítve, ſiue quòd eum ex lege, rogatione, plebiſve ſcito, S. VE. C. facere oportebit, non fecerit huius legis ergo, id ei ne fraudi eſto: néve quid ob eam rem populo dare debeto, néve cui de ea re actio néve iudicatio eſto, neve quis de ea re apud ſe agi ſinito. Hæc ex Epigrammatum antiquorum lib. Vlp. autem in l.1.D. de conſt. prin. hanc legem ſignificat, quùm ita ſcribit: Quod principi placuit, legis habet vigorem: vtpote quum lege Regia, quæ de imperio eius lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem conferat. Quod Iuſtin. totidem verbis in tit. De iure natur. & gent. tranſcripſit. Hanc autem Alexander Imperator legem Imperij appellare videtur in l.3.C. de teſtamentis, & à Strabone in fine poſtremi libri ſignificatur his verbis, vbi de Cæſare Aug. loquens, ἐπεὶ γὰρ, inquit, ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, &c.

REGIA de mortuo inferendo. Tulit, Ne mulier quæ prægnans mortua ſit, humetur antequam partus excidatur. qui contrà fecerit, ſpem animantis cum grauida peremiſſe videatur. Martianus l.2.D. de mort. infer. Hanc autem legem ſuperioris partem fuiſſe, ridiculum eſt dicere. tametſi eius auctorem nominare difficile eſt, quum ſatis conſtet Regis verbis cognomẽ fuiſſe, nón nomen: leges autem ex nominibus appellationem ſumpſiſſe. Exiſtimarem igitur Romuli aut Numæ Pompilij legis alicuius, de qua Martianus antea diſputarat, partem hanc fuiſſe: quum præſertim ad ſacra hæc lex pertineat, de quibus quæ leges à Numa conſtitutæ fuerant, ſemper obſeruatæ ſunt: vt Iulius quoque Capit. in Antonino Pio teſtatur. Similem Diodorus apud Ægyptios Græcóſque prope omnes legem de mulieribus grauidis rei capitalis damnatis, libr. 2. commemorat. itémque Clemens Alexan. lib. 11. Strom. & Plutarchus de Ægyptiis, lib. De ſera num. vind. Ælia. de Athenienſibus li. Var. hiſtor. 5.

REMMIA. Vide Memmia.

RHODIA de iactu. Latam opinor, à Rhodiis: & à Cæſaribus receptam, vt ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſt, omniũ contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt. Paulus l.1. D. de lege Rhodia. Niſi fortè de Rhodiis lata eſt: & Rhodia ſic dicatur, vt Cypria lex (quę de Cypri rege lata eſt à Claudio) nominatur in Sextiana & Tribunitia de Tribunorum poteſtate, in 2. Ver.

ROMVLEIA de ſacerdotiis. Vide MANLIA.

ROSCIA Theatralis. Tulit L. Roſcius Otho Trib. pleb. L. Metello Q. Martio Coſs. ann. DCLXXXII. Vt in Theatro Equitibus Romanis, qui HS. quadringenta poſſiderent, decimusquartus gradus ſpectandi gratia aſſignaretur, exceptis iis, qui ſuo fortunæve vitio decoxiſſent. Philip. 2. Aſconius in Cornelianam. Flor. epitom. 99. Dio lib. 26. Plinius libr. 7. cap. 20. Iuuenal.

Iuuenal.Sat.14. Et Tacitus lib.15. qui legem interpretatur hanc habuiſſe vim, vt equites non ante plebem, ac ſeparatim, ſed confusè tantùm quatuordecim ordines haberent.

ROSCIA de terminis. Eius caput in libro Variorum auctorum, De agrorum conditionibus obmiſſum puto: vt in Mamilia leg. expoſui.

RVPILIA de iure Siculorum. Dedit P. Rupilius Conſul, cum P. Popilio, anno DCXXI. Dedit autem, Siculis de decem, vt moris erat, legatorum ſententia: bello prædonum ac fugitiuorum à ſe confecto. Cic. Verrina 4. Aſco. in eandem, & Valer. Max. lib. 6. c. 10. apud quem tamen Rutilius perperam legitur.

RVTILIA de trib. militum. Tulit C. Rutilius Rufus. Feſtus, Rufuli appellabantur Tribuni militum à Conſule facti, non à populo, de quorum iure, quòd Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli ac pòſt Rutuli ſunt appellati.

S.

SACRATA militaris. Tulit, opinor, M. Valerius Coruus Dictator, ann. DCXI. ob militum Capuanorum ſeceſſionem. Ne cuius militis ſcripti nomen niſi ipſo volente, deleretur: ne quis vbi Tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet. Liuius lib. 7.

SACRATIS legibus Veſtalibus pœna inceſti conſtituta eſt, vt viuæ defoderentur. Dionyſ. lib. 1.

SACRATA Iunia de Tribunis pleb. Tulit L. Iunius Brutus, Tribun. pleb. primus creatus. Caſſio, Cominio Coſſ. Anno CCLX. Vt plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus conſules eſſet: néve cui patrum capere eum magiſtratum liceret. Vt neque priuilegium irrogari, neque de capite ciuis, niſi comitiis cẽturiatis rogari liceret. Liuius li. 2. & Cicero pro Sextio, & pro Domo. Dionyſ. lib. 6. legis verba hęc refert, Δήμαρχον ἄκοντα ὥσπερ ἕνα πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾷν, μηδὲ μαστιγέτω· μηδὲ ἐπιταττέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ μηδὲ ἀποκτιννύτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων φόνου καθαρὸς ἔστω. id eſt, Ne quis Tribunum vi quaſi priuatum quicquam facere cogito, néve virgis cædito, néve occidito, néve cædi occidíve iubeto. qui aduerſus ea fecerit, ſacer eſto: bonáque eius Cereri ſacra ſunto: eúmque occidere ius faſque eſto. Liuius autem libr. 3. hoc è rogatione carmen edit, Si Tribunos plebis decem rogabo, ſi quos minus hodię decem tribunos plebis fecerit: hi tum quos ſibi collegã cooptaſſint, ita illi legitimi eadem lege Tribuni plebeij ſint, vt illi quos hodie Tribuni plebeij feceritis. Sacratæ autem leges dicebantur, inquit Feſtus, quib⁹ ſancitũ erat, Vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui deorũ eſſet. Sunt qui eſſe dicãt Sacratas, quas plebs iurata in monte ſacro ſciuerit. Hæc ille. Cicer. pro Cornelio maieſtatis reo. Tanta igitur in illis virtus fuit, vt an. 16. poſt reges exactos, poſt nimiam dominationẽ potentium leges ſacratas ſibi ipſi conſtituerent, duos Tribunos crearent, montẽ illum Anienem, quĩ hodie

hodie mons ſacer appellatur, in quo armatæ conſederant, æternæ memoriẹ cauſſa cõſecrarent. Hæc Cic. Mirari autem ſatis non poſſum, vehementérque dubitare me fateor, verúmne illud ſit, quod ſcribit Diodorus libr. 12. in Auentino fœdere comprehenſum hoc fuiſſe, vti Tribun. plebis exacto ſui magiſtratus anno, mox totidem alios in annum ſequentem deſignarent: quod ſi prætermiſiſſent, illicò viui comburerentur: ſin aliquanto diutiùs eos in deſignando diſſenſio tardaret, interea poteſtas eis prorogaretur, dum alios crearent. Liuius lib. 7. Lex quoque ſacrata militaris lata eſt, ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur, &c.

SATYRA lex. Feſtus, Satura eſt cibi genus conditi, & eſt lex multis aliis conferta legibus. Itaque in ſanctione legum adſcribitur, Néve per ſaturam abrogato, aut derogato. Annius Luſcus in ea, quam dixit aduerſus Tiberium Gracchum, Imperium quod plebs per ſaturam dederat, id abrogatum eſt. & C. Lætius in ea, quam pro ſe dixit, Dein poſtera die quaſi per ſaturam ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Quidam dicunt eſſe genus carminis, vbi de multis rebus diſputatur. Hæc Feſtus. Salluſtius in Iugurth. iiſdem verbis. Dein poſtero die quaſi per Satyram legem ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Ego legem Satyram fuiſſe puto, in qua coniunctim multis de rebus vna rogatione populus conſulebatur. Quod lege Cæcilia & Didia vetitum fuiſſe, Cic. in Orat. Pro domo ſua, teſtatur. Et ſententias ferri per Satyram, quùm ex multis capitibus & ſi quædam comprobantur, quædam improbantur, iniicitur tamen tabella VTI ROGAS. Iuſtinianus in præfat. ad Anteceſſores, §. 2. Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur, non ſecundum edicti perpetui ordinationem, ſed paſſim, & quaſi per ſatyram collectum, & vtile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilibus deputata, id eſt: Nullo ordine, ſed confusè ac perturbatè, dum modò hinc, modò illinc aliquid decerpitur. quam ſtudiorum ſuorum rationem noſtri hoc tempore adoleſcentes in iuris ciuilis libris ſequuntur.

SCANTINIA de pueris impudicis. Iuuenal. Sat. 2. Suet. Domitiano, Auſonius. Cic. Philip. 3. Stupratores autem decem millium pœnâ coërcebantur. Fabius lib. 4. ca. 2. & lib. 7. ca. 4. Cælius lib. Epiſt. fam. 8. Epi. 12. Damnatum autem quemdam C. Scantinium Tribun. ple. Valerius lib. 6. ca. 1. teſtatur. Tertullianus lib. De Monogam. Prudentius in Romam.

SCRIBONIA viaria. Tulit C. Curio trib. pl. Cælius. Epiſt. fa. lib. 8.

SCRIBONIA de ſeruitutib. vrbanorum prædiorum. Tulit fortaſſe idem ille, Ne vrbanorum prædiorum ſeruitutes vſucapi liceret, vtique earum ſeruitutum libertatem vſucapere ius eſſet. l. 4. in fi. D. de vſurpatio. Ad ciuitatum dignitatem ea lex pertinuit: vſque eò, vt etiam ſine bona fide & titulo eius libertatis vſucapionem ferret. l. ſi ædes. 32. D. de ſeruit. vrb.

SEMPRONIA de ære alieno. Tulit M. Sempronius Trib. pleb. L. Cornelio, Qu. Minutio COSS. Anno DLX. Vt cum ſociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem quod cum ciuibus Rom. eſſet.

eſſet. Liuius libro 35. Cicero de Offic. 2.

SEMPRONIA agraria. Tulit T. Sempronius Gracchus Trib. ple. P. Mutio Scæuola, L. Calpurnio coss. Anno DCXX. Ne quis ex publico agro plus quingenta iugera poſſideret: quorum tamẽ dimidiũ filium habere liceret. Vt ſi quis latius agrũ patefaceret, Triũuiri quotannis data opera creati iudicarent, quà publicus ager, quà priuatus eſſet. Appian. lib. Emph. 1. Plut. in Gracchis, Velleius libro 2. Auctor libri De vir. illuſt. Cic. in Sextian. & De atuſpic. reſpon. Florus epitome 58. & Siculus Flaccus in libr. De condit. agror. apud quem tamen Ducenta legimus: cùm alij omnes apertè Quingenta prodant.

SEMPRONIA de Regis Attali hæreditate. Tulit idem, ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα, τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν, ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν. Vt pecunia regis Attali, qui populum Rom. hęredẽ fecerat, iis ciuibus qui ſua lege Sempronia agrum ſortiti erant, daretur ad comparationem inſtrumentorum & agriculturæ apparatum. Vt agrij Regij à Cẽſoribus locarentur, vnde vectigial populo penderetur. Plutar. in Gracchis. Cicer. Verr. 5. & Florus epit. 58.

SEMPRONIA iudiciaria. Tulit C. Sempronius Gracchus Tribu. ple. 1. Q. Cæcilio, T. Quinctio cos. Anno DCXXX. Vt iudicia quæ ſemper antea penes ordinem ſenatorium fuiſſent, ad ſolos Equites transferrentur. App. libr. De bell. ciuil. 1. Aſconius in diuinat. Velleius lib. 2. Tacitus lib. 12. Varro de vita P. Rom. apud Marcellum in voce Biceps. Plutarchus autem in Gracchorum vita equites trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter vtroſque communicata iudicia: quod falſum eſt. Hæc enim Liuia lex fuit: vt ſuo loco docebimus.

SEMPRONIA de magiſtratibus. Tulit idem, vt ex confuſis quinque claſſibus ſorte centuriæ vocarentur. Salluſt. in orat. Cæſ. de Rep. Vt cui magiſtratus abrogatus fuiſſet, ei magiſtratum iterum capere ius non eſſet, qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eam tamen Caius Cornel. matris precibus, pòſt abrogauit. Plutarchus ibidẽ, alij.

SEMPRONIA de iure ciuit. Tulit idem, Ne de capite ciuis R. iniuſſu populi iudicaretur, qui indicta cauſſa in ciuem Ro. animaduertiſſet, de eo populi quæſtio conſtitueretur: quod propter P. Popilium latum eſt. Cicero pro C. Rabirio, pro Domo, pro Cluentio, & de legibus 3. item Plutarc. in Gracchis. Idem poſtea leg. Porcia repetitum eſt. Cice. 7. in Verr. [O nomen dulce libertatis: ô ius eximium noſtræ ciuitatis, ô lex Porcia, legéſque Semproniæ.] Videtur autem exceptum parricidium his legibus fuiſſe: cùm in Orat. pro Sext. Roſcio vetus ſupplicium commemoretur.

SEMPRONIA de ſuffragiis. Tulit idẽ, Vt ſociis Latinis ius ſuffragij ferendi perinde vt ciuibus Romanis eſſet. Idem.

SEMPRONIA de viis Italiæ. Tulit idem, Vt vię in Italia munirẽtur, ſternerentur, lapidibus milliaria diſcernẽtibus notarentur, pontibus inſtruerentur. Idem.

SEMPRONIA de coloniis deducendis. Tulit idem, Vt coloniæ extra

Italiam deducerentur. Paterculus lib.2. Plutar. in Gracchis, Appianus in Lib. Florus epit.6.

SEMPRONIA de re militari. Tulit idem, Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur. Vt veſtes militibus gratuitò & præter ſtipẽdium darentur. Plut. in Gracchis.

SEMPRONIA de prouinciis decernendis. Tulit idem. Vt Senatus quotannis ante comitia conſularia deſignandis Conſulibus prouincias arbitratu ſuo decerneret, quas deinde ipſi deſignati inter ſe ſortirentur: quod ante vel poſt deſignatos vel poſt initum Conſulatum facere ſolebat: præterea quum antea Senatus decrero per tribunos intercedi poſſet, ne deinceps liceret. Cice. pro domo ſua, in Vatinium, de prouin. conſ. Salluſt. in Iugurthino. Suet.

SEMPRONIA frumentaria. Tulit idem iterum Tribun. Pleb. M. Fuluio, M. Plautio coss. Anno DCXXVIII. Vt ſemiſſe & triente frumentum menſtruum plebi ex publico viritim daretur, Appian. l. de bello ciuili 1. Florus epit. LX. Cic. pro Sextio, Tuſcul.3. in Bruto: Velleius lib.2. Plutarc. in vitis.

SEMPRONIA & Iulia de limitibus. Tulit, vt per actuarios limites populo ius eundi eſſet, ſicut per viam publicam. Higynus in libello De limitibus conſtit. Vide, Iulia de limitibus.

SENTIA de ſenatu ſupplendo. Tulit, opinor, C. Sentius cos. cum Q. Lucretio, Auguſto imperante Ann. DCCXXXIII. Vt in numerum patritiorum qui ſenatui deeſſent alij ſublegerentur. Tacitus libro II. vbi tamen corruptè, meo iudicio, Senia legitur, pro Sentia.

SERVILIA agraria. Tulit P. Seruilius Rullus Tri. Pleb. Cicerone, Antonio coss. Anno DCXC. Vt quæ poſt C. Marium, C. Carbone coss. publicè, data, aſſignata, vendita, conceſſa eſſent, ea omnia eo iure forent, vti quæ optimo iure priuata ſunt: Vt decemuiri cum ſummo imperio crearentur, qui totius Italiæ, Syriæ, Aſiæ, Libyæ, & prouinciarum quas nuper Pompeius ſubegerat, venderent, ex eaque pecunia agros colonis, quos arbitratu ſuo quò vellent deducerent, mercarentur. Lex Cicerone diſſuadente perlata non eſt. Hoc tamen viſum ex illius contra legem orationibus deſcribendum eſſe.

SERVILIA de ciuitate. Tulit C. Seruilius Glaucia Trib. ple. Vt Latinis ius eſſet ciuitatis aſſequendæ in locum eius, quem accuſando repetundarum damnaſſent. Aſcon. pro Scauro, & Cicero pro Balbo.

SERVILIA repetundarum. Tulit idem, Vt reus comperendinaretur: quum antea vel iudicari primò poſſet, vel ampliùs pronunciari. Cic. Verr.3. pro Poſtum. pro Scauro: & in hanc Aſcon. Valer. lib.8. cap.1.

SERVILIA iudiciaria. Tulit Qu. Seruilius Cæpio cos. cum C. Atilio anno DCXLVII. Vt iudicia quę lege Sempronia ad ſolos equites tranſlata erant, ordine Senatorio communicarentur. Tacitus lib.12. Ci.1. de arte rhet.2. de orat. in Bruto, in Or. pro Scauro, & ibidem Aſcon. Imparem autem & minorem fuiſſe ſenatorum numerum ex eo conſtat, quòd lege Liuia, quæ proximè inſecuta eſt, ex æqua parte communicata ſunt: & opinior hoc eſſe quod Florus in epit. de trecentis Senatoribus cum ſexcentis equitibus commixtis ad legem Semproniam referebat. lib.60.

SEXTIA Licinia de ſacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Trib. pleb. P. Manlio Dictatore, Anno CCCLXXXV. Vt pro Duumuiris ſacris faciundis, Decemuiri ita crearentur, vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat. Liuius lib. 6.

SEXTIA de magiſtratibus. Tulit idem L. Sextius, M. Furio Dictatore V. Ann. CCCLXXXVI. Vt conſul vnus è plebe crearetur, qua de cauſſa viciſſim conceſſum à plebe nobilitati, vt prætor vnus qui ius in vrbe diceret, ex patribus crearetur. Liu lib. 6.

SVLPITIA de iure ciuitatis. Tulit P. Sulpitius Trib. ple. Q. Pompeio, L. Sylla coss. Anno DCLXV. Vt exules reuocarentur. Noui ciues libertiníque diſtribuerentur in tribus. Florus epitom. 77. Plutarc. in Sylla.

SVLPITIA de C. Pontinio. Tulit Ser. Sulpitius Galba Pr. Anno DCXCIX. Vt C. Pontinio proconſuli quo die vrbem triumphans ingrederetur, imperium eſſet. Ci. lib. 4. ad Att. Dio lib. 48.

SVLPITIA de ære alieno. Tulit idē, *μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν*. Ne quis Senator ſupra duo millia drachmarum deberet. Plutarc. in Sylla.

SVLPITIA de bello Mithridatico. Tulit idem, Vt Syllæ, cui Aſia prouincia obuenerat, vt bellum Mithridaticum adminiſtraret, imperium abrogaretur, & C. Mario mandaretur. Velleius lib. 2. Florus epitome 77. Plutarchus in Sylla & Mario, & Appianus De bello ciuili 1.

SVLPITIA de bello Macedonico. Tulit P. Sulpitius Conſul cum C. Aurelio, Anno DLII. Vellent iuberent Philippo regi Macedonibúſque qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias, armáque illata ſociis populi Rom. bellum indici. Liu. lib. 31.

SVLPITIA Sempronia de templis & aris. Tulere ex S. C. P. Sulpit. P. Sempron. coss. An. CDXLIX. Ne quis templum arámve iniuſſu Senatus aut tribunorum pleb. maioris partis dedicaret. Liu. lib. 9.

T.

TALARIA de talorum luſu. Nominatur à Plauto in Milite glor.

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam talaria,
Accuratote, vt ſine talis domi agitent conuiuium.

Facetè ad legem aliquam de alea veterem alludit, qua talorum luſus in conuiuiis interdicebatur: Publiciam fortè aut Titiam. Nam ſumptuariæ leges, quibus hanc nonnulli attribuunt, de ſumptibus, vt opinor, tantummodò cauebat.

TARPEIA de multa. Vide Ateria Tarpeia.

TERENTIA Caſſia frumentaria. Tulere M. Terentius Lucullus, C. Caſſius Coss. Anno DCXXC. vti frumenti alteræ decumæ à prouinciis coëmerentur pretio in modios H-S. trium conſtituto: item vt ciuitatibus æqualiter imperaretur pretio in modios ſingulos H. S. quatuor conſtituto. Cic. Verrina 5. & 7.

TERENTIA de legibus conſularis imperij. Tulit C. Teren. Arſa Trib. pleb. Lucretio, Veturio coss. Ann. CCXC. Vt quinqueviri crearentur legibus de imperio Cōſulati ſcribēdis, ne ipſi libi-

dinem ac licentiam ſuam pro lege haberent. Dionyſius lib. 10. Liuius lib. 3. tamen perlatam non fuiſſe affirmat. Corruptè autem antea Terentilla vocabatur.

THORIA agraria. Tulit Sp. Thorius Tri. ple. Ne agri ampliùs diuiderentur, ſed poſſeſſoribus in iis relictis, vectigalia pro iis penderentur, eáque pecunia populo diuideretur. τὴν μὲν γῆν μηκέτι διανέμειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ κατατίθεσθαι καὶ τάδε τὰ χρήματα χωρεῖν ἐς διανομάς. Hæc Appian. l. De bello ciuil. 1. qui ſubiungit, non multo poſt latam fuiſſe legem qua vectigal illud abrogatū eſt. At Cic. in Bruto lege Thoria id factum tradit. [Sp. Thorius, ait, ſatis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum vitioſa & inutili lege, vectigali leuauit.] Idem prætetea in li. De orat. 2. ſcribit Lucilium lege Thoria poſtulatū fuiſſe, quòd ab eius pecore agri publici depaſti eſſent. Corruptè autem apud Appianum Borius legitur pro Thorius: vt alia in hoc genere quàm multa.

TITIA de luſu. Tulit, Ne quis in pecuniam luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui virtutis cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret. Marcianus. l. 3. D. de aleator.

TITIA de triumuiratu quinquennali. Tulit P. Titius Trib. ple. Vt Treſuiri Conſulari poteſtate conſtituendæ Reipubl. in quinquennium crearentur, Cæſar, Lepidus, & Antonius. Appian. de bell. ciuil. 4. & Florus Epit 120.

TITIA de donis & muneribus. Tulit L. Titius, Ne ob orandam cauſſam pecuniam domúmve patroni acciperent. Tacit. lib. 2. & Auſonius:

Iuriſconſulto cui nubit adultera coniunx,
Papia lex placuit, Iulia diſplicuit.
Quæritis vnde ſit hæc diſtantia, ſemiuir ipſe,
Scantiniam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, qui à clientulis inops nec donum nec munus ab vllo capiebat.

TITIA agraria. Tulit, opinor, Sext. Titius Trib. pleb. M. Antonio, A. Poſthumo coss. Anno DCLIV. Vt vectigal agris publicè aſſignatis impoſitum Quæſtor colligeret. Cic. lib. 2. de orat. pro Muræna. Valer. lib. cap. 1.

TREBONIA de Tribunis pleb. Tulit L. Trebonius. Tri. ple. Herminio, Virginio COSS. anno CCCV. vt qui plebem Romanam Tribunos pleb. rogaret, is vſque eò rogaret, dum 10. Tribun. ple. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta in populum R. tranſlata eſt. Liuius lib. 3. & 5.

TREBONIA de Cæſare. Tulit A. Trebonius Tri. pleb. Pompeio & Craſſo iterū coss. an. DCXCVIII. Vt Cæſari imperium in Gallia in aliud quinquennium quàm quod ei Vatinia lege conceſſum erat, prorogaretur. Ita Trebonius Senatui ſucceſſoris mittendi poteſtatem adimebat. Cicero lib. ad Atr. 7. 8. 9. 10. Item Flor. Epit. 105. Plutarc. in Pomp. & Cat. Vticenſ. Dio li. 3. 9.

TREBONIA de Pompeio. Tulit idem, vt iis Conſulibus Syria, & Hiſpania prouinciæ in quinquennium darentur. Plut. in Pomp.

TRIBVNITIA lex dicitur, quæ de tribunorū poteſtate lata eſt. Feſt. lib.

lib. 17. Homo ſacer is eſt, quem populus iudicauit ob maleficium, neque fas eſt eum immolari: ſed qui occidit, parricidij non damnatur. Nam lege Tribunitia prima cauetur, ſi quis eum qui eo plebiſcito ſacer ſit, occiderit parricida ne ſit. Quibus verbis Feſtus Sacratam Iuniam, quam ſuo loco expoſuimus, ſignificat. Alia ſententia dixit Cicero in Verrina II. Vident adhuc poſt legem Tribunitiam vnum Senatorem vel tenuiſſimum eſſe damnatum. Quibus verbis Pompeiam legem intelligit, de Tribunitia poteſtate reſtituenda, nondum tamen latã, ſed in concionibus oſtentatam.

TRIBVNITIA lex nominatur, à Pomponio dicam, an Triboniano? in l.3. de Orig. iuris, ferè initio. Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hæ exoleuerunt. At lata ea lex eſt à Iunio Bruto Conſule, non Tribuno; vti Liuius teſtatur. Rurſus quod nonnullis placet, à C. Terentio Arſa tribuno pleb. latam eſſe, Lucretio, Veturio Coſſ. ann. CCXC. quo anno ſcribit Liuius latam fuiſſe legem ab illo, vt Quinque viri crearentur legibus de imperio Conſulari ſcribendis: non ſatisfacit. diſertè namque Liuius perlatam eam legem non fuiſſe affirmat. Ceſſit, inquit, Liuius, ad vltimum maieſtati Tribun. pleb. & deſtitit. Videndum ergo vtrum apud Pomp. mendum ſit, & legendum LEGE BRVTI IVNIA: an potiùs Pomponius à Liuio diſſentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legem latam exiſtimet, necdum Conſulatum adepto. nam eum Celetum Tribunum fuiſſe, in eadem l. §. 8. confirmat.

TVLLIA de legationibus liberis. Tulit M. Tullius Cic. Conſul cum M. Antonio, ann. DCXC. Ne ſicut antea infinitum, ſed annuũ tempus eatũ eſſet. Idem lib. de legi. 2.

TVLLIA de ambitu. Tulit idem, Ne quis munus gladiatorium biennio quo magiſtratum petierat, petiturúſve erat, ederet, niſi ex teſtamento præſtituta die. Vt ſenatoribus ambitus damnatis aqua & igni ad annos decem interdiceretur. Vt in plebem pœna grauior eſſet, quàm lege Calpurnia fuiſſet. Vt reis morbum excuſantibus pœna certa eſſet. Cicero pro Muræna, pro Sextio, in Vatin. Dio lib. 37.

V

VALERIA de prouocatione & libertate populi. Tulit P. Valerius Publicola Coſ. ſolus, Bruto collega mortuo, Anno CCXLIV. Vt aduerſus omnes magiſtratus, ad populum prouocatio eſſet. Ne quis magiſtratus ciuem Rom. aduerſus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia multare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, niſi cui à populo datum eſſet, ſacrúmque eſſet cum bonis caput eius qui regni occupandi conſilia iniſſet. Vt capitale eſſet, ſi quis iniuſſu populi magiſtratum adiiſſet. Vt quinque boum & duarum ouium multa eſſet. Vt pecuniæ publicæ in æde Saturni reconderentur, duóque ærarij Quæſtores crearentur. Vt plebs à portoriis, & tributis præſtandis liberaretur. Liuius lib. 2, Dionyſ. lib. 5. Plut. in eius vita. Val. Max. lib. 4. cap. 1. Pomp. de Orig. iuris.

VALERIA de prouocatione. Tulit L. Valerius Conſul cum M. Horatio, ann. CCCIV. Ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet: qui creaſſet, eum

iúſque fáſque eſſe occidi, néve ea cædes capitalis noxæ haberetur. Liuius lib.3. Dionyſius 10. Eodem anno lata fuerat Duillia, qua de Conſulibus tantum cauebatur. Vide Horatia.

VALERIA de prouocatione. Tulit M. Valerius Coſ. cum Q. Apuleio, Anno CDLIII. Ne quis qui prouocaſſet, virgis cæderetur, ſecuríve necaretur: ſi quis aduerſus ea feciſſet, improbè factum. Liuius li.10. [Diligentiùs, inquit, quàm aliæ ſancta eſt: tertiò tum poſt Reges exactos lata, ſemper à familia eadem.]

VALERIA de ære alieno. Tulit L. Valerius Flaccus Coſ. cum C. Cinna in Marij demortui locum ſuffectus, Ann. DCLXVII. vt creditoribus quadrans ſolueretur. Paterculus lib. 2.

VALERIA de Syllæ dictatura. Tulit L. Valerius Flaccus interrex à Senatu proditus, deſtituta Conſulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis, Vt L. Sylla perpetuus dictator Reip. conſtituendæ cauſſa crearetur, & quæcunque is aut tanquam Conſul, aut tanquam proconſul geſſiſſet, rata eſſent. Cicero Verrin. 4. in Rullum. Appia. de bello ciuil. 1.

VALERIA de proſcriptis. Tulit idem, Vt eorum bona veneant qui proſcripti ſunt, aut eorum qui in aduerſariorum præſidiis occiſi ſunt. Vt proſcriptiones venditionéſque ad diem Calen. Iuniarum fiant. Cicero pro Sext. Roſcio, vbi contumelioſè in Syllam, vtrum Valeria an Cornelia dicenda ſit, neſcire ſe ſcribit. In Verrina 3. caput Corneliæ memoratur, Ne quis teſtamento proſcriptum iuuaret. Sed ego neque à Valeria, quæ nomine ſic dicebatur, cùm re ac veritate eſſet Cornelia, id abiudico: neque ad verba, ſed ſententiam legis id refero: nam ſi aqua & igni eis interdictum erat, nihilo magis teſtamento, quàm inter viuos eis largiri licebat.

VALERIA de iure ciuitatis. Tulit Q. Valerius trib. pleb. Martio, Sex. Iulio COSS. anno DCLXII. vt de iis qui ſocios ius ciuitatis appetentes clàm palámve iuuiſſent, quæſtio haberetur. Appian. lib. de Bello ciui. 2.

VALERIA de defectione militum. Tulit M. Valerius Coruus dictator, Ann. CDXII. Ne cui militum ſeceſſio quam metu ſupplicij fecerant quum de Capua, quæ ipſorum præſidio commiſſa erat, occupanda conſpiraſſent, eorumque conſilium detectum eſſet, fraudi eſſet. Liuius lib. 7.

VALERIA de iure ſuffragij. Tulit C. Valerius Tappo tri. ple. Valerio, Liuio COSS. ann. DLXV. Vt Formianis, Fundanis, Arpinatibus ſuffragij latio (nam ante ſine ſuffragio habuerunt ciuitatem) eſſet. Liuius lib. 38.

VARIA maieſtatis. Tulit Q. Varius propter obſcurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Tr. plebis aduerſus interceſſionem collegarum, vt quæreretur de iis quorum opera conſilióve ſocij contra populum Ro. arma ſumpſiſſent. Aſconius in Oratio. pro Scauro, & pro Cornelio: & in iiſdem Tullius, Val. Max. li. 8. cap. 6. Cic. Tuſcu. 2. & in Bruto.

VATINIA de Cæſaris prouinciis. Tulit P. Vatinius Tr. pleb. C. Cæſare, M. Bibulo COSS. Anno DCXCIIII. Vt C. Cæſari Gallia Ciſalpina cum Illyrico in quinquennium ſine ſenatus decreto, & extra ſortem mandaretur. Vt ij quos in lege nominabat, Legati, ſino

ſine Senatus decreto cum Cæſare proficiſcerentur. Vt eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur, vt idem coloniam Nouumcomum deduceret. Tranquillus in Cæſare, Cic. pro Balbo, & epiſt. ad Lentulum. Salluſt. in Iugurth. Plutarc. in Vitis, & præſertim Cicero in Vatiniana hoc loco: Eripueráſne Senatui prouinciæ, &c. quo ex loco coniecturam capio, locum illum in media Oratione corruptum eſſe, vbi ſic legitur: Eripueríſne partes illo tempore chariſſimas, partim à Cæſare, partim à publicanis: legendúmque partim à ſenatu, vt partes intelligantur ſubminiſtrandæ pecuniæ, cùm Senatus ærarij diſpenſationem haberet, publicani ſæpè Rempubl. pecunia iuuarent. Mendum ex nota Sen. ortum videtur. pro qua imperitus ſcriptor Cæſare repoſuit.

VATINIA de repetundis. Tulit idem, Vt qui repetundarum reus eſſet, ei alterna conſilia reiicere liceret. Cicero in Vatin. ibi commodiorem conditionem reiectionis, pro Contentionem legendum arbitror.

VELLEIA de hæredum inſtitutione. vide Iunia Velleia.

VILLIA annalis. Tulit L. Villiùs Trib. pleb. L. Manlio, Q. Fuluio Coss. anno DLXXIV. Quot annos nati, quemque magiſtratum peterent, caperéntque: Liuius lib. 40. Villius autem Sigonius doctiſs. repoſuit pro Iuliūs. hanc legem ſignificat Ouidius in Faſt. cùm ait:

Iura dabat populo ſenior, finitáque certis
Legibus eſt ætas vnde petatur honos.

Annus verò quæſturæ erat xxvij. Tribunatus xxx. Ædilitatis xxxvij. Præturæ xl. Conſulatus xliij. Ad militandum verò annus legitimus erat xvij.

VISELLIA de libertinis. A. L. Viſellio Varrone Coss. cum C. Fonteio lata anno IƆCCLXV. Ne libertinis hominibus, qui ius annulorum aureorum adepti non eſſent, honores qui ingenuorum proprij ſunt, capere liceret. Inſtit. l. vnic. C. ad l. Viſell. l. 1. c. quando prim. act. crim. præiudic. Vlpian. c. 3. Inſtit.

VNCIARIA quædam lex à Pompeio Feſto citatur... quæ tamē illa fuerit mihi nondum conſtat.

VOCONIA. Tulit Q. Voconius Saxa Trib. pleb. Cæpione & Philippo Coss. anno IƆXXCI. Ne qui cenſus eſſet, virginem, néve mulierem, ſupra quadrantem ſuorum bonorum hæredem inſtitueret, pluſve cuiquam legaret, quàm ad hæredem hæredéſve perueniret, ne fœminæ vltra conſanguineos ab inteſtato ſuccederent. Cicer. 3. in Verr. Dio lib. 56. A. Gell. lib. 7. cap. 13. & lib. 17. c. 5. Paul. lib. 4. Sententiarum.

Leges quaſdam, quarum incerta ſunt nomina fusè in Apparatū Latinæ locutionis ſecundis curis à nobis emendato, explicatas, hîc inſerere operæ eſſe inanis arbitratus ſum.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

7

Google

Digitized by Google